

Tataroha Diana

I Sulie Aalaha Ikie A Jisas Kraes

Tataroha Diana i Sulie Aalaha Ikie a Jisas Kraes
The New Testament in the Sa'a language of the Solomon Islands
Niu Testament long langguis Sa'a

copyright © 2005 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sa'a

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021
755c0440-93fa-5020-9311-ff68dce92d1d

Contents

MATIU	1
MAK	70
LUK	113
JON	184
PALONGA	236
ROM	300
1 KORINIT	333
2 KORINIT	363
KALESIA	384
EPESAS	396
PILIPAE	406
KOLOSİ	414
1 TESALONAEKA	422
2 TESALONAEKA	429
1 TIMOTI	433
2 TIMOTI	443
TAETAS	450
PILIMON	455
HIBRU	458
JEMES	481
1 PITA	490
2 PITA	500
1 JON	506
2 JON	514
3 JON	516
JIUD	518
HAATA'INGE	522
ERE-LUHESINGE	557
MO DOLOSINGE	578

Tataroha Diana I Sulie A Jisas Kraes Nge A Matiu E Uusue

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Matiu ngaeta iini aana aawalai hurula'aa mwana rue ni e uusue Tataroha Diana ienini. Hola'ina'o a Matiu oto mwane ko pwelo-pwelo mwala ingeie mo Jiu aana ko totola to'oha aana takis mwaanire huni nii'i nana aalahanga ni Rom. Leesie Matiu 9:9. Maholo a Mak na a Luk kirerue ere i sulie a Matiu i laona mo uusu-uusu ikirerue, kirerue haara'inie no'one aana ngaeta sata uri, a Livae. Leesie Mak 2:14 na Luk 5:27.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Matiu e uusue Tataroha Diana ienini hunie mwala ingeie, mo Jiu.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Mo propet aana Haiholota'inge Lalahu'e kire taroha'inie uri a God kei uusunge'inie mai nga tohungai mwane kire kei saie aana "Kraes," na uri a porona kei haro ha'a-uurie mo Jiu mwaanie walu ola aaela nge ko waelie mauriha'ada. Oto mo Jiu kire talei maa-maa'oohe a Kraes oto mola tarau. Ta'e ma'alana e urine, maholo a Jisas e lae mai laona walumalau, mo Jiu kire ka'a hiiwalaimoli ike uri a Jisas oto a Kraes. Aena mei olana nge a Matiu ko tohungai tolahi'e i sulie nga taa kei re'usie mo Jiu mala uri kire ko leledie oto a Kraes, iini nge a God e uusunge'inie mai hunie ke ne'ie a ha'a-uuritada na inemauri ikire. E lio mala a Matiu e uusue Tataroha Diana ienini i na'ona mo Rom kire oho suuhe'inie huilume i Jerusalem, mei olana e rau aana halisi e hui aawala haahuu i purine hutelana a Jisas (70 A.D.). Maholo mo Rom kire waelie i Jerusalem urine, kire uunue no'one Nume Maa'i Peine mo Jiu aana dunge, na kire horo maesie mo tangalai sinolai Jiu.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Matiu e uusue ahutana mo olana hunie mo Jiu kire ke lio saie uri a Jisas, nge a Kraes ni otona, na uri ingeie oto aalaha ikire to'ohuu. Mo maholo hunge a Matiu e lae pe'i haa-haata'inie mo ere-erenga i sulie a Kraes i laona Haiholota'inge Lalahu'e, nge kire si tohungai lae mai oa aana maholo a Jisas e lae mai ii'o i welumalau. Tataroha Diana a Matiu ienini oto tohungana leu diana huni aehota lo'ohi saenanaunge i sulie Haiholota'inge Haalu, aena aana e hele tarakonie Haiholota'inge Lalahu'e na Haiholota'inge Haalu. A Matiu e haata'i diana aana no'one uri Aalahanga a God e ka'a urihana ike nga aalahanga mola ni welumalau aana nga ta'a-ta'a leu, na e ka'a ike ta'e i Lengi mola hali'ite. Ta'e Aalahanga a God nge maurihe oto hui ni ngeena aani tola i sulilana a God, maurihe nge a God ko aalaha haahie.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

aalahanga, a Jisas ingeie oto a Kraes, ha'a-oainge, oodota'inge, palonga, God a Mama'a

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Matiu 2:2, Matiu 28:19, Na mo eehu'i pweu i sulie mauringe a God ko aalaha haahie nge Matiu 5—7.

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Hutelana a Jisas

- (1:1—2:23)
A Jon Loto Maa'i e dau aakau aana mwala hunie kire ke lulu i sulie a Kraes.
- (3:1—4:11)
A Jisas e dau esunge i laona po'o ni henue i Kalili.
- (4:12—14:12)
A Jisas e dau esunge i matolana mo Aapoloa Aaopa mwaanie i Kalili.
- (14:13—17:20)
A Jisas e dau esunge lo'u i Kalili.
- (17:20—18:35)
A Jisas e dau esunge i laona po'o ni henue i Jiudia.
- (19:1—20:34)
A Jisas e ii'o i Jerusalem aana mo dinge i na'ona e mae.
- (21:1—25:46)
A Jisas e mae na e mauri eeliho'i lo'u.
- (26:1—28:20)

A Jisas E Hute

Aana Komu A Deved Inemauro *LUK 3:23-38*

¹ Ie uusu-uusu aana mo na'ohai weuwana a Jisas Kraes uure oto mai aana pongine a Ebrahim lae mai hule aana a Deved Inemauro, na hunie a Jisas Kraes.

² A Ebrahim aamana Aesak,[†]
na a Aesak aamana Jakob,
na a Jakob aamana Jiuda na mo mwane aasine,

³ na a Jiuda aamana Peres (aasine a Sera na nikadarue a Tama),
na a Peres aamana Hesron,
na a Hesron aamana Ram,

⁴ na a Ram aamana Aminadab,
na a Aminadab aamana Nason,
na a Nason aamana Salmon,

⁵ na a Salmon aamana Boas (nikana a Rehab),
na a Boas aamana Obed (nikana a Rut),
na a Obed aamana Jesi,

⁶ na a Jesi aamana Deved Inemauro.

Na a Deved Inemauro aamana Solomon (nge e hute aana hu'e e to'o-to'o aana ka'u a Iuraea),

⁷ na a Solomon aamana Rihoboam,
na a Rihoboam aamana Abaeja,
na a Abaeja aamana Asa,

⁸ na a Asa aamana Jehosapat,
na a Jehosapat aamana Joram,
na a Joram aamana Iusaea,

⁹ na a Iusaea aamana Jotam,
na a Jotam aamana Ehas,
na a Ehas aamana Hesekea,

¹⁰ na a Hesekea aamana Manase,

[†] **1:2** 1:2 Aana tolahaka, tohungana aamana nga iini kie sai haara'inie "aamana," na mwane nge e ha'ahutaa aamana kie sai haara'inie "weuwana." Kie ka'a sai haara'inie weuwana nga iini mala aamana, ta'e mo Jiu e aaopa mwaanikie aana nga Jiu e sai haara'inie iini nge e ha'ahutaa aamana aana "aamana." Oto aana uusulana hute-hutanga a Jisas i leu, ngaeta mo iini nge a Matiu e unue uri ingeie "aamana nga iini," ta'e ne'isaenga aana uri mwane ngeena ingeie weuwana mola.

na a Manase aamana Amon,
na a Amon aamana Josaea,

¹¹ na a Josaea aamana Jekonaea na mo mwane aasine nge kire hute aana maholo mo Babilon kire laue mo Israel mwaanie i Jerusalem.

¹² Na a Jekonaea aamana Sialtiel aana maholo mo Israel kire ii'o wau aana aalahanga i Babilon,

na a Sialtiel aamana Serababel,

¹³ na a Serababel aamana Abaeud,

na a Abaeud aamana Elaeakim,

na a Elaeakim aamana Aso,

¹⁴ na a Aso aamana Sadok,

na a Sadok aamana Akim,

na a Akim aamana Eliud,

¹⁵ na a Eliud aamana Eleasa,

na a Eleasa aamana Matan,

na a Matan aamana Jakob,

¹⁶ na a Jakob aamana Josep nge e to'o aana a Meri

na a Meri nikana a Jisas, sailana uri a Kraes.

¹⁷ Oto uure aana a Ebrahim lae mai hule aana a Deved Inemauri, aawalai na'ohai hute-hutanga mwana hai. Na uure lo'u aana Deved Inemauri lae mai hule aana maholo mo maelonga kire toolea mo Israel hunie aalahanga ikire i Babilon, ngaeta aawalai na'ohai hute-hutanga mwana hai lo'u. Na ngaeta aawalai na'ohai hute-hutanga mwana hai lo'u, uure aana maholo mo Babilon kire toolea mo Israel hunie i Babilon lae mai hule aana maholo a Kraes e hute.

Hutelana A Jisas Kraes

LUK 2:1-7

¹⁸ Hutelana a Jisas Kraes e lae uurini. A Meri, nikana Jisas e haiholota'i huni to'o aana a Josep, ta'e i na'ona kirerue ke si ii'o ruru, a Meri ko hi'e-hi'e oto aani mwela aana Li'oa Maa'i. ¹⁹ A Josep mone nga mwane oodota'i, na e ka'a sare ha'amasaa ike keni ingeie a Meri i maana mwala, oto ko lo'o-lo'onga'i huni toli'aasie mola mwa-mwanoto maraana. ²⁰ Maholo a Josep ko lo'o-lo'onga'i ue urine, ensel a God ko si wa'araa hunie aani ma'ahu-polenga na ko te'uri, "Josep, iini o hute mai aana komu a Deved Inemauri, su'uri me'u huni to'o aana a Meri. Kele mwela nge ko hi'e-hi'e aana ngeena, e lodo aana Li'oa Maa'i. ²¹ A Meri kei ha'ahutaa kele mwela mwane, oto o ke haara'inie aana a Jisas, oolivilana uuri, 'God ko ha'a-uuri.' O ke haara'inie urine aana aana ingeie kei ha'a-uurie mwala ingeie mwaanie mo ooraha'aa ikire."

²² Mo ola ienini ko reu huni ha'a-oaie nga taa a God e unue aana propet uuri, ²³ *Nga keni raori'i kei hi'e-hi'e aani mwela, na kei ha'ahutaa kele mwela mwane, na kire kei saie aana Imaniuel, Aesaea 7:14* ere-oolivilana uuri, "God pe'ikie."

²⁴ Oto i purine ma'ahu-polenga ngeena, nge a Josep ko si to'o aana a Meri na ko deu i sulie nga taa ensel a God e unue hunie. ²⁵ A Josep e lio i suli diana aana a Meri mala keni raori'i lai hule aana a Meri e ha'ahutaa kele mwela mwane ngeena. Oto a Josep e si haara'inie kele mwela mwane ngeena aana a Jisas.

2

Mo Mwane Saenanau

Uure I Pwaalana Sato

Kire Ha'apaina'aa A Jisas

¹ A Jisas e hute i Betlehem aana po'o ni henue i Jiudia, aana maholo a Herod Inemauri Peine † ko aalaha. Oto lo'u i purine a Jisas e hute, ngaeta mo mwane saenanau kire uure oto mai ha'atau i pwaalana sato, kire ko lae oto mai hule aana hanue paine i Jerusalem. Mo mwane ngeena kire tohungēi saenanau i sulie lo'onga'inge aana mo hee'u ta'au i salo. ² Oto mo mwaena ko dolosi uuri, “?Kele wee-wee e hute i tei, iini nge kei aalaha haahi'omu mo Jiu? Melu lae oto mai huni pouruuru ni ha'ama'unge aana, aena aana melu leesie ho hee'u ingeie ta'au aana hanue i'emeelu i pwaalana sato.”

³ Maholo a Herod e rongoa mo wala ngeena, ko tohungēi tolahi'e oto liutaa, na ahutana mo Jerusalem kire ko tolahi'e oto no'one pe'ie. ⁴ Oto e lokoahutana mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, ko dolosi aada uuri, “?A Kraes kei hute i tei?”

⁵ Oto kire ko aalamie uuri, “A Kraes kei hute i Betlehem aana po'o ni henue i Jiudia. Aana ngaeta propet e uusue ka'u uuri, ⁶ *Betlehem aana po'o ni henue i Jiudia, mwaanie o lo'onga'inie uri o mwai-mwei. I'oe oto ngaeta na'ohai henue i Jiudia, aena aana nga na'ohai aalaha kei uure mwaani'o, iini huni na'ona mwala ineu, mo Israel.*” *Maeka 5:2*

⁷ Mango urine, a Herod e si soi mumuni aana mo mwane uure i pwaalana sato na ko heitale mwaanire maholo uri taa nge kire leesie ho hee'u ngeena.

⁸ Oto ko uusunge'inire hunie i Betlehem pe'ie mei wala uuri, “Omu ke lae, na omu ke lai heitale diana hunie kele mwela ngeena, na maholo omu ko lio oodoie, omu ke aaliho'i mei ha'arongoau, hunie ineu no'one ne ke lai pouruuru ni ha'ama'unge aana.”

⁹⁻¹⁰ Purine mo mwane ngeena kire rorongo i sulie walana a Herod, kire si lae mwaanie, na kire ko lae oto hunie i Betlehem. Maholo na ikire ue i sulie tala, kire ko he'i leesie lo'u ho hee'u nge kire leesie ka'u ta'au i pwaalana sato. Mo mwane ngeena kire ko tohungēi ilenimwa'e oto liutaa aana kire ko he'i leesie lo'u ho hee'u ngeena. Ho hee'u ngeena e lae i na'oda hule aana e lai ha'adau oto i hahona nume nge kele wee-wee aana. ¹¹ Maholo kire sili i nume na kire ko leesie kele wee-wee na nikana, a Meri, oto kire ko pouruuru i na'ona ni ha'ama'unge aana. I leune kire ko tahananie mo mwe'i ikire, na kire ko tahoā mo ola diana hali'ite mala kol na e ro taungei dango wau-wesu nge kire haara'inie frankinsens na mur, mo ola nge holiteni e paine hiito'o, na kire ko nii'i oto hunie.

¹² Purine leune e mango, kire si eeliho'i takoie hanue ikire. Ta'e kire ka'a liu ike lo'u i saana Herod, aena aana a God e unue oto hunire aani ma'ahu-polenga uri kire ke su'uri liu lo'u i saana. Oto kire lai liu aaopa mola mwaanie.

Kira Josep Kire Tahi Hunie I Ijip

¹³ Oto i purine mo mwane kire aaliho'i, ensel a God ko haata'i lo'u hunie a Josep aani ma'ahu-polenga na ko te'uri hunie, “A Herod kei lo'ohie kele wee-wee huni horo maesie. Ta'ela'i na o ke tahile'inie kele wee-wee na nikana oto hunie aalahanga mo Ijip, na omu ke ii'o ka'u weu i leune lai hule aana ne kei saronai unue lo'u huni'omu.”

¹⁴ Oto a Josep e ta'ela'i pe'ie kele mwa'u na nikana i rodo, kiraelu ko tehi oto hunie i Ijip. ¹⁵ Kire ii'o wau i leune lai hule aana a Herod Inemauri

† 2:1 2:1 A Herod Inemauri Peine e tala'ai aalaha aana ola mala hai aawalai helisi i na'ona hutelana a Jisas (37 B.C.). E aehotaa komu ni aalahanga ingeie, na e oolu kalena, a Herod Pilip Rue, na a Herod Akeleas, na a Herod Antipas, kire mani aalaha aana e oolu po'o ni henue ni Israel i purine maenga ingeie.

Peine e haro mae. Leune e rau huni ha'a-oaie nga taa a God e unue ka'u aana ngaeta propet uuri, *Nou soie a kaleku mwaanie i Ijip.* *Hosea 11:1*

A Herod Inemaui Peine E Horo'ie

Mo Mwela I Betlehem

¹⁶ Maholo a Herod Inemaui Peine e saie uri saenanaunge mo mwane i pwaalana sato e liue oala'inge aela ingeie, e tohungēi saewasu oto liutaa. Oto e si lo'o-lo'onga'inie nga taa mo mwane i pwaalana sato kire ere-ere i sulie maholo nge kire hola'i leesie ho hee'u ngeena. Oto e si uusinge'inie mo ramo aana mae ingeie hunie i Betlehem na mo henue lo'u kara'inie, hunie kire ke horo mangoa ahutana mo mwela mwane kire si hute lae hule aana mo iini nge e ro halisi e mango oto aada. ¹⁷ Oto nga taa nge a Propet Jeremaea e unue e to'ohuu oto, aana e unue uuri, ¹⁸ *Kire rongoa ngaranga oto paine aana huilume i Rama, ngaranga pe'i saehuunge oto paine, aana mo teite ni Jiu † ko ngara-ngarasie mo kaleda. Saeda na e ka'a dodo oto, aana mo mwela ikire, kire ai'aa mango mwaanire.* *Jeremaea 31:15*

Kira Josep Kire Ooli

Mwaanie I Ijip

¹⁹ Purine a Herod Inemaui Peine e mae oto, ensel a God e haata'i lo'u hunie a Josep aani ma'ahu-polenga i Ijip, ²⁰ na ko te'uri, "Ta'ela'i na o ke toolea kele mwa'u na nikana, na omu ke lae lo'u hunie aalahanga i Israel, aana mo iini kire dau-deu ni horo'ie kele wee-wee, kire mae oto."

²¹ Oto a Josep e ta'ela'i pe'ie kele mwa'u na nikana, oto kire ko lae lo'u hunie i Israel. ²² Maholo a Josep e rongoa uri kalena a Herod Inemaui Peine, a Akeleas, ko aalaha lo'u aana po'o ni henue i Jiudia oolisia aamana, ko si tohungēi me'u huni lae lo'u weu i leune. Ta'e a God e ha'ananaue a Josep aani ma'ahu-polenga, oto e si lae hunie po'o ni henue i Kalili, ²³ ko lai ii'o aana huilume i Nasaret. Na nga taa mo propet kire unue e to'ohuu oto aana kire unue uuri, "Kire kei saie aana mwane ni Nasaret."

3

A Jon Loto Maa'i

E Laeliwala I Henuesala

MAK 1:1-8; LUK 3:1-18; JON 1:19-28

¹ Oto aana maholona, a Jon Loto Maa'i e lae mai i laona hanuesala aana po'o ni henue i Jiudia, na ko aehota lae-laeliwala oto uuri, ² "Omu ke aali'u to'ohuu mwaanie ooraha'aa aena aana Aalahanga a God ko kara'ini oto mai." ³ A Jon ingeie oto mwane nge a Propet Aesaea e ere-ere rarangana uuri, *Nga iini ko soi-soi peine i laona hanuesala uuri, "Omu ke dau aakau aana tala loosie laenga mai a Aalaha, na omu ke ha'a-oodohie tala ni lae ingeie."* *Aesaea 40:3*

⁴ A Jon e ho'o-ho'osie mola to'oni aela kire asuie aana iihune kamel, na e ho'osie haahie danumana roroto'oni aani te'e-te'ei puluke.† Na ngaulaa ingeie oto mo oru na mo ngingidue. ⁵ Na mwala oto hunge kire uure oto i Jerusalem, na mwaanie ta'ena nga leu lo'u aana po'o ni henue i Jiudia, na oto ahutana mo henue kali-kelie wai peine i Jordan, na kire ko meni lai

† **2:18** 2:18 Erenga ni Krik e ere i sulie "a Resel," keni nge e to'o aana a weuwe Jakob oto wai na'o. Na mo Jiu kire sai unue satana maholo kire ko aalahuu aana ahutana mo teite. † **3:4** 3:4 A Propet Eleaja e sai ho'osie mo to'oni aela urine oto i na'o. Leesie 2 Kings 1:8.

loo-loko i saana. ⁶ Mwala ngeena kire ko ha'ahoue oto mo ooraha'aa ikire, oto a Jon ko si loto maa'i aada i laona wai peine i Jodan.

⁷ Mwala hunge aana mo Parise na aana mo Sadiusi, ikire no'one kire lae mai saana hunie ke loto maa'i aada. Ta'e maholo a Jon e leesie urine, e si te'uri hunire, “!I'omu oto mo mwaa ala-ala! ?Omu ko lo'o-lo'onga'i uri mala omu ko loto maa'i ha'alaa, omu ko tehisie saewasunge a God nge kei lae maine? ⁸ !E aasa! Ta'e omu ke hungu eeni hue-huei ola diana i laona mau-meuringe i'omu huni haata'inie uri omu oonisae to'ohuu oto mwaanie ahutana mo ooraha'aanga i'omu. ⁹ Na mwaanie omu lo'o-lo'onga'inie uri omu kei tehisie saewasunge a God, aena aana omu hute aana komu a Ebrahim. Leune e sa'a pe'i'omu ike aana no ko unue huni'omu uri a God e sai hu'isie mola mo heu ienini hunie kire ke ne'i iinoni haalu hunie komu a Ebrahim. ¹⁰ Aana a God e urihana mwane e ne'i aakau oto aana hakesi i ae'aena mo ei, na mo ei nge kire ka'a hungu ike aani hue-huei ei diana, kei tohu aasi'i na aasileni kei lae i laona dunge.

¹¹ “Ineu no ko loto maa'i eemi aani wei huni haata'inie uri omu oonisae oto mwaanie mo ooraha'aanga i'omu. Ta'e iini nge kei lae mai puriku, ingeie e paine lo'u liutaa aaku, hule aana ineu na nou ka'a diana malisine ne ke asu mala koni-konihe huni luhesie ho'ohaahi'ae ingeie. Ingeie ke si loto maa'i aana ngaeta mwala aana Li'oa Maa'i, na ngaeta mwala kei lotohire aana dunge ni ha'amotaahinge. ¹² Ingeie ni e to'o aana nanamanga huni leie ahutana iinoni. Aana e urihana iinoni nge ko ta'aasie mo hule-hulei kooni mwaanie mo tohungi ola. Oto ko si ne'i konie mo tohungi ola i lengine haa i laona nume ni duru ingeie. Ta'e mo hule-hulei ola aela ngeena, nge kei uunu'i aana dunge nge e sa'a mwa'a lo'u.”

A Jon E Loto Maa'i Aana A Jisas
MAK 1:9-11; LUK 3:21-22

¹³ Aana maholona a Jisas e uure i Kalili ko lae hunie i Jodan uri hunie a Jon ke loto maa'i aana. ¹⁴ Ta'e a Jon ko sare uure honosie leune, oto ko te'uri, “E malisine uri i'oe ni o ke loto maa'i eeku. ?Ta'e e ue o ko si unue mola uri ineu ne ke loto maa'i eemu?”

¹⁵ Oto a Jisas ko aalamie a Jon uuri, “Toli'aasie ke rau oto urine, hunie kure ke dau i sulie nga taa a God e saeto'o aana.” Oto aena aana a Jisas e ere urine, a Jon e si loto maa'i aana a Jisas.

¹⁶ Maholo a Jon e loto maa'i mango aana a Jisas, a Jisas e si lae poi uure i reune wai, na i Lengi ko taha oto, na ko leesie oto Li'oa a God ko siho mai mala hiroikuu, na ko lae mai oo'a oto i lengine a Jisas. ¹⁷ Na aana maholona no'one mei wala e uure mai ta'au i Lengi ko te'uri, “Hahu'ana kaleku ni ienini, na nou tohungi manata diana hunie, na no ko ilenimwa'e oto liutaa haahie.”

4

A Satan E Malaahongana A Jisas
MAK 1:12-13; LUK 4:1-13

¹ Oto Li'oa Maa'i a God e na'ona lo'u a Jisas huni lae i laona hanuesala hunie a Satan kei malaahongana. ² A Jisas e ii'o i laona hanuesala hunie hai aawalai hei dinge na hai aawalai hei rodo, na e ka'a hikana nga mei ngeulaa aana maholona, oto ko hiolo. ³ Oto a Satan e lae mai saana na ko te'uri hunie, “Mala o ko ne'ie Kalena God to'ohuu, o ke unue mo heu ngeena ke ne'i bred.”

⁴ Ta'e a Jisas e aalamie ko te'uri, “Mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Iinoni e sa'a mauri ike mola aani bred hahaiteli, ta'e walana a God ha'ala ko meuri aana.*” *Diutronomi 8:3*

⁵ Oto a Satan ko he'i toolea lo'u a Jisas i Jerusalem, na ko lai ha'a-uuresie oto ta'au i lengine ho susumaa aana Nume Maa'i Peine, ⁶ ko si te'uri lo'u hunie, “Mala o ko ne'ie Kalena God to'ohuu, o ke toli'aasi'o uure i lengi i leu hunie o ke teke hao i aano. Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *A God kei uusunge'inie mo ensel ingeie hunie kire ke tala'ahua'o aana nimada, mwaanie ae'aemu e hite aana nga ho heu.*” *Sam 91:11-12*

⁷ Oto a Jisas ko aalamie a Satan uuri, “Ta'e mo Uusu-uusu Maa'i e unue no'one uuri, *Omu ke su'uri oohongie a God Aalaha i'omu.*” *Diutronomi 6:16*

⁸ Oto a Satan ko he'i toolea lo'u a Jisas hunie toloi henue e lai lengi liutaa, na ko haata'inie aana ahutana mo henue paine aana walumalau ie, na oto ta'ena nga ola manikulu'e aani. ⁹ Na a Satan ko te'uri hunie a Jisas, “Mala uri o kei pouruuru ni ha'ama'unge aaku na o kei palo-paloau, nge ne kei niie ahutana mo ola ienini namue.”

¹⁰ Oto a Jisas ko aalamie lo'u uuri, “Tahi mwaanieu Satan aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Omu ke palo-paloa mola ta'e a God Aalaha i'omu, na omu ke asu mola nana ta'e ingeie hali'ite.*” *Diutronomi 6:13*

¹¹ Oto aana maholona a Satan e lae mwaanie a Jisas, na mo ensel ko si lae oto mai saana huni pe'ie.

A Jisas E Aehota

Ha'a-ha'a-uusulie Mwala MAK 1:14-15; LUK 4:14-15

¹² Maholo a Jisas e rongoa uri a Jon ingeie i laona nume ni ho'o, oto ko lae oto hunie po'o ni henue i Kalili. ¹³ Aana maholona a Jisas e lai liu i Nasaret, oto e lai ii'o aana huilume i Kapaneam kara'inie Aasi I Kalili aana po'o ni henue e ro komu ni Jiu, a Sebulun na a Naptali. ¹⁴ A Jisas e lai ii'o i leune huni ha'a-oaie nga taa nge a Propet Aesaea e unue uuri, ¹⁵⁻¹⁶ *Raa-raa e raa haahire mo iini aana po'o ni henue a Sebulun na a Naptali, na mo iini po'o i eesi aana wai i Jordan, na mo Aapoloa Aaopa aana po'o ni henue i Kalili. Mwala ngeena kire ii'o ka'u i laona rodohono na i mamalutana maenga, ta'e maholo ie, kire ko si leesie matapwanga paine.* *Aesaea 9:1-2*

¹⁷ Uure aana maholona a Jisas e lai ii'o i Kapaneam, na ko aehota lae-laewala uuri, “Omu ke aali'u mwaanie mo ooraha'aanga i'omu aena aana Aalahanga a God ko kara'ini oto mai.”

A Jisas E Soie

Hai Mwane Wee-Weesi MAK 1:16-20; LUK 5:1-11

¹⁸ Maholo a Jisas e lae-lae i reune Aasi I Kalili na ko leesie e ro mwane wee-weesi, kinerue ko weesi aana hu'o. Ngaeta mwane oto a Saemon nge ruana nga sata ingeie a Pita, na a Andru, aasine. ¹⁹ Oto a Jisas ko te'uri hunirerue, “More ke lae mai, na more ke lulu i sulieu hunie ne ke ha'asai'omore'i aana tolahai weesinganga hunie mo iinoni.” ²⁰ Oto e ro mwaasine ngeena ko tolana toli'aasie oto mo hu'o ikirerue, na kinerue ko lulu i sulie oto a Jisas.

²¹ Oto maholo ko ada lo'u hao, na ko he'i leesie lo'u ngaeta ro mwaasine, a Jemes na Jon e ro kalena Sebedi. E ro mwaasine ngeena pe'ie aamadaruwe ikiraelu i laona iiola, kire ko seumaana hu'o ikiraelu. Oto a Jisas ko soie lo'u e ro mwaasine ngeena hunie kinerue ke lulu i sulie no'one. ²² Oto

lo'u mola aana maholona, e ro mwaasine ngeena kirerue ko toli'aasie oto aamadaru e i laona iiola, na kirerue ko lulu i sulie oto a Jisas.

Mwala Hunge Kire Aehota

Lae I Sulie A Jisas

LUK 6:17-19

²³ A Jisas e lae-lae kalie ahutana mo henue aana po'o ni henue i Kalili, pe'i ha'a-uusulinge i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu, na pe'i taroha'inilana Tataroha Diana i sulie Aalahanga a God. Na e ha'a-uurie no'one ahutana mwala nge kire to'o aana ta'ena nga maelaa hai aaopa'i. ²⁴ Oto tataroha aana a Jisas e taro oto i sulie ahutana mo henue aana po'o ni henue i Siria. Oto mwala ko toolea oto mai mwala hunge pe'ie mo maelaa hai aaopa'i i saana a Jisas, mo iini sapesalunge e paine aana sapeda, na mo iini mo li'oa aaela nge aada, na mo iini kire ko kokoko'a, na ngaeta mo iini sapeda e mae mango oto. Ta'e a Jisas e ha'a-uurire mango. ²⁵ Na aana maholona mwala hunge ko si lae mai huni lae i sulie a Jisas, uure mwaanie i Jerusalem na mo po'o ni henue i Kalili na i Dekapolis na i Juidia na aapa po'o ta'au aana wai i Jodan.

5

Ilenimwa'enga To'ohuu

E Aaopa Mwaanie

Ilenimwa'enga Ni Welumalau

LUK 6:20-23

¹ Maholo a Jisas e leesie uri mwala hunge ko lae i sulie, oto ko hanetaa ta'au i lengine uuwo. Na maholo e ii'o i aano huni ha'a-uusuli, mo pwaarongoisuli ingeie kire ko meni loko oto mai saana. ² Oto a Jisas ko aehota ha'a-uusulire oto uuri:

³ “Deidehie mo iini nge kire saie uri kire saeto'o aana a God, aena aana Aalahanga a God oto to'olada.

⁴ Deidehie mo iini nge kire ii'o ni saehuu, aena aana a God kei ha'adodoa taane saeda.

⁵ Deidehie mo iini nge kire ko ha'amwai-mwei'ara, aena aana kire kei to'o aana oto mo ola diana a God e haiholota'i huni nii'i hunie mwala ingeie.

⁶ Deidehie mo iini nge kire ko hiolo na kire ko maarou hunie oodo-oodonga, aena aana kire kei pote taane.

⁷ Deidehie mo iini nge kire sai hei-aamasi, aena aana a God kei aamasire no'one urine.

⁸ Deidehie mo iini nge saeda e rere'a na e manola, aena aana kire kei ii'o pe'ie a God.

⁹ Deidehie mo iini nge kire ko esuie hanuelamanga, aena aana a God kei saire aana mo kalena.

¹⁰ Deidehie mo iini nge mwala ko teunge'inire haahie oodota'inge, aena aana to'olada ni oto Aalahanga a God.

¹¹ “Oto i'omu na mwala kei teunge'ini'omu no'one urine, na kire kei ere aaelasi'omu, na kire kei pwelu wala eero-eero no'one i lengimiu urine, aena aana omu ko lulu i sulieu, ta'e ma'alana e urine omu ke ile-ilenimwa'e mola.

¹² Omu kei ile-ilenimwa'e oto lo'u liutaa, aena aana waaitemiu e paine oto

ta'au i Lengi. Na urine e haata'i diana aana uri omu urihana mo propet a God oto i na'o, aana mwala i na'o kire taunge'inire no'one urine.”

Kira Hiiwalaimoli E Urihana

Ahaa Na Raa-raa

MAK 9:50; LUK 14:34-35

¹³ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “T'omu oto domana ahaa hunie mo iinoni aana walumalau ie. Ta'e omu ke saie uri dianaha'ana ahaa nge kei ei'aa mwaanie, o sa'a roro'a ni esuie lo'u hunie ke ahaala. Mala ko urine oto, na e ka'a diana ike lo'u hunie nga mei ola eena. Na aasilana kei lae oto mola i sulie tala na mwala kei uuri puli-pulisie oto.”

¹⁴ Na a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “T'omu oto domana raa-raa hunie mo iinoni aana walumalau ie. Hanue nge e ii'o i lengine uuwo, e sa'a hahu'ei mumuni ike mwaanie mwala huni leesie. ¹⁵ Na maholo nga iini ko ha'akaunie nga laite, e sa'a pwaoha'inie ike nga nime haahie, ta'e kei ne'i haada'i aana hunie ke raangie ahutana mwala i laona nume. ¹⁶ Oto i'omu, omu ke urine no'one. Raa-raa i'omu ke raangie ahutana mwala, hunie kire ke lio saie mo ola diana nge omu ko esui'i na kire ke soi ha'amanikulu'aa Aamamiu i Lengi i tehula'ani.”

Ha'atolanga A Mosis Kei Oa Taane

¹⁷ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Mwaanie omu lo'o-lo'onga'inie uri nou lae mai huni ta'aasie mo Ha'atolanga a Mosis, na mo ha'a-uusulinge mo propet. !Ha'ike! Nou ka'a lae ike mai huni ta'aasi'i, ta'e huni ha'a-oai'i. ¹⁸ To'ohuu no ko unue huni'omu uri kei hule aana i Lengi na i aano kei suu, na nga ta'a-ta'a kele nganga'ai ola aana mo Ha'atolanga a Mosis e sa'a roro'a ai'aa ike, hule aana kire kei haro oa mango. ¹⁹ Oto mala nga iini ko heitohea nga ta'a-ta'a kele iini aana mo Ha'atolanga, na ko ha'a-uusulie ngaeta mwala huni heimaanie tolahai ola aaela ingeie, nge ha'a-uusuli aaela ngeena ha'amwai-mwei'alana kei lae aana Aalahanga a God. Ta'e nga iini nge ko lulu i sulie ahutana mo Ha'atolanga na ko ha'a-uusulie ngaeta mwala huni lulu i sulii mala ingeie, nge ingeie ngeena ha'apaina'alana kei lae aana Aalahanga a God. ²⁰ Oto no ko unue huni'omu uri mala oodota'inge i'omu e ka'a paine liutaa aana oodo-oodonga mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, omu sa'a roro'a ni adona ike silinge i laona Aalahanga a God.”

Lo'onga'inge Ni Saewasunge E Aaela No'one Mala Horonga

²¹ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Omu rongoa oto uri Ha'atolanga a Mosis e unue uuri, *Mwaanie o talei horo maesie nga iini.* *Eksodas 20:13 Na nga iini ko talei horo, kire kei toolea i laona leinge.* *Diutronomi*

17:8 ²² Ta'e ineu, no ko unue huni'omu uri mala nga iini ko saewasulie aasine, e malisine uri ke lae no'one mola i laona leinge. Na nga iini ko ere aelasie aasine, nge e adona tolalana i na'ona pulitaa ni na'ohai pris hunie leilana. Na nga iini ko haara'i 'Pweu' aana aasine, nge kei lae i laona dunge ni ha'amotaahinge. ²³ Aena ngeena, mala o ko toolea mai uuraa'inge i'oe takoie ora ni uunu-uunu huni niie hunie a God, na o ko aamasito'o aana i leune uri aasimu ko saewasuli'o, ²⁴ o ke tolana toli'aasie ka'u uuraa'inge i'oe i epine ora ni uunu-uunu, na o ke lae ka'u huni uure ruru pe'ie aasimu. Purine uure-rurunge ngeena e mango, o ke si lae mai niie uuraa'inge i'oe hunie a God.

²⁵ “Na mala uri nga maelonga i'oe ko sare toole'o i laona leinge, o ke uure ruru oto lau-leu pe'ie maholo i'omore'i ue i sulie tala takoie nume ni lei-lei. Mala o ka'a te'urine, nge maelonga i'oe kei toli'aasi'o hunie mwane lei-lei

na a lei-lei kei toli'aasi'o i nimana mo ramo, oto kire kei aasi'o i laona nume ni ho'o. ²⁶ To'ohuu no ko unue oto huni'o uri o sa'a roro'a ni iisitaa ike na o ka'a saro su'u mangoa mei to'oha nge kire holosie huni'o."

Lo'onga'inge Huni Mesinge E Aaela No'one

Mala Masinge To'ohuu

²⁷ Oto a Jisas ko lae pe'i ha'a-uusuli lo'u uuri, "Omu rongoa oto no'one uri Ha'atolanga a Mosis e unue uuri, *Mwaanie o aeni ola*. *Eksodas 20:14* ²⁸ Ta'e ineu, no ko unue huni'omu uri nga iini nge ko to'omaaie mola nga keni pe'ie mei sae ni heri-hunilana, ingeie ngeena ko mesi oto hunie a keine wau i laona saena. ²⁹ Oto mala uri maamu ko ha'atataro'o hunie ooraha'aa, nge o ke kae aasie. Ma'alana maai ola diana i'oe, ta'e o ke aasie oto mwaani'o, aana e tohungei diana huni ta'aasie mola nga ta'a-ta'a kele leu aana sapemu liutaa aana ahutana sapemu ko lae ta'ingelu i laona dunge ni ha'amotaahinge. ³⁰ Na mala uri ki'imu ko ha'atataro'o hunie ooraha'aa, o ke lama mousie. Ma'alana ki'i ola diana i'oe, ta'e o ke aasie oto mwaani'o, aana e tohungei diana huni ta'aasie mola nga ta'a-ta'a kele leu aana sapemu liutaa aana ahutana sapemu ko lae ta'ingelu i laona dunge ni ha'amotaahinge."

Mwaanie O Sikaa Hu'e I'oe

MATIU 19:7-9; MAK 10:4-12; LUK 16:18

³¹ Na a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Omu rongoa oto no'one uri Ha'atolanga a Mosis e unue uuri, *Nga iini ko sare sikaa hu'e ingeie, ke hola'i niie nga uusu-uusu aani sike-hu'anga hunie hu'e ingeie, purine ke si toli'aasie*. *Diutronomi 24:1* ³² Ta'e ineu, no ko unue huni'omu uri nga iini ko sikaa hu'e ingeie na a hu'ena e ka'a masi pe'ie nga iini, ingeie ngeena ko si da oto hunie a hu'ena ke masi eena, aana kei to'o aana lo'u nga mwane aaopa. Na mwane nge kei to'o aana lo'u a hu'ena, ingeie no'one ko mesi."

O Ke Ere To'ohuu Suli Maholo

³³ Na a Jisas e unue lo'u, "Omu rongoa oto no'one uri Ha'atolanga a Mosis e unue uuri, *Omu ke su'uri hei-heiholota'i eero-eero, ta'e omu ke dau i sulie to'ohuu nga taa omu heiholota'inie hunie a God aani tohenga*. *Levitikas 19:12* ³⁴ Ta'e ineu, no ko unue huni'omu uri su'uri tohe takoie nga mei ola aana omu ko heiholota'i. Su'uri tohe lo'u takoie i Lengi, aana naunekume a God ni otona. ³⁵ Su'uri tohe no'one lo'u takoie walumalau, aena aana a God no'one e to'o aana walumalau ie. Na omu ke su'uri tohe no'one takoie i Jerusalem, aana hanue a God no'one ni ngeena. ³⁶ Na lo'u su'uri tohe takoie pwaumiu, aana omu sa'a roro'a ni da ike nga ta'a-ta'a kele iihui pweu hunie ke rere'a wa ke pulu-pulu'e. ³⁷ Ta'e maholo omu ko heiholota'i, omu ke unue mola, 'Iau, ne kei te'urine,' wa 'Ha'ike, nou sa'a te'urine ike.' Mala omu kei unue lo'u nga mei ola aaopa, leu ngeena e uure oto mai mwaanie a Satan, iini ooraha'aa eena."

Mwaanie O Su'u-su'u

Ola Hunie Nga Ini

LUK 6:29-30

³⁸ Na a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Omu rongoa oto no'one uri Ha'atolanga a Mosis e unue uuri, *Nga iini ko waelie maana nga iini, kire kei waelie maana no'one urine. Na nga iinoni ko oie nga ta'a-ta'a niho aana nga iinoni, kire kei oie nihona no'one urine*. *Eksodas 21:24* ³⁹ Ta'e ineu, no ko unue huni'omu uri omu ke su'uri oolisia lo'u mei ola aaela nge ngaeta iinoni e asuie aamiu. Mala nga iini ko hidelie papali i pwalo-pwalomu, nge o ke

toli'aasie ngaeta po'o ni papali lo'u hunie. ⁴⁰ Mala nga iini ko sare toole'o i laona leinge haahie to'oni ni eeluhi i'oe, toli'aasie no'one to'oni ni lengi i'oe hunie. ⁴¹ Na mala nga ramo ko deu rarahi'o hunie o ke aanga'inie mo ola ingeie hunie nga ta'a-ta'a kilomita, o ke aanga'inie lo'u hunie ngaeta kilomita. ⁴² Na mala nga iini ko sukaa nga mei ola aamu, o ke niie oto hunie. Na mala nga iini ko sare tola ha'awali ke'u aana nga mei ola i'oe, o ke toli'aasie mola hunie.”

O Ke Manata Diana Hunie

Mo Maelonga I'oe
LUK 6:27-28,32-36

⁴³ Oto a Jisas ko lae pe'i ha'a-uusuli lo'u uuri, “Na omu rongoa oto no'one uuri, ‘*Omu ke manata diana hunie mo malahumiu, Levitikas 19:18* na omu ke ngiduupu hunie mo maelonga i'omu.’ ⁴⁴ Ta'e ineu no ko unue huni'omu uri omu ke manata diana no'one hunie mo maelonga i'omu, na omu ke aarea God talana mo iini ko taunge'ini'omu. ⁴⁵ Aana omu kei te'urine, nge omu ke si haata'inie uri i'omu oto mo kalena Aamamiu i Lengi. Ingeie nge ko nii-niie sato hunie ke pwaa haahie mo iinoni diana na mo iini aela oto no'one. Na ko nii-niie nemo hunie mo iinoni oodota'i na mo iini ka'a oodota'i oto no'one. ⁴⁶ Oto mala omu kei manata diana mola hunie mo iini e manata diana huni'omu, a God e sa'a niie ike nga waaite huni'omu. Taungei ola urine hule aana mo iini aela nge ko susulu to'oha hunie aalahanga ni Rom, na kire sai te'urine no'one mola. ⁴⁷ Na mala uri mo malahumiu ha'alaa omu ko ere takoire, e ka'a aaopa ike no'one mwaanie iinoni aaopa. I leune hule aana mo pu'o na kire sai te'urine no'one mola. ⁴⁸ Ta'e i'omu, omu ke tohungai diana oto ta'ingelu mala Aamamiu i Lengi e tohungai diana ta'ingelu.”

6

Mwaanie O Lupwe'i Pe'ie

Kira Maitale Hunie Mwala

Ke Ha'apaina'a'o Haahie

¹ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Omu ke lio talamiu, mwaanie omu deu-deu haada'i aana nga moi taa diana aana oodo-oodonga i'omu i maana mwala uri hunie kire ke leesi'i mola. Aena aana omu kei te'urine, omu sa'a roro'a hele aana ike nga waaite mwaanie Aamamiu i Lengi.

² “Ta'ena nga maholo o ko niie nga mo ola hunie nga iinoni meitale, o ke su'uri deu haada'i lo'u aana uri hunie mwala ke saie, mala mo iini ko lupwe'i deu-deu nge kire ko lai eu'esuie i laona mo nume ni palo-palo, na i sulie mo tala paine, uri hunie mwala ke too-tooha'inire. To'ohuu no ko unue huni'omu uri mo iini nge kire ko tete'urine, kire hele mangoa oto waaitada. ³ Ta'e i'oe, maholo o ko pe'ie nga iinoni meitale, o ke dau mumuni mola aana, mwaanie nga iinoni e saie lo'u, ma'alana nga tohungai malahumu diana. ⁴ Hunie pe'inge i'oe ke mumuni, na Aamamu nge ko leesi-olee ni mumuni ke si waai'o taane haahie.”

Aarenga'inge To'ohuu E Uure Mola Mwaanie Ne'isaenga Manola
LUK 11:2-4

⁵ Na a Jisas e he'i te'uri lo'u, “Maholo omu ko aarenga'i omu ke su'uri deu mala mo iini ko lupwe'i deu-deu, nge saeda uri kire ke uure i laona mo nume ni palo-palo, na aani maai tala rue uri hunie mwala ke leesi kire ko aarenga'i. Ineu no ko unue huni'omu uri mo iini urine, kire hele

mangoa oto waaitada. ⁶ Ta'e maholo o ko aarenga'i, o ke lae ii'o mumuni maraamu i duru i'oe, o ke honoa maa, na o ke aarenga'i hunie Aamamu iini e ii'o mumuni. Na ingeie iini e sai lio saie nga taa o ko esu mumuni aana, ke si waai'o haahie.

⁷ “Na maholo omu ko aarenga'i, mwaanie omu talei ooni-ooni mola aana mo wala mwaakule mala mwala ni pu'o. Aana lo'onga'inge ikire uri mo aarenga'inge tewa ni rongo-hunileni kei lae. ⁸ Omu ke su'uri heimaanie mo iini urine, aana Aamamiu e manata'inie oto nga moi taa omu saeto'o aani na omu ka'a suke ue aana. ⁹ Ta'e omu ko aarea God omu ke aarenga'i uuri.

Mama'a i Lengi, mwala ke ha'ama'u aana satamu.

¹⁰ Aalahanga i'oe ke lae mai.

Mo ola saemu eeni deuleni,
asuileni ke lae oto i aano i leu mala oto i Lengi.

¹¹ O ke niie mai huni'emi mo ngeulaa e adona si'iri.

¹² Na o ke sae'aasie huni'emi mo ooraha'aa i'emi,
mala i'emi no'one emi ko sae'aasie mo roro'anga ikire mo iini ko deu
hu'isi'emi.

¹³ Na mwaanie o toli'aasi'emi huni ooraha'aa maholo malaahongalamami
ko lae,

ta'e o ke lio i suli diana aamami mwaanie Iini Ooraha'aa.

¹⁴ “Mala omu kei sae'aasie hunie ta'ena nga iinoni mo roro'anga kire ko deu hu'isi'omu eeni, nge Aamamiu i Lengi kei sae'aasie huni'omu mo ooraha'aanga i'omu. ¹⁵ Ta'e mala omu ka'a sae'aasie hunie ta'ena nga iinoni mo roro'anga kire dau hu'isi'omu eeni, nge Aamamiu i Lengi e sa'a sae'aasie ike no'one mwaani'omu mo ooraha'aanga i'omu.”

Mwaanie O Lupwe'i Oolongau

Hunie Mwala Ke

Ha'apaina'a'o Haahie

¹⁶ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Maholo omu ko oolongau, mwaanie omu nunuku dara mala mo iini ko lupwe'i deu-deu. Aana kire ko lupwe'i lio rahitou mola hunie mwala ke leesie uri kire ko oolongau. Ta'e ineu no ko unue huni'omu uri mo iini nge kire ko te'urine, kire hele mangoa oto waaitada. ¹⁷ Ta'e i'oe, maholo o ko oolongau, o ke hodalie maamu na o ke arapasie pwaumu. ¹⁸ Mwaanie mwala e lio saie uri o ko oolongau, ta'e Aamamu e ii'o mumuni mola ke saie. Na Aamamu ko lee-leesi ola mumuni, ke si waai'o i tehula'ana.”

O Ke Dudurue To'o-to'onga I Lengi

LUK 12:33-34

¹⁹ “Mwaanie omu dudurue mo ola diana i'omu mei laona walumalau, leu mo kokorosi kei ngeu'i aana na kauwa'a kei waeli'i aana. Na mo iinoni peli-peli kire sai hoka'ie mola nume huni pelileni. ²⁰ Ta'e omu ke dudurue mo ola diana namiu i Lengi, leu mo kokorosi e sa'a ngau aana na kauwa'a sa'a waeli'i aana. Na i Lengi no'one nge e aasa hunie mo iinoni peli-peli kire kei hoka'ie nume hunie pelinge. ²¹ Aena aana leu nge to'olamiu e ii'o aana, nge saemiu kei talei o'o'o no'one mola aana leune.”

Hari-hunilana Mo Ola Ni Lengi E Urihana Raa-raa

LUK 11:34-36

²² “Oto maamu e urihana raa-raa hunie sapemu. Mala uri maamu e manola, nge ahutana sapemu kei matapwa oto. ²³ Ta'e mala maamu e ka'a manola, nge ahutana sapemu kei rorodo'a mola. Mala uri raa-raa i saemu ngeena kei ne'i rodohono, nge o ke si tohungēi ii'o oto mola i laona rodohono eena.

²⁴ “Na e urine lo'u aana nga ta'a-ta'a koni-konihe e sa'a roro'a asu susule'i ike nana nga ro poro paine hai aapa'i. Aana kei manata diana mola hunie eetana nga iini, na kei ngiduupu hunie ruana nga iini, wa kei ha'ama'u mola aana ruana nga iini, na kei maaleledie eetana nga iini. Oto e tohungēi aasa hunie omu kei ne'isae ha'ama'u aana a God na to'o-to'onga aana walumalau ie mala uri e ro poro paine i'omu.”

O Ke Noruto'o Tara'asi

Aana A God

LUK 12:22-31

²⁵ “Aena ngeena no ko unue huni'omu uri, mwaanie omu lae oto i tolahi'e hiito'o i sulie mei ngeulaa ni ngaa, na mei wei ni inu huni ha'amaurie sapemiu. Na omu ke su'uri tolahi'e liutaa no'one i sulie mei ola ni to'oni haahie sapemiu. Aena mauringe oto e roro'a liutaa aana ngaulaa, na sapemiu e roro'a liutaa aana to'oni. ²⁶ Omu ke leesie ka'u mo menu ko loo-loho hailiu ngeena. Kire ka'a au'esu hohola, wa uri kire ke so'o-so'okoni huni duru'i. Ta'e Aamamiu i Lengi ko ha'a-ha'angaure taane. !Ilisie i'omu mo iinoni! Omu roro'a liutaa aana mo menu i maana a God. ²⁷ Oto aana ma'alana omu ke lo'o-lo'onga'i liutaa lo'u i sulie mauringe i'omu, ta'e omu sa'a roro'a da ike mauringe ngeena ke tewa lo'u.

²⁸ “Omu ke su'uri tolahi'e hiito'o no'one i sulie to'oni ni ho'osie i'omu. Omu ke leesie ka'u mo ei tataka nge kire ko pwito hailiu ngeena. Kire ka'a au'esu wa kire ke tau-teuri sala. ²⁹ Ta'e no ko unue huni'omu uri ma'alana a Solomon Inemaui e to'o-to'o liutaa na e sai to'oni aana mo to'oni manikulu'e, ta'e mo ei tataka ngeena kire ho'o sala lio diana liutaa aana. ³⁰ Mo ei tataka ngeena, mo ola ka'a o'o'o tewa ike no'one. Kire ko eehurara mola i matana ho'owa, na i seulehi kire ko nunulu oto lo'u, na mwala ko aasi'i mola i laona dunge. ?Oto mala a God ko ha'ato'onie mo takai ei ngeena, ohe omu unue uri a God e sa'a nii to'oni ike haahi'omu? !Hiiwalaimolinge i'omu e lae otoi mwei-mwei hiito'o! ³¹ Oto omu ke su'uri tolahi'e liutaa i sulie mei ngeulaa ni ngaa, wa mei wei ni inu, wa mei ola ni to'oni aana. ³² Mwala ni pu'o, ni kire ko lae otoi tolahi'e hiito'o i sulie mo ola urine. Ta'e i'omu, Aamamiu i Lengi e saie taane oto uri omu saeto'o aana mo olana. ³³ Ta'e omu ke ne'i-ne'isae aana Aalahanga a God na oodoodonga ingeie liutaa aana ta'ena nga ola mai aano, na ingeie ke si sapeie ta'ena nga ola huni'omu. ³⁴ Aena ngeena mwaanie omu lae oto i tolahi'e liutaa aana nga taa kei reu i ho'owa. Toli'aasie oto hunie i ho'owa mo ne'isaenga aana. Aana ahutana mo dinge e mani ado oto aani aaelanga aana.”

7

Leilemu Kei Lae No'one Mala

O Ko Leie Mwala

LUK 6:37-38,41-42

¹ Oto a Jisas e he'i te'uri lo'u, “Mwaanie omu talei lei-leie ta'ena nga iinoni, mwaanie a God e lei'omu no'one urine. ² Aena aana tolahai ola nge omu kei leie ngaeta mwala aana, a God kei lei'omu no'one aana. Na nga ha'atolanga uri taa nge omu ko leie mwala aana, ta'a-ta'a ha'atolanga ngeena no'one

mola nge a God kei lei'omu aana. ³ ?E ue ka'u o ko ili lio susulie kele nganga'ai ola oto mola mwai-mwei i maana aasimu? Ta'e hule aana i'oe, rotoi ei leku e eno honosie maamu na o ka'a sai hiinge'inie. ⁴ Na e ka'a diana ike no'one uri hunie o ke unue hunie aasimu uuri, 'Ka'u ne ke ta'aasie nganga'ai ola mwaanie maamu,' na hule aana i'oe maraamu, rotoi ei leku no'one mola e eno honosie maamu. ⁵ !Nga hero-heronga ka'a urine ike! Mala uri o ko te'urine, nge o ko lupwe'i deu-deu mola ni ngeena. Ta'e o ke hola'i ta'aasie ka'u rotoi ei leku ngeena mwaanie maamu hunie maamu ke manola. Oto o ke si lio susulie kele nganga'ai ola i maana aasimu hunie o ke kae aasie."

Ha'a-uusulinge A Jisas E Sa'a To'ohie Ike Saena Ngaeta Mwala

⁶ "Mwaanie omu nii-niie mo ola maa'i mala Tataroha Diana hunie mo iini kei heliwala mola hunie. Aana urine e urihana mola omu ko niie mo ola maa'i ana mo usu, oto kire kei eeli'u mola na kire kei alai'omu. Na e urihana no'one omu ko aasie mo ola diana i'omu mala mo dehi i saana mo poo, na kire kei uuri puli-pulisi'i mola aana ae'aeda."

O Ke Aarenga'i Tarau Talana

Mo Tolahai Ola Diana A God

LUK 11:9-13

⁷ Oto a Jisas e he'i te'uri lo'u, "Omu ke susuke aana a God, na ingeie kei niie huni'omu. Omu ke hai-heitalea i saana God, na omu kei lio oodoie. Na omu ke iiki-iiki i kolune maa ingeie, na kei tahanan maa talamiu. ⁸ Aana ta'ena nga iini ko sukaa nga mei ola aana a God, nge kei niie oto hunie. Na ta'ena nga iini ko heitalea nga mei ola aana a God, kei lio oodoie oto. Na ta'ena nga iini ko iiki-iiki ikolune maa ingeie, nge a God kei taha maa talana oto. ⁹ ?E ue aana i'omu mo mama'a wa mo teite? ?Mala uri kalemu kei sukaa nga mei ngeulaa aamu, o sai niie mola nga ho heu ana? ¹⁰ ?Wa ko sukaa nga ho ii'e aamu, o sai niie mola nga mwaa ana? !Ha'ike! ¹¹ I'omu mo iinoni ooraha'aa, ta'e hule aana omu sai niie mo ola diana hunie mo mwela i'omu. ?Ilisie Aamamiu i Lengi iini e diana liutaa aana ta'ena nga iinoni, uri e sa'a nii liutaa aana mo ola diana hunie nga mo iini ko suke aana?"

¹² "Mo ola nge saemiu mwala ke dau'i huni'omu, nge i'omu no'one omu ke dau'i hunie mwala. Aena aana lo'onga'inge aana ahutana mo Ha'atolanga a Mosis na ha'a-uusulinge mo propet ni otona."

Mwala Hunge Kei Sere'inie

Tala Takoie Maurihe Huu

LUK 13:24

¹³ "Omu sai sili i laona Aalahanga a God mola sulie maai para mwai-mwei. Aana maai para hunie maenga e paine na tala takoie e aaroka, na mwala hunge kire ko lae oto i sulie. ¹⁴ Ta'e maai para hunie maurihe huu e mwai-mwei na tala takoie e kokohisi, na toota'i iini mola kire kei lio oodoie."

Tolahana Mo Propet Eero-Eero

Kei Haata'inie Uri Kire Takalo

LUK 6:43-44, 13:25-27

¹⁵ "Omu ke lio talamiu aana mo propet eero-eero, kire kei lae mai seemiu na kire kei lupwe'i deu mala mo sipu e rako-rako, ta'e i laona saeda, ikire mo wawaulo ni me'esu oto to'ohuu. ¹⁶ Omu kei lio saire taane aana tolahada, mala walo kau-keu e sa'a hungu ike aana fik, wa puli-pulisi poo ke hungu aana grep. ¹⁷ E urine lo'u aana ta'ena nga ai diana kei hungu

oto aani hue-huei ei diana, na ai aaela kei hungu oto aani hue-huei ei aaela hali'ite. ¹⁸ Ai diana e sa'a roro'a hungu ike aani hue-huei ei aaela, wa ai aaela ke hungu eeni hue-huei ei diana ¹⁹ Ta'ena nga ai e ka'a hungu eeni hue-huei ei diana, nge kire kei tohue na kire kei aasie i laona dunge. ²⁰ Aena ngeena omu kei lio saie mo propet eero-eero aana tolahada.

²¹ “E ka'a ike ahutana mo iini ko unu-unue hunieu uuri, ‘!Aalaha ineu!’ uri kire kei meni sili i laona Aalahanga a God, ta'e mo iini ko deu i sulie saena Aamaku i Lengi ha'ala. ²² Aana dinge ooreta, mwala hunge kei unue hunieu uuri, ‘!Aaia, aalaha i'emi! Emi taroha'inie walana a God aana satamu, na emi oohe aasie mo li'oa aaela aana satamu, na mo hu'i-hu'ite hunge emi deu'i aana satamu.’ ²³ Oto aana maholona ne ke si unue mola hunire uuri, ‘Nou ka'a manata'ini'omu ike. *!Tahi mwaanieu, i'omu mo iinoni ni ooraha'aa!*” *Sam 6:8*

Iini Ko Tola I Sulie A Jisas E Urihana Mwane Saenanau E Tohu Diana Aana Nume

LUK 6:47-49

²⁴ “Aena ngeena ta'ena nga iini ko rongoa walaku pe'i sulu i suli'i, e urihana iinoni saenanau e tohue nume ingeie aana e eli kokoro talana mo hunu, na e ne'ie mo heu i poo-pootana mo hunu aana nume ngeena. ²⁵ Oto lae-lae maholo kei talei nemosie, na kei kone ahuie, na ooru peine kei halolo aana nume ngeena, ta'e e sa'a aa'oho ike, aena aana poo-pootana e ii'o i lengine hau.

²⁶ “Na ta'ena nga iini ko rongoa walaku na e ka'a sulu ike i sulie, ingeie e urihana iinoni e pweu nge e tohue nume ingeie mola i lengine oone mwaakule. E ka'a eli kokoro ike wa ke ne'ie mo heu ehuie mo hunu. ²⁷ Oto lae-lae maholo nemo kei nemosie, na kone kei kone ahuie, na ooru peine kei hite aana, oto kei aa'oho ta'ingelu oto i aano.”

Ha'a-uusulinge A Jisas E Nanama

²⁸ Maholo a Jisas e unu mangoa mo ola ienini, oto ahutana mwala ko meni pangata'inie mo ha'a-uusulinge ingeie, ²⁹ aana ha'a-uusulinge ingeie e ka'a urihana ike mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, aana e ha'a-uusuli aana nanamanga.

8

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane Maelaa Ni Osa

E Hite Aana

MAK 1:40-45; LUK 5:12-16

¹ Maholo a Jisas e siho toli mei mwaanie uuwo, oto mwala hunge ko lae i sulie. ² Na ngaeta mwane maelaa ni osa aana e lae mai saana a Jisas, oto ko pouruuru i na'ona na ko te'uri, “Aalaha ineu, mala o ko mwa'e-mwa'e, o ke kuraa sapeku hunie ne ke rere'a adona ii'onga lo'u pe'ie mwala a God.”†

³ Oto a Jisas e si susue'inie wau nimana huni hele i sapena mwaena, na ko te'uri, “Iau, nou mwa'e-mwa'e taane. Sapemu ke mola oto.” Oto maelaa ni osa ngeena e tolana mango oto mwaanie. ⁴ Na a Jisas ko si unue hunie

† **8:2** 8:2 Mo Ha'atolanga mo Jiu e unue uri mwala pe'ie maelaa aaela ngeena, kire tohungie mada'a i maana God. Kire mada'a oto liutaa, hule aana iini nge ko kele kopi mola aana iini e to'o aana maelaa ngeena kei mada'a no'one mala ikire. Aena urine mo Jiu ka'a toli'aasie kire ke ii'o i laona mo huilume, wa kire ke lae mai i laona leu ni uusi'e, wa kire ke lae mai i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu. Leesie Levitikas 13:45-46.

a mwaena uuri, “Mwaanie o ha'a-ha'arongoa nga iini aana nga taa e rau. Ta'e o ke oodo mola i saana mo pris hunie kire ke saie uri sapemu e mola oto. Na o ke niie uuraa'inge hunie a God mala mo Ha'atolanga a Mosis e unue. Urine ahutana mwala kire ke si meni saie uri sapemu e mola oto.”

Na'ohai Mwane Aana Mae E Hiiwalaimoli Aana A Jisas
LUK 7:1-10

⁵ Maholo a Jisas e lai aarapuu aana huilume i Kapaneam, ngaeta mwane paine aana mae ni Rom e lae mai saana, na ko eitanaie uuri, ⁶ “Aalaha ineu, koni-konihe ineu e eno mola i nume aana ko rarasi. Na ko tohungēi sapesalu oto liutaa.”

⁷ Oto a Jisas ko te'uri, “Ne kei lae taane huni ha'a-uurie hunie ke awaa.”

⁸ Oto na'ohai mwane aana mae ngeena ko te'uri, “!Ha'ike, aalaha ineu! Nou ka'a malisine ike uri o ke lai sili i nume ineu, ta'e o ke unue mola nga mei wala na koni-konihe ineu kei awaa oto. ⁹ Aana ineu na nou ii'o no'one i mamalutana nanamanga ngaeta mo poro paine, na nou to'o aana no'one mo ramo i meluteku. Na mala no ko unue hunie nga ramo uuri, ‘Lae wau,’ na ko lae oto wau. Na mala no ko unue hunie ngaeta ramo uuri, ‘Lae mai,’ na ko lae oto mai. Na mala no ko unue hunie koni-konihe ineu uuri, ‘O ke asuie mei esunge waune,’ na ko esuie oto.”

¹⁰ Maholo a Jisas e rongo urine, e si pangata'inie na ko te'uri hunie mo iini ko lae i sulie, “To'ohuu no ko unue huni'omu uri nou ka'a lio oodoie ike ue nga mwane ni Israel ke hiiwalaimoli eeku mala mwane ni Rom ie.

¹¹ Oto no ko unue huni'omu uri mo Aapoloa Aaopa hunge kei lae mai uure i pwaalana sato na i suulana sato, na kire kei ii'o i aano huni ngeu pe'ie a Ebrahim, na Aesak, na Jakob aana Aalahanga a God. ¹² Ta'e mo Jiu nge a God e lio hilisire ka'u oto i na'o hunie aalahanga ingeie, aasilada kei lae mola sinaha i laona rodohono. Na kire kei ii'o ni saehuunge mola pe'ie ngaranga.”

¹³ Oto a Jisas ko si unue hunie na'ohai mwane aana mae ngeena uuri, “Aaliho'i ta'i nume i'oe, na nga taa o hiiwalaimoli aana, kei oa oto huni'o.” Na oto mola aana maholona, koni-konihe ingeie e tolana awaa oto.

A Jisas E Ha'a-uurie Mwala Hunge
MAK 1:29-34; LUK 4:38-41

¹⁴ Maholo a Jisas e lai hule aana nume a Pita, na ko leesie keni hungaona e eno aana ko tohungēi mata'i oto hiito'o. ¹⁵ Oto a Jisas e hele i nimana, na ko tolana awaa oto aana maholona. A keine e ta'ela'i, na ko rareta'inie oto a Jisas.

¹⁶ Oto aana maholo ko seulehi oto, kire ko si toolea mai mo iini hunge mo li'oa aaela aada i saana a Jisas. Oto a Jisas e si oohe aasie mo li'oa aaela ngeena mola aani wala, na e ha'a-uurie mo iini ko mweri. ¹⁷ Nga taa a God e unue hunie a Propet Aesaea e si oa i leune, aana e unue uuri, *Ingeie mone e ta'aasie mo maelaa ikie, na e ha'amangoa ta'ena nga mwaringe mwaanikie. Aesaea 53:4*

Mo Ini Ko Ne'isae Moute'i Ha'alaa Kire Sai Lulu I Sulie A Jisas
LUK 9:57-62

¹⁸ Maholo a Jisas e saie uri mwala hunge ko ruru mei saana, oto e unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uri kire ke aatoholo i reune Aasi I Kalili aana aapa po'o wau. ¹⁹ Oto ngaeta ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis e lae mai saana na ko te'uri hunie, “Ha'a-uusuli, nou mwa'e-mwa'e ni lulu i sulio aana ta'ena nga leu o ko lae aana.”

²⁰ Oto a Jisas e aalamie ko te'uri, “Mo usu ni me'esu na hule aana kire to'o liwe ni ma'ahu ikire, na mo menu lo'u kire mani to'o niu'i taane no'one, ta'e ineu a Kale Ni Iinoni hule aana nga leu ni mamalo ineu na ha'ike lo'u.”

²¹ Oto ngaeta iini lo'u hikana mwala ko lulu i sulie ngeena ko te'uri hunie, “Poru paine, o ke hola'i toli'aasieu ke'u hunie ne ke lai heitolvinge'inie aamaku.”

²² Oto a Jisas ko te'uri hunie, “Ha'ike, ta'e o ke lulu i sulieu oto molana, na mwaanie o maa'oohie mo tolahi'anga ni welumalau kei mango nge o ke si lulu i sulieu.”†

A Jisas E Ere Aana Ooru

MAK 4:35-41; LUK 5:17-26

²³ Oto a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire mani ta'elie iiola, kire si lae. ²⁴ Maholo kire ko kele lae mola su'u weu i laona aasi, na paineha'ana mawasidengi ko tolana hite aada oto. Aahe ko seu aelasire oto, hule aana iiola na ko kara'i dodo oto, ta'e a Jisas ko ma'ahu mola. ²⁵ Oto mo pwaarongoisuli ingeie kire ko ha'alioa na kire ko te'uri hunie, “!Ha'a-uusuli, o ke ha'a-uurikolu! !Kolu ko kara'i mae oto!”

²⁶ A Jisas ko aalamire uuri, “?E ue ni oto omu ko me'u urine? ! Hiiwalaimolinge i'omu e lae otoi o'oru'e liutaa!” Oto e si ta'ela'i ko ere aana ooru na aahe hunie kire ke mamalo. Oto e si lae mola wai aange hoolaa.

²⁷ Mo pwaarongoisuli ingeie ko tohungai pangata'i, na kire ko unue, “? Nga iinoni uri taa ni ie? Hule aana ooru na aahe na kire ko rongo hunie walana.”

A Jisas E Oohea Li'oa Aela Mwaanie E Ro Mwane

MAK 5:1-20; LUK 8:26-39

²⁸ Maholo a Jisas e lai aarapuu aana po'o ni hanue mo Kadara, aana po'o ni eesi i Kalili po'o ta'au, ko oodoie e ro mwane kirerue uure mwaanie mo kilipwe'u. † E ro mwane ngeena mo li'oa aela aadarue na kirerue sa'a lio aasie ike nga iini ke liu aana tala ngeena. ²⁹ Oto kire ko uulo oto paine uuri, “?Kalena a God, o ko kotahi'emi huni taa? ?Uri o lae mola mai huni ha'aloi'emi, na e ka'a hule ue aana maholo hunie?”

³⁰ Na paineha'ana amaa ni poo ko susude i hoorada i leune. ³¹ Oto mo li'oa aela ngeena kire ko eitanaie a Jisas uuri, “Mala o ko oohe aasi'emi, o ke toli'aasi'emi ke lae i laona amaa ni poo ta'aune.”

³² Oto a Jisas ko unue hunire uuri, “!Omu ke lae!” Oto kire iisitaa, kire si lai sili i laona mo poo. Oto amaa ni poo ngeena kire mani loutaa pwau i aano i sulie uuwo na kire lai pola tala oto aana mao'i hunie i eesi, na kire ko meni inu oto.

³³ Oto mwala e lio-lio i sulie mo poo ngeena, kire tahi lai hule i henue, na kire ko taroha'inie oto nga taa e rau aana e ro mwane nge mo li'oa aela i saedarue. ³⁴ Oto ahutana mwala aana huilume ngeena kire ko si lae honosie a Jisas. Maholo kire leesie a Jisas, kire ko meni eitanaie oto hunie uri ke lae mwaanie taitelihana hanue ikire.

9

A Jisas E Ha'a-uurie

† **8:22** 8:22 Erenga ni Krik e aalahuu uuri, “O ke toli'aasie mo iini e mae oto ke haitolvinge'inie mo rae ikire maraada.” † **8:28** 8:28 Mo Jiu oto i na'o kire sai didie mo heu hunie mo kilipwe'u ikire, wa kire sai heitolvinge'inie mo rae i laona mo hahale mala mo kilipwe'u ikire.

*Mwane E Loku**MAK 2:1-12; LUK 5:17-26*

¹ Oto a Jisas e ta'elie iiola ikire na ko aatoholo aaliho'i lo'u takoie hanue ko o'o'o aana i Kapaneam. ² E hule ta'au, oto kire aanga'inie mai ngaeta mwane e rarasi i lengine hulite i saana. Oto a Jisas e leesie hiiwalaimolinge ikire e paine, ko si te'uri hunie mwane e rarasi ngeena, "Kaleku, saemu ke dodo. Mo ooraha'aa i'oe sae'aasileni e lae oto."

³ Oto ngaeta mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis ko te'uri hunire maraada, "!'Ha'ike eena! A mwane ie ko ere tooha'inie uri ingeie e paine lo'u mala a God."

⁴ A Jisas e saie oto nga taa kire ko lo'o-lo'onga'inie, oto ko si te'uri hunire, "E ue nge omu ko lo'o-lo'onga'i aaela urine? ⁵ Omu saie ka'u uri erenga ni mola e mwada'u na ta'ena nga iini e sai ere mola uuri, 'Mo ooraha'aa i'oe sae'aasileni e lae oto.' Na lo'u uuri, '!'Ta'ela'i! O ke toolea hulite i'oe, na o ke lae-lae oto.' Ta'e huni esuie e ro mei ne'isaenga ngeena kire aasa oto hiito'o hunie iinoni. ⁶ Ta'e ineu, a Kale Ni Iinoni, ne kei esuie mola mei ola hunie omu ke lio saie uri ineu, nou to'o aana no'one nanamanga huni sae'aasi ooraha'aa mai aano i leu."

Oto a Jisas e si te'uri hunie mwane e rarasi ngeena, "!'Ta'ela'i! O ke toolea hulite i'oe, na o ke lae-lae oto i nume i'oe."

⁷ Oto a mwaena e ta'ela'i na ko lae oto i nume ingeie. ⁸ Maholo mwala kire leesie urine, oto kire ko si me'u, na kire ko ha'amanikulu'aa God aana e niie nanamanga urine hunie mo iinoni.

*A Jisas E Soie A Matiu**MAK 2:13-17; LUK 5:27-32*

⁹ Maholo a Jisas ko si kele lae mola ta'au mwaanie leune na ko leesie nga mwane satana a Matiu, e ii'o aana leu ingeie huni totola to'oha aana takis hunie aalahanga ni Rom. Oto ko te'uri hunie a Matiu, "O ke lulu i sulieu." Oto a Matiu e ta'ela'i ko si lulu i sulie.

¹⁰ Oto maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae huni ngeu pe'ie a Matiu, na hungelana mwala susulu to'oha hunie aalahanga ni Rom mala a Matiu, na mo iini hunge aana mwala ooraha'aala, kire ko lae no'one mai huni ngeu tararuru pe'ire. ¹¹ Ngaeta mo iini aana mo Parise e leesie urine, oto kire ko upwesie mo pwaarongoisuli uuri, "E ue nge ha'a-uusuli i'omu ko ngeu na ko inu pe'ie mo iinoni ooraha'aala mala mo mwane susulu to'oha ngeena?"

¹² A Jisas e rongo urine e si aalamire uuri, "Iinoni nge e awaa mola sa'a saeto'o aana ike mwane kure-kure, ta'e iini nge ko maelaa'a ha'alaa. ¹³ Oto omu ke haitalea lo'u e ue ni mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Nou ka'a hari hunie ike uunu-olanga, ta'e aamasinge hunie mo iinoni.* *Hosea 6:6* Aana nou lae mai huni haaraie mo iinoni ooraha'aa ke oonisaie, na nou ka'a lae ike mai huni haaraie mo iini kire unue kire diana oto."

*Ha'a-uusulinge Haalu A God**E Liue Iini Lalahu'e**MAK 2:18-22; LUK 5:33-39*

¹⁴ Oto mo pwaarongoisuli a John Loto Maa'i kire lae mai saana a Jisas na kire ko dolosi aana uuri, "E ue ka'u nge i'emeelu na mo Parise, melu ko oolo-oolongau tarau, ta'e mo pwaarongoisuli i'oe nge kire ka'a sai oolongau?"

¹⁵ A Jisas e aalamire uuri, "Mo malahune a poro haalu kire kei saehuu uri taa na kire ko ngeu-ngeu ue aana ngauhe ni ha'arurunge na a poro

haalu e ii'o ue pe'ire? Ta'e kei hule aana hai dinge nge kire kei toolea poro haalu mwaanire, nge kire ke si oolongau taane.”

¹⁶ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u mei wala ni aalahuunge ie i sulie ha'a-uusulinge haalu ingeie hunire uuri, “Nga iini e sa'a lo'amenea ike nga to'oni lalahu'e aana nga mei lo'amenea haalu. Aana maholo ko hodalie, nge mei lo'amenea haalu ngeena kei mwai-mwei na kei hakasie mola to'oni lalahu'e, oto ke si haka aela lo'u mwaanie hola'ina'o. ¹⁷ Na lo'u nga iini e sa'a dedeie ike waen haalu i laona mo ate'a lalahu'e huni ne'i-ne'i waen nge kire asui'i aana te'e-te'ena nanikot. Aena aana maholo waen haalu ngeena kei madoro, ko da mo ate'a lalahu'e ngeena ko po'o, oto kire sai hoka, na waen kei waeta'i oto na mo te'e-te'ei ola ngeena kei aela oto no'one. Ta'e kire kei dedeie waen haalu i laona mo ate'a te'e-te'ei nanikot haalu ha'alaa kire ke si meni ii'o diana.”

A Jisas E Ha'a-uurie E Ro Keni

MAK 5:21-43; LUK 8:40-56

¹⁸ Na maholo a Jisas ko ere-ere ue urine hunire, ngaeta mwane paine aana mo Jiu e lae mai saana, na ko pouruuru i na'ona na ko te'uri, “Kele pule ineu e si mae oto molana, ta'e o ke lae ka'u mei na o ke hele i sapena aana nimemu na kei meuri oto.”

¹⁹ Oto a Jisas e ta'ela'i ko lae i sulie, na mo pwaarongoisuli ingeie oto no'one pe'ie. ²⁰ Na ngaeta hu'e apu raha-raha ko seunie oto hunie aawalai helisi mwana rue,† ko lae poi purine a Jisas, na ko kopi mumuni aana ngongo'ana to'oni ingeie. ²¹ A hu'ena e te'urine aena aana e hiiwalaimoli uri ma'alana ko kele kopi mola aana to'oni a Jisas, na kei awaa oto.

²² A Jisas e aali'u na ko leesie a hu'ena, oto ko te'uri hunie, “Kaleku saemu ke dodo, hiiwalaimolinge i'oe e ha'a-uuri'o oto.” Oto a hu'ena ko tolana awaa oto mwaanie maelaa ni epu aana maholoi satona.

²³ Oto a Jisas e lai hule aana nume mwane paine ngeena, na ko leesie mwala ko uuhi-uuhi eu aani saehuunge, na ahutana mwala ko talei e'engo oto mola. ²⁴ Oto ko si te'uri hunire, “Omu ke lae i sinaha. Kele pule ie e ka'a mae ike, ta'e ko ma'ahu mola.” Oto kire ko mwesi mola mwaanie. ²⁵ Na e haro oohera mango, e si sili weu i duru a pulena, na ko hele i nimana. Oto a pulena ko ta'ela'i oto. ²⁶ Na tataroha aana mei olana ko si taro ahusie oto ahutana po'o ni henuena.

A Jisas E Ha'a-uurie

E Ro Mwane E Ulu

²⁷ Oto aana maholo a Jisas ko lae ta'au mwaanie numena, e ro mwane kire ulu ko aehota lae i sulie pe'ie soinge uuri, “!Kalena Deved Inemaui, o ke aamasi'emere'i!”

²⁸ Oto a Jisas e lai sili i nume, e ro ulune kirerue ko si lae mai saana. Na a Jisas ko dolosi aadarue uuri, “?Uri more hiiwalaimoli taane aana nou sai ha'a-uuri'omere'i?”

Oto kirerue ko aalamie uuri, “Iau, Aalaha, mere hiiwalaimoli oto.”

²⁹ Oto a Jisas e hele wau aana maadarue na ko te'uri, “Leune ke rau oto mala hiiwalaimolinge i'omere'i.” ³⁰ Oto maadarue ko tolana lio-lio lo'u. Na a Jisas ko ere aadarue, ko te'uri, “Su'uri ha'arongoa nga iini aana mei ola ienini.”

† **9:20** 9:20 Ha'atolanga a Mosis e unue uri mo keni apu raha-raha nge aada urine kire mada'a i maana God, na kire ke su'uri kopi aana nga iini lo'u mwaanie kire ha'amada'aa iini kire kopi aana ngeena. Leesie Levitikas 15:25-33.

³¹ Ta'e kirerue lae, oto kirerue ko si lai taroha'inie mola i sulie ahutana po'o ni henuena nga taa a Jisas e asuie aadarue.

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane E Ka'a Sai Ere

³² Maholo e ro mwane ko iisitaa ta'au, ngaeta mwala ko toolea lo'u mei saana a Jisas mwane e ka'a sai ere aena aana li'oa aaela nge aana. ³³ Oto a Jisas e oohea li'oa aaela ngeena mwaanie a mwaena, na a mwaena ko si ere taataha oto. Ahutana mwala kire leesie urine kire ko si meni pangata'inie, kire ko te'uri, "Uure oto mai waite, nga mei ola urine kie ka'a leesie ue mai Israel."

³⁴ Ta'e mo Parise kire ko unue mola uuri, "!Iiei! Na'ohana mo li'oa aaela ni mola e niie nanamanga ngeena hunie huni oohe aasie mo li'oa aaela."

A Jisas E Aamasie Mo Iinoni

³⁵ A Jisas e lae pe'i maatolie ahutana mo huilume aana po'o ni henuena. Na e lae pe'i ha'a-uusuli i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu aani laeliwalanga aana Tataroha Diana i sulie Aalahanga a God, na e ha'a-uurie mwala pe'ie ta'ena nga taungei maelaa oto mola. ³⁶ Oto e lae pe'i leesie mwala na saena ko si huu pe'i aamasilada, aana si'oha'ada e paine na kire tatanga hailiu mola mala mo sipu nge nga iini huni lio i sulii ha'ike. ³⁷ Oto ko unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, "So'okoninge e paine hiito'o, ta'e mwala au'esu ka'a hunge ike huni so'okoni. ³⁸ Omu ke aitanaie iini e to'o aana hohola hunie ke uusunge'inie lo'u mei nga mwala au'esu huni so'okoni nana."

10

A Jisas E Lio Hilisie Aawalai Pwaarongoisuli Mwana Rue

MAK 3:13-19; LUK 6:12-16

¹ Oto e haaraie mai aawalai pwaarongoisuli mwana rue ingeie i saana, na ko niie nanamanga e saka hunire hunie kire ke oohe aasie ahutana mo li'oa aaela na huni ha'a-uurie mwala pe'ie ta'ena nga maelaa hai aaopa'i.

² Ie satana aawalai hurula'aa mwana rue:
Eetana a Saemon (haara'inilana lo'u a Pita),
na a Andru (aasine a Saemon),
na a Jemes (kalena Sebedi),
na a Jon (aasine a Jemes),

³ Na a Pilip,
na a Batolomiu,
na a Tomas,
na a Matiu (mwane e susulu to'oha aana takis nana aalahanga ni Rom),
na ngaeta Jemes lo'u (mwane kalena a Alpeas),
na a Tadeas,

⁴ na ngaeta Saemon lo'u (ngaeta iini aana pulitaa nge ko sare haiseuni huni ta'aasie aalahanga ni Rom mwaanie hanue i Israel),
na a Jiudas Iskariot (iini nge e pweloa a Jisas).

A Jisas E Uusunge'inie Aawalai Pwaarongoisuli Mwana Rue Huni Taroha'inie Aalahanga A God

MAK 6:7-13; LUK 9:1-6

⁵ Aawalai mwane mwana rue ienini a Jisas e uusunge'inire pe'ie mo ha'ananaunge uuri, "Mwaanie omu lae-lae i saana mo Aapoloa Aaopa, wa i saana mo Samaria. ⁶ Ta'e omu ke lae i saana mo sipu e takalo ka'u, mwala ni Israel. ⁷ Omu ke lae pe'i laeliwala aana Aalahanga a God ko kara'ini oto

mai. ⁸ Omu ke ha'a-uurie mo iini ko mweri, omu ke ta'ea lo'u mo iini e mae oto, omu ke ha'a-uurie mo iini ko sapesalu aana maelaa ni osa, na omu ke oohe aasie mo li'oa aaela. Omu hele mwaakule ka'u, na omu ke nii mwaakule lo'u. ⁹ Mwaanie omu too-toolea nga mei to'oha i laona mo mwe'i i'omu. ¹⁰ Na mwaanie omu too-toolea lo'u nga mwa'i aana omu ko lae aani laeha, wa nga ro to'oni, wa nga ro ho'ohaahi'ae, wa nga apa'a. Aana e diana hunie mwala ke pe'i'omu, aana iinoni au'esu e malisine uri nga taa e saeto'o aana niilana kei lae hunie.

¹¹ “Oto maholo omu ko lai aarapuu aana nga hanue, omu ke lio hunie a tei kei tola koni'omu, na omu ke ii'o ka'u mola pe'ie hule aana omu kei lae lo'u mwaanie hanuena. ¹² Na maholo omu ko lai sili i laona nga nume, omu ke ha'adiana'ara uuri, ‘Hanuelamanga ke ii'o pe'i'omu.’ ¹³ Mala mwala aana numena ko tola koni'omu, hanuelamanga ke oore pe'ire, ta'e mala kire ka'a tola koni'omu oto, kire sa'a hele aana ike hanuelamanga omu unue ngeena. ¹⁴ Na mala uri nga hanue ka'a tola koni'omu oto, wa kire ke rongo huni'omu, nge omu ke lae mwaanie hanuena, na omu ke tataa'inie mo wasa-wasa mwaanie ae'aemiu, domana uri nga ha'apasunge hunire uri a God kei ha'aloire. ¹⁵ No ko unue oto huni'omu, aana dinge ni leinge, ha'aloilana mwala aana huilume ngeena kei aaela lo'u hiito'o liutaa aana ha'aloinge nge kei lae hunie mwala tata'ala aana e ro huilume i Sodom na i Komora.”

Mwala Kei Teunge'inie

Kira Hiiwalaimoli

MAK 13:9-13; LUK 21:12-17

¹⁶ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunie mo hurula'aa, “Omu ke rongo ka'u. No ko uusunge'ini'omu i matolana mwala e ooraha'aa, na saeda huni horo'i'omu mala mo wawaulo ni me'esu ko seunie mo sipu. Aena ngeena omu ke saenanau aana mo tala ni horonga ikire, ta'e i'omu, omu ke maneko mola mala hiroikuu. ¹⁷ Na lo'u, omu ke lio talamiu aana mo iinoni, aena aana kire kei toole'omu i laona leinge, na kire kei repusi'omu i laona mo nume ni palo-palo. ¹⁸ Na tolalamiu kei lae-lae i na'ona mo mwane paine aana mo aalahanga ni welumalau na i na'ona mo inemauri hunie leilemiu i tehula'aku. Aana maholo walu olana kei reu uurini, maholo i'omu otona huni unu diana aana Tataroha Diana hunire, na lo'u hunie ahutana mo iinoni ni welumalau. ¹⁹ Maholo kire ko toole'omu i laona leinge, omu ke su'uri tolahi'e hiito'o aana nga taa omu kei unue wa omu kei ere luhesie uri taa, aena aana a God kei niie taane huni'omu nga taa ni unue i'omu aana maholona. ²⁰ Aana omu sa'a ere tohumiu ike ta'e pe'ie Li'oa a Aamamiu ni kei ere i lalo aamiu.

²¹ “Aana maholona kei tohungai aaela huni'omu to'ohuu, aana mwala kei niie mo eeside maraada hunie horo'ilada, na mo mama'a kire kei deu urine no'one aana mo mwela ikire, na mo mwela no'one kire kei ta'ela'i honosie mo meu'ana ikire huni horo maesire. ²² Na ahutana mwala kei teunge'ini'omu aena aana omu ko lulu i sulieu. Ta'e iini nge kei uure a'aila'a tara'asi aani hiiwalaimolinge lai hule aana ha'amangolana, nge a God ke si ha'a-uurie. ²³ Maholo mwala ko teunge'ini'omu aana nga hanue, omu ke tahi takoie ngaeta hanue. Aana to'ohuu no ko unue huni'omu uri omu sa'a roro'a ha'amangoa ike asunge i'omu aana ahutana mo henue i Israel na ineu a Kale Ni Iinoni no ko hule oto mai pe'ie manikuluha'ana a God.†

† **10:23** 10:23 Ohe a Jisas e ere lalai i sulie maholo kei lae i lengine toloi henue pe'ie a Pita, na Jemes, na Jon, hunie sapena kei nu'e maholo kei ere pe'ie a Mosis na Elaeja. Leesie Matiu 16:28—17:13.

²⁴ “Iinoni ha'a-uusulilana ko lae-lae ue, e ka'a paine ike liutaa aana ha'a-uusuli ingeie, wa nga koni-konihe ke paine liutaa aana aalaha ingeie. ²⁵ E malisine uri tolachana pwaarongoisuli ke urihana oto ha'a-uusuli ingeie, na koni-konihe ke urihana oto aalaha ingeie. Ineu oto pwaune nume ikolu, na oto mala mwala ko haara'ineu aana na'ohana mo li'oa aaela, i'omu, mwala aana nume kire ke si haara'i aelasi'omu lo'u liutaa.

²⁶ “Ta'e ma'alana e urine, omu ke su'uri me'ute'inire, aana ta'e-ta'ena nga mei ola iinoni ko mumumunie, haata'inilana kei saro lae mola, na ta'ena nga mei ola ko reu mumuni, sailana kei saronai lae taane. ²⁷ Nga taa no ko unu-unu mumuni aana huni'omu, omu ke si unu haada'i aana. Na lo'u nga taa omu ko rorongoa mola maraamiu, omu ke si soinge'inie hunie ahutana mwala ke rongoa. ²⁸ Mwaanie omu me'u-me'ute'inie mo iini ko sare horo'i'omu, aana kire sai horo'ie mola sapemiu, ta'e e aasa hunie kire ke horo'ie mauriha'amiu. Ta'e omu ke ma'ute'inie mola a God aana ta'e ingeie hali'ite nge e to'o aana nanamanga huni deu tekela'inie sape na mauriha'ai i laona dunge ni ha'amotaahinge. ²⁹ Omu ke saie ka'u uri e ro kele pipisu nga iini e sai holi'i mola aana nga ta'a-ta'a kele peni pulu, ta'e hule aana nga iini aadarue e sa'a mae na Aamamiu e ka'a toli'aasie. ³⁰ Na lo'u omu ke saie uri a God hule aana e sai susulie warai iihune pwaumiu. ³¹ Oto omu ke su'uri me'u, aena aana omu tohungai hi'e lo'u liutaa aana mo pipisu oto hunge.”

Mwaanie O Mamasa Huni Houle'inie A Kraes

LUK 12:8-9

³² “Oto mala uri nga iini nge ko unu tahanga'inie i na'ona mo iinoni uri ingeie iinoni ineu, nge ineu no'one ne kei unu tahanga'inie i na'ona Aamaku i Lengi. ³³ Ta'e mala uri nga iini kei taateinge'ineu i na'ona mo iinoni, nge ne kei taateinge'inie no'one i na'ona Aamaku i Lengi.”

A Jisas E Ka'a Toolea Ike Mai Lokonga, Ta'e Oopanga

LUK 12:51-53, 14:26-27

³⁴ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Mwaanie omu ne'i-ne'isae uri nou lae mai hunie ne ke toolea mai hanuelamanga hunie walumalau. !Ha'ike! Nou ka'a lae ike mai hunie ne ke toolea mai hanuelamanga, ta'e horonga kei lae i tehula'ana ha'a-uusulinge ineu. ³⁵ Aana nou lae mai huni *oopaa ro ha'i-aamana, na ro ha'inikana, na ro mahungaona keni*. ³⁶ *Mo tohungai iinoni oto aana uluhe nga iini, nge ke si ne'i maelonga ingeie.* *Maeka 7:6*

³⁷ Nga iini nge ko manata diana hunie aamana wa nikana liutaa aaku, e ka'a malisine ike ke ne'i pwaarongoisuli ineu. Na nga iini ko manata diana hunie kalena mwane wa kalena keni liutaa aaku, e ka'a malisine ike ke ne'i pwaarongoisuli ineu. ³⁸ Na nga iini e ka'a mwa'e-mwa'e huni sapesalu hule aana maenga i lengine po'u-po'u i tehula'aku, e ka'a malisine ike ke ne'i pwaarongoisuli ineu. ³⁹ Na nga iini nge ko kineta'inie mauriha'ana kei lio oodoie maenga huu. Na ta'ena nga iini nge ko deu tekela'inie mauriha'ana i tehula'aku, kei lio oodoie maurihe huu.”

O Kei Hele Aana Waaite

Ta'au I Lengi

MAK 9:41

⁴⁰ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Nga iini ko tekuhi'omu nge ko tekuhieu eena. Na nga iini nge ko tekuhieu ko tekuhie no'one iini e uusunge'ineu mei. ⁴¹ Nga iini ko tekuhie nga propet aena aana uri ingeie ko unu-unue walana a God, nge kei hele waaite oto mala propet ngeena. Na nga iini ko tekuhie nga iinoni diana aena aana iinonine e diana, nge kei hele waaite

oto no'one mala iinoni diana ngeena. ⁴² Omu ke saie mola uri ma'alana nga iini ko niie mola nga mei wei wawai ana nga ta'a-ta'a kele iini aana mo iini ko lulu i sulieu, aena aana uri ingeie pwaarongoisuli ineu, na kei hele waaite oto.”

11

¹ Maholo a Jisas e hatonga'i wala mango hunie aawalai pwaarongoisuli mwana rue ingeie, e si lae mwaanie i leune na ko lae lo'u hunie po'o ni henue i Kalili huni ha'a-uusuli na ni laeliwala nana mwala aana mo huilume hao i leune.

A Jisas E Ere Ha'asusue Hiiwalaimolinge A Jon Loto Maa'i

LUK 7:18-35

² Oto a Jon Loto Maa'i e ii'o i nume ni ho'o, na maholo ko rongoa tataroha aana asunge a Kraes, oto ko uusunge'inie ngaeta mo pwaarongoisuli ingeie i saana huni dolosi aana uuri, ³ “?Uri i'oe ni oto a Ha'a-uuri kei lae mai, wa melu kei maa'oohie ue nga iini aaopa?”

⁴ Oto a Jisas ko aalamire ko te'uri, “Omu ke aaliho'i na omu ke ha'arongoa a Jon aana nga moi taa omu ko rongoi na omu ko leesi'i oto. ⁵ Aana mo ulu ko lio-lio oto, mo rarasi ko lae-lae diana oto lo'u, mo iini ko sapesalu aana maelaa ni osa kire mola oto, mo iini e pungu ko rorongoi oto lo'u, na mo iini e mae kire ko meuri eeliho'i oto lo'u. Na laeliwalanga aana Tataroha Diana ko lae oto hunie mo meitale. ⁶ Na omu ke ha'arongoa no'one a Jon uri ilenimwa'enga paine kei lae hunie mo iini hiiwalaimolinge ikire e susu, na kire ka'a ne'isae rue-rua'a aaku.”

⁷ Oto mo pwaarongoisuli a Jon kire rorongoi i sulie mo aalaminge a Jisas, kire si eeliho'i i saana a Jon. Oto a Jisas ko si aehota ere-ere nana mwala i sulie a Jon uuri, “?Maholo omu lae ta'au i saana Jon i henuesala, nga taa ni omu lae ta'au huni leesie? ?Ohe omu lo'onga'inie uri a Jon nga iinoni saena e rue-rua'a mala apai rade ko eu'esule'i aana iiru? !Ha'ike! ⁸ ?Wa nga ola uri taa ni omu lae-lae ta'au huni leesie? ?Ohe iinoni e to'oni eeni to'oni lio manikulu'e? !Ha'ike no'one! Mwala e to'oni urine kire ko o'o'o mola aana mo nume mo inemaui. ⁹ ?Ta'e nga taa ni omu lae ta'au huni leesie? ?Huni leesie nga propet? !Iau! !E to'ohuu oto! Na a Jon nge omu leesie e paine lo'u liutaa aana mo propet oto i na'o. ¹⁰ Aana ingeie oto iini nge a God e ere rarangana i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Ne kei uusunge'inie hurula'aa ineu wau i na'omu hunie ke dau aakau aana tala i'oe loosi'o.* *Malakae 3:1*

¹¹ No ko unue oto huni'omu uri a Jon Loto Maa'i e paine liutaa aana ta'ena nga iini e hute mai welumalau. Ta'e iini nge e mwai-mwei oto liutaa aana Aalahanga a God e paine lo'u liutaa aana a Jon.† ¹² Uure oto aana maholo a Jon Loto Maa'i e aehota laeliwala lae mai hule si'iri, Aalahanga a God ko peine a'aila'a mola, ma'alana mo mwane hai-heiseuni ko deu rarahie kire ke paine haahie.† ¹³ Uure oto waite mo uusu-uusu mo propet na mo Ha'atolanga a Mosis kire unu tahanga'inie oto walana a God lae mai hule aana pongine a Jon. ¹⁴ Oto mala uri omu ko mwa'e-mwa'e ni hiiwalaimoli aana nga taa nge kire unu-unue lae-lae'i meine, na a Jon oto propet mala a Elaeja. ¹⁵ Mwaanie omu rorongoi aasie mola mo wala ienini, ta'e omu ke lo'o-lo'onga'i diana i suli'i.

† **11:11** 11:11 Asunge a Jon Loto Maa'i e tohungai haata'i diana aana hunie mwala uri a Jisas oto Kalena God, ta'e ikie aana soihaada'inge si'iri kie sai haata'inie leune diana lo'u liutaa aena aana kie saie uri a Jisas e ta'ela'i mwaanie maenga. † **11:12** 11:12 Erenga ni Krik e ka'a tohungai matapwa ike i leu, na ohe ne'isaenga aana e lae uuri, “Uure oto aana maholo a Jon Loto Maa'i e aehota laeliwala lae mai hule si'iri, Aalahanga a God ko lae pe'i a'aila'a liutaa, na mo mwane a'aila'a ko eri'apasie silinge mai i laona.”

¹⁶ “?Ne kei unu ha'amalaa pwaunge aana maholo ienini aana nga taa? Kire urihana mola pulitaa ni mwela nge ko pwarero i laona amaa, oto ruana nga pulitaa ko ere uuri hunire,

I'omu, omu sere'inie mola ahutana mo pwareronga,

¹⁷ Maholo melu ko kanalie mo kana ni ha'arurunge namiu, omu sa'a ilenimwa'e wa omu ke mao. Na maholo melu ko kanalie mo kana ni heitolvinge namiu, omu sa'a saehuu wa omu ke ngara.

¹⁸ “I'omu, omu urihana mola mo mwela ngeena aena aana maholo a Jon e lae mai, e oolongau na e ka'a inu waen ike. Oto ahutana iinoni ko unue uuri, ‘A mwane ngeena nga li'oa aela nge aana.’ ¹⁹ Oto ineu a Kale Ni Iinoni, nou lae mai na no ko ngeu na no ko inu waen mola, oto mwala ko unue lo'u mola uuri, ‘A mwane ngeena ngauhana e paine na e tohungai sai inu hiito'o. Na mo malahune oto mola mwala susulu to'oha na mo iinoni ooraha'aa.’ ”

Oto a Jisas e ha'amangoa erenga ingeie uuri, “Ta'e tolahana mo iini kire to'o aana saenanaunge a God kei haata'inie uri ikire oto mo iinoni to'ohuu.”

Kei Aela Liutaa Hunie Mo Henue Nge Kire Ka'a Hiiwalaimoli

LUK 10:13-15

²⁰ Mo henue nge a Jisas e lae pe'i esuie mo hu'i-hu'ite aani, mwala kire ka'a aali'u ike mwaanie mo ooraha'aa ikire, oto a Jisas e si aehota ere aelasire na ko te'uri, ²¹ “!Kei aela oto liutaa huni'omu mo Korasin! !Na no'one huni'omu mo Betsaeda! Mala uri mo hu'i-hu'ite nge asuileni e lae huni'omu ngeena, asuileni ke lae urine hunie mo pu'o i Taea na i Saedon, ha'alaa mwala aana e ro huilume ngeena kire pwani oonisa'e oto waite. Kire kara'i ha'amwai-mwei'ara aani ho'osilana mo to'oni lalahu'e, na ipe aani pwasa'ora huni haata'inie uri kire aali'u oto mwaanie mo ooraha'aa ikire. ²² No ko unue oto huni'omu uri aana dinge ni leinge a God kei aamasie mo iinoni tata'ala i Taea na i Saedon lo'u liutaa aamiu. ²³ ?Na huni'omu mo Kapaneam, omu ko lo'o-lo'onga'i uri a God kei sulu ala'a aamiu ta'au i Lengi? !Ha'ike! A God kei aasi'omu mola hai aano aana leu ni ha'amotaahinge. Aana mo hu'i-hu'ite nge asuileni e lae huni'omu, kire ke rau urine hunie hanue aela i Sodom, ha'alaa ingeie e ii'o mola ue hule mai si'iri. ²⁴ No ko unue oto huni'omu uri aana dinge ni leinge ha'amotaahilemiu kei lae lo'u liutaa aana i Sodom.”

A Jisas E Sai Ha'amamaloa

Saena Mwala

LUK 10:21-22

²⁵ Na aana maholona a Jisas e te'uri, “Mama'a, i'oe oto o aalaha haahie i Lengi na mai aano. Uure oto waite o mumunie Tataroha Diana mwaanie kira saenanau, ta'e ie o ko haata'inie oto hunie mo iini ka'a saenanau. Oto no ko tohungai paalaha'o, ²⁶ Mama'a, aana o oala'inie hunie ke lae oto urine.”

²⁷ Oto e si te'uri lo'u hunie mwala, “Aamaku e niie oto ahutana walu ola hunie ne ke paine haahi'i. Na nga iini ka'a manata'inie ike a Kale ta'e a Mama'a mola hali'ite. Na nga iini e ka'a manata'inie ike a Mama'a ta'e a Kale mola hali'ite, na mo iini nge a Kale ko lio hilisire huni unu haata'i aana Aamana.

²⁸ “Omu ke lae mai seeku ahutemi mo iini omu ko weo aana omu ko tolahi'e, hunie ne ke ha'amamalo'omu. ²⁹ Omu ke lae mai huni aanga'inie

tori† aana ha'a-uusulinge ineu, na omu ke ne'i pwaarongoisuli ineu. Aena aana ineu, nou maneko na nou ha'amwai-mwei'aau to'ohuu. *Na omu ke si lio oodoie mamalonga hunie mauriha'amiu i seeku.* *Jeremaea 6:16* ³⁰ Aena aana tori aana ha'a-uusulinge ineu e mwada'u, na ludaa ineu e mwa-mwate huni aanga'inie.”

12

Mo Parise Kire Ere Haitelili Pe'ie A Jisas Haahie Hai Dinge Maa'i
MAK 2:23-28; LUK 6:1-5

¹ Oto lo'u mola aana ngaeta Dinge Maa'i Mo Jiu, a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire ko lai liu i laona mo hohola ni ola mala mo kooni. Maholona na mo pwaarongoisuli kire ko hiolo, oto kire ko aehota aroa oto nga mo iini, na kire ko ngeue oto hue-hueni. ² Maholo mo Parise kire leesie urine, oto kire ko ere uuri hunie a Jisas, “!Ei, leesie ka'u! Mo pwaarongoisuli i'oe ko deu esunge mola aana Dinge Maa'i ikie, mei ola e aapu aana Ha'atolanga a Mosis.”

³ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “Omu saie taane nga taa nge a Deved Inemauri e asuie, aana maholo ingeie na ngaeta mo iini lo'u pe'ie kire hiolo. ?Ta'e e ue ni omu ka'a rongo saie ike ne'isaenga aana? ⁴ A Deved na mo mwane ingeie kire lae sili i laona nume maa'i a God, na kire ngaue mo bred maa'i, mo ola niilana e lae hunie a God. Ta'e mo Ha'atolanga a Mosis e unue kire ka'a malisine ike kire ke ngaue, aana ta'e mo pris hali'ite kire sai ngaue taungei bred maa'i urine. Ta'e ma'alana e urine, a God ka'a leie ike haahie. ⁵ Na omu saai oodoie ka'u no'one mola i laona mo Ha'atolanga a Mosis uri mo pris ko deu hu'isie no'one mola mo ha'atolanga aena kire ko esu i suli Dinge Maa'i hai Nume Maa'i Peine. ?Ta'e e ue omu ka'a saie ike uri kire ka'a roro'a aana? ⁶ Ta'e ineu, no ko unue huni'omu uri ngaeta iini e paine liutaa aana Nume Maa'i Peine taane i leu. ⁷ Aana a God e unue i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Aamasinge ni mola nou heri hunie na uunu-olanga ha'ike.* *Hosea 6:6* Mala omu ke sai diana aana mo wala ie, ha'alaa omu sa'a leie ike mo iini ka'a dau hu'isie ike nga mei ola.

⁸ Aana ineu a Kale Ni Iinoni oto nou aalaha haahie Dinge Maa'i.”

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane Nimana E Heko
MAK 3:1-6; LUK 6:6-11

⁹ Oto a Jisas e uure mwaanie leune ko si lae hunie ngaeta nume ni palopalo, ¹⁰ na nga mwane ki'ine e heko ingeie i laona numena. Ngaeta mwala no'one i leune kire ko sare pwelu wala i lengine a Jisas uri ko deu aaela. Oto kire ko dolosi aana uuri, “?Ohe e ado taane aana mo Ha'atolanga a Mosis huni ha'a-uuri aana Dinge Maa'i ikie wa ha'ike?”

¹¹ A Jisas e aalamire ko te'uri, “?A tei hikemiu e ka'a sai esu aana Dinge Maa'i? ?Mala uri nga sipu i'oe e teke i laona nga kalinge aana Dinge Maa'i, nge o kei uaa? ?Uri ma'alana Dinge Maa'i na o sa'a lai hele aana hunie o ke wa'i eeliho'i aana mwaanie kalinge? ¹² Aana iinoni e hi'e lo'u liutaa aana sipu, oto mo Ha'atolanga ikie e toli'aasie uri kie sai pe'ie mola nga iinoni aana Dinge Maa'i.”

¹³ Oto e si unue hunie mwane ki'ine e heko ngeena uuri, “O ke lalaa'inie ki'imu.” Oto e lalaa'inie ki'ine, na e diana oto lo'u mala ngaeta po'o ni ki'i.

† **11:29** 11:29 Aana mo aalahuunge mo Jiu, mo tori ko ha'amalaa asunge e aasa na tola i sulinge mo mwane kire sai deu raramaa.

¹⁴ Oto mo Parise kire leesie urine, kire si iisitaa mwaanie nume ni palo-palo na kire ko meni wala oto huni horo maesie a Jisas.

A Jisas Oto Tohungēi

Koni-konihe A God

¹⁵ Oto a Jisas mone e manata'inie mola uri mo Parise ko lo'o-lo'onga'i huni horo'ie, e si lae mwaanie i leune, na mwala hunge ko lae i sulie. Oto e ha'a-uurie ahutana mo iini ko mweri, ¹⁶ na ko si ere honosire mwaanie kire ha'arongoa nga iini uri ingeie a tei. ¹⁷ E te'urine huni ha'a-oaie nga taa a God e unue ka'u aana Propet Aesaea uuri, ¹⁸ *Koni-konihe ineu ni oto ie, iini nou lio hilisie, na iini nou manata diana hunie, na iini nou tohungēi ilenimwa'e haahie. Ne kei niie nanamanga ni Li'oa ineu hunie, na ingeie ke si haata'inie hunie ahutana mwala uri leinge a God ni e oodota'i.* ¹⁹ *E sa'a ha'a-ere, wa ke tea, wa ke ere paine i sulie mo tala.* ²⁰ *Ta'e kei maneko pe'ie mo iini kire mamaela'a, na kei toli rako pe'ie mo iini kire sa'a pe'ire ike maraada. Kei esu susule'i lai hule aana oodo-oodonga kei tola hehesie aaelanga.* ²¹ *Na ahutana mwala aana walumalau ke si meni noruto'o oto aana.* *Aesaea 42:1-4*

A Jisas E Nanama

Liutaa Aana A Satan

MAK 3:20-30; LUK 11:14-23

²² Oto ngaeta mwala kire toolea mai i saana Jisas nga mwane e ulu na ka'a sai ere ike aena aana li'oa aaela nge aana. Oto e ha'a-uurie uri hunie ke ere-ere na ke lio-lío lo'u. ²³ Ahutana mwala ko meni pangata'inie nga taa a Jisas e asuie, na kire ko te'uri, “?Ohe Kalena Deved Inemauri ni ienini, a Kraes?”

²⁴ Maholo mo Parise kire rongo urine, oto kire ko unue uuri, “!Ha'ike eena! A Bielsebul, na'ohana mo li'oa aaela nge e niie nanamanga ngeena hunie huni oohe aasie mo li'oa aaela urine.”

²⁵ A Jisas e manata'inie mola mo lo'onga'inge ikire, oto ko si te'uri, “Ta'ena nga aalahanga kei oopa aani heiseuninge honosie maraana, nge kei na'onga oto. Na ta'ena nga hanue wa ta'ena nga nume nge kei oopa maraana, nge kei ei'aa oto. ²⁶ Na mala uri ngaeta mo li'oa aaela i laona aalahanga a Satan ko oohe aasie ngaeta mo li'oa aaela lo'u, nge aalahanga ingeie e oopa oto, na kei ei'aa oto. ²⁷ ?Nge mala omu ko unue uri ineu no ko sikera'inie mo li'oa aaela aana nanamanga a Bielsebul e niie hunieu, oto a tei ka'u e niie nanamanga hunie mo pwaarongoisuli i'omu huni sikera'inie mo li'oa aaela? ?A Bielsebul? !Ha'ike! Nga taa mo pwaarongoisuli i'omu kire ko esuie e haata'inie oto uri i'omu ni omu takalo. ²⁸ Ta'e ineu, no ko oohe aasie mo li'oa aaela aana nanamanga a God. Na leune e haata'i diana aana oto uri Aalahanga a God e hule oto i seemiu.”

²⁹ Oto a Jisas ko he'i ere ni aalahuunge lo'u i sulie nanamanga ingeie e saka liutaa aana Satan, na ko te'uri, “Nga mwane sa'a sili ike i laona nume ngaeta ramo hunie ke pelie to'o-to'olana, ta'e kei hola'i tapolie na kei pwesue, nge purine ke si toolea ahutana mo ola ingeie.”†

³⁰ Oto a Jisas e he'i te'uri lo'u, “Ta'ena nga iini oto e ka'a aapa pe'ieu, ingeie maelonga ineu. Na nga iini oto ka'a so'okoni iinoni pe'ieu hunie Aalahanga a God, ingeie ni ko oohe tatanga'inie mwala mwaanie a God.

† **12:29** 12:29 A Jisas e ha'amalaa uri a Satan domana ngaeta ramo, ta'e a Jisas domana iini nge e a'aila'a oto liutaa. A Jisas e sai pwesue mola a Satan huni toolea ahutana mo ola ingeie, na aana e urine, nge a Jisas e sai luhesie mo iinoni mwaanie aalahanga ni rodohono a Satan huni toolera i saana aalahanga ni matapwanga ta'au i Lengi.

³¹ Aena ngeena no ko unue huni'omu uri a God e sai sae'aasie ta'ena nga ooraha'aa na ta'ena nga iini ko ere mwakata'inie. Ta'e iini ko ere mwakata'inie Li'oa Maa'i, sae'aasilana e sa'a lae ike oto oo'oo.† ³² Wa nga iini ko ere mwakata'inie a Kale Ni Iinoni, sae'aasilana e sai lae mola, ta'e iini ko ere mwakata'inie Li'oa Maa'i, sae'aasilana e sa'a lae ike oto oo'oo, mai leu aana walumalau ienini wa aana iini ue mai.”

Mwala Ke Si Sai'o Aana Walamu

LUK 6:43-45

³³ Oto a Jisas e he'i te'uri lo'u, “Ai e mauri diana nge kei hungu eeni hue-huei ei diana, ta'e ai aaela kei hungu oto aani hue-huei ei aaela, aana lio sailana ai ko lae-lae oto aana hue-huana. ³⁴ !I'omu oto mo mwaa! ?Omu kei roro'a unue mo ola diana uri taa, na hule aana i'omu maraamiu na omu ka'a diana? Aana wawana iinoni oto ko unu-unue nga taa saena e honu aana. ³⁵ Iinoni diana e to'o aana mo lo'onga'inge diana i laona saena, na kei haata'ini'i aana mo ola diana kei esui'i. Ta'e iinoni aaela e to'o aana mo lo'onga'inge aaela i laona saena, na kei haata'ini'i aana mo ola aaela kei esui'i.

³⁶ “No ko unue oto huni'omu uri aana dinge ni leinge ta'ena nga mei wala oto mola mo iinoni ko talei unu-unue, iidumileni kei lae. ³⁷ Aana leilemu kei lae oto i sulie walamu, huni haata'inie uri o oodota'i taane wa o takalo oto.”

Mo Parise Kire Sukaa

Nga Hu'i-hu'ite

MAK 8:11-12; LUK 11:24-32

³⁸ Oto ngaeta mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis na ngaeta mo Parise kire ko te'uri hunie a Jisas, “Ha'a-uusuli, melu sare leesie uri o ke asuie ka'u nga hu'i-hu'ite huni haata'inie uri a God ni e niie nanamanga huni'o.”

³⁹ Oto a Jisas ko aalamire ko te'uri, “!Ha'ike eena! Pwaunge ienini, omu lae otoi aaela hiito'o. Suata omu ka'a sai kineta'ini'omu ike nana a God. Omu ko sukaa taane hunie nga hu'i-hu'ite, ta'e nou sa'a asuie ike. Ta'a-ta'a hu'i-hu'ite nou sai haata'inie aamiu oto nga taa e rau aana a Propet Jona oto waite. ⁴⁰ Mala ka'u a Jona e ii'o i laona ho ii'e paine e oolu hei aatowaa na e oolu hei rodo, nge a Kale Ni Iinoni kei ii'o no'one urine i laona mwakano hunie e oolu hei aatowaa na e oolu hei rodo. ⁴¹ Aana dinge ni leinge mo Ninive kire kei ta'ela'i, oto kire kei ere aamiu uri omu tohungei takalo oto liutaa. Aana ikire mo maelonga aaela mo Jiu, ta'e kire oonisaie oto mwaanie mo ooraha'aa ikire aana kire rongoa laeliwalanga a Propet Jona. Ta'e no ko unue oto huni'omu uri nga iini taane i matolamiu i leu e paine lo'u liutaa aana Jona. ⁴² Aana dinge ni leinge Toro ni Siba kei ta'ela'i no'one honosi'omu aana pwaunge ienini, na kei ere aamiu uri omu tohungei takalo oto liutaa. Aana ingeie e uure ha'atau oto i ngongo'ana walumalau huni lae mai rongoa mo ha'a-uusulinge ni saenanaunge a Solomon Inemaui. Na no ko unue oto huni'omu uri ngaeta iini e paine lo'u liutaa aana Solomon taane i matolamiu i leu, ta'e omu ko leledie mola.”

⁴³ Oto a Jisas e he'i ere ni aalahuunge lo'u i sulie pwaunge aana maholona, na ko te'uri, “Maholo nga li'oa ni ooraha'aa ko iisitaa mwaanie nga iinoni, kei waloliu i laona hanuesala ni lio hunie nga leu ni mamalo

† **12:31** 12:31 A Jisas e ere i sulie “mei ooraha'aa sae'aasilana e sa'a lae ike oto oo'oo” aana maholo ngaeta mwala ko leledie walaimolinge nge Li'oa Maa'i e haata'inie hunire i sulie a Jisas. Oto urine kire ooraha'aa ni ngeena, aana sae'aasilana sa'a lae ike oto oo'oo hunie ta'ena nga iini e ere mwakata'inie Li'oa Maa'i aana e sere'inie walaimolinge nge Li'oa Maa'i ko haata'inie hunie.

ingeie. Mala uri e ka'a lio oodoie oto nga leu, ⁴⁴ nge ke si te'uri hunie maraana, 'Ohe ne kei ooli lo'u mola takoie nume ineu, iini nou iisitaa ka'u mwaanie.' Oto e ooli ta'au na ko lio oodoie a mwaena e urihana nume nge kire tala rere'a aana, na kire hataa'i diana aana mo ola i laona. ⁴⁵ Oto ko si lae lo'u huni toolea mai ngaeta hui li'oa ni ooraha'aa aela lo'u liutaa aana ingeie. Oto kire lae, kire ko si lae oto ii'o hui i laona iionine. Oto aana ha'amangolana, tolahana iionine lo'u mei puri ko si tohungei aela oto hiito'o liutaa aana tolahana hola'ina'o."

?Kira Tei Mo Tohungei

Eesine A Kraes?

MAK 3:31-35; LUK 8:19-21

⁴⁶ Maholo a Jisas ko ere-ere ue hunie mwala, na a nikana pe'ie maeni eesine mwane nge kire hute pe'ie, kire ko hule oto. Oto kire uure mola ta'i sinaha, kire ko si dodolosi uri hunie kire ke ere pe'ie. ⁴⁷ Oto ngaeta iini aana mwala ngeena ko unue hunie a Jisas uuri, "Lio ka'u! A nikemu na mo eesimu kire uure mola ta'i sinaha, na kire ko sare ere pe'i'o."

⁴⁸ Oto a Jisas e aalamie na ko te'uri hunie iionine, "?A tei ni a nikeku? ?Na kira tei ni maeni eesiku?" ⁴⁹ Oto ko uusuie mola mo pwaarongoisuli ingeie na ko te'uri, "Lio ka'u, nikeku na maeni eesiku ka'u ie. ⁵⁰ A tei nge ko deu i sulie nga taa Aamaku i Lengi e saeto'o aana, ingeie ni aasiku na a nikeku."

13

A Jisas E Aalahuu Aana

Iini Ko Hesi Litei Ola

MAK 4:1-9; LUK 8:4-8

¹ Na lo'u aana hai dingena a Jisas e iisitaa mwaanie nume, e si lae hai reune Aasi I Kalili. ² Na aena aana mwala kire ruru mei saana kire lae oto i hunge, e si ta'elie iiola mwaanie kire uure su'u-su'ue, oto ko si ha'a-uusulire maholo kire uure hai oone. ³ Mo ola hunge a Jisas e unu'i hunie mwala ngeena aani aalahuunge uuri, "Ngaeta mwane au'esu hohola e o'o'o, oto ko lai hesie mo litei ola ingeie mala mo kooni. Hasinge ngeena ko lae mola aana tataa'inilana mo lite, ⁴ na maholo ko tatataa'inie mo litei ola hailiu i laona hohola ingeie, ngaeta mo lite iini eeni kire ko teke i reune tala. Oto mo menu kire loho mai, kire ko ngeu'i mola. ⁵ Ngaeta mo lite iini kire ko teke i lengine mei heu-heue. Oto mo lite ngeena kire ko tolana pwito poi aena aana mei mwakano ngeena e ka'a pi'ola ike. † ⁶ Ta'e e hule aana maholo sato ko peine, oto sato ko madorohi'i oto hiito'o, na kire ko nunulu mola aena aana kire ka'a susu'imi ike hiito'o i aano. ⁷ Ngaeta mo litei ola kire ko teke i matolana mo walo kau-keu. Oto kire ko pwito tararuru pe'ie mo walo kau-keu, ta'e mo walo kau-keu kire paine haahi'i na kire ko si melusi'i mola. ⁸ Ta'e ngaeta mo litei ola kire teke i lengine mei mwakano diana. Kire lai pwito diana na kire hungu, nga mo iini kire hungu oolu aawala, na nga mo iini e oono aawala, na nga mo iini tangalau."

⁹ Oto a Jisas e si ere ooreta hunire uuri, "Mwaanie omu rorongo aasie mola mo wala ienini, ta'e omu ke lo'o-lo'onga'i diana i suli'i."

† **13:5** 13:5 Mo hohola heu-heue i Israel kire sai mwaero lau-leu maholo ko nemo, na aana mo waro-warowawai, kire sai madoro kahi lau-leu mwaanie mei aano mola. Oto aena mei olana nge mo litei ola kire ko pwito lau-leu.

?E Ue A Jisas E Ere-ere Aani Aalahuunge Hali'ite?

MAK 4:10-12; LUK 8:9-10

¹⁰ Oto mo pwaarongoisuli e lae mai saana a Jisas, na kire ko dolosi aana uuri, “?E ue ni o ko ere-ere aani aalahuunge hali'ite aana maholo o ko ha'a-uusulie mwala?”

¹¹ A Jisas e aalamire ko te'uri, “No ko te'urine aena aana a God e lio hilisi'omu hunie omu ke saenanau aana walaimolinge mumuni aana Aalahanga ingeie, ta'e ke ii'o mumuni ue mwaanire. ¹² Aana ta'ena nga iini e mwa'e-mwa'e huni rongo i sulie mo ha'a-uusulinge ineu, nge sapeilana saenanaunge ni Lengi kei lae lo'u oto liutaa hunie. Ta'e a tei nge e ka'a mwa'e-mwa'e huni rongo i sulie mo ha'a-uusulinge ineu, nge ma'alana uri nga kele mei saenanaunge ni Lengi e to'o aana, ta'e ta'aasilana kei lae mola mwaanie. ¹³ Oto no ko ere-ere ni aalahuunge hali'ite hunire, aena aana kire ko lio-lio, ta'e kire sa'a lio saie ike, na kire ko rorongo, ta'e kire sa'a rongo saie ike. ¹⁴ Aena ngeena mo erenga a God e unu'i aana a Propet Aesaea ko oa oto aana e unue uuri, *I'omu, omu ko rorongo, ta'e omu ka'a rongo sai ola ike, na omu ko lio-lio na omu ka'a lio sai ola ike lo'u.* ¹⁵ Aana mwala ienini saeda e hau, na kire ponosie aalingada na kire ulue maada, mwaanie uri kire lio sai ola aana maada, na mwaanie kire rongo sai ola aana aalingada, na mwaanie saeda e taha, na mwaanie kire aali'u mei takoieu na ne kei ha'a-uurire. *Aesaea 6:9-10* ¹⁶ Ta'e deidehi'omu aana maamiu ko lio sai ola na aalingemiu ko rongo sai ola. ¹⁷ Aana no ko unue oto huni'omu uri hungelana mo propet na mo mwane oodota'i kire tohungai sasare leesie mo ola omu ko leesi'i ie, ta'e kire ka'a lio mangini, na uri huni rongoa mo ola omu ko rongo'i ie, ta'e kire ka'a rongo lelangani.”

A Jisas E Ere Luhesie Aalahuunge Aana Iini Ko Hesi Litei Ola

MAK 4:13-20; LUK 8:11-15

¹⁸ “Oto i'omu, omu ke rongoa ka'u lo'onga'inge aana aalahuunge i sulie iini ko hesi aani tataa'inilana mo lite, na hunie omu ke saie. ¹⁹ Tala nge mo lite ngeena kire teke i sulie e urihana mo iini nge kire rongoa taane mo wala aana Aalahanga a God. Ta'e e ka'a tewa na a Satan e lae mai ko ta'aasie nga taa nge hasilana e lae ka'u i manatada. ²⁰ Na mo iini nge manatada e urihana mei mwakano hau-heue ngeena, kire rongoa walana God, na oto lau-leu kire ilenimwa'e haahie. ²¹ Ta'e e ka'a susu'imi diana ike mone i manatada, oto e sa'a ii'o tewa ike. Maholo si'oha'anga kei toolera wa taunge'inilada kei lae i tehula'ana mei wala ngeena, oto kire ko tolana mamalo oto mwaanie. ²² Nga mo iini lo'u manatada e urihana mei mwakano e honu aana walo kau-keu ngeena, kire rongoa no'one walana God, ta'e kire ne'isae painesie mola mau-meuringe aana walumalau. Kire tolahi'e, na kire saeto'o aana mola to'o-to'onga, na kire ko saehanalie ta'ena nga ola. Oto mo wala diana ngeena kire ka'a pwito kohi, na kire ka'a hungu ike lo'u. ²³ Ta'e mo iini lo'u, mo iini urihana mei mwakano diana ngeena, kire rongoa mo wala ngeena, oto kire lulu i suli'i. Oto kire hungu diana oto eena, mo iini oclu aawala, na nga mo iini oono aawala, na nga mo iini tangalau.”

A Jisas E Aalahuu Aana Rea

²⁴ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u ngaeta mei aalahuunge hunie mwala uuri, “Aalahanga a God e urihana iinoni e hasie mo litei ola diana mala kooni i laona hohola ingeie. ²⁵ Oto aana ngaeta hai rodo, maholo ahutana mwala ko ma'ahu mango oto, maelonga ingeie e lae mumuni mei, ko hesie mo rea mola i matolani, ko si tehi mwaani'i. ²⁶ Oto e ro taungei olana ko meni

pwito poi na kire kara'i lio sada mola. Ta'e aana maholo mo kooni ko aehota hungu oto, mo rea ko si haata'i aana kire ka'a sai hungu ike. ²⁷ Mo koni-konihe iinoni ngeena kire lae mai saana, oto kire ko te'uri hunie, '! Poro paine! ?Uri mo rea kire uure lo'u i tei na o hasie ka'u mo litei ola diana i laona hohola i'oe?'

²⁸ "Oto ko aalamire uuri, 'Nga maelonga ni oto e te'urine ngeena.'

"Oto kire ko dolosi aana uuri, '?Uri o saeto'o aana melu ke lai ware aasie mo rea?'

²⁹ "Oto ko aalamire uuri, 'Su'uri, mwaanie omu ware pele aana nga mo kooni pe'ie mo rea. ³⁰ Toli'aasie ka'u mo kooni na mo rea ke mani pwito tararuru hule aana so'okoninge. Oto ne ke si unue hunie mo iini ko so'okoni uri kire ke hola'i ware aasie mo rea, kire ke loko i ho'o huni uunu aasi'i. Oto kire ke si haro so'okonie lo'u mo kooni huni ne'i'i lengine haa ineu.' "

A Jisas E Aalahuu Aana

Litana Ai Mastad

³¹ A Jisas ko he'i unue lo'u ngaeta mei aalahuunge hunire uuri, "Aalahanga a God e urihana iinoni e hasie litei ola aana ai mastad i laona hohola ingeie. ³² Kele litei ola oto mola mwai-mwei liutaa aana ahutana mo litei ola kolu sai hesi'i, ta'e maholo ko pwito, hule aana ingeie oto e paine liutaa aana mo ola i laona hohola, na maholo ko peine na ko ne'i ei oto, mo menu ko si lae mai tola niu'i i lengine sasarana."

A Jisas E Aalahuu Aana

Iis Huni Esu Bred

LUK 13:20-21

³³ Oto ko he'i unue lo'u ngaeta aalahuunge hunire uuri, "Aalahanga a God e urihana no'one kele mei iis nge hu'e e pwaie i laona nime pulaoa oto paine, na ahutana e haro po'o mango mola aana e hane."†

A Jisas E Ha'a-oaie Walana

Mo Propet Aana E Ere Aani Aalahuunge Hali'ite

MAK 4:33-34

³⁴ A Jisas e ere-ere oto tarau aani aalahuunge hunie mwala, hule aana e sa'a ere ike hunire na e ka'a ere aana aalahuunge. ³⁵ E ere-ere urine huni ha'a-oaie nga taa a propet e unue uuri, *Ne kei ere aani aalahuunge maholo ne kei ere-ere pe'ire. Ne kei ha'arongora aana mo ola nga iini ka'a sai'i, uure oto aana ha'aholalana walumalau.* *Sam 78:2*

A Jisas E Luhesie

Aalahuunge Aana Rea

³⁶ Oto a Jisas e lae mwaanie mwala, e si lai sili i nume. Na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae mai saana, oto kire ko te'uri hunie, "O ke unue ka'u oodoi'emeelu, nga taa ni lo'onga'inge aana aalahuunge i sulie mo rea i laona hohola."

³⁷ A Jisas e aalamire oto ko te'uri, "Iini e hasie mo lite diana nge a Kale Ni Iinoni otona, ³⁸ na hohola walumalau eena. Litei ola diana mwala aana Aalahanga a God eena, na mo rea oto mo iinoni a Satan, ³⁹ na maelonga nge e tataa'inie mo rea ingeie oto a Satan. Na so'okoninge oto ha'amangolana

† **13:33** 13:33 Aalahanga a God e urihana iis aena aana ko esu i laona mo iinoni huni oolisie tolahada hunie ke diana. A God e ka'a dau rarahie ike aapa po'oi sinaha hunie ke diana, ta'e ko esu i lalo aana nga iini hunie saena ke hola'i hei-oolisi. Urine, nge ko to'ohie walu ola aana mauringe iinoni ngeena hunie ke diana.

walumalau, na mo iini ko so'okoni oto mo ensel. ⁴⁰ Mala so'okonilana mo rea na uunu-aasileni e lae ka'u laloi dunge, nga taa kei reu aana ha'amangolana walumalau eena. ⁴¹ A Kale Ni Iinoni kei uusunge'inie mo ensel ingeie huni ta'aasie mo iini aela mwaanie aalahanga ingeie. Oto kire ke so'okoni aasie mo iini ko ha'atataroa mwala hunie ooraha'aa na mo iini ko da tata'alanga. ⁴² Oto kire kei aasire i laona dunge ni ha'amotaahinge, leu ngaranga na saehuunge e paine aana. ⁴³ Ta'e mwala a God kire kei lae i laona aalahanga aamada, na kire ke si raa oto mala rarangana sato. Mwaanie omu rorongo aasie mola mo wala ienini, ta'e omu ke lo'o-lo'onga'i diana i suli'i."

Kie Ke Toli'aasie To'o-to'olaka Huni Hele Aana Aalahanga A God

⁴⁴ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u ngaeta mei aalahuunge hunire uuri, "Aalahanga a God e urihana mwa'ii to'oha mumunilana e lae ka'u i laona mei aano. Oto nga mwane e lai lio oodoie, oto ko ne'i eeliho'i aana hunie ke ii'o mumuni. A mwaena ko tohungei ne'isae paine mone aana mwa'ii to'oha ngeena, oto hule aana e ilenimwa'e mola huni toli'aasie ahutana to'o-to'olana i tehula'ana. Oto e si lai ha'aholinge'inie to'o-to'olana, na ko eeliho'i lo'u huni holie mei aano ngeena pe'ie mwa'ii to'oha nge e lai lio oodoie.

⁴⁵ "Aalahanga a God e urihana no'one mwane ko lio hunie mo u'umaai dehi diana. ⁴⁶ Na maholo e lio oodoie hohoi ola nge e lae otoi diana liutaa, ko si ha'aholinge'inie ahutana to'o-to'olana, na ko holie hohoi olana."

A Jisas E Aalahuu Aana Hu'o

⁴⁷ "Aalahanga a God e urihana no'one hu'o mwala wee-weesi kire aasie i eesi, oto kire ko we'i haahie ta'e-ta'ena nga ii'e oto mola. ⁴⁸ Hu'o mone e honu aani ii'e, oto kire wa'inie i oone, kire si ii'o i aano, kire ko oopaa mo ii'e. Mo iini diana kire ko onime'ini'i laloi ite, na mo iini aela kire ko aasi'i. ⁴⁹ Kei urine no'one aana ha'amangolana walumalau aana mo ensel kei siho mai, na kire kei oopaa kira ooraha'aa mwaanie mo iini oodota'i. ⁵⁰ Na kire kei aasire i laona dunge ni ha'amotaahinge, leu ngaranga na saehuunge e paine aana."

⁵¹ Oto a Jisas e dolosi aana mo pwaarongoisuli ingeie uuri, "?Omu sai diana aana taane oto mo lo'onga'inge aana mo aalahuunge ienini?"

Oto kire ko aalamie uuri, "Iau, melu sai'i taane oto."

⁵² Oto a Jisas ko si aalamire lo'u uuri, "Nge ko urine ahutana mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis nge kire lae mai ne'i pwaarongoisuli i laona Aalahanga a God, kire urihana iinoni e to'o aana nume. Na nume ngeena e honu aana mo ola diana huni pe'ie mo iinoni, mo iini e lalahu'e, na nga mo iini mo ola haalu. Aana iinoni urine e sai ha'a-uusuli aana mo tolahai ola lalahu'e, na mo ola haalu no'one."

Mwala Ni Nasaret Ka'a Sare

Rongo Hunie A Jisas

MAK 6:1-6; LUK 4:16-30

⁵³ Maholo a Jisas e saro unu mangoa mo aalahuunge ienini, e si lae mwaanie i leune, ⁵⁴ na ko eeliho'i oto hunie huilume nge e paine ta'e aana. E ha'a-ha'a-uusuli i laona nume ni palo-palo, na mo iini e rongoa mo ha'a-uusulinge ingeie, kire ko tohungei pangata'i oto hiito'o hule aana kire ko dolosi oto uuri, "?A mwane ie e lae ka'u i toolea mo saenanaunge ngeena uure i tei? ?Na e toolea nanamanga huni esuie mo hu'i-hu'ite mala kolu ko rongo'i aana ngeena uure i tei? ⁵⁵ Ingeie kalena mola mwane aadu-eedu ni ngeena. Nikana ka'u mola a Meri, na mo eesine kire mani hute ka'u

mola a Jemes, na a Josep, na a Saemon, na a Jiudas. ⁵⁶ Mo eesine keni ka'u no'one mola kire ii'o pe'ikolu i Nasaret ie. ?Ohe ingeie e lai toolea ka'u mo ola ienini uure i tei?" ⁵⁷ Oto aena aana kire ne'isae urine, nge kire ka'a sare rongo ike hunie walana.

Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Ahutana mwala kire sai ha'ama'u taane aana nga propet. Ta'e mwala oto aana hanue ingeie na mo iini aana nume ingeie maraana ha'alaa kire sa'a ha'ama'u ike aana." ⁵⁸ Oto e ka'a asuie ike nga mo hu'i-hu'ite hunge i leune aena aana kire ka'a hiiwalaimoli ike aana.

14

A Herod Antipas E Horo Maesie

A Jon Loto Maa'i

MAK 6:14-29; LUK 9:7-9

¹ Maholo a Herod Antipas, aalaha aana po'o ni henue i Kalili, e rongo tarohana a Jisas aana mo hu'i-hu'ite ko esui'i, ² oto ko ere uurini hunie mo na'ohai mwane ingeie, "A Jon Loto Maa'i ni oto e mauri lo'u ie, ka'u e to'o aana nanamanga huni deu hu'i-hu'ite ngeena."

³⁻⁴ A Herod e ere urine aena aana a Jon Loto Maa'i e mae oto. Na laladonga i sulie maelana a Jon e lae uuri. Hola'ina'o, keni satana a Herodias ingeie hu'e a Pilip mwane aasine a Herod. Ta'e lae-lae a Herod ko he'i toolea lo'u a hu'ena mwaanie a Pilip aasine. Oto a Jon Loto Maa'i e unu-unue hunie a Herod uuri, "Aana Ha'atolanga a Mosis, e ka'a adona ike uri hunie o ke to'o aana lo'u a Herodias aena aana ingeie hu'e a Pilip aasimu." Oto a Herod e si unue kire ke tapolie a Jon Loto Maa'i na kire ke pwasue aani iieli heu na kire ke ne'ie i nume ni ho'o. ⁵ A Herod e sare horo maesie a Jon, ta'e e ma'ute'inie mwala ni Jiu aena aana kire lo'onga'inie uri a Jon ingeie nga propet.

⁶ Oto lo'u mola i puri, a Herod Antipas e asuie ngauhe paine huni aamasito'o aana hai dinge e hute. Na keni haalu kalena a Herodias ko mao i na'ona ruruhaa. A Herod e tohungai ilenimwa'e oto liutaa haahie, ⁷ na ko heiholota'i oto aani tohenga uuri, "Ne kei niie huni'o ta'ena nga mei ola o kei sukaa aaku."

⁸ Na oto i sulie nga taa a nikana e unue hunie, ko si te'uri hunie a Herod, "Nou saeto'o aana o ke niie oto pwaune a Jon Loto Maa'i hunieu i laona nga nime."

⁹ Oto a Herod Antipas Inemaui ko tohungai saehuu. Ta'e aena aana e haiholota'i na mwala kire rongoa oto nga taa e unue, oto ko si uusunge'inie ngaeta ramo ingeie huni deu i sulie nga taa a pulena e sukaa. ¹⁰ Oto e lae i nume ni ho'o huni lama mousie pwaune a Jon. ¹¹ Oto e toolea mai pwaune a Jon i laona nime, ko si niie hunie keni kalena a Herodias. A keine e toolea, ko si lai niie hunie a nikana. ¹² Oto mo pwaarongoisuli a Jon kire lae mai toolea rae aana, kire lai heitolinge'inie, kire ko si lai ha'arongoa a Jisas. Na maelana a Jon Loto Maa'i e lae oto urine.

A Jisas E Ha'angaue

E Lime Sinolai Mwane

MAK 6:30-44; LUK 9:10-17; JON 6:1-14

¹³ Maholo a Jisas e rongo urine, e si lae mwaanie i leune aana iiola pe'ie mo pwaarongoisuli ingeie, kire lae hunie leu nga iinoni ha'ike aana hunie a Jisas ke ii'o ka'u maraana. Ta'e maholo mwala e rongoa uri ko lae oto, kire toli'aasie mo henue ikire na kire ko si hatale mola oalana i sulie oone.

¹⁴ Oto maholo a Jisas e siho mai oone mwaanie iiola, na ko leesie lokotaa oto paine, oto saena ko tohungai hi'e i sulire aana ko aamasire. Oto e si ii'o huni ha'a-uurie mo iini ko mweri.

¹⁵ Oto maholo kara'inie sato kei suu, mo pwaarongoisuli ingeie kire lae mai saana kire ko ere uuri hunie, "Ko seulehi oto na ikolu i laona hanuesala ni ie. Oto o ke uusunge'inie mwala ngeena kire ke lae hunie mo huilume huni holi ngeulaa ada."

¹⁶ A Jisas ko aalamire ko te'uri, "?Kire ko lae lo'u huni taa? I'omu mola omu ke nii ngeulaa ada." ¹⁷ Oto mo pwaarongoisuli ingeie ko aalamie lo'u uuri, "!Ha'ike eena! Ta'e melu to'o aana mola e lime aata ho bred na e ro ho ii'e."

¹⁸ Oto a Jisas ko aalamire lo'u uuri, "Ko urine, toole'i mei hunieu." ¹⁹ Oto e unue mwala ke ii'o i aano i laona hahalisi. Oto a Jisas e hele aana lime ho bred ngeena na e ro ho ii'e, oto ko si lio i lengi, na ko paalahea a God. Oto e nisie mo ho bred ngeena, ko si nii'i hunie mo pwaarongoisuli ingeie hunie kire ke ha'a-adoa mwala aani. Na e te'urine no'one aana e ro ho ii'e hunie ahutada mango. ²⁰ Oto ahutana mwala kire mani ngeu pote, na i purine kire ngau mango, mo pwaarongoisuli ko si ha'ahonue aawalai lu'e mwana rue aana mo ooretai ngeulaa. ²¹ Iidu-iidunge aana mwala e ngau aana maholona, e hule aana lime sinolai mwane, ta'e iidumilana mo keni na mo mwela ka'a lae ike.

A Jisas E Lae I Kolune Aasi
MAK 6:45-52; JON 6:15-21

²² Oto a Jisas ko si uusunge'inie mo pwaarongoisuli ingeie uri kire ke lae i na'o aana iiola hunie raune aasi po'o ta'au. Ta'e ingeie maraana e oore mola huni uusunge'inie mwala aaliho'i takoie mo henue ikire. ²³ I purine e uusunge'inie mwala takoie mo henue ikire, nge e si hanetaa maraana ta'au i lengine uuwo huni aarenga'i. Na maholo ko rodohono oto i seulehi, na a Jisas ue maraana ta'au i lengine uuwo. ²⁴ Maholona na mo pwaarongoisuli e ha'atau oto wau i eesi aana iiola, na aana kire ko suehie ooru, naho na ko pwelie oto no'one iiola.

²⁵ Oto i rodo hatari dengi a Jisas e lae mai saana mo pwaarongoisuli ingeie, na ko lae mola i kolune aasi. ²⁶ Maholo kire leesie ko lae mola mai kolune aasi, kire ko tohungai me'u oto hiito'o. Oto kire ko aawara na kire ko unue oto uuri, "!Iiei! !Aakalo!"

²⁷ Ta'e a Jisas e tolana soi oto takoire na ko unue uuri, "Saemiu ke hahuroto. Ineu taane mola ni ie. Mwaanie omu me'u-me'u."

²⁸ A Pita ko aalamie oto a Jisas ko te'uri, "Aalaha ineu, mala uri i'oe to'ohuu, unue ne ke lae wau honosi'o i kolune aasi."

²⁹ Oto a Jisas ko aalamie a Pita uuri, "Lae mola mai."

Oto a Pita e siho mwaanie iiola, ko aehota lae oto honosie a Jisas i kolune aasi. ³⁰ Ta'e maholo a Pita e leesie uri ooru e paine, oto ko me'u na ko aehota dodo oto i laona aasi. I leune ko si soi oto paine uuri, "!Aalaha ineu, o ke ha'a-uurieu!"

³¹ Oto a Jisas ko tolana tapo oto i nimana na ko unue, "Hiiwalaimolinge i'oe e o'oru'e hiito'o. ?E ue ni o ko ne'isae rue-rua'a?"

³² Oto kirerue ko si meni hane i laona iiola, na ooru ko tolana aapwana'i oto. ³³ Oto mo pwaarongoisuli kire ko pouruuru ni ha'ama'unge i na'ona a Jisas, na kire ko unue uuri, "I'oe oto Kalena God to'ohuu."

A Jisas E Ha'a-uurie

Mo Mae-maea'a I Kenesaret
MAK 6:53-56

³⁴ Maholo kire aatoholo hunie po'o ni eesi po'o wau, oto kire ko si lai aarapuu aana po'o ni henue i Kenesaret. ³⁵ Na mwala aana hanuena kire lio saie a Jisas, oto kire ha'atola hunie mo mae-maea'a aana ahutana mo henue kara'inie leune, na kire ko toolera oto mai saana a Jisas. ³⁶ Kire aitanaie uri ke toli'aasie mo iini ko mweri kire ke kele kopi mola aana ta'ena nga leu aana to'oni ingeie. Na ahutana mo iini kire kopi aana to'oni ingeie, kire awaa oto.

15

Ha'atolanga A God E Paine Lo'u Liutaa Aana Mo Ha'atolanga

Mo Weuwe I Na'o

MAK 7:1-13

¹ Oto ngaeta mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire uure mwaanie i Jerusalem huni lae mai saana a Jisas, oto kire ko dolosi aana uuri, ² “?Aana e ue ni mo pwaarongoisuli i'oe kire ko heitohea mola mo ha'atolanga mo weuwaka i na'o? Aana kire ko ngeu mola, na kire ka'a hola'i hoda rere'a aana nimada i sulie tolaha diana.”

³ Oto a Jisas ko aalamire ko te'uri, “?Na e ue ka'u i'omu, omu ko heitohea mo Ha'atolanga a God, na omu ko lae mola i sulie mo ha'a-uusulinge i'omu maraamiu? ⁴ Aana a God e unue uuri, *O ke ha'ama'u aana aamamu na nikemu.*

Eksodas 20:12 Na e unue no'one uuri, *Nga iini nge ko ere aelasio aamana wa nikana, e malisine uri horo-aasilana ke lae oto.*

Eksodas 21:17 ⁵ Ta'e i'omu, omu ko ha'a-uusuli uri mala nga iinoni e to'o aana nga mei ola huni pe'ilana aamana na nikana, ta'e ko unue lo'u uuri, ‘Mei ola ngeena nou niie oto hunie a God,’ ⁶ urine ke su'uri ha'ama'u lo'u aana aamana na nikana pe'ie niilana mei olana hunire. Aena aana omu ko lae oto i sulie tolahamiu urine, nge omu ko mwakata'inie mola walana God eena. ⁷ !Omu ne'i iinoni eero-eero oto, aana omu ko lupwe'i deu-deu mola! Nga taa a God e unue hunie a Propet Aesaea ke unue i suli'omu e to'ohuu oto. ⁸ Aana a God e unue uuri, *Mwala ie kire ko ha'ama'u eeku mola aana ngidude, ta'e manatada e ha'atau hiito'o mola mwaanieu.* ⁹ *Mwala ngeena kire ka'a palo-paloau ike to'ohuu. Kire ko esuie mola mo ha'atolanga ikire maraada, na kire ko ha'a-uusulie mwala huni lulu i suli'i. Oto kire ko si unue uri mo ha'atolanga ineu eeni, ta'e ha'ike.* *Aesaea 29:13*

Ngaulaa E Sa'a Ha'amada'aa Ike Mauriha'ana Iinoni,

Ta'e Ooraha'aa Ha'alaa

MAK 7:14-23

¹⁰ Oto a Jisas e soie mwala ke lae mai saana, nge ko si te'uri hunire, “Pwaarongo diana aana nga taa ne kei unue hunie omu ke sai diana aana. ¹¹ Mo ngeulaa nge iinoni ko ngeu'i kire ka'a ha'amada'aa ike iinonine i maana God, ta'e mo wala nge ko iisitaa mwaanie ngidune ni ko ha'amada'aa.”

¹² Oto mo pwaarongoisuli kire lae mai saana, na kire ko te'uri hunie, “? Uri o saie taane mo Parise ko hii aela i sulie nga taa o unue?”

¹³ Oto a Jisas ko aalamire ko te'uri, “Toli'aasire mola, aana ahutana mo ei nge Aamaku i Lengi e ka'a hasi'i, ware-aasileni kei lae. ¹⁴ !Oto mwaanie omu aapwasu lo'u aada! Mwala maada e ulu ni ngeena, oto kire ko sare na'ona lo'u ngaeta mo ulu. Na maholo nga ulu ko na'ona ngaeta ulu, kirerue kei meni domu oto i laona kalinge.”

¹⁵ Oto a Pita ko te'uri hunie a Jisas, “O ke ere luhesie ka'u mo lo'onga'inge ngeena huni'emeelu.”

¹⁶ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “!I'omu na pwaumiu e aaela no'one mola mala mwala ngeena! ¹⁷ ?Uri omu ka'a lio saie ike no'one? Mei ngeulaa nge ko sili i ngidune iinoni, ko lae mola i laona oopwana, oto ko iisitaa lo'u mola mwaanie sapena. ¹⁸ Ta'e mo wala nge ko iisitaa mai mwaanie ngidune iinoni, kire uure oto mai mwaanie saena. Mo iini urine nge kire sai esuie iinoni ke mada'a. ¹⁹ Aena aana mo ola nge ko iisi-iisitaa mai mwaanie saena iinoni, kire sai esuie iinoni ke lo'onga'i aaela hunie ke horo, ke masi, na ke aeni ola, ke peli, ke sihoai ola eero-eero, na ke ere aelasio ngaeta mwala. ²⁰ Mo ola nge kire sai esuie iinoni ke mada'a eena. Ta'e huni ngeu mola, na omu ka'a hodalie nimemiu mala kire unue huni'omu ngeena, leune e sa'a da ike iinoni ke mada'a i maana God.”

Hu'e Ni Pu'o E Hiiwalaimoli

Aana A Jisas

MAK 7:24-30

²¹ A Jisas e uure mwaanie i leune, oto ko lae hunie po'o ni henue kara'inie e ro huilume paine mo pu'o i Taea na i Saedon. ²² Oto ngaeta hu'e aana hanuena, ingeie nga keni ni Jiu ha'ike, ta'e keni aana komu ni Kenan. E lae mai saana a Jisas, oto ko soie uuri, “!Kalena Deved Inemaui! Aalaha ineu, o ke aamasieu aana kele pule ineu ko tohungei si'oha'a oto hiito'o aana li'oa aaela e hite aana.”

²³ Ta'e a Jisas e ka'a aalamie ike a hu'ena. Oto mo pwaarongoisuli ingeie kire lae mai saana, kire ko te'uri hunie, “O ke pe'ie na o ke uusunge'i eeliho'i aana. Ko lae oto mola i sulikolu pe'ie e'engonga.”

²⁴ Oto a Jisas ko ere mola uuri, “A God e uusunge'inieu mei mola hunie mo sipu e takalo ka'u, mwala ni Israel.”

²⁵ Maholo a hu'ena e rongo urine, ko si lae mai pouruuru i na'ona na ko unue, “Aalaha ineu, o ke aamasieu.”

²⁶ Ta'e a Jisas ko ere ni aalahuunge mola i sulie mo Jiu na mo pu'o, ko te'uri hunie, “E ka'a diana ike huni aasie mola mo ngeulaa mo mwela ana mo usu.”

²⁷ Oto a hu'ena ko aalamie lo'u a Jisas uuri, “E to'ohuu taane poro paine, ta'e ma'alana mo usu na kire sai ngaa mola mo eehuhu'ei ngeulaa ko usu mwaanie mo taetahe mo aalaha ikire.”

²⁸ Oto a Jisas ko si aalamie lo'u a hu'ena uuri, “Keine, hiiwalaimolinge i'oe e tohungei peine. Nga taa o saeto'o aana kei oa oto huni'o urine.” Na oto mola aana maholona, ha'a-uurilana kalena hu'ena e lae oto.

A Jisas E Ha'a-uurie Mwala Hunge

²⁹ A Jisas e uure i leune, e si eeliho'i mei sulie raune Aasi I Kalili. Oto e hanetaa ta'au i lengine uuwo, e si ii'o i aano huni ha'a-uusulie mwala.

³⁰ Oto mwala hunge kire lae mai saana, na kire toolea mai mo rarasi, mo ulu, mo pweu ka'a ere-ere, na mo iini e loku, na mo mae-maea'a hunge lo'u. Kire ko ne'ire i saana a Jisas, na ko ha'a-uurire oto. ³¹ Mwala ngeena ko tohungei pangata'i aana kire ko leesie mo pweu ka'a ere-ere ko ere lo'u, mo iini e loku ko a'aila'a lo'u, mo rarasi ko lae-lae hailiu lo'u, na mo iini e ulu ko lio lo'u. Oto mo Aapoloa Aaopa ngeena kire ko si ha'amanikulu'aa God mo Israel.

A Jisas E Ha'angaue

Hai Sinolai Mwane

MAK 8:1-10

³² Oto a Jisas e soie mai mo pwaarongoisuli ingeie ko si te'uri hunire, “No ko tohungei aamasie mwala ienini aena aana kire ko ii'o tewa oto pe'ieu

hunie e oolu hei dinge, na kire ka'a to'o aana oto nga mei ngeulaa. Nou ka'a sare uusunge'i eeliho'i ike aada mwaakule mwaanie kire maehunu i sulie tala."

³³ Oto mo pwaarongoisuli ko dolosi aana uuri, "?Oto kolu kei deu oodoie ka'u mei ngeulaa malisine mwala hunge uurini i tei, na ikolu i laona hanuesala?"

³⁴ A Jisas ko dolosi aada ko te'uri, "?E nite ho bred omu to'o aani?"

Oto kire ko unue uuri, "E hiu aata ho bred mola pe'ie toota'i kele ho ii'e."

³⁵ Oto a Jisas ko unue hunie mwala uri kire ke ii'o i aano. ³⁶ Na e toolea e hiu ho bred ngeena pe'ie mo kele ho ii'e, oto ko paalahea God. Ko nisi'i na ko nii'i hunie mo pwaarongoisuli ingeie hunie kire ke ha'a-adoa mwala aani. ³⁷ Oto ahutana mwala kire mani ngeu pote, na i purine kire ngau mango, mo pwaarongoisuli ko si ha'ahonue e hiu lu'e aana mo ooretai ngeulaa. ³⁸ Na iidumilana mwala e ngau aana maholona e hule aana e hai sinolai mwane, ta'e iidumilana mo keni na mo mwela e ka'a lae ike.

³⁹ Oto a Jisas e si uusunge'i eeliho'i aana mwala, ko hane i laona iiola, na ko lae oto hunie nga leu kara'inie huilume i Magadan.

16

Ruana Nga Maholo A Jisas

E Ka'a Sare Asuie Nga Hu'i-hu'ite

MAK 8:11-13; LUK 12:54-56

¹ Ngaeta maholo mo Parise na mo Sadiusi kire lae mai saana a Jisas aana kire ko sare lupwe'i oohongie mola a Jisas aana kire lo'onga'inie uri e ka'a uure ike mwaanie a God. Oto kire ko unue hunie uuri, "O ke asuie ka'u nga hu'i-hu'ite hunie melu ke leesie."

² Ta'e a Jisas e aalamire ko te'uri, "Maholo omu ko leesie dangi e marahalisi i seulehi, oto omu ko tolana unue oto uuri, 'Kei dei diana oto i ho'owa eena, aana dangi e marahalisi oto.' ³ Na i maahu'o-hu'o omu ko unue lo'u uuri, 'Kei nemo oto eena, aana salo e nonoro'a na e kokohoa'a.' Omu sai lio saie taane dai diana na dai ta'aa aana leesilana salo mala ngeena, ta'e omu sa'a roro'a lio saie ike tolimaa aana mo ola ko reu si'iri ie. ⁴ !Ha'ike eena! Pwaunge ienini, omu lae otoi aaela hiito'o. Suata omu ka'a sai kineta'ini'omu ike nana a God. Omu ko sukaa taane hunie nga hu'i-hu'ite, ta'e nou sa'a asuie ike. Ta'a-ta'a hu'i-hu'ite nou sai haata'inie aamiu oto nga taa e rau aana a Propet Jona oto waite." Oto e si ta'ela'i, ko lae oto mwaanire.

A Jisas E Ha'apasulie

Mo Pwaarongoisuli Mwaanie

Ha'a-uusulinge Mo Parise

MAK 8:14-21

⁵ Maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli kire aatoholo oto hunie po'o ni eesi po'o ta'au, nge mo pwaarongoisuli kire si saie uri kire pulongo huni tola bred ada. ⁶ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Omu ke lio talamiu mwaanie iis mo Parise na mo Sadiusi."

⁷ Oto mo pwaarongoisuli ko lae pe'i ere hailiu i matolada maraada uuri, "Ohe ko ere urine i sulie kolu ka'a tola bred ike pe'ikolu."

⁸ A Jisas e saie mone ne'isaenga ikire, oto ko dolosi aada uuri, "?E ue ni omu ko tolahi'e hiito'o aana uri omu ka'a tola bred ike pe'i'omu? ! Hiiwalaimolinge i'omu e lae otoi mwei-mwei hiito'o! ⁹ ?Uri omu ka'a saie ike ue? ?Uri omu ka'a aamasito'o ike aana maholo nou nisie e lime kele

ho bred ana lime sinolai mwane? ?E nite lu'e nge omu ha'ahonu'i? ¹⁰ ?Na lo'u aana e hiu kele ho bred ana e hai sinolai mwane? ?E nite lu'e nge omu ha'ahonu'i? ¹¹ ?E ue ni omu ka'a saenanau aana uri nou ka'a ere-ere ike huni'omu mola i sulie mo bred? Oto no ko unue lo'u huni'omu uri omu ke lio talamiu mwaanie iis mo Parise na mo Sadiusi.”

¹² I leune nge mo pwaarongoisuli ko si saie uri a Jisas e ka'a ha'ha'apasulire ike mola aana iis huni bred, ta'e mwaanie mo ha'a-uusulinge mo Parise na mo Sadiusi.

A Pita E Unu Tahanga'inie

A Jisas Uri Ingeie Oto A Kraes

MAK 8:27-30; LUK 9:18-21

¹³ Maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae hunie po'o ni henue kara'inie huilume i Sisaria Pilipae, nge e si dodolosi aada uuri, “? Ha'alaa mwala ko unu-unue uri ineu a Kale Ni Iinoni a tei?”

¹⁴ Oto kire ko aalamie uuri, “Ngaeta mo iini ko unu-unue uri i'oe a Jon Loto Maa'i e mauri eeliho'i. Na nga mo iini ko unu-unue uri i'oe a Propet Elaeja. Na ngaeta mo iini lo'u ko unu-unue uri i'oe a Propet Jeremaea wa nga iini hikana mo propet oto i na'o.”

¹⁵ Oto a Jisas ko he'i dolosi lo'u aada uuri, “?Oto e ue aana i'omu? ? Ha'alaa omu ko unu-unue uri ineu a tei?”

¹⁶ Oto a Saemon Pita ko aalamie uuri, “I'oe oto a Kraes, Kalena God Mau-meuri'e.”

¹⁷ A Jisas ko aalamie a Saemon Pita uuri, “!Hahu'ana oto, Saemon kalena Jon! Aana mei walaimolinge aaku ie nga iinoni e ka'a haata'inie ike aamu, ta'e Aamaku i Lengi ni e haata'inie aamu. ¹⁸ Oto no ko unue huni'o Pita, i'oe oto hau, na i lengine poo-poota aani heu ie ne kei tohue soihaada'inge ineu, na ma'alana maenga na e sa'a tari mwada'u ike aana huni ohoie. ¹⁹ Ne kei niie mo kii aana Aalahanga a God huni'o.† Nga moi taa o ko uure honosi'i mei aano, mo ola nge a God kei uure honosi'i ni otona. Na nga moi taa o ko toli'aasi'i mei aano, mo ola nge a God kei toli'aasi'i eena.”

²⁰ Oto a Jisas e si ere honosire mwaanie kire ha'arongoa lo'u nga iini uri ingeie oto a Kraes.

A Jisas E Ere I Sulie

Sapesalunge Na Maenga Ingeie

MAK 8:31—9:1; LUK 9:22-27

²¹ Uure aana maholona nge a Jisas e si tala'ai unu diana aana hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, “E malisine uri ne ke tohungai lae oto hunie i Jerusalem. I leune mo rato ni mwane aana mo Jiu na mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire kei ha'asapesalu'aau aana mo ola hunge, na kire kei horo maesieu. Ta'e aana oolune nga hai dinge ne kei ta'ela'i lo'u mwaanie maenga.”

²² Oto a Pita ko toolea a Jisas mwaanie ngaeta mo pwaarongoisuli, ko si lai ere aana uuri, “!O ke su'uri ere urine, aalaha paine ineu! A God e sa'a roro'a toli'aasie ike leune huni'o.”

²³ Ta'e a Jisas e aali'u i lengine a Pita oto ko si unue mola hunie uuri, “! Tahu mwaanieu Satan! O ke su'uri ne'ie hau ni ha'atataro hunie. O ka'a saie ike ne'isaenga a God, ta'e o ko ere mola i sulie lio-lionga mo iinoni.”

† **16:19** 16:19 E lio mala a Pita e asu aana nanamanga kii ngeena aana hai dinge Pentekos maholo e unu tahanga'inie uri maa aana Aalahanga a God e taha hunie mo Jiu. (Leesie Palonga 2:14-27.) E asu aana nanamanga mo kii ngeena lo'u i puri aana maholo e unu tahanga'inie uri maa aana Aalahanga a God e taha lo'u hunie mo Aapoloa Aaopa. (Leesie Palonga 10:1—11:18.)

²⁴ Oto a Jisas ko si unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie ko te'uri, “Mala nga iini ko sare lulu i sulieu nge ke pulongosie maraana, na ke lulu i sulieu ma'alana ko sapesalu oto hiito'o mala mo iini i lengine mo po'u-po'u. ²⁵ Aana nga iini ko sare kineta'inie mola mauriha'ana, nge kei deu tekela'inie oto. Ta'e nga iini ko deu tekela'inie mauriha'ana i tehula'aku, nge kei lio oodoie maurihe huu. ²⁶ ?Ha'alaa nga mei taa diana nge iinoni kei terie aana kei to'o aana oto ahutana mo to'o-to'onga aana walumalau ie, na ko deu tekela'inie mola mauriha'ana oto i tehula'ani? ?Oto uri to'o-to'olana kei pe'ie aana maholona? !Ha'ike oto oo'oo! Nga mei ola hunie ke niie huni tola aaliho'i aana mauriha'ana, ha'ike lo'u. ²⁷ Ta'e ineu a Kale Ni Iinoni ne kei lae taane mai pe'ie mo ensel aana manikuluha'ana Aamaku huni *waaie nga iini oto i sulie helelana.* *Sam 62:12*

²⁸ To'ohuu no ko unue oto huni'omu uri ngaeta mo iini hikemiu mwala nge omu uure ngeena, omu kei saronai leesieu, a Kale Ni Iinoni, ne kei lae mai mala aalaha, omu ke si mae.”

17

A Jisas E Haata'inie Manikulu'anga Ingeie

MAK 9:2-13; LUK 9:28-36

¹ Oto i purine e oono hai dinge e saro mango, a Jisas e si toolea a Pita na a Jemes pe'ie a Jon aasine, na kire ko hanetaa ta'au i lengine toloi henue hunie kire ke ii'o maraada. ² Ta'i lengi i leune, oto sapena Jisas ko hei-oolisi oto mola i na'oda. Maana ko nu'e oto mala sato e raa, na mo to'oni ingeie ko rere'a oto mala raa-raa. ³ Oto mola aana maholona a Mosis na Elaeja ko tolana maau na kirerue ko ere oto pe'ie a Jisas.

⁴ Oto a Pita ko te'uri hunie a Jisas, “Aalaha, e tohungai diana aana i'emeelu oto i leu. Mala o ko saeto'o aana, nou sai tohue mola nga oolu aapa-aapa—nga iini nemue, nga iini nana Mosis, na nga iini nana Elaeja.”

⁵ Maholo a Pita ko ere-ere ue urine, na mei uuru rere'a ko lae oto mai haahire, na mei wala e uure mwaanie mei uuru ngeena ko unue oto uuri, “Tohungai kaleku oto ienini, iini nou tohungai ilenimwa'e haahie. Omu ke rongo hunie.”

⁶ Maholo mo pwaarongoisuli e rongo urine, kire pouruuru oto haahie maada i aano aana kire ko tohungai me'u oto hiito'o. ⁷ Oto a Jisas e lae mai saadaelu, ko hele i sapeda na ko te'uri, “Omu ke ta'ela'i, na mwaanie omu me'u-me'u.” ⁸ Oto kiraelu ko lio i lengi na kire ka'a leesie lo'u nga iini, ta'e a Jisas mola maraana.

⁹ Maholo kire ko siho toli oto mai mwaanie toloi henue ngeena, a Jisas ko si unue hunire uuri, “Mwaanie omu unu-unue nga taa omu leesie ngeena oodoie nga iini, lai hule aana ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ta'ela'i mwaanie maenga.”

¹⁰ Oto e oolu pwaarongoisuli ngeena ko dolosi aana a Jisas uuri, “?E ue ka'u mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire unue uri a Elaeja kei hola'i lae mai i na'ona a Kraes?”

¹¹ A Jisas ko aalamire ko te'uri, “A Elaeja to'ohuu kei hola'i lae mai huni deu aakau aana ahutana walu ola loosie a Kraes. ¹² Ta'e no ko unue huni'omu uri a Elaeja e pwani lae taane oto mai, ta'e mwala ka'a lio saie ike, oto kire talei deu mala saeda mola aana. Na kei urine lo'u aana ineu a Kale Ni Iinoni, aana mwala ngeena kei ha'asapesalu'aau no'one mala lo'onga'inge ikire.”

¹³ Oto e oolu pwaarongoisuli ngeena ko si manata'inie uri a Jon Loto Maa'i ni a Jisas ko ere-ere i suliena.

A Jisas E Ha'a-uurie Mwa'u

Nge Li'oa Aaela E Hite Aana

MAK 9:14-29; LUK 9:37-42

¹⁴ Maholo a Jisas na e oolu pwaarongoisuli kiraelu lae mai hule i aano aana ruruhaa i leune, oto ngaeta iinoni e lae mai saana ko pouruuru i na'ona na ko te'uri, ¹⁵ “Aalaha ineu, o ke aamasie kele mwa'u ineu, aana ko tohungai si'oha'a oto hiito'o aana li'oa aaela nge aana. Maholo li'oa aaela ngeena kei hulesie, oto ko pweu oto. Ngaeta mo maholo hule aana ko lai dou-domu i laona dunge, na nga mo maholo no'one i laona wai. ¹⁶ Nou toolea ka'u mei saana mo pwaarongoisuli i'oe, ta'e kire ka'a sai ha'a-uurie ike.”

¹⁷ Oto a Jisas ko aalamie a mwaena ko te'uri, “T'omu pwaunge si'iri ie, i'omu mo iinoni aaela, suata mone hule aana omu ka'a hiiwalaimoli ike aana a God. !No ko talei ha'aweoau oto mola pe'i'omu! ?Uri ne kei ii'o tewa ka'u lo'u uri taa pe'i'omu, omu ke si hiiwalaimoli? Toolea ka'u mei a mwa'une i seeku.”

¹⁸ Oto a Jisas e ere aana li'oa aaela ngeena, nge ko si tehi mwaanie, na a mwa'une ko tolana diana oto aana maholona.

¹⁹ Mango urine, mo pwaarongoisuli e si lae lo'u maraada i saana Jisas, na kire ko dolosi aana uuri, “?E ue ka'u nge i'emeelu, melu ka'a sai oohe aasie li'oa aaela ngeena mwaanie a mwa'une?”

²⁰ Oto a Jisas ko aalamire ko te'uri, “Aena aana hiiwalaimolinge i'omu e ka'a susu ike aana a God. No ko unue oto huni'omu, mala uri hiiwalaimolinge i'omu ke paine mola mala nga kele litei ola, na omu sai unue mola hunie uuwo ie uuri, ‘Lae wau i leune,’ na kei lae oto. Nga mei ola e sa'a aasai'omu ike.”†

A Jisas E Ere Lalai Lo'u

I Sulie Maenga Ingeie

MAK 9:30-32; LUK 9:43-45

²² Oto maholo ahutana mo pwaarongoisuli kire mani loko lo'u mai saana i Kalili, a Jisas e si unue hunire uuri, “Kara'inie oto kire kei pweloau a Kale Ni iinoni hunie mo iinoni ²³ kei horo maesieu. Ta'e i purine e oolu hei dinge, ne kei he'i meuri eeliho'i lo'u.” Maholo mo pwaarongoisuli kire rongo urine kire ko tohungai saehuu oto hiito'o.

A Jisas E Nii To'oha Hunie

Nume Maa'i Peine I Jerusalem

²⁴ Oto maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae mai hule i Kapaneam, mo mwane ko totola to'oha hunie Nume Maa'i Peine i Jerusalem kire lae mai saana Pita na kire ko dolosi aana uuri, “?Uri ha'a-uusuli i'omu ko nii-nii taane hunie Nume Maa'i Peine? Sa'a mola e ka'a sai nii ike.”

²⁵ Oto a Pita ko te'uri, “!Ha'ike! Ko nii taane.”

Oto lae-lae, maholo a Pita e lai sili i nume nge kire o'o'o aana, oto a Jisas ko hola'i dolosi oto aana uuri, “?Saemon, nga taa ni lo'onga'inge i'oe? ?A tei ni ko niie mo takis hunie mo inemaui mei aana walumalau ie? ?Mo kaleda wa mwala aaopa?”

²⁶ A Pita ko aalamie a Jisas ko te'uri, “Mwala aaopa.”

† **17:20** 17:20 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 21 uuri, “Aana ta'e aani aarenga'inge na aani oolongaunge hali'ite nge omu sai oohe aasie taungei ola urine aana, na nga mei ola aaopa ha'ike lo'u.” Leesie Mak 9:29.

Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Nge ko urine, mo kaleda ka'a nii ike ka'une. ²⁷ Ta'e aana ke urine, na kolu ka'a saeto'o aana ike uri mwalana ke ne'isae aelasikolu. Oto o ke lae, na o ke lai aasie walo hai laona aasi ngeena. Ho ii'e o kei hola'i we'inie, o ke lio i laona wawana, na i leune o kei lio oodoie nga seleni malisine nga taa kire ko sukaa mwaanikure. O ko hele aana, oto o ko lai niie hunire arengakarue."

18

A Jisas E Ere I Sulie Na'ohai Mwane Aana Aalahanga a God

MAK 9:33-39; LUK 9:46-48

¹ Oto aana maholona mo pwaarongoisuli e lae mai saana a Jisas, kire ko dolosi aana uuri, "?A tei aameelu ni kei peine liutaa aana Aalahanga a God?"

² Oto a Jisas e soie mai ngaeta kele mwela hunie ke uure i matolada, ³ ko si te'uri, "No ko unue oto huni'omu uri, nge omu ka'a oolisie tolahamiu hunie omu ke urihana mwe-mwela, omu sa'a roro'a malisine ike silinge i laona Aalahanga a God. ⁴ Aena aana nga iini oto ko ha'amwai-mwei'aa mala kele mwela ie, ingeie oto kei tohungai peine aana Aalahanga a God. ⁵ Ta'ena nga iini nge ko tola konie nga kele mwela mala ienini aana sataku, nge ko tola konieu eena."

Nga Ta'a-ta'a Mei Ola E Ka'a Aaela Ike Lo'u Liutaa Aana

Toli'aasilana Hiiwalaimolinge

MAK 9:43-48; LUK 17:1-2

⁶ Oto a Jisas ko he'i ere uuri lo'u, "Oto mala nga iini ko ha'atataroa nga kele iini aana mo iini ko hiiwalaimoli eeku ienini, e lae otoi diana hunie iini urine pwarolana nga hau peine ke lae mola i luana, oto kulu-aasilana ke lae mola i laona aasi. ⁷ Aama-aamasilana mo iinoni aana walumalau ie aena aana mo ola ni ha'atataro e hunge huni ta'aasie hiiwalaimolinge ikire. Walu ola urine kei reu-reu tarau taane, ta'e aama-aamasilana iini nge ko ne'ie hau ni ha'atataro. ⁸ Mala uri nimemu wa ae'aemu ko ha'atataro'o huni ooraha'aa, o ke lama mousie na o ke aasie mwaani'o. Aana e diana oto liutaa huni'o huni sili i laona maurihe huu pe'ie ta'a-ta'a ninime wa ta'a-ta'a ae'ae, mwaanie kire aasi'o pe'ie ahutana ro nimemu wa ro ae'aemu i laona dunge nge ka'a sai mwa'a lo'u. ⁹ Na mala maamu ko ha'atataro'o huni ooraha'aa, o ke kae aasie mwaani'o. Aana kei diana oto liutaa huni'o huni sili i laona maurihe huu pe'ie ta'a-ta'a po'o ni maa, mwaanie kire aasi'o pe'ie ahutana ro maamu i laona dunge ni ha'amotaahinge."

A Jisas E Aalahuu Aana

Sipu E Takalo

LUK 15:3-7

¹⁰ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Omu ke lio talamiu mwaanie omu lio tolinge'inie nga kele iini aana mo iini e hiiwalaimoli eeku. Aana no ko unue oto huni'omu uri ikire kire to'o aana mo ensel huni kakalire, na mo ensel ngeena kire sai ere mola pe'ie Aamaku i Lengi aana ta'ena nga maholo.†

¹² "?Mala uri nga mwane e to'o aana tangalai sipu, na uri nga ta'a-ta'a iini eeni e takalo, a mwane ngeena kei ue? Kei toli'aasie oto siwe aawala mwana siwe aana leu kire ko ngeu-ngeu aana i lengine uuwo, na kei lae otoi heitalea iini nge e takalo lai hule aana kei lio oodoie. ¹³ Na mala uri

† **18:10** 18:10 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 11 uuri, "Sulie ineu a Kale Ni Iinoni nou lae mai huni ha'a-uurie mo iini e takalo." (Leesie Luk 19:10)

kei lio oodoie, no ko unue oto huni'omu uri kei tohungēi ilenimwa'e oto liutaa haahie, mwaanie siwe aawala mwana siwe nge kire ka'a takalo ike. ¹⁴ E urine lo'u aana Aamaku i Lengi, e ka'a saeto'o aana ike uri nga ta'a-ta'a kele iini aana mo iini e hiiwalaimoli eeku ke takalo.”

A Jisas E Haata'inie Tala Huni Ha'a-oodohie Mo Takalonga

¹⁵ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Mala nga aasimu i laona Kraes ko deu aelasie nga mei ola aamu, o ke lae mola i saana maraamu hunie more ke ha'a-oodohie i matolamore'i mola maraamore'i. Mala uri aasimu ko rongo hunie nga taa o kei unue, e urihana o tola aaliho'i lo'u aana aasimu eena hunie more ke ii'o diana lo'u. ¹⁶ Ta'e mala uri e ka'a rongo oto huni'o, nge o ke dau mala Uusu-uusu Maa'i e unue, na o ke toolea nga iini wa e rue lo'u pe'i'o, hunie e ro iinoni ngeena kire ke ha'a-ahue walamu. *Diutronomi 19:15* ¹⁷ Na mala uri e ka'a rongo oto no'one huni'omoolu, unue lo'u mei olana hunie soihaada'inge. Na leu ooreta mola uri, mala e ka'a rongo oto hunie soihaada'inge, toli'aasie hunie ke ii'o oto mola i sinaha mala iinoni ni pu'o wa mala iini peli-peli.

¹⁸ “Oto no ko unue lo'u huni'omu uri, nga moi taa omu ko uure honosi'i mei aano, mo ola nge a God i Lengi na e uure honosi'i ni otona. Na nga moi taa omu ko toli'aasi'i mei aano, mo ola nge a God i Lengi na e toli'aasi'i eena. ¹⁹ Na lo'u no ko unue huni'omu, mala uri nga ro iini hikemiu mei aano i leu ko ne'isae tararuru huni sukāa nga mei ola aana a God, nge niilana kei lae hunirerue mwaanie Aamaku i Lengi. ²⁰ Aana nga ro iini wa e oolu eemiu kei ruru aana sataku aana ta'ena nga leu, nge ineu oto no'one i matolamiu i leune.”

?Iinoni Kei Sae'aasi Ha'anite?

²¹ Oto a Pita e lae mai saana a Jisas ko si dolosi aana uuri, “?Aalaha ineu, mala uri aasiku kei lae mola pe'i deu hu'isieu tarau, ne kei sae'aasi hunie ha'anite? ?Uri ne kei sae'aasi hunie e hiu maholo, na e kohi oto?”

²² Oto a Jisas ko aalamie uuri, “!Ha'ike! Nou ka'a unue ike e hiu aata maholo, ta'e e hiu aawalai maholo ha'ahiu. ²³ Aana Aalahanga a God e urihana nga aalaha e sare saie uri mwala paine aana mwala au'esu ingeie kire ko esu uri taa taane aana mo to'oha ingeie. ²⁴ Oto maholo ko aehota dau i suli'i, kire ko toolea mai mwane e tekela'inie molani-ola aani to'oha aana mo to'oha aalaha ingeie. ²⁵ Na a mwaena e ka'a malisine ike lo'u kei su'ue mei to'oha ngeena. Oto aalaha ingeie e unue mola uri kire ke ha'aholinge'i aasie a mwaena mola pe'ie hu'e ingeie na mo kalena na oto ahutana to'o-to'olana, hunie mei to'oha ni su'ue mo to'oha nge e waeli'i.

²⁶ “Ta'e oto mola aana maholona, koni-konihe ngeena e tolana lae mai pouruuru i na'ona aalaha ingeie, na ko ngara aamasie oto uuri, ‘Aalaha ineu, o ke aamasieu na o ke rongo rako ka'u eeku hunie ne ke si saro su'u mango'i taane.’ ²⁷ Oto aalaha ingeie ngeena e aamasie oto hiito'o, e si unue mola hunie koni-konihe ngeena uri e sae'aasie mo roro'anga ingeie oto hunie, na e unue uri e sa'a su'u'i lo'u.

²⁸ “Oto koni-konihe ngeena e iisitaa ta'au na ko oodoie ngaeta iini oana, mwane lo'u mala ingeie. A mwaena e toolea mola ta'a-ta'a tangalau aani to'oha mwaanie. Oto e tapo i luana oana, na ko unue uuri, ‘O ke su'ue mo to'oha ineu oto molana.’

²⁹ “Ta'e a mwane oana ngeena ko pouruuru i na'ona, na ko unue uuri, ‘Ne'ewau, o ke kele maa'oohi ke'u. Ne kei saro su'u mangoa taane mo to'oha i'oe.’

³⁰ “Ta'e a mwaena e ka'a sare maa'oohi ike lo'u. Oto e unue mola kire ke toolea mwane oana ngeena, na kire ke lai ne'ie i laona nume ni ho'o hunie ke ii'o i leune, hule aana kei saro su'u mangoa mo to'oha ingeie.

³¹ “Maholo ngaeta mo koni-konihe oana kire rongoa nga taa e raune, kire ko tohungēi saewasu. Oto kire lae i saana aalaha ngeena, na kire ko ha'arongoa aana ahutana mo ola e raune.

³² “Oto aalaha ngeena e he'i soie lo'u mei koni-konihe ingeie ngeena ko si te'uri hunie, 'T'oe oto koni-konihe aaela. Ineu ka'u nou aamasi'o na nou sae'aasie huni'o uri o sa'a su'ue lo'u mo to'oha paine ineu aana o ha'atohu eeku. ³³ ?Na e ue o ka'a aamasie iini oamune oto mala nou aamasi'o?' ³⁴ Oto aalaha ingeie e saewasu e si uusunge'inie koni-konihe ngeena i laona leu ni ha'amotaahinge, uri ke ii'o i leune lai hule aana kei saro su'u mangoa ahutana mo to'oha nge e waeli'ine.”

³⁵ Oto a Jisas ko si ha'amangoa ere-erenga ingeie na ko unue uuri, “Aitana nga taa nge Aamaku i Lengi kei da huni'omu eena, aana uri omu ka'a sae'aasi to'ohuu hunie mo eesimiu.”

19

A Jisas E Ha'a-uusuli

Honosie Sike-hu'anga

MAK 10:1-12

¹ Oto i purine a Jisas e saro ere-ere mango i sulie walu ola ienini, e si lae mwaanie i Kalili hunie po'o ni henuē i Jiudia na lo'u hunie aapa po'o wau aana wai peine i Jordan hatarie sato pwaa. ² Mwala hunge kire lae i sulie, na e lai ha'a-uurire oto ta'i leune.

³ Oto ngaeta mo Parise kire lae mai saana aana kire ko sare lupwe'i dolosi pweloa, oto kire ko dolosi aana uuri, “O ke unue ka'u oodoi'emeelu. ?Uri e diana taane aana mo Ha'atolanga ikie hunie poro ke sikaa mola hu'e ingeie i sulie saena?”

⁴ A Jisas e aalamire oto ko te'uri, “?Uri omu ka'a saie ike mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *aana aehotalana a Ha'ahola e ha'aholaa mwane na keni? Jenesis 1:27* ⁵ Oto a God e si unue uuri, *Aena aana leune, nge nga mwane kei lae mwaanie aamana na nikana, kei ii'o ruru oto pe'ie hu'e ingeie, na kirerue kei ne'ie oto ta'a-ta'a iinoni. Jenesis 2:24* ⁶ Aena ngeena kirerue ka'a ne'ie lo'u nga ro iinoni hai aaopa'i, ta'e e ta'a-ta'a iinoni oto. Na nga mei ola nge a God e ho'o rurue oto, mwaanie nga iini e he'i oopa-oopaa lo'u.”

⁷ Oto mo Parise ko dolosi lo'u aana uuri, “?Nge ko urine, aana e ue ka'u nge a Mosis e unue aana ha'atolanga uri *poro e sai sikaa mola hu'e ingeie mala uri ko hola'i uusue nga uusu-uusu aani sikanga?*” *Diutronomi 24:1-4*

⁸ A Jisas ko aalamire lo'u uuri, “A Mosis e maaie mola uri omu ke sikaa mo hu'e i'omu aena aana saemiu e lae otoi heu. Ta'e aana ne'isaenga a God i aehotalana ha'aholanga e ka'a urine ike. ⁹ Oto no ko unue huni'omu uri nga iini ko sikaa mola hu'e ingeie i tehula'ana nga mei ola aaopa, na a hu'ena e ka'a masi ike pe'ie nga iini, ingeie ngeena ko mesi oto mala uri kei to'o aana lo'u nga hu'e aaopa.”

¹⁰ Oto mo pwaarongoisuli ingeie ko te'uri hunie, “Nge mala o unue uri nga mwane ke su'uri sikaa hu'e ingeie, e diana oto liutaa uri mo mwane ke su'uri tola hu'e.”

¹¹ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunire, “E to'ohuu oto uri tola-hu'anga e ka'a ii'o ike hunie ahutana iinoni, ta'e hunie mola mo iini a God e niie oto hunire. ¹² Ngaeta mo iini kire ka'a sai tola hu'e ike, aena aana kire hute mola na kire ka'a sare aapwasu ike aana tola-hu'anga. Ngaeta mo iini lo'u

kire ka'a tola hu'e ike aana mwala ko ha'a-ha'amau'ora mwaanie. Na nga mo iini lo'u kire ka'a sare tola hu'e ike, mwaanie kire tolahi'e lo'u aana nga mei ola aaopa mwaanie Aalahanga a God. Ta'e nga iini nge a God ko niie oto hu'e nana, ke hele diana aana oto ha'a-uusulinge ngeena.”

A Jisas E Ha'adiana'aa Mo Mwela

MAK 10:13-16; LUK 18:15-17

¹³ Oto mwala ko toolea mai mo mwela i saana a Jisas hunie ke hele i pweude aana nimana, na hunie ke aarenga'i talada. Ta'e mo pwaarongoisuli ko ere aada mola. ¹⁴ Oto a Jisas ko ere aana mo pwaarongoisuli uuri, “Omu ke toli'aasie mo mwela hunie kire ke lae mai seeku, na omu ke su'uri uure honosire. Aena aana mo iini kire urihana mo mwela ngeena ha'alaa kire ko sili i laona Aalahanga a God.” ¹⁵ Oto e hele i pweude aana nimana, e ha'adiana'ara, e si lae mwaanie i leune.

Mwane To'o-to'o E Dolosi I Sulie Tala Takoie Maurihe

MAK 10:17-31; LUK 18:18-30

¹⁶ Ngaeta maholo nga mwane e lae mai saana a Jisas, oto ko dolosi aana uuri, “?Ha'a-uusuli, nga mei taa diana ni ne kei esuie ka'u hunie ne ke hele aana maurihe huu?”

¹⁷ Oto a Jisas ko te'uri hunie, “?E ue ni o ko dolosie diananga aaku? Ta'a-ta'a iini mola nge e diana, na mala o ko sare hele aana maurihe huu o ke tola i sulie mo Ha'atolanga ingeie.”

¹⁸ Oto a mwaena ko he'i dolosi lo'u uuri, “?Nga mo ha'atolanga uri taa eena?”

A Jisas ko aalamie ko te'uri, “Ha'atolangana ka'u ie. *Mwaanie o talei horo-horo, na mwaanie o mai-mesi, na mwaanie o peli-peli, na mwaanie o pwele wala eero-eero.* ¹⁹ *O ke ha'ama'u aana aamamu na nikemu,* *Eksodas 20:12-16 na o ke manata diana hunie auhenue i'oe oto mala o manata diana huni'o maraamu.*” *Levitikas 19:18*

²⁰ Oto a saanau ngeena ko te'uri hunie a Jisas, “Nou tola i sulie ahutana mo ha'atolanga ngeena mango. ?Oto nga taa ue hunie ne ke asuie?”

²¹ A Jisas ko si unue hunie uuri, “Mala uri o ko sare ii'o oodota'i oto, o ke lae, na o ke ha'aholinge'inie to'o-to'olamu. Oto o ko niie mo to'oha aani nana mo iinoni meitale, aana ko urine nge o ke si to'o-to'o lo'u aana mo ola diana i Lengi. Mango urine, o ke si lae mai lulu i sulieu.”

²² A mwaena e rongo urine, oto ko si lae mwaanie pe'ie saehuunge paine aena aana e tohungei to'o-to'o oto liutaa.

²³ Oto a Jisas ko si unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, “No ko unue oto huni'omu uri kei tohungei aasa hunie mwala e to'o-to'o ke toli'aasie a God hunie ke aalaha haahire. ²⁴ Na no ko he'i unue lo'u uri e mwada'u mola hunie uri nga kamel kei sili i sulie kele waa-waata aana nile tau-teuri, liutaa aana iinoni to'o-to'o ke sili i laona Aalahanga a God.”

²⁵ Maholo mo pwaarongoisuli kire rongo urine kire tohungei pangata'i oto liutaa, na kire ko dolosi uuri, “?Oto a tei ke'u ke si helesie maurihe huu?”

²⁶ A Jisas e to'omaaire, ko si aalamire uuri, “Walu ola ienini kire aasa oto hiito'o hunie iinoni, ta'e hunie a God kire mwada'u mola.”

²⁷ Oto a Pita ko te'uri hunie a Jisas, “Lio ka'u. I'emeelu, melu meni toli puri oto aana to'o-to'olameelu, na melu ko lulu i sulie'o oto. ?Nga mei taa ni melu kei terie aana leune?”

²⁸ Oto a Jisas ko si unue hunire uuri, “No ko unue oto huni'omu uri aana walumalau haalu, maholo ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ii'o i lengine naunekume ni menikulu'anga ineu, i'omu mo iini nge omu ko lulu i sulieu,

omu kei ii'o no'one i lengine aawalai neunekume mwana rue huni leie aawalai komu mwana rue mo Israel. ²⁹ Na ka'a ta'e ike mola i'omu, ta'e ta'ena nga iini ko toli puri aana nume ingeie, wa aasine mwane, wa aasine keni, wa aamana, wa nikana, wa hu'e ingeie, wa mo kalena, wa mei aano ingeie i tehula'ana sataku, nge kei hele ha'atangalau lo'u liutaa aana nga taa e toli puri ke'u aana, na kei hele aana oto tohungai waaite aana maurihe huu. ³⁰ Aana mo iini hunge kire ko na'o ka'u oto ie, kire kei saru puri mola. Na mo iini hunge kire ko puri oto ie, kire kei saru na'o lo'u mola.”

20

A Jisas E Aalahuu

Aana Mwala Au'esu

¹ Oto a Jisas ko he'i ere lo'u uuri, “Aalahanga a God e urihana nga na'ohai mwane nge e to'o aana hohola, na e iisitaa oto i maahu'o-hu'o huni haaraie nga mwala huni holire huni esu nana aana hohola ingeie. ² Oto kire mani ne'isae moute'i pe'ie na'ohai mwane ngeena uri kei holire aana waaite diana aana ta'a-ta'a seleni ni Rom aana hai dinge. Nge e si uusunge'inire ta'au i laona hohola ingeie.

³ “Aana siwana nga maholoi sato aana aapa i ho'owa, e tapaliu na ko leesie ngaeta mwala kire uure mola mwaakule aana leu ni uusi'e. ⁴ Oto ko unue hunire uuri, ‘Omu ke lae no'one i esu nekue aana hohola ineu, na ne ke si waa'i'omu taane adona asunge i'omu.’ ⁵ Oto kire ko lae oto i esu. Na oto i upui aatowaa na lo'u i aapai sato ko he'i te'urine lo'u.

⁶ “Oto maholo ko kara'inie limana nga maholoi sato i seulehi, e lai liu lo'u i saana leu ni uusi'e na ko leesie ngaeta mwala kire uure mola mwaakule. Oto ko dolosi lo'u aada uuri, ‘?E ue omu ko talei uure-uure oto mola mwaakule hunie hai dinge laku urine?’

⁷ “Oto kire ko aalamie uuri, ‘Sulie nga iini huni esu nana ha'ike.’

“Oto ko unue hunire uuri, ‘Nge ko urine, omu ke lae no'one i hohola ineu huni esu nekue.’

⁸ “Oto i seulehi, na'ohai mwane paine ngeena ko unue hunie na'ohana mwala au'esu uuri, ‘Soie mai mwala au'esu, na o ke niie mo to'oha ikire hunire. O ke tala'ae aana mo iini kire hule ha'i puri, o si lai ha'amango aana mo iini kire hule hola'ina'o.’

⁹ “Mo mwane e aehota asu aana limana nga maholoi sato i seulehi, kire lae mai, oto kire ko toolea ta'a-ta'a seleni ni Rom nga mwane. ¹⁰ Oto e lae urine, lai hule aana mo iini nge kire aehota asu oto uure i maahu'o-hu'o. Ikire, kire lae lo'u mei huni toolea waaitada, na kire ko lo'onga'inie uri kire kei tola liutaa aana mo iini nge kire aehota asu ha'i puri. Ta'e kire si lio, na kire ko meni tola sada lo'u mola aana ta'a-ta'a seleni nga iini. ¹¹ Kire tola to'oha mango, kire ko si aehota upwesie na'ohai mwane ngeena. ¹² Kire ko te'uri, ‘!Sei! Mwala kire lae poi puri ie kire asu mola hunie ta'a-ta'a maholoi sato, oto o ko si holi sada aada lo'u mola pe'ie mo iini melu esu hunie hai dinge laku i laona sato ramea.’

¹³ “Oto na'ohai mwane ngeena e aalamie ngaeta iini aada na ko te'uri, ‘Rongo ka'u malahuku, nou ka'a ha'amwe'u-mwe'u'o ike. O haiholota'inie ka'u hunieu uri o ne'isae moute'i huni esu uana ta'a-ta'a seleni aani dinge. ¹⁴ Toolea mo to'oha i'oe na o ke aaliho'i mola i nume, aana nou sare niie no'one mola hunie iini e lae mai puri ie mala oto nou niie ka'u huni'o. ¹⁵ ? Uri e ka'a adona ike ne ke dau mala saeku aana mo to'oha ineu maraaku? ?Wa omu ko upwesieu mola aana no ko deu diana aana mo iinine urine?’ ”

¹⁶ Oto a Jisas ko si ha'amangoa ere-erenga ingeie na ko te'uri, “Mo iini hunge nge kire ko puri oto ie kire kei lae lo'u i na'o, na mo iini e na'o-na'o ka'u kire kei he'i puri lo'u.”

Oolune Nga Maholo A Jisas E Ere I Sulie Maenga Ingeie

MAK 10:32-34; LUK 18:31-34

¹⁷ Oto maholo a Jisas e lae hunie i Jerusalem, e si toolea aawalai pwaarongoisuli mwana rue maraada, na ko lae pe'i ere-ere nada lae-lae'i uuri, ¹⁸ “Kolu ko lae oto hunie i Jerusalem eena, na ineu a Kale Ni Iinoni, pwelolaku kei lae oto ta'au i leune. Kire kei niieu oto i nimana mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis huni lei mae aaku. ¹⁹ Oto kire kei he'i niieu lo'u hunie mo Aapoloa Aaopa huni ha'amwasi eeku, na huni wini-winieu, na huni horo maesieu i lengine po'u-po'u. Ta'e aana oolune nga hai dinge, ne kei ta'ela'i eeliho'i lo'u mwaanie maenga.”

Mo Mwane Paine Ke Ne'i Iinoni Au'esu Nana Ahutana Mwala

MAK 10:35-45

²⁰ Oto hu'e a Sebedi e lae mai saana a Jisas pe'ie e ro kalena mwane, ko pouruuru i na'ona, na ko sukaa uri ke pe'ie. ²¹ Oto a Jisas ko dolosi aana a hu'ena uuri, “?Nga ola taa ni o saeto'o aana?”

Oto a hu'ena ko aalamie uuri, “Ne kei tohungai ilenimwa'e aana o kei ne'ie e ro kaleku ienini ke aalaha pe'i'o aana e ro na'ohai leu aana aalahanga i'oe, nga iini i pwalo-pwalomu na nga iini i meu-meulimu.”

²² Oto a Jisas ko unue hunie e ro mwaasine ngeena uuri, “More ka'a saie ike nga taa more ko sukaa ni ngeena. ?Uri more sai hotela'inie taane iiola ne kei hotela'inie?† ?Wa kei hi'e huni'omore'i?”

Oto e ro mwaasine ko aalamie uuri, “Mere sai esuie mola.”

²³ Oto a Jisas ko unue lo'u hunirerue uuri, “To'ohuu more kei hotela'inie taane iiola ne kei hotela'inie, ta'e uri hunie ii'onga i pwalo-pwaloku na i meu-meuliku, e ka'a leu ike i sapeku huni niie hunie nga iini, aana e ro ii'o-ii'oha ngeena kire ii'o oto loosie mo iini Aamaku e lio hilisire.”

²⁴ Maholo ngaeta aawalai pwaarongoisuli lo'u kire rongoa sukanga ro mwaasine, oto kire ko si saewasulie e ro mwaasinena. ²⁵ Ta'e a Jisas e mani soire mai saana, ko si unue hunire uuri, “Omu saie oto uri mo aalaha ni welumalau kire ko sasare haata'inie nanamanga ikire haahie mwala ikire, na mo na'ohai mwane kire sai deu rarachie no'one mwala huni lae i sulie mo heri-huninge ikire. ²⁶ Ta'e i'omu, omu ke su'uri te'urine i matolamiu. Nga iini hikemiu ko sare aalaha, ke ne'i iinoni eu'esu nemiu. ²⁷ Na nga iini hikemiu ko sare ne'i na'ohai mwane haahi'omu, nge ke ne'i koni-konihe nana ahutemiu mango. ²⁸ Mala oto ineu a Kale Ni Iinoni nou ka'a lae ike mai hunie uri mwala ke asu nekue, ta'e nou lae mai huni ne'i koni-konihe nana mwala, na huni niie mauriha'aku i tehula'ana mwala hunge, na huni holi eeliho'i aana mwala hunge.”

A Jisas E Ha'a-uurie

E Ro Mwane Kire Ulu

MAK 10:46-52; LUK 18:35-43

²⁹ Maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire ko lae mwaanie hanue i Jeriko, mwala oto hunge kire ko lae no'one i sulire. ³⁰ E ro mwane e ulu kirerue o'o'o i reune tala i leune, na kirerue ko rongoa uri a Jisas

† **20:22** 20:22 Erenga ni Krik e unue uuri, “?Uri more sai inu aana kao-kao ne ke inu aana?” huni aalahuu i sulie sapesalunge. A Jisas ko dolosi aadarue uri kirerue sai esu susule'i taane huni mae i tehula'ana.

nge ni ko tapaliu. Oto kirerue ko aehota aawara oto uuri hunie, “!Aalaha paine! !Kalena Deved Inemauro, o ke aamasie'emere'i!”

³¹ Oto mwala ko ere aadarue uri kirerue ke rohu. Ta'e kirerue ko si aawara oto lo'u liutaa uuri, “!Aalaha paine! !Kalena Deved Inemauro, o ke aamasie'emere'i!”

³² Oto a Jisas e uure hahuroto, ko dolosi aadarue uuri, “?Nga taa ni more saeto'o aana ne ke da huni'omere'i?”

³³ E ro mwane e ulu ngeena ko aalamie a Jisas uuri, “Aalaha paine, saemere'i hunie mere ke lio-lio lo'u.”

³⁴ A Jisas e aamasierue, ko si hele wau i maadarue, na maadarue ko tolana lio-lio lo'u. Oto kirerue ko si lae i sulie.

21

A Jisas E Hule I Jerusalem

Mala Inemauro

MAK 11:1-11; LUK 19:28-40; JON 12:12-19

¹ Oto maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae hunie i Jerusalem, kire ko nanauhie oto wau huilume i Betfeis, kara'inie Uuwo Ni Ei Olif. I leune a Jisas ko uusunge'inie e ro pwaarongoisuli i na'o, ² na ko ha'ananaurue uuri, “More ke lae i na'o hunie hanue nge kolu ko leesie ta'aune, na more kei leesie nga dongki kire pwasue ta'au i leune, na kalei dongki no'one pe'ie. Oto more ko luhesi'i, more ke mani toole'i mai hunieu. ³ Mala uri nga iini ko dolosi aamore'i uuri, ‘?More ko luhesi'i huni taa?’ oto more ke unue oodoie uuri, ‘A poro paine e saeto'o aani, na kei ha'atola'i eeliho'i taane lo'u mei lau-leu.’”

⁴ Mo ola ienini ko reu urine huni ha'a-oaie nga taa propet e unue uuri, ⁵ *Omu ke unue hunie hanue paine i Jerusalem uuri, “Lio ka'u. Inemauro i'omu ko lae mai seemiu. Ingeie e ha'amwai-mwei'aa na e ta'e i lengine dongki, na dongki ngeena kalei ola mola.”* *Sekaraea 9:9*

⁶ Oto e ro pwaarongoisuli kire lae ta'au, kire ko deu oto i sulie nga taa a Jisas e unue hunirue, ⁷ na kirerue ko toolea oto mai e ro dongki ngeena i saana. Kire ne'ie mo sala ikirerue i kolune e ro dongki ngeena, nge a Jisas e si ta'e. ⁸ Oto mo iini hunge aana pulitaa oto paine ngeena, kire ko eepasie tala aana mo to'oni ikire, kire ko lamasie mo kele sasarai ei na kire holasi'i no'one i sulie tala. ⁹ Oto mwala kire na'o na mo iini i purine a Jisas, kire ko si lae pe'i soi oto paine, na kire ko lahea God uuri, “!Ha'amanikulu'aa Kalena Deved Inemauro! !A God ke ha'adiana'aa iini ko lae mai nunuha'ana satana Aalaha! !Ha'amanikulu'aa God i Lengi!”

¹⁰ Maholo a Jisas e lai hule ta'au i Jerusalem, ahutana mwala kire ko si huru heiliu pe'ie mawanga paine, na mwala ko dolosi heiliu uuri, “?A tei ni ko hule ngeena?”

¹¹ Oto mwala nge ko lae pe'ie a Jisas kire ko aalamire uuri, “A Jisas ni oto ie, propet uure i Nasaret aana po'o ni henue i Kalili.”

A Jisas E Lae I Nume Maa'i Peine

MAK 11:15-19; LUK 19:45-48; JON 2:13-22

¹² Oto a Jisas e lai sili oto i laona lolata aana Nume Maa'i Peine, na ko aehota oohea mwala ko holi-holi na mo iini ko ha'a-ha'aholinge'i ola. Ko keusie oto no'one mo taetahe mwala ko ooli-oolisi to'oha, na mo leu ni ii'o-ii'o ikire mo iini ko ha'aholinge'i hiroikuu. ¹³ Na ko ere aada uuri, “A God e unue aana mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Nume ineu oto nume ni aarenga'inge. Aesaea 56:7* Ta'e omu ko si da mola ko ne'i hahale kira horopeli kire sai mumuni i laona.” *Jeramaea 7:11*

¹⁴ Oto mo ulu na mo rarasi kire lae mai saana hai Nume Maa'i Peine, na e ha'a-uurire. ¹⁵ Ta'e mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana ha'atolanga a Mosis, kire ko saewasu mola aana maholo kire leesie mo ola ni pangata'inge ko deu'ine, na kire ko rongoa mo mwela ko toolea soinge hai Nume Maa'i uuri, “!Ha'amanikulu'aa Kalena Deved Inemauro!”

¹⁶ Oto kire ko dolosi aana Jisas uuri, “!Hai! ?Uri o ko rorongoa taane nga taa mo mwela ko unu-unuena?”

A Jisas ko aalamire uuri, “!Si'ue! !No ko rorongoa taane! ?Ta'e e ue i'omu, omu ka'a rongo saie ike mo Uusu-uusu Maa'i nge omu ko saa-saai'i tarau? Aana Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *O ha'asaie mo mwela na mo wee-wee mwai-mwei hunie kire ke ha'amanikulu'a'o God.*” *Sam 8:2*

¹⁷ Oto a Jisas e toli'aasire na ko iisitaa oto mwaanie huilume paine i Jerusalem, ko si lai ma'ahu oto aana huilume i Betani.

A Jisas E Uesie Ai

MAK 11:12-14,20-24

¹⁸ Oto e dangi ho'owa a Jisas ko eeliho'i lo'u hunie i Jerusalem, na maholona ko hiolo. ¹⁹ Oto e leesie ai fik i reune tala, na ko lae oto i saana. Ta'e maholo e lae wai hule aana, na ko leesie uri nga ta'a-ta'a hue-huei ei ha'ike aana, ta'e apa-apana mola hali'ite. Oto ko unue hunie ai ngeena uuri, “O sa'a roro'a ni hungu lo'u.” Na ai ngeena ko tolana nunulu oto mola aana maholona.

²⁰ Na maholo mo pwaarongoisuli kire leesie urine kire ko si pangata'i na kire ko unue uuri, “!Ha'ike eena! ?Ai ngeena e tolana nunulu oto mola lau-leu uri taa?”

²¹ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “No ko unue oto huni'omu uri mala omu ko hiiwalaimoli to'ohuu na omu ka'a ne'isae rue-rua'a, omu sai da mola nga taa mala nou esuie hunie ai ienini. Na ka'a ta'e ike leu ie, ta'e hule aana omu sai unue no'one mola hunie uuwo ie uuri, ‘O ke pola mola i eesi,’ na kei reu oto urine. ²² Aana mala omu ko hiiwalaimoli to'ohuu aana a God, ta'e-ta'ena nga mei ola mala omu ko sukaa aani aarenga'inge, a God e sai niie mola huni'omu.”

Mo Rato Ni Jiu Kire

Lupwe'i Dolosi I Sulie

Nanamanga A Jisas E Uure I Tei

MAK 11:27-33; LUK 20:1-8

²³ A Jisas e aaliho'i lo'u mei i laona Nume Maa'i Peine, na maholo ko ha'a-uusuli, mo na'ohai pris na mo rato ni mwane kire lae mai saana. Oto kire ko dolosi aana uuri, “?Nga nanamanga uri taa ni o to'o aana huni esuie walu ola o ko deu'i ngeena? ?Na a tei ni e niie nanamanga ngeena huni'o?”

²⁴ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “Ineu no'one no ko sare hola'i dolosie ta'a-ta'a mei dolosinge aamiu. Mala omu ko aalamieu, nge ne ke si unue odoi'omu uri nga nanamanga uri taa nou to'o aana huni esuie walu ola ienini. ²⁵ Oto omu ke unue ka'u odoieu. ?A tei ni e niie nanamanga hunie a Jon huni loto maa'i aana mwala? ?A God wa mo iinoni mola?”

Oto kire ko aehota ere hailiu i matolada uuri, “?Oto nga taa kolu kei unue? Mala uri kolu kei unue a God ni e niie nanamanga ngeena hunie a Jon, nge kei unue hunikolu uuri, ‘?Nge ko urine, na e ue omu ka'a hiiwalaimoli aana?’ ²⁶ Ta'e mala kolu kei unue uri iinoni mola ni e niie nanamanga ngeena hunie, nge kolu kei lio talakaelu aana mwala. Aena aana ahutana mwala kire mani ne'isae oto uri a Jon ingeie nga propet to'ohuu.”

²⁷ Oto kire ko si aalamie mola a Jisas uuri, “Melu ka'a saie ike.”

Oto a Jisas ko si te'uri hunire, “Ko urine, nge ineu na nou sa'a unue ike no'one oodoi'omu uri nga nanamanga uri taa no ko esuie mo ola ienini aana.”

A Jisas E Aalahuu Aana

E Ro Saanau

²⁸ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u hunire uuri, “Omu ke unue ka'u oodoieu uri nga taa ni omu lo'onga'inie. Aana nga mwane e o'o'o e to'o aana e ro mwela mwane kire hute aana. Oto a mwaena e lae i saana na'ohai mwane, ko te'uri hunie, ‘Kaleku, si'iri o ke lai esu i lalona hohola ineu.’

²⁹ “Oto a kalena e aalamie, ko te'uri, ‘Nou ka'a sare lae ike.’ Ta'e lae-lae e he'i oonisaie lo'u, oto e si lae.

³⁰ “A mwaena ko he'i lae lo'u i saana mwane i puri, na ko unue lo'u hunie uuri, ‘Kaleku, si'iri o ke lai esu i lalona hohola ineu.’

“Oto a kalena ko aalamie uuri, ‘Iau mama'a, ne kei lae taane.’ Ta'e e ka'a lae ike.

³¹ “?Oto nga taa ni omu lo'onga'inie? ?Ini uri taa aana e ro kele saanau ngeena nge e sulu i sulie saena aamana?”

Mo pris na mo rato ni mwane kire ko aalamie uuri, “Ini i na'o.”

Oto a Jisas ko unue hunire uuri, “!Iau! Oto no ko unue oto huni'omu uri mo iinoni ni ooraha'aa mala mo repi na mwala susulu to'oha, kire kei hola'i sili i laona aalahanga a God i na'omiu. ³² Aana a Jon e lae mai huni haata'inie tolahai ii'onga diana aamiu, ta'e omu ka'a hiiwalaimoli ike aana. Mwala susulu to'oha na mo repi kire hiiwalaimoli aana Jon, ta'e ma'alana omu leesie kire oolisiaie tolahada urine, na omu ka'a sare oonisaie ike lo'u wa omu ke hiiwalaimoli aana.”

A Jisas E Aalahuu Aana

Mo Mwane Aaela

Ko Lio I Sulie Hohola

MAK 12:1-12; LUK 20:9-19

³³ Oto a Jisas ko he'i ere ni aalahuunge lo'u hunie mwala uuri, “Omu ke rongoa lo'u mei wala ni aalahuunge ie. Ngaeta mwane e o'o'o oto ko hesie hohola aani grep. Oto e para ahuie, na e asuie leu huni loosie mo grep hunie kei ne'i waen, na e tohue saohai nume huni kakakali. Oto e ha'amangoa hahu'ana hohola ingeie ngeena urine, e si ha'ahaulaa aana ngaeta mo mwane hunie kire ke lio i sulie aana maholo ko lae i suli henue. ³⁴ Oto e hule aana maholo ni so'okoninge, poro paine ngeena ko uusunge'inie ta'au mo koni-konihe ingeie i saana mo mwane ko lio i sulie hohola ngeena, uri huni toolea mai nga taa kire kei niie hunie.

³⁵ “Oto mwalana kire tapolie mola mo koni-konihe ngeena, na kire ko wini-winie ngaeta iini, na kire ko horo maesie oto ngaeta iini, na kire uu'i maesie oto ngaeta iini aani heu. ³⁶ Oto poro painena ko he'i uusunge'inie lo'u ta'au ngaeta mo koni-konihe hunge lo'u liutaa aana mo iini hola'ina'o. Na mwala ko lio i sulie hohola ngeena ko he'i te'urine lo'u mola aada.

³⁷ “Oto ooretalana, poro painena ko lo'onga'i ni uusunge'inie oto a kalena na ko unue uuri, ‘Kaleku ha'alaa kire kei ha'ama'u aana.’ ³⁸ Ta'e maholo mwala au'esu ngeena kire leesie a kalena, kire ko si meni ere i sulie mola uuri, ‘Mwane nge kei to'o aana hohola ngeena oolisiaie aamana oto ie. Kolu ke horo maesie mola hunie kolu ke to'o aana oto hohola ienini.’ ³⁹ Oto kire tapolie a mwaena, kire ko toolea i sinaha mwaanie hohola, na kire ko horo maesie oto.”

⁴⁰ Oto a Jisas ko dolosi lo'u aana mo pris na mo rato ni mwane uuri, “? Ha'alaa nga taa nge poro paine haahie hohola ngeena kei esuie aana mwala ngeena?”

⁴¹ Oto kire ko aalamie uuri, “Kei tohungēi horo suuhe'inie oto mwala aaela ngeena, na kei ha'ahaulaa lo'u hohola ngeena aana mo iini nge kire sai niie aapa ingeie hunie aana maholo ni so'okoninge.”

⁴² Oto a Jisas ko unue lo'u hunire uuri, “Omu saaie ka'u oto mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Hau mwala tou-tohu nume kire leledie ka'u, e si ne'ie tohungēi heu susu aana nume. A God ni e asuie urine, na e lai lio manikulu'e i maaka mo iinoni.* *Sam 118:22-23*

?Ta'e e ue omu ka'a rongo saie? ⁴³ Aena ngeena no ko unue huni'omu uri, ta'aasilana aalahanga a God kei lae mwaani'omu, na niilana kei lae oto hunie mo iini ko deu i sulie mo ola a God e saeto'o aani. ⁴⁴ Nga iini nge kei domu i lengine hau ienini kei ma'oi oto, na mala uri kei teke haahie nga iini na kei pili memesoā oto.”†

⁴⁵ Maholo mo na'ohai pris na mo Parise kire rongoa mo aalahuunge ngeena, kire saie mola uri a Jisas ko ere mola i hoorada. ⁴⁶ Oto kire ko sare tapolie oto, ta'e kire ko me'ute'inie mwala, aena aana mwalana kire hiiwalaimoli aana uri a Jisas ingeie nga propet oto to'ohuu.

22

A Jisas E Aalahuu Aana Aaharota

LUK 14:15-24

¹ Oto a Jisas e he'i ere ni aalahuunge lo'u hunire uuri, ² “Aalahanga a God e urihana ngaeta inemaui e dau aaharota i sulie a kalena. ³ Oto inemaui ngeena ko ha'arongoa mai ngaeta mwala hunie ngauhe. Maholo e dau aakau mango oto aana ahutana mo ola hunie ngauhe, ko si uusunge'inie mo koni-konihe ingeie huni soie mwala ngeena ke lae mai. Ta'e mwalana ka'a sare lae ike mai.

⁴ “Oto ko he'i uusunge'inie lo'u ngaeta mo koni-konihe, ko te'uri hunire, ‘Unue hunie mo iini nge ha'arongolada e lae uri nou deu aakau oto aana walu ola hunie ngauhe. Nou hunu mangoa oto mo puluke diana ineu, na hule aana nou hunue oto no'one mo iini nou nii-nii eni hunie kire ke pwi'e diana huni ngeu'i.’

⁵ “Ta'e mwalana ka'a sare rongoa lo'u hunie mo koni-konihe ngeena, na kire lae mola i sulie saeda. Nga iini e lae mola i hohola ingeie, na ngaeta iini mola aana uusi'e. ⁶ Oto ngaeta mo iini kire tapolie mola mo koni-konihe ngeena, kire ko repusire na kire ko horo maesire oto. ⁷ Oto inemaui ngeena e tohungēi saewasu, ko uusunge'inie mo ramo ingeie huni horo aasie mwala e talei horo ngeena, na oto huni uunu aasie huilume ikire aana dunge.

⁸ “Purine leune e rau, inemaui ngeena ko si unue hunie mwala au'esu ingeie uuri, ‘Ngauhe e dau aakau mango oto, ta'e mo iini nge ha'arongolada e lae, kire ka'a malisine oto laenga mai. ⁹ Oto omu ke lae lo'u i lio aana mo maai tala rue, na ta'ena nga iini omu ko lio oodoie, ha'arongoa mai hunie ngauhe ineu.’ ¹⁰ Oto mwala au'esu ngeena kire ko lae hailiu lo'u i sulie mo tala paine. Kire ko tarakonie mai ahutana mwala kire ko lio oodoire, mo iini e diana na nga mo iini e aaela, lai hule aana nume ni aaharota e saro honu aana mwala.

† **21:44** 21:44 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik e ka'a to'o aana ike talai wala ienini.

¹¹ “Oto a inemauro e lai sili i nune huni leesie mwala e hule, na ko leesie ngaeta mwane e ka'a to'oni ike aana nga to'oni ni aaharota. ¹² Oto ko te'uri hunie, ‘?Malahuku, e ue o lae mola mai urine na o ka'a to'oni aana nga to'oni ni aaharota?’ Ta'e a mwaena e ka'a nguuhie ike.

¹³ “Oto inemauro ngeena ko unue hunie mwala au'esu ingeie uuri, ‘Omu ke pwasue e ro nimana na e ro ae'aena, oto omu ko aasie i laona rodohono po'oi sinaha, leu nge mwala kei ii'o ni ngaranga pe'i saehuunge oto hiito'o aana.’ ”

¹⁴ Oto a Jisas ko si ha'amangoa aalahuunge ngeena uuri, “Iau, aana mwala hunge ha'arongolada e lae, ta'e toota'i iini mola lio hilisilada e si lae hunie Aalahanga a God.”

Mo Rato Ni Jiu Kire

Lupwe'i Dolosi I Sulie Takis

MAK 12:13-17; LUK 20:20-26

¹⁵ Oto mo Parise kire iisitaa, kire ko si lai ere-ere i sulie uri kire kei pweloa a Jisas uri taa aani dolosinge. ¹⁶ Oto kire ere tararuru pe'ie pulitaa a Herod Inemauro, na kire ko uusinge'inie ta'au mo pwaarongoisuli ikire i saana a Jisas pe'ie ngaeta mo mwane aana po'o ni mwane a Herod. † Oto mo mwaena kire ko unue hunie a Jisas uuri, “Ha'a-uusuli, melu saie uri walaimolinge ni oto o ko unu-unuena, aana o ko ha'a-uusuli i sulie hari-huninge a God hunie mo iinoni. Oto o ka'a aapwasu ike aana nga taa mwala ko lo'o-lo'onga'inie, aena aana o ka'a lio ike hunie maana mo iinoni. ¹⁷ Aena ngeena, o ke unue oodoi'emeelu nga taa o lo'onga'inie. ?Uri e adona taane huni niie takis hunie aalahanga ni Rom wa ha'ike?”

¹⁸ Ta'e a Jisas e lio saie mone uri kire ko lupwe'i pwaoa mola, ko si te'uri hunire, “!I'omu kira dau hahota! ?Aana e ue ni omu ko sare lupwe'i pwaoau urine? ¹⁹ Omu ke haata'inie ka'u seleni hunie takis ngeena aaku.” Oto kire ko haata'inie ngaeta seleni ni Rom aana.

²⁰ Oto a Jisas ko dolosi aada uuri, “?A tei ni nunune na satana aana seleni ienini?”

²¹ Oto kire ko unue uuri, “Inemauro ni Rom ni ngeena.”

Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Ko urine, omu ke nii eeliho'i aana hunie inemauro ngeena mo ola ingeie, na hunie a God mo iini a God.”

²² Oto kire ko si tohungai pangata'inie hahu'ana aalaminge ingeie, na kire ko lae oto mwaanie.

Mo Sadiusi Kire Lupwe'i Dolosi I Sulie Ta'ela'inge

Mwaanie Maenga

MAK 12:18-27; LUK 20:27-40

²³ Oto lo'u mola aana hai dingena, ngaeta mo Sadiusi kire lae mai saana a Jisas. Ikire mo Sadiusi ngeena kire hiiwalaimoli uri nga iini sa'a ta'ela'i ike lo'u mwaanie maenga. ²⁴ Oto kire ko te'uri hunie, “Ha'a-uusuli, a Mosis e uusue ha'atolanga ie hunikie. *Mala uri nga mwane ko mae na e ka'a to'o kalena, nge aasine mwane ke to'o aana lo'u mola nao keni iihana, hunie ke ha'ahute mwela oolisie aasine nge e mae ngeena.* *Diutronomi*

25:5-6 ²⁵ Oto wau i na'o, e hiu mwaasine mwane kire mani hute na kire

† **22:16** 22:16 Mo Parise na ahutana mwala ni Israel ko sere'inie mo mwane paine ni Rom nge ko aalaha haahire. Oto aana maholo mo Parise kire ere tararuru pe'ie pulitaa a Herod Inemauro, e haata'inie uri kire tohungai leledie a Jisas, aena aana pulitaa ngeena oto mo maelonga mo Parise. Oto e ro pulitaa ngeena ko sare pweloa Jisas aani dolosinge huni waelie i maana mwala ni Israel, wa i maana mo maelonga ikire mo mwane paine ni Rom.

o'o'o i leu. A na'ohada e tola hu'e, oto e mae mola na e ka'a to'o mwela. Oto aasine mwane e to'o aana lo'u naona. ²⁶ Ruana nga mwane ngeena ko he'i mae lo'u urine. Oolune nga mwane ko he'i urine lo'u, na lae-lae ahutana hiu mwaasine ngeena kire mani mae mango oto urine. ²⁷ Oto a hu'ena e si mae ooreta. ²⁸ ?Ha'ala, kei hule aana hai dinge ta'ela'inge, a hu'e ngeena kei ne'i hu'e a tei aana e hiu mwaasine ngeena, aana kire mani to'o-to'o aana mola urine?"

²⁹ Oto a Jisas ko aalamire uuri, "Ne'isaenga i'omu e tohungai takalo oto hiito'o, aena aana omu ka'a saie ike mo Uusu-uusu Maa'i wa nanamanga a God. ³⁰ Maholo mwala kei ta'ela'i mwaanie maenga, nga tola-hu'anga wa nga to'o-porong a ha'ike lo'u. Ta'e kire kei ii'o oto mola mala mo ensel ta'au i Lengi. ³¹ ?Ta'e hatarie ta'ela'inge mwaanie maenga, aana e ue omu ka'a rongo saie nga taa a God e unue huni'omu aana mo Uusu-uusu Maa'i? ³² Aana a God e unue uuri, *Ineu oto God a Ebrahim, na Aesak na Jakob ko palo-paloo.* *Eksodas 3:6* Kie

mani saie uri mo iini e mauri mola ko palo-paloo a God, e ka'a ike mo iini e mae. Oto uusu-uusu ie ko haata'inie uri ma'alana Ebrahim, na Aesak na Jakob kire mani mae oto, ta'e kire mauri mola ue ta'au i Lengi."

³³ Oto ahutana mwala e rongo urine, kire ko si meni pangata'inie ha'a-uusulinge diana a Jisas.

Ngaeta Ha'a-uusuli E Dolosi

I Sulie Na'ohai Ha'atolanga

MAK 12:28-34; LUK 10:25-28

³⁴ Maholo mo Parise kire rongoa uri mo Sadiusi ka'a sai aalamie oto a Jisas, kire si meni lae mai saana huni ha'ataroa. ³⁵ Oto ngaeta ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, e dolosi aana uuri, ³⁶ "?Ha'a-uusuli, iini uri taa ni na'ohai ha'atolanga aana mo Ha'atolanga a Mosis?"

³⁷ Oto a Jisas ko aalamie uuri, "Na'ohai ha'atolanga oto, *O ke manata diana hunie a God, aalaha i'oe, oto aana ahutana saemu, na aana ahutana mauriha'amu, na aana ahutana mo ne'isaenga i'oe.* *Diutronomi*

6:5 ³⁸ Aana na'ohai ha'atolanga oto ie na e hi'e liutaa. ³⁹ Na ruana nga ha'atolanga e urihana lo'u eetana, *O ke manata diana hunie auhenue i'oe oto mala o manata diana huni'o maraamu.* *Levitikas 19:18* ⁴⁰ Aana aahu'ine ahutana mo Ha'atolanga a Mosis na mo ha'a-uusulinge mo propet ni oto e ro ha'atolanga ienini."

A Jisas E A'aila'asie

Mo Parise Aana Dolosinge

MAK 12:35-37; LUK 20:41-44

⁴¹ Maholo mo Parise kire mani loko, a Jisas e si dolosi aada uuri, ⁴² "?Nga taa ni lo'onga'inge i'omu aana a Kraes? ?Kalena a tei ni ingeie?"

Oto mo Parise e aalamie uuri, "A Kraes kei hute mola mai aana komu a Deved Inemaui."

⁴³ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "E to'ohuu oto. ?Ta'e e ue ni a Deved e si haara'inie lo'u aana aalaha? Aena aana a Deved e ere aana nanamanga ni Li'oa Maa'i uuri, ⁴⁴ *A God e unue hunie aalaha ineu, uuri 'O ke ii'o ka'u i pwalo-pwaloku aana na'ohai ii'o-ii'oha, lai hule aana ne kei kama haahie mo maelonga i'oe i aano hunie o ke uuri puli-pulisire.'* " *Sam 110:1*

⁴⁵ Oto a Jisas ko te'uri lo'u, "A Deved maraana ni e unue uri a Kraes e ne'i aalaha ingeie. ?Ta'e e ue? ?Mwane nge e hute mola aana komu a Deved maraana, kei he'i ne'i aalaha ingeie lo'u uri taa eena?"

⁴⁶ Nga iini aana mo Parise hunie ke aalamie mo dolosinge a Jisas na ha'ike lo'u. Na uure i purine hai dingena, nga ta'a-ta'a iini hunie ke sare dolosie lo'u nga mei ola aana, ha'ike oto oo'oo.

23

A Jisas E Ha'apasulie Mwala Mwaanie Mo Parise

Na Mo Ha'a-uusuli

MAK 12:38-39; LUK 11:43-46, 20:45-46

¹ Oto a Jisas ko si unue hunie mwala na mo pwaarongoisuli ingeie uuri, ² “Mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga, kire to'o aana nanamanga huni unue nga taa huni'omu aana mo Ha'atolanga a Mosis. ³ Aena ngeena omu ke rongu hunire na omu ke dau i sulie nga taa kire ko unue huni'omu. Ta'e mwaanie omu lae-lae i sulie tolahada, aana tolahada e ka'a diana ike. Mo ha'a-uusulinge ikire, ikire maraada, na kire sa'a dau ike i suli'i no'one. ⁴ Kire ko da ludaa e hi'e aana mo ha'atolanga hunie mwala. Ta'e hule aana ikire maraada na kire sa'a nii ki'i huni pe'ie mwala huni sulu'ie ludaa ngeena.

⁵ “Ahutana nga moi taa kire ko eu'esui'i, mo ola mola uri hunie mwala ke lee-leesire. E to'ohuu, a God e unue taane uri kie ke ho'o-ho'osie mo to'oni lauleuni'e na ngaeta mo ola lo'u huni aama-aamasito'o aana mo ha'atolanga ingeie. !Ta'e lio ka'u! Ikire, kire ko esu peine lo'u aana mo olana, hunie uri mwala ko leesi'i na kire ke unue uuri, 'Ikire ni oto mwala maa'i.' ⁶ Mo Parise ngeena na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga, saeda no'one uri kire ke to'o aana mo pweui tolinge aana ngauhe, na mo na'ohai ii'o-ii'oha aana mo nume ni palo-palo. ⁷ Saeda no'one uri mwala ke ha'ama'u aada maholo kire ko walo liu i laona mo leu ni uusi'e, na saeda no'one uri mwala ke haara'inire aana, 'Ha'a-uusuli.' ”

⁸ “Ta'e i'omu, omu ke su'uri toli'aasie mwala ke haara'ini'omu aana, 'Ha'a-uusuli,' aena aana omu to'o aana mola e ta'a-ta'a ha'a-uusuli, na i'omu mo mwaasine hali'ite. ⁹ Na mwaanie omu haara'inie nga iini mei aano uuri, 'Mama'a,' aana e ta'a-ta'a iini oto Aamamiu, ingeie ta'au i Lengi. ¹⁰ Na mwaanie mwala e haara'ini'omu uri, 'Aalaha,' aena aana ineu a Kraes oto ta'a-ta'a aalaha i'omu. ¹¹ Na nga iini hikemiu nge ko sare aalaha, ke ne'i iinoni au'esu oto namiu. ¹² Aana ta'ena nga iini ko ha'apaina'aa maraana, nge a God kei ha'amwai-mwei'aa. Na ta'ena nga iini ko ha'amwai-mwei'aa maraana, nge a God kei ha'apaina'aa.”

¹³ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “Aama-aamasilemiu mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis. !I'omu oto mwala eero-eero! Aana omu ko lupwe'i deu-deu mola mala uri omu ko lulu i sulie a God. !Ta'e ha'ike! I'omu maraamiu omu ka'a sare sili ike i laona Aalahanga a God, na omu ka'a toli'aasie ike nga mo iini ke sili lo'u.

¹⁴ “Aama-aamasilemiu mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga. !I'omu oto mwala eero-eero! Aana omu ko lupwe'i deu mala uri i'omu oto mwala maa'i aani unulana mo aarenga'inge tewa i maana mwala. Ta'e hule aana omu ko ha'a-ha'amwe'u-mwe'ue mola mo nao keni, na omu ko leue mola mo nume ikire pe'ie ahutana to'o-to'olada. Aena urine, ha'aloilemiu kei peine liutaa.†

¹⁵ “Aama-aamasilemiu mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga. !I'omu oto mwala eero-eero! Omu ko ha'aweo'omu maraamiu aani lo'ohinge i sulie mo mala-malau hunie nga mo iini ke lae i suli'omu. Oto

† **23:14** 23:14 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana ere nga ni Krik e ka'a to'o aana ike talai wala ienini.

maholo omu ko lio oodoie nga mo iini, omu ko si da oto kire ke aaela oto hiito'o lo'u liutaa aamiu hunie ikire no'one kire ke adona laenga i laona dunge ni ha'amotaahinge mala i'omu.

¹⁶ “Aama-aamasilemiu aana omu ko na'ona mwala, ta'e i'omu maraamiu maamiu e ulu. Aana omu ko ha'a-uusulie mwala uuri, ‘Nga iini ko tohe mola takoie Nume Maa'i Peine e ka'a roro'a ike, ta'e uri kei tohe takoie mo kol aana Nume Maa'i Peine, ha'alaa ke si roro'aie.’ ¹⁷ !I'omu kira pweu na kira ulu! ?Uri omu ka'a saie ike uri Nume Maa'i e roro'a oto liutaa aana kol? Aena aana Nume Maa'i mone ko si da kol ngeena ko maa'i. ¹⁸ Na omu ko unue hunie mwala uuri, ‘Mala nga iini ko tohe mola takoie ora ni uunu-uunu aana ko heiholota'i, e ka'a roro'a ike, ta'e uri nga iini ko tohe takoie uuraa'inge i lengine ora ni uunu-uunu ha'alaa ko roro'aie.’ ¹⁹ !I'omu mo ulu! ?Uri omu ka'a saie ike uri ora ni uunu-uunu e roro'a oto liutaa aana uuraa'inge? Aena aana ora ni uunu-uunu mone ko si da uuraa'inge ngeena ko maa'i. ²⁰ Oto aana maholo nga iini ko tohe takoie ora ni uunu-uunu, e urihana ko tohe takoie ora ni uunu-uunu na oto ahutana mo uuraa'inge i lengine ni ngeena. ²¹ Na maholo nga iini ko tohe takoie Nume Maa'i Peine, e urihana ko tohe takoie oto Nume Maa'i Peine na no'one takoie a God, iini nge ko o'o'o i leune. ²² Na maholo nga iini ko tohe takoie i Lengi, nge ko tohe oto takoie naunekume ni aalaha a God, na ko tohe no'one takoie God nge e ii'o i lengine.

²³ “Aama-aamasilemiu mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga. !I'omu oto mwala eero-eero! Omu ko niie taane tangahulu'ana tari-olanga i'omu hunie a God, na lai hule oto aana to'o-olanga i'omu aani sihola. Ta'e hule aana omu ka'a aapwasu ike aana tohungana ha'a-uusulinge aana mo Ha'atolanga, mala leinge to'ohuu, na aamasinge, na hiiwalaimolinge. Mo na'ohai ola uri hunie omu ke dau i suli'i ka'u ienini. Na lo'u mwaanie omu pulongosie mo ha'a-uusulinge mwai-mwei mala niilana tangahulu'ana tari-olanga i'omu. ²⁴ I'omu, omu ko kakalie taane mwala mwaanie kire waelie mo Ha'atolanga, ta'e hule aana maamiu e ulu no'one mola. Omu urihana mola iinoni e ta'aasie kele ho nonoasi mwaanie wai ni inu ingeie, ta'e e si oono ha'ilekune mola paineha'ana kamel.

²⁵ “Aama-aamasilemiu mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga. !I'omu oto mwala eero-eero! Aana omu urihana mola mo nime na mo kao-kao kire hoda rere'a aana aapa po'oi sinaha, ta'e wau i laona e honu mola aana ngaulaa e kasu. Omu ko sasare lio kohi i maana mwala, ta'e hule aana saemi e honu oto mola aana horo-pelinge na ta'ena nga lo'onga'inge aaela. ²⁶ !I'omu mo Parise oto mwala maamiu e tohungai ulu! Omu ke hola'i hoda rere'a ka'u aana aapa po'o i laona nime, nge aapa po'oi sinaha kei rere'a no'one.

²⁷ “Aama-aamasilemiu mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga. !I'omu oto mwala eero-eero! Omu urihana mola mo kilipwe'u kire mole rere'a aani. Leesileni po'oi sinaha kire tohungai lai lio diana, ta'e wai laloni, kire honu mola aani suisuli hali'ite na kasuha'ana mo rae. ²⁸ I'omu, omu urine no'one. Aana leesilemiu po'oi sinaha uri i'omu ni oto mo iinoni diana, ta'e wai lalo aamiu, e honu oto mola aana lupwe'i-deunge na ooraha'aa.

²⁹ “Aama-aamasilemiu mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga. !I'omu oto mwala eero-eero! Omu ko esu diana aana mo kilipwe'u mo propet, na omu ko ha'alaunie mo kilipwe'u mo iini e oodota'i hunie kire ke lio diana. ³⁰ Na omu ko unue uuri, ‘!Saehuu oto hiito'o! Mala emi ke ii'o aana pongine mo aamamami, ha'alaa emi sa'a dau ike mala ikire huni horo'ie mo propet.’ ³¹ Ta'e omu ko ere urine nge omu tohungai haata'i diana aana oto uri i'omu, omu uure oto mwaanie mwala nge kire horo'ie

mo propet ni ngeena. ³² Nge ko urine oto, omu ke lae tara'asi mola huni ha'amangoa oto mei roro'anga mo aamamiu e aehotaa ka'u. ³³ !I'omu oto mo mwaa to'ohuu! !Komu ni mwaa ala-ala! ?Uri omu kei tehisie ha'aletehinge a God uri taa eena? Leilemiu kei lae, na uusunge'inilemiu kei lae mola hunie leu ni ha'amotaahinge. ³⁴ Oto no ko unue huni'omu uri, ne kei uusunge'inie huni'omu nga mo propet, na mwala saenanau, na nga mo ha'a-uusuli. Ta'e omu kei horo maesie ngaeta mo iini aada, nga mo iini omu kei repu taalengasire i lengine mo po'u-po'u, na nga mo iini omu kei repu lae-lae'i aada i laona mo nume ni palo-palo i'omu, na omu kei teunge'inire hailiu i suli henue. ³⁵ Oto i'omu, omu kei roro'a aana maelana ahutana mwala oodota'i nge horo maesilada e lae mai aano. Omu kei aehota roro'a aana horo'ilana ahutana mo mwane oodota'i, uure aana a Ebol lai hule aana horo'ilana a Sekaraea,† mwane kalena Barakaea nge omu horo maesie kara'inie ora ni uunu-uunu aana Nume Maa'i Peine. ³⁶ No ko unue oto huni'omu pwaunge si'iri ie, nge leinge haahie horo'ilana mwala oodota'i ngeena ke si lae huni'omu.”

A Jisas E Ngarasie Mo Jerusalem Aana Kire Ka'a Hiiwalaimoli Aana
LUK 13:34-35

³⁷ Oto a Jisas ko he'i ere uuri lo'u, “!Aaia Jerusalem, Jerusalem! I'omu oto omu ko horo suuhe'inie mo propet na omu ko uu'i maesie mo iini a God e uusunge'inire mai huni'omu. Mo maholo hunge nou sasare pe'i'omu mala pwa-pwa ni kue ko lokoa mo kalena i hahana apa-apana huni ha'a-uurire. Ta'e omu ka'a saeto'o aaku ike. ³⁸ Oto omu ke saie, a God kei toli'aasie hanue i'omu, na kei na'onga oto. ³⁹ Na no ko unue oto huni'omu uri omu sa'a he'i leesieu lo'u lai hule aana omu kei ere i sulieu uuri, *God o ke ha'adiana'aa iini ko lae mai nunuha'ana satana Aalaha.*” *Sam 118:26*

24

A Jisas E Ere Lalai I Sulie

Ohoilana Huilume I Jerusalem

Na Nume Maa'i Peine
MAK 13:1-23; LUK 21:5-24

¹ A Jisas ko lae oto mwaanie Nume Maa'i Peine na mo pwaarongoisuli ingeie ko lae oto mai saana, kire ko ere pe'ie i sulie manikuluha'ana mo heri-herine Nume Maa'i Peine ngeena. ² Oto ko aalamire uuri, “?Omu leesie mo heri-herine nume ngeena? Ta'e no ko unue oto huni'omu uri aana nga maholo oho-aasileni kei saro lae, na nga ta'a-ta'a ho heu e sa'a oore ike lo'u aana leu e o'o'o aana.”

³ Na maholo a Jisas e ii'o i aano i lengine Uuwo Ni Ei Olif, mo pwaarongoisuli kire lae mai saana, oto kire ko dolosi aana uuri, “?O ke unue oodoi'emeelu uri maholo uri taa ni walu ola ienini kei oa, na nga taa ni kei reu huni haata'inie uri e hule oto aana maholo o kei ooli lo'u mei, na ha'amangolana walumalau?”

⁴ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Omu ke lio talamiu mwaanie nga iini e eero'omu. ⁵ Aana mo iini hunge kei lae mai aana sataku, na kire kei ere uuri, 'Ineu oto a Kraes,' na kire kei ha'apweue mwala hunge. ⁶ Na omu kei rongoa mo oohotaa aana ta'ena nga leu aana walumalau, ta'e mwaanie saemiu e liki-liko. Aena aana walu ola ngeena kire kei hola'i reu i na'o, ta'e ha'amangolana walumalau ha'ike ue ni ngeena. ⁷ Haiseuninge

† 23:35 23:35 I laona Puke Maa'i mo Jiu, a Ebol ingeie eetana nga mwane oodota'i nge horo'ilana e lae, na a Sekaraea iini ooreta.

kei lae i matolana mo henue hai aopa'i, na i matolana mo aalahanga hailiu. Hiolonga kei toolea mo iini hunge i laona walumalau, na nunu kei tola ahusie mo henue hunge. ⁸ Ta'e walu ola ienini ko haata'inie mola uri mo ola paine kei lae ue mai mala hu'e ko aehota hiinge'inie sapesalunge hunie to'o-mwelanga.

⁹ “Aana maholona mo maelonga i'omu kire kei tapoli'omu, na kire kei ha'aloi'omu, na kire kei horo maesi'omu. Ahutana mo iinoni kei maaleledi'omu aena aana omu ko lulu i sulieu. ¹⁰ Mo iini hunge aana mo iini nge ko lulu i sulieu kei toli'aasie hiiwalaimolinge ikire aana maholona, hule aana kire kei pwelora hailiu mola maraada, na kire kei maaleledire maraada hailiu. ¹¹ Mo propet eero-eero hunge kei lae mai, na kire kei deu uri hunie mwala hunge ke hiiwalaimoli aana mo eeronga ikire. ¹² Mwala urine nge kire kei da aelanga ke si peine i laona walumalau, na mwala hunge sa'a manata diana oto hunie nga iini. ¹³ Ta'e iini nge kei uure a'aila'a tara'asi aani hiiwalaimolinge lai hule aana ha'amangolana, nge a God ke si ha'a-uurie. ¹⁴ Laeliwalanga aana Tataroha Diana i sulie Aalahanga a God kei lae kalie ahutana walumalau hunie ahutana iinoni ke mani rongo. Oto puriha'ana ha'amangolana ke si lae mai.”

¹⁵ Oto a Jisas e he'i unue lo'u uuri, “Omu kei leesie taane *mei ola aaela liutaa nge ko esuie na'onga hunie mo henue* *Daniel* *9:27* nge a Propet Daniel e ere i sulie. Mei olana kei uure i laona leu maa'i. (Mo iini ko saaie mo wala ienini, kire ke lo'onga'i diana i suli'i hunie kire ke rongo saie nga mei ola uri taa ni ngeena.) ¹⁶ Aana maholona mwala aana po'o ni henue i Jiudia kire ke tohungai tehi oto huni mumuni honosie mo toloi henue. ¹⁷ Na mala nga iini e ii'o ta'i koluhana nume ingeie, nge ke tahi oto na ke su'uri waelie lo'u nga maholo huni lai toolea nga mo ola ingeie hai nume. ¹⁸ Na mala nga iini ko eu'esu i hohola, ke tahi oto na ke su'uri waelie lo'u nga maholo huni lai toolea nga mo to'oni ingeie mai nume. ¹⁹ Na aama-aamasilana mo hu'e ko hi'e-hi'e aani mwela, na mo iini nge kire ko ha'a-ha'asusuhie ue mo wee-wee ikire. ²⁰ Ta'e omu ke aarenga'i mola hunie walu ola ngeena ke su'uri hule aamiu aana maholo e aasa aana mo waro-warou ni wawai, wa aana Denge Maa'i. ²¹ Aana si'oha'anga kei tola aana maholona, kei peine liutaa aana lo'u ta'ena nga ola ko totola uure oto mai aehotalana walumalau hule mai aana mo dingena. Na e sa'a he'i aaela lo'u urine aana nga dinge. ²² Mala uri a God ka'a holo o'oru'e aana maholo ni si'oha'anga ngeena, nge nga iini sa'a mauri ike lo'u. Ta'e i sulie a God e lo'onga'inie mo iini nge e lio hilisire oto, nge mone kei holo o'oru'e aana maholona.”

²³ “Oto aana maholona mala uri nga iini ko unue huni'omu, ‘!Lio ka'u! A Kraes oto ie,’ wa ‘!Lio ka'u! Ingeie oto waune,’ ta'e omu ke su'uri hiiwalaimoli aana. ²⁴ Aena aana mo kraes eero-eero na mo propet eero-eero hunge kire kei lae mai. Na mala ko mwada'u, kire kei ha'atakaloa mo iini nge a God e lio hilisire oto. Kire kei haata'inie mo tolimaa na mo hu'i-hu'ite aana mwala, ta'e mwaanie omu hiiwalaimoli aada. ²⁵ Aena urine, nge no ko hola'i ha'apasuli'omu oto aana walu olana, hunie omu ke lio diana talamiu. ²⁶ Oto mala mwala ko unue huni'omu uuri, ‘A Kraes ta'au i laona hanuesala,’ su'uri lae ta'au i leune. Mala kire ko unue uuri, ‘A Kraes mai laona nume ie,’ su'uri hiiwalaimoli aada. ²⁷ Aana maholo ineu a Kale Ni Iinoni ne kei lae mai, e sa'a lio kolo-kolo ike. Ahutana iinoni kei meni leesieu mola. Ne kei lae mai mala wa'ariri ko eeso i laona salo, nge leesilana e sai lae mola ahusie ahutana mo henue. ²⁸ Na oolinge mai ineu

e sa'a mumuni ike ta'e kei urihana no'one waieiu tola manu. Aana mwala kei leesie mo keule, kire kei meni saie oto uri waieiu oto i leune.”†

A Jisas E Ere Lalai I Sulie

Maholo Kei Eeliho'i Lo'u Mei Aano

MAK 13:24-27; LUK 21:25-28

²⁹ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “Oto lo'u mola i purine mo dinge ni si'oha'anga ngeena, *sato kei ulue oto maana, na e sa'a pwa'a lo'u. Waro-warō e sa'a he'i sineli lo'u. Na mo hee'u ta'au i laona salo kei teke i aano, na ahutana mo ola ta'au i laona salo kei hei-oolisi mango.* *Aesaea 13:10, 34:4*

³⁰ Oto aana maholo urine nga tolimala leesilana kei lae i laona salo huni haata'inie uri ineu a Kale Ni Iinoni no ko lae oto mai. Ahutana mo komu ni iinoni aana walumalau kei ngara aana kire kei leesieu a Kale Ni Iinoni no ko lae mai i laona mei uuru mwaanie salo. Ne kei lae mai pe'ie nanamanga na manikulu'anga oto paine. ³¹ Oto ne kei uusunge'inie mai mo ensel ineu pe'ie aawatai eehuri oto paine, na kire kei lae pe'i so'okonie mo iini nou lio hilisire mwaanie e hai maai dengi aana walumalau, uure aana ngaeta ngongo'ai welumalau lai hule aana ngaeta ngongo'ai welumalau.”

A Jisas E Aalahuu Aana Ai Fik

MAK 13:28-31; LUK 21:29-33

³² Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Saeku omu ke rongo saie erenga ni aalahuunge ie i sulie ai fik. Maholo mo sasarana ko aehota ure na ure-urana ko maau, nge omu saie oto uri maholo hunie mo waro-warō ni madoro e kara'ini oto mai eena. ³³ Na e urine no'one aana maholo omu kei leesie walū ola ienini ko reu uurini, omu ke si manata'inie uri e kara'inie oto maholo no ko ere i sulie ni ngeena. ³⁴ No ko unue oto huni'omu uri walū ola ienini kei saro oa mango mola ue oodoie mwala aana pwaunge si'iri ie na kire ka'a mae ue. † ³⁵ I Lengi na i aano kei suu, ta'e walaku e sa'a suu ike oto oo'oo.”

?Maholo Uri Taa A Jisas

Kei Ooli Lo'u Mei?

MAK 13:32-37; LUK 17:26-30,34-35

³⁶ Oto a Jisas ko he'i ere lo'u uuri, “Nga ta'a-ta'a iini e ka'a saie ike hai dinge wa maholoi sato uri taa ne kei ooli lo'u mei. Ma'alana mo ensel ta'au i Lengi, wa uri ineu a Kale, na melu ka'a saie ike. Ta'e a Mama'a ta'au i Lengi hali'ite nge e saie maholona. ³⁷ Na nga taa kei reu aana maholo ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ooli mei, kei urihana no'one nga taa e rau aana pongine a Noa. ³⁸ Mo dinge i na'ona lue-lue e tola, mwala ka'a saie ike, oto kire ngau-ngeu na kire inu-inu mola. Kire totola keni na kire to'o-to'o poro mola lai hule aana hai dinge a Noa e ta'e i laona haka paine. ³⁹ Kire ka'a lo'o-lo'onga'inie ike lo'u uri nga mei ola kei hite aada, oto kire au'esuie walū olana lae hule aana lue-lue e hane haahire, na kire mani ei'aa mango oto. Kei urine no'one lo'u aana maholo ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ooli

† 24:28 24:28 Erenga ni Krik e ere i sulie mo hada nge kire ko aaro-aaro i hahona leu nge rae aana.

† 24:34 24:34 Kie saie uri a Jisas e ka'a ere ike i sulie oolinge mai ingeie aena aana tatala 36 e unue uri ingeie no'one na e ka'a saie maholona. Ha'ike. I leune a Jisas ko ere i sulie ohoilana i Jerusalem nge mo ramo aana mae ni Rom kire asuie aana e hiu aawalai helisi i purine hutelana a Jisas (70 A.D.). Aana halisi ngeena, mo Jiu kire uure huni ta'aasie mo Rom mwaanie mo henue ikire i Israel. Oto mae ni Rom e lae mai hule i laona huilume paine i Jerusalem, na kire horo maesie mo tangalai sinolai iinoni aana mo Jiu. Mo ramo ni Rom kire ka'a aamasie nga iini i Jerusalem, ta'e kire horo'ire mango. Kire ohoie para paine ahuie i Jerusalem, na ahutana mo nume i laona, na kire waelie oto liutaa Nume Maa'i Peine.

mei. ⁴⁰ Aana maholona nga ro iinoni kei eu'esu i laona hohola, na nga iini a God kei toolea, na ngaeta iini kei oore mola. ⁴¹ Na lo'u, nga ro keni kei meni ha'a-ha'alie ngaaulaa, nga iini a God kei toolea, na ngaeta iini kei oore no'one mola i puri.

⁴² “Aena urinena, omu ke ii'o aakau mola, aana omu ka'a saie ike hai dinge uri taa aalaha i'omu kei ooli mei. ⁴³ Na omu ke aamasito'o aana uri mala iinoni e to'o aana nume ke saie uri iinoni peli-peli kei lae mai huni peli, ha'alaa e sa'a ma'ahu ike. Ta'e kei lio-lio mola huni uure honosie iinoni peli-peli ngeena mwaanie e sili i nume. ⁴⁴ Oto i'omu no'one, omu ke ii'o aakau, aana ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ooli mei aana maholoi sato nge omu ka'a lo'onga'i ike huni maa'oohieu.”

A Jisas E Aalahuu Aana

E Ro Taungei Iinoni Eu'esu

LUK 12:41-48

⁴⁵ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “?Aana a tei ka'u e saenanau na e ne'i koni-konihe diana? Ingeie oto iini nge aalaha ingeie e ne'ie hunie ke lio i sulie ngaeta mwala au'esu aana maholo ko lae, na hunie ke nii-niie waaitada hunire i suli maholo. ⁴⁶ Na kei tohungai diana oto liutaa hunie koni-konihe ngeena, mala uri aalaha ingeie kei lio oodoie ko esu diana urine maholo kei ooli mei. ⁴⁷ Mala ko urine, nge no ko unue oto huni'omu uri aalaha ngeena ke si ne'ie oto koni-konihe ngeena hunie ke lio i sulie oto ahutana to'o-to'olana. ⁴⁸ Ta'e mala uri koni-konihe ngeena e aaela na ko lo'onga'inie mola uri aalaha ingeie e sa'a hule ike lau-leu, ⁴⁹ oto ko talei seu-seunie mola ngaeta mwala au'esu, na ko talei tara mola aana ngaunge, na ko pweu mola aana inuhilana wai ni mehiri, ⁵⁰ oto aalaha ingeie kei hule mola, na e ka'a dau aakau ike. Na ko hule no'one mola aana maholo koni-konihe ngeena e ka'a lo'onga'inie huni maa'oohie. ⁵¹ Oto aalaha ngeena kei tohungai ha'aloi letehie koni-konihe ingeie ngeena, na kei uusunge'i aasie oto pe'ie mwala ko lupwe'i deu-deu. I leune kire kei ii'o mola pe'ie ngaranga na saehuunge paine.”

25

A Jisas E Aalahuu Aana

Aawalai Keni Haalu

¹ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “Aana maholona aalahanga a God kei urihana aawalai keni haalu nge kire lae huni maa'oohie poro haalu aana ko lae mai hunie aaharota ingeie. Kire toolea mo laite ikire pe'ire. ² E lime iini aada e pweu, na e lime iini e manata. ³ E lime iini e pweu kire toolea mola mo laite ikire, ta'e kire ka'a tola rumu ike hiito'o pe'i'i. ⁴ E lime iini e manata kire toolea mo laite ikire na mo rumu hiito'o no'one pe'i'i laloi ate'a. ⁵ A poro haalu e ka'a hule lau-leu, oto ahutana mo keni kire ko meni mamauru'e, kire ko lae otoi ma'ahu.

⁶ “Oto i upui rodo, ngaeta iinoni e aawara na ko unue uuri, ‘A poro haalu ko lae oto mai. Omu ke lae mai honosie.’

⁷ “Oto ahutana mo keni kire ko meni lio oto, na kire ko deu aakau oto aana mo laite ikire. ⁸ Mo iini e pweu ko unue hunie mo iini e manata uuri, ‘Omu ke nii rumu nameelu, aana mo laite i'emeelu ko mwa'a oto.’

⁹ “Mo iini e manata ko aalamire uuri, ‘Ha'ike, e lio mala uri e sa'a adongakaelu ike. Omu ke lae mola i saana mo iini ko ha'aholi rumu, na omu ke holi mola namiu.’

¹⁰ “Oto maholo e lime keni e pweu ngeena kire ko lai lo'ohi rumu nada, na a poro haalu ko hule oto. E lime keni nge kire dau aakau, kire ko sili oto i nume pe'ie poro haalu hunie aaharota. Maholo kire sili i nume, na maa ko hono oto.

¹¹ “E ka'a tewa ike lo'u mola i purine, na e lime keni nge kire lai lo'o-lo'ohi rumu, kire ko hule oto. Kire lae mai oto kire ko si soi-soi uuri, ‘Poro paine, poro paine, o ke taha maa talameelu.’

¹² “Oto poro haalu ngeena ko si aalamire mola uuri, ‘No ko unue oto huni'omu uri nou ka'a manata'ini'omu ike.’ ”

¹³ Oto a Jisas ko si ha'amangoa aalahuunge ngeena uuri, “Omu ke dau aakau taraure'i suli maholo, aana omu ka'a saie ike hai dinge wa maholoi sato ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ooli lo'u mei.”

A Jisas E Aalahuu Aana

E Oolu Koni-konihe *LUK 19:11-27*

¹⁴ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “Aana maholona Aalahanga a God kei urihana nga mwane paine e taule'i huni lae aana ngaeta hanue. I na'ona kei lae, a mwaena e saro ere-ere pe'ie mwala au'esu ingeie. Oto ko unue hunire uri kire ke lio i suli diana aana mo ola ingeie maholo ko lae.

¹⁵ Oto ko niie hunie ngaeta mwane au'esu e lime mwa'ii to'oha. Na ngaeta mwane au'esu ko niie e ro mwa'ii to'oha hunie. Na oolune nga mwane au'esu ko niie ta'a-ta'a mwa'ii to'oha hunie. E ha'a-adoa mo mwane au'esu ngeena aani mwa'ii to'oha urine i sulie e nite nga iini e sai lio i suli'i i sulie saenanaunge ingeie. Oto a porona e si taule'i, e lae. ¹⁶ Mwane au'esu nge e hele aana e lime mwa'ii to'oha, e lae oto ko lai deu esunge aana mo to'oha ngeena, na ko terie lo'u ngaeta lime mwa'ii to'oha lo'u haahie. ¹⁷ Iini e hele aana e ro mwa'ii to'oha, na e urine lo'u. E lai deu esunge no'one, oto ko terie lo'u ngaeta ro mwa'i lo'u haahie e ro iini e hele aani. ¹⁸ Ta'e iini nge e hele aana e ta'a-ta'a mwa'ii to'oha, e taule'i, oto ko elie mola kalinge, na ko mumunie mola mo to'oha aalaha ingeie i laona mwakano.

¹⁹ “E haro tewa oto ni nge aalaha mo mwane au'esu ngeena e si eeliho'i mei. Oto ko dolosi aana mo mwane au'esu ingeie uri nga taa kire da aana mo to'oha ingeie. ²⁰ Oto mwane au'esu nge e hele aana e lime mwa'ii to'oha, ko toolea mai e lime mwa'ii to'oha lo'u pe'ie lime iini aalaha ingeie e nii'i hunie, na ko te'uri, ‘Aalaha ineu, o noruto'o aaku huni lio i sulie e lime mwa'ii to'oha i'oe. Oto nou deu esunge aani, na nou terie lo'u ngaeta lime mwa'ii to'oha pe'i'i.’

²¹ “Oto aalaha ingeie ko aalamie uuri, ‘O tohungai deu diana, na i'oe oto mwane au'esu diana, iini ni nou-norue. O lio i suli diana aana mo ola ka'a hunge, oto ne kei ne'i'o o ke lio i sulie lo'u mo ola hunge. Lae mai na o ke ilenimwa'e pe'ieu.’

²² “Mwane au'esu nge e hele aana e ro mwa'ii to'oha, e lae mai oto ko te'uri, ‘Aalaha ineu, e ro mwa'ii to'oha mola o nii'i hunieu. Ta'e ie o ke leesie ka'u, ngaeta ro mwa'ii to'oha lo'u nou teri'i pe'i'i.’

²³ “Oto aalaha ingeie ko aalamie uuri, ‘O tohungai deu diana, na i'oe oto mwane au'esu diana, iini ni nou-norue. O lio i suli diana aana mo ola ka'a hunge, ne kei ne'i'o o ke lio i sulie lo'u mo ola hunge. Lae mai na o ke ilenimwa'e pe'ieu.’

²⁴ “Oto mwane au'esu nge e hele aana ta'a-ta'a mwa'ii to'oha, e lae lo'u mei ko te'uri, ‘Aalaha ineu, nou saie uri i'oe mwane o tohungai raramaa oto hiito'o. O sai so'okonie mo ola o ka'a hasi'i ike. ²⁵ Oto nou me'u, nou lae

mola i mumunie mei to'oha i'oe i laona mwakano. Leesie ka'u, mei to'oha i'oe mola ie.'

²⁶ “Oto aalaha ingeie e aalamie ko te'uri, 'T'oe oto mwane au'esu aela na o tohungai lalawa'a. O unue uri nou sai so'okonie mo ola nou ka'a hasi'i. ²⁷ ?Nge ko urine, na e ue o ka'a ne'ie mola mei to'oha ineu i laona nume ni to'oha hunie ne ke tarie nga kele leu lo'u pe'ie?’

²⁸ “Oto aalaha ngeena ko si unue hunie ngaeta mo mwane au'esu ingeie uuri, 'Omu ke toolea mo to'oha ngeena mwaanie, na omu ke nii'i hunie iini nge aawalai mwe'ii to'oha oto aana. ²⁹ Aana nga iini nge ko esu diana aana nga taa e to'o aana oto, aalaha ingeie kei niie nga mo iini lo'u hunie sapeiteni. Oto iinoni ngeena ke si to'o aana lo'u mo ola hunge liutaa aana nga taa e to'o aana ka'u. Ta'e nga iini nge e ka'a asu diana aana nga taa e to'o aana oto, nge aalaha ingeie kei ta'aasie ahutana mo ola mwaanie. ³⁰ Oto aana ko urine, omu ke aasie mwane au'esu aela ngeena ta'i sinaha i laona rodohono, leu ngaranga na saehuunge e paine aana.’ ”

Aana Nga Maholo A Jisas

Kei Leie Ahutana Mwala

³¹ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “Ineu, a Kale Ni Iinoni, ne kei ooli lo'u mei pe'ie manikuluha'aku na ahutana mo ensel ineu no'one pe'ieu, na ne kei ii'o i lengine naunekume ineu e manikulu'e. ³² Ahutana iinoni ni welumalau kei ruru mei na'oku, na ne ke si oopara hunie e ro po'o ni iinoni, mala iini kakali sipu ko oopaa mo sipu mwaanie mo nanikot. ³³ Mala iini kakali sipu ko ne'ie mo sipu i pwalo-pwalona na mo nanikot i meu-meuline, nge ne ke ne'ie mo iinoni oodota'i, i pwalo-pwaloku, na mo iinoni aela ke lae mola i meu-meuliku, hunie ahutana mwala ke ii'o aana e ro po'o ni iinoni.

³⁴ “Oto ineu, a Inemaui, ne ke si unue hunie mo iini oodota'i nge ikire i pwalo-pwaloku uuri, 'Omu ke lae mai mo iini nge a Mama'a e niie ha'adiana'anga ingeie oto huni'omu. Omu ke hele huu oto namiu aana aalahanga nge a Mama'a e dau aakau aana loosi'omu, uure oto aana ha'aholalana walumalau. ³⁵ Aana nou hiolo na omu ha'angaeu. Nou maarou, na omu ha'a-inuhieu. Maholo nou ka'a to'o aana nga leu ni ii'o ineu, omu tola konieu aana mo nume i'omu. ³⁶ Na maholo nou ka'a to'o aana nga mei ola huni ho'osie, omu nii sala nakue. Nou si'oha'a aani maelaa, omu lio i sulieu. Nou ii'o i nume ni ho'o, na omu maatolieu.’

³⁷ “Oto mwala oodota'i ngeena kei aalamieu uuri, ‘?Aalaha paine i'emi, maholo uri taa ni o hiolo, na emi ha'angau'o? ?Wa o maarou, nge emi ha'a-inuhi'o? ³⁸ ?Maholo uri taa nge o ka'a to'o aana nga leu ni ii'o i'oe, na emi tola koni'o aana mo nume i'emi? ?Wa o ii'o mwaakule na emi niie mo ola huni ho'osi'i i'oe? ³⁹ ?Maholo uri taa nge o si'oha'a aani maelaa wa o ii'o i laona nume ni ho'o nge emi maatoli'o?’

⁴⁰ “Oto ineu a Inemaui ne ke si aalamire uuri, 'No ko unue oto huni'omu uri nga taa nge omu da urine hunie nga kele iini aana mo eesiku ienini, omu da hunieu ni otona.’

⁴¹ “Oto ne ke si unue lo'u hunie mo iini i meu-meuliku uuri, 'Omu ke tahi mwaanieu, mo iini nge omu ii'o oto loosie ha'amotaahinge a God. Omu ke tahi i laona dunge nge ko weru tarau mola, na e sa'a mwa'a lo'u. Dunge ngeena dau aakaulana e lae oto hunie a Satan na mo li'oa aela ingeie.

⁴² Aena aana maholo nou hiolo, omu ka'a ha'angaeu ike. Nou maarou na omu ka'a nii wei ike akue. Maholo nou ka'a to'o aana ike nga leu ni ii'o ineu, omu ka'a tola konieu ike aana mo nume i'omu. ⁴³ Na maholo nou ii'o mwaakule, omu ka'a niie ike nga mo ola ni ho'osi'i ineu. Na maholo

nou si'oha'a aani maelaa na nou ii'o i laona nume ni ho'o, omu ka'a kele maatolieu lo'u.'

⁴⁴“Aana maholona, mwalana kei aalamieiu lo'u uuri, ‘?Aalaha paine i'emi, maholo uri taa ni o hiolo, wa o maarou, wa o ka'a to'o aana nga leu ni ii'o i'oe, wa o ka'a to'o sala, wa o si'oha'a aani maelaa, wa o ii'o i nume ni ho'o nge emi ka'a aapwasu eemu?’”

⁴⁵“Oto ineu, a Inemauro, ne ke si aalamire uuri, ‘No ko unue oto huni'omu uri nga taa nge omu ka'a da hunie nga kele iini aana mo eesiku ienini, omu ka'a da ike oto hunieiu no'one eena.’”

⁴⁶Oto a Jisas ko si ere ooreta uuri, “Mwala ngeena ha'amotaahilada kei lae tara'asi oto. Ta'e mo iini e oodota'i kire kei lae oto i laona maurihe huu.”

26

Mo Mwane Paine Kire Oala'i

Huni Horo Maesie A Jisas

MAK 14:1-2; LUK 22:1-2; JON 11:45-53

¹Oto i purine a Jisas e saro ere-ere mango aana walu ola ienini, e si unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, ²“Omu saie oto uri e ruata hai dinge mola honosie Houlaa Ni Liumwaanie, ta'e omu ke saie lo'u uri aana hai dinge ngeena pwelolaku a Kale Ni Iinoni kei lae huni horo maesileku i lengine po'u-po'u.”

³Na oto aana maholona mo na'ohai pris na mo rato ni mwane kire mani ruru i nume a Kaiapas, Na'ohana Mo Na'ohai Pris. ⁴Kire ruru ngeena huni oala'inie nga tala mumuni uri taa huni pweloa a Jisas na huni horo maesie. ⁵Ta'e kire unue uuri, “Kolu sa'a te'urine ike aana mo dinge nge mwala ko loko hunie houlaa ngeena, mwaanie kire maaola-ola i tehula'ana.”

Ngaeta Keni E Lingisie

Rumu I Pweune A Jisas

MAK 14:3-9; JON 12:1-8

⁶Oto a Jisas e ii'o wau aana huilume i Betani, i nume a Saemon, iini nge maelaa ni osa e hite aana ka'u wai na'o. ⁷Oto maholo a Jisas ko ngeu i leune, ngaeta keni e lae mai saana. A keine e hele aana ho ate'ai rumu, ola holitana e tohungai peine na e tohungai wesu mangoni, oto ko lingisie ho rumu ngeena i pweune a Jisas. ⁸Mo pwaarongoisuli a Jisas kire leesie a keine ko te'urine, oto kire ko saewasu na kire ko dolosi uuri, “?E ue a keni ngeena ko waeta'inie mola ho rumu diana urine? ⁹Uri ke ha'aholinge'inie mola, ha'alaa e tarie mei to'oha paine aana, na niilana mei to'oha ngeena e kara'i lae mola hunie mo iinoni meitale eena.”

¹⁰Ta'e a Jisas e saie mone mola nga taa kire ko unuena, oto ko si te'uri hunire, “?Omu ko kotahie keita'aa huni taa? Tohungai mei ola diana ni ko esuie hunieiu ie. ¹¹Aana mo iinoni meitale kire kei ii'o pe'i'omu mola tarau, ta'e ineu nge nou sa'a ii'o ike pe'i'omu taraure'i. ¹²Oto e lingisie ho rumu ienini i lengine sapeku, aana ko deu aakau eeku loosie kire kei heitolinge'inieiu ni ngeena. ¹³No ko unue oto huni'omu uri ta'e-ta'ena nga leu i laona walumalau nge taroha'inilana aana Tataroha Diana kei lae-lae aana, unulana mei ola a keni ie ko esuie ngeena kei lae-lae huni aamasito'onga aana.”

A Jiudas E Ne'i Maelonga A Jisas

MAK 14:10-11; LUK 22:3-6

¹⁴ Oto ngaeta iini aana aawalai pwaarongoisuli mwana rue, iini nge kire ko sasaie satana aana a Jiudas Iskariot, e lae mai saana mo na'ohai pris. ¹⁵ Oto ko dolosi aada uuri, “?Mala uri ne kei pweloa a Jisas huni'omu, nga taa nge omu kei niie nakue?” Oto kire iidumie e oolu aawalai mei to'oha aani siliva, kire ko si nii'i hunie.† ¹⁶ Uure aana maholona, a Jiudas ko si lio hunie uri nga maholo huni pweloa a Jisas hunire.

A Jisas E Ngau Aana

Ngaunge Aana Liumwaanie

MAK 14:12-21; LUK 22:7-14,21-23; JON 13:21-30

¹⁷ Oto aana eetana nga dinge aana Houlaa Ni Bred Iis Ha'ike Aana, mo pwaarongoisuli e lae mai saana a Jisas, oto kire ko dolosi aana uuri, “?O saeto'o aana melu ke dau aakau aana ngaunge aana Liumwaanie huni'o i tei?”

¹⁸ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Omu ke lae wai huilume paine i Jerusalem i saana iini nge nou lio hilisie oto, na omu ke unue hunie uri a Ha'a-uusuli e unue uuri, ‘Maholoi sato ineu ko kara'ini oto. Ne kei hele aana ngaunge aana Liumwaanie pe'ie mo pwaarongoisuli ineu i nume i'oe.’” ¹⁹ Oto mo pwaarongoisuli kire dau i sulie nga taa a Jisas e unue hunire, na kire dau aakau oto aana ngaunge aana Liumwaanie.

²⁰ Oto i seulehi, a Jisas na aawalai pwaarongoisuli mwana rue kire si ii'o huni ngeu. ²¹ Maholo kire ko ngeu ngeena, a Jisas ko si te'uri hunire, “No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri nga iini hikemiu oto kei pweloa.”

²² Oto kire ko tohungai hii aaela, na kire ko meni aehota dolosi oto aana uuri, “?Mwaanie ohe ineu, aalaha ineu?”

²³ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Ngaeta iini eemiu nge ko toonga'inie mei bred tararuru pe'ieu i laona nime si'iri, nge oto kei pweloa. ²⁴ Ineu a Kale Ni Iinoni ne kei mae taane oto mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue. Ta'e aama-aamasilana a mwane ngeena nge kei pweloa a Kale Ni Iinoni, aana kei lae otoi diana hunie iinoni ngeena mala uri ke su'uri hute.”

²⁵ Oto a Jiudas, iini nge ko pweloa a Jisas ko te'uri no'one, “?Mwaanie ohe ineu, ha'a-uusuli ineu?”

A Jisas ko aalamie uuri, “!Iau! I'oe oto a mwaena.”

A Jisas E Aehotaa Ngau-maa'inge

MAK 14:22-26; LUK 22:14-20; 1 KORINIT 11:23-25

²⁶ Oto maholo kire ko ngeu ngeena, a Jisas e hele aana ho bred, oto ko ere ni paalahenga, ko si nisie, na ko ha'a-adoa mo pwaarongoisuli aana. Oto ko te'uri, “Hele aana. Ngaue. Hasi'oku nge ienini.”

²⁷ Oto e hele aana lo'u kao-kaoi waen, ko ere ni paalahenga, ko niie hunire, na ko te'uri, “Omu ke mani inuhie, ²⁸ aana apuku ni ienini nge ko ha'a-oaie haiholota'inge haalu a God ko esuie pe'ie mo iinoni ingeie. Apuku ha'a-aahesilana ko lae i tehula'ana mo iini hunge huni sae'aasie mo ooraha'aa ikire. ²⁹ No ko unue huni'omu uri nou sa'a inuhie lo'u nga mei waen lai hule aana hai dinge nge ne kei inu aana waen haalu pe'i'omu i laona Aalahanga Aamaku.”

³⁰ Oto kire kanalie kana maa'i, nge kire si lae mwaanie hanuena huni hanetaa hunie Uuwo Ni Ei Olif.

A Jisas E Unue Uri A Pita

† **26:15** 26:15 Oolu aawalai mei to'oha aani siliva ngeena e urihana waaitana nga mwane au'esu hunie e oono waro-warō.

*Kei Taateinge'inie**MAK 14:27-31; LUK 22:31-34; JON 13:36-38*

³¹ Oto a Jisas e he'i te'uri lo'u hunire, "Hai rodo si'iri oto, ahutemiu, omu kei meni tehi mwaanieu. Aana i laona mo Uusu-uusu Maa'i a God e unue uuri, *Ne kei horo'ie a kakali sipu, oto mo sipu kei tatanga hailiu oto. Sekaraea 13:7* ³² Ta'e i purine ne kei ta'ela'i lo'u mwaanie maenga, ne kei lae i na'omiu huni maa'oohi'omu oto hao aana po'o ni henue i Kalili."

³³ Oto a Pita ko aalamie a Jisas, ko te'uri, "Ineu nou sa'a roro'a ni toli'aasi'o ike, ma'alana ahutana mo mwane ngeena kire ko tehi mwaani'o."

³⁴ Oto a Jisas ko te'uri hunie a Pita, "No ko unue oto huni'o uri i na'ona kue kei ngara i rodo si'irini, o kei taateinge'inieu ha'a-oolu uri o ka'a manata'inieu ike."

³⁵ Ta'e a Pita ko tohungēi ere a'aila'a oto uuri, "Ineu nou sa'a roro'a ni ere ike urine, ma'alana no ko mae pe'i'o." Na ahutana mo pwaarongoisuli kire ko meni ere oto no'one urine.

*A Jisas E Aarenga'i I Ketsemani**MAK 14:32-42; LUK 22:39-46*

³⁶ A Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lai hule aana leu satana i Ketsemani. Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Omu ke ii'o ka'u i leu, maholo no ko lai aarenga'i paro i leu." ³⁷ Oto e toolea a Pita na e ro kalena Sebedi pe'ie, na ko si aehota tolahi'e hiito'o pe'ie saehuunge oto paine. ³⁸ Oto ko te'uri huniraelu, "Saeku ko lae otoi hi'e na e malisine oto maenga. Omu ke ii'o ka'u i leu, na omu ke lio-lio pe'ieu."

³⁹ Oto a Jisas e kele lae ta'au mwaaniraelu, ko si pouruuru i aano haahie maana na ko aarea God, ko unue uuri, "Mama'a, iiola o niie mai hunie ne ke hotela'inie ko aasaieu oto.† Mala ko mwada'u, saeku o ke oolisie aana nga iini mwa-mwate. Ta'e ne'ewau oto, o ke dau mola i sulie nga taa o saeto'o aana, na o ke su'uri deu i sulie nga taa nou saeto'o aana."

⁴⁰ Oto a Jisas e aaliho'i lo'u mei saana e oolu pwaarongoisuli na ko leesie mola kire ko ma'ahu. Oto ko te'uri hunie a Pita, "?Ohe omu ka'a sai lio-lio ike pe'ieu nga kele maholoi sato? ⁴¹ Omu ke lio na omu ke aarenga'i, mwaanie malaahonga e hane haahi'omu. Nou saie uri manatamui e a'aila'a taane huni esuie mo ola diana, ta'e sapemiu ni mola ko tataku."

⁴² Oto a Jisas ko he'i ruana lae lo'u, na ko aarenga'i uuri, "Mama'a, mala e ka'a mwada'u oto huni ta'aasie mei sapesalunge ie mwaanieu, nge no ko eitanai'o ke oa oto urine huni'o."

⁴³ Oto ko he'i eeliho'i lo'u mei saana mo pwaarongoisuli, na ko lio oodoie uri kire ko he'i ma'ahu lo'u, aana maadaelu e tohungēi hi'e oto hiito'o.

⁴⁴ Oto a Jisas ko he'i lae lo'u mwaanire, ko lae lo'u i aarenga'i. Oolune nga maholo ko aarenga'i lo'u ie, ko unue lo'u mola ta'a-ta'a mei olana.

⁴⁵ Oto e ooli i saana mo pwaarongoisuli na ko unue, "?Uri omu ko ma'a-ma'ahu, na omu ko mamamalo ue? E hule oto aana maholo kire kei pweloau a Kale Ni Iinoni i nimana mo iinoni ooraha'aala. ⁴⁶ !Ta'ela'i! ! Kolu ke lae! Leesie ka'u, mwane nge ko pweloau ko lae oto mai ngeena."

*Kire Tapolie A Jisas**MAK 14:43-50; LUK 22:47-53; JON 18:3-12*

⁴⁷ Oto maholo a Jisas ko ere-ere ue, na a Jiudas Iskariot ko hule oto pe'ie pulitaa paine, mo iini nge mo na'ohai pris na mo rato ni mwane kire uusunge'inire mai pe'ie. Mwala ngeena kire mani hele naihi pe'i di'e,

† 26:39 26:39 Erenga ni Krik e unue uuri, "?Uri more sai inu aana kao-kao ne kei inu aana?" huni aalahuu i sulie sapesalunge. A Jisas ko dolosi aadarue uri kirerue sai esu susule'i taane huni mae i tehula'ana.

⁴⁸ na a Jiudas e unu aakau oto aana nga tolimaa hunire uuri, “Iini nge ne kei nono pe'ie, a Jisas otona. Ingeie oto omu ke tapolie.”

⁴⁹ Oto a Jiudas ko oodohie oto a Jisas, na ko unue hunie uuri, “Saulehi diana, Ha'a-uusuli.” Na ko nono oto pe'ie.

⁵⁰ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “Malahuku, o ke dau leu-leu mola aana mei ola o lae mai huniena.”

Oto kire tapolie a Jisas na kire ko hele ma'uta'a oto aana. ⁵¹ Ta'e ngaeta iini aana mo pwaarongoisuli e darasie naihi ingeie, oto ko lama mousie oto aalingana ngaeta koni-konihe a Na'ohana Mo Na'ohai Pris.

⁵² Oto a Jisas ko te'uri hunie pwaarongoisuli ingeie ngeena, “O ke ne'i eeliho'i aana naihi i'oe i talana. Aana ahutana mo iini ko heiseuni eeni naihi, horo'ilada kei lae aani naihi. ⁵³ I'oe, o saie ka'u oto uri mala ne kei sukaa nga mei pe'inge mwaanie Aamaku, nge e sai uusunge'inie mola mai lau-leu mo sinolai ensel huni pe'ieu. ⁵⁴ Ta'e nga taa ko reu ienini ko reu oto huni ha'a-oaie mei ola nge mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri kei reu oto urine.”

⁵⁵ Oto aana maholona, a Jisas e ere hunie mo ramo uuri, “?Uri omu unue ineu nga horopeli nge omu ko lae mai honosieu pe'i naihi na pe'i di'e urine? Ahutana dinge ka'u no ko talei o'o'o mola pe'i ha'a-uusulinge ta'au i laona Nume Maa'i Peine. ?Aana e ue ka'u omu ka'a tapolieu oto aana maholona?

⁵⁶ Ta'e ahutana mo ola ienini ko reu oto huni ha'a-oaie nga taa mo propet e uusue i laona mo Uusu-uusu Maa'i.”

Oto ahutana mo pwaarongoisuli kire si toli'aasie a Jisas, na kire ko meni tehi oto mwaanie.

*Kire Toolea A Jisas I Na'ona Pulitaa Ni Lei-Lei Mo Jiu
MAK 14:53-65; LUK 22:54-55,63-71; JON 18:13-14,19-24*

⁵⁷ Mo iini nge kire tapolie a Jisas, kire ko toolea oto hunie nume a Na'ohana Mo Na'ohai Pris, a Kaiapas. Maholona na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis na mo rato ni mwane aana mo Jiu, kire mani loko aakau oto ta'au i laona nume ngeena. ⁵⁸ A Pita e holo maholoi tala taane mola i sulire. E lae mola wai hule aana lolata aana nume a Na'ohana Mo Na'ohai Pris. Oto e ii'o i aano pe'ie mwala kakakali i leune huni leesie nga taa kei reu aana a Jisas.

⁵⁹ Oto mo na'ohai pris na ahutana oto pulitaa ni lei-lei kire ko meni heitalenga'inie nga mo ola huni eerota'inie a Jisas huni horo maesie haahie.

⁶⁰ Mwala hunge kire lae mai na kire eerota'inie aana mo ola hunge. Ta'e pulitaa ni lei-lei ka'a lio oodoie ike nga tohungai mei ne'isaenga huni horo maesie a Jisas. Oto lae-lae, ngaeta ro mwane kire ta'ela'i lo'u poi, na kirerue ko ere uuri, ⁶¹ “A mwane ie e unue uuri, ‘Nou sai oho aasie mola Nume Maa'i Peine a God, na nou sai ha'a-uuresie lo'u mola i laona e oolu aata hai dinge.’ ”

⁶² Oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris e uure, ko te'uri hunie a Jisas, “?E ue? ?Uri o ka'a to'o aana ike nga mei ola huni aalamie mo ola nge kire ko ere waeli'o aani ngeena?” ⁶³ Ta'e a Jisas e tolirohu mola.

Oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris ko he'i unue lo'u hunie a Jisas uuri, “No ko unue huni'o, uri o ke tohe oodoi'emeelu aana satana God Mau-meuri'e uri i'oe Kalena God to'ohuu wa ha'ike.”

⁶⁴ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “Nge ka'u oto o ko unuena. Na aana nga maholo omu kei meni leesieu a Kale Ni Iinoni ne kei ii'o aana na'ohai ii'o-ii'oha i pwalo-pwalona God Hahu'ana Nanama, na kei lae mai i laona mei uuru uure ta'au i salo.”

⁶⁵ Maholo Na'ohana Mo Na'ohai Pris ngeena ko a'arie to'oni ingeie, aana ko tohungai saewasu, ko si unue uuri, “A mwane ie ko ere mwakata'inie

mola a God. !Ngeena kolu ka'a saeto'o aana lo'u nga iini ke ere takoie! Omu meni rongoa oto maraamiu uri e ere mwakata'inie a God. ⁶⁶ ?Ha'alaa nga taa nge omu kei unue aana?"

Oto kire ko meni aalamie uuri, "!E malisine oto ke mae!"

⁶⁷ Oto kire ko ngisuhie maana a Jisas, na kire ko repusie. Kire pwasu haahie maana, na kire ko hidelie aana nimada, ⁶⁸ na kire ko te'uri, "O unue uri i'oe oto a Kraes. Mala ko urine, o ke unue ka'u a tei e rapusi'o huni haata'inie uri i'oe oto nga propet to'ohuu."

A Pita E Unue Uri E Ka'a Manata'inie Ike A Jisas

MAK 14:66-72; LUK 22:52-56; JON 18:15-18,25-27

⁶⁹ Aana maholona na a Pita e ii'o ue i laona lolata po'oi sinaha. Oto ngaeta keni eu'esu e tapaliu, na ko leesie a Pita. Oto ko te'uri hunie, "T'oe no'one pe'ie a Jisas ni Kalili."

⁷⁰ Oto a Pita ko taateinge'inie i na'ona ahutada ko te'uri, "Nou ka'a saie ike nga taa o ko ere i sulie."

⁷¹ Oto ko lae ta'au takoie maana para, na ngaeta keni eu'esu ko leesie lo'u. Oto a keine ko te'uri hunie mwala kire uure i leune, "A mwane ie e o'o'o no'one pe'ie a Jisas ni Nasaret."

⁷² Oto a Pita ko he'i taateinge'inie lo'u, na ko tohe oto uuri, "!Nou ka'a kele saie ike a mwane ngeena!"

⁷³ E ka'a tewa lo'u na ngaeta mwala e uure-uure i leune, kire ko lae mai saana a Pita. Oto kire ko te'uri hunie, "Sa'a mola i'oe ngaeta mwane aada ni ngeena, i sulie melu rongo saie mola aana erenga i'oe, aana o ko aapani mala mo Kalili."

⁷⁴ Oto a Pita e ere ni ho'asinge ko te'uri, "!To'ohuu oto mala God ta'au i Lengi! !Nou ka'a saie ike a mwaena!"

Oto kue ko tolana ngara oto. ⁷⁵ Aana maholona nge a Pita ko si aamasito'o aana mo wala a Jisas e unu-unu'i hunie uuri, "I na'ona kue kei ngara i rodo si'irini, o kei taateinge'inieu ha'a-oolu uri o ka'a manata'inieu ike." Oto a Pita e iisitaa i sinaha, ko si ngara uulo-uulo.

27

Kire Toolea A Jisas I Na'ona A Paelat Hunie Ke Leie

MAK 15:1; LUK 23:1-2; JON 18:28-32

¹ Oto e dangi maahu'o-hu'o, na ahutana mo na'ohai pris na mo rato ni mwane kire mani loko na kire oala'inie oto horo'ilana a Jisas kei lae uri taa.† ² Oto kire pwasue, kire ko si toolea, na kire ko toli'aasie i nimana Paelat, mwane ni Rom nge ko aalaha haahie mo Jiu aana maholona.

A Jiudas E Horo'ie Maraana

PALONGA 1:18-19

³ A Jiudas iini nge e pweloa, maholo e saie uri kire ko lei mae oto aana a Jisas, ko si oonisa. Oto ko tola aaliho'i aana oolu aawalai mei to'oha nge e hele-hele aani ngeena hunie mo na'ohai pris na mo rato ni mwane.

⁴ Oto ko te'uri hunire, "Nou deu ooraha'aa oto aana nou talei pwelo tototala mola aana iini e ka'a dau hu'isie ike nga mei ola."

Oto mo rato ni mwane kire ko aalamie uuri, "Leu ngeena ka'a roro'anga ike i'emeelu ni ngeena. Roro'anga oto i'oe maraamu."

† **27:1** 27:1 Aana ha'atolanga ni Rom, mo aalaha ni Rom ha'alaa kire to'o aana nanamanga huni lei maesie nga iini, na mo aalaha ni Jiu ha'ike.

⁵ Oto a Jiudas e si aasie mo to'oha ngeena i aano wai Nume Maa'i, na ko iisitaa oto, ko si lae li'o maraana.

⁶ Mo na'ohai pris kire so'ohie mo to'oha ngeena, na kire ko unue uuri, "Mei to'oha aani siwe ni ienini. Kolu sa'a ne'ie ike pe'ie mo to'oha aana Nume Maa'i aana ha'atolanga ikolu e uure honosie mei to'oha aani epu."

⁷ Oto kire ere-ere i sulie, kire ko si lo'onga'i huni holie mola mei aano huni heitolinge'inie mo awataa aana. Oto kire lae, kire ko si holie mei aano mwaanie ngaeta mwane ko eu'esu nime aani mwakano. ⁸ Aena urine nge kire si haara'inie mei aano ngeena aana Aano Ni Epu hule oto mai aana mo dinge ienini.

⁹ I leune nge nga taa a Propet Jeremaea e unue oto mai waite e si to'ohuu, aana e unue uuri, *Kire toolea oolu aawalai mei to'oha ngeena, mei ola mwala ni Israel kire lo'onga'inie oto huni holi talana aana,* ¹⁰ na kire aasie mei to'oha aana oto huni holie mei aano mwaanie mwane ko eu'esu nime aani mwakano, mala oto a aalaha e hatonga'inie hunieu. *Sekaraea 11:12-13*

A Jisas E Uure I Na'ona A Paelat

MAK 15:2-5; LUK 23:3-5; JON 18:33-38

¹¹ Oto kire toolea mai a Jisas i na'ona a Paelat, na a Paelat ko si dolosi aana uuri, "?Uri i'oe ni oto inemauri mo Jiu?"

Oto a Jisas ko aalamie uuri, "Nge ka'u oto o ko unuena." ¹² Ta'e maholo mo na'ohai pris na mo rato ni mwane kire ere-ere aana, e ka'a aalamire ike oto oo'oo.

¹³ Oto a Paelat ko si te'uri hunie, "?Uri o ka'a rorongoa ike mo ola hunge oto kire ko unu'i eemune?" ¹⁴ Ta'e a Jisas e ka'a aalamie lo'u nga ta'a-ta'a kele mei wala, oto hule aana a Paelat na ko si tohungei pangata'inie lo'u mola.

A Paelat E Toli'aasie

A Jisas Hunie Maenga

MAK 15:6-15; LUK 23:13-25; JON 18:39, 19:16

¹⁵ Suli helisi aana maholo Houlaa Ni Liumwaanie, aalaha ni Rom ngeena e sai luhesie ta'ena nga iini mwala ko ha'atohue mwaanie nume ni ho'o.

¹⁶ Oto aana maholona, ngaeta mwane satana a Jisas Barabas, ingeie i laona nume ni ho'o.† Na mo ola aaela a mwane ngeena e asui'i ahutana mwala kire mani sai'i. ¹⁷ Oto maholo ahutana mwala kire mani loko, a Paelat ko si dolosi aada uuri, "?Iini uri taa aana e ro mwane ie nge omu saeto'o aana ne ke luhesie huni'omu? ?A Jisas Barabas, wa a Jisas iini sailana uri a Kraes?"

¹⁸ A Paelat e dolosi aada urine aana e saie mone uri mwala paine aana mo Jiu kire toolea mai a Jisas i saana aena aana kire ko upwesie.

¹⁹ Oto maholo a Paelat e ii'o i aano i lengine naunekume ni leinge, hu'e ingeie e uusunge'inie mai mei wala hunie na ko unue uuri, "Mwaanie o eu'esuie nga mei ola aana mwane oodota'i ngeena, aena aana nou tohungei hii aela i rodo aana nou ma'ahu polea."

²⁰ Na aana maholo a Paelat ko pwaarongo i sulie mei wala hu'e ingeie ko unue ngeena, mo na'ohai pris na mo rato ni mwane kire ko unue oto uri mwala ke ha'atohu aana a Paelat hunie ke luhesie a Barabas, na ke horo maesie a Jisas.

²¹ Oto a Paelat ko dolosi lo'u aada uuri, "?A tei hikana e ro mwane ienini omu saeto'o aana uri ne ke luhesie huni'omu?"

† **27:16** 27:16 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik e ka'a sapeie ike satai Jisas pe'ie satai Barabas aana tatala ienini. Ne'isaenga aana satai Barabas nge "Kalena ngaeta mama'a."

Oto kire ko meni unue uuri, “!A Barabas!”

²² Oto a Paelat ko he'i te'uri lo'u hunire, “?Ko urine, nga taa nge ne kei da aana a Jisas iini nge sailana uri a Kraes?”

Oto kire ko meni aalamie uuri, “!Horo maesie i lengine po'u-po'u!”

²³ Oto a Paelat ko he'i dolosi lo'u aada uuri, “?Aana e ue? ?Ha'alaa nga mei taa nge e dau aaelasie?”

Ta'e kire ko si meni tea paine mola liutaa uuri, “!Horo maesie i lengine po'u-po'u!”

²⁴ A Paelat e lio-lio na ko lio aasaie oto uri kei uure honosire uri taa, na maaola-olanga ko kara'i reu oto. Oto e si da nimei wei, ko hodialie nimana i maadaelu na ko unue uuri, “!Lio ka'u! No ko hodialie nimeku mwaanie nou roro'a aana horo-maesilana a mwane ie. Nga roro'anga ineu ha'ike, ta'e roro'anga oto i'omu maraamiu.”

²⁵ Oto ahutana mwalana ko aalamie a Paelat uuri, “!E diana mola! ! Ne'ewau! !Roro'anga oto i'emi maraamami! !Ma'alana nga mei ha'aloinge ko si hite aana mo kalemami haahie maelana, ta'e i sulie mei ola emi saeto'o aana mone oto!”

²⁶ Oto a Paelat e si luhesie a Barabas hunire. Na e unue hunie mo ramo uri kire ke hola'i wini-winie a Jisas, nge kire ke si horo maesie i lengine po'u-po'u.

Mo Ramo Kire Ha'amwasi

Aana A Jisas

MAK 15:16-20; JON 19:2-3

²⁷ Oto mo ramo kire toolea a Jisas i laona lolata ahuie toohi peine a Paelat. Kire si soie mai ahutana mo ramo aana pulitaa ikire, na kire mani ruru i saana a Jisas huni ha'amwasi aana. ²⁸ Oto kire ta'aasie mo to'oni ingeie mwaanie, na kire ko ha'ato'onie mala inemaui aana to'oni tetewa nonoro'a mala mo aalaha ko ho'o-ho'osi'i. ²⁹ Oto mo ramo ngeena kire asuie rorodara aani walo kau-keu, kire ko ne'ie i pweune a Jisas. Na kire ne'ie mai rade i laona nime i pwalo-pwalona oto mala mo inemaui ko hele-hele aani. Oto kire pouruuru haahie, kire ko si ha'a-ha'amwasi aana, kire ko te'uri, “!Lahea inemaui mo Jiu!” ³⁰ Oto kire ngisuhie na kire da mai rade mwaanie, kire ko si reu-repusie pwaune. ³¹ Maholo kire ha'a-ha'amwasi mango aana a Jisas urine, oto kire ko si ta'aasie to'oni nonoro'a mwaanie, na kire ko ha'ato'onie lo'u aana mo to'oni ingeie. Oto kire ko si toolea i sinaha huni lai horo maesie i lengine po'u-po'u.

Kire Uie A Jisas

I Lengine Po'u-po'u

MAK 15:21-32; LUK 23:26-42; JON 19:17-27

³² Maholo kire ko iisitaa ta'au mwaanie huilume pe'ie a Jisas, na kire ko oodoie ngaeta mwane uure mwaanie huilume paine i Saerin, satana a Saemon. Oto mo ramo ngeena kire ko deu rarahie oto uri ke aanga'inie po'u-po'u mwaanie a Jisas. ³³ Oto kire lae ta'i hule aana leu kire haara'inie aana i Kolkota, lo'onga'inge aana uuri, “Leu ni rarata.” ³⁴ I leune i Kolkota, mo ramo ko niie waen hunie a Jisas uri ke inu. Waen ngeena kire aaropwaie pe'ie ai aha'i huni uure honosie sapesalunge, ta'e maholo a Jisas e mami aahongana, oto ka'a sare inuhie ike.

³⁵ Oto mo ramo kire si uie a Jisas i lengine po'u-po'u. Mango urine, kire ko si ado aana mo to'oni ingeie na kire ko inie daes huni'i. ³⁶ Oto kire si ii'o i aano i leune, kire ko kakalie. ³⁷ Oto kire ne'ie i hahona pwaune a Jisas mo wala huni haata'inie uri nga taa e dau aaelasie. Kire ko uusue uuri,

A JISAS NI IENINI, INEMAURI MO JIU. ³⁸ Na kire uie e ro mwane horopeli no'one pe'ie a Jisas i lengine ngaeta ro po'u-po'u. Nga iini i pwalo-pwalona na nga iini i meu-meuline.

³⁹ Oto mwala ko liu i leune, kire ko ere maaleledie, na kire ko teile'inie pwaude, ⁴⁰ na kire ko ha'a-eetaa uuri, "Mwane nge o unue uri o kei oho aasie Nume Maa'i Peine na uri o kei ta'e aaliho'i aana lo'u mola i laona e oolu aata hai dinge eena. Mala o ko ne'ie Kalena a God to'ohuu, o ke ha'a-uuri'o ka'u maraamu. !O ke siho mai i aano mwaanie po'u-po'u!"

⁴¹ E urine no'one mola aana mo na'ohai pris, na mo ha'a-uusuli aana ha'atolanga, na mo rato ni mwane. Ikire na kire ko ha'amwasi aana a Jisas no'one urine, na kire ko unue uuri, ⁴² "E roro'a ha'a-ha'a-uurie ka'u mwala aaopa, ta'e e sa'a ha'a-uurie ike maraana. Mala ke siho oto mai i aano mwaanie po'u-po'u aana maholo ienini, ha'ala kolu ko hiiwalaimoli uri ingeie oto Inemauro ikie mo Jiu. ⁴³ !Iiei! E nou-noruto'o aana a God, na e unue oto maraana uri ingeie Kalena God. Kolu ke lio-lio ka'u, ohe a God ko ha'a-uurie oto molana."

⁴⁴ E ro horopeli, nge kire uirerue pe'ie a Jisas, na kirerue ko ere aaelasie oto no'one mola urine.

A Jisas E Mae

MAK 15:33-41; LUK 23:44-49; JON 19:28-30

⁴⁵ Oto i upui aatowaa, rodohono e dau haahie ahutana hanue hunie e oolu maholoi sato. ⁴⁶ Na ola mala oolune nga maholoi sato i aapau, a Jisas e si soi oto paine aana erenga ni Jiu uuri, "?Eloi, Eloi, lama sabaktani?" nge ne'isaenga aana uuri, "?God ineu, God ineu, e ue oto o aatopuri eeku?"

⁴⁷ Oto ngaeta mo iini aana mwala e uure-uure i leune kire rongo, kire ko te'uri, "!Rongo ka'u! Ko soie a Elaeja." ⁴⁸ Oto ngaeta iini aada e huru pe'ie mei loi-losi, e ha'ahonue aana waen aha'i, ko susu'ie aana mai ei, oto ko susue'inie ta'au hunie ngidune a Jisas hunie ke inu. ⁴⁹ Ta'e ngaeta mo iini ko te'uri, "Oto kolu ke maa'oohi ke'u. Ohe kolu ko leesie a Elaeja ko lae mai ha'a-uurie."

⁵⁰ Na a Jisas ko he'i soi lo'u aana mei wala paine, na ko mae oto.

⁵¹ Oto mola aana maholoi satona, sala kire lohea honosie Hahu'ana Leu Maa'i i laona Nume Maa'i Peine e a'ari hunie e ro aapa, uure oto ta'i lengi lai hule oto hai aano. † Na nunu peine e aanuie mwakano, hule aana mo heu kire talihite oto hunie e ro aapai heu. ⁵² Mo kilipwe'u kire taha, na mo iini hunge aana mwala a God nge kire mae oto waite, kire ta'ela'i oto lo'u mwaanie maenga. ⁵³ Kire iisitaa mwaanie mo kilipwe'u, na i purine a Jisas e ta'ela'i mwaanie maenga, kire si laehie huilume maa'i i Jerusalem na mwala hunge kire leesire.

⁵⁴ Oto na'ohana mo ramo ni Rom na mo ramo pe'ie nge ko kakalie a Jisas, kire leesie nunu na ngaeta mo ola lo'u e raune, kire ko si tohungei me'u oto hiito'o na kire ko unue uuri, "A mwane ie Kalena God oto to'ohuu."

⁵⁵ Mo keni hunge kire uure no'one wau ha'atau mwaanie po'u-po'u, kire ko ha'a-ha'amaesie nga taa ko reu. Mo keni ngeena kire lae oto mai pe'ie a Jisas uure i Kalili huni pe'i-pe'ie i sulie tala. ⁵⁶ Ngaeta mo keni aada nge kira Meri ni Makdala, na a Meri nikana Jemes na Josep, na nikana e ro kalena Sebedi.

A Josep Ni Arimetia E Haitolinge'inie A Jisas

MAK 15:42-47; LUK 23:50-56; JON 19:38-42

† **27:51** 27:51 Mei sala ngeena e haata'inie uri ooraha'aa e oopaa mo iinoni mwaanie a God, na maholo e a'ari uure ta'i lengi, e haata'inie uri a God e asuie tala haalu huni lae mai saana.

⁵⁷ Aana maholona nga mwane to'o-to'o ni Arimetia, satana a Josep, ko lae oto mai. A mwane ngeena e hiiwalaimoli no'one aana a Jisas. Na maholo ko lae oto hunie i seulehi aana dingena, ⁵⁸ a Josep e lae mai saana Paelat. Oto ko ha'atohue rae aana Jisas aana a Paelat. Oto a Paelat e unue kire ke toli'aasie hunie. ⁵⁹ Oto a Josep e lae i oohosie rae aana Jisas, ko si uloa aani sala rere'a diana, ⁶⁰ na ko ne'ie i laona kilipwe'u haalu ingeie, ola kire si didie mola mwaanie hau oto paine. Oto e honoa maana kilipwe'u ngeena aana ho heu oto paine, ko si lae mwaanie. ⁶¹ A Meri ni Makdala na ngaeta Meri lo'u, kirerue ii'o taane i leune kire ko lee-leesie nga taa ko reu.

Mo Ramo Kire Kakalie Kilipwe'u

⁶² Oto aana hai dinge i purine dinge ni talama'inge hunie Dinge Maa'i Mo Jiu, mo na'ohai pris na mo Parise kire ruru i saana a Paelat. ⁶³ Oto kire ko te'uri hunie, "Mwane Ou'ou, melu ko si aamasito'o aana nga taa mwane eero-eero ngeena e unue na e mauri ue aana e te'uri, 'I purine oolu hei dinge ne kei ta'ela'i lo'u.' ⁶⁴ Oto o ke unue hunie mo ramo i'oe, hunie kire ke kakali diana aana kilipwe'u ingeie lai hule aana oolune nga hai dinge, mwaanie mo pwaarongoisuli ingeie kire lae mola mai pelie rae aana i rodo. Oto kire ke si unue hunie mwala uuri, 'E ta'ela'i oto mwaanie maenga,' na eeronga ngeena kei tohungai aaela oto hiito'o lo'u liutaa aana iini hola'ina'o nge e unue uri ingeie a Kraes, Kalena God."

⁶⁵ Oto a Paelat ko si unue hunire uuri, "Kohi taane. Omu ke toolea ngaeta mo ramo ineu, hunie kire ke kakali diana aana kilipwe'u mala lo'onga'inge i'omu."

⁶⁶ Oto kire lae ta'au, kire puluie ha'a-ara ikire i reutana hau peine ngeena mwaanie nga iini e tahananie kilipwe'u, na kire ko toli'aasie mo ramo i saana huni kakalie.

28

A Jisas E Ta'ela'i Mwaanie Maenga

MAK 16:1-10; LUK 24:1-12; JON 20:1-10

¹ Oto i purine Dinge Maa'i Mo Jiu, na ko si mwaasisine aana eetana nga dinge aana wiki haalu, a Meri ni Makdala na ngaeta Meri lo'u, kirerue lae mai huni leesie kilipwe'u. ² Aana maholona paineha'ana nunu ko hite oto, aana ensel a God e siho mai uure i Lengi. E lae mai ta'aasie hau mwaanie maana kilipwe'u, oto e si ii'o i lengine. ³ Sapena ensel ngeena e raa oto mala wa'ariri, na mo to'oni ingeie kire rere'a oto liutaa aana ta'ena nga ola e rere'a. ⁴ Oto mo ramo nge kire ko kakalie kilipwe'u ngeena, kire apara'i pe'ie ma'unge. Kire ko eriri oto, na kire rapute'i i aano urihana oto mwala e mae.

⁵ Oto ensel ko ere hunie e ro keni na ko te'uri, "Mwaanie more ma'u-me'u! Nou saie taane uri more ko heitalea a Jisas, iini kire horo maesie i lengine po'u-po'u. ⁶ Ingeie ha'ike oto i leu. E ta'ela'i eeliho'i oto lo'u mala e unue ka'u oto huni'omu waite. More ke lae ka'u mei leesie leu e eno-eno aana. ⁷ Oto more ke lae oto lau-leu, na more ke ha'arongoa mo pwaarongoisuli ingeie uri e ta'ela'i oto mwaanie maenga. Ko lae oto i na'o huni maa'oohi'omu hai Kalili, na omu ke si leesie oto hai leune. Nga taa nou sare unue huni'omu ni otona."

⁸ Oto e ro keni ngeena kirerue ko tolana lae oto mwaanie kilipwe'u pe'ie ma'unge na saemangonga oto liutaa no'one. Oto kirerue ko si huru huni lai ha'arongoa mo pwaarongoisuli ingeie.

⁹ Oto a Jisas ko tolana oodoirerue lo'u na ko unue uuri, "Ho'owa diana." Oto kirerue lae mai saana, kirerue ko hele aana ae'aena pe'i ha'ama'unge

aana. ¹⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunirerue, “Mwaanie more ma'u-me'u, ta'e more ke lae ta'i unue hunie maeni eesiku uri kire ke lae hai Kalili, na kire ke si leesieu oto hai leune.”

Mo Rato Ni Mwane Kire

Eero Haahie A Jisas E Ta'ela'i

¹¹ Maholo na e ro keni ko lae-lae ue i sulie tala, ngaeta mo iini aana mo ramo nge kire kakakalie kilipwe'u, kire lae oto ta'au i henue i Jerusalem na kire ko ha'arongoa oto mo na'ohai pris aana nga moi taa e rau. ¹² Oto mo na'ohai pris kire loko pe'ie mo rato ni mwane, kire ko si meni wala. Oto kire ko niie mei to'oha oto paine hunie mo ramo ngeena, ¹³ na kire ko te'uri, “Omu ke hahu'ei unue oto oodoie mwala uri mo pwaarongoisuli ingeie kire lae mai pelie rae aana i rodo maholo na omu ko ma'ahu. ¹⁴ Mala uri a Paelat ko pele'i rongoa leune, i'emeelu melu ke si ere-ere taane pe'ie aana, mwaanie omu roro'a lo'u aana.”

¹⁵ Oto kire toolea mei to'oha ngeena, na kire ko deu oto i sulie nga taa mo rato ni mwane kire hatonga'inie hunire. Oto tataroha ngeena ko taro hailiu i matolana mo Jiu hule oto mai aana mo dinge ienini.

A Jisas E Haata'i Aana

Mo Pwaarongoisuli

MAK 16:14-18; LUK 24:36-49; JON 20:19-23; PALONGA 1:6-8

¹⁶ Oto aawalai pwaarongoisuli mwana eeta kire lae oto hunie uuwo i Kalili, leu nge a Jisas e unue kire ke lae aana. ¹⁷ Na maholo kire leesie a Jisas, oto kire ko si pouruuru ni ha'ama'unge aana, ta'e aana e urine na ngaeta mo iini aada kire ne'isae rue-rua'a mola ue. ¹⁸ Oto a Jisas ko lae mai saada, na ko ere hunire uuri, “A God e niie oto ahutana nanamanga hunieu, haahie ahutana mo ola i Lengi na mai aano i leu. ¹⁹ Aena urine, omu ke lae, na omu ke da hunie ta'ena nga iinoni ni welumalau ke ne'i pwaarongoisuli oto ineu. Omu ke loto maa'i aada aana satana a Mama'a na a Kale na Li'oa Maa'i. ²⁰ Omu ke ha'a-uusulire hunie kire ke tola i sulie oto ta'ena nga ola nou hatonga'inie huni'omu. Na omu sai noruto'o aana uri ne ke ii'o pe'i'omu oto tarau, lai hule aana ha'amangolana walumalau.”

Tataroha Diana I Sulie A Jisas Kraes Nge A Mak E Uusue

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Mak nge e uusue Tataroha Diana ienini, ingeie nga pwaarongoisuli a Jisas ha'ike, ta'e e sai diana aana a Pita, na e takihana a Banabas. Nikana a Mak e to'o aana paineha'ana nume ta'au i Jerusalem na i leune nge kira hiiwalaimoli ko loo-loko aana tarau. Sa'a mola a Jisas e hele aana ngaunge ooreta ingeie aana Liumwaanie wau aana nume ikire ngeena. A Jon Mak e hakusie a Pol na Banabas aana eetana nga mai laenga ikire huni taroha'inie Tataroha Diana. Leesie Palonga 13:5.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Jon Mak e uusue Tataroha Diana ie hunie mo Rom na ahutana mo Aapoloa Aaopa, mo iini nge ikire nga mo Jiu ha'ike. Mo Rom kire uure-uure ma'uta'a mola aana nanamanga liutaa aana saenanaunge na laeliwalanga diana. Oto a Mak e unue mo hu'i-hu'ite nge a Jisas e asui'i nge kire haata'inie uri ingeie tohungai Kalena God.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

I purine tahela'inge a Jisas, taunge'inilada kira hiiwalaimoli e lae aana huilume paine i Rom, na e paine oto liutaa aana 64 A.D. Tataroha Diana a Mak ienini e pe'ie kira hiiwalaimoli huni uure a'aila'a aana hiiwalaimolinge ikire, na huni uure ma'uta'a ma'alana uri mwala ko teunge'inire wa ko horo maesire i tehula'ana a Kraes.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Jon Mak e uusue Tataroha Diana ie hunie hiiwalaimolinge ikie mo Aapoloa Aaopa ke susu aana a Jisas, aena aana ingeie oto Kalena God nge e lae mai huni pe'ikie mo iinoni. A Jisas oto Kalena God, na e to'o aana paineha'ana nanamanga. E nanama haahie mo aakalo, na haahie mo maelaa, na haahie mawasidengi, na haahie maenga. Ta'e ma'alana e urine a Jisas e haro haata'inie maraana uri ingeie a Kale Ni Iinoni. Ne'isaenga ngeena e haata'i diana aana uri ingeie nga iinoni to'ohuu. Ingeie oto tohungana oaka mo iinoni, aana ingeie no'one e hiinge'inie ahutana mo aasanga nge kie ko oodoi'i i laona mauringe ikie. A Jisas e lae mai huni luhesikie mo iinoni mwaanie mo ooraha'aa ikie, na huni niie maurihe huu naka.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

rareta'inge, taunge'inge, ha'a-uuringe

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Mak 10:45, Mak 16:15

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

A Jon Loto Maa'i e dau aakau aana mwala hunie kire ke lulu i sulie a Kraes.

(1:1—1:13)

A Jisas e dau esunge aana po'o ni henue i Kalili.

(1:14—7:23)

A Jisas e dau esunge i matolana mo Aapoloa Aaopa mwaanie i Kalili.

(7:24—9:32)

A Jisas e uure i Kalili hunie huilume i Jerusalem.

(9:33—10:52)

A Jisas e ii'o i Jerusalem aana mo dinge i na'ona e mae.

A Jisas e mae na e mauri eeliho'i lo'u.

(11:1—13:37)

(14:1—16:20)

*1A Jon Loto Maa'i E Dau Aakau Aana Tala Hunie A Kraes
MATIU 3:1-12; LUK 3:1-18; JON 1:19-28*

¹ Tataroha Diana i sulie a Jisas Kraes, Kalena a God e aehota oto mala
² uusulana e lae i laona uusu-uusu a Propet Aesaea, aana e unue uuri, *Ne
kei uusunge'inie hurula'aa ineu wau i na'omu hunie ke dau aakau aana tala
i'oe loosi'o.* *Malakae 3:1* ³ Nga iini ko soi-soi peine i laona hanuesala

uuri, "Omu ke dau aakau aana tala loosie laenga mai a Aalaha, na omu ke
ha'a-oodohie tala ni lae ingeie." *Aesaea 40:3*

⁴ Oto a Jon Loto Maa'i e ii'o i henuesala, na ko taroha'inie hunie mwala
uri kire ke aali'u to'ohuu mwaanie ooraha'aa, nge kire ke si loto maa'i
hunie a God ke sae'aasie mo ooraha'aa ikire. ⁵ Na mwala hunge kire lae
mai saana uure mwaanie i Jerusalem na ta'ena nga leu lo'u aana po'o ni
henue i Jjudia. Kire ko ha'ahoue oto mo ooraha'aa ikire, oto a Jon ko si loto
maa'i aada i laona wai peine i Jodan.

⁶ A Jon e ho'o-ho'osie mola to'oni aaela kire asuie aana iihune kamel, na
e ho'osie haahie danumana roroto'oni aani te'e-te'ei puluke.† Na ngaulaa
ingeie oto mo oru na mo ngingidue. ⁷ Na e taroha'inie i na'ona mwala
uuri, "Ngaeta iini kei lae mai puriku, ingeie e paine lo'u liutaa aaku, hule
aana ineu na nou ka'a diana ike malisine ne ke asu mala koni-konihe huni
luhesie ho'ohaahi'ae ingeie. ⁸ Ineu no ko loto maa'i eemiua mola aani wei,
ta'e ingeie kei loto maa'i eemiua aana Li'oa Maa'i."

*A Jon E Loto Maa'i Aana A Jisas
MATIU 3:13-17; LUK 3:21-22*

⁹ Oto aana maholona a Jisas e lae mai mwaanie i Nasaret aana po'o ni
henue i Kalili, na a Jon e loto maa'i aana i laona wai i Jodan. ¹⁰ Aana maholo
a Jisas e ta'ela'i poi mwaanie wai, e lio na ko leesie ta'au i Lengi e taha, na
Li'oa Maa'i ko siho oto i lengine mala hiroikuu. ¹¹ Na mei wala uure ta'au
i Lengi ko te'uri, "T'oe oto hahu'ana kaleku, na nou tohungai manata diana
huni'o, na no ko ilenimwa'e oto liutaa haahi'o."

*A Satan E Malaahongana A Jisas
MATIU 4:1-11; LUK 4:1-13*

¹² Na oto lau-leu Li'oa Maa'i e toolea i laona hanuesala ¹³ aana leu nga
mwala ha'ike aana, ta'e mo ola mauri ni me'esu hali'ite kire ii'o wau i leune.
Oto a Satan e malaahongana hunie hai aawalai hei dinge wau i leune, oto
mo ensel kire si lio i sulie.

A Jisas E Soie

*E Hai Mwane Wee-weesi
MATIU 4:12-22; LUK 4:14-15, 5:1-11*

¹⁴ Oto i purine kire ne'ie a Jon i nume ni ho'o, a Jisas e lae hunie po'o ni
henue i Kalili na ko taroha'inie Tataroha Diana a God. ¹⁵ Na e ere uurini, "E
hule oto aana pongi nge holosilana e lae, uri Aalahanga a God e kara'ini oto.
Omu ke aali'u mwaanie mo ooraha'aanga i'omu, na omu ke hiiwalaimoli
aana Tataroha Diana."

¹⁶ Maholo a Jisas e lae-lae i reune Aasi I Kalili, na ko leesie ro mwane wee-
weesi, a Saemon na a Andru aasine. Kirerue ko weesi aani hu'o. ¹⁷ Oto a

† 1:6 1:6 A Propet Elaeja e sai ho'osie mo to'oni aaela urine oto i na'o. Leesie 2 Kings 1:8.

Jisas ko te'uri hunirerue, “More ke lae mai i sulieu, na more ke lulu i sulieu hunie ne ke ha'asai'omore'i aana tolakai weesinganga hunie mo iinoni.”

¹⁸ Oto e ro mwaasine ngeena ko tolana toli'aasie oto mo hu'o ikirerue, na kirerue ko lulu i sulie oto a Jisas.

¹⁹ Oto maholo ko ada lo'u hao, na ko he'i leesie lo'u ngaeta ro mwaasine, a Jemes na Jon pe'ie aamadaru e Sebedi. Ikire i laona iiola, na kire ko seumaa aana mo hu'o ikire. ²⁰ Oto a Jisas e soirerue, na kire ko toli'aasie oto aamada a Sebedi na mo koni-konihe i laona iiola, kirerue ko lulu i sulie oto.

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane Li'oa Aaela Nge Aana

LUK 4:31-37

²¹ Oto kire ko lae oto hunie huilume i Kapaneam, na aana Denge Maa'i Mo Jiu, a Jisas e lae huni ha'a-uusuli ta'au i laona nume ni palo-palo ikire.

²² Na ahutana mwala ko meni pangata'inie ha'a-uusulinge ingeie, aana ha'a-uusulinge ingeie e ka'a urihana ike mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, aana ko ha'a-uusuli aana nanamanga.

²³ Na nga mwane li'oa aaela aana ingeie no'one wau i laona nume ni palo-palo aana maholona. A mwaena ko toolea oto aawaranga paine na ko unue uuri, ²⁴ “!Aaia! !Jisas ni Nasaret! ?O kei ue emeelu lo'u eena? ? Ohe o lae oto mai huni waeli'emeelu ni ngeena? Ineu nou sai'o mola. I'oe iini maa'i a God.”

²⁵ Oto a Jisas ko si ere aana li'oa aaela ngeena ko te'uri, “O ke rohu oto, na o ke lae mwaanie a mwane ngeena.”

²⁶ Oto li'oa aaela ngeena e papata'inie a mwaena hailiu, e si aawara, na ko iisitaa oto mwaanie.

²⁷ Na ahutana mwala ko meni pangata'i, na kire ko dolosi heiliu oto i matolada uuri, “?Ha'a-uusulinge haalu uri taa ni ie? Mwane ngeena ko ere aana nanamanga. E ere hunie mo li'oa aaela, oto kire tola oto i sulie.” ²⁸ Na oto lau-leu tataroha aana e taro oto ahusie ahutana mo henue kali-kelie i Kalili.

A Jisas E Ha'a-uurie Mwala Hunge Mwaanie Mo Maelaa Hai Aaopa'i

MATIU 8:14-17; LUK 4:38-41

²⁹ Oto a Jisas na e hai mwane pe'ie, kire iisitaa mwaanie nume ni palo-palo, kire ko si oodohie nume a Saemon na Andru. ³⁰ Na keni hungaona a Saemon e eno taane i nume aana ko tohungai mata'i oto hiito'o. Oto kire ha'arongoa a Jisas aana. ³¹ Na e lae mai saana, oto e hele i ki'ine na ko ta'ea. Oto mata'i e tolana mango oto mwaanie, ko si rareta'inire.

³² Oto aana maholo ko seulehi oto,† nge mwala kire toolea mai mo mae-maea'a hunge i saana a Jisas, na ngaeta mo iini mo li'oa aaela aada no'one.

³³ Ahutana mwala ni Kapaneam kire loko tarakoni i maana nume. ³⁴ A Jisas e ha'a-uurie mwala hunge aana mo maelaa hai aaopa'i e hite aada, na e oohe aasie no'one mo li'oa aaela mwaanie mwala hunge. E ka'a toli'aasie ike mo li'oa aaela ngeena kire ke ere, aena aana kire manata'inie oto.†

A Jisas E Taroha'i Weu

Aana Po'o Ni Henue I Kalili

LUK 4:42-44

† **1:32** 1:32 Denge Maa'i Mo Jiu e mango mola aana maholo sato e suu, oto kire sai esuie lo'u ta'ena nga mei esunge. † **1:34** 1:34 A Jisas e ka'a sai toli'aasie mo li'oa aaela huni ere-ere aana e ka'a hule ue aana maholo huni unu haada'i aana uri ingeie oto Kalena God.

³⁵ Oto i maahu'o-hu'o na e ka'a dangi ue, a Jisas e ta'ela'i na e lae maraana takoie leu nga mwala ha'ike aana, nge e si aarenga'i. ³⁶ Lae-lae a Saemon na ngaeta mo iini lo'u pe'ie, kire lae huni heitalea. ³⁷ Oto maholo kire lio oodoie, kire ko te'uri hunie, "Ahutana mwala ko lo'ohi'o."

³⁸ Ta'e a Jisas e aalamire uuri, "Ha'ike, ta'e kolu ke lae aana ngaeta mo huilume lo'u, hunie ne ke laeliwala no'one nada, i sulie nou lae mai huni esu oto urine." ³⁹ Oto e si lae kalie ahutana mo huilume i Kalili pe'i laeliwalanga i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu, na pe'i oohe aasie mo li'oa aaela lo'u no'one.

A Jisas E Ha'a-uurie Mwane Maelaa Aaela E Waelie Sapena
MATIU 8:1-4; LUK 5:12-16

⁴⁰ Na ngaeta mwane e to'o aana maelaa ni osa, e lae mai pouruuru i na'ona a Jisas, na ko ha'atohu aana uuri, "Mala o ko mwa'e-mwa'e, o ke kuraa sapeku hunie ne ke rere'a adona ii'onga lo'u pe'ie mwala a God."†

⁴¹ A Jisas e aamasie oto liutaa, oto e si susue'inie wau nimana huni hele i sapena mwaena, na ko te'uri, "Tau, nou mwa'e-mwa'e taane. Sapemu ke mola oto." ⁴² Oto mola lau-leu aana maholo e ere urine, maelaa ni osa ngeena e tolana mango oto mwaanie, na sapena e mola oto. ⁴³⁻⁴⁴ Oto a Jisas ko si ere aana a mwaena uuri, "O ke rongo! Mwaanie o ha'a-ha'arongoa nga iini aana nga taa e rau. Ta'e o ke oodo mola i saana mo pris hunie kire ke saie uri sapemu e mola oto. Na o ke niie uuraa'inge hunie a God mala mo Ha'atolanga a Mosis e unue. Urine ahutana mwala kire ke si meni saie uri sapemu e mola oto."

⁴⁵ Ta'e a mwaena e lae ta'au ngeena na ko aehota taroha'inie oto hailiu. Na aena ko tohungai ere hiito'o i sulie leune, oto hule aana a Jisas e ka'a sai lae haada'i ike lo'u takoie nga huilume. A Jisas e lae mola aana mo henuesala nge nga mwala ha'ike aani, na mwala kire ko si lae mola mai saana uure mwaanie ta'ena nga leu.

2

A Jisas E To'o Aana Nanamanga Huni Sae'aasie Mo Ooraha'aa
MATIU 9:1-8; LUK 5:17-26

¹ Oto ngaeta mo hei dinge lo'u i puri, a Jisas e aaliho'i lo'u hunie huilume i Kapaneam. Aana maholo e hule wau, oto tataroha aana e taro hailiu uri e hule lo'u weu i nume. ² Na mwala hunge kire loko mai saana, oto hule aana nga leu ni uure aana ha'ike lo'u, ma'alana po'oi sinaha. Oto a Jisas ko si lalado nada aana mei wala diana. ³ Na maholona e hai mwane kire aanga'inie mwane e rarasi, kire ko hule oto pe'ie i nume. ⁴ Ta'e kire dau pu'ota'inie uri kire kei lae wau pe'ie i saana Jisas uri taa, i sulie mwala kire hunge. Oto kire hane pe'ie ta'i koluhana nume, na kire hoka talana ta'i lengi, kire si uukue pe'ie hulite ingeie hai saana a Jisas. ⁵ Na a Jisas mone e saie mola kire hiiwalaimoli aana, oto ko te'uri hunie mwane nge e rarasi ngeena, "Kaleku, mo ooraha'aa i'oe sae'aasileni e lae oto mwaani'o."

⁶ Ta'e aana maholona ngaeta mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire ii'o no'one pe'ire. Oto kire ko tohungai ne'isae hiito'o i manatada uuri, ⁷ "Ha'ike eena! ?A tei mwane ni ko ere tooha'inie uri ingeie e paine mala

† **1:40** 1:40 Mo Ha'atolanga mo Jiu e unue uri mwala pe'ie maelaa aaela ngeena, kire tohungai mada'a i maana God. Kire mada'a oto liutaa, hule aana iini nge ko kele kopi mola aana iini e to'o aana maelaa ngeena kei mada'a no'one mala ikire. Aena urine mo Jiu ka'a toli'aasie kire ke ii'o i laona mo huilume, wa kire ke lae mai i laona leu ni uusi'e, wa kire ke lae mai i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu. Leesie Levitikas 13:45-46.

God ie? I sulie nga iini lo'u huni sae'aasie roro'anga ha'ike, ta'e a God mola ha'alaa."

⁸ Na lau-leu a Jisas ko saie oto maraana mo ne'isaenga ikire, oto ko si te'uri hunire, "?E ue nge omu ko lo'o-lo'onga'i oto hiito'o urine?" ⁹ Omu saie ka'u uri erenga ni mola e mwada'u na ta'ena nga iini e sai ere mola hunie mwane e rarasi ienini uuri, 'Mo ooraha'aa i'oe sae'aasileni e lae oto.' Na lo'u uuri, '!Ta'ela'i! O ke toolea hulite i'oe, na o ke lae-lae oto.' Ta'e huni esuie e ro mei ne'isaenga ngeena kire aasa oto hiito'o hunie iinoni. ¹⁰ Ta'e ineu, a Kale Ni Iinoni, ne kei esuie mola mei ola hunie omu ke lio saie uri ineu, nou to'o aana no'one nanamanga huni sae'aasi ooraha'aa mai aano i leu." Oto a Jisas ko unue hunie mwane e rarasi ngeena uuri, ¹¹ "!Ta'ela'i! O ke toolea hulite i'oe na o ke lae-lae oto i nume i'oe."

¹² Na oto lau-leu maholo kire ko to'o-to'omaaie ue, e ta'ela'i na e toolea hulite ingeie, na ko iisitaa oto mwaanie leune. Oto kire ko tohungai pangata'i, na kire ko soi ha'amanikulu'aa God, na kire ko te'uri, "!Emi ka'a leesie ike ue nga mei ola urine ke rau i na'o!"

A Jisas E Soie A Livae

Ma'alana Ingeie Mwane Ooraha'aa

MATIU 9:9-13; LUK 5:27-32

¹³ Oto a Jisas e he'i eeliho'i lo'u weu i reune Aasi I Kalili, na mwala hunge kire hule lo'u i saana, na ko aehota ere ni ha'ananaunge lo'u hunire. ¹⁴ Na maholo e lae-lae ue, na ko leesie a Livae, kalena Alpeas, e ii'o aana leu ingeie huni susulu to'oha aana takis hunie aalahanga ni Rom. Oto a Jisas ko te'uri hunie, "O ke lulu i sulieu." Oto a Livae e ta'ela'i, na ko lulu i sulie oto a Jisas.

¹⁵ Na mwala hunge aana mo iini kire unue ikire mwala ooraha'aa, na mo mwane susulu to'oha aana takis, kire ko lae i sulie a Jisas. Oto maholo a Jisas e lai ii'o i nume a Livae huni ngeu pe'ie, mwala hunge no'one urine kire loko wau, na kire ko ngeu pe'ie a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie. ¹⁶ Oto ngaeta mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire leesie a Jisas ko ngeu pe'ie mwalana, oto kire ko upwesie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, "?E ue nge a Jisas ko ngeu na ko inu pe'ie mo iinoni ooraha'aala mala mo mwane susulu to'oha ngeena?"

¹⁷ Maholo a Jisas e rongo, oto ko te'uri hunire, "Iinoni nge e awaa mola sa'a saeto'o aana ike mwane kure-kure, ta'e iini nge ko maelaa'a ha'alaa. Aana nou lae mai huni haaraie mo iinoni ooraha'aa ke lulu i sulieu, na nou ka'a lae ike mai huni haaraie mo iini kire unue kire diana oto."

Mo Parise Kire Ere Haitapali Pe'ie A Jisas Haahie Oolongau

MATIU 9:14-17; LUK 5:33-39

¹⁸ Maholona mo pwaarongoisuli a Jon na mo Parise kire ko oolongau. Oto ngaeta mwala kire lae mai saana a Jisas na kire ko dolosi aana uuri, "?E ue ka'u nge mo pwaarongoisuli a Jon na mo iini aana mo Parise kire ko oolongau, ta'e mo pwaarongoisuli i'oe ha'ike?"

¹⁹ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, "?Mo malahune a poro haalu kire kei saehuu uri taa na kire ko ngeu-ngeu ue aana ngauhe ni ha'arurunge na a poro haalu e ii'o ue pe'ire? !E aasa! Maholo poro haalu ko ii'o pe'ire, kire sa'a oolongau ike. ²⁰ Ta'e kei hule aana hai dinge nge kire kei toolea poro haalu mwaanire, nge kire ke si oolongau taane."

Ha'a-uusulinge A Jisas

E Liue Ha'a-uusulinge Lalahu'e

MATIU 9:16-17

²¹ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u mei wala ni aalahuunge ie i sulie ha'a-uusulinge haalu ingeie hunire uuri, “Nga iini e sa'a lo'amenea ike nga to'oni lalahu'e aana nga mei lo'amenea haalu. Aana maholo ko hodalie, nge mei lo'amenea haalu ngeena kei mwai-mwei na kei hakasie mola to'oni lalahu'e, oto ke si haka aela lo'u mwaanie hola'ina'o. ²² Na nga iini e sa'a ne'ie ike waen haalu i laona ho ate'a lalahu'e nge kire asuie aana te'e-te'ei nanikot. Aena aana mala kei esu urine aana, nge maholo waen haalu ngeena kei po'o, ate'a lalahu'e ngeena e sai a'ari na waen kei waeta'i oto. Ta'e waen haalu ke lae oto mola i laona ho ate'a haalu.”

Mo Parise Kire Ere Haitelili Pe'ie A Jisas Haahie Hai Dinge Maa'i

MATIU 12:1-8; LUK 6:1-5

²³ Oto aana ngaeta hai Dinge Maa'i Mo Jiu, a Jisas e liu i laona hohola aana ola mala kooni. Oto aana maholo kire ko lae ngeena, mo pwaarongoisuli ingeie kire ko aroa hue-huana mola huni ngeu'i. ²⁴ Oto mo Parise ko te'uri hunie, “!Ei, leesie ka'u! Mo pwaarongoisuli i'oe ko deu esunge mola aana Dinge Maa'i ikie, mei ola e aapu aana Ha'atolanga a Mosis.”

²⁵ Oto a Jisas ko aalamire ko te'uri, “Omu saie taane nga taa nge a Deved Inemauro e asuie, aana maholo ingeie na ngaeta mo iini lo'u pe'ie kire hiolo. ?Ta'e e ue ni omu ka'a rongo saie ike ne'isaenga aana? ²⁶ Aana maholo a Abaeata ingeie Na'ohana Mo Na'ohai Pris, a Deved e lae sili i laona nume maa'i a God, na e ngaue ho bred maa'i, ola niilana e lae hunie a God. Ta'e mo Ha'atolanga a Mosis e unue e ka'a malisine ike ke ngaue, aana ta'e mo pris hali'ite kire sai ngaue taungei bred maa'i urine. Na a Deved e nii no'one ana mo iini kire lae pe'ie. Ta'e ma'alana e urine, a God e ka'a leie ike haahie.”

²⁷ Oto a Jisas e te'uri lo'u hunire, “A God e asuie Dinge Maa'i huni pe'ie mola iinoni, na iinoni ha'ike hunie Dinge Maa'i. ²⁸ Aena ngeena ineu a Kale Ni Iinoni oto nou aalaha haahie Dinge Maa'i.”

3

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane Ki'ine E Heko

MATIU 12:9-14; LUK 6:6-11

¹ Oto a Jisas e lae lo'u i laona nume ni palo-palo mo Jiu, na ngaeta mwane ingeie i leune ki'ine e heko. ² Oto ngaeta mo iini kire ko lio hunie ohe kei ha'a-uurie a mwaena aana Dinge Maa'i ikire, hunie kire ke ere aelasie i laona leinge. ³ Oto a Jisas ko te'uri hunie mwane ki'ine e heko ngeena, “O ke uure ka'u i na'ona mwala.” ⁴ Oto e te'uri hunie mo iini kire ko upwesie ngeena, “?Nga taa ni Ha'atolanga ikolu e toli'aasie huni esuie aana Dinge Maa'i? ?Huni pe'ie iinoni wa huni waelie mola? ?Huni ha'a-uurie iinoni wa huni horo'ie?” Ta'e kire rohu mola, na nga iini ka'a ere ike. ⁵ A Jisas e saehuu i sulie saeda e hau, oto e to'omaaire mola pe'i saewasunge.† Oto ko te'uri hunie a mwaena, “O ke lalaa'inie ki'imu.” Oto e lalaa'inie ki'ine, na e diana oto lo'u. ⁶ Oto lau-leu mo Parise kire iisitaa, na kire lae oto i meni wala pe'ie ngaeta mwala aana pulitaa a Herod huni horo maesie a Jisas.

Mwala Hunge Kire Loko

† 3:5 3:5 Ma'alana a Jisas e saewasu, ta'e e ka'a ooraha'aa ike. A Jisas e saewasulie aelanga mala a God no'one e sere'inie ooraha'aa. Na a Jisas e ka'a dau aela i tehula'ana saewasunge ingeie, ta'e a Jisas e asuie mola nga taa e oodota'i.

I Saana A Jisas

⁷ Ta'e a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae wau hunie po'o ni eesi i Kalili. Na mwala hunge kire lae i sulie, uure oto mwaanie mo po'o ni henue i Kalili na i Jiudia ⁸ na i Idumea, na uure mwaanie i Jerusalem, na mwaanie po'o hao aana wai peine i Jodan, na uure no'one mwaanie mo huilume mo Aapoloa Aaopa i Taea na i Saedon. Na mwala hunge kire hule i saana Jisas i sulie kire rongoa tataroha aana mo ola ko esui'i. ⁹ Na lokotaa e paine hiito'o mone, oto a Jisas e unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uri kire ke dau aakau aana nga iiola hunie, mwaanie mwala kire loko haahie. ¹⁰ I sulie a Jisas e ha'a-uurie mango mwala hunge, oto mo mae-maea'a hunge kire ko eri'apasie lo'u uri kire ke kopi mola aana. ¹¹ Na maholo mwala nge mo li'oa aaela nge aada kire leesie a Jisas, oto kire ko rapute'i oto i na'ona pe'i ngaranga uuri, "I'oe oto Kalena God!" ¹² Ta'e a Jisas e ere honosire mwaanie kire ha'arongoa nga iini uri ingeie a tei.

A Jisas E Lio Hilisie Aawalai Hurula'aa Mwana Rue

MATIU 10:1-4; LUK 6:12-16

¹³ Oto a Jisas e soie ngaeta mo iini mai saana, na ko hanetaa lo'u ta'au i lengine toloi henue. ¹⁴ Oto e lio hilisie aawala mwana rue mwaanie pulitaa ngeena hunie kire ke ne'ie mo hurula'aa ingeie. Oto e si ha'atolara hunie kire ke lai taroha'i, ¹⁵ na e niie hunire nanamanga huni oohe aasie mo li'oa aaela. ¹⁶ Oto ie satana aawala mwana rue nge a Jisas e lio hilisire:

A Saemon nge a Jisas e haara'inie lo'u aana a Pita,

¹⁷ Na Jemes kalena Sebedi,

na Jon aasine a Jemes, nge a Jisas e haara'inirerue mo Kalena Lou-lou i sulie kirerue sai saewasu lau-leu.

¹⁸ Na Andru,

na Pilip,

na Batolomiu,

na Matiu,

na Tomas,

na Jemes kalena Alpeas,

na Tadeas,

na Saemon ngaeta iini aana pulitaa nge ko sare haiseuni huni ta'aasie aalahanga ni Rom mwaanie hanue i Israel,

¹⁹ na Jiudas Iskariot nge e pweloa Jisas hunie mo maelonga ingeie.

A Jisas E Nanama

Liutaa Aana Satan

MATIU 12:22-32; LUK 11:14-23, 12:10

²⁰ Mango urine, oto a Jisas e aaliho'i lo'u hai nume, na pulitaa paine e hule lo'u i saana. Oto a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie, nga maholo huni ngeunge na ha'ike lo'u. ²¹ Oto aana maholo uluhe iinoni a Jisas kire rongoa urine, kire unue uuri, "Ko pweu oto to'ohuu." Oto kire ko teule'i huni lae mai toolea lo'u i henue hunie kire ke lio i sulie oto wau.

²² Maholo kire ka'a hule ue, na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis nge kire lae mai uure ta'au i Jerusalem, kire ko te'uri, "Aakalo paine haahie mo li'oa aaela, a Bielsebul, ingeie oto aana. A Bielsebul ni ko niie nanamanga hunie huni oohe aasie mo li'oa aaela urine."

²³ Oto a Jisas ko soire wau takoie, na ko ere ni aalahuunge uuri, "?Ohe a Satan kei ta'aasie lo'u a Satan? !E aasa! ²⁴ Ta'ena nga aalahanga kei oopa aani heiseuninge honosie maraana, nge kei na'onga oto. ²⁵ Na e urine lo'u mala nga uluhe ni iinoni kei oopara lo'u maraada, uluhe iinoni ngeena nge

kei ei'aa oto. ²⁶ Na mala mo iini a Satan kire ta'ela'i honosire maraada, nge kire sa'a uure a'aila'a ike lo'u, ta'e kire kei ei'aa oto.”

²⁷ Na a Jisas ko he'i ere ni aalahuunge lo'u i sulie nanamanga ingeie e saka liutaa aana Satan, oto ko te'uri, “Nga mwane sa'a sili ike i laona nume ngaeta ramo hunie ke pelie to'o-to'olana, ta'e kei hola'i tapolie na kei pwesue, nge purine ke si toolea ahutana mo ola ingeie.†

²⁸ “To'ohuu no ko unue huni'omu, a God e sai sae'aasie ta'ena nga ooraha'aa mo iinoni ko esui'i, hule aana e sai sae'aasie mo iini ko ere mwakata'inie. ²⁹ Ta'e iini ko ere mwakata'inie Li'oa Maa'i, nge sae'aasilana e sa'a lae ike oto oo'oo, aana e asuie mei ooraha'aa e ii'o huu.”† ³⁰ A Jisas e ere urine i sulie kire unue uuri, “Li'oa aaela nge aana.”

?Kira Tei Tohungēi

Uluhe Ni Iinoni A Jisas?

³¹ Oto nikana pe'ie mo eesine mwane kire mani hute, kire hule na kire uure mola ta'i sinaha i sulie mwala hunge kire loko kali-kelie a Jisas. Oto kire ko ha'atolaa mei wala hunie, ³² kire ko te'uri, “!Lio ka'u! A nikemu na mo eesimu kire uure mola ta'i sinaha, na kire ko sare leesi'o.”

³³ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “?A tei ni a nikeku, na kire a tei ni mo eesiku?” ³⁴ Oto ko lio wau hunie ahutana mwala kire ii'o kali-kelie, na ko te'uri, “T'omu oto mo nikeku na i'omu oto mo eesiku. ³⁵ Aena aana iini nge ko esuie nga taa e to'ohie saena God, ingeie oto aasiku na a nikeku.”

4

A Jisas E Aalahuu Aana

Iini Ko Hesi Litei Ola

MATIU 13:1-9; LUK 8:4-8

¹ Oto a Jisas ko aehota ha'a-uusuli lo'u i reune Aasi I Kalili, na aena aana mwala hunge kire loko, oto e ta'e i laona iiola wau i eesi. Oto ko ere ni ha'a-uusulinge hunie lokotaa paine wau i oone. ² E ere ni ha'a-uusulinge hunire aana mo aalahuunge oto hunge i sulie maurihe, na ko te'uri hunire,

³ “Omu ke rongo ka'u. Ngaeta mwane au'esu hohola e o'o'o, oto ko lai hesie mo litei ola ingeie mala mo kooni. Hasinge ngeena ko lae mola aana tataa'inilana mo lite, ⁴ na maholo ko tatataa'inie mo litei ola hailiu i laona hohola ingeie, ngaeta mo litei iini eeni kire ko teke i reune tala. Oto mo menu kire loho mai, kire ko ngeu'i mola. ⁵ Ngaeta mo litei iini kire ko teke i lengine mei heu-heue. Oto mo lite ngeena kire ko tolana pwito poi aena aana mei mwakano ngeena e ka'a pi'ola ike. † ⁶ Ta'e e hule aana maholo sato ko peine, oto sato ko madorohi'i oto hiito'o, na kire ko nunulu mola aena aana kire ka'a susu'imi ike hiito'o i aano. ⁷ Ngaeta mo litei ola kire ko teke i matolana mo walo kau-keu. Oto kire ko pwito tararuru pe'ie

† **3:27** 3:27 A Jisas e ha'amalaa uri a Satan domana ngaeta ramo, ta'e a Jisas domana iini nge e a'aila'a oto liutaa. A Jisas e sai pwesue mola a Satan huni toolea ahutana mo ola ingeie, na aana e urine, nge a Jisas e sai luhesie mo iinoni mwaanie aalahanga ni rodohono a Satan huni toolera i saana aalahanga ni matapwanga ta'au i Lengi. † **3:29** 3:29 A Jisas e ere i sulie “mei ooraha'aa e ii'o huu” aana maholo ngaeta mwala ko leledie walaimolinge nge Li'oa Maa'i e haata'inie hunire i sulie a Jisas. Oto urine kire ooraha'aa ni ngeena, aana sae'aasilana sa'a lae ike oto oo'oo hunie ta'ena nga iini e ere mwakata'inie Li'oa Maa'i aana e sere'inie walaimolinge nge Li'oa Maa'i ko haata'inie hunie. † **4:5** 4:5 Mo hohola heu-heue i Israel kire sai mwaero lau-leu maholo ko nemo, na aana mo waro-warowawai, kire sai madoro kahi lau-leu mwaanie mei aano mola. Oto aena mei olana nge mo litei ola kire ko pwito lau-leu.

mo walo kau-keu, ta'e mo walo kau-keu kire paine haahi'i nge kire ko si melusi'i mola. Oto kire ka'a hungu ike. ⁸ Ta'e ngaeta mo litei ola kire teke i lengine mei mwakano diana. Kire lai pwito diana na kire hungu, nga mo iini kire hungu oolu aawala, na nga mo iini e oono aawala, na nga mo iini tangalau.”

⁹ Oto a Jisas e si ere ooreta hunire uuri, “Mwaanie omu rorongo aasie mola mo wala ienini, ta'e omu ke lo'o-lo'onga'i diana i sulii'.”

?Aena E Ue Nge A Jisas

E Ha'a-uusuli Aani

Aalahuunge Hali'ite?

MATIU 13:10-17; LUK 8:9-10

¹⁰ Na maholo a Jisas e ii'o maraana, oto aawalai pwaarongoisuli mwana rue ingeie pe'ie nga mo iini lo'u nge kire ko lulu i sulie, kire lae mai saana, na kire ko unue hunie uuri, “Melu saeto'o aana o ke ere luhesie mo aalahuunge i'oe ngeena.”

¹¹ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “A God e lio hilisi'omu hunie omu ke saenanau aana walaimolinge mumuni aana Aalahanga a God, ta'e mo iini po'oi sinaha aana Aalahanga ingeie, nge mo ere-erenga ko lae mola hunire aani aalahuunge. ¹² Oto kire ko lio-lio ta'e kire ka'a lio saie, kire ko rorongo ta'e kire ka'a rongo saie ike, aena aana kire kei te'urine, nge kire kei oonisa na a God kei ta'aasie mo ooraha'aa ikire.” *Aesaea 6:9-10*

A Jisas E Ere Luhesie Aalahuunge Aana Iini Ko Hesi Litei Ola

MATIU 13:18-23; LUK 8:11-15

¹³ Oto a Jisas ko dolosi aada uuri, “?Uri omu ka'a saie ike aalahuunge ie? ?Mala uri omu ka'a saie ike aalahuunge ie, ha'ala omu ke si saie ngaeta mo aalahuunge lo'u uri taa eena? ¹⁴ Mwane hai-hesi e hasie walana a God. ¹⁵ Tala nge mo lite ngeena kire teke i sulie e urihana mo iini nge kire rongoa taane mo wala. Ta'e e ka'a tewa na a Satan e lae mai, ko ta'aasie oto mo wala diana ngeena mwaanie manatada. ¹⁶ Na mo iini nge manatada e urihana mei mwakano hau-heue ngeena, kire rongoa walana God, na oto lau-leu kire ilenimwa'e haahie. ¹⁷ Ta'e e ka'a susu'imi diana ike mone i manatada, oto e sa'a ii'o tewa ike. Maholo si'oha'anga kei toolera wa taunge'inilada kei lae i tehula'ana mei wala ngeena, oto kire ko tolana mamalo oto mwaanie. ¹⁸ Nga mo iini lo'u manatada e urihana mei mwakano e honu aana walo kau-keu ngeena, kire rongoa no'one walana God, ¹⁹ ta'e kire ne'isae painesie mola mau-meuringe aana walumalau. Kire tolahi'e, na kire saeto'o aana mola to'o-to'onga, na kire ko saehanalie ta'ena nga ola. Oto mo wala diana ngeena kire ka'a pwito kohi, na kire ka'a hungu ike lo'u. ²⁰ Ta'e mo iini lo'u, mo iini urihana mei mwakano diana ngeena, kire rongoa mo wala ngeena, oto kire lulu i sulii'. Oto kire hungu diana oto eena, mo iini oolu aawala, na nga mo iini oono aawala, na nga mo iini tangalau.”

!O Ke Ne'isae Diana

I Sulie Mo Aalahuunge!

LUK 8:16-18

²¹ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunire, “?Uri nga iini kei toolea mai laite oto ko mumunie mola i hahana hulite wa ke pwaoha'inie nga nime haahie? !Ha'ike! Ta'e kei ne'i haada'i mola aana ta'au i lengi. ²² Na ta'ena nga mei ola mumunilana ko lae-lae, haata'inilana kei saronai lae taane mai haada'i aana leu matapwa. Na nga taa nge aaluhilana ko lae-lae, aelilana

kei saronai lae taane mai haada'i huni leesie. ²³ Mwaanie omu rorongong aasie mola mo wala ienini, ta'e omu ke lo'o-lo'onga'i diana i suli'i."

²⁴ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunire, "Hele ma'uta'a aana nga taa o ko rongoa, i sulie ta'a-ta'a totoho nge o ko totohoa nga iini aana, ingeie nge a God kei he'i totoho'o lo'u aana, ta'e kei totoho'o oto lo'u liutaa. ²⁵ Aana ta'ena nga iini e mwa'e-mwa'e huni rongoi i sulie mo ha'a-uusulinge ineu, nge sapeilana saenanaunge ni Lengi kei lae lo'u hunie. Ta'e a tei nge e ka'a mwa'e-mwa'e huni rongoi i sulie mo ha'a-uusulinge ineu, nge ma'alana uri nga kele mei saenanaunge ni Lengi e to'o aana, ta'e ta'aasilana kei lae mola mwaanie."

²⁶ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, "Aalahanga a God e urihana maholo mwane e hasie mo lite i laona hohola ingeie. ²⁷ Oto ma'alana e ka'a da lo'u nga mei ola ta'e ko ma'ahu mola aana rodo, wa e ta'ela'i i aatowaa, ta'e mo lite nge e hasi'i ngeena kire ko pwito mola maraani. A mwaena ka'a saie ike no'one e ue nge mo lite ngeena kire sai pwito urine. ²⁸ Mei ola ngeena, mwakano ni mola ko da mo lite ngeena ko pwito urine na kire ke hungu. Kire kei hola'i ure, oto ko he'i taka lo'u, na purine e taka mango kolu ko leesie oto ko to'o hue-huana eena. ²⁹ Oto maholo hue-huana ko repo oto, nge a mwaena ko si aehota tapali'i oto aana naihi ingeie eena, aana kire repo oto na e hule oto aana maholo huni'i."

³⁰ Oto a Jisas ko dolosi uuri, "?Nga taa ni kolu kei unu ha'amalaa Aalahanga God aana? ?Wa nga mei aalahuunge uri taa ni kolu kei unue huni ere luhesie? ³¹ E urihana kele litei ola oto mwai-mwei aana ai mastad. Ma'alana e mwai-mwei liutaa aana ahutana mo lite kolu ko hei-hesi'i, ³² ta'e maholo hasilana ko lae, oto ko pwito poi na ko peine oto liutaa aana ta'ena nga ola i laona hohola. Ko peine ngeena, oto ko aatosara hailiu, nge ahutana manu kire ko meni lae mai tola niu'i aana."

³³ A Jisas e asuie mo laladonga hunge uurini huni ha'a-uusulie mwala aani i sulie walana a God. E asuie mo laladonga maliside hunie kire ke saenanau aana ahutana mo ne'isaenga nge kire sai rongoi sai'i. ³⁴ E ere-ere ngeena aani aalahuunge hali'ite, ta'e maholo mo pwaarongoisuli kire ko ii'o maraada pe'ie a Jisas, nge e sai ere luhesie ahutana mo aalahuunge hunire.

A Jisas E Ere Aana Ooru

MATIU 8:23-27; LUK 8:22-25

³⁵ Oto i seulehi aana hai dingena, a Jisas ko te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, "Kolu ke aatoholo ka'u lo'u hunie raune aasi po'o ta'au." ³⁶ Oto kire lae mwaanie ruruhaa, na kire lai ta'e i laona iiola nge a Jisas e ii'o aana. Oto kire mani lae, na ngaeta mo iiola ko lae no'one pe'ire. ³⁷ E ka'a tewa ike lo'u na paineha'ana mawasidengi ko hite aada oto. Na aahe ko aehota aa'aro oto i laona iiola, hule aana ko kara'i honu oto aana aasi. ³⁸ Ta'e a Jisas e eno mola hai puri aana iiola, e pwaulunge aana ho uulunge aana ko ma'ahu. Oto mo pwaarongoisuli ingeie kire ko ha'aliao na kire ko te'uri, "?Ha'a-uusuli, ohe o ka'a aapwasu ike lo'u aana kolu ko kara'i mae oto ie?"

³⁹ Oto a Jisas e ta'e, ko ere aana ooru na aahe uuri, "!O ke rohu, na o ke hahuroto!" Oto ooru e rohu oto, na ko tolana hoolaa oto. ⁴⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, "?E ue ni oto omu ko me'u urine? ?Ohe omu ka'a to'o aana ike lo'u nga mei hiiwalaimolinge?"

⁴¹ Ta'e kire ko tohungai me'u, na kire ko ere hunire hailiu uuri, "?A tei mwane ni ie? ?Oto hule aana e ere aana ooru na aahe, na kire ko rongoi oto hunie?"

5

A Jisas E Ha'a-uurie Mwane Nge Mo Li'oa Aaela Aana I Kerasa
MATIU 8:28-34; LUK 8:26-39

¹ A Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lai aarapuu aana po'o ni eesi i Kalili po'o ta'au aana po'o ni henue mo Kerasa. ² Na maholo a Jisas e siho mai mwaanie iiola, na ngaeta mwane ko maau oto mai mwaanie mo kilipwe'u. Mwane ngeena li'oa aaela aana, ³ na ii'onga ingeie oto mola i saana mo kilipwe'u. † Nga iini e sa'a hele aana, wa ke pwasue ma'alana aani walo wa aani iieli heu. ⁴ Mo maholo hunge pwasulana ae'aena na ki'ine ko lae oto, ta'e ko mousi'i mola. Na nga iini ke a'aila'a hunie ke ha'amanata'aa, na ha'ike lo'u. ⁵ Na oto tarau suli rodo na aatowaa, ingeie mola i sulie mo uuwo na mo kilipwe'u pe'i aawaranga na hunulana sapena mola aani ngedi.

⁶ Na maholo e leesie a Jisas ue wau ha'atau, e huru mei i saana, na ko pouruuru oto i na'ona. ⁷⁻⁸ Oto a Jisas ko te'uri hunie, “!I'oe, li'oa aaela, o ke iisitaa mai mwaanie mwane ngeena!”

Oto a mwaena ko soi oto paine uuri, “!Ai Jisas, Kalena a God, iini e paine liutaa! ?Nga taa oto o kei esuie aaku? No ko eitanai'o aana satana God, o ke su'uri ha'aletehieu.”

⁹ Oto a Jisas ko dolosi aana uuri, “?Satamu a tei?”

A mwaena e aalamie oto ko te'uri, “Sataku a Hunge, aena aana emi hunge oto hiito'o i laona mwane ie.” ¹⁰ Na ko eitanaie oto a Jisas uri ke su'uri uusunge'inire mwaanie hanuena. ¹¹ Na ola mala e ro sinolai poo kire ko susude i lengine uuwo oto po'o wau. ¹² Oto mo li'oa aaela ngeena ko eitanaie a Jisas uuri, “O ke toli'aasi'emi ke lae i laona amaa ni poo ta'aune hunie emi ke ii'o aani.”

¹³ Maholo e toli'aasire, kire si iisitaa huni lai sili i laona mo poo. Oto amaa ni poo paine ngeena, kire mani loutaa pwau i aano i sulie uuwo, na kire ko lai pola tala oto aana mao'i hunie i eesi, na kire ko meni inu oto.

¹⁴ Oto mwala nge kire lio-lio i sulie mo poo ngeena kire tahi, na kire lai taroha'inie tataroha oto wau i laona huilume ikire na aana mo henue kalikelie. Oto mwala kire huru hunie kire ke lai leesie nga taa e rau. ¹⁵ Maholo kire lae mai i saana Jisas, kire ko meni me'u aana kire ko leesie mwane nge mo li'oa aaela e hite-hite aana, e ii'o i aano, na e ho'o sala, na manatana e taha oto. ¹⁶ Na mo iini nge kire leesie nga taa e rau ngeena, kire unue oodoie mwala uri nga taa e rau aana mwane nge mo li'oa aaela e o'o'o aana, na aana mo poo. ¹⁷ Oto kire ko eitanaie mola a Jisas hunie ke lae oto mwaanie po'o ni henue ikire.

¹⁸ Oto maholo a Jisas ko ta'e i laona iiola, na mwane nge mo li'oa aaela e iisitaa mwaanie ngeena ko eitanaie a Jisas uri ke hakusie.

¹⁹ Ta'e a Jisas e ka'a toli'aasie ike. E unue mola hunie uuri, “O ke aaliho'i mola i saana uluhe i'oe na o ke ha'arongora aana walu ola diana nge a God e asui'i huni'o aana e tohungei aamasi'o.”

²⁰ Oto a mwaena e aaliho'i mola, na e laehie ahutana mo huilume aana po'o ni henue i Dekapolis pe'i taroha'inie mei ola paine ngeena a Jisas e asuie hunie. Na ahutana mwala kire ko si meni pangata'inie oto hiito'o.

A Jisas E Ha'a-uurie Hu'e Nge E Hele Aana To'oni Ingeie,

† 5:3 5:3 Mo Jiu oto i na'o kire sai didie mo heu hunie mo kilipwe'u ikire, wa kire sai heitolinge'inie mo rae i laona mo hahale mala mo kilipwe'u ikire.

*Na Pule Kalena A Jaeras**MATIU 9:18-26; LUK 8:40-56*

²¹ Oto a Jisas e aatoholo aaliho'i lo'u aana iiola hunie po'o ni eesi ta'au. E si siho mola i reune aasi i leune, na mwala oto hunge kire loko oto mai kali-kelie. ²² Na aana maholona, ngaeta na'ohai mwane paine aana nume ni palo-palo, satana a Jaeras, e hule no'one. Maholo e leesie a Jisas, e pouruuru oto i na'ona, ²³ na ko eitanai'e uuri, "Kele pule kaleku e eno oto hunie maenga. No ko eitanai'o hunie o ke lae mai hele aana hunie ke awaa na ke mauri." ²⁴ Oto a Jisas e lae oto pe'ie, na mwala hunge kire ko lae i sulie oto pe'i uusule'inire hailiu.

²⁵ Na ngaeta keni i leune, apu raha-raha ko seunie oto hunie aawalai helisi mwana rue.† ²⁶ A keine ko lae oto i saana mwala kure-kure hunge, ta'e hunie uri ke awaa mola ha'ike. Na e waihaea tari-olanga ingeie aana e holi-holi talana, ta'e nga mei ola hunie ke to'o hoorana ha'ike, ko si peine mola. ²⁷ Maholo a keine e ronggo tarohana a Jisas, oto e lae liu i purine mola i matolana mwala, na e kopi aana to'oni a Jisas. ²⁸ Aana e lo'onga'inie uuri, "Mala ne ke kopi mola aana to'oni ingeie, na ne kei awaa oto." ²⁹ Na maholo a keine e kopi aana to'oni a Jisas, oto apu raha-raha ngeena e mango oto mwaanie aana maholona, na e hiinge'inie uri e awaa oto ta'ingelu.

³⁰ Na a Jisas, oto lau-leu e hiinge'inie maraana uri nanamanga ingeie e ha'a-uurie nga iini, oto e aali'u ko te'uri, "?A tei e kopi aana to'oni ineu?"

³¹ Oto mo pwaarongoisuli ingeie ko te'uri hunie, "!Lio ka'u! Ahutana mwala ko meni uusule'ini'o. ?Aana e ue nge o ko dolosie uri a tei e kopi aana to'oni i'oe?"

³² Ta'e a Jisas ko lio hailiu mola huni leesie uri a tei nge e kopi aana to'oni ingeie. ³³ A keita'aa ko si tohungei me'u oto na ko eriri i sulie e saie uri ingeie oto mei olana e rau aana. Oto e lae mai, ko pouruuru i na'ona a Jisas, na ko unue oodoie nga taa nge e rau aana. ³⁴ Oto a Jisas ko te'uri hunie, "Kaleku, hiiwalaimolinge i'oe e ha'a-uuri'o oto. O awaa oto mwaanie mei maelaa ngeena. Lae mola aani henuelamanga."

³⁵ Na maholo a Jisas ko ere-ere ue urine, ngaeta mo iini kire lae mai uure mwaanie nume a Jaeras, kire ko te'uri hunie a Jaeras, "Kele pule i'oe e mae oto. O ke su'uri ha'aweoa lo'u a Ha'a-uusuli."

³⁶ A Jisas e ronggoa mola nga taa kire ko unue, ta'e e unue mola hunie a Jaeras uuri, "O ke su'uri tolahi'e, ta'e o ke hiiwalaimoli mola aaku." ³⁷ Oto a Jisas e ka'a toli'aasie ike lo'u nga iini aopa hunie ke lae pe'ie, ta'e a Pita mola hali'ite, na a Jemes, na a Jon aasine a Jemes. ³⁸ Na maholo kire hule oto aana nume a Jaeras, na a Jisas ko leesie mwala hunge kire ko e'engo i leune na nga mo iini ko ngara-ngara na uulo-uulo oto paine. ³⁹ Oto maholo a Jisas e sili hao i laona nume, ko te'uri hunire, "?E ue ni omu ko e'engo na omu ko ngara-ngara urine? Kele pule ie ka'a mae ike, ta'e ko ma'ahu mola."

⁴⁰ Ta'e kire ko mwesi mola mwaanie, na kire ko ha'a-eero mola aana. Oto a Jisas e oohe aasire i sinaha, e si toolea aamana pulena na nikana, na oolu pwaarongoisuli ingeie, kire ko si lae i laona duru nge a pulena e ii'o aana. ⁴¹⁻⁴² A pulena e hule oto aana aawalai helisi mwana rue, na a Jisas e hele i nimana, ko si te'uri hunie aana erenga ni Jiu, "Talitha, koum." Lo'onga'inge aana uuri, "Kele pule, no ko unue huni'o o ke ta'ela'i oto." Na oto lau-leu a pulena e ta'ela'i, ko lae hailiu oto. Oto maholo kire leesie urine, kire ko si

† 5:25 5:25 Ha'atolanga a Mosis e unue uri mo keni apu raha-raha nge aada urine kire mada'a i maana God, na kire ke su'uri kopi aana nga iini lo'u mwaanie kire ha'amada'aa iini kire kopi aana ngeena. Leesie Levitikas 15:25-33.

tohungei pangata'i oto hiito'o. ⁴³ Ta'e a Jisas e si ere honosire uuri, "Omu ke su'uri ha'arongoa lo'u nga iini aana leune." Na ko he'i unue lo'u uuri, "Omu ke nii ngeulaa mola ana."

6

Mwala Ni Nasaret Ka'a Hiiwalaimoli Ike Aana Jisas *MATIU 13:53-58; LUK 4:16-30*

¹ Oto a Jisas e uure mwaanie i leune, e si eeliho'i hunie huilume nge e paine ta'e aana, na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae no'one pe'ie. ² Na maholo e hule aana Dinge Maa'i Mo Jiu, oto a Jisas ko aehota ha'a-uusuli lo'u i laona nume ni palo-palo. Na mwala hunge kire loko hunie kire ke pwaarongo i sulie mo ha'a-uusulinge ingeie. Oto maholo kire rongoa mo ha'a-uusulinge a Jisas, kire ko tohungei pangata'i na kire ko te'uri, "!Ha'ike eena! ?Uri a mwane ngeena e saie ka'u walu ola ngeena uri taa? ?Na a tei ni e niie saenanaunge ngeena hunie? ?Na e to'o aana nanamanga huni esuie mo hu'i-hu'ite paine ngeena uri taa?" ³ Na lau-leu kire ko upwesie lo'u mola uuri, "Kolu meni saie mola uri ingeie mwane aadu-eeu mola ni ngeena. Nikana ka'u mola a Meri, na mo eesine kire mani hute ka'u mola a Jemes, na a Josep, na a Jiudas, na a Saemon. Mo eesine keni ka'u no'one mola i leu pe'ikolu." Oto kire ko si mola.

⁴⁻⁶ Oto a Jisas e pangata'i aena aana kire ka'a hiiwalaimoli ike aana, na ko te'uri hunire, "Ahutana mwala kire sai ha'ama'u taane aana nga propet. Ta'e mwala oto aana hanue ingeie na mo tekihanna na mo iini aana nume ingeie maraana ha'alaa kire sa'a ha'ama'u ike aana." Oto i leune e ka'a asuie ike nga mo hu'i-hu'ite hiito'o, ta'e e ha'a-uurie mola toota'i iini i leune aana mo iini ko mweri.

A Jisas E Uusunge'inie Aawalai Pwaarongoisuli Mwana Rue

Huni Taroha'inie Oonisaenga *MATIU 10:5-15; LUK 9:1-6*

Oto a Jisas e laehie lo'u mo huilume hailiu, pe'i ha'a-uusulie mo iinoni. ⁷ E soie mai aawalai pwaarongoisuli mwana rue ingeie, oto e uusunge'inire hailiu, to'o ro mwane aani henue. Na e niie nanamanga e saka hunire hunie kire ke oohe aasie ahutana mo li'oa aela.

⁸⁻⁹ Na ko hatonga'i hunire uuri, "Omu ke su'uri toolea nga mo ola pe'i'omu aana laenga i'omu ienini, ma'alana nga mei ngeulaa, wa nga mwa'i, wa nga mei to'oha, wa ruana nga to'oni, na su'uri lo'u. Ta'e apa'a na ho'oahaahi'ae nge omu ko lae-lae aani mola hali'ite.

¹⁰ "Oto ta'ena nga nume omu ko lai sili aana, aana ta'ena nga hanue, omu ke ii'o ka'u i leune lai hule aana omu kei lae mwaanie hanuena. ¹¹ Mala uri nga hanue omu ko lai aarapuu aana na mwala ka'a soi koni'omu, wa kire ke sare rongo huni'omu, nge omu ke lae mwaanie hanuena, na omu ke tataa'inie mo wasa-wasa mwaanie ae'aemi, domana uri nga ha'apasunge hunire uri a God kei ha'aloire."

¹² Oto mo pwaarongoisuli kire ko lae oto i taroha'inie oodoie mwala uri kire ke oonise na aali'u oto mwaanie mo ooraha'aa ikire. ¹³ Na kire oohe aasie mo li'oa aela hunge, na kire suuhie mo mae-maea'a aani rumu na kire ha'a-uurire oto.

A Herod E Horo Maesie

A Jon Loto Maa'i *MATIU 14:1-12; LUK 9:7-9*

¹⁴ Oto a Herod Antipas Inemauro e rongoa tataroha aana a Jisas aena aana tataroha aana ko taro hailiu. Ngaeta mwala ko unue uuri, “A Jon Loto Maa'i ni oto e mauri lo'u ie, ka'u e to'o aana nanamanga huni esuie mo hu'i-hu'ite urine.”

¹⁵ Ngaeta mo iini ko unue lo'u uuri, “A Elaeja oto ni ngeena.”

Ngaeta mo iini lo'u kire ko unue uuri, “Ingeie ngaeta propet mala mo iini oto i na'o ni ngeena.”

¹⁶ Oto a Herod e rongoa tataroha aana, ko si te'uri, “A Jon Loto Maa'i nge nou lama mousie ka'u pwaune ni ngeena, ta'e e mauri lo'u.”

¹⁷ A Herod oto maraana nge e unue hunie mo ramo ingeie uri kire ke pwasue a Jon Loto Maa'i na kire ke ne'ie i laona nume ni ho'o. E te'urine aena aana a Jon e ere aana Herod haahie e to'o aana a Herodias, hu'e a Pilip mwane aasine, ¹⁸ aana a Jon e ere uuri hunie, “O waelie oto ha'atolanga aana o to'o aana hu'e mwane aasimu.” ¹⁹ Oto aena ngeena a Herodias e saewasulie a Jon, na e sare horo maesie oto. Ta'e e aasa ²⁰ i sulie a Herod e ma'ute'inie a Jon, aena aana e saie uri a Jon mwane oodota'i na mwane maa'i. Oto a Herod e kineta'inie a Jon i laona nume ni ho'o, na e rorongo hunie. Maholo ko rongoa walana a Jon, manatana e rodohono mola ta'e ma'alana e urine ko sare rongoa mola hunie.

²¹ Oto lae-lae a Herodias e si lio oodoie tala huni horo'ie a Jon Loto Maa'i, na e lae oto uuri. E hule aana maholo ni aamasito'o aana dinge a Herod e hute, oto e asuie ngauhe paine huni ngeu pe'ie mo mwane paine aana aalahanga, na mo na'ohai ramo aana mae ingeie, na ahutana oto mo aalaha haahie po'o ni henuie i Kalili. ²² Oto keni haalu kalena Herodias e lae mai mao nada, na e tohungai to'ohie manatana a Herod na mo mwane paine. Oto a Herod Inemauro ko te'uri hunie a keine, “?Nga taa o ko saeto'o aana? Sukaa mola aaku na nou sai niie mola huni'o.” ²³ Na ko he'i heiholota'i lo'u hunie uuri, “Nou sai niie mola nga taa o kei sukaa ma'alana nga mei ola oto paine mala nga aapa aana aalahanga ineu.”

²⁴ Oto a keine e iisitaa i sinaha, ko si dolosi aana a nikana uuri, “?Nga taa nge ne kei sukaa?”

Oto a nikana ko te'uri hunie, “O ke sukaa pwaune a Jon Loto Maa'i.”

²⁵ Oto a keine ko huru oto lau-leu i saana inemauro, na ko te'uri hunie, “Nou saeto'o aana o ke niie oto mai pwaune a Jon Loto Maa'i hunieu i laona nga nime.”

²⁶ A inemauro ko tohungai saehuu oto hiito'o. Ta'e aana e haiholota'i i na'ona mo mwane paine nge ko ngeu pe'ie, oto e ka'a sare unue ha'ike aana nga taa a keine e sukaa. ²⁷ Oto a inemauro e uusunge'inie mola lau-leu ngaeta ramo hunie ke lai toolea pwaune a Jon. Oto ramo ngeena e lae i laona nume ni ho'o, na e lama mousie oto pwaune a Jon. ²⁸ Oto e ne'ie i laona nime, e si toolea, ko lai niie hunie a keine. Oto a keine e toolea, ko lai niie hunie a nikana.

²⁹ Oto maholo mo pwaarongoisuli a Jon kire rongoa nga taa e raune, oto kire lai toolea rae aana a Jon, kire si lai heitolinge'inie.

A Jisas E Ha'angaue

E Lime Sinolai Mwane

MATIU 14:13-21; LUK 9:10-17; JON 6:1-14

³⁰ Oto mo hurula'aa kire mani ooli mei saana Jisas, na kire ko ha'arongoa aana walu ola kire asui'i, na ha'a-uusulinge kire asuie hunie mwala e lae uri taa. ³¹ Ta'e mwala hunge kire ko talei lae hailiu mola wau na mai, oto hule aana nga maholo huni ngeu ikire na ha'ike lo'u. Oto a Jisas ko te'uri

hunire, “Kolu ke lae ka'u aana nga leu mwala ha'ike aana hunie kolu ke mamalo nga kele maholo o'oru'e.”

³² Oto kire si lae maraada aana iiola takoie leu nga mo iinoni ha'ike aana. ³³ Ta'e mwala hunge kire leesie mola kire ko lae ngeena, na kire saire mola. Oto mwala ngeena kire uure mola mwaanie mo huilume ikire, na kire huru i sulie tala takoie leu a Jisas ko lae hunie. Na kire ko hola'i hule mola ta'au i na'ona a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie. ³⁴ Oto maholo a Jisas e siho mai oone mwaanie iiola, na ko leesie mwala hunge e loko, ko si aamasire aana kire lio si'oha'a mala amaa ni sipu nge nga iini huni lio i sulii ha'ike. Oto e aehota huni ha'a-uusulire aana mo ne'isaenga hunge.

³⁵ Oto maholo kara'inie sato kei suu, mo pwaarongoisuli ingeie kire lae mai saana, oto kire ko te'uri hunie, “Ko seulehi oto na ikolu i laona hanuesala ni ie. ³⁶ Oto o ke uusunge'inie mwala ngeena hunie kire ke lae aana mo henue hailiu huni holi ngeulaa ada.”

³⁷ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “T'omu, omu ke nii ngeulaa mola ada.” Oto kire ko he'i te'uri lo'u hunie, “!Ha'ike eena! Holitana nga mwane hunie walu waro-warō ka'a adona ike lokotaa paine ngeena kire kei oa ho ngeulaa nga iini. ?Uri o saeto'o aana emi ke waeta'inie mei to'oha oto paine urine aani ngeulaa hunire?”

³⁸ Oto a Jisas ko he'i dolosi lo'u aada uuri, “?E nite ho bred omu to'o aani? Omu lae ka'u i leesi'i.”

Oto kire lae, na maholo kire lio oodoi'i, oto kire ko lae mai unue uuri, “Melu to'o aana mola e lime aata ho bred na e ro kele ho ii'e.”

³⁹ Oto a Jisas ko unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uri kire ke oopaa mwala hunie kire ke ii'o aani pulitaa i laona hahalisi. ⁴⁰ Oto mwalana kire ii'o tatalaa'i i aano aani pulitaa. Ngaeta mo pulitaa kire hule aana tangalau na ngaeta mo iini kire hule aana e lime aawala. ⁴¹ Oto a Jisas e hele aana lime ho bred ngeena na e ro ho ii'e, oto ko si lio i lengi, na ko paalae a God. Oto e nisie mo ho bred ngeena, ko si nii'i hunie mo pwaarongoisuli ingeie hunie kire ke ha'a-adoa mwala aani. Na e te'urine no'one aana e ro ho ii'e hunie ahutada mango. ⁴² Oto ahutana mwala kire mani ngeu pote, ⁴³ na i purine kire ngau mango, mo pwaarongoisuli ko si ha'ahonue aawalai lu'e mwana rue aana mo ooretai ngeulaa.

⁴⁴ Oto iidumilana mo mwane hali'ite nge ha'angaulada e lae, e hule aana e lime sinolai mwane.

A Jisas E Lae I Kolune Aasi

MATIU 14:22-23; JON 6:15-21

⁴⁵ Na oto mola lau-leu no'one aana maholona, a Jisas e unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uri kire ke ta'e i laona iiola na kire ke hola'i lae i na'o loosie aana po'o ni eesi po'o ta'au hatarie huilume i Betsaeda. Oto ingeie maraana ko oore ue i puri huni uusunge'inie mwala aaliho'i takoie mo henue ikire. ⁴⁶ I purine e uusunge'inie mwala takoie mo henue ikire, nge e si hanetaa maraana ta'au i lengine uuwo huni aarenga'i. ⁴⁷ Maholo na ko seulehi rorodo'a oto, mo pwaarongoisuli ikire mola ue wau i denumana aasi aana iiola, na a Jisas mola maraana ta'au i lengine uuwo. ⁴⁸ Na e leesie mo pwaarongoisuli ingeie kire ko tohungēi ha'aweora oto hiito'o huni hotela'inie iiola suehie ooru. Oto maholo na ko hatari dengi oto, a Jisas ko lae oto mai saada, na ko lae mola mai kolune aasi, ko ne'isae huni liu mola mai kara'inire. ⁴⁹ Ta'e maholo kire leesie ko lae mai kolune aasi, oto kire ko lo'onga'i uri nga aakalo, na kire ko meni aawara oto paine. ⁵⁰ Kire ko tohungēi me'u oto hiito'o aana maholo kire leesie. Ta'e a Jisas ko tolana ere oto wau pe'ire uuri, “Saemiu ke hahuroto. Ineu taane mola ni ie. Mwaanie

omu me'u-me'u.” ⁵¹ Na ko lai hane oto wau i laona iiola. Oto maholona ooru ko tolana aapwana'i oto. Oto mo pwaarongoisuli ko tohungēi pangata'i oto hiito'o, ⁵² aena aana kire ka'a lio saie ike ne'isaenga aana hu'i-hu'ite nge a Jisas e si esuie aana mo ngeulaa ngeena, aana manatada e ka'a taha ue.

A Jisas E Ha'a-uurie

Mo Mae-maea'a I Kenesaret

MATIU 14:34-36

⁵³ Maholo kire aatoholo hunie po'o ni eesi po'o wau, oto kire aarapuu aana po'o ni henuē i Kenesaret, na kire pwasue iiola ikire oto i leune. ⁵⁴ Maholo kire siho mola mai mwaanie iiola, na ahutana mwala ko meni lio saie oto a Jisas. ⁵⁵ Oto kire ko huru heiliu oto i laona mo huilume aana po'o ni henuena, na kire ko toolea oto mai mo mae-maea'a aana mo hulite ikire takoie mo leu nge kire ko rongoa a Jisas e ii'o aani. ⁵⁶ Na ahutana mo leu nge a Jisas ko lae aani mala mo henuē paine wa mo huilume wa ngaeta mo leu lo'u, mwala kire ko ha'a-enohie mo mae-maea'a i laona mo amaa aana mo henuē huni maa'oohie. Oto kire ko eitanaie uri hunie kire ke kopi mola aana ta'ena nga leu aana to'oni ingeie. Na ahutana mo iini kire kopi aana, kire awaa oto.

7

Lulu I Sulilana Jisas E Roro'a Liutaa Aana Mo Ha'atolanga

Mo Weuwaka

¹ Oto ngaeta mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire uure mwaanie i Jerusalem huni lae mai saana a Jisas. ² Na aana maholona kire ko leesie uri mo pwaarongoisuli a Jisas kire ka'a hodalie ki'ide i sulie taungei hoda-ki'inge nge mo Parise kire saeto'o aana mo iinoni ke hele i sulie i na'ona ngaunge. ³ Mo Parise na ahutana oto mo Jiu, kire ko lulu i sulie ha'atolanga ngeena uure oto wau aana mo weuwada, nge kire sa'a ngau na kire ka'a asuie taungei hoda-ki'inge kire unue e diana. ⁴ Aana maholo kire ko lae mai uure mwaanie uusi'e, kire sa'a sare ngau ike ue na kire ka'a hodalie ki'ide. Na mo ha'atolanga hunge kire ko lulu i suli'i uure oto wau aana mo weuwada i sulie hoda-olanga aana mo kuki, na mo nime, na mo iini huni hoda-hoda ola, na mo taetahe huni ngeu-ngeu i lengini.

⁵ Oto mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga kire ko dolosi aana a Jisas uuri, “?Aana e ue ni mo pwaarongoisuli i'oe kire ka'a lulu i sulie ike ha'atolanga mo weuwaka kire ha'a-uuresie? Lio ka'u, kire ko ngeu mola na kire ka'a hola'i hodalie ki'ide, na urine kire mada'a i maana God.”

⁶ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Walana a God nge a Aesaea e uusue i suli'omu e to'ohuu oto. I'omu mwala omu ko lupwe'i deu-deu mola oto mala e uusue. Aana a God e unue uuri, *Mwala ie kire ko ha'ama'u eeku mola aana ngidude, ta'e manatada e ha'atau hiito'o mola mwaanieu.* ⁷ *Mwala ngeena kire ka'a palo-paloau ike to'ohuu. Kire ko esuie mola mo ha'atolanga ikire maraada, na kire ko ha'a-uusulie mwala huni lulu i suli'i. Oto kire ko si unue uri mo ha'atolanga ineu eeni, ta'e ha'ike.* *Aesaea 29:13*

⁸ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunire, “Omu toli'aasie mo Ha'atolanga a God, oto omu ko si lulu i sulie mola mo ha'a-uusulinge ni iinoni. ⁹ Omu tohungēi saenanau liutaa mola huni lae mwaanie mo Ha'atolanga a God, hunie omu ke lulu i sulie mo ha'atolanga i'omu maraamiu. ¹⁰ Omu saie ka'u a Mosis e unue uuri, *O ke ha'ama'u aana aamamu na nikemu. Eksodas 20:12* Na e he'i unue lo'u uuri, *Nga iini nge kei ere aelasie aamana wa nikana, nge horo'ilana kei lae.* *Eksodas*

21:17 ¹¹ Ta'e i'omu, omu ko ha'a-uusuli mola uri mala nga iini ko to'o aana nga mei ola diana nge e sai niie huni pe'ie aamana na nikana, ta'e ko unue uuri, 'Mei ola ngeena nou niie oto hunie a God,' ¹² urine ke su'uri ha'ama'u lo'u aana aamana na nikana pe'ie niilana mei olana hunire. ¹³ Oto aana omu ko lae mola i sulie mo ha'a-uusulinge mo weuwemiu, nge e haata'inie uri omu ko mwakata'inie mola walana a God. Na mo ola oto hunge urine omu ko esui'i oto."

Ngaulaa E Sa'a Ha'amada'aa Ike Mauriha'ana Iinoni,

Ta'e Ooraha'aa Ha'alaa

MATIU 15:10-20

¹⁴ Oto a Jisas e he'i soie lo'u mwala i saana na ko te'uri hunire, "Omu ke pwaarongo diana aana nga taa ne kei unue hunie omu ke sai diana aana. ¹⁵ Mo ngeulaa nge iinoni ko ngeu'i kire ka'a ha'amada'aa ike iinonine i maana God, ta'e mo wala nge ko iisitaa mwaanie ngidune ni ko ha'amada'aa."†

¹⁷ Oto maholo e lae mwaanie mwala na ko lai sili oto i nume, nge mo pwaarongoisuli ingeie kire ko si dolosie aalahuunge ngeena aana. ¹⁸ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "I'omu na pwaumiu e aela no'one mola mala mwala ngeena! ?Uri omu ka'a lio saie ike no'one? Mei ngeulaa nge ko lai sili i laona ngidune iinoni, mo ola ngeena ka'a ha'amada'aa ike iinoni, ¹⁹ i sulie kire ka'a lae ike i laona manatana, ta'e kire lae tara'asi mola hao i laona oopwana. Oto ko si iisitaa lo'u mola mwaanie sapena." (Maholo a Jisas e ere urine e haata'inie uri ahutana mo ola ngau-ngeu kire mani rere'a mola i maana God.)

²⁰ Oto ko he'i te'uri lo'u, "Ta'e ne'isaenga aela iinoni ha'alaa e sai ha'amada'aa iinoni i maana God. ²¹ Aena aana mo ne'isaenga aela ko meni uure oto mai mwaanie saena iinoni. Mo ne'isaenga mala masinge, pelinge, horonga, aeni-olanga, ²² saehanalinge, tata'alanga, eeronga, dau-olanga ta'ewau, heota'inge, ere-aelasilana ngaeta iinoni, tooha'inge, na pu'onga. ²³ Ahutana walu ola ienini, ikire i saena iinoni. Kire ko iisitaa, nge kire sai ha'amada'aa iinoni."

Keni Ni Pu'o E Hiiwalaimoli

Aana Jisas

MATIU 15:21-28

²⁴ Oto a Jisas na mo pwaarongoisuli kire uure i leune, kire ko lae lo'u weu hunie hanue ni pu'o i Taea, na ngaeta mwala i leune kire tolakonire i nume ikire. A Jisas e sere'inie uri mwala aaopa ke saie ingeie i leune, ta'e e aasa oto huni mumuni. ²⁵ Na ngaeta hu'e, li'oa aela e hite aana kele pule ingeie, ingeie no'one i leune. Oto maholo e rongoa uri a Jisas e hule, oto ko tolana lae oto mai pouruuru i na'ona. ²⁶ A hu'ena, ingeie nga hu'e ni Jiu ha'ike, ta'e e hute aana po'o ni henue i Ponisia i laona aalahanga i Siria. Na e lae mai ngarasie a Jisas hunie ke ta'aasie li'oa aela mwaanie kele pule ingeie. ²⁷ Ta'e a Jisas ko ere ni aalahuunge mola i sulie mo Jiu na mo pu'o hunie uuri, "Toli'aasie ka'u mo mwela kire ke hola'i ngeu, hunie kire ke pote. Aana e ka'a diana ike huni aasie mola mo ngeulaa mo mwela ana mo usu."

²⁸ Oto a hu'ena ko aalamie lo'u a Jisas, ko te'uri, "E to'ohuu oto aalaha ineu. Ta'e ma'alana mo usu na kire sai ngaa mola mo eehuhu'ei ngeulaa nge ko teke mwaanie taetahe mo mwela."

† 7:15 7:15 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 16 uuri, "Mala omu ko to'o aalingemiu huni rongo, omu ke rongo."

²⁹ Oto a Jisas ko te'uri hunie, “Aena aana o ko ere koho urine, ta'ela'i na o ke lae oto ta'i nume i'oe. Li'oa aaela ngeena e lae oto mwaanie pule i'oe.”

³⁰ Na maholo a hu'ena e ooli weu i nume ingeie, na ko leesie a kalena e eno i lengine hulite ingeie, na li'oa aaela ngeena e tahi to'ohuu oto mwaanie.

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane E Pungu

³¹ Oto a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire uure mwaanie po'o ni henue i Taea, kire si lae i liu i Saedon, oto kire si lai hule aana aasi weu i Kalili hatarie po'o ni henue i Dekapolis. ³² Oto ngaeta mwala kire toolea mai nga mwane e pungu na e ka'a sai ere koho ike no'one i saana a Jisas. Na kire ko eitanaie uri ke ha'a-uurie. ³³ Oto a Jisas e toolea a mwaena mwaanie mwala, e si ne'ie ri'i-ri'ine i laona e ro aalingana mwaena. Na e ngisuhie ri'i-ri'ine, oto ko toonga'inie aana meana a mwaena. ³⁴ Oto e lio ta'i lengi, na ko mango paine mala iinoni ko saehuu, na ko te'uri hunie a mwaena aana erenga ni Jiu, “!Epata!” Lo'onga'inge aana uuri, “O ke taha oto.”

³⁵ Na oto mola aana maholona, aalingana a mwaena ko tolana taha oto, na meana e koho oto no'one, na ko ere koho oto lo'u. ³⁶ Oto a Jisas e ere honosire mwaanie kire ha'arongoa nga iini. Ta'e ma'alana e uure honosire ka'u urine, kire ko si laenga'inie mola hailiu. ³⁷ Na ahutana mwala nge kire rongoa tataroha ngeena, kire ko tohungei pangata'i oto hiito'o, na kire ko ere uuri, “!Ha'ike eena! !Ahutana mo ola a mwane ngeena ko esui'i kire tohungei koho oto liutaa! E asuie mo pungu kire ko rorongo oto, na mo pweu kire manata lo'u.”

8

A Jisas E Ha'angaue

Hai Sinolai Mwane

MATIU 15:32-39

¹ Oto aana ngaeta mo dinge lo'u, na mwala hunge ko he'i loko lo'u mei saana Jisas. Na lae-lae kire ngau mangoa oto mo ngeulaa ikire. Oto a Jisas ko soie mai mo pwaarongoisuli ingeie i saana, ko ere uuri hunire, ² “No ko tohungei aamasie mwala ienini, aena aana kire ko ii'o oto pe'ikolu hunie e oolu hei dinge na kire ka'a to'o aana oto nga mei ngeulaa. ³ Nou ka'a sare uusunge'i eeliho'i ike aada mwaakule mwaanie kire maehunu mola i sulie tala, aena aana ngaeta mo iini aada kire uure ha'atau.”

⁴ Oto mo pwaarongoisuli ko dolosi aana uuri, “?Oto kolu kei deu oodoie ka'u mei ngeulaa malisine mwala hunge uurini i tei, na ikolu i laona hanuesala?”

⁵ Oto a Jisas ko dolosi lo'u aada uuri, “?E nite ho bred ni omu to'o aani?” Oto kire ko unue, “E hui mola.”

⁶ Oto a Jisas ko unue hunie mwala uri kire ke ii'o i aano. Na e hele aana e hui ho bred ngeena, oto ko paalahea God, na ko nisi'i. Oto ko nii'i hunie mo pwaarongoisuli ingeie hunie kire ke ha'a-adoa mwala aani. ⁷ Na kire to'o aana nga mo kele ho ii'e no'one. Oto a Jisas e paalahea God haahi'i lo'u, ko si nii'i hunie mo pwaarongoisuli hunie kire ke ha'a-adoa mwala lo'u eeni.

⁸ Oto ahutana mwala kire mani ngeu pote, na i purine kire ngau mango, mo pwaarongoisuli ko si ha'ahonue e hui lu'e aana mo ooretai ngeulaa.

⁹ Na iidumilana mo mwane nge kire ngau aana maholona e hule aana e hai sinolai mwane. Oto a Jisas e uusunge'i eeliho'i aada, ¹⁰ e si lae ta'e pe'ie

mo pwaarongoisuli ingeie i laona iiola, na kire ko lae oto hunie po'o ni henue i Dalmanuta.

Mo Parise Kire Sukaa

Nga Hu'i-hu'ite

MATIU 16:1-4

¹¹ Ngaeta mo Parise kire lae mai saana a Jisas, oto kire ko aehota dodolosi ola oto aana, aena aana kire ko sare lupwe'i oohongie mola a Jisas aana kire lo'onga'inie uri e ka'a uure ike mwaanie a God. Oto kire ko unue uri ke asuie nga hu'i-hu'ite hunie kire ke leesie. ¹² Ta'e a Jisas ko si aawasirahe mola na ko te'uri, “!Ha'ike eena! ?E ue ni i'omu mwala aana maholo ienini, oto tarau omu ko sare leesie nga hu'i-hu'ite? !No ko unue oto huni'omu uri nga ta'a-ta'a mei ola urine haata'inilana e sa'a lae ike huni'omu!”

¹³ Oto a Jisas e lae mola mwaanire, ko si lae wau i ta'e i laona iiola, na ko aatoholo oto lo'u pe'ie mo pwaarongoisuli takoie po'o ni eesi po'o ta'au.

A Jisas E Ere Honosie

Ha'a-uusulinge Mo Parise

MATIU 16:5-12

¹⁴ Na aana maholona, mo pwaarongoisuli kire si saie uri kire pulongo huni tola bred ada, na ta'a-ta'a ho bred mola kire to'o aana i laona iiola.

¹⁵ Na a Jisas ko ha'apasulire uuri, “Omu ke lio talamiu mwaanie iis mo Parise, na iis a Herod Inemaui.”

¹⁶ Oto mo pwaarongoisuli ko lae pe'i ere hailiu i matolada maraada uuri, “Ohe ko ere urine i sulie kolu ka'a tola bred ike pe'ikolu.”

¹⁷ A Jisas e saie mone ne'isaenga ikire, oto ko dolosi aada uuri, “?E ue ni omu ko tolahi'e hiito'o aana uri omu ka'a tola bred ike pe'i'omu? ?Ohe omu ka'a lo'onga'i saie ike ue, wa omu ke lio saie? ?E ue ni saemiu e rorodo'a urine? ¹⁸ ?Omu to'o maamiu ka'u taane, na e ue omu ka'a sai lio sai ola? ?Omu to'o aalingemiu no'one, na e ue omu ka'a sai rongo sai ola? ?Ohe omu pulongosie oto, ¹⁹ maholo nou nisie e lime kele ho bred hunie e lime sinolai mwane? ?E nite lu'e nge omu onime'ini'i kire honu aana mo ooretai ngeulaa?”

Oto kire ko unue uuri, “Aawala mwana rue.”

²⁰ Oto a Jisas ko dolosi lo'u aada uuri, “?Na maholo nou nisie e hiu kele ho bred hunie e hai sinolai mwane, e nite lu'e nge omu ha'ahonu'i aana mo ooretai ngeulaa?”

Oto kire ko aalamie uuri, “E hiu.”

²¹ Oto a Jisas ko te'uri lo'u hunire, “?Na e ue omu ka'a sai lio sai'i?”

A Jisas E Ha'a-uurie Mwane

Maana E Ulu I Betsaeda

²² Oto maholo kire lae mai hule aana huilume i Betsaeda, ngaeta mwala kire toolea mai saana a Jisas nga mwane maana e ulu, na kire ko eitanaie uri ke hele i sapena. ²³ A Jisas e hele i ki'ine mwane e ulu ngeena, oto ko toolea ta'au mwaanie huilume. Oto e ngisuhie maana a mwaena, na e hele i pweune aana nimana, ko si dolosi aana uuri, “?E ue? ?O sai leesie taane oto nga mei ola?”

²⁴ Oto a mwaena e lio i lengi na ko te'uri, “!Tau, no ko leesie oto mwala, ta'e kire lio mala mo ei ko wale hailiu.”

²⁵ Oto a Jisas ko he'i hele lo'u weu i maana mwaena. Oto a mwaena ko si lio hahuroto, na maana e kohi oto, na ko lio diana aana ahutana walu

ola. ²⁶ Oto a Jisas ko si unue mola hunie uuri, “O ke su'uri lae lo'u i laona huilume waune, ta'e o ke oodo mola hunie nume i'oe.”

A Pita E Unu Tahanga'inie

Uri A Jisas Ingeie A Kraes MATIU 16:13-23; LUK 9:18-22

²⁷ Oto a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire ko lae lo'u hunie mo henue kali-kelie huilume paine i Sisaria Pilipae. Na maholo kire ko lae ngeena, a Jisas ko dolosi aada uuri, “?Ha'alaa mwala ko unu-unue uri ineu a tei?”

²⁸ Oto kire ko aalamie uuri, “Ngaeta mo iini ko unu-unue uri i'oe a Jon Loto Maa'i e mauri eeliho'i. Na nga mo iini ko unu-unue uri i'oe a Propet Elaeja. Na ngaeta mo iini lo'u ko unu-unue uri i'oe nga iini hikana mo propet oto i na'o.”

²⁹ Oto a Jisas ko he'i dolosi aada uuri, “?Oto e ue aana i'omu? ?Ha'alaa omu ko unu-unue uri ineu a tei?”

Oto a Pita ko aalamie uuri, “I'oe oto a Kraes, a Ha'a-uuri nge a God e haiholota'inie kei lae mai.”

³⁰ Oto a Jisas ko ere honosire mwaanie kire ha'arongoa lo'u nga iini aana uri ingeie a tei. ³¹ Na e aehota oto huni ha'a-uusulire uuri, “Ineu, a Kale Ni Iinoni, mo ola hunge ne kei sapesalu eeni. Mo rato ni mwane, na mo na'ohai pris, na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire kei leledieu, na hule aana kire kei horo maesieu oto. Ta'e aana oolune nga hai dinge, ne kei ta'ela'i eeliho'i lo'u.” ³² E tohungai unu haada'i aana leune oto urine hunire. Oto a Pita e kele toolea wau mwaanire, na ko ere honosie leune mwaanie.

³³ Ta'e a Jisas e to'omaaie ngaeta mo pwaarongoisuli, ko si ere aana a Pita, ko te'uri, “!Tahi mwaanieu, Satan! O ka'a saie ike ne'isaenga a God, ta'e o ko ere mola i sulie lio-lionga mo iinoni.”

Mo Iini Ko Mwa'e-mwa'e Huni Sapesalu I Tehula'ana Jisas Ha'alaa Kire Sai Lulu I Sulie

MATIU 16:13-23; LUK 9:18-22

³⁴ Oto a Jisas e soie mai mwala hunge na mo pwaarongoisuli ingeie i saana, ko si te'uri hunire, “Mala uri nga iini ko sare lulu i sulieu, nge ke pulongosie walu ola e sae haahi'i, na ke lulu i sulieu, ma'alana ke sapesalu i tehula'aku, hule aana maenga i lengine po'u-po'u. Iini nge ko aanga'inie po'u-po'u ingeie urine, ha'alaa e sai lulu i sulieu. ³⁵ Aana ta'ena nga iini nge ko sare kineta'inie mola mauriha'ana, nge kei deu tekela'inie oto. Ta'e iini nge ko deu tekela'inie mauriha'ana i tehula'aku na haahie Tataroha Diana ineu, nge kei ha'a-uurie. ³⁶ ?Ha'alaa nga mei taa diana nge iinoni kei terie aana kei to'o aana oto ahutana mo to'o-to'onga aana walumalau ie, na ko deu tekela'inie mola mauriha'ana oto i tehula'ani? ³⁷ ?Oto uri to'o-to'olana kei pe'ie aana maholona? !Ha'ike oto oo'oo! Nga mei ola hunie ke niie huni tola aaliho'i aana mauriha'ana, ha'ike lo'u. ³⁸ Mwala aana maholo ienini kire ko talei deu ta'e wau oto mola, aana kire ka'a kineta'inire ike lo'u mala mo iinoni a God. Oto mala uri nga iini ko masa huni unu tahanga'inie na mo ha'a-uusulinge ineu i matolana mwala ni ooraha'aa ienini, nge ineu no'one ne kei masa huni unu tahanga'inie aana maholo ne kei lae mai pe'ie mo ensel maa'i aana manikuluha'ana a Mama'a.”

9

*A Jisas E Haata'inie Manikulu'anga Ingeie**MATIU 17:1-13; LUK 9:28-36*

¹ Na a Jisas e he'i te'uri lo'u hunire, “To'ohuu no ko unue oto huni'omu uri ngaeta mo iini hikemiu mwala nge omu uure ngeena, omu kei saronai leesie Aalahanga a God kei lae mai, omu ke si mae.”

² Purine oono hai dinge e mango, a Jisas e toolea a Pita na Jemes na Jon pe'ie, na e na'oda ta'au takoie toloi henue paine hunie kire ke ii'o maraada. Ta'i lengi i leune, oto sapena Jisas ko hei-oolisi oto mola i na'oda, ³ na mo to'oni ingeie ko wana-wana, na kire ko rere'a oto hiito'o, liutaa aana ta'ena nga iini mei aano e sai hoda rere'a aani. ⁴ Oto mola aana maholona a Mosis na Elaeja ko tolana maau na kirerue ko ere oto pe'ie a Jisas.

⁵ Oto a Pita ko te'uri hunie a Jisas, “Ha'a-uusuli e tohungēi diana aana i'emeelu oto i leu. Melu kei esuie oto nga oolu aapa-aapa—nga iini nemue, nga iini nana Mosis, na nga iini nana Elaeja.” ⁶ A Pita ko ere tatakalo urine, aena aana kiraelu ko tohungēi me'u oto, hule aana e ka'a saie nga taa ko unue.

⁷ Oto mola aana maholona, mei uuru e lae oto mai haahire, na mei wala e uure mai mwaanie mei uuru ngeena ko te'uri, “Tohungēi kaleku oto ienini. Omu ke rongo hunie.” ⁸ Oto kire ko tolana lio hailiu ta'e kire ka'a leesie ike nga iini lo'u pe'ire, ta'e a Jisas hali'ite mola pe'ire.

⁹ Oto maholo kire ko siho toli oto mai mwaanie toloi henue ngeena, a Jisas ko si unue hunire uuri, “Mwaanie omu unu-unue nga taa omu leesie oodoie nga iini, lai hule aana maholo ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ta'ela'i mwaanie maenga.” ¹⁰ Oto kiraelu ko tola i sulie oto nga taa e unue, ta'e kiraelu ko heitalenga'inie taane i matoladaelu uuri, “?Nga taa ni lo'onga'inge aana ta'ela'inge mwaanie maenga ienini?”

¹¹ Na kire ko dolosi aana Jisas uuri, “?E ue ka'u mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire unue uri a Elaeja kei hola'i lae mai i na'ona a Kraes?”

¹² Oto a Jisas ko te'uri, “E to'ohuu oto, na e malisine uri a Elaeja ni ke hola'i lae mai huni deu aakau aana ahutana walu ola loosie a Kraes. ? Ta'e aana e urine, na e ue ka'u mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri kire kei maaleledie a Kale Ni Iinoni na kei sapesalu oto hiito'o? ¹³ Ta'e no ko unue oto huni'omu uri a Elaeja e pwani lae taane oto mai, na mwala kire talei deu mala saeda mola aana, mala mo Uusu-uusu Maa'i e ere lalai ka'u aana.”

*A Jisas E Ha'a-uurie Mwa'u Nge Li'oa Aaela E Hite Aana**MATIU 17:14-20; LUK 9:37-43*

¹⁴ Maholo a Jisas na Pita na Jemes na Jon kire ooli mei saana ngaeta mo pwaarongoisuli ingeie, na kire ko leesie mwala hunge kire loko ahuire. Na ngaeta mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire ko ere-ere haitapali pe'ire. ¹⁵ Oto maholo mwala kire leesie a Jisas, kire ko tohungēi pangata'i, na kire ko huru oto mai honosie.

¹⁶ Oto a Jisas ko dolosi aana mo pwaarongoisuli ingeie uuri, “?Nga taa ni omu ko ere haitapali pe'ire haahie?”

¹⁷ Oto ngaeta mwane aana mwala hunge ngeena ko aalamie a Jisas uuri, “Ha'a-uusuli, nou toolea mai kaleku i seemu, aena aana li'oa aaela e hite aana, oto e ka'a sai ere ike. ¹⁸ Maholo li'oa aaela ngeena kei hulesie, oto ko reputē'inie oto i aano, na huto-huto ko tahe oto aana wawana, na ko ngangadie oto nihona, na ahutana sapena ko rarasi mango oto. Nou unue ka'u oodoie mo pwaarongoisuli i'oe hunie kire ke ta'aasie li'oa aaela ngeena mwaanie, ta'e kire dau kaso mola.”

19 Oto a Jisas ko te'uri hunire, "I'omu pwaunge si'iri ie, i'omu mo iinoni aaela, suata mone hule aana omu ka'a hiiwalaimoli ike aana a God. !No ko talei ha'aweoau oto mola pe'i'omu! ?Uri ne kei ii'o tewa ka'u lo'u uri taa pe'i'omu, omu ke si hiiwalaimoli? Toolea ka'u mei a mwa'une i seeku."

20 Oto kire toolea mai a mwa'une i saana Jisas. Na maholo li'oa aaela ngeena e leesie mola a Jisas, oto ko hulesie oto a mwa'une na ko reputie'inie oto i aano, na a mwa'une ko tesilepa oto hailiu, na huto-huto ko tahe oto aana wawana.

21 Oto a Jisas ko dolosi aana aamana mwa'une uuri, "?Maholo uri taa ni mei ola ngeena e aehota hite aana?"

Oto aamana ko aalamie uuri, "Uure oto aana maholo e mwai-mwei.
22 Mo maholo hunge li'oa aaela ngeena ko horo'ie oto aani aasilana i laona dunge na i laona wai. Oto mala uri nanamanga i'oe e sai pe'ie, nge o ke aamasi'emeelu na o ke pe'i'emeelu oto."

23 Oto a Jisas ko ere uuri hunie, "?E ue o ko unue uuri, 'Mala uri nanamanga i'oe e sai pe'ie'? Ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli aana God e sai esuie ahutana walu ola."

24 Oto aamana mwa'une ko tolana soi oto paine uuri, "Nou hiiwalaimoli taane, ta'e hiiwalaimolinge ineu e o'oru'e. !Oto o ke pe'ieu hunie hiiwalaimolinge ineu ke a'aila'a na mwaanie nou ne'isae rue-rua'a lo'u!"

25 Oto a Jisas e leesie mwala hunge kire ko lae mai kara'inie, ko si ere aana li'oa aaela ngeena uuri, "I'oe li'oa aaela nge o ko ha'apungue aalingana kele mwa'u ngeena na o ko ha'apweue mwaanie e ere-ere, no ko unue oto huni'o uri o ke iisitaa mai mwaanie a mwa'u ngeena. Na o ke su'uri sili eeliho'i lo'u i laona mwa'u ngeena aana nga maholo."

26 Oto li'oa aaela ngeena ko aawara oto paine, ko ha'a-aririe, ko si iisitaa oto mwaanie a mwa'une. Na a mwa'une e lio mala e mae oto, na ahutana mwala ko meni te'uri, "E mae oto ni ngeena." 27 Ta'e a Jisas e hele i nimana, oto ko ta'ea, na a mwa'une ko uure oto i lengi.

28 Oto maholo a Jisas e hule aaliho'i i nume, mo pwaarongoisuli ingeie ko lae mai maraada, kire ko si dolosi aana uuri, "?E ue ka'u nge i'emeelu, melu ka'a sai oohe aasie li'oa aaela ngeena mwaanie a mwa'une?"

29 Oto a Jisas ko aalamie uuri, "Omu sai oohe aasie taungei li'oa aaela urine mola aani aarenga'inge ha'alaa."

A Jisas E Ere Lalai Lo'u

I Sulie Maenga Ingeie

MATIU 17:22-23; LUK 9:44-45

30 Oto a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie, kire uure i leune, kire si lae lo'u i liu aana po'o ni henue wau i Kalili. A Jisas e ka'a saeto'o aana ike nga ta'a-ta'a iini ke saie leu e ii'o aana, 31 aana aana ko ha'a-uusulie mo pwaarongoisuli ingeie, na ko te'uri hunire, "Pwelolaku a Kale Ni Iinoni kei lae i nimana mo iinoni hunie kire ke horo maesieu, ta'e i purine e oolu hei dinge ne kei ta'ela'i lo'u hunie mauringe." 32 Mo pwaarongoisuli kire ka'a sai diana aana ike nga taa lo'onga'inge aana ha'a-uusulinge ingeie, ta'e kire ko me'u mola huni dolosi lo'u aana.

?A Tei Ni E Paine Liutaa?

MATIU 18:1-5; LUK 9:46-48

33 Maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire hule hai Kapaneam, oto kire lae i laona ngaeta nume. Oto a Jisas ko dolosi aada uuri, "?Nga mei taa ni omu ere-ere i sulie maholo kolu lae poi sulie tala?"

³⁴ Ta'e kire ka'a aalamie ike aena aana kire lae pe'i ere haitelili haahie uri a tei hikada ni e paine liutaa.

³⁵ Oto a Jisas e ii'o i aano, na ko soie aawalai pwaarongoisuli mwana rue ingeie, ko si te'uri hunire, "Mala uri ta'ena nga iini ko sare aalaha, nge ke ha'amwai-mwei'aa maraana, na ke asu mala koni-konihe nana ahutana mwala."

³⁶ Oto e toolea kele mwela, ko si ha'a-uuresie i matolada. E ako haahie, na ko te'uri hunire, ³⁷ "Ta'ena nga iini nge ko tola konie nga kele mwela mala ienini aana sataku, nge ko tola konie eena. Na ta'ena nga iini nge ko tola konie, ko tola konie no'one iini e uusunge'inie mei eena."

A Tei Nge E Ka'a Uure Honosikolu, Iini Pe'ikolu Eena

LUK 9:49-50

³⁸ Oto a Jon ko ere uuri hunie, "Ha'a-uusuli, emi leesie ngaeta mwane ko oohe aasie mo li'oa aaela mwaanie mwala aana satamu, oto melu ere aana, aena aana ingeie ha'ike aana pulitaa ikolu."

³⁹ Ta'e a Jisas e unue hunire uuri, "Su'uri uure honosie, aena aana nga iini e sa'a asuie ike nga hu'i-hu'ite mola aana sataku, na uri ke ere aelasieu lo'u i puri. ⁴⁰ Aana ta'ena nga iini nge ka'a uure honosikolu, nge ingeie iini pe'ikolu eena. ⁴¹ No ko unue oto huni'omu uri, mala nga iini ko niie nga mei wei emiu aena aana omu ko lulu i sulieu, nge a God kei waaie taane iinoni ngeena."

Mwaanie Nga Iini E Dau Tekela'inie Hiiwalaimolinge

Aana Jisas

MATIU 18:6-9; LUK 17:1-2

⁴² Oto a Jisas ko he'i ere uuri lo'u, "Oto mala nga iini ko ha'atataroa nga kele iini aana mo iini ko hiiwalaimoli eeku ienini, e lae otoi diana hunie iini urine pwarolana nga hau peine ke lae mola i luana, oto kulu-aasilana ke lae mola i laona aasi.

⁴³ "Na mala uri ki'imu maraamu ko ha'atataro'o hunie ooraha'aa, nge o ke lama mousie mola. Aana e diana liutaa huni lai sili i laona maurihe huu mola pe'ie ta'a-ta'a ki'i-ki'i, mwaanie uri laenga pe'ie e ro ki'imu i laona dunge ni ha'amotaahinge. Leu ngeena, leu dunge paine aana, na nga mei ola huni mwa'asie ha'ike lo'u.† ⁴⁵ Na mala ae'aemu ko ha'atataro'o hunie ooraha'aa, nge o ke lama mousie mola. Aana e diana liutaa huni lai sili i laona maurihe huu pe'ie ta'a-ta'a ae'ae, mwaanie uri laenga pe'ie e ro ae'aemu i laona dunge ni ha'amotaahinge. ⁴⁷ Na mala uri maamu ko ha'atataro'o hunie ooraha'aa, nge o ke kae aasie mola. Aana e diana liutaa huni lae i laona Aalahanga a God mola pe'ie ta'a-ta'a maa, mwaanie laenga pe'ie e ro maamu i laona dunge ni ha'amotaahinge. ⁴⁸ Aana leune, mo mwaa-mwaa huni ngaa mwala urine, kire ka'a sai mae ike, na dunge i leune no'one sa'a roro'a ni mwa'a oto oo'oo aana ta'ena nga maholo. ⁴⁹ Na i leune dunge kei weruhie ahutada tara'asi.

⁵⁰ "Ahaa mei ola diana, ta'e mala uri ahaanga aana kei lae mwaanie, kei ne'i ola aaela oto aana e sa'a ahaala ike lo'u. Oto urine, e malisine tolahamiu ke ahaala tara'asi, na omu ke ii'o ni henuelama i matolamiu heiliu."

10

A Jisas E Ha'a-uusuli

† 9:43 9:43 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie mo tatala 44 na 46 nge kire rongo sada mola mala tatala 48.

*Honosie Ha'a-oninge**MATIU 19:1-12; LUK 16:18*

¹ Oto a Jisas e lae mwaanie i leune, e si lae mwaanie i Kalili hunie po'o ni henue i Jiudia na lo'u hunie aapa po'o wau aana wai peine i Jodan hatarie sato pwaa. Na mwala hunge kire loko lo'u mei i saana, ko si ha'a-uusulire oto mala ko eu'esuie tarau hunire. ² Ngaeta mo Parise kire lae mai saana huni lupwe'i dolosi pweloa, na kire ko dolosi aana uuri, "O ke unue ka'u oodoi'emeelu. ?Uri e diana taane aana mo Ha'atolanga ikie hunie poro ke sikaa mola hu'e ingeie?"

³ Oto a Jisas ko aalamire pe'ie mei wala ni dolosinge uuri, "?Nga Ha'atolanga uri taa a Mosis e niie huni'omu oto uure mai na'o?"

⁴ Oto kire ko te'uri, "A Mosis e toli'aasie taane mola uri *poro e sai sikaa mola hu'e ingeie mala uri ko hola'i uusue nga uusu-uusu aani sikanga.*" *Diutronomi 24:1-4*

⁵ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "A Mosis e uusue ha'atolanga ngeena huni'omu, aena aana saemi e lae otoi heu. ⁶ Ta'e aana aehotalana walumalau, *A God e ha'aholaa mwane na keni, Jenesis 1:27* oto mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue. ⁷ Na aena urine, nga mwane kei oopa mwaanie aamana na nikana, kei ii'o ruru oto pe'ie hu'e ingeie. ⁸ Na kirerue kei ne'ie oto ta'a-ta'a iinoni, na e ro iinoni ngeena nga ro iinoni hai aropa'i ha'ike lo'u, ta'e ta'a-ta'a iinoni oto. ⁹ Aena urine, mei ola nge a God e ho'o rurue oto, mwaanie nga iini e he'i oopa-oopaa lo'u."

¹⁰ Oto maholo kire aaliho'i weu i nume, mo pwaarongoisuli ingeie kire ko he'i dolosie lo'u mei ne'isaenga ngeena aana a Jisas. ¹¹ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Mala uri nga mwane ko sikaa hu'e ingeie na ko to'o aana lo'u ngaeta hu'e aropa, a mwane ngeena ko mesi oto eena aana ko hele roro'anga haahie hu'e ingeie. ¹² Na e urine lo'u aana hu'e nge ko sikaa poro ingeie na ko to'o aana lo'u ngaeta poro aropa. A hu'e ngeena ko mesi no'one, aana ko hele roro'anga haahie poro ingeie."

*A Jisas E Ha'adiana'aa Mo Mwela**MATIU 19:13-15; LUK 18:15-17*

¹³ Ngaeta mwala kire toolea mai mo mwela i saana Jisas hunie ke hele i pweude aana nimana, ta'e mo pwaarongoisuli ingeie kire ko ere aada. ¹⁴ Na maholo a Jisas e manata'inie urine, ko saewasulire, na ko ere aana mo pwaarongoisuli ingeie uuri, "Omu ke toli'aasie mo mwela hunie kire ke lae mai seeku, na omu ke su'uri uure honosire. Aena aana mo iini kire urihana mo mwela ngeena ha'alaa kire ko sili i laona Aalahanga a God. ¹⁵ To'ohuu no ko unue huni'omu uri mala nga iini e ka'a ha'amwai-mwei'aa mala mo mwela mwai-mwei, nge e sa'a roro'a sili ike i laona Aalahanga a God." ¹⁶ Oto a Jisas e akoire, na e hele i pweude aana nimana, e si ha'adiana'ara.

*A Jisas E Ha'a-uusuli**I Sulie To'o-to'onga**MATIU 19:16-30; LUK 18:18-30*

¹⁷ Maholo a Jisas ko aehota oto hunie kei lae lo'u, na ngaeta mwane e huru mei i saana, ko pouruuru oto i na'ona, na ko dolosi aana uuri, "?Ha'a-uusuli diana, nga taa ne kei esuie ka'u hunie ne ke hele aana maurihe huu?"

¹⁸ Oto a Jisas ko aalamie uuri, "?E ue o ko unue uri ineu nou diana? Nga ta'a-ta'a iini ka'a diana ike ta'e a God hali'ite. ¹⁹ Ta'e aana dolosinge i'oe, o saie ka'u oto mo Ha'atolanga a Mosis. *Mwaanie o talei horo-horo, na mwaanie o mai-mesi, na mwaanie o peli-peli, na mwaanie o pwelu wala*

eero-eero, na mwaanie o ha'amwe'u-mwe'ue nga iini, na o ke ha'ama'u aana aamamu na nikemu.” *Eksodas 20:12-16*

²⁰ Oto a mwaena ko te'uri hunie, “Ha'a-uusuli, ahutana mo ha'atolanga ngeena nou hele i suli'i uure oto aana maholo nou mwei-mwei hule mai si'irini.”

²¹ Oto a Jisas ko to'omaaie pe'i manata-diananga hunie, na ko te'uri hunie, “Ta'a-ta'a mei ola lo'u mola nge o kei esuie. O ke lai ha'aholinge'inie to'o-to'olamu, na o ke niie mei to'oha aani nana kira maitale. Aana ko urine nge o ke si to'o-to'o lo'u aana mo ola diana i Lengi. Mango urine, o ke si lae mai lulu i sulieu.”

²² Oto maholo a mwaena e rongo urine, ko si lae mwaanie pe'i saehuunge paine aena aana e tohungai to'o-to'o oto liutaa.

²³ Oto a Jisas e to'omaaie mo pwaarongoisuli ingeie, ko si te'uri hunire, “Kei tohungai aasa oto hiito'o hunie mwala e to'o-to'o huni sili i laona Aalahanga a God.”

²⁴ Oto mo pwaarongoisuli ingeie kire ko tohungai apara'i pe'i pangata'inge aana e ere urine, ta'e a Jisas ko te'uri lo'u hunire, “Maeni mwela ineu, e tohungai aasa huni lai sili i laona Aalahanga a God. ²⁵ E mwada'u mola hunie uri nga kamel kei sili i sulie kele waa-waata aana nile tau-teuri, liutaa aana iinoni to'o-to'o ke sili i laona Aalahanga a God.”

²⁶ Maholo mo pwaarongoisuli e rongo urine, oto kire ko tohungai pangata'i liutaa, na kire ko dolosi heiliu i matolada uuri, “?Oto a tei ke'u ke si helesie maurihe huu?”

²⁷ A Jisas e to'omaaie, na ko te'uri, “Walu ola ienini kire aasa oto hiito'o hunie iinoni, ta'e hunie a God kire mwada'u mola.”

²⁸ Oto a Pita ko dolosi aana Jisas uuri, “Oto, o ke lio ka'u. ?E ue aana i'emeelu? Melu toli'aasie oto ahutana walu ola i'emeelu mango oto huni lulu i suli'o.”

²⁹ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “To'ohuu no ko unue huni'omu uri nga iini nge ko toli'aasie nume ingeie, wa mo eesine mwane, wa mo eesine keni, wa nikana, wa aamana, wa mo mwela ingeie, wa mo aano ingeie, i tehula'aku na i tehula'ana Tataroha Diana, ³⁰ nge kei to'o-to'o lo'u liutaa aana nga moi taa ko toli'aasi'i ngeena. I laona walumalau ie kei hele ha'atangalau aani nume, na aani eesine mwane, na aani eesine keni, na aani nikana, na aani mwela, na aani mei aano. Ta'e taunge'inilana kei lae oto no'one. Na aana walumalau haalu ko lae maine, nge ke si hele aana maurihe huu. ³¹ Aana mo iini hunge kire ko na'o ka'u oto ie, kire kei saro puri mola. Na mo iini hunge kire ko puri oto ie, kire kei saro na'o lo'u mola.”

Oolune Nga Maholo A Jisas E Ere Lalai I Sulie Maenga Ingeie
MATIU 20:17-19; LUK 18:31-34

³² Oto maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire ko lae ta'au i sulie tala hunie i Jerusalem, a Jisas ko lae oto i na'o aana mo pwaarongoisuli. Mo pwaarongoisuli kire ko tohungai pangata'i oto hiito'o, na mwala ko lae pe'ire ngeena kire ko me'u. Oto a Jisas e he'i toolea lo'u aawalai pwaarongoisuli mwana rue wau maraada, ko si ha'arongora aana nga moi taa kei reu aana. ³³ Oto ko te'uri hunire, “Omu ke rongo ka'u. Kolu ko lae oto hunie i Jerusalem ie, leu nge ineu a Kale Ni Inoni pwelolaku kei lae aana i nimana mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis. Kire kei leieu oto hunie maenga, na kire kei niieu lo'u hunie mo Aapoloa Aaopa. ³⁴ Oto kire kei ha'amwasi eeku, na kire kei ngisuhieu, na kire kei repusieu, na kire kei horo maesieu oto. Ta'e aana oolune nga hai dinge, ne kei ta'ela'i eeliho'i lo'u mwaanie maenga.”

A Jemes Na Jon Ko Suke

Uri Kirerue Ke Paine

MATIU 20:20-28

³⁵ Oto a Jemes na Jon, e ro kalena Sebedi, kire lae mai i saana Jisas, oto kire ko te'uri hunie, “Ha'a-uusuli, ta'a-ta'a mei ola mere saeto'o aana uri o ke da huni'emere'i.”

³⁶ Oto a Jisas ko dolosi aadarue uuri, “?Nga mei taa ni ngeena?”

³⁷ Oto kire ko aalamie uuri, “Mere saeto'o aana o ke toli'aasie mere ke aalaha pe'i'o aana e ro na'ohai leu aana aalahanga manikulu'e i'oe, nga iini i pwalo-pwalomu na nga iini i meu-meulimu.”

³⁸ Oto a Jisas ko te'uri hunirerue, “More ka'a saie ike nga taa more ko sukaa ni ngeena. ?Uri more sai hotela'inie taane iiola ne kei hotela'inie?† ?Wa kei hi'e huni'omore'i?”

³⁹ Oto kirerue ko aalamie uuri, “Mere sai esuie mola.”

Oto a Jisas ko te'uri lo'u hunirerue, “To'ohuu, more kei hotela'inie taane iiola ne kei hotela'inie. ⁴⁰ Ta'e uri hunie ii'onga i pwalo-pwaloku na i meu-meuliku, e ka'a leu ike i sapeku huni niie hunie nga iini, aana e ro ii'o-ii'oha ngeena kire ii'o oto loosie mo iini a God e lio hilisire.”

⁴¹ Maholo ngaeta aawalai pwaarongoisuli kire rongoa sukanga a Jemes na Jon oto kire ko si saewasulirerue. ⁴² Oto a Jisas e soie ahutada mai i saana, ko si te'uri hunire, “Omu saie oto uri mo aalaha ni welumalau kire ko sasare haata'inie nanamanga ikire haahie mwala ikire, na mo na'ohai mwane kire sai deu rarachie no'one mwala huni lae i sulie mo heri-huninge ikire. ⁴³ Ta'e i'omu, omu ke su'uri te'urine i matolamiu. Nga iini hikemiu ko sare aalaha, nge ke ne'i iinoni eu'esu nemiu. ⁴⁴ Na nga iini hikemiu ko sare ne'i na'ohai mwane haahi'omu, nge ke ne'i koni-konihe nana ahutemiu mango. ⁴⁵ Aana ma'alana ineu a Kale Ni Iinoni, nou ka'a lae ike mai hunie uri mwala ke asu nekue, ta'e nou lae mai huni ne'i koni-konihe nana mwala, na huni niie mauriha'aku i tehula'ana mwala hunge, na huni holi eeliho'i aana mwala hunge.”

A Jisas E Tahanie

Maana A Batimeas

MATIU 20:29-34; LUK 18:35-43

⁴⁶ Oto a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie, kire lae mai hunie huilume i Jeriko. Maholo kire iisitaa lo'u mwaanie i Jeriko, na mwala hunge e lae no'one pe'ire. Na a Batimeas, kalena Timeas, ko o'o'o suli maholo i reune tala mola huni susuke ola nana aana mwala ko liu-liu, aena aana maana e ulu. ⁴⁷ Maholo e rongoa a Jisas ni Nasaret ko liu, oto ko soi uuri, “!Jisas, Kalena Deved Inemauro, o ke aamasieu!”

⁴⁸ Oto mwala hunge ko ere aana hunie ke rohu, ta'e ko si soi mola oto i lengi mola uuri, “!Kalena Deved Inemauro, o ke aamasieu!”

⁴⁹ Oto a Jisas e uure hahuroto, na ko te'uri hunire, “Omu ke soie mai.”

Oto kire soie mwane e ulu ngeena na kire ko unue uuri, “O ke ilenimwa'e mola. !Ta'ela'i! A Jisas ni ko soi'o ngeena.” ⁵⁰ Oto e aasie to'oni tetewa ingeie mwaanie na ko pola oto i lengi na ko lae oto i saana Jisas.

⁵¹ Oto a Jisas ko dolosi aana uuri, “?Nga taa o saeto'o aana ne ke asuie huni'o?”

Oto a mwane e ulu ngeena ko te'uri, “Ha'a-uusuli, saeku hunie ne ke lio-lio lo'u.”

† **10:38** 10:38 Erenga ni Krik e unue uuri, “?Uri more sai inu aana kao-kao ne kei inu aana?” huni aalahuu i sulie sapesalunge. A Jisas ko dolosi aadarue uri kirerue sai esu susule'i taane huni mae i tehula'ana.

⁵² Oto a Jisas ko te'uri hunie, “O ke lae. Hiiwalaimolinge i'oe aaku e ha'a-uuri'o oto.” Oto maana e tolana lio-lio lo'u, na a mwaena ko lae oto i sulie a Jisas.

11

A Jisas E Aarapuu

I Jerusalem Mala Inemauri

MATIU 21:1-11; LUK 19:28-40; JON 12:12-19

¹ Maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae hunie i Jerusalem, kire ko nanauhie mo huilume i Betfeis na i Betani, kara'inie Uuwo Ni Ei Olif. Oto a Jisas ko uusunge'inie e ro pwaarongoisuli ingeie oto i na'o, ² na ko te'uri hunirerue, “More ke lae i na'o aana huilume nge kolu ko leesie ta'aune. Na maholo more kei hule ta'au, more kei leesie kele dongki haalu kire pwasue ta'au i leune. Dongki ngeena, nga iinoni ka'a ta'e ike ue aana. Oto more ko luhesie, more ko toolea mai hunieu. ³ Mala uri nga iini ko dolosi aamore'i uuri, “?More ko luhesie huni taa?” oto more ke unue oodoie uuri, ‘A poro paine e saeto'o aana, na kei ha'atola aaliho'i taane lo'u mei aana lau-leu.’”

⁴ Oto kinerue lae ta'au, na kire ko lio oodoie oto kalei dongki i sulie tala nge ngaeta mwala kire pwasue oto i maana nume. Na maholo kinerue ko luhesie, ⁵ ngaeta mwala kire uure i leune, kire ko dolosi aadarue uuri, “! Ei! ?More ko luhesie dongki ngeena huni taa?”

⁶ Oto kinerue ko aalamire oto mala a Jisas e hatonga'i hunirerue, na mo mwaena ko toli'aasie oto hunirerue. ⁷ Oto kinerue toolea mai kalei dongki ngeena i saana a Jisas, na kinerue ko aasie mo to'oni ikirerue i kolune dongki, oto a Jisas e si ta'e i lengine.

⁸ Na aana maholona mwala hunge kire eepasie tala aana mo to'oni ikire, na ngaeta mo iini kire ko lamasie mo kele sasarai ei i laona ma'usu na kire holasi'i no'one i sulie tala. ⁹ Oto mwala kire na'o na mo iini i purine a Jisas, kire ko si lae pe'i soi oto paine, na kire ko lahea God uuri, “!Lahea God! A God ke ha'adiana'aa iini ko lae mai nunuha'ana satana. ¹⁰ A God ke ha'adiana'aa mwane ie, aana ko lae oto mai huni ne'i inemauri naka mala a Deved Inemauri weuwaka. !Lahea God ta'au i Lengi!”

¹¹ A Jisas e lae hule ta'au i Jerusalem, oto e lae sili ta'au i laona Nume Maa'i Peine, ko lio hailiu hunie leesie ahutana mo ola. Ta'e aena aana maholona ko seulehi mone oto, e lae mola hunie i Betani pe'ie aawalai pwaarongoisuli mwana rue ingeie.

A Jisas E Uesie Ngaeta Ai

MATIU 21:18-19

¹² Oto e dangi ho'owa kire ko eeliho'i mei mwaanie i Betani, na maholona a Jisas ko hiolo. ¹³ Oto e leesie ai fik uure mai ha'atau, na apana e ure diana. Oto ko lae oto i saana huni leesie ohe nga hue-huei ei aana. Ta'e maholo e lae mai hule aana, na ko leesie mola ta'e apa-apana hali'ite, i sulie e ka'a hule ue aana maholo hunie mo fik kei hungu. ¹⁴ Oto a Jisas ko te'uri hunie ai ngeena, “Nga iini sa'a roro'a ni ngaue lo'u nga hue-huei ei lo'u eemu uure si'iri pwau weu.” Na mo pwaarongoisuli ingeie kire rongoa oto nga taa e unue.

A Jisas E Oohea Mwala

Mwaanie Nume Maa'i Peine

MATIU 21:12-17; LUK 19:45-47; JON 2:13-22

¹⁵ Maholo kire lai aarapuu ta'au i Jerusalem, oto a Jisas ko lae i laona lolata aana Nume Maa'i Peine, na ko aehota oohea mwala ko holi-holi na mo iini ko ha'a-ha'aholinge'i ola. Ko keusie oto mo taetahe mwala ko ooli-oolisi to'oha na mo leu ni ii'o-ii'o ikire mo iini ko ha'aholinge'i hiroikuu. ¹⁶ Na ko uure honosie oto mwaanie nga iini e toolea lo'u mei nga mei ola huni ha'aholi i laona lolata aana Nume Maa'i Peine. ¹⁷ Oto ko si ere aada uuri, "A God e unue aana mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Nume ineu oto nume ni aarenga'inge hunie mwala aana ahutana mo henue i laona walumalau. Aesaea 56:7* Ta'e omu ko si da mola ko ne'ie hahale kira horopeli kire sai mumuni i laona." *Jeremaea 7:11*

¹⁸ Oto mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire rongo urine, kire ko aehota lo'onga'i oto i sulie nga tala uuri taa kire kei horo maesie a Jisas aana. Ta'e kire ko me'ute'inie, aena aana ahutana mwala ko tohungai pangata'inie ha'a-uusulinge ingeie. ¹⁹ Oto e hule i seulehi, a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae oto lo'u mwaanie i Jerusalem.

A Jisas E Ha'a-uusuli I Sulie Aarenga'inge Pe'i Hiiwalaimolinge

MATIU 21:20-22

²⁰ Oto i maahu'o-hu'o aana hai dinge lo'u i puri, kire ko eeliho'i lo'u mei sulie tala, na kire ko leesie ai nge a Jisas e uesie, e mae uure i to'elena lai hule oto aana imi-imine. ²¹ Oto a Pita ko aamasito'o aana nga taa nge a Jisas e unue, oto ko te'uri hunie, "Ha'a-uusuli, o ke lio ka'u. Ai nge o uesie e mae oto."

²² Oto a Jisas ko unue hunire uuri, "Omu ke hiiwalaimoli mola aana a God. ²³ To'ohuu no ko unue huni'omu uri mala ta'ena nga iini eemiu ko unue hunie toloi henue ie uuri, 'O ke pola mola i eesi,' na e ka'a ne'isae rue-rua'a, nge nga taa e sukaa kei reu mola hunie. ²⁴ Oto aena ngeena no ko unue huni'omu uri aana maholo omu ko aarenga'i na omu ko sukaa nga mei ola aana a God, omu ke noruto'o oto uri omu hele aana oto, na niilana nga taa omu sukaa kei lae oto huni'omu. ²⁵ Na maholo omu ko aarenga'i, omu ke hola'i sae'aasie ka'u nga mei ola omu ko to'o aana honosie nga iinoni, hunie Aamamiu i Lengi ke si sae'aasie mo ooraha'aanga i'omu mala omu esuiena."†

Mo Rato Ni Jiu Kire Lupwe'i Dolosie Uri Nanamanga

A Jisas E Uure I Tei

MATIU 21:23-27; LUK 20:1-8

²⁷ Oto kire ko he'i hule lo'u ta'au i Jerusalem, na maholo a Jisas e lae i laona Nume Maa'i Peine, mo na'ohai pris, na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, na mo rato ni mwane, kire lae mai saana. ²⁸ Oto kire ko dolosi aana uuri, "?Nga nanamanga uri taa ni o to'o aana huni esuie walu ola o ko deu'i ngeena? ?Na a tei ni e niie nanamanga ngeena huni'o?"

²⁹ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, "Ineu no'one no ko sare hola'i dolosie ta'a-ta'a mei dolosinge aamiu. Mala omu ko aalamieu, nge ne ke si unue oodoi'omu uri nanamanga uri taa nou to'o aana huni esuie walu ola ienini. ³⁰ Oto omu ke unue ka'u oodoieu. ?A tei ni e niie nanamanga hunie a Jon huni loto maa'i aana mwala? ?A God wa mo iinoni mola?"

† **11:25** 11:25 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 26 uuri, "Ta'e mala omu ka'a sae'aasie mo ola aela nge mwala ko deu'i huni'omu, nge Aamamiu ta'au i Lengi e sa'a sae'aasie no'one mo ooraha'aanga i'omu." Leesie Matiu 6:14-15.

³¹ Oto kire ko aehota ere hailiu i matolada uuri, “?Oto nga taa kolu kei unue? Mala uri kolu kei unue a God ni e niie nanamanga ngeena hunie a Jon, nge kei unue hunikolu uuri, ‘?Nge ko urine, na e ue omu ka'a hiiwalaimoli aana?’ ³² Ta'e mala kolu kei unue uri iinoni mola ni e niie nanamanga ngeena hunie a Jon, nge kolu kei lio talakaelu aana mwala. Aena aana ahutana mwala kire mani ne'isae oto uri a Jon ingeie nga propet to'ohuu.”

³³ Oto kire ko si aalamie mola a Jisas uuri, “Melu ka'a saie ike.”

Oto a Jisas ko si te'uri hunire, “Ko urine, nge ineu na nou sa'a unue ike no'one oodoi'omu uri nga nanamanga uri taa no ko esuie mo ola ienini aana.”

12

A Jisas E Aalahuu Aana

Mo Mwane Aaela

Ko Lio I Sulie Hohola

MATIU 21:33-46; LUK 20:9-19

¹ Oto a Jisas ko aehota ere ni aalahuunge hunire uuri, “Ngaeta mwane e o'o'o oto ko hesie hohola aani grep. Oto e para ahuie, na e asuie leu huni losie mo grep hunie kei ne'i waen, na e tohue saohai nume huni kakakali. Oto e ha'amangoa hahu'ana hohola ingeie ngeena urine, e si ha'ahaulaa aana ngaeta mo mwane hunie kire ke lio i sulie aana maholo ko lae i suli henu. ² Oto e hule aana maholo ni so'okoninge, a mwaena ko uusunge'inie ngaeta koni-konihe ingeie huni toolea mai nga taa mo mwane ko lio i sulie hohola ingeie kei niie hunie. ³ Ta'e mo mwane ngeena kire wini-winie mola koni-konihe ngeena, na kire uusunge'i eeliho'i aana mola mwaakule. ⁴ Oto poro painena ko he'i uusunge'inie lo'u ngaeta koni-konihe ingeie wau i saada. Oto kire ko he'i seunie lo'u, na kire rapu i pweune, na kire ko horo waelie oto hiito'o. ⁵ Oto a mwaena ko he'i uusunge'inie lo'u ngaeta koni-konihe ingeie, ta'e kire horo maesie lo'u mola. Na mo iini hunge aana mwala au'esu ingeie, ta'a-ta'a taungei mei olana e rau no'one aada urine, aana kire rapusie ngaeta mo iini aada, na kire horo maesie ngaeta mo iini aada no'one. ⁶ Oto lae-lae a mwaena e to'o aana mola ta'a-ta'a iinoni e oore lo'u huni ha'atolaa, ta'e ta'a-ta'a mwela moute'i ingeie ni otona. Oto a porona ko si uusunge'inie oto a kalena, aana e lo'onga'i uuri, ‘A kaleku ha'alaa kire kei ha'ama'u aana.’ ⁷ Ta'e mwala au'esu ngeena kire ko si meni ere i sulie mola uuri, ‘Mwane nge kei to'o aana hohola ngeena oolisie aamana oto ie. Kolu ke horo maesie mola hunie kolu ke to'o aana oto hohola ienini.’ ⁸ Oto kire tapolie na kire ko horo maesie oto. Na kire ko aasie oto wau i purine para aana hohola.”

⁹ Oto a Jisas ko dolosi aada uuri, “?Ha'alaa nga taa nge poro paine haahie hohola ngeena kei esuie aana mwala ngeena? Maholo kei lae mai, nge kei tohungei horo suuhe'inie oto mwala aaela ngeena, na kei ha'ahaulaa lo'u hohola ngeena aana ngaeta mwala aaopa. ¹⁰ Omu saie ka'u oto Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Hau nge mwala tou-tohu nume kire leledie ka'u, e si ne'ie tohungei heu susu aana nume.* ¹¹ A God ni e asuie urine, na e lai lio manikulu'e i maaka mo iinoni. *Sam 118:22-23* ?Ta'e e ue omu ka'a rongo saie?”

¹² Oto mo na'ohai mwane aana mo Jiu kire ko sare tapolie mola a Jisas, aana kire rongo saie mola uri aalahuunge a Jisas aana mo mwane aaela ngeena ko ere mola i sulire. Ta'e kire ma'ute'inie mola mwala e hunge, oto kire toli'aasie, kire si lae mola mwaanie.

Mo Rato Ni Jiu Kire Lupwe'i Dolosi I Sulie Takis
MATIU 22:15-22; LUK 20:20-26

¹³ Oto mo na'ohai mwane aana mo Jiu kire ko uusunge'inie ngaeta mo Parise na ngaeta mo iini aana pulitaa a Herod huni lai pweloa a Jisas aani dolosinge. ¹⁴ Kire lae mai saana a Jisas, oto kire ko te'uri, "Ha'a-uusuli melu saie uri walaimolinge ni oto o ko unu-unuena. Oto o ka'a aapwasu ike aana nga taa mwala aaopa ko lo'o-lo'onga'inie aena aana o ka'a lio ike hunie maana mo iinoni, ta'e o ko ha'a-uusuli mola i sulie hari-huninge a God hunie mo iinoni. Oto o ke unue oodoi'emeelu. ?Uri e adona taane huni niie takis hunie aalahanga ni Rom wa ha'ike?"

¹⁵ Ta'e a Jisas e lio saie mola mo pwelonga ikire, oto ko aalamire uuri, "E ue omu ko sare lupwe'i pwaoau? Omu ke haata'inie ka'u seleni hunie takis ngeena aaku."

¹⁶ Oto kire toolea mai ngaeta seleni ni Rom hunie, oto ko dolosi aada uuri, "A tei ni nunune na satana aana seleni ienini?"

Oto kire ko aalamie uuri, "Inemaui ni Rom ni ngeena."

¹⁷ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Ko urine, omu ke nii eeliho'i aana hunie inemaui ngeena mo ola ingeie, na hunie a God mo iini a God." Na maholo kire rongo urine, oto kire ko si tohungai pangata'inie a Jisas.

Mo Rato Kire Lupwe'i Dolosi

I Sulie Ta'ela'inge

Mwaanie Maenga
MATIU 22:23-33; LUK 20:27-40

¹⁸ Oto i puri, ngaeta mo Sadiusi kire lae mai saana a Jisas. Ikire mo Sadiusi ngeena kire hiiwalaimoli uri nga iini sa'a ta'ela'i ike lo'u mwaanie maenga. Oto kire ko te'uri hunie a Jisas, ¹⁹ "Ha'a-uusuli, a Mosis e uusue ha'atolanga ie hunikie. *Mala uri nga mwane ko mae mwaanie hu'e, na e ka'a to'o kalena, nge aasine mwane ke to'o aana lo'u mola nao keni iihana, hunie ke ha'ahute mwela oolisie aasine nge e mae ngeena. Diutronomi 25:5-6* ²⁰ Oto wau i na'o, e hui mwaasine mwane kire mani hute na kire o'o'o i leu. A na'ohada e tola hu'e, oto e mae mola na e ka'a to'o mwela. ²¹ Oto ruana nga mwane ko he'i to'o aana lo'u a keine, na ko he'i mae lo'u mola, na e ka'a to'o mwela ike no'one. Na ko reu oto lo'u urine hunie oolune nga aasine. ²² Na lae-lae ko reu oto urine hunie ahutana e hui mwaasine mwane ngeena. Ahutada kire mani to'o aana a hu'ena, ta'e lae-lae kire mae na a hu'ena ka'a to'o mwela. Oto a hu'ena e si mae ooreta. ²³ ?Ha'alaa, kei hule aana hai dinge ta'ela'inge, a hu'e ngeena kei ne'i hu'e a tei aana e hui mwaasine ngeena, aana kire mani to'o aana mola urine?"

²⁴ Oto a Jisas ko aalamire uuri, "Ne'isaenga i'omu e tohungai takalo oto hiito'o, aena aana omu ka'a saie ike mo Uusu-uusu Maa'i wa nanamanga a God. ²⁵ Maholo mwala kei ta'ela'i mwaanie maenga, nga tola-hu'anga wa nga to'o-porongha ha'ike lo'u. Ta'e kire kei ii'o oto mola mala mo ensel ta'au i Lengi. ²⁶ ?Ta'e hatarie ta'ela'inge mwaanie maenga, aana e ue omu ka'a rongo saie nga taa a Mosis e uusue? Maholo a God e ere pe'ie a Mosis i saana kele ai nge e ka'a waru aana dunge, e unue hunie a Mosis uuri, *Ineu oto God nge a Ebrahim na Aesak na Jakob ko palo-paloo. Eksodas 3:6*

²⁷ Kie mani saie oto uri mo iini e mauri mola kire ko palo-paloo God. Oto uusu-uusu ie ko haata'inie uri ma'alana Ebrahim, na Aesak na Jakob kire mani mae oto, ta'e kire mauri mola ue ta'au i Lengi. !Ne'isaenga i'omu mo Sadiusi ko lae takalo oto hiito'o!"

Ngaeta Ha'a-uusuli E Dolosi I Sulie Na'ohai Ha'atolanga
MATIU 22:34-40; LUK 10:25-28

²⁸ Ngaeta ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis e ii'o no'one i leune, ko pwaa-pwaarongo i sulie kire ko ere-ere haitelili pe'ie a Jisas. E rongo saie uri a Jisas ko niie mei wala ni aalaminge diana hunie mo Sadiusi, oto ko dolosi aana uuri, “?Nga ha'atolanga uri taa ni oto e roro'a liutaa?”

²⁹ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “Na'ohai ha'atolanga oto ienini, *!Rongo diana aana, i'omu mo Israel! A God, aalaha ikie, ingeie oto ta'a-ta'a God.*

³⁰ *O ke manata diana hunie a God, aalaha i'oe, oto aana ahutana saemu, na aana ahutana mauriha'amu, na aana ahutana mo ne'isaenga i'oe, na aana ahutana a'aila'anga i'oe.* *Diutronomi 6:4-5*

³¹ “Oto ruana nga na'ohai ha'atolanga lo'u ienini, *O ke manata diana hunie auhenue i'oe oto mala o manata diana huni'o maraamu. Levitikas 19:18* Na nga ha'atolanga ka'a liutaa ike lo'u aana e ro ha'atolanga ienini.”

³² Oto a ha'a-uusuli ngeena ko te'uri hunie a Jisas, “E to'ohuu oto, Ha'a-uusuli. E to'ohuu oto mala o unue uri ta'a-ta'a God mola e ne'i aalaha, na nga God aaopa lo'u mwaanie ha'ike. ³³ Oto ikie iinoni kie ke manata diana hunie a God oto aana ahutana saeka, na aana ahutana mo ne'isaenga ikie, na aana ahutana a'aila'anga ikie, na kie ke manata diana no'one hunie mo iinoni, mala kie manata diana hunikie maraaka. Na e tohungai roro'a oto liutaa hunie kie ke lulu i sulie e ro ha'atolanga ie, liutaa aana kie ke uunu ola hunie a God.”

³⁴ Oto a Jisas e saie uri aalaminge a ha'a-uusuli ngeena e lae aani saenanaunge, ko si te'uri hunie, “I'oe, o kara'inie oto Aalahanga a God.” Oto i puri, mwala ko si me'u mola huni dolosie lo'u nga mei ola aana a Jisas.

A Jisas E A'aila'asie

Mo Parise Aana Dolosinge
MATIU 22:41-46; LUK 20:41-44

³⁵ Oto maholo a Jisas e ha'a-uusulie mwala i laona Nume Maa'i Peine, e dolosie mei dolosinge uuri, “?E ue nge mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis ko unue uri a Kraes kei hute mola mai aana komu a Deved Inemaui? ³⁶ Ta'e a Li'oa Maa'i e unue hunie a Deved ke uusue i sulie a Kraes uuri, *A God e unue hunie aalaha ineu, uuri 'O ke ii'o ka'u i pwalo-pwaloku aana na'ohai ii'o-ii'oha, lai hule aana ne kei kama haahie mo maelonga i'oe i aano hunie o ke uuri puli-pulisire.'* *Sam 110:1* ³⁷ A Deved maraana ni e unue uri a Kraes e ne'i aalaha ingeie. ?Ta'e e ue? ?Mwane nge e hute mola aana komu a Deved maraana, kei he'i ne'i aalaha ingeie lo'u uri taa eena?” Na mwala hunge kire rongoa pe'i ilenimwa'enga.

A Jisas E Ha'apasu Honosie

Mo Ha'a-uusuli Aana

Mo Ha'atolanga A Mosis
MATIU 23:1-36; LUK 20:45-47

³⁸ Oto a Jisas ko he'i ha'a-uusulie lo'u mwala na ko te'uri, “Omu ke lio talamiu mwaanie mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis nge kire ko walo liu pe'i to'oni tetewa lauleuni'e ngeena. Aena kire saeto'o aana uri mwala ke ha'apaina'ara maholo kire ko walo liu i laona mo leu ni uusi'e.

³⁹ Na kire ko lio hilisie mo na'ohai ii'o-ii'oha i laona mo nume ni palo-palo, na mo na'ohai tolinge aani ngeuhe. ⁴⁰ Ta'e kire ko ha'amwe'u-mwe'ue mola mo nao keni, hule aana kire ko pelie lo'u mo nume ikire mwaanire. Oto

kire ko si aarenga'i tewa lo'u i maana mwala hunie mwala ke ne'isae uri ikire mwala maa'i. !Ikire ngeena ha'aloilada kei lae lo'u liutaa!"

Mei Nao Keni

E Niie E Ro Peni Pulu

LUK 21:1-4

⁴¹ A Jisas e ii'o i hoorana leu ni nii-nii to'oha i laona Nume Maa'i Peine, oto ko ha'a-ha'amaesie mwala kire ko niie mo niinge ikire. Mwala hunge kire to'o-to'o kire ko niie mei to'oha oto paine. ⁴² Na lae-lae mei nao keni meitale e lae lo'u mei, oto ko niie mola e ro kele peni pulu. ⁴³ Oto a Jisas e soie mai mo pwaarongoisuli ingeie, oto ko te'uri hunire, "No ko unue oto huni'omu uri nao keni meitale ienini e nii peine liutaa aana ahutana mwala ko nii ie. ⁴⁴ Aana ahutana mwala ngeena, kire ko niie mola kele nganga'ai ola aana to'o-to'onga ikire. Ta'e mei nao keni meitale ie, kele mei to'oha uri huni meu-meuri aana ingeie oto ko nii mangoa ienini."

13

A Jisas E Ere Lalai I Sulie

Ohoilana Huilume I Jerusalem

Na Nume Maa'i Peine

MATIU 24:1-28; LUK 21:5-24

¹ Aana maholo a Jisas ko iisitaa mwaanie Nume Maa'i Peine, oto ngaeta iini aana mo pwaarongoisuli ingeie ko te'uri hunie, "Ha'a-uusuli, o ke lio ka'u. Mo heri-herine Nume Maa'i Peine ngeena kire tohungei lio diana. Mo heu kire asui'i eeni na kire tohungei peine oto hiito'o."

² Oto a Jisas ko aalamie uuri, "?O leesie mo heri-herine nume ngeena? Aana nga maholo oho-aasileni kei saro lae, na nga ta'a-ta'a ho heu e sa'a oore ike lo'u aana leu e o'o'o aana."

³ Oto lo'u mola i puri a Jisas e ii'o ta'au i lengine Uuwo Ni Ei Olif aana leu kire sai lio ha'aholo wau hunie Nume Maa'i Peine. Oto a Pita na a Jemes na a Jon na a Andru, kire lae mai maraada i saana. ⁴ Oto kire ko te'uri hunie, "O ke unue oodoi'emeelu maholo uri taa ni walu ola ngeena kei reu, na nga tolimaa uri taa huni haata'inie uri maholo e kara'ini oto hunie walu olana kei reu."

⁵ Oto a Jisas ko aalamire uuri, "Omu ke lio talamiu mwaanie nga iini e eero'omu. ⁶ Aena aana mo iini hunge kire kei lae mai aana sataku, na kire kei te'uri, 'Ineu oto a Kraes,' na kire kei ha'apweue mwala hunge. ⁷ Na omu kei rongoa mo oohotaa aana ta'ena nga leu aana walumalau, ta'e mwaanie saemiu e liki-liko. Aena aana walu ola ngeena kire kei hola'i reu i na'o, ta'e ha'amangolana walumalau ha'ike ue ni ngeena. ⁸ Haiseuninge kei lae i matolana mo henue hai aaopa'i, na i matolana mo aalahanga hailiu. Hiolonga kei toolea mo iini hunge i laona walumalau, na nunu kei tola ahusie mo henue hunge. Ta'e walu ola ienini ko haata'inie mola uri mo ola paine kei lae ue mai mala hu'e ko aehota hiinge'inie sapesalunge hunie to'o-mwelanga.

⁹ "Oto omu ke lio talamiu aena aana mwala kei toole'omu i laona leinge, na kire kei repusi'omu no'one i laona mo nume ni palo-palo, aena aana omu ko lulu i sulieu. Na kire kei toole'omu i na'ona mwala paine na mo inemauri haahie asunge ineu, hunie kire kei lei'omu. Aana maholo walu olana kei reu uurini, maholo i'omu otona huni unu diana aana Tataroha Diana hunire. ¹⁰ Aana taroha'inilana Tataroha Diana kei hola'i lae hunie ahutana mwala aana walumalau, hai dinge ooreta ke si lae mai. ¹¹ Na

maholo mo ramo kei tapoli'omu huni toole'omu i laona leinge, omu ke su'uri tolahi'e oto hiito'o aana nga taa omu kei unue. Aana maholona, omu ke unu tahanga'inie mo ne'isaenga i laona manatamiu, aena aana omu sa'a ere tohumiu ike, ta'e Li'oa Maa'i ni kei hatonga'i huni'omu ngeena. ¹² Aana maholona kei tohungei aela huni'omu to'ohuu, aana mwala kei niie mo eeside maraada hunie horo'ilada, na mo mama'a kire kei deu urine no'one aana mo mwela ikire, na mo mwela no'one kire kei ta'ela'i honosie mo meu'ana ikire huni horo maesire. ¹³ Na ahutana mwala kei teunge'ini'omu aena aana omu ko lulu i sulieu. Ta'e iini nge kei uure a'aila'a tara'asi aani hiiwalaimolinge lai hule aana ha'amangolana, nge a God ke si ha'a-uurie.”

¹⁴ (Mo iini nge kire saaie walana a Jisas i sulie tata'alanga ie, kire ke lo'onga'i diana i sulie hunie kire ke rongo saie lo'onga'inge aana.)

Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Omu kei leesie *mei ola aaela liutaa nge ko esuie na'onga hunie mo henue.* *Daniel 9:27*

Mei olana kei uure i laona Nume Maa'i Peine a God, leu e ka'a malisine ike uri ke uure aana. Aana maholona mwala wau i Jiudia kire ke tahi takoie mo toloi henue, hunie kire ke lai mumuni. ¹⁵ Na mala nga iini e ii'o ta'i koluhana nume ingeie, nge ke tahi oto na ke su'uri waelie lo'u nga maholo huni lai toolea nga mo ola ingeie hai nume. ¹⁶ Na mala nga iini ko eu'esu i hohola, ke tahi oto na ke su'uri waelie lo'u nga maholo huni lai toolea nga mo to'oni ingeie mai nume. ¹⁷ Na aama-aamasilana mo hu'e ko hi'e-hi'e aani mwela, na mo iini nge kire ko ha'a-ha'asusuhie ue mo wee-wee ikire. ¹⁸ Ta'e omu ke aarenga'i mola hunie walu ola ngeena ke su'uri hule aamiu aana maholo e aasa aana mo waro-warou ni wawai. ¹⁹ Aana si'oha'anga kei tola aana maholona, kei peine liutaa aana lo'u ta'ena nga ola ko totola uure oto mai aehotalana walumalau hule mai aana mo dingena. Na e sa'a he'i aaela lo'u urine aana nga dinge. ²⁰ Mala uri a God ka'a holo o'oru'e aana maholo ni si'oha'anga ngeena, nge nga iini sa'a mauri ike lo'u. Ta'e i sulie a God e lo'onga'inie mo iini nge e lio hilisire oto, nge mone kei holo o'oru'e aana maholona.

²¹ “Oto aana maholona mala uri nga iini ko unue huni'omu, ‘!Lio ka'u! A Kraes oto ie,’ wa ‘!Lio ka'u! Ingeie oto waune,’ ta'e omu ke su'uri hiiwalaimoli aana. ²² Aena aana mo kraes eero-eero na mo propet eero-eero hunge kire kei lae mai. Na mala ko mwada'u, kire kei ha'atakaloa mo iini nge a God e lio hilisire oto. Kire kei haata'inie mo tolimaa na mo hu'i-hu'ite aana mwala, ta'e mwaanie omu hiiwalaimoli aada. ²³ Aena urine, nge no ko hola'ina'o ha'apasuli'omu oto aana walu olana, hunie omu ke lio diana talamiu.”

A Jisas E Ere Lalai I Sulie Maholo Kei Eeliho'i Lo'u Mei Aano
MATIU 24:29-31; LUK 21:25-28

²⁴ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Oto lo'u mola i purine mo dinge ni si'oha'anga ngeena, *sato kei ulue oto maana, na e sa'a pwaa lo'u. Waro-warou e sa'a he'i sineli lo'u.* ²⁵ Na mo hee'u ta'au i laona salo kei teke i aano, na ahutana mo ola ta'au i laona salo kei hei-oolisi mango. *Aesaea*

13:10, 34:4 ²⁶ Oto puriha'ana, mwala kei leesieu oto a Kale Ni Iinoni, ne kei lae oto mai i laona mei uuru pe'ie nanamanga paine na manikulu'anga.

²⁷ Na aana maholona, ne kei uusunge'inie mo ensel hunie kire ke lae aana e hai su'u-su'ue aana walumalau, huni so'okonie mo iini nou lio hilisire mwaanie e hai maai dengi aana walumalau, uure aana ngaeta ngongo'ai welumalau lai hule aana ngaeta ngongo'ai welumalau.”

A Jisas E Aalahuu

*Aana Ai Fik**MATIU 24:32-35; LUK 21:29-33*

²⁸ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Saeku omu ke rongo saie erenga ni aalahuunge ie i sulie ai fik. Maholo mo sasarana ko aehota ure na ure-urana ko maau, nge omu saie oto uri maholo hunie mo waro-warō ni madoro e kara'ini oto mai eena. ²⁹ Na e urine no'one aana maholo omu kei leesie walū ola ienini ko reu uurini, omu ke si manata'inie uri e kara'inie oto maholo no ko ere i sulie ni ngeena. ³⁰ No ko unue oto huni'omu uri walū ola ienini kei saro oa mango mola ue oodoie mwala aana pwaunge si'iri ie na kire ka'a mae ue.† ³¹ I Lengi na i aano kei suu, ta'e walaku e sa'a suu ike oto oo'oo."

*Mwala Ke Ii'o Aakau Hunie Oolinge Mai A Kraes**MATIU 24:36-44*

³² A Jisas e unue no'one uuri, "Nga ta'a-ta'a iini e ka'a saie ike hai dinge wa maholoi sato uri taa ne kei ooli lo'u mei. Ma'alana mo ensel ta'au i Lengi, wa uri ineu a Kale, na melu ka'a saie ike. Ta'e a Mama'a ta'au i Lengi hali'ite nge e saie maholona. ³³ Aena urine, omu ke lio talamiu na omu ke dau aakau taraure'i suli maholo, aena aana omu ka'a saie ike maholo ne kei ooli lo'u mei. ³⁴ Aena aana kei urihana, mwane e lae mwaanie nūme ingeie hunie ngaeta hanue. Oto e ne'ie mo mwane au'esu ingeie hunie kire ke lio i sulie nūme, na e niie mo esunge hai aopa'i hunie mwala au'esu ingeie, oto e si unue hunie kakalihe hunie ke kakali diana. ³⁵ Na e urine lo'u mola huni'omu, omu ke lio-līo na omu ke dau-deu aakau diana. Aena aana omu ka'a saie ike maholo nge mwane e to'o aana nūme kei hule, mwaanie ohe i seulehi, wa i upui rodo, wa i wa'alie, wa i maahu'o-hu'o. ³⁶ Mwaanie da na e tolana hule mola lau-leu, na e lae mola mai leesie omu ko ma'ahu liu. ³⁷ Oto nga taa no ko unue huni'omu ienini, no ko unue no'one hunie ahutana mwala. Dau aakau suli maholo."

14*Mo Rato Kire Ne'isae**Huni Horo Maesie A Jisas**MATIU 26:1-5; LUK 22:1-2; JON 11:45-53*

¹ Oto Houlaa Ni Liumwaanie e kara'ini oto. (Houlaa ngeena kire haara'inie no'one uri Houlaa Ni Bred Iis Ha'ike Aana.) Oto e ro hai dinge mola i na'ona houlaa ngeena, na mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire mani loko, oto kire ko heitalea nga tala mumuni huni pweloa a Jisas huni horo maesie. ² Ta'e kire unue uuri, "Kolu sa'a tapolie ike aana maholo mwala kei loko hunie houlaa, mwaanie kire maaola-ola i tehula'ana."

*Ngaeta Keni E Huie Rumu E Wasu Mangoni I Pweune A Jisas**MATIU 26:6-13; JON 12:1-8*

³ Maholona na a Jisas e ii'o wau aana huilume i Betani i nūme a Saemon, iini nge maelaa ni osa e hite aana ka'u wai na'o. Oto maholo a Jisas ko ngeu i leune, ngaeta keni e lae mai saana. A keine e toolea mai ho ate'a diana

† **13:30** 13:30 A Jisas ko aalamie dolosinge mo pwaarongoisuli aana 13:4 maholo kire dolosi i sulie maholo uri taa walū ola aeala kei reu pe'ie oho-aasilana Nūme Maa'i Paine i Jerusalem. Oto a Jisas ko unue uri ngaeta mwala aana pwaunge ngeena kei leesie walū olana pe'ie ohoilana walū ola i Jerusalem. Na e to'ohuu oto, aana ola mala hiu aawala halisi i purine hutelana a Jisas (70 A.D.), mo Rom kire oho aasie walū ola i Jerusalem na kire uunue walū ola i laona aana dunge, na kire horo maesie mo tangalai sinolai iinoni aana mo Jiu.

e honu aana rumu e wasu mangoni, na holitana e paine. Oto e tahananie na ko lingisie oto i pweune a Jisas.

⁴ Maholo ngaeta mwala i leune kire leesie, oto kire ko saewasu na kire ko ere hailiu i matolada uuri, “?E ue a keni ngeena ko si waeta'inie mola ho rumu diana urine? ⁵ Mala uri ke ha'aholinge'inie, ha'alaa e sai terie mei to'oha e sada aana waaitana nga mwane au'esu hunie halisi leku. Na e malisine mei to'oha aana ke niie hunie kira maitale.” Na kire ko tohungēi ere aelasie a keine oto hiito'o.

⁶ Ta'e a Jisas e te'uri hunire, “!Ei! ?Omu ko kotahie huni taa? !Toli'aasie mola! Tohungēi mei ola diana ni ko esuie hunieu ie. ⁷ Kira maitale kire ko o'o'o pe'i'omu oto tarau, na omu sai pe'ire mola aana ta'ena nga maholo. Ta'e ineu nou sa'a ii'o tewa ike lo'u pe'i'omu. ⁸ A keni ngeena e asuie tohungēi mei ola diana hunieu, aana e huie rumu wau-wesu haahie sapeku oto lalai loosie maholo kire kei heitolinge'inie ni ngeena. ⁹ No ko unue oto huni'omu uri ta'e-ta'ena nga leu i laona walumalau nge laeliwalanga aana Tataroha Diana kei lae-lae aana, unulana mei ola a keni ie ko esuie ngeena kei lae-lae huni aamasito'onga aana.”

A Juidas E Ne'isae Huni Pweloā Jisas Hunie Mo Na'ohai Pris

MATIŪ 26:14-26; LUK 22:3-6

¹⁰ Oto a Juidas Iskariot, ngaeta iini aana aawalai pwaarongoisuli mwana rue, e iisitaa, ko si lae i saana mo na'ohai pris huni pweloā Jisas hunire.

¹¹ Mwala paine ngeena kire ko tohungēi saemango huni rongoa nga taa e unue, na kire ko heiholota'i oto huni nii to'oha nana. Oto uure aana maholona a Juidas ko aehota lio hunie nga maholo huni pweloā a Jisas hunire.

A Jisas Na Mo Pwaarongoisuli

Kire Ngau Aana Ngaunge

Aana Liumwaanie

MATIŪ 26:17-25; LUK 22:7-23; JON 13:21-30

¹² Oto e hule aana eetana nga hai dinge aana Houlaa Ni Bred Iis Ha'ike Aana, na dinge ngeena oto dinge huni horo'ie mo kalei sipu hunie ngaunge aana Liumwaanie. Oto mo pwaarongoisuli a Jisas kire ko dolosi aana uuri, “?O saeto'o aana uri melu ke dau aakau aana ngaunge aana Liumwaanie huni'o i tei?”

¹³ Oto a Jisas ko uusunge'inie ngaeta ro iini hikada, na ko te'uri hunirerue, “More ke lae i laona huilume paine i Jerusalem ngeena, na nga mwane e aanga'inie ho ate'a aani wei kei oodoi'omore'i. Oto more ke lae oto i sulie ¹⁴ ta'i nume nge kei lai sili aana. Oto more ko te'uri hunie mwane nge e to'o aana numena, ‘A Ha'a-uusuli e unue uri o ke haata'inie aamere'i duru nge kei hele aana ngaunge aana Liumwaanie pe'ie mo pwaarongoisuli ingeie.’ ¹⁵ A mwane ngeena ke si haata'inie duru peine ingeie ta'au i lengi aamore'i, iini kire dau aakau oto aana. Nge more kei deu aakau aana mo ola hunikolu i leune.”

¹⁶ Oto e ro pwaarongoisuli kire taule'i, kire ko lae oto wau i Jerusalem, na kire ko lae oodoie oto ahutana walu ola, mala a Jisas e unu'i hunire. Oto kirerue ko deu aakau oto aana mo ola hunie ngaunge aana Liumwaanie.

¹⁷ Oto i seulehi, a Jisas e lae mai hule i nume pe'ie aawalai pwaarongoisuli mwana rue. ¹⁸ Na maholo kire ko ngeu oto, a Jisas ko si te'uri, “No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri nga iini hikemiu nge ko ngeu pe'ieu oto molana kei pweloau.”

¹⁹ Oto kire ko tohungēi hii aaela, na kire ko meni aehota dolosi oto aana uuri, “?Mwaanie ohe ineu?”

²⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Ingeie oto ngaeta iini eemiū aawala mwana rue nge ko toonga'inie mei bred tararuru pe'ieu i laona nime si'iri.

²¹ Ineu a Kale Ni Iinoni ne kei mae taane oto mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue. Ta'e aama-aamasilana a mwane ngeena nge kei pweloau a Kale Ni Iinoni, aana kei lae otoi diana hunie iinoni ngeena mala uri ke su'uri hute.”

A Jisas E Aehotaa

Tolahi Ngeu Maa'inge

MATIŪ 26:26-30; LUK 22:14-20; 1 KORINIT 11:23-25

²² Oto maholo kire ko ngeu ngeena, a Jisas e hele aana ho bred, oto ko ere ni paalahenga, ko si nisie, na ko ha'a-adoa mo pwaarongoisuli aana. Oto ko te'uri, “Hele aana. Ngaue. Hasi'oku nge ienini.”

²³ Oto e hele aana lo'u kao-kaoi waen, na ko ere ni paalahenga, oto e niie hunire, na ahutada kire mani inu aana. ²⁴ Oto a Jisas ko te'uri, “Apuku oto ienini nge e aahe i tehula'ana mwala hunge, na mei epu nge ko ha'a-oaie haiholota'inge haalu a God ko esuie pe'ie mo iinoni ingeie. ²⁵ No ko unue oto huni'omu uri nou sa'a inuhie lo'u nga mei waen lai hule aana ne kei inuhie waen haalu i laona Aalahanga a God.”

²⁶ Oto kire kanalie kana maa'i, nge kire si lae mwaanie hanuena huni hanetaa hunie Uuwo Ni Ei Olif.

A Jisas E Unue Uri

A Pita Kei Taateinge'inie

MATIŪ 26:31-35; LUK 22:31-34; JON 13:36-38

²⁷ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Ahutemiū, omu kei meni tehi mwaanieu. Aana i laona mo Uusu-uusu Maa'i a God e unue uuri, *Ne kei horo'ie a kakali sipu, oto mo sipu kei tatanga hailiu oto.* *Sekaraea 13:7* ²⁸ Ta'e i purine ne kei ta'ela'i lo'u mwaanie maenga, ne kei lae i na'omiu huni maa'oohi'omu oto hao aana po'o ni henue i Kalili.”

²⁹ Oto a Pita ko aalamie uuri, “Ineu nou sa'a roro'a ni toli'aasi'o ike, ma'alana ahutana mo mwane ngeena kire ko tehi mwaani'o.”

³⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunie a Pita, “No ko unue oto huni'o uri i na'ona kue kei ngara ha'arue i rodo si'irini, o kei taateinge'inieu ha'a-oolu uri o ka'a manata'inieu ike.”

³¹ Ta'e a Pita ko tohungēi ere a'aila'a oto uuri, “Ineu nou sa'a roro'a ni ere ike urine, ma'alana no ko mae pe'i'o.” Na ahutana mo pwaarongoisuli kire ko meni ere oto no'one urine.

A Jisas E Lai Aarenga'i Weu

Aana Hohola I Ketsemani

MATIŪ 26:36-40; LUK 22:39-46

³² A Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lai hule aana leu satana i Ketsemani. Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Omu ke ii'o ka'u i leu, maholo no ko lai aarenga'i.” ³³ Oto e toolea a Pita na Jemes na Jon pe'ie, na ko si aehota tolahi'e hiito'o pe'ie saehuunge oto paine.

³⁴ Oto a Jisas ko te'uri huniraelu, “Saeku ko lae otoi hi'e na e malisine oto maenga. Omu ke ii'o ka'u i leu na omu ke lio-lio.”

³⁵ Oto a Jisas ko kele lae lo'u ta'au mwaanire, na ko lae pouruuru i aano haahie maana, na ko aehota aarenga'i uri mala ko mwada'u sapesalunge ngeena ke su'uri hite aana. ³⁶ Oto ko eitanaie a God uuri, “Mama'a, iiola

o niie mai hunie ne ke hotela'inie ko aasaieu oto. Mala ko mwada'u, aana nou saie walu ola e mwada'u mola huni'o, oto saeku o ke oolisia aana nga iini mwa-mwate.† Ta'e ne'ewau oto, o ke dau mola i sulie nga taa o saeto'o aana, na o ke su'uri deu i sulie nga taa nou saeto'o aana.”

³⁷ Oto a Jisas e aaliho'i lo'u mei saana oolu pwaarongoisuli, na ko leesie kire ko ma'ahu mola. Oto ko te'uri hunie a Pita, “?E Saemon, uri o ko ma'ahu mola? ?Ohe o ka'a sai lio-lio ike pe'ieu nga kele maholoi sato?”

³⁸ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunire, “Omu ke lio-lio pe'i aarenga'inge, mwaanie malaahonga e hane haahi'omu. Nou saie uri manatamiu e a'aila'a taane huni esuie mo ola diana, ta'e sapemiu ni mola ko tataku.”

³⁹ Oto a Jisas ko he'i eeliho'i lo'u huni aarenga'i, na ko ooni aana lo'u mola ta'a-ta'a taungei aarenga'inge. ⁴⁰ Oto ko he'i ooli lo'u mei i saana mo pwaarongoisuli ingeie, na ko leesie kire ko ma'ahu lo'u mola, i sulie maada e hi'e oto hiito'o. Na maholo kire lio lo'u, kire ka'a saie ike lo'u nga taa kire kei unue hunie.

⁴¹ Oto i purine oolune nga maai aarenga'inge, e aaliho'i lo'u mei saada, oto ko te'uri hunire, “?Uri omu ko ma'a-ma'ahu, na omu ko mamamalo ue? !E ado oto! E hule oto aana maholo kire kei pweloau a Kale Ni Iinoni i nimana mo iinoni ooraha'aala. ⁴² !Omu ta'ela'i! !Kolu ke lae! !Lio ka'u! Iini nge ko pweloau ko hule oto.”

Mo Ramo Kire Tapolie A Jisas

MATIU 26:47-56; LUK 22:47-53; JON 18:3-12

⁴³ Oto maholo a Jisas ko ere-ere ue, na a Jiudas Iskariot ko hule oto pe'ie pulitaa paine, mo iini nge mo na'ohai pris na mo ha'a-uusulie aana mo Ha'atolanga na mo rato ni mwane kire uusunge'inire mai pe'ie. Mwala ngeena kire mani hele naihi pe'i di'e, ⁴⁴ na a Jiudas e unu aakau oto aana nga tolimaa hunire uuri, “Iini nge ne kei nono pe'ie, a Jisas otona. Ingeie oto omu ke tapolie na omu ke toolea.”

⁴⁵ Oto a Jiudas ko oodohie oto a Jisas, na ko unue hunie uuri, “Ha'a-uusuli.” Na ko nono oto pe'ie. ⁴⁶ Oto kire tapolie a Jisas na kire ko hele ma'uta'a oto aana. ⁴⁷ Ta'e ngaeta iini e uure i leune e darasie naihi ingeie, oto ko lama mousie oto aalingana ngaeta koni-konihe a Na'ohana Mo Na'ohai Pris.

⁴⁸ Ta'e a Jisas ko te'uri hunire, “?Uri omu unue ineu nga horopeli nge omu ko lae mai honosieu pe'i naihi na pe'i di'e urine? ⁴⁹ Ahutana dinge ka'u no ko talei o'o'o mola pe'i ha'a-uusulinge ta'au i laona Nume Maa'i Peine. ? Aana e ue ka'u omu ka'a tapolieu oto aana maholona? Ta'e ahutana mo ola ienini ko reu oto huni ha'a-oaie nga taa mo propet e uusue i laona mo Uusu-uusu Maa'i.” ⁵⁰ Oto ahutana mo pwaarongoisuli kire si toli'aasie a Jisas, na kire ko meni tehi oto mwaanie.

⁵¹ Ngaeta iini nge e lae i sulie a Jisas aana maholona nga saanau nge e ho'osie mola mei sala mwaakule. Mo ramo ko sare tapolie no'one, ⁵² ta'e e toli'aasie mola mei sala ingeie, oto e si tehi mola mwaakule mwaanire.†

Kire Toolea A Jisas

I Na'ona Pulitaa Ni Lei-lei

MATIU 26:57-68; LUK 22:63-71; JON 18:19-24

† **14:36** 14:36 Erenga ni Krik e aalahuu i sulie sapesalunge aana erenga i sulie kao-kao. † **14:52** 14:52 Ngaeta mo uusu-uusu uure i na'o kire unue uri saanau nge e tahi mwaanie mei sala ingeie aana hai rodona, ingeie nge a Jon Mak iini nge e uusue puke ienini.

⁵³ Oto kire toolea a Jisas ta'au i nume a Na'ohana Mo Na'ohai Pris. Maholona mo na'ohai pris, na mo rato ni mwane, na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire mani loko aakau oto ta'au i laona nume ngeena. ⁵⁴ Oto a Pita ko holo maholoi tala taane mola i sulire. E lae ta'i sili i laona lolata aana nume a Na'ohana Mo Na'ohai Pris, oto e ii'o i aano pe'ie mo mwane ko kakakali, ko si rakani aana dunge.

⁵⁵ Oto mo na'ohai pris na ahutana oto pulitaa ni lei-lei kire ko meni heitalenga'inie nga mo ola huni eerota'inie a Jisas huni horo maesie haahie. Ta'e kire ka'a dau oodoie ike nga mei ola. ⁵⁶ Mwala hunge kire ere aelasie a Jisas aani eeronga, ta'e kire ko meni ere hai aaopa'i mola, na mo laladonga ikire ka'a sada.

⁵⁷ Oto lae-lae ngaeta mo mwane kire uure, kire ko eerota'inie a Jisas uuri, ⁵⁸ "Melu rongoa e unue uuri, 'Ne kei ohoie Nume Maa'i Peine nge mwala kire asuie ie, na i laona oolu aata hai dinge ne kei esuie lo'u nga iini haalu nge nga iinoni sa'a asuie ike.'" ⁵⁹ Ta'e ma'alana kire ko ere urine, ta'e mo ere-erenga ikire ka'a mani sada ike.

⁶⁰ Oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris e uure i na'oda, ko si dolosi aana a Jisas uuri, "?E ue? ?Uri o ka'a to'o aana ike nga mei ola huni aalamie mo ola nge kire ko ere waeli'o aani ngeena?" ⁶¹ Ta'e a Jisas e tolirohu mola. Oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris ko dolosi lo'u aana a Jisas uuri, "?Ohe i'oe ni oto a Kraes, Kalena God, iini e diana liutaa?"

⁶² Oto a Jisas ko aalamie uuri, "Ineu ka'u otona. Na aana nga maholo omu kei meni leesieu a Kale Ni Iinoni ne kei ii'o aana na'ohai ii'o-ii'oha i pwalo-pwalona God Hahu'ana Nanama, na kei lae mai i laona mei uuru uure ta'au i salo."

⁶³ Oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris ngeena ko a'arie to'oni ingeie, aana ko tohungai saewasu, na ko te'uri, "!Ngeena kolu ka'a saeto'o aana ike lo'u nga iini ke ere takoie!" ⁶⁴ Omu meni rongoa oto maraamiu uri e ere mwakata'inie a God. ?Ha'alaa nga taa nge omu kei unue aana?"

Oto kire ko meni aalamie uuri, "!E malisine oto ke mae!"

⁶⁵ Oto ngaeta mwala ko aehota ngisuhie oto a Jisas. Na ngaeta mo iini kire ko pwesu honosie maana, oto kire ko si hidelie, na kire ko te'uri, "O ke unue ka'u uri a tei e hideli'o huni haata'inie uri i'oe propet to'ohuu." Oto mwala kakakali kire toolea a Jisas, na kire ko hidelie no'one.

A Pita E Taateinge'inie A Jisas

MATIU 26:69-75; LUK 22:56-62; JON 18:15-18,25-27

⁶⁶ A Pita e ii'o mola i laona lolata aana nume nge kire ko leie a Jisas aana, na ngaeta keni au'esu a Na'ohana Mo Na'ohai Pris ngeena e lae poi tapaliu. ⁶⁷ Maholo a keine e leesie a Pita ko rakani aana dunge, oto ko lio hahuroto aana, na ko te'uri hunie, "I'oe o lae-lae no'one pe'ie a Jisas mwane ni Nasaret."

⁶⁸ Ta'e a Pita ko taateinge'inie, na ko te'uri, "Nou ka'a saie ike nga taa o ko ere i sulie." Oto e ta'ela'i, ko lai uure wau i aena maa aana para ahuie lolata ngeena. Na maholona kue ko ngara oto.

⁶⁹ Oto keni au'esu ngeena, ko leesie lo'u weu a Pita na ko ooni aana mei walana lo'u hunie mwala nge kire uure ngeena, ko te'uri, "Ingeie ngaeta iini oto aada ni ngeena." ⁷⁰ Ta'e a Pita ko he'i taateinge'inie lo'u.

E ka'a tewa lo'u na ngaeta mwala nge kire uure ngeena, kire ko te'uri hunie a Pita, "Sa'a mola i'oe ngaeta iini oto aada, i sulie i'oe no'one mwane ni Kalili."

⁷¹ Oto a Pita e ere ni ho'asinge ko te'uri, "!To'ohuu oto mala God ta'au i Lengi! !Nou ka'a manata'inie ike mwane nge omu ko unue ngeena!"

⁷² Oto mola aana maholona, kue ko he'i ngara lo'u ruana nga ngaranga. Hoe, a Pita ko aamasito'o aana mei wala nge a Jisas e unue uuri, "I na'ona kue kei ngara ha'arue i rodo si'irini, o kei taateinge'inieu ha'a-oolu uri o ka'a manata'inieu ike." Oto a Pita e si saie mola uri mei walana e oa oto, ko si ngara oto paine.

15

Kire Toolea A Jisas

I Na'ona A Paelat

MATIU 7:1-2,11-14; LUK 23:1-5; JON 18:28-38

¹ Oto i maahu'o-hu'o na e ka'a dangi kohi ue, mo na'ohai pris pe'ie mo rato ni mwane na mo ha'a-uusuli aana ha'atolanga na ahutana pulitaa ni lei-lei, kire oala'inie oto nga taa kire kei esuie aana a Jisas. Oto kire pwasue a Jisas, kire si toolea, na kire ko lai toli'aasie oto i nimana a Paelat. ² Oto a Paelat ko dolosi aana Jisas uuri, "?Uri i'oe ni oto Inemauro mo Jiu?"

Oto a Jisas ko aalamie uuri, "Nge ka'u oto o ko unuena."

³ Na mo na'ohai pris kire ko ere waelie a Jisas oto aana mo ola hunge. ⁴ Oto a Paelat ko he'i dolosi lo'u aana Jisas uuri, "?E ue ni o ka'a aalamire? O saie ka'u mola kire ko tohungei ere waeli'o ngeena." ⁵ Ta'e a Jisas e ka'a ere ike lo'u. Oto a Paelat ko tohungei pangata'i oto hiito'o.

A Paelat E Leie A Jisas

MATIU 27:15-26; LUK 23:13-25; JON 18:39—19:16

⁶ Suli helisi aana maholo Houlaa Ni Liumwaanie, a aalaha ni Rom ngeena e sai luhesie ta'ena nga iini mwala ko ha'atohue mwaanie nume ni ho'o. ⁷ Aana maholona, ngaeta mwane satana a Barabas kire ne'ie i nume ni ho'o i sulie ingeie nga iini aana mo iini nge kire horo maesie ngaeta mwala aana maholo kire haiseuni huni ta'aasie aalahanga ni Rom mwaanie i Israel.

⁸ Oto mwala kire ruru mei saana a Paelat na kire ko aehota ha'atohu aana uri ke luhesie nga iini mwaanie nume ni ho'o oto mala ko eu'esuie suli helisi. ⁹ Oto a Paelat ko dolosi aada uuri, "?Ohe omu saeto'o aana Inemauro mo Jiu nge ne ke luhesie huni'omu?" ¹⁰ E ere mola urine aena aana e saie uri mo na'ohai pris kire niie mola a Jisas hunie aena aana kire ko upwesie.

¹¹ Ta'e mo na'ohai pris kire ko unue hunie mwala hunie kire ke unue hunie a Paelat uri ke luhesie mola a Barabas.

¹² Oto a Paelat ko dolosi lo'u aana mwala uuri, "?Ko urine, nga taa ka'u ne ke si da aana mwane nge omu haara'inie Inemauro mo Jiu?"

¹³ Oto kire ko si meni tea paine mola uuri, "!Horo maesie i lengine po'u-po'u!"

¹⁴ Oto a Paelat ko he'i dolosi lo'u aada uuri, "?Aana e ue? ?Ha'alaa nga mei taa nge e dau aelasia?"

Ta'e kire ko si tea paine mola uuri, "!Horo maesie i lengine po'u-po'u!"

¹⁵ A Paelat e sare ha'asaediana'aa mola mwala, oto e luhesie mola a Barabas hunire. Na e unue hunie mo ramo uri kire ke hola'i wini-winie a Jisas, nge kire ke si horo maesie i lengine po'u-po'u.

Mo Ramo Kire Ha'amwasi

Aana A Jisas

MATIU 27:27-31; JON 19:2-3

¹⁶ Oto mo ramo kire toolea a Jisas i laona lolata ahuie toohi peine a Paelat. Kire si soie mai ahutana mo ramo aana pulitaa ikire, na kire mani ruru i

saana a Jisas huni ha'amwasi aana. ¹⁷ Oto kire ha'ato'onie a Jisas aana to'oni tetewa nonoro'a mala mo aalaha ko ho'o-ho'osi'i, na kire asuie rorodara aani walo kau-keu, kire si ne'ie i pweune. ¹⁸ Oto kire ko si ha'a-ha'amwasi aana, kire ko te'uri, "Lahea inemaui mo Jiu." ¹⁹ Na kire ko pou-pouruuru honosie pe'i aala pwaunge hunie, na kire ko reu-repusie pwaune aana mai rade, na kire ko ngi-ngisuhie. ²⁰ Maholo kire ha'a-ha'amwasi mango aana a Jisas urine, oto kire ko si ta'aasie to'oni nonoro'a mwaanie, na kire ko ha'ato'onie lo'u aana mo to'oni ingeie. Oto kire ko si toolea i sinaha huni lai horo maesie i lengine po'u-po'u.

Kire Uie A Jisas

I Lengine Po'u-po'u

MATIU 27:32-44; LUK 23:36-43; JON 19:17-27

²¹ Maholo kire ko toolea ta'au a Jisas i sulie tala mwaanie i Jerusalem, na kire ko oodoie mwane satana a Saemon, ko si hule mola uure i me'esu. (A Saemon mwane ni Saerin, na ingeie aamana Aleksanda na Rufas.) Oto mo ramo kire ko deu rarahie hunie ke aanga'inie po'u-po'u a Jisas. ²² Kire toolea a Jisas takoie leu satana Kolkota, nge sailana uuri, "Leu ni rarata."

²³ Na i leune kire ko niie waen hunie, ola kire pwaie pe'ie ai satana mur, ola huni ta'aasie salunge. Ta'e a Jisas ka'a inuhie ike. ²⁴⁻²⁵ Oto mo ramo kire ko uie oto a Jisas i lengine po'u-po'u aana siwana nga maholoi sato i ho'owa. Na kire ko oopaa mo to'oni ingeie i matolada hailiu, na kire ko inie daes huni leesie uri a tei kei toolea nga mei sala aana to'oni ingeie. ²⁶ Na mei wala kire uusue i pweune po'u-po'u huni haata'inie nga taa kire unue e dau aelasie. Kire uusue uuri, INEMAUI MO JIU KA'U IE. ²⁷ Na kire uie ngaeta ro mwane horopeli no'one pe'ie a Jisas, nga iini i pwalo-pwalona na ngaeta iini i meu-meuline. ²⁸ Na Uusu-uusu Maa'i ko oa oto aana e ere uuri, *Iidumilana kei lae pe'ie mo iini nge ko waelie mo ha'atolanga. Aesaea 53:12*

²⁹ Na mwala kire ko liu i sulie tala, kire ko teile'i pweu mwaanie a Jisas pe'i ha'amwasinge aana uuri, "¡Nge ka'une! I'oe, ni o unue uri o kei ohoie Nume Maa'i Peine, na uri o kei esu eeliho'i lo'u mola aana i laona oolu hei dinge. ³⁰ ¡Hoe! O ke siho ka'u mei mwaanie po'u-po'u na o ke ha'a-uuri'o maraamu."

³¹ Mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire ko ha'amwasi aana a Jisas no'one mala ahutana mwala. Na hule aana kire ko te'uri hunire maraada, "E roro'a ha'a-ha'a-uurie ka'u mwala aaopa, ta'e e sa'a ha'a-uurie ike maraana. ³² Kolu ke lio-lio ka'u ohe kolu ko leesie inemaui mo Jiu ie ko siho mai mwaanie po'u-po'u. Nge kei urine ha'alaa kolu ke si hiiwalaimoli aana uri ingeie a Kraes." E ro mwane nge kire uirerue no'one pe'ie a Jisas, kire ko tohungai ere aelasie no'one.

A Jisas E Mae

MATIU 27:45-56; LUK 23:44-49; JON 19:28-30

³³ Oto i upui aatowaa, rodohono e dau haahie ahutana hanue hunie e oolu maholoi sato. ³⁴ Na aana oolune nga maholoi sato i aapau, a Jisas e si soi oto paine aana erenga ni Jiu uuri, "¿Eloi, Eloi, lama sabaktani?" nge ne'isaenga aana uuri, "¿God ineu, God ineu, e ue oto o aatopuri eeku?"

³⁵ Oto ngaeta mo iini aana mwala e uure-uure i leune kire rongo, kire ko te'uri, "¡Rongo ka'u! Ko soie a Elaeja." ³⁶ Oto ngaeta iini aada e huru pe'ie mei loi-losi, e ha'ahonue aana waen aha'i, ko susu'ie aana mai ei, oto ko susue'inie ta'au hunie ngidune a Jisas hunie ke inu, na ko te'uri, "Oto kolu

ke maa'oohi ke'u. Ohe kolu ko leesie a Elaeja ko lae mai oohosie mwaanie po'u-po'u.”

³⁷ Oto a Jisas e si soi oto paine, na ko mae oto. ³⁸ Oto mola aana maholoi satona, sala kire lohea honosie Hahu'ana Leu Maa'i i laona Nume Maa'i Peine e a'ari hunie e ro aapa, uure oto ta'i lengi lai hule oto hai aano. † ³⁹ Na'ohana mo ramo ni Rom e uure-uure i saana po'u-po'u, na e leesie ahutana walu ola e rau aana maholo a Jisas e mae, oto ko te'uri, “A mwane ie Kalena God oto to'ohuu.”

⁴⁰ Ngaeta mo keni kire uure no'one wau ha'atau mwaanie po'u-po'u, kire ko ha'a-ha'amaesie nga taa ko reu. Ngaeta mo iini aada nge kira Meri ni Makdala, na a Salome, na a Meri (nikana a Jemes Saanau na a Josep). ⁴¹ Mo keni ngeena kire lae-lae pe'ie a Jisas aana maholo e o'o'o wau i Kalili, na kire pe'i-pe'ie. Mo keni hunge kire lae no'one mai pe'ie hunie i Jerusalem, ikire no'one i leune aana maholona.

A Josep Ni Arimetia E Haitolinge'inie A Jisas
MATIU 27:57-61; LUK 23:50-56; JON 19:38-42

⁴² Walu ola ienini e rau aana hai dinge ni deu-aakaunge loosie Dinge Maa'i Mo Jiu. Oto i sulie ko lae oto hunie i seulehi, maholo Dinge Maa'i ikire ko aehota, ⁴³ nge a Josep ni Arimetia, e toli'aasie ma'unge, ko lae oto i saana Paelat huni ha'atohue rae aana a Jisas. A Josep ngaeta na'ohai mwane aana pulitaa ni lei-lei na ngaeta iini aana mwala ko maa-maa'oohie Aalahanga a God kei lae mai.

⁴⁴ A Paelat e tohungei pangata'i aana e rongoa uri a Jisas e mae oto. Oto e soie mwane paine aana mo ramo, na ko dolosi aana uuri, “?Ohe a Jisas e mae oto to'ohuu?”

⁴⁵ A mwaena e te'uri, “Iau, e mae oto.” A Paelat e rongoa urine, ko si maaie rae aana Jisas hunie a Josep ke toolea. ⁴⁶ A Josep e holie mei sala diana, na e lai oohosie rae aana Jisas mwaanie po'u-po'u, ko si uloa aana mei sala ngeena, na ko lai ne'ie i laona kilipwe'u kire didie aana hau. Oto e honoa maana kilipwe'u ngeena aana ho heu oto paine. ⁴⁷ Na a Meri ni Makdala na a Meri nikana Josep kirerue leesie leu nge kire ne'ie sapena a Jisas aana.

16

A Jisas E Ta'ela'i Mwaanie Maenga
MATIU 28:1-8; LUK 24:1-12; JON 20:1-10

¹ Oto i seulehi, aana maholo Dinge Maa'i Mo Jiu e si mango, a Meri ni Makdala, na a Salome, na a Meri nikana Jemes, kire holie ngaeta mo ola wasu mangoni uri hunie kire ke lai hui'i haahie sapena a Jisas. ² Na oto mola i maahu'o-hu'o aana eetana nga hai dinge aana wiki, mo keine ko lai hule aana kilipwe'u na sato ko si pwaa. ³ Na maholo kire ko lae ngeena kire ko lae pe'i unu-unue uuri, “?Ta'e hau oto paine nge kire honoa maana kilipwe'u aana, a tei nge kei ta'aasie hunikolu?”

⁴ Kire ko ere urine aana hau ngeena e lae wai peine oto hiito'o. Ta'e maholo kire hule ta'au, na kire ko leesie oto hau ngeena, ta'aasilana e lae oto. ⁵ Oto maholo mo keni ngeena kire lae sili hao i laona kilipwe'u, na kire ko leesie mwane saanau e to'oni aani to'oni rere'a, e ii'o aana aapa i pwalo-pwalona kilipwe'u. Oto mo keine kire ko tohungei me'u.

† **15:38** 15:38 Mei sala ngeena e haata'inie uri ooraha'aa e oopaa mo iinoni mwaanie a God, na maholo e a'ari uure ta'i lengi, e haata'inie uri a God e asuie tala haalu huni lae mai saana.

⁶ Ta'e a mwaena ko te'uri hunire, "Omu ke su'uri me'u. Nou saie uri omu ko heitalea a Jisas ni Nasaret nge kire horo maesie i lengine po'u-po'u. Ta'e ingeie ha'ike oto i leu. E ta'ela'i oto mwaanie maenga. !Lio ka'u! Leu nge kire ne'i-ne'ie aana ka'u ie. ⁷ Omu ke lai ha'arongoa mo pwaarongoisuli ingeie na a Pita uuri, 'A Jisas ko lae oto i na'o loosi'omu hai Kalili. Na omu ke si leesie oto hai leune, mala e unue oto huni'omu.' "

⁸ Oto mo keine kire ka'a unue lo'u nga mei ola, ta'e kire si tehi mola mwaanie kilipwe'u pe'i me'unge na ariringe.

A Jisas E Haata'i

Aana Meri Ni Makdala *MATIU 28:9-10; JON 20:11-18*

⁹ I purine a Jisas e ta'ela'i mwaanie maenga i maahu'o-hu'o aana eetana nga hai dinge aana wiki, e hola'i haata'i aana a Meri ni Makdala, iini nge e oohe aasie ka'u e hiu li'oa aaela mwaanie.† ¹⁰ Oto a Meri e lae, ko lai ha'arongoa mo pwaarongoisuli ingeie. Kire ii'o ni saehuu oto mola pe'i ngaranga, ¹¹ na maholo kire rongoa uri a Jisas e mauri eeliho'i oto, na uri a Meri e leesie, kire ka'a hiiwalaimoli ike aana.

A Jisas E Haata'i Lo'u

Aana Ngaeta Ro Pwaarongoisuli *LUK 24:13-35*

¹² Oto lo'u i puri, a Jisas ko he'i haata'i lo'u, aana ngaeta ro iini aana maholo kirerue ko lae i sulie tala takoie ngaeta hanue, ta'e e ka'a lio ike lo'u mala hola'ina'o. ¹³ Kirerue aaliho'i ta'au i Jerusalem, oto kire ko lai ha'arongoa mo pwaarongoisuli, ta'e kire ka'a hiiwalaimoli ike no'one aadarue.

A Jisas E Haata'i Lo'u

Aana Aawalai Pwaarongoisuli

Mwana Eeta *MATIU 28:16-20; LUK 24:36-49; JON 20:19-23; PALONGA 1:6-8*

¹⁴ Oto lo'u i puri a Jisas ko he'i haata'i lo'u aana aawalai pwaarongoisuli mwana eeta aana maholo kire ko ngeu. E ere aada aena kire ka'a hiiwalaimoli ike aana, na i sulie saeda e hau hule aana kire ka'a hiiwalaimoli ike aana mo iini nge kire leesie a Jisas e ta'ela'i. ¹⁵ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Omu ke lae i sulie ahutana mo henue i laona walumalau, na omu ke taroha'inie Tataroha Diana hunie ahutana mo iinoni. ¹⁶ Ta'ena nga iini nge ko hiiwalaimoli eeku na loto-maa'ilana e lae, nge a God kei ha'a-uurie. Ta'e a God kei lei mae aana iini nge e ka'a hiiwalaimoli ike aaku. ¹⁷ Na mo iini ko hiiwalaimoli eeku, nge a God kei niie nanamanga hunire, huni esuie mo hu'i-hu'ite. Kire kei sikera'inie mo li'oa aaela mwaanie mo iinoni aana sataku, na kire kei ere aana mo erenga hai aopa'i. ¹⁸ Na ma'alana kire ko hele aana mo mwaa ala-ala, wa kire ko inuhie nga mo ola ni maesi'i, ta'e kire sa'a roro'a ni maesi'i ike. Na kire kei hele i sapena mo mae-maea'a aana nimada, kire kei awaa oto."

A Jisas E Tahela'i I Lengi *LUK 24:50-53; PALONGA 1:9-11*

† 16:9 16:9 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire ka'a to'o aana ike mo tatala 9-20.

¹⁹ Oto i purine Aalaha ikie a Jisas e ere mango urine pe'ire, a God e tahela'inie oto ta'au i Lengi na e lai ii'o oto aana ii'o-ii'oha paine i pwalopwalona God. ²⁰ Oto puriha'ana, mo pwaarongoisuli ingeie kire si lai taroha'inie Tataroha Diana hailiu i laona walumalau. Na a God e ii'o pe'ire, na e ha'awalaimoli'aa laeliwalanga ikire aana e niie nanamanga hunire huni esuie mo hu'i-hu'ite.

Tataroha Diana I Sulie A Jisas Kraes Nge A

Luk E Uusue

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Luk ingeie nga mwane kure-kure (leesie Kolosi 4:14) nge e uusue Tataroha Diana ienini. Ingeie nga mwane ha'ike aana aawalai na'ohai pwaarongoisuli mwana rue a Jisas, na ingeie nga mwane ni Jiu ha'ike, ta'e ingeie e hute aana mo Aapoloa Aaopa. Ta'e ma'alana e urine, a Luk e sai diana aana walu ola i sulie a Jisas aana e hikusie a Pol Hurula'aa, na e lae-lae no'one pe'ie huni taroha'inie a Jisas. Ngaeta mo maholo a Luk e lae-lae no'one i Jerusalem, na e leesie mo leu nge walu ola e rau-reu eeni aana pongine a Jisas. A Luk e uusue no'one Palonga, nge ngaeta uusu-uusu i sulie nga taa mo hurula'aa kire au'esuie i purine a Jisas e ta'ela'i mwaanie maenga. Leesie Palonga 16:10, na 2 Timoti 4:11.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Luk e uusue Tataroha Diana ienini hunie ngaeta poro paine satana a Tiofilas. Poro paine ngeena ingeie ngaeta mwane ni Krik, na nga taa a Luk e uusue ienini a lae no'one hunie ahutana mo Krik na oto ahutana mo Aapoloa Aaopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike. Satai Tiofilas ngeena, ne'isaenga aana uuri "Iini e manata diana hunie a God."

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

A Luk e lae pe'ie a Pol Hurula'aa na e ii'o oto pe'ie aana eetana nga maholo mo Rom kire aasie i laona nume ni ho'o i Rom. E lio mala a Luk e uusue e ro uusu-uusu ingeie aana maholona, ola mala oono aawalai helisi i purine hutelana a Jisas (60 A.D.). Oto ma'alana mo Rom kire ho'osie a Pol, ta'e walana God e ka'a ii'o ho'o-ho'o ike.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Luk e haitalenga'inie walu ola i sulie a Jisas Kraes na e uusu samanga'inie mo eehu'i laladonga i sulie hunie mwala ke sai diana aana uri nga moi taa nge soihaada'inge e ha'a-uusulire aani mo ola to'ohuu oto.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

Li'oa Maa'i, aarenga'inge, Kale Ni Iinoni, manata-diananga, kira ooraha'aala

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Luke 19:10, Na mo tatala nge e ere diana liutaa i sulie aarenga'inge nge Luk 11:1-13

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mo ola ni pangata'inge kire rau maholo a Jon Loto Maa'i na a Jisas kire hute.

(1:1—2:52)

A God e dau aakau aana mo ola loosie asunge a Jisas.

(3:1—4:13)

A Jisas e dau esunge aana po'o ni henue i Kalili.

(4:14—9:9)

A Jisas e dau esunge i matolana mo Aapoloa Aaopa mwaanie i Kalili.

(9:10—9:50)

A Jisas e dau esunge aana mo po'o ni henue e liu eeni maholo e lae-lae hunie i Jerusalem.

(9:51—19:27)

Wiki ooreta a Jisas e ii'o i Jerusalem.

(19:28—21:38)

A Jisas e mae na e mauri eeliho'i lo'u.

(22:1—24:53)

Mei Wala Ni Saediananga

Hunie A Tiopilas

¹ Mwala hunge kire dau-deu aahonga huni uusu-uusu i sulie nga moi taa nge kire oa i saakaelu. ² Kire uusue mo ola kire rongo'i mwaanie mo iini e lae-laewala nameelu aana nga taa kire leesie oto aana maada, uure mai aehotalana laladonga i sulie a Jisas. ³ Oto ineu maraaku no'one, poro paine Tiopilas, aena aana nou heitalenga'inie na nou sai diana aana walu olana uure oto mai aehotalana, nou lo'onga'inie uri ne ke uusu samanga'ini'i oto namue. ⁴ No ko uusu'i urine hunie o ke sai diana aana uri nga moi taa nge ha'a-uusulilemu e lae aani mo ola to'ohuu.

Ensel Gebrel E Haata'i

Aana A Sekaraea

⁵ A Sekaraea ingeie ngaeta pris aana maholo nge a Herod e aalaha haahie i Israel. Ingeie aana po'o ni iinoni a Abaeja aana komu ni pris. Na satana hu'e ingeie a Elisabet. Ingeie no'one e uure mwaanie komu a Eron, ikire mo pris. ⁶ Tolahadarue e tohungai oodota'i na kirerue hele i sulie ahutana mo ha'atolanga God. ⁷ E ro mau'ana ngeena kirerue ka'a to'o mwela ike, aena aana a Elisabet e amara. Na kirerue ko meni repo oto hiito'o.

⁸ Oto aana ngaeta maholo e hule oto lo'u hunie po'o ni iinoni a Sekaraea huni esu mala pris i laona Nume Maa'i Peine a God i Jerusalem. ⁹ Oto mala tolaksana mo pris, kire inie daes huni leesie iini uri taa aada nge a God e lio hilisie huni uunue dango wau-wesu i lengine ora ni uunu-uunu aana Hahu'ana Leu Maa'i i laona Nume Maa'i a God. Oto aana hai dingena, lio-hililana a Sekaraea e lae. ¹⁰ Na aana maholo a Sekaraea ko uunue dango wau-wesu, ahutana mwala mola po'oi sinaha pe'i aarenga'inge.

¹¹ Oto ensel a God e haata'i aana a Sekaraea, e uure kara'inie pwalo-pwalona ora ni uunu-uunue dango wau-wesu. ¹² Maholo a Sekaraea e leesie ensel ngeena, ko si teipu'o-pu'o na ko tohungai me'u oto hiito'o. ¹³ Ta'e ensel e te'uri hunie, “!Mwaanie o me'u-me'u Sekaraea! A God e rongoa oto aarenga'inge i'oe, na hu'e i'oe a Elisabet kei ha'ahutaa oto kele mwela mwane, na o ke haara'inie satana aana a Jon. ¹⁴ O kei ile-ilenimwa'e na o kei sae-saediana oto liutaa haahie. Mwala hunge no'one kire kei ilenimwa'e haahie aana kei hute. ¹⁵ A Jon kei ne'ie tohungai iinoni peine a God. Niilana kei lae hunie a God, na huni haata'inie urine aana mwala, e sa'a roro'a ni inu waen ike wa nga mei wei ni mehiri. Kei honu oto aana Li'oa Maa'i uure i iiana nikana. ¹⁶ Kei pe'ie mo iini hunge aana mwala ni Israel huni ha'a-aali'ure takoie a God, Aalaha ikire. ¹⁷ Ingeie maraana kei lae i na'ona a Aalaha huni deu aakau aana mwala loosie laenga ingeie mai. A Jon kei tohungai a'aila'a na kei nanama aani Li'oa mala a Propet Elaeja. Ingeie kei da hanuelamanga i matolana mo he'i aamana, na kei ha'a-aali'ue kira haitohe takoie tala ni lo'onga'inilana oodota'inge.”

¹⁸ Oto a Sekaraea ko te'uri hunie ensel, “?Uri ne kei manata'inie leu o ko unuena uri e to'ohuu uri taa? Aana ineu nou repo oto, na hu'e ineu e repo oto no'one.”

¹⁹ Ensel ko aalamie uuri, “Ineu a Gebrel, na nou uure i na'ona God. Na ingeie oto ni e uusunge'iniu mei huni ere pe'i'o, na ni ha'arongo'o aana tataroha diana ie. ²⁰ Na nga taa no ko unue ie kei saro lae taane mai

oa, aana maholo hunie. Ta'e i'oe aena aana o ka'a hiiwalaimoli ike aana walaku, o sa'a ere-ere ike, lai hule aana hai dinge walu ola ienini kei oa.”

²¹ Aana maholona na mwala ko maa-maa'oohe ue a Sekaraea ta'i sinaha. Kire ko papangata'i oto aana ko ii'o tewa oto wau i Nume Maa'i. ²² Maholo a Sekaraea e iisitaa poi sinaha, na e ka'a sai ere oto pe'ire, ta'e ko ha'ha'amalaa ola mola aana nimana. Oto kire si saie uri e leesie oto nga aanoa wau i Nume Maa'i. ²³ Maholo mo dinge ingeie huni deu esunge i Nume Maa'i mala pris e haro mango, nge e si eeliho'i ta'au i nume ingeie. ²⁴ E ka'a tewa ike lo'u i purine leune e rau, na hu'e ingeie a Elisabet ko hi'e-hi'e oto. Na e ii'o hahuroto mola i nume ikirerue hunie e lime waro-warou. Oto a Elisabet ko te'uri, ²⁵ “Leesie ka'u nga taa a Aalaha e da hunieu. Mwala ineu kire maa-masa ka'u i tehula'aku aana nou amara, ta'e ie a Aalaha e aamasieu na e ta'aasie oto mei masanga ngeena mwaanieu.”

Ensel Gebrel E Haata'i

Aana A Meri

²⁶ Aana oonona nga waro-warou i purine a Elisabet ko hi'e-hi'e oto, a God e uusunge'inie ensel Gebrel hunie huilume i Nasaret aana po'o ni henue i Kalili. ²⁷ Ensel ngeena e toolea mai tataroha hunie nga keni raori'i, na a keine e ere ruru oto huni to'o aana mwane satana a Josep aana komu a Deved Inemaui. Satana a keine a Meri.

²⁸ Oto ensel e sili mei saana ko te'uri, “Saediananga a God huni'o. A Aalaha e ii'o oto pe'i'o.” ²⁹ Oto a Meri saena ko si liki i tehula'ana walana ensel ngeena, na ko lo'onga'i hiito'o i sulie uri nga taa ni lo'onga'inge aana mo wala ngeena.

³⁰ Oto ensel ko te'uri hunie, “Mwaanie o ma'u-me'u Meri. A God ko tohungai ilenimwa'e oto hiito'o haahi'o. ³¹ Na o kei hi'e-hi'e aani mwela, oto o kei ha'ahutaa kele mwane, na o ke haara'inie satana aana a Jisas. ³² Ingeie kei ne'i mwane paine, na mwala kei haara'inie uri ingeie Kalena iini e Paine Liutaa. Na a God Aalaha ikie kei ha'a-aalaha no'one mala weuwana, a Deved Inemaui. ³³ Oto ingeie kei aalaha tara'asi oto haahie mwala ni Israel, na aalahanga ingeie e sa'a mango oto oo'oo.”

³⁴ Oto a Meri ko unue hunie ensel uuri, “?Mo ola ienini ke si reu uri taa eena, na nou ka'a saie ike nga mwane?”

³⁵ Oto ensel ko aalamie uuri, “Li'oa Maa'i kei siho i lengimu, na nanamanga iini e Paine Liutaa kei melusi'o. Na aena ngeena kele wee-wee i'oe kei maa'i na sailana kei lae uri ingeie Kalena a God. ³⁶ O ke leesie ka'u keni tekihemu a Elisabet, e tohungai repo aaela oto. Ta'e ingeie no'one ko hi'e-hi'e aani mwela. Ahutana mwala kire mani lo'onga'i uri e sa'a to'o mwela lo'u, ta'e ko hi'e-hi'e oto na e oono waro-warou e mango oto aana. ³⁷ Aana ta'e-ta'ena nga mei ola e sa'a aasaie ike a God huni esuie.”

³⁸ Oto a Meri ko si unue hunie ensel uuri, “Ineu oto koni-konihe a Aalaha. Leune ke oa oto hunieu mala o ko unuena.” Oto ensel e si lae mwaanie.

A Meri E Lae

Huni Leesie A Elisabet

³⁹ Oto lo'u mola i purine, a Meri e taule'i, oto ko tolana lae oto hunie ngaeta huilume ta'au i lengine mo uuwo i Jiudia. ⁴⁰ E lae ta'au i sili i nume a Sekaraea, oto ko ere ni saediananga hunie a Elisabet. ⁴¹ Maholo a Elisabet e rongoa mola mei wala ni saediananga a Meri, oto kele mwela i iiana ko esule'i na ko lalaa'i sape oto. Na maholona Li'oa Maa'i ko siho oto i lengine a Elisabet, ⁴² na ko unue oto uuri, “A God ke ha'adiana'a'o liutaa aana ahutana mo keni, na ke ha'adiana'aa kele wee-wee o ko hi'e-hi'e aana

ngeena. ⁴³ I'oe oto nikana a Aalaha ineu, na o lae mai seeku. ?Aana e ue ka'u mei ola diana urini ko reu eeku? ⁴⁴ Maholo nou rongoa walamu, oto kele wee-wee e si lalaa'i sape oto pe'ie ilenimwa'enga i iieku. ⁴⁵ Deidehi'o keine, aana o hiiwalaimoli uri nga taa a Aalaha e unue huni'o kei oa oto.”

A Meri E Kana Ni Soi Ha'amanikulu'aa God

⁴⁶ Oto a Meri ko te'uri,

“Saeku ko soi ha'amanikulu'aa Aalaha,

⁴⁷ Na mauriha'aku ko ilenimwa'e aana God, a Ha'a-uurileku,

⁴⁸ aana a God e lo'onga'inieu mei iinoni reu ingeie.

Uure si'iri pwau weu ahutana mwala kei saieu uri keni deidehie,

⁴⁹ aana a God, iini e nanama na e maa'i, e da mo ola e hi'e hunieu.

⁵⁰ A God e aamasie mo iini kire ha'ama'u aana,

uure oto aana mo pweunge i na'o lae mai hule si'iri na mo pweunge ue mai.

⁵¹ E haata'inie ramolana aana nimana,

aana e tatanga'inire mwala e sai tooha'inire aani lo'onga'inilada maraada.

⁵² E ha'asihoa mo aalaha mwaanie mo neunekume ikire,

na e sulu ala'a aana mo mei iinoni reu.

⁵³ E niie mo ola diana hunie mo iini kire hiolo,

ta'e mo iini e to'o-to'o e uusunge'i mwaakule mola aada.

⁵⁴ E hule oto mai huni pe'ie mwala ingeie mo Israel, mo koni-konihe ingeie.

E ka'a pulongosie ike haiholota'inge ingeie huni aamasie mwala ingeie,

⁵⁵ aana e da oto nga taa e haiholota'inie hunie mo weuwaka,

hunie a Ebrahim na hunie mo kalena, uri kei aamasire oto tarau.”

⁵⁶ A Meri e ii'o pe'ie a Elisabet hunie ola mala e oolu waro-warou, oto e si eeliho'i lo'u i henue ingeie.

Hutelana A Jon Loto Maa'i

⁵⁷ Oto e hule aana pongine a Elisabet, ko si ha'ahutaa kele mwela mwane.

⁵⁸ Mo euhenu ingeie na mo tekihanna kire rongoa uri a Aalaha e ha'a-oaie aamasinge ingeie hunie a Elisabet urine, kire si meni ilenimwa'e pe'ie.

⁵⁹ Oto wiki e ahu i purine kele wee-wee e hute,† kire si meni loko hunie torilana na hunie kire ke haara'inie aana aamana, a Sekaraea.

⁶⁰ Ta'e a nikana e unue uuri, “Ha'ike, omu ke haara'inie satana aana a Jon.”

⁶¹ Oto mwala a nikana ko te'uri hunie, “Ta'e more ka'a to'o aana ike nga satai ola urine aana komu i'omore'i.”

⁶² Oto kire ko si ha'amalaa hunie aamana uri e sare haara'inie satana aana a tei. ⁶³ Oto a Sekaraea e sukaa ola ni uusu-uusu, ko si uusue uuri, “Satana a Jon.” I leune kire ko si meni pangata'inie oto hiito'o. ⁶⁴ Oto mola aana maholoi satona, a Sekaraea ko si aehota ere-ere oto lo'u, na ko paalaha God. ⁶⁵ Oto mo euhenu ikirerue kire ko si me'u oto hiito'o, na tataroha aana mo olana e si tarohie ahutana mo henue ta'au i lengine mo uuwo i Jjudia. ⁶⁶ Na ahutana mo iini e rongoa mo olana, kire ko si lo'o-lo'onga'i i suli'i na kire ko unue uuri, “?A mwa'u ie kei ue taane? Aana e lio mala uri nanamanga a Aalaha oto aana.”

A Sekaraea

† **1:59** 1:59 Maholo mo Jiu kire ko iidumie mo hei dinge, iidu-iidunge ikire e aaopa mwaanie iidu-iidunge ikie. Aana kire ko aehota iidu aana dinge mei olana e rau, ta'e ikie, kie ko aehota iidu aana dinge i puri. Oto walune nga hai dinge aana iidu-iidunge ikire, e hule mola aana e hui hei dinge aana iidu-iidunge ikie.

E Soi Ha'amanikulu'aa God

⁶⁷ Oto a Sekaraea, aamana a Jon, e honu aana Li'oa Maa'i, e si ere rarangana walana God uuri,

⁶⁸ “Kolu ke paalaha God, Aalaha ikie mo Israel, aana e lae mai huni pe'ikie mo iinoni ingeie, na e tapa-oolisikie.

⁶⁹ Na uure mwaanie komu a Deved koni-konihe ingeie, e niie iini nanama huni ha'a-uurikie.

⁷⁰ Uure oto mai na'o, e unue ka'u aana mo propet maa'i ingeie

⁷¹ uri kei ha'a-uurikie mwaanie mo maelonga ikie, na mwaanie nimada kira ngiduupu hunikie.

⁷² E unue kei haata'inie aamasinge hunie mo weuwaka, huni aamasito'o aana haiholota'inge maa'i ingeie,

⁷³ nge e haiholota'inie hunie a Ebrahim aamaka.

⁷⁴ Aana e haiholota'i uri kei ha'a-uurikie mwaanie mo maelonga ikie, mwaanie kie ma'ute'inire.

Ta'e kie ke asu mamanuto'o mola nana,

⁷⁵ uri hunie kie ke ii'o maa'i na ii'o oodota'i i na'ona, i suli hei dinge aana mauriha'aka.

⁷⁶ “Na i'oe wee-wee ineu, sailemu kei lae uri nga propet nana iini e Paine Liutaa, aana o kei lae i na'ona Aalaha huni salea tala ingeie loosie. ⁷⁷ Na huni ha'arongoa mwala ingeie uri ingeie kei ha'a-uurire aani sae'aasilana mo roro'anga ikire. ⁷⁸ Aena aana aamasinge a God ikie mone, ingeie kei siho mai uure ta'au i Lengi mala sato ko pwaa, ⁷⁹ huni raangie mo iini kire ii'o i laona rodohono na i mamalutana maenga, na huni ha'a-oodohie ae'aeka i sulie tala ni henuelama.”

⁸⁰ Oto kele mwelana e paine ta'e, na ko manata pe'i lo'onga'inge diana. E talei o'o'o mola i laona hanuesala, lai hule aana hai dinge e aehotaa asunge ingeie i matolana mwala ni Israel.

2

A Josep E Toolea

A Meri I Betlehem

MATIU 1:18-25

¹ Aana maholona, inemaui peine ni Rom, a Ogastas, e ne'ie ha'atolanga hunie ahutana mwala aana mo henue i mamalutana. Ha'atolanga ngeena e unue uri ahutana iinoni ke mani uusu sata huni toolea wilinge mwaanire.

² Uusu-satanga ie nge eetana nga iini e rau aana maholo a Kuaerinas e aalaha aana po'o ni henue i Siria. ³ Oto ahutana mwala ko meni lae oto huni uusu sata aana mo henue ikire, nga iini ni oto aana hanue ingeie.

⁴ Oto a Josep e uure i Nasaret, ngaeta huilume wau aana po'o ni henue i Kalili, ko lae oto hunie huilume i Betlehem wau aana po'o ni henue i Jiudia, huilume nge a Deved Inemaui e hute aana. E lae wau i leune aena aana ingeie e uure aana komu a Deved Inemaui. ⁵ A Josep e lae huni uusu sata pe'ie a Meri, keni nge e ere ruru pe'ie huni to'o aana. Maholona na a Meri ko hi'e-hi'e oto. ⁶ Maholo ikirerue ue i Betlehem na ko hule oto aana pongine a Meri huni meuri eeni mwela. ⁷ Oto ko ha'ahutaa oto na'ohai mwela ingeie, ko uloa aani sala na ko ha'a-enohie aana leu ni ha'angau puluke, aana nga leu ha'ike talada i nume ni awataa.

Mo Kakali Sipu

Kire Ha'apaina'aa A Jisas

⁸ Oto aana hai rodona ngaeta mo mwane kire ii'o po'oi sinaha ka'a ha'atau lo'u mwaanie huilume aana kire ko kakalie mo sipu ikire. ⁹ Oto ensel a God e lae mai saada na manikuluha'ana a God ko raa kali-kelire. Oto kire ko si tohungēi me'u oto liutaa. ¹⁰ Oto ensel ngeena ko te'uri hunire, “!Mwaanie omu me'u-me'u! Nou toolea mai tataroha diana namiu na ilenimwa'enga oto liutaa hunie ahutana mo iinoni. ¹¹ Iini nge kei ha'a-uuri'omu e si kele hute oto molana aana hanue a Deved. Ingeie oto a Kraes, Aalaha ikie. ¹² Na tolimaa nge kei ha'awalaimoli'aa walaku huni'omu nge uri, omu kei lio oodoie kele wee-wee kire uloa aani sala i laona leu ni ha'angau puluke.”

¹³ Na oto mola lau-leu, pulitaa ni ensel uure ta'au i Lengi oto pe'ie iini nge ko ere-ere ngeena, kire ko meni paalahea God, kire ko te'uri, ¹⁴ “Manikulu'anga hunie a God i Lengi, na hanuelamanga mai aano hunie mo iini e ilenimwa'e haahire.”

¹⁵ Oto maholo mo ensel kire aaliho'i i Lengi mwaanire, mo kakali sipu ko si ere hailiu hunire uuri, “Kolu ke lae ka'u i Betlehem huni leesie nga taa nge a Aalaha e unue hunikolu ie.”

¹⁶ Oto kire ko tolana lae lau-leu oto wau, na kire ko leesie a Meri na a Josep pe'ie kele wee-wee, na e eno mola aana leu ni ha'angau puluke. ¹⁷ Maholo mo kakali sipu kire lae wau i leesie kele wee-wee na e eno aana leu ni ha'angau puluke, oto kire ko si ladoa nga taa ensel e unue hunire i sulie kele wee-wee ngeena. ¹⁸ Ahutana mwala ko si pangata'i aana kire ko rongoa nga taa mo kakali sipu kire ko ladoa. ¹⁹ Ta'e a Meri e ne'ie walu ola ienini mola i saena, na ko si talei lo'o-lo'onga'i mwa-mwanoto mola i sulii maraana. ²⁰ Oto mo kakali sipu kire si eeliho'i takoie mo sipu ikire pe'i soi ha'amanikulu'aa God na pe'i paalahenga aena aana walu ola ensel e unu'i hunire, kire leesi'i uri kire to'ohuu oto.

Kire Toolea A Jisas

I Nume Maa'i Peine

Huni Niie Hunie A God

²¹ Oto wiki e ahu i purine kele wee-wee e hute,† nge kire si esuie torihesi'onga aana kele wee-wee i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, na kire haara'inie aana a Jisas, satai ola nge ensel e unue ka'u oto maholo na e ka'a lodo ue i iiana nikana.

²² Na lae-lae, e haro hule oto aana maholo huni ha'arere'anga a Meri i purine ha'ahutanga i sulie mo Ha'atolanga a Mosis. Oto a Josep na a Meri kirerue si toolea ta'au kele wee-wee i Jerusalem, huni niie hunie a Aalaha, ²³ oto mala uusulana e lae i laona Ha'atolanga a God uuri, *Niie ahutana ta'ena nga na'ohai mwela mwane hunie a Aalaha.* *Eksodas 13:2* ²⁴ Oto a Josep na Meri kire lae huni esuie uunu-olanga mala Ha'atolanga a God e unue, aana e ere uuri, *O ke niie e ro hiroikuu wa e ro kalei urou.* *Levitikas 12:8*

A Propet Simeon

E Paalahea God Haahie A Jisas

²⁵ Aana maholona, ngaeta mwane satana a Simeon e o'o'o no'one i Jerusalem. A mwane ngeena ingeie nga mwane oodota'i, na e ii'o mola pe'i

† **2:21** 2:21 Maholo mo Jiu kire ko iidumie mo hei dinge, iidu-iidunge ikire e aaopa mwaanie iidu-iidunge ikie. Aana kire ko aehota iidu aana dinge mei olana e rau, ta'e ikie, kie ko aehota iidu aana dinge i puri. Oto walune nga hai dinge aana iidu-iidunge ikire, e hule mola aana e hui hei dinge aana iidu-iidunge ikie.

palolana a God, na Li'oa Maa'i no'one pe'ie. A Simeon e maa-maa'oohie a Kraes nge a God e haiholota'i huni uusunge'inie mai huni ha'a-uurie mwala ni Israel. ²⁶ Aana Li'oa Maa'i e unue hunie uri e sa'a mae ue na e ka'a haro leesie a Ha'a-uuri. ²⁷ Oto Li'oa Maa'i e na'ona a Simeon hunie Nume Maa'i Peine, na maholona a Josep na Meri ko toolea no'one mai a Jisas huni deu i sulie Ha'atolanga a Mosis.

²⁸ Oto a Simeon e aapalaa kele wee-wee, e si paalahea God, ko te'uri,

²⁹ “Hahu'ana Aalaha, ineu oto koni-konihe i'oe, na oto ie ne kei mae ni henuelama.

Aana o deu oto i sulie haiholota'inge i'oe hunieu.

³⁰ Aana nou leesie oto aana maaku a Ha'a-uuri nge o uusunge'inie mai.

³¹ Ingeie oto kei ha'a-uurie mwala i'oe.

³² Ingeie oto raa-raa hunie mo Aapoloa Aaopa, na kei toolea mai manikulu'anga hunie mo iinoni i'oe mo Israel.”

³³ Aamana a Jisas na nikana, kirerue ko tohungēi pangata'inie mo ola nge a Simeon ko unu'i i sulie kele wee-wee. ³⁴ Oto a Simeon e si ha'adiana'araelu, na ko te'uri hunie a Meri, “Kele wee-wee ienini a God e lio hilisie huni ha'a-uurie mo iini hunge ni Israel. Ta'e ingeie kei ha'atekehie no'one mo iini hunge lo'u, aena aana ingeie kei ne'ie tolimaa a God nge kire sere'i lae i sulie. ³⁵ Na mo lo'onga'inge mumuni mwala ngeena ke si haata'i i leune. Oto i'oe, o kei saehuu na o kei hii aaela oto mala kire otomie saemu aana naihi.”

A Propet Anna

E Paalahea God Haahie A Jisas

³⁶ Na ngaeta mei nao keni satana a Anna ingeie no'one aana maholona. A hu'ena ingeie nga propet no'one na ingeie kalena a Panueli, mwane aana komu a Asa. E to'o-to'o poro taane, ta'e e ii'o mola pe'ie poro ingeie hunie e hui aata halisi, ³⁷ na poro ingeie ko mae oto mwaanie, oto e si ii'o mola maraana. A keine e walu-aawalai helisi mwana hai e mango oto aana, na e talei o'o'o mola i Nume Maa'i na e palo-paloo mola a God susue aatowaa na rodo aani oolongaunge na aani aarenga'inge. ³⁸ Oto mola aana ta'a-ta'a maholoi satona, nge a hu'ena e lae mai saada na ko tala'ai paalahea God. Oto aana mo dinge lo'u i puri, a hu'ena ko si ha'a-ha'arongoa mwala uri a Jisas ingeie oto a Ha'a-uuri. E ere urine hunie ahutana mo iini nge kire ko maa'oohie uri a God kei tapa oolisie mwala ni Israel.

³⁹ A Josep na Meri kirerue haro asu mangoa mo ola i sulie ha'atolanga a Aalaha, nge kire si ooli takoie huilume ikire i Nasaret hao i Kalili. ⁴⁰ Oto kele wee-wee ko peine ta'e oto hao. E paine a'aila'a, na e honu aani saenanaunge, na ha'adiana'anga a God e ii'o oto aana.

A Mwa'une E Lai Ere Pe'ie

Mo Ha'a-uusuli

I Nume Maa'i Peine

⁴¹ E ro mau'ana a Jisas kirerue ko lae-lae i Jerusalem i suli helisi hunie Houlaa Ni Liumwaanie. ⁴² Oto maholo a Jisas e hule aana aawalai helisi mwana rue, kiraelu ko lae oto lo'u mala kirerue ko lae-lae i suli helisi. ⁴³ Maholo mo dinge paine ngeena kire mango oto, nge mwala ko si ooli takoie mo henuē ikire. Ta'e a Jisas e oore mola ue i puri ta'au i Jerusalem,

na aamana na nikana ka'a saie. ⁴⁴ Kinerue ko lo'o-lo'onga'i uri ingeie taane pe'ire i laona laeha. Kire ko lae oto hunie hai dinge laku, oto i seulehi kinerue ko si aehota lo'ohie i saana mwala ikire na mo malahude. ⁴⁵ Kinerue lo'o-lo'ohie na kinerue ka'a lio oodoie, oto kinerue ko eeliho'i lo'u hunie i Jerusalem. ⁴⁶ Oto i purine e oolu hei dinge e saro mango oto, nge kinerue ko si lai lio oodoie i matolana mo ha'a-uusuli ni Jiu ta'au i laona Nume Maa'i Peine, na ko rorongoi i sulire pe'i dodolosi ola aada. ⁴⁷ Na ahutana mwala nge kire rorongoa ere-erenga ingeie, kire ko tohungai pangata'inie saenanaunge ingeie oto hiito'o na mo aalaminge e dau'ine.

⁴⁸ Aamana na nikana kinerue lae ta'au i lio oodoie, kinerue ko tohungai pangata'i oto hiito'o. Oto a nikana ko te'uri hunie, “?Kaleku, e ue ni o ko te'urine aamere'i? Ineu na aamamu, mere ko tohungai heitale'o pe'i saehuunge oto hiito'o.”

⁴⁹ Oto a Jisas ko aalamirerue uuri, “?E ue nge more ko heitaleau urine? ? Uri more ka'a saie ike leu i sapeku hunie ne ke ii'o i nume Aamaku?” ⁵⁰ Ta'e kinerue ka'a rongo saie ike nga taa e unue.

⁵¹ Oto a Jisas e si eeliho'i pe'irerue hunie i Nasaret, aana e tola i sulirerue. A nikana ko talei lo'o-lo'onga'i mola i sulie mo ola e rau ngeena i saena. ⁵² Oto a Jisas ko si peine ta'e pe'i saenanaunge oto lo'u liutaa. Na a God ko tohungai saemango oto hiito'o haahie, na mwala ko meni ilenimwa'e oto no'one haahie.

3

A Jon Loto Maa'i E Dau Aakau

Aana Saena Mwala

Hunie Hulanga A Jisas

MATIU 3:1-12; MAK 1:1-19; JON 1:19-28

¹ Oto e hule aana aawalai helisi mwana lime aana mo helisi nge a Taebirias e inemauri haahie aalahanga mo Rom. Aana maholona a Pontias Paelat ko aalaha haahie po'o ni henue i Jiudia, na a Herod Antipas ko aalaha haahie po'o ni henue i Kalili. A Pilip, aasine a Herod, ko aalaha haahie e ro po'o ni henue i Iturea na i Trakonaetis, na a Lisantias ko aalaha haahie po'o ni henue i Abilin. ² E ro na'ohai pris mo Jiu aana maholona oto a Anas na a Kaiapas. Aana maholona, nge mei wala e si uure mwaanie a God hunie a Jon kalena Sekaraea, na ingeie i laona hanuesala.

³ Oto a Jon ko lae oto i sulie ahutana mo henue kali-kelie wai peine i Jodan na ko taroha'inie hunie mwala uri kire ke aali'u to'ohuu mwaanie ooraha'aa, nge kire ke si loto maa'i hunie a God ke sae'aasie mo ooraha'aa ikire. ⁴ E asuie oto urine mala uusulana e lae i laona uusu-uusu a Propet Aesaea aana e unue uuri, *Nga iini ko soi-soi peine i laona hanuesala uuri, “Omu ke dau aakau aana tala loosie laenga mai a Aalaha, na omu ke ha'a-oodohie tala ni lae ingeie.* ⁵ *Omu ke aanomie ahutana mo deiderie. Omu ke ha'asadaa mo uuwo na mo toloienu, na omu ke ha'a-oodohie mo tala kire mwa'ilu, na omu ke mwanaa mo tala hunie kire ke mwana-mwana'a.* ⁶ *Hunie ahutana mwala ke mani leesie ha'a-uuringe a God.” Aesaea 40:3-5*

⁷ Mwala oto hunge kire lae mai saana a Jon hunie ke loto maa'i aada. Oto e si te'uri mola hunire, “!I'omu oto mo mwaa ala-ala! ?Omu ko lo'o-lo'onga'i uri mala omu ko loto maa'i ha'alaa, omu ko tehisie saewasunge a God nge kei lae maine? ⁸ !E aasa! Ta'e omu ke hungu eeni hue-huei ola diana i laona mau-meuringe i'omu huni haata'inie uri omu oonisea to'ohuu oto mwaanie ahutana mo ooraha'aanga i'omu. Na mwaanie omu

lo'o-lo'onga'inie uri omu kei tehisie saewasunge a God aena aana omu hute aana komu a Ebrahim. Leune e sa'a pe'i'omu ike aana no ko unue huni'omu uri a God e sai hu'isie mola mo heu ienini hunie kire ke ne'i iinoni haalu hunie komu a Ebrahim. ⁹ Aana a God e urihana mwane e ne'i aakau oto aana hau tou-tohu i ae'aena mo ei, na mo ei nge kire ka'a hungu ike aani hue-huei ei diana, kei tohu aasi'i na aasileni kei lae i laona dunge.”

¹⁰ Oto mwala ko dolosi aana uuri, “?Nge ko urine, nga taa ka'u melu ke si esuie?”

¹¹ Oto a Jon ko aalamire ko te'uri, “A tei ko to'o aana nga ro to'oni, ke niie nga iini nana iinoni nge e ka'a to'o aana ike nga iini. Na a tei ko to'o ngaulaa, ke nii-nii'i no'one urine.”

¹² Ngaeta mwala susulu to'oha hunie aalahanga ni Rom kire lae no'one mai uri hunie a Jon ke loto maa'i aada. Oto kire ko dolosi aana uuri, “? Ha'a-uusuli, oto i'emeelu, melu kei ue?”

¹³ Oto a Jon ko te'uri hunire, “Omu ke su'uri tola to'oha liutaa aana lo'u nga taa kire hatonga'inie huni'omu mwaanie mwala.”

¹⁴ Ngaeta mo ramo ko dolosi no'one aana a Jon uri, “?Nge i'emeelu? ? Melu kei ue?”

Oto ko te'uri hunire, “Mwaanie omu deu-deu rarahie nga iini hunie mo to'oha ingeie, wa omu ke ere-ere aana mola tototala. Ta'e omu ke ilenimwa'e mola haahie holitemiu.”

¹⁵ Mwala ko meni maa'oohie mone a Kraes, oto kire ko lo'onga'i heiliu oto i sulie a Jon. Kire ko lo'onga'i oto uuri, “Ohe ingeie ni oto a Kraes.”

¹⁶ Oto a Jon ko si aalamire ko te'uri, “Ineu a Kraes ha'ike. Ineu no ko loto maa'i eemi mola aani wei, ta'e iini nge ko lae mai i puriku, e paine lo'u liutaa aaku, hule aana ineu na nou ka'a diana ike malisine ne ke asu mala koni-konihe huni luhesie ho'ohaahi'ae ingeie. Ingeie ke si loto maa'i aana ngaeta mwala aana Li'oa Maa'i, na ngaeta mwala kei lotohire aana dunge ni ha'amotaahinge. ¹⁷ Ingeie ni e to'o aana nanamanga huni leie ahutana iinoni. Aana e urihana iinoni nge ko ta'aasie mo hule-hulei kooni mwaanie mo tohungai ola. Oto ko si ne'i konie mo tohungai ola i lengine haa i laona nume ni duru ingeie. Ta'e mo hule-hulei ola aela ngeena, nge kei uunu'i aana dunge nge e sa'a mwa'a ike lo'u.”

¹⁸ Mo tala hunge a Jon Loto Maa'i e lae pe'i laeliwala aana Tataroha Diana hunie mwala aani, na huni ere ha'asusue mwala. ¹⁹ Na e tohungai ere aana a Herod Antipas hiito'o haahie e to'o aana lo'u mola a Herodias, hu'e a mwane aasine. Na e ere aana no'one a Herod haahie ahutana mo ola aela e dau hu'isi'i. ²⁰ Oto a Herod e si sapei lo'u mo aelanga ngeena aana e ne'ie a Jon i laona nume ni ho'o.

A Jon E Loto Maa'i Aana A Jisas

MATIU 3:13-17; MAK 1:9-11

²¹ Maholo kire ka'a ne'ie ue a Jon i laona nume ni ho'o, ngaeta hai dinge e loto maa'i aana mwala, na e loto maa'i lo'u aana a Jisas. Na aana maholo a Jisas ko aarea a God, nge i Lengi e si taha, ²² na Li'oa Maa'i e siho mai i lengine mala hiroikuu. Oto mei wala e uure mai Lengi, na ko te'uri, “'Toe oto hahu'ana kaleku, na nou tohungai manata diana huni'o, na no ko ilenimwa'e oto liutaa haahi'o.”

Uusulana Mo Weuwana A Jisas

MATIU 1:1-17

²³ Maholo a Jisas e ahotaa asunge ingeie, na ola mala e oolu aawalai helisi mola ue e mango aana, na mwala e lo'onga'i uri ingeie kalena Josep.

A Josep e uure mwaanie a Hilae.
24 A Hilae e uure mwaanie a Matat.
A Matat e uure mwaanie a Livae.
A Livae e uure mwaanie a Melkae.
A Melkae e uure mwaanie a Janae.
A Janae e uure mwaanie a Josep.
25 A Josep e uure mwaanie a Matataeas.
A Matataeas e uure mwaanie a Emos.
A Emos e uure mwaanie a Neham.
A Neham e uure mwaanie a Eslae.
A Eslae e uure mwaanie a Nagae.
26 A Nagae e uure mwaanie a Meata.
A Meata e uure mwaanie a Matataeas.
A Matataeas e uure mwaanie a Semein.
A Semein e uure mwaanie a Josek.
A Josek e uure mwaanie a Joda.
27 A Joda e uure mwaanie a Joanan.
A Joanan e uure mwaanie a Risa.
A Risa e uure mwaanie a Serababel.
A Serababel e uure mwaanie a Sialtiel.
A Sialtiel e uure mwaanie a Nirae.
28 A Nirae e uure mwaanie a Melkae.
A Melkae e uure mwaanie a Adae.
A Adae e uure mwaanie a Kosam.
A Kosam e uure mwaanie a Elmadam.
A Elmadam e uure mwaanie a Ere.
29 A Ere e uure mwaanie a Josua.
A Josua e uure mwaanie a Eliesa.
A Eliesa e uure mwaanie a Jorim.
A Jorim e uure mwaanie a Matat.
A Matat e uure mwaanie a Livae.
30 A Livae e uure mwaanie a Simeon.
A Simeon e uure mwaanie a Jiuda.
A Jiuda e uure mwaanie a Josep.
A Josep e uure mwaanie a Jonam.
A Jonam e uure mwaanie a Elaeakim.
31 A Elaeakim e uure mwaanie a Milia.
A Milia e uure mwaanie a Mena.
A Mena e uure mwaanie a Matata.
A Matata e uure mwaanie a Netan.
A Netan e uure mwaanie a Deved Inemauri.
32 A Deved Inemauri e uure mwaanie a Jesi.
A Jesi e uure mwaanie a Obed.
A Obed e uure mwaanie a Boas.
A Boas e uure mwaanie a Salmon.
A Salmon e uure mwaanie a Nason.
33 A Nason e uure mwaanie a Aminadab.
A Aminadab e uure mwaanie a Admin.
A Admin e uure mwaanie a Anae.
A Anae e uure mwaanie a Hesron.
A Hesron e uure mwaanie a Pires.
A Pires e uure mwaanie a Jiuda.
34 A Jiuda e uure mwaanie a Jekob.
A Jekob e uure mwaanie a Aesak.
A Aesak e uure mwaanie a Ebrahim.
A Ebrahim e uure mwaanie a Tera.
A Tera e uure mwaanie a Neho.

³⁵ A Neho e uure mwaanie a Sirag.
 A Sirag e uure mwaanie a Riu.
 A Riu e uure mwaanie a Pileg.
 A Pileg e uure mwaanie a Eba.
 A Eba e uure mwaanie a Sila.
³⁶ A Sila e uure mwaanie a Keinan.
 A Keinan e uure mwaanie a Afaksad.
 A Afaksad e uure mwaanie a Siem.
 A Siem e uure mwaanie a Noa.
 A Noa e uure mwaanie a Lamek.
³⁷ A Lamek e uure mwaanie a Metusala.
 A Metusala e uure mwaanie a Inok.
 A Inok e uure mwaanie a Jered.
 A Jered e uure mwaanie a Mahelalel.
 A Mahelalel e uure mwaanie a Kenan.
³⁸ A Kenan e uure mwaanie a Enos.
 A Enos e uure mwaanie a Set.
 A Set e uure mwaanie a Adam.
 A Adam e uure mwaanie a God.

4

A Satan E Malaahongana A Jisas

MATIU 4:1-11; MAK 1:12-13

¹ Oto a Jisas e aaliho'i mwaanie wai i Jodan, na Li'oa Maa'i e ii'o oto pe'ie, e si toolea ta'au i henuesala. ² Na a Satan e malaahongana hunie hai aawalai hei dinge, na e ka'a hikana nga mei ngeulaa aana maholona, oto ko hiolo.

³ Oto a Satan ko te'uri hunie, “Mala o ko ne'ie Kalena God to'ohuu, o ke unue ho heu ie ke ne'i bred.”

⁴ Ta'e a Jisas e aalamie mola uuri, “Mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Iinoni e sa'a mauri ike mola aani bred hahaiteli.*” *Diutronomi 8:3*

⁵ Oto a Satan ko he'i toolea lo'u ta'au, na ko tolana haata'i lau-leu oto aana ahutana mo aalahanga aana walumalau hunie. ⁶ Oto a Satan ko he'i te'uri lo'u hunie, “Nou sai niie ahutana mo aalahanga ie namue pe'ie manikuluha'ani hunie o ke paine haahi'i, aana niilana e lae oto hunieu uri ineu ne ke si nii'i hunie ta'ena nga iini i sulie saeku. ⁷ Oto mala uri o kei pouruuru ni ha'ama'unge aaku na o kei palo-paloau, nge ne kei niie ahutana mo ola ienini namue.”

⁸ Oto a Jisas ko aalamie lo'u uuri, “Mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Omu ke palo-paloo mola ta'e a God Aalaha i'omu, na omu ke asu mola nana ta'e ingeie hali'ite.*” *Diutronomi 6:13*

⁹ Oto a Satan ko he'i toolea lo'u a Jisas ta'au i Jerusalem, na ko lai ha'auuresie oto ta'au i lengine ho susumaa aana Nume Maa'i Peine, ko si te'uri lo'u hunie, “Mala o ko ne'ie Kalena God to'ohuu, o ke toli'aasi'o uure i lengi i leu hunie o ke teke hao i aano. ¹⁰ Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *A God kei uusunge'inie mo ensel ingeie huni lio i suli diana aamu.* ¹¹ *Kire kei tala'ahua'o aana nimada mwaanie ae'aemu e hite aana nga ho heu.*” *Sam 91:11-12*

¹² Oto a Jisas ko aalamie lo'u a Satan ko te'uri, “Ta'e mo Uusu-uusu Maa'i e unue no'one uuri, *Omu ke su'uri oohongie a God Aalaha i'omu.*” *Diutronomi 6:16*

¹³ Oto maholo a Satan e malaahongana a Jisas aana mo tala ngeena mango, nge e si lae mwaanie a Jisas, ko lai maa'oohie nga maholo aaopa huni malaahongana lo'u.

A Jisas E Aehotaa Asunge Ingeie Aana Po'o Ni Henuie I Kalili
MATIU 4:12-17; MAK 1:14-15

¹⁴ A Jisas e aaliho'i lo'u hunie po'o ni henuie i Kalili, na e honu oto aana nanamanga aana Li'oa Maa'i. Oto taroha'ana e si taro i sulie ahutana mo henuie aana po'o ni henuena. ¹⁵ Na a Jisas e aehota ha'a-ha'a-uusuli i laona mo nume ni palo-palo na ahutana mwala kire ko meni lahea.

Mwala Ni Nasaret

Ka'a Sare Rongo Hunie A Jisas
MATIU 13:53-58; MAK 6:1-6

¹⁶ Oto a Jisas e aaliho'i lo'u i Nasaret, huilume nge e paine ta'e aana. Oto aana Dinge Maa'i Mo Jiu, e lai sili weu i nume ni palo-palo ikire oto mala ko lae-lae tarau, na e uure i lengi huni saaie mo Uusu-uusu Maa'i. ¹⁷ Oto kire ko niie uusu-uusu hio-hio a Propet Aesaea hunie, na ko tahananie oto aana leu nge e uusue uuri, ¹⁸ *Li'oa Maa'i a God oto pe'ieu, aena aana e lio hilisieu huni taroha'inie Tataroha Diana hunie mo iinoni meitale. E uusunge'inie huni taroha'inie uri mo iini kire ho'osire i nume ni ho'o uri kire ke ii'o luheta'i oto, na huni ha'arongoa mo ulu uri kire ke lio lo'u, Aesaea 61:1 na huni unue hunie mo iini kire ii'o i mamalutana mwala e sai ha'amwe'u-mwe'u uri kire ke ii'o luheta'i lo'u, Aesaea 58:6* ¹⁹ na huni tola tahanga'inie uri e hule oto aana maholo a God kei pe'ie mwala ingeie. *Aesaea 61:2*

²⁰ Oto a Jisas e si lulungie uusu-uusu hio-hio, ko niie hunie iini ko hei rareta'i aana nume ni palo-palo ngeena, na ko ii'o oto i aano huni ha'a-uusuli. Maholona oto ahutana mwala i laona nume ni palo-palo ngeena kire ko si meni lio hahuroto oto aana.

²¹ Oto a Jisas ko aehota ere-ere hunie mwala e loko ngeena na ko te'uri, "Mei wala aana mo Uusu-uusu Maa'i nge omu si kele rongoa saailana e lae namiu ngeena, ko oa oto huni'omu si'iri."

²² Oto ahutana mwala ngeena kire ko si meni lahea oto pe'i pangata'inilana mo eehu'i wala nge ko unu'ine, ta'e kire ko unue lo'u uuri, "A mwane ngeena, ingeie kalena Josep mola ni ngeena."

²³ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Nou saie mola kara'inie omu kei unue mei wala ni aalahuunge ngeena hunieu uuri, 'Mwane kure-kure, o ke ha'a-uuri'o ka'u.' Aana omu ko lo'onga'inie mola uri, e lae otoi diana uri mo hu'i-hu'ite nge omu rongoa nou esui'i ke'u hai Kapaneam, ne ke asui'i lo'u mei leu. ²⁴ Ta'e no ko unue oto huni'omu uri mwala aana tohungei henuie nga propet, e aasa oto hunie kire ke ha'ama'u aana wa kire ke rongo hunie.

²⁵ Nga taa no ko unue ie e to'ohuu. Aana maholo pongine a Propet Elaeja, mo nao keni hunge kire o'o'o i Israel. Aana maholona e ka'a nemo ike hunie e oolu helisi pe'ie e oono waro-warou, na hiolonga paine e toolea ahutana hanue. ²⁶ Ta'e hule aana uusunge'inilana Elaeja e ka'a lae ike i saana nga ta'a-ta'a iini aada. Uusunge'inilana e lae mola huni pe'ie mei nao keni aana huilume mo pu'o wau i Serepat aana po'o ni henuie i Saedon.

²⁷ Na aana maholo pongine a Propet Elaesa mwala hunge ni Israel kire to'o aana maelaa ni osa, ta'e e ka'a ha'a-uurie ike nga iini aada. Ta'a-ta'a iini e ha'a-uurie oto a Neman, mwane aana aalahanga mo pu'o i Siria."

²⁸ Oto maholo mwala i laona nume ni palo-palo ngeena kire rongoa walu ola ienini, kire ko si tohungei saewasu. ²⁹ Oto kire taule'i, kire ko oohea oto ta'au i lengine tolana uuwo nge hanue ikire e ii'o aana, aena aana kire sasare pwelusie i kere-kerena mao'i aana leu e aasa. ³⁰ Ta'e maholo kire hule aana leune, a Jisas e liu mola i matolada, e si lae mwaanire.

A Jisas E Ha'a-uurie

*Mwane Li'oa Aaela E Hite Aana**MAK 1:21-28*

³¹ Oto a Jisas e si lae hunie huilume i Kapaneam aana po'o ni henue i Kalili. Na aana Dinge Maa'i Mo Jiu e si ha'a-uusulie mwala. ³² Ahutana mwala ko tohungēi pangata'inie ha'a-uusulinge ingeie, aana ko ha'a-uusuli aana nanamanga.

³³ Na nga mwane li'oa aaela aana ingeie no'one wau i laona nume ni palo-palo aana maholona. A mwaena ko toolea oto aawaranga paine na ko unue uuri, ³⁴ “!Aaia! !Jisas ni Nasaret! ?O kei ue emeelu lo'u eena? ? Ohe o lae oto mai huni waeli'emeelu ni ngeena? Ineu nou sai'o mola. I'oe iini maa'i a God.”

³⁵ Oto a Jisas ko si ere aana li'oa aaela ngeena ko te'uri, “O ke rohu oto, na o ke lae mwaanie a mwane ngeena.” Oto li'oa aaela ngeena e ka'a waelie lo'u a mwaena, ta'e e si repute'inie mola hai aano i matolana mwala na ko iisitaa oto mwaanie.

³⁶ Ahutana mwala ko si meni pangata'i na kire ko ere hailiu oto i matolada uuri, “?Nga mei ha'a-uusulinge uri taa ni ienini? Aana a mwane ie e to'o aana nanamanga huni ere aana mo li'oa aaela pe'ie mei wala e saka, oto kire iisitaa oto.” ³⁷ Oto tataroha aana Jisas ko si tatangasie oto ahutana po'o ni henuena.

*A Jisas E Ha'a-uurie Mwala Hunge**MATIU 8:14-17; MAK 1:29-34*

³⁸ Oto a Jisas e uure mwaanie nume ni palo-palo mo Jiu ko si lai sili i nume a Saemon. Keni hungaona Saemon ko tohungēi mata'i oto hiito'o, oto mwala ko aitanaie Jisas uri ke pe'ie. ³⁹ Oto e lae wau i uure i sulie tahe a hu'ena, ko si ere aana mata'i ngeena uri ke lae mwaanie. Mata'i ngeena e lae oto mwaanie a hu'ena, na e tolana ta'ela'i, na ko rareta'inire oto.

⁴⁰ Oto aana maholo ko seulehi oto, mwala e to'o aana mo iini ko mweri aani maelaa hai aopa'i kire ko toolera oto mai saana a Jisas. Na e hele i sapeda aana nimana, na ko ha'a-uurire oto. ⁴¹ Mo iini hunge mo li'oa aaela e iisitaa no'one mwaanire, na kire ko aawara uuri, “!I'oe oto Kalena God!” Ta'e a Jisas e ere aada mwaanie uri kire he'i unue lo'u nga mei wala, aana kire saie uri ingeie ni oto a Kraes.

*A Jisas E Laeliwala I Laona**Mo Nume Ni Palo-palo Mo Jiu**MAK 1:35-39*

⁴² Oto e dangi ho'owa, a Jisas e uure mwaanie huilumena ko si lae huni ii'o maraana aana nga leu, ta'e mwala ko lo'ohie lo'u mola. Maholo kire lio odoie, oto kire ko sare uure honosie uri mwaanie e he'i lae lo'u mwaanire.

⁴³ Ta'e a Jisas e te'uri hunire, “Ne kei lae pe'i laeliwala no'one aana Tataroha Diana aana Aalahanga God nana ngaeta mo henue, aena aana leune mone a God e uusunge'inieui mei.” ⁴⁴ Oto a Jisas e si lae pe'i laeliwala i laona ahutana mo nume ni palo-palo mo Jiu ahusie oto ahutana hanue i Juidia.

5*Mo Pwaarongoisuli A Jisas E Hola'i Soire**MATIU 4:18-22; MAK 1:16-20*

¹ Ngaeta hai dinge a Jisas e uure i reune Aasi I Kalili na mwala hunge kire loko no'one mai saana. Oto mwala ngeena kire ko uure su'u-su'uiē, aena aana kire ko sare rongoa walana God. ² Oto a Jisas e leesie e ro iiola kire ooke puri eeni hai oone, na mwala wee-weesi e lae oto mwaani'i aana

kire ko hodalie mo hu'o ikire. ³ A Jisas e hane i laona ngaeta iiola, iini a Saemon, na ko unue hunie uri ke kele uusue wau mwaanie oone. Oto e ii'o i laona iiola, ko si ha'a-uusulie mwala.

⁴ Maholo e ere-ere mango nana mwala, e si unue hunie a Saemon uuri, "O ke dau su'uweu aana leu kokoro, na omu ke aatongie hu'o i eesi hunie nga mo ii'e."

⁵ Oto a Saemon ko aalamie na ko te'uri, "Poru paine, melu ha'aweo'emeelu ka'u aani lionga haidengie'i, na melu ka'a kele saunie ike nga mei ola. Ta'e i sulie walamu, nge ne kei he'i aatongie lo'u hu'o."

⁶ Oto kire ko aatongie lo'u hu'o, na kire ko si we'i haahie mo ii'e oto hunge, hule aana hu'o na ko kara'i haka oto lo'u. ⁷ Oto kire soie mo oada aana ngaeta iiola huni lae mai pe'ire. Mo oada kire lae mai saada, kire ko si ha'ahonue ahutana e ro iiola aani ii'e, hule aana kire ko kara'i dodo oto.

⁸ Maholo a Saemon Pita e leesie nga taa e rau ngeena, oto ko si pouruuru i na'ona Jisas na ko te'uri, "O ke lae mwaanieu Aalaha, aana ineu iinoni ni ooraha'aa." ⁹ Aana a Pita na mo iini lo'u pe'ie kire ko si meni pangata'inie mo ii'e oto hunge nge kire wa'i haahi'ine. ¹⁰ A Jemes na a Jon, e ro kalena Sebedi, e ro oana a Saemon na kirerue ko tohungei pangata'i no'one.

Oto a Jisas ko te'uri hunie a Saemon, "Mwaanie o ma'u-me'u. Uure si'iri pwau weu, o kei ne'i iinoni wee-weesi oto hunie mo iinoni." ¹¹ Oto kire ookea mo iiola i oone, na kire toli puri aana to'o-to'olada, kire si lulu i sulie a Jisas.

A Jisas E Ha'a-uurie Mwane Ko Mweri

MATIU 8:1-4; MAK 1:40-45

¹² Ngaeta maholo a Jisas e ii'o aana ngaeta huilume na mwane ko sapesalu aana maelaa ni osa, ingeie no'one i leune. Oto maholo a mwaena e leesie a Jisas, ko si lai pouruuru honosie na ko ha'atohu aana uuri, "Aalaha ineu, mala o ko mwa'e-mwa'e, o ke kuraa sapeku hunie ne ke rere'a adona ii'onga lo'u pe'ie mwala a God."†

¹³ Oto a Jisas e si susue'inie wau nimana huni hele i sapena mwaena, na ko aalamie uuri, "Iau, nou mwa'e-mwa'e taane. Sapemu ke mola oto." Oto maelaa ni osa ngeena e tolana mango oto mwaanie.

¹⁴ Oto a Jisas ko si te'uri hunie, "Mwaanie o ha'a-ha'arongoa nga iini aana nga taa e rau. Ta'e o ke oodo mola i saana mo pris hunie kire ke saie uri sapemu e mola oto. Na o ke niie uuraa'inge hunie a God mala mo Ha'atolanga a Mosis e unue. Urine ahutana mwala kire ke si meni saie uri sapemu e mola oto."

¹⁵ Ta'e tataroha aana Jisas e si taro hiito'o lo'u mola, nge mwala hunge e si lae mai huni rongoa Jisas, na hunie ke ha'a-uurire mwaanie ta'ena nga maelaa. ¹⁶ Ta'e ingeie e he'i lae lo'u mola mwaanire huni ii'o maraana huni aarenga'i.

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane E Rarasi

MATIU 9:1-8; MAK 2:1-12

¹⁷ Aana ngaeta hai dinge a Jisas e ha'a-uusulie mwala, na ngaeta mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, ikire no'one i leune.

† **5:12** 5:12 Mo Ha'atolanga mo Jiu e unue uri mwala pe'ie maelaa aaela ngeena, kire tohungei mada'a i maana God. Kire mada'a oto liutaa, hule aana iini nge ko kele kopi mola aana iini e to'o aana maelaa ngeena kei mada'a no'one mala ikire. Aena urine mo Jiu ka'a toli'aasie kire ke ii'o i laona mo huilume, wa kire ke lae mai i laona leu ni uusi'e, wa kire ke lae mai i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu. Leesie Levitikas 13:45-46.

Kire uure no'one mai mwaanie i Jerusalem na ahutana mo huilume aana mo po'o ni henuie i Kalili na i Jiudia. Na a Jisas e to'o aana nanamanga a God e wa'u huni ha'a-uurie mo iini ko mweri. ¹⁸ Ngaeta mo mwane kire lae mai na kire aanga'inie mwane e rarasi aana hulite. Oto mo mwaena ko sare toolea i nume hunie kire ke ne'ie i na'ona Jisas. ¹⁹ Ta'e aena aana mwala e hunge, oto kire ka'a saie ike uri kire kei liu pe'ie uri taa i nume. Oto kire aanga'inie, kire ko si hane pe'ie mola ta'au i koluhana nume. Oto kire si hoka'ie koluhana nume talana mwane rarasi ngeena. Oto kire uukue mola i aano i matolana mwala i na'ona Jisas. ²⁰ A Jisas e leesie hiiwalaimolinge mo mwane ngeena e paine, e si te'uri hunie mwane e rarasi ngeena, "Kaleku, mo ooraha'aa i'oe sae'aasileni e lae oto."

²¹ Oto mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire ko aehota papanguru-nguru oto hunire maraadaelu uuri, "?A tei mwane ni ko ere tooha'inie uri ingeie e paine mala God ie? Ta'a-ta'a iini e sai sae'aasi ooraha'aa oto mola nge a God."

²² Oto a Jisas mone e saie mola mo lo'onga'inge ikire, ko si te'uri hunire, "?E ue nge omu ko lo'o-lo'onga'i oto hiito'o urine?" ²³ Omu saie ka'u uri erenga ni mola e mwada'u, na ta'ena nga iini e sai unue mola uuri, 'Mo ooraha'aa i'oe sae'aasileni e lae oto,' na lo'u uuri, '!Ta'ela'i! !O ke lae-lae oto!' Ta'e huni esuie e ro mei ne'isaenga ngeena, kire tohungei aasa oto hiito'o hunie iinoni. ²⁴ Ta'e ineu, a Kale Ni Iinoni, ne kei esuie mola mei ola hunie omu ke lio saie uri ineu, nou to'o aana no'one nanamanga huni sae'aasi ooraha'aa mai aano i leu."

Oto a Jisas e si unue hunie mwane e rarasi ngeena uuri, "!Ta'ela'i! O ke toolea hulite i'oe na o ke lae-lae oto i nume i'oe."

²⁵ Oto a mwaena e tolana ta'ela'i oto i na'ona ahutada, e toolea hulite nge e eno-enohie, na ko lae oto pe'i paalahea God i nume ingeie. ²⁶ Oto ahutana mwala ko si meni pangata'i, na kire ko soi ha'amanikulu'aa God. Ta'e kire ko me'u no'one, oto kire ko unue uuri, "!Ha'ike eena! Mo ola e si lai lio aaopa ka'u kolu ko leesi'i si'iri ie."

A Jisas E Soie A Livae

MATIU 9:9-13; MAK 2:13-17

²⁷ Oto i purine, a Jisas e si lae mwaanie huilume na ko leesie nga mwane satana a Livae e ii'o aana leu ingeie huni totola to'oha aana takis hunie aalahanga ni Rom. Oto a Jisas ko te'uri hunie, "O ke lulu i sulieu." ²⁸ Oto a Livae e ta'ela'i, ko toli puri oto aana to'o-to'olana na ko lulu i sulie oto.

²⁹ Oto a Livae ko esuie ngaunge paine hunie a Jisas i nume ingeie, na mwala hunge kire loko aana ngaunge ngeena. Hungelana mwala e loko ngeena, ikire mwala susulu to'oha no'one. ³⁰ Aena leune, ngaeta mo iini aana mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire ko upwesie mo pwaarongoisuli a Jisas uuri, "?E ue nge omu ko ngeu na omu ko inu pe'ie mo iinoni ooraha'aala mala mo mwane susulu to'oha ngeena?"

³¹ Ta'e a Jisas ko aalamire uuri, "Iinoni nge e awaa mola sa'a saeto'o aana ike mwane kure-kure, ta'e iini nge ko maelaa'a ha'alaa. ³² Nou lae mai huni haaraie mo iinoni ooraha'aa ke oonisaie, na nou ka'a lae ike mai huni haaraie mo iini kire unue kire diana oto."

Ha'a-uusulinge Haalu

Ke Su'uri Pwaidora

Pe'ie Ha'a-uusulinge Lalahu'e

MAK 2:18-22; MATIU 9:14-17

³³ Oto ngaeta mo iini ko unue hunie a Jisas uuri, “Mo pwaarongoisuli a Jon nge kire ko oolo-oolongau tarau, hunie aarenga'inge. Mo iini ikire mo Parise na kire ko tete'urine no'one. ?Ta'e e ue nge mo pwaarongoisuli i'oe kire ko talei ngeu-ngeu na inu-inu mola?”

³⁴ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “?Mo malahune a poro haalu kire kei saehuu uri taa na kire ko ngeu-ngeu ue aana ngauhe ni ha'arurunge na a poro haalu e ii'o ue pe'ire? ³⁵ Ta'e kei hule aana hai dinge nge kire kei toolea poro haalu mwaanire, nge kire ke si oolongau taane.”

³⁶ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u mei wala ni aalahuunge ie i sulie ha'a-uusulinge haalu ingeie hunire uuri, “Nga iini e sa'a a'arie ike nga leu aana to'oni haalu huni lo'amenaa nga to'oni lalahu'e. Mala uri kei te'urine, ko waelie mola to'oni haalu ni ngeena, aena aana mei lo'amena haalu e sa'a sada ike pe'ie to'oni lalahu'e. ³⁷ Wa uri nga iini sa'a huie ike waen haalu i laona mo ate'a lalahu'e nge kire asui'i eeni te'e-te'ei nanikot. Mala kei te'urine, ahutana e ro mei ola ngeena kei meni aaela, aana waen haalu kei hoka'ie mola mo te'e-te'ei olana, oto waen ko si aahe aasie mola. ³⁸ ! Ha'ike! Ta'e ne'i-ne'ie oto waen haalu i laona mo ate'a aani te'e-te'ei nanikot haalu hali'ite. ³⁹ Ta'e omu saie mone tolahana mo iinoni. Kire kei sere'inie ha'a-uusulinge haalu ineu mala mwala ka'a saeto'o aana ike waen haalu i purine inuhilana waen lalahu'e.”

6

Mo Parise Kire Ere Haitapali Pe'ie A Jisas Haahie Hai Dinge Maa'i MATIU 12:1-8; MAK 2:23-28

¹ Ngaeta Dinge Maa'i Mo Jiu a Jisas e lai liu i laona mo hohola aani ola mala kooni. Oto mo pwaarongoisuli ingeie kire ko aroa mo hue-huei ola, kire ta'aasie hule-huleni, oto kire ko ngeu'i. ² Oto ngaeta mo Parise kire ko dolosi uuri, “?E ue nge omu ko deu esunge mola aana Dinge Maa'i ikie, mei ola e aapu aana Ha'atolanga a Mosis?”

³ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “Omu saie taane nga taa nge a Deved Inemauri e asuie, aana maholo ingeie na ngaeta mo iini lo'u pe'ie kire hiolo. ?Ta'e e ue ni omu ka'a rongo saie ike ne'isaenga aana? ⁴ A Deved e lae sili i laona nume maa'i a God, na e ngaue ho bred maa'i, ola niilana e lae hunie a God. Ta'e mo Ha'atolanga a Mosis e unue e ka'a malisine ike ke ngaue, aana ta'e mo pris hali'ite kire sai ngaue taungei bred maa'i urine. Na a Deved e nii no'one ana mo iini kire lae pe'ie. Ta'e ma'alana e urine, a God ka'a leie ike haahie.” ⁵ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunire, “Ineu a Kale Ni Iinoni oto nou aalaha haahie Dinge Maa'i.”

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane Nimana E Heko MATIU 12:9-14; MAK 3:1-6

⁶ Oto aana ngaeta Dinge Maa'i Mo Jiu lo'u, a Jisas e lai sili i nume ni palopalo huni ha'a-uusulie mwala. Na ngaeta mwane i leune ki'ine i pwalo-pwalona e heko. ⁷ Oto mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire ko talei to'o-to'omaaie ohe kei ha'a-uurie a mwaena aana Dinge Maa'i, aana kire sare leesie uri a Jisas ke dau aelasie nga mei ola hunie kire ke ere aana na kire ke toolea huni leie haahie.

⁸ Ta'e a Jisas e saie mone mola lo'onga'inge ikire, ko si te'uri hunie mwane ki'ine e heko ngeena, “O ke uure ka'u i na'ona mwala.” Oto a mwaena e ta'ela'i, e si uure haada'i i na'ona mwala. ⁹ Oto a Jisas ko te'uri hunie mo iini kire ko upwesie ngeena, “Ta'a-ta'a mei ola nou sare dolosie aamiu. ?

Nga taa ni Ha'atolanga ikolu e toli'aasie huni esuie aana Dinge Maa'i? ? Huni pe'ie iinoni wa huni waelie mola? ?Huni ha'a-uurie iinoni wa huni horo'ie?" ¹⁰ E ere mango urine, ko si to'omaaie nga iini, na e to'omaaie lo'u nga iini. E to'omaaie mango, oto ko unue hunie mwane ki'ine e heko ngeena uuri, "O ke lalaa'inie ki'imu." Oto a mwaena ko lalaa'inie ki'ine, na e diana oto lo'u.

¹¹ Oto mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire ko tohungai saewasu, na kire ko aehota ere oto i matolada maraada uuri, "? Ohe kolu kei uaa ka'u a mwane ngeena?"

A Jisas E Lio Hilisie

Aawalai Hurula'aa Mwana Rue *MATIU 10:1-4; MAK 3:13-19*

¹² Aana maholona a Jisas e hanetaa ta'au i lengine ngaeta uuwo huni aarenga'i. E ii'o ta'au i leune hai rodo laku aani aarenga'inge hunie a God.

¹³ Oto e dangi ho'owa e soie mo iini ko lulu i sulie mai i saana, ko si lio hilisie aawalai mwane mwana rue mwaanire, na ko haara'inire aana mo hurula'aa. ¹⁴ Na satana aawalai mwane mwana rue ngeena e uuri,

a Saemon nge a Jisas e he'i haara'inie lo'u aana a Pita,

na a Andru aasine,

na a Jemes,

na a Jon,

na a Pilip,

na a Batolomiu,

¹⁵ na a Matiu,

na a Tomas,

na a Jemes kalena Alpeas

na a Saemon, ngaeta iini aana pulitaa nge ko sare haiseuni huni ta'aasie aalahanga ni Rom mwaanie hanue i Israel,

¹⁶ na a Jiudas kalena Jemes,

na a Jiudas Iskariot iini oto e pweloa Jisas.

Mwala Hunge Kire Aehota

Lae I Sulie A Jisas *MATIU 4:23-25*

¹⁷ Oto a Jisas na mo hurula'aa ingeie kire siho mai mwaanie uuwo, kire si lae mai uure i laona mei oote. Aana maholona nge mwala hunge aana mo iini ko lulu i sulie a Jisas kire si loko mai i saana. Mwala hunge kire loko no'one uure mai mwaanie i Jerusalem na mwaanie ahutana oto po'o ni henue i Jiudia na mwaanie mo henue i sulie hatalea i Taea na i Saedon.

¹⁸ Mwala ngeena kire lae mai huni rongoa a Jisas ko ha'a-uusuli, na uri hunie ha'a-uurilada ke lae mwaanie mo maelaa ikire. Mo iini ko si'oha'a aana mo li'oa aela e hite aada na kire hule no'one, oto a Jisas e ha'a-uurire.

¹⁹ Ahutana mwala kire mani deu-deu uri kire ke kopi mola aana a Jisas, aena aana nanamanga ingeie ko ha'a-uurie ahutana mo maelaa ikire.

Ilenimwa'enga To'ohuu

E Aaopa Mwaanie

Ilenimwa'enga Ni Welumalau *MATIU 5:1-12*

²⁰ Na a Jisas e to'o-to'omaaie mo pwaarongoisuli ingeie, ko si unue hunire uuri,

“Deidehi'omu mo iini nge omu meitale,
aena aana Aalahanga a God oto to'olamiu.

²¹ Deidehi'omu mo iini nge omu ko hiolo oto ie,
aena aana omu kei pote taane.

Deidehi'omu mo iini nge omu ko ngara-ngara oto ie,
aena aana omu kei mwesi taane.

²² Deidehi'omu mo iini nge mwala ko maaleledi'omu, na kire ko te-
unge'ini'omu, na kire ko ere aelasi'omu uri i'omu mo iinoni aela
aana omu ko lulu i sulieu a Kale Ni Iinoni.

²³ Omu ke tohungēi ilenimwa'e aana maholona na omu ke mao-mao pe'i
saediananga,

aena aana waaitemiu e paine oto ta'au i Lengi.

Na urine e haata'i diana aana uri omu urihana mo propet a God oto i na'o,
aana mo weuwada i na'o kire taunge'inire no'one urine.

²⁴ Ta'e aama-aamasilemiu mo iini omu to'o-to'o oto,
aana ahutana walu ola e mani mwada'usi'omu mango oto, ta'e aasanga
paine kei re'usi'omu taane.

²⁵ Aama-aamasilemiu mo iini omu ko pote oto ie,
aana omu kei saronai hiolo taane.

Aama-aamasilemiu mo iini omu ko mwesi pe'i saediananga aana maholo
ienini,

aana omu kei saronai saehuu pe'i ngara aamasi'omu taane.

²⁶ Aama-aamasilemiu maholo mwala ko ere ha'adiana'a'omu,
aana leune e haata'i diana aana uri omu meni sada oto pe'ie mo propet
eero-eero i na'o, i sulie ta'a-ta'a taungei olana e rau ke'u no'one aada.”

Kie Ke Manata Diana

Hunie Ahutana Mwala *MATIU 5:38-48, 7:12*

²⁷ Oto a Jisas e he'i unue lo'u uuri, “Ta'e ineu no ko unue huni'omu,
mo iini omu ko pwaarongoa ere-erenga ineu, uri omu ke manata diana
no'one hunie mo maelonga i'omu. Omu ke dau diana hunie mo iini ko
maaleledi'omu. ²⁸ Omu ke aitanaie a God hunie ke ha'adiana'aa mo iini ko
ere aelasi'omu, na omu ke aarenga'i talana mo iini ko teunge'ini'omu.
²⁹ Mala nga iini ko mwakata'ini'o aani hidelilana papalimu, nge o ke
toli'aasie ngaeta po'o ni papali lo'u hunie. Mala nga iini ko toolea to'oni
ni eeluhi i'oe, toli'aasie no'one to'oni ni lengi i'oe hunie. ³⁰ Omu ke nii-nii
hunie ta'ena nga iini ko suke aamiu. Mala uri nga iinoni ko toolea nga mei
ola i'oe, su'uri suke aaliho'i lo'u aana. ³¹ Mo ola nge saemiu mwala ke dau'i
huni'omu, nge i'omu no'one omu ke dau'i hunie mwala. ³² ?Aana mala uri
omu kei manata diana mola hunie mo iini e manata diana huni'omu, omu
unue uri a God kei ha'adiana'a'omu haahie leune? !Ha'ike oto oo'oo! Aena
aana mo iinoni ooraha'aa na kire ko maa-manata diana no'one mola urine
hunie mo iini e manata diana hunire. ³³ ?Na mala uri omu kei deu diana
mola hunie mo iini ko deu-deu diana huni'omu, omu ko lo'o-lo'onga'i uri
a God kei ha'adiana'a'omu haahie leune? !Ha'ike oto oo'oo! Aena aana
mo iinoni ooraha'aa na kire ko tete'urine no'one mola. ³⁴ ?Na mala uri
omu ko sai nii ola mola hunie mo iini nge omu saie uri kire kei he'i su'u'i
lo'u huni'omu, omu ko lo'o-lo'onga'i uri a God kei ha'adiana'a'omu haahie
leune? !Ha'ike oto oo'oo! Aena aana mo iinoni ooraha'aa kire sai nii urine
no'one hunie ngaeta mo iinoni ooraha'aa uri hunie kire ke su'u sada aani
lo'u hunire. ³⁵ !Ta'e ha'ike! Omu ke manata diana hunie mo maelonga
i'omu na omu ke dau diana hunire. Omu ke nii-nii na omu ke su'uri
lo'onga'inie lo'u su'uleni eeliho'i huni'omu. Mala uri omu kei te'urine nge

waaitemiū ke si peine lo'u liutaa, na omu ke si ne'i kalena God, iini e paine liutaa. Aana ingeie no'one hule aana e diana hunie mo iini e ooraha'aala na mo iini ka'a sai paalahea. ³⁶ Omu ke hai-hei aamasi oto mala Aamamiū i Lengi ko hei-hei aamasi hunie ta'ena nga iinoni.”

Mwaanie O Lupwe'i

Leie Mwala

MATIŪ 7:1-5

³⁷ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Mwaanie omu talei lei-leie ta'ena nga iinoni, mwaanie a God e lei'omu no'one urine. Mwaanie omu talei lei-lei maesie nga mwala, hunie a God ke su'uri lei maesi'omu no'one. Na omu ke sae-sae aasi hunie mo iinoni, hunie a God ke si sae'aasi no'one huni'omu. ³⁸ Omu ke nii-nii hunie ta'ena nga iinoni, nge a God ke si nii lo'u liutaa huni'omu. Aana to'ohuu niilana kei lae huni'omu, hule aana omu ka'a saie omu kei hele uri taa aani aana nimemiū, oto kire ko maalingi mola. Aana nga tolakai niinge uri taa nge omu ko nii-nii hunie mwala aana, nge a God kei nii no'one huni'omu aana.”

³⁹ Oto a Jisas ko ere ni aalahuunge lo'u uuri, “Nga iinoni e ulu e sa'a na'ona ike lo'u ngaeta ulu, mwaanie kirerue mani domu mola i laona kalinge. ⁴⁰ Iinoni ha'a-uusulilana ko lae-lae ue, e ka'a paine ike liutaa aana ha'a-uusuli ingeie. Ta'e mala kei esu waa'ini'ini nge ke si urihana mola ha'a-uusuli ingeie. ⁴¹ ?E ue ka'u o ko ili lio susulie kele nganga'ai ola oto mola mwai-mwei i maana aasimu? Ta'e hule aana i'oe, rotoi ei leku e eno honosie maamu na o ka'a sai hiinge'inie. ⁴² Na e ka'a diana ike no'one uri hunie o ke unue hunie aasimu uuri, 'Ka'u, ne ke ta'aasie kele nganga'ai ola ngeena mwaanie maamu,' na hule aana i'oe maraamu rotoi ei laku no'one mola e eno honosie maamu. !Nga hero-heronga ka'a urine ike! Mala uri o ko te'urine, nge o ko lupwe'i deu-deu mola ni ngeena. Ta'e o ke hola'i ta'aasie ka'u rotoi ei laku ngeena mwaanie maamu hunie maamu ke manola. Oto o ke si lio susulie kele nganga'ai ola i maana aasimu hunie o ke kae aasie.”

O Sai Lio Saie Ai Aana Hue-Huana

MATIŪ 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Ai diana e sa'a roro'a hungu ike aani hue-huei ei aela, wa ai aela ke hungu eeni hue-huei ei diana. ⁴⁴ Ta'ena nga ai, lio sailana ko lae-lae oto aana hue-huana, aana mwala e sa'a hisue ike nga hue-huei fik mwaanie nga puli-pulisi poo, wa kire ke hisue nga hue-huei grep mwaanie nga walo kau-keu. ⁴⁵ Iinoni diana e to'o aana mo lo'onga'inge diana i laona saena, na kei haata'ini'i aana mo ola diana kei esui'i. Ta'e iinoni aela e to'o aana mo lo'onga'inge aela i laona saena, na kei haata'ini'i aana mo ola aela kei esui'i. Aana iinoni ko ere-ere i sulie nga taa nge saena e honu aana.”

Iini Ko Tola I Sulie A Jisas E Urihana Mwane Saenanau E Tohue Nume Diana

MATIŪ 7:24-27

⁴⁶ Oto a Jisas e he'i te'uri lo'u, “?E ue ni omu ko soieu na ni omu unue oto, 'Aalaha ineu!' ta'e hule aana omu sa'a dau i sulie nga taa no ko unue? ⁴⁷ Ta'e-ta'ena nga iini ko lae mai seeku na ko rongoa walaku pe'i sulu i suli'i, ⁴⁸ e urihana iinoni saenanau e tohue nume ingeie aana e eli kokoro talana mo hunu, na e ne'ie mo heu i poo-pootana mo hunu aana nume ngeena. Oto lae-lae maholo wai kei kone na kei halolo aana nume ngeena, ta'e hule aana e sa'a asule'i ike, aena aana e tohu diana aana. ⁴⁹ Ta'e nga

iini nge ko rongoa walaku na e ka'a sulu ike i sulie, ingeie e urihana iinoni e tohue nume ingeie mola i lengine oone mwaakule. E ka'a eli kokoro ike wa ke ne'ie mo heu ehuie mo hunu. Oto lae-lae maholo kone kei halolo aana numena, na kei tolana aa'oho ta'ingelu oto.”

7

Na'ohai Mwane Aana Mae Ni Rom E Hiiwalaimoli Aana Jisas

MATIU 8:5-13

¹ I purine a Jisas e saro ere-ere mango aana walu ola ienini hunie mwala, e si lae hunie i Kapaneam. ² Na koni-konihe ngaeta na'ohai mwane aana mae ni Rom ko tohungei mweri oto hiito'o wau i leune. Koni-konihe ngeena ko kara'i mae oto, na poro paine ingeie e tohungei ne'isae paine haahie.

³ Oto maholo na'ohana mae ngeena e rongu tarohana a Jisas, oto ko uusunge'inie ngaeta mo rato aana mo Jiu, uri kire ke lai eitanaie a Jisas hunie ke lae mai ha'a-uurie koni-konihe ingeie nge ko mweri ngeena. ⁴ Mo rato ni mwane ngeena kire lae mai saana a Jisas, oto kire ko eitanaie uuri, “E tohungei adona oto uri o ke pe'ie a poro paine aana mae ie, ⁵ aena aana e manata diana hunikie mo Jiu, hule aana ingeie maraana e tohue nume ni palo-palo hunie huilume i'emeelu.”

⁶ Oto a Jisas e lae oto pe'ie mo mwaena. Maholo ko lae oto mai kara'inie nume a poro painena, na a porona ko uusunge'inie oto ta'au ngaeta mo malahune honosie huni ha'arongoa uuri, “Aalaha ineu, o ke su'uri ha'aweo'o lo'u huni lae mai, aana nou ka'a malisine ike uri o ke lai sili i nume ineu. ⁷ Aena leune no'one nge nou lo'onga'inie uri nou ka'a malisine ike laenga mai honosi'o. Ta'e nou hiiwalaimoli uri aana o ke unue mola nga mei wala, na koni-konihe ineu kei awaa oto. ⁸ Aana ineu na nou ii'o no'one i mamalutana nanamanga ngaeta mo poro paine, na nou to'o aana no'one mo ramo i meluteku. Na mala no ko unue hunie nga ramo uuri, ‘Lae wau,’ na ko lae oto wau. Na mala no ko unue hunie ngaeta ramo uuri, ‘Lae mai,’ na ko lae oto mai. Na mala no ko unue hunie koni-konihe ineu uuri, ‘O ke asuie mei esunge waune,’ na ko esuie oto.”

⁹ Maholo a Jisas e rongu urine, e si pangata'inie na ko te'uri hunie mo iini ko lae i sulie, “To'ohuu no ko unue huni'omu uri nou ka'a lio oodoie ike ue nga mwane ni Israel ke hiiwalaimoli eeku mala mwane ni Rom ie.”

¹⁰ Oto mo malahune a poro paine ngeena kire aaliho'i ta'au i nume ingeie, na kire ko leesie oto koni-konihe ingeie e awaa oto lo'u.

A Jisas E Ta'ea

Kalena Mei Nao Keni

¹¹ Oto lo'u mola i purine leune e rau, a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire ko he'i lae lo'u hunie huilume i Nein. Na mwala hunge kire hakisire no'one aana maholona. ¹² Maholo ko nanauhie mai maana para aana huilume, na ko leesie mwala ko lai heitoli. Kire aanga'inie rae aana ta'a-ta'a kele mwela moute'i, kalena mei nao keni, na mwala hunge aana hanuena no'one pe'ie.

¹³ Oto maholo a Aalaha e leesie ko si aamasie, na ko te'uri hunie, “Su'uri ngara-ngara.” ¹⁴ Oto a Jisas e lae wau kara'inie, ko hele aana taetahe, na mwala e aanga'i kire uure hahuroto oto. Oto ko te'uri, “!Saanau, no ko unue huni'o, o ke ta'ela'i!” ¹⁵ Oto saanau ngeena e ta'ela'i, na ko aehota ere-ere oto. Oto a Jisas e si toli'aasie hunie a nikana.

¹⁶ Oto ahutana mwala ko meni pangata'i na kire ko soi ha'amanikulu'aa God uuri, “!Nga propet paine liutaa ka'u e ta'ela'i i matolakaelu ie! !A God e lae oto mai huni ha'a-uurie mo iinoni ingeie!”

¹⁷ Oto tataroha aana a Jisas e si taro i sulie ahutana po'o ni henue i Jjudia na ahutana mo henue kali-kelie.

A Jisas E Ere Ha'asusue Hiiwalaimolinge A Jon Loto Maa'i

MATIU 11:2-19

¹⁸ Maholo mo pwaarongoisuli a Jon kire ha'arongoa aana walu ola nge a Jisas e asui'ine, oto a Jon ko haaraie ngaeta ro iini aada i saana. ¹⁹ Oto ko uusunge'inire i saana a Jisas hunie uri kire ke lai dolosi aana uri ohe ingeie ni oto a Ha'a-uuri nge kire hiiwalaimoli aana uri kei lae mai, wa ohe kire kei maa'oohie ue nga iini aopa.

²⁰ Oto maholo e ro mwane ngeena kire hule i saana Jisas, kire ko te'uri hunie, “A Jon Loto maa'i e uusunge'ini'emere'i huni dolosi eemu uuri, “? Uri i'oe ni oto a Ha'a-uuri kei lae mai, wa melu kei maa'oohie ue nga iini aopa?” ”

²¹ Aana maholona no'one a Jisas ko ha'a-uurie mwala hunge pe'ie mo maelaa hai aopa'i. E ha'a-uurie mo mae-maea'a na mo iini hunge mo li'oa aaela e hite aada, na e tahanie maana mo iini hunge maada e ulu.

²² Oto a Jisas ko aalamie e ro mwane ngeena uuri, “More ke aaliho'i na more ke ha'arongoa a Jon aana nga moi taa more ko leesi'i na more ko rongo'i ienini. Aana mo ulu ko lio-lio oto, mo rarasi ko lae-lae diana oto lo'u, mo iini ko sapesalu aana maelaa ni osa kire mola oto, mo iini e pungu ko rorongoto lo'u, na mo iini e mae kire ko meuri eeliho'i oto lo'u. Na laeliwalanga aana Tataroha Diana ko lae oto hunie mo meitale. ²³ Na more ke ha'arongoa no'one a Jon uri ilenimwa'enga paine kei lae hunie mo iini hiiwalaimolinge ikire e susu, na kire ka'a ne'isae rue-rua'a aaku.”

²⁴ Maholo e ro pwaarongoisuli a Jon kirerue aaliho'i oto, a Jisas ko si aehota ere-ere nana mwala i sulie a Jon uuri, “?Maholo omu lae ta'au i saana Jon i henuesala, nga taa ni omu lae ta'au huni leesie? ?Ohe omu lo'onga'inie uri a Jon nga iinoni saena e rue-rua'a mala apai rade ko eu'esule'i aana iiru? !Ha'ike! ²⁵ ?Wa nga ola uri taa ni omu lae-lae ta'au huni leesie? ?Ohe iinoni e to'oni eeni to'oni lio manikulu'e? !Ha'ike lo'u! Aana mwala nge kire to'o aana walu ola manikulu'e na kire ho'o to'oni diana urine, kire ko o'o'o mola aana mo nume mo inemaui. ²⁶ ?Ta'e nga taa ni omu lae ta'au huni leesie? ?Huni leesie nga propet? !Iau! !E to'ohuu oto! Na a Jon nge omu leesie e paine lo'u liutaa aana mo propet oto i na'o.

²⁷ Aana ingeie oto iini nge a God e ere rarangana i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Ne kei uusunge'inie hurula'aa ineu wau i na'omu hunie ke dau aakau aana tala i'oe loosi'o.”* *Malakae 3:1*

²⁸ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “No ko unue oto huni'omu uri a Jon Loto Maa'i e paine liutaa aana ta'ena nga iini e hute mai welumalau. Ta'e iini nge e mwai-mwei oto liutaa aana Aalahanga a God e paine lo'u liutaa aana a Jon.”†

²⁹ Maholo kire rongo urine, oto ahutana mo iini nge a Jon e loto maa'i aada, na oto mo iini e aaela oto hiito'o mala mwala susulu to'oha, kire mani unue uri leinge a God e oodota'i. ³⁰ Ta'e mo iini nge kire sere'inie uri a Jon ke loto maa'i aada mala mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, ikire maraada kire waelie mola ne'isaenga diana a God hunire.

† **7:28** 7:28 Asunge a Jon Loto Maa'i e tohungei haata'i diana aana hunie mwala uri a Jisas oto Kalena God, ta'e ikie aana soihaada'inge si'iri kie sai haata'inie leune diana lo'u liutaa aena aana kie saie uri a Jisas e ta'ela'i mwaanie maenga.

³¹ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “?Ne kei unu ha'amalaa pwaunge aana maholo ienini aana nga taa? ?Na uri kire urihana nga taa? ³² Kire urihana mola pulitaa ni mwela nge ko pwarero i laona amaa, oto ruana nga pulitaa ko ere uuri hunire,

I'omu, omu sere'inie mola ahutana mo pwareronga,
Maholo melu ko kanalie mo kana ni ha'arurunge namiu,
omu sa'a ilenimwa'e wa omu ke mao.
Na maholo melu ko kanalie mo kana ni heitolinge namiu,
omu sa'a saehuu wa omu ke ngara.

³³ “I'omu, omu urihana mola mo mwela ngeena aena aana maholo a Jon e lae mai, e oolongau na e ka'a inu waen ike. Oto ahutana iinoni ko unue uuri, ‘A mwane ngeena nga li'oa aela nge aana.’ ³⁴ Oto ineu a Kale Ni Iinoni, nou lae mai na no ko ngeu na no ko inu waen mola, oto mwala ko unue lo'u mola uuri, ‘A mwane ngeena ngauhana e paine na e tohungai sai inu hiito'o. Na mo malahune oto mola mwala susulu to'oha na mo iinoni ooraha'aa.’”

³⁵ Oto a Jisas e ha'amangoa erenga ingeie uuri, “Ta'e tolahana mo iini kire to'o aana saenanaunge a God kei haata'inie uri ikire oto mo iinoni to'ohuu.”

Ngaeta Keni Ooraha'aala E Hodalie E Ro Ae'aena A Jisas

³⁶ Ngaeta maholo a Saemon, ngaeta iini aana mo Parise, e haaraie a Jisas hunie ke ngau pe'ie i nume ingeie. Oto a Jisas e lai sili i nume a mwaena, kire ko eno i aano oto i sulie tolahada hunie ngaunge. ³⁷ Na ngaeta keni aana hanuena e tohungai ooraha'aala oto hiito'o. Maholo a keine e rongoa uri a Jisas ko ngeu i nume Parise ngeena, oto e toolea mai ho ate'a diana e honu eeni rumu, ola e wasu mangoni oto hiito'o. ³⁸ Oto a keine e lae mai i saana a Jisas ko pouruuru i saana e ro ae'aena, ko si ngara pe'i oonisaenga na ko ha'amedoa e ro ae'aena a Jisas aana mo wei ni aakalo ko aahe mwaanie maana. Na ko hulo a'ate aana e ro ae'aena aana iihune pwaune. Oto ko nono'ie e ro ae'aena, na ko huie ho rumu e wasu mangoni ngeena i lengini.

³⁹ Maholo Parise nge e haaraie mai a Jisas e leesie urine, ko si lo'onga'i mola i saena maraana uuri, “Mala uri a mwane ie ke ne'ie nga propet to'ohuu, ha'alaa e lio saie mola taungei keni ie na e ka'a toli'aasie ike uri ke hele i sapena, aena aana keni ienini e ooraha'aala.”

⁴⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunie, “Saemon, nou to'o aana nga mei ola huni unue huni'o.”

Oto a Saemon ko aalamie uuri, “!Iau, Ha'a-uusuli! O ke unue ka'u.”

⁴¹ Oto a Jisas ko unue uuri, “Ngaeta ro mwane kire o'o'o, kirerue mani tola kaoni aani to'oha mwaanie nga ta'a-ta'a aalaha huni su'ue lo'u mei puri. Nga iini e toolea e lime tangalai mei to'oha huni su'ue, na ngaeta iini e toolea mola e lime aata aawala. ⁴² Ta'e lae-lae e ro mwane ngeena ka'a to'o aana ike nga mei to'oha huni su'ue lo'u nga taa kirerue tola kaoni aana. Oto aalaha ngeena, e unue mola uri kirerue sa'a su'ue lo'u nga taa kirerue tola kaoni aana ngeena. Oto ne ke dolosi mola uuri aamu, Saemon. ?Ha'alaa iini uri taa aadarue nge kei manata diana liutaa hunie aalaha ngeena?”

⁴³ Oto a Saemon ko aalamie uuri, “Nou lo'onga'inie uri sa'a mola iini nge e tola to'oha hiito'o mwaanie.”

Oto a Jisas ko te'uri hunie a Saemon, “Ingeie otona. O ko ere to'ohuu oto.”

⁴⁴ Oto a Jisas e aali'u takoie a keine na ko te'uri hunie a Saemon, “?O leesie taane a keni ie? Maholo nou lae mai sili i nume i'oe, o ka'a kele niie ike nga mei wei huni hodalie e ro ae'aeku i sulie tolahaka. Ta'e keita'aa ie nge e hodalie e ro ae'aeku aana mo wei ni aakalo e aahe mwaanie maana, na e hulo a'ate aani aana iihune pwaune. ⁴⁵ I'oe o ka'a tolakonieue ike aani nononga i sulie tolahaka, ta'e ingeie e uure ni nono'ie e ro ae'aeku aana nou lae mai ue ie. ⁴⁶ I'oe, o ka'a kele suuhie ike pwauku aana nga mei rumu i sulie tolahaka, ta'e keita'aa ie hule aana ko aalohie oto e ro ae'aeku aani rumu nge e tohungai wesu mangoni. ⁴⁷ No ko unue oto huni'o uri mo ooraha'aa ingeie e talei hunge taane, ta'e a God e sae'aasi'i mango oto i tehula'ana manata-diananga ingeie e paine. Aana iinoni nge sae'aasilana kele mei ola mola mwai-mwei ko lae hunie, manata-diananga ingeie kei mwei-mwei no'one mola.”

⁴⁸ Oto a Jisas e si te'uri hunie a keine, “Mo ooraha'aa i'oe, sae'aasileni e lae oto huni'o.”

⁴⁹ Ngaeta mo iini kire ii'o no'one pe'ire aana maholona, kire ko si lo'onga'i maraada uuri, “?A tei mwane ni ie, na uri kei sae'aasi ooraha'aa uri taa?”

⁵⁰ Ta'e a Jisas ko he'i unue lo'u mola hunie a keine uuri, “Hiiwalaimolinge i'oe e ha'a-uuri'o oto. O ke lae ni henuelama.”

8

Ngaeta Mo Keni Kire Pe'i-pe'ie

A Jisas Aana To'o-To'olada

¹ Oto puriha'ana walu olana e saro mango, a Jisas e si lae i sulie ahutana mo henue paine na mo kele huilume mwai-mwei aana po'o ni henuena, aana ko laenga'inie Tataroha Diana aana Aalahanga a God. Aawalai pwaarongoisuli mwana rue ingeie kire lae no'one pe'ie. ² Na ngaeta mo keni no'one pe'ire, mo iini nge ha'a-uurilada e lae mwaanie mo li'oa aaela na mo maelaa. Ngaeta mo iini aada, a Meri (keni aana huilume i Makdala nge a Jisas e oohea e hiu li'oa aaela mwaanie), ³ na a Susana, na a Joana nge poro ingeie a Kusa (nge ingeie na'ohai mwane au'esu haahie ahutana mo mwane au'esu i nume a Herod Antipas), na mo keni hunge lo'u. Mo keni ngeena kire ko pe'i-pe'ie a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie aana to'o-to'olada.

A Jisas E Aalahuu

Aana Iini Ko Hesi Lite *MATIU 13:1-9; MAK 4:1-9*

⁴ Na mwala hunge e ruru mei saana Jisas uure mwaanie ta'ena nga hanue. Oto ingeie ko si ere ni aalahuunge hunire uuri, ⁵ “Ngaeta mwane au'esu hohola e o'o'o, oto ko lai hesie mo litei ola ingeie mala mo kooni. Hasinge ngeena ko lae mola aana tataa'inilana mo lite, na maholo ko tatataa'inie mo litei ola hailiu i laona hohola ingeie, ngaeta mo lite iini eeni kire ko teke i sulie tala. Oto mwala ko uuri'i na mo menu ko ngeu'i mola. ⁶ Ngaeta mo iini eeni kire ko teke i lengine mei heu-heue. Oto maholo kire ko pwito poi, kire ko tolana nunulu mola aena aana leune e a'ate. ⁷ Ngaeta mo litei ola kire ko teke i matolana mo walo kau-keu. Oto kire ko pwito tararuru pe'ie mo walo kau-keu, ta'e mo walo kau-keu kire paine haahi'i na kire ko si melusi'i mola. ⁸ Ta'e ngaeta mo litei ola kire teke i lengine mei mwakano diana, na kire ko pwito diana. Oto kire ko si hungu ha'atangalau lo'u.”

Oto a Jisas e si ere ooreta hunire uuri, “Mwaanie omu rorongo aasie mola mo wala ienini, ta'e omu ke lo'o-lo'onga'i diana i sulii.”

?Aena E Ue Nge A Jisas

E Ha'a-uusuli

Aani Aalahuunge Hali'ite?

MATIU 13:10-17; MAK 4:10-12

⁹ Oto mo pwaarongoisuli ingeie kire ko dolosi aana uuri, “?Nga taa ni lo'onga'inge aana aalahuunge ienini?”

¹⁰ Oto a Jisas ko unue uuri, “A God e lio hilisi'omu hunie omu ke saenanau aana walaimolinge mumuni aana Aalahanga a God. Ta'e hunie mo iini aaopa, no ko ere ni aalahuunge oto ha'alaa, hunie uri kire ko lio-lío na kire ke su'uri lio sai'i, kire ko rorongo na mwaanie kire rongo sai'i.”

A Jisas E Luhesie Aalahuunge Aana Iini Ko Hesi Litei Ola

MATIU 13:18-23; MAK 4:13-20

¹¹ Na a Jisas e he'i unue lo'u uuri, “Lo'onga'inge aana aalahuunge ienini e lae uuri. Mo lite walana God ni ngeena. ¹² Tala nge mo lite ngeena kire teke i sulie e urihana mo iini nge kire rongoa taane mo wala. Ta'e e ka'a tewa na a Satan e lae mai ko ta'aasie mwaanie manatada, hunie uri kire ke su'uri hiiwalaimoli na mwaanie uri ha'a-uurilada e lae. ¹³ Na mo iini nge manatada e urihana mei mwakano hau-heue ngeena, kire rongoa walana God, na oto lau-leu kire ilenimwa'e haahie. Ta'e ola mala nga ai ke uure i laona mei mwakano urine, ha'alaa imi-imine e ka'a susu'imi ike hiito'o i aano. Kire hiiwalaimoli mola ha'awali, na aana maholo malaahongalada kei lae, oto kire ko tolana toli'aa mola. ¹⁴ Nga mo iini lo'u manatada e urihana mei mwakano e honu aana walo kau-keu ngeena, kire rongoa no'one walana God, ta'e kire ne'isae painesie mola mau-meuringe aana walumalau. Kire tolahi'e, na kire saeto'o aana mola to'o-to'onga, na kire ko saehanalie ta'ena nga ola. Oto mo wala diana ngeena kire ka'a pwito kohi, na kire ka'a hungu ike lo'u. ¹⁵ Ta'e mo iini lo'u, mo iini urihana mei mwakano diana ngeena, kire rongoa mo wala ngeena, na kire koni diana aani i laona manatada. Kire tola i sulie mo ha'a-uusulinge ngeena, na kire ko si hungu eeni noruto'onga pe'i esunge susule'i hunie Aalahanga a God.”

?A Tei Kei Ne'ie Laite

I Hahana Nime?

MAK 4:21-25

¹⁶ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “Na nga ta'a-ta'a iini e sa'a ha'akaunie ike mola nga laite na ke pwaoha'inie nga nime haahie, wa ke mumunie mola i hahana nga tahe. Ta'e kei aaroroa oto i lengi hunie ke matapwa i laona numena, na hunie ahutana mwala nge ko sili mei nime kire sai lio diana. ¹⁷ Aana ta'ena nga ola mumunilana e lae, nge haata'inilana kei saronai lae taane mai haada'i aana leu matapwa. Na nga taa nge aaluhilana e lae, aelilana kei saronai lae taane mai haada'i huni leesie. ¹⁸ Aena ngeena, omu ke rorongo mwako. Aana ta'ena nga iini e mwa'e-mwa'e huni rongo i sulie mo ha'a-uusulinge ineu, nge sapeilana saenanaunge ni Lengi kei lae lo'u hunie. Ta'e a tei nge e ka'a mwa'e-mwa'e huni rongo i sulie mo ha'a-uusulinge ineu, nge ma'alana uri nga kele mei saenanaunge ni Lengi e to'o aana, ta'e ta'aasilana kei lae mola mwaanie.”

?Kira Tei Mo Tohungai Eesine

*A Kraes?**MATIU 12:46-50; MAK 3:31-35*

¹⁹ Oto nikana Jisas na mo eesine mwane kire mani hute, kire sare lae mai saana, ta'e kire ka'a sai lae mai kara'inie, aena aana mwala e hunge. ²⁰ Oto ngaeta iini aana mwala ngeena ko unue hunie a Jisas uuri, “!Lio ka'u! A nikemu na mo eesimu kire uure mola ta'i sinaha, na kire ko sare leesi'o.”

²¹ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “A nikeku na mo eesiku oto ahutana mo iini nge ko rongoa walana God na kire ko lulu i sulie oto.”

*A Jisas E Ere Aana Ooru**MATIU 8:23-27; MAK 4:35-41*

²² Aana ngaeta hai dinge a Jisas ko te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Kolu ke aatoholo ka'u hunie raune aasi po'o ta'au.” Oto kire ta'elie iiola, kire ko si lae, ²³ na lae-lae a Jisas e lae oto'i eno huni ma'ahu, no ko ma'ahu eelisuu oto. E ka'a tewa na paineha'ana mawasidengi ko hite aada oto i laona aasi, na iiola ko aehota honu oto aana aasi, hule aana kire ko kara'i dodo oto.

²⁴ Oto mo pwaarongoisuli kire ko ha'alioa Jisas na kire ko te'uri hunie, “!Poru paine! !Poru paine! !O ke lio ka'u, kolu ko kara'i mae oto!”

Oto a Jisas e ta'ela'i ko ere aana ooru na aahe, oto kire ko tolana aapwana'i na ko hoolaa oto. ²⁵ Oto a Jisas ko si te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “?Nge i tei hiiwalaimolinge i'omu?”

Ta'e kire ko me'u pe'i pangata'inge, na kire ko unue oto hunire maraada uuri, “?A tei mwane ni ie? !Oto hule aana e ere aana mola ooru na aahe, oto kire ko meni tola i sulie oto walana!”

*A Jisas E Ha'a-uurie**Mwane Li'oa Aela E Hite Aana**MATIU 8:28-34; MAK 5:1-20*

²⁶ A Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire aatoholosie aasi uure i Kalili hunie po'o ni henue mo Kerasa. ²⁷⁻²⁹ Maholo a Jisas ko siho hai oone i leune mwaanie iiola, na ko oodoie oto ngaeta mwane mo li'oa hunge aela aana. Mwala aana hanuena kire ko pwesue ka'u mo ki'ine na mo ae'aena aani iieli heu, ta'e ko mousi'i mola na ko tehi oto i henuesala. Ko lae tewa oto mai, na mwaena e ka'a sai ho'osie nga mei sala wa nga to'oni, na ii'olana oto tarau mola i saana mo kilipwe'u. †

Oto maholo a Jisas e oodoie a mwaena, ko si ere aana mo li'oa aela ngeena hunie kire ke iisitaa mwaanie. Oto a mwaena ko uulo na ko lai pouruuru oto i na'ona Jisas pe'ie mei wala paine uuri, “!Jisas Kalena God, iini e paine liutaa! ?O kei uauu oto eena? !No ko eitanai'o, uri o ke su'uri ha'aloieu!”

³⁰ Oto a Jisas ko dolosi aana uuri, “?A tei ni satamu?”

Oto a mwaena ko aalamie uuri, “Sataku a Hunge.” E ere urine aena aana mo li'oa aela hunge ni kire aana. ³¹ Na mo li'oa aela ngeena kire aitanai'e a Jisas uri ke su'uri uusunge'i aasire i laona kalinge ni ha'amotaahinge nge e ka'a to'o kaona.

³² Maholona na hakaa ni poo oto paine ko susude ta'au i sulie uuwo i leune. Oto mo li'oa aela ngeena kire aitanai'e a Jisas uri ke toli'aasire hunie kire ke lai sili i laona mo poo ngeena. Oto a Jisas e si toli'aasire mola. ³³ Na maholo mo li'oa aela ngeena kire iisitaa mwaanie a mwaena,

† **8:27-29** 8:27 Mo Jiu oto i na'o sai didie mo heu hunie mo kilipwe'u ikire, wa kire sai heitolinge'inie mo rae i laona mo hahale mala mo kilipwe'u ikire.

oto kire si lai sili i laona mo poo. Amaa ni poo ngeena e mani tehi, na kire ko lai pola oto i sulie mao'i i laona aasi, na kire ko meni inu oto.

³⁴ Oto mwala nge kire lio-lio i sulie mo poo ngeena kire leesie nga taa e raune, kire si huru na kire ko lae otoi taroha'inie tataroha aana i laona huilume ikire, na lo'u aana mo henue kali-kelie. ³⁵ Oto mwala kire lae mai huni leesie nga taa e raune, kire lai hule i saana a Jisas, na kire ko lio oodoie uri mwane nge a Jisas e oohea mo li'oa aaela mwaanie, e ii'o oto i saana Jisas. E manata na e ho'o sala oto. Oto mwala ngeena ko si meni me'u oto. ³⁶ Na mo iini e leesie mei olana, kire ko si ha'arongoa mwala aana uri a Jisas e ha'a-uurie a mwaena uri taa. ³⁷ Oto ahutana mwala aana po'o ni henuena kire ko si meni eitanaie a Jisas uri ke lae mwaanire, aena aana kire ko tohungēi me'u oto hiito'o. Oto a Jisas e ta'elie iiola ko si lae mwaanire.

³⁸ Oto mwane nge mo li'oa aaela e iisitaa mwaanie ngeena ko eitanaie a Jisas uri ke hakusie, ta'e a Jisas e uusunge'i eeliho'i mola aana, na ko unue hunie uuri, ³⁹ “O ke aaliho'i mola i saana uluhe i'oe, na o ke ha'arongoa mwala aana walu ola diana nge a God e asui'i huni'o.” Oto a mwaena e si lae hailiu i laona huilumena pe'i taroha'inie oodoie mwala nga taa a Jisas e asuie aana.

A Jisas E Ha'a-uurie

Kele Pule A Jaeras

Mwaanie Maenga

MATIU 9:18-26; MAK 5:21-43

⁴⁰ Maholo a Jisas e aaliho'i lo'u hunie po'o ni eesi ta'au, na mwala oto hunge kire maa'ohie i leune pe'ie saemangonga oto liutaa haahie. ⁴¹ Oto ngaeta mwane satana a Jaeras e lae mai, na ingeie nga na'ohai mwane aana nume ni palo-palo mo Jiu aana hanuena. A mwaena ko pouruuru i aano oto i na'ona Jisas, na ko eitanaie a Jisas uri ke lae ka'u ta'au i nume ingeie, ⁴² aana kele pule ingeie ko kara'i mae oto. A pulena ta'a-ta'a mwela moute'i, na ola mala aawalai helisi mwana rue ue aana.

Maholo a Jisas ko lae hunie nume a Jaeras, mwala oto hunge ko si lae mai kali-kelie. ⁴³ Na i matolana mwala e hunge ngeena, ngaeta keni no'one i leune maelaa mada'a aana apu raha-raha ko seunie oto hunie aawalai helisi mwana rue.† A keine e nii mangoa oto to'o-to'olana hunie mwala kure-kure, ta'e nga iini na e ka'a ha'a-uurie ike. ⁴⁴ A keni ngeena e lae poi i matolana ruruhaa i purine a Jisas, oto ko kopi aana ngongo'ana to'oni ingeie, na apu raha-raha ngeena ko tolana mango oto mwaanie.

⁴⁵ Oto a Jisas ko dolosi uuri, “?A tei ni e kopi eeku?” Ta'e kire ko meni taateinge'inie mola.

Oto a Pita ko te'uri, “Aalaha, mwala hunge ka'u kire ruru kali-keli'o ngeena, na kire ko lae pe'i helipa'o uri huni leesi'o.”

⁴⁶ Ta'e a Jisas ko te'uri, “!Ha'ike! Nga iini e kopi eeku, aana nou hiinge'inie uri nanamanga ineu e ha'a-uurie nga iini.” ⁴⁷ Na a keine e saie mola uri e sa'a mumuni ike lo'u, oto ko si eriri na ko lai pouruuru oto i na'ona Jisas. Oto ko unu tahanga'inie hunie a Jisas i na'ona mwala uri aena nga taa e kopi aana, na uri ha'a-uurilana e tolana lae oto mola aana maholona. ⁴⁸ Oto a Jisas ko si unue hunie a keine uuri, “Kaleku, hiiwalaimolinge i'oe e ha'a-uuri'o oto. O ke lae ni henuelama.”

† **8:43** 8:43 Ha'atolanga a Mosis e unue uri mo keni apu raha-raha nge aada urine kire mada'a i maana God, na kire ke su'uri kopi aana nga iini lo'u mwaanie kire ha'amada'aa iini kire kopi aana ngeena. Leesie Levitikas 15:25-33.

⁴⁹ Maholo na a Jisas ko ere-ere ue, ngaeta mwane e uure ta'au i nume a Jaeras, e lae mai hule i saada, oto ko te'uri hunie a Jaeras, “Kele pule i'oe e mae oto. O ke su'uri ha'aweoa lo'u a Ha'a-uusuli.”

⁵⁰ Oto maholo a Jisas e rongo urine, ko si te'uri hunie a Jaeras, “O ke su'uri tolahi'e, ta'e o ke hiiwalaimoli mola aaku na a kalemua ha'a-uurilana kei lae oto.”

⁵¹ Maholo a Jisas e lai hule ta'au i nume a Jaeras, e ka'a toli'aasie ike nga iini ke sili lo'u pe'ie hai nume. Ta'e a Pita, a Jon, na Jemes pe'ie aamana na nikana a pulena, nge a Jisas e toli'aasire hunie kire ke lae sili i nume pe'ie.

⁵² Na aana maholona, ahutana mwala ko meni ngara-ngarasie oto a pulena pe'i saehuunge. Ta'e a Jisas e te'uri hunire, “Omu ke su'uri ngara-ngara. A pule ie e ka'a mae ike, ta'e ko ma'ahu mola.” ⁵³ Oto ahutana mwala ngeena kire ko meni mwesi mola mwaanie a Jisas, aena aana kire saie uri a pulena e pwani mae.

⁵⁴ Oto a Jisas e sili hai nume, e hele i nimana pulena na ko soie uuri, “!Kaleku, o ke ta'ela'i!” ⁵⁵ Oto mangona pulena ko tolana aaliho'i oto lo'u, na ko ta'ela'i oto. Oto a Jisas ko si unue hunire uri kire ke nii ngeulaa ana. ⁵⁶ Oto nikana a pulena na aamana, kirerue ko si tohungei pangata'i oto hiito'o. Ta'e a Jisas ko si ere honosire mola uri mwaanie kire ha'ha'arongoa nga iini aana walu ola e raune.

9

A Jisas E Uusunge'inie Mo Hurula'aa Huni Taroha'inie Aalahanga A God MATIU 10:5-15; MAK 6:7-13

¹ Oto a Jisas e soie mai ahutana aawalai hurula'aa mwana rue i saana, na ko niie nanamanga e saka hunire hunie kire ke oohe aasie ahutana mo li'oa aaela, na huni ta'aasie ta'ena nga maelaa. ² Na e uusunge'inire hunie kire ke lai laeliwala aana Aalahanga a God na huni ha'a-uurie mo iini ko mweri. ³ Oto ko si te'uri hunire, “Maholo omu ko lae, omu ke su'uri toolea lo'u nga mei ola pe'i'omu, nga apa'a, wa nga mwa'i, wa nga mei ngeulaa, wa nga mei to'oha. Ma'alana uri nga ro to'oni na su'uri lo'u, ta'e mo iini oto omu ho'osi'i mola. ⁴ Maholo omu ko lai sili aana nga nume, omu ke ii'o oto i leune lai hule aana maholo ni lae mwaanie hanuena. ⁵ Mala uri mwala aana hanuena ka'a takuhi'omu oto, nge omu ke lae mwaanie hanuena, na omu ke tataa'inie mo wasa-wasa mwaanie ae'aemiu, domana uri nga ha'apasunge hunire uri a God kei ha'aloire.”

⁶ Oto mo hurula'aa e taule'i, kire ko si lae i sulie ahutana mo henue huni taroha'inie Tataroha Diana, na kire ko ha'a-uurie mwala aana ta'ena nga leu.

A Herod E Rongo Tarohana A Jisas MATIU 14:1-12; MAK 6:14-29

⁷ Maholo a Herod Antipas, aalaha ni Kalili, e rongo tarohana walu ola nge ko reune, ko tohungei teipu'o-pu'o, aena aana ngaeta mwala ko unue uuri, “A Jon Loto maa'i ni e mauri lo'u.” ⁸ Ngaeta mo iini ko unue uuri, “A Elaeja e maau aameelu.” Na ngaeta mo iini ko unu-unue ue uuri, “Nga iini aana mo propet oto i na'o ni e he'i meuri lo'u ngeena.”

⁹ Oto a Herod ko unue uuri, “A Jon nou lamasie ka'u oto pwaune. ?A tei mwane ni no ko rongo tarohana lo'u ienini?” Oto ko si eri'apasie uri ke leesie a Jisas.

A Jisas E Ha'angaue

Lime Sinolai Mwane

MATIU 14:13-21; MAK 6:30-44; JON 6:1-14

¹⁰ Maholo mo hurula'aa kire ooli mei, oto kire ko ha'arongoa Jisas aana walu ola nge kire lae pe'i esui'i. Oto e toolera kire ko lae maraada hunie huilume i Betsaeda. ¹¹ Oto maholo mwala e rongo tarohana urine, kire ko si lae i sulire. Na a Jisas e takuhie mwalana, e ha'a-uusulire i sulie Aalahanga a God, na e ha'a-uurie mo iini ko mweri.

¹² Oto maholo kara'inie sato kei suu, aawalai hurula'aa mwana rue kire lae mai saana a Jisas, oto kire ko te'uri hunie, "O ke uusunge'inie mwala ngeena hunie kire ke lai lo'ohi ngeulaa ada na mo leu ni ma'ahu ikire aana mo huilume, aena aana ikolu aana hanuesala ni ie."

¹³ Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Tomu, omu ke nii ngeulaa mola ada."

Oto kire ko aalamie uuri, "!Ha'ike eena! Melu to'o aana mola e lime aata ho bred na e ro ho ii'e. ?Ta'e mo ola urine kei adona mwala hunge urine uri taa? ?Ohe o saeto'o aana melu ke lae holi ngeulaa ada?" ¹⁴ Sulie ola mala e lime sinolai mwane ni ngeena.

Oto a Jisas ko te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, "Omu ke ha'a-ii'osie mwala aani pulitaa ni lime aawalai iinoni nga pulitaa." ¹⁵ Oto mo pwaarongoisuli ko deu oto i sulie nga taa a Jisas e unue hunire, na mwala kire ii'o oto aani pulitaa. ¹⁶ Oto a Jisas e hele aana lime ho bred ngeena na e ro ho ii'e, oto ko si lio i lengi, na ko paalahea a God. Oto e nisie mo ho bred ngeena, ko si nii'i hunie mo pwaarongoisuli ingeie hunie kire ke ha'a-adoa mwala aani. Na e te'urine no'one aana e ro ho ii'e hunie ahutada mango. ¹⁷ Oto ahutana mwala kire mani ngeu pote, na i purine kire ngau mango, mo pwaarongoisuli ko si ha'ahonue aawalai lu'e mwana rue aana mo ooretai ngeulaa.

A Pita E Unu Tahanga'inie

A Jisas Uri Ingeie A Kraes

MATIU 16:13-19; MAK 8:27-29

¹⁸ Ngaeta hai dinge a Jisas e ii'o mola pe'ie aarenga'inge, na mo pwaarongoisuli ingeie mola kire ii'o pe'ie. Oto ko si dolosi aada uuri, "? Ha'alaa mwala ko unu-unue uri ineu a tei?"

¹⁹ Oto kire ko aalamie uuri, "Ngaeta mo iini ko unu-unue uri i'oe a Jon Loto Maa'i e mauri eeliho'i. Na nga mo iini ko unu-unue uri i'oe a Propet Elaeja. Na ngaeta mo iini lo'u ko unu-unue uri i'oe nga iini hikana mo propet oto i na'o ni e he'i meuri lo'u ngeena."

²⁰ Oto a Jisas ko he'i dolosi lo'u aada uuri, "?Oto e ue aana i'omu? ? Ha'alaa omu ko unu-unue uri ineu a tei?"

Oto a Pita ko aalamie uuri, "Toe oto a Kraes, a Ha'a-uuri nge a God e haiholota'inie kei lae mai."

²¹ Oto a Jisas ko ere honosire mwaanie kire ha'arongoa lo'u nga iini aana leune.

A Jisas E Ere I Sulie

Sapesalunge Na Maenga Ingeie

MATIU 16:20-28; MAK 8:30, 9:1

²² Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, "Leu oto i sapeku uri hunie ineu a Kale Ni Iinoni, ne ke sapealu oto hiito'o. Aana mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis na ngaeta mo rato lo'u, kire kei leledieu. Oto kire kei horo maesieu, ta'e aana oolune nga hai dinge ne kei ta'ela'i eeliho'i lo'u mola mwaanie maenga."

²³ Na ko he'i unue lo'u hunie ahutada uuri, “Mala uri nga iini ko sare lulu i sulieu, nge ke pulongosie walu ola e sae haahi'i, na ke lulu i sulieu i suli hei dinge, ma'alana ke sapesalu i tehula'aku, hule aana maenga i lengine po'u-po'u. Iini nge ko aanga'inie po'u-po'u ingeie urine, ha'alaa e sai lulu i sulieu. ²⁴ Aana ta'ena nga iini ko sare kineta'inie mola mauriha'ana, nge kei deu tekela'inie oto. Ta'e nga iini nge ko deu tekela'inie mauriha'ana i tehula'aku, nge kei ha'a-uurie tohungana mauriha'ana eena. ²⁵ ?Ha'alaa nga mei taa diana nge iinoni kei terie aana kei to'o aana oto ahutana mo to'o-to'onga aana walumalau ie, na ko deu tekela'inie mola mauriha'ana oto i tehula'ani? ?Oto uri to'o-to'olana kei pe'ie aana maholona? !Ha'ike oto oo'oo! Nga mei ola hunie ke niie huni tola aaliho'i aana mauriha'ana, ha'ike lo'u. ²⁶ Mala uri nga iini ko masa huni unu tahanga'ineu na mo ha'a-uusulinge ineu, nge ineu no'one ne kei masa huni unu tahanga'inie aana maholo ne kei lae mai pe'ie manikuluha'aku na manikuluha'ana a Mama'a na mo ensel maa'i. ²⁷ To'ohuu no ko unue oto huni'omu uri ngaeta mo iini hikemiu mwala nge omu uure ngeena, omu kei saronai leesie Aalahanga a God kei lae mai, omu ke si mae.”

A Jisas E Haata'inie Manikulu'anga Ingeie
MATIU 17:1-8; MAK 9:2-8

²⁸ Oto ola mala e walu hei dinge e mango i purine a Jisas e unue walu ola ienini, e si toolea a Pita, na a Jon, na a Jemes, na kire ko hanetaa ta'au i lengine toloi henue huni aarea God. ²⁹ Na maholo ko aarea God ngeena, nge maana ko si lio aropa, na mo to'oni ingeie kire ko tohungai lio wana-wana na ko raa oto mala wa'ariri. ³⁰⁻³¹ Oto mola aana maholona a Mosis na Elaeja ko tolana maau pe'ie manikuluha'ana a God, na kirerue ko ere oto pe'ie a Jisas i sulie maelana nge kei reu i Jerusalem huni ha'a-oaie oala'inge a God.

³² Aana maholona na a Pita pe'ie e ro oana kiraelu ko ma'ahu. Oto maholo kiraelu lio, kire ko si leesie rarangana God e raa kali-kelie a Jisas na e ro mwane e uure oto pe'ie. ³³ Oto maholo e ro mwane ko deu huni lae oto mwaanie a Jisas, a Pita ko te'uri hunie, “Poru paine, e tohungai diana aana i'emeelu oto i leu. Melu kei esuie oto nga oolu aapa-aapa i leu—nga iini nemue, nga iini nana a Mosis, na nga iini nana a Elaeja.” A Pita e talei ere mola urine, ta'e e ka'a saie ike nga taa ko unue.

³⁴ Maholo a Pita ko ere-ere ue urine, na mei uuru ko tolana lae oto mai, na e oolu mwane ngeena ko tohungai me'u oto aana mei uuru ngeena ko siho oto mai haahire. ³⁵ Na kire ko rongoa mei wala e uure mai mwaanie mei uuru ngeena ko te'uri, “Tohungai Kaleku ni ienini, iini nou lio hilisie. Omu ke rongoa hunie.” ³⁶ Oto maholo mei wala ngeena e mango, kiraelu ko si leesie mola a Jisas e uure maraana. Oto mo pwaarongoisuli kiraelu rohu mola haahie, na kiraelu ka'a ha'arongoa lo'u nga iini aana mo dingena, aana nga moi taa nge kiraelu leesi'i.

A Jisas E Ha'a-uurie Kele Mwa'u Li'oa Aela E Hite Aana
MATIU 17:14-18; MAK 9:14-27

³⁷ Oto aana hai dinge lo'u i sulie, i purine a Jisas na e oolu pwaarongoisuli kiraelu siho toli mei mwaanie uuwo, oto kire ko oodoie mwala oto hunge. ³⁸ Oto ngaeta iini hikada ko aawara, na ko unue uuri, “!Ha'a-uusuli! No ko eitanai'o uri o ke pe'ie ka'u kele mwa'u ineu, aana ta'a-ta'a mwela moute'i ineu ni otona. ³⁹ Maholo li'oa aela kei hulesie, oto ko aawara na ko eriri oto, na huto-huto ko tahe oto aana wawana. Li'oa aela ngeena ko talei waelie oto mola tarau urine, na e ka'a sai mango ike lo'u mwaanie. ⁴⁰ Nou

haaraie ka'u mo pwaarongoisuli i'oe uri kire ke ta'aasie mwaanie, ta'e kire dau kaso mola.”

⁴¹ Oto a Jisas ko te'uri, “I'omu pwaunge si'iri ie, i'omu mo iinoni aela, suata mone hule aana omu ka'a hiiwalaimoli ike aana a God. !No ko talei ha'aweoau oto mola pe'i'omu! ?Uri ne kei ii'o tewa ka'u lo'u uri taa pe'i'omu, omu ke si hiiwalaimoli?” Oto ko si te'uri hunie a mwaena, “Toolea ka'u mei a kalemu i leu.”

⁴² Oto maholo nge a mwa'une ko lae mai takoie a Jisas, li'oa aela ko reput'e'i lae-lae'i oto aana a mwa'une i aano. Ta'e a Jisas e ere aana li'oa aela ngeena, ko si ha'a-uurie a mwa'une, na ko toli'aasie oto hunie aamana. ⁴³ Oto ahutana mwala ko si meni pangata'inie lo'u paineha'ana nanamanga a God ngeena.

A Jisas E He'i Ere Lo'u

I Sulie Maenga Ingeie

MATIU 17:22-23; MAK 9:30-32

Maholo na ahutana mwala ko papangata'inie ue walu ola nge a Jisas ko deu'ine, a Jisas ko si te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, ⁴⁴ “Mwaanie omu pupulongosie nga taa nge no ko unue huni'omu ienini. Ineu a Kale Ni Iinoni, pwelolaku kei lae i laona nimana mo iinoni.” ⁴⁵ Ta'e mo pwaarongoisuli ko teipu'o-pu'o mola aana nga taa nge a Jisas e ere urine hunire aana. A God e mumunie lo'onga'inge aana mo wala ienini mwaanire, mwaanie kire rongo sai'i. Oto aana maholona, ikire na kire ko me'u lo'u mola huni dolosi aana a Jisas, uri nga taa lo'onga'inge aana erenga ingeie.

?A Tei Ni E Paine Liutaa?

MATIU 18:1-15; MAK 9:33-40

⁴⁶ Oto mo pwaarongoisuli ingeie ko aehota ere haitelili maraada i sulie uri a tei hikada kei peine liutaa. ⁴⁷ Ta'e a Jisas mone e saie mola lo'onga'inge ikire, oto e si toolea kele mwela, ko ha'a-uuresie i sulie, ⁴⁸ na ko te'uri hunire, “Ta'ena nga iini nge ko tola konie nga kele mwela mala ienini aana sataku, nge ko tola konieu eena. Na ta'ena nga iini nge ko tola konieu, ko tola konie no'one iini e uusunge'inie mei eena. Aana a tei hikemiu nge ko ha'amwai-mwei'aa to'ohuu, ingeie ni oto e paine liutaa.”

⁴⁹ Oto a Jon ko aalamie a Jisas uuri, “Poro paine, melu leesie nga iini ko oohe li'oa aela mwaanie mwala aana satamu, na melu ere aana oto mwaanie e he'i te'urine lo'u, aana ingeie ha'ike aana pulitaa ikolu.”

⁵⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunie, “Omu ke su'uri uure honosie, aena aana nga iini nge e ka'a uure honosikolu, ingeie iini pe'ikolu eena.”

Mo Samaria Kire Sere'inie A Jisas

⁵¹ Maholo ko kara'inie oto uri a God kei tola aaliho'i lo'u aana a Jisas i saana ta'au i Lengi. Oto a Jisas e lo'onga'inie uri ke lae hunie i Jerusalem, ⁵² na e uusunge'inie ngaeta mo mwane uri kire ke lae i na'o. Oto mo mwane ngeena kire lae aana ngaeta huilume i Samaria huni deu aakau aana ahutana mo ola loosie a Jisas. ⁵³ Ta'e mwala aana huilume ngeena, kire ka'a sare takuhie ike a Jisas, aena aana kire lio saie uri ko lae hunie i Jerusalem. ⁵⁴ Maholo ngaeta ro pwaarongoisuli ingeie, a Jemes na a Jon kirerue leesie urine, oto kirerue ko unue hunie a Jisas uuri, “?E ue Poro paine, o saeto'o aana mere ke unue nga dunge ke siho mai uure i Lengi hunie ke waelie mwala ngeena?”

⁵⁵ Ta'e a Jisas e aali'u oto ko si ere aadarue mola. ⁵⁶ Oto a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire si lae lo'u mola hunie ngaeta huilume.

Mo Ini Ko Ne'isae Moute'i Ha'alaa Kire Sai Lulu I Sulie A Jisas

MATIU 8:19-22

⁵⁷ Maholo kire ko lae oto i sulie tala, ngaeta mwane ko si te'uri hunie a Jisas, "Nou mwa'e-mwa'e ni lulu i sulio aana ta'ena nga leu o ko lae aana."

⁵⁸ Oto a Jisas e aalamie ko te'uri, "Mo usu ni me'esu na hule aana kire to'o liwe ni ma'ahu ikire, na mo menu lo'u kire mani to'o niu'i taane no'one, ta'e ineu a Kale Ni Iinoni hule aana nga leu ni mamalo ineu na ha'ike lo'u."

⁵⁹ Oto ko te'uri lo'u hunie ngaeta mwane, "O ke lulu i sulieu."

Ta'e a mwaena e unue uuri, "Poru paine, o ke hola'i toli'aasieu ke'u hunie ne ke lai heitolinge'inie aamaku."

⁶⁰ Ta'e a Jisas e aalamie oto ko te'uri, "Ha'ike, ta'e o ke lulu i sulieu oto molana, na mwaanie o maa'ohie mo tolahi'anga ni welumalau e mango nge o ke si lulu i sulieu.† Ta'e o ke lae oto molana huni taroha'inie Aalahanga a God."

⁶¹ Ngaeta mwane lo'u e unue uuri, "Ne kei lulu i sulio taane, Poru paine, ta'e o ke hola'i toli'aasieu ke'u hunie ne ke lai ha'arongoa mwala ta'au i nume ineu."

⁶² Ta'e a Jisas e unue uuri, "Ta'ena nga iini ko esu i hohola ingeie, ta'e ko talei lo'o-lo'onga'inie lo'u mola nga mo ola aaopa kei waelie oto hohola ngeena. Na e urine no'one mala nga iini ko sare ne'i pwaarongoisuli ineu ta'e ko lo'o-lo'onga'inie mola mo ola aaopa. Iinoni urine e ka'a malisine ike Aalahanga a God."

10

A Jisas E Uusunge'inie

E Hiu Aawalai Mwane Mwana Rue

Huni Taroha'inie Aalahanga A God

¹ Oto i purine walu ola ie e haro mango, a Aalaha e si lio hilisie lo'u ngaeta hiu aawalai mwane mwana rue. Oto ko hola'i uusunge'inire oto i na'o takoie ahutana mo huilume na mo leu nge e lo'onga'i huni lae aani.

² Oto a Jisas ko te'uri hunire, "So'okoninge e paine hiito'o, ta'e mwala au'esu ka'a hunge ike huni so'okoni. Omu ke aitanaie iini e to'o aana hohola hunie ke uusunge'inie lo'u mei nga mwala au'esu huni so'okoni nana. ³ No ko uusunge'ini'omu i matolana mwala e ooraha'aa, na saeda huni horo'i'omu mala mo wawaulo ni me'esu ko seunie mo sipu. ⁴ Mwaanie omu too-toolea nga mwa'ii to'oha, wa nga mwa'i ni laeha, wa nga ho'ohaahi'ae. Na mwaanie omu waelie maholo mola aana erenga pe'ie nga iini omu ko oodoie i sulie tala.

⁵ "Maholo omu ko lai sili aana nga nume, omu ke hola'i aarenga'i talana mwala aana nume ngeena hunie a God ke ha'adiana'ara aani henuelamanga. ⁶ Mala uri nga iinoni diana na tolahana e maneko ko ii'o aana nume ngeena, nge hanuelamanga ke ii'o pe'ie. Ko ha'ike, na kire sa'a hele aana ike ha'adiana'anga ngeena. ⁷ Na omu ke ii'o rako oto mola aana numena. Mwaanie omu lae-lae hailiu lo'u aana ngaeta mo nume. Omu ke ngau-ngeu mola na omu ke inu-inu aana nga moi taa kire ko nii'i huni'omu. Aana e diana hunie mwala ke pe'i'omu, aana iinoni au'esu e malisine oto uri ke hele aana waaitana.

⁸ "Mala uri omu ko lae aana nga huilume na mwala ko tekuhi'omu, nge omu ke ngau-ngeu mola aana nga moi taa kire ko nii'i huni'omu. ⁹ Omu ke

† 9:60 9:60 Erenga ni Krik e aalahuu uuri, "O ke toli'aasie mo iini e mae oto ke haitolinge'inie mo rae ikire maraada."

ha'a-uurie mo iini ko mweri aana hanuena, na omu ke unue hunie mwala i leune uuri, 'Aalahanga a God ko kara'ini'omu oto mai.' ¹⁰ Ta'e nga huilume omu ko lae aana na mwala ka'a takuhi'omu, nge omu ke lae lo'u mola mwaanie huilume ngeena, na omu ke unue hunire uuri, ¹¹ 'Kele mei mada aana huilume i'omu e rara'o aana ae'aemeelu na melu ko usuri aasie aani ha'apasunge huni'omu uri a God kei ha'alo'i'omu. Ta'e omu ke manata'inie uri Aalahanga a God ko kara'ini'oto mai.' ”

¹² Oto a Jisas ko te'uri hunire, “No ko unue oto huni'omu, aana dinge ni leinge, ha'aloilana mwala aana huilume ngeena kei aeala lo'u hiito'o liutaa aana ha'aloinge nge kei lae hunie mwala tata'ala aana huilume i Sodom.”

Kei Aeala Liutaa Hunie Mo Henue Nge Kire Ka'a Hiiwalaimoli

MATIU 11:20-24

¹³ Na a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “!Kei aeala oto liutaa huni'omu mo Korasin! !Na no'one huni'omu mo Betsaeda! Mala uri mo hu'i-hu'ite nge asuileni e lae huni'omu ngeena, asuileni ke lae urine hunie mo pu'o i Taea na i Saedon, ha'ala mwala aana e ro huilume ngeena kire pwani oonisa'e oto waite. Kire kara'i ha'amwai-mwei'ara aani ho'osilana mo to'oni lalahu'e na ipe aani pwasa'ora huni haata'inie uri kire aali'u oto mwaanie mo ooraha'aa ikire. ¹⁴ Ta'e aana dinge ni leinge, a God kei aamasie mo iinoni tata'ala i Taea na i Saedon lo'u liutaa aamiu. ¹⁵ ?Na i'omu mo Kapaneam, omu ko lo'o-lo'onga'i uri a God kei sulu ala'a aamiu ta'au i Lengi? !Ha'ike! A God kei aasi'omu mola hai aano aana leu ni ha'amotaahinge.”

¹⁶ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Nga iini nge ko rongo huni'omu, ko rongo hunieu no'one eena. Na nga iini nge ko leledi'omu, ko leledieu no'one. Na iini nge ko leledieu, ko leledie no'one iini nge e uusunge'inieu mei eena.”

E Hiu Aawalai Mwane

Mwana Rue Kire Aaliho'i

¹⁷ Oto e hiu aawalai mwane mwana rue ngeena kire aaliho'i mei pe'ie ilenimwa'enga, na kire ko te'uri hunie a Jisas, “Aalaha i'emi, maholo melu sasaie satamu, hule aana mo li'oa aeala na kire ma'ute'ini'emeelu oto pe'i tola i sulilameelu.”

¹⁸ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “Nou leesie taane a Satan e domu uure mwaanie i Lengi mala wa'ariri. ¹⁹ Aana nou niie oto huni'omu nanamanga huni uuri haahie mo mwaa ala-ala na mo heri-heri. Na nou niie oto no'one nanamanga e saka lo'u liutaa aana nanamanga a Satan. Oto nga mei ola e sa'a hu'isi'omu ike lo'u. ²⁰ Omu ke ile-ilenimwa'e mola. Ta'e su'uri ilenimwa'e haahie uri mo li'oa aeala ko me'ute'ini'omu. Omu ke ilenimwa'e haahie a God e uusue oto satamiu ta'au i Lengi.”

A Jisas E Aarenga'i Hunie A God Aani Ilenimwa'enga

MATIU 11:25-27, 13:16-17

²¹ Aana maholona a Jisas e honu aani ilenimwa'enga aana Li'oa Maa'i, oto ko te'uri, “Mama'a, i'oe oto o aalaha haahie i Lengi na mai aano. Uure oto waite o mumunie Tataroha Diana mwaanie kira saenanau, ta'e ie o ko haata'inie oto hunie mo iini ka'a saenanau. Oto no ko tohungai paalaha'o, Mama'a, aana o oala'inie hunie ke lae oto urine.”

²² Oto ko he'i unue lo'u hunie mwala uuri, “Aamaku e niie oto ahutana walu ola hunieu hunie ne ke paine haahi'i. Na nga iini ka'a manata'inie ike a Kale ta'e a Mama'a mola hali'ite. Na nga iini e ka'a manata'inie ike a Mama'a ta'e a Kale mola hali'ite, na mo iini nge a Kale ko lio hilisire huni unu haata'i aana Aamana.”

²³ Oto a Jisas e aali'u takoie mo pwaarongoisuli, ko si unue hunire maraada uuri, “Deidehi'omu aana omu ko leesie walu ola ienini. ²⁴ Aana no ko unue oto huni'omu uri hungelana mo propet na mo inemaui kire tohungēi sasare leesie mo ola omu ko leesi'i ie, ta'e kire ka'a lio mangini, na uri huni rongoa mo ola omu ko rongoi ie, ta'e kire ka'a rongō lelangani.”

A Jisas E Aalahuu Aana

Mwane Diana Ni Samaria

²⁵ Oto ngaeta ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis e lupwe'i dolosi pweloa a Jisas uuri, “?Ha'a-uusuli, nga mei taa ni ne kei esuie ka'u hunie ne ke helesie maurihe huu?”

²⁶ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “?Nga taa ni uusulana e lae i laona mo Ha'atolanga a Mosis? ?O ko saa-saai uri taa aani?”

²⁷ Oto a mwaena ko aalamie a Jisas uuri, “*O ke manata diana hunie a God, Aalaha i'oe oto aana ahutana saemu, na aana ahutana mauriha'amu, na aana ahutana a'aila'anga i'oe, na aana ahutana mo ne'isaenga i'oe, Diutronomi 6:5 na o ke manata diana hunie auhenue i'oe oto mala o manata diana huni'o maraamu.*” *Levitikas 19:18*

²⁸ Oto a Jisas ko aalamie a mwaena uuri, “Iau, o ko ere to'ohuu. O kei te'urine nge o ke si hele aana maurihe huu.”

²⁹ Ta'e a mwaena mone ko heitalea nga mei ne'isaenga hunie ha'atolanga e aasa ngeena ke mwada'u mola hunie. Oto ko te'uri hunie a Jisas, “?Ha'alaa, a tei ni nge auhenue ineu?”

³⁰ Oto huni aalamie dolosinge ngeena, a Jisas ko te'uri hunie, “Nga mwane ikie mo Jiu e uure i Jerusalem ko pweu hao i sulie tala hunie i Jeriko. Oto lae-lae e oodoie ngaeta mo horopeli. Oto kire tapolie, kire ko si repusie, na kire ko ta'aasie oto mo to'oni ingeie mwaanie. Oto kire si lae mwaanie na e maehunu oto. ³¹ Oto ngaeta pris ikie mo Jiu e tapaliu hao i sulie tala na ko leesie a mwaena, oto e si eeli'u mola mwaanie. ³² Oto lae-lae, ngaeta mwane lo'u ikie mo Jiu, mwane aana komu a Livae nge ko hei-hei rareta'i wau i Nume Maa'i Peine, na e urine lo'u. E liu taane hai leesie mweita'aana, ta'e e liu tara'asi no'one mola mwaanie. ³³ Ta'e lae-lae, ngaeta mwane ni Samaria, mwane aana hanue mo maelonga ikie mo Jiu, ko lae no'one hao i sulie tala ngeena. E lae hao i leesie a mwaena na e eno mola i sulie tala, oto ko tohungēi aamasie. ³⁴ Mwane ni Samaria ngeena e da ho waen na ho rumu, oto ko lingisi'i mala meresine i laona mo malaka i sapena mwaena, ko si ho'o haahi'i. Oto e ne'ie i lengine dongki ingeie nge ko lae-lae aana, e si toolea ko lai lio i sulie ta'au i nume ni awataa. ³⁵ Oto hai dinge lo'u i sulie, mwane ni Samaria e ta'aasie mei to'oha mwaanie mwa'i ingeie adona ii'onga aana nume ngeena ola mala e oolu wiki. Oto ko nii'i hunie mwane ko lio i sulie nume ngeena, na ko unue hunie uuri, ‘O ke lio i suli diana aana oto a mwane ie. Mala uri o ko aasie lo'u nga mei to'oha huni holie nga mei ola aana, ne ke si su'ue huni'o aana maholo ne kei ooli lo'u mei.’”

³⁶ Oto a Jisas ko si te'uri hunie ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis ngeena uuri, “?Iini uri taa aana e oolu mwane ngeena nge i'oe o lo'onga'inie uri e ne'i euhenu to'ohuu hunie mwane nge mo horopeli e horo'iena?”

³⁷ Oto ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga ko aalamie a Jisas uuri, “Iini nge e aamasie.”

Oto a Jisas ko si te'uri hunie, “O ke lae, na o ke asu no'one urine mala ingeie.”

A Maata E Upwesie A Meri

Aana E Ka'a Pe'ie

³⁸ Maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire lae-lae, oto kire lai hule aana ngaeta huilume. Oto aana huilume ngeena keni satana a Maata e tolakonie a Jisas wau i nume ingeie. ³⁹ A Maata e to'o aana nga keni eesine, satana a Meri, ta'e a Meri e ii'o mola i saana a Jisas huni pwaarongo i sulie mo ha'a-uusulinge ingeie. ⁴⁰ Oto, a Maata ko tohungai hii aela aana ko hei rareta'i maraana. E lae wau, oto ko te'uri hunie a Jisas, “?Poro paine, uri e kahi mola aamu aana a keni eesiku e toli'aasieu mola hunie ne ke ha'alie maraaku? !O ke unue ke lae mai esu no'one pe'ieu!”

⁴¹ Oto a Jisas e aalamie mola uuri, “Maata, Maata. O ko lae otoi tolahi'e aana mo ola hunge. ⁴² Ta'e ta'a-ta'a mei ola ni mola e roro'a, na a Meri ko lae otoi deu diana, aana e lio hilisie oto tohungana mei ola diana, na nga iini e sa'a he'i ta'aasie lo'u mwaanie.”

11*A Jisas E Ha'a-uusuli**I Sulie Aarenga'inge**MATIU 6:9-13, 7:7-11*

¹ Ngaeta hai dinge a Jisas e lai ii'o aana ngaeta leu, oto ko aarenga'i. Maholo e aarenga'i mango oto, nge ngaeta iini aana mo pwaarongoisuli ingeie ko si te'uri hunie, “Aalaha ineu, o ke ha'asai'emeelu no'one aana tolahana aarenga'inge, oto mala a Jon e ha'asaie ka'u mo pwaarongoisuli ingeie.”

² Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Maholo omu ko aarenga'i, omu ke ere uurini.

Mama'a,
Mwala ke ha'ama'u aana satamu.
Aalahanga i'oe ke lae mai.

³ O ke niie mai huni'emi suli hei dinge,
mo ngeulaa e adona dinge ngeena.

⁴ O ke sae'aasie huni'emi mo ooraha'aa i'emi,
aana emi ko sae'aasie no'one mo roro'anga ta'ena nga iini ko deu hu'isi'emi.
Na mwaanie o toli'aasi'emi huni ooraha'aa maholo malaahongalamami ko lae.”

⁵ Na a Jisas e te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Mala uri nga iini hikemiu ke lae i saana a malahune i upui rodo, oto ko te'uri hunie, 'Malahuku, o ke niie nga oolu ho ngeulaa hunieu, ⁶ aana ngaeta malahuku ko lae i suli henue, na e si kele hule ta'au i nume ineu oto molana, ta'e nga mei ola hunie ne ke niie ana ha'ike.’ ⁷ Oto uri a malahumu ke aalami'o uure wau i nume uuri, '!Su'uri kotahieu! Maa e hono oto, na ahutameelu melu ko ma'ahu oto. Oto nou sa'a ta'ela'i ike lo'u huni niie nga mei ola amore'i.’ ⁸ ?Oto nga taa eena? No ko unue oto huni'omu, ma'alana e unue uri e sa'a ta'ela'i lo'u huni niie nga kele ho ngeulaa huni'o aena aana i'oe oto malahune, ta'e kei ta'ela'i taane na kei haro niie mola mo ola saemu huni'i, aena aana o ka'a masa ike huni deu su'u-su'ue.

⁹ “Oto no ko unue huni'omu uri omu ke susuke aana a God, na ingeie ke si niie huni'omu. Omu ke hai-heitalea i saana God, na omu ke si lio oodoie. Na omu ke iiki-iiki i kolune maa ingeie, na ingeie ke si tahanan maa talamiu. ¹⁰ Aana ta'ena nga iini ko sukaa nga mei ola aana a God, nge kei niie oto hunie. Na ta'ena nga iini ko heitalea nga mei ola aana a God,

kei lio oodoie oto. Na ta'ena nga iini ko iiki-iiki ikolune maa ingeie, nge a God kei taha maa talana oto. ¹¹ ?E ue aana i'omu mo mama'a? ?Mala uri kalemu ko sukaa nga ho ii'e aamu, o sai niie mola nga mwaa ana? ¹² ?Wa uri ko sukaa nga ho ma'opu, o kei niie mola nga hari-heri ana? ! Ha'ike! ¹³ I'omu mo iinoni ooraha'aa, ta'e hule aana omu sai niie mo ola diana hunie mo mwela i'omu. ?Ilisie Aamamiu i Lengi iini e diana liutaa aana ta'ena nga iinoni, uri e sa'a niie Li'oa Maa'i hunie nga mo iini ko suke aana?"

A Jisas E Nanama

Liutaa Aana A Satan

MATIU 12:22-45; MAK 3:20-27

¹⁴ Ngaeta maholo a Jisas ko oohe aasie li'oa aela mwaanie mwane e ka'a sai ere ike. Maholo li'oa aela ngeena e iisitaa oto mwaanie a mwaena, nge ko si ere-ere lo'u. Mwala oto hunge kire loko i leune na kire ko tohungai pangata'i. ¹⁵ Ta'e ngaeta mo iini aana mwala ngeena, kire ko unue mola uuri, "A Bielsebul, na'ohana mo li'oa aela nge e niie nanamanga ngeena hunie huni oohe aasie mo li'oa aela urine." ¹⁶ Na ngaeta mwala lo'u kire ko sare lupwe'i oohongie mola a Jisas aana kire lo'onga'inie uri e ka'a uure ike mwaanie a God, oto kire ko unue hunie uri ke da nga hu'i-hu'ite hunie kire ke leesie.

¹⁷ Ta'e a Jisas mone e saie mola nga taa kire ko lo'o-lo'onga'inie, oto ko si te'uri hunire, "Ta'ena nga aalahanga kei oopa aani heiseuninge honosie maraana, nge kei na'onga oto. Na nga nume nge kei oopaa aani heiseuninge honosie maraana, nge kei ei'aa oto. ¹⁸ I'omu, omu ko unue uri no ko oohe aasi li'oa aela aana nanamanga a Bielsebul, ta'e omu ke rongo ka'u. ?Mala uri aalahanga a Satan kei heiseuni honosie lo'u mola maraana, nge aalahanga ingeie ke si ii'o susu uri taa eena? ¹⁹ ?Mala uri ineu no ko oohe aasi li'oa aela aana nanamanga a Bielsebul, oto nga nanamanga uri taa ka'u nge mo pwaarongoisuli i'omu ko oohe aasi li'oa aela aana? Mo pwaarongoisuli i'omu kire haata'i diana aana uri i'omu ni omu takalo. ²⁰ Ta'e ineu, no ko oohe aasie mo li'oa aela aana nanamanga a God. Na leune e haata'i diana aana oto uri Aalahanga a God e hule oto i seemiu."

²¹ Oto a Jisas ko he'i ere ni aalahuunge lo'u i sulie nanamanga ingeie e saka liutaa aana Satan, na ko te'uri, "Mala uri nga mwane a'aila'a e to'o aana mo reisinge huni heiseuni na a mwaena ko kakalie nume ingeie, nge ahutana mo ola i laona nume ingeie kei ii'o pupupu. ²² Ta'e mala uri ngaeta mwane e a'aila'a lo'u liutaa aana kei polahie na kei horo'ie oto, nge mwane a'aila'a liutaa ngeena kei leue oto mo reisinge a mwaena e puu-puuto'o aani ngeena, na ke si niie mola walu ola e toole'i mwaanie nume ngeena hunie mo malahune.†

²³ "Nga iini oto e ka'a lulu i sulieu, ingeie oto maelonga ineu. Na nga iini oto e ka'a pe'ieu huni toolea mai mo iinoni takoie a God, ingeie e urihana uri ko peesie mola mwala mwaanie a God."

²⁴ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Maholo nga li'oa ni ooraha'aa ko iisitaa mwaanie nga iinoni, kei waloliu i laona hanesala ni lio hunie nga leu ni mamalo ingeie. Mala uri e ka'a lio oodoie oto nga leu, nge ke si te'uri hunie maraana, 'Ohe ne kei ooli lo'u mola takoie nume ineu, iini nou iisitaa ka'u

† **11:22** 11:22 A Jisas e ha'amalaa uri a Satan domana ngaeta ramo, ta'e a Jisas domana iini nge e a'aila'a oto liutaa. A Jisas e sai pwesue mola a Satan huni toolea ahutana mo ola ingeie, na aana e urine, nge a Jisas e sai luhesie mo iinoni mwaanie aalahanga ni rodohono a Satan huni toolera i saana aalahanga ni matapwanga ta'au i Lengi.

mwaanie.' ²⁵ Oto e ooli ta'au na ko lio oodoie a mwaena e urihana nume nge kire tala rere'a aana, na kire hataa'i diana aana mo ola i laona. ²⁶ Oto ko si lae lo'u huni toolea mai ngaeta hui li'oa ni ooraha'aa aela lo'u liutaa aana ingeie. Oto kire lae, kire ko si lae oto ii'o hui i laona iinonine. Oto aana ha'amangolana, tolahana iinonine lo'u mei puri ko si tohungei aela oto hiito'o liutaa aana tolahana hola'ina'o."

²⁷ Maholo a Jisas ko ere-ere ue urine, na ngaeta keni aana mwala e ruru ngeena ko te'uri hunie, "¡Deidehie oto a nikemu!"

²⁸ Ta'e a Jisas e aalamie uuri, "¡Tau, ta'e ilenimwa'enga oto liutaa hunie ahutana mo iini ko rongoa walana God na kire ko lulu i sulie."

Mo Parise Kire Sukaa

Nga Hu'i-hu'ite

MATIU 12:38-42

²⁹ Na maholo mwala hunge ko ruru mei saana a Jisas, oto ko si ere uuri hunire, "¡Omu mwala aana maholo ienini, tolahamiu e tohungei aela. Omu ko sukaa uri omu ke leesie mola nga hu'i-hu'ite mwaanie a God. Ta'e nou sa'a asuie ike. Ta'a-ta'a hu'i-hu'ite nou sai haata'inie aamiu oto nga taa e rau aana a Propet Jona oto waite. ³⁰ Aena aana nga taa e rau aana a Jona ngeena, e haata'inie uri a God ni nge e uusunge'inie a Jona i saada mwala ni pu'o i Ninive. Na e urine no'one aana ineu a Kale Ni Iinoni, aana nga taa kei reu eeku kei haata'inie uri a God ni e uusunge'inie mei huni'omu, mwala aana maholo ienini. ³¹ Aana dinge ni leinge Toro ni Siba kei ta'ela'i no'one honosi'omu aana pwaunge ienini, na kei ere aamiu uri omu tohungei takalo oto liutaa. Aana ingeie e uure ha'atau oto i ngongo'ana walumalau huni lae mai rongoa mo ha'a-uusulinge ni saenanaunge a Solomon Inemaui. Na no ko unue oto huni'omu uri ngaeta iini e paine lo'u liutaa aana Solomon taane i matolamiu i leu, ta'e omu ko leledie mola. ³² Na aana dinge ni leinge, mo Ninive no'one kei ta'ela'i honosie mwala aana maholo ienini. Oto kire kei haata'inie uri omu tohungei takalo oto hiito'o, aena aana maholo a Jona e laeliwala nana mwalana, kire oonisee oto. Ta'e lio ka'u, ngaeta iini e paine liutaa aana a Jona ka'u taane oto ie, na omu ka'a oonisee ike."

Hari-hunilana Mo Ola Ni Lengi E Urihana Raa-raa

MATIU 5:15, 6:22-23

³³ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Maholo nga iini ko ha'akaunie nga laite, e sa'a ne'i mumuni ike aana wa ke pwaoha'inie lulu'e haahie. ¡Ha'ike! Ta'e kei ne'i haada'i aana oto ta'au i lengi, hunie mwala ko sili mei nume na kire ke leesie oto rarangana laite ngeena. ³⁴ Oto maamu e urihana raa-raa hunie sapemu. Mala uri maamu e manola, nge ahutana sapemu kei matapwa oto, ta'e mala uri maamu e ka'a manola, nge ahutana sapemu kei rodohono oto. ³⁵ Lio diana aana, mwaanie o unu-unue uri saemu e manola taane, ta'e e rodohono mola. ³⁶ Aana ahutana sapemu kei honu aana raa-raa na nga leu aana ka'a rodohono lo'u, nge e urihana maholo laite e raangi'o na ahutana sapemu e matapwa mango."

A Jisas E Ere Aana Mo Parise

MATIU 23:1-36; MAK 12:38-40

³⁷ Maholo a Jisas e ere-ere mango, nge ngaeta Parise ko si haaraie uri huni lai ngeu pe'ie i nume ingeie. Oto a Jisas e lae pe'ie na maholo kirerue hule wau i nume a mwaena, a Jisas e ii'o mola i aano huni ngeu ³⁸ na e ka'a hola'i hodalie ike ki'ine i sulie tolahada mo Parise. Oto Parise ngeena ko tohungei pangata'i aana e leesie urine.

³⁹ Oto a Aalaha ko te'uri hunie, "I'omu mo Parise omu urihana mola mo nime na mo kao-kao kire hoda rere'a aana aapa po'oi sinaha, ta'e wau i laona e honu mola aana ngaulaa e kasu. Omu ko sasare lio kohi i maana mwala, ta'e hule aana saemiu e honu oto mola aana horo-pelinge na ta'ena nga lo'onga'inge aaela. ⁴⁰ !Omu tohungei pweu! ?Ohe omu ko lo'onga'inie uri iini e ha'aholaa po'oi sinaha, e ka'a ha'aholaa ike po'oi lalo no'one? ⁴¹ Taungei hoda-olanga urine e ka'a roro'a ike. Ta'e mala omu ke nii ola mola i laona mo nime na mo kao-kao ngeena ana kira maitale, ha'alaa ahutana walu ola ngeena ke si meni rere'a to'ohuu huni'omu. ⁴² !Aama-aamasilemiu mo Parise! Aana omu sai niie tangahulu'ana tari-olanga i'omu hunie a God, na hule aana omu ko niie no'one tangahulu'ana mo kele takai ei mwei-mwei uure mwaanie mo hohola i'omu. Ta'e hunie ha'a-oodohilemiu pe'ie mwala na huni manata diana hunie a God, nge omu ka'a sai aapwasu ike aana. Mo na'ohai ola uri hunie omu ke dau i sulii ka'u ienini. Na lo'u mwaanie omu pulongosie mo ha'a-uusulinge mwai-mwei mala niilana tangahulu'ana tari-olanga i'omu. ⁴³ !Aama-aamasilemiu mo Parise! Aana omu ko heri hunie mo na'ohai ii'o-ii'oha hali'ite i laona mo nume ni palo-palo, na uri mwala ke ha'apaina'a'omu aana maholo omu ko walo liu i laona mo leu ni uusi'e. ⁴⁴ !Aama-aamasilemiu! Aana omu urihana mola mo kilipwe'u kire aano oto, aana aapa po'oi sinaha e lio diana taane na mwala sa'a lio saie ike uri rae kire aanomie i leune."

⁴⁵ Oto ngaeta iini hikana mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis ko aalamie a Jisas uuri, "Ha'a-uusuli, o ko ere urine, o ko ere aelasi'emi oto no'one ni ngeena."

⁴⁶ Oto a Jisas ko aalamie ko te'uri, "!Aama-aamasilemiu no'one mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga! I'omu, omu ko da ludaa e hi'e aana mo ha'atolanga hunie mwala. Ta'e hule aana i'omu maraamiu na omu sa'a nii ki'i huni pe'ie mwala huni sulu'ie ludaa ngeena. ⁴⁷ !Aama-aamasilemiu! Aana omu esu diana aana mo kilipwe'u talana mo propet nge mo aamamiu e horo maesire. ⁴⁸ Aena urinena, i'omu, omu ko ha'awalaimoli'aa nga taa nge mo aamamiu kire asuie eena. Aana ikire, nge kire horo'ie mo propet, na i'omu, omu ko esuie mo kilipwe'u huni aamasito'o aana horo'ilada. ⁴⁹ Aana e urine ka'u, a God e ere ni saenanaunge uuri, 'Ne kei uusunge'inie mai mo propet na mo hurula'aa i saada. Na kire kei horo maesie nga mo iini aada, na kire kei teunge'inie nga mo iini.' ⁵⁰ Oto ha'aloilemiu pwaunge si'iri kei lae haahie maelana mo propet nge horo'ilada e lae ka'u uure oto i aehotalana walumalau. ⁵¹ Ha'aloilemiu kei lae haahie horo'ilada, aehota pe'ie a Ebol lae hule aana a Sekaraea, iini horo'ilana e lae kara'inie ora ni uunu-uunu aana Nume Maa'i Peine. To'ohuu no ko unue oto huni'omu uri i'omu pwaunge si'iri ie a God kei ha'alo'i'omu haahie horo'ilana ahutada mango. ⁵² !Aama-aamasilemiu mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga! Aana omu ko mumunie kii huni tahananie maa aana nume ni saenanaunge i sulie tolahana a God. Na i'omu maraamiu no'one hule aana omu ka'a sare sili ike i laona numena, na omu ko deu honosie mo iini ko sare sili i nume."

⁵³ Maholo a Jisas ko iisitaa oto mwaanie leune, mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis na mo Parise ko si aehota ere aelasio oto hiito'o, na uure aana maholona kire ko tala'ai dolosie oto mo ola hunge aana, ⁵⁴ aena aana kire sare lupwe'i da mola uri hunie ke unue nga mei wala huni waelie maraana.

12

A Jisas E Ha'apasulie Mwala Mwaanie Kire Lupwe'i Deu-Deu Mala Mo

*Parise**MATIU 10:26-27*

¹ Ngaeta maholo, mo sinolai iinoni oto hunge kire ruru mei saana a Jisas, na leune e lae wai honu aani iinoni hule aana nga leu ni uure ha'ike lo'u. Oto a Jisas ko si hola'i te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Omu ke lio talamiu mwaanie tolahana mo Parise, aana ikire mwala eero-eero. Mala nga kele mei iis ko esuie nga nime pulaoa paine ke hane, nge tolahana eeronga ikire ko to'ohie walu ola kire ko esui'i. ² Ta'e-ta'ena nga mei ola iinoni ko mumumunie, haata'inilana kei saro lae mola, na ta'ena nga mei ola ko reu mumuni, sailana kei saronai lae taane. ³ Na nga taa nge omu ko ere-ere mumuni aana, na mwala kei saronai saie mola. Na nga taa nge omu ko kele sasawarunge'inie oto mola i eelingemiu i laona duru i'omu maraamiu, soinge'inilana kei lae taane hunie mwala ke mani rongoa.”

*O Ke Ma'ute'inie Mola Ta'e A God**MATIU 10:28-33, 12:32, 10:19-20*

⁴ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Maeni malahuku, omu ke su'uri me'ute'inie mwala ko sare horo'i'omu, aana kire sa'a da lo'u nga mei ola aaela huni waeli'omu mei puri. ⁵ Ta'e ne ke haata'inie aamiu iini hunie omu kei me'ute'inie. Omu ke ma'ute'inie mola a God, iini nge e sai horo maesi'omu, na e to'o aana no'one nanamanga huni aasi'omu i laona dunge ni ha'amotaahinge lo'u mei puri. Iau, no ko unue lo'u huni'omu, ingeie ni oto iini omu ke ma'ute'inie. ⁶ E lime kele pipisu holilene e lae mola aana e ro peni pulu. Ta'e hule aana a God e sa'a roro'a pulongosie ike nga ta'a-ta'a kele iini eeni. ⁷ Omu ke saie uri a God hule aana e sai susulie warai iihune pwaumi. Oto omu ke su'uri me'u, aena aana omu tohungei hi'e liutaa aana mo pipisu oto hunge.

⁸ “Ineu, no ko unue oto huni'omu uri ta'ena nga iini kei unu tahanga'inie i na'ona mo iinoni uri ingeie iinoni ineu, nge ineu a Kale Ni Iinoni, ne kei unu tahanga'inie iinonine no'one urine i na'ona mo ensel a God, uri ingeie iinoni ineu. ⁹ Ta'e nga iini nge kei taateinge'inie i na'ona mo iinoni, nge ineu a Kale Ni Iinoni, ne kei taateinge'inie no'one i na'ona mo ensel a God uri iinoni ngeena nga iinoni ineu ha'ike. ¹⁰ Na mala nga iini kei unue nga mei wala honosieu a Kale Ni Iinoni, a God e sai sae'aasie mola hunie. Ta'e mala nga iini kei ere mwakata'inie Li'oa Maa'i, nge a God e sa'a roro'a sae'aasie lo'u mwaanie iinonine.†

¹¹ “Na i'omu mo iinoni ineu, maholo kire kei toole'omu hunie leilemiu i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu, wa i na'ona mo aalaha, wa i na'ona mo inemaui, omu ke su'uri tolahi'e i sulie omu kei uure ma'uta'a uri taa, wa nga taa omu kei unue. ¹² Aana Li'oa Maa'i kei haata'inie taane aamiu nga taa ni unue aana maholona.”

*A Jisas E Aalahuu I Sulie**Mwane To'o-To'o E Pweu*

¹³ Oto ngaeta mwane aana ruruhaa ko te'uri hunie, “Ha'a-uusuli, o ke unue hunie aasiku ke oopaa to'o-to'onga nge aamamere'i e niie namere'i aana hai dinge e mae.”

¹⁴ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “!Mwaena! Lio hilisileku e ka'a lae ike hunie ne ke oopa to'o-to'olamore'i wa uri ne ke leie mo ola urine.”

† **12:10** 12:10 A Jisas e ere i sulie “mei ooraha'aa a God e sa'a roro'a sae'aasie lo'u” aana maholo ngaeta mwala ko leledie walaimolinge nge Li'oa Maa'i e haata'inie hunire i sulie a Jisas. Oto urine kire ooraha'aa ni ngeena, aana sae'aasilana sa'a lae ike oto oo'oo hunie ta'ena nga iini e ere mwakata'inie Li'oa Maa'i aana e sere'inie walaimolinge nge Li'oa Maa'i ko haata'inie hunie.

¹⁵ Na a Jisas ko he'i lae lo'u pe'i erenga uurini hunie ahutada, "Omu ke lio talamiu na omu ke kineta'ini'omu mwaanie ta'ena nga saehanalinge. Aana tohungana mauriha'ana iinoni e ka'a lae ike i sulie nga taa nge iinoni e to'o aana, ma'alana iinoni ngeena ke to'o-to'o lo'u uri taa."

¹⁶ Oto a Jisas ko ere ni aalahuunge hunire uuri, "Ngaeta mwane to'o-to'o e to'o aana mei aano diana nge ahutana ola e aahu diana i laona. ¹⁷ E o'o'o, oto ko aehota lo'o-lo'onga'i uuri, 'Nga leu ni durue mo ngeulaa ineu ha'ike. ?Oto ne ke si ue eena?' ¹⁸ Oto ko he'i lo'onga'i lo'u uuri, 'Nou saie oto nga taa ne kei esuie. Ne kei ohoie mola mo nume ni duru ineu, na ne ke asu peine lo'u eeni. Oto ne ke si durue mo ngeulaa ineu, na oto ahutana walu ola ineu i laona nume haalu ngeena. ¹⁹ Purine, ne ke si unue hunieu maraaku uuri, !Ingeie ka'une! Nou to'o aana oto walu ola diana adona mo helisi hunge. Ne ke mamalo mola, aana mauringe e mwada'u oto hunieu.' ²⁰ Ta'e a God e te'uri hunie a mwaena, '!O tohungai pweu! Si'iri rodo, oto o kei mae. ?Ha'alaa, a tei nge kei to'o aana ahutana walu ola nge o ko duduru'i mola namue maraamune eena?' "

²¹ Oto a Jisas ko si ere uuri, "Kei urine oto hunie mo iini nge ko duduru mola dianaha'ana mo ola aana walumalau ie nada maraada, ta'e kire ka'a to'o-to'o ike aana tolahana a God."

Mwaanie O Tolahi'e, Ta'e O Ke Noruto'o Mola Aana God
MATIU 6:19-21,25-34

²² Oto a Jisas ko unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, "Aena urinena, no ko unue oto huni'omu uri mwaanie omu ne'i-ne'isae paine aana mei ngeulaa ni meuri aana i'omu, wa mo to'oni huni to'oni haahie sapemiu. ²³ Aana mauringe e roro'a liutaa aana ngaulaa, na sapemiu e roro'a liutaa aana to'oni. ²⁴ Omu ke leesie ka'u mo menu ko loo-loho hailiu ngeena. Kire ka'a au'esu hohola, wa uri kire ke so'o-so'okoni huni duru'i. Ta'e a God ko ha'a-ha'angaure taane. !Ilisie i'omu mo iinoni! Omu roro'a liutaa aana mo menu i maana a God. ²⁵ Oto aana ma'alana omu ke lo'o-lo'onga'i liutaa lo'u i sulie mauringe i'omu, ta'e omu sa'a roro'a da ike mauringe ngeena ke tewa lo'u. ²⁶ ?Mala uri omu ka'a sai deu i sulie mo kele ola mwai-mwei urine, na e ue omu ko si lae otoi tolahi'e i sulie mo ola paine? ²⁷ Omu ke leesie ka'u mo ei tataka nge kire ko pwito hailiu ngeena. Kire ka'a au'esu wa kire ke tau-teuri sala. Ta'e no ko unue huni'omu uri ma'alana a Solomon Inemaui e to'o-to'o liutaa na e sai to'oni aana mo to'oni manikulu'e, ta'e mo ei tataka ngeena kire ho'o sala lio diana liutaa aana. ²⁸ Mo ei tataka ngeena, mo ola ka'a o'o'o tewa ike no'one. Kire ko eehurara mola i matana ho'owa, na i seulehi kire ko nunulu oto lo'u, na mwala ko aasi'i mola i laona dunge. ?Oto mala a God ko ha'ato'onie mo takai ei ngeena, ohe omu unue uri a God e sa'a nii to'oni ike haahi'omu? !Hiiwalaimolinge i'omu e lae otoi mwei-mwei hiito'o! ²⁹ Omu ke su'uri lae otoi tolahi'e hiito'o lo'u aani lo'onga'inge aakau i sulie nga taa omu kei ngaa na nga taa omu kei inuhie. ³⁰ Mwala ni pu'o ni kire ko lae otoi tolahi'e hiito'o i sulie mo ola urine. Ta'e i'omu, Aamamiu e saie taane oto uri omu saeto'o aana mo olana. ³¹ Ta'e omu ke ne'i-ne'isae aana Aalahanga a God liutaa aana ta'ena nga ola mai aano, na ingeie ke si sapeie ta'ena nga ola huni'omu.

³² "Ma'alana omu ka'a hunge, ta'e mwaanie omu me'u-me'u, maeni mwela, aena aana Aamamiu ko tohungai ilenimwa'e hunie omu kei aalaha pe'ie i laona Aalahanga ingeie. ³³ Oto omu ke ha'aholinge'inie mola to'o-to'olamiu, na omu ke niie mei to'oha aani hunie kira maitale. Omu ke mwa'ie mo to'oha i'omu i laona mwa'i e sa'a moka ike. Na omu ke looha'inie to'olamiu i Lengi, aana leu kire sa'a peli'i ike aana, wa mo kokorosi ke

waeli'i. ³⁴ Aena aana leu nge to'olamiu e ii'o aana, nge saemiu kei talei o'o'o no'one mola aana leune.”

A Jisas E Aalahuu Aana

E Ro Koni-Konihe Ko Maa'oohie

Poro Paine Ikire

MATIU 24:45-51, 25:1-13; MAK 13:33-37

³⁵ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Omu ke dau aakau taraure'i loosie nga taa ko lae mai. Omu ke roro ma'uta'a aana mo to'oni i'omu, na omu ke ha'akaunie mo laite i'omu kire ke eeso-eeso, ³⁶ mala mo koni-konihe ko maa'oohie aalaha ikire kei ooli mei mwaanie aaharota. Aana maholo kei lae mai iiki ikolune maa, oto kire ko tolana tahamaa oto talana. ³⁷ Deidehie mo koni-konihe ngeena nge aalaha ikire e hule na kire ko lio-lio mola ue aana kire dau aakau loosie. No ko unue oto huni'omu uri aalaha ikire ngeena kei oolisi aana mo to'oni ni esunge, kei ha'a-ii'osire oto hunie ngaunge, na kei rareta'inire oto aani ha'alianga hunire. ³⁸ Deidehie mo koni-konihe ngeena, aana ma'alana aalaha ikire ko si hule mola i upui rodo wa i hatari dengi, ta'e kei lio oodoie oto kire dau aakau loosie pe'ie maa'oohilana.

³⁹ “Oto omu ke sai diana aana uri, mala iinoni e to'o aana nume ko saie maholo iinoni peli-peli kei lae mai, e sa'a roro'a ni toli'aasie ike uri iinoni peli-peli ngeena ke sili i nume ingeie. ⁴⁰ Oto i'omu no'one, omu ke ii'o aakau, mwaanie ineu a Kale Ni Iinoni, nou lae mola mai aana maholo omu ka'a lo'o-lo'onga'inie ike ne kei lae mai aana.”

⁴¹ Oto a Pita ko te'uri, “?Poro paine, uri o unue aalahuunge ie mola huni'emeelu hali'ite, wa no'one hunie mwala e loko ngeena?”

⁴² Oto a Jisas ko aalamie a Pita uuri, “No ko unue huni'omu na hunie ta'ena nga iini e saenanau. ?Aana a tei ka'u e saenanau na e ne'i koni-konihe diana? Ingeie oto iini nge aalaha ingeie e ne'ie hunie ke lio i sulie ngaeta mwala au'esu aana maholo ko lae, na hunie ke nii-niie waaitada hunire i suli maholo. ⁴³ Na kei tohungēi diana oto liutaa hunie koni-konihe ngeena, mala uri aalaha ingeie kei lio oodoie ko esu diana urine maholo kei ooli mei. ⁴⁴ Mala ko urine, nge no ko unue oto huni'omu uri aalaha ngeena ke si ne'ie oto koni-konihe ngeena hunie ke lio i sulie oto ahutana to'o-to'olana.

⁴⁵ “Ta'e mala uri koni-konihe ngeena ko lo'onga'inie mola uri aalaha ingeie e sa'a hule ike lau-leu, oto ko talei seu-seunie mola ngaeta mwala au'esu, na ko talei tara mola aana ngaunge, na ko pweu mola aana inuhilana wai ni mehiri, ⁴⁶ oto aalaha ingeie kei hule mola, na e ka'a dau aakau ike. Na ko hule no'one mola aana maholo koni-konihe ngeena e ka'a lo'onga'inie huni maa'oohie. Oto aalaha ngeena kei tohungēi ha'aloi letehie koni-konihe ingeie ngeena, na kei uusunge'i aasie oto pe'ie mwala hai-heitohe. ⁴⁷ Aana koni-konihe nge e saie taane saena aalaha ingeie uri nga moi taa e saeto'o aani, ta'e e ka'a dau aakau wa ke dau i suli'i, kire kei tohungēi ha'aloi letehie oto hiito'o.

⁴⁸ “Ta'e koni-konihe nge e ka'a saie ike saena aalaha ingeie, na ko deu hu'isie mola saena aalaha ingeie, kire sa'a lae otoi ha'aloi letehie hiito'o. Aana nga iini nge niilana nga mo ola hunge e lae hunie, a God kei saeto'o aana lo'u a mwaena ke asuie nga mo ola hunge. Na nga iini nge niilana mo ola hunge liutaa e lae hunie, nge a God kei saeto'o aana lo'u a mwaena ke asuie nga mo ola hunge liutaa.”

Walumalau Kei Oopa

Aena Aana A Jisas
MATIU 10:34-36

⁴⁹ Na a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Nou lae mai huni eereha'inie walumalau, na nou saeto'o aana uri dunge ngeena ke eeso-eeso oto, hunie ke oopaa mo iini diana mwaanie mo iini aela. ⁵⁰ Nou manata'inie oto uri ne kei sapesalu oto hiito'o hule aana maenga, na ne kei tolahi'e oto hiito'o i sulie sapesalunge ngeena lae hule aana kei oa.

⁵¹ "Mwaanie omu lo'o-lo'onga'inie uri nou lae mai huni toolea mai hanuelamanga hunie walumalau. !Ha'ike! Ka'a hanuelamanga ike, ta'e oopanga. ⁵² Uure si'iri pwau weu, mo uluhe ni iinoni kei heukama honosire hailiu. Nga oolu iini kei heukama honosie nga ro iini, na nga ro iini kei heukama honosie nga oolu iini. ⁵³ Mo he'i aamana kei heukama honosire hailiu, na mo he'i nikana kei heukama honosire hailiu, na mo mahungaona keni kei heukama honosire hailiu."

O Ke Uure Ruru Pe'ie a God,

Aena Aana Leinge E Kara'ini Oto
MATIU 16:2-3, 5:25-26

⁵⁴ A Jisas e unue no'one hunie mwala uuri, "Maholo omu ko leesie mei rorodo pulu-pulu'e ko hane, oto omu ko tolana unue oto uuri, 'Kei nemo oto eena,' na kei nemo oto. ⁵⁵ Na maholo omu ko hiinge'inie ko iiru ni maraau, na ni omu unue uuri, 'I eesi meuri kei aela oto eena,' na kei aela oto urine.† ⁵⁶ !I'omu kira lupwe'i deu! Omu tohungai pweu oto to'ohuu. Omu sai lio saie ka'u mola walu ola aana walumalau ie na mo ola ta'au i salo. ?Ta'e e ue omu ka'a sai lio saie nga taa ko reu aana maholo ienini?"

⁵⁷ Na a Jisas e he'i aalahuu lo'u i sulie uure-rurunge pe'ie a God, ko te'uri, "Aana e ue ni omu ka'a sai lei'omu maraamiu nga taa e diana huni esuie? ⁵⁸ Mala nga iini ko sare toole'o i laona leinge, o ke uure ruru oto lau-leu pe'ie iinoni ngeena maholo i'omore'i ue i sulie tala takoie nume ni lei-lei. Mala o ka'a te'urine, nge maelonga i'oe kei toli'aasi'o hunie mwane lei-lei na a lei-lei kei toli'aasi'o i nimana mo ramo, oto kire kei aasi'o i laona nume ni ho'o. ⁵⁹ To'ohuu no ko unue oto huni'omu uri omu sa'a roro'a ni iisitaa ike na omu ka'a saro su'u mangoa mei to'oha nge kire holosie huni'omu."

13

Mo Iini Kire Ka'a Oonisa

Kei Mae Oto Huu

¹ Aana maholona ngaeta mwala e o'o'o pe'ie a Jisas, kire ha'arongoa aana mwala ni Kalili nge a Paelat e horo maesire aana maholo kire uunu-uunu ola i saana God. ² Oto a Jisas ko te'uri hunire, "Ohe omu ko lo'o-lo'onga'inie uri mwala ni Kalili ngeena kire mae urine, e haata'inie uri kire ooraha'aala lo'u liutaa aana ahutana mwala aaopa ni Kalili? ³ !Ha'ike oto oo'oo! Na no ko unue oto huni'omu uri mala omu ka'a oolisia saemiu na omu ke toli'aasie tolahai iinoni aela i'omu ngeena, omu kei meni mae no'one mola mala ikire. ⁴ ?E ue aana aawalai iinoni mwana walu ni Jerusalem nge kire mae aana saohai nume e aa'oho haahire i Saeloam? ?Omu lo'onga'inie uri mwala ngeena kire ooraha'aala liutaa aana lo'u ahutana mo iini nge kire ii'o no'one i Jerusalem? ⁵ !Ha'ike oto oo'oo! Na no ko unue oto huni'omu uri mala omu ka'a oolisia saemiu na tolahamiu, omu kei meni mae no'one mola mala ikire."

† 12:55 12:55 Erenga ni Krik e ere i sulie iiru na nemo wau aana hanue i Israel.

⁶ Oto a Jisas ko ere ni aalahuunge hunire uuri, “Nga mwane e hasie ai hungu-hungu i laona hohola ingeie. Ahutana maholo a mwaena ko lae mai lio-lio hunie ohe ai ngeena ko hungu-hungu taane, ta'e ha'ike mola. ⁷ Oto a mwaena ko te'uri hunie koni-konihe ingeie nge ko lio i sulie hohola, ‘No ko talei lio-lio hunie ohe ai ngeena ko hungu-hungu taane aani hue-huei ei suli maholo, ta'e oolune nga halisi lo'u ie na e ka'a sai hungu ike. E lae otoi diana uri o ke tohu aasie mola mwaanie e waelie mei mwakano kohi ngeena.’ ⁸ Ta'e koni-konihe ingeie e aalamie uuri, ‘O ke toli'aasie ka'u, aalaha ineu, hunie ne ke eli mwakano ka'u lo'u i ae'aena, na ne ke lio diana i sulie lo'u hunie nga ta'a-ta'a halisi. ⁹ Mwaanie ohe ne kei esu urine aana, kei hungu taane aana halisi meine. Mala uri e ka'a hungu lo'u, nge o ke si tohu aasie taane.’”

A Jisas E Ha'a-uurie Keni

Kolune E Kokosu

¹⁰ Aana ngaeta Dinge Maa'i Mo Jiu, a Jisas e ha'a-uusulie mwala i laona nume ni palo-palo mo Jiu. ¹¹ Maholona na ngaeta keni li'oa aaela e hite aana ingeie no'one i leune. A keine, kolune e kokosu oto, na e ka'a sai uure hala-hala ike lo'u. E ii'o mola urine hunie aawalai helisi mwana walu. ¹² Maholo a Jisas e leesie a keine, oto ko soie mai saana na ko te'uri hunie, “Keine, mei maelaa i'oe e ai'aa oto mwaani'o.” ¹³ Oto a Jisas e hele i sapena a keine, na a keine ko tolana uure oodo oto pe'i ha'amanikulu'aa God.

¹⁴ Maholo na'ohai mwane haahie nume ni palo-palo ngeena e leesie a Jisas e ha'a-uurie a keine aana Dinge Maa'i Mo Jiu, oto ko saewasu na ko te'uri hunie mwala, “E oono aata hai dinge mola kolu sai deu esunge aani. Oto omu ke lae mola mai aana e oono hai dinge ngeena. Omu ke su'uri lae mai hunie ha'a-uurilemiu aana Dinge Maa'i.”

¹⁵ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “!T'omu oto mwala mola huni lupwe'i deu-deu! Ahutemi uuri omu ko luluhesie ka'u mola mo puluke na mo dongki i'omu, na omu ko too-toole'i ka'u mola i wei huni inu-inu aana ahutana dinge, ma'alana uri aana Dinge Maa'i. ¹⁶ A keni nge nou ha'a-uurie ie, ingeie keni aasikaelu no'one mo Jiu, na a Satan e hele aana oto hunie aawalai helisi mwana walu. ?Oto e ue? ?Uri e ka'a diana ike huni ha'a-uurie aana Dinge Maa'i?”

¹⁷ Maholo a Jisas e ere urine, oto mo maelonga ingeie kire ko tohungai masa oto hiito'o, ta'e ahutana mwala ko si meni ilenimwa'e mola haahie walu ola manikulu'e nge a Jisas ko esui'ine.

A Jisas E Aalahuu Aana

Litana Ai Na Aana Iis

MATI 13:31-33; MAK 4:30-32

¹⁸ Oto a Jisas ko dolosi aana mwala uuri, “?Aalahanga a God e urihana nga taa? ?Nga taa ni ne kei ha'amalaa aana? ¹⁹ Ne kei ha'amalaa aana kele litei ola aana ai mastad nge iinoni e toolea, oto e hasie i laona hohola ingeie. Oto maholo e pwito poi na ko peine, ko ne'i ei oto, na mo menu ko si lae mai tola niu'i i lengine mo sasarana.”†

† **13:19** 13:19 Aalahanga a God e urihana litana ai, aena aana ma'alana kire hasie na e mwai-mwei ta'e kei peine taane, na kei pe'ie mwala oto hunge.

²⁰ Na ko he'i dolosi lo'u uuri, “?Nga taa ni ne kei ha'amalaa Aalahanga a God aana? ²¹ E urihana no'one kele mei iis nge hu'e e pwaie i laona nimeie pulaoa oto paine, na ahutana e haro po'o mango mola aana e hane.”†

A Jisas E Aalahuu

Aana Maa E Kokohisi
MATIU 7:13-14,21-23

²² Oto a Jisas ko lae pe'i ha'a-uusulie mwala aana mo huilume paine na mo iini mwai-mwei aana ko lae hunie i Jerusalem. ²³ Na ngaeta iini e dolosi aana uuri, “?Poru paine, e nite iinoni ni ha'a-uurilada kei lae? ?Mwaanie nga toota'i iini mola nge a God kei ha'a-uurire?”

Oto a Jisas ko aalamire uuri, ²⁴ “Omu ke dau aahonga to'ohuu huni sili i sulie maai para e kokohisi, aana no ko unue oto huni'omu uri mo iini hunge kei eri'apasie silinge wau, ta'e e sa'a mwada'usire ike. ²⁵ Na maholo mwane e to'o aana nume kei honoa maa aana nume ingeie, omu kei uure mola po'oi sinaha, na omu kei talei iiki-iiki mola pe'ie erenga uuri, ‘Poru paine, o ke tahamaa talameelu.’ Oto kei aalami'omu mola uuri, ‘Nou ka'a manata'ini'omu ike. ?Omu uure i tei?’ ²⁶ Oto omu kei he'i te'uri lo'u hunie, ‘Temeelu ka'u melu ngeu-ngeu na melu inu-inu pe'i'o, na o ha'a-uusuli'emi aana mo henue i'emi.’ ²⁷ Ta'e a mwaena ke si he'i te'uri lo'u mola huni'omu, ‘Nou ka'a tohungai sai'omu ike wa ne ke saie mo henue i'omu. Omu ke tahi mwaanieu, i'omu mo iinoni aela.’

²⁸ “I leune omu kei ii'o ni saehuunge mola pe'ie ngaranga. Aana omu kei leesie a Ebrahim, na a Aesak, na a Jakob pe'ie mo propet oto i na'o ikire i laona Aalahanga a God, na i'omu, aasilemiu kei lae mola po'oi sinaha mwaanie leune. ²⁹ Na mwala hunge kei ruru mei mwaanie ahutana mo henue i laona walumalau. Kire kei ii'o i aano hunie ngauhe aana Aalahanga a God. ³⁰ Oto mo iini nge kire ii'o aana mo ii'o-ii'oha mwai-mwei aana mauringe si'iri, kire kei to'o aana mo ii'o-ii'oha paine aana maurihe ue mai. Na mo iini nge kire ii'o aana mo ii'o-ii'oha paine si'iri, kire kei ii'o aana mo ii'o-ii'oha mwai-mwei aana maurihe ue mai.”

A Jisas E Ngarasie Mo Jerusalem Aana Kire Ka'a Hiiwalaimoli Aana
MATIU 23:37-39

³¹ Oto aana maholona, ngaeta mo Parise kire lae mai saana Jisas, oto kire ko te'uri hunie, “!O ke tahi oto mwaanie i leu! A Herod Antipas ko sare horo maesi'o.”

³² Oto a Jisas ko aalamire uuri, “E aasa hunie a Herod ke waelie asunge ineu, aana ingeie nga kele usu ni me'esu mola. Omu ke lai ha'arongoa uri aana mo dinge ienini, no ko ha'a-uurie mo mae-maea'a na no ko oohe aasi li'oa aela mwaanie mo iinoni. Ta'e aana nga dinge e sa'a tewa taane lo'u, ne ke si ha'amangoa taane asunge ineu ie. ³³ Ta'e aana e urine na ne kei saro lae ue i sulie asunge ineu ie si'iri, i ho'owa, na i weite. Aana e ka'a diana ike uri hunie nga propet horo-maesilana ke lae aana nga leu aaopa, mwaanie oto i Jerusalem ha'ala.”

³⁴ Oto a Jisas ko si te'uri, “!Aaia Jerusalem, Jerusalem! I'omu oto omu ko horo suuhe'inie mo propet na omu ko uu'i maesie mo iini a God e uusunge'inire mai huni'omu. Mo maholo hunge nou sasare pe'i'omu mala pwa-pwa ni kue ko loko mo kalena i hahana apa-apana huni ha'a-uurire.

† **13:21** 13:21 Aalahanga a God e urihana iis aena aana ko esu i laona mo iinoni huni oolisie tolahada hunie ke diana. A God e ka'a dau rarahie aapa po'oi sinaha hunie kei diana, ta'e ko esu i lalo aana nga iini hunie saena ke hola'i hei-oolisi. Urine, nge ko to'ohie walu ola aana mauringe iinoni ngeena hunie ke diana.

Ta'e omu ka'a saeto'o aaku ike. ³⁵ Oto omu ke saie, a God kei toli'aasie hanue i'omu, na kei na'onga oto. Na no ko unue oto huni'omu uri omu sa'a he'i leesieu lo'u lai hule aana omu kei ere i sulieu uuri, *God o ke ha'adiana'aa iini ko lae mai nunuha'ana satana Aalaha.*” *Sam 118:26*

14

?E Diana Taane Huni Ha'a-uuri Aana Dinge Maa'i Wa Ha'ike?

¹ Aana ngaeta Dinge Maa'i Mo Jiu, a Jisas e lae huni ngeu pe'ie ngaeta na'ohai Parise i nume ingeie. Na aana maholona, mwala i leune kire ko talei lio-lio hahuroto aana a Jisas uri huni leesie nga taa kei esuie. ² Oto ngaeta mwane e ro ki'ine na e ro ae'aena kire uupu, e lae mai saana a Jisas. ³ Na a Jisas ko hola'i dolosi aana mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis uuri, “?Ohe e diana taane aana mo Ha'atolanga huni ha'a-uuri aana Dinge Maa'i wa ha'ike?” ⁴ Ta'e kire ka'a sai aalamie ike dolosinge ingeie.

Oto a Jisas e hele aana a mwaena, e ha'a-uurie, e si toli'aasie hunie ke lae. ⁵ Oto a Jisas ko he'i dolosi lo'u aana mo mwaena uuri, “?A tei hikemiu e ka'a sai esu aana Dinge Maa'i? ?Mala uri kalemua wa nga puluke i'oe e teke i laona nga kalinge aana Dinge Maa'i, nge o kei uaa? ?Uri ma'alana Dinge Maa'i na o sa'a lai hele aana hunie o ke wa'i eeliho'i aana mwaanie kalinge?” ⁶ Ta'e kire ka'a sai aalamie ike no'one aana leune.

Mwaanie O Ha'a-ha'apaina'a'o

⁷ Na a Jisas e lio saie uri ngaeta mo iini aada ko sare ii'o aana mo na'ohai ii'o-ii'oha. Oto ko unue mei aalahuunge ie hunire uuri, ⁸ “Mala nga iini ko haarai'o hunie aaharota, o ke su'uri ii'o ka'u aana na'ohai ii'o-ii'oha ta'au i na'o pe'ie mo aalaha. Mwaanie da na iinoni ko esuie ngauhe ngeena e haaraie no'one nga iini e paine liutaa aamu. ⁹ Oto iini e haarai'omore'i kei lae mai unue huni'o uuri, ‘O ke ada mwaanie leu ngeena, hunie a mwane ie ke ii'o i leune.’ Urine, o kei tohungei masa oto hiito'o aana o kei lai ii'o oto hai puri. ¹⁰ Ta'e maholo kire ko haarai'o urine, o ke lae ka'u mei, ii'o aana ii'o-ii'oha mwai-mwei. Hunie poro paine haahie ngauhe ngeena kei lae mai seemu, ke si unue huni'o uuri, ‘Malahuku, o ke ada ta'au i na'o.’ Oto urine nge ahutana mo iini aana ngauhe ngeena ke si ha'apaina'a'o. ¹¹ Aana ta'ena nga iini ko ha'apaina'aa maraana, ha'amwai-mwei'alana kei lae. Na nga iini ko ha'amwai-mwei'aa maraana, nge ha'apaina'alana ke si lae.”

¹² Oto a Jisas ko si te'uri hunie mwane nge e haaraie huni ngeu pe'ie, “Maholo o ko esuie nga ngauhe, o ke su'uri haaraie mola mai mo malahumu, wa mo eesimu, wa mo tekihemu, wa mo euhenu to'o-to'o i'oe, aana kire sai haarai'o lo'u huni su'u ola huni'o aana nga taa o da ka'u hunire. ¹³ Ta'e maholo o ko esuie nga ngauhe, o ke haaraie mai kira maitale, na kira to'u, na kira rarasi, na kira ulu. ¹⁴ Na ha'adiana'alamu ke si lae i leune, aana kire sa'a roro'a ni su'u ola ike lo'u huni'o. Aana a God ke si su'u ola oto huni'o aana dinge mo iini oodota'i kei ta'ela'i.”

A Jisas E Aalahuu

Aana Ngauhe Paine

MATI 22:1-10

¹⁵ Na maholo ngaeta iini aana mwala e ii'o pe'ie a Jisas e rongoa mo ola ie, oto ko si te'uri hunie, “Deidehie mo iini kei ngeu aana ngauhe aana Aalahanga a God.”

¹⁶ Oto a Jisas ko te'uri hunie, “Ngaeta iinoni e asuie ngauhe paine, oto e haaraie mai mwala hunge. ¹⁷ Maholo e dau aakau aana ahutana walu

ola mango, oto ko si uusunge'inie koni-konihe ingeie huni lai ha'arongoa mwala nge e haaraire ngeena uuri, 'Omu ke lae mai aana walu ola e dau aakau mango oto.'

¹⁸ "Ta'e kire ko meni aehota ere hailiu oto. Eetana nga iini ko unue hunie koni-konihe uuri, 'Nou si holie mola mei aano haalu, na saeku uri ne ke lae ka'u i leesie. No ko eitanai'o, o ke toli'aasieu ke'u.' ¹⁹ Ngaeta iini ko unue uuri, 'Nou si holie aawalai puluke haalu, na nou sare lai deu aadongani aana asunge ikire. No ko eitanai'o, o ke toli'aasieu ke'u.' ²⁰ Na ngaeta iini ko unue uuri, 'Nou si tola hu'e haalu, oto nou sa'a lae ike ta'au.'

²¹ "Oto koni-konihe ngeena e ooli weu, ko si ha'arongoa aalaha ingeie aana mo olana. Poro paine ngeena ko tohungei saewasu, oto ko te'uri hunie koni-konihe ingeie, 'O ke lae oto lau-leu ta'au i sulie mo tala paine na mo hari-heri tala i laona huilume, na o ke toolea mai mo iini e maitale, na mo to'u, na mo ulu, na mo rarasi.' ²² Oto maholo koni-konihe ngeena e ooli lo'u mei ko si te'uri, 'Aalaha ineu, nga taa o unue hunieu, nou deu i sulie mango oto eena, ta'e mo leu hunge kire pwala mola ue adona mwala hunge.'

²³ "Oto poro paine ngeena ko he'i te'uri lo'u, 'O ke lae lo'u i sulie mo tala mwai-mwei, na mo maai tala po'oi sinaha aana hanue, na nga mwala o ko leesire, o ke dau rarahirere uri kire ke lae mola mai hunie nume ineu ke haro honu. ²⁴ No ko unue oto huni'o uri nga ta'a-ta'a iini aana mwala nge nou hola'i haaraire, e sa'a lae ike mai ngeu aana ngauhe ineu ienini.' "

Mo Iini Ko Ne'isae Moute'i

Ha'alaa Kire Sai Lulu I Sulie A Jisas

MATIU 10:37-38

²⁵ Ngaeta maholo, mwala hunge kire hakusie a Jisas. Oto e aali'u takoire na ko te'uri hunire, ²⁶ "Nga iini ko lae mai seeku aana ko sare ne'i pwaarongoisuli ineu, nge ke manata diana hunieu liutaa aana lo'u aamana, na nikana, na hu'e ingeie, na mo kalena, na mo eesine mwane, na mo eesine keni. Na hule aana ke manata diana hunieu lo'u liutaa aana mauriha'ana maraana. ²⁷ Na nga iini e ka'a mwa'e-mwa'e huni sapesalu hule aana maenga i lengine po'u-po'u i tehula'aku, nge e sa'a roro'a ne'i pwaarongoisuli ineu ike.

²⁸ "Mala uri nga iini hikemiu ko sare tohue nga sao-saohai nume, kei hola'i ii'o ka'u i aano na ke iidumie mei to'oha ingeie, huni leesie uri ohe e to'o-to'o adona taane kei ha'amangoa nume ngeena. ²⁹ Mala uri e ka'a asuie urine, kei aehotaa taane asunge aana nume, ta'e e sa'a ha'amangoa ike numena. Oto mala uri nume ngeena e ka'a mango, mwala kei leesie na kire kei ha'amwasi aana uuri, ³⁰ 'A mwane ngeena e aehota tohue taane nume, ta'e e ka'a sai ha'amangoa ike.'

³¹ "Mala uri nga inemaui e to'o aana mola nga aawalai sinolai ramo huni ooho honosie ngaeta inemaui nge e to'o aana e ro aawalai sinolai ramo, nge kei hola'i ii'o ka'u i aano na ke ne'isae i sulie ohe kei a'aila'a taane huni ooho honosie ngaeta inemaui ngeena wa ha'ike. ³² Mala ko ha'ike, na kei uusunge'inie oto nga mo mwane i na'o hunie kire ke lai ere pe'ie ngaeta inemaui mola hunie hanuelamanga."

³³ Oto a Jisas ko si ere ooreta uuri, "E urine no'one aana nga iini ko sare ne'i pwaarongoisuli ineu, ke toli'aasie oto ahutana to'o-to'olana. Ko ha'ike na e sa'a roro'a ne'i pwaarongoisuli ineu ike. ³⁴ Ahaa tohungei ola diana, ta'e mala dianaha'ana kei ei'aa mwaanie, nge nga tala uri huni esuie ke

ahaala ha'ike lo'u. ³⁵ E ka'a diana lo'u hunie nga mei ola, ta'e mwala kei aasie mola.”

Oto a Jisas e si ha'amangoa ere-erenga ingeie pe'ie mei wala uuri, “Mwaanie omu rorongo aasie mola mo wala ienini, ta'e omu ke lo'o-lo'onga'i diana i suli'i.”

15

A Jisas E Aalahuu

I Sulie Sipu E Takalo Ka'u

MATIU 18:12-14

¹ Aana ngaeta hai dinge, mwala susulu to'oha na mo iini e ooraha'aala kire lae mai saana Jisas huni rongoa mo ha'a-uusulinge ingeie. ² Oto mo Parise na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire ko aehota upwesie a Jisas, kire ko te'uri, “!Lio ka'u! A mwane ie ko tekuhie mola kira ooraha'aala na hule aana ko ngeu oto pe'ire.”

³ Oto a Jisas ko ere ni aalahuunge hunire uuri, ⁴ “?Mala uri nga iini hikemiu e to'o aana tangalai sipu, na uri nga ta'a-ta'a iini eeni e takalo, a mwane ngeena kei ue? Kei toli'aasie oto siwe aawala mwana siwe aana leu kire ko ngeu-engeu aana, na kei lae otoi heitalea iini nge e takalo lai hule aana kei lio oodoie. ⁵ Na maholo e lio oodoie, ko si tohungei ilenimwa'e oto liutaa haahie. E aanga'inie, ⁶ na ko lae oto pe'ie i nume ingeie. Oto ko si haaraie mai maeni malahune na mo euhenu ingeie, na ko te'uri hunire, ‘Omu ke lae mai ilenimwa'e pe'ieu, aana nou lio oodoie oto sipu ineu nge e takalo ka'u.’ ⁷ Oto no ko unue huni'omu uri kei urine no'one ta'au i Lengi. Aana ilenimwa'enga haahie nga ta'a-ta'a iini ni ooraha'aa ko oonisaie oto mwaanie tolahana e tata'ala, kei peine lo'u liutaa aana ilenimwa'enga haahie siwe aawalai iinoni mwana siwe kire unue uri kire oodota'i na kire ka'a to'o aana ike nga mei ola aela huni oonisaie mwaanie.”

A Jisas E Aalahuu I Sulie

Mei To'oha E Takalo Ka'u

⁸ Na a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “?Oto mala nga keni e to'o aana nga aawalai kawei ha'atahanga, na e ha'atekehie tangahulu'ana nga kawei iini, a keine kei ue? A keine kei ha'akaunie oto laite hunie ke sine hunie, na kei talaa oto nume ingeie, na kei heitale diana oto hunie, lai hule aana kei saronai lio oodoie. ⁹ Na e saro lio oodoie oto, ko si haaraie mai maeni malahune na mo euhenu ingeie, na ko te'uri hunire, ‘Omu ke lae mai ilenimwa'e pe'ieu, aana nou lio oodoie oto mei to'oha ineu nge e takalo ka'u.’ ¹⁰ No ko unue huni'omu uri kei urine no'one ta'au i Lengi. Aana mo ensel a God kire kei ilenimwa'e haahie nga ta'a-ta'a iini ni ooraha'aa ko oonisaie oto mwaanie tolahana e tata'ala.”

A Jisas E Aalahuu I Sulie Saanau Ni Jiu E Takalo Ka'u

¹¹ Na a Jisas ko he'i ere uuri lo'u, “Ngaeta iinoni ni Jiu e to'o aana e ro mwela mwane. ¹² Oto mwane i puri ko te'uri hunie aamana, ‘Mama'a, o ke oopaa oto po'o ni iini nakue aana to'o-to'olamu.’ Oto aamadarue ko oopaa oto to'o-to'olana i matolana e ro kalena.

¹³ “E ka'a tewa ike lo'u mei puri, na mwane i puri ngeena ko ha'aholingie'inie oto to'o-to'olana, oto e hele aana mei to'oha ingeie, e si lae mwaanie hanue ingeie, na ko lae oto hunie ngaeta hanue ha'atau. Na i leune e si waiiahea mo to'oha ingeie aana ta'ena nga ola aela oto mola.

¹⁴ Maholo e waiiahea oto to'o-to'olana mango, nge iih'i'ure aha'i e si toolea

hanuena. Oto a mwa'une ko si si'oha'a oto hiito'o aana nga mei to'oha ha'ike oto aana.

¹⁵ “Oto a mwa'une e lae, nge ko si lai esu nana ngaeta mwane aana mo Aapoloa Aaopa aana hanuena. A mwaena e uusunge'inie saanaune hunie ke asuie asunge aaela aana e uusunge'inie hunie ke nii-nii ana amaa ni poo ingeie. ¹⁶ Kele mweita'aa ko sere'inie taane mei esunge e tohungēi eepune ngeena, ta'e ko esuie mola aana ko oolo mone oto aana hiolo, hule aana ko sasare ngau oto pe'ie mo poo, aena aana nga iini hunie ke nii ngeulaa ana ha'ike lo'u. ¹⁷ A mwa'une e talei tete'urine, lae-lae na ko lai lo'onga'i saie uri ingeie ni mola ko deu aaela. Oto ko si lo'onga'i uuri, 'Ahutana mwala nge ko esu nana aamaku kire to'o ngaulaa tarau mola, na kire ko ngeu-ngeu ni pote. Ta'e ineu no ko si kara'i maesie mola hiolo. ¹⁸ Ne kei ta'ela'i na ne kei ooli oto takoie aamaku. Ne kei te'uri hunie, Mama'a, nou ooraha'aa oto i na'ona God na oto i na'omu. ¹⁹ Nou ka'a malisine ike uri o ke saieu lo'u aana a kalemū. Ta'e o ke da hunie ne ke ne'ie mola ngaeta koni-konihe i'oe.’ ”

²⁰ “Oto e si ta'ela'i, ko eeliho'i takoie aamana. Na maholo a mwa'une ko lae-lae ue mai ta'au ha'atau, na aamana ko leesie oto ta'au ko lae mai. Oto aamana e leesie na e aamasie. E si huru, ko lai ako haahie, na ko nono'ie oto. ²¹ Oto a mwa'une ko te'uri hunie aamana, 'Mama'a, nou ooraha'aala oto i na'ona God na oto no'one i na'omu, na nou ka'a malisine ike lo'u uri o ke saieu aana a kalemū.’ ²² Ta'e aamana e unue hunie mo koni-konihe ingeie uuri, 'Omu ke toolea mai nga mo to'oni diana lau-leu, na omu ke ha'ato'onie aani. Omu ke ne'ie nga ringi i ri'i-ri'ine, na nga mo ho'ohaahi'ae i ae'aena. ²³ Oto omu ko lai toolea mai kele puluke pwi'e-pwi'ala ineu na omu ke horo'ie hunie kolu ke ngau ni ilenimwa'enga pe'ie a kaleku. ²⁴ Aana a kaleku e mae oto ka'u, ta'e ie e mauri oto lo'u. E ai'aa ka'u, ta'e kolu lio oodoie oto lo'u.’ Oto kire ko si ngeu ni ilenimwa'enga pe'ie a mwa'une.

²⁵ “Na maholo walū ola ngeena ko reu-reu, mwane i na'o ingeie mola ue i me'esu. Maholo ko ooli oto mai kara'inie nume, na ko rongoa aawatai eu na maonga. ²⁶ Oto ko soie ngaeta koni-konihe ikire, na ko dolosi aana uuri, '?Nga taa ni ko reu ngeena?’ ²⁷ Oto koni-konihe ngeena ko te'uri hunie, 'Aasimu e aaliho'i oto mai. Na aamamu e horo'ie kele puluke pwi'e-pwi'ala huni ngeu ni ilenimwa'enga pe'ie aana e hule sapemawa lo'u.’ ²⁸ Oto mwane i na'o ngeena ko saewasu, na e ka'a sare lae ike lo'u weu i nume na aana ngauhe. Aamana e iisitaa, oto ko lai haaraie uri ke lae mai nume. ²⁹ Ta'e e aalamie mola aamana uuri, 'Lio ka'u, mo helisi hunge oto no ko talei eu'esu nemue, na nou ka'a haitohea walamu. Ta'e hule aana o sa'a sare niie ike nga mei ola hunieu, ma'alana uri nga kele kalei nanikot hunie ne ke ngau ke'u pe'ie mo malahuku. ³⁰ Ta'e a kalemū ie, e lai waiāhea to'o-to'olamu mola aana mo repi, oto e aaliho'i mei, o ko si horo'ie oto kele puluke pwi'e-pwi'ala ana.’ ³¹ Oto aamana ko aalamie uuri, 'Kaleku, i'oe, o ii'o susule'i mola pe'ieu, na nga moi taa nou to'o aani, mo ola oto i'oe. ³² Ta'e ie, e malisine oto kolu ke ngau ni ilenimwa'enga pe'ie aasimu. Aana e mae oto ka'u, ta'e ie e mauri oto lo'u. E ai'aa ka'u, na lio oodoilana e lae lo'u.’ ”

16

A Jisas E Aalahuu I Sulie

Na'ohai Mwane Au'esu

Nge E Pweloā Poro Paine Ingeie

¹ Na a Jisas e te'uri lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Ngaeta mwane to'o-to'o e to'o aana nga na'ohai mwane au'esu huni lio i sulie mo esunge ingeie. Mwane to'o-to'o ngeena, e o'o'o na ko rongoa mwala ko unue uri na'ohai mwane ngeena ko waelie mola mo to'oha ingeie. ² Oto e soie mai na ko te'uri hunie, ‘?Nga taa ni no ko rongoa mwala ko unue aamu? O ke uusu samanga'inie ka'u mei nga moi taa o esui'i aana o lio-lio i sulie to'o-to'olaku, aena aana o sa'a lio i suli ike lo'u.’

³ “Oto na'ohai mwane lio-lio i suli ngeena ko lo'onga'i mola i saena maraana uuri, ‘E lio mala poro paine ineu kei ha'amangoau oto mwaanie mei esunge ineu ni ngeena. ?Nga mei taa ni ne kei da? Ineu, nou ka'a adona oto elilana nga ineli, na no ko mamasa huni suke to'oha mwaanie mwala. ⁴ !Oo! Nou saie oto nga taa ne kei da hunie uri ma'alana no ko mango mwaanie asunge ineu, na mwala e sai soi konieiu mola aana mo nume ikire.’

⁵ “Oto e soie mai ahutana mwala nge kire ka'a su'u ola ue hunie poro paine ingeie. Na ko dolosi aana eetana nga mwane uuri, ‘?E nite mei ola o ka'a su'u'i ue hunie poro paine ineu?’ ⁶ Oto a mwaena ko aalamie uuri, ‘Ne kei su'ue ue, e ro aawalai taramu peine aani rumu.’ Oto mwane lio-lio i suli ngeena ko te'uri hunie, ‘Kaoni i'oe uusulana e lae, na ingeie mola aaku ie. O ke ii'o ka'u i aano, na o ke ha'asihoa mola hunie ta'a-ta'a aawala.’”

⁷ “Oto ko dolosi lo'u aana ngaeta mwane uuri, ‘?Oto i'oe e nite o kei su'ue ue hunie poro paine ineu?’ Oto ko aalamie uuri, ‘Ne kei su'ue ue sinolai lu'e aani ngeulaa.’ Oto mwane lio-lio i suli ngeena ko te'uri hunie, ‘Kaoni i'oe, uusulana e lae, na ingeie mola aaku ie. O ke ii'o ka'u i aano na o ke ha'asihoa mola hunie walu tangalai lu'e.’

⁸ “Oto lae-lae, a poro paine ngeena e tohungai pangata'inie sai-olanga mwane au'esu eero-eero ngeena aana e pweloa urine.”

Na a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “Oto e to'ohuu oto, mwala ni welumalau kire tohungai saenanau i sulie ii'onga mai aano i leu pe'ie mo iinoni ni welumalau mala ikire. Sai-olanga ikire ngeena e tohungai peine lo'u liutaa aana sai-olanga mo iinoni aana raa-raa. ⁹ Oto i'omu no'one, omu ke sai ola mala ikire. I'omu no'one omu ke ha'imalahune pe'ie mwala aana mo ola omu holi'i pe'ie mei to'oha omu pelie. Ta'e mwaanie omu pola mola pe'ie mei wala no ko unue ienini, aana maholo to'olamiu kei ai'aa mwaani'omu, nge mo malahumiu mai aano i leu kei deu aasaie tolakonilemiu aana mo nume huu. Ta'e omu ke saenanau aana ii'onga i laona raa-raa. ¹⁰ Nga iini nge e sai kineta'inie nga mo ola ka'a hunge, ingeie ngeena e sai kineta'inie no'one mo ola hunge. Na nga iini nge e ka'a sai lio i suli diana aana mo ola ka'a hunge, ingeie ngeena e sa'a lio i suli diana aana ike no'one mo ola hunge. ¹¹ Oto mala uri omu ka'a sai lio i suli diana aana to'o-to'onga ni welumalau, nga iini e sa'a roro'a toli'aasie ike hunie omu ke lio i sulie to'o-to'onga to'ohuu ni Lengi. ¹² Na mala uri omu ka'a sai lio i suli diana aana to'o-to'olana ngaeta iinoni, nge niilana nga mo ola namue e sa'a lae ike huni'o. ¹³ Nga ta'a-ta'a koni-konihe e sa'a roro'a asu susule'i ike nana nga ro poro paine hai aopa'i. Aana kei manata diana mola hunie eetana nga iini, na kei ngiduupu hunie ruana nga iini, wa kei ha'ama'u mola aana ruana nga iini, na kei maaleledie eetana nga iini. Oto e tohungai aasa hunie omu kei ne'isae ha'ama'u aana a God na to'o-to'onga aana walumalau ie mala e ro poro paine i'omu.”

¹⁴ Na maholo mo Parise kire rongoa walu ola ienini, oto kire ko si ha'amwasi mola aana a Jisas, i sulie ikire ngeena mwala e ne'isae paine aana to'oha oto liutaa. ¹⁵ Oto a Jisas e te'uri hunire, “I'omu, omu ko

tohungei sare da mola uri omu ke lio diana i maana mwala. Ta'e a God oto e sai diana aana nga taa i laona saemi. Aana mo ola nge mo iinoni kire ne'isae paine aani kire lio aela mola i maana God."

¹⁶ Na a Jisas e he'i te'uri lo'u, "Hohola'ina'o mo Ha'atolanga a Mosis na walana mo propet kire haata'inie tala hunie mwala. Ta'e uure aana a Jon Loto Maa'i e lae mai, oto taroha'inilana Tataroha Diana i sulie Aalahanga a God ko si lae. Na mo pulitaa ni iinoni hunge ko si meni eri'apasie silinge mai i laona aalahanga ngeena. ¹⁷ I Lengi na i aano e sai suu mola, ta'e nga ta'a-ta'a kele nganga'ai ola aana mo Ha'atolanga a Mosis e sa'a suu oto oo'oo.

¹⁸ "Oto mala nga iini ko sikaa hu'e ingeie na ko he'i to'o aana lo'u ngaeta keni aaopa, iinoni ngeena ko mesi oto. Na mwane ko to'o aana keni nge poro ingeie e sikaa ka'u, a mwane ngeena ko mesi oto no'one."

A Jisas E Aalahuu Aana

Mwane To'o-To'o Na A Lasaros

¹⁹ Oto a Jisas ko te'uri lo'u, "Ngaeta mwane to'o-to'o e o'o'o na e ii'o ni ilenimwa'enga pe'i ngeu-ngeu ni pote mola i suli hei dinge, na e to'o-to'oni eeni to'oni lio manikulu'e hali'ite. ²⁰ Na ngaeta iinoni si'oha'a no'one i leune, satana a Lasaros, na sapena e honu eeni osa. A Lasaros ko talei o'o'o mola i aena maa aana nume mwane to'o-to'o ngeena suli maholo. ²¹ Aana e sasare ngaue mo eehuhu'ei ngeulaa nge ko tee-teke mwaanie taetahe mwane to'o-to'o ngeena. Na ahutana mo usu kire sai lae mai mealie mo osa i sapena.

²² "A Lasaros e o'o'o, na ko mae. Oto mo ensel kire toolea na kire ko lai ha'a-ii'osie oto pe'ie a Ebrahim. Mwane to'o-to'o ngeena e mae no'one na kire haitoli oto aana. ²³ Ta'e uusunge'inilana e lae aana leu mo iini e mae na kire ii'o oto mola pe'ie sapesalunge. Mwane to'o-to'o ngeena e leesie a Ebrahim wau ha'atau na a Lasaros oto pe'ie.

²⁴ "Oto ko soi weu hunie a Ebrahim na ko te'uri, 'Mama'a Ebrahim, o ke aamasieu, na o ke uusunge'inie mai a Lasaros hunie ke toonga'inie mola ngongo'ana ri'i-ri'ine i laona mei wei huni ha'awawaie meaku. Aana ko tohungei rako aela aaku oto hiito'o i laona dunge ni ha'amotaahinge ie.'

²⁵ "Ta'e a Ebrahim e te'uri mola, 'Kaleku, o ke aamasito'o aana maholo o o'o'o mauri, o to'o aana oto dianaha'ana ahutana mo ola, ta'e a Lasaros e lae pe'i si'oha'a oto hiito'o. Oto ie, a Lasaros e ii'o ni ilenimwa'enga na i'oe ko motaahi'o. Oto e aasa hunie ke pe'i'o. ²⁶ Na ngaeta leu lo'u, aena aana kalinge paine nge e liu honosikolu ie, nga iini sa'a pe'i'o ike. E aasa hunie nga iini ke lae wau huni pe'i'o, na e aasa hunie nga iini ke uure wau huni lae mai.'

²⁷ "Oto mwane to'o-to'o ngeena ko te'uri, 'Ko urine oto mama'a ineu Ebrahim, no ko eitanai'o, o ke uusunge'inie a Lasaros hai nume aamaku i welumalau. ²⁸ Aana nou to'o aana e lime aasiku hao, na e diana uri a Lasaros ke ha'apasulire mwaanie kire lae lo'u poi aana leu ni ha'amotaahinge ie.'

²⁹ "Ta'e a Ebrahim e te'uri, 'Mo eesimu kire to'o aana oto mo Ha'atolanga a Mosis na mo Uusu-uusu Maa'i mo propet hao huni saai'i. Toli'aasie kire ke saai'i maraada.'

³⁰ "Oto mwane to'o-to'o ngeena ko te'uri, 'Ha'ike mama'a Ebrahim. Mala uri nga iini aana mwala e mae oto, ko meuri eeliho'i lo'u na ko lae oto i saada, ha'alaa kire ko hiiwalaimoli, na kire ko oolisia saeda na tolahada.'

³¹ "Ta'e a Ebrahim e te'uri hunie, 'Mala uri mo eesimu ka'a sai hiiwalaimoli oto aana mo Ha'atolanga a Mosis na mo Uusu-uusu Maa'i mo

propet, ma'alana nga iini ko meuri eeliho'i lo'u mwaanie maenga, na kire sa'a hiiwalaimoli ike lo'u eeni.' ”

17

A Jisas E Ha'a-uusuli I Sulie Sae'aasinge, Na Hiiwalaimolinge, Na Asunge Waa'ini'ini

MATIU 18:6-7,21-22; MAK 9:42

¹ Oto a Jisas ko te'uri lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Mo ola huni ha'ataroa mwala hunie ooraha'aa kei reu oto. Ta'e aama-aamasilana iini nge kei esuie mo olana hunie kire ke rau. ² Oto mala nga iini ko ha'ataroa nga kele iini aana mo iini ko hiiwalaimoli eeku ienini, e lae otoi diana hunie iini urine pwarolana nga hau peine ke lae mola i luana, oto kulu-aasilana ke lae mola i laona aasi. ³ Oto omu ke lio talamiu aana ta'e-ta'ena nga ola omu ko eu'esuie. Mala uri aasimu ko ooraha'aa, ere aana, na o ke unue hunie uri ko deu aaela. Na mala ko oonisaie, o ke sae'aasi oto hunie. ⁴ Mala uri ko deu hu'isi'o ha'ahiu aana ta'a-ta'a hai dinge, na suli maholo ko lae mai seemu huni unue uri e oonisaie oto, nge o ke sae'aasi oto hunie.”

⁵ Mo hurula'aa kire te'uri hunie, “O ke sapeie hiiwalaimolinge i'emi hunie ke paine.”

⁶ Oto a Aalaha ko aalamire uuri, “Ma'alana omu ke to'o aana mola nga hiiwalaimolinge mwai-mwei mala nga kele litei ola, na omu kei unue hunie ai weune uuri, ‘O ke aalangu oto maraamu aana imi-imimu, na o ke lai hesi'o maraamu wau i eesi.’ Na aine kei tola i suli'omu oto.”

⁷ Na a Jisas e te'uri lo'u, “Maholo iinoni eu'esu ko ooli oto i nume mwaanie asunge i hohola wa lio i sulilana mo sipu, e sa'a lae mola mai ii'o i aano hunie ke ngau. ⁸ Ta'e poro paine ingeie kei unue hunie uuri, ‘O ke dau aakau ka'u aana mo ngeulaa akue. Mango o ke si oolisi na o ke rareta'inieu. Ne kei ngeu na ne kei inu mango, nge i'oe o ke si ngeu lo'u.’ ⁹ Na koni-konihe ngeena e sa'a lo'onga'inie ike uri aalaha ingeie kei paalahea haahie walu ola e asui'i. ¹⁰ Oto e urine no'one aana i'omu. Maholo omu ko esuie mo ola haaraillemiu e lae huni esui'i, omu ke unue mola uuri, ‘Ikie mo koni-konihe mola ni ngeena, na e ka'a adona ike nga iini ke ha'apaina'akie, aena aana kie ko esuie mola mo ola malisine oto kie ke asui'i.’ ”

A Jisas E Ha'a-uurie

Aawalai Mwane

Ta'e Kire Ka'a Paalahea Ike

¹¹ Maholo a Jisas e lae hunie i Jerusalem, e lai liu i sulie taitelihe i matolana i Samaria na i Kalili. ¹² Oto maholo e lae mai hule aana ngaeta kele huilume, na ko oodoie aawalai mwane. Mo mwane ngeena kire to'o aana maela ni osa. Oto kire uure mola mai ha'atau, ¹³ na kire ko si soi hunie a Jisas uuri, “!Jisas! !Aalaha! O ke aamasi'emeelu.”

¹⁴ Na maholo a Jisas e leesire, oto ko te'uri hunire, “Omu ke lae ka'u i saana mo pris hunie kire ke hola'i leesi'omu mala Ha'atolanga a Mosis e unue.”

Maholo kire lae ta'au mwaanie a Jisas na ikire ue i sulie tala, sapeda e tolana mola oto. ¹⁵ Maholo ngaeta iini aada e leesie uri sapena e mola oto, ko si eeliho'i mei i saana a Jisas, na ko soi ha'amanikulu'aa God. ¹⁶ Oto e lai pouruuru i aano i na'ona a Jisas, na ko paalahea. Na a mwane ngeena, ingeie mwane ni Samaria.

¹⁷ Oto a Jisas ko dolosi aana mwala e ruru ngeena, ko te'uri, “Aawalai mwane ka'u ha'a-uurilada e lae. ?Ngaeta siwe iini ka'u i tei? ¹⁸ ?E ue ka'u mwane nge ingeie nga Jiu ha'ike ie mola ko ili lae mai paalahea God?”

¹⁹ Oto a Jisas ko si te'uri hunie a mwaena, “Ta'ela'i na o ke lae, hiiwalaimolinge i'oe e ha'a-uuri'o oto.”

*Aalahanga A God Nge Mau-meuringe A God E Paine Haahie
MATIU 24:23-28,37-41*

²⁰ Ngaeta mo Parise kire dolosi aana a Jisas uuri, “?Maholo uri taa ni Aalahanga a God kei lae mai?”

Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “Aalahanga a God ko lae taane mai, ta'e e ka'a lae ike mai aana tala nge omu sai leesie aana maamiu. ²¹ Na nga iini e sa'a te'uri ike, ‘!Lio ka'u, Aalahanga a God oto ie!’ wa, ‘!Ingeie oto ngeena!’ !Ha'ike! Aana Aalahanga a God ingeie oto i lalo aana mo iinoni.”

²² Oto ko si te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Maholo hunie kei lae taane mai, na i'omu, omu kei tohungai sare leesie no'one pongine a Kale Ni Iinoni, ta'e omu sa'a leesie ike. ²³ Nga mo iini kei unue huni'omu uuri, ‘!Lio ka'u, ingeie oto ngeena!’ wa ‘!Lio ka'u, ingeie oto ie!’ Ta'e su'uri aapwasu aada na su'uri lae lo'u huni leesie nga taa kire ko unue. ²⁴ Aana maholo ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ooli mei, kei urihana wa'ariri ko eeso paine i laona salo. Oto ko raa hailiu weu na mai i laona walumalau. ²⁵ Ta'e i na'ona maholo ngeena kei hule, mwala aana maholo ienini kei maaleledieu ke'u, na ne kei haro sapesalu hiito'o ka'u.

²⁶ “Na nga taa kei reu aana maholo ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ooli mei, kei urihana no'one nga taa e rau aana pongine a Noa. ²⁷ Mo dinge i na'ona lue-lue e tola, mwala ka'a saie ike, oto kire ngau-ngeu na kire inu-inu mola. Kire totola keni na kire to'o-to'o poro mola lai hule aana hai dinge a Noa e ta'e i laona haka paine. Oto lue-lue e hane haahire, na ahutana mwala kire mani mae mango.

²⁸ “Na kei urihana no'one nga taa e rau aana pongine a Lot. Mwala kire ngau-ngeu na kire inu-inu mola. Kire holi-holi na kire ha'a-ha'aholi mola. Kire hai-hesi na kire tou-tohu nume mola. ²⁹ Kire au'esuie mola mo olana, lai hule aana hai dinge nge a Lot e lae mwaanie i Sodom. Oto dunge pe'ie mo heu eeso-eeso kire ooho toli mei uure i Lengi, na e suuhe'inire mango.

³⁰ “Aitana kei urine no'one aana hai dinge nge ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ooli mei. ³¹ Aana hai dingena, mala nga iini ko ii'o ta'au i koluhana nume ingeie, ke tahi oto na ke su'uri waelie lo'u nga maholo huni lai toolea nga mo ola ingeie hai nume. Na mala nga iini ko eu'esu i hohola, ke tahi oto na ke su'uri waelie lo'u nga maholo huni lai toolea nga mo to'oni ingeie mai nume. ³² Omu ke aama-aamasito'o aana nga taa e rau aana hu'e a Lot. ³³ Aana nga iini ko sare kineta'inie mauriha'ana, nge kei deu tekela'inie oto tohungana mauriha'ana. Ta'e nga iini ko deu tekela'inie mauriha'ana i tehula'aku, nge kei hele aana maurihe huu. ³⁴ No ko unue oto huni'omu uri aana maholo nge ne kei ooli lo'u mei ngeena, nga ro iinoni e ma'a-ma'ahu i lengine nga ta'a-ta'a tahe. A God kei toolea ta'a-ta'a iini, na ngaeta iini kei oore mola. ³⁵ Na nga ro keni kei meni eu'esu tararuru huni uusu hui. Ta'a-ta'a iini no'one mola kire kei toolea. Ngaeta iini kei oore mola.”†

³⁷ Oto mo pwaarongoisuli ko dolosi aana a Jisas uuri, “?Uri mo ola ngeena kei reu i tei, Poro paine?”

† **17:35** 17:35 Erenga ni Krik e ere i sulie asuilana pulaoa mwaanie wit. Na ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 36 uuri, “Na nga ro mwane kei meni eu'esu tararuru i laona hohola. Ta'a-ta'a iini no'one mola kire kei toolea, na ngaeta iini kei oore mola.”

Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Oolinge mai ineu e sa'a mumuni ike, ta'e kei urihana no'one waieiu tola manu. Aana mwala kei leesie mo keule, kire kei meni saie oto uri waieiu oto i leune.”†

18

A Jisas E Aalahuu Aana

Mwane Lei-lei Na Mei Nao Keni

¹ Oto a Jisas e ere ni aalahuunge huni haata'inie aana mo pwaarongoisuli ingeie uri kire ke aarenga'i tarau mwaanie kire aakohe na mwaanie kire mou-mou mwaanie. ² Oto ko te'uri, “Nga mwane lei-lei e o'o'o aana huilume, na a mwane ngeena e ka'a sai ha'ama'u ike aana a God wa ke ma'ute'inie mo iinoni. ³ Ngaeta mei nao keni e o'o'o no'one aana huilume ngeena, na ko lae mola mai taraure'i i saana mwane lei-lei ngeena, na ko unu-unue uuri, ‘O ke ha'a-oodohie ka'u hunieu mei roro'anga i matolamere'i maelonga ineu.’ ⁴ Ta'e ko tewa oto na mwane lei-lei ngeena ka'a aapwa-aapwasu ike aana. Ta'e lae-lae, aana ko te'urine mola i suli maholo, oto mwane lei-lei ngeena e o'o'o na ko lo'onga'i mola maraana uuri, ‘Ma'alana uri nou ka'a ha'ama'u aana a God wa ne ke ma'ute'inie mo iinoni, ⁵ ta'e ne kei ha'a-oodohie oto mei ne'isaenga a keni ie hunie. Aena aana uri nou ka'a ha'a-oodohie hunie, kei talei aeolieu mola mai na mwaanie e ha'apweueu mola.’”

⁶ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Omu rongoa oto nga taa nge mwane lei-lei aaela ngeena e unue. ⁷ ?Uri omu lo'onga'inie a God e sa'a ha'a-oodohie ike nga mei ola urine hunie mo iini kire hiiwalaimoli aana, aena aana kire ko ngarasie i suli rodo na aatowaa huni pe'inge? ?Na e ue? ?Uri omu lo'onga'inie e sa'a pe'ire ike lau-leu? ⁸ No ko unue oto huni'omu uri kei pe'ire lau-leu taane. ?Ta'e e ue aana maholo ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ooli lo'u mei? ?Nou sai lio oodoie taane mo iinoni kire hiiwalaimoli eeku wa ha'ike?”

A Jisas E Aalahuu Aana Parise

Na Mwane Susulu To'oha

⁹ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u ngaeta mei aalahuunge i sulie mwala nge kire lo'onga'inie uri ikire oto kire oodota'i, na kire ko lio toli mola aana ahutana mwala. ¹⁰ A Jisas e unue uuri, “Ngaeta hai dinge e ro mwane e o'o'o, oto kirerue ko hanetaa ta'au i Nume Maa'i Peine huni aarea a God. Nga iini Parise, na ruana nga iini mwane susulu to'oha hunie aalahanga ni Rom. ¹¹ Oto Parise ngeena e uure wau maraana mwaanie mwane susulu to'oha, ko si aarenga'i i sulie maraana, na ko te'uri, ‘God, no ko paalae'o aana nou ka'a aaela ike mala ngaeta mwala. Nou ka'a urihana ike mwala nge kire sai peli, kire sai leu-leu ola, na kire ko mei-mesi. No ko paalae'o aana nou ka'a urihana ike mwane susulu to'oha waune. ¹² No ko oolongau ha'arue suli wiki, na no ko nii-niie tangahulu'ana tari-olanga ineu huni'o.’

¹³ “Ta'e mwane susulu to'oha ngeena, e uure mola mai ha'atau, hule aana e ka'a sare lio lo'u i lengi. Ko kukumu mola i mamangona aani saehuunge, na ko unue uuri, ‘God, o ke aamasieu, ineu iinoni ni ooraha'aa.’”

¹⁴ Oto a Jisas ko si unue uuri, “No ko unue oto huni'omu uri a mwane susulu to'oha ngeena e ooli hai nume ingeie, na a God e ha'a-oodohie oto. Ta'e Parise ngeena ha'ike. Aana ta'ena nga iini ko ha'apaina'aa,

† 17:37 17:37 Erenga ni Krik ko aalahuu aana mo hada nge kire sai ngaa mo rae, ta'e ne'isaenga aana uri ahutana mwala kei saie nga taa ko reu, aana kire kei meni leesie mo tolimaa.

nge ha'amwai-mwei'alana kei lae. Ta'e iini ko ha'amwai-mwei'aa, nge ha'apaina'alana kei lae.”

A Jisas E Tolakonie Mo Mwela
MATIU 19:13-15; MAK 10:13-16

¹⁵ Ngaeta mwala kire toolea mai mo kele wee-wee ikire i saana a Jisas hunie ke hele aada huni ha'adiana'ara. Maholo mo pwaarongoisuli kire leesie urine, oto kire ko ere aada. ¹⁶ Ta'e a Jisas e soie mai mo kele mwela i saana, na ko unue hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, “Omu ke toli'aasie mo mwela hunie kire ke lae mai seeku, na omu ke su'uri uure honosire. Aena aana mo iini kire urihana mo mwela ngeena ha'alaa kire ko sili i laona Aalahanga a God. ¹⁷ To'ohuu no ko unue huni'omu uri mala nga iini e ka'a ha'amwai-mwei'aa mala mo mwela mwai-mwei nge e sa'a roro'a sili ike i laona Aalahanga a God.”

Mwane To'o-to'o E Dolosi

I Sulie Tala Takoie Maurihe
MATIU 19:16-30; MAK 10:17-31

¹⁸ Oto ngaeta na'ohai mwane aana mo Jiu, e dolosi aana a Jisas uuri, “Ha'a-uusuli diana. ?Nga mei taa ni ne kei da ka'u hunie ne ke si hele aana maurihe huu?”

¹⁹ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “?E ue o ko unue uri ineu nou diana? Nga ta'a-ta'a iini ka'a diana ike ta'e a God hali'ite. ²⁰ Ta'e aana dolosinge i'oe, o saie ka'u oto mo Ha'atolanga a Mosis. *Mwaanie o talei horo-horo, na mwaanie o mai-mesi, na mwaanie o peli-peli, na mwaanie o pwelu wala eero-eero, na o ke ha'ama'u aana aamamu na nikemu.*” *Eksodas 20:12-16*

²¹ Oto na'ohai mwane ngeena ko aalamie a Jisas uuri, “Nou tola i sulie walu ola ngeena uure oto i mwei-mweiha'aku.”

²² Maholo a Jisas e rongo urine, ko si te'uri hunie a mwaena, “Ta'a-ta'a mei ola ni mola ue o saeto'o aana lo'u huni esuie. O ke ha'aholinge'inie to'o-to'olamu, na o ke niie mo to'oha aani nana kira maitale. Aana ko urine nge o ke si to'o-to'o lo'u aana mo ola diana i Lengi. Mango urine o ke si lae mai lulu i sulieu.”

²³ Ta'e maholo a mwaena e rongo urine, ko si saehuu oto hiito'o aena aana e tohungei to'o-to'o oto liutaa.

²⁴ Maholo a Jisas e leesie a mwaena ko saehuu oto hiito'o, ko si te'uri, “Kei tohungei aasa oto hiito'o hunie mwala e to'o-to'o huni sili i laona Aalahanga a God. ²⁵ E mwada'u mola hunie uri nga kamel kei sili i sulie kele waa-waata aana nile tau-teuri, liutaa aana iinoni to'o-to'o ke sili i laona Aalahanga a God.”

²⁶ Oto maholo mwala e rongoa a Jisas e ere urine, kire ko si dolosi aana uuri, “?Oto a tei ka'u ke si helesie maurihe huu?”

²⁷ A Jisas e aalamire uuri, “Nga taa nge e aasa hunie iinoni, e tohungei mwada'u mola hunie a God.”

²⁸ Oto a Pita ko dolosi aana a Jisas uuri, “?E ue aana i'emeelu? Melu toli'aasie oto ahutana to'o-to'olameelu mango huni lulu i suli'o.”

²⁹ Oto a Jisas e te'uri hunire, “No ko unue oto huni'omu uri nga iini nge ko toli'aasie nume ingeie, wa hu'e ingeie, wa mo eesine, wa aamana, wa nikana, wa mo kalena i tehula'ana Aalahanga a God, ³⁰ kei hele liutaa aana maurihe ienini, na i purine maenga kei ii'o huu oto pe'ie a God aana maurihe huu.”

Oolune Nga Maholo A Jisas

E Ere I Sulie Maenga Ingeie
MATIU 20:17-19; MAK 10:32-34

³¹ Oto a Jisas e toolea aawalai pwaarongoisuli mwana rue, na kire ko lae maraada, ko si unue hunire uuri, “!Omu ke rongo ka'u! Kolu ko lae oto hunie i Jerusalem eena, leu nge ahutana walu ola mo propet kire uusu-uusu i sulieu a Kale Ni Iinoni kei oa aana. ³² Na kire kei pweloau hunie mo Aapoloa Aaopa. Oto mwala ngeena kei ha'amwasi eeku, na kire kei repusieu na kire kei ngisuhieu. ³³ Kire kei repusieu na kire kei horo maesieu oto. Ta'e aana oolune nga hai dinge, ne kei ta'ela'i eeliho'i lo'u mwaanie maenga.”

³⁴ Ta'e mo pwaarongoisuli kire ka'a rongo saie ike nga mei ola aana mo olana. Lo'onga'inge aani e ii'o mumuni mwaanire, oto kire ka'a saie ike nga taa a Jisas ko ere i sulie.

A Jisas E Ha'a-uurie Mwane E Ulu
MATIU 20:29-34; MAK 10:46-52

³⁵ Maholo a Jisas ko lae mai kara'inie huilume i Jeriko, na ngaeta mwane e ulu e ii'o i reune tala i leune, ko susuke to'oha. ³⁶ Mwane e ulu ngeena e rongoa mwala ko liu i sulie tala, oto ko dolosi aada uuri, “?Nga taa ni ko reu ngeena?”

³⁷ Oto kire ko unue hunie uuri, “A Jisas, iini ni Nasaret, ni ko liu ie.”

³⁸ Oto a mwaena ko uulo oto paine, na ko te'uri, “!Jisas! !Kalena Deved Inemaui! !O ke aamasieu!” ³⁹ Mwala e na'o aana laeha ngeena kire ko ere aana uri hunie ke rohu. Ta'e ko si uulo paine mola liutaa mwaanie hola'ina'o uuri, “!Kalena Deved Inemaui! !O ke aamasieu!”

⁴⁰ Oto a Jisas e uure hahuroto, na ko unue hunire uri kire ke toolea mai mwane e ulu ngeena i saana. Maholo ko lae oto mai kara'inie, a Jisas ko si dolosi aana uuri, ⁴¹ “?Nga taa ni o saeto'o aana ne ke asuie huni'o?”

Oto mwane e ulu ngeena ko aalamie a Jisas uuri, “Aalaha ineu, saeku hunie ne ke lio-lio lo'u.”

⁴² Oto a Jisas ko te'uri hunie, “!O ke lio-lio oto! Hiiwalaimolinge i'oe e ha'a-uuri'o oto.” ⁴³ Oto maana a mwaena ko tolana lio-lio lo'u, na ko lulu i sulie oto a Jisas pe'i paalahelana a God. Na ahutana mwala kire leesie urine, kire ko si meni paalahea God no'one.

19

A Sakias E Si Saie A Jisas

¹ Oto a Jisas e lai liu i laona huilume i Jeriko, ² na ngaeta mwane satana a Sakias i leune. Ingeie nga mwane to'o-to'o aena aana ingeie nga na'ohai mwane aana mo iini ko susulu to'oha hunie aalahanga ni Rom. ³ E sasare leesie a Jisas uri ingeie a tei, ta'e e ka'a sai leesie ike, aena aana mwala e hunge na ingeie e tohungai o'oru'e.

⁴ Oto a Sakias e huru ta'au i na'ona mwala aana leu nge e saie uri a Jisas kei liu aana, e si hane i lengine ai hunie ke leesie. ⁵ Maholo a Jisas e liu mei aana leune, e lio ta'au i lengi na ko leesie a Sakias i lengine ai. Oto ko te'uri hunie, “Sakias, o ke siho mai aano lau-leu, aana si'iri ne kei ii'o pe'i'o i nume i'oe.”

⁶ Oto a Sakias e tolana siho oto i aano aana maholona, na e takuhie oto pe'i ilenimwa'enga. ⁷ Na maholo mwala e leesie urine, kire ko si meni upwesie a Jisas na kire ko te'uri, “A mwane ngeena ko lae mola huni ngeu pe'ie iinoni ooraha'aala.”

⁸ Ta'e a Sakias e ta'ela'i, oto ko te'uri hunie poro painena, “!Aalaha ineu! Ne kei niie ngaeta po'o ni leu aana to'o-to'olaku nana mo iinoni meitale. Na mo iini nge nou pwelora aana nou tola to'oha mola mwaakule mwaanire, ne kei nii eeliho'i lo'u aana mo to'oha ikire, na ne kei nii ha'ahai liutaa aana lo'u nga taa nou toolea mwaanire.”

⁹ Oto a Jisas ko te'uri hunie, “Si'iri a God ko ha'a-uurie mwala aana nume i'oe ienini, aena aana i'oe, o si hute haalu aana komu a Ebrahim. ¹⁰ Ineu a Kale Ni Iinoni, nou lae mai huni lo'ohie mwala e takalo ka'u, na huni ha'a-uurire.”

A Jisas E Aalahuu Aana E Oolu Koni-konihe Na Mo Mwe'ii To'oha
MATIU 25:14-30

¹¹ Oto maholo mwala ko meni pwaa-pwaarongo ue i sulie a Jisas, oto ko ladoa lo'u nga aalahuunge hunire, aana e kara'inie oto i Jerusalem, na mwala hunge ko lo'onga'inie uri Aalahanga a God kei tala'ae oto molana.

¹² Ta'e a Jisas e saie mone uri kire ko lo'o-lo'onga'i urine, oto ko si ladoa mei aalahuunge ie nada, “Ngaeta na'ohai mwane e o'o'o, oto ko lae aani henue ha'atau hunie kire ke ha'a-aalaha haahie mwala aana hanue ingeie. ¹³ Oto i na'ona a mwaena e lae, e soie mai aawalai mwane au'esu ingeie, na ko ha'a-adora aani mwe'ii to'oha na ko te'uri hunire, ‘Omu ke asu aana mo to'oha ngeena, na omu ke tarie lo'u nga mo iini pe'i'i aana maholo no ko lae mwaani'omu.’

¹⁴ “Oto e lae oto, ta'e mwala aana hanue ingeie kire ka'a saeto'o aana ike. Oto kire uusunge'inie nga mo iini i sulie pe'ie mei wala uuri, ‘Melu ka'a saeto'o aana ike a mwane ie ke aalaha haahi'emeelu.’

¹⁵ “Ta'e a mwaena e ne'i aalaha oto haahie hanue ingeie. Oto maholo e aaliho'i mei, e soie mo mwane au'esu ingeie nge e nii to'oha hunire, hunie ke leesie uri nga mei to'oha uri taa kire tarie aana kire asu i purine.

¹⁶ “Oto eetana nga mwane au'esu e lae mai saana, ko te'uri, ‘Aalaha ineu, nou terie aawalai mei to'oha lo'u haahie leu nge o niie hunieu.’ ¹⁷ Oto aalaha ngeena ko te'uri hunie, ‘!E diana! I'oe oto mwane au'esu diana. Nou lio saie uri o sai kineta'inie mo ola mwai-mwei. Ngeena, ne kei ne'i'o o ke aalaha oto haahie ngaeta aawalai huilume ineu.’

¹⁸ “Ruana nga mwane au'esu e lae lo'u mei na ko te'uri, ‘Aalaha ineu, nou terie e lime leu lo'u pe'ie leu nge o niie hunieu.’ ¹⁹ Oto aalaha ingeie ko te'uri hunie, ‘Urine, i'oe o kei aalaha haahie e lime huilume ineu.’

²⁰ “Na ngaeta mwane au'esu e lae mai, oto ko te'uri, ‘!Aalaha ineu, leesie ka'u! Mei to'oha i'oe mola ie. Nou ulo haahie mola aana mei sala, oto nou mumunie mola. ²¹ !Nou kele ma'ute'ini'o mwae! Aena aana i'oe, o lae otoi raramaa hiito'o, na hule aana o sai toolea mola mei to'oha o ka'a tarie ike maraamu, na i'oe o ko so'okonie mo ngeulaa mwala aopa e hasi'i no'one.’

²² Oto aalaha ingeie ko te'uri hunie, ‘I'oe oto mwane au'esu aela. Ngeena, ne kei lei'o oto i sulie walamu maraamu. O unue ka'u oto uri nou lae otoi raramaa hiito'o aani tolalana mola mei to'oha nge nou ka'a tarie maraaku, na uri no ko eli-elie mola mo ngeulaa nou ka'a hasi'i ike. ²³ ?Nge ko urine, na e ue o ka'a ne'ie mola mei to'oha ineu i laona nume ni to'oha hunie ne ke tarie nga kele leu lo'u pe'ie?’

²⁴ “Oto aalaha ngeena ko unue hunie mwala kire uure-uure kara'inie uuri, ‘Omu ke toolea mei to'oha ngeena mwaanie, na omu ke niie nana iini nge e tarie aawalai mei to'oha.’ ²⁵ Oto kire ko te'uri hunie aalaha ngeena, ‘Poru paine, ta'e ingeie e to'o aana oto aawalai mei to'oha.’

²⁶ “Oto aalaha ngeena ko aalamire uuri, ‘No ko unue oto huni'omu, nga iini nge ko esu diana aana nga taa e to'o aana oto, nge aalaha ingeie kei nii hiito'o lo'u hunie. Ta'e nga iini nge e ka'a asu diana ike aana nga taa e

to'o aana oto, ma'alana nga kele mei ola mola mwai-mwei e to'o aana, na aalaha ingeie kei ta'aasie oto mwaanie. ²⁷ Oto, hunie mo maelonga ineu nge kire sere'inie uri ne ke aalaha haahire, no ko unue huni'omu, omu ke toolera mai i leu, na omu ke horo'ire mango oto i na'oku.' ”

A Jisas E Hule I Jerusalem

Mala Inemauri

MATIU 21:1-11; MAK 11:1-11; JON 12:12-19

²⁸ Oto i purine a Jisas e ere urine mango, e si lae lo'u hunie i Jerusalem. ²⁹ Na e lae mai kara'inie i Betfeis na i Betani, e ro huilume kara'inie uuwo nge kire haara'inie Uuwo Ni Ei Olif. Oto e uusunge'inie e ro pwaarongoisuli ingeie uri kirerue ke lae oto i na'o, na ko unue hunirerue uuri, ³⁰ “More ke lae i na'o aana huilume nge kolu ko leesie ta'aune. Na maholo more kei hule ta'au, more kei leesie kele dongki haalu kire kwasue ta'au i leune. Dongki ngeena, nga iinoni ka'a ta'e ike ue aana. Oto more ko luhesie, more ko toolea mai hunieu. ³¹ Mala uri nga iini ko dolosi aamore'i uuri, ‘?More ko luhesie huni taa?’ oto more ke unue oodoie uuri, ‘A poro paine e saeto'o aana.’ ”

³² Oto e ro pwaarongoisuli ko lae oto i na'o. Kirerue lae ta'au na kirerue ko lio oodoie oto mo ola nge a Jisas e unu'i hunirerue. ³³ Maholo kirerue ko luluhesie dongki haalu ngeena, na mo mwane e to'o aana ko lae oto mai. Oto kire ko dolosi aana e ro pwaarongoisuli uuri, “!Ei! ?More ko luhesie dongki ngeena huni taa?”

³⁴ Oto kirerue ko aalamie uuri, “A poro paine e saeto'o aana.”

³⁵ Oto kirerue si toolea dongki ngeena hunie a Jisas, na kire ko aasie mo to'oni ikire ikolune dongki, na kire ko pe'ie oto a Jisas huni ta'e i lengine. ³⁶ Na maholo a Jisas ko lae hunie i Jerusalem aana dongki ngeena, mwala ko lae pe'i eepasie tala aana mo to'oni ikire.

³⁷ Oto maholo a Jisas ko nanauhie i Jerusalem, aana leu nge tala e sihotoli mei mwaanie Uuwo Ni Ei Olif ngeena, ahutana mwala ko lae pe'ie kire ko meni ilenimwa'e pe'i paalahelana God haahie mo hu'i-hu'ite kire leesie a Jisas e asui'i. ³⁸ Na kire ko te'uri, “!God ke ha'adiana'aa inemauri ko lae mai nunuha'ana satana Aalaha! !Hanielamanga i Lengi na manikulu'anga hunie a God!” *Sam 118:26*

³⁹ Ngaeta mo Parise kire ii'o no'one aana maholona, kire ko te'uri hunie a Jisas, “Ha'a-uusuli, o ke unue mo pwaarongoisuli i'oe kire ke su'uri unue mo ola ngeena.” ⁴⁰ Ta'e a Jisas e aalamire mola uuri, “No ko unue oto huni'omu, mala uri mo pwaarongoisuli ineu kire ka'a unue mo olana, nge mo heu kei mawa pe'i paalahelana God no'one urine.”

A Jisas E Ngara Haahie I Jerusalem

⁴¹ Na maholo a Jisas e lae lo'u mei kara'inie i Jerusalem, e si hule aana leu e sai leesie hanue aana, oto ko si ngarasie. ⁴² Na ko te'uri hunie hanuena, “E tohungai diana hunie o ke lio saie si'iri tala takoie hanielamanga, ta'e o sa'a saie ike, aena aana e ii'o mumuni mwaani'o. ⁴³ Kei hule taane aana maholo mo maelonga i'oe kire kei para ahui'o, na kire kei aala honosi'o aana ahutana mo leu ngeena, mwaanie uri nga iini eemi e tahi lo'u. ⁴⁴ Kire kei oho aasi'o oto pe'ie ahutana mo mwela i'oe. Na nga ta'a-ta'a ho heu e sa'a oore ike lo'u i huline, aena aana o ka'a lio saie ike maholo nge a God e lae mai huni ha'a-uuri'o.”

A Jisas E Lae I Nume Maa'i Peine

MATIU 21:12-17; MAK 11:15-19; JON 2:13-22

⁴⁵ Oto a Jisas e lai sili ta'au i laona lolata aana Nume Maa'i Peine, na ko aehota oohea mwala e ha'a-ha'aholinge'i ola, ⁴⁶ na ko ere aada uuri, "A God e unue aana mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Nume ineu oto nume ni aarenga'inge. Aesaea 56:7* Ta'e omu ko si da mola ko ne'ie hahale kira horopeli kire sai mumuni i laona." *Jeremaea 7:11*

⁴⁷ Oto i suli hei dinge a Jisas e ha'a-ha'a-uusuli i laona Nume Maa'i Peine. Oto mo na'ohai pris, na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, na mo na'ohai mwane aana mo Jiu, kire eri'apasie uri kire ke horo maesie. ⁴⁸ Ta'e kire ka'a lio oodoie ike nga tala huni horo'ie, aena aana ahutana mwala kire mani o'o'o mola pe'ie i suli maholo, aana kire sere'i liue nga ta'a-ta'a mei wala aana mo ha'a-uusulinge ingeie.

20

Mo Rato Ni Jiu Kire

Lupwe'i Dolosi I Sulie Nanamanga

A Jisas E Uure I Tei

MATIU 21:23-27; MAK 11:27-33

¹ A Jisas e ha'a-uusulie mwala ta'au i laona lolata aana Nume Maa'i Peine, na e lae-laeliwala aana Tataroha Diana. Oto aana ngaeta hai dinge, mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis pe'ie mo rato ni mwane kire lae ta'au huni ere pe'ie. ² Oto kire ko te'uri hunie, "Nga nanamanga uri taa ni o to'o aana huni esuie walu ola o ko deu'i ngeena? Na a tei ni e niie nanamanga ngeena huni'o?"

³ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, "Ne ke hola'i dolosi ke'u eemi uuri, ⁴ A tei ni e niie nanamanga hunie a Jon huni loto maa'i aana mwala? A God wa mo iinoni mola?"

⁵ Oto kire ko aehota ere hailiu i matolada uuri, "Oto nga taa kolu kei unue? Mala uri kolu kei unue a God ni e niie nanamanga ngeena hunie a Jon, nge kei unue hunikolu uuri, "Nge ko urine, na e ue omu ka'a hiiwalaimoli aana?" ⁶ Ta'e mala kolu kei unue, iinoni mola ni e niie nanamanga ngeena hunie a Jon, ahutana mwala ie kire kei meni uu'i kolu aani heu, aena aana kire hiiwalaimoli aana a Jon uri ingeie nga propet e uure mwaanie a God." ⁷ Oto kire aalamie mola a Jisas uuri, "Oo! Melu ka'a saie ike."

⁸ Oto a Jisas ko te'uri lo'u hunire, "Ko urine, nge ineu na nou sa'a unue ike no'one oodoi'omu nga nanamanga uri taa no ko esuie mo ola ienini aana."

A Jisas E Aalahuu Aana Mo Mwane Aaela Ko Lio I Sulie Pariki

MATIU 21:33-46; MAK 12:1-12

⁹ Oto a Jisas ko ere ni aalahuunge lo'u hunie mwala uuri, "Ngaeta mwane e o'o'o oto ko hesie hohola aani grep. Oto e ha'ahaulaa aana ngaeta mo mwane hunie kire ke lio i sulie maholo ingeie ko lae i suli henue, na e lae ngeena e kele lai ii'o tewa. ¹⁰ Oto e hule aana maholo ni so'okoninge, a mwaena ko uusunge'inie ngaeta koni-konihe ingeie huni toolea mai nga taa mo mwane ko lio i sulie hohola ingeie kei niie hunie. Ta'e mo mwane ngeena kire wini-winie mola koni-konihe ngeena, na kire uusunge'i eeliho'i aana mola mwaakule. ¹¹ Oto poro painena ko he'i uusunge'inie lo'u ngaeta koni-konihe, ta'e mo mwane ko lio i suli ngeena kire ko he'i wini-winie lo'u mola, na kire ko tohungai waelie oto hiito'o, na kire ko uusunge'i eeliho'i lo'u mola aana mwaakule. ¹² Na a porona ko he'i uusunge'inie lo'u oolune

nga koni-konihe. Ta'e kire ne'i malaka lo'u mola aana, na kire si aasie po'oi sinaha mwaanie leune.

¹³ “Oto poro paine nge e to'o aana hohola ngeena ko lo'onga'i uuri, ‘?Ne kei ue eena? Ne kei uusunge'inie kele madu ineu. Sa'a mola ingeie ha'alaa kire kei ha'ama'u aana.’

¹⁴ “Ta'e maholo kire leesie a kalena, kire ko si meni ere i sulie mola uuri, ‘Mwane nge kei to'o aana hohola ngeena oolisia aamana oto ie. Kolu ke horo maesie mola hunie kolu ke to'o aana oto hohola ienini.’ ¹⁵ Oto mo mwane ko lio i sulie hohola ngeena kire aasie kalena poro painena i sinaha mwaanie hohola, na kire ko horo maesie oto.”

Oto a Jisas ko he'i dolosi lo'u aana mwala uuri, “?Ha'alaa nga taa nge poro paine haahie hohola ngeena kei esuie aana mwala ngeena? ¹⁶ Maholo kei lae mai, nge kei tohungei horo suuhe'inie oto mwala aela ngeena, na kei ha'ahaulaa lo'u hohola ngeena aana ngaeta mwala aopa.”

Maholo mwala e rongo urine, kire si meni te'uri, “!Ha'ike, ke su'uri urine!”

¹⁷ Ta'e a Jisas e to'omaaire, ko si te'uri, “?Oto nga taa ni lo'onga'inge aana mo wala uusuleni e lae ienini, *Hau nge mwala tou-tohu nume kire leledie ka'u, e ne'i tohungei heu susu oto aana nume?* *Sam 118:22* ¹⁸ Oto no ko unue huni'omu uri nga iini ko domu i lengine hau ngeena kei ma'oi oto, na mala uri kei teke haahie nga iini na kei pili memeso a oto.”

¹⁹ Oto mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis na mo na'ohai pris kire rongo saie uri aalahuunge a Jisas aana mo mwane aela ngeena ko ere mola i sulire. Kire ko si sare tapolie oto aana maholona, ta'e kire ko me'ute'inie no'one mwala.

Mo Na'ohai Mwane Aana Mo Jiu Kire Sare Pwelo a Jisas

MATIU 22:15-22; MAK 12:13-17

²⁰ Oto kire ko si lio hunie nga maholo huni tapolie a Jisas. Na kire si uusunge'i mumuni aana ngaeta mo mwane uri kire ke lupwe'i lai dolosi aana mala ikire mwala oodota'i. Aena aana saeda uri a Jisas ke unue nga mei wala huni waelie maraana, huni uusu i maana i na'ona aalaha ni Rom.

²¹ Oto mo mwaena ko te'uri hunie a Jisas, “Ha'a-uusuli, melu saie uri nga taa o ko unu-unue na o ko ha'a-ha'a-uusuli aana e to'ohuu. Na i'oe, o ka'a aapwasu ike aana lo'onga'inge nga iini, ta'e o ko ha'a-ha'a-uusuli mola aana walaimolinge i sulie tolahaana God. ²² ?Oto e ue, ohe e adona taane huni niie takis hunie aalahanga ni Rom wa ha'ike?”

²³ Ta'e a Jisas mone e saie mola kire ko raomae hunie, oto ko si te'uri hunire, ²⁴ “Omu ke haata'inie ka'u seleni hunie takis ngeena aaku. ?A tei ni nunune na satana aana seleni ienini?”

Oto kire ko unue uuri, “Inemaui ni Rom ni ngeena.”

²⁵ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Ko urine, omu ke nii eeliho'i aana hunie inemaui ngeena mo ola ingeie, na hunie a God mo iini a God.”

²⁶ Oto kire ko si meni pangata'inie aalaminge ingeie. Kire toli rohu, na nga iini ka'a nguu. Na kire ka'a saie ike lo'u nga mei ola huni raomae hunie aana i na'ona mwala.

Mo Sadiusi Kire

Lupwe'i Dolosi I Sulie

Ta'ela'inge Mwaanie Maenga

MATIU 22:23-33; MAK 12:18-27

²⁷ Oto ngaeta mo Sadiusi kire lae mai saana Jisas. Mo Sadiusi ngeena kire hiiwalaimoli uri nga iini sa'a ta'ela'i ike lo'u mwaanie maenga. Oto

kire ko dolosi aana uuri, ²⁸ “Ha'a-uusuli, a Mosis e uusue ha'atolanga ie hunikie. *Mala uri nga mwane ko mae mwaanie hu'e, na e ka'a to'o kalena, nge aasine mwane ke to'o aana lo'u mola nao keni iihana, hunie ke ha'ahute mwela oolisie aasine nge e mae ngeena.* *Diutronomi 25:5-6* ²⁹ Oto wau i na'o, e hiu mwaasine mwane kire mani hute na kire o'o'o i leu. A na'ohada e tola hu'e, oto e mae mola na e ka'a to'o mwela. ³⁰ Oto ruana nga mwane e he'i to'o aana lo'u naona, na ko mae lo'u. ³¹ Na oolune nga mwane ko he'i to'o aana lo'u mei nao keni ngeena, na ko he'i mae lo'u. E hiu mwaasine ngeena kire ko meni to'o aana oto mola ta'a-ta'a hu'e ngeena urine, ta'e kire ka'a to'o mwela ike. ³² Lae-lae, oto a hu'ena e si mae ooreta. ³³ ?Ha'alaa, kei hule aana hai dinge ta'ela'inge, a hu'e ngeena kei ne'i hu'e a tei aana e hiu mwaasine ngeena, aana kire mani to'o aana mola urine?”

³⁴ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Mai aano i leu mone mwala ko to'o poro na kire ko tola hu'e. ³⁵ Ta'e mo iini nge kire kei adona ta'ela'inge aaliho'i mwaanie maenga, na huni ii'o aana walumalau haalu nge kei lae maine, kire sa'a to'o-to'o poro wa kire ke totola hu'e lo'u, ³⁶ na kire sa'a mae lo'u. Oto aana ii'onga urine nge kire kei ii'o oto mola mala mo ensel. Mwala ngeena oto mo kalena God, nge kire ta'ela'i eeliho'i lo'u mwaanie maenga hunie maurihe haalu. ³⁷ A Mosis e haata'i diana aana oto uri iinoni e sai ta'ela'i eeliho'i lo'u mwaanie maenga. Maholo e uusu-uusu i sulie kele ai nge e ka'a waru ike aana dunge, e ere i sulie a Aalaha uri ingeie oto *God nge a Ebrahim, na Aesak na Jakob ko palo-paloo.* *Eksodas 3:6*

³⁸ Oto aana ko unue uri kiraelu ko palo-paloo ue a God ma'alana kire mae e tewa oto, a God e haata'inie uri ma'alana nga iini e mauri ue wa e mae oto, ta'e ahutana mwala kire mani meuri mola i na'ona God. Oto a God e ka'a ike nada mo iini e mae, ta'e God nada mo iini e mauri.”

³⁹ Oto ngaeta mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis ko te'uri, “Ha'a-uusuli, aalaminge i'oe e to'ohuu oto.”

⁴⁰ Na kire ko meni maarara oto huni dolosie lo'u nga mei ola aana a Jisas.

A Jisas E A'aila'asie

Mo Parise Aana Dolosinge

MATIU 22:41-46; MAK 12:35-37

⁴¹ Oto a Jisas ko dolosi aada uuri, “?Aana e ue ni mwala ko unue uri a Kraes kei hute mola mai aana komu a Deved Inemauri? ⁴² Aana a Deved nge e unue maraana i laona puke ni kananga uuri, *A God e unue hunie aalaha ineu, uuri 'O ke ii'o ka'u i pwalo-pwaloku aana na'ohai ii'o-ii'oha,* ⁴³ *lai hule aana ne kei kama haahie mo maelonga i'oe i aano hunie o ke uuri puli-pulisire.'* *Sam 110:1* ⁴⁴ A Deved maraana ni e unue uri a Kraes e ne'i aalaha ingeie. ?Ta'e e ue? ?Mwane nge e hute mola aana komu a Deved maraana, kei he'i ne'i aalaha ingeie lo'u uri taa eena?”

A Jisas E Ha'apasu Honosie

Mo Ha'a-uusuli

Aana Mo Ha'atolanga A Mosis

MATIU 23:1-36; MAK 12:38-40

⁴⁵ Maholo ahutana mwala ko meni pwaarongo ue i sulie erenga ingeie, a Jisas ko si te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie. ⁴⁶ “Omu ke kineta'ini'omu mwaanie mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis. Kire ko sare walo liu mola pe'ie launiha'ana mo to'oni maa'i, na hunie uri mwala ke ha'apaina'ara maholo kire ko walo liu i laona mo leu ni uusi'e. Na kire

ko lio hilisie mo na'ohai ii'o-ii'oha i laona mo nume ni palo-palo, na mo na'ohai tolinge aani ngeuhe. ⁴⁷ Na lo'u kire ko sare da mola uri kire ke lio manikulu'e aani aarenga'inge tewa i maana mwala. Ta'e hule aana kire ko ha'a-ha'amwe'u-mwe'ue mola mo nao keni, na kire ko leue mola mo nume ikire pe'ie ahutana to'o-to'olada. Ikire ngeena, ha'aloilada kei lae lo'u liutaa.”

21

Mei Nao Keni

E Niie E Ro Peni Pulu

MAK 12:41-44

¹ A Jisas e lio-lio hailiu na ko leesie mwala e to'o-to'o kire ko niie mo niinge ikire i laona mwa'i aana Nume Maa'i Peine. ² Na lae-lae mei nao keni meitale e lae lo'u mei, oto ko niie mola e ro kele peni pulu.

³ Oto a Jisas ko te'uri, “No ko unue oto huni'omu uri nao keni meitale ienini e nii peine liutaa aana ahutana mwala ko nii ie. ⁴ Aana ahutana mwala ngeena, kire ko niie mola kele nganga'ai ola aana to'o-to'onga ikire. Ta'e mei nao keni meitale ie, kele mei to'oha uri huni meu-meuri aana ingeie oto ko nii mangoa ienini.”

A Jisas E Ere Lalai I Sulie Ohoilana I Jerusalem Na Nume Maa'i Peine

MATIU 24:1-21; MAK 13:1-19

⁵ Ngaeta mo pwaarongoisuli a Jisas kire ko ere-ere i sulie Nume Maa'i Peine uri e lae otoi lio manikulu'e aena aana kire ha'alaunie pe'ie mo heu diana na mo niinge niilana ko lae huni ha'amanikulu'aa God. ⁶ Ta'e a Jisas e te'uri hunire, “Ahutana walu ola omu ko lee-leesi'i ngeena, aana nga maholo oho-aasileni kei saro lae, na nga ta'a-ta'a ho heu e sa'a oore ike lo'u aana leu e o'o'o aana.”

⁷ Oto ngaeta mo pwaarongoisuli ko dolosi aana Jisas, kire ko te'uri, “? Ha'a-uusuli, maholo uri taa ni walu ola ngeena kei reu? ?Na nga tolimaa uri taa ni huni haata'inie uri maholo hunie mo olana e kara'ini oto?”

⁸ Oto a Jisas ko te'uri, “Omu ke lio talamiu mwaanie nga iini e eero'omu. Aana mo iini hunge kei lae mai aana sataku, na kire kei unue uuri, ‘Ineu oto a Kraes,’ na lo'u uuri, ‘Pongi e hule oto.’ Ta'e omu ke su'uri rongo hunire wa omu ke lae i sulire. ⁹ Na maholo omu ko rongoa mo oohotaa, na mo heiseuninge honosie mo kahamani, mwaanie omu me'u-me'u, aana walu ola ngeena kei hola'i reu i na'o. Ta'e ha'amangolana walumalau ie ha'ike ue ni ngeena.”

¹⁰ Oto ko he'i unue lo'u uuri, “Mwala aana ngaeta hanue kei ooho honosie mwala aana ngaeta hanue. Nga aalahanga kei ta'ela'i honosie ngaeta aalahanga. ¹¹ Na mo nunu peine kei tola. Hiolonga paine na liunge ni maelaa kei tola aana mo po'o ni henue hunge. Mo ola ni me'u i suli'i na mo tolimaa paine kei siho mai uure i lengi.

¹² “Ta'e i na'ona walu ola ienini ke si reu, mwala kei tapoli'omu na kire kei teunge'ini'omu. Kire kei toole'omu i laona mo nume ni palo-palo hunie mo mwane paine kei lei'omu. Na kire kei toole'omu lo'u i na'ona mo aalaha na mo inemaui hunie kire kei lei'omu no'one. Na kire kei meni aasi'omu i laona mo nume ni ho'o aena aana omu ko lulu i sulieu. ¹³ Aana maholo walu olana kei reu uurini, maholo i'omu otona huni unu diana aana Tataroha Diana hunire. ¹⁴ Omu ke lo'o-lo'onga'i diana mola, na mwaanie omu lae otoi tolahi'e aana nga taa ni unue honosi'omu.

¹⁵ Ineu, ne kei haata'inie taane aamiu nga taa ni unue aana tohungana saenanaunge hule aana nga iini aana mo maelonga i'omu, na e sa'a oolisie

ike lo'u nga mei wala aana erenga i'omu. ¹⁶ Ahutana mwala kei meni leledi'omu. Ma'alana mo aamamiu, na mo nikemiu, na mo eesimiu, mo tekihemi, na mo malahumi, na kire kei teunge'ini'omu no'one. Hule aana kire kei horo maesie ngaeta mo iini eemiu. ¹⁷ Ahutana mwala kei teunge'ini'omu aena aana omu ko lulu i sulieu. ¹⁸ Ta'e nga ta'a-ta'a mei ola aana mo ola ngeena e sa'a roro'a to'ohi'omu ike. ¹⁹ Na a God ke si ha'uurie ahutemiu nge omu kei uure a'aila'a tara'asi aani hiiwalaimolinge lai hule aana ha'amangolana."

²⁰ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Maholo omu ko leesie mae e aala ahue oto i Jerusalem, omu ke si saie uri e kara'inie oto oho-aasilana hanue paine ngeena eena. ²¹ Oto aana maholona, mwala i Jiudia kire ke tahi oto i mumuni honosie mo toloi henue. Mo iini e ii'o i Jerusalem kire ke tahi oto mwaanie hanue painena, na mo iini e ii'o kali-kelie i Jerusalem kire ke su'uri lae lo'u weu i laona hanue. ²² Aena aana mo dinge ni ha'aloinge a God ni otona, huni ha'a-oaie mo ola uusuleni e lae oto i laona mo Uusu-uusu Maa'i. ²³ Na aama-aamasilana mo hu'e ko hi'e-hi'e aani mwela, na mo iini nge kire ko ha'a-ha'asusuhie ue mo wee-wee ikire. Aana si'oha'anga paine kei toolea hanue ie aana maholona, na saewasunge a God kei to'ohie oto mwala ingeie mo Jiu. ²⁴ Nga mo iini horo maesilada kei lae aani naihi, na ngaeta mo iini kire kei tola mauri aada takoie mo henue hai aaopa'i mala mwala e ii'o ni ho'o. Mwala aaopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike, kire kei uuri puli-pulisie i Jerusalem lai hule oto aana maholo mo Aapoloa Aaopa kei saro mango."

A Jisas E Ere Lalai I Sulie Maholo Kei Eeliho'i Lo'u Mei Aano

MATIU 24:29-31; MAK 13:24-27

²⁵ Na a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Mo tolimaa hai aaopa'i kei reu aana sato na waro-warō na mo hee'u ta'au i salo. Na ahutana mo henue mai laona walumalau kire kei meni me'ute'inie kou-kouha'ana naho na kone-kone i eesi, na hule aana kire sa'a saie ike lo'u nga taa ni da. ²⁶ Mwala kei maesie ma'unge aana maholo kire ko maa'oohie nga taa kei siho mai haahie ahutana walumalau, aana ahutana mo ola ta'au i salo kei meni esu oolo-oolo mango, na kire kei meni hei-oolisi mango oto. ²⁷ Oto aana maholona, mwala ke si leesieu a Kale Ni Iinoni, aana ne kei lae mai i laona mei uuru pe'ie nanamanga na manikulu'anga paine. ²⁸ Na maholo walu ola ienini kei aehota rau, su'uri me'u, ta'e omu ke uuwe pwau mola i lengi, aana maholo a God kei ha'a-uuri'omu ko kara'ini oto mai."

A Jisas E Aalahuu Aana Ai Fik

MATIU 24:32-35; MAK 13:28-31

²⁹ Oto a Jisas ko si ere ni aalahuunge hunire uuri, "Omu ke lo'onga'i ke'u i sulie ai fik na oto ahutana mo ei. ³⁰ Maholo omu ko leesie kire ko aehota ure, omu saie oto uri mo waro-warō ni madoro ko kara'ini oto mai eena. ³¹ Na e urine no'one aana maholo omu kei leesie walu ola ienini ko reu uurini, omu ke si manata'inie uri Aalahanga a God ko kara'ini oto mai."

³² "No ko unue oto huni'omu uri walu ola ienini kei saro oa mango mola ue oodoie mwala aana pwaunge si'iri ie, na kire ka'a mae ue.† ³³ I Lengi na i aano kei suu, ta'e walaku e sa'a suu ike oto oo'oo."

O Ke Ii'o Aakau Mola Loosie Oolinge Mai A Jisas

³⁴ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, "Omu ke lio talamiu! Mwaanie omu tolahi'e mola aana mo ola ni welumalau, wa mwaanie omu talei tara mola

† **21:32** 21:32 A Jisas ko ere lo'u i sulie oho-aasilana i Jerusalem nge e rau aana 70 A.D., ola mala hai aawalai helisi mola i purine e unue mo wala ienini. Leesie Matiu 24:34.

aani ngeuhe na aani inunge. Aana mala omu kei tara mola aana mo ola urine, hai dingena kei hule mola na omu ka'a dau aakau ike. ³⁵ Hai dinge ngeena kei sikile'i mala hune kire lolosie, aani ha'aparasilana ahutana mwala aana walumalau. ³⁶ Oto omu ke kakali diana pe'i aarenga'inge taraure'i, hunie omu ke uure a'aila'a huni lae sapemawa i matolana walu ola kei reu ngeena, lai hule aana maholo omu kei uure i na'oku a Kale Ni linoni."

³⁷ Mo dinge ngeena a Jisas e sai ha'a-uusulie mwala ta'au i laona lolata aana Nume Maa'i Peine aana aatowaa, na maholo ko seulehi na ni e lae huni ma'ahu ta'au i lengine Uuwo Ni Ei Olif. ³⁸ Ahutana mwala kire ko meni ha'a-ha'ahu'o ta'au i lolata aana Nume Maa'i Peine huni rongoa mo ha'a-uusulinge ingeie suli dinge.

22

Mo Mwane Paine Ni Jiu Kire Oala'i Huni Horo Maesie A Jisas

MATIU 26:1-15; MAK 14:1-2; JON 11:45-53

¹ Maholona na ko kara'inie oto Houlaa Ni Bred Iis Ha'ike Aana, nge kire haara'inie no'one aana Houlaa Ni Liumwaanie. ² Mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire ko lo'o-lo'onga'inie horo-maesilana a Jisas kei lae uri taa, ta'e kire ko me'ute'inie mwala mwaanie kire maaola-ola. ³ Oto a Satan e sili i saena ngaeta iini aana aawalai hurula'aa mwana rue a Jisas nge sailana uri a Jiudas Iskariot. ⁴ Na e lae, oto ko lai ere ruru pe'ie mo na'ohai pris na mo mwane paine aana pulitaa ko kakakalie Nume Maa'i Peine. Na ko unue uri kei pweloa a Jisas uri taa hunire. ⁵ Oto kire ko tohungai saemango hiito'o na kire ko heiholota'i oto huni nii to'oha nana. ⁶ Oto a Jiudas e ne'isae moute'i pe'ire, na ko aehota heitalea oto nga maholo diana huni nii mumuni aana a Jisas hunire, mwaanie uri mwala e saie lo'u.

Mo Pwaarongoisuli

Kire Dau Aakau Aana

Ngaunge Aana Liumwaanie

MATIU 26:17-25; MAK 14:12-21; JON 13:21-30

⁷ Oto e hule aana eetana nga hai dinge aana Houlaa Ni Bred Iis Ha'ike Aana, na dinge ngeena oto dinge huni horo'ie mo kalei sipu hunie ngaunge aana Liumwaanie. ⁸ A Jisas ko si uusunge'inie a Pita na Jon, na ko te'uri hunirerue, "More ke lae na more ke dau aakau aana ngaunge aana Liumwaanie hunie kolu kei ngeu."

⁹ Oto kirerue ko dolosi aana uuri, "?Mere kei lai deu aakau aana i tei eena?"

¹⁰ Oto a Jisas ko aalamirerue uuri, "Maholo more kei lae ta'au i hule i henue, more kei oodoie nga mwane nge ko aanga'inie ho ate'ai wei. More ke lae oto i sulie hunie nume nge kei lai sili aana. ¹¹ Oto more ko unue hunie iinoni e to'o aana nume ngeena uuri, 'A Ha'a-uusuli e unue uri o ke haata'inie aamere'i duru nge kei hele aana ngaunge aana Liumwaanie pe'ie mo pwaarongoisuli ingeie.' ¹² A mwane ngeena ke si haata'inie duru paine ingeie ta'au i lengi aamore'i, iini kire dau aakau oto aana. Nge more kei deu aakau aana mo ola hunikolu i leune."

¹³ Oto a Pita na a Jon kirerue lae ta'au na kirerue ko leesie walu ola ko reu oto mala a Jisas e unue hunirerue. Oto kirerue ko deu aakau oto aana ngaunge aana Liumwaanie.

A Jisas E Aehotaa Ngau-maa'inge

MATIU 26:26-30; MAK 14:22-26; 1 KORINIT 11:23-25

¹⁴ Oto e hule aana maholoi sato hunie ngaunge i seulehi, nge a Jisas na mo hurula'aa kire si ii'o huni ngeu. ¹⁵ Na ko te'uri hunire, "Maholo nou maa-maa'ohie pe'ie hari-huninge paine e hule oto, aana nou ne'i-ne'isae haahie ngaunge aana Liumwaanie ienini pe'i'omu i na'ona sapesalunge ineu kei aehota. ¹⁶ Aana no ko unue oto huni'omu uri nou sa'a roro'a ngau lo'u aana nga ngaunge aana Liumwaanie mala ie pe'i'omu lai hule aana mo lo'onga'inge aana kei saro oa aana Aalahanga a God."

¹⁷ Oto a Jisas e hele aana kao-kaoi waen, e ere ni paalahenga mango, ko si te'uri hunire, "Omu ke hele aana na omu ke mani inu aana. ¹⁸ No ko unue oto huni'omu uri nou sa'a inuhie lo'u nga mei waen lai hule aana Aalahanga a God kei lae mai."

¹⁹ Oto e hele aana ho bred, oto ko ere ni paalahenga haahie, ko si nisie, na ko ha'a-adoa mo pwaarongoisuli aana. Oto ko te'uri, "Hasi'oku oto ienini nge toli'aasilana e lae i tehula'amiu. Omu ke tete'urine, huni aamasito'onga aaku."

²⁰ E urine lo'u i purine ngaunge e mango, e hele aana lo'u kao-kaoi waen, na ko te'uri, "Apuku oto ienini nge e aahe huni'omu, na mei epu nge ko ha'a-oaie haiholota'inge haalu a God ko esuie pe'ie mo iinoni ingeie. ²¹ !Ta'e omu ke saie! Iini ko pweloau taane oto pe'ieu i leu. ²² Na ineu a Kale Ni Iinoni ne kei mae taane oto i sulie oala'inge a God, ta'e aama-aamasilana iini nge ko pweloau."

²³ Oto mo pwaarongoisuli ko si aehota dolosi aada hailiu uri a tei iini hikada kei pwaoa leune.

²⁴ Kire ere-ere, na kire ko aehota ere haitapali oto haahie uri a tei hikada e paine liutaa. ²⁵ Ta'e a Jisas e te'uri hunire, "Mo inemauri aana walumalau ie oto kire ko sasare haata'inie nanamanga ikire haahie mwala ikire. Na mwala nge kire to'o aana nanamanga haahie ngaeta mwala, saeda uri mwala ke ha'apaina'ara mala uri ta'e ikire oto mo iini ko pe'ie mwala. ²⁶ Ta'e i'omu, omu ke su'uri te'urine. Nga iini ko ne'i na'ohai mwane i'omu, nge ke ne'i iinoni mwei-mwei. Na mwane paine i'omu, ke ne'i koni-konihe mola namiu. ²⁷ ?A tei ni e roro'a, iini e ii'o i aano nge ko maa'oohie mola ngaunge, wa iini nge ko rareta'i? To'ohuu iini nge e ii'o i aano oto e roro'a. Ta'e ineu, nou ii'o i matolamiu ie mala iini ko hei rareta'i.

²⁸ "Tomu, omu ii'o oto pe'ieu taraure'i aana ahutana maholo aasanga ko oohongieu. ²⁹ Na oto mala Aamaku e niie nanamanga nakue huni aalaha haahie mo iinoni, nge ineu no ko niie ta'a-ta'a taungei nanamanga ngeena no'one huni'omu. ³⁰ Hunie uri omu kei ngeu na omu kei inu pe'ieu aana aalahanga ineu. Na omu kei ii'o i lengine mo neunekume ni aalaha huni leie aawalai komu mwana rue ni Israel."

A Jisas E Unue Uri A Pita

Kei Taateinge'inie

MATIU 26:31-35; MAK 14:27-31; JON 13:36-38

³¹ Na a Jisas e he'i te'uri lo'u, "Saemon, Saemon! O ke saie, a God e toli'aasie uri a Satan ke dau aahongamiu huni leesie uri a tei kei uure a'aila'a. ³² Ta'e ineu, no ko aarenga'i taane talamu Saemon hunie uri hiiwalaimolinge i'oe ke susu. Oto maholo o ko eeli'u mei takoieu, o ke si ha'asusue mo eesimu hunie kire ke a'aila'a no'one."

³³ Oto a Pita ko te'uri, "Aalaha ineu, no ko maa'oohie mola laenga pe'i'o i nime ni ho'o na oto huni mae pe'i'o."

³⁴ Oto a Jisas ko aalamie uuri, “No ko unue oto huni'o Pita, i na'ona kue kei ngara i rodo si'iri, o kei saronai taateinge'inieu ha'a-oolu uri o ka'a manata'inieu ike.”

A Jisas E Ha'apasulie

Mo Pwaarongoisuli

Uri Mwala Kei Teunge'inire

³⁵ Oto a Jisas ko te'uri lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Omu ke lo'onga'inie ka'u aana maholo nou uusunge'ini'omu ke'u waite, na omu ka'a toolea nga mwa'ii to'oha, wa nga mwa'i lo'u, wa nga ho'ohaahi'ae. ? Ohe omu tola talea nga mei ola lo'u huni pe'i'omu wa ha'ike?”

Oto kire aalamie a Jisas uuri, “Ha'ike taane.”

³⁶ Oto a Jisas ko te'uri, “Ta'e oto molana, nga iini ko to'o aana nga mwa'ii to'oha wa nga mwa'i lo'u nge ke toolea oto. Na nga iini ka'a to'o aana nga naihi hei-heiseuni ke ha'aholinge'inie to'oni ingeie hunie ke holie lo'u nga naihi. ³⁷ Aana no ko unue oto huni'omu uri nga taa nge mo Uusu-uusu Maa'i e unue kei oa oto hunieu, aana e unue uuri, *Mwala ko ere takalo uri ingeie ngaeta iinoni ooraha'aa mola.* *Aesaea 53:12* Ahutana mo ola uusuleni e lae i sulieu, kire ko reu oto.”

³⁸ Oto mo pwaarongoisuli ko te'uri, “Lio ka'u, Poro paine, e ro naihi ka'u oto ie.”

Oto a Jisas ko te'uri, “E ado oto.”

A Jisas E Lai Aarenga'i

Maraana I Ketsemani

MATIU 26:36-46; MAK 14:32-42

³⁹ Oto a Jisas e uure mwaanie huilume paine ngeena, ko si lae hunie Uuwo Ni Ei Olif oto mala ko lae-lae suli maholo. Mo pwaarongoisuli ingeie na kire lae no'one pe'ie aana maholona. ⁴⁰ Maholo e hule oto ta'au i leune, e si te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Omu ke aarenga'i mwaanie malaahonga e hane haahi'omu.”

⁴¹ Oto e kele lae mola ta'au mwaanire, e pouruuru i aano ko si aarenga'i, ⁴² ko te'uri, “Mama'a, iiola o niie mai hunie ne ke hotela'inie ko aasaieu oto.† Mala ko mwada'u, saeku o ke oolisie aana nga iini mwa-mwate. Ta'e ne'ewau oto, o ke dau mola i sulie nga taa o saeto'o aana, na o ke su'uri deu i sulie nga taa nou saeto'o aana.”

⁴³ Oto ensel uure i Lengi ko haata'i aana a Jisas, na ko ere ha'asusue saena. ⁴⁴ Na aena aana sapesalunge e paine hiito'o, a Jisas ko si aarea God lo'u liutaa. Na ko madara'a oto hiito'o hule aana mo uudu-uuduhe ni madara'anga kire lio oto mala mo uudu-uuduhe ni epu.

⁴⁵ Oto e aarenga'i mango, e ta'ela'i ko si lae i saana mo pwaarongoisuli, na ko leesie mola kire ko ma'ahu aena aana kire tohungēi weo aana kire saehuu. ⁴⁶ Oto ko te'uri hunire, “?Uri omu ko ma'ahu mola? Omu ke ta'ela'i na omu ke aarenga'i mwaanie malaahonga e hane haahi'omu.”

Kire Tapolie A Jisas

MATIU 26:47-56; MAK 14:43-50; JON 18:3-11

⁴⁷ Maholo a Jisas ko ere-ere ue, na mwala hunge kire ko maau oto aana. A Jjudas ngaeta iini aana aawala mwana rue, nge ni e na'oda. Oto a Jjudas e lae mai saana a Jisas hunie ke nono pe'ie.

† **22:42** 22:42 Erenga ni Krik e aalahuu i sulie sapesalunge aana erenga i sulie kao-kao.

⁴⁸ Ta'e a Jisas e te'uri hunie, “?Jiudas, uri o ko pweloau a Kale Ni Iinoni mola aani nononga pe'ieu?”

⁴⁹ Maholo mo pwaarongoisuli kire leesie nga taa ko reune, oto kire ko te'uri, “?Poro paine, uri melu ko heiseuni oto aani naihi?” ⁵⁰ Oto ngaeta iini hikada e lama mousie aalinge i pwalo-pwalo aana koni-konihe a Na'ohana Mo Na'ohai Pris.

⁵¹ Ta'e a Jisas e te'uri hunire, “!Su'uri te'urine lo'u!” Na ko hele wau aana aalingana, ko ha'a-uurie oto.

⁵² Oto a Jisas ko si ere hunie mo na'ohai mwane aana mo pulitaa hai aaopa'i kire hule ngeena, aana ngaeta mo na'ohai pris, na mo na'ohai ramo nge kire ko kakakalie Nume Maa'i Peine, na mo rato ni mwane ni Jiu kire hule no'one. Oto ko te'uri hunire, “?Uri omu unue uri ineu nga horopeli nge omu ko lae mai honosieu pe'i naihi na pe'i di'e? ⁵³ Ahutana dinge ka'u no ko talei o'o'o mola pe'i ha'a-uusulinge ta'au i laona Nume Maa'i Peine. ?Aana e ue ka'u omu ka'a tapolieu oto aana maholona? !Ta'e ne'ewau! Maholoi sato i'omu hunie aalahanga ni rodohono ke paine oto ienini.”

A Pita E Unue Uri E Ka'a Manata'inie Ike A Jisas
MATIU 26:69-75; MAK 14:66-72; JON 18:15-18,25-27

⁵⁴ Oto kire si tapolie a Jisas na kire ko toolea oto ta'au i nume a Na'ohana Mo Na'ohai Pris, na a Pita ko holo maholoi tala taane mola i sulire. ⁵⁵ Oto ta'au i nume ngeena, mo ramo kire rurue dunge i denumana lolata na kire ii'o i aano kali-kelie. Oto a Pita e lae mai ko ii'o i aano no'one pe'ire. ⁵⁶ Na ngaeta keni eu'esu e leesie a Pita maholo dunge ko raangie maana, oto ko lio hahuroto oto aana na ko te'uri, “!A mwane ienini no'one pe'ie a Jisas!”

⁵⁷ Ta'e a Pita e taateinge'inie, ko te'uri, “!Keine, nou ka'a saie ike a mwane ngeena!”

⁵⁸ E ka'a tewa ike lo'u i purine na ngaeta iini lo'u ko leesie a Pita na ko te'uri, “!Toe no'one ngaeta iini aada.”

Oto a Pita ko te'uri, “!Mwae! !Ineu ha'ike!”

⁵⁹ Ola mala nga ta'a-ta'a maholoi sato lo'u mola i purine, na ngaeta mwane ko si susule'inie na ko te'uri, “Sa'a mola a mwane ngeena e o'o'o no'one pe'ie a Jisas. Aana ingeie mwane ni Kalili no'one.”

⁶⁰ Ta'e a Pita e aalamie uri, “!Mwae! !Nou ka'a manata'inie ike nga taa o ko unuena!” Na oto mola aana maholo nge ko ere-ere ue ngeena, kue ko tolana ngara oto. ⁶¹ Na aana kele maholoi satona, a Aalaha e aali'u, e si to'omaaie a Pita. Oto a Pita ko si aamasito'o aana nga taa poro painena e unue ka'u hunie uuri, “I na'ona kue kei ngara i rodo si'iri, o kei saronai taateinge'inie ha'a-oolu uri o ka'a manata'inie ike.” ⁶² Oto a Pita e lae ta'au i iisitaa i sinaha, ko si ngara uulo-uulo.

⁶³ Na aana maholona mo iini kire kakakalie a Jisas kire ko si aehota ha'amwasi aana na kire ko repusie. ⁶⁴ Kire pwasu honosie maana, na kire ko si dodolosi aana uuri, “!Hoe propet! !O ke unue ka'u oodoi'emeelu! ? A tei ni e si repusi'o ngeena?” ⁶⁵ Na kire ko ere aelasie a Jisas oto no'one aana mo ola hunge.

Kire Toolea A Jisas I Na'ona Pulitaa Ni Lei-Lei Mo Jiu
MATIU 26:63-66; MAK 14:53-65; JON 18:13-14,19-24

⁶⁶ Oto maholo na ko aehota dangi oto, mo rato ni mwane na mo na'ohai pris oto pe'ie mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire meni loko oto. Na i leune kire ko si toolea mai a Jisas i na'oda. ⁶⁷ Oto kire ko dolosi aana a Jisas uri, “O ke unue ka'u oodoi'emeelu. ?Uri i'oe ni oto a Kraes?”

Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Ma'alana no ko unue ka'u oodoi'omu, na omu sa'a hiiwalaimoli ike aaku. ⁶⁸ Na ma'alana no ko dolosie nga mei ola aamiu, na omu sa'a mwa'e-mwa'e ni aalamieu ike no'one. ⁶⁹ Ta'e uure aana maholoi sato ienini pwau weu, ineu a Kale Ni Iinoni ne kei ii'o oto aana na'ohai ii'o-ii'oha i pwalo-pwalona God Hahu'ana Nanama.”

⁷⁰ Oto kire ko meni dolosi lo'u aana uuri, “?Nge uri i'oe oto Kalena God?”
Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Nge ka'u oto omu ko unuena.”

⁷¹ Oto kire ko si te'uri, “!Rongo ka'u! !Kolu rongoa oto maraakaelu nga taa e unue! !Ngeena kolu ka'a saeto'o aana ike lo'u nga iini ke ere takoie!”

23

Mo Jiu Kire Toolea A Jisas I Na'ona A Paelat Hunie Ke Leie *MATIU 27:1-2,11-14; MAK 15:1-5; JON 18:28-38*

¹ Oto kire mani ta'ela'i, kire ko toolea oto a Jisas i na'ona a Paelat. ² Na kire ko aehota unue oto mo ola hunge i sulie a Jisas uuri, “Melu deu oodoie oto a mwane ienini ko ha'atakaloa mwala i'emi mo Jiu, na ko ere aada mwaanie nii-to'ohanga hunie aalahanga ni Rom, pe'ie ko unue uri ingeie oto a Kraes, Inemaauri i'emi mo Jiu.”

³ Oto a Paelat e dolosi aana a Jisas, ko te'uri, “?Uri i'oe ni oto Inemaauri mo Jiu?”

Oto e aalamie a Paelat ko te'uri, “Nge ka'u oto o ko unuena.”

⁴ Oto a Paelat ko te'uri hunie mo na'ohai pris na ahutana mwala, “Nou ka'a lio oodoie ike nga mei roro'anga aana a mwane ienini.”

⁵ Ta'e kire ko meni rara oto uuri, “A mwane ngeena ko talei kotahie mola i'emi mo Jiu aana ha'a-uusulinge ingeie i sulie mo henue, uure oto hao aana po'o ni henue i Kalili, na hule oto mai aana po'o ni henue i Jiudia.”

A Paelat E Uusunge'inie A Jisas I Saana A Herod Hunie Ke Leie

⁶ Maholo a Paelat e rongo urine, ko si dolosi aada uuri, “?Uri a mwane ienini ingeie nga mwane ni Kalili?” ⁷ Maholo e rongoa uri a Jisas e uure mwaanie po'o ni henue nge a Herod Antipas ko aalaha haahie, e si uusunge'inie i saana a Herod, aena aana maholona a Herod ingeie no'one i Jerusalem. ⁸ A Herod e tohungai ilenimwa'e oto hiito'o maholo e leesie a Jisas, aena aana e talei rorongot tarohana na e sasare leesie ko tewa oto mai. Na uri hunie a Jisas ke asuie ka'u nga hu'i-hu'ite hunie ke leesie.

⁹ Oto a Herod e dolosie mo ola hunge aana a Jisas, ta'e a Jisas ka'a aalamie ike oto oo'oo. ¹⁰ Mo na'ohai pris na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis kire mani lae no'one mai, oto kire ko meni rara oto aani unulana ta'ena nga ola honosie a Jisas. ¹¹ Oto a Herod na mo ramo ingeie kire ko si ha'amwasi mola aana Jisas, na kire ko ere mwakata'inie. Kire ha'ato'onie aana to'oni tetewa nonoro'a mala mo aalaha ko ho'o-ho'osi'i, kire si uusunge'i eeliho'i lo'u aana i saana a Paelat. ¹² Aana hai dingena a Paelat na a Herod kirerue ko si he'imalahune lo'u, ta'e hola'ina'o ikirerue e ro maelonga ni ngeena.

A Paelat E Lei Mae Aana A Jisas

MATIU 27:15-26; MAK 15:6-15; JON 18:39—19:16

¹³ Oto a Paelat e lokoa mo na'ohai pris, na mo rato ni mwane, na ahutana mwala, ¹⁴ ko si te'uri hunire, “Omu toolea mai mwane ienini i seeku aana omu ko unue uri ko ha'atakaloa mwala aani hei polanga honosie aalahanga ni Rom. Ta'e lio ka'u. Nou dodolosi oto aana i na'omiu na nou ka'a lio oodoie ike nga mei roro'anga omu unue a mwane ie e dau hu'isie. ¹⁵ A Herod na e ka'a lio oodoie ike no'one nga mei roro'anga aana, ka'u e

uusunge'i eeliho'i aana mola mai seeku. E lio mala uri a mwane ienini e ka'a dau hu'isie ike nga mei ola adona maenga. ¹⁶ Oto ne kei repusie mola, na no ko toli'aasie ke ii'o luheta'i oto.”†

¹⁸ Ta'e ahutana mwala ko si meni tea paine mola aana maholona na kire ko unue uuri, “!Horo maesie mola! A Barabas ni melu saeto'o aana o ke luhesie.” ¹⁹ (A Barabas ko ii'o i nume ni ho'o aena aana e horo maesie nga mo iini i Jerusalem maholo pulitaa ingeie kire haiseuni honosie aalahanga ni Rom.)

²⁰ Ta'e a Paelat e sare toli'aasie mone a Jisas ke ii'o luheta'i, oto ko he'i ha'arongoa lo'u mwala aana leune. ²¹ Ta'e kire ko meni soi peine lo'u mola uuri, “!Horo maesie! !Horo maesie mola i lengine po'u-po'u!”

²² Oto oolune nga maholo a Paelat ko he'i unue lo'u hunire uuri, “?Aana e ue? ?Ha'alaa nga mei taa ni e dau aelasie? Nou ka'a lio oodoie ike nga mei ola huni horo maesie i tehula'ana. Aena urine, ne kei repusie mola na no ko toli'aasie oto ke ii'o luheta'i.”

²³ Ta'e kire ko si he'i soi peine lo'u mola uri a Paelat ke horo maesie a Jisas i lengine po'u-po'u. Na lae-lae walada e hane haahie oto a Paelat. ²⁴ Oto a Paelat e si tolatahanga'inie leinge ingeie uri mei ola kire saeto'o aana kei lae oto urine. ²⁵ E luhesie a Barabas, mwane e haiseuni na e horo mwaanie nume ni ho'o, na e si toli'aasie a Jisas i laona nimada hunie kire ke dau mala saeda aana.

Kire Horo Maesie A Jisas

MATIU 27:32-44; MAK 15:21-32; JON 19:17-27

²⁶ Maholo mo ramo kire toolea a Jisas mwaanie nume a Paelat, na kire ko oodoie nga mwane satana a Saemon, mwane aana huilume i Saerin, e si uure mola mwaanie hohola. Oto kire si deu rarahie mola hunie ke aanga'inie po'u-po'u i sulie a Jisas.

²⁷ Na mwala oto hunge kire ko lulu i sulie a Jisas no'one aana maholona. Na mo keni hunge ko lae pe'i ngarasie a Jisas lae-lae'i. ²⁸ Oto a Jisas e aali'u takoire, ko te'uri hunire, “!Maeni keni ni Jerusalem! Omu ke su'uri ngara-ngarasieu, ta'e omu ke ngara-ngarasi'omu mola maraamiu na mo kalemui. ²⁹ Aana mo dinge ko lae maine mwala kei unue uuri, 'Deidehie mo iini e amara, na mo iini ka'a ha'ahute, na mo iini nge mo wee-wee ha'ike ikire huni ha'asusuhire.' ³⁰ Na aana maholona *nge mwala ke si unue uuri, 'Tomu mo toloi henue ngeena, omu ke aa'oho mola mai haahi'emi ha'alaa e diana.'* Na kire kei unue no'one hunie mo uuwo uuri, 'Tomu, mo uuwo ngeena, omu ke aanomi'emeelu mola.' *Hosea 10:8*

³¹ Ineu nou urihana ai nge e mauri, aana nou ka'a dau hu'isie nga mei ola, ta'e ma'alana e urine walu ola aaela ko reu oto aaku ienini. ?Oto kei uri taa taane huni'omu, mo iinoni ooraha'aala? Kei tohungei aaela oto liutaa huni'omu aana omu urihana mola ai nge e mae aakau oto loosie aasilana i laona dunge.”

³² Na mo ramo kire toolea no'one ngaeta ro mwane horopeli huni horo maesirerue pe'ie a Jisas. ³³ Maholo kire lai hule oto aana leu sailana uuri “Leu ni Rarata,” kire si repu taalengasie a Jisas i lengine po'u-po'u. Na e ro mwane horopeli ngeena kire ko repu taalengasirerue no'one i lengine ngaeta ro po'u-po'u. Oto kire ko si ne'ie nga iini i pwalo-pwalona a Jisas, na nga iini i meu-meuline.

† **23:16** 23:16 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 17 uuri, “Suli helisi aana maholo aana Houlaa Ni Liumwaanie, e malisine a Paelat ke luhesie nga ta'a-ta'a mwane hunire mwaanie nume ni ho'o.”

³⁴⁻³⁵ Oto a Jisas e te'uri, "Mama'a, o ke ne'isae-aasie leu ie mwaanire, aana kire ka'a saie ike uri nga taa kire ko da."

Na maholo mwala ko maa-maa ni ola ue aana maelana e oolu mwane, mo ramo kire ko si inie daes huni leesie iini uri taa aada kei to'o aana mo sala a Jisas. Na mo rato ni Jiu ko ha'amwasi aana a Jisas, kire ko te'uri, "E roro'a ha'a-ha'a-uurie mwala aaopa. Kolu ke lio ka'u ohe ko ha'a-uurie maraana, mala ko ne'ie a Kraes to'ohuu, inemaui a God e lio hilisie hunikie mo Jiu."

³⁶ Mo ramo no'one na kire ha'amwasi aana a Jisas. Kire lae mai saana, oto kire ko niie waen aha'i hunie ke inuhie. ³⁷ Na kire ko te'uri, "O ke ha'a-uuri'o ka'u, mala o ko ne'ie nga inemaui mo Jiu to'ohuu."

³⁸ Na nga taa kire uusue na kire ne'ie i pweune po'u-po'u a Jisas e ere uuri, INEMAUI MO JIU KA'U IE.

³⁹ Oto ngaeta iini aana e ro mwane horopeli nge aaroroladarue e lae pe'ie, ko ere aelasie a Jisas na ko te'uri, "?Uri i'oe ni oto a Kraes wa ha'ike? O ke ha'a-uurikolu mone."

⁴⁰ Ta'e ngaeta iini ko si ere aana mola uuri, "?Uri o ka'a ma'ute'inie ike a God? Aana leilemu ko lae tararuru pe'ie a mwane ienini. ⁴¹ Ikure aana e urine, na horo'ilakarue ko lae oto haahie mo ola kure dau aelasi'i. Ta'e a mwane ienini, ingeie e ka'a dau aelasie ike nga mei ola oto oo'oo."

⁴² Oto ko si te'uri hunie a Jisas, "Jisas, o ke ne'isae aaku maholo o kei ii'o aana aalahanga i'oe."

⁴³ Oto a Jisas ko te'uri hunie a mwaena, "No ko unue oto huni'o uri si'iri o kei ii'o pe'ieu i Lengi."

A Jisas E Mae

MATIU 27:45-56; MAK 15:33-41; JON 19:28-30

⁴⁴ Ola mala i upui aatowaa aana hai dingena, rodohono e dau haahie ahutana hanue lai hule aana sato e ngara e oolu i aapai sato. ⁴⁵ Na sala paine kire lohea honosie Hahu'ana Leu Maa'i wau i laona Nume Maa'i Peine, e a'ari i denumana. ⁴⁶ Oto a Jisas e si soi aana mei wala paine na ko te'uri, "Mama'a no ko ne'ie mangoku i laona nimemu." A Jisas e ere mango urine na ko mae oto.

⁴⁷ Oto na'ohana mo ramo ni Rom e uure-uure i leune, maholo e leesie mei olana e rau urine, ko si ere ni ha'ama'unge hunie a God, na ko te'uri, "To'ohuu oto, a mwane ie nga mwane oodota'i."

⁴⁸ Maholo mwala e loko ngeena kire leesie walu olana e rau, kire ko si meni ooli hunie mo nume ikire pe'i saehuunge oto hiito'o. ⁴⁹ Ta'e mo malahune a Jisas pe'ie mo keni nge kire lulu i sulie a Jisas uure oto i Kalili, kire uure mola wau ha'atau, kire ko ha'a-ha'amaesie nga taa ko reu.

Kire Haitolinge'inie A Jisas

MATIU 27:57-61; MAK 15:42-47; JON 19:38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Na a Josep, mwane aana huilume i Arimatia aana po'o ni henue i Jiudia, ingeie no'one i leune aana maholona. Ingeie mwane diana na e oodota'i, na ko maa-maa'oohe Aalahanga a God kei lae mai. A Josep mwane taane no'one aana pulitaa ni lei-lei mo Jiu, ta'e e ka'a ilenimwa'e ike pe'ie walu ola kire asui'i aana a Jisas.

⁵² Oto a Josep e lae i saana a Paelat, na ko ha'atohue rae aana a Jisas. ⁵³ Oto e oohosie mwaanie po'u-po'u, ko si uloa aana mei sala rere'a, na ko lai ne'ie i laona kilipwe'u ingeie. Kilipwe'u ingeie ngeena, kire didie aana hau, na kire ka'a haitolinge'inie ue nga iini i laona. ⁵⁴ Na hai dinge ngeena, Dinge Ni Talama'inge, aana ko seulehi mei na Dinge Maa'i Mo Jiu ko kara'i

aehota oto. ⁵⁵ Mo keni nge kire hakusie a Jisas oto uure i Kalili, kire holo maholoi tala mola i sulie a Josep, na kire leesie leu nge kira Josep kire ha'a-enohie rae aana a Jisas i laona kilipwe'u. ⁵⁶ Oto kire aaliho'i i nume, kire ko si deu aakau aana mo ola wasu mangoni hunie lingisi'i i lengine sapena a Jisas. Kire dau-deu aakau taane aana mo rumu wasu mangoni ngeena, ta'e kire ka'a lae lo'u i saana kilipwe'u, aena aana e seulehi oto na Dinge Maa'i Mo Jiu e aehota oto. Oto kire si mamalo mola aana hai dinge laku ngeena i sulie mo Ha'atolanga a Mosis.

24

A Jisas E Ta'ela'i Mwaanie Maenga *MATIU 28:1-10; MAK 16:1-8; JON 20:1-10*

¹ Oto mola i maahu'o-hu'o i ho'owa aana dinge i purine Dinge Maa'i Mo Jiu, mo keni kire lae mai saana kilipwe'u, na kire toolea mai mo ola wasu diana nge kire dau aakau eeni. ² Na kire lio oodoie hau ta'aasilana e lae oto mwaanie maana kilipwe'u. ³ Oto kire sili hao i laona kilipwe'u, ta'e kire ka'a lio oodoie ike lo'u rae aana a Jisas Aalaha. ⁴ Maholo kire ko lo'o-lo'onga'i pe'ie taipu'o-pu'onga i sulie nga taa e raune, na e ro mwane kire to'oni aani to'oni rere'a wana-wana kire uure oto pe'ire. ⁵ Oto maholona mo keni kire liotoli oto i aano aana kire ko tohungi me'u hiito'o. Oto e ro mwane ngeena ko te'uri hunire, “?E ue ni omu ko heitalea iini e mauri oto lo'u i matolana mo iini e mae? ⁶ Ingeie ha'ike oto i leu, ta'e e ta'ela'i oto. Omu ke aamasito'o aana nga taa e unue huni'omu maholo na ingeie ue pe'i'omu hai Kalili. Aana e unue uuri, ⁷ ‘Kire kei niieu a Kale Ni Iinoni i laona nimana kira ooraha'aala huni horo maesieu i lengine po'u-po'u, na oolune nga hai dinge ne kei ta'ela'i lo'u.’” ⁸ Oto mo keni kire si aamasito'o aana nga taa a Jisas e unue.

⁹ Oto kire lae mwaanie kilipwe'u, kire ko si lai ha'arongoa aawalai pwaarongoisuli mwana eeta, na ngaeta mo iini lo'u. ¹⁰ Mo keni nge kire ha'arongoa mo hurula'aa aana nga taa e rau, nge a Meri ni Makdala, na a Joana, na Meri nikana Jemes, na ngaeta mo keni lo'u. ¹¹ Ta'e mo hurula'aa kire lo'onga'inie mola uri nga taa mo keni e unue e ka'a rongo ike mala nga mei ola, na kire ka'a hiiwalaimoli ike aada. ¹² Ta'e a Pita e ta'ela'i, na ko huru oto i saana kilipwe'u. E lae ta'au i aonga'i, na ko leesie mola ta'e sala rere'a nge kire uloa sapena Jisas aana. Oto e si eeliho'i mola pe'i tola ohie nga taa e raune.

A Jisas E Haata'i Aana E Ro Iini I Sulie Tala Hunie I Emeas *MAK 16:12-13*

¹³ Oto lo'u mola aana hai dingena, ngaeta ro iini aana mwala ko lulu i sulie a Jisas ko lae hunie huilume i Emeas, ola mala aawalai kilomita mwana eeta ha'ataulie i Jerusalem. ¹⁴ Na kirerue ko lae pe'i ere-ere i sulie walu ola e raune. ¹⁵ Maholo kirerue ko lae pe'i totola i sulie walu olana, na a Jisas maraana ko lae oto mai saadarue na ko hekusirerue oto. ¹⁶ Kirerue leesie taane a Jisas, ta'e kirerue ka'a lio saie ike. ¹⁷ A Jisas ko te'uri hunirerue, “?Nga taa ni more ko lae pe'i ere-ere i suliena?”

Oto kirerue uure hahuroto na maadarue ko rehitou oto. ¹⁸ Oto ngaeta iini aadarue, iini nge satana a Kleiipas, ko te'uri hunie a Jisas, “!Ha'ike eena! Sa'a mola i'oe oto ta'a-ta'a iini ni Jerusalem nge o ka'a sasaie ike nga taa e rau aana mo dinge e mango haona.”

¹⁹ Oto a Jisas ko dolosi aadarue uuri, “?Nga mo ola uri taa?”

Oto kirerue ko unue uuri, “Mo ola nge kire rau aana a Jisas iini ni Nasaret. A mwaena ingeie nga ha'a-uusuli diana na propet nanama nge a God e ne'isae paine haahie na ahutana mwala kire ha'ama'u aana. ²⁰⁻²¹ Oto i'emeelu, melu lo'o-lo'onga'inie uri ingeie ni oto iini kei esuie mwala ni Israel ke ii'o luheta'i mwaanie aalahanga ni Rom. Ta'e mo na'ohai pris na mo aalaha, kire niie oto hunie mo Rom kire ke lei mae aana na kire horo maesie oto i lengine po'u-po'u. Na oolune nga hai dinge uure oto aana mo olana e rau lo'u ie. ²² Oto ngaeta mo keni aameelu ko si ladoa lo'u mo ola ni pangata'inge uri kire ha'ahu'olie kilipwe'u, ²³ ta'e kire ka'a lio oodoie ike rae aana i laona. Mo keine kire aaliho'i mei, oto kire ko unue uri kire leesie mo ensel e haata'i hunire, na mo ensel ngeena kire unue uri a Jisas e mauri lo'u. ²⁴ Ngaeta mo iini aameelu kire lae no'one i saana kilipwe'u, na kire lio oodoie oto mala mo keni e unue ka'u. Ta'e kire ka'a leesie ike a Jisas.”

²⁵ Oto a Jisas ko te'uri hunirerue, “!Mwae! More tohungai pweu na more ka'a sai lio saie ike nga taa e to'ohuu lau-leu. E malisine uri more ke hiiwalaimoli oto aana mo ola mo propet kire unu'i. ²⁶ Aana kire unue uri a Kraes kei saro sapesalu na kei mae oto urine, nge ke si lai ii'o aana manikuluha'ana.” ²⁷ Oto a Jisas ko aehota luhesie hunirerue mo ola uusuleni e lae i sulie maraana i laona mo Ha'atolanga a Mosis lae hule aana mo Uusu-uusu Maa'i mo propet.

²⁸ Maholo kiraelu lae mai kara'inie huilume nge kirerue ko lae huniena, oto a Jisas ko deu uri ke liu tara'asi mola mwaanirerue. ²⁹ Ta'e kirerue haaraie, kire ko te'uri, “Kolu ke ii'o ka'u i leu aana ko seulehi oto, na kara'inie ke rodo oto.” Oto a Jisas e si lae na ko ii'o oto pe'irerue aana nume kirerue ii'o aana. ³⁰ Oto maholo kiraelu ii'o i aano huni ngeu, a Jisas e hele aana ho bred na ko ere ni paalahenga haahie. Oto e nisie, ko si niie hunirerue. ³¹ Oto aana maholoi satona, maadarue e si taha na kirerue ko lio saie oto a Jisas. Ta'e e tolana waa lo'u mola mwaanirerue.

³² Oto kirerue ko si ere hailiu hunirerue uuri, “!Mwae! Maholo nge e ere-ere hunikure i sulie tala na e luhesie lo'onga'inge i laona mo Uusu-uusu Maa'i, e tohungai rongo hai sai'i oto.”

³³ Oto kirerue ko tolana ta'ela'i oto aana maholona, na kirerue ko eeliho'i oto hunie i Jerusalem. Kirerue lae ta'au na kirerue ko lio oodoie aawalai pwaarongoisuli mwana eeta pe'ie ngaeta mwala lo'u kire loko. ³⁴ Oto kire ko hola'i ha'arongorarue uuri, “A Aalaha e ta'ela'i oto to'ohuu na e haata'i hunie a Saemon.” ³⁵ Oto kirerue ko ladoa lo'u nga taa e rau i sulie tala, na aana kirerue lio saie a Jisas maholo e nisie ho bred.

A Jisas E Haata'i Aana

Mo Pwaarongoisuli Ingeie

PALONGA 1:6-8

³⁶ Maholo kirerue ko ha'a-ha'arongora aana mo olana, na a Jisas maraana e uure oto i matolada na ko te'uri, “Hanuelamanga ke ii'o pe'i'omu.”

³⁷ Oto kire apara'i na kire ko tohungai me'u oto, aana kire lo'onga'inie uri kire ko leesie aakalo. ³⁸ Ta'e a Jisas e te'uri hunire, “?E ue ni omu ko lae otoi me'u hiito'o urine? ?Na e ue ni saemiu ko rue-rua'a? ³⁹ Omu ke leesie ka'u e ro nimeku na e ro ae'aeku. Ineu taane ni ie. Omu ke hele ka'u i sapeku hunie omu ke saie, aana aakalo ka'a to'o hasi'o ike na ka'a to'o suisuli ike, mala omu ko leesi'i eeku ie.”

⁴⁰ E ere urine mango, ko si haata'inie e ro nimana na e ro ae'aena aada. ⁴¹ Kire ko tohungai pangata'i na kire ko ilenimwa'e oto liutaa, ta'e ma'alana

e urine na kire ka'a hiiwalaimoli ike ue aana. Oto a Jisas ko dolosi aada uuri, “?Omu to'o aana nga mei ola ni nga i leu?”

⁴² Oto kire ko niie mei ii'e maado'o hunie, ⁴³ na e hele aana, ko si ngaa i maada huni haata'inie uri ingeie nga aakalo ha'ike. ⁴⁴ Oto ko te'uri hunire, “Mei ola nge e rau eeku ngeena, nou unu mangoa oto oodoi'omu maholo nge nou o'o'o ue pe'i'omu. Aana nou unue uri ahutana walu ola uusuleni e lae i sulieu i laona Ha'atolanga a Mosis na aana mo Uusu-uusu Maa'i mo propet na aana Puke ni Kana, kire kei saronai oa mango.”†

⁴⁵ Oto a Jisas e si tahananie manatada hunie kire ke lio saie mo Uusu-uusu Maa'i. ⁴⁶ Na ko te'uri hunire, “Uusulana e lae oto uurini. A Kraes kei saronai sapesalu na kei saronai ta'ela'i lo'u mwaanie maenga aana oolune nga hai dinge. ⁴⁷⁻⁴⁸ Kire unue no'one uri mei wala i sulieu ke lae hunie ahutana mo iinoni ni welumalau ke aali'u takoie God hunie ke sae'aasie mo ooraha'aa ikire. Oto omu ke lai ha'arongoa mwala aana walu olana, aehota mai i Jerusalem, lae hule aana ahutana mo komu ni welumalau. ⁴⁹ Na ineu maraaku, ne ke si uusunge'inie mai haahi'omu nga taa nge Aamaku e haiholota'inie. Ta'e omu ke ii'o ka'u i Jerusalem hule aana omu kei hele aana nanamanga ngeena uure i Lengi.”

A Jisas E Aaliho'i I Lengi

MAK 16:19-20; PALONGA 1:9-11

⁵⁰ Oto a Jisas e toolera ta'au mwaanie i Jerusalem hule i hoorana huilume i Betani, e si susue'inie e ro nimana, ko ha'adiana'ara. ⁵¹ Maholo ko ere-ere ni ha'adiana'ara ue, na ko oopa oto mwaanire aana a God e tahela'inie oto ta'au i Lengi, ⁵² na kire ko mani pouruuru ni ha'ama'unge aana. Oto kire si eeliho'i pe'ie saemangonga oto liutaa ta'au i Jerusalem. ⁵³ Na kire si ii'o mola suli maholo ta'au i Nume Maa'i Peine pe'i paalahelana God.

† **24:44** 24:44 A Jisas ko ere i sulie ahutana mo puke aana Haiholota'inge Lalahu'e ni ngeena. Mo Jiu kire oopaa mo Uusu-uusu Maa'i ikire ngeena aana e oolu aapa nge e Jisas e ere i suli'i ngeena.

Tataroha Diana I Sulie A Jisas Kraes Nge A Jon E Uusue

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Jon Hurula'aa kalena Sepedi na ingeie ngaeta pwaarongoisuli a Jisas ni e uusue Tataroha Diana ienini. E ka'a unu haata'inie ike satana, ta'e ko ere mola i sulie maraana aana mo wala uuri, "pwaarongoisuli a Jisas e tohungai manata diana hunie." (Leesie Jon 13:23, 19:26, 20:2, 21:7,20,24.) A Jon Hurula'aa ingeie ngaeta hunu aana soihaada'inge, na e uusue no'one e oolu Uusu-uusu a Jon, na Haata'inge.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Jon e uusu-uusu hunie ta'ena nga iinoni i laona walumalau. Tataroha Diana a Matiu e tohungai diana hunire mo Jiu, na Tataroha Diana a Mak e tohungai diana hunire mo Rom, na Tataroha Diana a Luk e tohungai diana hunire mo Krik, ta'e Tataroha Diana a Jon ienini nge e tohungai diana hunie ta'ena nga iinoni.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

E lio mala a Jon e uusue uusu-uusu ienini ola mala walu aawalai helisi mwana lime i purine hutelana a Jisas (85 A.D.). A Matiu, a Mak, na a Luk kire mani uusu mangoa oto mo Tataroha Diana nge kire uusu'i, na a Jon no'one ko sare sapeie ngaeta mo ola e aamasito'o aani i sulie mauringe na ha'a-uusulinge a Kraes.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Jon e uusu-uusu i sulie Tataroha Diana a Jisas Kraes Kalena God, aena aana saena hunie mwala ke hiiwalaimoli aana, na hunie kire ke hele aana maurihe huu. (Leesie Jon 20:30-31.) A Jon e haata'inie uri ta'e a Jisas maraana mola e sai da hunie mwala ke saie a God. Oto mala uri nga iini ko sare leesie a God, nge ke leesie mola tolachana a Jisas. A Jisas e ere ni aalahuunge i sulie maraana uuri,

Ineu oto ngaulaa ni meurihe,

(Jon 6:35)

na Ineu oto raa-raa hunie walumalau,

(Jon 8:12)

na Ineu oto a kakalihe diana hunie mo sipu,

(Jon 10:11)

na Ineu oto ai grep to'ohuu.

(Jon 15:1)

A Jisas e ere lo'u i sulie maraana uuri, *Ineu oto iini e ii'o huu,*

(Jon 8:24)

na Ineu oto aahu'ine maurihe,

(Jon 11:25)

na Ineu oto tala, na walaimolinge, na maurihe.

(Jon 14:6)

Oto ahutana mo maholo a Jisas e unue mei wala uuri "Ineu oto," nge ko pe'ikie hunie kie ke lio saie tolachana a God e uri taa.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

hiiwalaimolinge, manata-diananga, raa-raa, maurihe, walaimolinge, ha'awalaimoli'anga, Jisas Kalena God

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Jon 3:16, Jon 20:30-31, Na pwau nge e ere diana liutaa i sulie ii'onga i lalo aana a Kraes nge Jon 15.

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

A Jisas e uure oto mai i na'ona aehotalana walumalau.

(1:1-18)

A God e dau aakau aana mo ola loosie asunge a Jisas.

(1:19—1:51)

A Jisas e ha'a-uusulie mwala hunge aana mo henue oto hunge.

(2:1—12:50)

A Jisas e ha'a-uusulie mola mo pwaarongoisuli ingeie i na'ona maenga ingeie.

(13:1—17:26)

A Jisas e mae na e mauri eeliho'i lo'u.

(18:1—21:25)

A Jisas Ingeie Mei Wala Ni Meurihe

¹ Aana aehotalana walu ola na walumalau ha'ike ue, a mei Wala e pwani ii'o oto, na a mei Wala ngeena oto i saana God, na a mei Wala ngeena ingeie tohungai God oto no'one. ² Ingeie oto i saana God uure i aehotalana. ³ Ha'aholalana ta'ena nga ola e si lae no'one mola aana. Nga ta'a-ta'a mei ola nge ha'aholalana e lae, e ka'a lae ike aaho'a aana. ⁴ A mei Wala ngeena oto aahu'ine maurihe, na maurihe ngeena oto raa-raa hunie mo iinoni aana walumalau. ⁵ A Raa-raa ngeena ko raa i laona rodohono, na rodohono e ka'a a'aila'a ike liutaa aana hunie ke mwa'asie.

⁶ Oto a God e uusunge'inie nga mwane satana a Jon. ⁷ Na ingeie ienini, e lae mai huni ha'arongoa mwala aana a Raa-raa ngeena, hunie kire ke mani rongoa tataroha aana, na kire ke hiiwalaimoli aana. ⁸ A Jon maraana, ingeie a Raa-raa ngeena ha'ike, ta'e e lae mola mai huni ere i sulie a Raa-raa ngeena. ⁹ A Jon e unue uri a tohungai Raa-raa ko lae oto mai laona walumalau, na ingeie oto kei raangie ahutana iinoni i laona walumalau.

¹⁰ A mei Wala ngeena e lae oto mai i laona walumalau, na ha'aholalana walumalau e lae taane oto aana, ta'e walumalau e ka'a manata'inie ike. ¹¹ Ma'alana tohungana mwala ingeie mo Jiu, ta'e kire ka'a takuhie ike. ¹² Ta'e ngaeta mo iini kire takuhie taane, na kire hiiwalaimoli oto aana. Oto e asuie uri ikire oto, kire ke ne'ie mo kalena God. ¹³ Kire ka'a ne'i kalena God ike aana hutanga nge e uure mwaanie hari-huninge ni sape i sulie tolaha ni iinoni, ta'e kire hute haalu oto aana God maraana.

¹⁴ A mei Wala ngeena e lae oto mai na e ne'i iinoni. E o'o'o oto i matolameelu na melu leesie oto manikuluha'ana, mei menikulu'anga oto paine aena aana ingeie oto ta'a-ta'a mwela moute'i a God. Ingeie oto ko niie ahutana hahu'ana manata-diananga a God hunikie, na ko unu-unue ahutana walaimolinge a God hunikie.

¹⁵ A Jon e ere i sulie a mei Wala ngeena, na e soi oto paine uuri, "Iini nge nou ere-ere rarangana ka'u ienini, nge nou unue uuri 'Iini kei lae mai sulieu e paine lo'u liutaa aaku, aana ingeie e pwani ii'o oto na ineu nou ka'a hute ue.'"

¹⁶ Oto aena aana e tohungai honu aana manata-diananga na walaimolinge, nge ko nii-niie mai ngaeta mo niinge diana lo'u hunie ke oolisia niinge diana wau i na'o ngeena. ¹⁷ Aana waite a God e niie mo Ha'atolanga hunie a Mosis hunie ke he'i nii'i lo'u hunie mwala, ta'e a Jisas Kraes maraana ko niie mai manata-diananga na walaimolinge hunikie.

¹⁸ Nga ta'a-ta'a iini e ka'a leesie ike ue a God. Ta'e ta'a-ta'a mwela moute'i

ingeie ko o'o'o pe'ie Aamana, na aana ingeie tohungēi God no'one, ingeie oto e haata'i diana aana a God hunikie.

A Jon Loto Maa'i E Unue Uri A Jisas Oto A Ha'a-uuri Nge Kire Haara'inie No'one A Kraes

MATIU 13:1-12; MAK 1:1-18; LUK 1:1-18

¹⁹ Oto laladonga i sulie laeliwalanga a Jon e lae uuri. Mo na'ohai mwane ni Jiu i Jerusalem kire uusunge'inie ngaeta mo pris na ngaeta mo iini aana komu a Livae † i saana Jon huni dolosi aana uuri, “?A tei ni i'oe? ?Mwaanie ohe i'oe a Kraes?”†

²⁰ Oto a Jon e ka'a eero ike, ta'e e tola tahanga'inie mola uuri, “Ineu a Kraes ha'ike.”

²¹ Oto kire ko he'i dolosi lo'u aana uuri, “?Oto i'oe a tei ke'u? ?Wa ohe i'oe a Propet Elaeja?” †

Oto a Jon ko aalamire mola uuri, “Ineu ha'ike.”

Oto kire ko dolosi lo'u aana uuri, “?Mwaanie ohe i'oe oto propet paine mala a Mosis nge emi ko maa-maa'ohie?”

Oto ko aalamire lo'u uuri, “Ha'ike no'one.”

²² Aena urine kire ko si te'uri hunie, “?Oto i'oe nga iinoni uri taa ka'u? O ke unu diana aana oodoi'emeelu hunie melu ke lai ha'arongoa mo iini kire uusunge'ini'emeelu mei.”

²³ Oto a Jon e si aalamire mola aana walana Propet Aesaea uuri, “Ineu ka'u oto *iini ko soi-soi peine i laona hanuesala uuri, 'Omu ke ha'a-oodohie tala loosie laenga mai a Aalaha.'*” *Aesaea 40:3*

²⁴ Oto mo iini aana pulitaa ngeena nge ikire mo Parise kire uusunge'inire mai ngeena, ²⁵ kire ko si dolosi aana a Jon uuri, “?Mala uri i'oe a Kraes ha'ike wa a Elaeja wa a propet paine ngeena, na e ue ka'u o ko loo-loto maa'i oto aana mwala?”

²⁶ Oto a Jon ko aalamire uuri, “Ineu, nou to'o aana nanamanga taane huni loto maa'i aana mwala aani wei. Ta'e nga iini omu ka'a lio saie ike uri ingeie a tei, ingeie taane mola i matolakaelu. ²⁷ Ingeie oto iini nge no ko deu aakau aana tala loosie, na ingeie oto e tohungēi peine lo'u liutaa aaku, hule aana ineu, na nou ka'a diana ike malisine ne ke asu mala koni-konihe huni luhesie ho'ohaahi'ae ingeie.”

²⁸ Walu erenga ienini kire rau oto wau aana leu a Jon e loto maa'i aana, nge e kara'inie huilume i Betani po'o wau hatarie sato pwaa aana wai i Jodan.†

A Jisas Oto Iini Nge Ko Ta'aasie Ooraha'aa Aana Walumalau

²⁹ Oto hai dinge lo'u mola i purine, a Jon e leesie a Jisas ko lae mai saana, oto ko si te'uri, “!Lio ka'u! A mwane ngeena, ingeie oto Kalei Sipu a God,

† **1:19** 19 Asunge mo iini aana komu a Livae hunie kire ke pe'ie mo pris oto tarau i laona Nume Maa'i Peine mo Jiu. † **1:19** 19 Satai Kraes ngeena, ne'isaenga aana uri a Ha'a-uuri, iini nge a God e haiholota'inie uure oto waite uri kei lae mai huni ha'a-uurie mwala ingeie. Leesie ere-luhsilana mo wala wai purine puke. † **1:21** 21 Mo Jiu kire aamasito'o aana uri a Propet Elaeja e ka'a mae ike, ta'e e hane mauri mola ta'au i Lengi. Kire hiiwalaimoli uri a Propet Elaeja kei ooli mei huni unu tahanga'inie uri ha'amangolana walumalau e kara'ini oto. Asunge a Jon Loto Maa'i e aaopa aana ingeie ko haata'inie Kalena God hunie mwala ni Israel. Aena urine ka'u e unue ingeie a Elaeja ha'ike. Lae-lae a Jisas e unue uri a Jon Loto Maa'i ingeie a Elaeja. (Leesie Matiu 11:14 na Matiu 17:10-13.) Ta'e maholo a Jisas e ere urine, e ka'a ere aaopa ike mwaanie a Jon Loto Maa'i, aana a Jisas ko ere i sulie a Jon Loto Maa'i mala iini nge ko toolea mwala lo'u i saana God aana ko ha'a-oaie walana Propet Malakae aana Malakae 4:5-6. † **1:28** 28 Huilume i Betani ienini e aaopa mwaanie huilume i Betani nge Jon 11:1 na Mak 11:1 kire ere i sulie nge e ii'o kara'inie i Jerusalem.

aena aana ingeie ni ko ta'aasie ooraha'aa aana walumalau. ³⁰ Iini nge nou ere-ere i sulie ka'u oto ngeena, aana maholo nou unue uuri, 'Nga iini kei lae mai sulieu, ta'e ingeie e paine lo'u liutaa aaku aana ingeie e pwani ii'o oto na ineu nou ka'a hute ue.' ³¹ Ineu na nou ka'a saie ike no'one hola'ina'o uri ingeie a tei. Ta'e ma'alana e urine nou lae pe'i loo-loto maa'i aana mwala mola aani wei loosie maholo kei hule, hunie uri mwala ni Israel kire ke si lio saie uri ingeie a tei maholo ko hule ngeena."

³²⁻³³ Oto a Jon ko si unu tahanga'inie hunie mwala uuri, "A God e uusunge'iniu mei huni loto maa'i aana mwala aani wei loosie iini nge kei lae ue mai. Aana maholona, ineu nou ka'a sai diana aana ike ue uri ingeie a tei. Ta'e a God e unue hunieu uuri, 'Iini o ko leesie Li'oa Maa'i ko siho i lengine na ko ii'o oto i lengine, ingeie otona iini kei loto maa'i aana mwala aana Li'oa Maa'i.' Oto no ko unu tahanga'inie uri ingeie oto mwane nou leesie Li'oa Maa'i e siho mai uure i Lengi oto mala hiroikuu na e ii'o oto i lengine. ³⁴ Nou leesie oto, na no ko unue oto huni'omu uri ingeie oto Kalena God."

E Ro Pwaarongoisuli Kire Tala'ai Lulu I Sulie A Jisas

³⁵ Oto hai dinge lo'u i sulie, a Jon e uure lo'u weu i leune pe'ie ngaeta ro pwaarongoisuli ingeie. ³⁶ Maholo e leesie a Jisas ko tapaliu oto ko te'uri hunie e ro mwaena, "!Lio ka'u! Kalei Sipu a God, ka'u oto waune." ³⁷ E ro pwaarongoisuli ngeena e rongoa a Jon ko ere urine, oto kirerue aali'u, kirerue ko lulu i sulie oto a Jisas.

³⁸ A Jisas e aali'u na ko leesie e ro mwane ko lae i sulie. Oto ko dolosi aadarue uuri, "?Nga taa more saeto'o aana?"

Oto kirerue ko aalamie uuri, "?O ko o'o'o i tei, Rabae?" (Mei wala "Rabae" ngeena, ngaeta mei wala aana erenga mo Jiu, lo'onga'inge aana uri "Ha'a-uusuli.")

³⁹ Oto a Jisas ko te'uri hunirerue, "More ke lae mai na more ke leesie oto maraamore'i." E ere urine mola hunire ola mala maholo sato e ngara aawala haahuu i ho'owa aana hai dingena.† Oto kirerue si lae pe'ie hunie leu nge ko o'o'o aana, na kirerue ko ii'o oto pe'ie aana hai dinge ngeena.

⁴⁰ Ngaeta mwane aana e ro mwane ngeena, a Andru, aasine a Saemon Pita. ⁴¹ Oto a Andru ko tolana lo'ohie oto aasine, a Saemon, na ko ha'arongoa oto uuri, "Mere lio oodoie oto a Mesaea." (Mei wala "Mesaea" ngeena, ngaeta mei wala aana erenga mo Jiu, lo'onga'inge aana uri "Kraes," iini nge a God e haiholota'i ni uusunge'inie mai huni ha'a-uurie walumalau.)

⁴² Oto a Andru e toolea Saemon i saana Jisas. A Jisas e to'omaie a Saemon, e si te'uri, "I'oe oto a Saemon kalena Jon, ta'e haara'inilemu kei lae oto aana a Sipas." (Satai ola aana erenga mo Jiu ngeena e sada mola pe'ie satai Pita aana erenga ni Krik, na lo'onga'inge aana uri "a Hau" aana a Jisas e saie uri a Pita kei ne'ie mwane kei uure ma'uta'a diana mala hau e susu.)

A Jisas E Soie A Pilip

Na A Nataniel Huni Lulu I Sulie

† **1:39** 39 Erenga ni Krik e unue mola uuri, "E hule oto aana aawalai maholoi sato." Mala uri a Jon ko iidumie mo maholoi sato mala mo Jiu, nge e ne'ie oto 4 kiloko i seulehi eena. Ta'e aana a Jon ko ere luhesie mo wala ni Jiu i laona uusu-uusu ienini, e ka'a lio ike mala ko uusu-uusu mola hunire mo Jiu. Oto kie saie uri a Jon ko iidumie mo maholoi sato mala mo Rom ko iidu-iidu. Oto iidunge ike e sada no'one mala iidunge mo Rom. Oto kie sai uri kire oodoie a Jisas ola mala 10 kiloko aana aapa i ho'owa.

⁴³ Oto hai dinge lo'u i sulie, a Jisas e ne'isae huni lae hao i Kalili. E lio oodoie a Pilip, oto ko te'uri hunie, "O ke lae mai lulu i sulieu." ⁴⁴ A Pilip ingeie mwane ni Betsaeda, huilume no'one a Andru na Pita. ⁴⁵ Oto a Pilip e lae haitalea a Nataniel, ko si te'uri hunie, "Melu lio oodoie oto a Kraes nge a Mosis e uusu-uusu i sulie i laona uusu-uusu aana mo Ha'atolanga, na mo propet no'one kire uusu-uusu i sulie. Ingeie oto a Jisas ni Nasaret, kalena a Josep."

⁴⁶ Oto a Nataniel ko dolosi aana uuri, "¡Ha'ike eena! ?Uri nga mei ola diana uri taa ni kei uure mai mwaanie i Nasaret?"

A Pilip ko aalamie uuri, "Lae mai na o ke leesie oto maraamu."

⁴⁷ Maholo a Jisas e leesie a Nataniel ko lae mai takoie, ko si ere oalana uuri, "A mwane ie tohungai mwane ni Israel to'ohuu nge e sa'a hahu'ei eeroa ike nga iini."

⁴⁸ Oto a Nataniel e dolosi aana Jisas uuri, "¿O manata'inieu ke'u uri taa?"

A Jisas e aalamie uuri, "Nou leesi'o ka'u weu i ae'aena ai fik, na a Pilip e ka'a soi'o ue."

⁴⁹ Oto a Nataniel ko si te'uri hunie a Jisas, "¡Poru paine, i'oe oto Kalena God! ¡I'oe oto inemaui nana mo Israel!"

⁵⁰ Oto a Jisas ko dolosi aana a Nataniel uuri, "¿Uri o ko hiiwalaimoli mola aena aana nou unue huni'o uri nou leesi'o i mamalutana ai fik ngeena? O kei leesie taane mo ola paine lo'u liutaa aana leu ienini." ⁵¹ Na ko he'i unue lo'u hunire uuri, "No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri omu kei leesie mo ola paine lo'u liutaa, hule aana omu kei leesie i Lengi kei taha na mo ensel a God ko walo-waloliu ta'au na mai aano i seeku a Kale Ni Iinoni." †

2

A Jisas E Asuie Wai E Ne'ie Waen

¹ Oto lo'u mola i purine e ro hai dinge e mango, ngaeta ngauhe aana ha'arurunge e rau aana huilume i Kena aana po'o ni henue i Kalili. Nikana Jisas no'one i leune, ² na kire ha'arongoa mai no'one a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie hunie ngauhe ngeena. ³ Oto i sulie tolahada, kire ko inu-inu waen aana ngauhe aana ha'arurunge, na lae-lae waen ikire e mango oto. Oto maholo waen ikire e mango, nge nikana Jisas ko si te'uri hunie, "Waen e mango oto mwaanire."

⁴ Oto a Jisas ko aalamie uuri, "¿Hunie kure ke ue ka'u, Teite, na e ka'a hule ue aana maholo ineu hunie ne ke haata'inie manikuluha'aku?"

⁵ Ta'e a nikana e unue mola hunie mo koni-konihe uuri, "Nga mei taa ko unue huni'omu, omu ke dau mola i sulie."

⁶ Na i sulie tolahana mo Jiu huni hodalie walu ola hunie mauriha'ada ke maa'i,† kire ne'ie e oono ho ate'a hau peine i leune. Na kire mani adona ola mala tangalai lita aani wei nga hue. ⁷ Oto a Jisas ko te'uri hunie mo koni-konihe, "Omu ke dedeie mo ho ate'a ngeena aani wei." Oto kire dedei'i na kire mani honu makeato oto. ⁸ Oto a Jisas ko te'uri lo'u hunie mo koni-konihe, "Omu ke taluhie nga leu mwaanie ngaeta ho ate'a, na omu ke toolea hunie na'ohai koni-konihe nge ko lio i sulie mo ngeulaa aana ngauhe." Oto kire si toolea kao-kao ngeena hunie.

† **1:51** ⁵¹ A Jisas ko haata'inie uri ingeie e paine lo'u liutaa aana Jakob, weuwana mo Jiu oto i na'o, aana nga taa e rau heuta'ai aana weuwada a Jakob ko reu no'one aana a Kraes. Leesie Jenesis 28:10-17. † **2:6** ^{2:6} Mo Jiu kire to'o aana mo ha'atolanga oto hunge i sulie lotonga na hoda-nimanga hunie kire ke ii'o rere'a, aana kire unue uri tolahai ola urine kei pe'ire hunie kire ke adona palolana a God.

⁹ Maholo na'ohai koni-konihe e mami aahongana, na wai ngeena e ne'i waen oto. A porona e ka'a saie ike uri waen ngeena e uure i tei, ta'e mo koni-konihe ha'alaa kire saie. Oto na'ohai koni-konihe ngeena e soie poro haalu, ¹⁰ ko si te'uri hunie, "No ko tohungēi pangata'ini'o, aana ta'ena nga iinoni lo'u, kire ko hola'i nii-niie ka'u tohungēi waen diana ana mwala. Oto maholo mwala kire inu hiito'o oto, nge kire ko si niie lo'u waen nge e ka'a tohungēi diana ike ngeena. Ta'e i'oe, tohungēi waen diana ienini o ko si lae pe'i niie mai puri."

¹¹ Eetana nga mei tolimaa aana nanamanga a Jisas ienini, e asuie i Kena aana po'o ni henue i Kalili. I leune e haata'inie manikuluha'ana, nge mo pwaarongoisuli ingeie e si hiiwalaimoli aana. ¹² I purine ngauhe aana ha'arurunge ngeena e mango, e si lae hunie i Kapaneam pe'ie nikana, na mo eesine mwane kire mani hute, na mo pwaarongoisuli ingeie. Oto kire ii'o lo'u i leune hunie ngaeta mo hei dinge.

Eetana Nga Maholo A Jisas E Oohea Mwala Ha'a-ha'aholi Mwaanie Nume Maa'i Peine

¹³ Maholona ko kara'inie mone oto hai dinge paine ikire mo Jiu huni esuie Houlaa Ni Liumwaanie, oto a Jisas e hanetaa ta'au i Jerusalem. ¹⁴ E lae ta'au i Nume Maa'i Peine na ko leesie mwala ko ha'aholinge'inie mo ola mauri hunie mo uuraa'inge. Mwala ko ha'aholinge'inie mola mo puluke na mo sipu na mo hiroikuu ta'au i laona lolata aana Nume Maa'i Peine. Na mwala nge kire ko ooli-oolisi to'oha aana mo henue hai aopa'i hunie to'oha ikire mo Jiu, kire ii'o oto no'one ta'au i sulie mo taetahe ikire. ¹⁵ Oto a Jisas e asuie nga ola huni reu-repu aana iieli walo, ko si oohe aasie mo puluke na mo sipu ngeena mwaanie lolata aana Nume Maa'i Peine. Na ko korasie oto mo to'oha mwala ko ooli-oolisi to'oha ngeena, na ko pwelusie oto mo taetahe ikire i aano. ¹⁶ Oto a Jisas ko te'uri hunie mo iini ko ha'a-ha'aholi hiroikuu, "!'Omu ke ta'aasie mo ola ienini mwaanie i leu! !Omu ko tohungēi waelie mola nume Aamaku, aana omu ko da ko ne'i leu ni ha'aholi!"†

¹⁷ Maholo nge a Jisas e ere urine, mo pwaarongoisuli ingeie ko si aamasito'o aana Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Ne'isaenga paine haahie nume i'oe God, ko weru oto mala dunge i manataku.* *Sam 69:9*

¹⁸ Oto mo mwane paine mo Jiu kire lae mai saana Jisas, kire ko si te'uri hunie, "?'Nga hu'i-hu'ite uri taa o sai esuie mala nga tolimaa huni haata'inie aameelu uri o to'o aana nanamanga huni esuie leune?"

¹⁹ Oto a Jisas e aalamire mola uuri, "Mala uri omu kei ohoie Nume Maa'i ienini i aano, ta'e ineu ne kei ta'e aaliho'i aana lo'u mola aana e oolu aata hai dinge."

²⁰ Oto kire ko te'uri, "!'Ha'ike eena! E hai aawalai helisi mwana oono nge mwala kire tohue Nume Maa'i Peine ie i suli'i. ?Oto uri i'oe o kei ta'ea lo'u mola aana e oolu aata hai dinge?"

²¹ Ta'e nume maa'i nge a Jisas e ere rarangana uri sapena mola maraana ni ngeena. ²² Oto maholo e ta'ela'i mwaanie maenga, nge mo pwaarongoisuli ingeie kire si aamasito'o aana e ere urine. Na kire si

† **2:16** 2:16 A Jon ko lalado i leu i sulie eetana nga maholo a Jisas e oohea mwala mwaanie Nume Maa'i Peine aana maholo e si aehota huni lae pe'i taroha'inie Aalahanga a God. E oolu Tataroha Diana kira Matiu na Mak na Luk kire ko meni ere no'one i sulie ngaeta maholo a Jisas e oohea mwala mwaanie Nume Maa'i Peine. Ta'e kire ko ladoa ruana nga maholo a Jisas e oohea mwala urine aana wiki ooreta i na'ona e mae. Leesie Matiu 21:12-13, na Mak 11:15-17, na Luk 19:15-45.

hiiwalaimoli aana mo Uusu-uusu Maa'i na oto aana mei wala nge a Jisas e unuena.

²³ Oto aena aana a Jisas e haata'inie mo tolimaa aana nanamanga ingeie maholo e o'o'o i Jerusalem aana Houlaa Ni Liumwaanie ngeena, mwala oto hunge kire hiiwalaimoli uri ingeie oto a Kraes, iini kire ko maa-maa'oohe.

²⁴ Ta'e a Jisas e ka'a tohungai noruto'o ike aada, aena aana e saie mone tolahana ahutana iinoni. ²⁵ Oto ma'alana nga iini e ka'a unue lo'u tolahana mwala oodoie, ta'e ingeie e saie mola nga taa i laona manatada.

3

A Nikodimas E Lae Mai

Saana Jisas

¹ Oto ngaeta na'ohai mwane haahie mo Jiu nge satana a Nikodimas, na ingeie no'one aana pulitaa mo Parise, ² e lae mai saana Jisas aana ngaeta hai rodo, oto ko te'uri, "Ha'a-uusuli, melu leesie tolimaa aana mo hu'i-hu'ite o ko esui'i ngeena, na melu manata'inie uri i'oe nga ha'a-uusuli uure oto mwaanie a God. Aana nga ta'a-ta'a iinoni e sa'a roro'a ni esuie ike mo hu'i-hu'ite o ko esui'i ngeena, na uri a God ka'a pe'ie."

³ Oto a Jisas ko aalamie ko te'uri, "No ko unue oto to'ohuu huni'o uri nga ta'a-ta'a iinoni e sa'a roro'a ni lio mangine Aalahanga a God na e ka'a hute haalu lo'u."

⁴ Oto a Nikodimas ko te'uri hunie a Jisas, "?Nge iinoni e repo oto, kei hute uri taa lo'u? ?Uri kei sili eeliho'i lo'u iiana nikana hunie ke si hute ha'arue lo'u?"

⁵ Oto a Jisas ko aalamie uuri, "No ko unue oto to'ohuu huni'o uri mala nga iini e ka'a hute aani wei na lo'u aana Li'oa Maa'i, nge e sa'a roro'a ni sili ike i laona Aalahanga a God. ⁶ Iini nge e hute mola aani iinoni, nge ingeie kei to'o aana mauringe no'one mola mala iinoni. Ta'e iini e hute aana Li'oa Maa'i a God, nge ingeie kei to'o aana maurihe oto mala ngaeta kalena God. ⁷ O ke su'uri papangata'i aana no ko unue huni'o uri omu ke haro hute haalu lo'u ha'alaa. ⁸ Li'oa Maa'i a God e urihana iiru nge ko ooru-ooru mola aana ta'ena nga leu i sulie saena. O ko rorongoa taane aawa-aawatana, ta'e o ka'a saie ike uri e uure mai i tei, wa ko lae pwau i tei. E urine no'one maholo Li'oa Maa'i a God ko niie maurihe huu nana nga iini, aana o ka'a saie e rau uri taa, ta'e o si saie mola uri e to'ohuu."

⁹ Oto a Nikodimas ko dolosi uuri, "?Ha'alaa leune kei reu uri taa eena?"

¹⁰ A Jisas ko aalamie ko te'uri, "!Ha'ike eena! I'oe oto ha'a-uusuli peine i Israel. ?Oto e ue ka'u o ka'a lio saie leune? ¹¹ No ko ere to'ohuu oto huni'o uri melu ko ere oto i sulie nga taa melu manata'inie, na melu ko unu tahanga'inie oto oodoi'omu nga taa melu leesie. Ta'e nga iini eemiu e ka'a sare hiiwalaimoli ike mola aana. ¹² ?Mala uri omu ka'a hiiwalaimoli oto aaku aana no ko ere i sulie mo ola ko reu-reu mei aano i leu, omu ke si hiiwalaimoli eeku uri taa eena aana uri ne kei ere i sulie mo ola ko reu ta'au i Lengi? ¹³ Aana nga ta'a-ta'a iini aaopa lo'u e ka'a lae ike ue ta'au i Lengi hunie ke ha'arongo'omu aana, mwaanieu a Kale Ni Iinoni nge nou uure ta'au i Lengi.

¹⁴ "Oto i na'o maholo mo mwaa ala-ala oto hunge kire ko alaie mo Israel i laona hanuesala, a God e unue hunie a Mosis ke asuie mwaa aana bras hunie ke ta'ea i lengi pe'ie hai ei. Oto ta'ena nga iini ko lio takoie, nge ha'a-uurilana ko lae oto. Nge e urine no'one aana ineu a Kale Ni Iinoni, kire kei ta'eau i lengi pe'ie hai ei, ¹⁵ uri hunie ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli eeku kei helesie maurihe huu."

A Kalena God E Lae Mai

Huni Ha'a-uurie Walumalau

¹⁶ A God e tohungēi manata diana hunie walumalau, hule aana e uusunge'inie ta'a-ta'a mwela moute'i ingeie ke mae oalana, hunie ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli aana ke su'uri ei'aa, ta'e ke helesie maurihe huu i tehula'ana. ¹⁷ Aana a God e ka'a uusunge'inie ike a Kalena i laona walumalau hunie ke leie walumalau, ta'e hunie ha'a-uurilana walumalau ke lae aana. ¹⁸ A tei nge ko hiiwalaimoli aana a Kale, leilana e sa'a lae ike. Ta'e a tei nge e ka'a sare hiiwalaimoli aana, nge leilana e pwani lae oto, aena aana e ka'a hiiwalaimoli ike aana ta'a-ta'a mwela moute'i a God. ¹⁹ Na leilada kei lae mola aena aana raa-raa e lae oto mai laona walumalau, ta'e kire hari hunie mola rodohono liutaa aana raa-raa, aena aana helelada e tata'ala. ²⁰ Mo iini helelada e tata'ala kire tohungēi leledie raa-raa, aena aana kire sere'inie uri haata'inilana mo tata'alanga ikire ke lae haada'i. ²¹ Ta'e iini nge helelana e diana aana ko eu'esuie mo ola aana walaimolinge hali'ite, nge ingeie e saeto'o aana raa-raa, aena aana raa-raa ko haata'inie uri a God ni ko pe'ie huni esuie ahutana mo esunge ingeie.

A Jon Loto Maa'i E Ere Ha'apaina'aa Lo'u A Jisas

²² Oto puriha'ana, a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire si lae wau mwaanie mo huilume na kire o'o'o ka'u weu aana po'o ni henuē i Jiudia i leune ha'ataulie mo huilume. Oto mwala ko si lae mai i saada, na kire ko lae pe'i loto maa'i aana mwalana.

²³⁻²⁴ Na aana maholona, a Herod e ka'a ne'ie ike ue a Jon Loto Maa'i i nume ni ho'o, ta'e a Jon ko lae ue pe'i loo-loto maa'i aana mwala i laona mo lama i Aenon kara'inie huilume i Salim, aena aana mo huulaa ni wei e hunge i leune. Mwala oto hunge kire ko lae oto mai saana, na e loto maa'i oto aada. ²⁵ Oto erenga haitapali ko aehota lae oto i matolana mo pwaarongoisuli a Jon na ngaeta mwane ni Jiu haahie mo Ha'atolanga a Mosis i sulie ha'ahili-hilinge aani lotonga rere'a. ²⁶ Lae-lae, kire lae mai i saana Jon na kire ko ha'arongoa uuri, "Ha'a-uusuli, o saie mwane nge e o'o'o pe'i'o i reune wai i Jodan aana aapa po'o wau, nge o ere-ere i sulie? A mwaena ko loo-loto maa'i oto, na ahutana mwala ko meni lae oto i saana."

²⁷ Oto a Jon ko aalamire uuri, "Ta'ena nga ola nga iini e to'o aana, e to'o aana mola aena aana a God ta'au i Lengi e niie nana. Oto nou sa'a saehanalie ike asunge a porona, wa ne ke upwesie mwala nge kire ko lae oto i saana. ²⁸ I'omu maraamiu omu rongoa ka'u oto aana nou unue uri Ineu a Kraes ha'ike, ta'e ineu iini a God e uusunge'ineu mola huni deu aakau aana tala loosie a Kraes ni ie. ²⁹ Maholo ha'arurunge ko lae, a poro haalu oto iini nge ko to'o keni. Ta'e tohungēi malahune poro haalu ngeena nge e na'ona laeha hunie tola-keninge, ingeie ko si ilenimwa'e mola haahie ha'arurunge a poro haalu ngeena. Oto ineu domana malahune poro haalu ngeena, na ilenimwa'enga ineu ko lae mola mai oa urine. ³⁰ Ingeie ke pai-peine oto, na ineu ne ke mwai-mwei oto."

A Kraes E Paine Oto Liutaa

Aana E Lae Mai Uure Ta'au I Lengi

³¹ Iini nge e lae mai uure ta'au i Lengi, ingeie oto e paine liutaa aana ahutana mwala. Iini nge e uure mola mai mwaanie walumalau mai aano i leu, iini oto mai aano eena aana walumalau, na ko ere-ere mola i sulie walu ola ko reu-reu mai aano aana walumalau ie. Ta'e iini nge e lae mai uure ta'au i Lengi, ingeie oto e paine haahie ahutada mango. ³² E uure ta'au i Lengi na ko unu-unu tahanga'inie mo ola e leesi'i na e rongo'i, ta'e toota'i

iini mola kire hiiwalaimoli lo'u aana walana. ³³ Ta'e mo iini nge kire ko hiiwalaimoli aana walana, kire haata'inie uri kire hiiwalaimoli aana nga taa a God e unue e tohungēi to'ohuu. ³⁴ Aana iini nge a God e uusunge'inie mai uure ta'au i Lengi ngeena ko unu-unue walana God oto tarau, aena aana a God e nii ta'ingelu aana Li'oa Maa'i ingeie oto hunie. ³⁵ A Mama'a e manata diana hunie a Kalena, na e niie ahutana walu ola mango oto i laona nimana huni lio i sulii. ³⁶ Oto iini ko hiiwalaimoli aana a Kale e hele aana oto maurihe huu eena. Ta'e iini nge e ka'a hiiwalaimoli ike aana a Kale, e sa'a roro'a ni hele aana oto maurihe ngeena, ta'e kei ii'o huu oto i mamalutana saewasunge a God.

4

A Jisas E Ere-ere

Pe'ie Keni Ni Samaria

¹ Oto mo Parise kire rongoa uri mo iini hunge ko lulu i sulie oto a Jisas, na ko loto maa'i oto aada, na hule aana kire hunge oto liutaa aana mo iini kire ko pwaarongo i sulie a Jon Loto Maa'i. ² (Ta'e a Jisas maraana e ka'a loto maa'i ike aana mwala. Mo pwaarongoisuli ingeie ni mola kire ko esuie loto-maa'inge.)

³ Oto maholo a Jisas e manata'inie uri mo Parise kire rongo oto urine, e si ta'ela'i mwaanie po'o ni henue i Jiudia na ko eeliho'i oto hunie po'o ni henue i Kalili. ⁴ Na tala hunie i Kalili ngeena e liu i laona po'o ni henue i Samaria. ⁵ Oto a Jisas ko si hule i Samaria aana huilume satana i Saeka. Huilume ngeena, e ii'o mola kara'inie mei aano nge a Jakob e niie oto waite nana a Josep, a kalena. ⁶⁻⁸ Na kakalu a Jakob e elie, e ii'o ue i leune. Oto a Jisas e lae wau e ii'o i aano i reune kakalu ngeena, aena aana ko weo aana laenga. Maholona sato e ngara e oono i seulehi,† na i purine mo pwaarongoisuli kire lae ta'au i huilume huni holi ngeulaa, oto ngaeta keni ni Samaria e lae mai huni tei wei aana kakalu ngeena. Oto a Jisas ko te'uri hunie, “O ke dangu wei ekue.”

⁹ A keine ko tohungēi pangata'i aena aana mo Jiu ko tohungēi leledie mo Samaria, hule aana kire ka'a sare ngau ike wa kire ke inu aana mo kao-kao mo Samaria. Oto a keine ko te'uri hunie a Jisas, “T'oe mwane ni Jiu, na ineu keni ni Samaria. ?Oto e ue o ko si sukāa nga mei wei emue aaku?”

¹⁰ A Jisas e aalamie ko si te'uri hunie, “T'oe o ka'a saie ike mei niinge a God ko sare niie huni'o, na o ka'a saie no'one uri a tei nge ko suke wai eemu ienini. Ha'alaa, o sukāa oto mei wei meuri emue mwaanieu, na nou niie oto huni'o.”

¹¹ Oto a keine ko te'uri, “Poro paine, kakalu ienini e kokoro oto hiito'o na nga mei ola huni dengū wei aana ha'ike aamu. ?Oto o ke si toolea mei wei meuri ngeena ka'u uure i tei eena? ¹² ?Uri o ko lo'o-lo'onga'ini'o uri o paine lo'u liutaa aana weuwaka a Jakob oto wau i na'o nge e niie kakalu ie naka? ?Oto nga mei wei diana uri taa o kei niie lo'u, aana a Jakob na mo kalena na ahutana mo ola mauri ingeie kire mani inu-inu mola aana kakalu ienini?”

¹³ Oto a Jisas e aalamie ko te'uri, “Ta'ena nga iini ko inu-inu aana wai ie, e sai maarou lo'u mola. ¹⁴ Ta'e iini nge ko inu aana mei wei nge ne kei niie ana, e sa'a maarou lo'u. Mei wei nou niie ana ngeena kei ne'i huulaa mauri i lalo aana, na kei niie maurihe huu hunie.”

† **4:6-8** 4:6-8 Erenga ni Krik e unue mola uuri, “E hule oto aana oonona nga maholoi sato.” Leesie Jon 1:39 i sulie iidumilana mo maholoi sato i laona uusu-uusu a Jon ienini.

¹⁵ Oto a keine ko si te'uri hunie a Jisas, “Poru paine, o ke niie mei wei ngeena akue hunie ne ke su'uri he'i maarou lo'u, na mwaanie nou he'i lae lo'u mei huni tei wei i leu.”

¹⁶ Oto a Jisas ko unue hunie uuri, “O ke lai unue hunie poro i'oe uri more ke lae ka'u mei seeku i leu.”

¹⁷ Oto a keine ko aalamie a Jisas, ko te'uri, “Nou ka'a to'o poro ike.”

Oto a Jisas ko te'uri hunie, “E to'ohuu oto aana o ko unue uri o ka'a to'o poro ike. ¹⁸ Aana o to'o aana ka'u e lime poro, na iini nge o ko o'o'o i saana maholo ienini na ingeie nga poro to'ohuu i'oe ha'ike. O ko ere to'ohuu oto.”

¹⁹ Oto a keine ko si te'uri hunie a Jisas, “Poru paine, no ko si lio saie uri i'oe nga propet ni ngeena. ²⁰ Oto saeku hunie uri o ke ere luhesie hunieu iini uri taa e to'ohuu. Mo weuwemami mo Samaria oto i na'o, kire palo-paloo God i lengine toloi henue ie, ta'e i'omu mo Jiu, omu unue uri i Jerusalem hali'ite ni leu huni palo-paloo God.”

²¹ Oto a Jisas ko te'uri lo'u hunie, “Keine, o ke hiiwalaimoli eeku aana no ko unue uri maholo nge ko lae maine, mwala sa'a palo-paloo ike taane lo'u a Mama'a mola i lengine toloi henue ienini wa ta'au i Jerusalem. ²² I'omu mo Samaria, omu ka'a tohungai sai diana aana ike uri a tei ni omu ko palo-paloo. Ta'e i'emi mo Jiu emi saie a tei nge emi ko palo-paloo, aena aana a Ha'a-uuri ingeie mwane ni Jiu. ²³ Na maholo ko nanauhie oto mai, na e hule mone oto, hunie mwala ke palo-paloo a God Mama'a oto to'ohuu aani sae na aani walaimolinge.† Aana a Mama'a e tohungai saeto'o aana mo iini kire ko palo-paloo urine. ²⁴ A God e ka'a to'o aana ike mei sape mala iinoni aena aana ingeie Li'oa, na mo iini ko palo-paloo, kire ke palo-paloo oto aani sae na aani walaimolinge.”

²⁵ Oto a keine ko te'uri hunie, “Nou saie taane uri a Kraes kei lae mai, na maholo kei hule oto mai, nge ke si unu diana aana ahutana walu ola hunikie.”

²⁶ Oto a Jisas ko te'uri hunie a keine, “Ingeie ka'u oto ko ere-ere pe'i'o ienini. Ineu oto ingeie.”

²⁷ Maholona na mo pwaarongoisuli a Jisas kire si hule mola i saadarue. Kire ko tohungai pangata'i aana kire leesie uri a Jisas ko ere-ere pe'ie a keni ngeena. Ta'e nga iini aada e ka'a he'i dolosi lo'u aana a keine uuri, “? Nga taa o saeto'o aana?” wa ke dolosi aana a Jisas uuri, “?E ue o ko ere-ere pe'ie a keni ngeena?”

²⁸ Oto a keine e toli'aasie ho ate'a ingeie huni wei, na ko eeliho'i oto ta'au i huilume. E lai hule ta'au, ko si unue hunie mwala uuri, ²⁹ “!Omu ke lae ka'u mei leesie a mwane mai ie! Ko unue mola walu ola nou talei deu-deu'i odoieu. ?Mwaanie ohe ingeie ni oto a Kraes?” ³⁰ Oto mwalana kire ta'ela'i mwaanie huilume na kire ko lae oto i saana Jisas.

³¹ Ta'e mo pwaarongoisuli, maholo a keine e lae mwaanire ngeena, nge kire ko ha'atohu aana a Jisas uuri, “Ha'a-uusuli, o ke ngau ke'u.”

³² Ta'e a Jisas e te'uri mola hunire, “Mei ngeulaa taane aaku hule aana i'omu na omu ka'a saie ike nga mei ola aana.”

³³ Oto mo pwaarongoisuli ko si dolosi heiliu aada uuri, “?Mwaanie ohe nga iini e tola ngaulaa oto mai ana?”

³⁴ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Mei ngeulaa ineu oto huni ha'ato'oa saena iini e uusunge'inieu mei, na hunie ne ke ha'amangoa oto mei esunge e niie hunie ne ke asuie. ³⁵ Omu ko unu-unue ka'u uri e hai waro-warou lo'u nge kolu ke si so'okoni oto. Ta'e ineu, no ko unue huni'omu uri maholo

† **4:23** 4:23 Maholo a Jisas e unue uri mwala ke palo-paloo mola a God aani sae na aani walaimolinge, nge e haata'inie no'one uri ta'ena nga leu o ii'o aana o sai paloo mola God.

hunie so'okoninge oto ie. Leesie ka'u ahutana mwala ngeena, aana kire urihana hohola nge e repo oto, na kire urihana mo ngeulaa e malisine oto so'okonileni ke lae. ³⁶ Na maholo e hule oto hunie mo iini so'o-so'okoni kire ke asu hunie waaitada. Kire ke pe'ie mwala huni hiiwalaimoli oto aaku, na mo iinoni nge so'okonilada e lae ngeena, ikire no'one kire kei hele aana maurihe huu. Oto iini e hola'i taroha'inie walana God hunie mwala, na iini e toolera mai saana God kire kei meni ilenimwa'e tararuru. Leune e urihana mola lio i sulilana hohola, na ³⁷ mei wala e to'ohuu taane nge kie ko unu-unue uri, 'Nga iini ko hesie mo litei ola, na ngaeta iini lo'u ke so'okoni.' ³⁸ Ineu no ko uusunge'ini'omu ta'au huni so'okonie mola mo ola omu ka'a hasi'i. Mo iini aapa kire hola'i esu i laona hohola ngeena, na i'omu omu ko si helesie diananga mola aana asunge ikire."

³⁹ Mo iini hunge aana mwala ni Samaria i laona huilume ngeena kire hiiwalaimoli aana a Jisas, aena aana a keine e unue ka'u uuri, "Ko unue mola walu ola nou talei deu-deu'i oodoieu." ⁴⁰ Oto maholo mo Samaria e lae mai hule i saana Jisas, kire ko ha'atohu aana uri ke ii'o ka'u pe'ire. Na e ii'o oto aana hanuena e ro hai dinge.

⁴¹ Mo iini hunge lo'u kire hiiwalaimoli aena aana kire rongoa walana Jisas oto maraada. ⁴² Oto mwalana kire ko unue hunie a keine uuri, "Melu hiiwalaimoli oto eena, ka'a ike mola i sulie nga taa o unue, ta'e aena aana melu rongoa oto no'one walana marameelu. Na ie melu saie uri ingeie ni oto a Ha'a-uuri hunie walumalau."

A Jisas E Ha'a-uurie Kalena

Nga Mwane Paine

⁴³ I purine e ro hai dinge a Jisas e ii'o wau i leune e saro mango, e si ta'ela'i ko eeliho'i lo'u hunie i Kalili. ⁴⁴⁻⁴⁵ Maholo a Jisas e hule hao i Kalili, mwala i leune kire ko ilenimwa'e mola haahie aena aana ikire no'one, kire lae aana Houlaa Ni Liumwaanie ta'au i Jerusalem, na kire leesie oto walu ola e asui'i ta'au. Ta'e kire ka'a tohungai lio saie ike uri ingeie a tei. E rau mola urine mala a Jisas maraana e unue ka'u i na'o, uri mwala aana tohungana hanue nga propet kire sa'a ha'ama'u ike aana.

⁴⁶⁻⁴⁷ Oto ngaeta na'ohai mwane a Herod Inemaui e o'o'o oto aana huilume i Kapaneam, na kele mwela mwane ingeie ko mata'i. Maholo a mwaena e rongoa uri a Jisas e lae oto mwaanie po'o ni henue i Jiudia na ko lae oto mai hunie po'o ni henue i Kalili, a mwaena ko si lae huni ere pe'ie. Oto e oodoie aana huilume i Kena aana po'o ni henue i Kalili, leu nge a Jisas e hu'isie wai ke ne'i waen aana. A mwaena ko si lae i saana Jisas na ko eitanaie uri ke lae oto i Kapaneam huni ha'a-uurie a kalena, aana kara'inie oto kei mae.

⁴⁸ Oto a Jisas ko te'uri hunie a mwaena, "Omu hiiwalaimoli mola aaku aena aana omu leesie oto mo ola ni pangata'inge na mo tolimaa aana mo hu'i-hu'ite."

⁴⁹ Ta'e a mwaena ko ha'atohu aana lo'u uuri, "Poru paine, o ke lae oto mai pe'ieu maholo a kaleku e ka'a mae ue."

⁵⁰ Oto a Jisas ko si aalamie uuri, "O ke lae mola. A kalemu e awaa oto." A mwaena e hiiwalaimoli aana nga taa a Jisas e unue hunie, oto e si lae.

⁵¹ Oto aana hai dinge lo'u i sulie, maholo ko lae-lae ue hao i sulie tala, na ko oodoie mo mwane au'esu ingeie. Oto kire ko unue hunie uri "A kalemu e awaa oto."

⁵² Oto a mwaena ko dolosi aada uuri, "?Maholoi sato uri taa e tala'ai awaa?"

Na kire aalamie uuri, “E tala'ai awaa oto aana ola mala sato e ngara e hiu i seulehi nonola.”† ⁵³ Oto aamana mwa'une e manata'inie oto uri maholoi satona ni a Jisas e unue hunie uuri, “A kalemu e awaa oto.” Oto a mwaena na ahutana mwala aana nume ingeie kire mani hiiwalaimoli oto aana a Jisas.

⁵⁴ Ienini ruana nga maholo a Jisas e lae mwaanie po'o ni henue i Jjudia hunie po'o ni henue i Kalili na e asuie hu'i-hu'ite huni haata'inie tolimaa aana uri ingeie a tei.

5

A Jisas E Ha'a-uurie

Mwane E Rarasi

¹ Oto ngaeta maholo lo'u i purine leune e mango, a Jisas e si hanetaa ta'au i Jerusalem mala ha'atolanga e unue i laona Uusu-uusu Maa'i hunie ngaeta houlaa paine ikire mo Jiu. † ² Na nga lama oto ta'au i leune i Jerusalem nge kire haara'inie aana erenga ni Jiu uri “Betsata.” Lama ngeena e ii'o po'oi sinaha mwaanie para aana huilume i Jerusalem, hoorana maai para kire haara'inie “Maai Para Ni Sipu.” E lime Leu Ni Haa-haanaku kire ii'o no'one ahuie lama ngeena. ³ Hungelana mo mae-maea'a mala mo ulu, na mo rarasi, na mo to'u kire sai eno mola tarau aana mo Leu Ni Haa-haanaku ngeena.† ⁵ Ngaeta mwane e eno no'one i leune, ko lae pe'i mweri oto hunie oolu aawalai helisi mwana walu. ⁶ Maholo a Jisas e leesie a mwaena e eno na e saie oto uri ko mweri tewa oto, ko si dolosi aana uuri, “?O saeto'o aana uri ha'a-uurilemu ke lae?”

⁷ Oto mwane ko mweri ngeena ko aalamie uuri, “E aasa, Poro paine, aana nou ka'a to'o aana ike nga iini huni sulu'ieu i laona lama maholo ko tei hiru-hiru. Oto suli maholo no ko lae-lae ue hao hunie wai, na nga iini aaopa e hola'i liu oto i na'oku na ta'e ingeie mola ha'a-uurilana ko lae.”

⁸ Oto a Jisas ko te'uri hunie a mwaena, “!Ta'ela'i! O ke toolea hulite i'oe, na o ke lae-lae oto.” ⁹ Oto ae'aena a mwaena e tolana kohi oto mola aana maholona. Oto e toolea hulite ingeie, na ko lae-lae oto.

Mei ola ngeena e rau aana Dinge Maa'i Mo Jiu. ¹⁰ Oto mo na'ohai mwane mo Jiu, kire ko te'uri hunie mwane nge ha'a-uurilana e lae ngeena, “Si'iri Dinge Maa'i ikie, na e ka'a malisine ike mo Ha'atolanga ikie uri o ke toolea hulite i'oe urine, sulie asunge ni ngeena.”

¹¹ Oto a mwaena ko aalamire uuri, “Mwane nge e ha'a-uurieu ni e unue uri ne ke toolea hulite ineu, na ne ke lae oto.”

¹² Oto kire ko dolosi aana mwaena uuri, “?A tei mwane ni e unue huni'o uri o ke te'urine?”

¹³ Ta'e mwane nge ha'a-uurilana e lae ngeena, e ka'a saie ike uri a tei ni e ha'a-uurie, aena aana a Jisas e aara'imuni oto mwaanie aana mwala hunge i leune.

† **4:52** 4:52 Erenga ni Krik e unue mola uuri, “E hule oto aana hiune nga maholoi sato.” Leesie Jon 1:39 i sulie iidumilana mo maholoi sato i laona uusu-uusu a Jon ienini. † **5:1** 5:1 Mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri e diana liutaa hunie ahutana mo mwane ni Jiu kire ke hanetaa ta'au i Jerusalem i suli helisi hunie e oolu houlaa paine ikire. Eetana nge Liumwaanie, ruana nge Pentekos, na oolune nge Aapa-aapa. Kolu ka'a saie ike houlaa uri taa ni ko reu aana maholo ienini. † **5:3** 5:3 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 4 uuri, “Mo mae-maea'a kire ko maa-maa'oohie mola mo maholo nge wai i laona lama ngeena ko tei hiru-hiru, aena aana nga mo maholo ensel a God e sai lae mai hunie ke pwaie wai aana lama ngeena. Oto eetana nga iinoni nge ko suu i laona wai purine mo maholo ngeena, nge ha'a-uurilana ko lae oto, ma'alana mei maelaa aaela uri taa e to'o aana.”

¹⁴ Oto lo'u i puri, a Jisas e haitalea na e oodoie a mwaena ta'au i laona Nume Maa'i Peine, ko si te'uri hunie, “Lio ka'u, ha'a-uurilemu e lae oto. Oto o ke rohu mwaanie ooraha'aa mwaanie da na nga mei ola aela lo'u hiito'o e he'i hite aamu lo'u.”

¹⁵ Oto a mwaena e lae, ko si lai ha'arongoa mo na'ohai mwane mo Jiu uri a Jisas ni e ha'a-uurie.

A Jisas E Unue Uri

Ingeie Kalena God To'ohuu

¹⁶ Oto aena aana a Jisas e asuie mei ha'a-uuringe ngeena aana hai Dinge Maa'i Mo Jiu, nge mo na'ohai mwane mo Jiu kire ko si aehota taunge'inie.

¹⁷ Ta'e a Jisas e unue hunire uuri, “Aamaku ko esu tara'asi hule mai ienini, na ineu no'one no ko esu mala ingeie.” ¹⁸ Na aena mei olana, mo na'ohai mwane mo Jiu kire si ne'isae oto hiito'o huni horo maesie. E ka'a ilisie ike uri a Jisas e dau aelasie ha'atolanga ikire aana Dinge Maa'i hahaiteli, ta'e aena aana ko unue no'one uri a God oto tohungai aamana, na urine nge ko da uri ingeie e sada oto pe'ie a God.

¹⁹ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “No ko unue oto huni'omu uri a Kale e sa'a roro'a ni da ike nga mei ola tohune ta'e mwaanie nga mei ola oto ko leesie Aamana ko eu'esuie ha'alaa ingeie ko esuie. Aana ta'ena nga ola a Mama'a ko esuie, nge a Kale ko esuie no'one mola. ²⁰ A Mama'a e haata'inie walu ola ko eu'esui'i oto aana a Kale, aena aana e tohungai manata diana hunie. Na kei haata'inie mo ola paine lo'u hunieu hunie ne ke asui'i, hule aana omu kei pangata'ini'i. ²¹ Oto mala ka'u a Mama'a ko ta'ea mo iini e mae mwaanie maenga hunie kire ke mauri lo'u, nge a Kale na e urine no'one mola, aana e sai niie maurihe hunie mo iini e saeto'o aada. ²² Na lo'u a Mama'a mone e sa'a leie ike nga iini, aana e niie oto ahutana nanamanga aana leinge hunie a Kale. ²³ Aena ngeena, ahutana mo iinoni ke mani ha'ama'u aana a Kale oto mala kire ko ha'ama'u aana Mama'a. Iini oto e ka'a ha'ama'u ike aana a Kale, nge e ka'a ha'ama'u oto no'one aana a Mama'a nge e uusunge'inie mai eena.

²⁴ “No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri iini ko rongoa walaku na ko hiiwalaimoli aana iini e uusunge'inieu mei, iinoni ngeena e hele aana oto maurihe huu eena, na leilana e sa'a roro'a ni lae ike lo'u. Iini urine e pwani liu oto mwaanie maenga na e sili oto i laona maurihe.

²⁵ “No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri maholo ko nanauhie oto mai, na e hule mone oto, hunie mo iini mauriha'ada e mae kei rongoa walaku a Kalena God. Na mo iini ko rongoa pe'i hiiwalaimolinge aaku kei hele aana maurihe. ²⁶ Na e urine oto aena aana a Mama'a e maaie hunieu a Kalena no'one ne ke to'o aana nanamanga ni meurihe mala ingeie. Mala maurihe e uure mai mwaanie a Mama'a maraana, nge urine lo'u a Mama'a e maaie hunieu a Kalena uri hunie ne ke sai niie maurihe no'one urine hunie ta'ena nga iini. ²⁷ Na a Mama'a e niie no'one nanamanga huni lei-lei hunieu a Kalena, aena aana ineu a Kale Ni Iinoni.

²⁸ “Mwaanie omu pangata'i aana walu ola ngeena, aana ko kara'inie oto maholo hunie mo iini e mae kei rongoa walaku, na ²⁹ kire kei iisitaa poi mwaanie mo kilipwe'u ikire. Mo iini kire asu diana ha'alaa kire kei ta'ela'i hunie maurihe huu. Ta'e mo iini helelada e tata'ala, kire kei ta'ela'i mola hunie leilada kei lae aana maenga huu. ³⁰ Ineu nou sa'a roro'a ni esuie ike nga mei ola tohuku, aana a Mama'a e uusunge'inieu mei, na ingeie oto ni e unue hunieu uri ne kei lei-lei uri taa. Oto leinge ineu e oodo mola, aena aana nou ka'a dau ike mola i sulie saeku, ta'e i sulie saena iini e uusunge'inieu mei.”

Ngaeta Mo Iini Aaopa Lo'u Kire Ko Ha'awalaimoli'aa Walana A Jisas

³¹ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u hunire, “Mala uri ta'e ineu mola maraaku ni no ko lalado i sulieu nana mwala, nge e lio mala nou ka'a ere to'ohuu ike. ³² Ta'e nga iini aaopa taane i leune ko ha'awalaimoli'aa walaku, na nou saie uri nga taa ko unue i sulieu e to'ohuu. ³³ I'omu, omu uusunge'inie mwala i'omu ka'u i saana a Jon Loto Maa'i, na nga taa e unue huni'omu i sulieu ngeena e to'ohuu oto. ³⁴ Ineu maraaku na nou ka'a hari hunie ike nga iinoni ke ere i sulieu, ta'e no ko ha'a-aamasito'o'omu mola aana nga taa a Jon e unue i sulieu, uri hunie omu ke hele aana maurihe huu. ³⁵ Aana a Jon e urihana laite ko eeso-eeso aana ko sinelie saena mwala, na omu ilenimwa'e haahie raa-raa aana walana mola hunie kele maholo o'oru'e.

³⁶ “Ta'e iini no ko ere i sulie ngeena e haata'i diana lo'u liutaa aana a Jon, uri a Mama'a ni oto e uusunge'inie mei. Na mo esunge no ko eu'esui'i kire haata'i diana aana taane uri ineu a tei, aena aana mo ola a Mama'a e nii'i hunieu huni esui'i ni otona.

³⁷ “Na a Mama'a iini e uusunge'inie mei e pwani unu haata'i oto aana walu ola i sulieu maraana. Ta'e i'omu, omu ka'a leesie ue maana, na hule aana omu ka'a rongoa ike lo'u walana. ³⁸ Na walana e ka'a ii'o ike i laona saemiu, aena aana omu ka'a hiiwalaimoli ike aaku, iini nge e uusunge'inie mai huni'omu.

³⁹ “Omu ko tohungēi heitale susulie mo Uusu-uusu Maa'i aena aana omu lo'onga'inie uri i laona mo Uusu-uusu Maa'i ngeena ni omu kei lio oodoie maurihe huu. Na mo Uusu-uusu ngeena ka'u mola kire ere i sulieu. ⁴⁰ Ta'e omu ka'a sare lulu i sulieu ike huni hele aana maurihe ngeena.

⁴¹ “Nou ka'a lo'ohie ike uri mwala ke ha'amanikulu'aau, ⁴² aana nou sai diana aana mola tolahamiu aana uri nga kele mei manata-diananga hunie a God ha'ike lo'u i manatamiu. ⁴³ Ineu nou lae mai oalana a Mama'a, ta'e omu ka'a sare takuhieu ike. Ta'e mala uri nga iini aaopa ko lae mai pe'ie mei ne'isaenga ingeie mola maraana, nge omu ko si tekuhie. ⁴⁴ Omu saeto'o aana mola uri mwala ke lahe'omu, ta'e omu ka'a sare ii'o oodota'i ike uri hunie ta'a-ta'a tohungēi God ke lahe'omu. ?Nge ko urine, omu ke si hiiwalaimoli eeku uri taa eena?

⁴⁵ “Mwaanie omu lo'o-lo'onga'inie uri ineu ni ne kei ha'asusunge'ini'omu i saana a Mama'a. !Ha'ike! Iini kei ha'asusunge'ini'omu taane nge mo Ha'atolanga a Mosis nge omu tohungēi noruto'o aani. ⁴⁶ Mala uri omu ko hiiwalaimoli to'ohuu aana a Mosis, ha'alaa omu hiiwalaimoli no'one aaku, aena aana ingeie ka'u e uusu-uusu i sulieu. ⁴⁷ ?Ta'e mala uri omu ka'a hiiwalaimoli ike aana nga taa a Mosis e uusue, nge omu ke si hiiwalaimoli eeku uri taa eena?”

6

A Jisas E Ha'angaue

Lime Sinolai Mwane

MATIU 14:13-21; MAK 6:30-44; LUK 9:10-17

¹⁻⁴ Oto lo'u i purine leune, maholo ko kara'inie oto Houlaa Ni Li-umwaanie, a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire aatoholo po'o wau aana Aasi I Kalili nge kire ko sasaie no'one aana Aasi a Taebirias Inemaui. A Jisas e hanetaa ta'i lengine uuwo i leune, oto ko ii'o i aano huni ha'a-uusulie mo pwaarongoisuli ingeie. Na mwala oto hunge kire lae mai no'one i sulie, aena aana kire leesie mo hu'i-hu'ite e asui'i aana e ha'a-uurie mwala ko mweri.

⁵ Oto a Jisas e lio wau na ko leesie mwala hunge ko lae mai saana, ko si te'uri hunie a Pilip, “?Kolu kei holi ngeulaa ka'u adona mwala ngeena i tei?” ⁶ A Jisas e saie taane nga taa kei esuie, ta'e e dolosi aana a Pilip urine mola uri huni oohongie hiiwalaimolinge ingeie.

⁷ A Pilip e aalamie na ko te'uri, “!Ha'ike eena! Holitana nga mwane hunie walu waro-warō na e ka'a adona ike lokotaa paine ngeena kire kei oa mei ngeulaa nga iini.”

⁸ Oto ngaeta iini aana mo pwaarongoisuli, a Andru, aasine a Saemon Pita, e si te'uri hunie a Jisas, ⁹ “Kele mwa'u i leune, e lime kele ho bred pe'ie nga ro kele ho ii'e ikire aana. ?Ta'e mo kele ngaulaa urine kei adona mwala hunge urine uri taa?”

¹⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunie mo pwaarongoisuli, “Omu ke unue mwala ke ii'o i aano.” Leu ngeena hahalisi hali'ite e aaluhie, na ahutana mwala ko meni ii'o oto i aano. Na ola mala e lime sinolai mwane ikire i leune. ¹¹ Oto a Jisas e hele aana mo ho bred ngeena, e paalahea God mango haahi'i, ko si nii-nii'i hunie mwala e ii'o i aano i leune. E he'i te'urine lo'u aana mo ho ii'e, na kire mani ngeu ni pote i sulie saeda.

¹² Maholo kire mani ngeu pote mango, a Jisas ko si te'uri hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Omu ke so'okonie mo ooretai ngeulaa mwaanie nga leu eeni e waeta'i.” ¹³ Oto kire si so'okoni na kire ko ha'ahonue aawalai lu'e mwana rue aana mo ooretai ngeulaa uure mwaanie e lime kele ho bred ngeena.

¹⁴ Oto maholo mwala kire leesie hu'i-hu'ite a Jisas e asuie ngeena, kire ko si te'uri, “Sa'a mola propet paine nge mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri kei lae mai laona walumalau ni oto ienini.” ¹⁵ A Jisas e lio saie mone uri mwala ngeena ko sare dau su'uie mola uri hunie ke ne'i inemaui nada, oto e oopa mwaanire, na e hanetaa lo'u mola ta'au i lengine uuwo maraana.

A Jisas E Taalau

I Kolune Aasi I Kalili *MATIU 14:22-23; MAK 6:45-52*

¹⁶ Oto i seulehi aana hai dingena, mo pwaarongoisuli a Jisas kire siho lo'u hao i oone i reune Aasi I Kalili. ¹⁷ Kire hule i oone na ko rodo oto, ta'e a Jisas e ka'a hule ike ue i saada. Oto kire si ta'elie iiola, na kire ko aatoholo oto po'o mai aana Aasi I Kalili takoie i Kapaneam. ¹⁸ Kire lae-lae ngeena kire ko suehie ooru peine na aasi ko mawa oto. ¹⁹ Maholo kire hote ha'atau oto mala e lime wa e oono kilomita mwaanie i oone, oto kire ko si leesie a Jisas ko taalau i kolune aasi na ko lae oto mai takoie iiola. Mo pwaarongoisuli kire leesie urine, kire ko si tohungei me'u oto hiito'o. ²⁰ Ta'e a Jisas e te'uri hunire, “Ineu taane mola ni ie. Mwaanie omu me'u-me'u.” ²¹ Kire rongo urine, oto kire si mwa'e-mwa'e hunie ke ta'e i laona iiola, na kire ko tolana aarapuu oto aana leu kire ko lae hunie.

A Jisas Oto Ngaulaa Ni Meurihe

²² Oto hai dinge lo'u mola i sulie, pulitaa paine nge a Jisas e lae mwaanire aana aapa po'o hao aana Aasi I Kalili, kire ko hai-heitalea lo'u a Jisas. Kire saie uri ta'a-ta'a iiola ni mola e o'o'o ka'u hai leune, na kire saie no'one uri mo pwaarongoisuli kire lae mola maraada aana iiola ngeena na a Jisas e ka'a lae ike pe'ire. ²³ Kire ko lio-lio ue hunie, na mo iiola uure aana huilume i Taebirias kire ko lae mai i oone kara'inie leu nge mwala e ngau bred aana i purine a Jisas e ere ni paalahenga. ²⁴ Oto maholo mwala hunge ngeena kire leesie uri a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire mani ei'aa

mwaanie leune, kire si ta'elie mo iiola nge kire si hule ngeena, kire ko lai heitalea a Jisas lo'u hao i Kapaneam.

²⁵ Oto maholo mwala ngeena e lai lio oodoie a Jisas hai Kapaneam, oto kire ko dolosi aana uuri, “?Ha'a-uusuli, o lae ka'u mei i leu maholo uri taa?”

²⁶ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “No ko unue oto huni'omu uri omu ko heitaleau mola aena aana omu ngeu ni pote aana mo ho bred, ta'e ka'a ike aana uri omu lio saie ne'isaenga aana mo tolimaa nou esui'i. ²⁷ Omu ke su'uri esu mola talana mo ngeulaa nge kire sai ei'aa mola lau-leu, ta'e omu ke asu a'aila'a talana mei ngeulaa nge e sai ii'o huu na kei niie maurihe huu huni'omu. Na mei ngeulaa ngeena, ineu a Kale Ni Iinoni mola nou sai niie huni'omu, aena aana a God Mama'a e uusunge'inieu mei huni esuie urine pe'ie nanamanga paine ingeie.”

²⁸ Oto mwalana ko si dolosi aana a Jisas uuri, “?Nga mei taa ka'u melu kei esuie hunie uri melu ke si hele i sulie saena God?”

²⁹ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Nga taa a God e saeto'o aana oto uri omu ke hiiwalaimoli mola aaku, aana e uusunge'inieu mei.”

³⁰⁻³¹ Oto kire ko he'i dolosi lo'u aana uuri, “?Nga tolimaa uri taa ni o sai esuie hunie uri melu ke leesie na melu ke hiiwalaimoli eemu? Mo weuwaka oto i na'o maholo kire ii'o i laona hanuesala pe'ie a Mosis, kire ngau aana ngaulaa nge kire haara'inie aana mana nge e teke mola uure i Lengi, oto mala uusulana e lae uuri, *E nii ngeulaa ada uure i Lengi. Eksodas 16:4* ?Oto i'oe, nga mei hu'i-hu'ite uri taa ni o kei esuie?”

³² Oto a Jisas ko si te'uri hunire, “No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri a Mosis ha'ike ni e niie mei ngeulaa uure i Lengi amiu, ta'e Aamaku ni e niie amiu. Na oto ie ingeie ni ko niie tohungei ngeulaa uure i Lengi huni'omu. ³³ Aana mei tohungei ngeulaa nge a God ko niie, ingeie oto iini e siho mai uure ta'au i Lengi na ko niie maurihe hunie walumalau.”

³⁴ Oto mwalana ko si te'uri hunie, “Poro paine, o ke niie mei ngeulaa ngeena ameelu tarau.”

³⁵ A Jisas ko si unue hunire uuri, “Ineu oto ngaulaa ni meurihe. Iini ko lae mai ne'i pwaarongoisuli ineu, e sa'a he'i hiolo lo'u, na iini ko hiiwalaimoli eeku, e sa'a he'i maarou lo'u. ³⁶ Ta'e oto mala nou unue ka'u huni'omu oto i na'o, omu leesieu taane oto, ta'e omu ka'a sare hiiwalaimoli ike. ³⁷ Ta'ena nga iini nge Aamaku e niie nakue kei lae oto mai seeku. Na ta'ena nga iini ko lae mai seeku, nou sa'a roro'a toli'aasie ike lo'u hunie ke lae mwaanieu. ³⁸ Aena aana nou siho mai uure i Lengi, ka'a ike hunie ne ke asuie mo ola i sulie saeku maraaku, ta'e i sulie saena iini e uusunge'inieu mei. ³⁹ Na saena iini e uusunge'inieu mei uri ne ke su'uri deu tekela'inie nga iini aana mo iini e niire nakue, ta'e uri ne ke ta'e aaliho'i aada hunie maurihe huu aana dinge ooreta. ⁴⁰ Aana nga taa Aamaku e saeto'o aana uri ahutana mo iini ko leesieu a Kale na kire ko hiiwalaimoli eeku, kire ke hele aana maurihe huu, aana ineu ne ke si ta'e aaliho'i aada aana dinge ooreta.”

⁴¹ Oto mo na'ohai mwane mo Jiu ko aehota papanguru-nguru oto hoorana Jisas aana e unue uuri, “Ineu oto ngaulaa e siho mai uure i Lengi.” ⁴² Oto kire ko unue uuri, “A mwane ngeena, kalena Josep mola ni ngeena. Kolu saie ka'u mola aamana na nikana. ?Oto aana e ue ka'u ko si unue uri e siho mai uure ta'au i Lengi?”

⁴³ A Jisas e aalamire oto ko te'uri, “Omu ke su'uri upwesieu urine haahie nga taa nou si unue ngeena. ⁴⁴ Nga ta'a-ta'a iini e sa'a roro'a ni lae ike mai seeku na oto a Mama'a nge e uusunge'inieu mei e ka'a wa'inie hunie ke lae mai seeku. Ta'e mo iini kire lae oto mai seeku, ineu ne ke si ta'era lo'u hunie

maurihe huu aana dinge ooreta. ⁴⁵ Ngaeta propet e uusue i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *A God kei ha'a-uusulie taane ahutana iinoni. Aesaea 54:13* Oto ahutana mo iini ko rongo hunie walana Mama'a na ko lulu i sulie, kire ke si lae mai seeku. ⁴⁶ Nga ta'a-ta'a iini e ka'a leesie ue a Mama'a, ta'e ineu ha'ala nou leesie a God aana nou uure oto mai aana a Mama'a. ⁴⁷ No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri iini ko hiiwalaimoli eeku, nge e hele aana oto maurihe huu. ⁴⁸ Ineu oto ngaulaa nge ko niie maurihe. ⁴⁹ Mo aamamiu kire ngau-ngeu taane aana ngaulaa nge kire haara'ie aana mana, ta'e kire saronai mae mola i laona hanuesala. ⁵⁰ Ta'e mei ngeulaa nge e siho oto uure mai Lengi nge no ko ere-ere i sulie ienini e tohungai aopa. Aana iini ko ngaue, e sa'a he'i mae lo'u. ⁵¹ Ineu oto mei ngaulaa mauri nge e siho mai uure i Lengi. Na iini ko ngeu aana mei ngeulaa ienini kei meuri huu. Aana mei ngeulaa ne kei niie hunie, nge hasi'oku otona, aana no ko niie i tehula'ana walumalau hunie ke to'o aana maurihe.”

⁵² Oto mo Jiu kire ko tohungai saewasulie oto, na kire ko ere hailiu i matolada oto aani dolosinge uuri, “?A mwane ie kei niie hasi'ona akaelu uri taa eena?”

⁵³ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “No ko unue oto huni'omu uri mala omu ka'a ngaue hasi'ona a Kale Ni Iinoni, na omu ke inuhie apune, omu sa'a roro'a ni to'o aana ike maurihe i lalo aamiu. ⁵⁴ Na ta'ena nga iini nge ko ngeue hasi'oku na ko inuhie apuku, nge e to'o aana oto maurihe huu na ne kei ta'ea lo'u aana dinge ooreta. ⁵⁵ Aana hasi'oku oto hahu'ana mei ola ni ngaa, na apuku oto hahu'ei mei ola ni inu. ⁵⁶ Iini ko ngeue hasi'oku na ko inuhie apuku, nge ko ii'o susu oto i lalo aaku na ineu ne kei ii'o susu oto i lalo aana. ⁵⁷ A Mama'a, ingeie oto aahu'ine maurihe, na ingeie oto e uusunge'inieu mei. Nou to'o aana maurihe aena aana Mama'a, na urine lo'u mo iini ko ngeue hasi'oku kire kei hele aana maurihe aena aana ineu no ko niie hunire. ⁵⁸ Aana tohungai ngeulaa e siho mai uure i Lengi ni oto ngeena. E ka'a urihana ike ngaulaa nge mo aamamiu kire ngau-ngeue ka'u, ta'e kire saro mae mola. Iini ko ngeue mei tohungai ngeulaa no ko ere-ere i sulie ngeena, kei meuri huu.”

⁵⁹ A Jisas e unu-unue ahutana mo wala ni ha'a-uusulinge ienini wau i laona nume ni palo-palo mo Jiu i Kapaneam.

Mo Iini Hunge Kire Mamalo Mwaanie Lulu I Sulilana A Jisas

⁶⁰ Mo iini hunge aana mo pwaarongoisuli ingeie kire rongoa mo ha'a-uusulinge ngeena, oto kire ko te'uri, “Ha'a-uusulinge ienini e tohungai rongo aasa'a. ?A tei nge kei rongo hunie?”

⁶¹ Nga iini ka'a ha'arongoa ike a Jisas, ta'e ingeie e manata'inie mola maraana uri mo pwaarongoisuli ko ere-ere mumuni i sulie mei ha'a-uusulinge ngeena. Oto ko te'uri hunire, “?Uri mei olana ni oto ko da omu ka'a sare lulu i sulieu? ⁶² ?Ta'e nga taa nge omu kei lo'onga'inie aana maholo omu kei leesieu a Kale Ni Iinoni kei tahela'i ta'au i Lengi takoie leu nge nou uure aana? ⁶³ Li'oa Maa'i mone ko niie maurihe, nge mei ola mo iinoni sa'a roro'a ni hele aana ike aana nanamanga ikire maraada. Oto omu ke rongo diana mola hunie walaku, aana kire to'o aana nanamanga a Li'oa Maa'i hunie maurihe. ⁶⁴ Ta'e saehuu oto aana nga mo iini eemi ka'a hiiwalaimoli ike ue.” A Jisas e ere urine aena aana e manata'inie oto uure mai aehotalana, kira tei nge kire sa'a hiiwalaimoli ike aana, na iini uri taa nge kei pweloa. ⁶⁵ Na a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Aena mei olana nge nou unue huni'omu uri nga iini sa'a lae ike mai seeku na a Mama'a e ka'a toolea mai seeku.”

⁶⁶ Aena urine, mo iini hunge aana mo pwaarongoisuli a Jisas kire du'e aaliho'i, na kire ka'a sare lae lo'u pe'ie. ⁶⁷ Oto a Jisas ko dolosi aana aawalai pwaarongoisuli mwana rue uuri, “?Oto i'omu, uri omu ko sare lae oto no'one mwaanieu?”

⁶⁸ A Saemon Pita e aalamie oto ko te'uri, “?Melu ke si lae lo'u i tei, Poro paine? I'oe oto o to'o aana mo wala nge ko niie maurihe huu hunie iinoni. ⁶⁹ Melu hiiwalaimoli oto aamu, na melu saie uri i'oe oto Iini Maa'i e uure mai mwaanie a God.”

⁷⁰ Oto a Jisas ko si te'uri hunire, “T'omu oto aawalai mwane mwana rue nge nou lio hilisi'omu hunie omu ke lulu i sulieu, ta'e ngaeta iini eemiu nga li'oa aela nge mola aana.” ⁷¹ A Jisas e ere urine mola hoorana a Jiudas, kalena Saemon Iskariot. A Jiudas e talei ne'ie taane ngaeta iini aana aawalai pwaarongoisuli mwana rue, ta'e kei saronai pweloa mola ue a Jisas.

7

Mo Eesine A Jisas Kire Ka'a Hiiwalaimoli Ike Aana

¹ Oto puriha'ana walu ola ienini, a Jisas e si lae-lae hailiu mola i laona po'o ni henue i Kalili. E ka'a sare lae hailiu ike i laona po'o ni henue i Jiudia aena aana mo Jiu ta'au kire ko eri'apasie kire ke horo maesie. ² Maholona na ko kara'inie oto mo dinge paine ikire mo Jiu huni deu i sulie Houlaa Ni Aapa-aapa. †

³ Oto mo mwane aasine a Jisas kire mani hute, kire ko te'uri hunie, “O ke lae oto mwaanie i leu, na o ke lae ta'au hunie po'o ni henue paine i Jiudia uri hunie mo pwaarongoisuli i'oe kire ke leesie oto mo hu'i-hu'ite nge o ko esui'i ngeena. ⁴ Nga iini ka'a mumumunie ike nga taa ko esuie, mala uri saena hunie ke ne'i mwane paine na hunie ahutana mwala ke sai diana aana. Oto aana o ko sare asuie mo ola ngeena, o ke lae ta'au i uure haada'i i na'ona walumalau.” ⁵ Mo eesine a Jisas kire ere urine, aena aana ikire na kire ka'a hiiwalaimoli ike no'one aana.

⁶ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Pongiku e ka'a hule ue, ta'e i'omu, omu ke lae mola aena aana ta'ena nga maholo e diana mola huni'omu. ⁷ Mwala aana walumalau ie kire sa'a maaleledi'omu ike, ta'e ineu ni kire ko maaleledieu, aena aana no ko lae pe'i unu haata'inie uri nga taa kire ko esuie e aela. ⁸ I'omu, omu ke lae mola ta'au aana Houlaa Ni Aapa-aapa ngeena. Ineu, nou sa'a lae ike ue ta'au aana houlaa ngeena, na e ka'a hule ue aana maholo ineu.” ⁹ A Jisas e ere urine mango, oto e si oore mola hao aana po'o ni henue i Kalili.

A Jisas E Ha'a-uusulie

Mwala Aana Maholo

Houlaa Ni Aapa-aapa

¹⁰ Oto i purine mo mwane aasine kire lae mango ta'au i Jerusalem aana houlaa, nge a Jisas ko si lae lo'u i sulire. Ta'e e ka'a sare lae haada'i ike hunie mwala ke leesie.

¹¹ Oto mo na'ohai mwane mo Jiu ta'au i Jerusalem, kire ko hei-heitalea pe'i dolosinge hailiu uuri, “?A mwaena ni i tei?”

¹² Mwala oto hunge ikire ta'au i leune, na mo iini hunge aada ko talei kele sasawaru taane hailiu hunire i sulie a Jisas uuri, “Ingeie mwane diana

† 7:2 7:2 Houlaa Ni Aapa-aapa maholo hunie mo Jiu kire ke ii'o i laona mo aapa-aapa huni aamasito'o maholo mo weuwada kire ii'o i laona hanuesala aana pongine a Mosis. Leesie ka'u Levitikas 23:34 na Diutronomi 16:13.

ni ngeena.” Ngaeta mwala kire ko ere oolisire uuri, “Ha'ike, aana ko eeroa mola mwala.” ¹³ Ta'e nga iini aada e ka'a sare ere haada'i lo'u, aena aana kire ko meni me'ute'inie mola mo na'ohai mwane ikire.

¹⁴ Maholo ko hule oto i denumana e hui hei dinge aana houlaa ngeena, nge a Jisas e si hanetaa ta'au i laona lolata aana Nume Maa'i Peine na ko aehota ha'a-uusulie oto mwala i leune. ¹⁵ Mo na'ohai mwane mo Jiu ngeena kire ko tohungai pangata'i aana kire ko rongoa mo ha'a-uusulinge a Jisas. Oto kire ko te'uri, “A mwane ie nga iini e ka'a ha'a-uusulie ike. ?Oto e sai diana aana walu ola ienini ka'u uri taa?”

¹⁶ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “Mo ola no ko ha'a-uusuli eeni ie, ka'a mo ola ike tohuku. Ha'a-uusulinge ineu e uure mai mwaanie a God, iini e uusunge'inieu mei. ¹⁷ Mala nga iini ko ne'isae moute'i huni deu i sulie saena God, nge ha'alaa ke si lio saie ha'a-uusulinge ineu. Na ke si saie uri ohe e uure mai mwaanie a God wa ohe e uure mola mwaanie mo lo'onga'inge ineu maraaku. ¹⁸ Aana iinoni nge ko ere mola tohune, ingeie ngeena ko lo'ohie mola ha'apaina'alana maraana ni ngeena. Ta'e a tei nge ko sare ha'apaina'aa iini e uusunge'inieu mei, nge iini urine ko ere to'ohuu na nga mei eeronga ha'ike lo'u aana. ¹⁹ A Mosis e niie ka'u oto mo Ha'atolanga huni'omu, ta'e nga ta'a-ta'a iini eemi e ka'a lulu i sulii ike. ? Oto e ue ka'u omu ko si eri'apasie uri omu ke horo maesieu?”

²⁰ Oto mwala e loko ngeena kire ko aalamie a Jisas uuri, “!Mwae! !O ko tohungai pweu! ?Kira tei ni ko sare horo'i'o? !Sa'a mola, li'oa aaela oto aamu!”

²¹ A Jisas e aalamire oto ko te'uri, “Ta'a-ta'a mei ola ka'u nou esuie aana Dinge Maa'i ikie mo Jiu aana nou ha'a-uurie mwane e to'u ngeena, ta'e omu ko si meni upwesieu mola. ²² Ta'e i'omu no'one omu sai esu mola aana mo Dinge Maa'i. Mo aamamiu oto wau i na'o kire aehotaa tolahai torihesi'onga, na lo'u mei puri a Mosis e si ha'a-uuresie lo'u ha'atolanga i sulie torihesi'onga ngeena. Oto aana omu ko sare tola i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, ma'alana tohungai maholo hunie torihesi'onga e hule aana nga Dinge Maa'i, ta'e i'omu, omu ko lae pe'i esuie mola torihesi'onga ngeena. ²³ Oto ma'alana Dinge Maa'i, ta'e i'omu maraamiu, omu ko esuie torihesi'onga aana hai dingena hunie kele mwela mwane ngeena ke diana i sulie Ha'atolanga a Mosis. ?Oto e ue ka'u omu ko si saewasulieu haahie ha'a-uuringe nou esuie hunie ahutana sapena ngaeta mwane ke diana aana Dinge Maa'i? ²⁴ Mwaanie omu lei-leie ta'ena nga mei ola mola i sulie liotana, ta'e omu ke lei oto i sulie nga taa e to'ohuu.”

Mwala Hunge Ko Unue Ohe

A Jisas Ingeie A Kraes, Ta'e

Mo Na'ohai Mwane Kire Sere'inie

²⁵ Oto nga mo iini aana mwala ni Jerusalem ko te'uri, “Mwane nge mo rato ko eri'apasie uri kire ke horo maesie ni oto ie. ²⁶ !Ta'e lio ka'u! Ko ere-ere oto nana mwala, ta'e mo rato ngeena ka'a si unu-unue nga mei ola aana. ?Mwaanie ohe kire ko lo'o-lo'onga'inie uri a mwane ngeena ni oto a Kraes? ²⁷ Ta'e maholo a Kraes kei lae mai, nga ta'a-ta'a iini e sa'a saie ike uri e uure i tei. A mwane ngeena kolu meni saie ka'u mola hanue ingeie.”

²⁸ Oto a Jisas ko si ere paine maholo ko ha'a-uusuli ta'au i laona lolata aana Nume Maa'i Peine, “!Tau, omu saieu, na omu saie taane leu nou uure aana. Ta'e nou ka'a lae ike mola mai tohuku, na omu ka'a saie ike iini nge e uusunge'inieu mei, na ingeie e ka'a sai eero ike. ²⁹ Ineu ha'alaa nou

manata'inie, aena aana nou uure oto mwaanie na ingeie e uusunge'inie mei.”

³⁰ Oto kire ko si eri'apasie uri kire ke tapolie, ta'e e aasa mola, aena aana e ka'a hule ue aana maholo hunie ke mae. ³¹ Ta'e mo iini hunge aana mwala ngeena kire hiiwalaimoli aana Jisas, na kire ko dodolosi aada hailiu uuri, “?Maholo a Kraes kei lae mai, uri kei esuie nga mo tolimaa hunge liutaa aana mo iini a mwane ie ko esui'ine?”

³² Oto mo Parise kire rongoa mwala ko kele sasawarunge'inie walu olana i sulie a Jisas, oto ikire na mo na'ohai pris kire ko si uusunge'inie mo ramo kakakali aana Nume Maa'i Peine huni lae i tapolie a Jisas. ³³ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “No ko kele ii'o o'oru'e mola pe'i'omu, na no ko lae oto lo'u i saana iini e uusunge'inie mei. ³⁴ Omu kei lo'ohie, ta'e omu sa'a lio oodoie ike, aena aana omu sa'a lae ike i hule aana leu ne kei lai ii'o aana.”

³⁵ Oto mo na'ohai mwane mo Jiu kire ko lae pe'i ere-ere maraada uuri, “?A mwane ie kei lae i tei ni uri kolu sa'a lio oodoie lo'u? ?Mwaanie ohe kei lae i saana mwala ikolu aana mo po'o ni henuie mo Krik, wa ohe kei lae huni ha'a-uusulie mo Aapoloa Aaopa? ³⁶ Aana e unue uri kolu kei lo'ohie ta'e kolu sa'a lio oodoie ike, na uri kolu sa'a lae ike i hule aana leu kei lai ii'o aana. ?Nga mei taa ni e ere urine aana?”

³⁷ Oto aana dinge ooreta, nge e ne'i dinge paine oto liutaa aana houlaa ngeena, a Jisas e uure, oto ko ere paine uuri, “Mala uri nga iini ko maarou, nge ke lae mai seeku hunie ke inu. ³⁸ Mala oto mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri *Iini ko hiiwalaimoli eeku, nge huulaa aani wei nge ko niie maurihe kei hure'itaa mai mwaanie saena.*” † ³⁹ Maholo a Jisas e ere urine, e ere rarangana Li'oa Maa'i a God nge kei ii'o i lalo aana mo iini kire ko hiiwalaimoli aana. Aana maholona niilana Li'oa Maa'i e ka'a lae ike ue, aena aana ha'amanikulu'alana a Jisas e ka'a lae ike no'one ue.

⁴⁰ Oto maholo mwala ngeena kire rongoa ko ere urine, ngaeta mo iini aada kire ko si te'uri, “A mwane ie ni oto propet paine nge kolu ko maa-maa'oohiena.”

⁴¹ Ngaeta mo iini lo'u kire ko unue uuri, “Ingeie ni oto a Kraes.”

Ta'e ngaeta mo iini kire ko unue mola uuri, “?Uri a Kraes kei lae mai uure i Kalili? !Ha'ike! ⁴² Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri a Kraes kei uure oto aana komu a Deved Inemaui, na kei hute oto i Betlehem, aana huilume nge a Deved Inemaui e o'o'o aana.”

⁴³ Oto mwala ngeena kire ko si oopa i tehula'ana Jisas. Nga mo iini ko ere ha'adiana'aa, ta'e nga mo iini ko ere aelasie mola. ⁴⁴ Nga mo iini aada ko sare tapolie oto a Jisas, ta'e nga iini ka'a tari mwada'u ike aana.

⁴⁵ Maholo mo ramo kakakali kire aaliho'i ta'au i saana mo na'ohai pris na mo Parise, oto kire ko dolosi aada uuri, “?E ue omu ka'a toolea oto poi a Jisas?”

⁴⁶ Oto kire ko aalamire uuri, “!Nga iinoni hunie ke ere ni saenanaunge lo'u mala a mwaena, ha'ike oto oo'oo!”

⁴⁷ Oto mo Parise ko aalamire uuri, “?Mwaanie ohe a mwaena e pwelo'omu no'one mola? ⁴⁸ ?Uri nga iini aana mo na'ohai mwane wa mo Parise kire hiiwalaimoli aana? ⁴⁹ !Ha'ike! Ta'e pulitaa ni iinoni reu mola kire hiiwalaimoli aana. Ta'e ikire, kire ka'a saie ike nga mei ola aana mo Ha'atolanga a Mosis, na a God ke si ha'aloire.”

⁵⁰ Oto a Nikodimas, ngaeta mwane aana mo Parise nge e lae ka'u i leesie a Jisas i na'o, na ingeie nga iini aana mo mwane paine ngeena ko te'uri hunire, ⁵¹ “?Uri mo Ha'atolanga ikie e sai toli'aasie hunie kie ke lei mae

† 7:38 7:38 Ohe a Jisas ko ere i sulie Aesaea 58:11.

aana nga iinoni na kie ka'a hola'i rongo diana aana, na lio oodoie nga taa nge e dau aelasie? Nou saie ha'ike.”

⁵² Oto kire aalamie, kire ko si te'uri, “?Uri i'oe no'one o uure i Kalili? O ke lio diana aana ka'u mo Uusu-uusu Maa'i, na o ke leesie nga ta'a-ta'a propet e ka'a lae ike mai uure mwaanie i Kalili.” ⁵³ Oto kire mani ta'ela'i, kire ko si eeliho'i takoie mo nume ikire.†

8

Kire Lupwe'i Leie Mola

Ngaeta Keni E Aeni Ola

¹ Oto a Jisas e lae ta'au aana uuwo nge kire haara'inie Uuwo Ni Ei Olif.

² Na oto i maahu'o-hu'o aana hai dinge lo'u mola i sulie, a Jisas e he'i eeliho'i lo'u ta'au i lolata aana Nume Maa'i Peine. Oto ahutana mwala e ruru mei saana, e si ii'o i aano huni ha'a-uusulire.

³ Oto mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis na mo Parise kire toolea mai ngaeta keni nge kire tapolie maholo ko aeni ola pe'ie nga poro aaopa. Oto kire toolea oto mai i matolada, kire ko si te'uri hunie a Jisas, ⁴ “Ha'a-uusuli, a keni ie melu tapolie maholo ko ae'aeni ola ue pe'ie mwane aaopa mwaanie poro ingeie. ⁵ Aana mo Ha'atolanga ikie, a Mosis e unue uri kie ke uu'i maesie aani heu mo keni nge kire ko tete'urine. ?Oto i'oe, nga taa o kei unue aana?” ⁶ Kire lupwe'i dodolosi mola urine huni pweloa a Jisas, hunie uri kire ke ha'asusu eero-eero i lengine.†

Ta'e a Jisas e ooroma'i mola i aano, na ko uusu-uusu i mwakano aana ri'i-ri'ine. ⁷ Mo ha'a-uusuli na mo Parise kire ko lae pe'i dodolosi lo'u aana, oto lae-lae a Jisas e uure hala-hala i lengi, ko si te'uri hunire, “Mala nga iini hikemiu ko saie uri e ka'a dau hu'isie ike ue nga mei ooraha'aa, nge ke hola'i uu'ie a keni ie aani heu.” ⁸ Oto e he'i ooroma'i lo'u i aano, ko uusu-uusu lo'u i mwakano aana ri'i-ri'ine.

⁹ Maholo mo ha'a-uusuli na mo Parise kire rongo urine, kire ko si aehota oopa mwaanie. Mo repo ni mwane oto kire hola'i lae, nga iini ko lae, na nga iini e lae lo'u. Oto lae-lae ta'e a Jisas mola e si oore maraana pe'ie a keni ngeena i matolana mwala i laona lolata ngeena.

¹⁰ A Jisas e uure hala-hala, oto ko te'uri hunie a keine, “?Mwala ngeena oto i tei? ?Uri nga iini e ka'a oore lo'u huni lei mae aamu?”

¹¹ Oto a keine ko aalamie a Jisas uuri, “Nga ta'a-ta'a iini ha'ike lo'u, Poro paine.”

A Jisas ko si unue hunie a keine uuri, “Ineu, na nou ka'a lei mae ike no'one aamu. O ke lae oto, ta'e mwaanie o he'i ooraha'aala lo'u.”

A Jisas Oto Raa-raa

Hunie Walumalau

¹² Oto a Jisas ko he'i ere uuri lo'u hunie mo Parise, “Ineu oto raa-raa hunie mo iinoni aana walumalau. Iini ko lulu i sulieu, e sa'a he'i lae lo'u i laona rodohono, ta'e kei to'o aana raa-raa nge e sai niie maurihe.”

¹³ Oto mo Parise ko si te'uri hunie, “?Oe mola ni o ko ere i suli'o maraamu ngeena, na nga taa o ko unue ngeena e ka'a to'ohuu ike.”

† **7:53** 7:53 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire ka'a to'o aana ike mo tatala uure aana Jon 7:53 lae hule aana Jon 8:11. † **8:6** 8:6 Aana Ha'atolanga mo Jiu e unue uri iini ko aeni ola, horo-maesilana kei lae. Ta'e mo Rom ka'a toli'aasie ike hunie mo Jiu ke lei maesie nga iini. Oto mo Parise kire lupwe'i dolosi aana a Jisas hunie kei aala uri taa. Mala uri kei unue uri kire ke uu'i maesie, nge e waelie ha'atolanga mo Rom eena. Ta'e mala uri kei unue uri kire ke toli'aasie mola a keine, nge e waelie ha'atolanga mo Jiu eena.

¹⁴ Oto a Jisas e aalamire ko si te'uri, “!Ha'ike! Ma'alana no ko ere i sulieu maraaku urine, ta'e nga taa nou unue e to'ohuu taane. Aana ineu nou saie leu nou uure mai mwaanie, na leu no ko lae hunie. I'omu, omu ka'a saie ike leu nou uure mai mwaanie, wa leu no ko lae hunie. ¹⁵ I'omu, omu ko lei-lei mola i sulie tolahai iinoni ni welumalau. Ineu, nou sa'a leie ike nga iini urine. ¹⁶ Ta'e mala uri ne kei leie nga iini, ne kei lei oodo-oodo mola aana. E to'ohuu oto aena aana nou ka'a sai lei ike maraaku, aana Aamaku nge e uusunge'inieu mei nge kei pe'ieu. ¹⁷ Mo Ha'atolanga i'omu maraamiu e unue uri mala nga ro iini ko meni unue ta'a-ta'a mei ola, nge ha'alaa omu sai hiiwalaimoli aana nga taa kire ko unuena. ¹⁸ Oto ineu oto ngaeta iini huni ere i sulieu, na Aamaku nge e uusunge'inieu mei, ingeie oto ruana nga iini huni ere ha'a-oaie nga taa no ko unue i sulieune.”

¹⁹ Oto kire ko si dolosi aana Jisas uuri, “?Oto aamamu ingeie i tei?”

A Jisas e aalamire oto ko te'uri, “Omu ka'a saie ike, ka'u omu ka'a saie ike no'one Aamaku. Mala uri omu ke saie, ha'alaa omu saie oto no'one Aamaku.” ²⁰ A Jisas e unue mo wala ienini aana maholo e ha'a-uusulie mwala ta'au i laona lolata aana Nume Maa'i Peine kara'inie leu nge mwala ko nii-nii to'oha aana. Na nga iini e ka'a tapolie ike, aana e ka'a hule ike mone ue aana maholo hunie ke mae.

A Jisas E Unue Kei Ooli I Saana

A Mama'a Ta'e Mwala Hunge

Kire Ka'a Rongo Saie Ike

²¹ Oto a Jisas e he'i te'uri lo'u hunire, “Ne kei lae oto mwaani'omu, na omu kei hei-heitaleau taane, ta'e omu sa'a lio oodoie ike. Na aena urinena nge mo ooraha'aa i'omu kei ii'o ue aamiu lae hule aana omu kei mae. Oto omu sa'a lae ike aana leu no ko lae aana.”

²² Oto mo na'ohai mwane mo Jiu ngeena, kire ko te'uri hunire maraada, “E unue uri kolu sa'a lae ike aana leu ko lae aana. ?Mwaanie e lo'onga'inie uri kei lai horo'ie maraana?”

²³ A Jisas e aalamire oto ko te'uri, “I'omu mwala mola aana walumalau mei aano ie ni ngeena, ta'e ineu nou lae mai uure ta'au i Lengi. I'omu, omu uure mwaanie walumalau ie, ta'e ineu, nou ka'a uure ike mwaanie walumalau ie. ²⁴ Aena ngeena nou unue oto huni'omu uri mo ooraha'aa i'omu sae'aasileni e sa'a lae ike huni'omu. Mala uri omu ka'a hiiwalaimoli ike aana uri ineu oto iini e ii'o huu,† nge mo ooraha'aa i'omu kei ii'o mola ue aamiu hule aana omu kei mae.”

²⁵ Oto kire ko si dolosi aana a Jisas uuri, “?I'oe ni a tei?”

Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “Ineu oto iini nge nou unue ka'u oto huni'omu. ²⁶ Mo ola hunge taane ue aaku huni unu'i huni'omu na huni lei'omu eeni, ta'e nou ka'a unu'i ike mola tohuku, aana no ko unue mola hunie walumalau walana iini e uusunge'inieu mei, na ingeie oto iini walaimolinge nge aana.” ²⁷ Ta'e mwala kire ka'a rongo saie ike mola uri a Jisas ko ere-ere hunire i sulie Aamana.

²⁸ Oto a Jisas ko si te'uri hunire, “Maholo omu kei ta'eau a Kale Ni Iinoni i lengi pe'ie hai ei, nge omu ke si saie uri ineu oto iini e ii'o huu. Nou ka'a da ike taane nga mei ola tohuku, ta'e no ko unu-unue mola mo ola a Mama'a e ha'a-uusulieu eeni. ²⁹ Na iini e uusunge'inieu mei, ingeie taane pe'ieu, e

† **8:24** 8:24 Aana a Jisas e unue uri ingeie oto “Ineu oto nou ii'o huu” nge ko haata'inie uri ingeie oto a God, aana satana a God ni ngeena, nge e unue hunie a Mosis oto i na'o. Leesie Eksodas 3:14. Aana erenga mo Jiu, satai ola ngeena nge “Tawe.”

ka'a toli'aasieu ike mola maraaku, aena aana no ko hele i sulie saena mola tarau.”

³⁰ Oto maholo ko ere-ere ue, mo iini hunge aada kire unue uri kire ko hiiwalaimoli oto aana.

A Jisas E Unue Uri

Mo Mwela Ko Haa-haata'inie

Tolahana Mo Aamada

³¹ Oto a Jisas ko si te'uri hunie mo Jiu nge kire unue kire hiiwalaimoli aana ngeena, “Mala uri omu kei lulu i sulie mo ha'a-uusulinge ineu, nge omu ke si ne'i pwaarongoisuli ineu oto to'ohuu. ³² Oto omu ke si manata'inie walaimolinge aana God, na walaimolinge ngeena ke si da omu ke ii'o luheta'i mwaanie nanamanga nge omu ko esu ni ho'o nana.”

³³ Oto kire aalamie a Jisas uuri, “!Ha'ike eena! I'emi mo weuwana Ebrahim, na emi ka'a asu ni ho'o ike ue nana nga iini. ?E ue nge o ko unue uri walaimolinge ke si da emi ke ii'o luheta'i?”

³⁴ Oto e aalamire uuri, “No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri nga iini nge ko oora-ooraha'aa, ingeie ngeena ko esu ni ho'o oto aana ooraha'aa eena. ³⁵ Omu meni saie taane uri iinoni ko esu ni ho'o mola, e sa'a ii'o oto huu pe'ie poro paine nge e to'o aana. Ta'e tohungai Kalena poro paine aana nume, ingeie oto kei ii'o oto huu pe'ie aamana, na pe'ie ta'a-ta'a nanamanga no'one mala ingeie. ³⁶ Oto mala uri a Kale ko luhesi'omu, nge ha'alaa omu ko ii'o luheta'i to'ohuu. ³⁷ Nou lio saie taane uri i'omu mo weuwana Ebrahim. Ta'e aena aana omu ka'a sare hiiwalaimoli ike aana walaku, nge omu ko eri'apasie mola uri omu ke horo maesieu. ³⁸ Ineu, no ko ere-ere mola i sulie mo ola nou leesi'i aana Aamaku, ta'e i'omu, omu ko deu i sulie nga taa aamamiu e unue huni'omu.”

³⁹ Oto kire aalamie a Jisas uuri, “!Aamameelu to'ohuu oto a Ebrahim, mwae!”

Oto a Jisas e te'uri hunire, “!Ha'ike! Aana mala uri i'omu mo kalena Ebrahim to'ohuu, ha'alaa omu ko kara'i esuie mo ola diana nge e au'esui'i. ⁴⁰ Ta'e i'omu, omu ko si eri'apasie mola uri omu ke horo'ieu i tehula'ana uri ineu no ko sare ha'arongo'omu aana mo wala to'ohuu nou rongo'i mwaanie a God. A Ebrahim e ka'a tete'urine ike. ⁴¹ I'omu, omu ko deu oto mola i sulie tolahana tohungai aamamiu ni ngeena.”

Oto kire ko aalamie uuri, “!Ha'ike eena! !I'emeelu nga mo kaleni aroaro ha'ike! A God maraana oto aamameelu, na i'emeelu oto mo tohungai kalena.”

⁴² Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Mala uri a God ke ne'i aamamiu to'ohuu, ha'alaa omu manata diana hunieu, aena aana nou uure oto mai mwaanie a God na ineu oto i seemiu ie. Nou ka'a lae ike mola mai tohuku, ta'e ingeie ni e uusunge'inieu mei. ⁴³ ?E ue nge omu ka'a sai rongo saie nga taa no ko unu-unue? Omu ka'a sai rongo saie aena aana omu ka'a sare rongo ike hunie walaku. ⁴⁴ I'omu oto mo kalena a Pwelu Eero-eero, na saemiu uri omu ke lae mola i sulie mo ne'isaenga ingeie. Oto tarau, ingeie iini e talei horo mola, na e leledie walaimolinge, aena aana walaimolinge ha'ike no'one aana. Maholo ko ere aani eeronga, nge ko ere-ere oto aana tohungana erenga ni henuie ingeie eena, aena aana ingeie iinoni eero-eero, na ingeie aamana oto mo eeronga.

⁴⁵ “Ta'e ineu mone no ko ere aana walaimolinge, na aena mei olana nge omu ka'a sare hiiwalaimoli ike aaku. ⁴⁶ ?A tei iini hikemiu e sai haata'inie uri nou deu hu'isie nga mei ooraha'aa? No ko ere-ere mola aana walaimolinge. ?Ta'e e ue ka'u omu ka'a sai hiiwalaimoli eeku? ⁴⁷ Nga iini

oto e uure aana God ha'alaa ko rongo hunie walana God. Ta'e i'omu, omu ka'a sare rongo ike hunie walana, aena aana i'omu mone nga mo iini a God ha'ike.”

⁴⁸ Oto mo na'ohai mwane mo Jiu ngeena, kire ko unue hunie a Jisas uuri, “!Aaii! Si'ue, melu ere to'ohuu oto, aana melu unue uri i'oe mwane aela ni Samaria, na uri li'oa aela nge aamu.”

⁴⁹ Oto a Jisas e aalamire uuri, “Nga li'oa aela ha'ike aaku. Ineu no ko ha'ama'u aana Aamaku, ta'e i'omu omu ko si ere aelasieu mola. ⁵⁰ Ineu nou ka'a ari'apasie ike manikulu'anga nakue maraaku. Ta'e iini ko eri'apasie ne ke manikulu'e e ii'o taane, na ingeie oto iini kei leie walumalau. ⁵¹ No ko unue oto huni'omu uri ta'ena nga iini ko lulu i sulie walaku, e sa'a mae oto oo'oo.”

⁵² Oto mo na'ohai mwane ngeena ko te'uri lo'u hunie a Jisas, “Melu ko si lio saie uri li'oa aela nge aamu to'ohuu eena. Aana a Ebrahim e mae oto, na oto ahutana mo propet kire mani mae mango. Ta'e i'oe o ko si unue uri ta'ena nga iini ko lulu i sulie walamu, e sa'a mae oto oo'oo. ⁵³ ?Ohe o lo'onga'inie uri i'oe o paine liutaa aana weuwaka a Ebrahim? Ingeie, e mae oto na ahutana mo propet kire mae oto no'one. ?Oto o ko lo'onga'inie uri i'oe a tei eena?”

⁵⁴ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Mala uri ne kei ha'amanikulu'aau mola maraaku, nga mei lo'onga'inge ha'ike aana manikulu'anga ineu ngeena. Ta'e iini nge ko ha'amanikulu'aau oto Aamaku, iini nge omu ko unue oto uri ingeie God i'omu. ⁵⁵ I'omu hule aana omu ka'a saie ike, ta'e ineu ha'alaa nou sai diana aana. Oto mala ne ke unue uri nou ka'a saie ike, nge ne kei ne'i iinoni eero-eero no'one mala i'omu eena. !Ta'e ha'ike! Nou sai diana aana taane, na no ko lulu i sulie walana. ⁵⁶ Weuwaka a Ebrahim e sae-sae diana aana e lo'onga'inie kei leesie pongiku. Oto e leesieu taane, na e tohungai saemango oto hiito'o.”†

⁵⁷ Oto mo na'ohai mwane mo Jiu ngeena, ko te'uri lo'u hunie a Jisas, “I'oe hule aana nga lime aawalai helisi e ka'a mango ue aamu. ?Oto o ko si unue uri o leesie a Ebrahim oto wau i na'o? !Aaii!”

⁵⁸ Oto a Jisas e te'uri hunire, “No ko unue oto huni'omu uri, a Ebrahim e si hute, na ineu, nou ii'o oto.”

⁵⁹ Oto kire so'o hau huni uu'i maesie, ta'e a Jisas e liu mumuni mola mwaanire, e si lae oto mwaanire Nume Maa'i Peine.

9

A Jisas E Ha'a-uurie Mwane E Hute Na E Ulu Oto

¹ A Jisas e lae-lae, na ko leesie mwane e hute na e ulu oto. ² Oto mo pwaarongoisuli ingeie ko dolosi aana uuri, “?Ha'a-uusuli, a tei ni e ooraha'aala ka'u nge e asuie a mwane ie e hute na e ulu oto uuri ie? ?Ohe e hute urine i tehula'ana mo ooraha'aanga ingeie maraana, wa i tehula'ana mo ooraha'aanga e ro mau'ana ingeie?”

³ A Jisas e aalamire oto ko te'uri, “Ulunge ingeie ngeena, ka'a ike i tehula'ana nga mei ooraha'aanga ingeie maraana wa uri e ro mau'ana ingeie. E ulu urine hunie uri haata'inilana nanamanga a God ke lae maholo ha'a-uurilana kei lae. ⁴ Maholo kolu ko mau-meuri ue e urihana mola e dai-dengi ue, na kolu sai esu oto nana iini e uusunge'inieu mei. Ta'e aana maholo kei rodo oto, na nga iini e sa'a asu ike lo'u. ⁵ Maholo nou ii'o ue mai laona walumalau, ineu oto raa-raa hunie walumalau.”

† **8:56** 8:56 A Ebrahim e leesie a Jisas mola aana hiiwalaimoli ingeie e susu. Oto e lio saie uri a Ha'a-uuri kei lae mai to'ohuu, na ingeie oto a God. Leesie Hibru 11:13.

⁶ A Jisas e ere mango urine, e si ngisu i mwakano na ko esuie mei pwii-pwii aana ho ngisu ngeena. Oto e aaloha'inie mei pwii-pwii ngeena i maana a mwaena, ⁷ ko si unue hunie uuri, “O ke lae hodalie maamu i laona lama i Saeloam.” (Ne'isaenga aana mei wala aana ere-erenga mo Jiu “Saeloam” ngeena nge “Uusunge'inie.”) Oto a mwaena e lae, e hodalie maana e si eeliho'i poi, na ko lio-lio oto.

⁸ Oto mwala e ii'o kara'inie aana hanue ingeie na mo iini e talei lee-leesie ka'u aana e susuke to'oha hola'ina'o, kire ko dolosi heiliu aada uuri, “?Uri mwane nge e talei susuke to'oha ni oto ie?”

⁹ Nga mo iini kire ko unue uuri, “Ingeie ni otona.”

Ta'e ngaeta mo iini kire ko unue lo'u uuri, “!Ha'ike! Ingeie ha'ike, ta'e e lio mola mala ingeie.”

Oto a mwaena maraana ko unue uuri, “Ineu ka'u oto mwane nge nou susuke oto i na'o ngeena.”

¹⁰ Oto kire ko dolosi aana uuri, “?Nga taa nge e da o ko lio-lio lo'u ngeena?”

¹¹ A mwaena e aalamire, oto ko te'uri, “Mwane satana a Jisas e da mei pwii-pwii, oto e aalohie maaku aana, e si unue hunieu uri ne ke lai hodalie maaku i Saeloam. Oto nou lae, nou hoda maa mango mola, na no ko lio-lio oto lo'u.”

¹² Oto kire ko dolosi aana a mwaena uuri, “?Ingeie oto i tei?”

E aalamire uuri, “Nou ka'a saie oto.”

Mo Parise Kire Ka'a

Ilenimwa'e Ike Haahie

Ha'a-uurilana Mwane E Ulu

¹³ Oto kire toolea mwane nge e ulu ke'u ngeena i saana mo Parise. ¹⁴ Na hai dinge nge a Jisas e da mei pwii-pwii na e tahanan maana mwane e ulu ngeena aana, Dinge Maa'i Mo Jiu ni ngeena. ¹⁵ Oto mo Parise ko dolosi lo'u aana mwaena mala mwala nge kire hola'i dolosi ke'u aana uri nga taa ni e da maana nge ko lio-lio oto lo'u.

Oto e unue hunire uuri, “E aalohie maaku aana mei pwii-pwii, oto nou hodalie maaku nge no ko lio-lio oto lo'u ie.”

¹⁶ Oto ngaeta mo Parise ko te'uri, “Mwane nge e asuie mei ola ienini, e ka'a uure ike aana God, ka'u e ka'a kineta'inie ike ha'atolanga aana Dinge Maa'i.”

Ta'e ngaeta mo iini ko unue uuri, “Iinoni ooraha'aala e sa'a asuie ike mo hu'i-hu'ite mala ienini,” Oto mei oopanga ko reu i matolada mo Jiu i tehula'ana mo wala ienini.

¹⁷ Oto mo Parise kire he'i dolosi lo'u aana a mwaena uuri, “?Ha'alaa e tahanan maamu urine, oto i'oe, nga taa nge o kei unue aana a mwane ngeena?”

Oto a mwaena e aalamire uuri, “Ingeie nga propet.”

¹⁸ Ta'e mo na'ohai mwane aana mo Jiu ngeena ka'a sare hiiwalaimoli ike aana uri a mwane ngeena e ulu-ulu ke'u, na ko lio oto lo'u. Oto kire haro soie lo'u aamana na nikana, ¹⁹ na kire dolosi aadarue uuri, “?A kalemere'i ni ie? ?Uri ingeie ni more unue e hute na e ulu oto? ?Oto nga taa nge e da ko lio-lio oto lo'u ngeena?”

²⁰ Oto aamana na nikana mwaena e aala, na kirerue ko te'uri, “Mere saie uri mwane kalemere'i ni ie, na mere saie uri e hute na e ulu oto. ²¹ Ta'e mere ka'a saie ike uri nga taa e da nge ko lio-lio oto lo'u ie, wa mere ke saie uri a tei ni e tahanan maana. Omu ke dolosi mola aana. Ingeie e rato oto hunie ke aala maraana.” ²² Aamana na nikana kirerue ere urine, aena

aana kirerue ma'ute'inie mo na'ohai mwane aana mo Jiu. Aana kire unue oto uri nga iini ko hiiwalaimoli aana a Jisas uri ingeie a Kraes, kire kei ne'ie i sinaha mwaanie nume ni palo-palo mo Jiu. ²³ Aena mei olana nge aamana na nikana kirerue unue uuri, "E rato oto. Omu ke dolosi mola aana."

²⁴ Oto kire ko he'i soie lo'u mwane nge e ulu ke'u ngeena mai saada, na kire ko te'uri hunie, "O ke ere to'ohuu mola huni ha'amanikulu'aa God, na mwaanie o eero lo'u. Aana i'emeelu, melu saie uri a mwane ngeena, ingeie iinoni ooraha'aala."

²⁵ Oto a mwaena ko aalamire uuri, "Nou ka'a saie ike uri ingeie nga mwane ooraha'aala wa ha'ike. Ta'a-ta'a leu mola nou saie, nge uri nou ulu ke'u, na ie no ko lio-lio oto lo'u."

²⁶ Oto kire ko dolosi lo'u aana a mwaena uuri, "?E ua'o? ?E tahanan maamu uri taa?"

²⁷ A mwaena e aalamire oto ko te'uri, "Nou unue ka'u oto huni'omu, ta'e omu ka'a sare rongo hunieu. ?E ue nge omu ko sare rongoa uri ne ke ladoa lo'u nga taa e raune? ?Ohe omu ko sare ne'i pwaarongoisuli ingeie lo'u no'one?"

²⁸ Oto kire ko si tohungai ere aelasie na kire ko unue lo'u uuri, "I'oe oto ngaeta pwaarongoisuli a mwane aela ngeena, ta'e i'emeelu, melu ko lulu i sulie a Mosis, propet paine i'emeelu. ²⁹ Kie mani saie uri a God e ere to'ohuu hunie a Mosis, ta'e a mwane aela ngeena, na hule aana melu ka'a saie ike uri e uure i tei."

³⁰ Oto a mwaena e aalamire ko te'uri, "!Aana e urine na mei ola ni pangata'inge! Omu ka'a saie ike uri e uure i tei, ta'e ingeie nge iini e tahanan maaku. ³¹ Kie mani saie uri a God e ka'a sai rongo ike hunie kira ooraha'aala, ta'e e sai rongo mola hunie mo iini kire manata'inie a God na ko deu i sulie saena. ³² Uure oto mai i aehotalana walumalau, nga iini e ka'a rongoa ike ue nga ta'a-ta'a iinoni ke tahanan maana nga iini e hute na e ulu oto. ³³ Mala uri mwane nge e tahanan maaku ie ke su'uri uure mai mwaanie a God, ha'alaa e sa'a roro'a ni esuie ike nga mei ola urine."

³⁴ Oto kire aalamie na kire ko te'uri hunie, "!I'oe o hute, na o ooraha'aa oto! ?Uri o ko sare ha'a-uusuli'emeelu?" Oto kire si aasie i sinaha mwaanie nume ni palo-palo.

A Jisas E Haata'inie Uri

Ulunge Aani Sae E Aela

Liutaa Aana Ulunge Aani Maa

³⁵ Maholo a Jisas e rongoa uri kire aasie mwane nge e tahanan maana i sinaha, oto e lae lo'ohie na ko dolosi aana uuri, "?Uri o hiiwalaimoli taane aana a Kale Ni Iinoni?"

³⁶ Oto a mwaena e aalamie uuri, "?A tei ni ingeie, Poro paine? O ke unue odoieu hunie ne ke hiiwalaimoli aana."

³⁷ Oto a Jisas ko te'uri hunie, "O leesie ka'u oto, na ingeie ka'u oto ko ere-ere pe'i'o ie."

³⁸ Oto a mwaena e si te'uri, "!Nou hiiwalaimoli oto aamu, Poro paine!" Oto e pouruuru i na'ona a Jisas, na ko palo-paloa oto.

³⁹ Na a Jisas e te'uri, "Nou lae mai laona walumalau ie hunie uri tohungai ii'onga mo iinoni ke haada'i. Mo iini e ulu aana kire ka'a lio saie ike walaimolinge i sulie a God, ne kei da uri kire ke lio-lio lo'u. Na mo iini kire ko eero mola uri kire lio saie walaimolinge i sulie a God, ne kei haata'inie mola uri ikire mo iini e ulu."

⁴⁰ Ngaeta mo Parise nge kire uure wau kara'inie kire rongoa a Jisas e ere urine, oto kire ko dolosi aana uuri, “?Uri o ko unue uri i'emeelu ni melu ulu?”

⁴¹ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Mala uri omu ke ulu to'ohuu aena aana omu ka'a rongo saie ike walaimolinge, nge ha'alaa omu ka'a roro'a ike aana ooraha'aa. Ta'e aana omu ko unu-unue uri omu ko lio-lio mola na uri omu saie walaimolinge, ngeena omu roro'a aana ooraha'aanga i'omu.”

10

A Jisas Oto Kakalihe Diana

Hunie Mo Sipu

¹ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u uuri, “No ko unue oto huni'omu uri iinoni nge e ka'a sili ike i sulie maa aana para ni sipu ta'e ko hane mola aana nga leu aaopa, ingeie iinoni peli-peli na iini horo-horo. ² Ta'e tohungei kakalihe hunie mo sipu, ingeie oto ko sili mola i sulie maa aana para. ³ Na mwane nge ko kakalie maai para ko tahananie maa talana tohungei kakalihe. Oto tohungei kakalihe ko soie mo sipu ingeie aana satada, na kire rongoa saie walana na kire ko lae oto mai saana. Oto a kakalihe ko si ha'ataaire i sinaha takoie leu nge hahalisi kohi huni ngeue e ii'o aana. ⁴ Maholo ko ha'a-iisitaanga'inie ahutana mo sipu ingeie, nge ko si na'oda. Na mo sipu ingeie ko lulu i sulie, aena aana kire rongoa saie walana. ⁵ Mala uri nga iinoni aaopa kei lae mai saana mo sipu kire sa'a roro'a ni lulu i sulie ike, ta'e kire kei tehi mola mwaanie aena aana kire ka'a rongo saie ike walana.”

⁶ A Jisas e unue mei aalahuunge ie hunire, ta'e kire ka'a saie ike uri nga taa ni ko sare unue hunire. ⁷ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “No ko unue oto to'ohuu huni'omu, ineu oto domana maa hunie mo sipu. ⁸ Ahutana mo iini kire hola'i lae mai i na'oku nge kire unue uri ikire mo kakali sipu, ikire mwala peli-peli na mwala horo-horo mola. Oto mo sipu ka'a rongo ike hunire. ⁹ Ineu oto domana maa nge mo sipu ko liu-liu aana, aana kire ko sili mei i laona para hunie kire ke ii'o sapemawa, na kire ko iisi-iisitaa lo'u huni lae i lo'ohi ngeulaa. Oto e urine lo'u eeku, aana iini ko liu i seeku ha'alaa ha'a-uurilana ko lae, na kei oodoie mo ola diana huni pe'ie mauriha'ana. ¹⁰ Iinoni peli-peli ko lae mola mai huni peli na huni horo na huni waelie mola nga mo ola. Ineu, nou lae mai uri hunie kire ke hele aana maurihe huu, maurihe nge nga mei ola diana e ka'a ai'aa ike mwaanie.

¹¹ “Ineu oto a kakalihe diana, iini e mwa'e-mwa'e ni mae honotana mo sipu. ¹² Iinoni eu'esu nge ko hele waaite mola huni lio i sulie mo sipu, e aaopa mwaanie a kakalihe iini e to'o aana oto mo sipu. Maholo iinoni eu'esu ko leesie wawaulo ko lae mai, oto ko tehi mola mwaanie mo sipu. Oto wawaulo ngeena ko si polahi'i na kire ko tatanga hailiu oto. ¹³ Iinoni eu'esu ngeena ko tehi mola urine, aena aana ko esu uei waaite mola, na e ka'a tohungei manata diana ike hunie mo sipu.

¹⁴⁻¹⁵ “Ineu oto a kakalihe diana. Mala oto a Mama'a e saieu na ineu nou saie a Mama'a, e urine no'one mola mala ineu, nou saie mo sipu ineu, na ikire, kire saieu. Na nou mwa'e-mwa'e oto ni mae honotani. ¹⁶ Nou to'o aana taane ngaeta mo sipu na ikire ha'ike ue i laona para ni sipu ineu. Ta'e ne kei haro toole'i taane ue mai hunie kire ke ii'o pe'ie mo iini kire ii'o oto i laona para. Kire kei haro ne'ie ta'a-ta'a hakaa ni sipu mola, na ineu oto ta'a-ta'a kakalihe nge kire sai rongoa hunie. ¹⁷ A Mama'a e manata diana hunieu, aena aana nou mwa'e-mwa'e ni toli'aasie mauriha'aku hunie uri ne ke si hele aaliho'i lo'u aana. ¹⁸ Nga iini ka'a ta'aasie ike mauriha'aku

mwaanieu. Ineu, nou toli'aasie mola maraaku. Nou to'o aana nanamanga huni toli'aasie mola maraaku, na nou to'o aana nanamanga no'one huni tola aaliho'i lo'u aana. Na nga taa Aamaku e unue mei ola ne kei esuie ni otona.”

¹⁹ Oto mei oopanga ko reu lo'u i matolada mo na'ohai mwane mo Jiu i tehula'ana mo wala ienini. ²⁰ Mo iini hunge aada ko unue uuri, “!Li'oa aaela nge aana! !A mwaena ko tohungei hero-hero oto! ?Aana e ue omu ko rongo hunie?”

²¹ Ta'e ngaeta mo iini aada ko te'uri, “!Inoni li'oa aaela aana, e sa'a unue ike mo ola urini. ?Na uri li'oa aaela e sa'a tahananie ike maana mwala e ulu? !Ha'ike oto oo'oo!”

Mwala Kire Sere'inie A Jisas

²² Oto aana mo waro-warō wawai ni iihū'ure, e hule oto aana maholo hunie Houlaa Ni Ha'amaa'ilana Nume Maa'i Peine i Jerusalem. ²³ A Jisas ingeie i laona lolata aana Nume Maa'i Peine, na ko liu aana Leu Ni Haa-haanaku a Solomon Inemaui. ²⁴ Oto ngaeta mo na'ohai mwane mo Jiu kire lae mai loko ahuie a Jisas, kire ko si dodolosi aana uuri, “?Melu kei maa'oohi tewa uri taa, i na'ona o kei unu haada'i aana oodoi'emeelu uri i'oe a tei? Mala uri i'oe a Kraes to'ohuu, o ke unue oto oodoi'emeelu.”

²⁵ Oto a Jisas ko aalamire uuri, “Nou unue ka'u oto huni'omu, ta'e omu ka'a sare hiiwalaimoli ike aaku. Mo hu'i-hu'ite nge no ko esui'i aana satana Aamaku, kire haata'inie taane oto uri ineu a tei. ²⁶ Ta'e omu sa'a hiiwalaimoli ike aaku aena aana i'omu nga mo sipu ineu ha'ike. ²⁷ Mo sipu ineu kire rongo saie walaku, na kire ko lulu i sulieu. Nou sai diana aada, ²⁸ na no ko niie maurihe huu hunire, oto kire sa'a ai'aa oto oo'oo. Nga iini e ka'a sai leu'i ike no'one mwaanie nimeku. ²⁹ Aamaku e nii'i hunieu, na ingeie e paine liutaa aana lo'u ta'ena nga iini. Oto nga iini e sa'a roro'a ni leu'i ike mwaanie nimana a Mama'a. ³⁰ I'emere'i a Mama'a ta'a-ta'a iinoni mola.”

³¹ Oto mo na'ohai mwane ngeena kire ko si so'o hau lo'u huni uu'i maesie a Jisas.

³² Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Mo hu'i-hu'ite diana oto hunge nou haata'ini'i eemi uure mwaanie a Mama'a. ?Oto iini uri taa aani nge omu ko sare horo'ieu haahie?”

³³ Oto mo mwaena kire aalamie uuri, “Melu ka'a sare uu'i maesi'o ike haahie mo ola ngeena, ta'e haahie o ko ere mwakata'inie a God. !I'oe iinoni mola mala i'emeelu, ta'e o ko si sare dau oto mala uri i'oe a God!”

³⁴ A Jisas e aalamire oto ko te'uri, “Uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i i'omu uri a God e unue hunie ngaeta mo na'ohai mwane oto i na'o uuri, *I'omu mo god.*

Sam 82:6 ³⁵ Kolu meni saie ka'u uri walu ola mo Uusu-uusu Maa'i e ere i sulii, mo ola to'ohuu. Na mo iinoni nge walana a God e hule aada wau i na'o, a God e haara'inire uri ikire mo god.† ³⁶ ?Oto e ue omu ko si unue uri no ko ere mwakata'inie a God aana nou unue uuri, ‘Ineu a Kalena God.’? Ineu ka'u oto iini a God e lio hilisieu na e uusunge'inieu mei. ³⁷ Mala uri nou ka'a asuie mo esunge Aamaku, nge omu ke su'uri hiiwalaimoli eeku. ³⁸ Ta'e mala uri no ko esuie taane mo esunge Aamaku, nge e malisine uri omu ke hiiwalaimoli aana mo ola no ko esui'i, ma'alana omu ka'a hiiwalaimoli ike aana walaku. I leune nge

† **10:35** 10:35 Asunge mo na'ohai mwane ngeena e urihana asunge a God aana ikire no'one kire sai leie mwala. Na aana nga maholo ue mai puri a Jisas kei ooli lo'u mei huni esuie ta'a-ta'a mei esunge ngeena no'one aana ingeie oto kei leie ahutana mo iinoni.

omu kei sai diana aana uri a Mama'a taane i lalo aaku, na ineu i lalo aana a Mama'a."

³⁹ Oto kire ko eri'apasie lo'u kire ke tapolie, ta'e e liu mola i matolada, e si lae mwaanire.

⁴⁰ Oto a Jisas e si aatoholo aaliho'i lo'u aana wai i Jodan hunie leu nge a Jon e loto maa'i ke'u aana, na e si o'o'o wau i leune. ⁴¹ Mwala oto hunge kire lae mai saana, na kire ko unue uuri, "A Jon e ka'a asuie ike nga mo hu'i-hu'ite ta'e ahutana mo ola e unu'i i sulie a mwane ie, kire to'ohuu oto."

⁴² Na mwala hunge i leune kire si hiiwalaimoli aana a Jisas.

11

A Lasaros E Mae

¹⁻² Oto nga mwane satana a Lasaros e o'o'o pe'ie e ro keni eesine, a Meri na a Maata, aana ngaeta huilume satana i Betani aana po'o ni henue i Juidia kara'inie huilume paine i Jerusalem. A Meri ienini, ingeie nge keni e huie ae'aena a Jisas aana rumu e tohungei wesu diana, na e hulo a'ate aana ae'aena aana iihune pwaune. Oto a Lasaros ngeena ko mweri, ³ na e ro mwaasine keni kirerue hai uusunge'i hunie a Jisas uuri, "Poru paine, iini o manata diana hunie ko mweri."

⁴ Maholo a Jisas e rongo urine, e si te'uri, "Mwaringe ngeena ka'a ola ike hunie a Lasaros ke maesie, ta'e ko reu urine huni haata'inie manikuluha'ana God na huni ha'amanikulu'aa a Kalena."

⁵ A Jisas e manata diana hunie a Maata na keni eesine a Meri, na mwane aasiderue a Lasaros, ⁶ oto aena urine, maholo e rongoa uri a Lasaros ko mweri, e si he'i ii'o lo'u e ro hai dinge wau i leune.† ⁷ Oto puriha'ana, ko si unue hunie mo pwaarongoisuli uuri, "Kolu ke aaliho'i lo'u hunie po'o ni henue i Juidia."

⁸ Oto mo pwaarongoisuli ko aalamie a Jisas uuri, "Ha'a-uusuli, mo na'ohai mwane mo Jiu oto wau na hule aana kire ko eri'apasie uri kire ke uu'i maesi'o aani heu mola aana mo dinge e si mango haona. ?Oto uri o ko sare aaliho'i lo'u ta'au i saada?"

⁹ Oto a Jisas ko si te'uri hunire, "Mwaanie omu me'u-me'u, aana maholo ha'ike ue hunie sato ke suu ni ngeena. A Mama'a e holosie maholo ineu huni esu nana, mala e holosie no'one uri ke dai-dengi hunie aawalai maholoi sato mwana rue suli dinge. Oto kira tei ko walo liu maholo e dai-dengi ue, kire sa'a tataro ike. ¹⁰ Ta'e a tei ko walo liu aana rodo, e sai tataro mola aena aana nga mei ola hunie ke raa talana ha'ike."

¹¹ A Jisas e ere mango urine, e si te'uri lo'u hunire, "Malahukaelu a Lasaros ko ma'ahu eelisuu oto, na no ko lae oto huni ha'alioa."

¹² Oto mo pwaarongoisuli ko aalamie uuri, "Mala uri ko ma'ahu oto, Poru paine, nge e haata'inie uri ko aehota awaa oto." ¹³ Lo'onga'inge a Jisas aana e ere urine, uri a Lasaros e mae oto, ta'e ikire mo pwaarongoisuli kire lo'onga'inie uri ko ere i sulie ma'ahunge mola to'ohuu.

¹⁴ Oto a Jisas ko si unu tahanga'inie ooduire uuri, "A Lasaros e mae oto. ¹⁵ Ta'e no ko ilenimwa'e mola uri nou ka'a ii'o ike i saana, aena aana nga taa ko reu ienini kei pe'i'omu hunie omu ke hiiwalaimoli eeku. Oto kolu ke lae oto i saana."

¹⁶ Oto a Tomas, nge ingeie ngaeta iini aana e ro iu, e si te'uri hunie mo pwaarongoisuli oana, "Kolu ke lae oto no'one pe'ie a Ha'a-uusuli hunie kolu ke mae tararuru oto pe'ie."

† 11:6 11:6 Sa'a mola a Jisas e ka'a lae lau-leu i saana Lasaros aana ko sare haata'inie uri manata-diananga ingeie e nanama lo'u liutaa aana maenga. Leesie lo'u nga taa e unue aana Jon 11:15.

A Jisas Ko Ere Ha'asusue

Mo Keni Eesine A Lasaros

¹⁷ Maholo a Jisas e hule ta'au i Betani e si rongoa uri kire haitoli aana a Lasaros e hai hei dinge e mango oto. ¹⁸ I Betani e ka'a ha'ataulie ike i Jerusalem, ola mala e oolu kilomita mola, ¹⁹ na mwala hunge aana mo na'ohai uluhe ni iinoni ikire mo Jiu, kire lae no'one mai leune i saana Meri na a Maata, huni ii'o ha'asusurerue i purine aasiderue e mae.

²⁰ Maholo a Maata e rongoa uri a Jisas ko lae mai, e si iisitaa honosie, ta'e a Meri e oore mola hai nume. ²¹ Oto a Maata ko te'uri hunie a Jisas, "Poru paine, mala uri o ke ii'o i leu, ha'alaa aasiku e ka'a mae ike. ²² Ta'e nou saie taane uri ma'alana e urine, na nga taa o kei sukaa aana a God, kei niie mola huni'o."

²³ Oto a Jisas e unue hunie a Maata uuri, "Aasimu kei ta'ela'i na kei meuri oto lo'u."

²⁴ A Maata e aalamie a Jisas oto ko te'uri, "Nou saie taane uri kei ta'ela'i na kei meuri lo'u aana dinge ooreta."

²⁵ Oto a Jisas e si te'uri hunie, "Ineu oto iini e sai ta'ela'inie mo iini kire mae oto, na ineu oto aahu'ine maurihe. Iini ko hiiwalaimoli eeku, ma'alana e mae oto, ta'e kei he'i ta'ela'i lo'u. ²⁶ Na ta'ena nga iini e mauri ue na e hiiwalaimoli eeku, e sa'a he'i mae lo'u. ?Uri o hiiwalaimoli taane urine?"

²⁷ Oto a Maata e aalamie ko te'uri hunie, "Iau, Poru paine, nou hiiwalaimoli aana uri i'oe oto a Kraes, Kalena God nge a God e uusunge'inie mai huni ha'a-uurie walumalau."

²⁸ Na maholo a Maata e ere mango urine, e si eeliho'i ko lai ha'arongoa a Meri keni eesine mola mwa-mwanoto uuri, "A Ha'a-uusuli e hule oto na ko dodolosi ohi'o." ²⁹ Maholo a Meri e rongu urine, oto e tolana ta'ela'i na ko lae oto i saana. ³⁰ A Jisas e ka'a hule ike ue mai laona huilume, ta'e ingeie ue po'oi sinaha aana leu a Maata e lai oodoie aana. ³¹ Maholona na mo uluhe ni Jiu ngeena, nge kire ii'o pe'ie a Meri huni ha'asusue, ikire ue hai nume. Oto maholo kire leesie mola a Meri e ta'ela'i na ko iisitaa oto lau-leu, kire si meni lulu i sulie aana kire unue ko lai ngara i saana kilipwe'u.

³² Ta'e a Meri e lae mola i saana leu nge a Jisas aana. Maholo e leesie a Jisas oto e si pouruuru i na'ona, na ko te'uri hunie, "Poru paine, mala uri o ke ii'o i leu ha'alaa aasiku e ka'a mae ike."

³³ A Jisas e leesie a Meri ko ngara na mwala pe'ie no'one urine, nge saena e si makaka oto aana saehuunge. ³⁴ Oto ko si dolosi aada uuri, "? Omu heitoline'inie i tei?"

Na kire aalamie uuri, "Lae mai na o ke leesie, Poru paine."

³⁵ Oto a Jisas ko ngara ni saehuunge, ³⁶ na maholo kire leesie urine mo Jiu kire ko te'uri, "!Leesie ka'u! A Jisas e tohungai manata diana hunie a mwane ngeena."

³⁷ Ta'e ngaeta mo iini aada ko te'uri, "A mwane ie ka'u e tahanan maana mwane e ulu. ?Oto e ue ka'u e ka'a uure honosie a Lasaros mwaanie e mae?"

A Jisas E Ta'ea Lasaros

Mwaanie Maenga

³⁸ Oto a Jisas e hule aana kilipwe'u, na saena e si makaka oto lo'u. Kilipwe'u ngeena nga hahale, na hau oto paine kire honoa maa aana. ³⁹ Oto a Jisas ko te'uri, "Omu ke ta'aasie ka'u hau ngeena."

A Maata, keni eesine mwane e mae ngeena ko aalamie uuri, "Poru paine, e hai hei dinge oto ko mango aana ienini, na ko kesu oto ni ngeena."

⁴⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunie a Maata, “O ke hiiwalaimoli mola, aana nou unue ka'u oto huni'o uri o ko hiiwalaimoli ha'alaa, o ke si leesie manikuluha'ana a God.”

⁴¹ Kire ta'aasie hau ngeena mwaanie maana kilipwe'u, oto a Jisas e lio i lengi ko si te'uri, “Mama'a, no ko paalaha'e haahie o ko rorongo hunie aarenga'inge ineu. ⁴² Nou saie taane uri o ko rorongo hunieu taraure'i, ta'e i tehula'ana mwala ienini nge no ko unue walu ola ie uri hunie kire ke hiiwalaimoli aana uri i'oe oto o uusunge'inieu mei.”

⁴³ Purine e aarenga'i mango urine, e si soi peine uuri, “!Lasaros, o ke iisitaa mai!”

⁴⁴ Oto a Lasaros, iini e mae ka'u, e si iisitaa mai, na mo sala kire uloa aani ikire ue haahie mo ki'ine na mo ae'aena, na leu haahie maana.

Oto a Jisas ko si unue hunire uuri, “Omu ke luhesie mo sala mwaanie sapena, na omu ke toli'aasie ke lae-lae.”

Mo Na'ohai Mwane

Aana Mo Jiu Kire Oala'i

Huni Horo Maesie A Jisas

⁴⁵ Oto mo iini hunge aana mo Jiu e lae mai saana Meri kire leesie walu ola nge a Jisas e asui'i ngeena, kire si hiiwalaimoli aana. ⁴⁶ Ta'e ngaeta mo iini aada kire ooli i saana mo Parise na kire ha'arongora aana nga taa nge a Jisas e asuie.

⁴⁷ Oto mo na'ohai pris pe'ie mo Parise kire loko mwala lei-lei, kire ko si dodolosi uuri, “?Kolu kei ue eena? A mwane ie ko haata'inie mo tolimaa nanama aana ko esuie mo hu'i-hu'ite hunge oto mala iini ie. ⁴⁸ Mala uri kolu kei toli'aasie ke lae mola pe'i esuie walu ola urini, ahutana mwala kei meni hiiwalaimoli oto aana, na kire kei sare asuie ke ne'i inemauri ikie oolisie inemauri ni Rom. Oto mo Rom kei ooho honosikie, na kire kei lae oto mai oho aasie Nume Maa'i Peine ikie, na kire kei horo suuhe'inie oto ahutaka mo Jiu eena.”

⁴⁹ Aana halisi ngeena, Na'ohana Mo Na'ohai Pris satana a Kaiapas. Oto a Kaiapas e si te'uri hunire, “!Omu tohungei pu'osasu oto hiito'o! ⁵⁰ Omu ka'a lio saie ike uri e lae otoi diana hunie nga ta'a-ta'a iini ke mae mola honotana mwala mwaanie uri ahutana mwala ko meni mae.”

⁵¹ A Kaiapas e ka'a lo'onga'inie leune mola tohune. Ta'e aana ingeie mone Na'ohana Mo Na'ohai Pris aana halisine, oto a God e da uri ke hola'i unu tahanga'inie uri a Jisas kei mae honotana mwala ni Jiu. ⁵² Na e ka'a ike mola honotana mo Jiu hahaiteli, ta'e huni loko ahutana mo iinoni a God nge kire ii'o tatanga i laona walumalau hunie kire ke ne'ie ta'a-ta'a iinoni. ⁵³ Oto uure aana maholo nge a Kaiapas e ere urine, kire si aehota oala'i huni horo maesie a Jisas.

⁵⁴ Aena urine, a Jisas e ka'a lae-lae haada'i ike lo'u i matolana mo henue nge mo mwane paine mo Jiu kire sai leesie. Oto e uure mola mwaanie leune na e lae mola kara'inie hanuesala aana huilume i Ifrim. Na e ii'o oto i leune pe'ie mo pwaarongoisuli ingeie.

⁵⁵ Oto maholo ko kara'inie oto Houlaa Ni Liumwaanie ikire mo Jiu, mo iini hunge aana mo henue hailiu kire hanetaa ta'au i Jerusalem i na'ona Houlaa Ni Liumwaanie hunie ha'arere'alada i sulie mo Ha'atolanga a Mosis.

⁵⁶ Oto mwala ngeena kire ko si lio-lio hunie a Jisas. Na maholo kire loko oto ta'au i laona lolata aana Nume Maa'i Peine, kire ko si dodolosi heiliu aada uuri, “?Ohe kei lae taane mai aana houlaa? ?Wa omu ko lo'o-lo'onga'i uri taa?”

⁵⁷ Ta'e mo na'ohai pris na mo Parise kire niie oto ha'atolanga uri mala nga iini ko saie leu a Jisas e ii'o aana, nge ke ha'arongora hunie uri kire ke tapolie.

12

A Meri E Suuhie A Jisas Aani Rumu I Betani

MATIU 26:6-13; MAK 14:3-9

¹ E oono hai dinge ue i na'ona Houlaa Ni Liumwaanie, a Jisas e lae oto hunie i Betani, huilume a Lasaros mwane nge a Jisas e ta'ea ka'u mwaanie maenga. ² Oto i leune kire ha'alie hunie kele ngauhe huni ha'ama'u aana. A Maata nge ko rareta'inire, na a Lasaros no'one ngaeta iini aana mwala e ngau pe'ie a Jisas aana maholona. ³ Oto a Meri e si hele aana ho ate'a aani rumu nge e tohungai wesu mangoni. Ho ate'a ngeena e hele aana e ro kao-kao aani rumu, na holitana e tohungai peine. Oto e toolea na ko huie e ro ae'aena a Jisas aana, na ko hulo a'ate aana e ro ae'aena lo'u aana iihune pwaune. Oto nume ngeena e si honu aana wasuha'ana ho rumu ngeena, na e lae otoi wesu mangoni hiito'o.

⁴ Oto a Jiudas Iskariot, ngaeta iini aana mo pwaarongoisuli a Jisas na iini oto kei pweloa, ko si upwesie na ko te'uri, ⁵ “?Aana e ue ka'u ha'aholinge'inilana ho rumu ie e ka'a lae mola, na mei to'oha niilana ke lae mola hunie kira maitale? !A keine ko si waeta'inie mola waaitana nga mwane au'esu hunie halisi leku!” ⁶ A Jiudas e talei ere ka'u urine, ta'e hule aana ingeie e ka'a ne'i-ne'isae ike aana mo iinoni meitale. E ere urine mola i sulie ingeie iinoni peli-peli. Mwa'ii to'oha mo pwaarongoisuli mone aana, oto ko talei deu mala saena mola aana.

⁷ Oto a Jisas ko si te'uri, “!Ei! !Su'uri kotahie ka'u! E loo-looha'inie ka'u ho rumu ngeena hunie ke dau aakau eeku loosie kire kei heitolinge'inie ni ngeena. ⁸ Kira maitale kei o'o'o taane ue pe'i'omu tarau, ta'e ineu, nou sa'a ii'o ike lo'u pe'i'omu.”

⁹ Mwala oto hunge aana mo Jiu kire rongoa uri a Jisas ingeie i Betani, oto kire lae wau i leune. Kire ka'a lae ike mola wau i tehula'ana a Jisas maraana, ta'e huni leesie no'one a Lasaros, iini nge a Jisas e ta'ea ka'u mwaanie maenga. ¹⁰ Oto mo na'ohai pris kire si oala'i huni horo maesie a Lasaros no'one pe'ie a Jisas, ¹¹ aena aana mwala oto hunge ko aehota huni eeli'u oto mwaanire na kire ko hiiwalaimoli mola aana a Jisas i tehula'ana a Lasaros.

A Jisas E Aarapuu

I Jerusalem Mala Inemaui

MATIU 21:4-9; MAK 11:7-10; LUK 19:35-38

¹² Oto hai dinge lo'u mola i sulie, mwala oto hunge nge kire hule aana Houlaa Ni Liumwaanie ngeena, kire rongoa uri a Jisas ko lae mai hunie i Jerusalem. ¹³ Kire si toolea mo sasarai ei na kire ko lae mwaanie huilume ngeena huni lae ta'au honosie pe'i soinge uuri, “!Lahea God! A God ke ha'adiana'aa iini ko lae mai nunuha'ana satana. !A God ke ha'adiana'aa inemaui ikie mo Israel!”

¹⁴ Oto a Jisas e toolea kalei dongki, e si ta'e i lengine oto mala uusulana e lae uuri, ¹⁵ *I'omu mo Jerusalem, mwaanie omu me'u-me'u. Leesie ka'u, inemaui i'omu oto e ta'e i lengine kalei dongki, ko lae mai ie. Sekaraea 9:9* ¹⁶ Hola'ina'o, mo pwaarongoisuli a Jisas kire ka'a sai diana aana ike ne'isaenga aana walu ola ngeena. Ta'e maholo ha'amanikulu'alana a Jisas e lae aana a God e ta'ela'inie mwaanie maenga, nge kire ko si aamasito'o

aana uri uusulana mo olana e lae taane i sulie, na uri kire asui'i taane oto hunie.

¹⁷ Mwala oto hunge nge kire ii'o pe'ie a Jisas maholo e soie a Lasaros mwaanie kilipwe'u na e ta'ea mwaanie maenga, kire ko lae pe'i taroha'inie nga taa a Jisas e asuie ngeena. ¹⁸ Aena aana mei olana no'one nge mwala hunge kire lae ta'au honosie, aana kire rongoa e asuie mei hu'i-hu'ite pe'ie tolimaa ienini. ¹⁹ Oto mo Parise ko si ere hunire maraada uuri, “!Lio ka'u! Walu ola kolu ko eu'esui'i honosie a mwane ngeena e ka'a oa oto hunikolu. !Ahutana walumalau ko lulu i sulie oto!”

A Jisas E Ere Lalai

I Sulie Maenga Ingeie

²⁰ Ngaeta mo iinoni ni Krik no'one kire lae ta'au i Jerusalem pe'ie mo Jiu huni paloa God aana maholo hunie houlaa ngeena. ²¹ Oto kire lae i saana a Pilip, mwane aana huilume i Betsaeda hao i laona po'o ni henue i Kalili, na kire ko te'uri hunie, “Poro paine, melu ko sare leesie a Jisas.” ²² A Pilip e ha'arongoa a Andru, oto kirerue ko si meni lai ha'arongoa a Jisas.

²³ Oto a Jisas e aalamirerue ko te'uri, “Maholoi sato e hule oto, uri hunie ha'amanikulu'alana a Kale Ni Iinoni kei lae. ²⁴ No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri mala uri o ko hele-helesie mola ho litei ola na o ka'a hasie, nge kei o'o' maraana oto mola urine aana e sa'a hungu ike lo'u. Ta'e mala uri o ko hesie i laona mwakano, nge ke si hungu aani hue-huei ola oto lo'u hiito'o. ²⁵ Na mo iinoni kire urihana mola mo litei ola ngeena, aana iinoni nge ko mana-manata diana mola hunie mauringe ingeie maraana, nge kei deu tekela'inie mola mauriha'ana. Ta'e iini nge e ka'a ne'isae paine aana mauringe ingeie mai leu i laona walumalau, nge kei deu oodoie maurihe huu. ²⁶ Ta'ena nga iini ko sare asu nekue, nge ke lulu i sulieu oto, uri hunie iini eu'esu ineu ke ii'o oto pe'ieu aana leu no ko ii'o aana. Na nga iini ko esu nekue, nge a Aamaku ke si ha'apaina'aa i maana mwala.

²⁷ “Saeku ko lae otoi hi'e ni ienini, hule aana nou ka'a saie oto nga taa ne kei unue. ?Uri ne ke unue hunie a Mama'a ke su'uri toli'aasie mei ola e hi'e ie ke rau eeku? !Ha'ike! Aena aana mei ola nou lae mone oto mai hunie ni ngeena, uri hunie ne ke liu i laona sapesalunge ie. ²⁸ !Mama'a, o ke ha'amanikulu'aa satamu!”

Oto mei wala e loho mai uure i Lengi uuri, “Nou hahu'ei ha'amanikulu'aa oto, na ne kei he'i ha'amanikulu'aa lo'u.”

²⁹ Oto mwala hunge e uure-uure wau i leune kire rongoa mei walana, kire ko si unue mola uri lou-lou ko hoka, ta'e ngaeta mo iini lo'u ko unue uuri, “!Nga ensel e ere pe'ie ni ngeena!”

³⁰ Oto a Jisas e te'uri, “Mei wala ie e ka'a loho ike mai huni pe'ieu, ta'e ola huni pe'i'omu ni ngeena. ³¹ Maholo e hule oto ie hunie a God kei leie walumalau, na ke oohe aasie a Satan, iini ko aalaha haahie walumalau. ³² Na ineu, maholo kire kei ta'ea i lengi mwaanie mwakano pe'ie hai ei, ne ke si toolea mai ta'ena nga iinoni i seeku.” ³³ A Jisas e ere urine, uri huni haata'inie kei mae i lengine po'u-po'u.

³⁴ Oto mwala hunge ngeena ko si aalamie uuri, “Emi rongoa oto aana mo Uusu-uusu Maa'i uri a Kraes kei ii'o huu. ?Oto e ue nge o ko si unue uri kire kei ta'ea a Kale Ni Iinoni pe'ie hai ei huni horo maesie? ?Ha'alaa a Kale Ni Iinoni ngeena, ingeie a tei eena?”

³⁵ Oto a Jisas ko si te'uri hunire, “Raa-raa kei ii'o ha'awali mola ue pe'i'omu huni ha'asineli saemiu. Oto omu ke noruto'o mola aana, na omu ke lae-lae maholo raa-raa e ii'o ue i matolamiu, mwaanie e rodo honosi'omu i sulie tala. Aana iini ko lae-lae i laona rodohono, e ka'a saie ike uri ko lae i

tei. ³⁶ Omu ke hiiwalaimoli aana raa-raa maholo ingeie ue pe'i'omu, hunie uri omu ke ne'i kale ni raa-raa oto." A Jisas e unue walu ola ienini mango, ko si lae mumuni mwaanire.

Hungelana Mo Jiu Ka'a Hiiwalaimoli Ike Aana Jisas

³⁷ A Jisas e talei esuie ka'u mo hu'i-hu'ite hunge huni haata'inie mo tolimaa i na'ona mwala, ta'e kire ka'a sare hiiwalaimoli ike mola aana.

³⁸ Oto e oa oto mala a Propet Aesaea e unue uuri, *Poru paine, nga ta'a-ta'a iini e ka'a hiiwalaimoli ike aana tataroha melu unue hunire. Na hule aana mo iini kire leesie nanamanga i'oe, ta'e toota'i iini mola kire lio sai'o.* *Aesaea 53:1*

³⁹ Na aana ngaeta leu lo'u a Aesaea e ere luhesie aana e ue ka'u mwala ka'a sai hiiwalaimoli ike, aana a God e unue no'one hunie a Aesaea uuri, ⁴⁰ *Nou ha'a-ulue maada, na nou honoa manatada mwaanie uri kire lio sai ola aana maada, na mwaanie uri kire lo'onga'i saie nga mei ola aana manatada. Oto kire kei eeli'u mei seeku hunie uri ne ke ha'a-uurire.* *Aesaea 6:10*

⁴¹ A Aesaea e unue walu olana, aana e leesie manikuluha'ana a Jisas na e ere oto i sulie.

⁴² Ma'alana ahutana mwala kire ka'a hiiwalaimoli ike, ta'e mo iini hunge aana mo na'ohai mwane mo Jiu kire hiiwalaimoli taane aana a Jisas. Ta'e kire ka'a sare unu tahanga'inie ike uri kire hiiwalaimoli, mwaanie uri mo Parise kire uure honosire mwaanie mo nume ni palo-palo mo Jiu. ⁴³ Kire ma'u urine aana kire saeto'o aana mo iinoni ke lahera, liutaa aana kire saeto'o aana uri a God ke lahera.

⁴⁴ Oto a Jisas e si ere paine uuri, "A tei nge ko hiiwalaimoli eeku, e ka'a hiiwalaimoli ike mola aaku, ta'e no'one aana iini e uusunge'inieu mei. ⁴⁵ A tei ko leesieu, ko leesie no'one iini e uusunge'inieu mei. ⁴⁶ Ineu nou lae mai mala raa-raa i laona walumalau, hunie uri ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli eeku, ke su'uri ii'o i laona rodohono.

⁴⁷ "Na ta'ena nga iini ko rongoa walaku, ta'e e ka'a lulu i suli'i ike, ineu nou sa'a leie ike aana maholo ie. Aana nou ka'a lae ike mai ie huni leie mo iinoni aana walumalau, ta'e huni ha'a-uurie walumalau. ⁴⁸ Nga mei ola huni leie mo iinoni e ii'o taane. Mo iini kire ka'a sare hiiwalaimoli eeku, na kire ka'a sare rongu hunie walaku, nge mo wala nge no ko unu-unu'i ngeena, kire ke si lei mae aana mwala urine aana dinge ooreta. ⁴⁹ Walaku mei ola to'ohuu ni ngeena, aena aana walu ola nou ha'a-ha'a-uusuli eeni, ka'a mo ola ike mola ineu maraaku. A Mama'a, iini e uusunge'inieu mei, nge ni e unue hunieu nga taa ni unue, na huni ha'a-uusuli aana. ⁵⁰ Na nou saie uri nga taa e unue e sai toolea mo iinoni takoie maurihe huu. Oto nga taa no ko unu-unue, nga taa nge a Mama'a e unue hunieu uri ne ke unu haada'i aana ni otona."

13

A Jisas E Hodalie Ae'aena Mo Pwaarongoisuli Ingeie

¹ Oto mola i na'ona Houlaa Ni Liumwaanie, a Jisas e manata'inie uri e hule oto aana maholo hunie ke ho'ala'i mwaanie walumalau ie, na ke ooli i saana Aamana. A Jisas e manata diana oto tarau hunie mo iini ingeie nge kire ko lulu i sulie mai welumalau, na e hahu'ei manata diana hunire lai hule oto aana ooretalana.

² Oto e hule aana maholo a Jisas na mo pwaarongoisuli ingeie kire ko ngeu i seulehi, ta'e a Pwelu Eero-eero e pwani ne'ie oto mei ne'isaenga ni pweloa a Jisas i saena a Jiudas Iskariot, kalena Saemon.

³ A Jisas e manata'inie oto uri Aamana e toli'aasie ahutana walu ola mango oto i laona nimana. Na e saie no'one uri e uure mai mwaanie a God, na uri ko eeliho'i lo'u takoie a God. ⁴ Oto e ta'ela'i mwaanie leu

nge kire ko ngeu aana, e si ta'aasie to'oni tetewa ingeie, na e hele aana maamango, oto ko ho'osie i denumana. ⁵ Oto e huie mei wei i laona nime, ko si aehota hodalie ae'aena mo pwaarongoisuli ingeie na ko maamango a'ate aana ae'aeda aana maamango nge e ho'osie i denumana.

⁶ Na maholo e lae mai hule aana a Saemon Pita, a Pita ko si te'uri hunie, “! Ha'ike eena, Poro paine! ?Uri i'oe, mwane paine o ko sare hodalie ae'aeku?”

⁷ A Jisas e aalamie, oto ko te'uri, “Oto molana o ka'a lio saie ike nga taa no ko esuie, ta'e aana nga maholo o ke si lio saie taane.”

⁸ Oto a Pita ko te'uri hunie, “!O sa'a roro'a hodalie ike ae'aeku oto oo'oo!” A Jisas e aalamie a Pita, oto ko te'uri, “Mala uri nou ka'a hodalie oto e ro ae'aemu, i'oe nga pwaarongoisuli ineu ha'ike lo'u.”

⁹ Oto a Saemon Pita ko si te'uri hunie, “Ko urine, Poro paine, nge o ke su'uri hodalie mola e ro ae'aeku, ta'e o ke hodalie no'one e ro ki'iku na pwauku.”

¹⁰ A Jisas e aalamie, oto ko te'uri, “Iini e loto ahu oto, sapena e rere'a oto. Maholo ko lae hailiu, nge e ro ae'aena mola ke si hodali'i lo'u na e rere'a ta'ingelu oto lo'u. I'omu, saemiu e rere'a mango oto, ta'e ahutemiu ha'ike.” ¹¹ A Jisas e saie oto a tei kei pweloa, na aena urine e si unue uuri, “Ahutemiu omu ka'a mani rere'a ike.”

¹² Oto maholo e hodalie ae'aeda mango, e si ho'osie lo'u to'oni tetewa ingeie, na ko lai ii'o lo'u i aano aana leu kire ko ngeu aana. I leune a Jisas ko si te'uri, “?Uri omu saie taane mei ola nge nou si esuie huni'omu ie?”

¹³ Omu ko sasaieu aana 'Ha'a-uusuli' na 'Aalaha,' na e to'ohuu oto, aena aana ineu nou urine oto. ¹⁴ Oto ineu, Aalaha i'omu na Ha'a-uusuli i'omu, nou si ha'amwai-mwei'aau huni hodalie oto ae'aemiu. Oto i'omu, omu ke hoda-hodalie ae'aemiu heiliu no'one urine. ¹⁵ Aana nga taa nou esuie ienini e ne'ie oto nga ha'amalanga huni'omu, hunie omu ke haimaanie tolakaku, na omu ke ha'amwai-mwei'a'omu mola hunie omu ke pe'i-pe'i'omu heiliu.

¹⁶ No ko unue to'ohuu oto huni'omu uri nga koni-konihe e ka'a paine ike lo'u liutaa aana Aalaha ingeie, wa hurula'aa ke liutaa aana iini e uusunge'inie. ¹⁷ Omu saie oto walu ola ienini, oto omu ke asui'i. Aana a God kei ha'adiana'a'omu haahi'i.”

A Jisas E Ere Lalai

I Sulie Pwelolana

¹⁸ Oto a Jisas e he'i unue lo'u uuri, “Ta'e nou ka'a ere ike i sulie ahutemiu eena, aana nou saie mola mo iini nou lio hilisire. Ta'e Uusu-uusu Maa'i nge e unue uuri, *Iini ko ngeu tararuru pe'ieu nge kei pweloa* oto, **Sam 41:9** ko kara'i oa oto ienini. ¹⁹ Oto no ko hola'i unue oto nga taa kei reu odoi'omu, hunie uri ko si reu na omu ke hiiwalaimoli aana uri ineu oto nou ii'o huu.† ²⁰ No ko unue oto huni'omu uri a tei ko tekuhie nga iini no ko uusunge'inie wau, nge ko tekuhieu no'one oto. Na a tei ko tekuhieu, ko tekuhie no'one iini e uusunge'ineu mei.”

²¹ Oto i purine a Jisas e ere mango urine, saena ko si hi'e, na ko ere haada'i oto uuri, “No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri nga iini hikemiu oto kei pweloa.”

²² Oto mo pwaarongoisuli ko si to'omaaire hailiu aana kire ka'a saie ike iini a Jisas ko ere i sulie. ²³ Na ngaeta iini aana mo pwaarongoisuli, iini nge a Jisas e manata diana hiito'o hunie, e ii'o mola i sulie a Jisas. ²⁴ Oto a

† **13:19** 13:19 A Jisas e haa-haara'inie maraana aana “Ineu oto nou ii'o huu” nge ne'isaenga aana satana God ni otona. Leesie ka'u maholo a God e unue satana hunie a Mosis aana Eksodas 3:14. Aana erenga mo Jiu, satai ola ngeena nge “Tawe.”

Saemon Pita e salohie aana ki'ine na ko unue uuri, “O ke dolosi ka'u aana. ?A tei ni ko ere-ere oalana?”

²⁵ Oto pwaarongoisuli ngeena e ada kara'inie a Jisas, ko si dolosi uuri, “? Poro paine, a tei mwane ni ngeena?”

²⁶ A Jisas e aalamie ko si te'uri, “Ini nge ne kei toonga'inie mei bred i laona nime na ne kei niie hunie, a mwaena otona.” Oto e da mei bred, ko toonga'inie i laona nime, ko si niie hunie a Jiudas Iskariot, kalena a Saemon.

²⁷ Oto mola i purine a Jiudas e hele aana mei bred ngeena mango, a Pwelu Eero-eero e si sili i lalo aana.

Oto a Jisas ko si te'uri hunie, “Nga taa o ko sare asuie, o ke asuie oto lau-leu.” ²⁸ Nga ta'a-ta'a iini hikana mwala ko ngeu ngeena na e ka'a saie lo'u uri aena nga mei taa nge a Jisas e ere urine hunie a Jiudas aana. ²⁹ Ngaeta mo iini aana mo pwaarongoisuli kire lo'onga'inie e ere urine aena aana a Jiudas mone ko lio i sulie mei to'oha ikire, oto ohe a Jisas e unue hunie uri ke lai holie nga mo ola kire saeto'o aani hunie houlaa, wa huni niie nga mo ola hunie kira maitale. ³⁰ A Jiudas e hele aana mola mei bred nge a Jisas e niie hunie, oto e tolana iisitaa oto i sinaha. Na e rodo oto.

A Jisas E Ere Lalai

Uri A Pita Kei Taateinge'inie

³¹ Oto i purine a Jiudas e iisitaa, a Jisas ko si te'uri, “Oto molana a God kei haata'inie manikuluha'aku a Kale Ni Iinoni, na lio sailana manikuluha'ana a God kei lae oto no'one aana nga taa ineu a Kale Ni Iinoni ne kei esuie.

³² Na aana ne kei haata'inie nanamanga na manikuluha'ana a God, nge a God ke si haata'inie manikuluha'aku a Kale no'one, na kei esuie oto molana.

³³ “Maeni mwela ineu, nou sa'a ii'o tewa ike lo'u pe'i'omu. E sa'a tewa oto, na omu kei tola haitaleau, ta'e omu sa'a odoieu ike. Aana no ko unue lo'u huni'omu nga taa nou unue ka'u hunie mo na'ohai mwane mo Jiu, uri kire sa'a roro'a ni lae ike aana leu no ko lae aana ie.

³⁴ “Oto ie no ko niie ha'atolanga haalu huni'omu. Omu ke manata diana huni'omu heiliu. Mala oto ineu, nou manata diana ka'u huni'omu, nge i'omu no'one omu ke manata diana huni'omu urine. ³⁵ Mala uri omu kei manata diana huni'omu heiliu urine, nge ahutana mwala ke si saie uri i'omu mo pwaarongoisuli ineu to'ohuu.”

³⁶ Oto a Saemon Pita ko si te'uri hunie a Jisas, “?Poro paine, oto i'oe, o ko lae i tei?”

A Jisas e aalamie, oto ko te'uri, “Leu no ko lae aana ie, o sa'a lae ike i sulieu aana oto molana, ta'e o ke si lae taane i sulieu aana nga maholo.”

³⁷ Oto a Pita ko dolosi aana uuri, “?Poro paine, e ue ka'u nou ka'a sai lae pe'i'o oto molana? !Nou mwa'e-mwa'e mola huni mae honotamu!”

³⁸ Oto a Jisas e aalamie, ko te'uri, “?Uri o mwa'e-mwa'e taane to'ohuu huni mae honotaku? No ko unue to'ohuu oto huni'o uri i na'ona kue kei ngara i rodo si'iri, o kei saronai taateinge'inieu ha'a-oolu uri o ka'a manata'inieu ike.”

14

A Jisas Oto Tala Takoie

A Mama'a I Lengi

¹ Oto a Jisas ko si he'i te'uri lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie, “Omu ke su'uri totolahi'e. Omu ke hiiwalaimoli aana a God, na omu ke hiiwalaimoli no'one aaku. ² Mo leu ni ii'o aani kire hunge mola aana nume Aamaku. Mala uri nga mo ola urine ha'ike, ha'alaa nou ka'a unue ike leune huni'omu.

Ta'e leune e to'ohuu oto, na ie no ko lae oto i deu aakau aana nga leu talamiu. ³ Na i purine no ko lae i deu aakau aana nga leu talamiu, ne kei he'i ooli lo'u mei, hunie uri omu ke ii'o pe'ieu aana leu ne kei ii'o aana. ⁴ I'omu, omu saie mola tala takoie leu no ko lae aana."

⁵ Oto a Tomas ko te'uri hunie a Jisas, "Poru paine, melu ka'a manata'inie ike leu o ko lae aana. ?Ha'alaa melu ke si saie tala hunie uri taa eena?"

⁶ A Jisas e aalamie oto ko te'uri, "Ineu oto tala, na walaimolinge, na maurihe. Nga tala aaopa hunie nga iini ke lae lo'u i sulie takoie a Mama'a ha'ike, ta'e ko liu i seeku ha'alaa. ⁷ Oto aana omu sai diana aaku, nge omu saie oto no'one Aamaku eena. Na omu sai diana aana taane oto, na omu leesie oto."

⁸ Oto a Pilip ko te'uri hunie a Jisas, "Poru paine, o ke haata'inie mola a Mama'a aameelu na e kohi oto."

⁹ Oto a Jisas e aalamie ko te'uri, "!Mwae! ?No ko ii'o tewa oto pe'i'omu, na uri o ka'a saieu ue, Pilip? A tei nge ko leesieu, e leesie a Mama'a otona. ?E ue o ko saeto'o aana ne ke haata'inie a Mama'a lo'u eemi? ¹⁰ ?Uri o ka'a hiiwalaimoli ike, Pilip, aana uri ineu i lalo aana a Mama'a na uri a Mama'a no'one i lalo aaku? Mo wala nou unu'i huni'omu ngeena, nou ka'a unu'i ike tohuku, ta'e a Mama'a ni e ii'o aaku nge ko esuie walu ola omu leesie nou esui'i ngeena. ¹¹ Omu ke hiiwalaimoli mola aana no ko unue uri ineu i lalo aana a Mama'a na a Mama'a ingeie i lalo aaku. Wa ma'alana omu ka'a hiiwalaimoli ike mola aena aana walaku, ta'e omu ke hiiwalaimoli aana walu ola nge omu leesie nou esui'i ngeena. ¹² No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri iini ko hiiwalaimoli eeku, e sai esuie no'one mola taungei esunge no ko esuie ie. Na hule aana e sai esuie mo esunge paine lo'u liutaa aana mo iinine, aena aana no ko lae oto i saana a Mama'a. ¹³ Na mala uri omu ko sukaa nga mei ola i tehula'ana hiiwalaimolinge i'omu eeku, ne kei da mola huni'omu, hunie mwala ke si soi ha'amanikulu'aa a God i tehula'aku a Kale. ¹⁴ Iau, mala omu kei sukaa nga mei ola aaku i tehula'ana omu noruto'o oto aaku, ne kei da oto urine huni'omu."

A Jisas E Haiholota'i Huni Uusunge'inie Mai A Li'oa Maa'i

¹⁵ Oto a Jisas e he'i unue lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, "Mala uri omu ko manata diana hunieu, omu ke tola i sulie mo ha'atolanga ineu.

¹⁶ Na ne kei ha'atohu aana a Mama'a, oto ingeie ke si uusunge'inie mai ngaeta iini huni pe'i'omu na hunie ke ii'o susu oto pe'i'omu. ¹⁷ Na ingeie Li'oa aani walaimolinge otona. Mo iinoni aana walumalau sa'a takuhie ike, aena aana kire sa'a lio saie ike wa kire ke manata'inie. Ta'e i'omu, omu manata'inie oto, aena aana e ii'o oto pe'i'omu na kei ii'o i lalo aamiu.

¹⁸ I purine ne kei lae mwaani'omu, omu sa'a ii'o ni rei'inge ike maraamiu aana ne kei eeliho'i taane lo'u mei seemiu. ¹⁹ E sa'a tewa na mwala aana walumalau ie kire sa'a leesieu lo'u, ta'e i'omu, omu kei leesieu taane lo'u. Oto aena aana ne kei meuri lo'u, i'omu no'one omu kei he'i meuri lo'u.

²⁰ Aana hai dinge ngeena, omu ke si saie uri ineu i lalo aana a Mama'a, na i'omu i lalo aaku, na ineu i lalo aamiu. ²¹ A tei nge ko rongo hunie mo ha'atolanga ineu na ko tola i suli'i, ingeie oto iini e manata diana hunieu. Na a tei ko manata diana hunieu, nge Aamaku kei manata diana hunie. Ineu no'one ne kei manata diana hunie, na ne ke si ha'asaie aana tolahaku."

²² Oto ngaeta Jiudas aaopa lo'u mwaanie a Jiudas Iskariot, ko si te'uri hunie a Jisas, "?Poru paine, aana e ue ka'u o unue uri o sa'a ha'asaie ike walumalau aana walu ola i suli'o? ?E ue o ko si ha'asai'emeelu mola maraameelu?"

²³ Oto a Jisas e aalamie ko te'uri, "Mala nga iini ko manata diana hunieu, nge ke tola i sulie walaku. Oto Aamaku ke si manata diana hunie, na

i'emere'i Aamaku mere ke si lae mai saana huni ii'o susu oto pe'ie. ²⁴ Ta'e iini nge e ka'a manata diana oto hunieu, e ka'a tola oto i sulie walaku eena. Mo wala omu ko rorongoi ngeena, e ka'a mo lo'onga'inge ike mola ineu maraaku, ta'e kire uure mai mwaanie a Mama'a iini nge e uusunge'inieu mei.

²⁵ “No ko unue oto to'ohuu huni'omu walu ola ienini maholo ineu ue mai pe'i'omu i leu. ²⁶ Na i'emere'i a Mama'a mere kei uusunge'inie mai nga iini huni pe'i'omu, nge a Li'oa Maa'i eena. Ingeie ke si ha'a-aamasito'o'omu aana walu ola nou unu'i oto huni'omu, na ke ha'asai'omu aana ahutana mo ola ngeena. ²⁷ No ko ha'a-oorea hanuelamanga oto huni'omu, na hanuelamanga ineu no ko niie oto huni'omu ie. Nou ka'a niie ike mala mwala aana walumalau ko nii-nii, ta'e no ko nii to'ohuu. Oto omu ke su'uri tolahi'e wa omu ke ma'u-me'u.

²⁸ “Omu rongoa oto aana nou unue huni'omu uri no ko lae oto, na ne kei he'i ooli lo'u mei seemiu. Mala uri omu ko manata diana hunieu to'ohuu, nge omu ke ile-ilenimwa'e mola uri no ko lae i saana Aamaku, aana ingeie e paine lo'u liutaa aaku. ²⁹ Oto molana no ko hola'i unue nga taa kei reu odoi'omu, hunie uri maholo kei reu, na omu ke hiiwalaimoli oto. ³⁰ Nou sa'a ii'o tewa ike lo'u pe'i'omu huni ere-ere pe'i'omu, aana aalaha haahie walumalau ie, a Pwelu Eero-eero, ko lae oto mai. Ingeie e ka'a to'o aana ike nga nanamanga haahieu, ³¹ ta'e nga taa kei reu ngeena, kei reu mola hunie walumalau ke saie uri nou manata diana hunie a Mama'a. Aena leune nge no ko eu'esuie walu ola e unu'i hunieu.

“!Hoe! Ta'ela'i, kolu ke lae oto mwaanie leu ie.”

15

A Jisas Oto Tohungai Ai Grep

¹ Oto a Jisas e he'i unue lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, “Ineu oto ai grep to'ohuu, na Aamaku oto iini ko esuie hohola ni grep. ² Ingeie oto ko ta'aasie ta'ena nga sasarai ola aaku nge e ka'a hungu ike aani hue-huei ola. Na aana ko lio i suli diana aana hohola ingeie, nge mo sasarai ola kire ko hungu eeni hue-huei ola diana, ingeie ko si olo aasie ta'ena nga aaelanga mwaani'i hunie kire ke rere'a na ke hungu oto lo'u hiito'o. ³ I'omu, omu rere'a mango oto, aana nga taa nge nou ha'a-uusuli'omu aana. ⁴ Omu ke ii'o susu oto aaku, na ineu ne kei ii'o susu oto no'one aamiu. Nga sasarai ola e sa'a hungu ike aani hue-huei ola mola maraana, na oto e ka'a lado aana tohungana ai. Oto e urine lo'u aana i'omu, aana omu sa'a hungu ike aani hue-huei ola na oto omu ka'a ii'o aaku.

⁵ “Ineu oto ai grep to'ohuu na i'omu oto mo sasarana. Iini ko ii'o susu oto aaku na ineu no'one aana, nge ke si hungu oto lo'u liutaa. Aena aana aaho'a aaku, omu sa'a roro'a ni da ike nga mei ola diana. ⁶ Aana nga iini e ka'a ii'o susu eeku, aasilana kei lae mola mala sasarai ola aaela, oto ko nunulu mola. Na mo sasarai ola urine, kire ke so'okoni'i na aasileni ke lae mola i laona dunge hunie ke waru tetehu. ⁷ Mala uri omu ke ii'o susu oto aaku na walaku ke ii'o susu oto aamiu, nge omu sai sukaa ta'ena nga mei ola saemiu hunie, na niilana kei lae oto huni'omu. ⁸ Omu ke hungu diana huni haata'inie uri i'omu mo pwaarongoisuli ineu, na aena urine nge mwala ke si lio saie manikuluha'ana Aamaku.

⁹ “Ineu nou manata diana huni'omu oto mala a Mama'a e manata diana hunieu. Omu ke ii'o susu oto i laona manata-diananga ineu. ¹⁰ Mala omu ko tola i sulie mo ha'atolanga ineu, ha'alaa omu ko ii'o susu i laona manata-diananga ineu, mala oto ineu nou lulu i sulie mo ha'atolanga Aamaku na nou ii'o i laona manata-diananga ingeie. ¹¹ No ko unue walu ola ienini

huni'omu uri hunie omu ke to'o aana ta'a-ta'a taungei ilenimwa'enga nge ineu nou to'o aana, na uri hunie ilenimwa'enga i'omu ke paine lo'u liutaa. ¹² Ha'atolanga ineu oto ie, uri omu ke manata diana huni'omu heiliu, mala oto ineu nou manata diana huni'omu. ¹³ Nga iini e ka'a haata'inie ike nga mei manata-diananga ke paine lo'u liutaa aana iini ko niie mauriha'ana hunie mo malahune. ¹⁴ Na i'omu oto mo malahuku, mala uri omu ke dau i sulie nga taa nou unue huni'omu. ¹⁵ Nou ka'a sai'omu ike lo'u aana mo koni-konihe, aena aana koni-konihe e ka'a saie ike nga taa aalaha ingeie ko lo'o-lo'onga'inie. Ta'e no ko sai'omu uri maeni malahuku, na ahutana walu ola nou rongoi mwaanie Aamaku, nou ha'arongo'omu oto aani. ¹⁶ I'omu, omu ka'a lio hilisieu ike, ta'e ineu ni nou lio hilisi'omu. Na nou niie mei esunge ie namiu, hunie omu ke hungu eeni hue-huei ola diana nge e sai ii'o huu. Oto aena leune, ta'ena nga mei ola omu ko sukaa mwaanie a Mama'a aena aana omu noruto'o aaku, a Mama'a ke si niie huni'omu. ¹⁷ Oto no ko unue lo'u huni'omu uri omu ke manata diana huni'omu heiliu.”

A Jisas E Ha'apasulie

Mo Pwaarongoisuli

Uri Walumalau Kei Sere'inire

¹⁸ Oto a Jisas e he'i unue lo'u uuri, “Mala uri walumalau ko ngiduupu oto huni'omu, omu ke manata'inie uri e hola'i ngiduupu oto hunieu wau i na'o. ¹⁹ Mala uri omu ke ne'ie mo iinoni aana walumalau, ha'alaa walumalau e sai manata diana oto huni'omu, mala e manata diana hunie ahutana mo iini ingeie nge kire ka'a lae ike i sulie a God. Ta'e aena aana omu ka'a uure ike aana walumalau, ta'e nou lio hilisi'omu mwaanie walumalau, oto aena mei olana nge walumalau ko si ngiduupu huni'omu. ²⁰ Omu ke aamasito'o aana mei wala nou unue ka'u huni'omu uri nga koni-konihe e ka'a paine ike lo'u liutaa aana aalaha ingeie. Oto mala uri mwala aana walumalau ngeena ko teunge'inie, nge kire kei teunge'ini'omu no'one. Mala uri kire ke tola i sulie mo ha'atolanga ineu, ha'alaa kire kei tola i sulie no'one mo ha'atolanga i'omu. ²¹ Ta'e kire kei teunge'ini'omu mola aena aana omu ko noruto'o aaku, na aana kire ka'a saie ike iini e uusunge'inie mei. ²² Mala uri ne ke su'uri lae mai laona walumalau huni ere-ere nada, ha'alaa mo ooraha'aanga ikire sa'a ii'o haada'i ike urine. Ta'e maholo ienini, e aasa oto hunie nga iini kei mumunie nga mo ooraha'aanga ingeie. ²³ Nga iini ko ngiduupu hunieu, nge ko ngiduupu oto no'one hunie Aamaku. ²⁴ Mala uri ne ke su'uri lae mai esuie mo ola nge nga iini aaopa e ka'a asui'i ue ngeena i matolada, ha'alaa mo ooraha'aanga ikire sa'a ii'o haada'i ike urine. Ta'e oto ie kire leesie taane mo hu'i-hu'ite, na kire saronai ngiduupu mola ue huni'emere'i Aamaku. ²⁵ Ta'e walu ola ienini ko reu oto urine, huni ha'aoaie nga taa uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Kire talei ngiduupu hunieu mola mwaakule.* *Sam 35:19*

²⁶ “Temere'i a Mama'a mere kei uusunge'inie mai seemiu nga iini huni pe'i'omu, na ingeie oto Li'oa aani walaimolinge. Maholo kei lae mai, ke si unu haada'i eeku, ²⁷ na i'omu no'one omu ke unu haada'i eeku oodoie mwala, aena aana omu o'o'o oto pe'ieu uure oto i aehotalana.

16

¹ Nou unue oto mo ola ienini huni'omu mwaanie uri omu deu tekela'inie hiiwalaimolinge i'omu. ² Aana kire kei oohe'omu mwaanie mo nume ni palo-palo mo Jiu, na aana maholoi sato ko lae maine, kire kei waeli'omu hiito'o hule aana iini ko horo'i'omu kei lo'onga'inie uri ko deu i sulie

saena God. ³ Mwala kei ha'asapesalu'a'omu urine, aena aana kire ka'a manata'ini'emere'i ike a Mama'a. ⁴ Ta'e no ko unue oto mo ola ienini huni'omu, uri hunie kire ko si lai reu eemiu na omu ke aamasito'o aana uri nou ha'apasuli'omu taane oto aani. Nou ka'a unue ike mo ola ienini huni'omu oto aana maholo omu aehota lulu i sulieu, aena aana ineu ue pe'i'omu.”

A Jisas E Ere Luhesie

Asunge A Li'oa Maa'i

⁵ Oto a Jisas e he'i unue lo'u hunie mo pwaarongoisuli ingeie uuri, “Ta'e ie no ko lae oto i saana iini e uusunge'inie mei. Na nga iini hikemiu e ka'a lo'onga'i ike hunie ke dolosi eeku uuri, ‘?Oto i'oe, o ko lae i tei na kei uri taa huni'o aana leune?’ ⁶ Saemiu e honu mola aani saehuunge i'omu maraamiu, aena aana nou unue mo ola ienini huni'omu. ⁷ Ta'e no ko unue oto huni'omu, e lae otoi diana huni'omu uri ne ke lae oto. Aana mala uri nou ka'a lae oto, nge iini huni pe'i'omu e sa'a lae ike mai i seemiu. Ta'e mala no ko lae oto ie, nge ne ke si uusunge'inie mai i seemiu. ⁸ Na maholo kei lae mai, nge ke si haata'i diana aana hunie walumalau uri kire roro'a aana ooraha'aa, na uri kire ka'a saie ike oodota'inge, na uri a God kei saronai leire taane. ⁹ Ingeie kei haata'i diana aana hunie mwala aana walumalau uri kire ooraha'aa ka'u aana kire ka'a sare hiiwalaimoli ike aaku. ¹⁰ Na kei haata'i diana aana hunire uri kire ka'a saie ike oodota'inge aana ma'alana kire lei mae aaku, ta'e ineu, nou ii'o oodota'i mola na ko lae oto i saana a Mama'a aana leu kire sa'a he'i leesieu lo'u. ¹¹ Na kei haata'i diana aada uri a God kei saronai leire taane, aana lei-maesilana aalaha aana walumalau ie e pwani lae oto.

¹² “Mo ola hunge taane ue aaku ni unu'i huni'omu, ta'e omu sa'a lo'onga'i susuli'i ike oto molana. ¹³ Ta'e a Li'oa kei haata'inie walaimolinge a God huni'omu. Maholo kei lae mai ngeena, nge ke si na'omiu oto i lalo aana ahutana walaimolinge uure mwaanie a God. E sa'a ere ike mola tohune, ta'e kei ere i sulie nga taa e rongoa, na kei unue huni'omu mo ola kei haro oa taane ue aana nga maholo. ¹⁴ Ingeie ke si ha'amanikulu'aau, aana kei ha'arongo'omu aana walaimolinge ineu. ¹⁵ Ahutana walaimolinge na saenanaunge na oto ahutana to'o-to'olana a Mama'a mango, to'olaku ni otona. Oto maholo a Li'oa ko ha'arongo'omu aana walaimolinge a God, nge ko niie mo ola ineu namiu ni ngeena.”

A Jisas E Ere Lalai Uri Saehuunge Mo Pwaarongoisuli Kei Ne'i Ilenimwa'enga Lo'u Mola

¹⁶ Oto a Jisas e he'i unue lo'u uuri, “Tatahana oto omu sa'a leesieu lo'u, na tatahana oto lo'u, omu kei he'i leesieu lo'u.”

¹⁷ Oto ngaeta mo pwaarongoisuli ingeie ko si dolosi heiliu aadaelu uuri, “?Nga taa ni ko unu-unue hunikolu ie uri tatahana oto kolu sa'a leesie lo'u, na tatahana oto lo'u kolu kei he'i leesie lo'u? ?Na aana e ue ka'u ko unue uri kei reu urine aena aana ko lae oto i saana a Mama'a? ¹⁸ ?Nga taa ni lo'onga'inge aana tatahana oto? !Kolu ka'a saie ike nga taa ko ere i sulie!”

¹⁹ A Jisas e saie mola kire ko sare dolosi aana, oto ko si te'uri hunire, “Nou unue uri tatahana oto omu sa'a leesieu lo'u, na tatahana oto lo'u omu kei he'i leesieu lo'u. ?Oto uri omu ko heitalenga'inie maraamiu aana nou ere urine? ²⁰ No ko unue oto huni'omu uri omu kei ngara-ngara pe'i saehuunge, ta'e walumalau kei ile-ilenimwa'e mola. Omu kei sae-saeuu taane, ta'e saehuunge i'omu kei ne'i ilenimwa'enga lo'u mola. ²¹ Maholo hu'e e kara'inie oto kei meuri aana mwela, nge ko saehuu aena aana maholoi

sato ni sapesalunge ingeie e hule oto. Ta'e maholo kele mwela e hute oto, hu'e ngeena e pulongosie oto sapesalunge ingeie, aena aana ko ilenimwa'e oto haahie a kalena e hute mai laona walumalau. ²² Oto i'omu na e urine no'one. Omu ko saehuu oto molana, ta'e ne kei he'i leesi'omu taane lo'u, na saemiu ke si honu aani ilenimwa'enga, aana taungei ilenimwa'enga nge nga iini e sa'a ta'aasie ike lo'u mwaani'omu. ²³ Na aana maholona omu sa'a dolosie ike nga mei ola aaku. No ko unue oto to'ohuu huni'omu uri ta'ena nga mei ola omu ko sukaa aana a Mama'a aena aana omu noruto'o aaku, nge kei niie oto huni'omu. ²⁴ Lai hule mai si'iri ienini, omu ka'a tohungai noruto'o aaku, nge omu ka'a sukaa ue nga mei ola aana Mama'a. Oto omu ke suke aana Mama'a, na aena aana saena hunie ilenimwa'enga i'omu ke ahu, nge ke si niie nga taa omu sukaa huni'omu.”

²⁵ Oto a Jisas ko si te'uri lo'u, “Nou ere-ere ka'u aani aalahuunge huni'omu i sulie walu ola ienini, ta'e maholoi sato ko kara'ini oto mai na nou sa'a ere ike lo'u pe'i'omu aani aalahuunge. Aana maholona ne kei haata'i oodo-oodo mola aana a Mama'a huni'omu. ²⁶ Oto aana maholona i'omu maraamiu omu ke si sukaa nga mo ola aana a Mama'a aena aana omu noruto'o aaku. Nou ka'a unue ike uri ineu mola nge nou sai sukaa nga mei ola namiu aana a Mama'a, ta'e i'omu maraamiu omu sai suke oodo-oodo mola aana a Mama'a. ²⁷ Aena aana a Mama'a maraana e manata diana oto huni'omu, aana omu manata diana no'one hunieu, na omu hiiwalaimoli aana uri ineu nou uure oto mai mwaanie a God. ²⁸ Nou uure ka'u mei mwaanie a Mama'a, nge nou si lae mai laona walumalau. Oto ie no ko ho'ala'i oto lo'u mwaanie walumalau, na no ko lae oto i saana a Mama'a.”

²⁹ Oto mo pwaarongoisuli ingeie kire ko te'uri hunie, “Ie, o ko si ere taa eena, na o ka'a ere ni aalahuunge ike lo'u. ³⁰ Melu lio saie taane oto uri i'oe o saie ahutana walu ola, na melu ka'a to'o aana ike nga mo dolosinge lo'u. Aena urinena nge melu si hiiwalaimoli uri o uure oto mai mwaanie a God.”

³¹ A Jisas e aalamire, oto ko te'uri, “?Omu hiiwalaimoli taane oto ohe eena? ³² Lio ka'u, maholoi sato ko kara'ini oto mai, na ingeie oto taane ie, maholo oto hunie ahutemi omu kei meni tatanga oto mwaanieu. Nga iini ni oto e lae-lae oto takoie hanue ingeie, na ta'e ineu mola ne ke si oore maraaku. Ta'e nou ka'a oore ike taane maraaku, aena aana a Mama'a taane pe'ieu. ³³ Nou unue oto walu ola ienini huni'omu, hunie uri omu ke si to'o aana hanuelamanga aani ii'onga tararuru pe'ieu. Walumalau kei ha'asapesalu'a'omu taane, ta'e mwaanie omu me'u-me'u. Saemiu ke mango mola, aana nou tola hehesie oto walumalau.”

17

A Jisas E Aarenga'i

Talana Maraana

¹ Oto i purine a Jisas e ere mango urine, e si lio ta'au i Lengi na ko aarenga'i uuri, “Mama'a, maholoi sato e hule oto. O ke ha'amanikulu'aau a Kalem, hunie ineu a Kalem ne ke si ha'amanikulu'a'o lo'u. ² Aana o niie oto mai hunieu nanamanga haahie ahutana iinoni, uri ne ke si niie maurihe huu nana mo iini o niire nakue. ³ Na lo'onga'inge aana maurihe huu ngeena, uri hunie mwala ke sai diana aamu, ta'a-ta'a God oto to'ohuu, na uri kire ke saieu no'one, a Jisas Kraes, iini o uusunge'inie mai. ⁴ Nou ha'amanikulu'a'o oto mai aano i leu aana nou ha'amangoa oto mei esunge o niie hunieu uri ne ke asuie. ⁵ Oto ie, Mama'a, o ke ha'amanikulu'aau

aana mei menikulu'anga ngeena nou to'o aana ka'u oto pe'i'o i na'ona ha'aholalana walumalau.”

A Jisas E Aarenga'i Talana

Mo Pwaarongoisuli Ingeie

⁶ Oto a Jisas e si he'i aarenga'i lo'u uuri, “Mama'a, nou haata'inie oto walu ola i suli'o hunie mo iini o maire nakue mwaanie walumalau ie. Ikire mo iinoni i'oe, na o maire oto nakue. Oto kire tola oto i sulie walamu, ⁷ na kire si saie uri ta'ena nga ola o niie hunieu e uure oto mai mwaani'o to'ohuu. ⁸ Aana mo ha'a-uusulinge o nii-nii'i hunieu, nou nii'i oto hunire na kire toole'i oto. Kire manata'inie oto to'ohuu uri nou uure mai mwaani'o, na kire hiiwalaimoli oto aana uri i'oe o uusunge'inieu mei. ⁹ Oto no ko eitanai'o talada. Nou ka'a aitanai'o ike talana mwala aana walumalau ie, ta'e no ko eitanai'o talana mo iini o maire oto nakue, aena ikire mo iini i'oe ni ngeena. ¹⁰ Ahutana walu ola nou to'o aani, mo ola i'oe, na ahutana walu ola i'oe, mo ola ineu. Na i tehula'ana mo mwane ikure ngeena, nge mwala ke si leesie manikuluha'aku. ¹¹ Ineu no ko lae oto ta'au i seemu. Nou sa'a ii'o ike lo'u mei welumalau, ta'e ikire ha'alaa kire ko o'o'o ue mai welumalau. Mama'a Maa'i, o ke kineta'inire aana nanamanga i'oe, nanamanga nge o niie hunieu, hunie uri kire ke ne'ie nga ta'a-ta'a iinoni oto mala ikure. ¹² Maholo nou o'o'o pe'ire, nou koni diana aada aana nanamanga aana satamu, nanamanga nge o niie ka'u hunieu. Nou lio i suli diana aada, hule aana nga ta'a-ta'a iini aada e ka'a ai'aa, ta'e ta'a-ta'a iini mola e adona oto ke ai'aa huni ha'a-oaie mo Uusu-uusu Maa'i.

¹³ “Ta'e ie no ko lae oto ta'au i seemu, na no ko unue walu ola ienini ta'au huni'o maholo ineu ue mai welumalau uri hunie saena mo mwane ienini ke honu aana ilenimwa'enga ineu. ¹⁴ Nou nii mangoa oto mo ha'a-uusulinge i'oe hunire, na walumalau e ngiduupu hunire aena aana ikire mo iinoni aana walumalau ha'ike, oto mala ineu nga iinoni aana walumalau ha'ike. ¹⁵ Nou ka'a sukaa ike uri o ke ta'aasire mwaanie walumalau, ta'e hunie o ke kineta'inire mwaanie iini tata'ala, a Pwelu Eero-eero. ¹⁶ Aana ikire nga mo iini ha'ike aana walumalau, oto mola mala ineu nga iinoni aana walumalau ha'ike. ¹⁷ Saeku uri o ke ha'a-uusulire aana walamu, aena aana walaimolinge ni otona, na walaimolinge ngeena e sai pe'ire hunie kire ke oopara maraada mwaanie ooraha'aa, na hunie kire ke ii'o maa'i mola namue. ¹⁸ Mala ka'u ie o uusunge'inieu mei laona walumalau, nge no ko uusunge'inire oto i laona walumalau. ¹⁹ Na i tehula'ada, nou oopaau oto huni esunge mola namue, hunie ikire no'one, kire ke oopara maraada mwaanie ta'ena nga ooraha'aa huni esunge no'one namue.”

A Jisas E Aarenga'i Talana Ahutana Mo Iini Kire Ko Hiiwalaimoli Aana

²⁰ Oto a Jisas e si he'i aarenga'i lo'u uuri, “Mama'a, nou ka'a aitanai'o ike mola talana mo iini ie hahaiteli, ta'e no'one talana mo iini e hiiwalaimoli eeku i tehula'ana mo ha'a-uusulinge ikire. ²¹ Oto no ko eitanai'o Mama'a, uri hunie kire ke mani ne'ie ta'a-ta'a iinoni, mala oto i'oe i lalo aaku na ineu i lalo aamu. No ko eitanai'o uri hunie kire ke ii'o no'one i lalo aakarue, hunie walumalau ke hiiwalaimoli aana uri i'oe o uusunge'inieu mei. ²² Oto mei menikulu'anga nge o niie hunieu, nou he'i niie lo'u hunire, uri hunie kire ke ne'ie oto nga ta'a-ta'a iini mala oto ikure ta'a-ta'a iinoni. ²³ I'oe o ii'o i lalo aaku, na ineu ne ke ii'o i lalo aada, uri hunie kire ke tohungai ne'ie oto ta'a-ta'a iinoni. Oto walumalau ke si lio saie uri i'oe ni taane o uusunge'inieu mei, na uri o manata diana hunire oto mala o manata diana hunieu.

²⁴ “Mama'a, nou saeto'o aana mo iini nge o maire oto nakue, kire ke ii'o oto pe'ieu aana leu no ko ii'o aana. Saeku hunie uri kire ke leesie manikuluha'aku, mei menikulu'anga nge o niie nakue aana o manata diana hunieu oto wai na'ona ha'aholalana walumalau.

²⁵ “Mama'a, i'oe oto o tohungai oodota'i, na ma'alana uri walumalau e ka'a sai'o, ta'e ineu nou sai'o mola, na mo iini ineu ie kire saie taane uri i'oe ni o uusunge'ineu mei. ²⁶ Nou haata'ini'o taane oto aada, na ne kei he'i ha'asaire lo'u aana walu ola i suli'o, hunie uri mei manata-diananga nge o manata diana hunieu aana, ke ii'o i lalo aada na hunie uri ineu no'one ne ke ii'o i lalo aada.”

18

Mo Ramo Kire Tapolie A Jisas

MATIU 26:47-56; MAK 14:43-50; LUK 22:47-53

¹ Maholo a Jisas e aarenga'i mango urine, e si iisitaa pe'ie mo pwaarongoisuli ingeie na kire ko lae holosie darimwa'a i Kedron. Po'o ta'au aana dari ngeena, nga hohola aani ei olif e ii'o ta'au i leune. Oto kire ko lai sili ta'au i laona hohola ngeena.

²⁻⁵ A Jiudas e saie mone mola leune aana kire lae-lae tarau pe'ie a Jisas aana. Oto aana a Jiudas ko pweloa Jisas hunie mo maelonga ingeie, nge e si lae i ha'arongoa mo Parise na mo na'ohai pris. Oto kire ko uusunge'inie mai pulitaa paine aani ramo mo Rom, pe'ie mo mwane ni Jiu e kakakali aana Nume Maa'i Peine, na a Jiudas e na'oda hunie leu a Jisas e ii'o aana. Kire lae ta'au pe'i laite, na pe'i sine, na oto pe'ie walu ola huni heiseuni.

A Jisas mone e saie mola nga taa kei reu aana, ko si iisitaa honosire na ko dolosi oto aada uuri, “?A tei ni nge omu ko lo'ohiena?”

Oto kire ko aalamie uuri, “A Jisas ni Nasaret.”

Oto a Jisas ko si te'uri hunire, “Ineu ka'u oto ie.” ⁶ Maholo a Jisas e unue hunire uuri, “Ineu ka'u oto ie,” kire du'e aaliho'i na kire ko ladama'i oto i aano.

⁷ Oto ko he'i dolosi lo'u aada uuri, “?A tei ni omu ko lo'ohiena?”

Kire aalamie, oto kire ko te'uri, “A Jisas ni Nasaret.”

⁸ Oto a Jisas ko he'i unue lo'u hunire uuri, “Nou unue ka'u oto huni'omu uri ineu oto ingeie. Mala uri omu ko lo'ohieu to'ohuu, nge omu ke toli'aasie mo pwaarongoisuli ineu ie kire ke lae.” ⁹ Ko ere urine huni ha'a-oaie mei wala nge e unue uuri, “Nou ka'a dau tekela'inie ike nga iini hikana mo iini nge o maire nakue.”

¹⁰ Oto a Saemon Pita ko si darasie naihi ingeie na ko lama mousie aalinge i pwalo-pwalona a Malakas, koni-konihe a Na'ohana Mo Na'ohai Pris.

¹¹ Oto a Jisas ko te'uri hunie a Pita, “O ke ne'i eeliho'i aana naihi i'oe i talana. A Mama'a ni e unue leune ke rau urine, na ne kei tola oto i sulie ma'alana ne ke sapesalu oto uri taa.”

Kire Toolea A Jisas I Na'ona Ngaeta Na'ohai Pris, A Anas

MATIU 26:57

¹² Oto na'ohai ramo haahie sinolai ramo ni Rom, pe'ie ngaeta mo ramo ingeie, na mo mwane kakakali ikire mo Jiu, kire mani lae mai tapolie a Jisas na kire ko pwesue oto. ¹³ Oto kire ko hola'i toolea oto i na'ona a Anas aana ingeie repō mwane hungaona a Kaiapas, Na'ohana Mo Na'ohai Pris aana maholo ngeena. ¹⁴ Na a Kaiapas oto iini e ha'ananaue mo na'ohai mwane mo Jiu uri e lae otoi diana liutaa hunie nga ta'a-ta'a iinoni mola ke mae honotana ahutana mwala.

A Pita E Taateinge'inie A Jisas

MATIU 26:69-70; MAK 14:66-68; LUK 22:55-57

¹⁵ A Saemon Pita na ngaeta pwaarongoisuli † lo'u kirerue ko holo maholo i tala taane mola i sulie pulitaa ni ramo nge kire tapolie a Jisas. Oto ngaeta pwaarongoisuli ngeena mone e sai diana aana na'ohai pris ngeena a Anas, oto ko si lai sili pe'ie a Jisas ta'au i laona lolata aana nume ingeie.

¹⁶ Ta'e a Pita e oore mola ta'au i aena maa aana para po'oi sinaha. Oto pwaarongoisuli ngeena nge a na'ohai pris e sai diana aana, e aaliho'i lo'u poi sinaha, ko si ere pe'ie keni ko kakalie maa na ko toolea ta'au a Pita i laona lolata. ¹⁷ Oto a keine ko te'uri hunie a Pita, "Sa'a mola i'oe ngaeta iini no'one aana mo pwaarongoisuli a mwane ie."

Oto a Pita ko aalamie a keine uuri, "Ineu ha'ike."

¹⁸ Maholona wawai e tohungai peine, oto mwala au'esu na mo mwane kakakali ngeena, kire rurue dunge aani loilohi, kire si uure kali-kelie aana kire ko rakani. Na a Pita no'one lo'u pe'ire, e uure ko rarakani.

Na'ohai Pris E Dodolosi Aana Jisas

MATIU 26:59-68; MAK 14:55-65; LUK 22:63-71

¹⁹ Oto aana maholona Na'ohana Mo Na'ohai Pris ko si dolosi aana a Jisas i sulie mo pwaarongoisuli ingeie na i sulie ha'a-uusulinge ingeie.

²⁰ A Jisas e aalamie, oto ko te'uri, "Nou talei ere-ere haada'i ke'u hunie ahutana walumalau. Nou ha'a-ha'a-uusuli ke'u i laona mo nume ni palopalo na i laona Nume Maa'i Peine, mo leu ahutana mo Jiu ko loo-loko aani. Nou ka'a ere-ere mumuni ike aana nga mei ola. ²¹ ?E ue o ko dolosi urine aaku? O ke dolosi aana mo iini e rongoa mo ha'a-uusulinge ineu, uri nga moi taa ni nou unu-unu'i hunire. Ikire, kire saie nga taa nou unu-unue."

²² Na maholo e ere mango urine, oto ngaeta iini aana mo mwane kakakali nge kire uure pe'ie i leune, ko si lae mai hidelie maana a Jisas, na ko te'uri hunie, "?Uri o malisi ni ere urine hunie Na'ohana Mo Na'ohai Pris?"

²³ Oto a Jisas ko aalamie uuri, "Mala uri no ko ere takalo aana nga mei ola, o ke haata'inie takalonga ineu aana mwala. ?Ta'e mala uri no ko ere to'ohuu, na e ue o ko hidelieu?"

²⁴ Oto a Anas ko si uusunge'inie a Jisas i saana a Kaiapas, Na'ohana Mo Na'ohai Pris, na kire pwasue ue.

A Pita E He'i

Taateinge'inie Lo'u A Jisas

MATIU 26:71-75; MAK 14:69-72; LUK 22:58-62

²⁵ Maholo na a Saemon Pita e uure ko rarakani ue, kire ko si te'uri hunie, "Sa'a mola i'oe ngaeta iini no'one aana mo pwaarongoisuli a mwane ngeena."

Ta'e a Pita ko taateinge'inie lo'u mola, na ko te'uri, "Ineu ha'ike."

²⁶ Oto ngaeta iini aana mo koni-konihe a Na'ohana Mo Na'ohai Pris, iini e takihana mwane nge a Pita e lama mousie aalingana, ko si te'uri, "Sa'a mola nou leesi'o no'one pe'ie a Jisas oto ta'au i hohola."

²⁷ Oto a Pita ko si he'i taateinge'inie lo'u, na kue ko tolana ngara oto.

Kire Toolea A Jisas I Na'ona Paelat

MATIU 27:11-23; MAK 15:2-15; LUK 23:2,3,18-25

²⁸ Oto mola i wa'alie i maahu'o-hu'o, kire si toolea a Jisas mwaanie nume a Kaiapas hunie nume paine ni aalahanga mo Rom. Mo mwane paine ikire mo Jiu, kire ko ha'ahili-hili aena aana kire sare ii'o rere'a malisine Houlaa

† 18:15 18:15 Sa'a mola a Jon ko ere i sulie maraana ni ie.

Ni Liumwaanie. Oto kire ka'a sare sili ike i laona nume ni aalahanga ngeena mwaanie kire waelie ha'atolanga ikire aana kire sili i laona nume mo Aapoloa Aaopa, na urine kire lo'uhanga'a oto. ²⁹ Oto a Paelat ko iisitaa ta'au i saada i sinaha, na ko te'uri, “?Nga mei ola aela uri taa ni a mwane ie e asuie?”

³⁰ Kire aalamie a Paelat, oto kire ko te'uri, “Mala uri ke su'uri deu aela, ha'ala melu ka'a niie ike ta'au i nimemu urine.”

³¹ Oto a Paelat ko si te'uri hunire, “Omu ke toolea, na omu ke leie maraamiu i sulie mo ha'atolanga i'omu.”

Oto mo Jiu kire aalamie uuri, “Ta'e e ka'a adona ike mo ha'atolanga i'omu mo Rom hunie i'emi mo Jiu emi ke horo maesie nga iinoni i tehula'ana leinge i'emi.” ³² Leune e rau urine huni ha'a-oaie nga taa a Jisas e unue maholo e ere lalai uri kire kei horo maesie i sulie tolahana mo Rom.†

³³ Oto a Paelat e he'i sili eeliho'i lo'u weu i nume ni aalahanga ngeena, na ko soie a Jisas, ko si dolosi aana uuri, “?Uri i'oe ni oto inemaui mo Jiu?”

³⁴ A Jisas e aalamie, oto ko te'uri, “?Uri o ko dolosi aaku urine tohumu, wa ohe nga mwala aaopa e unueu i seemu?”

³⁵ Oto a Paelat e aalamie a Jisas uuri, “?Uri o ko lo'o-lo'onga'i uri ineu nga mwane ni Jiu? Mwala i'oe maraada na oto mo na'ohai pris ni kire toole'o mai seeku ie. ?Nga taa ni o deu aelasie?”

³⁶ Oto a Jisas ko te'uri, “Aalahanga ineu nga ola aana walumalau ienini ha'ike. Mala uri ne ke urihana mo inemaui ni welumalau, ha'ala mo koni-konihe ineu kire ooho honosieu mwaanie uri mo mwane paine aana mo Jiu kire tooleau. Ta'e ha'ike, aana aalahanga ineu e aaopa oto mwaanie i leu.”

³⁷ Oto a Paelat ko si te'uri hunie, “!Oto i'oe ngaeta inemaui taane!”

A Jisas e aalamie, oto ko te'uri, “Nge ka'u oto o ko unuena, uri ineu inemaui. Na aena aana aalahanga ineu ngeena mone nou hute. Na nou lae mai uri hunie ne ke toolea walaimolinge mai i laona walumalau. Ta'ena nga iini ko mwa'e-mwa'e huni lulu i sulie walaimolinge, nge e sai rongo hunie walaku.”

³⁸ Oto a Paelat ko si dolosi uuri, “?Nga taa ni walaimolinge?” Na e ere mango urine, e si he'i iisitaa lo'u i saana mo Jiu ta'i sinaha, na ko te'uri hunire, “Nou ka'a lio oodoie ike nga mei ola aela aana a mwane ie. ³⁹ Ta'e oto i sulie tolahamiu suli maholo aana Houlaa Ni Liumwaanie, nou sai luhesie nga iini huni'omu mwaanie nume ni ho'o. ?Oto e ue? ?Uri omu saeto'o aana ne ke luhesie huni'omu mwane ie kire haara'inie aana 'Inemaui mo Jiu?’ ”

⁴⁰ Oto kire ko si meni tea paine mola uuri, “!A mwane ie ha'ike! !Ta'e a Barabas ni melu saeto'o aana!” (A Barabas ie ingeie nga horopeli nge e ooho honosie mo Rom).

19

A Paelat E Lei Mae Aana A Jisas

MATIU 27:27-31; MAK 15:16-20

¹ Oto a Paelat e si unue hunie mo ramo uri kire ke toolea a Jisas na kire ke rapusie. ² Na kire ko ha'ato'onie mala inemaui huni ha'amwasi aana. Kire asuie rorodara aani walo kau-keu, kire ko si ne'ie i pweune a Jisas, na

† **18:32** 18:32 Maholo a Jisas e unue uri kire kei ta'ea i lengi aana hai ei (leesie Jon 12:32), nge e haata'inie uri mo Jiu sa'a horo maesie ike, ta'e ikire mo Rom ha'ala. Maholo mo Jiu ko sare horo maesie nga iini kire ko uu'i maesie mola aani heu, ta'e mo Rom hali'ite kire sai ta'ea mwala pe'ie mo po'u-po'u huni horo maesie.

kire ko ha'ato'onie aana to'oni tetewa nonoro'a mala mo aalaha ko ho'o-ho'osi'i. ³ Oto kire ko si ha'a-ha'amwasi aana uuri, “!Lahea inemaui mo Jiu!” Na kire ko hide-hideli papaline.

⁴ Mango urine a Paelat e he'i iisitaa lo'u ta'au i saada mo na'ohai mwane ni Jiu, ko si te'uri hunire, “Lio ka'u, ne kei toolea oto poi seemiu i sinaha i leu, uri hunie omu ke saie uri nou ka'a lio oodoie ike nga mei ola aela aana huni lei mae aana haahie.” ⁵ Oto kire toolea a Jisas poi i sinaha, na e ho'osie oto rorodara aani walo kau-keu i pweune na e to'oni oto aani to'oni noro. Oto a Paelat ko si te'uri hunire, “!Lio ka'u! !A mwaena ka'u oto ie!”

⁶ Maholo mo na'ohai pris na mo mwane kakakali kire leesie a Jisas, oto kire ko si tea oto paine uuri, “!Horo maesie! !Horo maesie i lengine po'u-po'u!”

Oto a Paelat ko te'uri hunire, “!Omu, omu ke toolea hunie omu ke lai horo maesie i lengine po'u-po'u maraamiu, aana ineu nou ka'a lio oodoie ike nga mei ola ke dau hu'isie.”

⁷ Oto mo Jiu ko aalamie a Paelat uuri, “Ha'atolanga i'emeelu e unue uri e malisine oto ke mae, aana ko unue uri ingeie Kalena God.”

⁸ Maholo a Paelat e rongo urine ko si tohungi me'u oto hiito'o. ⁹ Oto e sili lo'u ta'au i nume ni aalahanga, ko si dolosi aana a Jisas uuri, “?I'oe, o uure mai i tei?” Ta'e a Jisas e ka'a aalamie ike. ¹⁰ Oto a Paelat ko he'i te'uri lo'u hunie, “?Aana e ue ka'u o ka'a sare ere ike pe'ieu? ?Uri o saie taane nou to'o aana nanamanga huni toli'aasi'o, wa huni horo maesi'o i lengine po'u-po'u?”

¹¹ A Jisas e aalamie, oto ko te'uri, “Mala uri a God ke su'uri niie nanamanga ngeena huni'o, ha'alaa o ka'a to'o aana ike no'one nga nanamanga haahieu. Aena urine, iini nge e pweloau huni'o, ooraha'aanga ingeie e paine oto lo'u liutaa.”

¹² Maholo a Paelat e rongo urine, ko si eri'apasie uri ke toli'aasie a Jisas. Ta'e mo Jiu ko si tea paine lo'u mola uuri, “Mala uri o kei luhesie a mwane ngeena, i'oe nga malahune a inemaui peine i Rom ha'ike. Aana ta'ena nga iini ko unue maraana uri ingeie inemaui, nge ko heukama honosie a inemaui peine i Rom ni ngeena.”

¹³ Maholo a Paelat e rongo kire ko ere urine, e si toolea a Jisas i sinaha na ko ii'o i aano i lengine naunekume ni leinge aana leu sailana uuri, “Leu kire hataa'i heu aana” na aana erenga mo Jiu uuri, “Gabata.” ¹⁴ Maholona na ko kara'inie oto maholo sato e ngara e oono i maahu'o-hu'o† aana hai dinge talama'inge loosie Houlaa Ni Liumwaanie.

Oto a Paelat ko te'uri hunie mo Jiu, “!Inemaui i'omu oto ie!”

¹⁵ Oto kire ko si tea paine mola uuri, “!Horo maesie! !Horo maesie! !Horo maesie i lengine po'u-po'u!”

Oto a Paelat ko dolosi aada uuri, “?Uri omu saeto'o aana uri ne ke horo maesie inemaui i'omu?”

Mo na'ohai pris e aalamie, oto kire ko te'uri, “Ta'a-ta'a inemaui mola emi to'o aana oto a inemaui peine i Rom.”

¹⁶ Oto a Paelat e si toli'aasie a Jisas hunire huni horo maesie i lengine po'u-po'u.

Kire Horo Maesie A Jisas

I Lengine Po'u-po'u

MATIU 27:33-44; MAK 15:22-32; LUK 23:33-43

† 19:14 19:14 Erena ni Krik e unue mola uuri, “E hule oto aana oonona nga maholoi sato.” Leesie Jon 1:39 i sulie iidumilana mo maholoi sato i laona uusu-uusu a Jon ienini.

Oto mo ramo kire si toolea a Jisas, ¹⁷ na kire ko deu rarahie uri ke aanga'inie po'u-po'u maraana, na e iisitaa ta'au takoie leu sailana uuri, “Leu ni Rarata,” na aana erenga mo Jiu uuri, “Golgata” ¹⁸ Oto kire rapu taalengasie a Jisas wau i leune i lengine po'u-po'u. Na ngaeta ro mwane lo'u kire ko horo maesirerue i lengine mo po'u-po'u pe'ie, nga iini aana nga aapa, na a Jisas i matoladarue.

¹⁹ Na a Paelat e uusue mo wala uuri, A JISAS NI NASARET, INEMAURI MO JIU, oto ko si ne'ie i pweune po'u-po'u a Jisas. ²⁰ Mwala hunge aana mo Jiu kire saaie mo wala ngeena, aena aana leu nge kire ne'ie po'u-po'u a Jisas aana, e ka'a ha'ataulie ike lo'u huilume, na kire uusue aana e oolu erenga —erenga mo Jiu, na erenga mo Rom, na erenga mo Krik.

²¹ Oto mo na'ohai pris mo Jiu ko si te'uri hunie a Paelat, “O ke su'uri uusue, ‘Inemauri mo Jiu,’ ta'e o ke uusue mola uuri, ‘A mwane ie e unue uri ingeie inemauri mo Jiu.’”

²² A Paelat e aalamire, oto ko te'uri, “Nga taa nou uusue, nou uusue oto.”

²³ Maholo mo ramo kire uie a Jisas mango i lengine po'u-po'u, oto kire ko si da mo to'oni ingeie, kire ko oa aana e hai aapa, nga leu ni oto nga ramo. Leu ooreta kire toolea no'one ngaeta to'oni ingeie nge nga maai teu-teurite ha'ike aana, aena aana ola kire hao ha'ileku mola aana. ²⁴ Oto kire ko si te'uri hunire maraada, “Kolu ke su'uri hakasie lo'u, ta'e kolu ke inie daes mola hunie, huni leesie uri a tei kei to'o aana.”

Leune e rau urine uri huni ha'a-oaie Uusu-uusu Maa'i nge e unue uuri, *Kire oa aana mo to'oni ineu, na kire inie daes hunie ngaeta mo to'oni ineu. Sam 22:18* Nga taa mo ramo kire asuie aana mo to'oni a Jisas otona.

²⁵ Ngaeta mo iini kire uure kara'inie po'u-po'u a Jisas nge a nikana, na keni eesine a nikana, na a Meri hu'e a Klopas, na a Meri ni Makdala. ²⁶ A Jisas e leesie a nikana na pwaarongoisuli e tohungai manata diana hunie,† kirerue uure mola kara'ini, ko si te'uri hunie a nikana, “Teite, o ke leesie a mwane ngeena oto mala a kalemu.” ²⁷ Oto ko te'uri lo'u hunie pwaarongoisuli ngeena, “O ke leesie, a nikemu oto ngeena.” Oto uure aana maholona, pwaarongoisuli ngeena e si toolea a Meri, nikana Jisas, na ko lio oto i sulie i nume ingeie.

A Jisas E Mae

MATIU 27:48-50; MAK 15:36; LUK 23:36

²⁸ Mango urine, a Jisas mone e manata'inie oto uri walu ola e mango tee-tee oto. Oto huni ha'a-oaie mo Uusu-uusu Maa'i, nge ko si te'uri, “No ko maarou.” ²⁹ Na i leune kire to'o aana nga nime e honu aani waen aha'i. Oto kire da mei loi-losi, kire ko ha'amedoa aana waen ngeena. Kire ne'ie i ngongo'ana mai ei, kire ko si teela'inie i ngidune a Jisas. ³⁰ Maholo a Jisas e mami aahongana mei waen aha'i ngeena, oto ko si te'uri, “E mango oto eena.” Oto e si ha'atengo-tengoa pwaune na ko mae oto.

³¹ Oto mo na'ohai mwane mo Jiu kire lai ha'atohu aana a Paelat uri hunie ke toli'aasie mo ramo ke oie mo ae'aena e oolu mwane i lengine mo po'u-po'u ngeena hunie kire ke mae lau-leu, na uri kire ke oohosie mo rae aada i aano. Kire sare sukaa urine aena aana dinge talama'inge ni ngeena, hai dinge huni deu aakau loosie Dinge Maa'i lo'u mola i ho'owa. Oto kire ka'a saeto'o aana ike mo rae aana mo mwaena ke saronai o'o'o i lengine mo po'u-po'u aana Dinge Maa'i, aana hai dinge ngeena e tohungai maa'i oto liutaa.

³² Oto mo ramo ko si lae mai, kire ko oie ae'aena eetana nga mwane, na lo'u ae'aena ruana nga mwane nge kire horo'ie pe'ie a Jisas. ³³ Ta'e maholo

† 19:26 19:26 Sa'a mola a Jon ko ere i sulie maraana ni ie.

kire lai hule aana a Jisas na kire ko leesie uri e mae oto, nge kire ka'a oie ike lo'u ae'aena. ³⁴ Ngaeta iini aana mo ramo e otomie papara'ana Jisas aana noma, oto aapu na wai e tolana pwisitaa oto.

³⁵ Na ineu nge no ko uusu-uusu ienini, ineu maraaku nou leesie leune e rau oto to'ohuu, na no ko unu ha'a-oaie uri e to'ohuu oto. No ko ere aana walaimolinge hunie uri i'omu no'one omu ke hiiwalaimoli. ³⁶ Walu ola ienini e rau urine, uri huni ha'a-oaie Uusu-uusu Maa'i uuri, *Nga ta'a-ta'a suisuli aana e sa'a ma'oi ike.* *Sam 34:20* ³⁷ Na ngaeta Uusu-uusu Maa'i e unue lo'u uuri, *Kire kei to'omaaie iini kire otomie ka'u.* *Sekaraea 12:10*

Kire Haitolinge'inie A Jisas

MATIU 27:57-61; MAK 15:42-47; LUK 23:50-56

³⁸ Oto i purine walu ola ienini e haro mango, nge a Josep ni Arimatia ko si ha'atohu aana a Paelat uri ke toolea rae aana a Jisas. A Josep ingeie nga pwaarongoisuli mumuni a Jisas, aena aana e ma'ute'inie mo na'ohai mwane ni Jiu. A Paelat e toli'aasie hunie a Josep, oto e si lae mai, ko toolea rae aana a Jisas. ³⁹ A Nikodimas iini nge e hola'i lae ka'u i saana Jisas aana ngaeta hai rodo, e lae no'one pe'ie a Josep na e toolea ola mala oolu aawalai kilo aani dango wau-wesu, mo ola huni ne'i'i i sapena mo rae. ⁴⁰ E ro mwane ngeena kirerue toolea rae aana a Jisas oto kirerue uloa aani sala rere'a pe'ie mo dango wau-wesu oto mala tolhada mo Jiu hunie haitolinge. ⁴¹ Na aana leu nge kire horo'ie a Jisas aana, nga hohola wau i leune, na i laona hohola ngeena, nga kilipwe'u haalu i leune, ola kire ka'a haitolinge'inie ue nga iini i laona. ⁴² Oto aana sato ko kara'i suu hunie ha'amangoa hai dinge ikire mo Jiu hunie dau aakau loosie Dinge Maa'i, nge e ro mwane ko ne'ie oto rae aana a Jisas wau i laona kilipwe'u ngeena, aena aana e kele ii'o kara'ini.

20

Kilipwe'u E Pwala-pwala Oto

MATIU 28:1-8; MAK 16:1-8; LUK 24:1-10

¹ Oto i maahu'o-hu'o aana eetana nga dinge i purine Dinge Maa'i Mo Jiu, maholo e rorodo'a ue, a Meri ni Makdala e lae i saana kilipwe'u. Maholo e lae wau i hule aana kilipwe'u, na ko leesie hau nge kire hono-honoa kilipwe'u aana, ta'aasilana e lae oto. ² Oto e huru, ko lae oto i saana Saemon Pita na ngaeta pwaarongoisuli lo'u, iini nge a Jisas e manata diana hunie.† Oto ko ha'arongorarue uuri, "Kire toolea oto rae aana Aalaha mwaanie kilipwe'u na melu ka'a saie ike uri kire lai konie i tei."

³ Oto a Pita na ngaeta pwaarongoisuli lo'une, kirerue huru oto i saana kilipwe'u. ⁴ Na pwaarongoisuli lo'une e huru liutaa aana a Pita, na e hola'i hule oto aana kilipwe'u. ⁵ E aonga'i hao i laona kilipwe'u, na ko leesie mo sala rere'a kire uloa aani kire ii'o laku taane. Ta'e e ka'a sili ike hao i laona. ⁶ Oto a Saemon Pita e hule lo'u hao i sulie, ko sili tara'asi oto i laona kilipwe'u, na ko leesie mo sala rere'a kire uloa aani kire ii'o laku taane. ⁷ Na e leesie no'one mei sala nge kire erea'inie ahuie pwaune a Jisas. E ka'a ii'o ike pe'ie mo sala kire uloa aani, ta'e e ii'o aaopa mola na lulungilana e lae oto. ⁸ Oto ngaeta pwaarongoisuli lo'une, iini nge e hola'i hule aana kilipwe'u, e he'i sili lo'u hao, na e leesie walu olana, ko si hiiwalaimoli uri a Jisas e ta'ela'i to'ohuu mwaanie maenga. ⁹ Uure oto wau i na'o kire ka'a hiiwalaimoli ike aana mo Uusu-uusu Maa'i nge e unue uri a Kraes kei saronai ta'ela'i mwaanie maenga, ta'e aana maholona nge kire

† 20:2 20:2 Sa'a mola a Jon ko ere i sulie maraana ni ie.

si aehota hiiwalaimoli. ¹⁰ Oto e ro pwaarongoisuli ngeena kire si eeliho'i takoie leu kire ko o'o'o aana.

A Jisas E Haata'i Aana A Meri Ni Makdala
MATIU 28:9-10; MAK 16:9-11

¹¹ Ta'e a Meri ni Makdala e uure mola po'oi sinaha aana kilipwe'u, ko ngara-ngara. Maholo ko ngara-ngara ngeena, e aonga'i ta'au i laona kilipwe'u. ¹² Oto ko leesie e ro ensel kire to'oni rere'a na kire ii'o aana leu nge rae aana a Jisas e o'o'o aana ka'u, nga iini hatarie pwaulungana na ngaeta iini hatarie aali'aena.

¹³ Oto kirerue ko si dolosi aana uuri, “?Keine, e ue ni o ko ngara-ngara?” A Meri e aalamirerue, oto ko te'uri, “Kire toolea oto aalaha ineu, na nou ka'a saie ike leu kire lai ne'ie aana.” ¹⁴ Maholo a Meri e ere mango urine, ko si eeli'u na ko leesie a Jisas e uure oto i leune, ta'e e ka'a saie ike uri ingeie a Jisas.

¹⁵ Oto a Jisas ko te'uri hunie, “?Keine, e ue ni o ko ngara-ngara? ?A tei ni o ko heitalea?”

Oto aana a Meri e lo'onga'i uri ingeie mwane ko lio i sulie hohola ngeena nge kilipwe'u e ii'o i laona, nge ko si te'uri hunie, “Poro paine, mala uri o toolea rae aana, nge o ke unue oodoieu leu o lai ne'ie aana, hunie ne ke lai toolea.”

¹⁶ Oto a Jisas e soie aana satana uuri, “!Meri!”

A Meri e si eeli'u takoie na ko ere aana erenga mo Jiu uuri, “!Raboni!” (Lo'onga'inge aana uuri, “Ha'a-uusuli.”)

¹⁷ Oto a Jisas ko si te'uri hunie a Meri, “Mwaanie o hele-hele aaku urine† aana nou ka'a tahela'i ue i saana Aamaku. Ta'e saeku o ke lae i ha'arongoa mo pwaarongoisuli ineu uri no ko tahela'i i saana Aamaku na Aamamiu, na God ineu na God i'omu.”

¹⁸ Oto a Meri e si lae, ko lai ha'arongoa mo pwaarongoisuli uri e leesie oto a Aalaha na ko ha'arongora aana mo ola a Jisas e unu'i hunie.

A Jisas E Haata'i Aana

Mo Pwaarongoisuli Ingeie

¹⁹ Oto mola i seulehi aana eetana nga dinge i purine Dinge Maa'i Mo Jiu ngeena, mo pwaarongoisuli kire mani loko na kire hono honosire i nume, aana kire ko me'ute'inie mo na'ohai mwane mo Jiu. Kire ii'o mola i nume urine na a Jisas e si lae mai uure i matolada, na ko te'uri, “Hanuelamanga ke ii'o pe'i'omu.” ²⁰ E ere urine mango, ko si haata'inie e ro ki'ine aada na papara'ana. Mo pwaarongoisuli ko tohungai ilenimwa'e oto liutaa aana kire leesie a Aalaha.

²¹ Oto a Jisas ko he'i te'uri lo'u, “Hanuelamanga ke ii'o pe'i'omu. No ko uusunge'ini'omu oto wau mala a Mama'a e uusunge'inieu mei.” ²² Maholo e ere urine, e si mango haahire na ko unue uuri, “Omu ke helesie a Li'oa Maa'i namiu,† ²³ na aana ingeie kei na'omiu, nge mala uri omu ko sae'aasi

† **20:17** 20:17 Nga mo iini ko oore'i lo'onga'i takalo i sulie mei wala a Jisas e unue hunie a Meri uuri, “Mwaanie o hele-hele aaku urine.” Kire unue uri a Jisas e ere urine aena aana mei sape haalu ingeie e maa'i na a Meri e sai ha'amada'aa aana kei hele aana. !Ta'e ha'ike! Mala uri leune e to'ohuu a Jisas e sa'a unue ike lo'u hunie a Tomas aana Jon 20:27 uri ke ne'ie nimana i laona malaka i papara'ana. A Jisas e ere mola urine huni ere ha'asusue saena a Meri, uri kei leesie a Jisas taane lo'u i na'ona kei tahela'i i saana a Mama'a. Oto a Meri ke su'uri hele ma'uta'a aana mala ko me'u uri a Jisas kei ei'aa lo'u mwaanie, ta'e ke lae ha'arongoa mo pwaarongoisuli. Leesie Matiu 28:9-10.

† **20:22** 20:22 A Jisas e haiholota'i hunire uri kire kei helesie a Li'oa Maa'i, na leune e oa aana Houlaa Ni Pentekos.

hunie mwala mo ooraha'aanga ikire, nge sae'aasileni ke si lae. Na mala uri omu ka'a sae'aasi'i hunire, nge sae'aasileni sa'a lae ike.”†

A Jisas E Haata'i Aana A Tomas

²⁴ Ngaeta iini hikana aawalai pwaarongoisuli mwana rue, a Tomas, nge ingeie ngaeta iini aana e ro iu, e ka'a ii'o ike pe'ire aana maholo a Jisas e lae mai saada. ²⁵ Oto mo pwaarongoisuli nge a Jisas e haata'i aada kire ha'arongoa uuri, “!Melu leesie oto a Aalaha!”

Ta'e a Tomas e unue mola hunire uuri, “Mala uri nou ka'a leesie ike talahuli'ana mo wara'o i laona ki'ine, wa ne ke ne'ie ri'i-ri'iku oto i talahuli'eni, wa ne ke ne'ie nimeku oto i laona malaka i papara'ana, nou sa'a roro'a ni hiiwalaimoli ike.”

²⁶ Oto wiki lo'u i puri, mo pwaarongoisuli a Jisas e he'i ruru lo'u i nume, na a Tomas no'one oto pe'ire. Mo maa kire hono ma'uta'a lo'u, ta'e a Jisas e lae mola mai nume na e uure oto i matolada, ko si te'uri, “Hanuelamanga ke ii'o pe'i'omu.” ²⁷ Na ko te'uri hunie a Tomas, “O ke to'omaie mo ki'iku, na o ke ne'ie ri'i-ri'imu oto i laoni. Na o ke lae mai ne'ie nimemu i laona malaka i papara'aku. O ke su'uri ne'isae rue-rua'a ta'e o ke hiiwalaimoli mola.”

²⁸ Oto a Tomas e tolana aalamie a Jisas, na ko te'uri, “!I'oe oto Aalaha ineu, na God ineu!”

²⁹ Oto a Jisas ko si te'uri hunie, “I'oe, o hiiwalaimoli eeku mola aena aana o leesieu. Ta'e deidehie oto liutaa mo iini e ka'a leesieu, ta'e kire hiiwalaimoli.”

A Jon E Ere Luhesie Lo'onga'inge Aana Uusulana Uusu-uusu Ie

³⁰ A Jisas e asuie mo hu'i-hu'ite oto hunge i maana mo pwaarongoisuli ingeie mala mo tolimaa uri ingeie Kalena God, ta'e uusuleni e ka'a lae ike i laona uusu-uusu ie. ³¹ Mo iini ie uusuleni e lae mola uri hunie omu ke hiiwalaimoli aana a Jisas uri ingeie a Kraes, Kalena God, na hunie omu ke manata'inie maurihe huu aani hiiwalaimolinge aana.

21

Mo Pwaarongoisuli Kire He'i Leesie Lo'u A Jisas

I Reune Aasi I Kalili

¹ Ngaeta maholo lo'u i puri, a Jisas e haata'i lo'u maraana hunie mo pwaarongoisuli ingeie wau i reune Aasi I Kalili, † na laladonga aana e lae uuri. ² A Saemon Pita, na a Tomas (nge ingeie ngaeta iini aana e ro iu), na a Nataniel (iini e uure aana huilume i Kena aana po'o ni henue i Kalili), na e ro kalena Sebedi, na ngaeta ro pwaarongoisuli lo'u a Jisas, kire mani loko. ³ Oto a Saemon Pita ko te'uri hunire, “Ne kei lae oto i weesi eena.”

Oto kire ko unue hunie uuri, “Oo, kolu kei meni lae oto.” Oto kire mani lae oto aana iiola, ta'e aana hai rodona kire ka'a saunie ike nga ho ii'e.

⁴ Maholo na sato ko pwaa oto aana e dangi ho'owa, a Jisas e uure hao i oone, ta'e mo pwaarongoisuli ka'a saie ike uri ingeie a Jisas.

⁵ Oto ko dolosi aada uuri, “?E ue eena mo saanau, omu weesi taane?”

Kire aalamie uuri, “!Ha'ike oto oo'oo!”

† **20:23** 20:23 A Jisas e niie mai Li'oa Maa'i hunikie aana e uusunge'inikie huni taroha'inie walana a God, mala a God e uusunge'inie no'one a Jisas. Oto kie ke lulu i sulie mola a Li'oa Maa'i, na maholo kie ko unu tahanga'inie mo wala i sulie sae'aasinge a God na mwala ko hiiwalaimoli aaka, nge a God ko sae'aasie mo ooraha'aa ikire oto eena. Ta'e maholo kie leesie uri mwala ko sere'i rongo hunikie, nge kie saie uri a God e sa'a sae'aasie ike mo ooraha'aa mwala urine. † **21:1** 21:1 Ngaeta sata lo'u aana aasi ngeena nge Aasi a Taebirias Inemaui.

⁶ Oto a Jisas ko unue hunire uuri, “Omu ke aatongie lo'u hu'o i'omu i eesi aana rau iiola i pwalo-pwalo na omu kei weesi oto.”

Oto kire aatongie lo'u hu'o na kire ka'a saie oto uri kire kei we'i eeliho'i aana uri taa, aena aana e honu oto hiito'o aani ii'e.

⁷ Oto pwaarongoisuli nge a Jisas e manata diana hunie ngeena, ko si te'uri hunie a Pita, “!A Aalaha ni otona!”

Maholo a Pita e rongoa uri a Aalaha ni e uure hai oone ngeena, oto ko si tolana ho'osie lo'u to'oni tetewa e ta'aasie ka'u aana ko weesi, na ko pola oto i eesi huni oolo wau i saana. ⁸ Iiola ikire ngeena e ka'a ha'ataulie ike i oone, ola mala lime aawalai tahanga mola. Oto mo pwaarongoisuli oana a Pita ngeena kire lae mai oone aana iiola i sulie, na kire ko we'inie oto hu'o e honu aani ii'e.

⁹ Oto kire siho i oone na kire ko leesie dunge aani loilohi oto i leune, na ho ii'e i laona pe'ie nga ho bred. ¹⁰ Oto a Jisas ko te'uri hunire, “Omu ke toolea mai nga mo ii'e aana mo ii'e omu si hu'o'i ngeena.”

¹¹ A Pita e lae, ko si lai ta'e i laona iiola na ko we'inie mai hu'o e honu aani ii'e paine. Kire iidumie e tangalai ho ii'e pe'ie e lime aawala mwana oolu, na ma'alana kire hunge urine, ta'e hu'o e ka'a haka ike.

¹² Oto a Jisas ko si te'uri hunire, “Omu ke lae mai hunie ngaunge ni ho'owa.” Na nga ta'a-ta'a iini aana mo pwaarongoisuli ka'a ne'isae lo'u huni dolosi aana uuri, “?I'oe a tei?” aena aana kire saie mola uri ingeie oto a Aalaha. ¹³ Oto a Jisas e lae mai da ho bred ngeena ko si ha'a-adora aana, na mo ii'e oto no'one urine.

¹⁴ Ie oolune nga maholo a Jisas ko haata'i aana mo pwaarongoisuli ingeie i purine e ta'ela'i mwaanie maenga.

A Jisas E Ere Ha'asusue A Pita

¹⁵ Maholo kire ngau mango oto, nge a Jisas ko si te'uri hunie a Saemon Pita, “?Saemon, kalena Jon, uri o manata diana taane hunieu liutaa aana mo iini ie kire manata diana hunieu?”

Oto a Pita e aalamie ko te'uri, “!au, Poro paine, o saie ka'u oto uri nou manata diana huni'o.”

Oto a Jisas ko si te'uri hunie, “O ke nii-nii ana mo kalei sipu ineu.”

¹⁶ Oto a Jisas ko ruana dolosi lo'u aana a Pita uuri, “?Saemon, kalena Jon, uri o manata diana taane hunieu?”

Oto a Pita ko aalamie uuri, “!au, Poro paine. O saie ka'u oto uri nou manata diana huni'o.”

A Jisas ko si te'uri hunie, “O ke lio i suli diana aana mo sipu ineu.”

¹⁷ Oto oolune nga maholo a Jisas ko he'i unue lo'u hunie a Pita uuri, “? Saemon, kalena Jon, uri o manata diana taane hunieu?”

Oto a Pita ko si saehuu oto hiito'o aana a Jisas ko dolosi ha'a-oolu oto aana uuri, “?O manata diana taane hunieu?” Oto e aalamie a Jisas, ko si te'uri, “Aalaha ineu, o manata'inie oto walu ola, na o saie ka'u oto uri nou manata diana huni'o.”

A Jisas e aalamie oto ko si te'uri hunie, “O ke nii-nii ana mo sipu ineu. ¹⁸ No ko unue oto huni'o uri maholo o o'o'o saanau o ho'o-ho'o to'oni mola maraamu na o talei lae-lae oto mola i sulie saemu. Ta'e aana maholo o kei repo oto, nga mo iini aaopa oto kei ho'o haahi'o hunie o ke hii aaela, na kire kei toole'o aana leu o ka'a sare lae ike aana, na kire kei da o kei tahangaa e ro ki'imu.” ¹⁹ A Jisas e ere urine huni haata'inie uri kire kei horo maesie a Pita uri taa, na uri maenga ngeena kei tohungai ha'amanikulu'aa oto a God. Oto a Jisas e ere mango urine, ko si te'uri hunie, “O ke lulu i sulieu mola.”

²⁰ A Pita e aali'u na ko leesie pwaarongoisuli † nge a Jisas e manata diana hunie ko lae poi puridarue. Pwaarongoisuli ngeena oto iini e eno hatarie a Jisas aana maholo kire ngau tararuru na e dolosi aana uuri, “?Poro paine, a tei ni kei pwelo'o?” ²¹ Maholo a Pita e leesie pwaarongoisuli ngeena, oto ko dolosi aana a Jisas uuri, “?Poro paine, oto a mwane ie kei ue?”

²² A Jisas e aalamie, oto ko te'uri, “?Mala uri no ko saeto'o aana uri ke o'o'o mola hule aana ne kei ooli lo'u mei, e ue o ko tolahi'e aana? I'oe, o ke lulu i sulieu.”

²³ Oto mei wala ko taro i matolana mo pwaarongoisuli a Jisas uri pwaarongoisuli ngeena e sa'a mae ike. Ta'e a Jisas e ka'a unue ike uri e sa'a mae, ta'e e unue mola uuri, “?Mala no ko saeto'o aana ke o'o'o mola hule aana ne kei ooli lo'u mei, e ue o ko tolahi'e aana?”

Mei Wala Ooreta

²⁴ Ineu oto pwaarongoisuli ngeena, na nou unu ha'a-oaie walu ola ienini na nou uusu'i oto ie. Na kie mani manata'inie uri nga taa nou unue e to'ohuu oto.

²⁵ Na mo ola hunge aaopa taane lo'u a Jisas e asui'i. Mala uri uusuleni ke lae mango laloi uusu-uusu, ha'alaa nou lo'onga'inie uri nga leu talana mo uusu-uusu ngeena ha'ike i laona ahutana walumalau.

† **21:20** 21:20 Sa'a mola a Jon ko ere i sulie maraana ni ie.

Palonga Aana Mo Hurula'aa A Jisas

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

Poru satana a Luk nge e uusue Tataroha Diana a Luk, nge e uusue no'one Palonga Mo Hurula'aa ienini. E tohungēi hei malahune pe'ie a Pol Hurula'aa, na e lae-lae no'one pe'ie huni taroha'inie a Jisas. Ngaeta mo leu i laona uusu-uusu ienini, a Luk e uusue mo wala “melu lae” oto urine e haata'inie uri mo maholo nge e lae-lae pe'ie kira Pol aana mo laenga ikire. Leesie Palonga 16:10-17, na 20:5-21, na 27:1—28:16.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Luk e uusue lo'u hunie poru paine satana a Tiopilas. A Luk e saeto'o aana uri a Tiopilas na ahutana mo iini kire hiiwalaimoli aana ta'ena nga leu, kire ke mani saenanau aana uri soihaada'inge ko lae pe'i peine uri taa. A Luk, saena no'one hunie mo iini kire ka'a hiiwalaimoli ike ke leesie uri kira hiiwalaimoli ko lae pe'i a'aila'a oto hule aana taunge'inilada.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Ngaeta mo ola a Luk e uusu-uusu i sulii, unuleni e lae taane no'one i laona aahu'i laladonga i sulie mo Rom, oto leune e pe'ikie hunie kie ke saie mo helisi uri taa nge walu ola i laona Uusu-uusu Maa'i kire rau. Ngaeta mo ola aani oto mala maelana a Herod Akripa Inemaui aana halisi e hai aawala mwana hai i purine hutelana a Jisas (44 A.D.), na maholo inemaui ni Rom a Klodias e dau rarahie ahutana mo Jiu hunie kire ke lae mwaanie huilume paine i Rom aana halisi e hai aawala mwana siwe i purine hutelana a Jisas (49 A.D.), na aana maholo a Festas ko aalaha aana halisi e lime aawala mwana siwe i purine hutelana a Jisas (59 A.D.). Oto e lio mala uri a Luk e uusu mangoa uusu-uusu ienini oto mola i na'ona ha'a-iisitaanga'inilana a Pol e lae mwaanie nume ni ho'o wau i Rom, ola mala halisi e oono aawala mwana eeta i purine hutelana a Jisas (61 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Luk e uusue uusu-uusu ienini huni unu tahanga'inie aehotalana soihaada'inge na uri soihaada'inge e tolana paine lau-leu ma'alana taunge'inilana e lae. Mei ola ni pangata'inge ienini e tohungēi haata'i diana aana uri asunge Li'oa Maa'i a God ni ngeena. Aahu'i laladonga a Luk ienini i sulie soihaada'inge e haata'inie aana kira hiiwalaimoli uri ikire no'one kire sai uure ma'uta'a aana hiiwalaimolinge, na uri kire ke pe'ie ngaeta mwala aana mo aasanga ko re'usire.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

taroha'inge, Li'oa Maa'i, laeliwalanga, toli'aasie ma'unge, mo Jiu, mo Aapoloa Aaopa

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Palonga 1:8, Palonga 16:30-31

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

A God e dau aakau aana soihaada'inge hunie ke taroha'inie Tataroha Diana.

(1:1—2:13)

A Pita na mo hurula'aa kire taroha'inie a Jisas hunie mo Jiu.

(2:14—8:8)

A Pita na mo hurula'aa kire taroha'inie a Jisas hunie mo Aapoloa Aaopa.

(8:9—12:25)

Kira Pol kire taroha'inie a Jisas hunie mo Aapoloa Aaopa aana eetana nga laenga ikire.

(13:1—14:28)

Mo na'ohai mwane kire si lio saie uri a God e sai ha'a-uurie mo Aapoloa Aaopa ma'alana kire ka'a lae ike i sulie mo Ha'atolanga a Mosis.

(15:1-35)

Kira Pol kire taroha'inie a Jisas hunie mo Aapoloa Aaopa aana ruana nga laenga ikire.

(15:36—18:22)

Kira Pol kire taroha'inie a Jisas hunie mo Aapoloa Aaopa aana oolune nga laenga ikire.

(18:23—21:16)

A Pol e ii'o ni ho'o i tehula'ana Tataroha Diana a Jisas Kraes.

(21:17—28:31)

Eetana Nga Mei Wala A Luk

Hunie A Tiopilas

¹ Huni'o Tiopilas: I laona eetana nga uusu-uusu ineu,† nou unue oto huni'o ahutana mo ola nge a Jisas e asui'i na e ha'a-uusulie mwala aani, ² lai hule oto aana hai dinge a God e tola aaliho'i aana lo'u ta'au i Lengi. Oto i na'ona e tahela'i eeliho'i ta'au i Lengi, e ere aana nanamanga aana Li'oa Maa'i na ko ha'ananaue mo iini e lio hilisire mala mo hurula'aa. ³ I laona hai aawalai hei dinge i purine a Jisas e mae, e haata'i lo'u aana mo hurula'aa mo maholo hunge. Aana mo tala hunge hai aopa'i e haata'i diana aada uri e mauri eeliho'i to'ohuu, na aana mo maholona e ha'ananaure i sulie Aalahanga a God. ⁴ Na ngaeta maholo a Jisas e ngau-ngeu pe'ie mo hurula'aa oto ko te'uri hunire, “Omu ke su'uri lae-lae mwaanie i Jerusalem, ta'e omu ke maa'oohie ka'u mei niinge nge a Mama'a e haiholota'inie huni'omu, oto mala nou unue ka'u no'one huni'omu. ⁵ A Jon e loto maa'i eemi eeni wei, ta'e i purine lo'u nga mo hei dinge, a God kei loto maa'i eemi oto aana Li'oa Maa'i.”

A Jisas E Tahela'i I Lengi

⁶ Oto maholo kire mani loko ngeena, kire ko dodolosi aana a Jisas uuri, “?Aalaha, uri maholo e hule oto hunie o kei esuie Israel ke aalaha haahie ta'ena nga aalahanga ni welumalau?”

⁷ Oto a Jisas e aalamire ko te'uri, “A Mama'a ni mola e to'o aana nanamanga huni oala'inie mo maholo urine. Oto e ka'a malisine ike uri omu ke saie mo maholona. ⁸ Ta'e maholo Li'oa Maa'i kei siho oto mai haahi'omu, omu ke si honu aana nanamanga huni unu tahanga'inie ta'au i Jerusalem, na ahutana mo leu i Jiudia, na oto aana po'o ni henu e i Samaria, na ahusie oto ahutana walumalau.” ⁹ Oto mola i purine a Jisas e ere mango urine, kire ko si leesie a Jisas ko tahela'i oto i Lengi aana a God ko toolea oto lae hule aana mei rorodo e mumunie oto mwaanie maada.

¹⁰ Maholo kire ko lio-lio ue i sulie a Jisas ko tahela'i i Lengi ngeena, na e ro mwane kirerue to'oni aani to'oni rere'a ko tolana uure oto pe'ire. ¹¹ Na kirerue ko te'uri oto hunire, “!Mo mwane ni Kalili! ?Nga taa ni omu uure, omu ko lio-lio ue hunie ta'au i salo? A Jisas nge a God ko tola aaliho'i aana i Lengi mwaani'omu ngeena, kei ooli lo'u mei oto mala omu ko leesie ko lae i Lengi ngeena.”

A Mataeas E Oolisie

† 1:1 1:1 Eetana nga uusu-uusu ngeena oto Tataroha Diana a Luk.

A Jiudas Iskariot

¹² Oto puriha'ana, mo hurula'aa kire si eeliho'i hunie i Jerusalem mwaanie Uuwo Ni Ei Olif ngeena, aana e ka'a ha'atau ike, ola mala nga ta'a-ta'a kilomita mola. ¹³ Maholo kire lai hule ta'au i Jerusalem, kire oodohie oto duru kire ko o'o'o i laona aana ruana nga sao-saohai nume. Na mo mwaena oto:

a Pita,
na a Jon,
na a Jemes,
na a Andru,
na a Pilip,
na a Tomas,
na a Batolomiu,
na a Matiu,
na a Jemes kalena Alpeas,
na a Saemon iini aana pulitaa nge ko sare haiseuni huni ta'aasie aalahanga ni Rom mwaanie hanue i Israel,
na a Jiudas kalena Jemes.

¹⁴ Ahutadaelu kire sai loko oto tarau pe'ie a Meri nikana a Jisas, na ngaeta mo hu'e lo'u, na mo mwane aasine a Jisas kire mani hute, hunie ahutada kire ke mani aarea God.

¹⁵ Oto aana mo dingena, aana ngaeta maholo ola mala tangalai iinoni pe'ie nga ro aawala aana mo iini kire hiiwalaimoli kire mani loko. Oto a Pita e uure i lengi ko si te'uri, ¹⁶ “Maeni eesiku, mei wala nge Li'oa Maa'i e niie hunie a Deved Inemaui e unue oto mai i na'o i laona Uusu-uusu Maa'i e to'ohuu na ko oa oto, mala kolu ko meni leesie ngeena. Mei wala ngeena e lae i sulie a Jiudas, iini nge e na'ona mo ramo huni tapolie a Jisas, ¹⁷ ma'alana uri ingeie ngaeta iini taane no'one aana pulitaa ikolu hola'ina'o na e au'esu taane pe'ikolu.”

¹⁸ (A Jiudas ngeena e holie nga mei aano aana mei to'oha nge e hele aana mala nga waaite haahie mei ooraha'aa nge e asuena. Oto e teke anie pwaune i aano i lengine mwakano ngeena, na oopwana e hoka na e dedera'i mango oto i sinaha.† ¹⁹ Oto ahutana mwala ta'au i Jerusalem kire rongoa tataroha i sulie leune, oto kire si haara'inie mei mwakano ngeena aana walada Akeldama, lo'onga'inge aana uri “Aano ni Epu.”)

²⁰ Na a Pita e unue no'one uuri, “Uusulana e lae i laona uusu-uusu aana mo Kana Maa'i uuri, *Nume ingeie kei ne'i na'onga oto—toli'aasie nga iini ke su'uri ii'o lo'u aana.* *Sam 69:25* Na uusulana e lae no'one uuri, *Nga iini aaopa ke oolisie mola aana lio i sulinge ingeie.* *Sam 109:8*

²¹⁻²² “Oto e malisine uri kolu ke lio hilisie oto nga iini huni unu ha'a-oaie pe'ikolu uri a Jisas Aalaha ikie e ta'ela'i to'ohuu oto mwaanie maenga. Na iini nge lio-hiliselana kei lae ngeena, nga iini oto aana mwala nge kire o'o'o pe'ikolu aana maholo a Jisas e walo-waloliu pe'ikolu, uure oto aana maholo a Jon e lotu maa'i aana, lae hule aana maholo a God e tola aaliho'i aana Jisas mwaanikolu hunie i Lengi.”

²³ Oto kire lio hilisie e ro mwane, a Josep na a Mataeas. (A Josep kire ko haa-haara'inie aana a Basabas na a Jastas.) ²⁴ Oto puriha'ana, kire ko si aarenga'i uuri, “Aalaha, i'oe o saie mola ne'isaenga mo iinoni. O ke haata'inie mai aameelu iini uri taa aana e ro mwane ienini ni o lio hilisie ²⁵ hunie ke ne'i hurula'aa oolisie a Jiudas, iini e toli'aasie oto mei ii'o-ii'oha paine ie, na e lae oto hunie leu aaela nge e malisine ke lae aana.” ²⁶ Oto

† **1:18** 1:18 E lio mala a Jiudas e li'o maraana mala Matiu 27:5 e unue, na lo'u mei puri walo e mou na rae aana e teke anie pwaune mala e unue i leu.

kire ko si hehuto'o hunie aana ola mala inilana daes, na e haata'inie uri a Mataeas oto lio-hilisilana e lae. Na e ne'ie oto ngaeta hurula'aa aana aawala mwana rue ngeena.

2

Li'oa Maa'i E Siho Mai

¹ Oto e hule aana Houlaa Ni Pentekos e hiu wiki mola i purine a Jisas e tahela'i mwaanie maenga, na aana hai dinge ngeena mo hurula'aa kire mani ruru aana ta'a-ta'a leu i Jerusalem. ² Kire si apara'i na kou-kouha'ana ola e rongo mala paineha'ana mawasi dengi ko lae oto mai uure ta'au i Lengi na ko ha'ahonue oto nume paine kire ruru i laona. ³ Na aana maholona kire ko leesie mo ola mala mo mela-melaha'i dunge ko eeso, na kire oopa hailiu na kire ko meni oa aada oto. ⁴ Na ahutada kire ko meni honu oto aana Li'oa Maa'i, na kire ko aehota ere oto aana mo erenga hai aaopa'i i sulie mo erenga nge Li'oa Maa'i e nii'i mei hunire huni ere aani.

⁵ Na mo iini hunge aana mo Jiu kire mani loko poi Jerusalem aana dinge maa'i peine ikire ngeena uure mwaanie mo po'o ni henue hai aaopa'i i laona walumalau aena aana kire ko tohungei sare paloa God. ⁶ Maholo kire rongoa no'one aawa-aawatai ola ngeena, kire si meni loko huni leesie nga taa ko reu. Na ahutada kire ko tohungei pangata'i aana nga iini na e rorongo saie oto mo mwane ngeena ko ere aana erenga ingeie maraana. ⁷ Kire ko tohungei pangata'i na kire ko teipu'o-pu'o mola i sulie nga taa ko reu. Oto kire ko te'uri, “!Ha'ike eena! Mo mwane nge kire ko ere-ere ngeena, mo mwane ni Kalili mola ni ngeena. ⁸ ?Oto e ue ni kolu ko si rongoa mola kire ko ere aana mo erenga hai aaopa'i ikolu urine? ⁹ Aana ikolu, kolu uure mola mwaanie mo henue mala i Patia na i Midia na i Elam na i Mesopotemia na i Jiudia na i Kapadosia na i Pontas na i Esia, ¹⁰⁻¹¹ na i Frijia na i Pamfilia na i Ijip na i Libia kara'inie huilume paine i Saerin, na huilume paine i Rom, na i Krit na i Arabia. Na ngaeta mo iini aakaelu mo Jiu to'ohuu, na ngaeta mo iini aakaelu kire talama'inie mola tolahaka. !Ta'e ma'alana e urine, na kolu meni rongoa oto kire ko ere-ere aana mo erenga hai aaopa'i ikolu i sulie mo ola paine a God e asui'i!” ¹² Oto aena aana kire ko tohungei pangata'i na kire ka'a saie ike nga taa e rau, nge kire ko si dolosi heiliu aada uuri, “?Nga taa ni lo'onga'inge aana mei ola e rau ngeena?”

¹³ Ta'e ngaeta mwala ko ha'a-eero mola aada, na kire ko te'uri, “Mo mwane ngeena kire ko mehiri mola ni ngeena.”

A Pita E Laeliwala Nana Mwala

¹⁴ Oto a Pita e uure i na'ona mwala pe'ie ngaeta aawalai hurula'aa mwana eeta, ko si soi peine hunie mwala kire loko ngeena na ko te'uri, “Maeni eesiku aana komu mo Jiu na oto ahutemi nge omu ko ii'o mai Jerusalem aana maholo ie, omu ke pwaarongoa ka'u no ko ere luhesie mei ola e rau ie namiu. ¹⁵ ?Uri omu ko lo'o-lo'onga'i uri melu ko mehiri? !Ha'ike! E si hule mola aana siwana nga maholoi sato aana aapa i ho'owa ka'u ie. ¹⁶ Ta'e a Propet Joel e hola'i ere-ere lalai ka'u oto wau i na'o i sulie nga taa omu ko leesie ngeena. ¹⁷ A God e te'uri, ‘Aana mo dinge kara'inie ha'amangolana walumalau ienini, ne kei lingisie mai Li'oa ineu haahie ahutana mwala. Na mo kalemiu mwane na mo kalemiu keni, kire kei meni houle'inie walaku. Na ne kei niie mo haata'inge hunie mo saanau i'omu, na ne kei niie mo ma'ahu-polenga hunie mo repo i'omu. ¹⁸ Iau, aana maholona, ne kei niie mai Li'oa ineu hunie ahutana mo mwane na mo keni eu'esu ineu, na kire kei houle'inie

walaku. ¹⁹ Na ne kei esuie mo hu'i-hu'ite ta'au i laona salo i lengi, na ne kei esuie mo tolimaa mai aano i leu. Dunge na pwa'ulana dunge kei hane, na apu kei aahe. ²⁰ Na sato kei ne'i rodohono oto, na waro-warō kei nonoro'a mala apu. Oto puriha'ana, nge hai dinge paine Aalaha ke si hule. Na hai dinge ngeena e roro'a oto liutaa na e manikulu'e. ²¹ Na ta'ena nga iini ko aarenga'i aana satana Aalaha, nge ne ke si ha'a-uurie.' *Joel 2:28-32*

²² “!I'omu mo Israel, omu ke pwaarongo diana aana mo wala ienini! A Jisas ni Nasaret ngeena, a God e haata'i diana aana oto aamiu uri ingeie ni e uusunge'inie mai. Omu saie oto maraamiu uri a God ni e haata'inie mei olana aana mo hu'i-hu'ite na mo tolimaa a Jisas e asui'i i matolamiu. ²³ Na a God e lae oto i sulie oala'inge ingeie mala e lo'onga'inie uure oto mai na'o maholo e toli'aasie uri omu ke tapolie a Jisas hunie horo'ilana. Oto omu si niie i laona nimada mo pu'o, na kire horo maesie i lengine po'u-po'u. ²⁴ Ta'e a God e ta'ea mwaanie maenga hunie ke ii'o luheta'i mwaanie nanamanga aana maenga, i sulie e tohungei aasa hunie maenga kei hele ma'uta'a aana. ²⁵ Mo wala nge a Deved Inemaui e unu'i, kire si oa aana a Jisas. Aana a Deved e ere uuri i sulie, *Nou leesie Aalaha e ii'o i na'oku mola tarau. Oto nou ka'a ma'u ike aana ta'ena nga maholo aana ingeie e rarauhe'i eeku.* ²⁶ Oto aena mei olana, nge no ko tohungei ilenimwa'e oto liutaa, na walaku e haata'inie oto ilenimwa'enga ineu. Na ma'alana sapeku e sai mae taane, ta'e nou noruto'o mola aamu, ²⁷ aena aana o sa'a toli'aasie ike mauriha'aku aana leu mwala kire mae oto, na o sa'a toli'aasie ike Iini Maa'i i'oe hunie ke kasu i laona kilipwe'u. ²⁸ O haata'inie oto mo tala aana meurihe aaku, na o kei da ne kei tohungei ilenimwa'e aana maholo o kei ii'o pe'ieu. *Sam 16:8-11*

²⁹ “Maeni eesiku, no ko sare unu oodo-oodo aana mola huni'omu i sulie a weuwaka a Deved Inemaui. E mae na kire haitolinge'inie oto, na kilipwe'u aana mola i saakaelu i leu hule si'iri. ³⁰ Ta'e aana a Deved ingeie nga propet, oto e saie mola uri a God e haiholota'inie hunie kei niie nga iini aana komu a Deved hunie ke inemaui mala a Deved maraana. Na iini nge kei lae mai urine kire haara'inie a Kraes. ³¹ A Deved e lio saie mone nga taa a God kei esuie mai puri. Oto e ere urine aena aana e saie uri a Kraes kei ta'ela'i eeliho'i lo'u mwaanie maenga. E unue uri a God e sa'a toli'aasie ike hunie ke ii'o mola aana leu mwala e mae oto, na e sa'a toli'aasie ike hunie sapena ke kasu i laona kilipwe'u. ³² Na a Jisas oto a God e ta'ea hunie ke mauri eeliho'i mwaanie maenga, na melu tohungei leesie oto aana maameelu. ³³ A God e tola aaliho'i aana hunie ke ii'o aana na'ohai ii'o-ii'oha, i pwalo-pwalona, na a God Aamana e niie Li'oa Maa'i hunie oto mala e haiholota'inie. Oto nga taa nge omu ko leesie na omu ko rongoa ngeena, mei ola a God e lingisie mai haahi'emeelu oto ni ngeena. ³⁴ Aana a Deved maraana e ka'a tahela'i ike hunie i Lengi, ta'e e unu tahanga'inie mola uuri, *A God e ere hunie Aalaha ineu e te'uri 'O ke ii'o ka'u mei i pwalo-pwaloku aana na'ohai ii'o-ii'oha,* ³⁵ lai hule aana ne kei kama haahie mo maelonga i'oe i aano hunie o ke uuri puli-pulisire.' *Sam 110:1*

³⁶ “Oto ahutemiu mwala ni Israel, omu ke saie uri a Jisas nge omu horo maesie i lengine po'u-po'u, a God e unue ingeie oto a Kraes nge e haiholota'inie, na ingeie oto kei aalaha haahikie.”

³⁷ Oto maholo mwala kire rongoa mei wala ngeena, kire ko si tohungei hii aela oto hiito'o, na kire ko ere uuri hunie a Pita na mo hurula'aa, “? Maeni eesimemi, oto emi ke si ue eena?”

³⁸ Oto a Pita e aalamire ko te'uri, “Ahutemiu mango, omu ke oonisae mwaanie mo ooraha'aanga i'omu na omu ke loto maa'i aana satana a Jisas

Kraes hunie a God ke si sae'aasie mo ooraha'aanga i'omu na ke niie mai Li'oa Maa'i huni'omu. ³⁹ Aena aana a God e haiholota'i urine oto huni'omu na hunie mo kalemiu na no'one hunire mo iini kire ii'o aana mo henue ha'atau, na ahutana oto mo iini a God Aalaha ikie e soire mai saana maraana.”

⁴⁰ Mo wala hunge a Pita e unu'i hunire na e ere hiito'o no'one hunire uuri, “Omu ke lio talamiu mwaanie ha'aloilemiu e lae mala kei lae hunie mo iinoni aela aana maholo jenini.” ⁴¹ Oto mo iini kire hiiwalaimoli aana walana Pita, kire si loto maa'i. Na aana hai dingena ola mala oolu sinolai iinoni nge kire sili lo'u mei pe'ire i laona soihaada'inge. ⁴² Oto kire niie maraada hunie mo hurula'aa ke ha'a-uusulire, na kire mani ne'ie ta'a-ta'a mei sae pe'ie kira tei kire hiiwalaimoli aana a Jisas. Kire ko ngeu-geu ni lokonga aani aamasito'onga aana maelana Kraes, na kire ko ii'o oto mola pe'ie aarenga'inge.

Kira Hiiwalaimoli

Kire Pe'i-pe'ire Hailiu

⁴³ Ahutana mwala kire ko tohungai pangata'i na kire ko me'u, na kire ko ha'ama'u oto aana a God, aena aana mo hu'i-hu'ite na mo tolimaa oto hunge a God e asui'i aana nimana mo hurula'aa. ⁴⁴ Ahutana mo iini nge kire hiiwalaimoli aana a Jisas, kire ii'o mola pe'ie lokonga tararuru, na kire ko pe'ire hailiu aana to'o-to'olada. ⁴⁵ Na kire ko ha'a-ha'aholinge'inie to'o-to'olada, na kire ko nii-niie mo to'oha aani hunie ngaeta mo iini aada nge kire maitale. ⁴⁶ Kire ko loko tarau mola i suli dinge i laona Nume Maa'i Peine a God i Jerusalem. Na kire ko ngeu-geu tararuru i laona mo nume hai aaopa'i ikire, na kire sai ilenimwa'e tararuru aani pe'ilada hailiu mola aana mo ngeulaa ikire. ⁴⁷ Na kire ko lahea God mola tarau, oto mwala ko tohungai ne'isae paine aada. Na i suli hei dinge a Aalaha ko ha'a-uurie lo'u mo iini hunge mwaanie mo ooraha'aa ikire, na ko sapeire lo'u mei i laona pulitaa ikire ngeena.

3

A Pita E Ha'a-uurie Mwane Ae'aena E Rarasi

¹ Ngaeta hai dinge a Pita na Jon kirerue ko lae ta'au i Nume Maa'i Peine a God aana maholo ni aarenga'inge aana oolune nga maholoi sato i aapai sato. ² Na ta'au i aena maa aana para honosie Nume Maa'i Peine ngeena, nga mwane ae'aena e rarasi oto uure i mwai-mweiha'ana e ii'o ta'au i leune, aana leu kire ko haa-haara'inie aana Maa Manikulu'e. Mo malahune kire sai toolea oto ta'au i leune urine i suli dinge hunie ke susuke to'oha mwaanie mwala ko lae-lae mai i Nume Maa'i. ³ Oto maholo e leesie a Pita na Jon kirerue ko deu huni sili oto i laona Nume Maa'i, ko suke to'oha oto aadarue.

⁴ Kirerue to'omaai wau, oto a Pita ko te'uri, “O ke to'omaai'emerue ka'u.” ⁵ Oto a mwaena ko to'omaairerue aana ko lo'onga'inie uri e ro mwane kei niie nga mei ola hunie. ⁶ Ta'e a Pita e te'uri mola hunie, “Nou ka'a to'o aana ike nga mei to'oha, ta'e ngaeta mei ola mola nou to'o aana huni niie namue. No ko unue huni'o aana satana a Jisas Kraes ni Nasaret—Ta'ela'i na o ke lae hailiu oto.”

⁷ Oto a Pita e hele aana ninime i pwalo-pwalona, ko si ta'ea i lengi. Na oto mola aana kele maholoi satona, e ro ae'aena a mwaena ko tolana a'aila'a oto. ⁸ Oto e pola i lengi, na ko uure oto aana e ro ae'aena, na ko lae hailiu oto. Ko lae oto pe'ie a Pita na Jon ta'au i laona Nume Maa'i Peine, na ko lae pe'ie polanga hailiu oto na pe'i paalahelana God.

⁹ Ahutana mwala kire leesie ko lae hailiu pe'i paalahelana God. ¹⁰ Oto maholo kire lio saie uri ingeie ni mwane nge e rarasi ka'u na ko ii'o-ii'o i aena Maa Manikulu'e na ko susuke to'oha aada, kire ko si tohungei pangata'i na saeda e pu'o mola aana kire ka'a saie ike nga taa e rau aana a mwaena.

A Pita E Laeliwala

Lo'u Nana Mwala

¹¹ A mwaena mone ko hele-hele ue aana a Pita na a Jon ta'au i laona Nume Maa'i Peine aana lolata kire haara'inie "Leu Haa-haanaku a Solomon." Ahutana mwala kire ko tohungei pangata'i oto hiito'o, oto kire ko si huru mei saadaelu. ¹² Oto maholo a Pita e leesie urine ko si te'uri hunire, "Mo Israel, e ue ni omu ko tohungei pangata'inie mei ola ienini na omu ko lio hahuroto aamere'i? ?Uri omu ko ne'i-ne'isae uri mere asuie a mwane ienini hunie ke lae-lae lo'u aana nanamanga wa aana ii'onga maa'i i'emere'i maraamere'i? !Ha'ike oto oo'oo! ¹³ God mo weuwaka, iini a Ebrahim na Aesak na Jakob kire mani palo-paloo oto waite, ingeie oto nge ko ha'amanikulu'aa koni-konihe ingeie a Jisas. Ta'e i'omu ni omu niie wau i nimana a Paelat hunie horo'ilana ma'alana a Paelat e sare toli'aasie hunie ke ii'o luheta'i, ta'e i'omu nge omu uure honosie mwaanie e toli'aasie. ¹⁴ A Jisas e tohungei maa'i na e oodota'i i maana a God, ta'e omu leledie mola. Na i'omu nge omu teangie a Paelat hunie ke luhesie a Barabas, mwane horo-horo. ¹⁵ Nge ko urine, na huulaa ni meurihe nge omu horo maesie oto. Ta'e a God e ta'e aaliho'i aana lo'u mola mwaanie maenga, na i'emeelu oto melu tohungei leesie aana maameelu. ¹⁶ Na nanamanga aana satana Jisas oto e ha'a-uurie mwane ienini nge omu ko meni lee-leesie e tewa oto na omu meni saie. Na aena aana mei hiiwalaimolinge aana a Jisas ngeena, nge ha'a-uurilana mwane ienini e lae aana oto mala omu ko leesie.

¹⁷ "Maeni eesiku, nou saie i'omu na mo na'ohai mwane i'omu, omu ka'a saie ike no'one nga taa nge omu esuie aana maholona. ¹⁸ Ta'e a God e unue oto wau i na'o aana mo propet uri Kraes, Ha'a-uuri nge e haiholota'inie kei lae mai, kei sapesalu oto urine. Na a God e ha'a-oaie leune oto urine. ¹⁹ Oto omu ke oonisaie mwaanie mo ooraha'aanga i'omu, na omu ke lulu i sulie a God hunie ingeie ke si sae'aasi'i mwaani'omu. ²⁰ Mala uri omu kei te'urine, nge Aalaha ikie kei ha'a-a'aila'aa mauriha'amiu na kei uusunge'inie lo'u mei Kraes ngeena huni'omu, na ingeie oto a Jisas, iini nge a God e lio hilisie oto wau i na'o. ²¹ Ingeie kei ii'o ka'u ta'au i Lengi hule aana maholo a God kei ha'ahaalua ahutana walu ola, mala e unue ka'u oto waite aana mo propet maa'i ingeie. ²² Aana a Mosis e te'uri, *A God Aalaha i'omu kei uusunge'inie nga propet nemiu oto mala e uusunge'inieu, na kei uure oto mwaani'omu maraamiu. Oto omu ke tola i sulie ta'ena nga mei ola ko unue huni'omu.*

Diutronomi 18:15 ²³ Na ta'ena nga iini nge e ka'a tola i sulie propet ngeena, nge oopalana kei lae mwaanie mo iinoni a God, na horo'ilana kei lae.

Diutronomi 18:19 ²⁴ Aana ahutana mo propet nge kire unu-unue walana God, aehota oto aana a Samuel, kire mani unu lalai oto aana walu ola nge ko reu si'iri ie. ²⁵ Mo heiholota'inge nge a God e nii'i mei hunie mo propet, mo ola huni'omu ni ngeena mala mo heiholota'inge nge a God e nii'i mei hunie mo weuwemiu. Aana a God e te'uri hunie a Ebrahim, *Ha'adiana'anga kei uure mwaanie komu i'oe, nge ke si lae hunie ahutana mwala aana walumalau.*

Jenesis 22:18 ²⁶ Oto maholo a God e ha'a-uuresie koni-konihe ingeie a Jisas, nge e hola'i uusunge'inie huni'omu hunie ke niie ha'adiana'anga huni'omu aani tola aaliho'inilemiu mwaanie mo ooraha'aanga i'omu."

4

*A Pita Na Jon I Na'ona**Pulitaa Ni Lei-leilei*

¹ Maholo a Pita na Jon kinerue ko ere-ere ue nana mwala, na ngaeta mo pris pe'ie na'ohai mwane aana pulitaa ko kakakalie Nume Maa'i Peine, na ngaeta mo Sadiusi kire ko hule oto.[†] ² Kire ko tohungēi saewasulie e ro hurula'aa aana kinerue ko ha'a-uusulie mwala uri ta'ela'inge a Jisas mwaanie maenga e ha'awalaimoli'aa oto uri mo iini e mae kire kei haro mauri eeliho'i lo'u. ³ Oto kire tapolirerue, kire ko ne'irerue i laona nume ni ho'o loosie i maahu'o-hu'o aena aana ko seulehi oto. ⁴ Ta'e mo iini hunge nge kire rongoa walana e ro mwane, kire hiiwalaimoli oto aana. Na iidumilana mola mo mwane nge kire hiiwalaimoli aana a Jisas e lae hunie ola mala lime sinolai mwane.

⁵ Oto e dangi ho'owa, na ahutana mo mwane aana pulitaa lei-lei mo Jiu nge kire ii'o i Jerusalem mala mo na'ohai mwane, na mo rato ni mwane, na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga kire mani ruru oto. ⁶ Kire loko pe'ie a Na'ohana Mo Na'ohai Pris, a Anas, na pe'ie ngaeta mo iini lo'u aana uluhe ingeie mala a Kaiapas na a Jon na a Aleksanda. ⁷ Oto kire toolea e ro mwane kire si ha'a-uuresirerue i matolada na kire ko dolosi aadarue uuri, “?A tei ni e unue more ke asuie mei olana, wa aana nanamanga uri taa ni more asuie ngeena?”

⁸ A Pita mone e honu oto aana Li'oa Maa'i, e aalamire ko te'uri, “Mo aalaha ineu, i'omu mo iini nge omu ko na'ona mo Jiu na i'omu mo rato ni mwane. ⁹ Omu ko dodolosi aamere'i i sulie mere aamasie mwane ae'aena e rarasi na omu ko sare saie mere ha'a-uurie a mwane ngeena uri taa. ¹⁰ Oto no ko sare ha'arongo'omu na oto ahutana mwala ni Israel, uri mwane ienini nge e uure oto i na'omiu, ha'a-uurilana e lae mola aana satana a Jisas ni Nasaret na aana nanamanga ingeie. Na ingeie oto omu horo'ie i lengine po'u-po'u, ta'e a God e ta'ea lo'u hunie ke mauri eeliho'i. ¹¹ Na a Jisas oto iini nge mo Uusu-uusu Maa'i e ere i sulie aana e te'uri, *Hau nge i'omu kira tou-tohu nume omu leledie ka'u, e ne'ie oto poo-pootana nume eena. Sam 118:22* ¹² Aana a Jisas mola e sai ha'a-uurikie mwaanie mo ooraha'aa ikie, aena aana a God e ka'a niie ike lo'u satana nga iini aaopa huni ha'a-uurikie.”

¹³ Oto mo mwane aana pulitaa ni lei-lei ngeena kire ko si tohungēi pangata'i aana kire leesie a Pita na Jon kinerue ka'a ma'u lo'u, ma'alana uri kinerue e ro mei iinoni reu mola na kinerue ka'a sukulu diana ike. Na i leune nge kire si lio saie uri ikirerue ni kire lae-lae tarau pe'ie a Jisas hola'ina'o. ¹⁴ Na aana kire leesie mwane nge ha'a-uurilana e lae e uure pe'ie a Pita na Jon, oto e aasa hunie kire kei unue lo'u nga mei ola. ¹⁵ Oto kire si unue e oolu mwaena kire ke iisitaa i sinaha mwaanire hunie kire ke ere-ere lo'u maraada i sulie leune. ¹⁶ Oto kire ko te'uri, “!Mwae! ?Nga taa ni kolu kei esuie aana e ro mwane ngeena? Aana ahutana mwala i Jerusalem kire saie oto uri e ro mwane ngeena kire asuie mei hu'i-hu'ite oto paine, na e tohungēi aasa hunie kolu kei unue uri e ka'a rau ike. ¹⁷ Ta'e mwaanie nga mo iini hunge kire rongoa lo'u ha'a-uusulinge ngeena, nge kolu ke tohungēi uure honosirerue na kolu ke ha'apasulirerue oto mwaanie kire ha'a-uusulie lo'u nga mwala aana satana Jisas.” ¹⁸ Oto kire si unue kinerue ke lae lo'u mei, na kire ko tohungēi uure honosirerue oto mwaanie kire

[†] 4:1 4:1 Mo na'ohai pris na mo Sadiusi kire paine aana pulitaa lei-lei nge e paine haahie mo Jiu. Mo Sadiusi kire ka'a hiiwalaimoli ike aana ta'ela'inge mwaanie maenga wa aana ii'onga i Lengi.

unue lo'u nga mei wala wa kire ke ha'a-uusulie lo'u nga iini aana satana Jisas.

¹⁹ Ta'e a Pita na Jon ko aalamire mola uuri, “Omu ke lo'o-lo'onga'i diana. ? Uri e diana mola i maana God huni heitohea walana na mere ke dau mola i sulie ne'isaenga i'omu? !Ha'ike oto oo'oo! ²⁰ Aana ienini mere sa'a rohu ike aani erenga i sulie nga taa mere leesie na mere rongoa oto maraamere'i.”

²¹ Mo mwane paine aana pulitaa ni lei-lei kire ko ha'amau'oraru lo'u liutaa, ta'e lae-lae kire ko si he'i toli'aasirerue lo'u hunie kirerue ke lae. Aana e aasa hunie kire kei leirerue aana kire lio saie uri mwala ko lae pe'i lahea God oto haahie mei ola nge e raune. ²² Na mwane nge mei tolimaa e rau aana ngeena e liue oto e hai aawalai helisi.

Kira Hiiwalaimoli Kire Aarenga'i Mwaanie Kire Ma'u

²³ Oto maholo kire toli'aasie a Pita na Jon hunie kire ke ii'o luheta'i, kirerue si lae i saana pulitaa kira hiiwalaimoli na kire ko ha'arongora oto aana mo ola nge mo na'ohai pris na mo rato ni mwane kire unu-unu'i hunirerue. ²⁴ Oto maholo ahutada kire rongu urine, kire ko si meni aarea a God uuri, “Hahu'ana Aalaha, i'oe oto o ha'aholaa salo na aano huu na aasi na ta'ena nga ola i laloni. ²⁵ I'oe nge o da Li'oa Maa'i hunie a weuwameelu a Deved koni-konihe i'oe hunie ke unue walamu aana e te'uri, *?E ue ni mo Aapoloa Aaopa ko tohungai saewasu? ?E ue ni mwala ngeena ko oala'inie mo ola tata'ala?* ²⁶ *Mo inemauri aana walumalau ienini kire ko deu aakau huni heiseuni. Na mo na'ohai mwane aana walumalau kire ruru huni seunie a Iawe na a Ha'a-uuri nge e lio-hilisie.* *Sam 2:1-2* ²⁷ Na e to'ohuu oto,

aana a Herod Antipas pe'ie mo Israel, na a Pontias Paelat pe'ie mo Aapoloa Aaopa kire mani esu loko-loko huni horo'ie a Jisas, koni-konihe maa'i i'oe nge o lio hilisie oto waite hunie ke ne'ie a Kraes. ²⁸ Kire loko urine nge kire hahu'ei deu oto mola i sulie ne'isaenga i'oe. Aana nanamanga i'oe nge o unue oto wau i na'o uri walu ola ienini kei reu. ²⁹ Na oto ie, Aalaha, o ke lio-lio diana aana mo na'ohai mwane nge kire ko ha'amau'o'emeelu ienini. O ke pe'i'emeelu, mo koni-konihe i'oe mwaanie melu me'u ni houle'inie walamu. ³⁰ Na o ke haata'inie nanamanga i'oe huni ha'a-uurie mo iini ko mweri, na huni esuie mo hu'i-hu'ite, na mo tolimaa aana satana Jisas koni-konihe maa'i i'oe.”

³¹ Maholo kire aarenga'i mango, nge nume kire loko i laona ko si eenu-ee-nule'i heiliu, na kire si honu oto aana Li'oa Maa'i. Oto puriha'ana kire ko si tohungai a'aila'a lo'u liutaa ni houle'inie walana God.

Kira Hiiwalaimoli

Kire Pe'ire Hailiu

³² Oto ahutana mo iini kire hiiwalaimoli kire si meni ne'isae tararuru i sulie walu ola. Nga iini e ka'a lo'onga'inie ike uri mo ola e to'o aani uri mo ola oto ingeie maraana, ta'e mo ola nge nga iini e to'o aani mo ola ahutada mango. ³³ Na mo hurula'aa ko si houle'inie Aalaha ikie pe'ie nanamanga uri e mauri eeliho'i to'ohuu mwaanie maenga. Na a God e si ha'adiana'aa ahutana soihaada'inge. ³⁴ Oto nga iini aana pulitaa ikire ngeena e ka'a tola talea ike lo'u nga mei ola, aena aana mo iini nge kire to'o aana mo mei aano wa nga mo nume kire ha'aholinge'ini'i. Oto mei to'oha nge kire tarie ngeena kire si nii'i ³⁵ hunie mo hurula'aa. Oto mo hurula'aa kire toolea mei to'oha ngeena, kire si ha'a-adoa kira maitale i laona soihaada'inge aana.

³⁶ Ngaeta mwane e nii urine oto a Josep, mwane aana komu a Livae nge e uure mai mwaanie mala-malau i Saepras. Mo hurula'aa ko haa-haara'inie aana a Banabas, lo'onga'inge aana uri “Kale ni Ha'asaedodo.” ³⁷ Ingeie e

ha'aholinge'inie ngaeta mei aano ingeie, oto e toolea mei to'oha aana, e si lai mai niie hunie mo hurula'aa.

5

A Ananaeas Na Sapaera Kirerue Eeroa Li'oa Maa'i

¹ Oto lae-lae ngaeta mwane satana a Ananaeas na hu'e ingeie satana a Sapaera, kirerue ko ha'aholinge'inie no'one ngaeta mei aano ikirerue. ² Ta'e kirerue mani ne'isae tararuru huni hele oorea ngaeta aapa aana mei to'oha ngeena. Oto a Ananaeas maraana e lae mai saana mo hurula'aa, na ko unue uri ko nii ta'ingelu oto aana mei to'oha hunire. ³ Oto a Pita ko te'uri hunie a Ananaeas, “?Ananaeas, e ue ni o toli'aasie a Pwelu Eero-eero ke na'omu huni eeroa Li'oa Maa'i? Aana i'oe, o hele oorea ngaeta aapa aana mei to'oha nge o terie aana mei aano o ha'aholinge'inie. ⁴ Maholo o ka'a ha'aholinge'inie ue mei aano ngeena, mei aano i'oe mola ni ngeena, na maholo o ha'aholinge'inie oto, ahutana mei to'oha mei ola oto i'oe. ? Oto e ue ni o si lo'onga'i huni eero lo'u urine? Aana o ka'a eeroa ike mola mo iinoni, ta'e o eeroa oto a God ni ngeena.” ⁵ A Ananaeas e rongo mola urine, e ladama'i hai aano na ko mae oto. Oto ahutana mwala kire rongoa leune kire ko si tohungai me'u oto liutaa. ⁶ Oto mo saanau kire lae mai uloa sapena, kire toolea i sinaha, kire si lai heitolinge'inie.

⁷ Na purine e oolu maholoi sato e mango, a Sapaera e lae lo'u mei i nume, ta'e e ka'a saie ike nga taa e rau aana poro ingeie. ⁸ Oto a Pita ko dolosi aana ko te'uri, “?O ke unue ka'u, uri ahutana mei to'oha more tarie aana mei mwakano more ha'aholinge'inie ni oto ie?”

A hu'ena e aalamie a Pita oto ko te'uri, “Iau, ahutani oto ngeena.”

⁹ Oto a Pita ko te'uri lo'u hunie, “?Oto e ue ni more ne'isae tararuru huni ha'angai-ngeie Li'oa Maa'i a God? !O ke rongo! Mo saanau nge kire lai heitolinge'inie poro i'oe, ikire oto ta'au i aena maa, na kire kei aanga'ini'oto no'one ta'au urine.”

¹⁰ Na oto mola aana kele maholoi satona a hu'ena e ladama'i hai aano na ko mae lo'u mola i na'ona Pita. Mo saanau kire sili mei nume, na kire ko leesie a hu'ena e mae oto no'one, oto kire aanga'inie, kire ko si lai heitolinge'inie lo'u i sulie poro ingeie. ¹¹ Ahutana mo iini aana soihaada'inge kire ko si tohungai me'u oto liutaa, na ahutana mo iini kire rongoa mei olana kire ko me'u oto no'one.

Mo Hurula'aa Kire Asuie

Mo Tolimaa Oto Hunge

¹² Na kira hiiwalaimoli kire ko loko tararuru tarau i laona Nume Maa'i Peine aana lolata kire haara'inie “Leu Haa-haanaku a Solomon.” Mo hurula'aa kire ko esuie mo hu'i-hu'ite na mo tolimaa hunge i matolana mwala, ¹³ na ahutana mwala kire ko me'u ni uure pe'ire, ta'e kire ko lae-lahera mola. ¹⁴ Na mo iini hunge aana mo mwane na mo keni kire lae pe'i hiiwalaimoli aana Aalaha. ¹⁵ Oto aena aana mo hu'i-hu'ite hunge nge mo hurula'aa ko esui'i, nge mwala kire lae pe'i toolea mai mo mwei-mweria'a oto i sinaha, na kire ko lai ha'a-enosire i lengine mo tahe na mo ni'e i sulie tala. Aana ne'isaenga ikire uri maholo a Pita kei liu aana leune, ma'alana nunune ko liu mola haahie mo iini ko mweri ngeena na kire sai awaa lo'u. ¹⁶ Na mwala hunge aana mo kele huilume kali-kelie i Jerusalem kire ko lae no'one mai, aana kire ko too-toolea mai mo iini ko mweri na mo iini mo li'oa aaela e ii'o aada. Oto ahutada mango ha'a-uurilada e si meni lae.

Ahutana Mo Hurula'aa

Kire Lae I Laona Leinge

¹⁷ Oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris na pulitaa ingeie mo Sadiusi kire ko tohungēi heota'inie mo hurula'aa aena aana mwala kire ko lulu i sulire oto. Oto mo Sadiusi kire ne'isae moute'i oto huni uure honosie mo hurula'aa. ¹⁸ Oto kire lai tapolire, na kire si lai ne'ire i laona nume ni ho'o. ¹⁹ Ta'e aana hai rodona, ensel a God e tahananē maa aana nume ni ho'o, e si na'oda i sinaha, oto ko si te'uri hunire, ²⁰ "Omu ke lae wau i Nume Maa'i Peine, oto omu ko ha'arongoa mwala aana walu ola i sulie maurihe ienini." ²¹ Kire tola i sulie nga taa ensel e unue, oto e dangi ho'owa kire lae ta'au i Nume Maa'i Peine na kire ko aehota huni ha'a-uusulie oto mwala.

Oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris na mo mwane ko esu pe'ie, kire lokoa mo rato ni mwane aana pulitaa lei-lei huni loko. Oto maholo ahutada kire mani hule, kire si uusunge'inie ngaeta mo mwane wau i nume ni ho'o huni toolea mai mo hurula'aa i saana pulitaa lei-lei. ²² Ta'e maholo mo ramo kire lai hule wau i nume ni ho'o, kire ka'a leesie ike lo'u mo hurula'aa. Oto kire aaliho'i, kire ko si te'uri hunie pulitaa ni lei-lei, ²³ "Melu leesie mo maa aana nume ni ho'o kire hono ma'uta'a taane aani, na mo mwane kakakali kire ko kakalie taane mo maa. Ta'e maholo melu tahananē mo maa, melu ka'a leesie lo'u nga iini i laona nume ni ho'o."

²⁴ Oto maholo na'ohana pulitaa kakakali aana Nume Maa'i Peine na mo na'ohai pris kire rongo urine kire ko si meni tohungēi tolahi'e aana kire ka'a saie nga taa e rau aana mo hurula'aa. ²⁵ Ta'e ngaeta mwane e lae mai aana kele maholona oto ko te'uri hunire, "Sei! Mo mwane nge omu ne'ire i laona nume ni ho'o, ikire mola ta'au kire uure, kire ko ha'a-uusulie mwala ta'au i laona Nume Maa'i Peine oto molana."

²⁶ Oto na'ohana pulitaa kakakali na mo ramo ingeie, kire si lai tola aaliho'i aana mo hurula'aa. Ta'e kire ka'a dau ramo-ramo'a ike lo'u huni tapolire, aana kire ko me'ute'inie mwala mwaanē kire uu'i maesire aani heu. ²⁷ Mo mwane kakakali kire toolea mai mo hurula'aa, kire si ha'a-uuresire i na'ona pulitaa ni lei-lei. Oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris e si ere aada uuri, ²⁸ "Melu tohungēi ere hiito'o oto huni'omu mwaanē omu ha'a-uusulie lo'u nga iini i sulie a mwane ngeena, ta'e omu ko da ha'a-uusulinge i'omu ko lae ahusie oto ta'ena nga leu i Jerusalem. Na omu ko ha'aroro'ai'emeelu aana omu ko unue uri i'emeelu nge melu horo maesie a mwane ngeena."

²⁹ Oto a Pita e ere oalana mo hurula'aa e te'uri, "A God ni melu ko deu i sulie walana, mo iinoni ha'ike. ³⁰ Na i'omu nge omu horo'ie a Jisas aana omu uie i lengine po'u-po'u, ta'e God nge mo weuwaka i na'o kire palo-paloo nge e ta'ea lo'u mwaanē maenga. ³¹ A God e ta'ea na e ha'a-ii'osie aana na'ohai ii'o-ii'oha i pwalo-pwalona hunie ke aalaha haahikie, na hunie ke ha'a-uurikie, na hunie mwala ni Israel ke oonisae mwaanē mo ooraha'aanga ikire hunie a God ke sae'aasi'i mwaanire. ³² Na melu leesie walu ola nge a God e asui'i ienini nge melu ko unu tahanga'ini'i huni'omu. Na e ka'a ike mola i'emeelu nge melu ko ere urine, ta'e a Li'oa Maa'i no'one, iini nge a God e niie hunie ahutana mo iini ko deu i sulie walana."

³³ Oto maholo mwala aana pulitaa ni lei-lei kire rongoa mo wala a Pita e unu'i ngeena, kire ko si tohungēi saewasu hule aana kire ko sare horo maesie oto mo hurula'aa. ³⁴ Ta'e ngaeta mwane aana pulitaa ni lei-lei satana a Kamaliel e uure i lengi huni ere. A mwane ngeena ingeie aana pulitaa mo Parise na ingeie ngaeta ha'a-uusuli no'one aana mo Ha'atolanga, na hule aana mwala kire tohungēi ha'ama'u aana. E uure i lengi, oto e unue hunie mo mwane kakakali uri kire ke toolea mo hurula'aa i sinaha mola

hunie nga kele maholo. ³⁵ Oto puriha'ana ko si te'uri hunie pulitaa ni lei-lei, “Mo mwane ni Israel, omu ke lo'onga'i diana ka'u i sulie nga taa nge omu ko sare asuie aana mo mwane ngeena. ³⁶ Omu saie oto aana mo helisi e mango, a Tiudas e unue uri ingeie ngaeta na'ohai mwane, oto lae-lae hai tangalai mwane ko lae lo'u mei pe'ie. Ta'e mae ni Rom kire horo'ie, oto mo mwane ingeie kire tatanga hailiu mola na hari-huninge ingeie e ka'a oa ike. ³⁷ Oto lae-lae, aana maholo ni uusu-satanga, a Jiudas mwane ni Kalili e uure, na mwala hunge kire lulu no'one i sulie. Ta'e kire horo'ie no'one. Oto mo mwane kire lulu i sulie ngeena kire tatanga hailiu lo'u mola. ³⁸ Oto aena mei olana, nge no ko unue huni'omu uri omu ke su'uri esuie lo'u nga mei ola aana mo mwane ienini, ta'e omu ke toli'aasire mola. Mala uri mo ola nge kire ko esui'i ngeena nga mo ola ni iinoni mola, e sa'a tewa na kire kei mango mola. ³⁹ Ta'e mala uri mo ola ngeena e uure mwaanie a God, nge e aasa hunie omu kei uure honosire. Oto omu ke si saie mola uri omu ko sare haliwala pe'ie a God.”

⁴⁰ Oto pulitaa ni lei-lei kire rongo hunie uri kire sa'a horo maesire ike aana maholona. Ta'e aana kire ko sae-saewasulie ue mo hurula'aa, kire si unue mo hurula'aa ke aaliho'i lo'u mei. Oto kire rapusire na kire ere hiito'o lo'u hunire uri kire ke su'uri unue lo'u nga mei wala i sulie a Jisas. Oto puriha'ana kire si toli'aasire.

⁴¹ Mo hurula'aa kire lae mwaanie pulitaa ni lei-lei, kire ko tohungai ilenimwa'e oto liutaa, aena aana a Jisas e haata'inie uri kire ado taane huni sapesalu i tehula'ana satana. ⁴² Na kire ko ha'a-uusulie mwala oto tarau i laona Nume Maa'i Peine na i laona mo nume ikire. Na kire ko lae pe'i houle'inie Tataroha Diana i sulie a Jisas uri ingeie a Kraes, a Ha'a-uuri nge a God e haiholota'inie hunie ke uusunge'inie mai welumalau.

6

Kire Lio Hilisie E Hiu Mwane Huni Pe'i I Laona Soihaada'inge

¹ Aana maholona soihaada'inge ko peine lau-leu oto mola, oto kira hiiwalaimoli nge kire ko ere-ere mola aana erenga ni Krik, kire ko aehota upwesie mo iini nge kire sai ere aana tohungana erenga mo Jiu. † Oto kire ko te'uri, “Suli dinge maholo omu ko ha'a-adoa kira maitale aana mo niinge kolu meni nii'i, omu ka'a tohungai pe'i-pe'i diana aana ike mo nao i'emeelu mala mo iini i'omu.”

² Oto aawalai hurula'aa mwana rue kire lokoahutana mwala aana soihaada'inge, kire ko si te'uri hunire, “E ka'a diana ike hunie melu ke toli'aasie houle'inilana walana God na melu ke lio mola i sulie to'oha na ngaulaa. ³ Oto mo mwane, kei lae oto i diana liutaa hunie omu ke lio hilisie nga hiu mwane aamiu nge omu saie uri kire saenanau liutaa na kire honu aana Li'oa Maa'i hunie melu ke niie mei esunge ngeena hunire. ⁴ Ta'e i'emeelu, melu kei ii'o mola pe'ie aarenga'inge na pe'i houle'inilana walana God.”

⁵ Oto ahutana mwala kire rongoa mei wala ngeena kire ko si ilenimwa'e haahie. Oto kire si lio hilisie a Stivin, na a Pilip, na a Prokoras, na a Nikeno, na a Timon, na a Pamenas, na a Nikolas.† Hiiwalaimolinge a Stivin ngeena e tohungai susu, na e honu aana Li'oa Maa'i. Na a Nikolas ngeena e hute

† **6:1** 6:1 Mo iini nge kire hute i Israel kire sai ere aana erenga ni Hibru, nge tohungana erenga mo Jiu oto ngeena. Na aena urine hungelada kire lio toli mola aana mo Jiu nge kire hute aana mo henuie hai aopa'i. † **6:5** 6:5 Mo satai ola ngeena, mo satai ola ni Krik hali'ite, na e haata'inie uri soihaada'inge e mwa'e-mwa'e to'ohuu huni ha'a-oodohie mei ha'a-erenga ngeena.

aana mo Aapoloa Aaopa aana huilume i Antiok, ta'e e talama'inie tolahana mo Jiu na e ne'ie oto ngaeta iini aada. ⁶ Oto kire ha'a-uuresie e hiu mwane ngeena i na'ona mo hurula'aa, na kire si hele i pweude pe'i aarenga'inge haahire.

⁷ Oto walana God mone ko lae ahusie oto mo henue hunge, na mo pwaarongoisuli i Jerusalem kire ko hunge lo'u liutaa, na hungelana mo pris ko lulu i sulie oto a Jisas no'one.

Mo Na'ohai Mwane Ni Jiu

Kire Tapolie A Stivin

⁸ A God mone ko ha'adiana'aa a Stivin na ko nii-niie nanamanga hunie, oto ko esuie mo hu'i-hu'ite na mo ola ni pangata'inge i matolana mwala.

⁹ Ta'e ngaeta mo mwane ni Jiu kire ko leledie mola a Stivin. Mo mwane ngeena kire uure mwaanie mo huilume ha'atau i Saerin na i Aleksandria na e ro po'o ni henue i Silisia na i Esia. Na kire mani sai loko aana nume ni palo-palo mo Jiu nge kire haara'inie aana Nume Ni Palo-palo Mwala Kire Ii'o Luheta'i Lo'u. Oto mo mwane ngeena kire ko aehota ha'a-ere oto pe'ie a Stivin, ¹⁰ ta'e Li'oa Maa'i ko pe'ie a Stivin hunie erenga ingeie ke a'aila'a liutaa aana mo mwane ngeena.

¹¹ Oto lae-lae kire si lai waaie ngaeta mo mwane hunie kire ke eerota'inie a Stivin uuri, "Melu rongoa a mwane ie e ere mwakata'inie a Mosis na a God." ¹² Oto aana kire ko ere urine, kire ko da ahutana mwala, na mo rato ni mwane aana mo Jiu, na mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, kire ko meni tohungei saewasulie a Stivin. Oto kire tapolie na kire ooeka wau oto i na'ona pulitaa ni lei-lei. ¹³ Oto mo mwane ngeena kire uure i lengi huni eero, na kire ko te'uri, "A mwane ngeena, ko ere-ere aelasio Nume Maa'i Peine ikolu na ko ere-ere aelasio mo Ha'atolanga a Mosis oto tarau. ¹⁴ Na melu rongoa e unue uri a Jisas, mei ola ni Nasaret ngeena, kei ohoie Nume Maa'i Peine ikolu, na kei oolisie mo tolahai ola nge a Mosis e nii'i mei hunikie." ¹⁵ Oto aana maholona ahutana mwala nge kire loko ngeena, kire ko si lio hahuroto oto aana a Stivin aana kire ko si leesie maana e lio oto mala ensel.

7

A Stivin E Laeliwala

Nana Mwala

¹ Oto a Na'ohana Mo Na'ohai Pris ko dolosi aana a Stivin ko te'uri, "?Uri mo wala ienini e to'ohuu wa ha'ike?"

² Oto a Stivin ko te'uri, "Maeni aamaku na maeni eesiku, omu ke pwaarongo ka'u. Maholo a weuwaka a Ebrahim e ka'a lae ike ue hunie huilume i Haran, God ikie, iini e manikulu'e, e hola'i haata'i oto aana maholo e o'o'o aana po'o ni henue i Mesopotemia. ³ Na e te'uri, *O ke ho'ala'i mwaanie mwala i'oe na po'o ni henue i'oe na o kei lae hunie po'o ni henue nge ne kei haata'inie huni'o.* *Jenesis 12:1* ⁴ Oto e ho'ala'i mwaanie mo

Kaldia aana hanue ingeie ngeena, e si lai ii'o i Haran. Na purine aamana e mae, a God e si adaa lo'u mei hunie po'o ni henue i Kenan nge omu ii'o aana si'iri ngeena. ⁵ Aana maholona, ma'alana nga kele mei aano na hule aana a God e ka'a niie ike ue nana a Ebrahim. Ta'e a God e haiholota'inie uri kei haro to'o aana taane po'o ni henue ngeena aana nga dinge. Na ma'alana a Ebrahim e ka'a to'o aana ue nga mwela aana maholona, ta'e a God e haiholota'inie uri mwala kei hute aana komu ingeie, ikire nge kire kei to'o aana po'o ni henue ngeena. ⁶ Na a God ko te'uri hunie, *Mwala kei*

*hute aana komu i'oe, kire kei lai ii'o aana po'o ni henue mwala aaopa. Na mwala aana po'o ni henue ngeena kire kei deu rarahire huni esu mwaakule nada hunie ola mala hai tangalai helisi. 7 Ta'e ne kei ha'aloie po'o ni henue nge kire ko te'urine aana komu i'oe. Oto puriha'ana nge komu i'oe kire ke si lae mai palo-paloau aana leu ienini. **Jenesis 15:13-14** 8*

Oto a God e si unue hunie a Ebrahim uri ke asuie torihesi'onga aana mo kalena mala nga tolimaa huni haata'inie uri a God e asuie haiholota'inge hunire. Aena urinena nge a Ebrahim e asuie torihesi'onga aana a Aesak maholo wiki e ahu i purine e hute.† Na a Aesak e asuie torihesi'onga lo'u aana a Jakob, na a Jakob e asuie lo'u torihesi'onga aana aawalai mwela mwana rue ingeie, na ikire oto aehotalana aawalai komu mwana rue ikie mo Jiu.

9 “Ta'e mo kalena a Jakob ngeena kire ko heota'inie aaside a Josep, oto kire ha'aholinge'inie mola hunie ngaeta mwala, na kire toolea oto hunie aalahanga i Ijip. Ta'e a God e ii'o susule'i mola pe'ie. 10 A God e pe'ie a Josep aana ahutana mo aasanga e hite aana, na e niie saenanaunge hunie, hunie inemaui ni Ijip ke saeto'o aana. Oto a inemaui e si ne'ie a Josep ke na'ohai mwane huni lio i sulie ahutana po'o ni henue a inemaui, na hule aana nume a inemaui no'one.

11 “Na lae-lae hiolonga paine e hite aana mo po'o ni henue i Ijip na lo'u i Kenan no'one. Na leune ko esuie aasanga hunie ahutana mwala, hule aana mo weuwaka no'one na kire ka'a to'o ngaulaa ada. 12 Maholo a Jakob e rongoa uri mo Ijip kire to'o ngaulaa oto, e si uusunge'inie mo kalena, mo weuwaka, aana eetana nga laenga ikire. 13 Aana ruana nga laenga ikire nge a Josep e si unu haada'i aana uri ingeie oto aaside to'ohuu. Na aana maholona, inemaui ni Ijip ko si saie no'one uri ikire mo eesine a Josep. 14 Oto a Josep e si niie mei wala hunie aamana, a Jakob, uri ke lae mai Ijip pe'ie ahutana mwala aana uluhe ni iinoni ingeie. Na ahutada e hule aana hui aawalai iinoni mwana lime. 15 Oto a Jakob e lae, ko si lai ii'o i Ijip, na i leune a Jakob na mo weuwaka kire mani mae. 16 Kire haro lai heitolinge'inire i Sekem aana po'o ni henue i Kenan aana mei aano nge a Ebrahim e holie aana mei to'oha mwaanie komu a Hemo hunie mo kilipwe'u ingeie.

17 “Oto lae-lae aana ko kara'inie oto maholo a God kei deu i sulie haiholota'inge e unue hunie a Ebrahim, nge mwala ikie ko tohungai hunge oto liutaa i Ijip. 18 Na aana maholona ngaeta inemaui aaopa nge e ka'a saie ike a Josep ko aalaha haahie i Ijip. 19 E tohungai pweloa mo weuwaka aana e tohungai ha'amotaahire, na hule aana e dau rarahire oto hiito'o uri hunie kire ke ne'i aasie mo kele wee-wee ikire i sinaha hunie kire ke mae. 20 Na aana maholona a Mosis e si hute, na e tohungai lio diana i maana a God. Na aamana na nikana kirerue ko lio i sulie mola i nume oto hunie e oolu waro-warou. 21 Oto i sulie ha'atolanga mone, kire ne'i aasie mola wau i sinaha, oto toro ni Ijip ko si konie na e lio i sulie oto mala kalena. 22 Na kire ko ha'a-uusulie oto aana saenanaunge ikire mwala ni Ijip na e ne'ie mwane nanama aana erenga na aana asunge no'one.

23 “Maholo a Mosis e hule aana hai aawalai helisi, ko si lo'onga'i ni lai kelie mwala ingeie mo Israel. 24 Na aana maholona ko leesie ngaeta mwane ni Ijip ko tohungai horo aelasie oto nga mwane ni Israel. Oto ko si pe'ie mwane ingeie ni Israel ngeena na ko horo maesie oto mwane ni Ijip. 25 A

† 7:8 7:8 Maholo mo Jiu ko iidumie mo hei dinge, iidunge ikire e aaopa mwaanie iudu-iidunge ikie. Aana kire ko aehota iudu aana dinge mei ola e rau, ta'e ikie, kie ko aehota iudu aana dinge i puri. Oto walune nga hai dinge aana iudu-iidunge ikire, e hule mola aana e hui hei dinge aana iudu-iidunge ikie.

Mosis ko lo'onga'i uri mwala ingeie ni Israel kire kei lio saie uri a God e uusunge'inie huni luhesire oto mwaanie ii'onga ni ho'o, ta'e kire ka'a lio saie ike. ²⁶ Oto aana dinge i puri, a Mosis ko leesie lo'u e ro mwane ni Israel ko heiseuni. Oto ko sare oopararue, oto ko te'uri, '!'Mwae! ?'I'omore'i e ro mwane ni Israel mola ni ngeena, oto more ko heiseuni huni taa?'

²⁷ "Ta'e iini nge ko sare saunie ngaeta iini, e uusule'inie wau a Mosis, oto ko te'uri, *?A tei ni e lio hilisi'o hunie o ke aalaha haahi'emi na o ke lei'emi?* ²⁸ *?Oto uri o ko sare horo maesieu lo'u mala o horo maesie mwane ni Ijip nonola?*

Eksodas 2:14 ²⁹ Maholo a Mosis e rongo urine, oto e taule'i ko tehi oto mwaanie i Ijip, na ko lai ii'o oto aana aalahanga i Midia. Oto lae-lae e tola hu'e na ko to'o aana e ro mwela.

³⁰ "Oto purine e hai aawalai helisi e mango, ensel ko si haata'i aana a Mosis aana nga leu i laona hanuesala kara'inie toloi henue i Saenae. Ensel ngeena e haata'i mola i laona eeso-eesohai dunge nge e ii'o aana kele ai mwei-mwei ta'e e ka'a waruhie ike. ³¹ Maholo a Mosis e leesie, oto ko tohungei pangata'i na ko lae oto wau kara'inie hunie ke lio diana aana. Na ko rongoa a Aalaha ko te'uri, ³² *Ineu oto God mo weuwemiu, God a weuwe Ebrahim na God a weuwe Aesak na God a weuwe Jakob nge kire ko palopaloa.*

Eksodas 3:6 A Mosis ko tohungei eriri na ko me'u ni lio lo'u weu hunie dunge. ³³ Oto a Aalaha ko te'uri hunie a Mosis, *O ke ta'aasie mo ho'ohaahi'ae i'oe, sulie leu o uure aana ngeena leu maa'i ni ngeena.* ³⁴ *Oto o ke rongo ka'u. Nou leesie oto mwala ineu wau i Ijip ko tohungei sapesalu hiito'o. Na nou lae oto mai aano huni luhesire mwaanie ii'onga ni ho'o, aana nou rongoa ngaranga ikire haahie sapesalunge ngeena. Oto no ko uusunge'i eeliho'i eemu, na o ke lae oto molana hunie i Ijip.*

Eksodas 3:5-10 ³⁵ "Mwala ni Israel kire tohungei leledie a Mosis, hule aana kire te'uri hunie, *?A tei ni e lio hilisi'o hunie o ke aalaha haahi'emi na o ke lei'emi?* *Eksodas 2:14* Ta'e ingeie oto nge a God e uusunge'inie hunie ke aalaha nada na hunie ke ha'a-uurire, na a Mosis e si saie mola urine e to'ohuu aana maholo ensel e haata'i aana i laona melahai dunge nge e ka'a waruhie ike kele ai mwei-mwei ngeena. ³⁶ Oto a Mosis e asuie mo hu'i-hu'ite na mo ola ni pangata'inge huni na'ona mwala huni lae mwaanie i Ijip, na holosie Aasi Nonoro'a, na i laona hanuesala hunie hai aawalai helisi. ³⁷ Na a Mosis maraana nge e te'uri hunie mwala ni Israel, *A God kei lio hilisie nga iini eemiu hunie kei ne'i propet mala ineu.*

Diutronomi 18:15 ³⁸ Ingeie oto e o'o'o pe'ie mwala a God i laona hanuesala. Na ingeie oto e ha'a-ha'arongoa mo weuwaka, aana walu ola nge ensel e unu'i hunie i lengine toloi henue i Saenae. Na e rongoa mei wala ni meurihe a God, oto e niie mai hunikie.

³⁹ "Ta'e mo weuwaka ka'a sare rongo ike hunie a Mosis. Kire ko leledie mola, na saeda kire ke aaliho'i lo'u mola hunie i Ijip. ⁴⁰ Oto kire ko te'uri hunie a Eron, *O ke asuie nga mo god hunie kire ke na'o-na'o naka. Aana kie ka'a saie oto nga taa e rau aana a ola, a Mosis, nge e toolekie mai mwaanie i Ijip.*

Eksodas 32:1 ⁴¹ Oto kire asu ha'amalaa oto kalei puluke, na kire ko esuie oto uunu-olanga hunie. Na kire ko esuie oto ngauhe ni ilenimwa'enga hunie nunui ola nge kire asuie mola aana ki'ide. ⁴² Oto a God e si aatopuri aada, na e toli'aasire hunie kire ke palo-paloa sato, na waro-warou, na mo hee'u ta'au i salo. Aana e unue oto i laona apai uusu-uusu mo propet aana Uusu-uusu Maa'i uuri, *I'omu mo Israel, i laona hai aawalai helisi nge omu ii'o i laona hanuesala omu horo'ie taane mo ola mauri huni uunu ola aani. ?Ta'e uri mo ola ngeena omu esui'i taane huni ha'apaina'aau?* ⁴³ *!Ha'ike oto oo'oo! Ta'e omu ha'a-ha'apaina'aa mola mo pweai god Molok na a Repan. Omu eedumie mo nunui ola aani,*

na omu toolea mo nume susulu haahi'i, na omu palo-palo'i aana tolahai ola e tohungēi aaēla.† Aēna mei olana, nge ne kei uusunge'ini'omu ha'atau lo'u liue i Babilon. *Emos 5:25-27*

⁴⁴ “Maholo mo weuwaka kire o'o'o ue i laona hanuesala, kire aanga-aanga'i heiliu mola aana nume maa'i susulu a God. Na kire asuie nume maa'i susulu ngeena oto mala a God e unue hunie a Mosis, na e lae oto i sulie nunui ola nge a Mosis e leesie. ⁴⁵ Oto lae-lae, a Josua na mo weuwaka kire toolea oto mai nume maa'i susulu maholo kire laue po'o ni henue ienini mwaanie mo Aapoloa Aaopa, nge a God e oohe aasire mwaanie leune. Na e o'o'o i leu hule aana pongine a Deved Inemaui. ⁴⁶ A God ko tohungēi ilenimwa'e haahie a Deved, oto a Deved e ha'atohu aana a God hunie ke toli'aasie ke asuie nga nume maa'i nana God ikie mo Israel hunie ke ii'o aana. ⁴⁷ Ta'e ma'alana e urine, a Deved e ka'a asuie ike nume maa'i, ta'e a Solomon, kalena a Deved, nge e si esuie nume nana.

⁴⁸ “Ta'e Iini i Lengi oto Liutaa e ka'a sai ii'o ike i laona nume mo iinoni ko esuie. Ngaeta propet ko ere i sulie leune uuri, ⁴⁹ *A Aalaha e te'uri 'I Lengi oto naunekume a inemaui nge nou ii'o aana ie, na walumalau oto leu huni ne'ie ae'aeku. ?Oto nga nume uri taa omu kei esuie nakue? ?Na omu kei esuie leu ni mamalo ineu i tei?* ⁵⁰ *Aana ineu oto nou esuie walu ola aana nimeku.* *Aesaea 66:1-2*

⁵¹ “!Ha'ike eena! I'omu si'irini, omu tohungēi sada mola mala mo pu'o na omu ka'a sare tola ike i sulie walana God. Suli maholo omu ko leledie mola Li'oa Maa'i mala mo weuwemiū oto i na'o. ⁵² ?Maholo mo weuwemiū kire ha'aloie mo propet oto wau i na'o, uri kire liue nga iini aada? !Ha'ike! Ta'e kire ha'aloie ahutada mango, hule aana kire horo'ie mo iini nge kire ko laenga'inie laenga mai koni-konihe oodota'i a God. Na hule aana ingeie maraana, i'omu oto omu pweloa na omu horo maesie. ⁵³ !Omu tohungēi lae takalo! A God e uusunge'inie mai mo ensel huni toolea mai mo Ha'atolanga ingeie huni'omu, ta'e omu ka'a sare tola i suli'i.”

Kire Horo Maesie A Stivin

⁵⁴ Oto maholo mwala aana pulitaa ni lei-lei kire rongoa a Stivin ko ere urine, saēda ko si tohungēi mela oto mala dunge aana kire ko saewasu. ⁵⁵ Ta'e a Stivin mone e honu aana Li'oa Maa'i, e lio ta'au i Lengi na ko leesie manikuluha'ana God na ko leesie a Jisas e uure aana leu ni nanamanga i pwalo-pwalona God. ⁵⁶ Oto a Stivin ko te'uri, “!Lio ka'u! Nou leesie i Lengi e taha, na a Kale Ni Iinoni e uure aana leu ni nanamanga i pwalo-pwalona God.”

⁵⁷ Oto mwala aana pulitaa ni lei-lei kire ponosie aalingada, na kire ko tea oto paine. Oto kire si meni huru oto wau huni tapolie a Stivin, ⁵⁸ na kire ko we'i ookea oto mwaanie huilume, na kire ko aehota huni uu'i maesie oto aani heu. Oto mo iini nge kire ko heliwala pe'ie a Stivin kire si ha'a-oorea mo to'oni tetewa ikire i saana mwane satana a Sol hunie ke lio i suli'i.

⁵⁹ Na maholo kire ko uu'i-uu'ie ue a Stivin aani heu, a Stivin ko si soi peine hunie Aalaha, ko te'uri, “Jisas, Aalaha ineu, o ke tola konie mangoku.” ⁶⁰ Oto e pouruuru hai aano ko si soi peine, ko te'uri, “Aalaha, o ke su'uri su'ue lo'u mei ooraha'aanga ienini hunire.” E ere urine mola, na ko mae oto.

† **7:43** 7:43 Mo Jiu kire talama'inie tolahā ni pu'o oto i na'o aana kire ha'apaina'aa mo god eero-eero ienini aani uunu-olanga aana mo kele wee-wee. Leesie Levitikas 18:21, 20:2, na 1 Kings 11:33.

8

1-2 Ngaeta mo iini nge kire ko aare-aarea God to'ohuu, kire ko si lai heitolinge'inie a Stivin pe'ie saehuunge na ngaranga, ta'e a Sol ko ilenimwa'e mola haahie horo'ilana.

Kire Horo'ie Kira Hiiwalaimoli I Jerusalem

Aehota oto aana hai dinge a Stivin e mae, ahutana mwala ko tohungei waelie na kire ko horo'ie oto mo iini aana soihaada'inge i Jerusalem. Na ahutana mo iini kire hiiwalaimoli aana Jisas, kire tahi oto takoie mo huilume mwai-mwei aana mo po'o ni henue i Jiudia na i Samaria, ta'e mo hurula'aa mola nge kire oore i Jerusalem. ³ Ta'e a Sol ko tohungei deu aahonga huni horo'ie mo iini aana soihaada'inge, oto ko si silihie ahutana mo nume huni tapolie mo mwane na mo keni nge kire hiiwalaimoli huni lai ne'ire i laona nume ni ho'o.

Kira Hiiwalaimoli Kire Taroha'inie Tataroha Diana I Samaria

⁴ Oto mwala nge kire tahi mwaanie i Jerusalem, kire si lae pe'ie houle'inilana walana God aana ahutana mo leu kire ko lae aani. ⁵ Na a Pilip e lae no'one hao aana ngaeta huilume i Samaria huni taroha'inie a Kraes hunie mwala. ⁶ Na maholo kire rongoa walana a Pilip, na kire leesie mo hu'i-hu'ite e dau'i, oto kire ko si tohungei sare pwaarongo hunie. ⁷ Na mo iini nge mo li'oa aaela e ii'o i lalo aada, mo li'oa ngeena kire ko soi peine na kire ko iisitaa oto mwaanire. Na mo iini ae'aeda e rarasi na mo iini e to'u, ha'a-uurilada e lae no'one. ⁸ Oto mwala oto hunge aana huilume paine ngeena kire ko tohungei ilenimwa'e.

⁹ Na aana huilume ngeena ngaeta maato'o satana a Saemon e ii'o no'one i leune. Na a mwane ngeena ko esuie mwala i Samaria ke pangata'inie nanamanga ni si'onga ingeie. Na ko ere tooha'inie uri ingeie oto ngaeta mwane paine, ¹⁰ na ahutana mo rato na mo iinoni reu aana huilume kire ko pwaarongo hunie oto. Na kire ko te'uri, "Ingeie oto Iini Peine, aana ingeie oto nanamanga a God." ¹¹ Na kire ko lulu i sulie oto, aena aana ko esuie mwala ko pangata'inie nanamanga ingeie ko tewa oto mai. ¹² Ta'e maholo a Pilip e unue Tataroha Diana i sulie a Jisas Kraes na i sulie Aalahanga a God, mo mwane na mo keni oto hunge kire hiiwalaimoli aana, na kire ko meni loto maa'i oto. ¹³ Na a Saemon no'one e hiiwalaimoli na loto-maa'ilana e lae no'one. Na ko lae-lae mola i sulie a Pilip, na e tohungei pangata'inie mo hu'i-hu'ite na mo tolimaa nge a Pilip e asui'i.

¹⁴ Oto mo hurula'aa ta'au i Jerusalem kire rongoa uri mwala i Samaria kire hiiwalaimoli oto aana God, kire si uusunge'inie a Pita na a Jon hao i saada. ¹⁵⁻¹⁶ Kira hiiwalaimoli i Samaria, kire loto maa'i taane aana satana Aalaha ikie a Jisas, ta'e Li'oa Maa'i e ka'a siho ue i lengide. Oto maholo e ro hurula'aa e lai hule hao i saada, kirerue si aarenga'i ni sukaa Li'oa Maa'i hunie ke ii'o pe'ie mo iini e hiiwalaimoli. ¹⁷ Oto a Pita na a Jon kirerue hele i pweude aana nimadarue, nge Li'oa Maa'i e si siho i lengide.

¹⁸ A Saemon e leesie a God e niie Li'oa Maa'i hunie mwala aana maholo kirerue hele i pweude, oto e toolea mai mei to'oha hunie e ro mwane, na ko te'uri, ¹⁹ "More ke niie no'one nanamanga ngeena hunieu hunie mala uri no ko hele i pweune nga iini, na Li'oa Maa'i ke siho oto i lengine."

²⁰ Ta'e a Pita ko ere aana mola, na ko te'uri, "!'Tahi mola pe'ie mo to'oha i'oe i laona dunge ni ha'amotaahinge! ?Ha'alaa o lo'onga'inie uri o kei holie nanamanga a God aani to'oha uri taa eena? Nga mei to'oha e ka'a malisine ike holitana nanamanga a God, ta'e ola ingeie maraana ko niie mola hunie mo iini e saeto'o aada. ²¹ I'oe o ka'a to'o aana ike nga kele mei ola aana

asunge a God ienini, aana lo'onga'inge i'oe e ka'a oodo ike i maana a God.
²² Oto o ke oonisaē, na o ke toli'aasie mei tolahai ola aaela ngeena, na o ke aarea God hunie ke sae'aasie mo ne'isaenga takalo i'oe. ²³ Aana nou lio saie oto heota'inge e paine aamu na ooraha'aa e hele roro'i'o."

²⁴ Oto a Saemon ko te'uri hunie a Pita na a Jon, "More ke aarea God mwaanie nga mei ola aana mo ola more unu'i ngeena e hite aaku."

²⁵ Oto maholo a Pita na a Jon kire unu mangoa walana Aalaha na mo erenga ikirerue, kire si lae lo'u hunie i Jerusalem. Na i laona mo henue hunge nge kirerue ko liuhi'i i Samaria, kirerue ko houle'inie no'one walana God hunie mwala.

A Pilip E Loto Maa'i Aana

Mwane Ni Itiopia

²⁶ Oto a Pilip e o'o'o, na ngaeta ensel a God e lae mai saana ko te'uri hunie, "Ta'ela'i, hunie o ke lae i aatowaa† i sulie tala e uure i Jerusalem takoie i Kesa nge e liu i laona hanuesala." ²⁷ Maholoi satona a Pilip e lae i sulie tala ngeena na ko leesie ngaeta koni-konihe diana† Toro ni Itiopia. Mo Toro ni Itiopia kire haara'inire mo Kandis, na koni-konihe diana ngeena ingeie mwane paine ko lio i sulie ahutana mo to'oha Toro ni Itiopia ngeena. Oto aana kele maholoi satona, e si uure mola mwaanie i Jerusalem ²⁸ na ko eeliho'i oto hunie hanue ingeie pe'ie mo mwane ingeie. E ii'o i lengine ngaeta taetahe mo hoos ko ookea, na ko saaie Uusu-uusu Maa'i a Propet Aesaea.

²⁹ Oto Li'oa Maa'i ko te'uri hunie a Pilip, "O ke lae i hekusie mwane aana taetahe waune."

³⁰ Oto a Pilip e huru weu i saana taetahe, na ko rongoa a mwane ngeena ko saaie mei wala a Propet Aesaea. Oto a Pilip ko dolosi aana, "?Uri o saie taane nga taa o ko saaie ngeena?"

³¹ Oto poro paine ngeena e oolisia ko te'uri, "?Ne kei saie uri taa, na nga iini e ka'a unue lo'onga'inge aana hunieu?" Na ko unue oto a Pilip ke hane i lengine taetahe hunie ke ii'o pe'ie.

³² Na mei wala i laona Uusu-uusu Maa'i nge poro paine ko saaie e te'uri, *Mwane nge kire na'ona ngeena, e urihana sipu kire ko sare horo'ie. E urihana kalei sipu nge e ka'a sai ngara ike maholo kire ko palaa iihune, aana e ka'a unue ike nga mei wala.* ³³ *Mo mwane kire tohungei ha'amasaa, na kire lei ta'ewau mola aana. Na komu ingeie e suu oto, aana maholo mauringe ingeie mai welumalau e mango.* *Aesaea 53:7-8*

³⁴ Oto poro paine ngeena ko dolosi aana a Pilip uuri, "O ke unue ka'u oodoieu. ?A tei ni propet ngeena e ere i sulie? ?Uri e ere i sulie maraana, wa e ere taane i sulie nga mwane aropa?"

³⁵ Oto a Pilip ko aehota oto aana mei wala ngeena, na ko ha'arongoa oto poro paine ngeena aana Tataroha Diana i sulie a Jisas Kraes. ³⁶ Kirerue lae-lae i sulie tala ngeena, na kirerue ko lae i hule oto aana wai, oto poro paine ngeena ko te'uri, "!Lio ka'u! Wai oto ie. ?Nga taa ni e uure honosieu

† **8:26** 8:26 Erenga ni Krik e ka'a tohungei matapwa ike i leu. Ohe ne'isaenga aana mo wala ienini e lae mola uuri, "O ke lae i sulie tala takoie aapa i pwalo-pwalona pwaalana sato." † **8:27** 8:27 Koni-konihe diana ngeena, ingeie nga iini aana mo taungei koni-konihe nge kire uuwelire. Mo koni-konihe urine kire tohungei noruto'o aada aana kire ii'o maneko na kire ka'a lo'onga'inie ike mo uluhei iinoni ikire, ta'e kire ko esu to'ohuu mola nana mo poro paine ikire. Mo Ha'atolanga a Mosis e uure honosie mo mwane urine mwaanie pulitaa a God. Leesie Diutronomi 23:1. Ta'e laladonga ienini ko haata'inie aaka si'iri uri a God e saeto'o aana mola ahutana mwala kei lae mai i laona soihaada'inge, ma'alana kire ii'o po'oi sinaha oto i na'o aana Ha'atolanga a Mosis.

mwaanie nou loto maa'i oto molana?"† 38 Oto poro paine ngeena ko unue hunie mwane nge ko toolea taetahe hunie ke mamalo. Oto a Pilip na poro paine ngeena kinerue siho hao i laona wai, na a Pilip ko loto maa'i oto aana poro paine ngeena. 39 Oto mola aana kele maholoi sato kinerue ko uulutaa poi mwaanie wai, Li'oa a Aalaha e lae mai toolea a Pilip oto mwaanie leune. Na poro paine ngeena e ka'a leesie ike lo'u a Pilip, ta'e ko he'i lae lo'u i sulie laenga ingeie pe'ie ilenimwa'enga. 40 A Pilip e si apara'i, na ko hule oto aana huilume i Asotas. Oto e si lae hailiu huni taroha'inie Tataroha Diana, na lae-lae e lai hule aana huilume paine i Sisaria.

9

A Sol E Aehota Hiiwalaimoli

Aana a Jisas

PALONGA 22:16, 26:12-18

1 A Sol ko haro ere-ere ha'amau'o ue uri ko horo'ie ahutana mo pwaarongoisuli a Aalaha. Oto e lae i saana a Na'ohana Mo Na'ohai Pris, 2 na ko ha'atohu aana hunie ke uusue nga mo uusu-uusu hunie ke toole'i weu aana huilume paine i Damaskas.† Mo uusu-uusu ngeena kire unue uri mo rato aana mo nume ni palo-palo mo Jiu i leune ke pe'ie a Sol huni tapolie ahutana mo mwane na mo keni nge kire ko lulu i sulie Tala Ni Meurihe, na huni toolera lo'u hunie ha'aloilada ta'au i Jerusalem.

3 Oto a Sol ko lae oto wau, na maholo ko nanauhie oto huilume paine i Damaskas, ko si apara'i mola aana raa-raa ko raa kali-kelie oto uure mai ta'au i salo. 4 Oto e si domu oto i aano, na ko rongoa mei wala ko te'uri, "¡Sol, Sol! ?E ue ni o ko teunge'inieu?"

5 Oto a Sol ko dolosi aana, ko te'uri, "?I'oe a tei ni o ko te'urine ngeena, Poro paine?"

Oto mei wala ko aalamie ko te'uri, "Ineu a Jisas, iini nge o ko teunge'inie. 6 O ke ta'ela'i oto, na o ke lae wau i huilume. Nga iini taane wau i leune ke si unue huni'o nga taa ni esuie."

7 Oto mo mwane kire lae-lae pe'ie a Sol kire ko tohungei pangata'i, na kire rohu hule aana kire ka'a nguu lo'u. Kire rongoa taane aawatana mei wala ngeena, ta'e kire ka'a leesie ike nga iinoni. 8 A Sol e uure i lengi, na maholo e lakata'inie maana e ka'a sai leesie lo'u nga mei ola. Oto kire hele i ki'ine kire si toolea mola wau hunie i Damaskas. 9 E ka'a leesie nga mei ola hunie oolu hei dinge, wa ke ngau wa ke inu. 10 Na ngaeta pwaarongoisuli e ii'o wau i Damaskas, satana a Ananaeas. A Aalaha e ere pe'ie aani ma'ahu-polenga e te'uri, "Ananaeas."

Oto e aalamie ko te'uri, "Iau, ineu taane ie, Aalaha."

11 Oto a Aalaha ko te'uri, "O ke lae wau i nume a Jiudas nge e ii'o aana tala kire haara'inie Tala Oodo, na o ke dolosi ohie mwane ni Tasas, satana a Sol. Kele maholoi sato ienini ko aarenga'i oto. 12 Na i laona ma'ahu-polenga ingeie, e leesie ngaeta mwane satana a Ananaeas e lae mai hele i pweune hunie ke lio-lio lo'u."

† 8:36 8:36 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 37 uuri, "A Pilip e aalamie ko te'uri, 'E koho taane, mala uri o ko hiiwalaimoli aana a Jisas to'ohuu.' Oto poro paine e unue uuri, 'Nou hiiwalaimoli oto to'ohuu uri a Jisas ingeie Kalena God.' " † 9:2 9:2 Damaskas ngaeta huilume oto paine kara'inie po'o ni henue i Israel, na mo Jiu oto hunge kire ii'o i leune. Mwala uure aana ta'ena nga hanue ha'atau ko lae-lae mai tarau huni ha'aholinge'i ola aana uusi'e i Damaskas. Sa'a mola a Sol e saie mala uri mwala i Damaskas ko aehota huni lae i sulie a Jisas, nge hiiwalaimolinge ngeena kei lae hunie mo henue hunge lo'u.

¹³ Oto a Ananaeas ko aalamie uuri, “Aalaha, nou rongoa mo laladonga hunge i sulie mo ola aaela a mwane ngeena ko esui'i aana mwala i'oe ta'au i Jerusalem. ¹⁴ Na maholo ienini e toolea nanamanga mo na'ohai pris huni tapolie ta'ena nga iini ko ha'apaina'a'o.”

¹⁵ Ta'e a Aalaha e te'uri mola hunie, “!O ke lae mola! A mwane ngeena nou lio hilisie oto hunie ke asu nekue. Kei taroha'inie sataku hunie mo Aapoloa Aaopa na mo inemaui ikire, na mo Israel no'one. ¹⁶ Na ineu maraaku, ne kei haata'inie hunie uri ke sapesalu oto hiito'o i tehula'aku.”

¹⁷ Oto a Ananaeas e lae oto, e lai sili weu i nume ngeena e si hele i pweune a Sol aana nimana, na ko te'uri, “!Aasiku, Sol! A Jisas nge e haata'i eemu maholo o lae mai sulie tala, ingeie oto a Aalaha na e uusunge'inie mei ie hunie o ke lio-lio lo'u, na hunie o ke honu aana Li'oa Maa'i.” ¹⁸ Aana maholoi satona ola mala uunuha'ai ii'e ko teke oto mwaanie e ro maana a Sol, na ko lio-lio oto lo'u. Oto e ta'ela'i, na loto-maa'ilana ko lae oto. ¹⁹ Na puriha'ana e ngau mango, nge sapena ko si a'aila'a lo'u.

A Sol E Taroha'inie Tataroha Diana Wau I Damaskas

Oto a Sol e ii'o oto pe'ie mo pwaarongoisuli wau i Damaskas hunie ngaeta mo kele dinge. ²⁰ E oodo mola wau i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu, na ko taroha'inie oto a Jisas uri ingeie oto Kalena God to'ohuu.

²¹ Ahutana mwala kire rongoa walana kire ko tohungai pangata'i, na kire ko te'uri, “Mwane nge e lae pe'i horo suuhe'inie mwala nge kire ko aarenga'i hunie a Jisas ni ngeena. E te'urine ka'u aana mwala oto ta'au i Jerusalem, na e lae lo'u mei leu huni tapolie mwala huni toolera hunie mo na'ohai pris kei leire. ?Oto e ue ni ko si ere aaopa lo'u urine?” ²² Ta'e walana Sol mone ko nanama lo'u liutaa suli dinge, na e tohungai ere luhesie hunie mwala ni Jiu i Damaskas uri a Jisas oto a Kraes, hule aana e aasa hunie nga iini kei aalamie lo'u.

²³ Oto purine mo dinge hunge e haro mango, mo rato ni Jiu i Damaskas kire si loko huni oala'inie horo'ilana a Sol. ²⁴ Oto susue rodo na aatowaa kire ko kakalie mola ahutana mo maai para aana para ahue huilume paine ngeena hunie kire ke tapolie na kire ke horo maesie. Ta'e a Sol e rongoa mola mo oala'inge ikire ngeena. ²⁵ Oto aana ngaeta hai rodo mo pwaarongoisuli ingeie kire ne'ie i laona lu'e paine, na kire ko uukue i aano i sulie maaure'i i sinaha aana para.

A Sol E Maatolie Mo Hurula'aa Ta'au I Jerusalem

²⁶ Maholo a Sol e hule lo'u ta'au i Jerusalem ko tohungai sare ii'o pe'ie mo pwaarongoisuli a Jisas, ta'e kire ko tohungai me'ute'inie na kire ka'a hiiwalaimoli ike aana uri ingeie ngaeta pwaarongoisuli mala ikire. ²⁷ Oto a Banabas e si pe'ie aana e toolea i saana mo hurula'aa, na ko ha'arongora uri a Sol e leesie a Aalaha i sulie tala, na a Aalaha e ere oto pe'ie a Sol. Na ko ha'arongora no'one aana uri a Sol ko lae pe'i ere a'aila'a mola i sulie satana a Jisas wau i Damaskas. ²⁸ Oto a Sol ko ii'o oto pe'ie, na ko lae hailiu i Jerusalem pe'i ere a'aila'a i sulie satana Aalaha. ²⁹ Na ko ere haitelili no'one pe'ie mo Jiu nge kire ko ere mola aana erenga ni Krik. Oto kire ko he'i lo'o-lo'onga'i lo'u hunie nga tala uri taa kei mwada'u huni horo maesie. ³⁰ Oto maholo mo eesine i lalo aana Kraes kire rongo urine, kire si toolea a Sol wau hunie huilume paine i Sisaria, na kire ko uusunge'inie lo'u weu hunie huilume paine i Tasas.

³¹ Oto aana kele maholona nga iini hunie ke saunie kira hiiwalaimoli aana po'o ni henue i Jiudia na i Kalili na i Samaria ha'ike lo'u. A Li'oa Maa'i ko tohungai pe'ie na ko da soihaada'inge ko a'aila'a na ko ha'ahunge'aa

mwala i laona soihaada'inge. Oto kire ko si tohungēi lahea Aalaha mola taraure'i.

A Pita E Lae I Lida Na I Jopa

³² Oto a Pita e lae-lae hailiu aana ahutana mo hēnue, ko si lai hule aana mo iinoni a God aana huilume i Lida. ³³ Aana huilume ngeena, e leesie mwane sapena e rarasi, satana Aenias. Na e walu helisi oto a mwane ngeena e ka'a ada ike mwaanie tahe ingeie.

³⁴ Oto a Pita ko te'uri hunie, "Aenias, a Jisas Kraes ko ha'a-uuri'o. O ke ta'ela'i, na o ke lulungie hulite i'oe." Na oto mola aana maholoi satona a Aenias ko uure hala-hala oto. ³⁵ Oto mwala nge kire ko o'o'o aana e ro huilume ngeena i Lida na i Saron, kire ko si eeli'u huni lulu i sulie a Aalaha aana kire leesie a Aenias.

³⁶ Na ngaeta pwaarongoisuli e ii'o aana huilume i Jopa satana a Tabita na aana erenga ni Krik satana a Dokas. Helelana a hu'e ngeena e tohungēi diana suli maholo, na e ii'o mola huni pe'ie mo iini ko si'oha'a. ³⁷ Aana maholona, a Dokas e mata'i hiito'o, lae-lae na ko mae oto. Kire lotohie, kire si lai ne'ie i laona duru aana sao-saohai nume ta'au i lengi. ³⁸ Na huilume i Jopa ngeena e ii'o kara'inie mola huilume i Lida. Oto maholo mo pwaarongoisuli kire rongoa uri a Pita e ii'o i Lida, kire si uusunge'inie e ro mwane wau i saana, oto kirerue ko te'uri hunie, "Melu saeto'o aana o ke tohungēi lae lau-leu oto wau i saameelu."

³⁹ Oto a Pita ko lae oto pe'irerue na maholo kire hule wau i Jopa, kire si na'ona hunie duru ta'au i lengi. Mo mei nao keni kire ko tohungēi ngara, kire lae mai, kire uure oto kali-kelie a Pita. Na kire ko haata'inie oto mo to'oni na mo sala tetewa nge a Dokas e tauri'i nada maholo e mauri ue.

⁴⁰ Oto a Pita e si unue ahutana mwala ke lae ka'u i sinaha, oto e pouruuru ko si aarenga'i. E saro wau takoie hu'e nge e mae ngeena, ko soie satana na ko te'uri, "¡Tabita, o ke ta'ela'i!" Oto a hu'ena e lakata'inie maana na maholo e leesie a Pita, e si ta'ela'i. ⁴¹ A Pita e hele aana nimana, e si ha'a-uuresie i lengi. Oto puriha'ana e si soie mai mo nao keni na ngaeta mo iinoni a God hunie kire ke leesie a Tabita e mauri lo'u. ⁴² Oto tataroha ngeena e lae hailiu i laona po'o ni hēnue i Jopa na mwala hunge ko aehota hiiwalaimoli oto aana Aalaha. ⁴³ A Pita e kele ii'o tewa wau i Jopa na e ii'o pe'ie a Saemon, mwane ko esu aakau aana mo te'e-te'ei puluke hunie mwala aaopa kei esuie mo ola mwaani'i.

10

A God E Ere Pe'ie A Konilias

¹ Ngaeta mwane ni Rom e o'o'o wau aana huilume i Sisaria, satana a Konilias na ingeie ngaeta na'ohai ramo haahie tangalai ramo aana pulitaa ni ramo nge kire haara'inie aana, "Pulitaa mo Ramo ni Itali." ² Ma'alana ingeie ngaeta mwane aana mo Aapoloa Aaopa, ta'e e ne'isae paine aana God na ahutana mwala aana uluhe ni iinoni ingeie kire ko lulu i sulie a God no'one. A mwaena ko nii-nii tarau hunie kira maitale, na ko aare-aarea God suli maholo. ³ Aana ngaeta hai dinge aana ola mala oolune nga maholoi sato i aapai sato, a Konilias e leesie mei haata'inge mwaanie a God, na ko leesie oto ngaeta ensel a God e sili mei nume ingeie na ko soie, oto ko te'uri, "Konilias."

⁴ Oto a Konilias ko tohungēi me'u, na ko lio hahuroto oto aana ensel ngeena, na ko te'uri, "?Nga taa eena, poro paine?"

Oto ensel ko te'uri hunie, "A God e rongoa oto mo aarenga'inge i'oe, na ko leesie o ko pe'ie kira maitale, oto ko tohungēi saemango haahi'o. Oto

maholo ienini a God ko sare pe'i'o no'one. ⁵ O ke uusunge'inie nga mo mwane wau hunie huilume i Jopa oto molana, hunie kire ke haaraie a Saemon, nge ngaeta sata aana a Pita. ⁶ E ii'o wau i nume ngaeta mwane lo'u satana a Saemon mwane nge ko eu'esu aana mo te'e-te'ei puluke, na nume ingeie e ii'o kara'inie aasi.”

⁷ Maholo ensel ngeena e lae, a Konilias e si soie mai ngaeta ro mwane au'esu ingeie na ngaeta ramo. Na ramo ngeena a Konilias e tohungēi noruto'o aana, aana ingeie no'one e tohungēi ne'isae paine aana God. ⁸ A Konilias e unue ahutana mo ola mango hunie oolu mwaena, e si uusunge'inire hunie i Jopa.

⁹ Oto i upui aatowaa aana hai dinge i puri, kire ko kara'inie oto huilume i Jopa. Na aana maholona a Pita ko lai aarenga'i ta'au aana Leu Ni Haa-haanaku i koluhana nume. ¹⁰ Oto a Pita ko hiolo na saena ke ngau. Ta'e maholo kire ko ha'a-ha'aliaa ue mo ngeulaa, ko si leesie mola haata'inge mwaanie a God. ¹¹ Na ko leesie oto ola mala mei sala paine nge kire ko ha'asihoa aana e hai su'u-su'ue ko siho mai aano uure mwaanie leu a God e ii'o aana. ¹² Na ta'ena nga ola mauri oto mola e ii'o i laona mei sala paine ngeena—ta'e-ta'ena nga lulusane, na ta'e-ta'ena nga mwaa, na ta'e-ta'ena nga manu oto mola nge kire aapu hunie mo Jiu. ¹³ Na a Pita ko rongoa mei wala ko te'uri, “Pita o ke horo'ie mo ola ngeena, na o ke ngau'i.”

¹⁴ Ta'e a Pita ko te'uri mola, “!Ha'ike, Aalaha ineu! Nou ka'a ngaue ue nga mei ola nge mo Ha'atolanga e uure honosie uri e mada'a.”

¹⁵ Na ko rongoa lo'u mei wala uuri, “Mo ola nge a God e unue uri kire rere'a, su'uri lo'onga'inie lo'u uri kire mada'a.” ¹⁶ Walu ola ienini e rau ha'a-oolu, oto sala paine ngeena e si ooli lo'u ta'au i Lengi.

¹⁷ Oto a Pita ko talei lo'o-lo'onga'i hiito'o i sulie mei haata'inge ngeena, na aana maholona e oolu mwane nge a Konilias e uusunge'inire kire ko lio oodoie oto nume a Saemon. Kire uure i maana para ta'au i sinaha. ¹⁸ Kire ko dolosi hunie a Saemon nge ngaeta sata aana a Pita ohe e ii'o taane i nume. ¹⁹ Ta'e maholo a Pita ko lo'o-lo'onga'i hiito'o ue i sulie mei haata'inge ngeena, a Li'oa Maa'i ko te'uri hunie, “Saemon e oolu mwane ko dolosi'o. ²⁰ O ke siho oto i aano lau-leu, na o ke su'uri me'u ni lae pe'ire aena aana ineu nge nou uusunge'inire mai ngeena.”

²¹ Oto a Pita e siho hao i aano, ko si te'uri hunire, “Ineu oto mwane nge omu ko heitalea. ?Nga taa nge omu saeto'o aana?”

²² Oto ngaeta iini aadaelu ko te'uri hunie, “A Konilias nge e uusunge'ini'emeelu mei ie, ingeie poro paine haahie mae. Na ingeie mwane e oodota'i, na ko palo-paloo no'one a God, na ahutana mwala ni Jiu kire tohungēi ha'ama'u aana. Na ngaeta ensel a God e unue hunie ke unue huni'o uri o ke lae ka'u weu i nume ingeie hunie ke rongoa nga taa o kei unue hunie.”

²³ Oto a Pita e si unue kire ke lae ka'u mei nume, na kire ko ma'ahu oto aana hai rodona. E dangi ho'owa a Pita e dau aakau mango, kiraelu ko si meni lae, na ngaeta mo eesine i lalo aana Kraes i Jopa ko hekusire no'one. ²⁴ Na aana hai dinge lo'u i puri, nge kire ko lai hule wau i Sisaria, na a Konilias ko maa'oohie oto a Pita. Na e loko no'one ahutana mwala aana uluhe i iinoni ingeie na ngaeta mo malahune. ²⁵ Maholo a Pita e lai hule wau i nume a Konilias, nge poro paine aana mae ngeena e si lai pouruuru i na'ona aani ha'ama'unge aana. ²⁶ Ta'e a Pita e ha'a-uuresie na ko te'uri, “O ke uure i lengi, aana ineu iinoni no'one mola mala i'oe.” ²⁷ A Pita ko kele ere-ere pe'ie a Konilias, na ko sili hao i nume na ko leesie oto mwala hunge e loko. ²⁸ Oto a Pita ko te'uri hunire, “Omu saie oto ha'atolanga i'emeelu

mo Jiu e uure honosi'emi mwaanie emi he'imalahune pe'ie nga iini aana mo Aapoloa Aaopa wa emi ke sili i laona mo nume ikire urini. Ta'e a God e haata'inie aaku uri ne ke su'uri unue lo'u nga iini e mada'a na e ka'a malisine ha'imalahunanga pe'ie a God. ²⁹ Na maholo omu hei uusunge'i hunieu, nou ka'a sare unue lo'u nga mei ola, ta'e nou lae mola mai. ?Oto no ko dolosi mola aamiu, e ue ni omu saeto'o aana ne ke lae mai?"

³⁰ Oto a Konilias ko te'uri, "Aana oolune nga maholoi sato i aapai sato mala maholo ienini aana e oolu hei dinge oto e mango haona,† nou aare-aarenga'i mai nume ineu ie. Oto nou si apara'i na nga mwane e to'oni aana mo to'oni rere'a e lae oto mai uure i na'oku. ³¹ Oto ko te'uri, 'Konilias, a God e pwani rongoa oto aarenga'inge i'oe, na e lio saie oto nga taa o ko eu'esuie huni pe'ie kira maitale. ³² Oto o ke uusunge'inie nga mo iini wau i Jopa hunie kire ke haaraie a Saemon, nge ngaeta sata aana a Pita, hunie ke lae mai. A mwaena ko o'o'o wau i nume a Saemon, mwane nge ko eu'esu aana mo te'e-te'ei puluke, na nume ingeie e ii'o mola kara'inie aasi.' ³³ Na oto mola aana maholona nge nou uusunge'inie mo mwane wau i seemu, na e diana oto liutaa aana o lae oto mai. Na maholo ienini melu meni ruru oto i na'ona God huni rongoa mo ola a Aalaha e nii'i huni'o huni tola tahanga'ini'i huni'emeelu."

A Pita E Taroha'inie Tataroha Diana Hunie Mo Aapoloa Aaopa

³⁴ Oto a Pita ko si aehotaa ere na ko te'uri, "E tohungai to'ohuu oto, maholo ienini nou si lio saie oto uri a God e ka'a saehaahie ike mola nga mo iini. ³⁵ Mala uri nga iini ko ha'ama'u aana a God na ko esuie mo ola oodota'i, nge a God kei ilenimwa'e haahie, ma'alana e uure aana ta'ena nga po'o ni iinoni uri taa lo'u i laona walumalau. ³⁶ Omu saie taane oto Tataroha Diana a God e uusunge'inie hunie mwala ni Israel uri ikie mo iinoni kie sai to'o aana hanuelamanga mola aena aana a Jisas Kraes, iini ko aalaha haahie walu ola. ³⁷ Na omu saie taane oto nga taa e rau aana ahutana mo leu i Israel, nge e aehota i Kalili pe'ie laeliwalanga a Jon i sulie loto-maa'inge aana oonisaenga. ³⁸ Na omu saie oto uri a God e lio hilisie a Jisas ni Nasaret na e da e to'o aana Li'oa Maa'i na nanamanga. Oto aena aana a God e ii'o susu pe'ie, a Jisas e lae-lae hailiu aana ta'ena nga leu, na e asuie mo ola diana, na e ha'a-uurie mo iini nge kire ii'o i hahana nanamanga a Satan. ³⁹ Na i'emeelu mo hurula'aa melu tohungai leesie oto aana maameelu ahutana mo ola nge a Jisas e asui'i aana hanue i'emi mo Jiu lae-lae hule oto ta'au i Jerusalem. Na melu leesie no'one kire uie i lengine po'u-po'u nge e mae. ⁴⁰ Ta'e aana oolune nga hai dinge a God e ta'ea lo'u a Jisas mwaanie maenga, oto puriha'ana e haata'i maraana lo'u aameelu. ⁴¹ E ka'a haata'i ike aana ahutana mwala, ta'e mola hunie i'emeelu mo iini nge a God e hola'i lio hilisi'emeelu oto hunie melu ke leesie. Na maholo e mauri eeliho'i oto, melu ngeu-ngeu na melu inu-inu no'one pe'ie. ⁴² Na a Jisas e unue oto huni'emeelu uri melu ke taroha'inie Tataroha Diana hunie mwala. Na melu ke taroha'inie uri ingeie oto a God e lio hilisie hunie kei leie ahutana mwala ma'alana kire mae oto wa kire mauri ue. ⁴³ Ahutana mo propet oto i na'o kire ere-ere no'one i sulie a Jisas, na kire laenga'inie

† **10:30** 10:30 Erenga ni Krik e unue e hai hei dinge e mango, ta'e iidu-iidunge mo Jiu e aapoa mwaanie iidu-iidunge ikie si'iri, aana mo Jiu ko aehota iidu aana hai dinge nge mei olana e reu. Aana iidu-iidunge ikire, eetana nga hai dinge nge dinge ensel e haata'i hunie Konilias, na ruana nga hai dinge nge dinge mo mwane au'esu a Konilias kire hule i Jopa, na oolune nga hai dinge nge dinge kira Pita kire iisitaa mwaanie i Jopa, na haine nga hai dinge nge dinge a Pita e hule i saana Konilias. Ta'e aana iidu-iidunge ikie, e oolu hei dinge mola ni ngeena.

uri nga iini ko hiiwalaimoli aana, nge a God kei sae'aasie mo ooraha'aa ingeie i tehula'ana.”

Li'oa Maa'i E Siho I Lengine

Mo Aapoloa Aaopa

⁴⁴ Na maholo a Pita ko ere-ere ue, Li'oa Maa'i ko siho oto i lengine ahutana mo iini nge kire ko rongo hunie walana. ⁴⁵ Mo Jiu nge kire hiiwalaimoli oto na kire lae mai pe'ie a Pita, kire ko tohungei pangata'i aana a God e niie no'one Li'oa Maa'i hunie kira Konilias ma'alana ikire mo Aapoloa Aaopa. ⁴⁶ Na kire saie uri e to'ohuu oto, aana kire rongoa mwala ko tohungei lahea a God aana ta'ena nga erenga hai aaopa'i. Oto a Pita ko te'uri hunie mo iini pe'ie, ⁴⁷ “Li'oa Maa'i e siho i lengide mala e siho ka'u i lengikaelu. ?Oto uri nga iini e sai uure honosie mola mwala ngeena mwaanie loto-maa'inge no'one aani wei?” ⁴⁸ Oto e si unue hunie mo iini pe'ie uri kire ke loto maa'i aana kira Konilias aana satana Jisas Kraes. Na mwala ngeena ko eitanaie a Pita uri ke ii'o ka'u pe'ire nga mo dinge lo'u.

11

A Pita E Ere Luhesie Loto-maa'ilana Mo Aapoloa Aaopa Hunie Mo Hurula'aa I Jerusalem

¹ Mo hurula'aa na ahutada kira hiiwalaimoli nge kire ii'o aana ahutana mo leu aana hanue mo Jiu, kire rongoa uri mo Aapoloa Aaopa kire ko hiiwalaimoli no'one aana God. ² Oto maholo a Pita e lai hule ta'au i Jerusalem, ngaeta mo iini aana kira hiiwalaimoli nge kire hele ma'uta'a ue aana tolaha ni torihesi'onga, kire ko tohungei leledie a Pita, aena aana saeda hunie torihesi'onga ke lae aana mo Aapoloa Aaopa. ³ Kire ko leledie aena aana ko lae-lae i laona nume mo Aapoloa Aaopa, na hule aana ko ngeu-ngeu no'one pe'ire.

⁴ Oto a Pita ko si unue ahutana mo ola nge e rau, na ko te'uri, ⁵ “Nou o'o'o hao i Jopa, oto ngaeta maholo nou ririhunge'i na no ko leesie mei haata'inge. Nou leesie ola mala paineha'ana mei sala ko siho mai uure i salo. Na e lio mala nga iini e helesie e hai su'u-su'ue aana paineha'ana mei sala ngeena. Na ko lae oto mai ii'o kara'inieu. ⁶ No ko lio wau i laona, na no ko leesie ta'ena nga ola mauri oto mola ni i laona, mo ola manata na mo ola loo-loo'a, mo lulusane na mo mwaa, na ta'ena nga manu hai aaopa'i—mo ola kire aapu ni ngeu'i hali'ite ni ngeena. ⁷ Oto no ko rongoa mei wala ko ere mai hunieu ko te'uri, ‘Pita, o ke horo'ie mo ola ngeena, na o ke ngau'i.’

⁸ “Ta'e nou te'uri mola, ‘!Ha'ike, Aalaha ineu! Nou ka'a ngau hikana ue nga mei ola nge mo Ha'atolanga e uure honosie uri e mada'a.’

⁹ “Na no ko rongoa mei wala e uure ta'au i Lengi ko ere lo'u mei, ko te'uri, ‘Mo ola nge a God e unue uri kire rere'a, su'uri lo'onga'inie lo'u uri kire mada'a.’ ¹⁰ Mei ola ngeena e rau ha'a-oolu, oto purine nge sulu'ilana e si lae ta'au i salo.

¹¹ “Oto aana kele maholoi satona, na e oolu mwane nge mwane ni Sisaria e uusunge'inire, kire ko hule oto wau i nume nge no ko o'o'o aana. ¹² Na Li'oa Maa'i e unue hunieu uri ne ke su'uri me'u, ta'e ne ke lae mola pe'ire. Oto e oono aasikaelu ie kire hakusieu oto huni lae wau i Sisaria, na melu lai hule wau i nume a mwane nge e hai uusunge'i hunieu. ¹³ Na a mwaena ko ha'arongo'emeelu oto uri e leesie ngaeta ensel wau i nume ingeie, na ensel ngeena e te'uri hunie, ‘O ke uusunge'inie nga mo iini wau i Jopa huni

haaraie a Saemon nge ngaeta sata aana a Pita. ¹⁴ Na a Pita kei lae mai huni haata'inie tala ni meurihe huni'o na hunie mwala aana uluhe i'oe.'

¹⁵ "Oto nou lae pe'ire, na maholo no ko si aehota ere-ere ngeena na Li'oa Maa'i ko siho oto i lengide mala e siho ka'u i lengikaelu hola'i na'o. ¹⁶ Oto nou aamasito'o oto aana mei wala a Aalaha e unue nge e te'uri, 'A Jon e loto maa'i eemiua mola aani wei ni ngeena, ta'e ineu ne kei loto maa'i eemiua aana Li'oa Maa'i.' ¹⁷ Oto a God e niie Li'oa Maa'i hunire mala e niie ka'u hunikolu maholo kolu aehota hiiwalaimoli aana Aalaha ikie a Jisas Kraes. ?Oto uri o ko lo'o-lo'onga'i ineu ne ke uure honosie kone? !Ha'ike! Aana e ka'a adona ike ne ke leledie nga taa a God e asuie."

¹⁸ Na maholo kire rongoa a Pita ko ere-ere, oto kire ka'a unue ike lo'u nga mei wala i sulie. Ta'e kire ko lahea mola a God na kire ko te'uri, "Ma'alana mo Aapoloa Aaopa ta'e a God e saeto'o aada no'one hunie kire ke oonisa'e na hunie kire ke to'o aana maurihe huu!"

Mwala Aana Huilume I Antiok

Kire Tala'ae Huni Hiiwalaimoli

¹⁹ Oto kira hiiwalaimoli nge kire tahi mwaanie i Jerusalem maholo kire horo'ie a Stivin, kire ko si lae kalie no'one mo henue ha'atau mala po'o ni henue i Ponisia na mala-malau i Saepras na huilume paine i Antiok aana po'o ni henue i Siria. Kire lae pe'i taroha'inie Tataroha Diana, ta'e kire ko lae pe'i unue tataroha ngeena oto mola hunie mo Jiu hahaiteli. ²⁰ Ta'e ngaeta mo iini aada nge kire o'o'o i Saepras na i Saerin kire lai hule wau i Antiok, oto kire ko ladoa no'one mola tataroha ngeena hunie mo Aapoloa Aaopa, aana kire ko taroha'inie tataroha i sulie a Aalaha, a Jisas. ²¹ Oto nanamanga a Aalaha e ii'o aada, lae-lae mo iini hunge aada ko hiiwalaimoli na kire ko aehota lulu i sulie oto a Aalaha.

²² Tataroha i sulie mei ola ienini e lai hule aana soihaada'inge ta'au i Jerusalem, oto kire si uusunge'inie a Banabas huni lae wau i Antiok. ²³ Na maholo e lai hule wau i Antiok ko si tohungei ilenimwa'e aana e leesie uri a God e ha'adiana'ara oto. Na ko si tohungei deu rarahire uri kire ke lulu i sulie oto Aalaha ikie to'ohuu taraure'i. ²⁴ A Banabas ingeie mwane diana na e honu aana Li'oa Maa'i na hiiwalaimolinge ingeie e susu. Na maholona mo iini hunge kire ko aehota hiiwalaimoli oto aana a Aalaha.

²⁵ Oto puriha'ana, nge a Banabas e si lae lo'u weu i Tasas huni heitalea a Sol. ²⁶ Na maholo e lio oodoie, oto e toolea lo'u mei hunie i Antiok. Na halisi leku nge a Banabas na a Sol kire ii'o pe'ie soihaada'inge i leune na kirerue ha'a-uusulie mwala hunge. Na i Antiok nge eetana nga leu nge kire aehota haara'inie mo pwaarongoisuli aana satai ola "Kristian."

²⁷ Aana maholona ngaeta mo propet kire uure i Jerusalem, kire lae hao hunie i Antiok. ²⁸ Oto ngaeta iini aada satana a Agabas, e uure i lengi ko si ere aana nanamanga a Li'oa Maa'i uri hiolonga kei tola aana ahutana mo leu aana aalahanga ni Rom. Oto mai puri, nge mei ola ienini ko si oa aana maholo a Klodias e ne'i inemauri ni Rom. † ²⁹ Oto ahutana kira hiiwalaimoli kire si meni ne'isae tararuru huni pe'ie soihaada'inge aana po'o ni henue i Jiudia i sulie e nite nga iini aada e sai uusunge'inie. ³⁰ Kire te'urine, nge kire si uusunge'inie a Banabas na a Sol hunie kirerue ke toolea mo niinge na kire ke nii'i hunie mo na'ohai iinoni aana soihaada'inge.

† **11:28** 11:28 A Klodias e aalaha haahie hanue i Rom lae hule aana e lime aawalai helisi mwana hai purine hutelana a Jisas (54 A.D.).

12

A Herod Inemauri E Ne'ie

A Pita I Nume Ni Ho'o

¹ Aana maholona no'one nge a Herod Akripa Inemauri e aehota huni ha'aloie ngaeta mo iini aana soihaada'inge. ² E unue kire ke horo maesie a Jemes Hurula'aa† (aasine a Jon) aana naihi. ³ Na maholo e leesie mo rato ni Jiu kire ilenimwa'e haahie mei ola ienini, e si lae lo'u aana mo dinge aana Houlaa Ni Liumwaanie na e tapolie no'one a Pita. ⁴ Na maholo kire tapolie a Pita, kire si lai ne'ie i laona nume ni ho'o. Na a Herod e ne'ie i nimana e hai pulitaa aani ramo huni lio i sulie, na e hai pulitaa ngeena kire mani ado aani hai ramo aani pulitaa. A Herod ko sare leie a Pita i maana mwala i purine mo dinge paine aana Liumwaanie e mango. ⁵ Oto kire ko si tohungai kakali diana aana a Pita i laona nume ni ho'o, ta'e mo iini aana soihaada'inge kire ko aarea mola a God hunie ke pe'ie a Pita.

A God E Luhesie A Pita

Mwaanie Nume Ni Ho'o

⁶ I upui rodo aana hai rodo i na'ona hai dinge a Herod e lo'onga'inie hunie kei leie a Pita, a Pita ko ma'ahu i matolana e ro ramo. Kire ho'osie aana e ro iieli heu, na ngaeta mo kakalihe kire uure no'one i aena maa aana nume ni ho'o. ⁷ Oto ngaeta ensel a God e uure oto i laona nume ni ho'o, na raa-raa ko raa oto i laona nume ni ho'o. Oto ensel ngeena e hele wau i aalahana a Pita na ko ha'aliao na ko te'uri, “!O ke ta'ela'i lau-leu!” Na aana kele maholoi satona e ro iieli heu ko mou oto, na kire ko teke oto mwaanie ki'ine a Pita.

⁸ Oto ensel ko te'uri lo'u, “O ke ho'osie roroto'oni na ho'oahaahi'ae i'oe.” A Pita ko deu-deu mola i sulie nga taa ensel ko unue. Na ensel ko te'uri lo'u hunie, “O ke ho'osie lo'u to'oni tetewa i'oe, na o ke lae mai i sulieu.” ⁹ Oto a Pita ko lae oto i sulie ensel ngeena, na kirerue ko lae oto i sinaha mwaanie duru ngeena. Ta'e a Pita ko lo'onga'inie uri nga mei ola to'ohuu ha'ike na uri ko leesie mola nga mei haata'inge. ¹⁰ Kire liue eetana nga kakalihe aana nume ni ho'o, na kirerue ko lae lo'u ta'au i liue ruana nga iini. Na iini ooreta nge maai para hau i matolana nume ni ho'o ngeena na huilume paine ngeena. Na maholo kirerue lae poi hule i saana maai para ngeena na ko taha mola maraana taladarue. Oto kire lae i sinaha, na kire kele lae i sulie ngaeta tala, na a Pita ko si lio talea mola ensel e ai'aa oto mwaanie.

¹¹ Maholona nge a Pita ko si lio saie nga taa e rau aana. Oto ko te'uri hunie maraana, “!Ha'ike eena! !E to'ohuu oto! A God e uusunge'inie ensel ingeie huni ha'a-uurieu mwaanie nanamanga a Herod na mwaanie walu ola nge mo rato ni Jiu kire lo'onga'inie uri kire kei esui'i eeku.”

¹² Oto maholo e kele lo'o-lo'onga'i i sulie, e si lae wau i nume a Meri nikana a Jon nge ngaeta sata aana a Mak. Na mwala hunge nge kire ruru mei nume huni aarenga'i. ¹³ A Pita e lae wau, ko iiki-iiki i kolune maa na ngaeta keni eu'esu, satana a Roda, nge ko lae mai huni tahananie maa. ¹⁴ Na maholo e rongu saie uri a Pita nge ko ere mai pe'ie, ko si tohungai ilenimwa'e na e aali'u mola mwaanie maa. Ta'e e huru eeliho'i mola hao i nume, na ko soi, ko te'uri, “!A Pita e uure oto i aena maa ta'au i sinaha!”

† 12:2 12:3 E ro kalena Sepedi, a Jemes na a Jon, pe'ie a Pita, kire urihana e oolu rahute hatarie a Jisas oto i na'o. Na aana maholona, ikiraelu mo na'ohai mwane aana aawalai pwaarongoisuli mwana rue nge kire ii'o tewa pe'ie a Jisas.

¹⁵ Ta'e mwala ko te'uri mola, "A keni ngeena ko pweu, ohe." Ta'e a keine ko rara oto uri a Pita to'ohuu, kire ko si te'uri mola hunie, "Ohe nunune mola ni ngeena."

¹⁶ Ta'e a Pita ko iiki-iiki mola i kolune maa, na maholo kire tahananie maa na kire ko leesie, oto kire si tohungai pangata'i. ¹⁷ Ta'e a Pita e salo haahire mola aana nimana hunie kire ke rohu, oto ko si lalado nada aana a God e ha'a-iisitaanga'inie mwaanie nume ni ho'o uri taa. Mango urine, e si unue kire ke ladoa laladonga ienini nana a Jemes† na mo eesine i lalo aana a Kraes. Oto e si lae mwaanire, na e lae lo'u aana ngaeta leu.

¹⁸ Oto e dangi ho'owa, mo ramo ko si tohungai me'u, na kire ko dolosi aada hailiu uuri, "Ha'ike eena! ?A Pita oto i tei?" ¹⁹ A Herod e unue kire ke haitale ohie a Pita, ta'e kire ka'a lio oodoie ike. Oto a Herod e dodolosi aana mo ramo nge kire kakakalie a Pita. Mango urine, e si leire hunie maenga no'one. Oto purine walu ola ienini, a Herod e lae mwaanie i Jiudia e si lai ii'o wau aana huilume i Sisaria.

Maenga A Herod

²⁰ Aana maholona a Herod ko tohungai saewasulie mwala aana e ro huilume i Taea na i Saedon. Oto mo rato aana e ro huilume ngeena kire ruru, kire ko si lai leesie a Herod aena aana e ro huilume ngeena ko tohungai sare holi ngeulaa ada aana po'o ni henue nge a Herod ko inemauri haahie. Ta'e i na'ona kire lae i saana Herod, kire hola'i lai ha'olaa a Blastas, poro paine haahie nume a inemauri hunie ke pe'ire. Oto mango urine nge kire si lai ha'arongoa a Herod uri kire ko sare ere pe'ie hunie kire kei uure ruru pe'ie. ²¹ Oto aana dinge e lio hilisie huni ere-ere pe'ire, a Herod e ho'osie mo sala diana ingeie, e lai ii'o aana naunekume ni aalaha, ko si ere-ere nana mwala. ²² Na mwala kire ko soi oto paine, aana kire ko lahea a Herod uuri, "I'oe nga iinoni ha'ike ni ko ere-ere ngeena! Ta'e i'oe ngaeta god!"

²³ A Herod e saeto'o aana mwala ko lahea urine, na e ka'a unue ike hunire uri kire ke lahea mola a God. Oto mola aana kele maholoi satona, ensel a God e si da a Herod ke mata'i, na mo mwaa-mwaa kire ko ngeue hasi'ona lae-lae hule aana e mae.

²⁴ Ta'e walana God ko lai hule aana mo henue hunge, na mwala hunge kire ko hiiwalaimoli lo'u. ²⁵ Oto maholo a Banabas na Sol kirerue asu mangoa asunge ikirerue aana niilana mei to'oha nge kirerue toolea mai hunie soihaada'inge i Jerusalem, kire si eeliho'i lo'u hunie i Antiok. Na maholona nge kirerue toolea no'one a Jon, nge ngaeta sata lo'u aana a Mak.

13

Li'oa Maa'i E Lio Hilisie A Banabas Na Sol Huni Esu Nana

¹ Aana soihaada'inge i Antiok ngaeta mo propet na mo ha'a-uusuli kire ii'o wau i leune. Na mo mwaena nge a Banabas, na a Simion nge ngaeta sata aana a Pulu-pulu'e, na a Manaen iini nge e paine tararuru pe'ie a Herod Antipas Inemauri, na a Lusias mwane ni Saerin, na a Sol. ² Na maholo kire ko palo-paloo God pe'ie oolongaunge, Li'oa Maa'i e ere mai pe'ire e te'uri, "Omu ke oopaa a Banabas na a Sol nakue huni esuie mei esunge nou lio hilisirerue huni esuie." ³ Oto i purine oolongaunge na

† **12:17** 12:17 A Jemes ie, ingeie aasine a Jisas. I na'o e lo'onga'i uri a Jisas ko hero-hero (leesie Mak 3:21), ta'e e aali'u taane lo'u mei puri, na aana maholona ingeie ngaeta hunu lo'u aana soihaada'inge. Ingeie nge e uusue Uusu-uusu a Jemes. Leesie Palonga 15:13 na 21:18.

aarenga'inge kire si ha'amaa'ire aana nimada, na kire uusunge'inirerue oto huni esu nana.

A Banabas Na Sol Kire Lae

Hunie Mala-malau I Saepras

⁴ E ro mwane nge Li'oa Maa'i e uusunge'inirerue ngeena, kire lae hai huilume i Selusia huni ta'e aana nga haka hunie mala-malau i Saepras. ⁵ A Jon Mak e hakusirerue huni pe'irerue, na maholo kire lai hule wau i Saepras aana huilume i Salamis, kire ko si aehota taroha'inie walana God i laona mo nume ni palo-palo mo Jiu.

⁶⁻⁸ Kire lae-lae hule aana kire ko lai hule aana huilume paine i Pefos oto aana aapa po'o wau. Na aana huilume ngeena nge kire oodoie ngaeta mwane ni Jiu satana a Bajisas. A mwane ngeena e sai esuie ta'ena nga ola ni pangata'inge hunie mwala ke hiiwalaimoli eeni, hule aana mwala kire haara'inie aana a Elimas, nge ne'isaenga aana uuri, "mwane kure-kure na si'o-si'o." Ta'e ingeie ngaeta propet eero-eero mola. Na a mwaena ingeie malahune a Sejias Polas poro paine haahie mala-malau ngeena. A Sejias Polas e tohungai saenanau, na aena aana ko tohungai sare rongoa walana God, oto e uusunge'inie mei wala hunie a Banabas na a Sol hunie kire ke lae ka'u mei saana. Ta'e mwane kure-kure na si'o-si'o ngeena ko tohungai leledie e ro mwane, na ko sare hu'isie manatana a Sejias Polas mwaanie e hiiwalaimoli aana God.

⁹ Oto a Sol, nge ngaeta sata aana a Pol,[†] e honu mone aana Li'oa Maa'i, oto e to'o maaie wau a Elimas, ¹⁰ na ko te'uri "!'Mwae, i'oe kalena a Pwelu Eero-eero oto to'ohuu! Ahutana walu ola oodo o meni leledi'i mango mola, na o tohungai honu mola aana eeronga na pwelu-walanga. ?Aana e ue o ko deu aahonga huni hu'isie walana God nge e walaimoli hunie ke rongoa mala eeronga? ¹¹ Oto maholo ienini a Aalaha ko hele honosie maamu aana nimana. Oto maamu kei ulu, na o sa'a leesie ike rarangana sato hunie maholo tewa." Na oto mola aana maholoi satona, ola mala pwa'ulana dunge e lae oto mai eeluhie e ro maana a Elimas. Na aena aana maana ko rorodo'a oto, ko kalo-kalo ulu-ulu heiliu oto mola huni hele oodoie nga iini huni na'ona. ¹² Maholo poro paine ngeena e leesie nga taa e raune, nge e si hiiwalaimoli aana God na ko tohungai pangata'i no'one aana ha'a-uusulinge i sulie Aalaha.

A Pol Na Banabas Kire Lae I Pisidia

¹³ Lae-lae a Pol na mo iini nge kire hakusirerue kire ta'e aana ngaeta haka e uure i Pefos huni lae aana po'o ni henue i Pampilia, nge kire si lai siho aana huilume i Pega. Na i leune nge a Jon Mak e si lae mwaanie a Pol na Banabas hunie i Jerusalem. ¹⁴ Oto kirerue lae mwaanie i Pega kire lae lo'u hunie huilume i Antiok aana po'o ni henue i Pisidia. Na aana Dinge Maa'i Mo Jiu, kire lai ii'o mola i laona nume ni palo-palo mo Jiu. ¹⁵ Maholo mo mwane paine haahie nume ni palo-palo kire saaie uusu-uusu aana mo Ha'atolanga a Mosis na mo Uusu-uusu Mo Propet,[†] oto kire ko si dolosi aana Pol na mo malahune uuri, "Mo eesimeelu, mala uri omu ko to'o aana nga mei wala huni ha'asusue saena mwala ie, na omu ke unue oto molana."

[†] **13:9** 13:9 Satai Sol, satai ola ni Jiu, nge e lae pe'ie hola'ina'o i matolana mwala ingeie ni Jiu. Satai Pol, satai ola ni Rom, na e aehota lae pe'ie satai ola ngeena maholo e tala'ae lae i matolana mo Aapoloa Aaopa aana aalahanga ni Rom. [†] **13:15** 13:15 Mo Ha'atolanga A Mosis na mo Uusu-uusu Mo Propet ikire oto i laona Haiholota'inge Lalahu'e nge kie to'o aana si'iri.

¹⁶ A Pol e uure i lengi, e salo haahire aana nimana hunie kire ke pwaarongo, oto ko si aehota ere uurini, “T'omu mo Israel na i'omu mo Aapoloa Aaopa nge omu lae mai huni aarea God, omu ke pwaarongo diana ka'u hunieu. ¹⁷ God ikie mo Israel, e lio hilisie mo weuwaka i na'o na e ha'apaina'aa komu ikire aana maholo kire ii'o ni awataa i Ijip. Na aana nanamanga ingeie e saka nge e na'oda mwaanie po'o ni henue ngeena. ¹⁸ Na maholo kire lae i laona hanuesala hunie hai aawalai helisi, e pe'ire mola ma'alana helelada e ka'a diana. ¹⁹ E oohe tatanga'inie e hiu po'o ni iinoni mwaanie po'o ni henue i Kenan, na e niie mo aano mo pu'o ngeena nana mwala ni Israel hunie kire ke hele huu eeni mala nga to'o-olanga oto ikire. ²⁰ Ahutana walu ola ngeena e rau i laona hai tangalai helisi pe'ie lime aawala.†

“Oto puriha'ana nge a God e si ha'a-uuresie mo mwane lei-lei hunie kire ke na'ohai mwane nada lai hule aana pongine a Propet Samuel. ²¹ Oto aana maholona, mwala ngeena kire aitanai e Samuel hunie ke lio hilisie nga inemaui nada. Oto a God e lio hilisie a Sol kalena Kis, nge e hute aana komu a Benjamin. Na e inemaui hunie hai aawalai helisi. ²² Oto lo'u mei puri a God e ta'aasie a Sol, e si lio hilisie lo'u a Deved hunie ke inemaui nada. Na a God e ere uuri i sulie a Deved, *A Deved kalena Jesi ingeie oto mwane nou tohungi saeto'o aana, aana ingeie nge kei deu i sulie walu ola nou saeto'o aana ke asui'i.*

1 Samuel 13:14

²³ “Na a Ha'a-uuri mo Israel e uure mwaanie komu a Deved, oto mala e haiholota'inie. !Na ingeie oto a Jisas! ²⁴ Na a Jon e dau aakau aana laenga mai a Jisas, aana e hola'i laenga'inie hunie ahutana mwala ni Israel uri kire ke oonisae mwaanie mo ooraha'aa ikire na kire ke tohungi loto maa'i oto. ²⁵ Na maholo a Jon ko kara'i ha'amangoa oto asunge ingeie, e si te'uri, ‘?Omu ko lo'o-lo'onga'i uri ineu a tei? Ineu ha'ike ni a Kraes iini nge omu ko maa-maa'oohe. Ta'e omu ke rongo ka'u. Iinine kei lae ue mai puriku, na hule aana ineu, na nou ka'a malisine ike, ma'alana asunge mala koni-konihe ingeie aani ta'aasilana mo ho'oaha'i'ae ingeie.’

²⁶ “Rongo ka'u, i'omu mo weuwana a Ebrahim na mo Aapoloa Aaopa nge omu lae mai huni aarea God. Ikie oto, a God e lio hilisikie huni haata'i diana aana tala ni ha'a-uuringe hunikie. ²⁷ Mwala ni Jerusalem na mo na'ohai mwane ikire, kire ka'a lio saie ike uri a Jisas ingeie a Ha'a-uuri nge a God e haiholota'inie. Kire ka'a lio saie ike walana mo propet nge saaileni ko lae-lae suli Dinge Maa'i ikie. Ta'e ikire maraada nge kire ha'a-oaie mei wala ngeena aana maholo kire lei-leie a Jisas hunie maenga. ²⁸ Na ma'alana kire ka'a dau oodoie ike nga mei ola hunie a Jisas ke mae i tehula'ana, ta'e kire haro ha'atohu mola aana a Paelat hunie ke horo maesie. ²⁹ Na maholo kire ha'a-oaie ahutana mo wala i sulie maenga nge uusuleni e lae i laona Uusu-uusu Maa'i, kire oohosie mwaanie po'u-po'u, kire si lai ne'ie i laona kilipwe'u. ³⁰ Ta'e a God e ta'ea lo'u mola mwaanie maenga. ³¹ Oto puriha'ana, a Jisas e si he'i haata'i lo'u aada maraana mo maholo hunge hunie mo iini nge kire lae-lae pe'ie uure i Kalili hunie i Jerusalem. Na ikire oto kire ko taroha'inie Tataroha Diana i sulie a Jisas hunie mwala ni Israel. ³² Na i'emere'i ni oto mere ii'o huni taroha'inie Tataroha Diana huni'omu. Aena nga taa nge a God e haiholota'inie hunie mo weuwaka i na'o, ³³ e asuie oto hunie ke oa oto hunikie, aana ikie oto mo kaleda. E asuie haiholota'inge ngeena aana maholo e ta'ea a Jisas mwaanie maenga.

† **13:20** 13:20 Hai tangalai helisi pe'ie lime aawala ngeena e aehota aana maholo a Jakob e lae hao ii'o i Ijip lae hule aana a Josua e na'ona mo Israel hunie kire ke a'aila'asie mo aapoloa i Kenan. Leesie Palonga 7:6.

Ruana nga Kana Maa'i e ere i sulie leune aana e ere uuri, *I'oe oto kaleku, na aehota si'iri no ko haata'inie uri ineu oto aamamu.* *Sam 2:7* ³⁴ Na a God e ta'ea oto mwaanie maenga, na e sa'a he'i mae lo'u aana nga maholo. Aena urine e sai unue uuri, *E to'ohuu oto, ne kei niie ha'adiana'anga huni'omu oto mala nou heiholota'inie hunie a Deved.* *Aesaea 55:3* ³⁵ Na ngaeta

Kana Maa'i e ere luhesie lo'u uuri, *O sa'a toli'aasie mwane maa'i i'oe hunie ke kasu i laona kilipwe'u.* *Sam 16:10* ³⁶ Na kolu meni saie

oto uri mei wala ienini e ka'a ere ike i sulie a Deved Inemaui. Aana kolu saie maholo a Deved e mauri ue, e dau i sulie nga taa a God e unue hunie ke asuie. Ta'e maholo e mae, kire haitolinge'inie i saana mo weuwana na sapena e kasu oto. ³⁷ Oto ko he'i ere lo'u i sulie a Jisas, iini nge a God e ta'ea mwaanie maenga, aana ingeie e ka'a kasu ike lo'u mala a Deved.

³⁸⁻³⁹ “Oto maeni eesiku maa'i, omu ke sai diana aana uri i tehula'ana a Jisas mone melu sai unu tahanga'inie huni'omu uri a God e sai sae'aasie mo ooraha'aanga i'omu. Na ahutana mo iini nge kire hiiwalaimoli aana kire mani oodota'i i maana God, na kire ii'o luheta'i oto mwaanie ha'aloinge na nanamanga aana ooraha'aa. Ta'e mo Ha'atolanga a Mosis mone e ka'a sai luhesi'omu ike mwaanie mo ooraha'aanga i'omu. ⁴⁰ Oto omu ke kineta'ini'omu mwaanie mei ola nge mo propet kire lae-laenga'inie e oa mola aamiu, nge e te'uri, ⁴¹ *!Lio ka'u, i'omu mo iini nge omu ko ha'amwasi eeku a God! Maholo ienini no ko esuie mei ola ni pangata'inge, na ma'alana kire ke lado luhesie huni'omu, ta'e omu sa'a hiiwalaimoli ike aana. !Oto omu kei haro pangata'inie, nge omu ke si mae!* *Habakuk 1:5*

⁴² Maholo a Pol na Banabas kirerue ko iisitaa oto mwaanie nume ni palo-palo ngeena, nge mwala ko eitanairerue uri kire ke aaliho'i lo'u mei aana ngaeta Dinge Maa'i Mo Jiu hunie kire ke ere-ere lo'u i sulie walu ola ienini.

⁴³ Na mo iini hunge aana mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa nge kire ko palo-paloa God aana nume ni palo-palo ngeena, kire ko lulu i sulie oto a Pol na Banabas. Oto kirerue ko ere-ere pe'ire ni ere ha'asusure uri kire ke hele a'aila'a aana manata-diananga hunie a God.

⁴⁴ Oto aana Dinge Maa'i Mo Jiu lo'u mei puri, kara'inie ahutana mwala aana huilume ngeena kire loko huni rongoa walana Aalaha. ⁴⁵ Ta'e maholo mo rato ni mwane ni Jiu kire leesie uri mwala hunge kire loko, kire ko tohungei heota'inirerue, na kire ko ere aelasirerue na kire ko ne'i-ne'ie mola walana Pol aaopa.

⁴⁶ Ta'e a Pol na Banabas kirerue mwaka aada mola na kirerue ko te'uri, “E adona walana God unulana ke hola'i lae oto huni'omu, ta'e aena aana omu ko leledie mei ola ienini, nge omu haata'inie oto uri omu ka'a malisine ike helesilana maurihe huu. Aena urine nge mere kei lae oto mwaani'omu na mere kei lae oto i saana mo Aapoloa Aaopa. ⁴⁷ Aena aana Aalaha e tohungei ere hiito'o huni'emeelu uuri, *Nou ha'a-uuresi'o mala nga raa-raa huni raangie mo Aapoloa Aaopa, na hunie o ke haata'inie tala ni meurihe hunie mwala aana e hai su'u-su'ue aana walumalau.* *Aesaea 49:6*

⁴⁸ Oto maholo mo Aapoloa Aaopa kire rongoa mei wala ngeena, kire ko si tohungei ilenimwa'e na kire ko paalaha oto Aalaha haahie mei wala ingeie ngeena. Na mo iini nge a God e lio hilisire hunie kire ke to'o aana maurihe huu kire hiiwalaimoli oto aana. ⁴⁹ Aana mei olana nge walana Aalaha e taro i sulie ahutana mo henue i leune.

⁵⁰ Ta'e mo rato ni Jiu kire ko ha'a-olaa mo na'ohai mwane aana huilume ngeena na mo na'ohai keni nge kire ko hele ma'uta'a aana palonga uri kire ke leledie no'one a Pol na Banabas. Oto aena mei olana nge mwala ko teunge'inirerue, na kire oohe aasirerue oto mwaanie po'o ni henue

ngeena. ⁵¹ Oto e ro hurula'aa kirerue tataa'inie mola wasa-wasa mwaanie ae'aedarue huni ha'apasulire uri a God kei leie tata'alanga ikire na uri kirerue sere'inie nga mei ola aana hanuena ke ha'amada'ararue, oto kire si lae lo'u hunie huilume i Aekoniam. ⁵² Ta'e mo iini haalu kire hiiwalaimoli i Antiok kire ko tohungē ilenimwa'e na kire ko a'aila'a lo'u aana Li'oa Maa'i.

14

A Pol Na Banabas Kire Lae I Aekoniam

¹ Oto mala tolahana a Pol na Banabas kirerue mani lai sili weu no'one i laona nume ni palo-palo mo Jiu wau aana huilume i Aekoniam, na i leune laeliwalanga ikirerue e saka lae-lae hule aana mo iini hunge aana mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa kire ko hiiwalaimoli oto. ²⁻³ Oto e ro hurula'aa kirerue kele ii'o tewa i Aekoniam na kire a'aila'a mola ni houle'inie walana Aalaha. Na a Aalaha e niie nanamanga na mo tolimaa hunirerue huni haata'inie aana mwala uri mei wala i sulie manata-diananga a Aalaha e to'ohuu. Ta'e mo Jiu nge kire ka'a hiiwalaimoli kire ko ha'a-olaa ngaeta mo Aapoloa Aaopa uri kire ke leledie mo iini nge kire hiiwalaimoli. ⁴ Oto ahutana mwala aana huilume ngeena kire oopa oto aana e ro pulitaa, ngaeta mo iini kire ne'isae pe'ie mo rato ni Jiu, na ngaeta mo iini kire ne'isae pe'ie e ro hurula'aa.

⁵ Oto ngaeta mo Jiu na ngaeta mo Aapoloa Aaopa pe'ie mo rato ni mwane ikire, kire mani ne'isae tararuru oto huni lai horo maesie a Pol na Banabas aani uu'iladarue aani heu. ⁶ Ta'e maholo kirerue rongoa tataroha i sulie ne'isaenga ikire ngeena, oto kirerue tahi mola hunie po'o ni henue i Likeonia. I leune kirerue ko si lae kalie lo'u e ro huilume i Listra na i Debe ⁷ huni taroha'inie Tataroha Diana hunie mwala.

Mwala I Listra Kire Palo-paloo A Pol Na A Banabas

⁸ Aana huilume i Listra, ngaeta mwane ae'aena e rarasi e ii'o wau i leune. E hute aana nikana na e ro ae'aena e aaela oto urine, na e ka'a sai lae ike. ⁹ E ii'o mola ko rorongō i sulie walana Pol. Oto a Pol e to'o-to'omaaie a mwaena, na ko lio saie uri a mwane ngeena e hiiwalaimoli oto aana a Jisas na ha'a-uurilana e ro ae'aena e sai lae mola hunie. ¹⁰ Oto a Pol ko soi peine hunie na ko te'uri “!O ke uure i lengi!” Oto a mwaena e si uure mola, na ko lae hailiu oto.

¹¹ Oto maholo kire leesie nga taa a Pol e asuiena, kire ko soi oto paine aana erenga ni Likeonia, kire ko te'uri “!Ha'ike eena! E ro god kire ne'i iinoni oto, na kire lae oto mai huni ii'o pe'ikolu.” ¹² Oto kire unue sa'a mola a Banabas ingeie oto a Sus, aalaha haahie mo god ikire. Na aana a Pol ingeie mwane huni ere-ere, kire unue uri ingeie oto a Hemis, tatahowala mo god ikire. ¹³ Nume ni palo-paloo a Sus e kele ii'o mola wau mwaanie huilume, na oora-oora aana nume ni palo-palo ngeena na oto ahutana mwala aana huilume kire ko meni sare uunu ola oto i saana Pol na Banabas. Kire lai ha'alaunie mo puluke aana mo takai ei, oto kire si toole'i mei i maana para aana huilume huni uunu ola i saadarue.

¹⁴ Oto maholo e ro hurula'aa kire lio saie nga taa ko reune, kire ko si hakasie mo to'oni ikirerue aani saehuunge, na kire ko huru oto i matolana mwala pe'ie teanga na kire ko te'uri, ¹⁵ “!Mwae! ?E ue ni omu ko te'urine? I'emere'i mere sada mola mala i'omu. Ta'e mere lae mola mai huni taroha'inie Tataroha Diana hunie omu ke toli'aasie mola mo nunui ola mwaakule urine, na hunie omu ke aali'u takoie God Mau-meuri'e. Aana ingeie mone e ha'aholaa salo, na aano huu, na aasi, na walu ola nge ko o'o'o i lalo aani. ¹⁶ Aana i na'o a God e toli'aasie mwala ke dau mola i sulie saeda. ¹⁷ Oto ma'alana e urine, ta'e e haata'i tarau mola aana walu

ola diana nge ko deu'i. Aana ingeie nge ko niie nemo uure i lengi, na mo ngeulaa ko repo oto aana maholo aani. Na ingeie oto e niie mo ngeulaa huni'omu, na e ha'ahonue saemi aana ilenimwa'enga.”¹⁸ Kirerue ko talei ere-ere hiito'o hunire ka'u urine lae hule aana kirerue ko weo oto aana erenga, nge kire si mamalo mwaanie uunu-olanga hunirerue.

¹⁹ Oto lae-lae i purine nga maholo e kele tewa, ngaeta mo mwane ni Jiu uure mwaanie huilume i Aekoniam na huilume i Antiok aana po'o ni henue i Pisidia kire hule mai, na kire ko ha'a-olaa mwala ni Listra ngeena uri kire ke uure honosie e ro hurula'aa. Na kire ko uu'ie a Pol aani heu, na kire ko we'i ookea oto mwaanie huilume aana kire lo'onga'inie uri e mae oto. ²⁰ Ta'e maholo mo pwaarongoisuli haalu aana hanuena kire lae mai uure kali-kelie, oto e uure i lengi, ko si lae mola wau i laona huilume.

A Pol Na A Banabas Kire Tahi Hunie I Debe

Oto aana hai dinge lo'u i puri, nge a Pol na Banabas kire si lae lo'u hunie huilume i Debe. ²¹ Kire taroha'inie Tataroha Diana wau i Debe lae-lae hule aana mo iini hunge ko ne'i pwaarongoisuli haalu oto nana a Jisas.

A Pol Na A Banabas Kire Maatolie Mo Soihaada'inge Haalu Aana

Mo Henue Kire Liu Eeni

Oto puriha'ana nge kire si eeliho'i lo'u hunie i Listra, na i Aekoniam, na i Antiok i Pisidia. ²² Na kirerue ko ere-ere pe'ie mo pwaarongoisuli haalu a Jisas aana mo henuena huni ere ha'asusure hunie hiiwalaimolinge ikire ke susu. Na kirerue ko ere uuri hunire. “Omu ke hiiwalaimoli tarau mola aana a Jisas, aena aana mo maholo hunge kolu kei lae oodoie aasanga puriha'ana kolu ke si hule aana Aalahanga a God.”²³ Na i laona ahutana mo soihaada'inge kirerue lio hilisie mo na'ohai mwane huni na'oda. Na kirerue ii'o mola pe'ie oolongaunge na aarenga'inge talada, na kirerue toli'aasire mola hunie a Aalaha, iini nge kire hiiwalaimoli oto aana. ²⁴ Oto kirerue liuhie lo'u po'o ni henue i Pisidia, na kire lae hule lo'u hao aana po'o ni henue i Pampilia. ²⁵ Kirerue taroha'inie Tataroha Diana hunie huilume i Pega, oto kire si lae lo'u hunie huilume i Atalia.

²⁶ Oto kirerue ta'e aana ngaeta haka, kire si eeliho'i lo'u hunie i Antiok aana po'o ni henue i Siria. Kirerue ko eeliho'i ngeena takoie soihaada'inge nge e uusunge'inire ka'u huni taroha'inie Tataroha Diana, na kire niirerue ka'u i nimana a God hunie ke kineta'inirerue aana asunge kirerue si ha'amangoa ngeena. ²⁷ Oto maholo kirerue hule lo'u i Antiok kire si lokoahutana mo iini aana soihaada'inge. Na kire ladoa ahutana walu ola nge a God e asui'i hunirerue, aana e tahananie ngaeta maa aana hiiwalaimolinge hunie mo Aapoloa Aaopa ke sili no'one mai i sulie. ²⁸ Na kirerue ii'o tewa pe'ie mo pwaarongoisuli a Jisas aana hanuena.

15

Mo Hurula'aa Kire Mani Ere I Sulie Ha'a-uurilana Mo Aapoloa Aaopa

¹ Oto ngaeta mo mwane ni Juidia kire lae mai hule i Antiok kire ko aehota ha'a-uusulie oto mo mwaasine aana hiiwalaimolinge na kire ko te'uri, “Mala uri omu ka'a torihesi'o ike mala Ha'atolanga a Mosis e unue kolu ke asuie, nge a God e sa'a roro'a ha'a-uuri'omu ike.” ² Ta'e a Pol na Banabas kire ka'a ne'isae tararuru ike pe'ire, oto kire ko tohungai ere haitelili oto pe'ie mo mwaena, na kire ko ere tewa honosire. Oto lae-lae kira hiiwalaimoli i Antiok kire unue a Pol na Banabas na ngaeta mo mwane kire ke lae ta'au i Jerusalem ni ere pe'ie mo hurula'aa na mo

rato aana soihaada'inge i sulie mei ola ienini. ³ Oto aana soihaada'inge e uusunge'inire huni lae i Jerusalem, nge kire liu aana e ro po'o ni henu e i Ponisia na i Samaria. Kire lae pe'i maatolie kira hiiwalaimoli aana mo hanuena, na kire ko laenga'inie uri mo Aapoloa Aaopa kire ko aehota hiiwalaimoli oto aana a Jisas. Na kira hiiwalaimoli aana mo leune kire ko tohungēi ilenimwa'e aana kire rongoa mei ola ienini.

⁴ Maholo a Pol na Banabas kire lai hule ta'au i Jerusalem mo hurula'aa na mo rato aana soihaada'inge, na ahutana soihaada'inge kire tohungēi tola konirerue. Oto a Pol na Banabas kire ko unu tahanga'inie hunie mwala walu ola nge a God e asui'i hunirerue aana asunge ikirerue. ⁵ Ta'e ngaeta mo Parise nge kire hiiwalaimoli oto aana a Jisas kire uure, oto kire ko te'uri, "E tohungēi roro'a oto liutaa hunie mo Aapoloa Aaopa nge kire ko sare lulu i sulie a Jisas ke tola i sulie mo Ha'atolanga a Mosis na kire ke torihesi'o."

⁶ Oto mo hurula'aa na mo rato aana soihaada'inge kire ruru, kire ko si ere i sulie mei olana. ⁷ Na purine kire ere hiito'o oto i sulie, a Pita e uure i lengi, oto ko te'uri, "Maeni eesiku maa'i, omu meni saie oto uri a God e lio hilisieu oto wau i na'o mwaanie pulitaa ikolu hunie ineu ne ke hola'i laenga'inie Tataroha Diana hunie mo Aapoloa Aaopa hunie ikire no'one kire ke hiiwalaimoli aana Jisas. ⁸ A God mone e saie mola lo'onga'inge ta'ena nga iinoni, na e haata'inie oto uri e saeto'o aana mo Aapoloa Aaopa no'one aena aana e niie no'one Li'oa Maa'i hunire mala e niie hunikolu mo Jiu. ⁹ E ka'a asuie ike nga mei ola ke aaopa i matolakaelu. E ta'aasie mo ooraha'aanga mo Aapoloa Aaopa aena kire hiiwalaimoli mala e asuie ka'u aakaelu mo Jiu. ¹⁰ ?Oto e ue ni omu ko sare ha'angei-ngeie a God urine? Mwaanie omu ko sare da mola uri hunie kira hiiwalaimoli ke lulu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis nge hule aana mo weuwaka na ikie maraaka no'one kie dau aasaie mola lulu i sulileni. ¹¹ !Ha'ike! Ikie, kie hiiwalaimoli uri a God ko ha'a-uurikie mo Jiu mola aena aana manata-diananga nge Aalaha ikie a Jisas e niie naka. Na ha'a-uurilana mo Aapoloa Aaopa ko lae urine no'one."

¹² Mo erenga ngeena e da kire mani rohu, na kire ko rongoa mola i sulie a Pol na Banabas kirerue ko ladoa mo hu'i-hu'ite na mo tolimaa nge a God e da kire asui'i i matolana mo Aapoloa Aaopa. ¹³ Oto maholo kirerue ere-ere mango, a Jemes ko aehota ere uuri, "Maeni eesiku maa'i, omu ke pwaarongo ka'u hunieu. ¹⁴ A Saemon Pita e si lado diana aana tala nge a God e hola'i haata'inie kineta'inge ingeie hunie mo Aapoloa Aaopa hunie ikire no'one kire ke ne'ie mo iinoni ingeie. ¹⁵ Na walana mo propet e tohungēi sada no'one mola, aana nga iini e te'uri, ¹⁶ *Ne kei he'i ooli lo'u mei na ne kei esu diana aana lo'u nume a Deved Inemauri nge e ad'oho oto ngeena. Ne kei so'ohie ahutana mo makaka'ai ola aana nume ngeena. Ne kei lado'i na kei he'i me'uta'a lo'u.* ¹⁷ *Oto aena aana mei ola ienini, ngaeta mwala lo'u aana walumalau kire kei lo'ohieu, na mo Aapoloa Aaopa nge nou lio hilisire oto, ikire no'one kire ke ne'ie mwala ineu. Walana Aalaha oto ienini.* ¹⁸ *Na ingeie oto e asuie mwala ke saie walu olana oto wau i na'o."* **Emos 9:11-12**

¹⁹ Oto a Jemes ko te'uri lo'u, "Ne'isaenga ineu e uuri. Kolu ke su'uri da aasanga hunie mo Aapoloa Aaopa maholo kire ko si aehota lulu i sulie a God. ²⁰ Ta'e hunie hanuelamanga ke ii'o i matolaka, e diana hunie kolu ke uusu-uusu mola hunire ni ha'arongora uri kire ke su'uri esuie mo ola e lio mama'ela'a aakaelu mo Jiu, mala ngaulana mo ngeulaa nge kire uunu ola aani i saana mo li'oa aaela, wa aeni-olanga pe'ie nga iini. Na kire ke su'uri

ngeue ta'ena nga ola mauri nge li'oilana e lae hunie ke mae, na kire ke su'uri ngeue no'one nga mei epu. ²¹ Aena mo ola ienini kire tohungēi aaela aakaelu mo Jiu, sulie uure oto mai na'o ha'a-uusulinge aana mo Ha'atolanga a Mosis e lae i laona ahutana mo huilume ikolu, na saailana ko lae-lae oto sulī Dīnge Maa'i ikolu mo Jiu i laona mo nume ni palo-palo ikolu.”

Mo Hurula'aa Kire Uusu-uusu Hunie Mo Aapoloa Aaopa

Kire Hiiwalaimoli

²² Oto mo hurula'aa na mo rato na ahutana mwala aana soihaada'inge, kire mani ne'isae tararuru huni lio hilisie ngaeta mo mwane aada huni uusunge'inire pe'ie a Pol na Banabas i Antiok. Oto kire lio hilisie a Saelas na a Jiudas nge ngaeta sata aana a Basabas, aana ikirerue e ro na'ohai mwane nge ahutana ruruhaa kire tohungēi ha'ama'u aadarue. ²³ Na kire uusunge'inie uusu-uusu pe'irerue na uusu-uusu ngeena e te'uri.

Huni'omu mo Aapoloa Aaopa.

I'omu mo Aapoloa Aaopa nge omu ko o'o'o i Antiok na i Siria na i Silisia, i'omu mo eesimeelu oto aana omu hiiwalaimoli aana Kraes. Oto i'emeelu mo hurula'aa na mo rato aana soihaada'inge mai leu i Jerusalem melu ko niie saediananga i'emeelu huni'omu.

²⁴ Melu rongoa uri ngaeta mwala aana pulitaa i'emeelu kire lai hule wau i seemiu, na kire kotahi'omu oto aani wala na ko hurosie saemiu. Ta'e walu ola ngeena melu ka'a unu'i ike hunire hunie kire ke lae wau i unu'i huni'omu. ²⁵ Oto melu meni ne'isae tararuru huni lio hilisie nga ro mwane huni uusunge'inirerue wau i seemiu. Na kire kei lae wau pe'ie e ro malahumeelu diana a Banabas na Pol, ²⁶ nge kirerue kara'i mae i tehula'ana asunge Aalaha ikie a Jisas Kraes. ²⁷ Oto melu ko uusunge'inie a Jiudas na Saelas hunie kire ke ere luhesie diana aana huni'omu walu ola nge melu unu'i i laona uusu-uusu ie.

²⁸ Oto lo'onga'inge a Li'oa Maa'i na i'emeelu no'one uri melu ke su'uri ha'ahi'ei'omu aana nga mo ola mwaanīe mo na'ohai ola ienini. ²⁹ Omu ke su'uri ngaa nga mei ngeulaa nge uunu-olanga aana e lae i saana mo li'oa aaela, na omu ke su'uri ngeue mo epu, na omu ke su'uri ngeue ta'ena nga ola mauri nge li'oilana e lae, na omu ke su'uri aeni ola pe'ie nga iini. Oto kei tohungēi diana oto liutaa i matolakaelu hunie omu ke lulu i sulie mo ha'atolanga ienini.

Oto saediananga paine huni'omu. Ingeie otona.

³⁰ Oto soihaada'inge e uusunge'inie e hai mwane ngeena, na kire lai hule oto wau i Antiok nge kire si lokoā ahutana mo iini aana soihaada'inge. ³¹ Na maholo kire saaie uusu-uusu ngeena, ruruhaa ko si tohungēi ilenimwa'e haahie mei wala ni ere ha'asusure ngeena. ³² A Jiudas na a Saelas ikirerue nga ro propet no'one, oto kire ere-ere nada ni ere ha'asusure huni ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge ikire. ³³ Maholo kirerue ii'o tewa mango i Antiok, mo mwaasine i lalo aana Kraes kire si toli'aasirerue aani henuelamanga na kirerue si eeliho'i lo'u i saana mwala i Jerusalem nge kire uusunge'inirerue mai.† ³⁵ Ta'e a Pol na Banabas kire oore mola i Antiok, na ikirerue na ngaeta mwala hunge lo'u kire ko ha'a-uusulie mwala pe'i taroha'inie walana a Aalaha.

A Pol Na Banabas

† 15:33 15:33 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 34 uuri, “Ta'e a Saelas e oore mola.”

Kirerue Ere Haitelili

³⁶ Oto lo'u mei puri a Pol ko te'uri hunie a Banabas, “Kure ke aaliho'i lo'u i kelie mo eesikaelu kira hiiwalaimoli aana ahutana mo henue kure liu mei taroha'inie walana Aalaha aani, hunie kure ke leesie kire ko lae oto uri taa.” ³⁷ A Banabas e ilenimwa'e taane mola, na e tohungei saeto'o aana a Jon Mak ke hakusirerue. ³⁸ Ta'e a Pol e lo'onga'inie uri e ka'a diana ike hunie kire ke toolea lo'u, aana e ka'a lae tara'asi ike pe'irerue huni ha'amangoa asunge, aana e lae-lae ka'u pe'irerue hola'ina'o, ta'e e aaliho'i mola mwaanire i Pampilia. ³⁹ Kire tohungei ere haitelili hiito'o i sulie, na lae-lae kire ko oopa oto.† A Banabas ko toolea oto a Jon Mak, na kirerue ko lae oto aana haka hunie mala-malau i Saepras. ⁴⁰ Ta'e a Pol e lio hilisie mola a Saelas huni hekusie, na mo mwaasine aana hiiwalaimolinge kire ko aarenga'i taladarue, na kire niire wau oto i nimana a God hunie ke lio i sulire. ⁴¹ Kire lae, kire lai liuhie e ro po'o ni henue i Siria na i Silisia na a Pol ko lae pe'i ha'a-a'aila'aa mo soihaada'inge.

16

A Timoti E Lae Pe'ie

A Pol Na A Saelas

¹ Kira Pol kire lai hule wau aana huilume i Debe, oto puriha'ana kire si lae lo'u hunie huilume i Listra nge kire oodoie ngaeta pwaarongoisuli a Jisas, satana a Timoti. Aamana mwane aana mo Aapoloa Aaopa, ta'e nikana keni ni Jiu nge ko lulu i sulie a Jisas.† ² Mo mwaasine i lalo aana Kraes i Listra na i Aekoniam kire tohungei ne'isae paine aana a Timoti, ³ oto a Pol ko sare toolea pe'ire. Ta'e mo Jiu aana po'o ni henuena kire saie mone a Timoti e ka'a torihesi'o ue aana aamana nga mwane aana mo Aapoloa Aaopa. Oto ma'alana kire unue ingeie mwane ni Jiu taane i sulie a nikana, ta'e kire ka'a tohungei hikusie ike. Oto mwaanire kire upwesie lo'u, a Pol e si torihesi'o aana a Timoti.

⁴ Oto kira Pol kire ko lae i laona mo huilume pe'i laenga'inie hunie mo soihaada'inge uri kire ke lulu i sulie mo ha'atolanga nge mo hurula'aa na mo na'ohai mwane ta'au i Jerusalem kire uusu'i hunire. ⁵ Oto hiiwalaimolinge mo soihaada'inge ko si susu, na suli dinge mwala haalu ko sili lo'u mei i laona soihaada'inge.

A God E Unue A Pol Ke Lae I Masedonia

⁶ Kira Pol ko lai liuhie mo to'o-to'olana e ro po'o ni henue hai aropa'i i Frijia na i Kalesia. Kire oala'i huni eeli'u takoie po'o ni henue i Esia huni taroha'inie Tataroha Diana i leune no'one, ta'e Li'oa Maa'i e uure honosire. ⁷ Oto maholo kire hule aana taitelihana po'o ni henue i Misia, kire ko deu aahonga huni eeli'u oto lo'u takoie po'o ni henue i Bitinia, ta'e Li'oa Maa'i a Jisas e uure honosire lo'u. ⁸ Oto kire liue mola mo henue i Misia, na kire oodo mola hunie huilume i Troas.

⁹ Oto aana hai rodona a Pol ko leesie mei haata'inge uri mwane ni Masedonia e lae mai haaraie ko te'uri, “O ke lae mai Masedonia huni

† **15:39** 15:39 Li'oa Maa'i e asuie erenga haitelili ngeena e da mei ola diana, aana urine e to'o aana e ro pulitaa huni uusunge'inine huni lai taroha'inie Tataroha Diana. Na lae-lae a Pol na Mak na Banabas na Saelas kire mani he'i malahune lo'u. Leesie 1 Korinit 9:6, 2 Timoti 4:11, na 1 Pita 5:12-13. † **16:1** 16:1 Mo Jiu kire mani unue uri a Timoti ingeie ngaeta iini aada aana nikana keni ni Jiu, na mo Aapoloa Aaopa kire unue uri a Timoti ngaeta iini aada aana aamana mwane aana mo Aapoloa Aaopa.

pe'i'emeelu.” ¹⁰ Purine a Pol e leesie mei haata'inge ngeena, nge melu† si teule'i huni lae hunie po'o ni henue i Masedonia, aana melu saie oto uri a God nge e soi'emeelu huni lai taroha'inie Tataroha Diana hunie mwala i Masedonia.

A Lidia E Hiiwalaimoli I Pilipae

¹¹ Melu ta'elie haka i Troas nge melu si oodo hunie mala-malau i Samotres. Oto aana hai dinge i puri, melu lae mwaanie mala-malau ngeena, melu si lae lo'u hunie huilume i Niapolis. ¹² Oto uure i leune melu lae lo'u hunie huilume i Pilipae, ngaeta na'ohai huilume aana aapai henue aana po'o ni henue i Masedonia. Mo mwane ni Rom kire hiito'o aana huilumena na kire ii'o mola i memelutana inemauri ni Rom.

Melu ii'o i leune hunie ngaeta mo hei dinge ¹³ na aana Dinge Maa'i Mo Jiu, melu lo'onga'i huni lae i nume ni palo-palo mo Jiu, ta'e nga nume ni palo-palo ha'ike i leune. Oto melu iisitaa mwaanie huilume ngeena, na melu lae i sulie wai aana melu lo'onga'inie uri sa'a mola mo Jiu kire to'o aana nga kele leu huni aare-aarea God i leune. Oto melu leesie ngaeta mo hu'e ni Jiu kire loko, nge melu si ii'o i aano huni ere-ere pe'ire. ¹⁴ Na ngaeta hu'e aada satana a Lidia keni ni Taetaera. Ingeie ngaeta keni aana mo Aapoloa Aopa, na asunge ingeie oto huni ha'aholinge'inie mo sala nonoro'a holiteni e paine oto liutaa. Ingeie ko palo-paloo no'one a God, na maholo ko pwaa-pwaarongo i sulie a Pol, a God e tahananie manatana hunie ke hiiwalaimoli aana mo erenga a Pol. ¹⁵ Oto ingeie na ahutana mwala aana nume ingeie kire si loto maa'i na ko haarai'emeelu oto huni lae wau i nume ingeie, na ko te'uri, “Mala uri omu ko lo'onga'i uri nou hiiwalaimoli to'ohuu aana Aalaha, nge omu ke lae ka'u mei ii'o i nume ineu.” Oto aana e ere ha'a-ola'emeelu urine, nge melu si lae huni ii'o pe'ie i nume ingeie.

A Pol Na Saelas Kire Ii'o I Laona Nume Ni Ho'o

¹⁶ Oto aana ngaeta hai dinge maholo melu ko lae aana leu ni aarenga'inge i sulie wai ngeena, melu oodoie nga keni haalu ko eu'esu mala koni-konihe nana ngaeta mo mwane. Na a keni ngeena li'oa aaela nge aana, na ko unu-unue walu ola kei reu ue mai. Na mo mwane paine haahie koni-konihe ngeena kire ko tohungei tei-terie mei to'oha paine aana. ¹⁷ A keine e lae i suli'emeelu a Pol oto mola pe'ie soinge oto paine na ko te'uri, “Mo mwane ngeena ikire mo mwane au'esu a God Hahu'ana Nanama, na kire ko lae pe'i unu-unue tala ni ha'a-uuringe ingeie huni'omu.” ¹⁸ Mo dinge hunge a keine ko te'urine oto mola, lae-lae hule aana a Pol e ka'a sare rongoa oto. Oto a Pol e saro wau takoie, na ko te'uri hunie li'oa aaela ngeena, “Aana satana Jisas Kraes no ko unue oto huni'o o ke lae mwaanie a keni ngeena.” Na oto mola aana maholoi satona li'oa aaela ngeena e tolana tahi oto mwaanie a keine.

¹⁹ Na maholo mo mwane paine haahie a keine kire leesie uri tala ni teri-to'ohanga ikire e mango oto, kire si tapolie a Pol na Saelas, kire ko ookerarue oto i saana mo mwane paine i nume ni rururu aana huilume ngeena. ²⁰ Kire toolera mai saana mo mwane lei-lei na kire ko te'uri, “E ro mwane ie, e ro mwane ni Jiu ni ie, na kirerue ko tohungei hurosie huilume ikolu. ²¹ Na kire ko ha'a-uusulie mwala aana tolahai ola e tohungei lae hu'ite'i mwaanie tolahaka. Aana ikie mo Rom kie ka'a sai lae ike i sulie mo tolahai ola urine.”

† **16:10** 16:10 Aana mei wala “melu” e si lae mai aana tatala ie, nge kie saie uri a Luk, mwane nge e uusu uusu ienini, e oodoie kira Pol i Troas huni lae pe'ire.

²² Oto ahutana mwala e ruru mei aana leune kire ko si pe'ie mo mwane paine huni waelie a Pol na Saelas. Oto mo mwane lei-lei kire unue ngaeta mo ramo huni ta'aasie mo sala ikirerue na huni repusirerue. ²³ Maholo kire tohungēi repu aelasirerue mango, kire si lai ne'irerue i laona nume ni ho'o, na kire ko unue uri poro paine haahie nume ni ho'o ke tohungēi kakali diana aadarue. ²⁴ Oto aena mei olana, nge e lai ne'ire oto i laona duru ooreta hunie mo iini e tohungēi aela liutaa, na ko ho'osie ae'aedarue oto i denumana e ro hai dango oto paine.

²⁵ Oto i upui rodo a Pol na Saelas kirerue ko aarenga'i pe'ie kananga ni lahea God. Na mo iini nge kire ii'o no'one i nume ni ho'o kire ko rorongo mola i sulirerue. ²⁶ Kire si apara'i na paineha'ana nunu ko nunu oto, na poo-pootana nume ni ho'o ngeena ko esule'i mango oto. Na maholoi satona no'one ahutana mo maa kire taha mango, na mo iieli heu kire mani siki oto mwaanie ki'i-ki'ine na ae'aena ahutana mwala i laona nume ni ho'o. ²⁷ Maholo poro paine aana nume ni ho'o e lio na ko leesie uri ahutana mo maa aana nume ni ho'o kire mani taha mango, oto ko lo'onga'inie uri ahutana mwala i laona nume ni ho'o kire tahi mango oto. Oto e darasie naihi ingeie, ko si deu ni horo'ie mola maraana.† ²⁸ Ta'e a Pol e soi peine hunie na ko te'uri, "O ke su'uri horo'i'o maraamu aana ahutameelu taane mola mai ienini."

²⁹ A poro paine ngeena ko eriri mola aana ko me'u, na ko soi oto hunie nga sine. Oto ko huru weu i laona nume ni ho'o, na ko pouruuru oto i na'ona a Pol na Saelas. ³⁰ Oto e toolerarue poi sinaha, ko si dolosi aadarue uuri, "?Nga taa ni ne kei da hunie a God ke ha'a-uurieu?"

³¹ Oto kire ko te'uri hunie "O ke hiiwalaimoli mola aana a Jisas aana ingeie oto Aalaha, na a God ke si ha'a-uuri'o, na e urine no'one hunie uluhe i'oe." ³² Na kire ko unue oto walana Aalaha hunie poro paine ngeena na hunie ahutana mwala nge kire ii'o i nume ingeie. ³³ Oto aana hai rodona kire ko tohungēi lio i suli diana aadarue, na kire ko hodialie mo malaka i sapedarue. Na maholoi satona no'one ingeie na ahutana mwala aana uluhe ingeie kire ko meni loto maa'i oto. ³⁴ E toolea a Pol na Saelas wau i nume ingeie, ko si nii ngeulaa adarue. Na ahutana mwala aana nume ingeie kire ko ilenimwa'e oto aana kire mani hiiwalaimoli aana a God.

³⁵ E dangi ho'owa na mo mwane lei-lei kire uusunge'inie mo ramo huni ha'a-iisitaanga'inirerue. ³⁶ Oto poro paine aana nume ni ho'o ko te'uri hunie a Pol, "Mo mwane lei-lei kire unue uri i'omore'i a Saelas more sai ii'o luheta'i oto. Oto more sai lae oto, na more ke su'uri tolahi'e lo'u."

³⁷ Ta'e a Pol e te'uri mola hunie mo ramo ngeena, "T'emere'i e ro mwane ni Rom ni ie, na kire tohungēi waelie oto ha'atolanga aana kire ka'a toli'aasi'emere'i huni ere luhesie nga mei ola hunire, ta'e kire rapusi'emere'i mola mwaakule i maana mwala, na kire ne'i'emere'i i laona nume ni ho'o. ?Oto e ue ni kire ko si sare toli'aasi'emere'i mola mumuni aana maholo ienini? !Ha'ike! E malisine ikire maraada ni kire kei haro lae mai huni ha'a-iisitaanga'ini'emere'i mwaanie nume ni ho'o."

³⁸ Oto mo ramo ngeena kire si lae, kire ko lai ha'arongoa mo mwane lei-lei. Na maholo kire rongoa uri a Pol na Saelas ikirerue e ro mwane ni Rom, nge kire ko si tohungēi me'u. ³⁹ Oto kire lae mai saana a Pol na Saelas, kire ko si unue saehuunge ikire hunirerue, na kire ko ha'a-iisitaanga'inirerue

† **16:27** 16:27 Aana ha'atolanga mo Rom, mala uri nga mwane e ii'o i nume ni ho'o ko tehi, nge mo ramo kire ko kakali aana maholona, horo'ilada kei lae. Leesie nga taa e rau aana mo ramo nge kire kakalie a Pita aana Palonga 12:19.

oto mwaanie nume ni ho'o, na kire ko eitanairerue uri kirerue ke lae mwa-mwanoto mola mwaanie huilume. ⁴⁰ Maholo a Pol na Saelas kire iisitaa oto mwaanie nume ni ho'o, kire si lae wau i nume a Lidia na kire ko ere ha'asusure mo mwaasine i lalo aana Kraes lo'u hunie hiiwalaimolinge ikire ke susu. Oto e mango urine, nge kire si lae mwaanie huilume ngeena.

17

A Pol E Laeliwala I Tesalonaeka

¹ A Pol na Saelas kirerue lae i liu i huilume i Ampipolis na huilume i Apolonia kire si lai hule wau aana huilume i Tesalonaeka. Na mo Jiu kire to'o aana nga nume ni palo-palo no'one i leune. ² Na i sulie tolahana a Pol aana ta'ena nga huilume, e lae oto ko lai aare-aarenga'i pe'ire na ko lai ere-ere pe'ire, na ko saaie Uusu-uusu Maa'i nada. Na e ii'o i leune hunie e oolu Dinge Maa'i Mo Jiu, ³ na ko lado luhesie mo ne'isaenga hunire aana mo wala i laona mo Uusu-uusu Maa'i. Na e tohungei haata'i diana aana hunire uri a God e oala'inie oto uri a Kraes kei sapesalu, na puriha'ana kei he'i meuri eeliho'i lo'u mwaanie maenga. Na e te'uri, "A Jisas nge no ko houle'inie huni'omu ienini, ingeie oto a Kraes nge omu ko maa-maa'oohie." ⁴ Oto ngaeta mo Jiu kire hiiwalaimoli oto aana mei wala ngeena, na kire ko lulu i sulie oto a Pol na Saelas. Na mo iini hunge aana mo Aapoloa Aaopa nge kire ko palo-paloa God, na ngaeta mo iini hunge aana mo na'ohai keni peine kire ko lulu i sulie oto no'one a Pol na Saelas.

⁵ Ta'e mo rato ni Jiu kire ko tohungei heota'inire, oto kire lai rurue mo iini hunge aana kira holo-holo amaa, kire ko si aehotaa maaola-olanga. Oto kire huru weu i nume ngaeta mwane satana a Jeson aana kire ko lio hunie a Pol na Saelas huni toolerarue i na'ona mo rato ni mwane. ⁶ Ta'e maholo kire ka'a lio oodoie e ro mwane ngeena, oto kire si tapolie mola a Jeson na ngaeta mo mwaasine i lalo aana Kraes, na kire ko we'i ookera oto wau i na'ona mo rato ni mwane aana huilume ngeena. Na kire ko soi oto paine, kire ko te'uri, "E ro mwane nge kire ko hurosie ahutana mo henue, kirerue hule lo'u mei laona huilume ikolu ie. ⁷ Na a Jeson e toli'aasirerue hunie kirerue ke ii'o i nume ingeie. Oto ahutada kire ko meni lae hu'isie mo ha'atolanga inemaui ni Rom aana kire ko unue uri ngaeta mwane aaopa, ingeie oto na'ohai inemaui, na satana a Jisas."

⁸ Oto mo Jiu kire tohungei da mahuro oto hiito'o pe'ie mo wala urine hunie saena ahutana mwala aana huilume ngeena na oto mo rato ni mwane no'one. ⁹ Lae-lae kire ko deu rarahie oto a Jeson na ngaeta mo mwaasine i lalo aana Kraes hunie kire ke hiri aani to'oha, oto puriha'ana kire si toli'aasie kire ke lae.

A Pol Na Saelas

Kire Laeliwala I Berea

¹⁰ Oto maholo na ko si rodo, mo mwaasine i lalo aana Kraes kire si uusunge'i mumuni aana a Pol na Saelas hunie huilume i Berea. Maholo kirerue hule ta'au i Berea kirerue lae oto hunie nume ni palo-palo mo Jiu. ¹¹ Na aana huilume ngeena, tolahana ahutana mwala e tohungei diana, liue mwala i Tesalonaeka. Mo Berea kire tohungei mwa'e-mwa'e ni rongo i sulie walana Pol pe'i heitalea mo wala ngeena i laona mo Uusu-uusu Maa'i, ohe kire to'ohuu wa ha'ike. ¹² Na hungelana mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa na ngaeta mo na'ohai keni aada kire mani hiiwalaimoli oto no'one.

¹³ Ta'e maholo mo rato ni Jiu weu i Tesalonaeka kire rongoa uri a Pol ko taroha'inie lo'u walana God ta'au i Berea, kire lae mai kire ko si ere i saena

mwala hunge lo'u aana huilume ngeena hunie kire ke saewasulirerue. ¹⁴ Oto mo mwaasine i lalo aana Kraes kire uusunge'inie a Pol mwaanie hanue ngeena hunie nga leu kara'inie aasi, ta'e a Saelas na Timoti kirerue oore mola i Berea. ¹⁵ Na mo iini nge kire hakusie a Pol kire lae tara'asi oto pe'ie hule aana huilume i Atens. Oto puriha'ana kire lae mwaanie a Pol aana huilume ngeena, kire si lae pe'ie mei wala a Pol hunie a Saelas na Timoti uri kirerue ke lae lau-leu i saana Pol.

A Pol E Laeliwala I Atens

¹⁶ Maholo a Pol ko maa'oohie a Saelas na a Timoti wau i Atens, saena ko tohungai huu aana ko leesie huilume ngeena e honu mola aana nunune mo pweai god. ¹⁷ Oto e lae i laona nume ni palo-palo mo Jiu huni ere-ere nada na ta'ena nga iini ko lae no'one mai huni palo-paloa God pe'ire. Na suli dinge ko lae-lae no'one aana leu ni uusi'e huni ere pe'ie mwala nge kire ko lae-lae mai i leune.

¹⁸ I Atens mo pulitaa oto hunge mala mo Epikiurian na mo Stoek† kire ko ere-ere oto hiito'o i sulie nga taa e tohungai roro'a hunie mauriha'ana iinoni. Oto ngaeta mo ha'a-uusuli aana e ro pulitaa ngeena kire rongoa ere-erenga a Pol, oto kire ko te'uri, “?Nga taa ni e rongoa mala wisi ko nore-nore ngeena? ?Nga taa ni a mwaena ko sare unuena?” Na ngaeta mo iini ko te'uri, “Ohe ko ere i sulie ngaeta god aana mo po'o ni henue hai aaopa'i ni ngeena.” Kire ko ere urine aena aana a Pol ko taroha'inie Tataroha Diana i sulie a Jisas na ta'ela'inge ingeie mwaanie maenga.

¹⁹ Oto kire toolea a Pol i na'ona pulitaa ni lei-lei nge kire haara'inire aana Ariopagas,† na kire ko dolosi aana, kire ko te'uri, “Melu ko sare saie mei ha'a-uusulinge haalu nge o ko laenga'inie ngeena. ²⁰ Aana mo wala o ko unu'i ngeena, kire kele rongoa aaopa huni'emeelu. Oto melu ko tohungai sare sai diana aana mei ha'a-uusulinge haalu ngeena.” ²¹ Aana mwala ni Atens na mo awataa nge kire lae mai ii'o aana huilume ngeena kire sai te'urine tarau. Aana kire ii'o oto mola huni rongoa hunie ta'ena nga mei ola haalu ko reu huni lalado i sulie.

²² Oto a Pol e uure i na'ona pulitaa ngeena, ko si te'uri, “Mo Atens, nou lio saie uri omu tohungai diana aani palonga. ²³ No ko ere urine aena aana maholo nou lae-lae hailiu i laona huilume i'omu, nou leesie mo leu oto hunge nge omu ko aare-aarenga'i eeni, na nou leesie omu uusue no'one mo wala aana ngaeta ora ni uunu-uunu e te'uri, ‘Ora ni uunu-uunu i saana li'oa kolu ka'a saie.’ Oto li'oa nge omu ko palo-paloa urine, ma'alana omu ka'a saie, ta'e ingeie nge no ko ere-ere i sulie huni'omu ienini. ²⁴ Li'oa ngeena ingeie oto God nge e ha'aholaa walumalau na ahutana mo ola i lalo aana, na ingeie nge e aalaha haahie i Lengi na mai aano. Oto e ka'a o'o'o ike i laona mo nume maa'i ikie mo iinoni nge kie ko eu'esui'i. ²⁵ Na e ka'a hari hunie ike nga mei ola hunie kie ke pe'ie aana. !Ha'ike! Ingeie maraana ni e niie mauringe hunikie, na e niie walu ola nge kie to'o aani. ²⁶ A God e ha'aholaa eetana nga mwane a Adam, na mwaanie mola ta'a-ta'a iinoni ngeena nge a God e si esuie mo taungei iinoni hai aaopa'i hunie kire ke lai ii'osie walumalau. Na e totohoa oto mo leu hunie kire kei ii'o aani, na e pongie oto mauringe ikire. ²⁷ A God e asuie walu ola ngeena aena aana

† **17:18** 17:18 Pulitaa mo Epikiurian ngeena kire hiiwalaimoli uri e lae wai roro'a hunie mo iinoni kire ke da mola mo ola hunie kire ke ilenimwa'e. Ta'e pulitaa mo Stoek ngeena kire hiiwalaimoli uri e lae wai roro'a hunie mo iinoni kire ke su'uri deu mola i sulie hari-huninge ikire, ta'e kire ke asuie mola nga taa kire lo'onga'inie e oodo. † **17:19** 17:19 Pulitaa kire haara'inie Ariopagas ngeena ko lio i sulie mo ha'a-uusulinge uri taa kire sai maaie i laona huilume ikire ngeena.

e saeto'o aana kie ke haitalea, na maholo kie kei heitalea, kie kei haro lio oodoie taane, aena aana e ka'a ii'o ha'ataulie ike nga iini aaka. ²⁸ Mala ka'u ngaeta mwane saenanau i'omu e uusue wau i na'o uuri, 'Aena aana a God mola e da kie ii'o i laona walumalau, na kie ko meu-meuri, na kie sai lae hailiu.' Na e uusue no'one uuri, 'Ahutaka kie mani ne'ie mo mwela ingeie hali'ite.' ²⁹ Oto aena a God e niie mauringe hunikie mala mo mwela ingeie, nge kie ke su'uri ne'i-ne'isae uri a God nga ola kie sai eedumie mola aani kol wa aani siliva wa aani heu. Aana a God e ka'a urihana ike ola nge nimana iinoni wa saenanaunge iinoni e sai esuie. ³⁰ Wau i na'o maholo mwala kire ka'a lio saie ue a God, e ka'a ha'aloire ike. Ta'e maholo ienini nge ko tohungēi ere hiito'o hunie ahutana mwala i laona walumalau uri kire ke oonisaē mwaanie mo ooraha'aa ikire. ³¹ Aana e pongie oto hai dinge hunie kei leie walumalau aana, na kei leie mwala oto i sulie nga taa e saie e oodo ta'ingelu. Na e lio hilisie oto iini nge kei leie mwala urine, na e haata'i diana aana oto hunie ahutana mwala aana e ta'ea ka'u iinine mwaanie maenga."

³² Maholo mwala kire rongoa uri a Pol ko ere i sulie ta'ela'inge mwaanie maenga, oto ngaeta mo iini ko ha'amwasi mola aana. Ta'e ngaeta mo iini kire ko te'uri, "Melu saeto'o aana o ke ere i sulie mei ne'isaenga ngeena lo'u aana nga maholo." ³³ Oto a Pol e si lae mwaanie pulitaa ngeena. ³⁴ Ta'e ngaeta mo iini kire ko lulu i sulie oto walana a Pol na kire ko hiiwalaimoli oto aana a Jisas. Na ngaeta mo iini aada nge a Daeoniasias ngaeta mwane no'one aana pulitaa Ariopagas ngeena, pe'ie ngaeta hu'e satana a Damaris, na ngaeta mwala lo'u.

18

A Pol E Lae i Ha'a-uusulie

Mo Korinit

¹ Oto puriha'ana a Pol e uure mwaanie i Atens, e si lae lo'u hunie huilume i Korinit. ² Na aana huilume ngeena ko oodoie mwane satana a Akuila mwane ni Jiu nge e hute aana po'o ni henue i Pontas. A Akuila na hu'e ingeie a Prisila kirerue o'o'o wau i na'o aana po'o ni henue i Itali, ta'e kirerue si lae mwaanie maholo inemaui peine ni Rom a Klodias e oohea ahutana mo Jiu mwaanie huilume i Rom, nge e ne'i na'ohai huilume aana po'o ni henue i Itali. Oto a Akuila na Prisila ko si lae mai ii'o i Korinit maholo a Pol e oodoirerue. ³ Oto a Pol ko ii'o oto pe'irerue, na ko eu'esu oto pe'irerue aena aana kiraelu ko meni esu mola aana asuilana mo nume susulu. ⁴ Na suli Dinge Maa'i Mo Jiu, a Pol ko lae i nume ni palo-palo mo Jiu huni ere-ere nana mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa hunie kire ke hiiwalaimoli aana walu ola nge ko unu'i.

⁵ Oto maholo a Saelas na a Timoti kirerue hule mai saana a Pol aana kirerue uure i Masedonia, a Pol ko si aehota taroha'inie Tataroha Diana mola i suli dinge. Na ko taroha'inie hunie mo Jiu uri a Jisas oto a Kraes, a Ha'a-uuri nge a God e haiholota'inie kei lae mai. ⁶ Ta'e maholo mwala ni Jiu kire ko leledie na kire ko ere aelasie, a Pol e si tataa'inie mola mo wasa-wasa aana to'oni ingeie mala nga tolimaa uri tolahada e tohungēi aela liutaa. Oto ko ha'apasulire ko te'uri, "Mala uri a God ko ha'alo'i'omu, na roro'anga i'omu oto maraamiu eena. Nga roro'anga ineu ha'ike aana leune. Uure si'iri pwau weu ne kei lai taroha'inie Tataroha Diana oto hunie mo Aapoloa Aaopa."

⁷ Oto a Pol e iisitaa mwaanie nume ni palo-palo mo Jiu ngeena, na ko lae oto wau i nume a Titias Jastas ngaeta mwane aana mo Aapoloa Aaopa

nge ko palo-palooa God. Na nume ingeie e ii'o mola kara'inie nume ni palo-palo ngeena. ⁸ Ahutana asunge ingeie pe'ie mo Jiu e ka'a waeta'i ike, aana na'ohai mwane haahie nume ni palo-palo ngeena satana a Krispas na uluhe ni iinoni ingeie kire ko meni hiiwalaimoli oto aana a Aalaha. Na mo iini hunge lo'u i Korinit kire ko loto maa'i oto, aana kire rongoa Tataroha Diana, na kire hiiwalaimoli oto aana.

⁹ Oto aana ngaeta hai rodo a Aalaha ko ere hunie a Pol aani ma'ahupolenga ko te'uri, "O ke su'uri me'u, na o ke su'uri rohu, ta'e o ke unu-unu tahanga'inie tarau ¹⁰ sulie ineu taane pe'i'o. Nga iini aana mwala aana huilume ngeena e sa'a waeli'o ike sulie mwala ineu kire hunge i leune."

¹¹ Oto a Pol e ii'o lo'u i Korinit hunie halisi pe'ie e oono waro-waroo huni ha'a-uusulie mwala aana walana God.

¹² Oto aana maholo nge a Galio e aalaha haahie po'o ni henue i Akaea, mo rato ni Jiu kire ruru, kire si tapolie a Pol na kire toolea i saana a Galio hunie ke leie. ¹³ Na kire ko te'uri, "A mwane ie ko tohungei sare hu'isie ha'atolanga aana ko da uri mwala ke palo-palooa God mola mwaanie tolaha ha'atolanga i'emeelu mo Jiu." †

¹⁴ Ta'e maholo a Pol ko sare aalamire, oto a Galio ko hola'i te'uri oto hunire mo Jiu, "Mala uri omu ke da wala i sulie nga mei ola aaela wa nga mei takalanga a mwane ie ke asuie, ha'alaa nou sai rongo taane huni'omu mo Jiu. ¹⁵ Ta'e i sulie omu ko ere haitelili mola i sulie mo wala na mo satai ola na mo ola mola i sulie mo ha'atolanga i'omu maraamiu, oto e diana mola uri hunie i'omu maraamiu omu ke ha'a-oodohie leune. Ineu, nou ka'a sare ha'a-oodohie ike mo ola urine huni'omu." ¹⁶ Oto e si oohera i sinaha mwaanie nume ni lei-lei. ¹⁷ Na kire mani tapolie mola a Sostinis, poro paine haahie nume ni palo-palo mo Jiu, na kire ko repu aelasie oto i maana nume ni lei-lei. Ta'e a Galio e ka'a aapwasu ike aana leune.

A Pol E Ooli Lo'u Hunie Huilume I Antiok Aana Po'o Ni Henue I Siria

¹⁸ Oto a Pol e ii'o tewa oto lo'u pe'ie mo mwaasine i lalo aana Kraes i Korinit. Lae-lae e si lo'onga'i huni lae lo'u hunie po'o ni henue i Siria. A Prisila na Akuila kinerue hakusie aana laenga ngeena, na maholo kire hule i Senggria, a Pol e si pala o'oru'e aana iihune pwaune aena aana mo dinge aana haiholota'inge maa'i ingeie kire si mango. Oto kire ta'e aana haka, ¹⁹ kire ko lae holosie aasi oto hunie huilume paine i Epesas. Kire lai hule wau i Epesas nge a Pol e si lae mwaanie a Prisila na Akuila, na ko lae maraana oto i laona nume ni palo-palo mo Jiu ni ere-ere pe'ire. ²⁰ Oto kire ko eitanaie hunie ke kele ii'o tewa lo'u pe'ire, ta'e e sere'i. ²¹ Maholo ko deu aakau oto huni lae mwaanire, oto ko te'uri, "Mala uri a God e saeto'o aana ne ke ooli lo'u mei, nge omu ke leesieu lo'u i leu." Oto e si lai ta'e aana haka, no ko lae oto mwaanie i Epesas.

²² Maholo kire hule aana huilume i Sisaria, a Pol e lae ta'au i Jerusalem nge ko si ere-ere pe'ie mwala aana soihaada'inge ta'au i leune. Oto puriha'ana nge e si lae hao lo'u hunie i Antiok. ²³ E haro ii'o tewa i Antiok nge e si lae lo'u mwaanie i leune, na ko lai liuhie oto mo henue i laona e ro po'o ni henue i Kalesia na i Frijia ni ere ha'asusue saeda, hunie hiiwalaimolinge ikire aana Jisas ke a'aila'a lo'u.

A Apolos E Taroha'inie Jisas

† **18:13** 18:13 Mo Rom ka'a toli'aasie ahutana mo palonga hai aaopa'i i laona aalahanga ikire, ta'e kire maaie ngaeta mo iini mola, mala palonga mo Krik, na palonga mo Jiu. Aana maholo ienini kire ka'a lio saie ue uri hiiwalaimolinge aana Jisas e aaopa mwaanie palonga mo Jiu, ta'e lae-lae kire lio saie uri e aaopa, nge kire si uure honosie.

²⁴ Aana maholona no'one ngaeta mwane ni Jiu nge e hute aana huilume i Aleksandria ko lae mai hunie i Epesas, na satana a Apolos. E tohungēi saenanau aana ere-luhesilana mo ne'isaenga na e tohungēi saenanau no'one aana mo Uusu-uusu Maa'i. ²⁵ Kire ha'a-uusulie aana hiiwalaimolinge aana a Aalaha na e tohungēi mwa'e-mwa'e ni taroha'inie Tataroha Diana na mo ha'a-uusulinge i sulie a Jisas. Nga taa ko ha'a-uusulie mwala aani i sulie a Jisas e tohungēi oodo, ma'alana e saie mola laladonga i sulie loto-maa'inge a Jon Loto Maa'i. ²⁶ A Apolos e lae wau i laona nume ni palo-palo mo Jiu ko tohungēi ere hiito'o hunire. Oto maholo a Prisila na Akuila kire rongoa ere-erenga ingeie, kire si toolea wau i nume ikirerue ni ha'a-uusulie lo'u aana tolahaana God.

²⁷ Oto puriha'ana, maholo a Apolos ko sare lae lo'u holosie aasi hunie po'o ni henuē i Akaea, mo mwaasine i lalo aana Kraes i Epesas kire si pe'ie ni uusue uusu-uusu hunie mwala aana soihaada'inge i Akaea uri kire ke lio i sulie diana aana maholo kei lae wau i saada. Oto maholo a Apolos e lai hule wau i Akaea, e si pe'ie mo iini nge a God e si niie hiiwalaimolinge hunire aena aana manata-diananga ingeie e paine hunire. ²⁸ E tohungēi pe'ire hiito'o sulie e ere raramaa hunie mo Jiu i maana mwala, na ko haata'i diana aana mo leu nge lo'onga'inge ikire e lae takalo. Na ko lado luhesie lo'u mo wala i laona Uusu-uusu Maa'i huni haata'inie uri a Jisas oto a Kraes, a Ha'a-uuri nge a God e haiholota'i huni uusunge'inie mai.

19

A Pol E Ii'o I Epesas

¹ Maholo a Apolos e ii'o ue aana huilume i Korinit i laona po'o ni henuē i Akaea, a Pol e hane holo i henuē e si lai hule aana huilume paine i Epesas, na ko oodoie ngaeta mo pwaarongoisuli. ² Oto ko dolosi aada ko te'uri, “? Maholo omu aehota hiiwalaimoli aana Jisas, uri Li'oa Maa'i e siho no'one i lengimiu?”

Kire aalamie kire ko te'uri, “Ha'ike. Melu ka'a rongoa nga mei ola i sulie Li'oa Maa'i, na hule aana melu ka'a saie Li'oa Maa'i nga ola uri taa.”

³ Oto a Pol ko dolosi aada ko te'uri lo'u, “?Mala uri ko urine, nga tolahaai loto-maa'inge uri taa nge omu loto maa'i aana?”

Oto kire ko aalamie a Pol kire ko te'uri, “Melu loto maa'i aana tolahaai loto-maa'inge nge a Jon e ere i sulie.”

⁴ Oto a Pol ko te'uri lo'u, “A Jon e loto maa'i aana mwala nge kire oonisaē mwaanie mo ooraha'aa ikire. Na e unue hunie mwala uri kire ke hiiwalaimoli aana iini nge kei lae lo'u mei puri, na ingeie oto a Jisas.”

⁵ Maholo kire rongoa urine, kire ko loto maa'i oto aana satana Jisas Aalaha ikie. ⁶ Na maholo a Pol e ne'ie nimana i pweude, nge Li'oa Maa'i e si siho i lengide, na kire ko ere oto aana ta'ena nga erenga hai aopa'i na kire ko laenga'inie oto walana God. ⁷ Na ola mala aawalai mwane mwana rue nge loto maa'ilada e lae.

⁸ A Pol e lae-lae i laona nume ni palo-palo mo Jiu, na e lae pe'i ere hiito'o hunie mwala i sulie e oolu waro-warō. Aana ko deu aahonga no'one huni ha'a-aali'ue mwala hunie kire ke aali'u mei takoie Aalahanga a God. ⁹ Ta'e ngaeta mo iini aada ka'a sare hiiwalaimoli ike aana mei wala ienini. Na kire ko aehota ere aelasie oto Tala Ni Meurihe i na'ona mwala. Oto a Pol e lae mwaanire na ko toolea no'one mo pwaarongoisuli pe'ie. Na ko lai ha'a-uusulire i sulie tolahaana a Jisas mola susue dinge wau i laona nume ni sukulu a Tiranas. ¹⁰ A Pol e asuie urine hunie e ro halisi, hunie ahutana

mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa nge kire ko o'o'o aana po'o ni henue i Esia kire ke mani rongoa walana Aalaha.

Li'oa Aaela E Ka'a Ha'ama'u Aana E Hiu Mwela Mwane A Seva

¹¹ A God e niie nanamanga hunie a Pol hunie ke asuie mo hu'i-hu'ite hunge nge mwala ka'a leesi'i ue. ¹² Ma'alana ta'ena nga mei sala e to'orie mola sapena Pol, na kire kei toolea hunie mo iini ko mata'i wa mo iini nge mo li'oa aaela e ii'o aada, kire sai awaa oto, na mo li'oa aaela ngeena ko tehi oto mwaanire.

¹³⁻¹⁴ Na ngaeta mo mwane ni Jiu kire ko lae hailiu no'one huni oohe aasie mo li'oa aaela mwaanire mwala. Ngaeta mo iini aada, e hiu mwane kalena Seva, nga na'ohai pris. Oto ikire no'one kire ko sare oohea mo li'oa aaela aana satana Jisas Aalaha ikie. Na kire ko te'uri, "Aana satana Jisas nge a Pol ko lae pe'i taroha'inie, o ke iisitaa."

¹⁵ Ta'e li'oa aaela e aalamire ko te'uri mola, "Nou saie taane a Jisas, na nou saie a Pol. ?Ta'e i'omu, kira tei ni i'omu?" ¹⁶ Oto mwane nge li'oa aaela e o'o'o aana, e ta'ela'i mola na ko seunire oto, lae-lae hule aana ko seu aelasire oto. Na kire mani malaka'a mango, na mo sala ikire kire haka aaela oto. Oto kire si tehi mwaanire nume ngeena, na nga sala ha'ike lo'u i denumada.

¹⁷ Maholo tataroha i sulie mei ola ienini e lai hule aana mwala ni Epesas, oto mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa, kire ko meni me'u oto, na kire ko si ha'ama'u aana satana Jisas Aalaha ikie. ¹⁸ Na mo iini hunge aana mo iini kire hiiwalaimoli kire lae mai na'ona ahutana mwala, kire ko si ha'ahoue mo ooraha'aa kire dau'i ke'u. ¹⁹ Na mo iini hunge nge kire ko esuie mo ola aana nanamanga mo li'oa aaela, kire rurue mo uusu-uusu ikire nge kire ko kure-kure na kire ko si'o-si'o i suli'i, kire ko uunu'i i laona dunge oto i maana mwala. Na maholo kire iidumie holitana mo uusu-uusu ngeena e hule aana mei to'oha hunie waaitana nga mwane ko esu hunie e ro tangalai helisi.† ²⁰ Oto aena walu ola paine urine ko reu, nge walana Aalaha e si lai hule aana mo leu hunge, na mwala hunge kire ko hiiwalaimoli oto aana.

Mwala Oto Hunge Kire Maaola-ola I Epesas

²¹ Purine walu ola ngeena e rau mango, a Pol e hiinge'inie uri a Li'oa Maa'i ko sare uusunge'inie huni hola'i lae aana e ro po'o ni henue i Masedonia na i Akaea, nge ke si lae lo'u hunie i Jerusalem. Na a Pol ko te'uri lo'u, "Maholo ne kei lai liuhie mo leu ngeena mango, ne kei lai hule lo'u aana huilume paine i Rom." ²² Oto ko uusunge'inie a Timoti na Erastas, e ro mwane ko eu'esu pe'ie hunie i Masedonia, na a Pol e kele ii'o lo'u huni ha'amangoa ngaeta mo ola aana po'o ni henue i Esia.

²³ Ta'e i na'ona e lae mwaanire leune nga maaola-olanga paine e rau i tehula'ana Tala Ni Meurihe. ²⁴ Na maaola-olanga ngeena, mwane ni Epesas satana a Demitrias nge e aehotaa. A mwane ngeena asunge ingeie oto huni eedu ha'amalaa nume ni palo-palo a Artemis, mei god keni mo Epesas. Ko eedumie mo kele nume ngeena aani siliva huni ha'aholinge'ini'i, na ngaeta mo iini hunge lo'u ko terie mei to'oha oto paine mwaanire taungei eedunge mala ie.

²⁵ Oto a Demitrias a soie mai ahutana mo mwane aadu-eeu ngeena, na e soie mai no'one ngaeta mo mwane kire ko teri ola aana ta'a-ta'a taungei esungena, ko si te'uri hunire, "Mo mwane, omu ke saie tari-olanga diana

† **19:19** 19:19 Erenga ni Krik e unue uri iidumilana mei to'oha ngeena e hule aana lime aawalai sinola aani to'oha kire haara'inie drakma. Na ta'a-ta'a mei drakma e malisine oto waaitana nga mwane au'esu hunie ta'a-ta'a hai dinge.

ikolu ko lae mai mola mwaanie ta'a-ta'a taungei esunge. ²⁶ Oto mala omu leesie na omu rongoa oto maraamiu, a Pol ko laenga'inie uuri, 'Mo god nge asuileni e lae aani nimana iinoni, nga mo god to'ohuu ha'ike.' Na a Pol e hu'isie oto manatana ahutana mwala aana huilume ikolu i Epesas, na kara'inie oto no'one ahutana mwala aana mo henue i laona po'o ni henue ikolu i Esia ienini. ²⁷ Mala uri kolu ka'a lo'onga'i diana, nge mwala kei mwesi mola mwaanie mei esunge ni teri-to'ohanga ikolu, na nume ni palo-palo a god Atemis kei ne'ie nume mwaakule mola. Hola'ina'o ahutana mwala i laona po'o ni henue i Esia na ahutana mo leu i laona walumalau kire ko palo-paloa god ikolu ngeena. Ta'e walana Pol ie kei da oto nga iini sa'a ha'ama'u lo'u aana na'ohai god ikolu ngeena."

²⁸ Oto maholo ahutana mwala e rongo urine, kire ko si tohungai saewasu, na kire ko soi oto paine kire ko te'uri, "A Atemis god i'emeelu mo Epesas e paine liutaa." ²⁹ E ka'a tewa na ahutana mwala aana huilume ngeena kire ko maaola-ola oto. Oto kire mani huru weu i saana leu ni maa-maani ola,† na ngaeta mo iini aada ko tapolie oto a Gaeas na Aristakas, na kire ko ookerarue oto wau aana leu ni maa-maani ola ngeena. E ro mwane ngeena, kirerue hakusie a Pol uure mwaanie po'o ni henue i Masedonia. ³⁰ A Pol ko sare lai ere hunie mwala, ta'e mo pwaarongoisuli kire uure honosie. ³¹ Na ngaeta mo na'ohai mwane aana po'o ni henue ngeena nge kire ko ha'i malahune pe'ie a Pol, ikire no'one kire uusunge'inie mei wala hunie uri ke su'uri lae lo'u weu i laona leu ni maa-maani ola.

³² Mwala e ruru ngeena kire ko tohungai da mahuro oto hiito'o hunie saena mwala. Nga pulitaa ni e ere-ere oto i sulie saeda na nga pulitaa lo'u ni e ere-ere oto i sulie saeda sulie mo iini hunge aada kire ka'a manata'inie ike nga taa kire lae mai hunie. ³³ Oto mo Jiu kire ko uusunge'inie ngaeta iini aada, satana a Aleksanda, huni lai uure ta'au i na'ona mwala, na ngaeta mo iini kire ko lo'onga'inie uri a mwaena ni oto e aehotaa maaola-olanga ngeena. Na a Aleksanda e salo haahie mwala aana nimana hunie kire ke pwaarongo ka'u hunie, aana ko sare ere hunire. ³⁴ Ta'e maholo mwala kire lio saie mola uri ingeie ngaeta mwane ni Jiu, kire ko si meni soi oto paine hunie e ro maholoi sato kire ko te'uri, "A Atemis god i'emeelu mo Epesas e paine liutaa!"

³⁵ Oto lae-lae, na'ohai mwane aana pulitaa oa'oala'i aana huilume i Epesas e ha'amamalora ko te'uri, "Mo Epesas! Ahutana mwala i laona walumalau kire mani saie oto uri huilume paine i Epesas nge ko lio i sulie nume ni palo-palo a god paine ngeena, a Atemis. Na kire saie oto no'one uri ikolu nge kolu ko lio i sulie ho heu maa'i ingeie, nge e teke mai uure i Lengi. ³⁶ Oto e aasa hunie nga iini kei unue uri mei ola ienini e ka'a to'ohuu. Oto omu ke ii'o hahuroto mola mwaanie omu esuie lo'u nga mei ola e aela lo'u liutaa. ³⁷ E ro mwane nge omu toolerarue mai ngeena kirerue ka'a pelie ike nga mei ola i laona nume ni palo-palo ikolu wa kirerue ke ere mwakata'inie god ikolu. ³⁸ Mala uri a Demitrias na mo mwane au'esu kire ko to'o aana nga mei wala ni ere-haitelilinge pe'ie nga iini, kire sai toolea mola i na'ona pulitaa ni lei-lei. Kire saie taane uri mo rato ni mwane huni leie ere-erenga kire ii'o oto aana maholo ienini, na uri kire mwa'e-mwa'e huni leie ta'ena nga ere-erenga i matolana nga ro iinoni. ³⁹ Ta'e mala uri omu ko to'o aana lo'u nga mei ola huni ere i sulie pe'ie ruruhaa, nge ha'a-oodohilana kei lae oto aana tohungana maholo huilume kei loko ni ngeena. ⁴⁰ Ta'e kie ke lio talaka, mwaanie inemaui ni Rom e ha'aloikie aena aana

† 19:29 19:29 Leu ni maa-maani ola i Epesas ngeena e to'o aana mo ii'o-ii'oha malisine ola mala e ro aawalai sinolai iinoni mwana lime.

maaola-olanga paine kie asuie si'iri. Na nga mei wala diana kie sa'a unue ike i sulie nga taa kie loko mai hunie.”⁴¹ Oto maholo e ere urine mango, nge e si unue hunire uri kire ke mani oopa hailiu.

20

A Pol E Lae Lo'u Hunie I Masedonia

¹ Oto purine maaola-olanga ngeena e mango, a Pol e si loko a ahutana mo pwaarongoisuli huni ere ha'asusue saeda. Oto e si unue kire ke o'o'o lo'u, na ko lae oto mwaanire hunie i Masedonia. ² E liuhie mo henue hunge i laona po'o ni henue i Masedonia ni ere ha'asusure, na lae-lae e si lai hule aana po'o ni henue i Akaea ³ na ko ii'o i leune hunie e oolu waro-warō. Oto puriha'ana, ko deu aakau lo'u hunie ke oodo mola aana haka hunie po'o ni henue i Siria. Ta'e a Pol ko si rongoa uri mo rato ni Jiu kire ko sare horo'ie, oto e oolisia lo'u manatana na ko hane holo lo'u hunie po'o ni henue i Masedonia.

Laenga Ooreta A Pol Hunie I Troas

⁴ Na ngaeta mo iini nge kire hakusie a Pol aana maholona, nga mwane ni Berea a Sopata, kalena a Piras, na e ro mwane ni Tesalonaeka, a Aristakas na a Sekandas, na e ro mwane ni Debe, a Gaeas na a Timoti, na e ro mwane aana po'o ni henue i Esia, a Tikikas na a Tropimas. ⁵ E ro mwane ni Esia ngeena kire hola'i lae mwaani'emeelu† oto i Pilipae huni aatoholo hunie huilume i Troas aana po'o ni henue i Esia, na kire si lai maa'oohi'emeelu oto wau aana huilume i Troas. ⁶ Ta'e i'emeelu, melu ii'o mola aana huilume i Pilipae lae hule aana mo dinge aana Houlaa Ni Liumwaanie e haro mango. Oto melu si ta'e aana haka, na purine e lime hai dinge nge melu si oodoie lo'u mo mwane i Troas. Na melu ko ii'o lo'u i leune hunie e hui hei dinge.

⁷ Oto i rodo aana eetana nga dinge purine Dinge Maa'i Mo Jiu, melu loko huni aarenga'i na ni ngeu tararuru aana ngaunge huni aamasito'o aana maelana Kraes. A Pol e saie mone uri kei lae oto mwaanie soihaada'inge ngeena aana kei dengi i ho'owa, oto ko ha'a-ha'a-uusulire aana walana God hule oto i upui rodo. ⁸ Na mo sine hunge kire eeso i laona duru nge melu ruru i laona ta'au i lengi. ⁹ Oto ngaeta mwane saanau, satana a Iutikas, e ii'o i sulie maure'i aana duru ngeena. Na maholo a Pol ko ere-ere tewa oto, a Iutikas ko aehota mamauru'e oto, lae-lae hule aana ko ma'ahu eelisuu oto. Oto e domu uure aana oolune nga sao-saohai nune oto hunie i mwakano. Maholo kire lae hai leesie, na kele mwaena e mae oto. ¹⁰ A Pol e siho hao i aano, oto e lae hai ako haahie, na ko te'uri, “Mwaanie omu sae-saehuu lo'u. E mauri taane.” ¹¹ Oto a Pol e aaliho'i lo'u ta'au i lengi, ko si nisie ho bred na kire ko meni ngeu maa'i tararuru oto. Na ko he'i ha'a-uusulire lo'u hule aana e dangi, nge e si lae oto mwaanire. ¹² Oto kire si toolea kele saanaune lo'u i nune pe'ie ilenimwa'enga haahie aana e mauri lo'u.

A Pol E Lae I Maelitas

¹³ Oto a Pol e ha'arongo'emeelu aana ko sare liu i tala, na uri ke si hekusi'emeelu lo'u weu aana huilume i Asos. Oto melu hola'i lae oto aana haka hunie i Asos. ¹⁴ Oto maholo a Pol e hule aameelu, nge e si lae pe'i'emeelu hunie huilume i Mitilini. ¹⁵ Melu lae mwaanie huilume ngeena, nge melu si lai hule aana mala-malau kara'inie i Kios aana e dangi ho'owa. Oto aana dinge lo'u i puri nge melu lae lo'u hunie mala-malau i Samos, na aana ngaeta dinge lo'u i puri nge melu si lai hule aana huilume

† 20:5 20:5 Aana mei wala “i'emeelu” e lae lo'u mei aana tatala ie, nge kie sai uri a Luk, mwane nge e uusue uusuu-uuu ienini, e oodoie lo'u kira Pol na e lae lo'u pe'ire.

i Maelitas. ¹⁶ A Pol e liue mola huilume i Epesas sulie e ka'a sare ii'o tewa ike aana po'o ni henue i Esia. Ko lae lau-leu hunie i Jerusalem sulie ko sare ii'o ta'au i leune aana Houlaa Ni Pentekos.

Mei Wala Ooreta a Pol Hunie Mo Na'ohai Mwane Aana Soihaada'inge I Epesas

¹⁷ Oto a Pol e ha'atolaa mei wala uure i Maelitas hunie mo na'ohai mwane aana soihaada'inge i Epesas uri kire ke lae ka'u mei saana. ¹⁸ Maholo kire hule mai saana, oto ko te'uri hunire, "Omu saie oto tolahaku aana ahutana mo maholo nge no ko o'o'o pe'i'omu, uure oto aana eetana nga hai dinge nge nou aehota hule aana po'o ni henue i Esia. ¹⁹ No ko esuie asunge Aalaha aani ha'amwai-mwei'alaku na pe'ie ngaranga. Na nou sapesalu hiito'o aana maholo mo Jiu kire ko deu ni horo'ieu. ²⁰ Na omu saie oto uri no ko taroha'inie Tataroha Diana huni'omu, na nou ha'a-uusuli'omu i maana mwala na lo'u i laona mo nume i'omu. Ta'e nou ka'a ma'u ni unu haada'i aana ahutana walu ola nge kire sai pe'i'omu. ²¹ Na nou tohungai ere hiito'o hunie ahutana mwala, ma'alana mo Jiu wa mo Aapoloa Aaopa, uri kire ke oonisaie mwaanie mo ooraha'aanga ikire na kire ke aali'u mei takoie a God na kire ke hiiwalaimoli aana Jisas, Aalaha ikie.

²² "Oto aena aana no ko tola i sulie Li'oa Maa'i, no ko lae oto hunie i Jerusalem, na nou ka'a saie ike nga taa kei reu eeku ta'au i leune. ²³ Nou saie mola aana ahutana mo huilume nge no ko hule aani, Li'oa Maa'i ko ha'apasulieu taane aana uri kire kei ha'aloieu na ne'ileku kei lae i laona nume ni ho'o. ²⁴ Ta'e mauringe ineu e ka'a roro'a ike hunieu, aana mei na'ohai ola e roro'a hunieu oto uri ne ke ha'amangoa asunge nge a Jisas Aalaha ikie e niie hunieu hunie ne ke asuie. Na mei esungena oto uri ne ke taroha'inie Tataroha Diana i sulie aamasinge na manata-diananga a God hunikie.

²⁵ "Nou lae-lae hailiu ke'u i matolamiu huni taroha'inie Aalahanga a God, ta'e saehuu oto aana nou saie uri nga iini eemiu e sa'a he'i leesieu lo'u aana nga maholo. ²⁶ Oto aena nou ha'amangoa oto asunge ineu i matolamiu, nge no ko unu oodo-oodo oto aana huni'omu uri mala nga iini eemiu kei deu tekela'inie mauriha'ana, nga roro'anga ineu ha'ike lo'u. ²⁷ Aana maholo nou ii'o pe'i'omu nou ka'a ma'u ike huni unu tahanga'inie walu ola a God a saeto'o aana omu ke sai'i.

²⁸ "Oto omu ke kineta'ini'omu, na omu ke kineta'inie no'one amaa ni sipu nge a Li'oa Maa'i e niie huni'omu hunie omu ke lio i sulie. Na omu ke ii'o mala kira kakakali sipu, aana amaa ni sipu ngeena oto soihaada'inge a God, ahutana mwala nge Kalena e holi mangora aana apune maholo e mae mala nga uunu-olanga. ²⁹ Omu ke kakali diana aada, aana nou saie oto maholo ne kei lae mwaani'omu, ngaeta mo wawaulo kei lae mai huni horo aelasie amaa ni sipu ngeena. Ikire nge mo propet eero-eero nge kire kei lae mai huni waelie mwala i laona soihaada'inge. ³⁰ Na hule aana ngaeta mo iini eemiu no'one omu kei hu'isie walaimolinge hunie mwala ke aali'u i sulii'omu. ³¹ Oto omu ke tohungai lio talamiu. Omu ke aamasito'o aana mo ha'apasulinge nge nou nii-niie huni'omu tarau, na nou sapesalu i sulii'omu hunie e oolu helisi. ³² Oto no ko ne'i'omu i laona kineta'inge a God. Aamasito'o diana aana mei wala i sulie aamasinge paine ingeie. Aana mei wala ngeena e sai ha'a-a'aila'a'omu, na e sai ha'adiana'a'omu aana walu ola diana nge e to'o aani hunie mo iinoni ingeie.

³³ "Omu saie oto uri nou ka'a saehanalie ike nga mei to'oha wa nga kele mei ola aana to'olana nga iini aana ta'ena nga maholo. ³⁴ Na omu saie oto maraamiu uri e ro nimeku nge e rareta'inieu huni terie ta'ena nga mei ola

nge nou saeto'o aana, na hule aana nou rareta'inie no'one mo iini kire ii'o pe'ieu. ³⁵ Aana ahutana asunge ineu, nou haata'inie oto huni'omu uri kolu ke asu a'aila'a tarau hunie kolu ke pe'ie mo iini nge kire mamaela'a. Na kolu ke aamasito'o aana mei wala a Jisas Aalaha ikie aana e te'uri, 'Iini nge ko nii-nii, ha'adiana'alana kei peine lo'u liutaa aana mo iini ko hele aana mo niinge.' ”

³⁶ A Pol e ere urine mango, kire si meni pouruuru na kire ko aarenga'i oto. ³⁷ Na kire ko meni ngara oto haahie, na kire ko meni akoie oto pe'i nono'ilana i sulie tolahada aana kei lae oto mwaanire. ³⁸ Na mei wala nge e da kire ko si tohungei saehuu hiito'o nge mei wala e unue ngeena uri kire sa'a leesie lo'u aana nga maholo. Oto kire lae, kire ko si lai toli'aasie i laona haka.

21

A Pol E Lae Ta'au I Jerusalem

¹ Oto melu toli'aasire pe'ie ngaranga, nge melu si ta'e mola i laona haka. Maholo kire ko lalaa'inie pwana, oto melu si oodo mola wau hunie mala-malau i Kous. Oto aana dinge lo'u i puri, nge melu he'i lae lo'u weu hunie mala-malau i Rodis, na puriha'ana nge melu si lae lo'u weu hunie huilume i Patara. ² Na i leune nge melu ko lae oodoie ngaeta haka ko deu aakau huni lae tara'asi hunie po'o ni henue i Ponisia. Oto melu ta'e aana haka ngeena, nge melu si lae lo'u. ³ Melu lae-lae, na maholo melu leesie mala-malau i Saepras, melu si ooolisie laenga haka huni liue mala-malau ngeena hunie ke ii'o aana aapa i meu-meuli aana haka. Oto melu lae tara'asi, melu si lae lo'u hunie po'o ni henue i Siria. Oto melu lai oone aana huilume i Taea hunie kire ke ha'asiholie ludaa. ⁴ Oto melu si lai heitalea mo pwaarongoisuli weu i leune, na melu ko ii'o oto pe'ire hunie e hui hei dinge. Na aena aana nga taa a Li'oa Maa'i e haata'inie hunire, kire ko ha'a-ha'apasulie a Pol uri ke su'uri lai hule ta'au i Jerusalem. † ⁵ Oto purine e hui hei dinge e mango, nge melu si lae lo'u. Ahutada ma'alana mo hu'e na mo mwela kire mani lai toli'aasi'emeelu oto hai oone. Oto melu meni pouruuru i laona oone, melu ko si aarenga'i. ⁶ Oto maholo melu hele ki'i mango pe'ire, nge melu si ta'e aana haka na kire ko ooli oto i henue.

⁷ Melu uure mwaanie i Taea, oto melu lai hule lo'u aana huilume i Tolemes. Oto melu lae i saana mo pwaarongoisuli weu i leune na melu ko ii'o pe'ire lo'u hunie ta'a-ta'a hai dinge. ⁸ Oto aana dinge lo'u i puri, melu uure i leune melu si lae lo'u hunie huilume paine i Sisaria na melu ko lai ii'o pe'ie a Pilip wau i nume ingeie. Ingeie mwane ko taroha'inie no'one Tataroha Diana, na ingeie ngaeta iini no'one aana e hui mwane nge kire lio hilisire ka'u ta'au i Jerusalem huni lio i sulie mo niinge. ⁹ Na e to'o aana e hai mwela keni raori'i nge ikire no'one mo propet. ¹⁰ Melu ii'o i Sisaria hunie nga mo kele dinge na ngaeta propet, satana a Agabas, e uure i Jiudia ko lae mai hunie i Sisaria. ¹¹ E lae mai saameelu oto e hele aana roroto'oni a Pol na ko pwesue oto ae'aena na nimana maraana oto ko te'uri, “Li'oa Maa'i e unue uri mwala ni Jiu i Jerusalem kire kei pwesue iini nge e to'o aana roroto'oni ienini uurini, na kire kei niie i nimana mo Aapoloa Aaopa.”

† **21:4** 21:4 A Pol maraana e hiinge'inie uri Li'oa Maa'i ko na'ona hunie i Jerusalem. Leesie Palonga 20:22-23. A Li'oa Maa'i e ka'a ere aapoa hunie mo propet ienini, ta'e ko ha'apasulie mola a Pol hunie ke ii'o aakau huni sapesalu ta'au.

¹² Maholo melu rongoa mei walana, mo iini melu ko hekusie a Pol na mo iini aana hanue ngeena, melu ko meni eitanaie oto a Pol uri ke su'uri lae lo'u ta'au i Jerusalem. ¹³ Ta'e a Pol e te'uri mola, “?E ue ni omu ko ngarasieu na omu ko ha'asaehuu'aau urine? Nou deu aakau taane mola hunie ho'osileku ke lae urine, na nou deu aakau mola huni mae i Jerusalem mala uri mei ola ienini kei ha'amanikulu'aa satana Jisas Aalaha ikie.”

¹⁴ E aasa oto hunie melu kei uure honosie, oto melu rohu na melu ko te'uri mola, “Toli'aasie nga taa a God e saeto'o aana ke oa oto.”

¹⁵ Mo kele maholo e mango aana melu ko ii'o i leune, nge melu si deu aakau lo'u huni lae i Jerusalem. ¹⁶ Na ngaeta mo pwaarongoisuli i Sisaria kire hakusi'emeelu no'one huni toole'emeelu hunie nume melu kei ii'o aana oto ta'au. Nume ngeena, nume a Nason, mwane ni Saepras na ko lulu i sulie a Jisas oto uure wau i na'o.

A Pol E Ere Pe'ie

Mo Na'ohai Mwane

Aana Soihaada'inge I Jerusalem

¹⁷ Maholo melu lai hule ta'au i Jerusalem mo mwaasine i lalo aana Kraes kire tohungai ilenimwa'e aana kire leesi'emeelu. ¹⁸ Oto aana dinge lo'u i puri, ahutameelu, melu meni lae huni lai leesie a Jemes, na ahutana mo na'ohai mwane aana soihaada'inge ikire no'one pe'ie. ¹⁹ A Pol e unue saediananga ingeie hunire, e si ladoa ahutana mo ola nge a God e pwao'i i matolana mo Aapoloa Aaopa aana asunge ingeie.

²⁰ Maholo kire rongoa walana Pol, kire ko tohungai lahea God. Ta'e kire ko te'uri lo'u hunie, “O saie, aasimeelu, mo sinolai iinoni oto hunge ni Jiu kire hiiwalaimoli mango oto aana Jisas, na kire ko tohungai lulu i sulie mola ue mo Ha'atolanga a Mosis. ²¹ Kire rongo tarohana uri o ko ha'a-uusulie mo Aapoloa Aaopa uri e ka'a roro'a ike hunire hunie kire ke lulu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis. Oto aena ngeena, kire ko ne'isae takalo uri o ko ha'a-uusulie mo Jiu no'one hunie kire ke su'uri aapwasu aana mo Ha'atolanga a Mosis, na uri o ko ha'a-uusulie mo Jiu uri kire ke su'uri torihesi'o aana mo mwela mwane ikire, wa kire ke lulu i sulie lo'u tolahaka mo Jiu. ²² Sa'a mola kire kei rongoa uri o hule oto mai leu, na kire kei tolahi'e oto aana. ?Oto kolu ke si ue huni uure honosie mei ne'isaenga takalo ngeena? ²³ Oto nga taa nge melu ko unue huni'o ienini, o ke dau oto i sulie. E hai mwane i leu kire asuie ka'u ngaeta haiholota'inge hunie a God, ²⁴ na mo dinge aana haiholota'inge ngeena e si mango mola. Oto o ke lae pe'ire hunie ahutemi uure ke asuie palonga ni ha'arere'anga. Na i'oe, o ke holie walu ola hunire mala suhi pweunge na ngaeta mo ola lo'u hunie palonga ngeena. Mala o kei te'urine, nge ahutana mo Jiu nge kire rongoa mo laladonga i suli'o ngeena, kire kei saie nga mo ola to'ohuu ha'ike aana kire kei lio saie uri o ko hele ma'uta'a taane ue aana ahutana mo ola i sulie mo Ha'atolanga a Mosis. ²⁵ Na mo iini aana mo Aapoloa Aaopa nge kire hiiwalaimoli kire sa'a ne'isae takalo no'one, aana melu uusu-uusu oto hunire huni ha'arongora aana lo'onga'inge i'emeelu. Melu ka'a unue ike uri kire ke tola i sulie ahutana mo Ha'atolanga a Mosis, ta'e kei diana hunie soihaada'inge mala uri kire ke su'uri ngeue nga mei ngeulaa nge uunu-olanga aana e lae hunie mo pweai god. Na kire ke su'uri ngaue nga mei epu, na kire ke su'uri ngaue ta'ena nga ola mauri nge li'oilana e lae hunie maenga, na mwaanie kire ae'aeni ola pe'ie nga iini.”

²⁶ Oto e dangi ho'owa a Pol e lae pe'ie e hai mwane ngeena hunie kire ke asuie palonga ni ha'arere'anga. Oto puriha'ana, e si lae wau i Nume

Maa'i Peine a God huni ha'arongoa mo pris aana maholo uri taa nge e hui he'i dinge hunie ha'arere'anga kei mango, hunie mo pris kei esuie mo uunu-olanga nada.

Mo Jiu Kire Tapolie A Pol

I Laona Nume Maa'i Peine

²⁷ Maholo e hui he'i dinge ngeena kara'inie oto kei mango, ngaeta mo Jiu aana po'o ni henue i Esia kire ko leesie a Pol wau i laona Nume Maa'i Peine. Oto kire si lai tapolie a Pol, na kire ko da oto ahutana ruruhaa nge e loko ngeena hunie kire ke saewasulie. ²⁸ Na kire ko soi oto paine kire ko te'uri, “!Mo mwane ni Israel, omu ke lae mai pe'i'emeelu! A mwane ienini ko ha'a-uusulie mwala aana ahutana mo henue hunie kire ke lae hu'isie tolahana mwala ikolu na huni lae hu'isie mo Ha'atolanga a Mosis na tolahana Nume Maa'i Peine ie. Na e toolea no'one mai ngaeta mo Aapoloa Aaopa molana i laona Nume Maa'i, na ko ha'amada'aa oto Hahu'ana Leu Maa'i ngeena.”

²⁹ Kire ko ere urine aena aana kire leesie ka'u a Tropimas, mwane aana mo Aapoloa Aaopa mwaanie huilume i Epesas, e lae-lae no'one pe'ie a Pol i laona huilume paine i Jerusalem. Oto kire ko lo'onga'i takalo uri a Pol e toolea oto no'one mai a Tropimas i laona Nume Maa'i Peine.†

³⁰ Mei maaola-olanga ngeena e lae-lae hule aana ko lae ahusie oto huilume paine i Jerusalem. Oto mwala hunge kire huru mei, na kire ko tapolie oto a Pol, na kire ko toolea oto i sinaha mwaanie Nume Maa'i Peine. Kele maholoi sato nge kire toolea ta'au i sinaha ngeena, na mo iini ko kakakalie maa aana Nume Maa'i ko tolana honoa oto mo maa.

³¹ Maholo kire ko deu aahonga ue huni horo maesie a Pol, na tataroha ko hule oto aana poro paine haahie sinolai ramo ni Rom uri ahutana mwala ni Jerusalem kire ko heiseuni. ³² Poro paine ngeena e taule'i pe'ie mo na'ohai mwane aana mae na mo ramo ikire, na kire ko huru oto i saana mwala nge kire ko heiseuni ngeena. Maholo mwala kire leesie poro paine na mo ramo ingeie, kire tolana mamalo oto mwaanie saunilana a Pol.

³³ Maholo poro paine e lae mai hule i saana Pol oto e unue mo ramo ingeie kire ke tapolie na kire ke kwasue aana e ro iieli heu. Oto ko si dolosi aana mwala uuri, “?A tei mwane ni ie? ?Na nga taa ni e asuie?”

³⁴ Ta'e mwala nge kire ruru ngeena, nga mo iini ni kire soi-soinge'inie oto nga mei ola, hule aana poro paine ngeena e ka'a rongo saie lo'u mo ola nge kire ko soinge'ini'i aana kire ko soi oto mola ta'ewau. Oto poro paine e unue mola mo ramo kire ke toolea a Pol wau i laona nume ma'uta'a nge mae ingeie ko o'o'o aana nge e kara'inie mola Nume Maa'i Peine. ³⁵ Kire na'ona Pol lai hule aana huru-huru hunie nume ma'uta'a ngeena, na aana mwala ko seu-seunie ue a Pol, oto mo ramo kire ko si aanga'inie mwaanire.

³⁶ Na mwala hunge kire puride mola pe'ie soinge uuri, “!Horo maesie! !Horo maesie!”

A Pol E Aalamie

Mwala Ko Maaola-ola

³⁷ Maholo mo ramo kara'inie kire kei hule oto wau i laona nume ma'uta'a ikire ngeena pe'ie a Pol, oto a Pol ko dolosi uuri aana poro paine aana mae, “?Uri nou sai unue nga mei wala huni'o?”

Oto poro paine ko te'uri, “!Ha'ike eena! ?Uri o sai ere aana erenga ni Krik? ³⁸ Mala uri ko urine, na i'oe nga mwane ni Ijip ha'ike. Ineu

† 21:29 21:29 Ha'atolanga mo Jiu e unue uri mala nga iini aana mo Aapoloa Aaopa ko lae mai i laona Nume Maa'i Peine ngeena, nge kire kei horo maesie oto mola aana maholona.

nou lo'onga'inie uri i'oe mwane ni Ijip nge e aehotaa haiseuninge honosie aalahanga ni Rom, na i puri e tahi pe'ie e hai sinolai mwane horo-horo ingeie i laona hanuesala.”

³⁹ Oto a Pol ko te'uri, “Ineu mwane ni Jiu ni ie, na nou hute aana huilume paine i Tasas aana po'o ni henue i Silisia. Huilume ngeena e tohungai roro'a, na ineu ngaeta tohungai mwane aana. Oto saeku o ke toli'aasieu ka'u hunie ne ke ere hunie mwala ngeena.” ⁴⁰ A poro paine e toli'aasie mola, oto a Pol e uure i lengine huru-huru aana nume ma'uta'a ngeena, ko si salo haahie mwala hunie kire ke pwaarongo hunie. Maholo kire ii'o mwa-mwanoto, ko si ere hunire aana tohungana erenga mo Jiu ko te'uri,

22

¹ “Mo mama'a ineu na maeni eesiku, omu ke pwaarongo ka'u hunie ne ke aalami'omu.”

² Maholo kire rongoa mola a Pol ko ere aana tohungana erenga ikire, oto kire mani rohu oto.

Oto a Pol ko te'uri lo'u, ³ “Ineu mwane ni Jiu ni ie. Nou hute aana huilume i Tasas aana po'o ni henue i Silisia, ta'e nou peine oto mola i leu i Jerusalem. Ha'a-ha'a-uusuli ineu ka'u a Kamaliel nge kie ko meni ha'a-ha'ama'u aana, na e ha'a-uusulieu hunie ne ke dau i sulie mo ha'atolanga mo weuwaka. Na nou a'aila'a ni esu nana God, mala oto omu ko esuie si'iri. ⁴ Nou tohungai ha'aloie mwala nge kire lae i sulie Tala Ni Meurihe hule aana nou horo maesire. Nou tapolie mo mwane na mo keni, na nou lai aasire i laona nume ni ho'o. ⁵ A Na'ohana Mo Na'ohai Pris na pulitaa ni lei-lei kire sai ha'awalaimoli'aa mola walaku. Na ikire nge kire niie mo uusu-uusu nge kire uusu'i hunie mo mwane ikolu ni Damaskas. Na ineu nge nou lae wau i Damaskas huni tapolie mwala, na ni ho'osire aani ieli heu na huni toolera mai i Jerusalem huni ha'aloire.

⁶ “Maholo no ko lae oto wau kara'inie i Damaskas i upui aatowaa, nou si apara'i na raa-raa oto paine e uure i salo ko raa oto kali-kelieu. ⁷ Nou domu mola hao i aano, na no ko rongoa mei wala ko te'uri, ‘!Sol, Sol! ?E ue ni o ko teunge'inieu?’

⁸ “Oto no ko dolosi aana, ‘?I'oe a tei, Poro paine?’

“Oto e aalamieu ko te'uri, ‘!Ineu a Jisas ni Nasaret ni ie, iini nge o ko teunge'inie!’ ⁹ Mo mwane nge kire hakusieu kire leesie raa-raa, ta'e kire ka'a rongo saie ike mei wala nge ko ere-ere pe'ieu.

¹⁰ “Oto no ko dolosi lo'u aana no ko te'uri, ‘?Oto nga taa ne kei da, Aalaha ineu?’

“Oto e aalamieu ko te'uri, ‘Ta'ela'i, na o ke lae wau i Damaskas. Nga mwane wau i leune ke si unue walu ola nge a God e oala'ini'i hunie o ke asui'i.’

¹¹ “Raa-raa ngeena mone e wa'u, oto hule aana maaku na e ulu oto. Oto mo mwane nge kire hakusieu kire hele i nimeku kire si toleau wau hunie i Damaskas. ¹² Oto nga mwane satana a Ananaeas e lae mai seeku. Ingeie ko tohungai lulu i sulie mo Ha'atolanga a Moses, na ahutana mo Jiu nge kire ii'o wau i Damaskas kire tohungai ha'ama'u aana. ¹³ E lae mai uure i sulieu, oto ko te'uri, ‘!Sol, aasiku, o ke lio-lio lo'u!’ Oto aana kele maholoi satona, maaku e lio lo'u, na no ko leesie oto a mwaena. ¹⁴ Oto ko te'uri lo'u, ‘God mo weuwaka e lio hilisi'o hunie o ke saie nga taa e oala'inie hunie

o kei esuie, na hunie o ke leesie Koni-konihe Oodota'i ingeie,† na hunie o ke rongoa oto walana maraana. ¹⁵ Na i'oe oto iini ingeie huni taroha'inie hunie mwala aana walu ola nge o leesi'i na o rongoi ngeena. ¹⁶ ?Oto nga taa ue o ko maa'oohie? Ta'ela'i na o ke aarenga'i aana satana Aalaha hunie a God ke sae'aasie mo ooraha'aanga i'oe, na o ke loto maa'i.'

¹⁷ "Oto maholo nou eeliho'i lo'u ta'au i Jerusalem na no ko aarenga'i i laona Nume Maa'i Peine, no ko leesie lo'u mei haata'inge. ¹⁸ Na a Aalaha e ere uuri hunieu, 'O ke lae oto lau-leu mwaanie i Jerusalem, aana mwala i leu kire sa'a sare rongoi ike hunie mo ola o ko unu'i i sulieu.'

¹⁹ "Oto nou aalamie mola uuri, 'Iau, Aalaha ineu. Aana sa'a mola kire saie oto uri nou lae hailiu ke'u i laona mo nume ni palo-palo huni tapolie mwala nge kire hiiwalaimoli eemu na huni repusire. ²⁰ Na maholo kire horo'ie a Stivin, iini nge e taroha'inie no'one walamu, na nou uure no'one pe'ie mo iini nge kire horo maesie. Ineu oto nou kakalie mo sala ikire sulie nou ne'isae no'one mala ikire huni horo'ie.'

²¹ "Oto a Aalaha ko te'uri lo'u hunieu, 'O ke lae oto, sulie no ko uusunge'ini'o oto ha'atau huni laeliwala hunie mo Aapoloa Aaopa.' "

²² Ahutana mwala kire pwa-pwaarongo i sulie a Pol lai hule aana e unue mei wala "Aapoloa Aaopa." Oto aana kire tohungai leledie mwala ngeena, kire ko si tea oto paine kire ko te'uri, "!'Horo maesie! !E ka'a adona lo'u ke mauri!" ²³ Na aena mwala ngeena ko tohungai saewasu oto liutaa, kire ta'aasie oto mo to'oni tetewa ikire pe'i teanga oto paine na kire ko aasie mwakano oto i lengi.

²⁴ Oto poro paine haahie mae ngeena e unue hunie mo ramo kire ke toolea a Pol i laona nume ma'uta'a kire o'o'o aana ngeena. Na ko unue hunire uri kire ke rapusie a Pol, na hunie kire ke dolosi aana hunie kire ke saie uri nga taa ni mo Jiu kire ko teangie haahie. ²⁵ Ta'e maholo kire ko pwesue hunie kire kei repusie, a Pol ko si dolosi aana ngaeta poro paine haahie nga tangalai ramo nge e uure kara'inie, ko te'uri, "?'Uri e malisine mola omu ke rapusie nga mwane ni Rom nge e ka'a dau hu'isie ike nga mei ola?"

²⁶ Maholo poro paine ngeena e rongoi urine, ko si lae oto i saana poro paine haahie sinolai ramo ngeena na ko te'uri, "?'Nga taa ni o ko sare da? !A mwane ngeena mwane ni Rom ni ngeena!"

²⁷ Oto poro paine haahie sinolai ramo ngeena e lae i saana a Pol, ko si dolosi aana Pol ko te'uri, "?'Uri i'oe nga mwane ni Rom to'ohuu?"

Oto a Pol ko aalamie ko te'uri, "Iau, e to'ohuu, ineu mwane ni Rom ni ie."

²⁸ Oto a poro paine ngeena ko te'uri, "Ineu nou holi aana mei to'oha oto paine huni ne'ie ngaeta mwane ni Rom."

Oto a Pol ko aalamie lo'u ko te'uri, "Ta'e ineu, nou ne'ie oto mwane ni Rom aana nou hute oto urine."

²⁹ Oto mwala nge kire dau-deu aakau huni dolosie mo dolosinge aana Pol pe'ie rapusilana, kire mani toli'aasie oto aana maholona. Na poro paine haahie sinolai ramo ngeena ko me'u oto, aana e dau hu'isie ha'atolanga aana e ho'osie nga tohungai mwane ni Rom aana ieli heu.

A Pol E Uure I Na'ona

Pulitaa Ni Lei-lei

† 22:14 22:14 A Pol e leesie a Jisas oto to'ohuu aana maana, na a Jisas maraana nge e soie a Pol hunie ke laenga'inie Tataroha Diana pe'ie nanamanga. Oto aena urine mau-meuringe ingeie e hai-oolisie oto to'ohuu. Leesie Palonga 26:16, na 1 Korinit 9:1, na 1 Korinit 15:8.

³⁰ Poro paine haahie mae ngeena ko sare saie nga taa nge mo Jiu kire ko heliwala aana a Pol haahie. Oto e dangi ho'owa, e loko mo na'ohai pris na pulitaa ni lei-lei, ko si luhesie a Pol mwaanie nume ma'uta'a, na e toolea, ko lai ha'a-uuresie i na'ona pulitaa ni lei-lei.

23

¹ A Pol e to'omaaie pulitaa ni lei-lei oto ko te'uri, "Maeni eesiku ni Israel, manataku e tahanan taane mola ii'onga ineu i na'ona God lae mai hule si'iri."

² Oto aana kele maholoi satona, a Ananaeas, Na'ohana Mo Na'ohai Pris, e unue hunie mo iini nge kire uure kara'inie ko te'uri, "Omu ke hide ponosie wawana!"

³ Oto a Pol ko te'uri hunie, "O'oe, o urihana mola mei karo aaela nge kire mole rere'a aana hunie ke lio kahi. !Oto a God kei hideli'o no'one! I'oe, o ii'o i aano aana ii'o-ii'oha ni lei-lei huni leieu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, ta'e hule aana i'oe maraamu nge o ko liu holosie no'one Ha'atolanga maholo o unue uri mo mwane ke hidelieu."

⁴ Oto mo mwane nge kire uure kara'inie a Pol kire ko te'uri, "Mwae! O ko ere waelie Na'ohana Mo Na'ohai Pris a God."

⁵ Oto a Pol ko te'uri, "Maeni eesiku, nou ka'a saie ike uri ingeie nge Na'ohana Mo Na'ohai Pris. Ne ke saie urine, ha'alaa nou ka'a aalamie ike urine, aana Uusu-uusu Maa'i e te'uri, *Su'uri ere aelasie iini nge ko na'ona mwala i'oe.*"

Eksodas 22:28

⁶ Ngaeta mo mwane aana pulitaa ni lei-lei ngeena ikire mo iini aana aapa mo Sadiusi, na ngaeta mo iini aana aapa mo Parise. A Pol e saie urine mone, oto ko ere paine hunire na ko te'uri, "Maeni eesiku, ineu ngaeta Parise ni ie, na mo weuweku mo Parise no'one. Na hiiwalaimolinge ineu uri a God kei ta'ea mo iini e mae. Na aena mei olana ka'u omu ko leieu haahie ie."

⁷ Maholo a Pol e ere urine mango, pulitaa ni lei-lei ko oopa oto pe'ie ere-haitelilinge i matolada mo Sadiusi na mo Parise, ⁸ aana hiiwalaimolinge mo Sadiusi uri nga iini e sa'a roro'a ta'ela'i lo'u mwaanie maenga, wa uri nga ensel wa nga li'oa ke ii'o lo'u. Ta'e mo Parise kire mani hiiwalaimoli aana e oolu mei olana. ⁹ Maholo erenga paine ko lae hailiu i matolana e ro pulitaa ngeena, oto ngaeta mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis nge ikire pe'ie mo Parise kire uure i lengi, kire ko ere paine kire ko te'uri, "Melu ka'a dau oodoie ike nga mei ola aana a mwane ie ke dau hu'isie! !Nga li'oa wa nga ensel ohe nge ko ere-ere hunie ngeena!" ¹⁰ Ha'a-erenga ngeena e lae-lae na ko peine oto. Oto poro paine haahie sinolai ramo ni Rom ngeena ko maarara mwaanie kire horo'ie a Pol, oto e uusunge'inie mo ramo ingeie hunie kire ke lai toolea a Pol mwaanie pulitaa ni lei-lei, na kire ke tola aaliho'i aana hunie leu nge mae ko o'o'o aana.

¹¹ Oto aana hai rodona a Aalaha e lae mai uure i sulie a Pol oto ko te'uri, "Mwaanie o me'u-me'u! O kei lai unu ha'a-oaieu no'one wau i Rom mala o esuie i Jerusalem."

Mwala Kire Oala'i

Huni Horo Maesie A Pol

¹² Oto e dangi ho'owa, ngaeta mo Jiu kire ruru huni oala'i na kire haiholota'i uri kire sa'a ngaue nga mei ngeulaa wa kire ke inuhie nga mei wei, lai hule aana kire kei horo'ie a Pol. ¹³ E liue hai aawalai mwane nge kire ruru huni esuie mei ne'isaenga ienini. ¹⁴ Oto puriha'ana kire si lai saana mo na'ohai pris na mo rato ni mwane, oto kire ko te'uri, "Melu meni heiholota'i uri melu sa'a hikana ike nga mei ngeulaa wa melu ke inuhie nga

mei wei, lai hule aana melu kei horo'ie a Pol. ¹⁵ Oto i'omu na mo mwane aana pulitaa ni lei-lei, omu ke uusunge'inie nga mei wala hunie poro paine haahie sinolai ramo ni Rom, hunie kire ke toolea mai a Pol i seemiu hunie ke leesi'omu. Ta'e omu ke eero mola uri omu ko sare saie lo'u ngaeta mo ola i sulie. Oto melu kei deu aakau huni horo'ie i na'ona kei hule i leu i seemiu.”

¹⁶ Ta'e uuweline a Pol e rongoa walu oala'inge ikire ngeena, oto e lae wau i nume nge mae ko o'o'o i laona, ko si ha'arongoa a Pol. ¹⁷ Oto a Pol e soie mai ngaeta mwane paine haahie tangalai ramo ni Rom ko si te'uri hunie, “O ke toolea saanau ie wau i saana poro paine haahie sinolai ramo, aana ko sare ha'arongoa aana nga mei ola.”

¹⁸ Oto ramo paine ngeena e toolea saanau wau i saana poro paine haahie sinolai ramo, ko si te'uri hunie, “A Pol nge kolu tapolie ka'une e soieu hunie ne ke toolea kele saanau ie mai seemu, aana ko sare ha'arongo'o aana nga mei ola.”

¹⁹ Oto poro paine haahie sinolai ramo ngeena e hele i nimana a saanau, na e toolea aana nga leu hunie kinerue ke ii'o mola maradarue. Oto poro paine ko dolosi aana ko te'uri, “?Nga taa ni o ko sare ha'arongoa aana?”

²⁰ Oto saanau ngeena ko te'uri, “Mo rato ni Jiu kire mani ne'isae tararuru huni ha'atohu eemu hunie o ke toolea a Pol i saana pulitaa ni lei-lei i ho'owa. Kire kei eero ni unue uri kire ko sare saie lo'u nga mo ola i sulie.

²¹ Ta'e o ke su'uri rongo hunire, aena e liue hai aawalai mwane nge kire haiholota'i uri kire sa'a hikana nga mei ngeulaa wa kire ke inuhie nga mei wei lai hule aana kire kei horo'ie a Pol. Kire dau aakau oto huni lai mumuni loosie ta'au i sulie tala, ta'e kire ko maa'oohi ue huni rongoa nga mei wala mwaani'o.”

²² Oto poro paine ko si ere honosie ko te'uri, “Su'uri ha'arongoa lo'u nga iinoni uri o ha'arongoa aana mei ola ienini.” Oto e si uusunge'inie saanau ngeena hunie ke lae.

Mo Ramo Kire Toolea A Pol I Saana Aalaha Paine A Filiks

²³ Oto poro paine haahie sinolai ramo ngeena e si soie mai e ro iini aana mo mwane paine ingeie haahie nga tangalai ramo, ko si te'uri hunirerue, “More ke dau aakau aana e ro tangalai ramo huni lae i Sisaria i rodo si'iri aana siwana nga maholoi sato. Na more ke dau aakau no'one aana e ro tangalai ramo nge kire sai heiseuni pe'ie mo noma, na lo'u e hiu aawalai ramo huni huru aana mo hoos. ²⁴ Na more ke dau aakau aana mo hoos hunie a Pol ke lae aani,† na more ke lio i suli diana aana hunie ke hule sapemawa wau i saana aalaha paine a Filiks.”

²⁵ Oto poro paine e uusue uusu-uusu ko te'uri,

²⁶ Huni'o Aalaha Paine Filiks,

Ineu a Klodias Lisias nge no ko ha'atolaa saediananga ineu weu huni'o ie.

²⁷ A mwane ie, mo rato ni Jiu kire tapolie, na kire ko kara'i horo'ie oto, ta'e nou lae mai pe'ie mo ramo ineu, oto nou lauhie aena nou saie ingeie ngaeta mwane ni Rom. ²⁸ Nou sare saie nga taa ni mo Jiu ko sare horo'ie a Pol i tehula'ana, oto nou toolea i saana pulitaa ni lei-lei ikire. ²⁹ Nou deu oodoie kire ko sare horo'ie mola i sulie mo ola aana ha'atolanga ikire mo Jiu, ta'e kire ka'a leie ike i sulie nga mei ola ke adona ke mae i tehula'ana wa hule aana nga mei ola ke adona ke ii'o i nume ni ho'o. ³⁰ Na maholo

† 23:24 23:24 Mo Rom kire dau aakau aana mo hoos hunie a Pol ke lae aani, hunie maholo nga iini ko weo na a Pol ko ta'elie lo'u ngaeta iini.

nou rongoa uri kire ere toli loosi hunie, nge no ko tolana uusunge'inie oto wau i seemu ie. Na nou ha'arongoa mo Jiu nge kire hola'i ha'apelite ngeena uri kire ke haata'inie mo lo'onga'inge ikire aamu.

³¹ Mo ramo ngeena kire ko deu mone i sulie walana poro paine, oto kire toolea a Pol oto aana hai rodona hunie huilume i Antipatris. ³² Oto aana dinge lo'u i puri, mo ramo nge kire ko lae mola i sulie tala kire ooli takoie leu nge kire ko o'o'o aana i Jerusalem, na mo iini mola nge kire ko lae aani hoos kire ko lae tara'asi lo'u pe'ie a Pol. ³³ Maholo kire lai hule aana huilume paine i Sisaria kire si niie uusu-uusu hunie a Filiks, na kire ko niie oto no'one a Pol wau i nimana. ³⁴ Maholo a poro paine e saai mangoa uusu-uusu ngeena, ko si dolosi aana Pol ko te'uri, “?I'oe mwane ni tei?” Oto maholo e rongoa saie uri a Pol mwane aana ngaeta huilume i laona po'o ni henue i Silisia, ³⁵ ko si te'uri, “Mo mwane nge kire ko sare horo'i'o kire kei hule mai leu, nge ne ke si pwaarongo honosie mo ere-erenga i'omu.” Oto e si unue hunie mo ramo ingeie kire ke kakalie i laona nume paine ingeie nge a Herod e asuie hola'ina'o.

24

Aalaha Paine Filiks E Leie A Pol

¹ Oto e lime hai dinge e saro mango, a Ananaeas, Na'ohana Mo Na'ohai Pris na ngaeta mo rato ni Jiu na ngaeta mwane satana a Tetalas, kire lai hule wau i Sisaria. A Tetalas ngaeta mwane saenanau i sulie mo ha'atolanga na e sai ere i na'ona mo pulitaa ni lei-lei. Oto kire mani lae mai uure i na'ona Aalaha Paine Filiks huni ere honosie a Pol. ² Oto maholo kire soie mai a Pol, a Tetalas ko si unue lo'onga'inge ikire na ko te'uri, “I'oe oto ngaeta tohungei aalaha paine na e diana, Filiks, aana i'oe nge o da melu ii'o ni henuelamanga oto uure mai i laona po'o ni henue i'emeelu. Na aana saenanaunge i'oe nge o ha'a-oodohie mo ha'atolanga hunge hunie ii'onga i'emeelu ke diana. ³ Walu ola urine nge melu leesi'i suli dinge, na kire tohungei diana aameelu nge melu ko unue saediananga paine huni'o. ⁴ Ta'e mwaanie nou ha'aweo'o, nge no ko eitanai'o o ke pwaarongo ni saediananga ka'u mola aana ere-erenga o'oru'e i'emeelu.

⁵ “Melu lio saie a mwane ie, ingeie nga mwane oto huni esuie aaelanga tarau, na ko esuie ha'a-erenga i matolana mo Jiu aana ta'ena nga leu aana walumalau. Na ingeie ngaeta na'ohai mwane aana pulitaa a Jisas ni Nasaret. ⁶ Na mwane ienini ko sare ha'amada'aa no'one Nume Maa'i Peine a God, oto aena mei olana nge melu tapolie.† ⁸ Na mala uri o kei dolosie nga mo dolosinge aana, o ke si rongoa taane lo'u nga mo ola i sulie mo wala nge melu tapolie a mwane ie i tehula'ani.” ⁹ Na mo rato ni Jiu ngeena kire ko eerota'inie a Pol urine no'one na kire ko te'uri, “Walu ola ienini kire to'ohuu.”

A Pol E Ere-ere I Na'ona Filiks

¹⁰ Oto a Filiks e salo aana ki'ine hunie a Pol ke ere-ere, oto a Pol ko te'uri, “Poro paine, nou saie mo helisi hunge oto o ko leie mo heliwalanga i'emeelu mo Israel, oto no ko tohungei ilenimwa'e huni aalamie nga taa kire ko ha'apelite haahie. ¹¹ Oto si'iri e si hule aana aawalai hei dinge

† 24:6 24:6 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 7 uuri, “Na melu sare leie i sulie ha'atolanga i'emeelu. Ta'e a Lisias, poro paine haahie sinolai ramo, e lae mai deu rarahi'emeelu hunie ke toolea mwaanie ki'imeelu. Na ko tohungei ere aameelu no'one uri melu ke lae mai unue huni'o nga taa ni a Pol e dau aelasiae.”

mwana rue mola i purine nou hule ta'au i Jerusalem huni paloa God, na ke mwada'u lo'u mola hunie o ke ha'awalaimoli'aa mola walaku. ¹² Mo mwane nge kire ko ere aelasieu si'iri ie kire ka'a leesie ike ne ke ha'areea nga iini wa ne ke ha'asaewasuli'aa mwala, ma'alana i laona Nume Maa'i Peine, wa i laona mo nume ni palo-palo, wa aana ta'ena nga leu lo'u i laona huilume. ¹³ Oto kire sa'a ha'awalaimoli'aa ike mo wala nge kire ko eerota'inieu eeni ie. ¹⁴ Ta'e no ko unu oodo-oodo oto aana huni'o, uri e to'ohuu no ko palo-paloo a God mo weuwe i'emi, aana ineu no ko lulu i sulie Tala Ni Meurihe. Ikire, kire unue mei hiiwalaimolinge ngeena e ka'a diana ike, ma'alana ineu no'one nou hiiwalaimoli aana ahutana walu ola i laona mo Ha'atolanga a Mosis na mo ola i laona mo Uusu-uusu Maa'i mo Propet. ¹⁵ Na nou noruto'o no'one aana God mala mo rato ni mwane ngeena, uri ahutana iinoni, ma'alana mo iinoni diana wa mo iini aela, kire kei meni ta'ela'i mwaanie maenga. ¹⁶ Na no ko deu aahonga tarau hunie manataku ke rere'a i na'ona God na i na'ona mo iinoni.

¹⁷ “Nou lae mwaanie i Jerusalem mo helisi hunge e mango oto, oto nou eeliho'i lo'u mei huni tola to'oha nana mo iinoni ineu ni Israel nge kire ko si'oha'a, na huni uunu ola hunie a God. ¹⁸ Na i purine nou esu mangoa uunu-olanga ni ha'arere'anga i na'ona God, nge kire si leesieu wau i laona Nume Maa'i Peine. Na aana maholona nga mwala ka'a ii'o ike pe'ieu hunie kire ke da e'engonga. ¹⁹ Ta'e ngaeta mo Jiu aana po'o ni henue i Esia nge kire lae mai tapolieu. Mala ko to'ohuu uri ineu nou deu hu'isie nga mei ola, nge e malisine kire ke lae mai uure i na'omu huni ha'apelieu aana mei ola ngeena. ²⁰ Mala uri ko ha'ike, nge o ke dolosi aana mo mwane ienini nga mo ola uri taa nge mo rato ni mwane aana pulitaa ni lei-lei i Jerusalem kire unue uri nou deu hu'isi'i, ²¹ mwaanie ta'a-ta'a mei wala mola ni nou unue i na'oda aana nou te'uri, 'Hiiwalaimolinge ineu uri a God kei ta'ea mo iini e mae mwaanie maenga. Oto aena mei olana nge omu ko leieu haahie si'iri ie.' ”

²² A Filiks mone e saenanau i sulie Tala Ni Meurihe, oto e ha'amamaloa ere-erenga ko si te'uri, “Maholo a Lisias, poro paine haahie sinolai ramo ngeena, kei lae mai, nge ne ke si niie mei wala ooreta aana ere-erenga i'oe.” ²³ Na e unue ngaeta ramo paine haahie tangalai ramo ke kakalie a Pol, ta'e ke lio rako aana a Pol na ke toli'aasie mo malahune ke pe'ie aana mo ola e saeto'o aani.

²⁴ Oto purine ngaeta mo dinge e haro mango lo'u, a Filiks e ooli lo'u mei i Sisaria pe'ie hu'e ingeie, keni ni Jiu satana a Drusila. Oto a Filiks e uusunge'inie ngaeta mo mwane huni lai toolea mai a Pol, na kirerue ko si pwaarongo i sulie maholo ko ere i sulie hiiwalaimolinge aana a Jisas Kraes. ²⁵ Ta'e maholo a Pol ko ere i sulie mauringe diana, na kineta'inilaka maraaka mwaanie ooraha'aa, na leilana walumalau, a Filiks ko si tohungei me'u na ko te'uri, “!Mamalo ka'u! Mala uri no ko to'o aana lo'u nga maholo ne ke si soi'o lo'u mei.”

²⁶ Saena Filiks uri a Pol ke nii mumuni aana nga mei to'oha nana hunie ke luhesie mwaanie nume ni ho'o. Oto mo maholo hunge, ko hei uusunge'i oto hunie a Pol huni ere-ere pe'ie.

²⁷ Oto lae-lae, purine e ro halisi e mango, a Posias Festas ko oolisia a Filiks aana ko ne'i Aalaha Paine oto haahie po'o ni henue ngeena. Na aena aana a Filiks ko sare dau hunie mo Jiu ke ilenimwa'e mola haahie, oto e unue mola uri a Pol ke ii'o ue i laona nume ni ho'o.

25

Aalaha Paine Festas E Leie A Pol

¹ E oolu hei dinge e mango i purine a Festas e hule aana po'o ni henue ngeena, e lae mwaanie i Sisaria ko si lae ta'au i Jerusalem. ² Oto mo na'ohai pris na mo rato ni mwane ni Jiu kire lae wau i saana, kire ko ha'arongoa aana walu ola nge a Pol e dau hu'isi'i. ³ Na kire ko ha'a-olaa uuri, "Mala uri o ko sare pe'i'emeelu to'ohuu, nge o ke ha'atolaa nga mei wala hunie kire ke uusunge'i eeliho'i lo'u aana a Pol hunie leilana ke lae mai Jerusalem." Kire ko ha'a-olaa urine aena aana kire ne'isae huni horo'ie a Pol maholo kei lae mai i sullivan tala.

⁴ Ta'e a Festas ko te'uri, "A Pol e ii'o oto wau i laona nume ni ho'o wau i Sisaria, na e sa'a tewa na ne kei eeliho'i lo'u weu. ⁵ Oto hunie ne ke leie lau-leu huni'omu, nge omu ke uusunge'inie ngaeta mo rato ni mwane i'omu huni lae pe'ieu. Na mala uri ko deu hu'isie nga mei ola to'ohuu, nge kire ke si uusu i maana aana mo olana."

⁶ Oto a Festas e ii'o hunie ola mala e siwe hai dinge lo'u pe'ire i Jerusalem, nge e si lae lo'u hunie i Sisaria. Na aana dinge i puri e lai ii'o wau i laona nume ni lei-lei, e si unue ngaeta mo mwane ke lai toolea mai a Pol. ⁷ Maholo a Pol e sili mei nume, mo Jiu nge kire lae mai uure i Jerusalem, kire lai uure kali-kelie, na kire ko si unue mo ola hiito'o na e aela liutaa nge kire unue e dau hu'isi'i, ta'e nga mei ola huni ha'awalaimoli'aa walada ha'ike.

⁸ Oto puriha'ana a Pol ko si aalamire ko te'uri, "Nou ka'a da ike nga mei ola ke lae hu'isie mo Ha'atolanga mo Jiu, wa nga mei ola ke lae hu'isie Nume Maa'i Peine, wa inemaui Peine ni Rom."

⁹ Ta'e a Festas mone ko sare da mo rato ni mwane ni Jiu ke ilenimwa'e mola haahie oto ko te'uri, "?Uri o mwa'e-mwa'e taane mola hunie ne ke lei'o ta'au i Jerusalem?"

¹⁰ Ta'e a Pol ko ere mola uuri, "Leinge ienini, Inemaui Peine ni Rom ni e to'o aana, oto i leu oto e malisine leileku ke lae aana, na nga leu ha'ike lo'u. Na o sai diana aana ka'u oto uri nga mei ola nou ka'a dau hu'isie takoie mo Jiu ngeena. ¹¹ Mala uri ne ke asuie nga mei ola e malisine oto maenga, nge nou sa'a tahisie ike lo'u maenga i tehula'ana. Ta'e mala uri mei ola nge mo Jiu ko sare leieu haahie ie e ka'a to'ohuu, nge nga iini e ka'a to'o aana ike nga nanamanga hunie ke toli'aasieu hunire. !Oto nou saeto'o aana Inemaui Peine ni Rom maraana ni ke leieu!"

¹² Oto a Festas e hola'i ere-ere ka'u pe'ie mo mwane saenanau ingeie, ko si te'uri, "O saeto'o aana Inemaui Peine ni Rom ke lei'o. E diana mola. Ne kei uusunge'ini'o oto wau i saana."

A Akripa Inemaui

Ko Sare Leesie A Pol

¹³ Mo dinge e mango lo'u i puri, na a Akripa† Inemaui na a Benis keni eesine, kire lae mai saana a Festas i Sisaria. ¹⁴ Oto aena kire ko ii'o oto i Sisaria hunie mo dinge hunge, a Festas ko si ha'arongorarue aana a Pol, ko te'uri, "Nga mwane e ii'o ue i laona nume ni ho'o mai leu, aana a Filiks e ka'a toli'aasie ike ke ii'o luheta'i. ¹⁵ Maholo nou lae ta'au i Jerusalem mo na'ohai pris na ngaeta mo rato ni mwane ni Jiu kire ha'arongoau uri mo ola oto hiito'o a mwaena e dau hu'isi'i na kire unue horo'ilana ke lae oto.

† 25:13 25:13 Inemaui ienini ingeie ruana nga inemaui pe'ie mei satai ola Herod Akripa Inemaui. Aamana a Herod Akripa Inemaui nge e aalaha aana maholo a Jisas e hute, ta'e inemaui ienini e ka'a ne'i mwane paine ike mala aamana, na po'o ni henue ingeie e mwai-mwei mola.

¹⁶ “Ta'e nou unue mola hunire uri tolahameelu mo Rom e ka'a urine ike huni ha'aloie mwane mola mwaakule. Ta'e leilana kei hola'i lae i na'ona mo iini nge kire ko pwelu wala i lengine hunie ke to'o aana nga maholo huni aalamie ere-erenga ikire honosie. ¹⁷ Oto maholo kire lai hule mai Sisaria nou ka'a waelie lo'u nga kele maholo, ta'e e dangi ho'owa na nou unue kire ke toolea oto mai a Pol na leilana ko lae oto. ¹⁸ Ta'e maholo mo Jiu kire uure huni pwelu wala i lengine, kire ka'a unu haada'i ike aana uri ke dau hu'isie nga mei ola ke hi'e oto mala nou lo'onga'inie kire kei unu'i. ¹⁹ Ta'e kire ko si ere haitelili mola pe'ie i sulie tolahai ola nge kire palo-palo a God aana, na i sulie mwane satana a Jisas nge e mae oto, ta'e a Pol ko unue uri e mauri mola. ²⁰ Nou ka'a saie lo'u nga taa ne kei esuie hunie ne ke saie walaimolinge i sulie mei ola ienini. Oto nou dolosi aana a Pol ohe kei mwa'e-mwa'e taane hunie ne ke lai leie ta'au i Jerusalem wa ha'ike. ²¹ Ta'e e sere'i, na e unue uri saena hunie Inemauri Peine ni Rom ha'alaa ke si leie. Oto nou unue kire ke kakalie lae hule aana maholo nou sai uusunge'inie wau i saana Inemauri Peine ni Rom.”

²² Oto a Akripa ko te'uri hunie a Festas, “Ineu na no ko sare rongoa no'one ere-erenga a Pol maraaku.”

Oto a Festas ko te'uri, “I ho'owa nge o ke si rongoa ere-erenga ingeie.”

²³ Oto e dangi ho'owa a Akripa Inemauri na Benis kire sili mei laona nume paine ni lokonga, na mwala ko esuie oto mola ta'ena nga ola huni ha'apaina'aladarue oto i sulie tolahada. Mo na'ohai ramo nge kire paine haahie sinolai ramo, na mo na'ohai mwane aana huilume ngeena, ikire no'one kire lae mai na kire ii'o i aano pe'ie a Akripa na a Benis. Oto a Festas e si unue hunie ngaeta mo mwane kire ke lai toolea mai a Pol. ²⁴ Oto a Festas ko te'uri, “Akripa Inemauri na ahutemiu mwala nge omu loko ngeena, omu ke leesie ka'u a mwane e uure ngeena. Ahutana mo Jiu i Sisaria na i Jerusalem kire lae mai seeku huni pwelu wala i lengine a mwane ngeena na kire ko soinge'inie uri a mwane ngeena horo'ilana ke lae oto. ²⁵ Ta'e nou ka'a lio saie ike nga mei ola aaela ke asuie hunie horo'ilana ke lae i tehula'ana. Oto ingeie maraana nge e saeto'o aana Inemauri Peine ni Rom nge ke leie, na aena urine mola nge nou ne'isae huni uusunge'inie oto wau i saana. ²⁶ Ta'e nou ka'a to'o aana ike nga mei ola to'ohuu hunie ne ke uusue hunie Inemauri Peine ikie. Oto nou ne'isae uri kei diana hunie i'omu, na i'oe oto liutaa Akripa Inemauri, nou ne'isae uri kei diana hunie kolu ke dolosie nga mo dolosinge lo'u aana. Urine nge ohe ne ke si saie nga mei ola i sulie a mwane ngeena hunie ne ke uusue. ²⁷ Aana nou leesie e ka'a diana ike huni uusunge'inie a mwane ngeena i Rom, na nou ka'a unu haada'i aana mo ola nge kire unue e dau aelasi'i.”

26

A Pol E Ere-ere

I Na'ona Akripa Inemauri

¹ Oto a Akripa Inemauri ko te'uri hunie a Pol, “No ko toli'aasi'o oto hunie o ke ere-ere honosi'o maraamu.”

Oto a Pol e salo haahie mwala hunie kire ke pwaarongo hunie, ko si te'uri, ² “Akripa Inemauri, no ko tohungai ilenimwa'e aana nou to'o aana kele maholoi sato ienini huni uure i na'omu si'iri huni talo aasie mo wala nge mo rato ni Jiu kire ko unu'i takoieue. ³ Na no ko ilenimwa'e no'one sulie i'oe ngaeta mwane nge o saenanau i sulie tolahameelu mo Jiu, na o saenanau no'one i sulie walu ola nge melu ko ha'a-ha'a-ere haahi'i. Oto no ko eitanai'o hunie o ke pwaarongo ka'u i sulie ere-erenga ineu.

⁴ “Ahutana mo Jiu kire mani saie tolahai ola nge nou o'o'o aana i na'o, aehota oto aana maholo nou ne'i mwela ue pe'ie mwala ineu, lai hule aana maholo nou ho'ala'i hunie i Jerusalem. ⁵ Kire saieu taane oto uure mai, na mala uri kire ko mwa'e-mwa'e ni ere, kire sai unue mola uri ineu ngaeta iini oto aana mo tohungana mo Parise. Nou aehota lulu i sulie tolahada oto uure i mwei-mweiha'aku, na po'o ni iinoni i'emeelu ngeena melu tohungai uure a'aila'a huni lulu i sulie mo Ha'atolanga a God lo'u liutaa aana ngaeta mwala. ⁶ Ineu, nou hiiwalaimoli aana mei heiholota'inge nge a God e asuie pe'ie mo weuwemami oto i na'o, na aena mei olana mola nge kire ko sare leieu haahie si'iri ie. ⁷ Ta'e ahutamami, emi ko meni noruto'o mola aana ta'a-ta'a mei heiholota'inge ngeena. Aawalai komu mwana rue i'emi mo Jiu ma'alana rodo na emi ko palo-paloo mola a God aena aana emi ko maa'oohi susuto'o mola loosie mei heiholota'inge ngeena kei oa. Oto Poro paine, aena mei olana nge mo rato ni mwane kire ko maaleledieu haahie si'iri, sulie nou tohungai hiiwalaimoli aana mei heiholota'inge ngeena e to'ohuu. ⁸ ?Oto lo'onga'inge i'omu e uri taa? ?Uri omu ko lo'o-lo'onga'i uri e aasa hunie a God kei ta'ea lo'u mo iini e mae oto? ?Aana e ue ka'u omu ko lo'onga'i takalo urine?

⁹ “E to'ohuu taane aana hola'ina'o, ineu no'one nou deu aahonga huni esuie mo ola huni waelie satana a Jisas ni Nasaret. ¹⁰ Na nga taa nge nou esuie ta'au i Jerusalem ni ngeena. Nou toolea nanamanga mwaanie mo na'ohai pris huni ne'ie hungelana mo iini maa'i† i laona nume ni ho'o. Na maholo leilada e lae hunie maenga, ineu no'one nou unue uri e malisine kire ke mae. ¹¹ Na nou lae tarau no'one i laona ahutana mo nume ni palo-palo aana ta'ena nga leu huni ha'aloire na huni da kire ke ere aelasio lo'u a Jisas. Saewasunge ineu e tohungai peine oto hule aana nou lae no'one aana ngaeta mo po'o ni henue aapa huni ha'aloire.”

A Pol E Ere I Sulie Maholo E Aehota Hiiwalaimoli
PALONGA 9:1-19, 22:6-16

¹² Oto a Pol ko he'i ere lo'u uuri, “Oto aena mei olana nge nou lae no'one wau i Damaskas aena aana mo na'ohai pris kire uusunge'inieu na kire niie nanamanga hunieu huni lai esuie mei olana wau aana huilume ngeena. ¹³ Oto Poro paine, maholo no ko lae i sulie tala i upui aatowaa, na no ko leesie raa-raa hule aana e raa liue lo'u sato. E raa kali-kelieu na mo mwane nge kire hakusieu. ¹⁴ Oto ahutameelu melu meni domu i aano, na no ko rongoa oto mei wala ko ere aana tohungana erenga mo Jiu ko te'uri, '!Sol, Sol! ?E ue ni o ko teunge'inieu? O ko tohungai ha'ali'oi'o mola maraamu ni ngeena aana o ko lae hu'isie lo'onga'inge ineu urine.’

¹⁵ “Oto no ko dolosi uuri, ‘?T'oe a tei ni ngeena, Aalaha?’

“Oto ko aalamieu ko te'uri, 'Ineu a Jisas, iini nge o ko teunge'inie. ¹⁶ O ke ta'ela'i, na o ke uure hala-hala. No ko haata'i huni'o si'iri hunie o ke ne'ie koni-konihe ineu. O ke laenga'inie nga taa o ko leesie aaku si'iri, na nga taa ne kei haata'inie lo'u eemu mai puri. ¹⁷ Maholo mwala i'oe mo Jiu wa mo Aapoloa Aapa kei sare horo maesi'o, nge ne kei ha'a-uuri'o taane mwaanire. Oto no ko uusunge'ini'o oto takoie mo Aapoloa Aapa ¹⁸ hunie o ke tahananie maada hunie kire ke leesie matapwanga na mwaanie kire ii'o lo'u i laona rodohono. Na hunie kire ke lae takoie a God mwaanie nanamanga a Satan. Na maholo kire kei hiiwalaimoli eeku, a God kei

† **26:10** 26:10 Ahutana mo iini kire hiiwalaimoli aana a Jisas to'ohuu na kire ko lulu i sulie tolahana, ikire oto mo iini maa'i aana soihaada'inge a God.

sae'aasie mo ooraha'aanga ikire na kire kei ii'o oto pe'ie mo iini nge a God e lio hilisire.'

¹⁹ “Oto Akripa Inemaui, nou ka'a dau hu'isie ike walu ola nge a God e haata'ini'i eeku. ²⁰ Ta'e no ko taroha'inie uri mwala ke aali'u mwaanie mo ooraha'aanga ikire, na kire ke aali'u takoie a God, na kire ke lae i sulie tala diana huni haata'inie uri kire oonisaie to'ohuu. Hola'ina'o, nou hola'i lae i saana mwala ni Jiu nge kire ko o'o'o i Damaskas na i Jerusalem na ta'ena nga leu i Israel, oto puriha'ana nge nou si lae lo'u weu i saana mo Aapoloa Aaopa. ²¹ Oto aena mei olana nge mo rato ni mwane ni Jiu kire tapolieu ta'au i laona Nume Maa'i Peine i Jerusalem huni horo maesieu. ²² Ta'e a God ko pe'ieu mola tarau hule mai si'iri. Oto aena urinena nou sai uure mola ni laeliwala nana mo iini mwai-mwei lae hule aana mo iini peine. Nou ka'a unue ike nga mei ola aapoa mwaanie nga taa mo propet na a Mosis kire unue ka'u kei reu. ²³ Ikire no'one kire unue uri a Ha'a-uuri nge a God e haiholota'inie kei lae mai kei sapesalu hule aana maenga, na aana ingeie oto eetana nga iini kei hola'i ta'ela'i eeliho'i mwaanie maenga, ingeie oto ke si taroha'inie raa-raa a God hunie mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa.”

²⁴ Maholo a Pol ko ere-ere ue, a Festas ko tea oto paine ko te'uri, “!Pol, o ko hero-hero ni ngeena! Aena o ko heitalea saenanaunge hiito'o mwaanie mo uusu-uusu nge o ko hero-hero urine.”

²⁵ Oto a Pol e aalamie ko te'uri, “Poru paine Festas, nou ka'a ere hero-hero'a ike, ta'e no ko ere to'ohuu, na e malisine mwala kei hiiwalaimoli eeku. ²⁶ A Akripa Inemaui e sai mangoa taane walu ola i sulie a Jisas ienini, na nou sai ere haada'i mola no'one hunie urine. Na nou saie uri e rongoa taane tataroha i sulie walu ola ienini maholo kire rau, aena aana walu ola ienini ka'a rau mumuni ike.”

²⁷ Oto a Pol ko te'uri hunie inemaui, “Akripa Inemaui, nou saie i'oe no'one o hiiwalaimoli aana walu ola nge mo propet kire uusu'i.”

²⁸ Oto a Akripa Inemaui ko te'uri, “?Uri o ko lo'onga'i o sai hu'isie manataku hunie ne ke hiiwalaimoli oto mola aana kele maholoi sato o'oru'e urini?”

²⁹ Oto a Pol ko te'uri, “Ma'alana kele maholoi sato e o'oru'e wa ke tewa lo'u, ta'e no ko aare-aarea God hunie mwala nge omu ko pwaarongo hunie si'iri omu ke mani sada pe'ieu. Ta'e ho'osilemiu aani ieli heu ha'alaa nge nou sere'inie ke rau eemi.”

³⁰ Oto aana maholona, a Akripa Inemaui e uure i lengi. Oto maholo kire leesie urine, a Benis, na a Festas Aalaha Paine, na ahutana mwala kire mani uure i lengi no'one, ³¹ na kire ko meni lae oto i sinaha. Na kire ko lai ere-ere oto hunire hailiu kire ko te'uri, “A mwane ngeena e ka'a asuie ike nga mei ola hunie horo'ilana ke lae i tehula'ana, na e ka'a malisine lo'u ke ii'o i nume ni ho'o.”

³² Oto a Akripa Inemaui ko te'uri lo'u hunie a Festas, “Mala uri a mwane ngeena ke su'uri haaraie Inemaui Peine ni Rom hunie ke leie ere-erenga ingeie, ha'alaa kolu sai toli'aasie oto ke ii'o luheta'i mola.”

27

A Pol E Lae Aana Haka

Hunie I Rom

¹ Maholo kire unue uri melu† kei lae aana haka hunie po'o ni henue i Itali, kire si niie a Pol na ngaeta mo mwane nge kire ko ii'o i laona nume

† 27:1 27:1 Aana mei wala “melu” e lae lo'u mei aana tatala ie, nge kie sai uri a Luk, mwane nge e uusue uusu-uusu ienini, e oodoie lo'u a Pol na e lae lo'u pe'ie.

ni ho'o no'one hunie ngaeta ramo paine haahie nga tangalai ramo hunie ke kakalire. Ramo ngeena satana a Jiulias na ingeie aana pulitaa ni ramo kire haara'inie "Pulitaa ni Ramo a Inemauri Peine ni Rom." ² Ngaeta haka e uure aana huilume i Adramitiam, na ko deu aakau lo'u huni lae aana ngaeta mo su'u aana po'o ni henue i Esia. Oto melu ko ta'e aana haka ngeena pe'ie a Aristakas ngaeta mwane aana huilume i Tesalonaeka aana po'o ni henue i Masedonia aana ingeie ko hekusi'emeelu no'one. Melu meni ta'e oto, na kire ko lalaa'inie oto pwana. ³ Oto aana dinge i puri nge melu si lai aarapuu aana huilume i Saedon. A Jiulias mone ko aamasie a Pol, oto e toli'aasie mola ke lai leesie mo malahune wau i leune hunie kire ke pe'ie aana ta'ena nga mei ola e saeto'o aana. ⁴ Oto melu lae mwaanie i Saedon na aena iiru ko iiru honosi'emeelu, nge melu lai liu aana ngaeta aapa aana mala-malau i Saepras nge iiru e kele rako aana. ⁵ Melu liu oto po'o i eesi aana e ro po'o ni henue i Silisia na i Pampilia, oto melu si lai aarapuu i oone aana huilume i Maera aana po'o ni henue i Lisia. ⁶ I leune nge a Jiulias e leesie ngaeta haka e uure i Aleksandria na ko lae hunie i Itali. Oto poro paine haahie tangalai ramo ngeena e unue melu ke lae lo'u aana haka ngeena. ⁷ Na mo dinge hunge melu ko haro kele lae oto mola pe'i esu hiito'o huni lai aarapuu kara'inie huilume i Nidas. Na aena aana melu ko suehie mone ooru, oto melu eeli'u mola hunie mala-malau i Krit, hunie melu ke liu i purine mala-malau mwaanie ooru, na melu hule oto aana aapa hatarie i Salmoni. ⁸ Melu ko lihu oto mola i oone kara'inie mala-malau, ta'e ma'alana e urine na e aasa hunie melu kei lae takoie leu melu ko sare lae aana. Melu esu oto hiito'o na lae-lae melu hule aana su'u kire haara'inie "Su'u Diana" kara'inie huilume i Lasia.

⁹ Oto mo dinge hunge kire waeta'i mola urine, na aena aana Houlaa Ni Ha'arere'anga Mwaanie Ooraha'aa e liu oto, melu saie uri e hule oto aana mo waro-warou aaela hunie aalidanga aena aana mawa e paine. Oto a Pol ko te'uri hunire, ¹⁰ "Mo mwane, mala uri kolu kei lae lo'u, nge nou leesie laenga ikolu ienini e sa'a diana ike, aana nou leesie uri haka na ludaa i laona kire kei meni ei'aa mango. Na hule aana ngaeta mo iini aakaelu kire kei mae no'one." ¹¹ Ta'e poro paine haahie tangalai ramo e ka'a sare rongo ike hunie a Pol, ta'e ko rongo mola hunie poro paine aana haka na mwane nge e to'o aana haka ngeena. ¹² Na aena aana aasi ko mawa mola aana mo waro-warou ngeena, na su'u ngeena e ka'a diana ike huni ii'o aana, oto hungelana mwala saeda mola hunie melu ke lae tara'asi. Kire saeto'o aana melu ke dau aahonga huni lae hunie su'u i Piniks huni ii'o kohi wau i leune aana maholo daita'aa. Aana su'u ngeena ngaeta su'u diana i Krit aana e saro takoie suulana sato.

Mawasidengi E Hite Aana Haka

¹³ Oto maholo kele mei iiru mwai-mwei ko aehota iiru oto uure mai mwaanie pwalo-pwalona pwaalana sato, nge kire ko si lo'onga'inie uri nga taa kire hari hunie e rau oto na kire to'o aana maholo huni lae ii'o koni-koni aana suu kohi. Oto kire wa'inie hau ni hune, na kire ko lae oto mola i sulie oone aana mala-malau i Krit ngeena. ¹⁴ E ka'a tewa na paineha'ana mawasidengi ko iiru oto mai mwaanie mau-meuline pwaalana sato na ko iiruhe'inie haka oto i eesi mwaanie mala-malau. ¹⁵ Oto melu toli'aasie mola iiru ke iiruhe'ini'emeelu, aana e aasa oto hunie melu kei suehie iiru, aana iiru e wa'u oto hiito'o. ¹⁶ Maholo melu lae liu i purine kele mala-malau mwai-mwei i Kaoda mwaanie iiru, kire dau kasoa wa'inilana iiola aana haka hunie ke ii'o lilikoni ¹⁷ poi laona haka, na lae-lae kire haro wa'inie taane. Oto kire roro'ie lo'u haka aani walo hunie ke ma'uta'a. Na aena aana iiru e paine, oto kire ko maarara mwaanie haka e lai aape i lengine

mo poute ni oone kara'inie po'o ni henue i Libia. Oto kire aasie mo heu ni hune i eesi aana leu kokoro na ooru ko si iiru-iiruhe'ini'emeelu mola. ¹⁸ Mawasidengi e tohungei hite aameelu lae-lae hule aana kire ko aasie ngaeta aapa aana ludaa oto i eesi. ¹⁹ Oto aana oolune nga hai dinge kire ko aasie lo'u ngaeta mo ola kire ko eu'esu eeni i laona haka i eesi. ²⁰ Na melu ka'a leesie lo'u sato wa mo hee'u hunie mo dinge hunge. Na aana iiru ko peine oto mola tarau, melu ko meni lo'onga'inie mola uri nga iini e sa'a mauri lo'u.

²¹ Melu ka'a ngau lo'u hunie mo dinge hunge, oto a Pol e si uure i matolameelu ko te'uri, "Mo mwane, mala uri omu ke hola'i rongo oto hunie walaku hunie kolu ke su'uri lae mwaanie mala-malau i Krit, ha'ala kolu ka'a si'oha'a ike urine na kolu ka'a tekela'inie ike nga mei ola. ²² Ta'e si'iri no ko unue huni'omu uri omu ke su'uri me'u wa omu ke tolahi'e. Nga iini aakaelu e sa'a mae ike ta'e haka mola kei ei'aa. ²³ Aana nga rodo, ensel a God ineu nge no ko palo-paloo e hule aaku, ²⁴ oto ko te'uri, 'Su'uri me'u Pol. O kei haro lai uure i naona Inemauri Peine ni Rom. Na aana a God e rongo hunie aarenga'inge i'oe, oto ke si ha'a-uurie ahutana mwala nge kire ko lae pe'i'o ngeena.' ²⁵ Oto mo mwane, omu ke su'uri me'u. Nou hiiwalaimoli a God kei esuie mola walu ola oto mala e unu'i hunieu. ²⁶ Ta'e ma'alana ke urine, kolu kei haro lai aape mola aana nga mala-malau."

²⁷ Na e hule i rodo aana aawalai hei dinge mwana hai nge iiru ko talei iiru-iiruhe'ini'emeelu mola ue i laona Aasi i Mediteria. Oto i upui rodo, mo mwane aana haka kire saie uri melu ko kara'inie oto ngaeta mala-malau. ²⁸ Oto kire toolea totoho na kire ko totohoa oto kokoroha'ana aasi. Kire totohoa na e hule aana e ro aawalai tahanga haahuu. Oto kire ko maa'oohi lo'u hunie kele maholo o'oru'e, kire ko totohoa lo'u na e hule oto aana aawalai tahanga mwana lime. ²⁹ Kire ko maarara mwaanie haka e lai aape i lengine nga mo heu, oto kire ha'areredea e hai hau ni hune i purine haka. Oto kire si ii'o mola pe'ie aarenga'inge hunie ke dangi lauleu. ³⁰ Ngaeta mo mwane au'esu aana haka mone kire ko sare tahi oto mwaanie haka, oto kire dau huni ha'asihoa iiola aana haka, na kire ko si eero uri kire ko lae huni ne'ie ngaeta mo heu ni hune lo'u ta'au i na'ona haka. ³¹ Ta'e a Pol ko te'uri hunie ramo paine haahie tangalai ramo ngeena na hunie mo ramo pe'ie, "Mala uri mo mwane aana haka kire ka'a ii'o pe'ie haka, nge a God e sa'a roro'a ha'a-uuri'omu ike." ³² Oto mo ramo kire oloa mola mo walo nge kire pwasu'i aana iiola hunie iiola ke aahesie.

³³ Oto hatari dengi a Pol ko si deu rarahi'emeelu uri melu ke ngau na ko te'uri, "Aawalai hei dinge mwana hai e mango oto na omu ka'a hikana nga mei ngeulaa. ³⁴ Oto no ko unue huni'omu uri omu ke ngau ke'u hunie sapemiu ke a'aila'a mwaanie omu mae. Na omu ke saie uri nga iini eemiu e sa'a roro'a malaka'a ike, ta'e omu kei meni ii'o sapemawa mola." ³⁵ Oto a Pol e ere urine mango, e hele aana mei ngeulaa, ko si ere ni paalahenga hunie a God oto i na'omeelu, na ko nisie na ko ngeu oto. ³⁶ Saemeelu e mani dodo oto, na melu ko si meni ngeu oto eena. ³⁷ Ahutana mwala nge melu ii'o i laona haka ngeena melu hule aana e ro tangalai iinoni pe'ie hiu aawala mwana oono. ³⁸ Oto maholo melu ngeu mango, nge melu ko si aa mangoa ludaa aani wit i eesi hunie haka ke mwa-mwate.

Haka E Aape

³⁹ Oto e dangi ho'owa na nga iini e ka'a lio saie lo'u hanue melu ko aarapuu aana. Ta'e melu ko leesie mola ngaeta su'u na mei oone aana. Oto mo mwane aana haka ko si lo'onga'inie uri ohe kire sai toolea haka ke lae aapenga'inire i oone aana su'u ngeena. ⁴⁰ Aena urine, e ro hote paine

nge kire ko ha'a-ha'a-aali'ue haka aani kire luhesi'i oto huni esu lo'u eeni, na kire ko lohea oto no'one pwana mwai-mwei ta'au i na'ona haka. Oto kire si oloa mola mo walo aana e hai heu ni hune, na kire toli'aasi'i mola i eesi. ⁴¹ Ta'e iiru e iiruhe'inie mola haka, oto e lai aape mola i lengine ngaeta poute ni oone na na'ona haka e tari, hule aana e ka'a sai ada lo'u. Na mo naho ko makasie oto purine haka.

⁴² Mo ramo kire ko meni ne'isae tararuru oto huni horo'ie mo mwane nge kire ko kakalire mwaanie kire oolo i oone na kire tahi. ⁴³ Ta'e ramo paine haahie tangalai ramo ngeena ko sare ha'a-uurie a Pol, oto e uure honosie mo ramo mwaanie kire asuie mei ne'isaenga ngeena. Ta'e e unue mola mo iini nge kire sai oolo, kire ke husu mola i eesi hunie kire ke oolo i oone. ⁴⁴ Na mo iini nge kire oore kire ke hele aana mo reu-reu nge naho e makasi'i mwaanie haka na ta'ena nga mei ola aana haka hunie kire ke oolo aani i oone. Oto melu lae urine, na melu meni lai hule sapemawa i oone, na hule aana nga iini e ka'a mae ike.

28

A Pol E Ii'o Aana Mala-malau I Molta

¹ Maholo melu lai hule sapemawa oto i oone, nge melu ko si saie uri mala-malau ngeena satana i Molta. ² Na mwala aana mala-malau ngeena kire tohungi pe'i'emeelu aani lio i sulilameelu. Maholona mone ko nemo na e tohungi wawai, oto kire rurue dunge hunie melu ke rakani. ³ Oto a Pol e lai so'ohie no'one lokoi ei, na e lai ne'ie i laona dunge. Ta'e ngaeta mwaa ala-ala e aakataa i sinaha mwaanie lokoi ei ngeena, aena aana dunge ko madorohie, na ko ala ma'uta'a oto aana ki'ine a Pol. ⁴ Maholo mwala aana mala-malau ngeena kire leesie mwaa ala-ala e u'u aana ki'ine a Pol, oto kire ko ere-ere uuri hunire hailiu, "Mwane horo-horo ohe ni ngeena, ka'u ma'alana kire hule sapemawa oto i oone mwaanie aasi, ta'e god aana su'u-olanga ko sare horo'ie lo'u ngeena."

⁵ Oto a Pol e tataa'inie mola ki'ine wau i hahona dunge, oto mwaa ala-ala ngeena e teke mola i laona dunge, ta'e nga mei ola ka'a rau ike lo'u aana a Pol. ⁶ Oto mo mwane aana mala-malau ngeena kire ko maa-maa'oohi mola huni leesie sapena a Pol kei uupu wa huni leesie mola ko domu aana ko mae oto. Ta'e kire lio-lio i sulie ko tewa oto, na nga mei ola ka'a rau-reu aana. Oto kire ko he'i lo'onga'i aaopa lo'u na kire ko te'uri, "Ohe a mwane ie ngaeta iini aana mo god ni ngeena!"

⁷ Na aalaha aana mala-malau ngeena satana a Pablias, na e to'o aana hohola mola kara'inie leu melu ii'o aana ngeena. E unue melu ke lai ii'o ka'u weu i nume ingeie, na e oolu hei dinge nge melu ii'o pe'ie na e tohungi lio i suli diana aameelu. ⁸ Ta'e aana maholona aamana a Pablias ko tohungi mata'i pe'ie iielae, na e eno mola i lengine tahe ingeie. A Pol e sili i saana hai duru ingeie, oto e hele wau i sapena pe'ie aarenga'inge hunie ke awaa lo'u, na e rau oto urine hunie. ⁹ Oto purine mei ola ngeena e rau, ahutana mwala nge kire ko mata'i aana mala-malau ngeena kire lae mai saana Pol na e ha'a-uurire no'one. ¹⁰ Na kire niie mo niinge hunge nameelu, na lae-lae maholo melu deu aakau huni lae mwaanire, kire ko he'i niie lo'u mo ola nge melu saeto'o aani hunie laenga i'emeelu ngeena.

A Pol E Lai Hule I Rom

¹¹ Purine oolu waro-waroe mango melu si lae mwaanie mala-malau ngeena aana ngaeta haka nge e o'o'o ka'u mola i leune aana mo waro-waroe ko mawa ngeena. Haka ngeena e uure mwaanie huilume i Aleksandria, na

satana “E ro iu god.” ¹² Melu lai hule aana huilume i Sirakius, na melu ii'o lo'u i leune hunie e oolu hei dinge. ¹³ Oto melu lalaa'inie lo'u pwana, na melu aatoholo oto hule wau aana huilume i Rejiam. Na hai dinge i purine, iiru ko iiru mei mwaanie pwalo-pwalona pwaalana sato, na e ta'a-ta'a hai dinge lo'u mola i puri nge melu si lihu mola i sulie mala-malau hunie su'u i Piutiolae. ¹⁴ Aana huilume ngeena nge melu leesie ngaeta mo mwaasine aana hiiwalaimolinge na kire saeto'o aana melu ke ii'o lo'u pe'ire hunie e hui hei dinge. Oto puriha'ana nge melu si liu mola i tala hunie huilume paine i Rom. ¹⁵ Oto mo mwaasine aana hiiwalaimolinge wau i Rom kire rongo tarohana uri melu ko lae oto wau. Oto ngaeta mo iini aada kire si lae mai maa'oohi'emeelu aana leu ni uusi'e i Apias, na ngaeta mo iini aana leu kire haara'inie aana “Oolu Nume Ni Awataa.” Maholo a Pol e leesire ko si tohungei ilenimwa'e, na ko ere ni paalahenga oto hunie a God.

A Pol E Ii'o I Nume Ni Ho'o I Rom

¹⁶ Maholo melu hule oto wau aana huilume paine i Rom, kire ka'a aasie ike a Pol i laona nume ni ho'o, ta'e kire toli'aasie hunie a Pol ke ii'o mola maraana aana nga nume. Ta'e ngaeta ramo ko o'o'o taane tarau pe'ie hunie ke kakakalie. ¹⁷ Oto purine e oolu hei dinge e mango aana a Pol e hule wau i Rom, e lokoa mo rato ni mwane ni Jiu huni ere-ere pe'ire. Maholo kire loko mango ko si te'uri hunire, “Maeni eesiku ni Israel, nou ka'a dau aelasie ike nga mei ola aana mwala ikolu wa ne ke dau aelasie nga mei ola aana tolahana mo weuwaka. Ta'e i Jerusalem kire tapolieu mola na kire niieu i nimana mo Rom. ¹⁸ Oto mo mwane ni Rom kire tooleau i laona leinge, ta'e kire ko sare luhesieu mola hunie ne ke ii'o luheta'i sulie kire ka'a leesie ike nga mei ola ne ke dau hu'isie hunie horo'ileku ke lae i tehula'ana. ¹⁹ Ta'e ahutana mo rato ni Jiu i Jerusalem kire tohungei sere'inie ne ke ii'o luheta'i urine, oto aena mei olana nge nou sukaa mola Inemaauri Peine ni Rom hunie ke leieu. Ta'e nou saie nga mei ola ne ke haliwala pe'ie mwala ineu haahie ha'ike oto oo'oo. ²⁰ Oto aena mei olana nge nou loko'omu mei hunie ne ke ere i sulie pe'i'omu. Ineu nou hiiwalaimoli aana a Kraes, iini nge ahutaka ikie mo Israel kie mani hiiwalaimoli aana uri kei haro ha'a-uurikie. Oto aena mei olana nge ho'osileku e lae pe'ie iieli heu ienini.”

²¹ Oto kire aalamie kire ko te'uri, “Nga uusu-uusu ke uure aana po'o ni henue i Jjudia hunie ke ere i sulio ka'a hule ike aameelu, na mo mwane nge kire hule i leu mwaanie i Jjudia kire ka'a unue ike nga mei tataroha i sulio wa ke haliwala pe'i'o. ²² Na melu ko tohungei sare rongoa lo'onga'inge i'oe sulie mwala aana ta'ena nga leu kire ko tohungei ere aelasie hiiwalaimolinge aaopa ngeena.”

²³ Oto kire lio hilisie hai dinge kire kei loko lo'u mei saana Pol wau i nume nge ko o'o'o aana, na aana hai dingena, mwala oto hunge kire loko. A Pol ko lado luhesie Aalahanga a God hunie ahutana mwala, aehota oto i maahu'o-hu'o lai hule i seulehi. Na ko lado luhesie no'one mo wala i sulie a Jisas i laona mo Ha'atolanga a Mosis na i laona mo Uusu-uusu Maa'i mo Propet. Na ko deu aahonga no'one huni hu'isie saeda hunie kire ke aehota hiiwalaimoli oto aana a Jisas. ²⁴ Oto ngaeta mo iini ko hiiwalaimoli oto aana, ta'e ngaeta mo iini ha'ike lo'u. ²⁵ Oto maholo kire oopa hailiu, kire ko si lai da lo'u wala hunire hailiu, ta'e i na'ona kire si oopa a Pol e unue mei wala ooreta ingeie e te'uri, “Li'oa Maa'i e tohungei ere to'ohuu oto hunie mo weuwemiu aana a Propet Aesaea maholo e te'uri, ²⁶ *Lae i saana mwala na o ke te'uri hunire, 'Ma'alana omu ke rongo-rongo ka'u i sulie erenga ineu, ta'e omu sa'a rongo saie ike nga mei ola. Wa ma'alana omu ke lio-lio ka'u i sulie asunge ineu, ta'e omu sa'a lio saie ike nga mei ola.*

27 Sulie mwala ienini saeda e popono oto, na kire ponosie mola aalingada, na kire ulue mola maada. Ha'alaa kire sai lio sai ola taane, na kire sai rongo sai ola taane, na kire sai lo'onga'i saie taane walu ola. Oto kire sai ooli mola mai takoieu hunie ne ke ha'a-uurire.' ” *Aesaea 6:9-10*

²⁸ Na a Pol e te'uri lo'u, “Oto aena mei olana, nge saeku hunie omu ke sai diana aana uri a God ko sare ha'a-uurie no'one mo Aapoloa Aaopa, na kire kei rongo taane hunie.”†

³⁰ Na a Pol e ii'o hunie e ro halisi he'ileku aana nume nge ko holi-holi haahie ngeena. E tolakonie ta'ena nga iini ko sare lae mai leesie, ³¹ na e ka'a ma'u lo'u huni laeliwala i sulie Aalahanga a God. Ko ha'a-uusulie mola mwala aana ta'ena nga ola i sulie a Jisas, Aalaha ikie, na nga iini e ka'a uure honosie lo'u erenga ingeie.

† **28:28** 28:28 Ngaeta mo uusu-uusu i na'o aana erenga ni Krik kire sapeie lo'u tatala 29 uuri, “Maholo a Pol e ere mango urine, mo Jiu kire mani oopa na kire ko tohungai heliwala oto mola maraada.”

Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Rom

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa oto iini e uusue uusu-uusu ienini. Ingeie mwane ni Jiu e hute aana huilume paine i Tasas aana po'o ni henue i Silisia i laona aalahanga ni Rom. Maholo a Pol e saanau e lae ta'au hunie huilume paine i Jerusalem, na ha'a-uusuli peine ikire mo Jiu a Kamaliel e ha'a-uusulie a Pol aana saenanaunge i sulie ahutana mo Ha'atolanga mo Jiu. A Pol e lae mai ne'ie ngaeta na'ohai mwane oto aada mo Jiu, na lae-lae e taunge'inie mwala e hiiwalaimoli aana a Jisas. Oto e lae lo'u huni horo'ie kira hiiwalaimoli aana huilume paine i Damaskas, ta'e maholo ko lae-lae ue i sulie tala, nge a Jisas e si haata'i aana. Aena mei olana nge a Pol e oonisaie oto, na e ne'i iinoni hiiwalaimoli oto aana a Jisas, na a God e uusunge'inie mala nga hurula'aa ingeie—ngaeta iini aana mo koni-konihe paine a Jisas e ha'a-uuresie soihaada'inge i lengide. A Pol e taroha'inie Tataroha Diana i sulie a Jisas hunie ta'ena nga iinoni aana walumalau na e uusue mo uusu-uusu oto hunge aana Haiholota'inge Haalu.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol e uusue uusu-uusu ienini hunie kira hiiwalaimoli aana huilume paine i Rom nge na'ohai huilume aana aalahanga ni Rom ni otona. A Pol e ka'a maatolie ue soihaada'inge ngeena, ta'e e saie taane oto ngaeta mwala i leune. Hungelada ikire mo Aapoloa Aopa nge nga mo Jiu ha'ike, ta'e nga mo iini taane no'one aana mo Jiu wau i leune.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

E lio mala uri a Pol e uusue uusu-uusu ienini uure wau aana huilume i Korinit maholo e kara'inie oto ha'amangolana oolune nga mai laenga ingeie, aana ola mala lime aawalai helisi mwana oono i purine hutelana a Jisas (56 A.D.). A Pol e tohungai saeto'o aana uri ke maatolie kira hiiwalaimoli wau i Rom hunie kire ke ere ha'asusure hailiu, na lo'u mei puri ke si lae tara'asi hunie po'o ni henue i Spen huni taroha'inie Tataroha Diana no'one wau i leune. Ta'e ngaeta mo soihaada'inge kire niie mei to'oha hunie, hunie ke toolea nana kira hiiwalaimoli i Jerusalem. Oto a Pol e hola'i lae mola huni toolea niinge ngeena hunie soihaada'inge i Jerusalem.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol e uusue uusu-uusu ienini huni deu aakau aana kira hiiwalaimoli wau i laona huilume paine i Rom loosie maatolinge i saada nge e oala'i ni esuie maholo kei lae hunie po'o ni henue i Spen. E tewa oto na saena a Pol hunie ke ha'a-uusulire kira hiiwalaimoli wau i Rom, oto uusu-uusu ienini e haata'inie ngaeta mo ola e saeto'o aana kire ke sai'i. A Pol ko ha'a-ha'a-uusuli uri ahutana mo iinoni, ma'alana ikire mo Jiu wa mo Aapoloa Aopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike, ta'e kire mani ooraha'aala mango mola, na a God kei leire haahie leune. A Pol ko ha'a-uusuli aana uri e ta'a-ta'a tala mola hunie mwala ke lae i sulie hunie kire ke ne'i iinoni oodota'i i maana God, na tala ngeena oto a Jisas Kraes. A Pol e haata'inie uri mo iini kire ko lulu i sulie a Jisas aana nanamanga a Li'oa Maa'i, kire ke to'o aana mauringe haalu aehota mai aano i leu na ke ii'o oto huu.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

ooraha'aanga, ha'atolanga, oodota'inge, maenga, tolahai iinoni aaela,

mauringe haalu

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Rom 1:16-17, Rom 3:23, Rom 6:23, Rom 8:37-39, Rom 12:1-2

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunire mo Rom

(1:1-17)

Ahutana mwala kire mani ooraha'aa mola na kire malisine oto dunge ni ha'amotaahinge.

(1:18—3:20)

Mo iini kire ko lulu i sulie a Jisas Kraes ha'alaa kire kei ne'i iinoni oodota'i i maana God.

(3:21—5:21)

Li'oa Maa'i a God e niie oto nanamanga nana mwala hunie kire ke ii'o maa'i.

(6:1—8:39)

A God e oala'inie oto uri kei ha'a-uurie ahutana mo iini kire hiiwalaimoli aana Jisas, ma'alana ikire mo Jiu wa ha'ike.

(9:1—11:36)

Tolahana kira hiiwalaimoli ke oodo, aena aana a Li'oa Maa'i oto pe'ire.

(12:1—15:13)

Mei wala ni saediananga ooreta

(15:14—16:27)

Mei Wala Ni Saediananga

¹ Saediananga mwaanieu a Pol, iinoni eu'esu a Kraes Jisas. A God e lio hilisieu na e soieu hunie ne ke ne'i hurula'aa ingeie huni taroha'inie Tataroha Diana a God. ² Tataroha Diana ngeena, a God e haiholota'inie oto uure wau i na'o aana mo propet maa'i, mala uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i ³⁻⁴ i sulie a Kalena, Aalaha ikie a Jisas Kraes. E ne'i iinoni aana e hute mala iinoni aana komu a Deved Inemauri, ta'e a Li'oa Maa'i e ta'ela'inie lo'u mwaanie maenga aana nanamanga paine a God, na urine e haata'i diana aana uri ingeie Kalena God to'ohuu.

⁵ A Jisas e tohungēi haata'inie hahu'ana manata-diananga ingeie hunieu aana e lio hilisieu hunie ne ke ne'i hurula'aa ingeie, uri hunie ne ke na'ona mwala aana ta'ena nga komu hunie kire ke ha'apaina'aa satana, na hunie kire ke hiiwalaimoli aana, na hunie kire ke tola i sulie walana. ⁶ Na i'omu mo Rom, i'omu no'one ngaeta mo iini aana mo Aapoloa Aaopa nge a Jisas Kraes e lio hilisi'omu ngeena.

⁷ Oto ie no ko uusu-uusu hunie ahutemiū weu i Rom, mwala nge a God e manata diana huni'omu na e soi'omu hunie omu ke ne'ie oto mo tohungēi iinoni maa'i ingeie.

No ko eitanaie a God Aamaka na a Jisas Kraes Aalaha ikie, uri kire ke haata'inie hahu'ana manata-diananga huni'omu, na uri ke niie hanuelamanga huni'omu.

A Pol Ko Sare Lae I Maatolie

Mo Rom Aana Nga Maholo

⁸ No ko sare hola'i paalahea God haahi'omu aana ahutana walumalau ko rongoa oto hiiwalaimolinge i'omu. Na i tehula'ana a Jisas Kraes mone, nou saie uri a God ko rongoa hunie paalahenga ineu ngeena. ⁹ No ko esu nana God aana ahutana saeku aani laeliwalanga aana Tataroha Diana i sulie a Kalena, na a God e leesie no'one uri nou ka'a mou-mou ike mwaanie aarenga'inge talamiu.

¹⁰ Suli maholo no ko aarenga'i, no ko ei'eitanaie a God uri ke asuie nga tala ke mwada'u talaku hunie ne ke maatoli'omu aana nga maholo. Aana ko tewa oto na ¹¹ no ko tohungēi sare leesi'omu oto, uri hunie ne ke pe'ie mauriha'amiu aana mei niinge uure aana a Li'oa Maa'i huni ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge i'omu. ¹² Nou tohungēi sare leesi'omu hunie kolu ke mani ere ha'asusukolu heiliu aana hiiwalaimolinge ikolu.

¹³ Maeni eesiku maa'i, omu ke saie mola uri mo maholo hunge oto no ko lo'onga'i huni maatoli'omu, ta'e mo ola oto hunge ko talei liu-liu honosieu mola tarau. Nou lae hule aana mo henue oto hunge huni pe'ie mwala hunie kire ke hiiwalaimoli aana Jisas, na saeku hunie uri ne ke te'urine no'one wau aana hanue i'omu. ¹⁴ Aana asunge ineu ie mei esunge huni pe'ie ahutana mwala, ma'alana ikire mo iini manata wa ha'ike, na ma'alana ikire mo iini pu'osasu wa kire saenanau, ta'e Tataroha Diana a Jisas ke lae hunie ahutana mwala. ¹⁵ Aena urinena nge no ko tohungēi sare unu tahanga'inie Tataroha Diana no'one huni'omu wau i Rom.

Tataroha Diana E Sai Ha'a-uurie Mwala Mwaanie

Ha'aletehinge A God

¹⁶ Nou tohungēi noruto'o aana Tataroha Diana a Jisas na nou sa'a roro'a masa ike huni taroha'inie, aana e to'o aana nanamanga paine a God huni ha'a-uurie ahutana mo iini e hiiwalaimoli aana, ma'alana ikire mo Jiu wa ikire mo Aapoloa Aaopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike. ¹⁷ Aana Tataroha Diana ngeena ko haata'inie hunie mwala uri a God e sai ne'i oodohie mwala pe'ie maraana uri taa. Na tala ngeena mei ola aana hiiwalaimolinge mola, uure oto i aehotalana hunie ha'amangolana. Na nga tala aaopa lo'u, ha'ike oto oo'oo, mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Iinoni e oodota'i i maana God i tehula'ana hiiwalaimolinge, nge ha'alaa kei meuri huu. Habakuk 2:4*

A God E Tohungēi Saewasulie Ooraha'aa

¹⁸ Uure i Lengi a God e haata'inie oto uri e tohungēi saewasu haahie ahutana ooraha'aa na tata'alanga mwala. A God kei haro ha'aletehire taane, aena aana mo tata'alanga ikire ko deu honosie mola walaimolinge mwaanire maraada na mwaanie ngaeta mwala lo'u. ¹⁹ Kire saie taane walaimolinge i sulie a God ngeena, aena aana nga taa uri huni saie i sulie a God e mwada'u mola hunire, aana a God maraana e asuie ke mwada'u hunie kire ke lio saie. ²⁰ E to'ohuu taane uri iinoni e ka'a sai leesie ike a God, ta'e uure oto i na'o aana ha'aholalana walumalau, na mwala ko lee-leesie walutana nga ola e asui'i. Oto i leune kire si lio saie mola nanamanga huu ingeie na tolahana e maa'i, aana leesileni ko tohungēi lae matapwa oto hiito'o aana walu ola nge a God e ha'ahola'i ngeena. Oto mwala urine ngeena, nga mei ola hunie kire ke unue na ha'ike lo'u.

²¹ Oto ma'alana kire saie taane mola a God, ta'e kire ka'a ha'ama'u ike aana, wa uri kire ke paalahea na ha'ike lo'u. Lo'onga'inge ikire e loho aaopa mola aana mo ola mwaakule mola, na saeda e honu mola aana rodohono.

²² Kire ko unu-unue uri kire saenanau, ta'e ha'ike. Kire ne'i iinoni pweu-pweua'a mola. ²³ Aana kire sere'i palo-paloo tohungēi God e manikulu'e na e ii'o huu, oto kire ko si paloo mola mo nunui ola nge kire asui'i huni lio mala mo iinoni, wa mo menu, wa mo mwaa, wa mo ola ni me'esu.

²⁴ Aena urinena nge a God e toli'aasie mola mwala ngeena hunie kire ke dau mola mala saeda aani esuilana mo lo'onga'inge mada'a i saeda, oto kire ko da mola walu ola ni masanga aani aeni-olanga i matolada hailiu.

²⁵ Kire ko oolisie mola walaimolinge i sulie a God hunie eeronga. Oto kire ko ha'aweora mola maraada aani palolana walu ola nge a God e ha'ahola'i,

na kire ka'a paloa ike iini e ha'aholaa walu ola ngeena wa kire ke tola i sulie walana. Ta'e ingeie a Ha'ahola maraana, iini nge lahelana ke lae tara'asi oto huu ni ngeena. Iau, ke urine oto.

²⁶ Oto aena aana kire ko da mola walu ola aela urine, a God e toli'aasire mola hunie mo ne'isaenga ni masanga. Ma'alana mo hu'e na kire ko oolisie oto tolahai ola huni ii'o ruru pe'ie mwane na kire ko ae'aeni ola mola pe'ie mo keni mala ikire. ²⁷ Aana mo mwane, na e urine lo'u. Kire ka'a aapwasu ike lo'u aana hikusilana mo hu'e, ta'e saeda e tohungei honu mola aana hari-hunilana aeni-olanga pe'ie mo mwane, oto kire ko aeni ola mola tarau pe'ie mo mwane mala ikire maraada. Na i tehula'ana mo tata'alanga kire ko esui'ine, nge mo ha'aloinge e malisine kire ke toole'i, kire ko si sapesalu eeni mola aana sapeda maraada.

²⁸ Oto aena aana mwala ngeena ka'a sare lo'onga'inie ike lo'u sae-nanaunge to'ohuu aana God, a God e toli'aasire mola hunie kire ke dau mola mala saeda, ma'alana kire ko da mola walu ola e ka'a malisine ike uri kire ke dau'i. ²⁹ Kire honu mola aana ta'ena nga ola aela, na tata'alanga, na saehanalinge, na ooraha'aa. Kire honu mola aana heota'inge, na horonga, na haiseuninge, na eeronga, na maaleleding. Kire sai sihoai ola mola tarau, ³⁰ na kire ko ere-ere aelasie mola mwala. Kire tohungei leledie a God, na kire ka'a ha'ama'u ike aana nga iini. Kire ko ere mwakata'inie mwala oto tarau, na kire sai ere tooha'inine mola maraada. Saeda e painesie mola mo tolahai ola aela haalu huni sapeie mo tolahai ola aela lalahu'e nge kire sai esui'i hunie aelanga ke paine lo'u. Kire sai heitohea mo aamada na mo nikada, ³¹ na nga mei manatanga ha'ike oto aada. Kire ka'a sai lae ike i sulie walada, na kire ka'a sai manata diana ike hunie nga iini wa kire ke aamasie nga iinoni. ³² Kire saie taane uri Ha'atolanga a God e unue uri mwala nge ii'olada e urine kire malisine oto maenga. Ta'e ka'a ike mola aana uri kire ko lae pe'ie asuilana walu ola aela urine tarau, ta'e hule aana kire ko ilenimwa'e huni pe'ie mwala lo'u huni esuie mo aelanga urine no'one pe'ire.

2

A God Kei Leie Ahutana Mwala

¹ Oto i'omu nge omu ko unu-unue uri mo iini nge kire dau urine kire tohungei deu aela, i'omu no'one omu ke lio talamiu. ?Oto omu ko ere huni taa? Aena aana maholo omu ko leie ngaeta mwala urine, e urihana omu ko lei'omu lo'u mola maraamiu ni ngeena, aena aana i'omu na omu ko deu-deu aela no'one mola mala ikire. ² Kie saie ka'u taane oto uri e tohungei melisi na e tohungei oodo hunie uri a God kei leie mwala haahie mo aelanga urine. ³ ?Oto e ue? I'omu, omu ko leie ka'u ngaeta mwala haahie mo takalonga ikire ta'e hule aana i'omu maraamiu no'one, omu ko talei esuie no'one mola mo aelanga nge omu ko leie mwala ngeena haahi'i. ?Uri omu ko lo'o-lo'onga'i uri a God e sa'a lei'omu ike? !Ha'ike eena mwae! !Kei lei'omu taane no'one! ⁴ A God e tohungei saediana huni'omu, na e ka'a sai saewasu lau-leu ike, ta'e ko tohungei toli rako mola pe'i'omu. !Ta'e i'omu, omu ko ne'i-ne'isae mwakata'inie mola tolahana! ?Aana e ue? ?Uri omu ka'a lio-liao saie ike uri a God e tohungei diana huni'omu urine, aena aana ko niie nga kele maholo huni'omu hunie uri omu ke oonisaie mwaanie mo tolahai ola aela i'omu?

⁵ Ta'e saemiu e hau mola hule aana omu ka'a sare oonisaie lo'u mwaanie mo takalonga i'omu. Oto aena leune omu ko si da mola ha'aloilemiu ke paine oto lo'u aana hai dinge nge a God kei haata'inie saewasunge ingeie

haahie tata'alanga mo iinoni. Na maholo nge a God kei leie ta'ena nga iinoni, nge ahutana mwala ke si leesie oodota'inge ingeie. ⁶ Aana a God kei waaie ta'ena nga iinoni oto i sulie helelana aana nga moi taa e asui'i. *Sam 62:12* ⁷ Mwala nge ko lae pe'i deu esunge diana, aana kire tohungei saeto'o aana uri kire ke ii'o huu pe'ie a God, na uri a God ke lae-lahera, na ke ha'apaina'ara, mwala ngeena nge a God kei niie maurihe huu nada. ⁸ Ta'e mwala nge saeda e aela aana kire ko ne'isae paine mola haahire maraada, na kire ka'a saeto'o aana ike walaimolinge, ta'e kire ko lulu i sulie mola mo tolahai ola aela, ikire ngeena nge a God kei tohungei saewasulire na kei ha'aletehire oto hiito'o. ⁹ Ta'e-ta'ena nga iinoni ko deu-deu aela, kire kei sapesalu na ha'amotaahilada kei lae. Taungei ola urine kei reu aana ta'ena nga iinoni aela, ma'alana ikire mo Jiu wa ikire nga mo Jiu ha'ike. ¹⁰ Ta'e ahutana mwala nge kire ko lae pe'i esu diana, a God kei ha'amanikulu'ara, na kei ha'apaina'ara, na kei niie hanuelamanga hunire. Leune kei reu aana ta'ena nga iinoni diana, ma'alana ikire mo Jiu wa ikire nga mo Jiu ha'ike. ¹¹ Aana a God e sa'a rara haahie ike nga iini.

¹² Mo Ha'atolanga a God nge a Mosis e uusu'i oto wai na'o e lae mola hunie mo Jiu, na a God kei leire haahie mo ooraha'aanga ikire aana kire dau hu'isie mola mo Ha'atolanga ngeena. Na ahutana mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike nge kire ka'a to'o aana ike mo Ha'atolanga ngeena, nge ikire no'one a God kei leire. Ka'a ike aana kire dau hu'isie mo Ha'atolanga ngeena, ta'e aana kire dau hu'isie nga taa nge kire saie uri e to'ohuu na e oodota'i. ¹³ Mwala nge kire ko talei rorongo aasie mola mo Ha'atolanga ngeena, kire sa'a roro'a ii'o oodota'i ike i maana God. Ta'e mwala nge kire ko lulu i sulie walu ola i laona mo Ha'atolanga ngeena, ha'alaa a God ko da kire ke oodota'i i maana. ¹⁴ Mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike, niilana mo Ha'atolanga a Mosis e ka'a lae ike hunire hunie kire ke sai'i. Ta'e maholo kire ko ha'a-uuresie mo ha'atolanga ikire maraada, na mo ha'atolanga ikire ngeena kire sada mola pe'ie mo Ha'atolanga a God, nge e haata'inie oto uri kire saie taane nga taa e oodo na nga taa e aela. ¹⁵ Leune e haata'inie uri nga taa mo Ha'atolanga e unue, e ii'o taane oto i lalo aada, aena aana manatada mola maraada e sai haata'i diana aana taane aada uri mo ola kire ko esui'i e oodo taane wa ha'ike. ¹⁶ Na mala Tataroha Diana no ko tataroha'inie ko unu tahanga'inie, a God ke si haata'inie kira tei nge kire oodota'i aana maholo a Jisas Kraes kei leie ta'e-ta'ena nga ola e ii'o mumuni i lalo aana mau-meuringe mo iinoni.

A God E Ha'adiana'aa Mo Jiu Aana Mo Ha'atolanga, Ta'e Kire Ka'a Tola Ike I Suli'i

¹⁷ ?Oto e ue aana i'omu mo Jiu? Omu tohungei noruto'o uri a God ke ha'a-uuri'omu aena aana omu to'o aana mo Ha'atolanga a Mosis ngeena, na omu ko tooha'ini'omu uri i'omu oto mo iinoni a God. ¹⁸ Omu ko unu-unue uri omu saie ne'isaenga a God, na uri omu saie mo eehu'i ola, aena aana uri mo Ha'atolanga ko unu'i huni'omu. ¹⁹ Lo'onga'inge i'omu uri omu sai na'ona mwala kire ulu, na uri i'omu oto raa-raa hunie mwala kire ii'o i laona rodohono. ²⁰ Na omu ko lo'o-lo'onga'i uri i'omu oto mo ha'a-ha'a-uusuli mo iini kire pu'osasu na mo iini kire urihana mo mwela aana tolahana a God. Omu ko lo'o-lo'onga'i mola urine aana omu unue uri omu to'o aana aahu'ine ahutana sai-olanga na walaimolinge i laona mo Ha'atolanga.

²¹ ?Oto mala uri omu ko ha'a-uusulie ngaeta mwala urine, na e ue ka'u omu ka'a sai ha'a-uusuli'omu maraamiu? Omu ko unue uuri, "Mwaanie nga iini e peli-peli." Ta'e i'omu maraamiu ke'u omu ko peli-peli mola.

²² Na omu ko unue no'one uuri, "Mwaanie nga iini e mai-mesi." Ta'e i'omu

maraamiu ke'u omu ko mei-mesi mola. Omu ko tohungēi leledie mo nunui ola aana mo god eero-eero nge ngaeta mwala ko palo-palo'i, ta'e hule aana omu ko lai pelie lo'u mo nunui ola ngeena mwaanie mo nume ni palo-palo ikire. ²³ Omu ko ere tooha'ini'omu aana uri omu to'o aana mo Ha'atolanga a God, ta'e omu ko si ha'amasaa lo'u mola a God aani hele hu'isilana mo Ha'atolanga ingeie. ²⁴ Aena urine ka'u mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *I tehula'ana roro'anga i'omu mo Jiu, nge mwala ikire nga mo Jiu ha'ike kire ko si ere aaelasie satana a God.* *Aesaea 52:5*

²⁵ Mala uri omu ke lulu i sulie mo Ha'atolanga to'ohuu, alaa torihesi'onga e to'o aana taane mei ne'isaenga diana mala ha'a-ara uri i'omu mo iinoni a God. Ta'e mala uri omu ko lae hu'isie mola mo Ha'atolanga, nge torihesi'onga omu toolea ngeena e ne'ie mola mei ola mwaakule ni ngeena. ²⁶ Mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike, kire ka'a to'o aana ike tolahai torihesi'onga ngeena, ta'e mala uri kire kei lae oodo mala a God e unue aana mo Ha'atolanga, nge a God kei lo'onga'inire oto mala mo tohungēi iinoni ingeie no'one mala mo iini kire hele aana oto torihesi'onga. ²⁷ Oto mwala urine nge kire ka'a hele aana ike torihesi'onga aana sapeda, ta'e kire ko tola i sulie taane oodota'inge nge mo Ha'atolanga ko ere i sulie, mauringe ikire e haata'inie oto uri e malisine a God ke lei'omu mo Jiu. Aena aana omu ko lae pe'i deu hu'isie mola mo Ha'atolanga, ma'alana niilana mo Ha'atolanga e lae oto huni'omu i laona mo Uusu-uusu Maa'i, na omu hele aana oto torihesi'onga.

²⁸ ?Oto kira tei nge mo tohungēi iinoni ni Jiu? Mei ola mola po'oi sinaha ha'ike ni ngeena, aana iinoni nge ko ii'o i sulie tolahana mo Jiu, ta'e ko lae hu'isie mola mo Ha'atolanga, ingeie nga tohungēi iinoni ni Jiu ha'ike. Na tohungēi ha'a-ara mo iinoni a God e ka'a ola ike mola po'oi sinaha aana torihesi'onga ni sape. ²⁹ Tohungēi iinoni ni Jiu oto iini nge manatana e oodo oto pe'ie a God, na tohungēi ha'a-ara aana iinoni a God, mei hei-oolisinge takoie a God nge a Li'oa Maa'i ko esuie aana saena iinoni. Leu ngeena e ka'a lae ike mai mwaanie mo Ha'atolanga nge uusuleni e sai lae i laona mo puke, ta'e Li'oa Maa'i a God oto mola hahaiteli ni e sai esuie. Taungei iinoni urine e ka'a saeto'o aana ike mwala ke lahea, ta'e saena mola hunie a God ke lahea.

3

¹ ?Oto aena aana leune e to'ohuu, nga taa nge e diana liutaa huni ii'o mala nga iinoni ni Jiu? ?Na nga mei taa diana ni kei lae mai mwaanie tolahai ola aana torihesi'onga? ² Ii'onga mala iinoni ni Jiu e diana aana mo tala hunge. Eetana oto, a God e niie oto mai walana huni'emi mo Jiu uri emi ke lio i sulie. ³ Ma'alana ngaeta mo iini aamami mo Jiu ka'a hiiwalaimoli ike aana walana, ta'e leune e ka'a da ike uri a God ke toli'aasie mola mo heiholota'inge ingeie. ⁴ !Ha'ike oto oo'oo! Ma'alana ahutana mwala ko meni sai eero, ta'e nga taa a God e unue e to'ohuu oto, mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Mwala kei lio saie taane uri walamu ni e to'ohuu, na oodota'inge i'oe ke a'aila'asie mo iini ko upwesie leinge i'oe.* *Sam 51:4*

⁵⁻⁷ Ohe nga mo iini kei unue uuri, "Aelanga ikie ko si da mola hunie uri diananga a God ke ii'o haada'i oto liutaa, mala raa-raa ko ii'o haada'i liutaa i laona rodohono. Urine kie ko si da hunie mwala ke ha'apaina'aa a God lo'u liutaa." Oto mo iini kire ko ere takalo urine kire ko he'i dolosi lo'u uuri, "?Oto aana aelanga na eeronga ikie ko haata'inie mola diananga na walaimolinge a God, e ue ka'u a God ko saewasulikie na ko ha'aloikie

lo'u urine? !Leinge ingeie e ka'a oodo ike!" !Ha'ike eena mwae! !Heroheronga mola ni ngeena! E tohungē melisi mola na e oodo hunie a God ke leie aelanga. ⁸ Mala uri erenga ikire ke to'ohuu, ha'alaa e diana huni unue lo'u uuri, "Kie ke talei deu ta'ewau mola hunie mo ola diana ke rau." Ngaeta mwala kire ko ere aelasieu taane na kire ko unue uri ineu ni no ko unue mo ola urine. !Ta'e ha'ike! Eeronga mola ni ngeena, na e oodo taane mola hunie a God ke si ha'aloire.

Nga Ta'a-ta'a Iinoni E Ka'a Oodota'i Ike

⁹ ?Oto e ue? ?Uri i'emi mo Jiu ni emi diana i maana God lo'u liutaa aana ngaeta mwala? !Ha'ike oto oo'oo! Nou unu mangoa oto uri mo Jiu na mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike, kire mani ii'o oto i mamalutana nanamanga aana ooraha'aa. ¹⁰ Mala oto unulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i,

*Nga iini e ka'a oodota'i ike,
ma'alana nga ta'a-ta'a iini na ha'ike lo'u.*

¹¹ *Nga ta'a-ta'a iini hunie ke lio saie nga taa e oodo ha'ike,
na nga ta'a-ta'a iini e ka'a haitalea ike a God.*

¹² *Kire ko meni lae mango mola i sulie mo tala hai aaopa'i,
na kire ko meni deu aaela mango mola.*

*Nga iini na e ka'a da lo'u nga mei ola diana,
ma'alana nga ta'a-ta'a iini na ha'ike lo'u.*

Sam 14:1-3

¹³ *Luada e taha mola mala kilipwe'u e taha,
na ta'ena nga eeronga oto mola ko iisi-iisitaa mai mwaanie meada. Sam 5:9
Mo wala mala pulune mwaa ala-ala ko maa-maau mwaanie ngidude, Sam
140:3*

¹⁴ *na ngidude e honu oto mola aana ta'ena nga wala aaela huni waelie
mwala. Sam 10:7*

¹⁵ *Saeda e sai ta'ela'i oto mola lau-leu hunie horonga,*

¹⁶ *na ta'ena nga leu kire ko lae aana mwala ko deu oodoie mola mala-
malanga na si'oha'anga i tehula'ada.*

¹⁷ *Kire ka'a sai ii'o ni henuelama ike pe'ie mwala,*

Aesaea 59:7-8

¹⁸ *na kire ka'a sai ha'ama'u ike aana God.*

Sam 36:1

¹⁹ Oto ahutana mo wala ienini, uusuleni e lae i laona Uusu-uusu Maa'i, na mo Ha'atolanga a God ni otona. Na kie mani saie oto uri nga taa mo Ha'atolanga e unue, e unue oto hunie mwala ni Jiu nge kire ii'o i mamalutana mo Ha'atolanga ngeena. Aena urinena, nge nga ta'a-ta'a iini aada mo Jiu e sa'a unue ike uri ingeie e ka'a lae takalo. Oto ahutana mwala aana walumalau, ma'alana mo Aapoloa Aaopa wa mo Jiu, ta'e kire mani sai lio saie mola uri e malisine oto a God ke leire. ²⁰ Nga ta'a-ta'a iini e sa'a ii'o oodota'i ike i maana God i tehula'ana ko lulu i sulie mo Ha'atolanga. Aana mo Ha'atolanga ngeena e da mola hunie kie ke lio saie mo ooraha'aanga ikie ni ngeena.

Ha'amotaahinge Ikie

E Hule Aana A Kraes

²¹ Ta'e ie a God ko haata'inie tolaha ni oodota'inge ingeie nge e asuie mwala ke ne'i iinoni oodota'i i maana. Mo Ha'atolanga a Mosis na mo Uusu-uusu Maa'i mo propet kire lae pe'i ere i sulie mei olana, ta'e ma'alana ke urine na oodota'inge i maana a God e ka'a uure ike mai mwaanie lulu i sulilana mo Ha'atolanga ngeena. !Ha'ike! ²² A God maraana oto ko esuie

mwala e hiiwalaimoli aana Jisas Kraes, kire ke ne'i iinoni oodota'i i maana. Na nga ta'a-ta'a mei ola e ka'a aaopa ike i matolana mo Jiu na mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike. ²³ Aana ahutaka mo iinoni kie mani ooraha'aala mango mola, na kie mani ha'ataulie mo tolaha manikulu'e a God. ²⁴ Ta'e aana a God e aamasikie mone, nge e sae'aasie ooraha'aa mwaanikie na kie oodota'i oto i maana. Ikie maraaka kie ka'a asuie ike nga mei ola hunie kie ke oodota'i urine, ta'e niinge a God ni ngeena aana e uusunge'inie mai a Jisas Kraes hunie ke luhesikie mwaanie ooraha'aa. ²⁵ A God e toli'aasie a Jisas hunie ke mae mala nga uunu-olanga hunie ke toolea ha'aloinge haahie mo ooraha'aanga ikie na hunie ke ha'amangoa saewasunge ingeie aani. Oto ie kie ii'o oodota'i oto i maana God aana kie hiiwalaimoli uri a Jisas e mae honotaka. A God e asuie leune urine huni haata'inie uri leinge ingeie e tohungai oodota'i. Aana ma'alana a God e ka'a sai ha'aloie ike mwala lau-leu haahie mo ooraha'aanga ikire oto wau i na'o, ²⁶ ta'e ie e leie a Kraes haahie ooraha'aanga ahutana mwala ni welumalau. Oto i leune a God e haata'inie oto leinge ingeie e oodota'i taane, na e tohungai melisi na e oodo hunie ahutana mwala kire hiiwalaimoli aana Jisas ke ne'i iinoni oodota'i oto i maana maraana.

²⁷ ?Oto uri kure sai ere tooha'inikure uri kure da mei ola diana hunie a God ke saeto'o aakarue? !Ha'ike oto oo'oo! ?Wa uri kure sai ii'o oodota'i i maana a God aena aana kure ko lulu i sulie mo Ha'atolanga? !Ha'ike lo'u! Ta'e oodota'inge ikure mei niinge a God mola aana kure hiiwalaimoli aana Jisas. ²⁸ Aana iinoni e sai ne'i iinoni oodota'i i maana God mola aena aana e hiiwalaimoli, na e ka'a ike i sulie uri ko lulu i sulie mo Ha'atolanga. ²⁹ ? Wa e ue? ?Uri a God ko aalaha mola haahie mo Jiu? !Ha'ike! A God e paine no'one haahie mo iini nge ikire nga mo Jiu ha'ike. ³⁰ Aana e ta'a-ta'a God mola ni e paine haahie walumalau. Na ahutana mo iini ko hiiwalaimoli, ma'alana mo Jiu wa nga mo Jiu ha'ike, ta'e ingeie mola ni ko da kire ke ne'i iinoni oodota'i i maana. ³¹ ?Oto e ue aana mo Ha'atolanga a God? ? Uri hiiwalaimolinge ikie ko unue uri ikire mo ola mwaakule mola? !Ha'ike oto oo'oo! Ta'e kie ko haata'inie uri mo Ha'atolanga ngeena kire tohungai oodo hule aana e aasa hunie nga iinoni ke ii'o oodota'i ta'ingelu mala mo Ha'atolanga a God e unue, ta'e a Jisas ha'alaa.

4

Uure Oto I Aehotalana Ta'e

Hiiwalaimolinge Mola Ni E Ne'ie

Ta'a-ta'a Tala Takoie Oodata'inge

¹ ?Ha'alaa e ue aana tohungana oto weuwemami mo Jiu, a Ebrahim?
² Mala uri a God ko unue uri a Ebrahim e ne'i iinoni oodota'i i tehula'ana mo esunge diana e asui'i, nge a Ebrahim e to'o aana mei ola ni tooha'inie haahie. !Ta'e ha'ike! E sa'a tooha'inie ike i maana God ³ aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *A Ebrahim e hiiwalaimoli aana God, na aena urinena nge e ne'i iinoni oodota'i i maana a God.* *Jenesis 15:6* Oto kolu leesie uri oodota'inge mei niinge a God, na nga mei ola mola hunie mwala ke tarie aana asunge ikire ha'ike.

⁴ Ne ke ha'amalaa aana mwane nge ko esu huni to'oha. Maholo a mwaena ko esu mango, nge poro paine ingeie ke si waaie haahie nga taa e asuie ngeena. Na waaite nge a mwaena ko terie, e ka'a hele aana ike mala uri nga niinge mola mwaakule hunie, ta'e ko hele mei to'oha mola haahie nga taa e asuie ni ngeena. ⁵ Nge e urine lo'u aana ii'onga mala iinoni

oodota'i i maana God, aana mei olana e ka'a ne'ie ike mei ola nge mwala kire sai terie aana asunge diana ikire, ta'e mei niinge a God mola hunie mo iini kire hiiwalaimoli aana. Na ma'alana ikire nga mo iinoni aaela oto uri taa, ta'e aana hiiwalaimolinge ikire mone, nge a God ko niie oodota'inge ingeie hunire. ⁶ Ta'a-ta'a mei ola ngeena a Deved Inemaui e ere i sulie ka'u no'one. Aana e ere i sulie ha'adiana'anga a God hunie mwala maholo e niie oodota'inge ingeie hunire, ma'alana kire ka'a asuie ike nga mei ola hunie kire ke malisine ha'adiana'anga ngeena. ⁷ Aana a Deved e te'uri,

*Mwala nge a God e sae'aasie oto mo takalonga ikire,
na e ha'amangoa oto mo ooraha'aanga ikire,
kire kei ilenimwa'e oto liutaa.*

⁸ *Na iinoni nge a God e pulongosie oto mo roro'anga ingeie,
kei tohungei ilenimwa'e.*

Sam 32:1-2

⁹ ?Oto e ue aana tolahai ilenimwa'enga ngeena? ?Uri ilenimwa'enga ngeena mei ola mola hunire mo iini nge kire hele aana torihesi'onga? ! Ha'ike! Ta'e mei ola oto hunie ahutana mwala, ma'alana kire hele aana torihesi'onga wa ha'ike. Kolu sai ere urine aana kolu leesie oto Uusu-uusu Maa'i nge e unue uuri, *A Ebrahim e hiiwalaimoli aana God, na aena urinena nge e ne'ie iinoni oodota'i i maana a God.*

Jenesis

15:6 ¹⁰ ?Na maholo uri taa ni a God e ere urine? ?Uri a God e ere urine oto wau i na'ona a Ebrahim e hele aana torihesi'onga, wa taane mai purine e torihesi'o? A God e ere urine maholo a Ebrahim e ka'a hele aana ue torihesi'onga. ¹¹ Iau, maholo na a Ebrahim e ka'a hele aana ue torihesi'onga, e hiiwalaimoli oto aana God, nge a God e si niie oodota'inge ingeie maraana hunie. Na aana mo helisi lo'u mei puri, nge a Ebrahim e si hele aana lo'u torihesi'onga mala ha'a-ara aana uri a God e unue oto uri ingeie nga iinoni oodota'i. Aena urinena nge a Ebrahim domana oto tohungei aamana ahutana mwala kire hiiwalaimoli aana God, na aena hiiwalaimolinge ikire, nge kire ne'i iinoni oodota'i i maana God ma'alana kire ka'a hele aana ike torihesi'onga. ¹² A Ebrahim ingeie oto tohungei aamameelu mo iini nge melu hele aana oto torihesi'onga na melu hiiwalaimoli no'one aana God aana ta'a-ta'a hiiwalaimolinge nge e to'o aana maholo na e ka'a hele aana ue torihesi'onga.

Haiholota'inge A God

Ola Nana Kira Hiiwalaimoli

¹³ A God e haiholota'inie hunie a Ebrahim na mo weuwana mai puri uri kei niie walumalau nada. Ta'e e ka'a asuie ike leune urine i tehula'ana a Ebrahim e lulu i sulie mo Ha'atolanga. !Ha'ike! Ta'e e asuie mola aena aana a Ebrahim e to'o aana oodota'inge nge niilana ko lae hunie mo iini kire hiiwalaimoli aana God. ¹⁴ Mala uri a God ke niie mei heiholota'inge ngeena mola hunie mwala nge kire ko lulu i sulie mo Ha'atolanga, ha'alaa hiiwalaimolinge aana a God ngeena mei ola mwaakule mola eena. Na mala uri ke urine oto, ha'alaa haiholota'inge ngeena e ne'i ola mwaakule no'one. ¹⁵ Iau, mala ko urine, e ne'i ola mwaakule mola ni ngeena, aena aana mo Ha'atolanga ko si da a God ko haata'inie saewasunge ingeie, aana mwala ko deu hu'isie mo Ha'atolanga ngeena mola tarau. Ta'e mala uri nga mo Ha'atolanga ke su'uri ii'o lo'u, ha'alaa nga iini hunie ke dau hu'isie ha'atolanga ha'ike no'one.

¹⁶ Aena mei olana nge haiholota'inge ngeena mei ola mola i sulie hiiwalaimolinge. A God e asuie oto urine, uri hunie haiholota'inge ngeena ke ne'i niinge oto mola mwaakule, na e sai hule aana ahutana mo weuwana Ebrahim mai puri. E ka'a ola ike mola ikire mwala ko lulu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, ta'e e ne'ie oto mei ola hunie ahutana mwala e hiiwalaimoli aana God mala a Ebrahim e hiiwalaimoli aana. Aana ingeie oto weuwana ahutaka nge kie hiiwalaimoli aana a God, ¹⁷ mala a God e unue i sulie a Ebrahim i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Nou lio hilisi'o oto hunie o ke ne'i aamana mo komu ni iinoni oto hunge.* *Jenesis*

17:5 Oto i sulie haiholota'inge ingeie mone, a God e lio saie oto a Ebrahim mala weuwaka. Na a Ebrahim e hiiwalaimoli aana haiholota'inge a God, aena aana ingeie oto God nge e sai niie maurihe hunie mo iini e mae oto, na e sai ha'aholaa lo'u ta'ena nga ola haalu nge kire ka'a ii'o ue mai laona walumalau. ¹⁸ A Ebrahim e lae mola pe'i hiiwalaimoli aana a God na pe'ie noruto'onga aana huni esuie nga taa e haiholota'inie, ma'alana mei olana ke lio aasa lo'u hunie ke oa. Aena mei olana, nge a God e lio hilisie a Ebrahim hunie ke ne'ie aamana mo komu ni iinoni hunge oto mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Mwala aana komu ni iinoni i'oe kire kei hunge mala hee'une salo.* *Jenesis 15:5* ¹⁹ A

Ebrahim kara'inie oto tangalai helisi kei ehu aana na sapena ka'a a'aila'a oto. Na a Sera hu'e ingeie, e amara mola. Ma'alana e urine oto mola, a Ebrahim e ka'a mamaela'a ike aana hiiwalaimolinge ingeie. ²⁰ Maholo ko lo'onga'inie haiholota'inge a God, e ka'a ne'isae rue-rua'a ike lo'u aana, ta'e ko si hiiwalaimoli ngei-ngedi mola pe'ie paalahelana a God. ²¹ Aana e sai diana aana mola uri a God kei ha'a-oaie haiholota'inge ingeie. ²² *Aena urinena nge e ne'ie iinoni oodota'i i maana a God.* *Jenesis*

15:6 ²³ Na mei wala uuri, "e ne'ie iinoni oodota'i i maana a God" e ka'a lo'onga'inie ike mola ta'e a Ebrahim maraana, ²⁴ ta'e walaimolinge aana e aaluhikie no'one. Aana mei wala ienini ko pe'ikie, mo iini kie hiiwalaimoli aana God nge e ta'ela'inie a Jisas Aalaha ikie mwaanie maenga, hunie kie ke sai diana aana uri ikie no'one kie sai ne'ie iinoni oodota'i i maana God i tehula'ana hiiwalaimolinge ikie. ²⁵ Iau, a God e niie mai a Jisas uri hunie ke mae honotana mo ooraha'aanga ikie, oto e ta'e aaliho'i aana lo'u uri hunie kie ke ne'ie iinoni oodota'i i maana.

5

Hiiwalaimolinge Aana God Ko Da Kie Ko Ii'o Ni Ilenimwa'enga

¹ Oto aana ha'a-oodohilaka e lae oto urine i sulie hiiwalaimolinge ikie aana God, nge kie ko ii'o ni henuelama oto pe'ie a God. Walu ola urine e rau mola hunikie i tehula'ana a Jisas Kraes Aalaha ikie, ² aana ingeie mone e si da kie ko saie hahu'ana manata-diananga a God nge kie ii'o i lalo aana si'iri. Na kie ko tohungei ilenimwa'e oto aana kie noruto'o mola uri kie kei ii'o ruru pe'ie a God aana manikuluha'ana.

³ Na kie ko ilenimwa'e no'one haahie mo aasanga ko re'u-re'usikie i tehula'ana kie ko lulu i sulie a Kraes, aana kie saie oto uri mo aasanga urine nge ko da hunie kie ke uure a'aila'a lo'u liutaa. ⁴ Na maholo kie ko lae pe'i uure ma'uta'a urine, e haata'inie uri tolahaka e tohungei diana. Na aana tolahaka e tohungei diana urine mone, nge kie sai noruto'o aana haiholota'inge a God. ⁵ Na noruto'onga ikie ngeena e sa'a da ike hunie kie ke talei maa-maa'oohi mola mwaakule. Aana a God e haata'inie oto manata-diananga ingeie hunikie aana e uusunge'inie mai Li'oa Maa'i hunikie.

⁶ Aana tohungana maholo a God e lio hilisie, nge a Kraes e mae huni pe'ikie mo iinoni ooraha'aala huni lulu i sulie a God, aana kie ka'a sai pe'ikie ike maraaka urine. ⁷⁻⁸ Na leune kie sai leesie uri tolachana God e tohungai aaopa mwaanie mo iinoni, aana ikie mo iinoni, nga iini sa'a mwa'e-mwa'e ike huni mae honotana nga iinoni kohi. Wa ohe nga iini e sai mwa'e-mwa'e taane huni mae honotana nga tohungai iinoni diana. Ta'e a God oto e tohungai haata'i diana aana manata-diananga ingeie hunikie, aana a Kraes e mae honotaka ma'alana kie ii'o ue aana tala ni ooraha'aa. ⁹ Oto aena aana apune a Kraes e ha'a-oodohikie oto i maana God, nge kie sai diana aana oto liutaa uri maholo a God kei haata'inie saewasunge ingeie hunie kira ooraha'aala aana dinge ni leinge, ta'e aana maholona a Kraes kei tohungai leuhikie ni otona. ¹⁰ Hola'ina'o kie o'o'o mola mala mo maelonga a God. Ta'e i tehula'ana maelana a Kalena, nge e si da kie lae mai ne'i malahune. Aena leune e to'ohuu, na aana maholo ie kie ha'imalahune oto pe'ie a God, na a Kalena ko meuri i lalo aaka, nge kie sai diana aana oto uri a God kei ha'a-uurikie to'ohuu. ¹¹ Na ngaeta leu lo'u sapeitana walu ola ngeena, nge kie ko tohungai ilenimwa'e oto hiito'o aana a Jisas Kraes Aalaha ikie e asuie oto ha'imalahunanga ngeena hunikie pe'ie a God.

Maenga E Lae Mai Laona Walumalau I Tehula'ana A Adam, Ta'e Maurihe I Tehula'ana A Kraes

¹² Oto wau i na'o aana maholo ha'aholalana walumalau, eetana nga mwane a Adam e ooraha'aa ka'u, na aena leune nge tala ni ooraha'aa e ne'ie oto tolachana ahutana mo iinoni. Na aena aana a God e unue uri mo iini ooraha'aala kei mae, oto ahutana mo iinoni i laona walumalau kei mae, aena aana ahutada kire mani ooraha'aala oto. ¹³ A God e ka'a unue ike uri mwala ke roro'a aana mo Ha'atolanga aana maholo mo Ha'atolanga ha'ike ue. Ta'e ma'alana e urine, ooraha'aa e pwani ii'o oto mai laona walumalau i na'ona a God e niie mo Ha'atolanga hunie a Mosis. ¹⁴ Leesie ka'u nga taa e rau aana mo iinoni uure oto mai aana pongine a Adam lai hule aana pongine a Mosis. Kire ka'a haitohea ike mei wala nge a God e unue hunire mala a Adam e asuie, ta'e kire mani mae mola, na leune e haata'inie uri kire mani ooraha'aa.

A Adam, ingeie nge eetana nga mwane, domana oto nunune eetana nga mwane aana ha'aholanga haalu mei puri, aana nga taa kirerue a Adam na a Kraes kire asuie e to'ohie ahutana mwala. ¹⁵ Ta'e kirerue ka'a mani sada ike, aana ooraha'aanga a Adam e ka'a urihana ike niinge a God e nii mwaakule aana mai hunikie i tehula'ana a Kraes. E to'ohuu aana mo iini hunge kire mae i tehula'ana ooraha'aanga ta'a-ta'a iinoni ngeena. Ta'e niinge a God e paine lo'u liutaa. Aena aana manata-diananga ta'a-ta'a iinoni ngeena a Jisas Kraes mone, nge a God e niie mai niinge paine hunie mo iini oto hunge. ¹⁶ Ta'a-ta'a mei ooraha'aanga nge a Adam e asuie ngeena, nge e da uri a God kei leie mwala na kei ha'aloire. Ta'e hahu'ana niinge diana a God e nii mwaakule aana hunie mo iinoni, niinge ngeena ko da uri a God ke niie oodota'inge ingeie hunie mwala oto hunge, ma'alana mo ooraha'aanga ikire ke hunge lo'u uri taa. ¹⁷ E to'ohuu taane uri ooraha'aanga ta'a-ta'a iinoni a Adam, e da uri maenga ko peine haahie ahutana mwala. Ta'e mei ola nge ta'a-ta'a iinoni ngeena a Jisas Kraes e asuie, e paine lo'u liutaa. Aana maholo a Jisas e mousie nanamanga aana maenga e ka'a ha'a-oodohie mola takalonga i na'o ngeena, ta'e ko da kie ko helesie lo'u mo ha'adiana'anga paine lo'u liutaa. I tehula'ana a Jisas mone, a God e sapeie lo'u oodota'inge ingeie hunikie, na e unue kie kei meuri oto huu pe'ie, na kie kei aalaha pe'ie aana nanamanga paine ingeie.

¹⁸ Oto kie leesie oto uri e ta'a-ta'a iinoni mola nge e asuie ta'a-ta'a kele mei ooraha'aa, na aena leune oto nge a God ko lei mae aana ahutana mwala haahie. Na e urine lo'u aana e ta'a-ta'a iinoni e asuie ta'a-ta'a mei ola e tohungai oodo na e diana, na aena leune nge a God e sai niie oodota'inge na maurihe huu nana ahutana mwala i tehula'ana. ¹⁹ Iau, i tehula'ana ta'a-ta'a iinoni e haitohea God, nge ahutana mwala e ne'i iinoni ooraha'aa oto. Na e urine no'one lo'u, aana ta'a-ta'a iinoni e tola i sulie a God, oto ahutana mwala kire sai ne'i iinoni oodota'i oto i maana God.

²⁰ A God e niie mai mo Ha'atolanga aana Mosis hunie mwala ke lio saie uri ooraha'aanga kire ko lae pe'i esuie e tohungai aela. Ta'e maholo nge ooraha'aanga ko peine mola urine, manata-diananga a God ko si peine lo'u mola liutaa aana. ²¹ Oto ma'alana mo ooraha'aanga ikire ke to'o aana lo'u nanamanga huni horo mae aada, ta'e manata-diananga a God e nanama lo'u liutaa. Na aena aana asunge a Jisas Kraes Aalaha ikie mone, nge a God e da hunie kie ke ne'i iinoni oodota'i i maana, na hunie kie ke si hele aana maurihe huu.

6

Mauringe Pe'ie A Kraes

Ko Ha'amangoa Ne'isaenga Aela

Aana Ooraha'aa

¹ ?Oto nga taa nge kie kei unue? ?Uri kie ke talei oora-ooraha'aala mola hunie sae'aasinge na manata-diananga a God ke talei pei-peine mola? ² ! Ha'ike oto oo'oo! !Mau-meuringe ikie i laona ooraha'aanga e mae oto! Kie mae oto uri hunie kie ke toli'aasie tolaha ni ooraha'aanga ngeena. ?Oto kie ke si lae lo'u pe'i ii'o i laona ooraha'aa uri taa eena? ³ Nou saie uri omu sai diana aana taane mola uri maholo kie loto maa'i e haata'inie uri kie lado oto pe'ie a Jisas Kraes, na hule aana e urihana kie mae oto no'one pe'ie maholo e mae. ⁴ Maholo kie ko loto maa'i, e urihana oto uri sapeka na ahutana mo saehanalinge ni sape e mae tararuru oto pe'ie a Kraes. Na urine e urihana haitolinge'inilaka ko lae oto no'one pe'ie hunie a Mama'a ke ta'ela'ini kie oto no'one hunie mauringe haalu, mala e ta'ela'inie ka'u no'one a Kraes aana nanamanga paine mwaanie maenga.

⁵ Oto mala kie mae tararuru ka'u pe'ie, nge kie sai ta'ela'i tararuru oto no'one pe'ie. ⁶ Aana kie saie oto uri tolaha'i iinoni aela ikie oto i na'o, kire ui lakoma'inie oto pe'ie a Kraes i lengine po'u-po'u, uri hunie a God ke ta'aasie oto nanamanga aana ooraha'aa nge e o'o'o haahie mauriha'aka. Urine nge ooraha'aa e sa'a paine ike lo'u haahie sapeka, ⁷ aena aana maholo iinoni ko mae oto, e ii'o luheta'i oto mwaanie nanamanga aana ooraha'aa.

⁸ Na i sulie kie mae oto pe'ie a Kraes, kie hiiwalaimoli uri kie kei meuri oto no'one pe'ie. ⁹ Kie saie oto uri a Kraes e ta'ela'i oto mwaanie maenga na e sa'a he'i mae lo'u. Maenga e sa'a sakaahie lo'u. ¹⁰ A Kraes e mae hauta'ai mola huni ha'amangoa ooraha'aa, na e mauri oto lo'u huni ha'apaina'aa a God. ¹¹ Oto i'omu lo'u, omu ke lo'o-lo'onga'ini'omu maraamiu no'one urine, aena omu lado mone oto pe'ie a Jisas Kraes, oto ooraha'aa e sa'a sakaahi'omu ike lo'u, na omu ko meuri oto huni ha'apaina'aa a God.

¹² Mwaanie omu toitoli'aasie ooraha'aa e aalaha lo'u haahi'omu, uri hunie omu ke lae lo'u mola i sulie mo lo'onga'inge aela ni sape, aana sape mei ola nge e sai mae mola. ¹³ Na mwaanie omu toitoli'aasie nga leu aana sapemiu e asuie lo'u nga mei ola aela wa ke ne'ie lo'u mei sape huni eu'esuie ooraha'aa. Ta'e omu ke toli'aasi'omu oto ta'ingelu mola hunie a

God mala mwala e mae ka'u mwaanie tolahai ola aaela na kire he'i meuri lo'u huni esu nana. Oto omu ke niie ahutana mo aapa aana sapemiu hunie a God ke asuie walu ola diana aani. ¹⁴ Maholo omu ii'o i mamalutana mo Ha'atolanga i na'o, e aasa hunie omu kei mamalo mwaanie ooraha'aa, aana omu ka'a sai tola i sulie ahutana mo Ha'atolanga ngeena. Ta'e si'iri hahu'ana manata-diananga a God e luhesi'omu oto mwaanie ooraha'aa e aalaha lo'u haahi'omu.

Kie Ke Ne'i Koni-konihe

Aana Oodota'inge

¹⁵ ?Oto kie kei ue eena, aana hahu'ana manata-diananga a God e luhesikie oto mwaanie kie ii'o lo'u i mamalutana mo Ha'atolanga? ?Oto uri e diana mola hunie kie ke dau lo'u mola mala saeka? !Ha'ike! !E ka'a urine ike! ¹⁶ Omu saie ka'u oto uri maholo omu ko toli'aasi'omu maraamiu huni ii'o i mamalutana nga iini na huni lulu i sulie, iinoni ngeena oto kei aalaha haahi'omu na omu sa'a dau ike lo'u mala saemiu. Oto, i'omu mola maraamiu eena. Omu sai ii'o mola i memelutana ooraha'aa hunie ke horo maesi'omu, wa omu sai ii'o i memelutana a God hunie ke ha'a-oodohi'omu pe'ie maraana. ¹⁷ Hola'ina'o, i'omu mo koni-konihe a ooraha'aa ni ngeena. Ta'e ienini omu ko tohungei lulu i suli diana aana oto walaimolinge nge ha'a-uusulilemiu e lae aana, na aena leune kie ko tohungei paalahea God. ¹⁸ A God e ha'a-uuri'omu oto mwaanie nanamanga aana ooraha'aa, na e da oto omu ke ne'i iinoni eu'esu ingeie huni esuie nga taa e oodota'i.

¹⁹ No ko unu ha'amalaa aana mo koni-konihe na mo poro paine urine, aena aana omu meni saie oto tolahada na e mwada'u mola hunie omu kei rongo saie ne'isaenga nge no ko ha'a-uusuli'omu aana. Hola'ina'o, omu toli'aasie mola mo aapa aana sapemiu huni deu esunge mala koni-konihe nana ooraha'aa na tata'alanga, hunie aelanga ke paine lo'u liutaa. Ta'e maholo ienini ke su'uri urine lo'u. Omu ke toli'aasie oto mo aapa aana sapemiu mola huni deu esunge mala koni-konihe nana God huni esuie mo ola e oodo, hunie omu ke ii'o maa'i.

²⁰ Hola'ina'o, maholo omu ne'i iinoni eu'esu ue nana ooraha'aa, omu ka'a sare aapwasu ike aana oodota'inge a God. ²¹ ?Ta'e nga mei diananga uri taa omu hele aana i tehula'ana mo ooraha'aa nge omu deu-deu'i ngeena? !Nga mei ola ha'ike! Na hule aana si'iri omu ko si masa mola haahi'i. Tolahai ola urine, tolahai ola mola hunie maenga ni ngeena. ²² Ta'e ienini, a God e ha'a-uuri'omu oto mwaanie nanamanga aana ooraha'aa, na e da oto omu ke ne'i iinoni eu'esu nana. Na hue-huana leune oto mauriha'amiu ko ne'i ola maa'i oto, na omu ko helesie oto maurihe huu. ²³ Aana maholo iinoni e ii'o ue pe'ie ooraha'aa, waaitana oto maenga. Ta'e a God e sai nii mwaakule mola aana maurihe huu hunie ahutaka mo iini kie lado oto pe'ie a Jisas Kraes, Aalaha ikie.

7

Nanamanga Aana Mo Ha'atolanga E Mango Aana Maholo

Iinoni E Mae

¹ Maeni eesiku maa'i, sa'a mola omu meni saie mola nga taa no ko sare ere i sulie ie, sulie omu saie oto uri maholo iinoni ko meu-meuri ue ni mola ha'atolanga e to'o aana nanamanga haahie. ² Ha'amalalana aana keni e to'o poro, e haata'inie uri ho'osilana e lae pe'ie poro ingeie maholo kirerue ko meni meu-meuri ue. Ta'e mala uri poro ingeie e mae oto, a hu'e ngeena e ii'o luheta'i oto lo'u mwaanie ha'atolanga aana ha'arurunge eena. ³ Ta'e mala uri a hu'e ngeena kei lai ii'o pe'ie nga mwane aaopa maholo

poro ingeie e mauri ue, a hu'e ngeena ko deu hu'isie oto ha'atolanga aana ha'arurunge eena, na ha'atolanga e unue oto uri a keni ngeena ko mesi. Ta'e mala uri poro ingeie e mae oto, ha'alaa a hu'e ngeena e ii'o luheta'i oto mwaanie ha'atolanga aana ha'arurunge, na e sai to'o aana lo'u nga poro aopa.

⁴ Oto maeni eesiku maa'i, i'omu na e urine no'one. Aana mauringe lalahu'e i'omu e mae tararuru oto no'one pe'ie a Kraes, nge omu ii'o luheta'i oto mwaanie mo Ha'atolanga a Mosis eena, na kire ka'a to'o aana lo'u nanamanga haahi'omu. Oto a Kraes nge e ta'ela'i lo'u mwaanie maenga, ingeie ni e to'o aamiu ienini uri hunie omu ke aahu aana mo hue-huei ola diana a God. ⁵ Maholo kie o'o'o ue i sulie tolahaka maraaka, ooraha'aa e paine mola haahie sapeka hunie kie ke saeto'o aana walu ola e aapu nge mo Ha'atolanga e uure honosi'i. Oto kie lae pe'i esuie mola mo ola aela nge hule aana kire ko horo maesikie mola. ⁶ Ta'e aana kie mae mone oto pe'ie a Kraes, kie ii'o luheta'i oto mwaanie mo Ha'atolanga nge kire hele roro'ikie i na'o. Oto ienini kie sai esu oto aana tolaha haalu aani lulu i sulilana mola Li'oa Maa'i, na e ka'a ike lo'u aani lulu i sulilana mo ola lalahu'e kire uusu'i i laona mo Ha'atolanga.

Ha'atolanga A God E Haata'inie Ooraha'aanga Ikie

⁷ ?Oto nga taa nge kolu kei unue? ?Uri mo Ha'atolanga kire aela? !Ha'ike oto oo'oo! Mo Ha'atolanga mone ko si da kie ko saie uri kie ooraha'aala. Mala uri mo Ha'atolanga ke su'uri unue uuri, *Mwaanie o sae-saehanali, Eksodas 20:17* ha'alaa nou ka'a saie ike leune e aapu eena. ⁸ Ta'e ooraha'aa e toolea mo wala aana Ha'atolanga ngeena, na e da mola uri ne ke saehanalie walu ola e aapu ngeena, na uri ne ke sare liu holosie lo'u ahutana mo Ha'atolanga. Ta'e mala uri nga mo Ha'atolanga ke su'uri ii'o lo'u, ha'alaa ooraha'aa e ne'ie mola mei ola mwaakule. ⁹ Oto wau i na'o maholo nou ka'a saie ike ue mo Ha'atolanga, nou hii mala nou ii'o diana mola. Ta'e maholo no ko aehota saie oto mo Ha'atolanga a God, nge nou si lio saie lo'u uri nou ooraha'aala ni ngeena, na ne kei mae oto haahie. ¹⁰ Oto mo Ha'atolanga diana nge a God e nii'i mei uri hunie kire ke ha'a-uurieu, nge kire ko si horo'ieu mola aana kire haata'inie uri leileku kei lae. ¹¹ Iau, ooraha'aa e toolea mo wala aana mo Ha'atolanga na e eeroau huni deu hu'isi'i, hunie ne ke roro'a aani, na ne ke mae haahi'i. ¹² Ta'e ma'alana e urine, ahutana mo Ha'atolanga aana walana a God kire mani maa'i, na kire oodo, na kire diana.

¹³ ?Oto e ue? ?Uri mo Ha'atolanga diana ngeena ni kire ko horo maesieu? !Ha'ike! Ta'e ooraha'aa ni ko horo maesieu, ma'alana e asuie leune aana mo ola diana. Oto urine kie sai lio saie oto uri ooraha'aa mei ola uri taa, aana mo Ha'atolanga ko haata'inie uri ooraha'aa mei ola e tohungai aela ni ngeena.

Mo Ha'atolanga E Ka'a A'aila'a Ike Huni Ooho Honosie Ooraha'aa

¹⁴ Kie saie taane uri mo Ha'atolanga mo ola diana a God ni ngeena, ta'e ineu, iinoni ni welumalau mola na nou ii'o oto mola mala koni-konihe nana ooraha'aa. ¹⁵ Oto no ko teipu'o-pu'o mola i sulie nga taa ko reu i lalo aana mauringe ineu ngeena. Aana nou ka'a sai esuie ike nga taa no ko sare asuie, ta'e oto tarau no ko esuie mola nga taa nou ka'a sare asuie. ¹⁶ Maholo no ko sere'inie mo ola aela ta'e no ko esui'i mola, nge no ko haata'inie uri nou hiiwalaimoli uri mo Ha'atolanga e oodo taane. ¹⁷ Oto ineu maraaku ha'ike ni no ko esuie mei olana, ta'e tolaha ni ooraha'aanga e ii'o i lalo aaku ni ko deu urine. ¹⁸ Nou saie taane uri aana aapa ineu mala iinoni ni welumalau mola, nga mei ola diana ha'ike i lalo aaku. Aena aana ma'alana nou to'o

aana taane nga mo lo'onga'inge huni esuie nga mo ola diana, ta'e nou ka'a sai esui'i ike tohuku. ¹⁹ Mo ola diana nge no ko lo'onga'i ni esui'i, nou ka'a sai esui'i ike. Na mo ola aaela nou leledi'i, nge mo ola no ko esui'i tarau eena. ²⁰ Na aena aana no ko esuie mola mei ola aaela nge nou ka'a sare asuie, e lio mala uri ineu ha'ike ni no ko esuiena, ta'e tolahai ni ooraha'aa nge i lalo aaku ni ko esuie.

²¹ No ko si lio saie uri tolahai ola aaela ni oto ko peine haahieu. Ka'u, ma'alana nga mo maholo no ko sare asuie nga mei ola diana, ta'e mo ola aaela mola no ko esui'i. ²² I laona tohungana ne'isaenga ineu, nou ilenimwa'e mola haahie mo Ha'atolanga a God. ²³⁻²⁵ Na aana ineu maraaku, lo'onga'inge ineu uri ineu koni-konihe oto aana mo Ha'atolanga a God ni ie. Ta'e aapa aana uri ineu iinoni ni welumalau mola, nou ne'i koni-konihe taane oto nana ooraha'aa. Aana nou lio saie uri tolahai ola aaela ngeena ni ko lae pe'i esu i laona ahutana mo aapa aana sapeku, na tolahai ola aaela ngeena ko heiseuni pe'ie ne'isaenga diana ineu, hule aana no ko hii mala nou ii'o ni ho'o mala koni-konihe nana ooraha'aa. !Aama-aamasileku, aana no ko si'oha'a oto to'ohuu! ?A tei kei da ka'u hunie ne ke ii'o luheta'i mwaanie nanamanga aana ooraha'aa nge ko hane haahieu ienini na ko tooleau hunie maenga huu? !Ta'e paalahea God! Kie ke paalahea God aana ingeie oto kei esuie leune aana asunge a Jisas Kraes Aalaha ikie.

8

Li'oa Maa'i Ko Aalaha Haahie

Mo Iinoni A Kraes

¹ Oto ie a God e sa'a lei mae aaka ike, aena aana kie lado oto pe'ie a Jisas Kraes. ² Na aena aana kie lado mone oto pe'ie a Kraes, nge nanamanga aana Li'oa Maa'i e niie mauringe oto hunikie, na e da kie ii'o luheta'i oto mwaanie nanamanga aana ooraha'aa nge e sai horo'ikie. ³ Mo Ha'atolanga a Mosis e ka'a to'o aana ike nga nanamanga huni ta'aasie mo ooraha'aanga ikie urine, aena aana ikie mo iinoni kie ka'a sai tola i sulie ike mo Ha'atolanga ngeena. Ta'e a God e asuie leune hunikie maholo e uusunge'inie mai a Kalena hunie ke ne'i iinoni oto mala ikie mo iinoni ooraha'aala, ta'e mola aana ingeie e ka'a ooraha'aa ike. Oto aana a Kraes mone e ka'a ooraha'aa ike, nge leune e haata'inie uri e tohungai melisine oto a God ke lei maesikie mo iinoni ooraha'aala. Oto ma'alana e urine, a God e ka'a lei maesikie ike, ta'e e toli'aasie mola a Kraes hunie ke mae mala nga uunu-olanga huni ta'aasie mo ooraha'aanga ikie. ⁴ Urine a God e da uri mo Ha'atolanga ingeie e oa oto hunikie, aana Ha'atolanga ingeie e unue uri ahutana mo iini kire ooraha'aa ke mae. Oto aana a Kraes e mae oto mala nga uunu-olanga honosikie urine, nge kie ka'a ii'o ike lo'u i sulie tolahai iinoni aaela ni welumalau, ta'e kie to'o aana oto oodota'inge a Kraes, na kie ko lulu i sulie oto tala aana Li'oa Maa'i.

⁵ Mwala nge kire ii'o i sulie tolahai ola aaela aana walumalau, kire ne'isae paine haahie walu ola aaela aana walumalau. Ta'e mwala nge kire ii'o i sulie tolahana Li'oa Maa'i, ne'isaenga ikire e ii'o susu mola aana nga taa Li'oa Maa'i e saeto'o aana. ⁶ Mala nga iini ko ne'isae paine mola haahie tolahai iinoni aaela, nge kei maesie. Ta'e mala uri ne'isaenga iinoni ko ii'o susu mola aana Li'oa Maa'i, nge kei helesie maurihe na hanuelamanga i tehula'ana. ⁷ Mo iini kire ko ne'isae paine haahie tolahai iinoni aaela, nge kire ne'i maelonga oto hunie a God eena. Kire ka'a sai lulu i sulie oto mo Ha'atolanga a God aana e tohungai aasa hunie kire kei lulu i sulii'i. ⁸ Mwala

nge kire ii'o ue aana mo tolahai iinoni aaela urine, e tohungēi aasa hunie kire ke asuie nga mei ola ke to'ohie saena God.

⁹ Ta'e i'omu, omu ka'a ii'o ike lo'u aana mo tolahai iinoni aaela urine. ! Ha'ike oto! Omu ii'o oto i sulie tolahana a Li'oa Maa'i, aana Li'oa Maa'i a God e ii'o oto i lalo aamiu. Na mala uri nga iinoni e ka'a to'o aana ike Li'oa a Kraes i lalo aana, ingeie nga iinoni a Kraes ha'ike oto eena. ¹⁰ Oto aena aana a Kraes oto i lalo aamiu, ma'alana sapemiu kei mae aena aana mo ooraha'aanga i'omu, ta'e omu to'o aana maurihe oto aana omu ii'o oodota'i oto i maana God. ¹¹ Li'oa Maa'i a God nge e ta'e aaliho'i aana Jisas Kraes lo'u mwaanie maenga, na ingeie oto e ii'o i lalo aamiu. Na mala a God e ta'ela'inie sapena Kraes, nge kei ta'ela'inie lo'u sapemiu nge e mamaela'a, aana Li'oa Maa'i nge e ii'o i lalo aamiu.

¹² Oto maeni eesiku maa'i, kie to'o aana oto mei esunge huni esuie nana God ni ngeena. Oto e ka'a malisine ike lulu i sulilana lo'u mo tolahai iinoni ni welumalau. !Ha'ike lo'u! ¹³ Mala uri omu kei ii'o oto i sulie mo tolahai ola aaela urine, nge omu kei mae mola. Ta'e mala uri omu kei ii'o oto i sulie tolahana Li'oa Maa'i na uri omu kei toli'aasie oto to'ohuu mo tolahai ola aaela i'omu, nge omu ke si helesie maurihe huu. ¹⁴ Mwala nge Li'oa Maa'i a God ko na'oda, ikire oto mo kalena God. ¹⁵ Aana Li'oa Maa'i nge a God e niie oto huni'omu ngeena, e ka'a asuie ike hunie omu ke ma'u-me'u oto tarau mala koni-konihe nge e dau aaela. !Ha'ike! Ta'e a Li'oa Maa'i ko si da mola omu ke ne'i kalena God, na aana omu saie uri a God ko manata diana huni'omu urine, nge omu sai soie aana, "!"Mama'a! !Mama'a!" ¹⁶ Li'oa Maa'i ko unu ha'a-oaie tararuru pe'ie ne'isaenga ikie uri ikie oto mo kalena God. ¹⁷ Na aena aana ikie oto maeni kalena, kie kei helesie oto ahutana to'o-to'olana a God nge e looha'ini'i nana a Kalena, a Kraes, na e looha'ini'i no'one naka mo eesine a Kraes, aana ikie no'one mo kalena God. Kie kei helesie oto no'one manikulu'anga ta'au i Lengi nge a Kraes e hele aana oto, aena aana ikie, kie ko sapesalu no'one mala a Kraes e sapesalu ke'u.

Sapesalunge Ko Toolekie Si'irini E Ka'a Hi'e Ike Mala Manikulu'anga Kie Kei To'o Aana

¹⁸ Nou sai diana aana uri walu ola nge kie ko sapesalu eeni aana maholo ienini, walu ola mwaakule mola ni ngeena, aana kie ko lo'onga'inie tohungēi mei menikulu'anga nge a God e looha'inie naka. ¹⁹ Ta'e-ta'ena nga ola a God e ha'aholaa ko maa-maa'oohi pe'i to'ue luada huni leesie haata'inilana manikuluha'ana mo tohungēi kalena God. ²⁰ Aana ma'alana walu ola aana ha'aholanga e sere'inie ke aaela mala si'iri, ta'e kire mani lae aaela oto wau i na'o, aana ikire no'one kire ii'o i hahana ha'aloinge a God e asuie aana Adam na Iv. Ta'e maholo a God e asuie leune, e niie no'one mei ne'isaenga diana uri aana nga maholo kei lae mai, ²¹ walu ola e ha'ahola'i kei diana aaliho'i lo'u na kei ii'o luheta'i taane mwaanie aaelanga na mwaanie maenga nge ko da kire ko ii'o ni ho'o hule mai si'iri. Na leune kei oa hunie walu olana maholo ikie mo kalena God kie kei hola'i ii'o luheta'i oto ta'ingelu mwaanie aaelanga, na kie kei ii'o oto aana manikuluha'ana a God.

²² Aana kie saie uri hule mai si'iri, ahutana walu ola aana ha'aholanga ko ngara-ngara ue pe'i sapesalunge, mala hu'e ko sapesalu hunie to'o-mwelanga. ²³ Na ta'e mo olana ha'ike ni ko ngara-ngara urine, ta'e ikie no'one kie ko ngara-ngara mola i manataka. Aana a God e niie Li'oa Maa'i hunikie mala nga na'ohai niinge ingeie, na kie ko maa'oohi susuto'o hunie a God ke ha'a-ahue konilaka hunie kie ke ne'ie mo tohungēi kalena. Na leune kei reu aana maholo a God kei oolisie sapeka pe'ie mei sapei ola

haalu. ²⁴ A God e ha'a-uurikie oto, na aani hiiwalaimolinge aana walana, kie ko si maa-maa'oohie mola mo ola e unue kei nii'i naka. Nga iini sa'a talei maa-maa'oohie ike mei ola e rau mango oto, ta'e kei maa'oohie mola mei ola e ka'a rau ue. Na ikie, kie ka'a leesie ue nga taa kie ko maa-maa'oohie ngeena, ta'e kie ko maa-maa'oohi susuto'o mola. ²⁵ Ta'e aena aana kie hiiwalaimoli uri kie kei haro to'o aana taane mo ola nge kie ka'a leesi'i ue, nge mone kie ko haro maa-maa'oohi susuto'o mola ue.

²⁶ Na mala a Li'oa Maa'i ko pe'ikie huni maa'oohi susuto'o urine, nge ko pe'ikie no'one aana ta'ena nga ola lo'u kie ko mamaela'a oto aani. Kie ka'a saie ike nga taa kie ke aarenga'i hunie, wa uri kie kei aarenga'i uri taa. Oto Li'oa Maa'i maraana e lae pe'i aarenga'i talaka aana mo wala hule aana ikie na kie ka'a sai'i. ²⁷ Ta'e a God e saie mola ne'isaenga ikie mo iinoni, na e saie taane lo'onga'inge Li'oa Maa'i maholo ko aarenga'i talaka mo iinoni a God, aana Li'oa Maa'i ko aarenga'i talaka aana tohungana tala nge a God e saeto'o aana.

²⁸ Na kie saie lo'u uri a God ko esu i lalo aana ahutana walu ola ko reu-reu hunie ke ha'adiana'akie, mo iini e soikie oto i sulie oala'inge ingeie na kie ko manata diana hunie. ²⁹ Aana uure mai na'o, a God e manata'inie oto mwala ingeie, na e oala'inie hunie kire ke mani urihana a Kalena, hunie a Kalena kei ne'ie na'ohai mwane aana mo eesine oto hunge. ³⁰ Na mwala nge a God e oala'i urine hunire oto uure mai na'o, e mani soire oto lo'u mai i saana. Na e da oto hunie kire ke mani ne'i iinoni oodota'i i maana, na e niie oto manikulu'anga ingeie hunie ahutada mango.

Nga Mei Ola E Ka'a Nanama Ike Hunie Ke Oopakie Mwaanie Manata-diananga A God Hunikie

³¹ ?Oto nga taa nge kie kei unue aana mo olana? ?Mala uri a God ke ii'o pe'ikie, a tei nge kei roro'a uure honosikie? ³² A God e ka'a saenie ike nga mei ola mwaanikie, ka'u hule aana e toli'aasie a Kalena hunie ke mae huni ha'a-uurikie. Oto leune ko haata'inie uri a God kei tohungai nii mwaakule mola aana ahutana mo ola diana ingeie hunikie. ³³ ?A tei ni kei roro'a uusuikie haahie mei ooraha'aa? ?Uri a God? !Ha'ike oto oo'oo! Ikie mo iini nge a God e lio hilisikie oto, na a God maraana oto e unue uri kie oodota'i mola. ³⁴ ?Oto a tei lo'u e to'o aana nanamanga hunie ke unue uri kie takalo na kei lei mae aaka? ?Uri a Kraes? !Ha'ike lo'u! A Kraes ha'alaa e nanama urine. Ta'e a Kraes e mae ka'u honotaka, na e he'i meuri lo'u hunikie, na ko ii'o aana ii'o-ii'oha paine i pwalo-pwalona God, na hule aana a Kraes ko ei'eitanai talaka. ³⁵ ?Na nga mei taa ni e sai oopakie mwaanie manata-diananga a Kraes? ?Uri a Kraes kei sere'inikie maholo kie ko si'oha'a, wa kie ko lae oodoie aasanga, wa aana mwala ko teunge'inikie, wa aana kie ko maesie hiolo, wa kie ka'a to'o aana ike nga mo sala, wa mwala ko horo maesikie? ?Uri walu ola urine ni kire sai oopakie mwaanie manata-diananga a Kraes? !Ha'ike oto oo'oo! ³⁶ Mwala kei waelikie taane urine, aana nga iini e ere takoie a God i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Mwala ko sare horo'i'emi mola i suli hei dinge i tehula'amu, na kire ko lo'o-lo'onga'ini'emi mola mala mo sipu huni hunu maesi'i.* **Sam 44:22**

³⁷ Ta'e ma'alana walu ola urine ke hite-hite aaka lo'u, kie ke a'aila'asie mola ta'ingelu walu olana aena aana a Kraes e manata diana hunikie. ³⁸ Iau, nou tohungai hiiwalaimoli aana uri nga ta'a-ta'a mei ola e sa'a oopakie ike mwaanie manata-diananga a God. Manata-diananga a God kei ii'o oto huu aaka, ma'alana uri kie ke mauri wa kie ke mae lo'u. Na ma'alana mo ensel wa mo li'oa aela wa mo aakalo wa mo wesi wa mo

hi'ona wa mo ola nanama lo'u urine, ta'e e aasa oto hunie kire ke oopakie mwaanie manata-diananga a God hunikie. Ma'alana nga mei ola ke ii'o oto molana wa ke si haro lae mai, ³⁹ na ma'alana nga nanamanga lo'u uri taa ta'au i Lengi wa lo'u mei aano, ta'e e aasa oto hunie ke oopakie mwaanie manata-diananga a God. Iau, ma'alana nga mei taa lo'u aana mo ola a God e ha'ahola'i, na e ka'a sai oopakie oto mwaanie manata-diananga a God nge a Jisas Kraes, Aalaha ikie, e haata'inie oto hunikie.

9

A God Mola E To'o Aana Nanamanga Huni Lio Hilisie

Kira Tei Kei Ne'i Iinoni Ingeie

¹⁻³ Ta'e ngaeta mei ola ko da uri no ko tohungai saehuu lo'u liutaa, aana mwala ineu mo Jiu kire ii'o oto loosie maenga huu. Ineu iinoni a Kraes na a Li'oa Maa'i ko ere ha'a-oaie uri manataku e taha mola. Oto no ko ere to'ohuu ni ie, na nou ka'a eero ike aana no ko unue uri salunge ineu ngeena ka'a mou-mou ike mwaanieu. Na hule aana saeku uri ha'aloileku ke lae oolisire hunie kire ke lae mai meuri huu oolisieu, ha'ala ke diana. Ma'alana ne ke oopa mwaanie a Kraes oolisire, nge e diana mola aaku aana no ko tohungai aamasire, aana ikire oto mo tohungai iinoni ineu, na mwala oto aana uluhe ineu. ⁴ Ikire oto mwala a God e lio hilisire ka'u, na e toolera oto mala mo kalena, na ikire no'one kire leesie oto manikuluha'ana. A God e ne'isae moute'i oto pe'ire aana mo heiholota'inge, na e niie mo Ha'atolanga a Mosis oto hunire, na e haiholota'inie mo niinge diana hunire, na e ha'a-uusulire aana tolaha ni palonga. ⁵ Mo weuwada oto i na'o mala a Ebrahim na a Aesak na a Jakob, ikire mo na'ohai mwane nge a God e lio hilisire, na a Kraes e hute oto no'one mai mala iinoni aana komu ikire ngeena. Na ingeie oto a God, na ko aalaha haahie ta'ena nga ola, na e diana hunie kie ke paalaha taraure'i oto di. !Iau! !Ke urine oto!

⁶ ?Oto e ue? ?Uri a God e pulongosie oto mo heiholota'inge ingeie huni ha'adiana'aa mo Jiu? Ha'ike oto oo'oo, aena aana e ka'a ike ahutana mwala ni Jiu oto uri ikire mo iinoni a God. ⁷ Na e ka'a ike uri ahutana mwala nge kire hute mai aana komu a Ebrahim ni oto uri ikire mo tohungai kalena. Aana ma'alana ngaeta mo mwela lo'u kire hute aana a Ebrahim, ta'e a God e haiholota'i hunie a Ebrahim uuri, *Tohungana komu i'oe kei uure mola mai mwaanie a Aesak.*

Jenesis 21:12 ⁸ Oto e ka'a ike ahutana mo iini e hute aana komu e uure aana mei epu a Ebrahim ni uri ikire mo kalena God. Ta'e mo tohungai kalena God, ikire oto mo iini kire hute aana komu aana hiiwalaimolinge a Ebrahim. Aana ikire oto kire hiiwalaimoli aana haiholota'inge a God mala a Ebrahim no'one e hiiwalaimoli aana haiholota'inge a God ⁹ maholo e unue hunie a Ebrahim uuri, *Aana halisi meine ne kei he'i ooli lo'u mei, na aana maholona a Sera e ha'ahutaa oto kele mwela mwane.*

Jenesis 18:10
¹⁰ Na e urine no'one aana e ro iu nge kire hute aana a Ribeka na poro ingeie a Aesak, weuwemami mo Jiu. ¹¹ Maholo na kirerue ka'a hute ue, ta'e a God e lae oto mola i sulie oala'inge ingeie, na e lio hilisie ta'a-ta'a iini aana ro mwelana. Aana maholona, na nga iini aadarue e ka'a da ue nga mei ola diana, wa ke dau hu'isie nga mei ola. ¹² Ta'e ma'alana e urine, a God e te'uri hunie a Ribeka, *Na'ohai mwela i'oe kei esu nana ruana nga mwela i'oe.* *Jenesis 25:23* Leune ko haata'inie uri a God e ka'a lio hilisie ike a Jakob i sulie nga mei ola diana e asuie, ta'e lio-hilisinge a God e lae mola i sulie oala'inge ingeie maraana. ¹³ Na i laona mo Uusu-uusu Maa'i,

a God e ere lo'u i sulie lio-hilisinge ngeena uuri, *Nou manata diana hunie a Jakob, ta'e nou leledie a Iso.* **Malakae 1:2-3**

¹⁴ ?Oto nga taa nge kie kei unue? ?Uri a God e lae takalo mwaanie oodo-oodonga aana leune? !Ha'ike oto oo'oo! ¹⁵ Aana a God e ere luhesie tolahana hunie a Mosis uuri, *Ne kei aamasie taane nga iini no ko sare aamasie, na ne kei pe'ie taane nga iini no ko sare pe'ie.* **Eksodas 33:19**

¹⁶ Oto maholo a God ko lio hilisie nga iini mala iinoni ingeie, nge lio-hilisinge ngeena e sa'a lae ike i sulie nga taa iinoni ngeena e saeto'o aana wa mei esunge uri taa e asuie, ta'e a God ko lae mola i sulie aamasinge ingeie maraana. ¹⁷ Na urine lo'u, mala uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i, a God e unue hunie inemauri wau i Ijip uuri, *Nou ha'a-uuresi'o hunie uri o ke ne'i inemauri peine, ta'e nou esuie mola urine uri hunie ne ke haata'inie nanamanga ineu maholo ne kei a'aila'asi'o. Urine nge ahutana mwala i laona walumalau kire ke si saie uri nou peine lo'u liutaa.* **Eksodas 9:16** ¹⁸ Oto kolu leesie uri maholo a God ko sare aamasie nga iini, e sai aamasie mola, na mala uri ko sare da saena nga iini ke hau mwaanie e rongong hunie, nge e sai esuie no'one urine.

¹⁹ Oto nou saie mola uri nga iini hikemiu kei dolosi eeku uuri, “?Mala ko urine oto, e ue ka'u a God ko haro unu-unue mola uri kie takalo? ?A tei e sai heitelili honosie nga taa a God e saeto'o aana?” ²⁰ !Ha'ike eena mwae! ?Uri o lo'onga'inie uri i'oe, o sai ere oolisia a God? !E aasa oto oo'oo! Mei ola kire aadumie mola e sa'a unue ike hunie iinoni nge e aadumie uuri, “?E ue o eedu uurini eeku?” ²¹ Iinoni nge ko eedu-eedu e sai esuie mola ta'ena nga mei ola i sulie saena, hule aana e sai eedumie mola e ro nime hai aropa'i aana ta'a-ta'a rotoi ei. E sai esuie mola ngaeta nime hunie ke lio kahi malisine mo ngeuhe paine, na ngaeta iini lo'u hunie ngaunge mola i suli dinge.

²² Oto e sada no'one mola mala nga taa a God e asuie, aana ikie mo iinoni kie urihana mola mo nime a God e aadumi'i. Mala uri a God ko sare haata'inie saewasunge ingeie na uri hunie mwala ke leesie sakanga aana ha'aloinge e asuie, nge leu i sapena a God ni ngeena. Ta'e mala uri a God ko haro lae rako mola pe'ie saewasunge ingeie, ma'alana uri e malisine oto ke saewasulie mwala ngeena na ke horo suuhe'inire, nge leu i sapena lo'u ni ngeena. ²³ Na leu i sapena lo'u, mala uri ko sare haata'inie oto manikuluha'ana aana mwala nge e aamasire. Mwala nge e aamasire ngeena, ikire oto e lio hilisire hunie kire ke ii'o pe'ie aana leu e manikulu'e ta'au i Lengi. ²⁴ !Na ikie oto mwalana! A God e soikie mai i saana uure mwaanie ta'ena nga komu ni welumalau, na e ka'a ike mola mwaanie mo Jiu, ta'e mwaanie no'one mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike. ²⁵ Aana a God e ere i sulie mo Aapoloa Aaopa i laona Uusu-uusu Maa'i a Propet Hosea aana e te'uri, *Mwala nge ikire nga mwala ineu ha'ike i na'o, nge ne kei haara'inire uuri, “!Mwala ineu!” Na mwala nge nou ka'a manata diana ike hunire i na'o, nge ne kei haara'inire aana, “!Mwala nou tohungai manata diana hunire!”* **Hosea 2:1,23** ²⁶ Na e unue lo'u uuri, *Aana leu nge nou ere ka'u hunire uuri, “I'omu ngeena nga mwala ineu ha'ike,” ta'e aana leune no'one mwala kei he'i haara'inire lo'u uri ikire mo kalena God nge e ii'o huu.* **Hosea 1:10** ²⁷ Na a Propet Aesaea e ere i sulie mwala ni Israel aana e tola tahanga'inie mei wala uuri, *Ma'alana mwala ni Israel kire ke hunge lo'u mala u'uune oone wai sulie oone, ta'e ha'a-uurilana toota'i iini aada mola kei lae.* ²⁸ Aana e sa'a tewa ike lo'u na a God kei ha'aloie oto ahutana walumalau ienini. **Aesaea 10:22-23** ²⁹ Oto mala a Propet Aesaea e unue ka'u lo'u i sulie mo Jiu uuri, *Mala uri a God*

Hahu'ana Nanama, e ka'a toli'aasie toota'i iini aana mo mwela ikie ke oore mwaanie ha'aloinge ingeie, na kie suu mango oto mala e ro hanue aaela i Sodom na i Komora eena. Aesaea 1:9

Ikie No'one Kie Ke Lio Hilisie A God

³⁰ Oto nga taa nge melu ko unu-unue e uuri mola. Mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike na kire ka'a ari'apasie ike uri kire ke oodota'i i maana God, kire ne'i iinoni oodota'i oto i maana God mola aana kire hiiwalaimoli aana Kraes. ³¹ Ta'e mwala ni Israel nge kire ari'apasie uri kire ke lulu i sulie mo Ha'atolanga uri hunie kire ke oodota'i i maana God, kire ka'a dau oodoie ike. ³² ?Aana e ue nge kire ka'a dau oodoie? Kire ka'a dau oodoie ike aena aana kire ko eri'apasie mola uri kire ke asuie mo esunge oodo na kire ka'a lulu i sulie ike tala ni hiiwalaimolinge aana God. Oto aana kire ka'a lo'onga'inie uri oodo-oodonga e ne'ie mola mei ola aana hiiwalaimolinge, nge kire domu mala iinoni e tataro aana hau. ³³ A God e ere i sulie maenga a Kraes i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *!Omu ke rongu ka'u! No ko ha'a-uuresie nga iini i Jerusalem nge e urihana hau ni ha'atataro, na kei da mwala kei dou-domu. Ta'e nga iini nge ko hiiwalaimoli aana, e sa'a roro'a norudile ike. Aesaea 8:14, 28:16*

10

¹ Maeni eesiku maa'i, mei ne'isaenga e paine i laona manataku na mei ola no ko aarea a God hunie oto tarau, nge hunie a God ke ha'a-uurie ahutana mo Jiu. ² Nou saie uri ikire mo Jiu ko eri'apasie to'ohuu huni lulu i sulie a God, ta'e kire ka'a hahu'ei saie ike tohungai tala. ³ Kire ka'a saie ike tala a God e oala'inie hunie mwala ke ne'i iinoni oodota'i i maana, oto kire ko eri'apasie mola hunie kire ke ne'i iinoni oodota'i aana lulu i sulilana mo Ha'atolanga. Ta'e aana kire ko noruto'o mola aana Ha'atolanga urine, nge kire ka'a tola i sulie ike ne'isaenga a God wa kire ke lae i sulie tala e oala'inie hunie mwala ke ne'i iinoni oodota'i i maana. ⁴ Ta'e a Kraes e ha'a-oaie oto mo Ha'atolanga ta'ingelu, na aena aana e ha'amangoa oto tala takoie oodota'inge aana mo Ha'atolanga urine, nge ahutana mo iini kire noruto'o aana a Kraes, kire ko ne'i iinoni oodota'i oto i maana a God.

⁵ E to'ohuu oto, aana a Mosis maraana e ere no'one i sulie aasanga aana tala takoie oodota'inge aani lulu i sulilana mo Ha'atolanga uuri, *Iinoni nge ko sare to'o aana maurihe haahie tola i sulilana mo Ha'atolanga ienini nge ke dau oto i sulie ahuteni ha'ala. Levitikas 18:5* ⁶⁻⁷ Ta'e oodota'inge nge ko uure mai aana hiiwalaimolinge, e aaopa. Mo Uusu-uusu Maa'i a Mosis ko ere i sulie oodota'inge ngeena uri mei ola e mwada'u hunie mwala ke to'o aana. E unue uri e ka'a ne'ie ike mei ola e tohungai aasa hunie iinoni ke asuie, mei ola e aasa mala hanetaanga ta'au i Lengi huni toolea a Kraes mai aano, wa sihotolinge hao i laona kalinge kokoro mo iini e mae oto huni ta'ela'inie poi a Kraes mwaanie maenga. *!Ha'ike!* ⁸ Ta'e oodota'inge nge ko uure mai aana hiiwalaimolinge aana a Kraes, e mwada'u mola huni oodoie, aena aana mo Uusu-uusu Maa'i ko unue uuri, *Mei wala a God e i'o mola kara'ini'omu. Ingeie oto aana ngidumiu, na i laona manatamiu. Diutronomi 30:14* Ingeie oto Tataroha Diana melu ko taroha'inie, ⁹ aana ha'a-uurilemu ke lae mala uri o ko hiiwalaimoli to'ohuu i laona manatamu uri a God e ta'ela'inie a Jisas mwaanie maenga, na o ko houle'inie aana ngidumu uri a Jisas ingeie oto Aalaha i'oe. ¹⁰ A God kei unue uri i'oe iinoni oodota'i i maana na kei ha'a-uuri'o mwaanie maenga huu, mala uri o ko hiiwalaimoli urine to'ohuu na o ko houle'inie hunie mwala. ¹¹ E to'ohuu oto, aana mo Uusu-uusu Maa'i ko ere lo'u i sulie a Kraes uuri, *Ta'ena nga iini ko noruto'o*

aana e sa'a roro'a norudile ike.

Joel

2:32 ¹² Leune e to'ohuu hunie ta'ena nga iinoni, ma'alana ikire mo Jiu wa ikire nga mo Jiu ha'ike. A Kraes ingeie oto ta'a-ta'a Aalaha haahie ahutana mo iinoni, na ko niie mo ha'adiana'anga hunge hunie ahutana mo iini kire noruto'o aana. ¹³ Na mo Uusu-uusu Maa'i ko unue lo'u uuri, *Ta'ena nga iini ko sukaa pe'inge mwaanie a Aalaha, nge ha'a-uurilana kei lae hunie. Aesaea 52:7*

¹⁴ ?Ta'e mwala kei sukaa pe'inge mwaanie a God uri taa, na kire ka'a manata'inie wa kire ke hiiwalaimoli aana? ?Na kire kei hiiwalaimoli aana lo'u uri taa, na kire ka'a rongoa nga mei ola aana? ?Na kire kei rongoa uri taa, na taroha'inilana mei wala ngeena e ka'a lae ike hunire? ¹⁵ ?Na taroha'inilana mei wala ngeena kei lae hunire uri taa, na nga iini huni lae i saada ha'ike, wa nga iini uusunge'inilana ha'ike? Ta'e a God e uusunge'inie ngaeta mo iini taane, na mo Uusu-uusu Maa'i ko ere i sulire maholo ko unue uuri, *Hulanga mo iini ko taroha'inie mai tataroha diana, mei ola ni ilenimwa'enga oto paine ni ngeena. Aesaea 52:7*

¹⁶ Ta'e ma'alana e urine, toota'i iini mola ko saeto'o aana Tataroha Diana, na e urihana mola nga taa a Propet Aesaea e unue aana e te'uri, *Aalaha, e lio mala nga iini e ka'a hiiwalaimoli ike aana nga taa melu ko unu-unue oodoire. Aesaea 53:1*

¹⁷ Oto nga taa no ko unue e uuri. Hiiwalaimolinge e uure oto mai mwaanie rongolana mei wala aana tataroha diana, na Tataroha Diana i sulie a Kraes ni otona.

¹⁸ ?Oto e ue aana mo Jiu kire ka'a lulu i sulie? ?Uri kire rongoa taane tataroha ngeena? !Iau! Kire rongoa taane, aana tataroha ngeena e loho hailiu urihana nga taa mo Uusu-uusu Maa'i e unue i sulie ha'aholanga uuri, *Mei tataroha ngeena e lae kalie walumalau, na mo wala ngeena kire hule oto aana ahutana mo henue i laona walumalau. Sam 19:4*

¹⁹ ?Oto e ue kire ka'a lulu i sulie ike? ?Uri kire ka'a rongo saie ike? !Ha'ike! Kire rongo saie taane, aena aana mo Aapoloa Aaopa nge kire ka'a saenanau ike, ta'e kire rongo saie mola. A God e hola'i ere i sulie leune aana pongine a Mosis aana e te'uri, *Mo Aapoloa Aaopa, ikire mwala mwaakule mola, ta'e maholo ne kei ha'a-uurire, nge i'omu mo Jiu, omu kei heota'inire mola. Na omu kei saewasu mola aana omu kei leesie ne kei pe'ie mwala nge hule aana kire ka'a saenanau ike mala i'omu. Diutronomi 32:21*

²⁰ Na a Propet Aesaea no'one e ka'a ma'u ike huni unue walana a God uuri, *Mwala nge hule aana kire ka'a sai heitaleau ike, kire lio oodoieu ka'u mola. Na mwala nge kire ka'a sai dolosi hunieu ike, ta'e nou haata'i maraaku mola hunire. Aesaea 65:1*

²¹ Ta'e a God ko ere i sulie mo Jiu uuri, *Nou ha'aweoau e tewa oto aana soi-soinge suli dinge huni pe'ie mwala nge kire ka'a sare aali'u takoieu aana ikire mwala hai-heitohe na saeda e hau oto. Aesaea 65:2*

11

A God E Ka'a Aato Puri Ike Aana Mwala Ni Jiu

¹ Oto no ko he'i dolosi lo'u. ?Uri a God e sere'inie oto mwala ingeie mo Jiu? !Ha'ike oto oo'oo! Ineu maraaku oto mwane ni Jiu aana nou hute mai aana komu a Ebrahim uure aana po'o ni iinoni a Benjamin. ² A God e sa'a tohungai sere'inie ike mwala ingeie nge e lio hilisire oto uure wau i na'o. Omu saie ka'u oto laladonga i sulie a Elaeja i laona mo Uusu-uusu Maa'i, aana maholo e aarea God na e tohungai ere aaelasie mwala ni Israel uuri, ³ *Aalaha, kire horo mangoa oto mo propet i'oe na kire ohoie oto mo ora ni unu-uunu i'oe. Ta'e ineu oto mola nou oore, na kire ko sare horo'ieu oto no'one. 1 King 19:10,14*

⁴ ?Oto a God e aalamie a Elaeja uri taa?

A God e aalamie mola uuri, *Nou to'o aana ue e hiu sinolai mwane nge kire ka'a palo-palooa ike a Bal, god eero-eero.* *1 King 19:18*

⁵ E urine no'one mola si'irini. Aena aana aamasinge ingeie mone, a God e lio hilisie toota'i iini aana mo Jiu hunie kire ke hiiwalaimoli aana a Kraes.

⁶ E ka'a lio hilisire ike aena aana mo esunge diana kire asui'i, ta'e i sulie niinge ni aamasinge ingeie mola maraana hali'ite. Aana mala uri ke lio hilisire i sulie asunge ikire e diana, ha'alaa aamasinge a God e ne'ie oto waaitana asunge na e ka'a ne'i niinge lo'u.

⁷ ?Oto e ue eena? E lio mala uri mwala ni Jiu ka'a lio oodoie ike mei oodota'inge i maana God nge kire hai-heitalea aana lulu i sulilana mo Ha'atolanga. Toota'i iini mola kire lio oodoie, aana a God e lio hilisire. Ta'e mo iini e ka'a lio hilisire kire hei-heitale lae-lae na saeda e hau oto.

⁸ Oto kire ii'o oto mola mala mo iini mo Uusu-uusu Maa'i e ere i sulire uuri, *A God e toli'aasire mola hunie kire ke ii'o aana pu'onga ikire maraada. Lae mai hule si'iri, kire ka'a sai lio oto aana maada, na kire ka'a sai rongo oto aana aalingada.* ⁹ Na kire urihana no'one mo maelonga a Deved Inemaauri nge e ere i sulire uuri, *God o ke da kire ke pola mola pe'ie pwanu, na o ke da kire ke lo'onga'inie uri walu ola e diana mola hunire, aana kire ko ngeu-ngeu pote mola tarau. O ke te'urine aada, mwaanie kire lio saie uri o kei su'ue aaelanga ikire hunire.* ¹⁰ *O ke ha'a-ulue maada mwaanie kire lio-lio, na o ke da sapeda ke maelaa'a oto mola tarau aana asunge e aasa.* *Sam 69:22-23*

¹¹ Oto ne ke dolosi lo'u uuri. ?Uri maholo mo Jiu kire teke i aano urine, lo'onga'inge aana uri kire aaela tara'asi oto ni ngeena? !Ha'ike taane! Ta'e i sulie mo Jiu kire dau aaela, oto a God ko lae pe'i ha'a-uurie mola mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike hunie mo Jiu ke saehanalie nga taa a God e asuie aada. ¹² A God e niie oto dianaha'ana mo ola nana mo Aapoloa Aaopa maholo mo Jiu kire dau tekela'inie oala'inge a God aana kire sere'inie Tataroha Diana a Kraes. ?Ta'e nga taa kei reu maholo mo Jiu kire kei hiiwalaimoli aana, na kire kei ha'a-oaie ne'isaenga a God? !Nou saie a God kei tohungei ha'adiana'aa ahutana mwala aana walumalau lo'u liutaa!

¹³ Ie no ko ere namiu mwala nge i'omu nga mo Jiu ha'ike. Ineu oto Hurula'aa a Kraes huni'omu mo Aapoloa Aaopa nge i'omu nga mo Jiu ha'ike. No ko ere hiito'o huni'omu i sulie mei esunge ineu ngeena, ¹⁴ aena aana no ko sare asuie mola mwala ineu mo Jiu ke saehanalie ha'a-uuringe omu to'o aana, hunie uri nga mo iini aada ke aali'u mei takoie a God hunie ha'a-uurilada ke lae no'one. ¹⁵ Oto aana mo Jiu kire ii'o po'oi sinaha mala ie, nge e niie maholo oto hunie ahutana mwala lo'u aana walumalau hunie kire ke uure ruru pe'ie a God. ?Ha'alaa nga taa nge kei reu mala uri mo Jiu kire kei lae lo'u mei i saana a God? !Ngeena kei urihana uri kire mauri eeliho'i lo'u mwaanie maenga!

¹⁶ Lo'onga'i ke'u i sulie maholo kie ko niie nga kele makaka'ai ngeulaa mala nga uuraa'inge hunie a God. Aena leune, nge ahutana oto ho ngeulaa ngeena ha'amaa'ilana e lae oto no'one. Na mala uri imi-imine nga ai e maa'i, nge ahutana mo sasaraana na kire mani maa'i oto no'one. Oto mo Jiu kire urine no'one, aana a God e lio hilisie mo weuwada oto i na'o huni ne'ie mo iinoni ingeie, na nou saie lio-hilisinge ngeena e aaluhie oto komu nge e aehota aada.

¹⁷ Kira Ebrahim kire urihana mo imi-imine nga tohungei ei hungu-hungu nge a God e saeto'o aana oto liutaa. Ta'e ma'alana mo Jiu kire ne'ie ai diana a God urine, a God e hali aasie oto mo sasarai ola hunge mwaanie ai ngeena, aena aana e leledie oto mo Jiu nge kire sere'inie a Kraes. Na i'omu, ma'alana uri omu urihana mola mo sasarai ola aana ai ni me'esu,

ta'e a God e ne'i'omu aana leu oolisia mo sasara'i ola e ta'aasi'i oto, na e lado'omu oto aana ai diana ngeena. Oto aana maholo ienini, i'omu no'one omu sai helesie ta'ena nga ola diana ko lae-lae mai uure mwaanie mo Jiu. ¹⁸ Aana urine, mwaanie omu mwa-mwaka aana mo sasara'i ola a God e ta'aasi'i ngeena. Mwaanie omu ere tooha'ini'omu, aena aana i'omu, omu sa'a roro'a niie ike mauringe hunie imi-imine ai diana ngeena, ta'e imi-imi ola ngeena nge e sai niie mauringe namiu. ¹⁹ Na mwaanie omu ere tooha'ini'omu uuri, "A God e hali aasie mo sasara'i ola aana tohungei ei diana ngeena hunie uri ke lado'emi weu oolisia mo sasara'i ola e hali aasi'i ngeena." ²⁰ Leune e to'ohuu taane, ta'e a God e hali aasi'i aena aana kire ka'a hiiwalaimoli ike. Na i'omu oto, omu ii'o aana ai diana ngeena mola i sulie omu hiiwalaimoli. Oto mwaanie omu too-too'ha'ini'omu haahie leune, ta'e omu ke lio talamiu mola. ²¹ Lo'onga'i ke'u i sulie mo tohungei sasara'i ola aana ai diana ngeena. Maholo kire dau hu'isie oala'inge a God, nge a God e ka'a toli'aasie ike uri kire ke ii'o mola aana ai diana ngeena, ta'e e hali aasi'i mola. ?Oto mala uri omu ka'a lulu i sulie oto a Kraes, uri omu ko lo'o-lo'onga'i a God kei toli'aasie mola omu ke ii'o aana ai diana ngeena? !Ha'ike oto oo'oo!

²² Omu ke sai diana aana uri a God e tohungei diana oto liutaa hunikie, ta'e e sai leikie no'one. Ko leie mwala nge kire toli'aasie tolahana, ta'e e diana huni'omu. Na kei diana tara'asi huni'omu mala uri omu kei nou-noruto'o aana aamasinge ingeie. Ta'e mala uri omu ka'a dau urine, nge kei heli aasi'omu no'one. ²³ Na mala uri mo Jiu kire ko aehota hiiwalaimoli lo'u, a God kei lado aaliho'i lo'u aada aana leu nge kire o'o'o ka'u aana hola'ina'o aana ai diana ngeena. Aena aana a God e to'o aana mola nanamanga huni lado aaliho'i aada. ²⁴ A God e lae pe'i lado'omu mola pe'ie tohungei ei diana ngeena, ma'alana uri e aasa aana omu uure mola mwaanie ai ni me'esu. Aena urinena, kei mwada'u mola hunie a God kei lado aaliho'i aana mo Jiu, nge kire urihana mo sasara'i ola to'ohuu aana tohungei ei diana ngeena.

²⁵ Maeni eesiku maa'i, saeku uri omu ke sai diana aana oala'inge a God nge mwala kire ka'a saie ike oto i na'o. No ko ladoa namiu oto ienini mwaanie omu tooha'ini'omu maraamiu na omu lo'o-lo'onga'inie uri omu diana lo'u liutaa aana mo Jiu. Tolahai ola nge e da saena mo Jiu e hau ngeena e ka'a ma'uta'a ike, ta'e kei ii'o ha'awali mola. A God ko maa'oohie mola iidu-iidunge ke ahu aana mo iinoni e lio hilisire mwaanie mo Aapoloa Aaopa, ²⁶ nge aana maholona a God ke si ha'a-uurie ahutada mo Jiu, oto mala e unue i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *A Ha'a-uuri kei uure mai mwaanie i Jerusalem, na kei ta'aasie mo tolahai ola aaela mwaanie mo Jiu.* ²⁷ *Na ne kei ha'a-oaie haiholota'inge ineu hunire, aana ne kei ta'aasie mo ooraha'aanga ikire.* *Aesaea 59:20-21, 27:9*

²⁸ Mo Jiu, kire sere'inie Tataroha Diana, na aena urinena a God ko tohungei saewasulire oto. Ta'e nga taa kire asuie ngeena ko pe'i'omu, mwala nge i'omu nga mo Jiu ha'ike, aena aana maholo kire ka'a hiiwalaimoli, nge melu lae mai taroha'inie a Kraes huni'omu. Ta'e i sulie a God e lio hilisire mone oto, a God ko tohungei manata diana hunire ue, i sulie haiholota'inge ingeie hunie mo weuwada. ²⁹ Aana maholo a God ko lio hilisire oto nga iini na ko niie ha'adiana'anga oto hunie, e sa'a he'i oolisia ike lo'u saena. ³⁰ Oto wau i na'o, i'omu mwala nge nga mo Jiu ha'ike, omu ka'a sare lulu i sulie ike a God, ta'e maholo ienini omu helesie oto aamasinge ingeie aena aana omu hiiwalaimoli aana Tataroha Diana. Na taroha'inilana a Kraes e lae mola huni'omu aena aana mo Jiu kire sere'i rongoa oto. ³¹ Oto kei urine no'one hunire mo Jiu nge kire ka'a sare lulu

i sulie a God aana maholo ienini. A God e sai aamasire no'one mala ka'u e aamasi'omu. ³² A God e haata'inie oto uri ahutana mo iinoni, ma'alana ikire mo Jiu wa ha'ike, ta'e kire mani hai-heitohea mola na e malisine ke ha'aletehie ahutada. A God e haata'inie leune hunikie, hunie kie ke lio saie uri e oodo taane mola hunie a God ke ha'a-uurie ta'ena nga iinoni aena aana aamasinge ingeie oto mola hahaiteli.

³³ No ko tohungai pangata'inie aamasinge a God.
A God e tohungai diana hunie ahutana iinoni,
na saenanaunge ingeie e tohungai peine liutaa,
na sai-olanga ingeie e tohungai kokoro oto hiito'o.
Kie sa'a roro'a ni lio saie ike ahutana mo lo'onga'inge ingeie maholo ko
lei-lei,
na kie sa'a lo'onga'i susulie ike tolachana.

³⁴ Oto mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri,
?A tei ke'u e saie mo lo'onga'inge a Aalaha?

?A tei ke'u e sai ha'ananaue aana nga mei ola?

Aesaea 40:13

³⁵ *?A tei e niie ka'u nga mei ola hunie a God,
hunie ke roro'aie a God mala uri e ka'a su'u eeliho'i aana hunie? Job 41:11*

³⁶ A God oto e ha'aholaa ahutana walu ola,
na ahutana walu ola ngeena e uure mola aana nanamanga ingeie,
na walu ola ngeena walu ola ingeie hali'ite.

!Oto kie ke ha'amanikulu'aa God taraure'i! Ke urine oto.

12

Kie Ke Niie Sapeka Mala Uunu-olanga Mauri Hunie A God Aani Esunge Nana Suli Dinge

¹ Oto aena urinena, maeni eesiku maa'i, aena aana mei sae ni aamasinge a God hunikie, no ko eitanai'omu hunie omu ke nii'omu maraamiu mala nga uunu-olanga e mauri hunie a God aani niilana sapemiu suli Dinge huni esuie mo esunge e oodo i maana God. Mala mauriha'amiu ke urine, nge omu kei urihana nga uunu-olanga e maa'i na a God e sai ilenimwa'e haahie. Ta'a-ta'a tohungai tala hunikie mo iinoni kie ke palo-paloo God aana ni otona. ² Na mwaanie omu toli'aasi'omu maraamiu mola huni lae i sulie tolachana walumalau ie, ta'e omu ke toli'aasie a God ke oolisia saemiu, na ke niie nga mo ne'isaenga haalu nemiu. Aana tolachai ola urine ha'alaa omu ko lio saie nga taa a God e saeto'o aana. Oto omu kei saie nga moi taa kire diana na kire oodota'i nge a God ko ilenimwa'e haahi'i.

³ Aana a God e manata diana mone hunieu, nge e lio hilisieu mala Hurula'aa ingeie huni'omu mo Aapoloa Aaopa, na e niie no'one mei wala ienini hunie ne ke unue huni'omu uri nga iini eemiu ke su'uri ne'i-ne'isae tooha'inie maraana, ta'e omu ke ne'i-ne'isae to'ohuu mola, na omu ke totoho'omu maraamiu mola aana hiiwalaimolinge nge a God e niie huni'omu e paine uri taa. ⁴ Ahutaka, kie mani to'o aana mola e ta'a-ta'a mei sape nge mo sasarai ola hai aaopa'i kire ii'o aana. Na mo sasarai ola ngeena kire mani to'o aana mo taungei esunge hai aaopa'i no'one. ⁵ Oto e urine no'one aana soihaada'inge, aana ma'alana uri ikie mwala hunge, ta'e kie ne'ie ta'a-ta'a mei sape mola aana a Kraes ni ngeena, na ahutaka kie mani lado mola pe'ie ngaeta mwala aana ta'a-ta'a mei sape ngeena.

⁶ Ahutaka, kie mani to'o aana mo taungei niinge hai aaopa'i nge a God e nii'i hunikie i tehula'ana hahu'ana manata-diananga ingeie hunikie. Oto kie ke mani esu aana mo niinge ngeena huni pe'ikie hailiu. Mala uri niinge

a God ko lae oto huni'o hunie o ke taroha'inie walana mala mo propet, nge o ke taroha'inie oto ahutana mo wala nge o hiiwalaimoli uri a God e nii'i huni'o to'ohuu. ⁷ Na mala uri niinge a God ko lae oto huni'o hunie o ke sasare pe'ie mwala, nge o ke asu diana oto urine. Na mala uri niinge a God ko lae oto huni'o huni ha'a-uusuli diana aana mwala, nge o ke ha'a-uusuli diana oto. ⁸ Mala uri niinge a God ko lae oto huni'o huni ere ha'asusue saena mwala, nge o ke asu diana oto urine. Na mala uri niinge a God ko lae oto huni'o huni pe'ie mwala aani niilana mo ola hunire, nge o ke nii mwaakule oto hiito'o hunire. Na mala uri niinge a God ko lae oto huni'o huni na'ona mwala, nge o ke asu pe'i lio i sulinge waa'ini'ini oto to'ohuu. Na mala uri niinge a God ko lae oto huni'o huni hei-hei-aamasi, nge o ke aama-aamasie mwala oto pe'ie ilenimwa'enga.

⁹ Mwaanie omu lupwe'i deu-deu aani manata-diananga, ta'e omu ke manata diana to'ohuu. Omu ke leledie aelanga, na omu ke hele ma'uta'a aana nga taa e diana. ¹⁰ Omu ke manata diana huni'omu heiliu oto mala mo mwaasine, na omu ke ha'ama'u eemiu heiliu liutaa aana o ha'ama'u eemu maraamu. ¹¹ Omu ke su'uri lalawa, ta'e omu ke asu a'aila'a mola i suli maholo, na omu ke toli'aasie ahutana mauriha'amiu ke a'aila'a aani esunge nana Aalaha. ¹² Omu ke ile-ilenimwa'e tarau haahie mo heiholota'inge a God huni'omu. Maholo si'oha'anga ko hite aamiu, omu ke hele ma'uta'a mola aana hiiwalaimolinge, na omu ke ii'o pe'i aarenga'inge mola tarau. ¹³ Omu ke pe'ie mo iinoni a God aana maholo kire ko lae oodoie aasanga, na omu ke tola konie mo awataa i laona mo nume i'omu.

¹⁴ Omu ke aitanaiie mola a God hunie ke ha'adiana'aa mwala ko teunge'ini'omu. Iau, omu ke ha'adiana'ara mola na mwaanie omu ere aelasire. ¹⁵ Omu ke ilenimwa'e pe'ie mo iini ko ilenimwa'e, na omu ke saehuu pe'ie mo iini ko saehuu. ¹⁶ Omu ke ii'o diana mola pe'ie ahutana mwala. Mwaanie omu too-tooha'ini'omu, ta'e omu ke mwa'e-mwa'e mola ni deu i sulie ta'ena nga mei esunge wa huni he'imalahune pe'ie ta'ena nga iini. Na mwaanie omu lo'o-lo'onga'inie uri i'omu oto omu saenanau.

¹⁷ Mala uri nga iini ko deu aelasie nga mei ola takoi'omu, omu ke su'uri oolisia lo'u eeliho'i hunie. Suli maholo omu ke asuie mola nga taa e oodo na e lio diana i maana ahutana mwala. ¹⁸ Mala uri leu i sapemiu hunie omu ke ii'o ni henuelama pe'ie ahutana mwala, nge omu ke asuie oto. ¹⁹ Maeni eesiku, maholo nga mwala ko deu hu'isi'omu, mwaanie omu su'u eeliho'i aana lo'u hunire, ta'e toli'aasie mola a God ke si ha'aloire. Aana a Aalaha e unue i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Leu oto i sapeku hunie su'u-olanga. Ineu ni ne ke si oolisia mo aelanga mwala ko deu hu'isi'omu eeni.*

Diutronomi 32:35 ²⁰ Oto mwaanie omu su'u-su'ue aelanga, ta'e omu ke ha'adiana'aa mola mo maelonga i'omu, aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue no'one uuri, *Mala uri maelonga i'oe ko hiolo, o ke nii ngeulaa ana. Na mala uri ko maarou, o ke nii wei ana. Mala uri o kei deu urine hunie, nge o kei kumwaa saewasunge ingeie.*

Proverbs 25:21 ²¹ Mwaanie omu toitoliaasie aelanga ke a'aila'asi'omu, ta'e i'omu ni omu ke a'aila'a tara'asi aani esuilana mo tolahai ola diana hunie omu ke a'aila'asie aelanga.

13

Kie Ke Mani Tola I Sulie Mo Na'ohai Mwane Aana Kahamani

¹ Ahutana mwala ke mani totola i sulie oto mo na'ohai mwane aana kahamani, aena aana nga ta'a-ta'a iini e sa'a to'o aana ike nanamanga huni lio i sulie mwala, na a God e ka'a toli'aasie hunie. Oto mo na'ohai mwane ngeena, mwala a God e ne'ire oto huni lio i sulie mwala ni ngeena.

² Aena urinena, nga iini ko heitohea mo na'ohai mwane aana kahamani, ko heitohea oto nga taa a God e ne'ie eena. Na ko deu urine, ha'aloilana kei lae oto. ³ Mwala nge helelada e diana, kire sa'a ma'ute'inie ike mo ramo aana kahamani. Ta'e mwala nge helelada e ka'a diana, nge kire ko me'ute'inire. Oto mala uri omu ka'a sare ma'ute'inie mo na'ohai mwane aana kahamani, nge omu ke asuie mola walu ola e diana, hunie kire ke lae-lahe'omu haahi'i.

⁴ Aena aana na'ohai mwane ngeena, ingeie iinoni eu'esu a God huni esuie walu ola diana namiu. Ta'e mala uri omu ko esuie mola walu ola aela, nge omu ke me'ute'inire oto. !Mo ramo aana kahamani kire ka'a helesie ike mola mo reisinge hunie kire ke lio diana! !Ha'ike! Ta'e ikire mo iinoni eu'esu a God ni ngeena, na kire sai ha'aloie mwala nge helelada e aela.

⁵ Aena urinena, e diana huni tola i sulie mo na'ohai iinoni aana kahamani, ka'a ike mola aena aana omu ko me'ute'inie ha'aloilemiu, ta'e omu ke tola i sulire aena aana omu saie no'one uri leune ni e diana na e oodo.

⁶ Aena leune no'one ka'u omu ke wili to'oha oto hunie kahamani. Na omu ke niie hunire mala nga taa mo ha'atolanga aana hanuena e unue. Aana mo na'ohai mwane ngeena, ikire mwala au'esu a God ni ngeena, na kire ko esu susule'i huni lio i sulie mwala. ⁷ Oto omu ke niie walu ola mo ha'atolanga e unue mwala ke nii'i hunie kahamani. Omu ke wili oto hunire aani niilana mo maai to'oha hai aopa'i, na omu ke ha'apaina'aa mo na'ohai mwane ngeena pe'ie ha'ama'unge aada.

Manata-diananga Hunikie Hailiu Ko Ha'a-oaie Mo Ha'atolanga

⁸ Omu ke su'u mangoa ahutana mo kaoni nge mwala kire toli'aasi'i huni'omu. Ta'e ta'a-ta'a mei ola mola ke ii'o tarau hunie omu ke su'ue hunie ta'ena nga iini, nge manata-diananga ni otona. Aena aana ta'ena nga iini ko manata diana hunie mwala, ingeie ko ha'a-oaie oto ahutana mo Ha'atolanga a God. ⁹ Aana mo Ha'atolanga e unue uuri, *Mwaanie o ae'aeni ola. Mwaanie o talei horo-horo maesie nga iini. Mwaanie o peli-pele. Mwaanie o sae-saehanalie to'o-to'olana ngaeta iinoni. Eksodas 20:13-17* Oto mo ha'atolanga ienini na ahutana mo ha'atolanga lo'u kire mani ii'o mola i hahana ta'a-ta'a ha'atolanga nge e unue uuri, *O ke mana-manata diana hunie mo euhenu e i'oe oto mala huni'o maraamu. Levitikas 19:18* ¹⁰ Iinoni e manata diana hunie mwala, e ka'a sai da ike nga mei ola huni waelire. Aena urine, nge manata-diananga oto tala huni ha'a-oaie mo Ha'atolanga a God.

¹¹ Oto no ko unue huni'omu uri omu ke asuie walu ola ienini, aana omu saie oto mo maholo uri taa ni ie. Kie hiiwalaimoli aana a Jisas e tewa oto, na e kara'inie oto maholo nge a God kei lae mai huni ha'a-uurikie. Oto omu ke dau aakau hunie laenga mai a Kraes, na mwaanie omu ii'o mola mala mo iini kire ko ma'a-ma'ahu ue. ¹² !Ko dengi oto! Oto kie ke toli'aasie oto mo tolahai ola aela aana rodohono, na aana ikie oto mo iinoni aana matapwanga, nge kie ke hele aana lo'u mo tolahai ola diana mala ikire oto mo reisinge ikie honosie rodohono. ¹³ Iau, kie ke ii'o oodota'i oto mola tarau, mala mwala ko esuie mola mo ola haada'i i laona matapwanga aana aatowaa. Kie ke su'uri esuie mo ngeunge aela na mahiringe aana inuhilana mo wei ni pweunge. Masinge na ke su'uri lo'u, na kie ke su'uri tara lo'u i sulie mo tolahai ola aela urine. Kie ke su'uri toolea lo'u ha'a-erenga na heota'inge. ¹⁴ Ta'e omu ke toli'aasie Aalaha ikie a Jisas Kraes ke na'omiu, na omu ke tola i sulie aana ta'ena nga ola omu ko eu'esuie. Na omu ke su'uri ne'i-ne'isae aakau hunie omu ke ha'a-oaie nga mei heri-huninge aela aana sape.

14

Su'uri Ere Aelasie Mo Iini

Nge Hiiwalaimolinge Ikire

E Ka'a Susu Ue Aana A Jisas

¹ Omu ke takuhie ta'ena nga iinoni ko hiiwalaimoli aana Jisas, ma'alana hiiwalaimolinge ingeie e ka'a susu ue. Na omu ke su'uri ere haitelili lo'u pe'ie haahie mo ola ko ne'isae rue-rua'a aani uri kire aapu wa kire kohi taane mola. ² Ne ke ha'amalaa aana mo iini nge hiiwalaimolinge ikire e ka'a susu ue, nge kire ka'a sai ngaa ike hasi'ona ta'ena nga ola mauri aana kire lo'onga'inie uri e aapu. Ta'e mo iini nge hiiwalaimolinge ikire e susu kire saie taane uri e diana mola huni ngeue ta'e-ta'ena nga mei ngeulaa. ³ Oto iinoni nge e sai ngaa mola ta'ena nga mei ola, ke su'uri leledie iini nge e ka'a sai ngeu urine. Na iini nge e ka'a sai ngaa ike hasi'ona ta'ena nga ola mauri, ke su'uri leledie iini nge e sai ngaa mola ta'ena nga mei ola. Ha'a-erenga urine ke su'uri, aana a God e takuhie mola ahutadarue. ⁴ ? Ha'alaa o ko lo'o-lo'onga'inie uri i'oe a tei, aana o ko sare leie iinoni eu'esu ngaeta iinoni? E ka'a malisi ike hunie o ke leie asunge iinoni eu'esu ngaeta iinoni, ta'e leu oto i sapena aalaha ingeie ni huni unue uri iinoni ngeena ko esu diana taane wa ha'ike. Na mo iinoni eu'esu Aalaha ikie kire kei meni esu diana taane mola, ma'alana kire ko ngeu-ngeu urine wa ha'ike, aena aana a Aalaha oto ko pe'ire hunie kire ke to'ohie saena.

⁵ Oto lo'u, ngaeta mo iini ko lo'o-lo'onga'i uri ngaeta hai dinge e maa'i liutaa aana ahutana dinge, na ngaeta mo iini ko lo'o-lo'onga'i uri ahutana mo dinge kire mani sada mola. Ta'e a God ko ilenimwa'e mola pe'ie ahutadarue mala kire ko meni ne'isae moute'i i saeda maraada, na kire ko lulu i sulie to'ohuu nga taa kire hiiwalaimoli aana i sulie leune. ⁶ Iinoni nge e lo'onga'inie uri ngaeta hai dinge e maa'i, ko esuie leune aena aana e ne'isae ha'ama'u aana Aalaha ni ngeena. Na urine lo'u, iinoni nge e sai ngaa mola ta'ena nga mei ngeulaa, ko esuie leune aena aana e ne'isae ha'ama'u aana Aalaha, na kie sai leesie uri leune e to'ohuu aana ko paalahea God haahie mo ngeulaa ngeena. Na lo'u iini nge e ka'a sai ngaa ike hasi'ona ta'ena nga ola mauri, ko esuie leune aana e ne'isae ha'ama'u no'one aana Aalaha ni ngeena, na ingeie no'one ko paalahea God haahie mo ngeulaa ingeie.

⁷ Nga ta'a-ta'a iini aaka e ka'a ii'o mola maraana mai welumalau, na e ka'a mau-meuri ike mola nana maraana wa ke mae lo'u mola nana maraana. ⁸ Maholo kie ko meu-meuri ue, kie ko eri'apasie huni deu i sulie saena a Aalaha. Oto aana kie ko mae, na kie kei ii'o oto urine. Oto aana ma'alana kie ke mae wa kie ke mauri, ikie mo iinoni a Aalaha mola hali'ite ni ngeena. ⁹ Aana a Kraes e mae na e ta'ela'i eeliho'i lo'u, uri hunie ke ne'i Aalaha nana mwala nge kire mauri ue na mo iini e mae oto. ¹⁰ ?Oto, aana e ue ka'u o ko leie aasimu maa'i? ?Na e ue ka'u nge o ko leledie aasimu na o ko lo'onga'inie uri i'oe o diana liutaa aana? Leilaka kei lae mola i sulie ne'isaenga a God, aana ahutaka, kie kei meni uure mola i na'ona a God hunie leilaka. ¹¹ Aana uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *A Aalaha e unue uuri, "I To'ohuu oto mala nou meuri ie! Ahutana mwala kei meni pouruuru i na'oku, na kire kei meni unu tahanga'inie uri ineu oto a God."* *Aesaea 45:23* ¹² Oto i leune kie saie uri a God hahaiteli ni kei leie ahutana mo iinoni.

Mwaanie O Ha'a-ha'ataroa Aasimu Hunie Ke Ooraha'aa

¹³ Aena urinena, kie ke rohu oto mwaanie leilaka hailiu. Na omu ke su'uri da lo'u nga mei ola huni ha'ataroa nga aasimiu maa'i hunie ke

domu i laona ooraha'aa. ¹⁴ Nou tohungēi sai diana aana oto uri nga ta'a-ta'a mei ngeulaa e ka'a aapu ike, aana a Jisas maraana ni e haata'inie leune aaka. Ta'e mala uri nga iini ko lo'onga'inie uri ngaeta mo taungei ngeulaa kire aapu hunie, nge ke su'uri ngaa lo'u mo iini urine. ¹⁵ Mala uri nga iini hikana mo eesimiu ko hii aaela i sulie mo ngeulaa omu ko ngeu'i, nge omu ka'a lae oto i sulie tolaha ni manata-diananga huni'omu heiliu eena. A Kraes e mae no'one honotana iinoni ngeena. Oto omu ke su'uri waelie hiiwalaimolinge aasimiu aana Kraes haahie nga moi taa omu ko ngeu-ngeu'i. ¹⁶ Oto ma'alana omu saie uri nga mei ola e diana taane mola, ta'e omu ke su'uri esuie, mala uri aasimiu ko hiiwalaimoli uri leune e aapu. Mwaanie mwala kire ere aelasi'omu haahie mei ola diana ngeena. ¹⁷ Aana mo ola mala ngaunge na inunge, kire ka'a roro'a ike i laona Aalahanga a God. Ta'e mo ola nge Li'oa Maa'i ko nii'i mala oodota'inge na hanuelamanga na ilenimwa'enga ha'ala kire roro'a. ¹⁸ Na ta'ena nga iini ko esu nana Kraes aana tala diana urine, nge a God kei ilenimwa'e haahie na hule aana mwala no'one kire kei ha'ama'u aana. ¹⁹ Oto kie ke ari'apasie mola asuilana walu ola huni pe'ilaka hailiu hunie ii'onga ni henuelamanga na huni ha'a-aila'aa hiiwalaimolinge ikie.

²⁰ Omu ke su'uri toli'aasie ngaunge i'omu ke waelie asunge a God. Ahutana mo ngeulaa kire mani diana mola hunie ngauleni. Ta'e e ka'a diana ike uri hunie omu ke ngaue mei ola nge e sai ha'atataroa nga iini hunie domunge i laona ooraha'aa. ²¹ Oto e lae otoi diana uri omu ke su'uri ngaa lo'u nga mei sapei ola mauri, wa omu ke inuhie lo'u nga ewei wei ni pweunge, wa omu ke da lo'u nga mei ola nge e sai ha'atataroa aasimiu takoie ooraha'aa. ²² Ohe i'oe maraamu o ka'a ne'isae rue-rua'a i sulie mei ola ngeena, uri e diana taane wa ha'ike, ta'e o ke kineta'inie mola hiiwalaimolinge i'oe i sulie mei ola ngeena hunie ke ii'o mumuni mola i matolamore'i a God. Ta'ena nga iini ko sai diana aana uri nga taa ko esuie e oodo taane mola, nge iini urine kei ile-ilenimwa'e mola. ²³ Ta'e nga iini nge ko ne'isae rue-rua'a aana nga taa ko ngaa, nge ko deu aaela oto eena, aana ko deu honosie hiiwalaimolinge ingeie. Na leune e aaela, aana ta'ena nga ola iinoni ko esuie honosie hiiwalaimolinge, nge ooraha'aa ni otona.

15

Kie Ke Lio I Sulie Mo Iini

Nge Hiiwalaimolinge Ikire E Mamaela'a

¹ Oto ikie, mo iini kie saie taane uri a God e sa'a leikie ike haahie mo ola urine, nge kie ke su'uri deu mola i sulie walu ola mala saeka maraaka. !Ha'ike! Ta'e leu i sapeka oto hunie kie ke toli rako pe'ie mwala nge hiiwalaimolinge ikire e mamaela'a na kire ko me'u mwaanie ohe mo ola urine kire aapu hunire. ² Oto ta'ena nga iini aaka ke kineta'inie tolachana mwaanie e waelie hiiwalaimolinge aasine, ta'e kie ke asuie mola mo ola diana huni ha'asusue hiiwalaimolinge ikire ke susu. ³ Kie ke haimaanie mola a Kraes, aana a Kraes na e ka'a dau ike mola i sulie hari-huninge ingeie maraana. Oto e lae mai huni deu i sulie saena God ma'alana mo maelonga kire ha'asapesalu'aa. Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue i sulie a Kraes uuri, *Mo wala nge kire ere aelasi'o a God aani, kire ko hite aelasiu oto no'one.*

Sam 69:9 ⁴ Ahutana walu ola nge uusuleni e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i oto wau i na'o, kire uusu'i huni ha'ananaukie ni ngeena, uri hunie hiiwalaimolinge ikie ke a'aila'a na

hunie kie ke uure ma'uta'a tara'asi aani maa'oohinge susuto'o loosie mo ola nge a God e haiholota'ini'i hunikie.

⁵ A God oto ni ko pe'i-pe'ikie hunie hiiwalaimolinge ikie ke a'aila'a hunie kie ke uure ma'uta'a tara'asi. Na no ko aarea God hunie ke pe'i'omu urine hunie omu ke ii'o diana pe'ie ta'a-ta'a mei sae aani lulu i sulilana tolahana Jisas Kraes. ⁶ Oto aana omu ko lulu i sulie a Jisas urine, omu ke si meni uure tararuru hunie omu ke mani soi ha'amanikulu'aa God, Aamana Aalaha ikie a Jisas Kraes.

Mo Jiu Na Mo Aapoloa Aaopa

Kei Meni Ha'amanikulu'aa God

⁷ Omu ke tau-tekuhi'omu heiliu mala ka'u a Kraes e takuhi'omu oto, uri hunie mwala ke si ha'amanikulu'aa God aana. ⁸ Omu ke aamasito'o aana uri a Kraes ko deu esunge oto huni pe'ie mo Jiu ni ngeena, huni haata'inie aada uri mo heiholota'inge a God hunie mo weuwada mo ola to'ohuu.

⁹ Na leune e rau uri hunie mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike, kire ke ha'amanikulu'aa no'one a God haahie aamasinge ingeie hunire. Leune oto ne'isaenga aana mei wala unulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *Oto ne ke si ha'apaina'a'o God pe'ire mo iinoni nge ikire nga mo Jiu ha'ike, na ne ke kana ni paalahea satamu.*

Sam 18:49 ¹⁰ Na mo Uusu-uusu Maa'i e he'i unue lo'u uuri, *I'omu mwala nge nga mo Jiu ha'ike, omu ke ii'o ni ilenimwa'enga mola pe'ie mwala a God.*

Diutronomi 32:43 ¹¹ Na mo Uusu-uusu Maa'i e unue no'one uuri, *Ahutemiu mwala nge i'omu nga mo Jiu ha'ike, omu ke paalahea Aalaha. Na ahutana mwala ke mani paalahea.*

Sam 117:1 ¹² Na a Propet Aesaea e unue lo'u uuri, *Nga inemaui kei lae mai mwaanie komu a Jesi hunie kei aalaha haahie mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike. Na ingeie oto kire kei maa'oohie pe'ie noruto'onga aana huni ha'a-uurire.*

Aesaea 11:10 ¹³ A God oto iini nge kie ko maa'oohi susuto'o hunie, na no ko ei'eitanaie hunie ke ha'ahonu'omu aana ilenimwa'enga na hanuelamanga paine aena aana omu hiiwalaimoli aana. Na no ko ei'eitanaie no'one hunie nanamanga aana Li'oa Maa'i ke tohungei ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge i'omu maholo omu ko maa'oohi susuto'o hunie nga taa e haiholota'inie hunikie.

A Pol E Ere I Sulie Asunge Ingeie Talana Mo Aapoloa Aaopa

¹⁴ Maeni eesiku maa'i, nou hiiwalaimoli uri omu honu makeato oto aana ta'ena nga tolahai ola diana, na uri omu tohungei saenanau oto aani, hule aana omu sai ha'ananau'omu heiliu oto aani. ¹⁵ Ta'e ma'alana ke urine, na no ko he'i uusue lo'u ngaeta mo ola huni'omu, hunie uri omu ke aama-aamasito'o aani. Nou kele ere hiito'o i sulie mo olana, aena aana a God ni e aamasieu na e lio hilisieu ¹⁶ hunie uri ne ke ne'i iinoni eu'esu a Jisas Kraes huni pe'i'omu, mwala nge i'omu nga mo Jiu ha'ike. No ko taroha'inie Tataroha Diana uri hunie i'omu mo Aapoloa Aaopa, omu ke lae mai i saana God. Oto e urihana no ko esu mala pris aana no ko toole'omu mo Aapoloa Aaopa mai i saana God mala nga uunu-olanga e maa'i na a God ko sae mango haahie, aana a Li'oa Maa'i e ha'amaa'i'omu oto nana.

¹⁷ Oto e diana mola hunie uri ne ke ere tooha'inie nga taa a Jisas Kraes ko esuie aana mauriha'aku nana God. ¹⁸ Ta'e nou sa'a ere tooha'inie ike haahie nga mei ola lo'u. Ne kei ere tooha'inie mola a Kraes na e ha'ananama'aa walaku na asunge ineu hunie ne ke na'ona mo Aapoloa Aaopa huni lulu i sulie a God. ¹⁹ Oto mwala kire hiiwalaimoli aana i sulie nou esuie mo hu'i-hu'ite pe'ie nanamanga aana Li'oa Maa'i mala mo

tolimaa aana nanamanga a God. Oto ahutana mo henue uure i Jerusalem lai hule oto aana taitelihe aana po'o ni henue i Ilirikam, nou lae pe'i taroha'inie oto Tataroha Diana i sulie a Jisas Kraes oto aani. ²⁰ Na oto tarau no ko sare laeliwala aana Tataroha Diana mola aana mo henue nge mwala ka'a saie wa kire ke rongoa ue a Kraes, mwaanie uri nou lae pe'i esu lo'u mola aana hanue ngaeta iinoni e aehotaa oto soihaada'inge aana. ²¹ Aana no ko sare ha'a-oaie mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Mo iini nge nga iini ka'a ha'arongora ue aana a Kraes, kire kei leesie taane, na mo iini ka'a rongoa ue, kire kei manata'inie taane.* *Aesaea 52:15*

A Pol E Sare I Lae Maatolie

Mo Rom

²² Aana mo maholo hunge mo esunge ngeena ko liu honosieu mola mwaanie laenga wau huni maatoli'omu. ²³ Ta'e maholo ienini nou ha'amangoa oto mo esunge ineu aana mo henue mai leu. Na aena aana nou sasare lae wau huni maatoli'omu aana mo helisi oto hunge, ²⁴ nge nou ne'isae moute'i oto ie huni lae wau i seemiu. Nou lo'o-lo'onga'i uri aana maholo ne kei lae wau hunie po'o ni henue i Spen, ne ke hola'i liu weu i seemiu hunie nga kele maholo, aana nou saeto'o aana uri omu ke si pe'ieu aana laenga ineu hunie i Spen.

²⁵ Ta'e no ko hola'i lae ka'u ta'au i Jerusalem pe'ie kele mei to'oha huni pe'ie mo eesike maa'i ta'au. ²⁶ Aana mo eesike aana hiiwalaimolinge wau aana mo po'o ni henue i Masedonia na i Akaea, kire ko sasare niie mei to'oha huni pe'ie mo iinoni meitale a God ta'au i Jerusalem. ²⁷ Ikire maraada ni kire lo'onga'i ni esuie leune urine, aana e urihana kire kaoni aana mo Jiu na e roro'aire no'one huni pe'ie mo meitale ta'au i Jerusalem, aena aana mo Jiu oto ni kire hola'i pe'ire aana mo ola diana hunie mauriha'ai. Oto mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike, e malisine mola kire ke pe'ie lo'u mo Jiu aani niilana mo ola diana hunie mauringe mai welumalau. ²⁸ Oto i purine ne kei ha'amangoa niilana mei to'oha ngeena hunie kira maitale ta'au i Jerusalem, na nou saie uri kire hele aana oto, nge ne ke si liu weu i seemiu aana ne ke lae hunie po'o ni henue i Spen. ²⁹ Na nou saie uri maholo ne kei lae wau i seemiu, nge kolu kei honu makeato aana mo ha'adiana'anga a Kraes.

³⁰ Maeni eesiku maa'i, aena aana kie mani lado oto pe'ie Aalaha ikie a Jisas Kraes, na i tehula'ana manata-diananga a Li'oa Maa'i e niie hunikie hailiu, nge no ko eitanai'omu uri omu ke pe'ieu i laona asunge ineu aani aarenga'inge hunie a God talaku. ³¹ Omu ke aarea God no'one talaku aana maholo ne kei hule i Jerusalem, mwaanie mwala ni Jiudia nge kire ka'a hiiwalaimoli ike kire waelieu. Na omu ke aarea God lo'u talaku uri hunie mwala a God ta'au i Jerusalem, kire ke ilenimwa'e huni hele konie mei to'oha nge no ko toolea ta'au huni pe'ilada.† ³² Oto aana ko urine na mala uri a God ko saeto'o aana oto, nge ne ke lae wau i seemiu pe'ie ilenimwa'enga oto paine, na ne ke mamalo diana wau pe'i'omu. ³³ Na ineu, no ko aarea a God nge ingeie oto aahu'ine hanuelamanga, ke ii'o huu pe'ie ahutemiu. Iau, ke urine oto.

16

Mo Wala Ni Saediananga

† 15:31 15:31 Ohe a Pol ko maarara mwaanie mwala kei upwesie haahie ha'a-adolana mwala aana mei to'oha ngeena. Wa ohe e maarara mwaanie kire sere'i hele aana, aena aana mo Aapoloa Aaopa nge kire niie mei to'oha ngeena.

¹ No ko sare unue oodoi'omu uri keni eesikaelu a Pibi nge ko hei rareta'i i laona soihaada'inge wau aana huilume i Senkria, ingeie tohungēi keni diana ni ngeena. ² Omu ke takuhie aana satana a Aalaha, oto mala tolahana mo iinoni a God. Na omu ke pe'ie aana ta'ena nga mei ola ko saeto'o aana mwaani'omu, aena aana ingeie maraana ko pe'i-pe'i diana aana mwala hunge na ko pe'i diana aaku no'one.

³ Omu ke niie mei wala ni saediananga ineu hunie a Prisila na Akuila, e ro ola nge kirerue asu loko-loko pe'ie u nana Jisas Kraes. ⁴ Na kirerue kara'i mae aana kirerue lauhieu. Oto no ko tohungēi paalaherarue oto hiito'o, na ka'a ike mola ta'e ineu hali'ite, ta'e ahutana oto mo soihaada'inge aana mo Aapoloa Aaopa no'one kire ko sare paalaherarue. ⁵ No ko sare niie no'one mei wala ni saediananga ineu hunie mwala aana soihaada'inge nge kire ko rururu i nume ikirerue.

Mei wala ni saediananga ineu no'one hunie aasiku maa'i a Epaenetas, iini e hola'i hiiwalaimoli aana Kraes wau i laona po'o ni henue i Esia.

⁶ Na omu ke niie no'one mei wala ni saediananga ineu hunie a Meri, iini e asu a'aila'a huni pe'ilemiu.

⁷ Na omu ke niie no'one mei wala ni saediananga ineu hunie a Andronikas na a Jiunia. A mwane ngeena na a keni ngeena, ikirerue ngaeta ro Jiu no'one mala ineu, na kirerue o'o'o ka'u pe'ie u i nume ni ho'o. Ikirerue ngaeta ro na'ohai hurula'aa, † na ikirerue oto kire hola'i hiiwalaimoli aana a Kraes i na'oku.

⁸ Mei wala ni saediananga ineu no'one hunie a Ampliatus, tohungēi malahuku i lalo aana Aalaha.

⁹ Mei wala ni saediananga ineu no'one hunie a Obanas, iini e asu tararuru pe'ikolu nana a Kraes.

Na mei wala ni saediananga ineu no'one hunie tohungēi malahuku a Stakis.

¹⁰ Mei wala ni saediananga ineu no'one hunie a Apelis, iini e haata'inie oto uri e lulu i sulie a Kraes to'ohuu.

Na mei wala ni saediananga ineu no'one hunie mwala aana uluhe a Aristobiulas.

¹¹ Mei wala ni saediananga ineu no'one hunie a Herodion, ngaeta iinoni ni Jiu mala ineu.

Na mei wala ni saediananga ineu no'one hunie maeni mwaasine maa'i aana uluhe a Nasisas.

¹² Mei wala ni saediananga ineu no'one hunie a Traefina na Traefosa, e ro keni kire asu a'aila'a nana Aalaha, na hunie tohungēi malahuku a Pesis, ngaeta keni lo'u e asu a'aila'a nana Aalaha.

¹³ Mei wala ni saediananga ineu no'one hunie a Rufas, ingeie tohungēi mwane diana hunie asunge nana Aalaha, na hunie a nikana nge e lio i sulieu oto mala nga kalena.

¹⁴ Na omu ke niie mei wala ni saediananga ineu no'one hunie a Asinkritas na a Fligon na a Hemes na a Patrobas na a Hemas na mo eesikaelu aana hiiwalaimolinge nge kire ko o'o'o pe'ire.

¹⁵ Mei wala ni saediananga ineu no'one hunie a Filologas pe'ie a Julia, na a Nerias pe'ie a keni eesine, na hunie a Olimpās na ahutana mwala a God nge kire ko o'o'o pe'ire.

† 16:7 16:7 Erenga ni Krik e ka'a tohungēi matapwa ike i leu, na ohe mo wala ienini kire to'o aana mei ne'isaenga uuri, "Mo hurula'aa kire tohungēi ha'ama'u aadarue."

¹⁶ Oto saeku hunie omu ke mani hele ki'i heiliu† mala mo he'imalahune maa'i, na omu ke saie uri ahutana mo soihaada'inge a Kraes ko niie saediananga ikire huni'omu.

Su'uri Toli'aasie Nga Iini

Ke Oopaa Soihaada'inge

¹⁷ Oto no ko eitanai'omu, maeni eesiku maa'i, uri omu ke lio talamiu mwaanie mwala nge kire ko sare oopaa soihaada'inge, na kire ko waelie hiiwalaimolinge i'omu pe'ie ha'a-uusulinge nge ko lae aaopa mwaanie nga taa ha'a-uusulilemiu e lae oto aana. Oto omu ke su'uri rorongu hunire. ¹⁸ Mwala urine, kire ka'a asu ike nana a Kraes Aalaha ikie, ta'e kire ko lae mola i sulie mo heri-huninge aaela aana sape. Kire ko eero aani lahenga huni ha'a-olaa mola saena mwala nge kire ka'a lio saie ike mo ne'isaenga aaela ikire. ¹⁹ Nou saie uri i'omu, omu sa'a rongo ike hunire, aana ahutana mwala kire mani rongoa oto uri omu ko totola i sulie mola a Aalaha, na aena mei olana nge no ko tohungei ilenimwa'e haahi'omu. Ta'e saeku uri omu ke tohungei saenanau i sulie walu ola diana, na omu ke ii'o ha'atau lo'u mwaanie walu ola aaela. ²⁰ Oto urine a God ikie nge ko niie hanuelamanga hunikie, kei pe'i'omu mola lau-leu hunie omu ke uuri puli-pulisie a Pwelu Eero-eero aana ae'aemi mwaanie omu rongo hunie mo malaahonga ingeie. Na no ko aarenga'i hunie uri hahu'ana manata-diananga a Aalaha ikie a Jisas ke ii'o pe'i'omu.

Mo Wala Ni Saediananga Mwaanie Mo Malahune A Pol

²¹ Oaku a Timoti nge mere ko esu tararuru, ko niie lo'u mei wala ni saediananga wau huni'omu.

Na a Lusias na Jeson na a Sosipata nge ikire ngaeta oolu mwane ni Jiu no'one mala ineu, kire ko meni niie mei wala ni saediananga no'one wau huni'omu.

²² Ineu a Tetias, iini nou uusue nga taa a Pol e unue hunie ne ke uusue i laona uusu-uusu ienini, ineu no'one no ko hiiwalaimoli aana Kraes na no ko niie no'one wau mei wala ni saediananga huni'omu.

²³⁻²⁴ A Gaeas no'one ko niie wau mei wala ni saediananga huni'omu. Ingeie oto e tola konieu a Pol i nume ingeie aana maholo ienini, na e toli'aasie no'one nume ingeie hunie mwala aana soihaada'inge ke loko aana.

A Erastas iini lio-lio i suli to'oha aana huilume ienini, na aasikaelu a Kuotas kirerue ko niie no'one mei wala ni saediananga huni'omu.

Aarenga'inge Ooreta A Pol

Huni Ha'amangoa Uusu-uusu

²⁵ !Kie ke soi ha'amanikulu'aa God! Ingeie ni e si da hunie omu ke uure ma'uta'a mala mo kalena, aena aana omu hiiwalaimoli aana Tataroha Diana nge nou taroha'inie i sulie a Jisas Kraes. Uure oto wau i na'o, mei wala ienini i sulie a Kraes na oala'inge a God huni ha'a-uurie no'one mo Aapoloa Aaopa, e ii'o mumuni mola. ²⁶ Ta'e mala mo propet kire ere lalai aana, na mala a God Mau-meuri'e e unue, mei wala ienini ko lae oto hunie mo Aapoloa Aaopa aana ta'ena nga leu hunie uri kire ke hiiwalaimoli aana God na kire ke lulu i sulie. ²⁷ A God maraana oto e to'o aana ahutana mo

† **16:16** 16:16 Erenga ni Krik e unue uri kire ke “nono pe'ire hailiu” oto mala tolhada, ta'e aana mo henue hunge si'iri tolaha ni hele-ki'inge e oolisie oto tolaha ni nononga ngeena. Ma'alana e urine, ta'e tolaha ni nononga ngeena e ii'o ue hule si'iri aana ngaeta mo henue kara'inie i Israel.

saenanaunge, na aena aana nga taa a Jisas Kraes e asuie hunikie, kie ke
soi ha'amanikulu'aa God oto di, na oto di. !Iau, ke urine oto!

Eetana Nga Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Korinit

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa nge e uusue uusu-uusu ienini. Ingeie ngaeta na'ohai mwane paine haahie soihaada'inge oto wau i na'o, na a Sostinis nge e pe'ie no'one huni uusue. Leesie Palonga 18:17.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol e uusu-uusu hunie kira hiiwalaimoli oto wau aana huilume paine i Korinit, nge e ne'ie na'ohai huilume paine aana po'o ni henue i Akaea i laona aalahanga ni Rom. Korinit ngaeta huilume to'o-to'o, na mwala oto hunge kire ii'o aana. A Pol e hola'i lae oto wau aana maholo e lae i taroha'inie Tataroha Diana hunie mo Aapoloa Aaopa, mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike. (Leesie Palonga 18:1-18) A Pol e ha'a-uusulire hunie e ro halisi, na urine ko ha'a-uuresie eetana nga soihaada'inge aana huilume paine ngeena. Si'iri, huilume paine ngeena e ii'o i laona aalahanga mo Krik.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Maholo a Pol ko hule i Epesas aana oolune nga laenga ni taroha'inge ingeie, ngaeta mo wala e hule oto i saana uri mo Korinit kire ko aehota lae takalo oto. Oto aena ngeena, a Pol ko uusue oto uusu-uusu ienini hunire mo Korinit, ola mala lime aawalai helisi mwana oono i purine hutelana a Jisas (56 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol ko tohungai hii aaela oto hiito'o i sulie mo ola oto hunge nge kire ko reu i laona soihaada'inge —oopanga, na masinge, na tooha'inge, na saehanalinge, na tolalana ngaeta mo iini hunie leinge, na ha'a-erenga i matolana poro na hu'e, na e'engonga aana maholo ni palonga, na mo ola lo'u. Aena mei olana, nge a Pol e uusue uusu-uusu ienini hunie ke pe'ire lo'u ni lio saie tolaha diana ikire mo iini kire ko hiiwalaimoli aana a Jisas.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

oopanga, ii'onga i lalo aana Jisas Kraes, manata-diananga, sapena Kraes, niinge, saenanaunge, ta'ela'inge

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

1 Korinit 15:57-58, Na pwau nge e ere diana liutaa i sulie manata-diananga nge 1 Korinit 13, na pwau nge e ere diana liutaa i sulie tahela'inge ikie nge 1 Korinit 15.

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunire mo Korinit

(1:1-9)

Soihaada'inge oto sapena Kraes, na e ka'a malisi ike hunie uri oopalana ke lae.

(1:10—4:21)

Mo tolakai ola aaela mo Korinit kire ko eu'esui'i ue ke mango oto.

(5:1—6:20)

A Pol e aalamie mo dolosinge mo Korinit i sulie ha'arurunge.

(7:1—7:40)

A Pol e aalamie mo dolosinge i sulie mo tolakai ola kire ka'a saie uri e kahi wa ha'ike.

(8:1—11:1)

A Pol e ere luhesie mo tolakai ola diana aana rihunge'inge na ngau-maa'inge.

(11:2—14:40)

Ta'ela'inge a Jisas mwaanie maenga e haata'inie uri kira hiiwalaimoli kei ta'ela'i urine no'one.

(15:1-58)

Oala'inge a Pol na mei wala ni saediananga ooreta

(16:1-24)

Saediananga A Pol Hunie

Mo Korinit

¹ Saediananga mwaanieu a Pol, iini nge a God e soieu oto huni ne'i hurula'aa nana a Jisas Kraes, na mwaanie a aasikaelu a Sostinis no'one. ² Mere ko uusu-uusu oto wau ienini huni'omu aana soihaada'inge a God wau i Korinit. I'omu oto a God e soi'omu uri omu ke ne'i iinoni maa'i ingeie aani ii'o-rurunge pe'ie a Jisas Kraes, mala ahutana mo iini ko palo-paloa satana aalaha ikie aana ta'ena nga leu. ³ Mere ko eitanaie a God Aamaka na Aalaha ikie a Jisas Kraes uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

A Pol Ko Paalahea God

Haahie Mo Korinit

⁴ Suli maholo no ko paalahea God ineu aana e aamasi'omu na e niie mo niinge diana namiu i tehula'ana a Jisas Kraes. ⁵ Na aena aana a Jisas mone omu ko si ne'ie soihaada'inge e to'o-to'o aana ahutana mo taungei saenanaunge na mo erenga diana. ⁶ Saemiu e susu oto to'ohuu aana Tataroha Diana i sulie a Jisas Kraes, ⁷ hule aana soihaada'inge i'omu e to'o aana oto ta'ena nga niinge aana Li'oa Maa'i. Oto omu sa'a tola talea ike nga mei ola aana maholo nge omu ko maa'oohi pe'i heri-huninge loosie Aalaha ikie a Jisas Kraes kei ooli lo'u mei. ⁸ Na a Jisas oto kei ha'asusu'omu hunie omu ke ii'o oodota'i lai hule aana hai dinge nge Aalaha ikie a Jisas Kraes kei ooli lo'u mei. ⁹ Aana a God, iini nge e soi'omu hunie omu ke ii'o ruru pe'ie a Kalena, e sai deu i sulie walana, na a Kalena oto Aalaha ikie a Jisas Kraes.

A Pol E Tolahi'e Haahie Oopanga I Laona Soihaada'inge

¹⁰ Maeni eesiku maa'i, no ko eitanai'omu aana satana a Jisas Kraes Aalaha ikie, uri omu ke ne'ie mola ta'a-ta'a mei sae. Omu ke toli'aasie mo tolakai ola ni oopanga, ta'e omu ke mani ne'isae diana hunie omu ke asu loko-loko lo'u. ¹¹ No ko ere urine, maeni eesiku, i sulie ngaeta mwala aana uluhe kira Kloui ni kire ha'arongoau uri omu ko talei ha'a-ere oto mola tarau. ¹² Ngaeta mo iini eemiu ko unu-unue uuri, "Ineu aana aapa a Pol." Na ngaeta mo iini lo'u uuri, "Ineu aana aapa a Apolos." Na ngaeta mo iini lo'u uuri, "Ineu aana aapa a Pita." Na ngaeta mo iini lo'u uuri, "Ineu aana aapa a Kraes."

¹³ !Sei! !Omu ko oopaa oto sapena Kraes hailiu ka'u ngeena! ?Ha'ala'ala omu lo'onga'inie uri ineu a Pol ni nou mae honotamui i lengine po'u-po'u? ?Na ohe uri omu loto maa'i oto aana sataku ni ngeena? !Ha'ike eena mwae! ¹⁴ No ko paalahea God mola aana uri ma'alana omu meni loto maa'i taane, ta'e ineu maraaku nou ka'a loto maa'i ike aana nga iini eemiu mwaanie a Krispas na a Gaeas. ¹⁵ Oto, nga iini hunie ke unue uri omu loto maa'i aana sataku ha'ike. ¹⁶ (!Oo, iau mwae! Nou loto maa'i taane no'one aana

Stepanas na uluhe ingeie, ta'e nou ka'a lo'onga'i oodoie ike nga iini ne ke loto maa'i lo'u aana.)

A Kraes Oto Saenanaunge

Na Nanamanga A God

¹⁷ A Kraes e ka'a uusunge'inieu ike mola huni loo-loto maa'i aana mwala, ta'e huni laeliwala aana Tataroha Diana. Na e ka'a ike huni laeliwala mola aana mo wala diana mala mo iini e saenanau huni ha'a-olaa mwala, ta'e mola i sulie a Kraes, mwaanie maenga a Jisas i lengine po'u-po'u e totowai mola. ¹⁸ Aana laeliwalanga i sulie maelana a Jisas i lengine po'u-po'u e ka'a to'o aana ike nga mei lo'onga'inge aana hunie mo iini kire ko lae takoie maenga huu. Ta'e hunikie mo iini a God e ha'a-uurikie oto, mo wala ngeena ikire oto nanamanga a God.

¹⁹ Omu ke saie uri Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Ne kei suuhe'inie saenanaunge mo iini e saenanau, na ne kei uure honosie mola sai-olanga mo iini e sai ola.*

Aesaea
29:14 ²⁰ ?Oto mala uri leune kei urine oto, mwala saenanau ke si ue eena? ?Mo ha'a-uusuli na mo iini kire saenanau aana ere-haitelilinge kire ke si ue eena? Aana a God e haata'inie oto uri saenanaunge aana walumalau ie nga ola mola mwaakule, na e ka'a to'o aana ike nga lo'onga'inge. ²¹ Oto aana a God e asuie mone i sulie saenanaunge ingeie, mwala aana walumalau ie kire dau aasaie uri kire kei ha'a-uurire maraada i sulie saenanaunge ikire. Na e lae mola urine aana saena a God mola huni ha'a-uurie iinoni aana ola kire unue nga mei saenanaunge ha'ike aana, nge hiiwalaimolinge aana laeliwalanga i sulie a Kraes. ²² Mo Jiu, saeda mola hunie uri kire ke leesie nga mo tolimaa ni nanamanga, na mo Aapoloa Aaopa ko sare rongoa mola nga mo lo'onga'inge ni saenanaunge, uri hunie kire ke si eeli'u takoie a God. ²³ Ta'e ienini mone melu ko laeliwala aana uri kire horo maesie a Kraes i lengine po'u-po'u. Mei ola oto hule aana mo Jiu na kire ka'a sasare rongoa ike, na mei ola ngeena kei ne'i pweu-pweua'anga mola hunie mo Aapoloa Aaopa. ²⁴ Ta'e hunikie mo iini nge a God e soikie oto, mo Jiu na oto mo Aapoloa Aaopa, mei wala aana a Kraes ienini ingeie oto nanamanga na saenanaunge a God. ²⁵ Na e urine oto aena aana mo ola nge a God ko esui'i, ma'alana iinoni ko ere aelasi'i uri nga mei saenanaunge wa nga mei a'aila'anga ha'ike aani, ta'e saenanaunge aana e lae liutaa aana lo'u saenanaunge iinoni, na e a'aila'a ue liutaa aana a'aila'anga iinoni ni ngeena.

²⁶ Oto maeni eesiku maa'i, omu ke to'omaaie ka'u maholo a God e hola'i soi'omu huni lulu i sulie. ?Aana lio-lionga ni iinoni, e nite iini eemiu kire saenanau? ?E nite iini eemiu kire ne'i poro paine? ?E nite iini eemiu kire aalaha? !Toota'i iini mola! ²⁷ A God e tohungai lio hilisie oto mo iini nge mwala e lo'onga'inie uri kire pu'osasu uri huni ha'amasaa kira saenanau. Na e lio hilisie oto no'one mo iini nge mwala e lo'onga'inie uri kire mamaela'a huni ha'amasaa mo iini e nanama. ²⁸ Aana nga taa nge walumalau e lio toli aana, na e leledie, na e lo'onga'inie uri nga mei ola mwaakule mola aana, mei ola ngeena a God e lio hilisie huni waelie nga taa nge walumalau e ne'isae paine aana. ²⁹ Na a God e asuie leune urine, mwaanie uri nga iini e tooha'inie maraana maholo kei uure i na'ona God. ³⁰ Aena aana a God mone e si da omu lae mai ne'i iinoni tararuru pe'ie a Jisas Kraes. Ingeie oto e lae mai huni niie saenanaunge a God hunikie, na ingeie mola ni e ha'a-oodohikie pe'ie a God, na e ha'amaa'ikie, na e holikie mwaanie ii'onga i memelutana ooraha'aa. ³¹ Aena urinena, kie ke ii'o oto

mala Uusu-uusu Maa'i e unue aana e ere uuri, *A tei ko sare tooha'inie, ke tooha'inie mola haahie nga taa a God e asuie hunie.* *Jeremaea 9:24*

2

A Pol E Ka'a Lae Ike Mai

I Saana Mo Korinit

Pe'ie Saenanaunge Mo Iinoni

¹ Oto ineu, maeni eesiku maa'i, maholo nou lae ka'u weu i seemiu huni taroha'inie saehaahinge a God, nou ka'a ere ike aana nga mo eehu'i wala wa nga mo saenanaunge ke lae oto lo'u i peine liutaa. ² Aena aana maholo nou o'o'o pe'i'omu, nou ne'isae moute'i uri nou sa'a ere-ere ike lo'u aana nga mei ola aaopa, ta'e nou ne'i-ne'isae oto mola aana a Jisas Kraes na maenga ingeie i lengine po'u-po'u. ³ Oto maholo nou lae mai seemiu, nou maarara aana nou hiinge'inie uri nou ka'a malisi hule aana nou me'u pe'ie ariringe. ⁴ Oto nou saie uri laeliwalanga ineu na mei wala nge nou taroha'inie huni'omu e ka'a lae ike aana mo wala diana i sulie saenanaunge mo iinoni. !Ha'ike! Ta'e e lae mola pe'ie nanamanga aana Li'oa Maa'i a God. ⁵ Oto saenanaunge iinoni e ka'a da ike omu ke hiiwalaimoli aana a God, ta'e nanamanga a God maraana nge ni e asuie urine, uri hunie omu ke hiiwalaimoli aana.

A Pol E Lae Mai I Saana Mo Korinit

Pe'ie Saenanaunge A God

⁶ Ta'e mo wala no ko taroha'ini'i ienini, mo wala ni saenanaunge taane, mei saenanaunge nana mo iini nge kire paine oto pe'ie tolahai hiiwalaimolinge. E ka'a saenanaunge ike aana walumalau ienini. Mei saenanaunge ienini e tohungai aaopa oto liutaa mwaanie saenanaunge aana mo iini kire nanama haahie walumalau si'iri, mo iini nge kire kei ei'aa mola. ⁷ Mei wala ni saenanaunge a God nge no ko taroha'inie ienini, mei saenanaunge e ii'o mumuni mwaanie iinoni. Ta'e a God e pwani lodoa oto i na'o na ha'aholanga ha'ike ue, huni niie saenanaunge ie hunikie, hunie kie ke saie uri tala huni ii'o aana manikulu'anga pe'ie a God otona. ⁸ Mei wala ni saenanaunge ienini ma'alana nga ta'a-ta'a iinoni aana mwala kire paine haahie walumalau ie, na e ka'a saie ike. Mala uri kire ke saie, ha'alaa horo'ilana Aalaha Manikulu'e ikie e ka'a lae ike. ⁹ Ta'e leune ko haata'inie oto uri Uusu-uusu Maa'i ko ere to'ohuu aana e unue uuri, *A God e dau aakau aana mei ola nge e diana liutaa hunie mo iini nge a God maraana e manata diana hunire. Na mei ola diana ngeena nga iini e ka'a leesie ue, wa nga iini ke rongoa, wa ke lo'o-lo'onga'inie uri kei reu.* *Aesaea 64:4* ¹⁰⁻¹¹ Ta'e nga taa e ii'o mumuni ka'u i na'o ngeena, a God e haata'inie oto hunikie aana Li'oa Maa'i ingeie.

?A tei ni e saie ne'isaenga a God? Li'oa Maa'i a God ha'alaa ni e saie mo lo'onga'inge mumuni a God. Aana iinoni, ta'e ingeie mola maraana ni e saie mo ne'isaenga i laona manatana, oto e sada no'one mola mala Li'oa Maa'i e saie mo ne'isaenga i manatana a God. ¹² Oto Li'oa nge kie toolea i lalo aaka ngeena, nga li'oa ha'ike lo'u aana walumalau, ta'e Li'oa Maa'i, iini nge a God e niie mai hunie kie ke sai diana aana ahutana mo niinge a God hunikie.

Mo Ini Li'oa Maa'i Ha'ike Aada, Kire Ka'a Saie Ike

Saenanaunge A God

¹³ Oto melu ka'a ere ike aana mo wala i sulie saenanaunge iinoni, ta'e melu ko ere mola i sulie mo wala nge Li'oa Maa'i e ha'a-uusuli'emeelu eeni, maholo melu ko ere luhesie walaimolinge i sulie a God hunie mo iini nge kire to'o aana Li'oa Maa'i. ¹⁴ Ta'e iinoni nge e ka'a to'o aana Li'oa Maa'i i lalo aana, e sa'a to'o aana ike mo niinge nge Li'oa a God e nii'i mei, aana iinoni urine kei lo'onga'inie mo niinge ngeena nga mo ola oto mola mwaakule ni ngeena. E ka'a sai lio sai'i ike, aana Li'oa Maa'i mola ni e sai pe'ikie huni lio sai'i. ¹⁵ Oto iinoni nge e to'o aana Li'oa Maa'i ha'alaa e sai lio saie walu ola i sulie a God, na e aasa hunie nga iini e ka'a to'o aana Li'oa Maa'i hunie kei i'ie sai-olanga a mwane ngeena. ¹⁶ Na e to'ohuu oto aana Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *?A tei ni e manata'inie mo ne'isaenga i manatana Aalaha hunie ke ha'a-uusulie lo'u?* *Aesaea 40:13* Ta'e ikie, kie saie a God aana kie to'o aana mo ne'isaenga a Kraes.

3

Mo Korinit Kire Ii'o Mala Mo Iini Li'oa Maa'i Ha'ike Ue Aada

¹ Maeni eesiku maa'i, tolahamiu e urihana mola mwala aana walumalau ienini. Waite nou ka'a sai ere ike huni'omu mala mo iini kire to'o aana Li'oa Maa'i i lalo aada. Ha'ike, ta'e nou ere-ere huni'omu mola mala i'omu mo kele mwela aana tolahana a Kraes. ² Erenga ineu huni'omu e urihana mola ewei susu nge mo kele wee-wee ko sususuhie, na nou ka'a ha'angau'omu ike ue aani ngeulaa ma'uta'a mala mo teitesi aena aana maholona omu ka'a malisine ike mo ngeulaa ni rato. Na ma'alana hule si'iri, na omu ka'a malisine ike ue. ³ Omu ko lae-lae mola ue mala mo iinoni aana walumalau ienini. !Lio ka'u! Omu ii'o mola ue pe'ie upwanga na heota'inge. Mo ola ngeena kire haata'i diana aana uri i'omu nga mo iinoni aana Li'oa Maa'i ha'ike, aana tolahamiu e sada mola ue pe'ie mo iinoni ni welumalau. ⁴ Ngaeta mo iini eemi ko unue uuri, "Ineu aana aapa a Pol," na ngaeta mo iini uuri, "Ineu aana aapa a Apolos." !Ha'ike eena! ?Uri omu ka'a lo'onga'i ike mala mo iinoni ni welumalau ni ngeena?

Mo Ha'a-uusuli To'ohuu Ko Esu Huni Ha'apaina'aa Mola A Kraes

⁵ ?Ha'alaa nga taa nge lo'onga'inge i'omu aamere'i a Apolos? I'emere'i e ro mwane au'esu mola a God ni ngeena. Mere pe'i'omu oto mola hunie omu ke hiiwalaimoli aana a God, aana i'emere'i, mere asuie mola mo esunge hai aaopa'i nge a God e nii'i huni'emere'i huni esui'i. ⁶ Oto ineu nge nou urihana mwane e hasie mo litei ola i laona hohola, na a Apolos nge e urihana mwane e danguhie mo litei ola ngeena aani wei. Ta'e a God nge e asuie hunie kire ke mwa'ora. ⁷ Oto iini ko hesie mo lite na iini ko denguhi'i ikire mo mwane mwaakule mola, ta'e a God ni e paine liutaa, aana ko esuie mo lite ngeena hunie kire ke mwa'ora. ⁸ Oto mwane ko hesi lite na mwane ko denguei, kire ko meni esu tararuru mola hunie ta'a-ta'a mei ne'isaenga, na a God ke si waairerue i sulie asunge ikirerue. ⁹ Aana i'emere'i e ro mwane nge mere ko esu tararuru nana a God, na i'omu oto domana hohola ingeie.

Na i'omu domana oto no'one nume a God. ¹⁰⁻¹¹ A Jisas Kraes oto poo-pootana nume ngeena, na nga poo-poota aaopa hunie nga iini ke ne'ie lo'u, ha'ike oto oo'oo. A God e niie mai nanamanga hunieu, hunie ne ke ne'ie mwane saenanau diana aana tohu-numanga. Oto ineu nge nou ne'ie poo-pootana nume ngeena, na ngaeta mo mwane ko si tohu nume i lengine. Ta'e kire ke lio talada mola hunie kire ke tohu diana aana nume ngeena. ¹² Ngaeta mwala kei esuie nume ienini aana mo ola diana mala kol wa

siliva wa mo heu kire lio diana, na ngaeta mwala lo'u kei esuie mola nume ngeena aana mo ei wa mo hahalisi wa mo sao. ¹³ Ta'e aana hai dinge ooreta, dunge kei haata'inie mo taungei esunge hai aopa'i nge mwala e asui'i, ohe kire diana taane wa ha'ike. ¹⁴ Mala uri dunge e ka'a waruhie mo ola nge iinoni e asuie nume ngeena aani, nge a God kei waaie iinoni ngeena haahie asunge diana ingeie. ¹⁵ Ta'e mala uri dunge ko weruhie mola mo ola nge e asuie nume ngeena aani, nge ahutana weonga ingeie e ai'aa oto. Ma'alana a God kei ha'a-uurie taane mangona, ta'e kei urihana mola iinoni nge kire wa'inie mwaanie nume nge ko weru ngeena.

¹⁶ !Ha'ike eena! ?Uri omu ka'a saie ike uri soihaada'inge i'omu e ne'i nume maa'i a God? !Iau, e to'ohuu oto aana Li'oa Maa'i e ii'o i lalo aamiu!†
¹⁷ Mala uri nga iini kei waelie nume maa'i ngeena, a God kei tohungei waelie oto no'one.† Aana nume maa'i a God ngeena e tohungei maa'i, na i'omu oto nume maa'i a God.

¹⁸ Oto omu ke su'uri ne'i-ne'isae aela i sulie mei ola ienini. Mala uri nga iini eemi ko ne'i-ne'isae uri e saenanau aana saenanaunge ni welumalau, e diana oto liutaa hunie iinoni ngeena ke tohungei toli puri aana saenanaunge ngeena ma'alana mwala ko haara'inie aana "Pweu." Oto ke si hule aana saenanaunge to'ohuu. ¹⁹ Aana saenanaunge aana walumalau ienini e ka'a rongo ike mala nga mei ola, aana e lio mola mala pweunge i na'ona saenanaunge a God. Na e to'ohuu oto, aana Uusu-uusu Maa'i e te'uri, *A God e sai da mola kira saenanau ke to'o i laona mo hune ikire maraada kire lolosi'i aana sai-olanga ikire. Job 5:13* ²⁰ Na ngaeta mei wala i laona Uusu-uusu Maa'i e te'uri lo'u, *A God e saie uri ne'isaenga kira saenanau, mei ola mwaakule mola. Sam 94:11*

²¹⁻²² Oto aena urinena, maeni eesiku, omu ke su'uri ere tooha'inie asunge nga iinoni. Ma'alana ineu a Pol, wa a Apolos, wa a Pita, ta'e a God e uusunge'ini'emeelu mola huni pe'i'omu. Na e to'ohuu oto uri e niie oto ahutana walu ola namiu, hule aana walumalau, na mauringe, na maenga, na maholo si'iri, na maholo ko lae ue mai. Ahutana mo ola ngeena mo ola oto i'omu. ²³ Na i'omu oto mwala a Kraes, na a Kraes oto iini a God.†

4

Mo Hurula'aa Kire Ne'i

Koni-konihe Mola A Kraes

¹ Oto omu ke ne'isae aameelu mala uri i'emeelu mo koni-konihe a Kraes, mo mwane au'esu nge ko lio i sulie taroha'inilana saehaahinge a God. ² Na omu saie taane e ta'a-ta'a mei ola mola ni e roro'a oto liutaa. E roro'a mola hunie mo koni-konihe kire ke asu to'ohuu nana mo poro paine ikire. ³ Oto nou sa'a tolahi'e ike mala uri i'omu wa nga iini aana walumalau kei leieu. Ma'alana ineu maraaku na nou ka'a sai leie ike asunge ineu. ⁴ Manataku e taha mola aana nou ka'a saie ike nga mei takalonga ineu, ta'e e ka'a lo'onga'inie ike uri ineu mwane oodota'i. Aalaha ikie mola ni kei leieu. ⁵ Oto omu ke su'uri leie mwala, aena aana e ka'a hule ue aana maholo

† **3:16** 3:16 Aana tatala ienini a Pol ko ere i sulie soihaada'inge ta'ingelu uri e ne'i nume maa'i a God. Aana 1 Korinit 6:19 na lo'u aana 2 Korinit 6:16 e unue uri sapena mo iini kire hiiwalaimoli kire ne'i nume maa'i a God no'one. † **3:17** 3:17 Aena aana nume maa'i a God oto soihaada'inge, nge kei tohungei aela oto liutaa hunie iini nge ko waelie hiiwalaimolinge mo iini aana soihaada'inge wa ii'onga loko-loko ikire pe'ie a Kraes. † **3:23** 3:23 Niilana walu ola e ka'a lae ike mola hunikie hunie kie ke asu eeni mola i sulie saeka. Ha'ike. Walu ola a God ni ngeena, na niilana e lae hunikie hunie kie ke asu eeni i sulie saena God, iini nge kie ii'o tararuru pe'ie i tehula'ana Kraes.

a God kei lae mai huni leie mwala. Oto omu ke maa'oohie ka'u Aalaha ikie kei lae mai, aana ingeie nge ke si haata'inie mo ola kire o'o'o mumuni rorodo'a hunie kire ke ii'o haada'i. Ingeie oto kei haata'inie saehaahinge mo iinoni, na kei lahera i sulie nga taa nga iini e asuie.

⁶ Maeni eesiku maa'i, walu ola ienini no ko unu'i i suli'emere'i a Apolos hunie omu ke saenanau aana tolahamere'i. Ngaeta mei wala e te'uri, "Mwaanie omu liue nga taa uusulana e lae i laona Uusu-uusu Maa'i." Mala uri omu kei te'urine, nge omu sa'a unu-unue ike uri nga iini e paine liutaa aana nga iini, na omu sa'a tooha'ini'omu ike maraamiu aana omu ko lae i sulie iini nge omu unue e paine, na omu sa'a ere aaelasie lo'u nga iini. ⁷ !Sei! ?I'oe o aaopa ka'u uri taa? ?A tei ka'u e ha'ahola'o? ?Na nga mei taa ka'u ni o to'o aana nge a God e ka'a ha'a-aakaurisi'o aana? ?Ta'e aana uri ko ha'a-aakaurisi'o aana, na e ue ni o ko tooha'ini'o haahie mala uri o esuie mola tohumu?

⁸ ?Oto e ue? ?Uri omu hele oto aana walu ola ni Li'oa omu saeto'o aani? ?Uri omu to'o-to'o oto aana mo niinge ni Li'oa? ?Uri omu ne'i mwane paine oto aana Aalahanga a God? Nou tohungei saeto'o aana ke urine, aena aana mala uri ko to'ohuu, Aalahanga a God e hule oto na mere ko aalaha lo'u no'one pe'i'omu. ⁹ Ta'e mere ka'a aalaha ike ue. I'emeelu mo hurula'aa, e lio mala a God e tohungei ha'amwai-mwei'a'emeelu. E lio mala e toli'aasie ahutana mo iini meuri, mai aano na ta'au i Lengi, hunie kire ke ha'amwasi aameelu. Kire ko tohungei ere aelasi'emeelu mola. E urihana ikire oto mo iini nge kire ko lai maa ni ola aana maholo kire ko horo'ie mo iini nge leilada e lae oto hunie maenga. ¹⁰ Oto mwala nge kire leesi'emeelu kire ko lo'onga'inie uri melu ko pweu aana melu ii'o pe'ie a Kraes. ?Ta'e e ue aana i'omu? ?Uri omu saenanau oto aena aana i'omu pe'ie a Kraes? !Ne'ewau oto! I'emeelu, melu tataku mola, ta'e i'omu nge omu a'aila'a. ¹¹ I'emeelu, mwala e lio mwai-mweisi'emeelu, ta'e i'omu nge mwala e leesi'omu mala mo aalaha. Oto lae mai hule si'iri, melu ko tohungei maesie oto hiolonga, na melu ko maesie oto inunge, na melu ka'a ho'o-ho'osie oto nga mei sala diana. Mwala ko seuni'emeelu, na melu ka'a to'o aana ike nga leu ni ii'o aana. ¹² Melu ko tohungei ha'aweo'emeelu oto hiito'o aani esunge. Maholo mwala ko ere ni ho'asinge huni'emeelu, melu ko ere ni ha'adiana'ara mola. Na maholo mwala ko teunge'ini'emeelu, melu ko esu susuto'o mola. ¹³ Na maholo kire ko taroha'inie eeronga i suli'emeelu, melu ko ere rako mola pe'ire huni ha'a-oodohie nga taa kire ko unue ngeena. Oto uure waite hule mai si'iri, na mwala ko lee-leesi'emeelu mala uri mo ola kire aaela oto liutaa lo'u mwaanie aalitehu.

A Pol Ko Eitanaie Mo Korinit Hunie Kire Ke Aali'u

¹⁴ Nou ka'a unue ike mo ola ienini huni ha'amasa'omu, ta'e huni ha'ananau'omu mala mo mwela maa'i ineu. ¹⁵ Ma'alana uri omu ke to'o aana lo'u nga mo iini hunge huni ha'a-uusuli'omu aana tolahana a Kraes, ta'e omu ke su'uri pulongosie uri ineu oto ta'a-ta'a aamamiu. Aana ineu oto nou toole'omu mei i saana a Kraes maholo nou laeliwala aana tataroha diana namiu. ¹⁶ Oto no ko eitanai'omu hunie omu ke haimaanieu. ¹⁷ Aena leune mone no ko uusunge'inie wau a Timoti i seemiu. Ingeie domana oto a kaleku to'ohuu na ko esu diana nana Aalaha paine ikie. Ingeie ke si ha'ananau'omu lo'u aana mo ha'atolanga nge nou lae pe'i laeliwala aani i sulie mo soihaada'inge aana ta'ena nga leu no ko lae-lae aana.

¹⁸ Ngaeta mo iini hikemiu kire lo'onga'inie uri nou sa'a hule lo'u i seemiu, oto kire ko aehota tooha'inire oto. ¹⁹ Ta'e e sa'a tewa na ne kei lae lo'u mei maatoli'omu, mala a Aalaha ko saeto'o aana ne ke asuie urine. Na aana maholona, nou sa'a rongu ike hunie mwala too-too'ha'i ngeena, ta'e ne kei

lio mola hunie nga nanamanga uri taa nge kire to'o aana. ²⁰ Aena aana Aalahanga a God ka'a ola ike mola aani wala, ta'e ola ni nanamanga. ²¹ ? Oto leu uri taa nge saemiu hunie? ?Uri ne ke lae mai pe'ie nga mai ue huni ha'aloi'omu, wa ne ke lae mai pe'ie mo wala ni manata-diananga na aamasinge?

5

Mwane Ko Aeni Ola Ngeena,

Omu Ke Ne'ie I Sinaha

Mwaanie Soihaada'inge

¹ Maeni eesiku, no ko rongo hailiu aana uri ngaeta iini eemiu ko esuie mei ola e tohungēi aela oto hiito'o aana ko to'o aana lo'u mola ngaeta hu'e aamana† mei ola oto ma'alana mwala kire ii'o ni pu'o na kire sai masa mola ni esuie. ² !Ha'ike eena! ?E ue ni omu ko tooha'ini'omu haahie? E malisine omu ke saehuu i sulie, na hunie omu ke ne'ie mwane ngeena i sinaha mwaanie soihaada'inge. ³ E to'ohuu aana nou ii'o ha'atauli'omu, ta'e ahutana ne'isaenga ineu taane mola aamiu. Na ineu, nou saie uri mala ne ke ii'o pe'i'omu, ha'alaa nou lei mangoa oto a mwaena. Oto ma'alana nou ha'atauli'omu, ta'e nou leie oto a mwaena. ⁴ Oto i'omu, omu ke loko tararuru aana satana a Jisas, Aalaha ikie, huni ne'isae i sulie ne'isaenga ineu ie. Oto aana nanamanga a Jisas, ⁵ omu ke toli'aasie mola a mwane ngeena i nimana a Satan. Ohe maholo kei sapesalu, hari-huninge ingeie hunie aapa hatarie hasi'o ke mango, na a God ke ha'a-uurie mola hunie mauriha'ana ke ii'o diana aana hai dinge a Kraes kei ooli lo'u mei.

⁶ Omu saie taane mei wala nge e unue uuri, “Kele mei iis oto mola mwai-mwei e ado oto huni esuie nime pulaoa laku hunie kei hane i lengi.” Oto urine no'one, e ka'a ado ike hunie omu ke tooha'ini'omu, aena aana aaelanga ngeena e sai sikihie ahutemiu mango-mango. ⁷ Oto omu ke tala aasie mola mei iis lalahu'e aana ooraha'aa ngeena mwaani'omu, hunie omu ke ne'ie mei bred haalu mala bred nge iis ha'ike aana nge kire asuie hunie Houlaa Ni Liumwaanie. Na omu urihana oto mei bred ngeena i maana God, aana e da omu rere'a oto ta'ingelu i maana. E da mola urine aana maelana a Jisas Kraes, aana ingeie oto kalei sipu aana Houlaa Ni Liumwaanie nge uunu-olanga aana e lae honotaka. ⁸ Oto aena urinena, kie ke mani ilenimwa'e, ta'e kie ke su'uri ilenimwa'e pe'i tola i sulilana mo tolaha lalahu'e aana saewasunge na inu wei ni pweunge na dau roro'anga. !Ha'ike! Mo ooraha'aa urine kire urihana iis nge e sai sikihie mola walu ola. Ta'e ikie, kie ta'aasie oto walu ola urine, na kie ko ilenimwa'e mola pe'i saemanola na pe'ie walaimolinge.

⁹ Maeni eesiku, nou ka'a ere aaopa ike mwaanie nga taa nou unue oto wau i na'o. I laona uusu-uusu nge nou uusue ka'u weu huni'omu,† nou unue oto uri omu ke su'uri hikusie mwala kire sai mesi. ¹⁰ Ta'e nou ka'a unue ike uri omu ke oopa mwaanie mo pu'o nge kire ko mei-mesi, wa kire ko sae-saehanalie mola to'o-to'olana ngaeta mwala, wa kire ko eeroa mwala

† **5:1** 5:1 Mo wala uuri “hu'e aamana” ka'a ere ike i sulie nikana nge e hute aana, ta'e ngaeta iini lo'u aana mo hu'e nge aamana e to'o aada. Taungei ooraha'aa ngeena a God e ere honosie aana Levitikas 18:8 na aana Diutronomi 22:30. † **5:9** 5:9 Uusu-uusu a Pol ko ere i sulie ienini e ai'aa oto. Kolu ka'a saie ike walu ola e unu'i i laona uusu-uusu ngeena. Ta'e mo Korinit kire ooliese mola uusu-uusu ngeena, na maholo kire ooliese, mo ola hunge kire dodolosi'i lo'u aana a Pol. Oto i laona uusu-uusu ienini, a Pol ko lae pe'i aalamie mola mo dolosinge ikire ngeena.

mwaanie to'o-to'olada, wa kire ko palo-palooa mo nunui ola. Ha'ike. Aana mo iinoni mala ngeena, omu ko lae oto mwaanie walumalau ie ha'alaa omu ko toli'aasire. ¹¹ Nga taa nge nou ere urine aana, nge uri omu ke su'uri hikusie ta'ena nga iinoni ko unu-unue uri ingeie e hiiwalaimoli aana a Kraes, ta'e ko ae'aeni ola mola, wa ko sae-saehanalie mola to'o-to'olana ngaeta mwala, wa ko palo-palooa mola mo god eero-eero, wa ko ere-ere aelasie mola ngaeta mo iini, wa ko inu-inu wei ni pweunge mola, wa ko eeroa mola mwala mwaanie to'o-to'olada. Iini urine, ma'alana aawenga wa ngaunge pe'ie, na omu ke su'uri esuie lo'u.

¹²⁻¹³ E ka'a leu ike i sapeku huni leie mo iini ha'ike aana soihaada'inge. A God maraana ke si leire. Ta'e leu i sapemiu maraamiu huni leie mwala aana soihaada'inge, aena aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Omu ke aasie iinoni aaela urine i sinaha mwaani'omu.* *Diutronomi 17:7*

6

Mwaanie Nga Iini E Too-toolea Ngaeta Iini Hunie Leinge

¹ Oto lo'u, maeni eesiku, nou rongoa uri nga iini eemiu ko ha'a-erea ngaeta iini, na e toolea oto i saana mo mwane lei-lei nge hule aana kire ka'a hiiwalaimoli ike aana a God. !Ha'ike eena mwae! ?Aana e ue e sa'a toli'aasie mola hunie soihaada'inge ke ha'a-oodohie mei roro'anga ngeena hunie? ² ?Uri omu ka'a saie ike uri aana nga maholo ko lae mai, mwala nge kire hiiwalaimoli aana God, ikire nge kire kei leie ahutana iinoni ni welumalau? ?Mala uri i'omu oto huni leie mwala aana walumalau, na e ue omu ka'a sai ha'a-oodohie mola kele mei ola mwai-mwei i matolamiu maraamiu urine? ³ ?Uri omu ka'a saie ike no'one uri ikie nge kie kei leie mo ensel? Nge ko urine oto, na mo ola huni ha'a-oodohi'i mei aano si'iri ie, mo ola mwai-mwei mola ni ngeena. ⁴ ?Oto mala uri nga mo ha'a-erenga urine kei reu, uri omu kei saro toole'i lo'u i saana mwala lei-lei nge hule aana kire ka'a to'o aana ike nga leu i laona soihaada'inge? ⁵ !Mei ola ni masanga ni ngeena! ?Uri nga ta'a-ta'a mwane saenanau ha'ike oto i seemiu huni ha'a-oodohi'omu aana mo ola urine? ⁶ !E lio oto urine mwae! Na aena urine ka'u omu ko toolea mo eesimiu i lalo aana a Kraes hunie mo pu'o ke ha'a-oodohie mo ola huni'omu.

⁷ !Ha'ike eena! E ka'a mola laenga hunie leinge nge ko haata'inie takalonga i'omu, ta'e hule aana mo ha'a-erenga i matolamiu na kire ko haata'inie oto uri omu tohungei lae takalo ni ngeena. ?E ue ka'u omu ka'a toli'aasie mola mwala ke talei waeli'omu? Urine e diana liutaa aana omu ko ha'a-ere. ?Na e ue ka'u omu ka'a toli'aasie mola mwala ke too-toolea ta'ena nga ola i'omu? Urine omu ka'a ooraha'aa ike aana ha'a-erenga. ⁸ Ta'e i'omu, omu tohungei lae aopa. I'omu mola maraamiu nge omu ko da pelinge na omu ko waeli'omu heiliu. ⁹ ?Uri omu ka'a saie ike mo iini nge helelada e tata'ala kire sa'a roro'a ni hele aana ike Aalahanga a God? Mwaanie omu ne'i-ne'isae takalo. Mo iini nge kire ko mei-mesi, wa kire ko palo-palooa mo ola aopa mwaanie a God, wa kire ko ae'aeni ola, wa mo mwane nge kire ko deu mala mo repi, wa kire ko ae'aeni ola pe'inie mo mwane mala ingeie, ¹⁰ wa kire ko peli-peli, wa kire ko sae-saehanalie, wa kire ko inu-inu wei ni pweunge, wa kire ko talei ere-ere aelasie ngaeta mwala, wa kire ko eero-eeroa mola mwala hunie kire ke nii ola nada, nga iini aana mo iini urine sa'a roro'a ni hele aana ike Aalahanga a God. ¹¹ E to'ohuu oto, hola'ina'o ngaeta mo iini hikemiu kire urine no'one. Ta'e ie, loto-aasilana mo ooraha'aa i'omu e lae oto, na ha'amaa'ilemiu e lae oto aana satana Aalaha ikie a Jisas Kraes na aana nanamanga Li'oa Maa'i a God ikie.

Mwaanie O Mai-mesi Lo'u,

Ta'e O Ke Kineta'inie Sapemu

Huni Esu Nana A God

¹² Oto lo'u, maeni eesiku, nga mo iini eemiu kire unue uuri, “Nga mei ola e ka'a aapu ike hunieu.” Iau, leune e to'ohuu. Ta'e ngaeta mo ola kire sa'a da ike nga mei diananga huni'o. Na ma'alana nou ii'o luheta'i huni esuie ta'ena nga mei ola, ta'e nou sa'a toli'aasie ike nga mei ola urine ke aalaha haahieu.

¹³ Na nga mo iini lo'u kire unue uuri, “Ngaulaa ola mola hunie iiaka ni ngeena, na iiaka ola mola huni hele aana ngaulaa.” E to'ohuu taane, ta'e a God kei ha'amangoa mola e ro mei ola ngeena. Oto aana omu ko lo'onga'inie uri mo hiolonga ni sape kire mani sada mola i maana God, nge omu unue uri masinge no'one e ka'a ne'ie ike nga mei ola. !Ta'e ha'ike mwae! Sape mei ola huni esu nana Aalaha ni ngeena, na a Aalaha ko lio i sulie sapeka, ¹⁴ na mala a God e ha'a-uurie sapena a Aalaha mwaanie maenga aana nanamanga ingeie, nge kei ha'a-uurie sapeka no'one urine.

¹⁵ Omu saie mola sapena nga iini e ne'ie oto ngaeta sasarai ola a Kraes. ?Oto e ue? ?Uri e malisine nga iini ke toolea mola sapena nge e ne'ie oto ngaeta sasarai ola a Kraes, na ke ladoa pe'ie nga repi? !Ha'ike! !E ka'a malisi ike! ¹⁶ Omu saie taane nga iini kei ma'ahu pe'ie nga repi, kirerue kei ne'ie oto ta'a-ta'a mei sape, aana Uusu-uusu Maa'i e te'uri, *E ro ola ngeena kei ne'ie oto ta'a-ta'a mei sape.*

Jenesis 2:24

¹⁷ Ta'e maholo nga iini kei lado pe'ie a Kraes, kirerue kei ne'ie oto ta'a-ta'a iinoni aana mauringe to'ohuu a Kraes. ¹⁸ !Oto omu ke tahi oto ha'ataulie masinge! Mo iini nge kire ko esuie mo taungei ooraha'aa aaopa mwaanie aeni-olanga, kire ka'a waelie ike sapeda. Ta'e mo iini nge kire ko esuie aeni-olanga, kire ko tohungei waelie oto sapeda maraada ni ngeena. ¹⁹ ? Uri omu ka'a saie ike uri sapemiu nge oto nume maa'i a Li'oa Maa'i? E ii'o oto i lalo aamiu, aana a God e niie huni'omu. Oto sapemiu ka'a to'o-to'olamiu ike lo'u maraamiu, ²⁰ aena aana a Kraes e pwani holi'omu oto aana holite oto paine. Oto walu ola omu ko esui'i aana sapemiu, omu ke asui'i hunie mwala ke soi ha'amanikulu'aa a God haahi'i.

7

A Pol E Aalamie Mo Dolosinge

Mo Korinit I Sulie Ha'arurunge

¹ Iau, nou sare lado luhesie mo dolosinge omu unu'i i laona uusu-uusu omu uusue mai hunieu. Omu dolosi i sulie ii'o-rurunge, na omu unue ohe e diana mola hunie mwane ke su'uri ii'o ruru pe'ie nga keni.

² Omu saie uri aeni-olanga e paine si'iri, oto e diana hunie mwane ke to'o aana nga hu'e maraana, na keni e adona ke to'o aana oto nga poro maraana.

³ Na poro ke ma'a-ma'ahu oto pe'ie hu'e ingeie na hu'e ke ma'a-ma'ahu oto no'one pe'ie poro ingeie. ⁴ A hu'e ngeena e ka'a aalaha ike haahie sapena maraana, ta'e poro ingeie ni e aalaha haahie. Na poro ngeena e ka'a aalaha no'one haahie sapena maraana, ta'e hu'e ingeie ni e aalaha haahie.

⁵ Maholo iini o ha'aruru pe'ie ko sare ma'ahu pe'i'o, o ke su'uri sere'i lo'u. More sai ma'ahu oopa-oopa taane aana nga mo maholo, ta'e more ko meni mwa'e-mwa'e huni oopa urine ha'alaa. Na more ke oopa urine mola hunie more ke ii'o aani aarenga'inge hunie nga kele maholo. Oto more ke si he'i

ma'a-ma'ahu tararuru lo'u, mwaanie a Satan e malaahongamore'i aana e aasa hunie more ke kineta'inie sapemore'i hunie nga maholo tewa.

⁶ Omu ke saie a God e ka'a unue ike omu ke mamalo ha'awali mwaanie ma'ahunge tararuru huni aarea. !Ha'ike! Ta'e ne'isaenga diana ineu mola ni ngeena, mala saemiu huni lulu i sulie. ⁷ Na aana lo'onga'inge ineu lo'u, saeku hunie omu ke mani ii'o mola maraamiu mala ineu. Ta'e a God e niie oto mo niinge hai aaopa'i hunikie. Ngaeta mo iini kire to'o aana ngaeta mo taungei niinge, na ngaeta mo iini kire to'o aana no'one ngaeta mo taungei niinge aaopa lo'u.†

⁸ Oto huni'omu mo nao mwane na mo nao keni, no ko unue uri e diana hunie omu ke ii'o mwaakule mola mala ineu. ⁹ Ta'e mala uri ko aasai'omu hunie omu ke ii'o mola mwaakule, e diana hunie omu ke tola hu'e na omu ke to'o poro. Aana e diana liutaa hunie omu ke ha'aruru mwaanie omu ii'o mwaakule pe'i saehanalilana mola ii'o-rurunge.

¹⁰ Oto huni'omu mo poro na mo hu'e, no ko sare unue mei ha'atolanga ie huni'omu. Na ha'atolanga ie nga ola ka'a uure ike mola mwaanieu, ta'e e uure mwaanie a Jisas. Mo hu'e, omu ke su'uri sikaa mo poro i'omu, ¹¹ na i'omu mo poro, mwaanie omu sikaa mo hu'e i'omu. (Mala uri nga hu'e kei sikaa poro ingeie, nge e sa'a to'o poro lo'u. Ta'e mala uri ko ne'isae lo'u huni eeliho'i i saana poro ingeie, nge e si diana eena.)

¹² Oto huni'omu lo'u mo iini nge omu ha'aruru pe'ie iini i sinaha aana soihaada'inge, a Aalaha e ka'a unue ike nga mei ola i sulie taungei ha'arurunge i'omu ngeena. Oto ineu maraaku no ko unue huni'omu uuri. Mala nga mwane nge e hiiwalaimoli aana a Kraes ko to'o aana nga keni ni pu'o, na a hu'ena e ilenimwa'e ni ii'o ruru mola pe'ie, a poro ngeena ke su'uri sikaa. ¹³ Na mala uri nga keni nge e hiiwalaimoli aana a Kraes ko to'o aana nga mwane ni pu'o, na a mwane ngeena e ilenimwa'e mola ni ii'o ruru pe'ie, a hu'e ngeena ke su'uri sikaa. ¹⁴ Aana a God kei ha'amaa'ie mwane e ka'a hiiwalaimoli ngeena aena aana ko ii'o ruru pe'ie hu'e nge e hiiwalaimoli.† Na a God kei ha'amaa'ie no'one keni e ka'a hiiwalaimoli ngeena aena aana ko ii'o ruru pe'ie poro nge e hiiwalaimoli. Na mala kirerue kei ii'o ruru urine, nge a God kei ha'amaa'ie no'one mo mwela ikirerue. Ta'e mala ko ha'ike, nge mo mwela ikirerue kire kei urihana mola mo mwela ni pu'o.

¹⁵ Ta'e mala uri iini nge e ii'o ni pu'o ko sare sikaa poro wa hu'e ingeie nge e hiiwalaimoli aana a Kraes, toli'aasie mola ke lae i sulie saena. Mala ko lae urine, nga mei ha'atolanga ka'a uure honosie ike iini nge e hiiwalaimoli.

Ta'e omu ke aamasito'o aana uri a God e saeto'o aana kie ke ii'o ni henuelama. ¹⁶ Oto i'oe, a hu'e ngeena, ohe o sai pe'ie mola poro i'oe hunie ke hiiwalaimoli. Na i'oe, a poro ngeena, ohe o sai pe'ie mola hu'e i'oe hunie ke hiiwalaimoli.

¹⁷ Oto ahutaka, kie ke mani saie uri mei meuringe nge nga iini e to'o aana maholo a God e soie mai i saana, mei niinge a Aalaha ni ngeena. Oto aena urine omu ke su'uri sare toli'aasie lo'u, ta'e omu ke ilenimwa'e mola haahie. Na ha'atolanga nge no ko lae pe'i ha'arongoa ahutana mo soihaada'inge aana ni otona. ¹⁸ Oto mala uri o ko hele aana oto torihesi'onga aana maholo

† 7:7 7:7 Mo niinge ni Li'oa a Pol ko ere i suli'i aana tatala ie kire haata'i oto liutaa aana ha'arurunge. Aana ngaeta mo iini kire to'o aana niinge huni ii'o ni ilenimwa'enga i laona ha'arurunge, na ngaeta mo iini kire to'o aana niinge huni ii'o ni ilenimwa'enga mwaanie ha'arurunge. † 7:14 7:14 A Pol e ka'a unue ike uri a God kei ha'a-uurie mo iini nge kire ka'a hiiwalaimoli aana. Ha'ike. A Pol e unue mola uri mo iini kire hiiwalaimoli kire sai pe'ie mo poro ikire wa mo hu'e ikire wa mo mwela ikire hunie kire ke hiiwalaimoli no'one. Leesie tatala 16.

a God e soi'o, nge o ke su'uri sare oolisia lo'u. Na mala uri o ka'a hele aana ue torihesi'onga maholo a God e soi'o, nge o ke su'uri sare torihesi'o lo'u. ¹⁹ Aena aana uri o ke hele aana ka'u torihesi'onga wa ha'ike, nga mei roro'anga ha'ike aana. Ta'a-ta'a leu mola e roro'a oto, uri o ke lulu i sulie mo ha'atolanga a God. ²⁰ Ahutemi mango, omu ke mani ii'o to'o oto aana ta'a-ta'a taungei meu-meuringe nge omu o'o'o aana maholo a God e soi'omu. ²¹ Mala uri o o'o'o ka'u mola mala nga koni-konihe aana maholo a God e soi'o, ngeena o ke su'uri tolahi'e aana leune. Ta'e mala uri o ko saie nga tala hunie o ke ii'o luheta'i aana, nge e diana taane hunie o ke lae mola i sulie. ²² Aena aana nga iini nge Aalaha ko soie, ma'alana ingeie koni-konihe nga iinoni, ta'e e ii'o luheta'i mola i lalo aana Kraes. E urine lo'u aana iini nge Aalaha ko soie na e ii'o luheta'i mola, ta'e e ne'i koni-konihe oto nana Kraes. ²³ A Kraes e pwani holi'omu oto aana holite paine. Oto omu ke su'uri ne'i koni-konihe lo'u nana walu ola mo iinoni ko tolahi'e aani. ²⁴ Iau, maeni eesiku maa'i, omu ke ii'o oto mola mala omu ii'o ka'u aana maholo nge a God e soi'omune, ta'e omu ke ii'o ruru pe'ie a God i leune.

²⁵ Hoe. Omu dolosi no'one i sulie mo mwane na mo keni nge kire ii'o pupupu. A Aalaha e ka'a niie ike nga mei ha'atolanga i sulire, ta'e ne kei unue mola ne'isaenga ineu maraaku. Na aena aana a Aalaha e aamasieu na e manata diana hunieu, oto e ne'ieu hunie nga iini nge omu sai noruto'o aana. ²⁶ Oto nou leesie walu ola ko aasa aana maholo ie, na aena urine, nge nou lo'onga'inie uri e diana hunie omu ke ii'o mola mala omu ko ii'o si'iri. ²⁷ Mala uri o ko tola hu'e oto, o ke su'uri sikaa lo'u hu'e i'oe. Mala uri o ka'a tola hu'e ue, o ke su'uri lo'ohie lo'u nga iini. ²⁸ Ta'e ma'alana ke urine, mala uri o ko sare tola hu'e, e diana mola, nga ooraha'aanga ha'ike. Na mala uri nga keni raori'i ko to'o poro, e diana no'one mola. E ka'a ooraha'aa ike ni urine. Ta'e omu ke saie mola uri mo iini nge kire ko ha'aruru, kire kei deu oodoie mo aasanga i laona mau-meuringe ienini. Na nou sere'inie ke aasa urine huni'omu.

²⁹ No ko ere urine, maeni eesiku maa'i, aana kele maholo o'oru'e oto mola e si oore. Oto aehota si'iri, omu ke ne'isae paine mola aana God. Oto mo iini omu tola hu'e, omu ke su'uri lo'onga'inie ii'o-rurunge mala mei na'ohai ola i'omu. ³⁰ Ilenimwa'enga wa sahuunge wa to'o-olanga ke su'uri uure honosie nga iini mwaanie asunge nana God. ³¹ Na mo iini nge kire to'o ola i laona walumalau ie, kire ke su'uri ne'isae paine haahie to'o-olanga ikire. Ta'e kire ke mani ne'isae paine mola aana God, aena aana nga taa nge kolu ko leesie i laona walumalau ie, kara'inie oto kire kei ei'aa. ³² Oto nou saeto'o aana omu ke su'uri tolahi'e i sulie ta'ena nga mei ola. Aana nga iini nge e ka'a to'o poro wa ke tola hu'e, ne'isaenga ingeie mola aana asunge nana a God aena ko sare ha'asaediana'aa a God.

³³ Ta'e iini nge e tola hu'e, ko ne'isae mola aana mo ola aana walumalau aena ko sare ha'asaediana'aa hu'e ingeie, ³⁴ na ne'isaenga ingeie oto aana e ro mei ola. Ta'e keni nge e ka'a to'o poro, ko tolahi'e mola aana asunge nana a Aalaha, aana ko sare niie oto mauringe ni sape na mauriha'ai oto hunie a God. Ta'e hu'e nge e to'o poro, ko tolahi'e aana mo ola aana walumalau ie, aena aana ko sare da hunie poro ingeie ke ilenimwa'e.

³⁵ No ko ere urine huni'omu aena aana no ko sare pe'i'omu na e ka'a ike huni esuie mo ha'atolanga e aasa. Nou saeto'o aana mola uri omu ke asuie nga taa e oodo na hunie omu ke asu nana God hahaiteli. ³⁶ Ta'e mala uri nga iini ko lo'onga'inie uri e ka'a dau diana hunie keni raori'i e haiholota'i huni ha'aruru pe'ie aana a keine ko kara'i liue maholo ni to'o-poronga, na

ingeie maraana ko lo'onga'inie mola uri kinerue ke ha'aruru, nge e diana mola hunie kinerue ke ha'aruru. Nga mei ooraha'aanga ha'ike i leune. ³⁷ Ta'e mala uri saanau ngeena ko ne'isae maraana hunie ke uure ma'uta'a mwaanie e ha'aruru, na nga iini e ka'a dau rarahie hunie ne'isaenga urine, na e saie uri kei lio i sulie maraana, nge leune e diana mola. ³⁸ Oto iini nge e tola hu'e e dau diana, na iini nge e ka'a tola hu'e ike e dau diana lo'u liutaa.

³⁹ Na lo'u, hu'e nge e to'o poro ke ii'o ruru tara'asi oto pe'ie poro ingeie. Ta'e mala uri poro ingeie ko mae, nge e sai to'o aana lo'u mola ta'ena nga mwane ko saeto'o aana, mala uri a mwane ngeena no'one ko lulu i sulie a Kraes. ⁴⁰ Ta'e mala uri a hu'e ngeena ko ii'o mwaakule mola urine, nge ke si tohungai ilenimwa'e lo'u eena. Ne'isaenga ineu otona, na nou hiiwalaimoli uri Li'oa Maa'i a God no'one ko ne'isae urine.

8

Manata-diananga E Hi'e

Lo'u Liutaa Aana Sai-olanga

¹ Hoe, no ko sare he'i ere lo'u i sulie mo ngeulaa nge kire uunu'i oto i saana mo nunui ola. E to'ohuu taane mala ngaeta mwala ko unu-unue uuri, "Ahutaka kie mani sai ola mola." !Ta'e omu ke lio talamiu! Sai olanga e sai da mola iinoni ke tooha'inie maraana, ta'e manata-diananga nge ko pe'ikie suli maholo. ² Mala nga iini ko unue uri e saenanau, e ka'a tohungai sai diana aana ike ue nga taa e malisine uri ke saie. ³ Ta'e mala nga iini ko manata diana, nge e tohungai sai ola oto.

⁴ Oto aapa aana ngaulana mo ngeulaa uunuleni e lae i saana mo nunui ola, kie saie oto uri nunui ola nga ola to'ohuu ha'ike, aana kie mani saie oto uri e ta'a-ta'a God mola. ⁵ Mwala hunge kire sai paloa mo ola oto hunge ta'au i Lengi wa mai aano na kire haara'ini'i aana "god" na "aalaha." ⁶ Ta'e ma'alana e urine, kie to'o aana mola e ta'a-ta'a God. Ingeie oto Aamaka nge e ha'aholaa ta'ena nga ola, na ingeie oto iini kie ko meu-meuri huni ha'apaina'aa. Na kie to'o aana mola e ta'a-ta'a Aalaha. Ingeie oto a Jisas Kraes nge ha'aholalana ta'ena nga ola e lae aana, na aena aana ingeie mone kie ko si meu-meuri.

⁷ Ta'e ma'alana e urine, na ahutana mwala ka'a mani sai diana aana ike leune. Oto wau i na'o ngaeta mwala kire ko palo-paloo mola mo nunui ola oto tarau. Oto hule mai si'iri, maholo kire ko ngeue mo ngeulaa urine, kire ko lo'o-lo'onga'inie mola ue uri mo ngeulaa ngeena mo ola i saana mo god eero-eero ngeena. Lo'onga'inge ikire e mamaela'a oto aana e ka'a sada ike pe'ie hiiwalaimolinge ikire, na kire lo'onga'inie uri mo ngeulaa ngeena ko da kire ko mada'a. ⁸ Ta'e ngaulaa e ka'a roro'a ike i maana God. Oto ma'alana uri kie ke ngaue mo ngeulaa ngeena wa ha'ike, kie sa'a aaela ike aani wa kie ke tarie nga mei ola aani.

⁹ Ma'alana urine na omu ke lio talamiu mola, mwaanie asuilana nga taa omu saie e ka'a roro'a ngeena e ha'atataroa mola mo iini hiiwalaimolinge ikire e ka'a susu, na kire domu mola i laona ooraha'aa. ¹⁰ Omu saie taane mola uri ngaulaa e ka'a tohungai roro'a ike. ?Ta'e nga taa kei reu mala uri o ko ngeu-ngeu mola aana nume ni uunu-uunu ola i saana mo god eero-eero? ?Na nga taa kei reu mala uri nga iini nge hiiwalaimolinge ingeie e ka'a susu ike aana leune ko leesi'o mola wau? Ingeie ko unu-unue uri i'oe, o saenanau diana, oto ingeie no'one kei heimaani'o aana mei ola nge manatana e unue e aaela. ¹¹ Oto urine o kei deu aelasie mola aasimu. !

Iini nge a Kraes e mae honotana kei maesie saenanaunge i'oe ni ngeena!
¹² Ta'ena nga maholo o ko deu hu'isie aasimu maa'i, aana o ko ha'a-olaa hunie ke lae aaopa mwaanie nga taa manatana e lo'onga'inie e oodo, nge o ko deu hu'isie oto a Kraes ni ngeena. ¹³ Aena urinena, maeni eesiku, mala uri ngaulana nga mei ngeulaa ko aaela oto hunie aasiku, nge nou sa'a ngau hiken i lo'u mala no ko meu-meuri ue, aena aana nou ka'a sare dau hu'isie ike aasiku hunie ke domu i laona ooraha'aa.

9

A Pol E Nanama No'one Mala Ngaeta Mo Hurula'aa

¹ ?Oto e ue maeni eesiku? ?Uri omu ka'a saie ike uri ineu nou sai esuie no'one ta'ena nga ola a God e toli'aasie hunikie mo iinoni? !Omu saie taane! Na hule aana omu saie taane no'one oto uri ineu nga hurula'aa ni ienini. Na lo'u omu meni saie oto uri ineu nou leesie Aalaha ikie a Jisas aana maaku. I'omu oto mo tolimaa aana asunge ineu nana a Aalaha, aana omu ko aehota hiiwalaimoli oto i tehula'ana asunge ineu. ² Oto ma'alana ngaeta mwala ka'a si lio saieu mala uri nga hurula'aa, ta'e i'omu, omu saie taane, aena aana mauringe haalu i'omu i lalo aana a Aalaha e haata'i diana aana taane uri ineu nga hurula'aa to'ohuu.

³ Oto mala uri nga mwala kei sare dolosi eeku, ne kei aalamire mola uuri. ⁴ No ko esu ke'u oto mala nga hurula'aa. ?Na e ue nou sa'a unue mwala ke pe'ieu aani ngeulaa? ⁵ Ngaeta mo hurula'aa lo'u, na mo eesine a Aalaha, na a Pita, hule aana kire mani toolea mo hu'e ikire pe'ire. ?Oto e ue aana i'emere'i a Banabas? ⁶ ?Wa e ue? ?Uri ta'e i'emere'i mola mere sai esu uei to'oha huni pe'i'emere'i maraamere'i?

⁷ ?Uri mo ramo kire sai lae mola hunie oohotaa maholo nga ta'a-ta'a iini huni waaire ha'ike? ?Uri nga iinoni e sai ha'aweoa mola aana hasilana mo ola e sa'a ngau'i? ?Na lo'u uri nga iinoni e sai talei ha'a-ha'aweoa mola aani lio i sulilana mo sipu na e ka'a sai losi susu† ana mwaani'i? !Ha'ike oto oo'oo! ⁸ Nou ka'a lae ike mola i sulie lo'onga'inge ni iinoni, ta'e i sulie mo Ha'atolanga a Mosis no'one e ere i sulie ta'a-ta'a taungei ola urine. ⁹ Iau, uusulana e lae i laona Ha'atolanga a Mosis uuri, *Mwaanie o pwesu honosie wawana puluke maholo ko esu namue i laona hohola i'oe. Diutronomi 25:4* ?Oto e ue? ?Uri a God e ne'isae paine mola aana mo puluke aana maholo e ha'a-uuresie mei ha'atolanga ngeena? ¹⁰ ?Wa e ue? ?Uri a God e ka'a ere ike i sulikie no'one aana maholo ko ere urine? Iau. Aana iinoni ko hesie hohola na iini ko hikie mo ngeulaa, kirerue mani hiiwalaimoli uri kirerue kei meni hikana taane nga taa kirerue weo aana. ¹¹ I'emere'i a Banabas mere hasie taane oto hue-huana maurihe huu i laona manatamiu. Oto e malisine uri omu ke pe'i'emere'i lo'u aana nga mo ola huni pe'ie mola mauringe aana sapemere'i. ¹² Ngaeta mwala ka'u kire sai tola ola urine mwaani'omu. Oto i'emere'i na e urine no'one mola, na hule aana e malisine uri mere ke roro'a lo'u liutaa aana mwala ngeena. Ta'e i sulie mere ka'a nine aani te'urine ike, oto aana ma'alana walu ola ko aasai'emere'i, mere ka'a sare aapwasu ike aani. Mere ka'a saeto'o aana ike nga mei ola ke liu honosie lo'u Tataroha Diana i sulie a Kraes. ¹³ Omu saie taane oto uri mwala kire ko esu i laona Nume Maa'i, kire sai toolea mola mo ngeulaa i Nume Maa'i ngeena. Na mo iini ko uunu-uunu ola i lengine ora ni uunu-uunu, kire sai toolea no'one mola nga mo kele aapai ola aana mo uuraa'inge ikire ngeena. ¹⁴ Oto e urine no'one mola aana mo iini ko taroha'inie Tataroha Diana. Aana a Aalaha e

† 9:7 9:7 Aana tolahana mo Jiu kire sai losi susu no'one mwaanie mo sipu huni inuhi'i, mala kolu saie mwala si'iri kire sai losi susu mwaanie mo puluke.

unue oto uri mo iini nge kire ko taroha'inie Tataroha Diana, e malisine oto uri kire ke waaire haahie mei esunge ngeena.

¹⁵ Ta'e ma'alana e to'ohuu taane oto urine, no ko tohala'i mola aana uri nou ka'a toolea ike ta'ena nga mei ola mwaani'omu. Oto ie nou ka'a uusu-uusu ike hunie omu ke nii-nii nekue urine. !Nou sere'i! Aana e lai diana hunieu uri hunie ne ke mae oto, ta'e nga iini eemi ke su'uri unue uri no ko esu mola huni to'oha. Mala uri omu ko ere urine, nge omu ko da uri tooha'inileku ke totowai mola. ¹⁶ Ta'e e ka'a malisine ike uri ne ke tooha'inie aana nou taroha'inie Tataroha Diana, aena aana nga iini taane ni e dau rarahieu huni esu urine. Oto kei tohungei aaela oto hiito'o hunieu mala uri nou ka'a taroha'inie Tataroha Diana. ¹⁷ Na mala uri ineu maraaku ne ke lio hilisie mei esunge ienini, ha'alaa waaiteku kei lae oto hunieu. Ta'e aena aana nou ka'a lio hilisie ike, nge no ko esuie mola nga taa a God e dau rarahieu hunie. ¹⁸ ?Oto nga waaite uri taa nge ne kei toolea aana asunge ienini? Waaiteku nge oto mola ie, saemangonga. No ko tohungei saemango aana no ko nii mwaakule aana Tataroha Diana hunie ahutana mwala. No ko taroha'i hunire na nou ka'a haata'inie ike nanamanga nou to'o aana huni toolea nga mei ola mwaanire.

¹⁹ Nga iini e ka'a aalaha ike haahieu mala ineu koni-konihe ingeie, ta'e ma'alana e urine, nou toli'aasieu mola hunie ne ke asu mala koni-konihe nana ahutana mwala. No ko deu urine huni hu'isie mwala hunge hunie kire ke hiiwalaimoli aana a Jisas. ²⁰ Maholo nou esu pe'ie mo Jiu, nou ii'o mola mala ngaeta mwane ni Jiu huni da kire ke hiiwalaimoli. Na ma'alana nou ka'a ii'o oto i mamalutana mo Ha'atolanga a Mosis, ta'e maholo nou esu pe'ie mo Jiu i mamalutana mo Ha'atolanga a Mosis ngeena, nou ii'o oto no'one mala ikire hunie ne ke pe'ire hunie kire ke hiiwalaimoli. ²¹ Na lo'u maholo nou esu pe'ie mo iini nge ikire nga mo Jiu ha'ike, nou ii'o oto no'one mala ikire nge kire ka'a ii'o i mamalutana mo Ha'atolanga a Mosis hunie ne ke pe'ire hunie kire ke hiiwalaimoli. Na leune e ka'a lo'onga'inge ike aana uri nou waelie ha'atolanga a God, aana no ko lulu i sulie taane mo ha'atolanga a Kraes. ²² Na maholo nou ii'o pe'ie mo iini nge ko lulu i sulie mola mo ha'atolanga ni iinoni aana hiiwalaimolinge ikire e mamaela'a, nou ii'o no'one mala ikire hunie ne ke pe'ire hunie kire ke hiiwalaimoli to'ohuu. Oto nou ii'o oto i sulie ahutana mo tolahai iinoni nge kire to'o aani huni deu aahonga huni pe'ire hunie kire ke to'o aana maurihe huu. ²³ No ko eu'esuie ue mo olana hunie Tataroha Diana taroha'inilana ke lae tara'asi, na hunie ke mwada'usieu hunie ne ke toolea ha'adiana'anga mwaanie Tataroha Diana.

²⁴ Oto omu ke saie, ma'alana mwala hunge kire ko heli aana hurunge, ta'e ta'a-ta'a mwane mola kei toolea waaite. Oto ahutemi, omu ke huru diana hunie omu ke toolea waaitemiu. ²⁵ Ahutana mwala nge kire ko sare hali aana hurunge, kire kei haro dau aakau aana sapeda, hunie sapeda ke mwarohi huni huru. Ta'e dau-aakaunge ikire ngeena mola huni toolea waaite aana rorodara kei ei'aa mola. Ta'e ikie, nge kie ko huru huni toolea waaite aana rorodara nge kei ii'o huu. ²⁶ Oto aena urinena, nou ka'a talei huru heiliu ike mola, ta'e no ko huru oodo-oodo mola hunie leu nge iinoni kei hola'i lai hule aana kei toolea waaite. Oto mala mwane hai-heiseuni ko sare a'aila'asie maelonga ingeie, nge ineu no'one nou sa'a talei kumu ta'ewau ike. ²⁷ Oto no ko deu rarahie sapeku maraaku hunie ke lae i sulie ne'isaenga ineu, mwaanie da maholo nou taroha'inie Tataroha Diana hunie ahutana mwala, oto puriha'ana no ko si mamaela'a mola.

10

Sisihonga Mo Jiu E Ha'apasulikie

Mwaanie Hari-hunilana

Mo Ola Ni Welumalau

¹ Maeni eesiku maa'i, saeku uri omu ke aamasito'o ka'u aana mo weuwaka nge kire lulu i sulie a Mosis wau i na'o. Maholo kire iisitaa ka'u mwaanie Ijip, ahutada kire mani o'o'o i mamalutana mei uuru a God e ha'atolaa mai huni na'oda, na kire mani liu holosie Aasi Nonoro'a mola aana ae'aeda. ² Oto aena aana kire lae i sulie a Mosis i mamalutana mei uuru ngeena maholo kire liu holosie aasi, nge kire lado pe'ie a Mosis eena, mala ikie no'one kie lado pe'ie a Kraes aana loto-maa'inge. ³ Ahutada mango, kire mani ngeu-ngeu no'one aana ngaulaa nge a God e niie ada. ⁴ Na ahutada, kire mani inu-inu no'one mala ikie aana wai nge a God e niie ada. Wai ngeena e maau mei mwaanie hau nge a God e niie huni lae-lae pe'ire, na hau ngeena oto a Kraes maraana, aana ingeie oto ni e ii'o pe'ire huni ha'angaue mauriha'ada. ⁵ Ta'e ma'alana e tohungei ha'adiana'aa ahutada ka'u urine, toota'i iini aada mola kire to'ohie saena a God, ta'e hungelada a God e tatanga'inie mola mo rae aada i laona hanuesala.

⁶ Oto walu ola ienini domana uri nga mo ha'apasunge mola hunikie, mwaanie uri kie talei sae-saehanalie mola mo ola aela mala kire dau-deu'ine. ⁷ Oto omu ke rohu mwaanie palolana mo god eero-eero, mala ngaeta mo iini aada e dau-deu'i maholo kire paloa nunune puluke nge a Eron e asuie. Aana Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Mwala e ii'o i aano huni esuie ngauhe, oto kire si ta'ela'i lo'u huni mao oto mala mo pu'o.* *Eksodas 32:6* ⁸ Na ikie, kie ke su'uri mai-mesi oto mala ngaeta mo iini aada kire masi ke'u. A God e ha'aloire na e ro aawalai sinola mwana oolu aada e mae mola i laona ta'a-ta'a hai dinge.† ⁹ Kie ke su'uri ha'angai-ngeie† a Aalaha mala ngaeta mo iini aada e ha'angai-ngeie ka'u, nge a God e uusunge'inie mo mwaa huni horo maesire. ¹⁰ Na omu ke su'uri upwe-upwesie a God mala ngaeta mo iini aada e upwe-upwesie ka'u, na aena leune nge a God e si uusunge'inie ensel ni horonga i matolada. ¹¹ Walu ola ienini e rau aada huni ha'apasulikie mo iini kie ko meu-meuri ue si'iri aana mo dinge ooreta. Na uusuleni e lae oto huni ha'ananaukie.

¹² Aena urinena, maeni eesiku, mala nga iini ko unue uri ko uure ma'uta'a oto, nge ke tohungei lio talana oto mwaanie e ooraha'aa mala mo weuwaka i na'o. ¹³ Ahutana mo malaahonga nge ko hite-hite aamu ngeena, taungei ola oto e sai hite mola aana ta'ena nga iinoni ni ngeena. Ta'e a God ko deu mola i sulie haiholota'inge ingeie, na e sa'a tohungei toli'aasie ike uri malaahongalamu ke lae liue nga taa o sai uure honosie. Aena urine, maholo malaahongalamu ko lae, nge a God kei haata'inie tala huni'o mwaanie takalonga ngeena, na kei pe'i'o taane hunie o ke uure a'aila'a honosie ooraha'aa.

† **10:8** 10:8 Sa'a mola a Pol e sapeie mo iini kire mae aani naihi nge Eksodas 32:28 e unue, pe'ie mo iini kire mae aana mei maelaa aela nge Eksodas 32:35 e unue, oto e hule aana 23,000 mala e unue ngeena. † **10:9** 10:9 Mala uri kie ko esuie nga taa a God e uure honosikie mwaanie, nge kie ko ha'angai-ngeie a God na kie ko oohongi aelasio oto eena, aana kie ko lupwe'i deu rarachie huni haata'inie nanamanga ingeie aana tala e ka'a saeto'o aana. Leesie Eksodas 17:7 na Matiu 4:5-7. Kie sai oohongi aelasio a God no'one maholo kie ko heitohea a God huni lae i sulie mo god eero-eero, aana a God e sai heota'inikie to'ohuu. E sere'inie uri kie ke palo-paloo lo'u nga god aaopa. Leesie Eksodas 34:14 na Sam 78:56-58. Ta'e mala uri kie ko esuie nga taa a God e unue hunie kie ke asuie, nge a God e saeto'o aana kie ke oohongie urine aana saena mola huni ha'adiana'akie mala e haiholota'i huni esuie. Leesie Malakae 3:10.

*Mwaanie O Tarakonie**Ngau-maa'inge Pe'ie**Uunu-olanga I Saana Mo Aakalo*

¹⁴ Aena urinena, maeni eesiku maa'i, omu ke kineta'ini'omu mwaanie palolana mo god eero-eero. ¹⁵ No ko ere pe'i'omu oto mala no ko ere hunie mo iini e saenanau ni ie. I'omu maraamiu omu ke si leie nga taa no ko unue ie. ¹⁶ Kao-kao nge kie ko inu-inu waen aana i laona ngau-maa'inge na kie ko paa-paalahea God haahie, maholo kie ko inu aana kao-kao ngeena, kie ko meni ado oto aana apune a Kraes. Na mei ngeulaa nge kie ko nisie, aana maholo kie ko ngeue, kie ko meni ado oto aana sapena Kraes ni ngeena. ¹⁷ Aena aana e ta'a-ta'a ho ngeulaa mola, nge ma'alana kie ke hunge lo'u uri taa, ta'e kie ne'ie e ta'a-ta'a mei sape mola ni ngeena, aena aana kie ko meni ngeue mola e ta'a-ta'a mei ngeulaa ngeena.

¹⁸ Omu ke lo'onga'i ke'u i sulie mwala ni Israel. Mo iini nge kire ko ngeue nga taa nge niilana e lae hunie a God, kire ko meni ado oto aana uunu-olanga ngeena pe'ie a God eena. ¹⁹ ?Oto e ue? ?Uri no ko unue uri uuraa'inge mei ola e tohungei roro'a? ?Na uri mo nunui ola ngeena ni oto mo tohungei ola? ²⁰ !Ha'ike! Maholo mo pu'o kire ko uunu ola, nga taa nge kire ko uunue ngeena, kire ko uunue oto mola i saana mo li'oa aela. Kire ka'a uunue ike i saana a God. Oto nou ka'a saeto'o aana ike uri omu ke ado aana nga mei ola pe'ie mo li'oa aela. ²¹ Omu sa'a inu ike aana kao-kao a Aalaha na omu sa'a inu ike no'one aana kao-kao mo li'oa aela. Omu sa'a ngau ike no'one pe'ie a Aalaha na omu sa'a ngau ike no'one pe'ie mo li'oa aela. ²² Mala uri omu kei ngeu pe'ie mo li'oa aela urine, omu ko da mola uri a God ke heota'ini'omu ni ngeena. ?Uri omu sai uure a'aila'a mola honosie ha'aloinge nge a God kei ha'aloi'omu aana?

*Kie Ke Lo'o-lo'onga'inie No'one**Ngaeta Mwala, Na Mwaanie Kie**Asuie Malaahonga Hunire*

²³ Ngaeta mwala ko unu-unue uuri, "Nga mei ola e ka'a aapu ike hunieu." Ta'e no ko unue uri ngaeta mo ola kire sa'a da ike nga mei ola diana. Na ngaeta mo ola kire sa'a pe'ie ike mo iinoni. ²⁴ Oto e ka'a diana ike uri hunie kie ke lo'o-lo'onga'inikie mola maraaka, ta'e uri kie ke lo'o-lo'onga'inie nga taa nge e diana huni pe'ie ngaeta mwala.

²⁵ Oto aapa hatarie dolosinge i'omu ngeena, e ka'a aapu ike na omu sai ngeue mola ta'ena nga mei ngeulaa omu ko lio oodoie i laona uusi'e. Na mo taungei ola urine omu ke su'uri aapwasu ni dolosie lo'u uri kire uunu'i i saana mo li'oa aela wa ha'ike. ²⁶ Aana oto mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Walumalau ienini oto pe'ie walu ola i lalo aana, mo ola a Aalaha hali'ite.* *Sam 24:1*

²⁷ Na lo'u, mala uri nga iinoni ni pu'o ko haarai'omu huni lai ngeu pe'ie, na uri omu ko mwa'e-mwa'e ni lae, oto nga taa ko niie amiu, omu ke hele aana mola na omu ke su'uri dolosi lo'u i sulie. ²⁸ Ta'e mala uri nga iini ko unue huni'omu uuri, "Mo ngeulaa kire uunu'i i saana mo god eero-eero ni ngeena," nge omu ke su'uri ngeue mo ngeulaa ngeena, mwaanie omu waelie mei ne'isaenga iinoni nge e unue leune huni'omu. ²⁹ Oto ma'alana uri omu ko lo'onga'inie nga mei ola e ka'a aela ike aana omu kei ngaa mo ngeulaa ngeena, ta'e omu ke kineta'inie hiinge iinoni ngeena nge e unue leune huni'omu.

Ta'e ohe nga iini eemi uuri, “!Ha'ike eena! ?Uri nou sa'a asuie ike nga taa e koho mola hunieu, aena aana mwane aaopa e unue uri e aaela?
³⁰ Nou paalahea God haahie mo ngeulaa ngeena. ?Oto e ue nge ngaeta iini ko si maaleledieu haahie mei ola nou paalahea oto a God haahie?”

³¹ Ta'e e uuri mola, ma'alana omu ko ngeu wa omu ko inu wa omu ko esuie lo'u ta'ena nga mei ola, ta'e omu ke asui'i mola huni ha'amanikulu'aa a God. ³² Na omu ke su'uri ha'ataroa ngaeta mo iini, ma'alana mo Jiu, wa mo iini nge ikire mo Jiu ha'ike, wa mo iini aana soihaada'inge a God. ³³ Na omu ke lae i sulie tolahaku, aana no ko sare pe'ie ahutana mwala aana ahutana walu ola no ko esui'i, aena aana nou ka'a lo'onga'inieu ike maraaku, ta'e no ko lo'onga'inie no'one ngaeta mo iini hunie ne ke pe'ire hunie a God ke ha'a-uurire.

11

Mo Mwane Na Mo Keni

Ke Mani Ii'o Ni Ha'ama'unge

Maholo Kire Ko Rihunge'i

¹ Oto omu ke lae i sulie tolahaku mala ineu no ko lae i sulie tolahana a Kraes. ² Na no ko lahe'omu aena omu ko aama-aamasito'o aaku taraure'i taane, na omu ko lae-lae i sulie mo ha'a-uusulinge nge nou nii'i huni'omu.

³ Ta'e ngaeta mei ola lo'u saeku hunie omu ke saie. A God e ii'o mala ingeie pwaune a Kraes, na a Kraes e ii'o mala ingeie pwaune mwane, na mwane e ii'o mala ingeie pwaune keni.† ⁴ Oto mwane nge ko aarenga'i wa ko unu tahanga'inie walana a God na e ha'a-apaa iihune pwaune, nge ko ha'amasaa a Kraes. † ⁵ Na keni nge ko aarenga'i wa ko unu tahanga'inie walana a God na iihune e ka'a ii'o haahie pwaune nge ko ha'amasaa poro ingeie. Nga taa a keni ngeena e asuie e sada mala keni nge e suhi kokolu aana pwaune. ⁶ Ta'e e ne'i ola ni masanga hunie keni ke suhi kokolu aana pwaune wa ke pala o'oru'e aana iihune. Oto mala uri iihune nga keni e ka'a ii'o haahie pwaune, nge ke ii'o ka'u mola urine hunie iihune pwaune ke apa. ⁷ Ta'e e ka'a diana ike hunie mwane ke ha'a-apaa iihune pwaune, aana mwane ingeie oto nunune a God na manikuluha'ana a God. Ta'e hu'e nge manikuluha'ana poro ingeie. ⁸ Kie saie oto urine aana mwane e ka'a lae ike mai mwaanie keni, ta'e keni nge e lae mai mwaanie mwane. ⁹ Na a God e ka'a ha'aholaa ike mwane aena aana uri e saeto'o aana hunie ke pe'i-pe'ie keni, ta'e e ha'aholaa keni aana e saeto'o aana uri hunie ke pe'ie

† **11:3** 11:3 Mwala aana pongine a Pol Hurula'aa kire unue uri pwa'ui ola mei ola nge ko hele lokoa ta'ena nga sasarai ola aana sape, na ko niie mauringe hunie ta'ena nga ola aana sape. Aahu'i ne'isaenga aana pwa'ui ola nge a Pol ko ere i sulie e lae oto aana lio i sulinge urine, na e ka'a ike uri pwa'ui ola ngeena ko aalaha mola haahie sapena. † **11:4** 11:4 Erenga ni Krik e ka'a tohungai matapwa ike i leu, na ohe ne'isaenga aana mo tatata 4-7 e lae uuri, “Oto mwane nge ko aarenga'i wa ko unu tahanga'inie walana a God na e aaluhi haahie pwaune nge ko ha'amasaa a Kraes. Na keni nge ko aarenga'i wa ko unu tahanga'inie walana a God na e ka'a aaluhi ike haahie pwaune, nge ko ha'amasaa poro ingeie. Nga taa a keni ngeena e asuie e sada mala keni nge e suhi kokolu aana pwaune. Na mala uri nga keni e ka'a aaluhi haahie pwaune, nge e adona ke pala o'oru'e mola aana iihune. Oto aena mei ola ni masanga aana keni ke suhi kokolu aana pwaune wa ke pala o'oru'e aana iihune, nge e diana hunie a keni ngeena ke aaluhi haahie pwaune. Ta'e e ka'a diana ike hunie mwane ke aaluhi haahie pwaune, aana mwane ingeie oto nunune a God na manikuluha'ana a God.”

mwane. ¹⁰ Oto aena urinena, na i tehula'ana mo ensel, nge mo keni kei to'o aana nga tolimaa aana nanamanga i pweude.†

¹¹ Aana ma'alana ke urine lo'u, ta'e ikie, mo iini kie ii'o oto pe'ie a Jisas Aalaha ikie, kie ka'a sai uure maraaka ike. Keni ka'a sai ii'o aaho'a ike aana mwane, na mwane ka'a sai ii'o aaho'a ike aana keni. ¹² Aena aana ma'alana keni ha'aholalana e lae taane mwaanie sapena mwane, ta'e ahutana mo mwane ko hute mai welumalau kire ko hute mola aani keni. Na a God oto iini ko esuie ahutaka, mwane na keni, na lo'u ahutana mo ola.

¹³ I'omu oto maraamiu nge omu ke si lo'onga'i i sulie ohe e diana taane wa ha'ike hunie keni ke aarea God i matolana mwala na e ka'a ha'apaa iihune pwaune. ¹⁴ Omu meni saie taane uri mwane ko ha'apaa pwaune e ka'a lio diana ike. ¹⁵ Na omu meni saie lo'u uri keni nge ko ha'apaa pwaune e lio diana liutaa, aena aana a God oto e niie hunire uri iihude ke tewa huni eeluhi haahie pwaude. ¹⁶ Ta'e mala uri nga mo iini hikemiu ko sare ere haitelili haahie leune, nga taa nou sai unue huni'omu mola uuri, i'emeelu mo hurula'aa na mo soihaada'inge a God aana mo huilume hai aaopa'i melu ka'a to'o aana ike lo'u nga tala aaopa huni lae i sulie aani palonga.

Mwaanie O Ngeu Te'u-te'u

Aana Ngau-maa'inge

MATIU 26:26-29; MAK 14:22-25; LUK 22:14-20

¹⁷ Oto aana mo hatonga'inge ineu huni'omu ienini, nou ka'a lahe'omu ike, aena aana mo lokonga i'omu ka'a tohungai pe'ie ike mwala, ta'e ko waelire mola. ¹⁸ Eetana nga mei ola, nou rongoa uri maholo omu ko loko mala nga soihaada'inge, omu ko oopa-oopa mola, na leune nou hiiwalaimoli uri e kele to'ohuu ka'une. ¹⁹ Sa'a mola mo oopanga ngeena ko haata'i diana aana taane mo iini ko lulu i sulie a God to'ohuu, na mo iini ko lupwe'i deudeu mola. ²⁰ Aana maholo omu ko loko hunie ngau-maa'inge a Aalaha, omu ka'a tohungai esu diana aana ike i sulie tolahana. ²¹ Maholo omu ko loko, nga iini ni e ngau-ngeu oto mola mala saena, na omu ka'a sare maa'oohe ike lo'u ngaeta mo iini. Oto ngaeta mo iini ko ngeu pe'i inu-inu, hule aana kire ko mehiri oto, ta'e ngaeta mo iini kire ko hiolo mola.† ²² ?Uri omu ka'a to'o nume ike huni ngeu-ngeu na ni inu-inu aana? ?Wa omu ko sare maaleledie mola soihaada'inge a God na huni ha'amasaa mola mo iini nge nga mei ngeulaa ha'ike ada? ?Oto nga taa nge omu ko lo'o-lo'onga'inie uri ne ke unue huni'omu? ?Uri ne ke lahe'omu? !Ha'ike oto oo'oo!

²³ Aana mei ha'a-uusulinge nge nou niie huni'omu i sulie ngau-maa'inge, nou toolea mwaanie a Aalaha. Oto aana hai rodo nge pwelolana Aalaha ikie a Jisas e lae, e hele aana ho bred, ²⁴ e ere ni paalahenga, ko si nisie, na ko te'uri, "Hasi'oku oto ienini nge toli'aasilana e lae i tehula'amiu. Omu ke tete'urine, huni aamasito'onga aaku." ²⁵ E urine no'one lo'u i purine ngaunge, e hele aana lo'u kao-kaoi waen, na ko te'uri, "Apuku oto ienini nge ko ha'a-oaie haiholota'inge haalu a God ko esuie pe'ie mo

† **11:10** 11:10 Nga iini e ka'a tohungai saie nga taa mei wala "tolimaa aana nanamanga" ngeena ko ere i sulie, wa e ue tatala ienini ko ere i sulie mo ensel. Ohe mei wala nanamanga ngeena ko ere i sulie nanamanga mo keni kire to'o aana no'one huni aarenga'i na huni unu tahanga'inie walana God. Na ohe tatala ienini ko ere i sulie mo ensel aena aana a God e uusunge'inire huni pe'ikie i sulie nga taa kie sukaa aana mo aarenga'inge ikie. † **11:21** 11:21 Maholo kire hele aana ngau-maa'inge wai na'o, kire ka'a ngaue mola ta'a-ta'a ho ngeulaa na ta'a-ta'a mai inunge aani waen. Ta'e ngau-maa'inge kire ko esuie, kire ko meni tola ngaulaa huni esuie ngauhe paine na huni ha'a-adoa mwala aani.

iinoni ingeie.† Omu ke tete'urine aana ta'ena nga maholo omu ko inuhie huni aamasito'onga aaku.”²⁶ Oto ta'e-ta'ena nga maholo omu ko ngaa mei ngeulaa ienini na omu ko inu aana kao-kao ienini, omu ko unu haada'i aana Tataroha Diana uri a Aalaha e mae honotaka ni ngeena, lai hule aana kei ooli lo'u mei.

²⁷ Aena urinena, ta'ena nga iini ko ngeu te'u-te'u aana mei ngeulaa a Aalaha wa ko inu te'u-te'u aana kao-kao ingeie, iini urine ko deu roro'anga oto hunie maraana aana e ne'isae uri maelana a Aalaha nga mei ola mwaakule mola. ²⁸ Aena urine ta'ena nga iinoni ke haro leie ii'olana ka'u maraana hola'ina'o, ha'alaa ke si ngeu aana mei ngeulaa ngeena na ke inu aana kao-kao ngeena. ²⁹ Aana mala uri nga iini ko talei ngeue mola mei ngeulaa ngeena na inu aana kao-kao ngeena, ta'e e ka'a lio saie ike uri leune oto sapena a Aalaha, iinoni ngeena ko esuie mola leinge hunie maraana. ³⁰ Aena urinena ka'u mo iini hunge aamiu kire ko maelaa'a na kire ko mamaela'a na ngaeta mo iini kire ko mae oto no'one. ³¹ Mala uri kie kei hola'i lei diana aana ka'u tolahaka maraaka, nge a God e sa'a roro'a leikie oto oo'oo. ³² Ta'e maholo a Aalaha ko leikie wa ko ha'aloikie ko esu urine hunie leilaka ke su'uri lae tararuru lo'u pe'ie leilana mo iinoni ni ooraha'aa hunie maenga.

³³ Aena urinena, maeni eesiku maa'i, maholo omu ko ruru mei huni ngeu aana ngau-maa'inge a Aalaha, omu ke maa-maa'oohi'omu heiliu. ³⁴ Na mala uri nga iini ko hiolo, nge ke hola'i ngeu oto wau i nume ingeie, mwaanie a God e lei'omu haahie tolahai ngeunge aela ngeena aana maholo omu ko meni ngeu tararuru.

Na ne ke si ha'a-oodohie ngaeta mo ola lo'u aana maholo ne kei lae wau i seemiu.

12

Li'oa Maa'i Ko Niie

Nanamanga Hunikie

Hunie Kie Ke Pe'ikie Hailiu

¹ Oto maeni eesiku maa'i, saeku hunie omu ke sai diana aana walaimolinge i sulie mo niinge ni Li'oa Maa'i nge omu dolosi ke'u i suli'i.

² Omu saie taane uri maholo omu o'o'o ni pu'o ue, kire na'omiu huni talei lae-lae mola i sulie mo tala hunge aela huni palo-paloo mola mo nunui ola nge hule aana kire ka'a sai ere ike. ³ Oto aena urine, nge saeku omu ke sai diana aana uri iini nge Li'oa Maa'i a God ko ere-ere i lalo aana, e sa'a ere ni hei uesinge ike hunie a Jisas. Na iini nge Li'oa Maa'i a God e ka'a ere-ere ike i lalo aana, e sa'a roro'a ni houle'inie ike uuri, “A Jisas ingeie Aalaha.” †

⁴ Mo taungei niinge ni Li'oa kire hunge na kire mani hei aaopa'i, ta'e ta'a-ta'a Li'oa mola ni ko nii'i. ⁵ Mo esunge kire hunge na kire mani hei aaopa'i no'one, ta'e ta'a-ta'a Aalaha mola ni kie ko eu'esu nana ngeena. ⁶ Mo

† **11:25** 11:25 Mala a Jisas e ka'a mae ike, nge mo heiholota'inge diana a God sa'a to'ohuu ike hunikie. A God e sai ha'adiana'akie mola aena aana a Jisas e toolea ha'aloinge aana ooraha'aa ikie. Oto aena ngeena kie sa'a mae ike, ta'e mo heiholota'inge diana a God ke oa hunikie. † **12:3** 12:3 Sailana mo niinge a Li'oa Maa'i ko aehota pe'ie sailana a God nge ko niie mo niinge ngeena. Ngaeta mwala ko sae haahie mola nanamanga ni li'oa, hule aana kire ka'a lio saie ike uri li'oa uri taa nge ko niie nanamanga ngeena hunire. Ngaeta maholo a Pwelu Eero-eero ko lupwe'i niie nanamanga ingeie huni ha'atakaloo mwala. Ta'e sailana nanamanga nge Li'oa Maa'i ko niie kei lae mola i sulie mo iini ko ha'apaina'aa a Jisas hali'ite.

saenanaunge ikie hunie asunge na kire mani hei aaopa'i no'one, ta'e ta'a-ta'a God mola ni ko niie mo saenanaunge ngeena huni esuie mo taungei esunge hai aaopa'i urine. ⁷ Li'oa Maa'i a God ko ha'a-adoa ahutaka aana nanamanga ingeie hunie kie ke mani pe'i-pe'ie ahutana mo iinoni. ⁸ Aana e ta'a-ta'a Li'oa Maa'i ngeena mola ni ko niie nanamanga hunie ngaeta mwala huni unu tahanga'inie mo wala ni saenanaunge, na ko niie no'one hunie ngaeta mwala tolaha ni sai-olanga. ⁹ Na e ta'a-ta'a Li'oa Maa'i ngeena no'one mola nge ko niie hiiwalaimolinge paine hunie ngaeta mwala, na hunie ngaeta mwala lo'u ko niie nanamanga hunire hunie kire ke ha'a-uurie ta'ena nga iinoni mwaanie mo maelaa ikire. ¹⁰ Na Li'oa Maa'i ko niie nanamanga huni esuie mo hu'i-hu'ite hunie ngaeta mwala, na hunie ngaeta mo iini ko niie hunire nanamanga huni unu tahanga'inie walana God. Na hule aana ngaeta mo iini Li'oa ko niie nanamanga hunire huni lio saie mo taungei nanamanga hai aaopa'i, na huni saie uri kire uure taane mwaanie a God wa ha'ike. Na hunie ngaeta mwala, Li'oa Maa'i ko niie nanamanga hunire huni ere aana mo taungei erenga hai aaopa'i. Na lo'u hunie ngaeta mwala ko niie nanamanga hunire huni ere luhesie mo taungei erenga urine. ¹¹ Ta'e e ta'a-ta'a Li'oa Maa'i ngeena mola ko niie ahutana mo niinge ngeena oto i sulie saena maraana, na e mani ha'a-adokie oto aana mo niinge ingeie.

Ikie Mo Aapai Ola Hunge Aana Ta'a-ta'a Mei Sape

¹² Na lo'u, to'omaaie ka'u sapena iinoni. E ne'ie ta'a-ta'a mei sape mola, ta'e mo aapai ola hunge aana. Oto e urine no'one aana a Kraes. Aana e to'o aana ta'a-ta'a mei sape mola, ta'e mo aapai ola hunge aana. Na ma'alana e to'o aana mo aapai ola hunge aana urine, ta'e e ta'a-ta'a mei sape mola ni ngeena. ¹³ Ma'alana uri kie ke ne'ie lo'u nga mo Jiu wa ha'ike, wa uri kie ne'i koni-konihe wa ha'ike, ta'e a Li'oa Maa'i e toolekie na e loto maa'i aaka hunie kie ke mani lado oto pe'ie a Kraes hunie kie ke ne'ie e ta'a-ta'a mei sape. Na a God e niie oto ta'a-ta'a Li'oa ngeena hunie kie ke mani a'aila'a aana.

¹⁴ Oto sapena iinoni e ka'a to'o aana ike mola nga ta'a-ta'a aapai ola, ta'e mo aapai ola hunge nge aana. ¹⁵ Mala uri ae'ae kei unue uuri, "Ineu mone nga ninime ha'ike, urine nou ka'a uure ike aana sape," ma'alana e urine, na e lado ue aana sape. ¹⁶ Na mala uri aalinge ke unue uuri, "Ineu mone nga maa ha'ike, urine nou ka'a uure ike aana sape," ma'alana e urine, na e lado ka'u oto aana sape. ¹⁷ ?Mala uri ahutana sape ke mani ne'i maa mola, ha'alaa ke si rorongu uri taa eena? ?Wa uri ahutana sape ke mani ne'i aalinge mola, ha'alaa ke si no-nonowasu saie walu ola uri taa eena? ¹⁸ Ta'e e ka'a urine ike, aana a God e asuie oto ta'ena nga sasarai ola aana sape hunie ke ii'o oto mala saena maraana e hari hunie. ¹⁹ ?Mala uri mo sasarai ola aana sape kire ke mani sada mola, ha'alaa sape ke si uri taa eena? ²⁰ Ta'e e ka'a urine ike, aana ma'alana mo sasarai ola e lai hunge urine, ta'e e ta'a-ta'a mei sape mola ni ngeena.

²¹ Oto maa e sa'a te'uri ike hunie ninime, "Nou ka'a saeto'o aana ike pe'inge i'oe." Wa uri pwa'uu ke unue hunie e ro ae'ae uuri, "Nou ka'a saeto'o aamore'i ike lo'u." ²² Ha'ike oto oo'oo. Mo sasarai ola aana sapeka kie ko lo'o-lo'onga'inie uri kire ka'a a'aila'a ike, ikire ni oto kie tohungai saeto'o aani hiito'o. ²³ Na mo sasarai ola aana sapeka nge kie ko lo'o-lo'onga'inie uri kire ka'a adona ike nga mei ola, ikire oto kie ko tohungai lio i suli diana aani. Na mo sasarai ola nge kie ko mamasa honosi'i, ikire oto kie sai to'oni diana haahi'i. ²⁴ Ta'e mo sasarai ola nge kie ka'a sai masa ike

honosi'i, nge mo leu urine kie ka'a launi haahi'i ike aana mo to'oni. Aana a God maraana ni e ladoa ahutana mo kele leu hai aaopa'i aana sapeka, na e ne'i tararuru eeni oto i sulie hari-huninge ingeie. ²⁵ Aena urine nge nga mei oopanga ha'ike aana sape, ta'e ahutana mo sasarai ola hai aaopa'i kire ko meni lo'o-lo'onga'inire hailiu. ²⁶ Mala uri nga ta'a-ta'a sasarai ola aana sape ko sapesalu, nge ahutana mo sasarai ola ko meni sapesalu tararuru oto pe'ie. Na mala uri nga ta'a-ta'a sasarai ola ha'amanikulu'alana ko lae, nge ahutana mo sasarai ola ko meni ilenimwa'e tararuru oto no'one pe'ie.

²⁷ Oto e urine no'one aana ahutemi loko-loko oto sapena Kraes, na ta'ena nga iini hikemi e ne'i sasarai ola oto aana. ²⁸ Na i laona soihaada'inge, a God e ha'a-uuresie mwala huni pe'i-pe'ire hailiu—eetana mo hurula'aa, ruana mo iini ko taroha'inie walana God, na oolune mo ha'a-uusuli, na ngaeta mo iini nge a God e niie nanamanga hunire huni esuie mo hu'i-hu'ite, na lo'u nga mo iini kire sai ha'a-uurie ta'ena nga iinoni mwaanie mo maelaa ikire, na ngaeta mo iini kire sai pe'ie kira si'oha'a, na nga mo iini kire saenanau ni lio i sulie ta'ena nga ola, na nga mo iini kire sai ere aana ta'ena nga erenga hai aaopa'i. ²⁹ ?Uri ahutaka kie mani ne'i hurula'aa mango? ?Wa uri ahutaka kie mani to'o aana oto nanamanga huni taroha'inie walana God, wa huni ha'a-uusuli, wa huni esuie mo hu'i-hu'ite? ³⁰ ?Wa uri ahutaka kie mani to'o aana oto nanamanga huni ha'a-uurie ta'ena nga iinoni mwaanie mo maelaa ikire? ?Wa uri ahutaka kie mani to'o aana nanamanga huni ere aana ta'ena nga erenga hai aaopa'i, wa huni ere luhesie lo'onga'inge aana mo teungei erenga urine? ³¹ Ha'ike, aana mo teungei niinge ni Li'oa kire mani hei aaopa'i.

E diana liutaa hunie omu ke hari hunie oto to'ohuu mo niinge e lai peine oto liutaa, ta'e ne ke si haata'inie tohungi tala aamiu nge e diana lo'u liutaa aana ahutana mo niinge ngeena.

13

Manata-diananga E Hahu'ei Diana Oto Liutaa

¹ Ma'alana uri ne ke talei ere-ere lo'u aani erenga hai aaopa'i mo iinoni na aana erenga mo ensel, ta'e manata-diananga e ka'a ii'o aaku, erenga ineu e urihana mola aahuri ko e'engo wa pelo ko ngara-ngara. ² Na ma'alana nou sai unu tahanga'inie walana a God, wa ma'alana ne ke saenanau lo'u aana ta'ena nga ola mumuni, wa ma'alana uri hiiwalaimolinge ineu ke susu huni lidue mo toloi henue, ta'e nou ka'a to'o aana manata-diananga, ineu iinoni mwaakule mola ni ngeena. ³ Ma'alana uri ne ke nii mangoa lo'u to'o-to'olaku huni pe'ie kira maitale, wa ma'alana uri no ke toli'aasie lo'u sapeku hunie mo maelonga ke aasieu i laona dunge, ta'e manata-diananga e ka'a ii'o oto aaku, nge nou sa'a tarie ike oto nga mei ola aani.

⁴ Iinoni e manata diana hunie mwala e toli rako na ko esuie mei sae malumu hunie iinoni. E aasa kei heota'i, wa kei tooha'i, wa ke ere paine i sulie maraana. ⁵ Manata-diananga e ka'a ola ike huni ha'amasaa ngaeta iinoni, wa huni lo'onga'inie maraana, wa huni looha'i roro'anga, wa huni saewasu oto mola lau-leu. ⁶ Manata-diananga e ka'a sae-saediana ike haahie aelanga, ta'e ko sae-saediana tararuru pe'ie walaimolinge. ⁷ Iinoni e manata diana hunie mwala e sai lae tara'asi mola ma'alana nga taa ko reu. Kei hiiwalaimoli, na kei maa'oohi susuto'o, na kei esu susule'i oto mola.

⁸ Manata-diananga e sa'a suu ike oto oo'oo. Ta'e mala mo niinge aani unu tahanga'inilana walana a God, mo ola kei haro ei'aa mola. Ma'alana mo niinge ni erenga aani wala hai aaopa'i, mo ola kei haro mango mola.

Ma'alana mo niinge ni saenanaunge i sulie nga mei taa, ta'e kire kei haro mango no'one mola. ⁹ Aena aana ahutana mo niinge kie toolea mwaanie Li'oa Maa'i ngeena, kire mani hesiapa mola. Ma'alana niinge ni saenanaunge wa niinge huni unu tahanga'inie walana God, ta'e kire urihana mola mei ola e ka'a ahu ike. ¹⁰ Oto maholo mei ola e ahu kei lae mai,† nga taa nge e hasiapa ngeena kei ei'aa oto. ¹¹ Maholo nou ne'i mwela ue, erenga ineu na sai-olanga ineu na lo'onga'inge ineu e urihana mola kele mwela mwai-mwei. Ta'e maholo nou ne'i rato oto ie, nou ka'a urihana ike lo'u kele mwela. ¹² Maholo ienini, saenanaunge ikie aana a God e ka'a tohungai peine ike. E urihana mola kie ko lio-lio waranunu'e aana, mala iiro-iiro e wasa-wasaa'a. Ta'e aana nga maholo, kie ke si lio saie taane ahutana walu ola oto mola aana maaka maraaka. Aana maholona nge kie ke si saenanau diana aana a God oto mala a God e saenanau aaka.

¹³ Na e oolu mei ola e ii'o huu oto ie—hiiwalaimolinge, na maa'oohinge susuto'o, na manata-diananga. Ta'e manata-diananga oto na'ohana e oolu mei ola ngeena.

14

Unu Tahanga'inilana Walana God

E Diana Liutaa Aana Niinge Aana

Mo Erenga Hai Aaopa'i

¹ Oto omu ke lulu i sulie mola manata-diananga, na omu ke hari hunie oto to'ohuu mo niinge ni Li'oa, oto liutaa niinge aani unu tahanga'inilana walana God. ² Aana ta'ena nga iini nge ko ere-ere aani erenga hai aaopa'i, e ka'a ere-ere ike hunie mo iinoni, ta'e ko ere-ere mola hunie a God. Sa'a mola ko ere-ere taane aana nanamanga ni Li'oa, ta'e ne'isaenga aana nga taa ko unue e ii'o mumuni mola. ³ Ta'e iini nge ko unu tahanga'inie walana God ko ere nana mo iinoni, na ko ere ha'adodoa saeda na ko ha'asusue hiiwalaimolinge ikire hunie ke a'aila'a. ⁴ Iini ko ere-ere aana mo erenga hai aaopa'i ko ere ha'asusue mola hiiwalaimolinge ingeie maraana ni ngeena. Ta'e iini nge ko unu tahanga'inie walana God e sai pe'ie hiiwalaimolinge aana ahutana soihaada'inge. ⁵ Saeku uri ahutemi omu ke mani ere-ere aani erenga hai aaopa'i, ta'e oto liutaa nou saeto'o aana uri omu ke to'o aana niinge huni unu tahanga'inie walana God. Aana iini ko unu tahanga'inie walana God ko esuie mei ola e hi'e liutaa aana lo'u iini ko ere mola aani erenga hai aaopa'i. Aana iini ko ere aana mo erenga hai aaopa'i e sai pe'ie taane ahutana soihaada'inge mala uri nga iini e ii'o huni ere luhesie walana, ta'e mala ha'ike, nge nga kele pe'inge hunie soihaada'inge na ha'ike lo'u.

⁶ ?Oto maeni eesiku maa'i, mala uri no ko lae mai seemiu na no ko talei ere-ere mola pe'i'omu aani erenga hai aaopa'i, uri no ko pe'i'omu taane ni urine? !Ha'ike oto oo'oo! Ta'e mwaanie uri no ko toolea oto mai nga mo haata'inge uure mwaanie a God, wa nga mo saenanaunge, wa walana God, wa nga mo ha'a-uusulinge lo'u, ha'alaa no ko pe'i'omu. ⁷ E urine no'one aana mo ola e ka'a mauri ike ta'e kire to'o aawa-aawatani mala au na pasi aawa. ?Mala uri nga iini kei talei uuhi ta'ewau oto mola aana, kie ke si rongo saie kana ko uuhie uri taa eena? ⁸ ?Na mala uri nga iini kei talei

† **13:10** 13:10 Erenga ni Krik e ka'a tohungai matapwa ike i leu. Ohe "mei ola e ahu" e ere i sulie oolinge mai a Kraes, wa ohe e ere i sulie tahela'inge nga iini i Lengi, wa ohe e ere i sulie maholo mo hurula'aa kire ha'amangoa mo Uusu-uusu Maa'i. Ta'e aana tatala 12 e kara'i rongo mala ko ere hii'o i sulie oolinge mai a Kraes.

uuhi ta'ewau oto mola aana aahuri, mwala ke si deu aakau hunie asunge uri taa? ⁹ Oto i'omu na e urine no'one mola. ?Mala uri erenga i'omu e ka'a matapwa diana, mwala ke si saie nga taa omu ko ere i sulie uri taa? Walamiu kei lae waeta'i oto mola. ¹⁰ Sa'a mola hungelana mo erenga hai aaopa'i kire ii'o taane i laona walumalau, na kire mani to'o lo'onga'inge taane aani. ¹¹ Ta'e mala uri nga iini kei ere pe'ieu aana erenga nou ka'a saie, nge nga diananga ha'ike aana. Mere kei lee-leesi'emere'i mola mala i'emere'i e ro iinoni aana e ro mala-malau hai aaopa'i. ¹² I'omu na e urine no'one mola. Mala omu ko heri hunie mo niinge ni Li'oa Maa'i oto to'ohuu, nge omu ke lo'ohie nga taa kei pe'ie oto ahutana soihaada'inge hunie ke a'aila'a. ¹³ Aena urinena, iini ko to'o aana niinge ni Li'oa Maa'i huni ere aani erenga hai aaopa'i ke aitanaie a God hunie ke niie no'one nanamanga huni ere luhesie nga taa ko unuena.

¹⁴ Ineu no'one, maholo no ko aarenga'i aana mo erenga hai aaopa'i urine, manataku ko aarenga'i taane i sulie hari-huninge a Li'oa Maa'i, ta'e nou ka'a lo'onga'i ike i sulie aarenga'inge ngeena. ¹⁵ ?Ko urine, nga taa nge ne kei da? Ne kei aarea God aana erenga ni Li'oa, na ne kei aarea no'one aana erenga ineu maraaku. Na lo'u ne kei kana ni lahea God aana erenga ni Li'oa, na no'one aana erenga ineu maraaku. ¹⁶ ?Oto maholo omu ko unue paalahenga hunie a God mola aana erenga ni Li'oa, kei uri taa hunie mo iini nge kire ka'a rongo saie nga taa omu ko unue ngeena? ?Uri kire sai paalahea God pe'i'omu, na kire ka'a saie nga taa omu ko paalahea God haahie? ¹⁷ Oto ma'alana uri aarenga'inge i'omu aani paalahenga hunie a God e lae diana taane, ta'e e ka'a pe'ie ike mo iini ngeena.

¹⁸ No ko paalahea God aana nou sai ere aana mo erenga hai aaopa'i liutaa aana ta'ena nga iini eemi. ¹⁹ Ta'e ma'alana e urine, maholo no ko loko pe'ie mwala aana maholo ni palonga, saeku uri ne ke ha'asaire aana nga lime aata mei wala nge kire sai rongo sai'i, liutaa aana ne kei unue mola mo sinolai mei wala aani erenga hai aaopa'i nge kire sa'a rongo sai'i.

²⁰ Maeni eesiku, omu ke su'uri deu mala mwela aana lo'onga'inge i'omu. Kei lae otoi diana liutaa taane hunie omu ke ne'i mwela aani esuilana tata'alanga, ta'e aana lo'onga'inge, omu ke ne'i rato oto. ²¹ I laona mo Uusu-uusu Maa'i a Aalaha e unue uuri, *Ne kei ere nana mwala ineu ie aana mo iini nge kire saie mo erenga hai aaopa'i. Iau, ne kei ere aana ngidune mwala aaopa, ta'e aana e urine ka'u na kire sa'a sare rongo ike hunie nga taa no ko unue.*

Aesaea 28:11-12 ²²⁻²⁴ Oto i leune kie sai leesie uri taungei niinge ngeena huni ere-ere aana mo erenga hai aaopa'i nga tolimaa ni ngeena hunie mo iini kire ka'a hiiwalaimoli ike, uri kire ii'o ue i sinaha mwaanie a God. Ta'e ma'alana e urine, hungelada sa'a hiiwalaimoli ike. Mala uri ahutana mo iini aana soihaada'inge ko meni loko na ahutemi omu ko meni ere aani erenga hai aaopa'i, na uri ngaeta mo iini e ka'a to'o aana niinge ngeena wa hule aana ngaeta mwane ni pu'o ko sili mei, nge kire ke unue mola uri kire leesie ngaeta tolimaa nge ko haata'inie uri omu ko hero-hero oto to'ohuu.

Oto taungei niinge ngeena huni unu tahanga'inie walana God, nge nga tolimaa mo iini e hiiwalaimoli kire tohungei melisine, ta'e mo iini kire ka'a hiiwalaimoli ha'ike ue. Aena aana mala uri mo iini e ka'a to'o aana niinge ngeena wa hule aana ngaeta mwane ni pu'o ko sili mei na ahutana mwala omu ko meni unu tahanga'inie walana God, nge mo wala omu ko unu'i ngeena kire ke si da mwala ngeena ke lio saie mo takalonga ikire. Oto kire kei lo'onga'i i sulie nga taa kire ko rongoa, ²⁵ oto hule aana mo lo'onga'inge mumuni ikire na kei maau oto i sinaha. Oto kire kei pouruuru oto i aano i

na'ona a God na kire kei houle'inie oto uuri, “!To'ohuu, a God oto pe'i'omu i leu!”

Rihunge'inge Ke Lae

I Sulie Ha'a-alaa'inge Aana

Mwaanie Mwala E Taipu'o-pu'o

²⁶ Maeni eesiku maa'i, nga taa nou lo'onga'inie mola uuri. Maholo omu ko ruru mei hunie aarenga'inge omu ke mani pe'i. Nga iini e sai kana, na ngaeta iini e sai ha'a-uusuli aana nga mo ola, na ngaeta iini e sai ladoa nga taa a God e haata'inie aana, na ngaeta iini e sai ere aana mo taungei erenga hai aaopa'i, na ngaeta iini e sai ere luhesie lo'onga'inge aana mo erenga ngeena. Ahutana walu ola ngeena ke rau oto urine huni ha'asusue hiiwalaimolinge ikie. ²⁷ Maholo erenga kei lae aana mo erenga hai aaopa'i, nga ro iinoni mola wa e oolu ni kire kei esuie. Ta'e kire sa'a mani ere ike aana ta'a-ta'a maholo. Na nga iini kei haro ere luhesie oto nga taa nge kire ko ere i sulie. ²⁸ Ta'e mala uri nga iini huni ere luhesie mo lo'onga'inge aana mo erenga hai aaopa'i ngeena ha'ike, nge iini ko ere-ere ngeena ke ii'o mwa-mwanoto mola. Na ke unu tahanga'inie mola nana maraana na hunie a God mola ke rongoa. ²⁹ Na huni houle'inie walana God, nga ro iini mola wa e oolu ni kire sai esuie, na omu ke mani pwaarongo hunie nga taa kire ko unue pe'i ne'isaenga diana i sulie. ³⁰ Na mala uri a God ko niie mai nga mei wala hunie nga iini aaopa nge ko ii'o pe'ire i leune, nge iini ko ere-ere ngeena ke rohu ke'u. ³¹ Ke lae mola urine hunie ahutana mo iini kire sare houle'inie walana God kire sai ere, nga iini ke ere aana nga maholo, hunie omu ke mani rongoa saie mo ha'a-uusulinge na hunie hiiwalaimolinge i'omu ke a'aila'a lo'u. ³² E sai lae mola urine aena aana Li'oa nge ko pe'ie mwala huni unu tahanga'inie walana God, ko toli'aasie no'one hunire uri ikire oto kire ke lio i sulie maholo huni unue walana God ngeena. ³³ Aena aana a God e ka'a saeto'o aana ike uri kie ke talei deu ta'ewau mola aana mo ola aana soihaada'inge, ta'e e saeto'o aana uri kie ke mani ii'o hata-hata mola ni henuelama.

Oto mala i sulie tolahana ahutana mo soihaada'inge, ³⁴⁻³⁵ maholo omu ko loko huni aarenga'i, mwaanie mo keni kire talei ere-ere ta'ewau mola. Mala uri kire ko sare saie nga mei ola, nge kire ke si dolosie mola aana mo poro ikire aana kire kei ooli mei nume. Aana e tohungi lio aaela hunie keni ke lai ere i laona lokonga urine. Oto mala mo Ha'atolanga a Mosis e unue, mo keni ke su'uri ere-ere na kire ke su'uri ne'i iinoni peine lo'u.

³⁶ ?Wa ohe uri walana God e aehota uure mai mwaani'omu? ?Wa ohe ta'e i'omu ni mola e lae mai huni'omu? ³⁷ Mala uri nga iini ko lo'onga'inie uri ingeie oto hurula'aa a God, wa e to'o aana nga niinge ni Li'oa, nge ke sai diana aana uri mo ola no ko uusu'i huni'omu ienini walana Aalaha ni otona. ³⁸ Ta'e mala uri e ka'a sare rongoa hunie mo wala ienini, i'omu no'one omu ke su'uri rongoa hunie nga taa ko unu-unue.

³⁹ Aena urinena maeni eesiku maa'i, omu ke hahu'ei heri hunie oto to'ohuu nanamanga ngeena huni unu tahanga'inie walana God, na omu ke su'uri uure honosie mo iini e to'o aana nanamanga huni ere aana mo erenga hai aaopa'i. ⁴⁰ Ta'e ahutana walu ola asuileni ke lae diana na i sulie tala aani.

15

A Jisas Kraes E Ta'ela'i To'ohuu

¹ Maeni eesiku maa'i, no ko sare ha'a-aamasito'o'omu lo'u mola aana Tataroha Diana nge nou laeliwala ka'u oto namiu aana, nge omu hele aana oto, na hiiwalaimolinge i'omu e susu oto i lengine. ² Tataroha Diana ngeena ha'a-uurilemiu ko lae oto aana, mala uri omu ko hele susule'i oto aana mala nou laeliwala namiu aana, na omu ka'a ne'isae rue-rua'a lo'u aana.

³ Aana mo eehu'i ola niilana e hola'i lae hunieu, oto nou ha'arongo'omu eeni. A Kraes e mae honotana mo ooraha'aanga ikie, oto mala uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i. ⁴ Na haitolinge'inilana e lae, na a God e ta'e aaliho'i lo'u aana mwaanie maenga aana oolune nga hai dinge, mala uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i. ⁵ Na e haata'i aana a Pita na lo'u hunie ahutana aawalai hurula'aa mwana rue. ⁶ Oto e he'i haata'i lo'u i puri aana mo iini hunge. Ngaeta maholo e haata'i aana e liue e lime tangalai iinoni nge kire lulu i sulie, na kire mani leesie. Mo iini hunge aana mwalana kire mauri taane ue si'iri, ma'alana uri nga mo iini e mae taane oto. ⁷ Oto e he'i haata'i lo'u aana a Jemes, na lo'u i puri hunie ahutana mo hurula'aa.

⁸⁻⁹ Oto i purine mo haata'inge ngeena e mango, nge ko si haata'i ooreta hunieu, ma'alana nou ka'a malisine ke haata'i hunieu. Mala mwela e ka'a hute aana pongine aana tala nikana e ka'a lo'onga'inie, ineu no'one nou hute haalu aana tala aaopa mwala e ka'a lo'onga'inie. Ineu oto nou lai mwei-mwei liutaa aana mo hurula'aa, aena aana nou teunge'inie ka'u soihaada'inge a God. Oto nou ka'a malisine ike uri kire ke saieue aana nga hurula'aa. ¹⁰ Ta'e aana niinge ni hahu'ana manata-diananga a God e lae hunieu mone, no ko o'o'o urine ue ie. Na manata-diananga a God hunieu e ka'a waeta'i ike taane mola mwaakule, aana nou lae pe'i esu oto hiito'o lo'u liutaa aada mo hurula'aa. Ta'e nou ka'a asuie ike taane tohuku, aana niinge a God mone ko pe'ieu huni esuie leune urine. ¹¹ Na ma'alana uri ineu ne ke asuie lo'u urine wa mo hurula'aa ke asuie, ta'e e sada mola. Ahutameelu, melu ko meni taroha'inie mola ta'a-ta'a Tataroha Diana, na iini ngeena omu hiiwalaimoli oto aana.

Mo Iini Kie Ko Lulu I Sulie A Jisas Kie Kei Ta'ela'i To'ohuu No'one

¹² ?Oto mala laeliwalanga ko lae tarau aana uri a God e ta'e aaliho'i aana a Kraes mwaanie maenga, e ue ni ngaeta mo iini hikemiu ko he'i unu-unue lo'u uri mo iini e mae oto kire sa'a he'i ta'ela'i lo'u? ¹³ Mala uri mo iini e mae oto kire sa'a he'i ta'ela'i lo'u, na nge a Kraes e ka'a ta'ela'i ike oto mwaanie maenga eena. ¹⁴ Na mala uri a Kraes e ka'a ta'ela'i oto mwaanie maenga, nge nga mei ola hunie melu ke laeliwala aana ha'ike oto, na i'omu nga mei ola hunie omu ke hiiwalaimoli aana ha'ike oto no'one. ¹⁵ Na leune e aela oto liutaa aana e si haata'inie oto uri melu ko eerota'inie mola a God, aana melu ko unue uri e ta'e aaliho'i aana a Kraes mwaanie maenga. Aena aana e tohungei aasa hunie a God kei ta'e aaliho'i lo'u aana a Kraes, mala uri ko to'ohuu mo iini nge kire mae oto kire sa'a ta'ela'i lo'u. ¹⁶ Iau, mala uri mo iini e mae oto kire sa'a he'i ta'ela'i lo'u, nge a God e ka'a ta'ea ike no'one a Kraes mwaanie maenga. ¹⁷ Na mala uri a God e ka'a ta'ea ike a Kraes mwaanie maenga, nge hiiwalaimolinge i'omu aana e sa'a tarie ike nga mei ola namiu, na omu ii'o mola ue i mamalutana ooraha'aa. ¹⁸ Na lo'u mo iini e hiiwalaimoli nge kire mae oto, kire mani ei'aa oto. ¹⁹ Mala uri ko to'ohuu aana kie sai noruto'o mola aana a Kraes huni pe'ikie mola aana mauringe aana walumalau ie, nge kie kei tohungei si'oha'a oto. Na si'oha'anga oto paine lo'u liutaa aana ta'ena nga si'oha'anga ni ngeena.

²⁰ !Ta'e ha'ike! Walaimolinge oto uri a Kraes e ta'ela'i mwaanie maenga mala nga haiholota'inge uri hungelana mo iini e mae oto kire kei haro

ta'ela'i lo'u no'one hunie mauringe huu. ²¹ Aana tala ni maenga, ta'a-ta'a iinoni mola e toolea mai. Oto e urine no'one lo'u aana tala hunie ta'ela'inge e si lae mai mola i tehula'ana e ta'a-ta'a iinoni. ²² Oto mala ahutana iinoni ko mae-mae aena aana ii'onga ikire e urihana a Adam, e urine lo'u no'one hunikie mo iini kie ko ii'o-ii'o mala a Kraes, aena aana ikie, kie kei ta'ela'i no'one i tehula'ana a Kraes. ²³ Ta'e nga iini ni e lae-lae oto i sulie maholo ingeie. A Kraes oto e hola'i ta'ela'i mwaanie maenga, na maholo kei ooli lo'u mei, nge ikie mwala ingeie kie ke si ta'ela'i lo'u. ²⁴ Oto puriha'ana ha'alaa nge ha'amangolana walumalau kei hite, maholo a Kraes kei ha'amangoa ahutana mo aalahanga aaopa, na mo inemauri aaopa, na mo nanamanga aaopa. Mango urine, nge a Kraes ke si toli'aasie Aalahanga hunie a God Mama'a. ²⁵ Aana a Kraes kei haro aalaha ka'u pe'i hele tolingie mo maelonga ingeie, lai hule aana ahutada mango-mango kire kei ii'o oto i hahana nanamanga ingeie. ²⁶ Na maenga oto maelonga ooreta huni seu aasie. ²⁷ Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue hunie a God uuri, *O ne'ie ahutana walu ola i hahana nanamanga ingeie.* **Sam 8:6** Ta'e a God maraana ha'ike taane i hahana nanamanga ingeie, aena aana ingeie mola nge e ne'ie walu ola i mamalutana a Kraes. ²⁸ Oto maholo ahutana walu ola kire kei ii'o oto i hahana nanamanga a Kalena God, nge ingeie ke si ne'ie maraana i hahana nanamanga a God, iini nge e niie nanamanga hunie haahie ahutana walu ola. Na aana tala ngeena, ta'e a God mola nge kei to'o aana nanamanga haahie walutana nga ola.

²⁹ Lo'onga'i ke'u i sulie mo iini nge kire ko loto maa'i oolitana mo iini kire mae oto. Kire hiiwalaimoli takalo uri mo iini kire loto maa'i oolitada urine kei lae no'one ta'au i Lengi. Ma'alana kire hiiwalaimoli takalo urine, ta'e aana ngaeta tala kire liu'omu mola aana kire ka'a ne'isae rue-rua'a ike i sulie ta'ela'inge mwaanie maenga.† ³⁰ ?Na mala uri mo iini kire mae oto sa'a ta'ela'i ike lo'u, oto e ue ka'u melu ko si ii'o ni deu-aakaunge oto mola tarau loosie mo ola nge kire sai horo'i'emeelu? ³¹ Maeni eesiku, ineu nou ii'o ni maenga oto mola i suli dinge eena. !E to'ohuu oto! E to'ohuu oto mala mei wala nou unue ka'u aana nou tooha'ini'omu haahie ii'o-rurunge ikie pe'ie a Kraes Jisas, Aalaha ikie. ³² Iau, ineu nou ooho ka'u oto pe'ie mo iinoni aaela mai Epesas, nge kire aaela liutaa urihana mo ola loo-loo'a ni me'esu. ?Ta'e mala uri ne ke ooho pe'ire urine i sulie lo'onga'inge ni iinoni mola, ha'alaa nga taa ni ne kei terie aana? !Nga ta'a-ta'a mei ola diana na ha'ike lo'u! Mala uri mo iini e mae oto kire sa'a he'i meuri lo'u, nge ne ke ne'isae mola i sulieu maraaku mala mei ne'isaenga nge nga mo iini ko unu-unue uuri, *Kolu ke ngau-ngeu mola na kolu ke inu-inu, aana kolu kei mae oto i ho'owa.* **Aesaea 22:13**

³³ Maeni eesiku, mwaanie mwala urine e eero-eero'omu. Aamasito'o ka'u aana mei ne'isaenga uuri, "Hikusilana mo iinoni aaela e sai waelie tolaha diana i'omu." ³⁴ Oto omu ke lo'o-lo'onga'i diana lo'u, na mwaanie omu he'i oora-ooraha'aala lo'u. No ko tola tahanga'inie leune huni ha'amasa'omu uri nga mo iini eemi kire ka'a saie ike ue a God.

?Mei Sape Uri Taa Kei Ta'ela'i?

† **15:29** 15:29 A Pol e ka'a unue ike uri loto-maa'ilana mwala ke lae oolitana mo iini e mae oto hunie kire ke lae mwaanie dunge huni ii'o i Lengi. Ha'ike. I leu a Pol ko haata'inie mola uri e to'ohuu oto uri mo iini e mae kei ta'ela'i taane, na e malisine uri ahutaka kira hiiwalaimoli kie ke saie urine. Ngaeta mo iini saenanau kire unue uri ngaeta kele pulitaa wai na'o kire dau aaopa aana loto maa'ilada oolitana mo iini e mae, ta'e hule aana ikire na kire ka'a ne'isae rue-rua'a i sulie ta'ela'inge mwaanie maenga mala mo Korinit. Oto a Pol ko ere mola i sulire hunie mo Korinit ke masa, na kire ke hiiwalaimoli lo'u.

³⁵ Sa'a mola nga mo iini kei dolosi uuri, “?Uri mo iini e mae oto kire kei ta'ela'i lo'u uri taa? ?Nga mei sape uri taa lo'u ni kire kei to'o aana?”

³⁶ !Mala nga dolosinge ko lae urine, na dolosinge mwe'u-mwe'ule mola ni ngeena! Lo'onga'i ke'u i sulie mo litei ola o ko hesi'i. O ko eli talana, o ko konie i laona kalinge, o ko aanomie, nge puriha'ana litei ola ke si pwito haalu. Ngeena e kele urihana no'one haitolinge'inilana sape. ³⁷ Na nga taa nge o ko hesie ngeena, litei ola mola ue mwaakule ni ngeena. Ohe nga litei kooni wa nga litei ola aaopa taane, ta'e nga tohungai sapei ei to'ohuu ha'ike ue aana. ³⁸ Ta'e i puri, nge a God ke si niie hunie litei ola ngeena sapei ola mala e saeto'o aana mo litei ola urine ke to'o aana. Na a God e oala'i hunie ta'ena nga litei ola hai aaopa'i kire ke pwito hunie ai nge e malisine litei ola ngeena. ³⁹ Na ta'ena nga sapei ola kire ka'a mani sada ike. Sapena iinoni e aaopa oto, na sapena mo ola mauri mala mo poo e aaopa oto, na sapena mo menu e aaopa oto, na sapena mo ii'e e aaopa lo'u. ⁴⁰ Mo ola ta'au i Lengi kire aaopa oto mwaanie mo iini mei aano. Na manikuluha'ani e hai aaopa'i oto no'one. Manikuluha'ana mo iini ta'au i Lengi e aaopa oto mwaanie manikuluha'ana mo iini mei aano. ⁴¹ Manikuluha'ana sato e aaopa, na manikuluha'ana waro-warō e aaopa lo'u, na manikuluha'ana mo hee'u e aaopa. Na ma'alana mo hee'u na ngaeta mo ho hee'u kire haro manikulu'e aaopa lo'u mwaanie ngaeta mo iini.

⁴² Oto kei urine no'one aana maholo a God kei ta'e aaliho'i aana mo iini e mae oto. Mei sape nge kie ko heitolinge'inie e sa'a tewa na ko kesu oto. Ta'e mei sape nge ko ta'ela'i eeliho'i lo'u, nge ke ii'o huu oto. ⁴³ Mei sape nge kie ko heitolinge'inie, e lio aaela mola. Ta'e mei sape nge ko ta'ela'i eeliho'i lo'u, e lae wai lio manikulu'e. Mei sape nge kie ko heitolinge'inie, e mamaela'a mola. Ta'e mei sape nge ko ta'ela'i eeliho'i lo'u, e tohungai a'aila'a oto hiito'o. ⁴⁴ Mei sape nge kie ko heitolinge'inie, mei ola ni welumalau mola. Ta'e mei sape nge ko ta'ela'i eeliho'i lo'u, nge mei sape ni Lengi otona. Oto mala kie to'o aana mei sape ni welumalau, mei sape ni Lengi e malisine ke ii'o no'one.

⁴⁵ Lo'onga'i ke'u i sulie Uusu-uusu Maa'i nge e unue uuri, *A God e ha'aholaa a Adam hunie ke ne'ie eetana nga iinoni, mango e si niie mauringe hunie.*

Jenesis 2:7 Oto a Jisas e urihana a Adam no'one aana e ne'ie eetana nga iinoni aana ha'aholanga haalu, ta'e e aaopa mwaanie a Adam aana ingeie oto li'oa e sai niie mauringe hunie iinoni. ⁴⁶ Oto mala asuilana sape e lae i na'o nge e si meuri, nge mei sape ni Lengi e ka'a hola'i lae ike mai, ta'e iini ni welumalau ni e hola'i lae mai. Puriha'ana nge iini ni Lengi e si lae mai. ⁴⁷⁻⁴⁸ Eetana nga Adam ngeena, a God e ha'aholaa mai i aano i leu mwaanie mwakano, na ahutaka mo iinoni kie to'o aana mei sape mala iini nge e uure mwaanie mwakano ngeena. Ta'e ruana nga Adam ngeena e uure mwaanie ta'au i Lengi, na maholo ie kie sai ne'ie mo iinoni i Lengi mala ingeie. ⁴⁹ Oto mala kie to'oni haahikie aana mei sape ni welumalau mala iini nge ha'aholalana e lae mwaanie mwakano, nge kie kei to'oni urine lo'u haahikie aana mei sape ni Lengi mala iini e uure mai Lengi ngeena.

⁵⁰ Iau, maeni eesiku maa'i, no ko sare haata'inie mola aamiu uri mei sape ni hesi'o na apu, kirerue sa'a roro'a ni hele aana ike Aalahanga a God. Taungei sape urine nge e sai kesu mola, na e sa'a tohungai hele aana ike maurihe huu.

⁵¹⁻⁵² Ta'e no ko sare ha'arongo'omu no'one aana kele mei ola e ii'o mumuni uuri. Ahutaka kie sa'a mani mae ike, ta'e maholo aahuri kei ngara, kie kei meni tolana hai-oolisi ma'arute'ima'a oto mola. Na maholo aahuri kei ngara ngeena, a God kei ta'e aaliho'i oto aana mo iini e mae hunie

maurihe huu. Na ikie mo iini kie mauri ue aana maholona, kie kei meni hei-oolisi oto no'one. ⁵³ Aana nga taa nge e sai kesu mola, kei hei-oolisi oto hunie leu kei ii'o huu. Na nga taa e sai mae, kei hei-oolisi oto hunie leu kei ii'o huu na e sa'a he'i mae lo'u. ⁵⁴ Na aana maholo leune kei reu mango, nge mo wala i laona Uusu-uusu Maa'i kei oa oto aana e te'uri, *A'aila'anga a God e horo'ie oto maenga.* *Aesaea 25:8* ⁵⁵ ?Oto i'oe, Maenga,

nge i tei a'aila'anga i'oe? ?Na Maenga, nge i tei nanamanga i'oe huni waelie mwala? Hosea 13:14 ⁵⁶ Ooraha'aa ka'u mola e niie nanamanga huni waelie mwala hunie maenga. Na Ha'atolanga a Mosis mola e niie nanamanga hunie ooraha'aa.† ⁵⁷ Ta'e kie ke paalahea God haahie ko ha'a-a'aila'akie huni tola hehesie maenga i tehula'ana Aalaha ikie a Jisas Kraes.

⁵⁸ Aena urinena, maeni eesiku maa'i, omu ke uure ma'uta'a mola na omu ke su'uri esu oolo-oolo. Omu ke asu susule'i mola nana Aalaha ikie. Aana omu saie oto uri nga ta'a-ta'a mei ola omu ko eu'esuie nana Aalaha, e sa'a mango ike mola mwaakule.

16

O Ke Nii Suli Maholo

Huni Pe'ie Kira Maitale

¹ Oto no ko sare ha'arongo'omu mola aana niinge huni pe'ie mwala a God aana po'o ni henue i Jiudia. Omu ke asuie oto mola mala nou hatonga'inie hunie mo soihaada'inge aana po'o ni henue i Kalesia. ² Ahutana mo Dinge Maa'i, omu ke mani niie niinge ngeena, nga iini na e nii-nii mola i sulie tari-olanga ingeie, na omu ke mani loo-looha'inie mola i suli maholo, mwaanie omu lo'o-lo'ohie lo'u nga mo niinge aana maholo ne kei lae mai seemiu. ³ Oto maholo no ko lae mai hule i seemiu, na ni omu lio hilisie nga mo mwane huni toolea niinge i'omu ta'au hunie i Jerusalem. Ineu ne ke si uusunge'inire ta'au pe'ie mei to'oha ngeena, na ne ke uusue nga uusu-uusu huni haata'inie uri ikire mo mwane diana. ⁴ Na mala uri ko melisine ne ke lae no'one, nge ne kei hekusire taane ta'au.

Ngaeta Mo Oala'inge A Pol

⁵ Ne kei liu taane mai keli'omu aana maholo ne kei uure mwaanie po'o ni henue i Masedonia, aena aana nou lo'onga'inie uri ne ke hola'i lae ka'u i Masedonia. ⁶ Ne kei kele ii'o tewa taane ohe pe'i'omu lai hule i ha'amangolana mo waro-warō aana wawai na iih'i'ure. Oto urine omu sai pe'ieu lo'u huni lae tara'asi aana laenga ineu takoie leu nge ne kei lae lo'u aana.† ⁷ Aana nou ka'a sare maatoli'omu ike oto molana aena aana no ko tapaliu mola. Saeku uri ne ke kele ii'o tewa ka'u pe'i'omu, mala uri Aalaha ko toli'aasie ke urine.

⁸ Ta'e ne kei ii'o ka'u i leu i Epesas hule aana dinge Pentekos. ⁹ Aana kele maholo kohi huni deu i sulie nga mo ola diana hunge i leu ni oto ienini, ma'alana uri nga mo iini hunge ko si uure honosieu taane.

¹⁰ Mala uri a Timoti ko hule i seemiu, omu ke lio i suli diana aana, aena aana ingeie ko esu no'one nana Aalaha ikie mala ineu. ¹¹ Nga iini eemiu

† **15:56** 15:56 Ha'atolanga a Mosis e ka'a ne'ie ike mei ola aaela. Ta'e aana e haata'inie nga taa ni e diana i maana God, nge ko si haata'inie no'one nga taa ni e aaela nge a God kei ha'aletchie. † **16:6** 16:6 Mo waro-warō wawai aana iih'i'ure wau i Korinit kire tohungei aasa oto hiito'o. Ta'e ma'alana e urine, pe'inge nge a Pol ko ere i sulie ngeena e ka'a ola ike aani to'oha aana e si unue mola aana 9:15 uri e sere'inie pe'inge urine. Sa'a mola pe'inge a Pol e saeto'o aana ienini hunie mo Korinit ke ere ha'asusue saena, na kire ke aarenga'i talana, na kire ke uusunge'inie nga mwane huni lae pe'ie.

ke su'uri mwaka aana, ta'e omu ke pe'i diana aana mola. A Timoti ko lae-lae no'one pe'ie ngaeta mo iini kire hiiwalaimoli aana a Jisas, na no ko tohungēi maa'oohire uri kire ke hule mai seeku. Oto saeku uri omu ke pe'ie laenga ikire ngeena hunie kire ke aaliho'i mei seeku.

¹² Aasikaelu maa'i, a Apolos, no ko unu-unue taane hunie uri ke lae ka'u pe'ie ngaeta mo iini hiiwalaimoli huni keli'omu, ta'e e ka'a ne'isae ike ue ni lae wau aana kele maholo ienini. Mala ko toto diana hunie aana nga maholo, nge ke si lae taane wau.

Mei Wala Ooreta A Pol

¹³ Omu ke lio talamiu na omu ke hiiwalaimoli ngaingedi. Omu ke su'uri me'u, ta'e omu ke uure ma'uta'a. ¹⁴ Ta'ena nga ola omu ko eu'esui'i, omu ke au'esui'i oto aani manata-diananga hali'ite.

¹⁵ Oto maeni eesiku maa'i, omu saie taane a Stepanas na uluhe ni iinoni ingeie. Omu saie uri ikire oto eetana nga mwala kire hiiwalaimoli aana Jisas aana po'o ni henue i'omu wai Akaea, na kire toli'aasire maraada huni pe'i-pe'i aani esunge nana mo iini e hiiwalaimoli. No ko eitana'omu uri ¹⁶ omu ke lulu i sulie oto mo taungei na'ohai iinoni urine, na ta'ena nga iini ko esu pe'ire.

¹⁷ No ko tohungēi saemango oto hiito'o haahie a Stepanas, na a Fotiunetas, na a Akaikas aana kire lae mai hule i seeku oolisi'omu. ¹⁸ Kire tohungēi ha'asaediana'aau oto mala kire ha'asaediana'a'omu ke'u hola'ina'o. Aena urine omu ke ha'ama'u aana mwala urine.

¹⁹ Mo soihaada'inge i leu aana po'o ni henue i Esia, kire ko niie saediananga ikire huni'omu. A Akuila na Prisila oto pe'ie mo iini ko rururu pe'ire tarau wau i nume ikirerue, kire ko niie mei wala ni saediananga huni'omu i lalo aana satana Aalaha ²⁰ pe'ie ahutana mo iini e hiiwalaimoli aana Jisas mai leu. Oto i'omu, saeku hunie omu ke mani hele ki'i heiliu† mala mo he'imalahune maa'i.

²¹ Ineu a Pol ni no ko uusue mei wala ni saediananga ooreta ienini huni'omu oto aana ki'i-ki'iku maraaku.†

²² Ta'ena nga iini nge e ka'a manata diana hunie a Aalaha ikie a Jisas, nge ha'aloinge a God kei hite aana.

No ko eitanaie a Aalaha ikie a Jisas hunie ke lae mai lau-leu, ²³ na uri hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'i'omu. ²⁴ Manata-diananga ineu ke ii'o pe'ie ahutemi i lalo aana Kraes Jisas.

† **16:20** 16:20 Erenga ni Krik e unue uri kire ke “nono pe'ire hailiu” oto mala tolahada, ta'e aana mo henue hunge si'iri tolahā ni hele-ki'inge e oolisie oto tolahā ni nononga ngeena. Ma'alana e urine, ta'e tolahā ni nononga ngeena e ii'o ue hule si'iri aana ngaeta mo henue kara'inie Israel. † **16:21** 16:21 Sa'a mola a Pol e ka'a uusue ike uusu-uusu ienini maraana, ta'e nga mwane aaopa, ohe a Sostinis, nge e uusue walana a Pol uure aana aehotalana puke lae hule aana tatala ienini.

Ruana Nga Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Korinit

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini, na ingeie oto iini nge e ha'a-uuresie soihaada'inge wau aana huilume i Korinit. A Timoti e ii'o no'one pe'ie maholo e uusue uusu-uusu ienini.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol e uusu-uusu hunie kira hiiwalaimoli oto wau aana huilume paine i Korinit.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol e uusue eetana nga uusu-uusu ingeie hunire mo Korinit hunie uri kire ke oonisaie mwaanie aaelanga kire asuie ka'u ngeena, na hunie uri kire ke ha'aloie iini nge e dau aaela oto hiito'o aana ko ii'o ruru pe'ie hu'e aamana. Oto mo Korinit kire rongoa walana Pol na kire tola i sulie oto nga taa e unue hunire. Ta'e lae-lae ngaeta mo ha'a-uusuli eero-eero kire hule lo'u weu i Korinit na kire ko ha'atakaloa oto kira hiiwalaimoli weu. Mo ha'a-uusuli eero-eero kire ere aelasia a Pol Hurula'aa no'one, aana kire ko unue uri ingeie nga hurula'aa to'ohuu a Kraes ha'ike, na lo'u kire ko ha'asusunge'inie a Pol uri ko sare pelie mola to'o-to'olana mo Korinit. Na aena aana a Pol e oolisie laenga ingeie na e ka'a hule lau-leu i Korinit aana maholo kire lo'onga'inie, nge mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena kire ko unue uri mwala ke su'uri noruto'o aana walana.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol e tohungei sare unue hunire mo Korinit uri e hii diana oto liutaa huni rongoa mei tataroha a Taetas uri kire rongo i sulie walana aana eetana nga uusu-uusu e ere a'aila'a i laona nge e ha'atolaa wau hunire. Ta'e aahu'i ne'isaenga i manatana a Pol uri hunie mo Korinit ke dau aakau hunie maholo a Pol kei liu weu i saada. Saena hunie kire ke leie tolahada maraada hunie tolahada ke tohungei oodo maholo kei hule i saada. Na saena lo'u hunie kire ke dau aakau aana nga mei niinge huni pe'ie mo iini kire ko si'oha'a aana soihaada'inge ta'au i Jerusalem.

?Nga taa oto mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

saehuunge, sapesalunge, a'aila'asilana mamaela'anga, ere ni ha'asusunge, manikulu'anga, niinge

?Nga taa ni mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

2 Korinit 4:7-11, 2 Korinit 5:20-21

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie mo Korinit

(1:1-11)

Nga mo ola kire oopa-oopaa ka'u mo Korinit mwaanie a Pol, ta'e maholo ie walu ola kire oodo oto.

(1:12—7:16)

Kira hiiwalaimoli ke pe'i-pe'ire hailiu aani niinge hunie kira si'oha'a.

(8:1—9:15)

A Pol ko uure honosie upwanga mo iini kire unue ingeie nga hurula'aa to'ohuu ha'ike.

(10:1—13:10)

Mei wala ni saediananga ooreta

(13:11—13:14)

Mei Wala Ni Saediananga

¹ Saediananga mwaanieu a Pol, iini nge a God maraana e lio hilisieu uri hunie ne ke ne'i hurula'aa nana a Jisas Kraes. I'emere'i aasikaelu a Timoti, nge ni mere ko uusu-uusu hao huni'omu mwala aana soihaada'inge a God hao i Korinit, na no'one hunie ahutana mo iinoni maa'i a God aana ta'ena nga leu hao i laona po'o ni henue i'omu i Akaea. ² Mere ko eitanaie a God Aamaka na a Jisas Kraes Aalaha ikie, uri kire ke haata'inie hahu'ana manata-diananga huni'omu, na uri kire ke niie hanuelamanga huni'omu.

A God Ko Ha'adodoa Saeka Hunie

Kie Ke Ha'adodoa Saena Mo Iini

Kire Ko Lae Oodoie Aasanga

³ Kie ke mani paalahea God, Aamana Jisas Kraes Aalaha ikie, aana a Mama'a oto aahu'ine aamasinge na iini ni ha'adodoa saeka mo iinoni. ⁴ Ingeie oto ko ha'adodoa saemeelu i suli maholo melu ko lae oodoie mo aasanga, uri hunie i'emeelu no'one melu ke ha'adodoa saena mo iini kire ko lae oodoie no'one mo aasanga, na melu ke asu urine aana ta'a-ta'a mei pe'inge nge a God e ha'adodoa saemeelu aana. ⁵ I'emeelu, melu ko sapesalu oto hiito'o i tehula'ana melu ko lulu i sulie a Kraes, ta'e maholo ko lae urine, nge a God ko si ha'adodoa saemeelu oto hiito'o i tehula'ana a Kraes. ⁶ Oto maholo melu ko sapesalu, nge sapesalunge ngeena ko he'i pe'i'omu lo'u hunie omu ke hele aana maurihe huu. E to'ohuu oto, i sulie a God ko ha'adodoa saemeelu hunie i'emeelu no'one melu ke ha'adodoa lo'u saemiu. Oto urine omu ke uure a'aila'a tara'asi mola maholo omu ko sapesalu lo'u mala i'emeelu ienini. ⁷ Oto melu hiiwalaimoli to'ohuu uri omu sai uure ma'uta'a taane, aena aana melu saie mola uri omu ko sapesalu no'one mola aana ta'a-ta'a taungei ola nge melu ko sapesalu aana, na a God ko ha'adodoa lo'u saemiu no'one mala ko ha'adodoa saemeelu ie.

⁸ Maeni eesiku maa'i, melu saeto'o aana uri omu ke sai diana aana mei si'oha'anga nge e hite ka'u aameelu weu aana po'o ni henue i Esia uri e hi'ei'emeelu oto liutaa, na e tohungei aasa oto hiito'o huni'emeelu hule aana melu lo'o-lo'onga'inie oto uri melu ke maesie mola. ⁹ Na melu saie uri melu ke tohungei mae to'ohuu oto. Ta'e leune e rau urine, uri hunie melu ke su'uri noruto'o mola aameelu maraameelu, ta'e hunie melu ke noruto'o mola aana God, iini e sai ta'ea mo iini e mae oto. ¹⁰ Na maholo melu kara'i mae ngeena, a God e ha'a-uuri'emeelu oto to'ohuu, na kei haro ha'a-uuri'emeelu taane ue. Melu maa'oohi susuto'o pe'ie hiiwalaimolinge aana uri kei haro ha'a-uuri'emeelu taane mola ue. ¹¹ Na omu sai pe'i'emeelu no'one aani aarenga'inge talameelu. Urine mwala oto hunge ke si paalahea a God, aena aana kire kei meni leesie uri a God e sai rongo hunie aarenga'inge mo iini hunge na e sai ha'adiana'a'emeelu i tehula'ana mo aarenga'inge ikire ngeena.

Ne'isaenga A Pol E Oodo Mola Maholo E Oolisie Laenga Ingeie

¹² Maeni eesiku, manataku e taha mola aana nou saie uri melu ka'a eeroa ike nga iini aana nga maholo, ta'e melu ko lulu i sulie mola oodo-oodonga nge a God e saeto'o aana. Walu ola melu ko eu'esui'i e uure mola aana hahu'ana manata-diananga a God, na melu ka'a asuie ike nga mei ola i sulie saenanaunge ni iinoni. Tolahameelu e diana oto urine tarau pe'ie ahutana mo iinoni, na oto liutaa maholo melu o'o'o pe'i'omu. ¹³⁻¹⁴ Mo ola melu ko uusu-uusu'i huni'omu, mo ola omu sai saenanau eeni taane, na mwaanie omu heitalea lo'u nga ne'isaenga e aasa wa e ii'o mumuni i laona uusu-uusu ienini. !Ha'ike! Ta'e omu ke saa-saie mola mo uusu-uusu ineu,

na ma'alana uri omu ka'a sai diana aameelu ue, ta'e melu lo'onga'inie uri omu kei sai diana aameelu taane. Oto aana maholo Aalaha ikie a Jisas kei ooli mei, nge omu ke si tooha'ini'omu haahie omu lado pe'i'emeelu, mala i'emeelu no'one melu ko tooha'ini'emeelu aena aana melu lado pe'i'omu.

¹⁵ Oto aena aana nou tohungei hiiwalaimoli uri omu ko saediana hunieu urine, nge nou lo'onga'inie ka'u uri ne ke hola'i lae oto hao i leesi'omu, hunie uri ne ke leesi'omu aana e ro maholo na urine nge omu kei ilenimwa'e ha'arue. ¹⁶ Oto nou oala'i ke'u huni lae hao i leesi'omu aana maholo nou ne'isae huni lae mai hunie po'o ni henue i Masedonia, na uri ne ke si leesi'omu lo'u aana maholo ne kei uure mwaanie i leu, aana ne ke lae lo'u hunie i Jiudia. Urine nou lo'onga'i uri omu ke si pe'ieu aana laenga ngeena. ¹⁷ Sa'a mola omu ko lo'o-lo'onga'inie uri no ko eero wa no ko ere-ere mwaakule mola, aena aana nou ka'a lae ike i sulie oala'inge ineu ngeena. !Ta'e ha'ike! Ineu, nou ka'a asuie ike mo oala'inge mala mo iinoni ni welumalau ko eu'esui'i. Ineu nou ka'a sai unue ike, "Iau, ne kei te'urine" maholo no ko lo'onga'inie, "Ha'ike, nou sa'a te'urine ike." ¹⁸ Maholo no ko unue, "Iau," no ko ne'isae oto to'ohuu huni esuie urine, na nou sa'a talei unue mola "Ha'ike" mai puri. Mala a God ko ere-ere to'ohuu oto tarau, ineu no'one no ko ere to'ohuu, ¹⁹ aena aana no ko lulu i sulie tolahana a Jisas Kraes. Ingeie oto Kalena God, nge i'emeelu a Saelas na a Timoti, melu taroha'inie huni'omu, na omu meni saie oto uri ingeie e ka'a unue "Iau" hunikie, na ko tolana unue lo'u "Ha'ike." Ta'e i tehula'ana a Kraes mone, a God ko unu-unue "Iau" hunikie mo iinoni, ²⁰ aana a Jisas oto ko ha'aoaie ahutana mo heiholota'inge a God hunikie mo iinoni. Oto lo'u mola i tehula'ana a Kraes, ikie no'one kie sai ha'amanikulu'aa God uuri, "Iau, ke urine oto mala o ko unuena." ²¹ A God maraana ni ko ha'ama'uta'aa hiiwalaimolinge ikie aana a Kraes. Na ingeie maraana no'one nge e lio hilisikie, ²² na e niie Li'oa Maa'i ingeie ke ii'o huu oto i lalo aaka mala ha'ara a God. Li'oa Maa'i ko haata'inie uri ikie mo iinoni a God, na ahutana mo heiholota'inge a God kei oa oto hunikie.

²³ Oto ne ke unue oodoi'omu aana e ue ka'u nou ka'a ooli ike mai i seemiu mala nou unue. A God e saie mola manataku, na e saie taane uri nga taa no ko unue e to'ohuu. Nou ka'a lae ike ue hao i Korinit, i sulie nou ka'a sare ere aamiu lo'u na urine kei aasa lo'u huni'omu. ²⁴ Iau, e to'ohuu oto aana melu ko sare asu loko-loko mola pe'i'omu hunie omu ke ilenimwa'e, na melu ka'a sare paine ike haahi'omu huni deu rarahi'omu hunie omu ke hiiwalaimoli, aana melu saie uri omu uure ma'uta'a oto aana hiiwalaimolinge aana God.

2

¹ Maholo nou o'o'o ka'u pe'i'omu oto i na'o, nou ere aamiu hiito'o na nou da omu hii aela. Oto aena leune nou he'i lo'onga'inie lo'u uri nou sa'a ooli ike lo'u hao i seemiu lau-leu, mwaanie omu hii aela lo'u mola. ² ? Aana uri ne kei da omu ke hii aela, ha'alaa a tei lo'u nge ke si da ne ke ilenimwa'e? Aena aana i'omu mola nge omu sai da hunie uri ne ke ilenimwa'e. ?Ta'e omu sai deu urine lo'u uri taa na hule aana i'omu na omu ko saehuu no'one mola? !E aasa! ³ Ineu nou ka'a ere ike mola i sulie ilenimwa'enga ineu maraaku, ta'e ilenimwa'enga ineu e uure mola aana ilenimwa'enga i'omu, aana kolu sai ilenimwa'e mola tararuru. Aena urinena, nge nou hola'i uusu-uusu mola hao huni ere aamiu haahie mo ola omu deu aaelasi'i, hunie uri maholo ne kei hule lo'u hao i seemiu, na mo ola ngeena kire oodo oto. Iau, nou esuie mola urine mwaanie uri mo iini hunie omu ke da ne ke ilenimwa'e, omu si da lo'u mola ne ke saehuu. ⁴ Maholo nou uusue eetana nga uusu-uusu ngeena, saeku e tohungei makaka oto,

na nou uusu-uusu oto mola pe'ie saehuunge na pe'ie ngaranga. Ineu nou tohungai saehuu haahie nga taa nou uusue ka'u huni'omu, ta'e nou ka'a ere aamiu ike urine hunie omu ke saehuu lo'u, ta'e saeku hunie omu ke lio saie uri nou manata diana oto liutaa hunie ahutemi mango.

Mo Korinit Ke Sae'aasi

Hunie Mwane E Oonisae

Mwaanie Aaelanga E Asuie Ka'u

⁵ Nou sere'i ere hiito'o huni'omu haahie nga taa nge ngaeta mwane aamiu e dau aelasio ngeena. Ta'e mei roro'anga oto paine ni ngeena, na e ka'a asuie ike mola saehuunge hunieu, ta'e oto liutaa, e da hunie ahutemi mango. ⁶ Oto mo iini hunge aamiu, omu leie a mwaena na omu ha'aloie oto. Na ha'aloinge omu esuie ngeena e ado oto. ⁷ Oto ienini e malisine uri omu ke sae'aasi oto hunie, na omu ke ere ha'asusue hunie ke hii diana lo'u. A mwaena e saehuu oto, na mwaanie uri e tohungai saehuu lo'u hiito'o na saehuunge paine ingeie e waelie oto ta'ingelu. ⁸ Aena ngeena no ko eitanai'omu uri omu ke pe'ie a mwaena hunie uri ke saie oto uri omu manata diana hunie to'ohuu.

⁹ Maholo nou uusue uusu-uusu ngeena huni'omu oto i na'o, nou ka'a lo'onga'inie mola ha'a-oodohilana a mwaena, ta'e nou sare manata'inie no'one uri ohe omu kei mwa'e-mwa'e taane huni tola i sulie walu ola no ko unu-unu'i huni'omu, wa ha'ike. ¹⁰ Oto ie aana nou leesie uri omu sai tola i sulie walaku to'ohuu, oto mala uri omu ko sae'aasie nga mei aaelanga nga iini e dau hu'isi'omu aana, nge ineu e urine no'one. Na mala iionine e dau hu'isie no'one mei olana hunieu, nge ineu no'one ne ke sae'aasie mei olana hunie. A Kraes e saie oto uri no ko deu-deu urine, aana saeku mola hunie ne ke pe'i'omu. ¹¹ Na aena aana sae'aasinge hailiu urine, nge a Pwelu Eero-eero e sa'a roro'a tari mwada'u ike aakaelu huni waelikolu, aena aana kolu saie oto mo lo'onga'inge aela ingeie.

A Pol E Lae Mwaanie Asunge Diana

I Troas Aana Ko Tolahi'e

I Sulie Mo Korinit

¹² Maholo nou hule wau aana huilume i Troas huni laeliwala aana Tataroha Diana i sulie a Kraes, nou deu oodoie uri a Aalaha e tahananie oto maa talana asunge ngeena hunie ke lae diana i leune. ¹³ Ta'e nou tohungai tolahi'e mola aena aana nou ka'a rongoa ike nga mei wala i suli'omu aana nou ka'a oodoie ike aasikaelu a Taetas hunie ke ha'arongoau. Oto nou ere ni saediananga mola pe'ie mwala i leune, nge nou si toli'aasire, na nou aatoholo mai hunie po'o ni henuie i Masedonia aana nou heitalea nga mei wala diana i suli'omu.

A Pol Ko Esu Mala Koni-konihe Hunie Uri Mwala Hunge Ke Tola I Sulie Haiholota'inge Haalu A God

¹⁴ Oto no ko paalahea God oto liutaa, aana a Kraes e a'aila'asie oohotaa, na oto ie melu lado oto pe'ie a Kraes na melu ko lae-lae oto i sulie mala mo koni-konihe ingeie. A God e asu i lalo aameelu hunie tataroha i sulie a Kraes ke lai hule oto aana ahutana mo henuie, mala wasuha'ana dango wau-wesu nge e tohungai wesu mangoni oto hiito'o e sai hule aana ta'ena nga leu i laona nume. ¹⁵ Na melu urihana dango wau-wesu i maana God, aana a God ko ilenimwa'e haahie asunge melu ko eu'esuie aana taroha'inilana a Kraes hunie ahutana mo iinoni, mo iini nge ha'a-uurilada kei lae, na lo'u mo iini nge kire kei ei'aa mwaanie a God. ¹⁶ Hunie mo

iini nge a God ko ha'a-uurire, tataroha ngeena e tohungēi rongo diana hunire, aana ko na'oda hunie maurihe, na kire ko ilenimwa'e haahie mala mwala nge ko nonowasune dango wau-wesu. Ta'e mo iini nge kire kei ei'aa mwaanie a God, kire kei sere'i rongoa tataroha ngeena, aana ko da kire ko lo'onga'i mola i sulie leinge na maenga, mala mo iini nge kire ko nonowasune kasuha'ana rae. Mei esunge aana taroha'inilana a Kraes urine hunie mwala e tohungēi aasa. ?Oto a tei ke'u ke si melisine asunge ngeena? ¹⁷ Mo iini oto hunge ko lupwe'i taroha'inie walana God, ta'e kire ka'a asu to'ohuu ike, aena aana saeda mola hunie kire ke tari to'oha aana. Ta'e i'emeelu, melu aaopa oto mwaanire aana melu ko taroha'inie walana God aani sae manola pe'ie nanamanga a Kraes. Na melu saie uri a God nge e uusunge'ini'emeelu mala mo koni-konihe ingeie, na ko to'o-to'omaaie taane nge taa melu ko eu'esuie.

3

¹ Mwaanie omu lo'onga'i uri melu ko ere urine aena aana melu ko ere tooha'ini'emeelu hunie omu ke rongo huni'emeelu. !Ha'ike oto oo'oo! Ngaeta mo iini aaopa kire saeto'o aana nga uusu-uusu huni unu haada'i aana huni'omu uri ikire mo tohungēi koni-konihe a God. Na maholo kire ko uure mwaani'omu huni lae-lae aana ngaeta hanue, kire saeto'o aana uri omu ke uusu-uusu urine lo'u hunie mwala aana hanue kire ko lae hunie ngeena. Ta'e i'emeelu, melu ka'a saeto'o aana ike nga mei ola urine. ² ?Mei ola urine huni taa? Aana mauringe i'omu oto domana uusu-uusu huni unu haada'i aana uri i'emeelu mo tohungēi koni-konihe a God. Ahutana mwala kire ko leesie uri tolahamiu e hai-oolisi diana oto, na i leune kire si lio saie asunge diana i'emeelu. ³ Oto mauringe haalu i'omu ngeena domana uusu-uusu huni haata'inie asunge i'emeelu e to'ohuu. Na e matapwa taane mola uri a Kraes ni e uusue uusu-uusu ngeena, aana a Kraes e ka'a uusue ike aani inki wa aani baero, ta'e aana Li'oa Maa'i nge e uure mwaanie a God Mau-meuri'e. Na a Kraes e ka'a uusue ike mola i lengine mo rerepatai heu mala mo Ha'atolanga nge a God e nii'i hunie a Mosis oto waite, ta'e e uusue oto i laona saemi.

⁴ Melu hiiwalaimoli uri walu ola ienini e to'ohuu oto, aena aana melu noruto'o mone aana God i tehula'ana a Kraes. ⁵ Melu ka'a to'o aana ike nga mei ola tohumeelu hunie melu ke malisine asunge paine ngeena. A God mone e si da melu ke malisine asunge ngeena. ⁶ Aana ingeie oto e da melu ke adona mei esunge mala mo koni-konihe ingeie huni taroha'inie haiholota'inge haalu e asuie pe'ikie mo iinoni. Na haiholota'inge haalu ngeena e ka'a ola ike mola aana lulu i sulilana mo Ha'atolanga, ta'e aana lulu i sulilana a Li'oa Maa'i. I tehula'ana mo Ha'atolanga a Mosis, a God kei leie ahutana mo iinoni hunie maenga, ta'e i tehula'ana Li'oa Maa'i, mwala e sai oodoie maurihe huu.

⁷ Mo Ha'atolanga a Mosis nge uusuleni e lae i lengine e ro rerepatai heu, ko da mola maenga hunie mwala, ta'e ma'alana e urine, na mo Ha'atolanga ngeena e lae mai pe'ie manikuluha'ana God, nge e raangie maana Mosis oto waite. Na ma'alana rarangana maana a Mosis ko aehota huni eehutata oto maholo e siho mwaanie toloi henue ngeena, na hule aana mwala ni Israel ka'a sare to'omaaie ike raa-raa paine ngeena. ⁸ Ta'e nou saie uri asunge aana Li'oa Maa'i e manikulu'e oto lo'u liutaa. ⁹ ? Aana mala uri mo Ha'atolanga nge e toolea mai maenga e lae mai pe'ie manikuluha'ana God, nge manikuluha'ana haiholota'inge haalu nge ko ha'a-oodohie mwala pe'ie a God kei peine lo'u uri taa eena? ¹⁰ Iau, e to'ohuu oto, aana manikuluha'ana iini lalahu'e ngeena kei lio mala nga

mei ola mwaakule mola, aena aana manikuluha'ana iini haalu e tohungēi peine lo'u liutaa aana. ¹¹ Haiholota'inge lalahu'e nge uusulana e lae i laona mo Ha'atolanga a Mosis e lio manikulu'e taane, ma'alana e sa'a ii'o huu ike. Ta'e haiholota'inge haalu huni ha'a-oodohie mwala pe'ie a God kei to'o aana manikulu'anga e tohungēi peine lo'u liutaa, aana kei ii'o huu.

¹² Oto melu ka'a ma'u ike huni taroha'inie Tataroha Diana, aena aana melu noruto'o mola aana uri manikuluha'ana haiholota'inge haalu a God ngeena e sa'a ai'aa ike. ¹³ Melu ka'a mumunie ike nga mei ola i sulie haiholota'inge a God mala a Mosis, aana a Mosis e haro aaluhie lo'u maana, mwaanie uri mo Israel kire leesie uri raa-raa aana manikuluha'ana God ko eehutata mwaanie maana. ¹⁴ Mo Israel kire ka'a sare saie ike, na saeda e hau mola. Na hule si'iri ma'alana kire ko saa-saaie mo wala aana haiholota'inge lalahu'e, ta'e kire ka'a sai lio sai'i ike. E urihana mola mei sala a Mosis e aaluhie maana aana, e ii'o ue i maada. Na mei sala ngeena ta'aasilana e sai lae mola hunie mo iini kire ii'o ruru pe'ie a Kraes. ¹⁵ Ma'alana si'iri, maholo kire ko saaie mo uusu-uusu a Mosis, mei olana e honoa ue maada na e ponosie mola ue saeda mwaanie kire lio saie. ¹⁶ Ta'e maholo nga iini ko eeli'u takoie a Aalaha, nge mei ola ngeena ko ei'aa oto mwaanie. ¹⁷ Na a Aalaha na Li'oa Maa'i, ikire ta'a-ta'a iini mola. Na ta'ena nga iini Li'oa Maa'i a Aalaha ko ii'o i lalo aana, nge Li'oa ko luhesie iinine mwaanie nanamanga aana aelanga. ¹⁸ Oto ahutaka mo iini kie lado pe'ie a Kraes, a God e ta'aasie oto mei sala ngeena mwaanie maaka hunie kie ke haata'inie manikuluha'ana Aalaha mala iiro-iiro ko wana-wana i laona sato. Na oto tarau Li'oa Maa'i a Aalaha ko esu i lalo aaka huni oolisikie hunie kie ke urihana oto ingeie maraana, na kie ke haata'inie manikuluha'ana oto liutaa.

4

Asunge A Pol Huni Sinelie Saena Mwala Aana Raa-raa A God

¹ A God e tohungēi aamasi'emeelu maholo e niie mei esunge ienini hunie melu ke taroha'inie Tataroha Diana a Kraes, na aena urinena nge melu ka'a aakohe ike mwaanie. ² Melu ko taroha'inie a Kraes mola aana mo tolahai ola diana, na melu toli'aasie oto ta'ena nga tolahai ola aela huni taroha'inie. Melu ka'a taroha'inie ike a Kraes aana mo tolahai ola e ka'a malisi, wa aana mo tolahai ola mumuni, wa aana mo tolahai ola nge ko esuie masanga. Melu ka'a ha'a-olaa ike nga mo iini aani eeronga, na melu ka'a sai hu'isie ike walana God. !Ha'ike oto oo'oo! Ta'e melu ko lae pe'i unu tahanga'inie mola walaimolinge hali'ite i maana God, hunie ahutana mwala kire ke lio saie uri melu ko ere to'ohuu. ³ Mala uri Tataroha Diana melu ko laeliwala aana ko ii'o mumuni ue, wa e aasa hunie nga iini ke rongo saie, nge e ii'o mumuni urine mola mwaanie mo iini kire ko lae hunie maenga huu eena. ⁴ Kire ka'a hiiwalaimoli ike aana a Jisas, aena aana aalaha haahie walumalau ienini ko da mola manatada ko rodohono. Oto kire ka'a sai leesie ike raa-raangana Tataroha Diana nge ko raa haahire. Kire ka'a lio saie ike mei wala melu ko taroha'inie i sulie manikuluha'ana a Kraes, iini e tohungēi sada oto pe'ie a God. ⁵ I'emeelu, melu ka'a laeliwala ike mola i suli'emeelu maraameelu, ta'e melu ko laeliwala aana a Jisas Kraes uri ingeie oto Aalaha, na i'emeelu mo iinoni eu'esu i'omu mola aana melu ko lulu i sulie a Jisas. ⁶ Aana ha'aholanga a God e unue uuri, *!Raa-raa kei raangie rodohono!* *Jenesis 1:3* Na ingeie no'one nge e sinelie saemeelu aana raa-raa ingeie, hunie melu ke lio saie uri mwala e sai leesie manikuluha'ana God aana a Jisas Kraes.

Nanamanga A God Mone E Pe'ie A Pol Huni Taroha'inie Walana God I Laona Aasanga

⁷ I'emeelu, melu ka'a roro'a ike, ta'e Tataroha Diana melu ko taroha'inie e paine oto liutaa. Mo sapei ola melu to'o aani ie kire ka'a ne'ie ike nga mei ola, na melu urihana mola mo kao-kao kire asui'i aani mwakano. Ta'e melu to'o aana taane dianaha'ana a God mola i laona mo kao-kao aela ngeena, aana melu ko taroha'inie Tataroha Diana a Kraes. Na leune e haata'inie uri nanamanga e manikulu'e ngeena e ka'a ola ike i'emeelu, ta'e mei ola a God. ⁸ Mo maholo oto hunge sapesalunge ko haapilinga'a haahi'emeelu, ta'e e ka'a pili memeso'emeelu ike. Mo maholo oto hunge melu ko tolahi'e, ta'e melu ka'a ne'isae rue-rua'a ike. ⁹ Mo maholo oto hunge kire ko teunge'ini'emeelu, ta'e a God e ii'o mola pe'i'emeelu tarau. Mo maholo oto hunge kire ko horo aelasi'emeelu, ta'e kire ka'a sai horo suuhe'ini'emeelu ike. ¹⁰ Sapemeelu ko deu oodoie sapesalunge oto no'one tarau mala a Jisas e dau oodoie ka'u na hule aana e maesie oto. Ta'e ma'alana melu ko sapesalu urine, melu meuri taane mola ue, na aena leune ahutana mwala kire ko si lio saie uri a Jisas e mauri taane ue, aana ingeie oto ni ko lio i sulie sapemeelu. ¹¹ Iau, mwala ko sare horo'i'emeelu oto tarau i tehula'ana melu ko lulu i sulie a Jisas, ta'e e diana mola, aena aana mei sape nge kei mae mola ienini ko haata'inie oto mauriha'ana a Jisas. ¹² Melu ko lae pe'i sapesalu takoie maenga urine, hunie uri i'omu omu ke manata'inie maurihe to'ohuu i lalo aamiu.

¹³ Aana ngaeta leu mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *No ko ere i sulie a God, aena aana nou hiiwalaimoli oto aana.* *Sam 116:10*

Oto i'emeelu no'one, melu hiiwalaimoli oto urine, na aena leune melu ko taroha'inie a Jisas. ¹⁴ Melu manata'inie oto uri a God, iini nge e ta'ea Aalaha ikie a Jisas, kei he'i ta'e'emeelu no'one lo'u mala a Jisas, na kei toole'emeelu tararuru pe'i'omu hunie leu nge e ii'o aana. ¹⁵ Melu ko mwa'e-mwa'e ni sapesalu urine huni pe'i'omu, na hunie mwala oto hunge kire ke sai diana aana hahu'ana manata-diananga a God hunire. Urine mwala oto hunge lo'u kire ke si soi ha'amanikulu'aa God pe'i paalahelana.

Mauringe Mai Aano

E Sa'a Ii'o Huu Ike

Mala Maurihe Ta'au I Lengi

¹⁶ Aena urinena melu sa'a mou-mou ike aani taroha'inilana a Jisas. Ma'alana uri sapemeelu ke lae pe'i aela lo'u, ta'e mauriha'ameelu po'o i lalo ko lae pe'i ha'ahaalu taane tarau sulii dinge. ¹⁷ Na mei si'oha'anga nge ko toole'emeelu mola hunie kele maholo o'oru'e ienini, ko da melu ke si hele liutaa aana mo ola manikulu'e oto hiito'o lo'u aana maurihe huu pe'ie a God ta'au i Lengi. ¹⁸ Oto melu ka'a ne'isae paine ike mola haahie mo ola nge kie sai leesi'i, ta'e melu ne'isae paine haahie mo ola nge kie ka'a sai leesi'i ike aana maaka. Aana mo ola nge kie sai leesi'i aana maaka, kire ka'a sai ii'o tewa ike. Ta'e mo ola nge kie ka'a sai leesi'i ike aana maaka, nge ha'alaa kire sai ii'o huu.

5

¹ Kie ko o'o'o mola mai laona walumalau pe'ie mei sape mamaela'a nge hule aana e ka'a sai ii'o tewa ike, na e urihana mola ii'onga aana mo aapa-aapa i me'esu. Na maholo oho-aasilana mo aapa-aapa ngeena kei lae, nge kie ke si lae hunie mo nume diana oto liutaa. Aana kie saie uri a God e dau aakau aana mei sape diana liutaa naka huni ii'o aana ta'au i Lengi, ola

ingeie maraana e asuie na iini kei ii'o oto huu. ² Ta'e aana ii'onga mei sape ienini mai aano i leu, kie ko ii'o mola pe'ie ngaranga, aana kie ko heri hunie oto liutaa uri kie ke to'o aana oto mei sape haalu uure i Lengi na hunie ke aaluhikie oto. ³ Aena aana maholo mei sape lalahu'e ienini kei mae, nge mauriha'ai ola e sa'a ii'o mwaakule ike mala iinoni e ka'a ho'o sala, ta'e mala iinoni ko ho'osie mei sala haalu, nge mauriha'ai ola kei eeluhi aana mei sape haalu uure i Lengi. ⁴ Aana maholo kie ko o'o'o ue i laona mo aapa-aapa mai welumalau ie, kie ko aawa-aawasirahe mola aana mo aasanga mai leu ko hi'eikie, na kie ko tohungē heri hunie oolisinge aana sapeka. E ka'a ike aana uri kie ko sare ta'aasie oto mei sape ni welumalau ikie, aena urine nge mauriha'ai ola kei ii'o mwaakule mola mala iinoni e ka'a ho'o sala ike. Ta'e kie saeto'o aana oto liutaa uri mei sape ni Lengi ngeena ke aaluhie mauriha'aka oto mola lau-leu, uri hunie ahutana walu ola aana maenga ke mango mwaanikie, na mei sape haalu aana maurihe huu ke oolisie mei sape mamaela'a ienini oto ta'ingelu. ⁵ Na a God e pwaokie oto hunie ke urine, na e niie oto Li'oa Maa'i hunikie huni haata'inie uri leune kei reu oto to'ohuu taane aana maholo hunie.

⁶ Oto kie ka'a ma'u ike ta'e saeka e susu mola. Kie saie taane uri maholo kie ii'o ue i laona mei sape ni welumalau, kie ka'a ii'o ike ue ta'au i Lengi i saana a Aalaha. ⁷ Oto mau-meuringe ikie ko lae-lae mola aani hiiwalaimolinge, na e ka'a lae ike i sulie walu ola kie sai leesie aana maaka. ⁸ Oto kie ka'a ma'u ike, ta'e kie lo'onga'i me'uta'a mola uri e lae oto i diana liutaa huni toli'aasie mola mei sape ni welumalau ngeena, na hunie kie ke lai ii'o aana tohungē henuē ikie i saana a Aalaha. ⁹ Ta'a-ta'a mei eehu'i ola kie saeto'o aana, ma'alana kie ke ii'o aana sapeka mai aano i leu wa kie ke oopa mwaanie na kie ke ii'o oto ta'au i Lengi, ta'e kie saeto'o aana mola uri a Aalaha ke ilenimwa'e haahikie. ¹⁰ Aana kie mani manata'inie oto uri ahutaka mo iinoni, kie kei meni lae i uure i na'ona naunekume ni leinge a Kraes ta'au i Lengi hunie ingeie kei waaikie oto i sulie helelaka mai aano i leu e diana wa e aaela.

Asunge A Pol Huni Toolea Mwala Mai Saana A Kraes

¹¹ Oto aana melu saie uri dinge ni leinge ngeena mei ola ni me'unge oto paine, nge melu ko eri'apasie huni pe'ie mwala hunie kire ke aali'u na kire ke hiiwalaimoli aana a Jisas. A God e sai diana aameelu uri melu ko esu to'ohuu taane nana, na nou tohungē heri hunie uri i'omu no'one omu ke sai diana aameelu lo'u urine. ¹² Melu ka'a sare ere ike urine mola huni ha'apaina'a'emeelu maraameelu, ta'e melu ko sare haata'inie mola nga taa diana melu ko esuie, hunie uri omu ke ilenimwa'e haahi'emeelu. Oto urine omu sai ere oolisie mo iini kire ko ere aelasi'emeelu aana kire ka'a ne'isae paine ike aana oodo-oodonga wa aana nga taa i laona sae, ta'e kire ko tooha'inire mola haahie mo ola po'oi sinaha nge mwala e sai lahera haahi'i. ¹³ Ngaeta mo iini kire ko unu-unue uri i'emeelu nga mo pweu mola, ta'e leune e kohi mola aameelu aena aana melu saie e lio taane mola mala uri melu pweu aana melu ko weo mola nana God. Ta'e ngaeta mo iini kire lio saie uri melu ka'a pweu ike, na leune e kohi lo'u aameelu aana weonga i'emeelu mei ola huni pe'ilemiu. ¹⁴ Ta'ena nga mei ola melu ko esuie, melu ko esuie mola aena aana manata-diananga a Kraes. Na aana melu hiiwalaimoli uri ta'a-ta'a iinoni e mae oto honotaka, nge melu hiiwalaimoli no'one uri ahutaka, kie mani mae tararuru oto pe'ie iinonine mwaanie mauringe lalahu'e e aaela ikie i na'o. ¹⁵ Na a Kraes e mae to'ohuu huni pe'ie ahutana mo iinoni, uri hunie ahutaka mo iini kie to'o aana maurihe haalu kie ke su'uri lae lo'u i sulie mo lo'onga'inge ikie

maraaka, ta'e hunie kie ke lulu i sulie mola a Kraes, iini e mae ka'u na e ta'ela'i eeliho'i lo'u i tehula'aka.

¹⁶ Oto maholo ienini ne'isaenga ikie i sulie mwala e hai-oolisi oto, na kie ka'a lo'onga'i ike i sulie nga iini i sulie tolahai iinoni ni welumalau. E to'ohuu taane uri kie lio toli ke'u aana a Kraes i sulie tolaha ni iinoni urine hola'ina'o, ta'e maholo ienini kie ka'a sai te'urine ike lo'u. ¹⁷ Oto iini nge e ne'ie iinoni a Kraes, nge a God ko ha'ahaalue oto iinoni ngeena hunie ke ne'ie iinoni haalu oto. Mo tolahai ola lalahu'e ko ei'aa oto mwaanie, na mo tolahai ola haalu ko lae oto mai. ¹⁸ Ahutana walu ola ngeena a God ni ko esui'i hunikie aana a Kraes. A God e uusunge'inie mone a Kraes hunie kie ke aali'u lo'u mei takoie hunie kie ke uure ruru pe'ie. Na e niie mei esunge ngeena nameelu huni toolea mai mo iinoni takoie hunie ikire no'one kire ke uure ruru pe'ie. ¹⁹ Oto melu ko taroha'inie uri a Kraes e asu mola nana a God hunie ahutana iinoni aana walumalau kire ke aali'u mei takoie hunie kire ke uure ruru pe'ie a God. Na aena aana a Kraes mone, a God e ka'a lo'onga'inie ike lo'u mo ooraha'aanga ikire. Na e niie mei tataroha diana ngeena nameelu hunie melu ke taroha'inie hunie mwala ke saie tala hunie ikire no'one kire ke sai uure ruru pe'ie a God. ²⁰ Oto ienini, melu ko ere-ere oto oolitana a Kraes, na aena ngeena, maholo melu ko ere-ere pe'i'omu e urihana uri a God maraana ni ko eitanai'omu hunie omu ke uure ruru oto pe'ie. Oto melu ko ere oolitana a Kraes oto ie, na melu ko eitanai'omu hunie uri omu ke aali'u takoie a God na omu ke uure ruru oto pe'ie. ²¹ A Kraes ingeie e ka'a to'o aana ike nga mei ooraha'aanga, ta'e a God e da mola hunie ke to'o aana mo ooraha'aanga ikie mo iini kie lado to'ohuu pe'ie a Kraes, hunie ikie no'one kie ke si to'o aana oodota'inge ingeie.

6

¹ Oto aani esunge tararuru pe'ie a God, melu ko eitanai'omu, mo iini omu hele aana oto niinge paine a God ngeena, mwaanie omu toli'aasie niinge paine ngeena e totowai mola. ² Omu ke rongoa ka'u nga taa a God e unue aana e te'uri, *Aana tohungana maholo huni haata'inie manata-diananga ineu eemiu, nou rongo i sulie aarenga'inge i'omu, na maholo omu saeto'o aana nga iini ke pe'i'omu, nge nou ha'a-uuri'omu oto.* *Aesaea 49:8* !Oto omu ke rongoa ka'u! Maholo huni hele aana manata-diananga a God ni oto ienini. !Si'iri oto dinge ni ha'a-uuringe!

A Pol E Taroha'inie A Kraes Ma'alana Mo Aasanga Oto Hunge Kire Hite Aana

³ Melu eri'apasie taane uri walu ola melu ko esui'i ke oodo na kire ke su'uri liu honosie hiiwalaimolinge nga iini aana a Jisas, na mwaanie nga iini e ere aelasie asunge i'emeelu ienini. ⁴ Ta'e aana ahutana walu ola melu ko eu'esui'i, melu ko haa-haata'inie taane oto uri i'emeelu mo koni-konihe a God. Melu ko uure ma'uta'a taane mola loosie ta'ena nga si'oha'anga na aasanga na sapesalunge ko lae mai takoi'emeelu. ⁵ Mwala kire rapusi'emeelu oto, na kire ne'i'emeelu oto i laona nume ni ho'o, na kire maaola-ola pe'i waeli'emeelu oto. Ta'e ma'alana e urine melu ko ha'aweo'emeelu oto mola aani taroha'inilana a Jisas taraure'i, hule aana nga ma'ahunge wa ngaunge na ha'ike lo'u. ⁶ Na melu haata'inie lo'u uri i'emeelu mo koni-konihe a God aana ii'onga rere'a i'emeelu, na aana saenanaunge i'emeelu, na aana toli-rakonga i'emeelu, na aana saediananga i'emeelu hunie ahutana iinoni, na aana nanamanga a Li'oa Maa'i, na aana melu manata diana to'ohuu hunie ahutana iinoni. ⁷ Melu haata'inie uri i'emeelu mo koni-konihe a God to'ohuu aana melu sai ere mola aana walaimolinge. A God e niie mai nanamanga ingeie nameelu, na melu to'o

aana oodota'inge mala talo huni deu honosie mo maelonga. Na oodota'inge e urihana no'one nga reisinge huni'emeelu, huni haata'inie mo takalonga ikire. ⁸ Melu ko esu nana God ma'alana mwala ko ha'ama'u aameelu wa kire ko ha'amasa'emeelu mola, ma'alana kire ko lahe'emeelu wa kire ko ha'amwasi mola aameelu. Ngaeta mwala kire ko haara'i ha'a-uusuli eero-eero mola aameelu, ta'e ma'alana ke urine lo'u, i'emeelu, melu ko lae pe'i ha'a-uusuli taane aana walaimolinge. ⁹ Ngaeta mwala kire ko unue uri kire ka'a sai'emeelu ike, ta'e kire sai'emeelu taane mola. Melu ko kara'i mae-mae oto, ta'e melu meuri mola ue. Nga mo iini ko ha'aloi'emeelu taane, ta'e kire ka'a horo maesi'emeelu ike. ¹⁰ Aena aana mo aasanga ngeena, e malisine oto melu ke sae-saehuu, ta'e melu ilenimwa'e mola tarau. Melu sai meitale taane, ta'e melu ko pe'ie mola mwala hunge hunie kire ke to'oto'o lo'u. Melu ka'a to'o aana ike taane nga mei ola, ta'e melu ko si to'o aana mola ahutana walu ola mango.

¹¹ Maeni eesiku maa'i, ahutana walu ola melu unu mango'i oto huni'omu mo Korinit, na melu ka'a mumunie ike lo'u nga mei ola mwaani'omu. Na melu haata'inie oto uri melu tohungei manata diana huni'omu to'ohuu aana ahutana saemeelu. ¹² I'emeelu maraameelu melu ka'a rohu ike aani manata-diananga huni'omu, ta'e i'omu maraamiu mola omu ka'a haata'inie ike manata-diananga i'omu huni'emeelu. ¹³ No ko ere-ere huni'omu oto mala i'omu maeni kaleku. Omu ke haata'inie oto tolahai ola diana nge melu haata'inie oto aamiu. Omu ke haata'inie oto uri omu manata diana huni'emeelu to'ohuu.

Kie Ke Su'uri Hata-hata Pe'ie

Mo Ini Kire Ka'a Hiiwalaimoli

Aana Jisas

¹⁴ I'omu, omu aaopa oto mwaanie mo pu'o, oto omu ke su'uri hata-hata lo'u pe'ire. ?Aana oodota'inge na tata'alanga kei hata uri taa? ?Wa raa-raa na rodohono kei ii'o tararuru uri taa? ¹⁵ ?Wa a Kraes na a Pwelu Eero-eero kei ne'isae tararuru uri taa? ?Wa iinoni e hiiwalaimoli saena kei sada pe'ie iini e ka'a hiiwalaimoli uri taa? ¹⁶ ?Wa mo li'oa aela kei ii'o i laona nume maa'i a God uri taa? Oto kie ke su'uri hata-hata pe'ie mo iini kire ka'a hiiwalaimoli, aana ikie oto nume maa'i a God Meu-meuri'e. Iau, kie ne'ie oto nume maa'i a God, aana a God maraana e unue uuri, *Ne kei ii'o oto pe'ie mwala ineu, na ne kei aawe-aawe oto i matolada. Ne kei ne'ie oto God ikire, na ikire kire kei ne'ie oto mwala ineu.* *Levitikas 26:12*

¹⁷ Aena urinena a Aalaha e unue no'one uuri, *Omu ke toli'aasie mo pu'o, na omu ke ii'o aaopa oto mwaanire. Omu ke su'uri hele i sulie lo'u nga mei ola e mada'a, aana omu kei ii'o oodota'i urine nge ne kei ilenimwa'e pe'i'omu.* *Aesaea 52:11* ¹⁸ *Na ineu ne ke si ne'ie oto Aamamiu, na i'omu, omu ke ne'ie kaleku mwane na kaleku keni. Ineu a God, iini e aalaha haahie walutana nga ola, nge no ko ere ienini.* *2 Samuel 7:14*

7

¹ Maeni iinoni maa'i, ahutana mo heiholota'inge ngeena a God e nii'i oto hunikie. Aena urine kie ke kineta'inikie maraaka mwaanie walutana nga ola mada'a nge e sai ha'amada'aa mauriha'aka, na mwaanie kie asuie ta'ena nga ola aela wa kie ne'isae aela hunie nga iini. Na aena aana kie ha'ama'u aana God, kie ke lulu i sulie oto tolahana e maa'i.

A Pol Ko Ilenimwa'e Haahie Oonisaenga Mo Korinit

² Omu ke haata'inie oto uri omu manata diana huni'emeelu, aana i'emeelu, melu ka'a dau aelasie ike nga mei ola aana nga iini. Melu ka'a

waelie ike nga iini, wa melu ke ha'amwe'u-mwe'ue nga iini. Ngaeta mo iini eemi ko ha'apeli'emeelu urine, ta'e e ka'a to'ohuu ike. ³ Nou ka'a ere ike urine huni ere aelasi'omu, aana nou unue ka'u oto huni'omu uri melu manata diana huni'omu to'ohuu. Na ma'alana uri kolu ke mauri wa kolu ke mae lo'u, ta'e saameelu hunie kolu ke ii'o tararuru oto tarau. ⁴ Suli maholo nou sai unu tahanga'inie mola saeku huni'omu, na no ko ere tooha'ini'omu mola tarau. Ma'alana melu sapesalu aana mo ola oto hiito'o, ta'e mo maholo no ko lo'onga'ini'omu, nge no ko si ilenimwa'e na saeku e susu oto.

⁵ Oto ne ke lalado lo'u i sulie laenga i'emeelu nge nou aehota ladoa ka'u hola'ina'o. Iau, melu uure oto mwaanie i Troas na melu lae i hule hao aana po'o ni henue i Masedonia. Ta'e maholo melu hule hao, melu ka'a to'o aana lo'u nga kele maholo huni mamalo. Mo ola hunge kire rau aameelu aana maholona, aana mwala kire uure honosi'emeelu mola, na i'emeelu maraameelu melu tohungei tolahi'e oto hiito'o. ⁶ Ta'e ma'alana e urine, a God iini e sai pe'ie mo iini kire ko saehuu, e da hunie melu ke ilenimwa'e lo'u maholo e uusunge'inie mai a Taetas i saameelu. ⁷ Melu ka'a ilenimwa'e ike mola hahaiteli haahie a Taetas e hule, ta'e melu ilenimwa'e oto no'one haahie mei tataroha e unue uri i'omu, omu ha'asaediana'aa no'one. E unue odoi'emeelu uri omu ko tohungei sare leesieu lo'u, na uri omu ko saehuu oto hiito'o haahie nga taa e rau ngeena, na omu ko sare uure mola aana aapa ineu si'iri ienini. Oto ineu na no ko tohungei ilenimwa'e hiito'o no'one.

⁸ Waite nou saehuu ke'u aana nou saie uri uusu-uusu ineu hola'ina'o e da omu saehuu. Ta'e ma'alana uusu-uusune e da ka'u omu saehuu, ta'e si'iri nou ka'a saehuu lo'u aana uri nou uusu-uusu urine huni'omu, aana saehuunge i'omu ngeena mei ola mola hunie kele maholo o'oru'e. ⁹ Oto ienini nou ilenimwa'e mola aana uri nou uusu-uusu oto urine huni'omu. Ilenimwa'enga ineu e ka'a ike i sulie uri nou da omu saehuu, ta'e i sulie saehuunge i'omu e da omu oolisie tolahamiu. Tolahai saehuunge urine a God ko ilenimwa'e haahie, oto uusu-uusu ineu ngeena e ka'a waeli'omu ike, ta'e e pe'i'omu mola. ¹⁰ Aana saehuunge a God ko ilenimwa'e haahie ngeena ko da iionine ko oonisa'e na ko oolisie tolahana oto takoie tala ni meurihe. Oto kie sa'a saehuu ike haahie taungei saehuunge urine. Ta'e maholo iinoni ko saehuu mola i sulie tolaha ni welumalau, nge maenga mola i leune, aana saehuunge urine e ka'a pe'ie ike iionine hunie ke oonisa'e. ¹¹ Omu ke leesie ka'u mei saehuunge nge a God e asuie aamiu ngeena, aana ko si da omu ko sare asuie walu ola diana, na omu ko sare haata'inie uri omu ka'a takalo ike mala iini e asuie mei roro'anga ngeena. Na mei saehuunge ngeena ko si da omu ko saewasulie mo iini ko deu-deu aela, na omu ko me'ute'inie no'one ha'aloinge a God. Na omu ko si sare leesieu oto liutaa. Na lo'u ko si da omu ko ne'isae ha'ahi'e aana a God, na omu ko sare ha'aloie mo iini ko deu aela. Oto aana ahutana walu ola omu ko deu'i ngeena, omu ko haata'inie oto uri omu rere'a mwaanie mei roro'anga ngeena. ¹² Oto ma'alana nou uusue ka'u uusu-uusu ngeena, ta'e nou ka'a uusue ike mola aena aana nou lo'onga'inie iini nge e dau roro'anga ngeena. Na e ka'a ike mola aena aana nou lo'onga'inie iini nge mei roro'anga e hite aana. Ta'e nou uusue huni'omu hunie uri omu ke aamasito'o aana manata-diananga i'omu hunieu, na aena aana nou unue uri leune ke da omu ke lio saie i maana a God uri omu ko ne'isae paine aameelu to'ohuu. ¹³ Oto aena leune e rau urine, nge melu ko tohungei ilenimwa'e oto liutaa haahi'omu.

Na lo'u sapeitana ilenimwa'enga i'emeelu haahi'omu, melu ko tohungei saemango no'one liutaa huni leesie a Taetas ko ilenimwa'e aana omu meni ha'asaediana'aa oto liutaa. ¹⁴ Na mo ola nou ere tooha'ini'omu eeni i saana Taetas, nou ka'a masa ike aani, aana ahutana walu ola nge nou unu-unu'i

i suli'omu kire mani to'ohuu mango, mala ahutana walu ola nge nou unu-unu'i huni'omu kire mani to'ohuu mango no'one. ¹⁵ Oto maholo ienini, a Taetas no'one e tohungēi ne'isae paine aamiu aana ko lo'onga'i i suliē uri omu meni lio i suli diana aana, na omu me'ute'inie pe'i ha'ama'unge aana, hule aana omu meni mwa'e-mwa'e ni tola i suliē walana. ¹⁶ Oto no ko tohungēi ilenimwa'e aena aana nou sai noruto'o oto aamiu.

8

Kie Ke Pe'ie Kira Si'oha'a

Aani Niinge

¹ Oto ienini, maeni eesiku maa'i, melu ko sare ha'arongo'omu aana ha'adiana'anga a God hunie mo iini kire hiiwalaimoli aana a Jisas oto mai aana po'o ni henue i Masedonia. Aana manata-diananga ingeie e paine hunire mone, a God e tohungēi ha'adiana'ara aana mei ola diana. ² Oohongilada e lae ka'u aana mo aasanga oto paine e hite aada, na kire maitale oto hiito'o. Ta'e ma'alana e urine, ilenimwa'enga ikire e paine oto liutaa hule aana kire ko sare nii huni pe'ie ngaeta mwala. ³ Ineu maraaku nou sai ere ha'awalaimoli'aa uri kire ka'a nii ike mola hule aana leu e malisine kire ke niie, ta'e kire tohungēi liue oto leune, aana niinge ikire e paine lo'u liutaa aana nga taa ta'ena nga iini ke lo'onga'inie kire sai niie. Na kire asuie oto urine mola i suliē hari-huninge ikire maraada. ⁴ Ikire maraada nge kire lae pe'i eitanai'emeelu uri hunie melu ke toli'aasie hunire uri ikire no'one kire ke pe'ie mo iinoni a God ta'au i Jerusalem. ⁵ Na niinge ikire ngeena, e lae liutaa aana lo'u nga taa melu lo'o-lo'onga'inie, aana kire tohungēi deu i suliē saena God aana kire hola'i toli'aasire maraada huni tola i suliē walana a Aalaha, oto lo'u kire he'i toli'aasire maraada huni tola i suliē walameelu. ⁶ Oto aena aana a Taetas e da omu aehotaa tolahai niinge, nge melu eitanaie hunie ke ooli lo'u i seemiu huni ere ha'asusu'omu hunie omu ke ha'amangoa mo niinge i'omu. ⁷ I'omu, omu ko hele diana aana oto ahutana tolahai ola diana. Hiiwalaimolinge i'omu e susu oto, na omu tohungēi saenanau i suliē tolahana a Jisas, na omu sai ha'a-uusuli aana mo ola urine. Oto tarau omu mwa'e-mwa'e huni pe'i-pe'ie mo iinoni, na manata-diananga i'omu huni'emeelu e paine. Oto melu saeto'o aana uri omu ke a'aila'a no'one aana tolahai ni niinge pe'ie manata-diananga.

⁸ Maholo no ko ere urine, nou ka'a ne'ie ike nga ha'atolanga huni'omu. Ta'e no ko ere urine mola aana nou leesie uri ngaeta mo soihaada'inge kire ko tohungēi mwa'e-mwa'e huni pe'i-pe'i, na mala uri omu ke pe'i-pe'i no'one urine, nge e haata'inie uri manata-diananga i'omu nga ola to'ohuu taane. ⁹ Aana saeku hunie omu ke haimaanie hahu'ana manata-diananga Aalaha ikie a Jisas Kraes. Omu saie mola uri e tohungēi to'o-to'o ka'u oto ta'au i Lengi, ta'e e si lae mai ne'i iinoni meitale mola i tehula'amiu, uri hunie omu ke ne'i iinoni to'o-to'o i tehula'ana maitalenga ingeie ngeena.

¹⁰ Oto lo'onga'inge ineu uri e lae oto i diana hunie omu ke ha'amangoa oto nga taa nge omu aehotaa aana halisi e mango haona. Aana i'omu oto eetana nga mwala huni lo'onga'inie leune, na i'omu oto no'one nge omu hola'i aehotaa niinge. ¹¹ Aena urine, omu ke ha'amangoa oto mei esunge diana omu aehotaa ngeena. Mei mwa'e-mwa'enga nge omu aehotaa asunge ngeena aana, nge omu ke lae tara'asi oto pe'ie hule aana ha'amangolana. Na omu ke nii oto mola mwaanie nga taa nge omu to'o aana. ¹² Mala uri omu ko mwa'e-mwa'e to'ohuu huni niie nga mei ola, nge a God kei tohungēi

ilenimwa'e haahie leune. Na mwaanie omu tolahi'e mala uri niinge e ka'a paine ike, aana e ka'a unue ike uri kie ke niie mo ola kie ka'a to'o aani ike.

¹³ Nou ka'a sare da ike nga mei hi'elaa huni'omu na uri hunie ngaeta mwala kire ke tola mwa-mwate, ta'e saeku uri ahutana mwala kire ke mani tola sada. ¹⁴ Oto maholo omu to'o aana mo ola hunge mala ngeena, e tohungei diana oto liutaa uri hunie omu ke pe'ie mo iini nge kire ka'a to'o aana ike nga mei ola. Hunie lo'u mei i puri, mala uri omu ka'a to'o aana nga taa e adongamiu na uri kire to'o aana nga mo ola hunge, nge kire sai pe'i'omu no'one urine. Oto urine omu kei meni tola sada eena. ¹⁵ Oto aana pe'inge huni'omu heiliu urine, mei wala nge uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i kei to'ohuu no'one huni'omu, aana uusulana e lae uuri, *Iini nge e so'okonie mo ola hunge, e ka'a looha'inie lo'u nga mei ola, na iini e so'okonie mo kele ola mwai-mwei mola, ta'e e adona taane mola. Eksodas 16:18*

Mo Mwane Diana

Ke Lio I Sulie Mo Niinge

¹⁶ Melu ko paalahea God oto liutaa haahie e niie mei ne'isaenga ngeena hunie a Taetas huni pe'ilemiu oto mala i'emeelu no'one, melu ko pe'i'omu. ¹⁷ Aana e ka'a mwa'e-mwa'e ike mola aana uri melu haaraie, ta'e aena aana e tohungei sare pe'i'omu oto no'one, na ingeie oto maraana nge e lo'onga'inie uri ke lai hule oto hao i seemiu. ¹⁸ Na melu ko uusunge'inie ngaeta aasikaelu lo'u oto no'one hao pe'ie a Taetas. Ahutana mwala aana ahutana mo soihaada'inge hailiu kire ha'ama'u aana aasikaelu ienini haahie asunge ingeie aani taroha'inilana Tataroha Diana. ¹⁹ Na lo'u sapeitana leune, mo soihaada'inge kire lio hilisie a porona huni lae pe'i'emeelu aana melu ko toolea niinge ni saediananga ngeena hunire kira hiiwalaimoli i Jerusalem. Melu ko toolea niinge ngeena huni ha'amanikulu'aa Aalaha ikie, na huni haata'inie uri kie ne'isae moute'i to'ohuu huni pe'ie kira hiiwalaimoli. ²⁰ Na maholo melu ko toolea niinge ngeena, melu ko tohungei hei kineta'i mwaanie uri nga mo iini e upwesi'emeelu haahie lio i sulilana to'oha oto paine nge niilana e lae ienini. ²¹ Aana saemeelu uri hunie melu ke asuie hunie ke oodo i maana Aalaha ikie, na no'one i maana mo iinoni.

²² Na melu ko uusunge'inie ngaeta aasikaelu lo'u no'one hao pe'irerue. Aana mo maholo oto hunge oolune nga aasikaelu ienini e haata'inie huni'emeelu uri e mwa'e-mwa'e to'ohuu huni pe'i-pe'i aana ta'ena nga ola. Na oto ienini ko si mwa'e-mwa'e lo'u liutaa huni pe'i, aena aana e noruto'o oto aamiu uri i'omu no'one omu ke nii-nii pe'i saediananga.

²³ Omu saie mola uri a Taetas, ingeie a oaku ni ngeena na ko esu tararuru pe'ieu hunie pe'ilemiu. Na ngaeta ro aasikaelu nge kirerue ko lae-lae pe'ie, ikirerue oto e ro hurula'aa mo soihaada'inge ni ngeena, na asunge ikirerue ko ha'amanikulu'aa satana Kraes. ²⁴ Oto aena urinena, omu ke tohungei haata'inie oto manata-diananga i'omu aana e oolu mwane ngeena, hunie mo soihaada'inge mai leu kire ke rongoa oto tolahamiu, na hunie kire ke saie oto uri e tohungei melisine oto melu ke tooha'ini'omu mala melu ko esuie ienini.

9

A Pol E Hatonga'i I Sulie Niinge Hunie Kira Hiiwalaimoli Ta'au I Jerusalem

¹ Nou saie uri omu saenanau taane oto aana niinge nge kolu ko uusunge'inie ta'au huni pe'ie mwala a God i Jerusalem, na nou ka'a sare

ere hiito'o ike lo'u i sulie leune. ² Nou saie oto uri omu mwa'e-mwa'e huni pe'ire, oto nou lae pe'i ere lahe'omu i saana mwala mai aana po'o ni henue i Masedonia uuri, "Kira hiiwalaimoli hao i Korinit i laona po'o ni henue i Akaea, na oto ahutana kira hiiwalaimoli aana po'o ni henue ngeena, kire aehota dau aakau oto huni pe'i aana halisi e mango haona." Na mwa'e-mwa'enga i'omu e ta'ela'inie saena mo iini hunge mai leu i Masedonia, oto kire ko meni sare nii oto no'one. ³ Oto ie no ko uusunge'inie e oolu aasikaelu hao uri hunie omu ke dau aakau aana niinge i'omu oto mala nou unuena, mwaanie ere tooha'inilemiu nge nou esuiena e ne'i wala mwaakule mola. ⁴ Aana mala uri nga mo iini aana mwala mai Masedonia kei lae hao i seemiu pe'ieu, na kire kei lio oodoie mola uri omu ka'a dau aakau mala nou unuena, nge ne kei tohungei masa aana nou noruto'o mone oto aamiu. Na i'omu no'one, omu kei masa oto hiito'o. ⁵ Aena urine, nge nou unue uri e oolu aasikaelu ke hola'i lae hao i seemiu hunie kire ke pe'i'omu huni deu aakau aana niinge nge omu heiholota'inie uri omu kei niie. Urine na omu ko haata'inie uri niinge ngeena mei ola omu deu aakau oto mola aana pe'i saediananga, na e ka'a ola ike aana melu deu rarahi'omu.

Kie Ke Nii Aani Ilenimwa'enga

Na Mwaanie Kie Nii Mola

Aena Aana Kire Dau Rarahikie

⁶ Omu ke sai diana aana uri nga iini nge ko hesie mola toota'i kele litei ola, kei so'okonie no'one mola toota'i kele hue-huei ola mwaani'i. Na nga iini ko hesie mo litei ola hunge nge kei so'okonie mo hue-huei ola hunge no'one mwaani'i. ⁷ Oto nga iini na e nii-nii oto i sulie saena, na mwaanie e nii mola aana kire ko deu rarahie, na ingeie e lalawa huni nii. Ta'e ke nii oto aani mwa'e-mwa'enga, aana a God e manata diana hunie iini ko nii aani lenimwa'enga. ⁸ Na a God e sai ha'adiana'a'omu oto liutaa, hunie uri omu ke to'o aana ahutana walu ola e malisine omu ke to'o aani, hunie ke mwada'usie ta'ena nga asunge diana suli maholo. ⁹ Aana mo iinoni diana, uusulana e lae i sulire i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *E nii aani saediananga hunie kira maitale, na asunge diana ingeie mwala kei aamasito'o aana oto tara'asi. Sam 112:9* ¹⁰ A God oto iini e sai da mo litei ola kie ko hesi'i ke aahu diana hunie maholo ni so'okoninge kie ke to'o ngaulaa huni ngeu'i, na kie ke to'o aana mo litei ola lo'u huni hesi'i. Oto urine, maholo omu ko nii pe'i saediananga, nge a God ke si ha'ahunge'aa nga taa omu to'o aana, hunie uri omu sai nii oto lo'u liutaa hunie kira maitale. ¹¹ A God ke si da hunie omu ke to'o aana ta'ena nga ola e malisine omu ke to'o aani hunie ke mwada'usie niinge ke paine lo'u. Oto mwala hunge ke si paalahea God haahie niinge i'omu maholo melu kei toolea ta'au hunire. ¹² Aana mei esunge diana nge omu ko esuie ngeena e ka'a lae ike mola huni ha'a-adoa mo iinoni a God aana mo ola kire maitale aani, ta'e kei da no'one uri mo iini hunge kei paalahea God. ¹³ Na i tehula'ana mei esunge diana i'omu ngeena ko haata'inie hiiwalaimolinge i'omu e to'ohuu, nge mwala oto hunge kei paalahea God. Omu hiiwalaimoli aana Tataroha Diana a Kraes na omu tola i sulie Tataroha Diana ngeena aani pe'inge hunire na ahutana mwala lo'u. Oto mwala hunge kei ha'amanikulu'aa God haahie mwa'e-mwa'enga i'omu. ¹⁴ Oto kire kei aarenga'i talamiu pe'i manata-diananga huni'omu, aena aana omu haata'inie hahu'ana manata-diananga a God hunire. ¹⁵ Na ahutaka kie ke paalahea God haahie hahu'ana niinge oto

paine e niie hunikie, nge hule aana nga mo wala e ka'a malisine ike ere-luhesilana.

10

A Pol Kei Ha'aloie Mo Ha'a-uusuli Eero-eero I Korinit

¹ Oto ineu a Pol maraaku no ko eitanai'omu hunie uri omu ke rongu hunieu. Nou rongoa uri ngaeta mo iini eemi kire ko unue uri nou sai ere hiito'o huni'omu mola aani uusu-uusu maholo nou ii'o ha'atauli'omu, ta'e no ko me'u ni ere urine maholo nou ii'o pe'i'omu. !Ha'ike! Ta'e no ko heimaanie tolahana a Kraes aana ingeie e saemamae na e lai maneko ² na aena urine no ko eitanai'omu uri hunie omu ke oolisia tolahamiu. Omu ke su'uri deu rarahieu uri hunie ne ke tohungēi ere raramaa oto huni'omu aana maholo ne kei he'i lae lo'u hao i seemiu. Aana ne kei tohungēi ere hiito'o taane aana mo iini nge kire ko unue uri melu ko esu mola i sulie tolahana mo iinoni ni welumalau hunie uri melu ke to'o-to'o. ³ E to'ohuu taane uri i'emeelu mo iinoni mola, ta'e melu ka'a ooho ike aana nga mo reisinge ni welumalau wa aani tolahai ola aela. ⁴ Mo reisinge nge melu ko ooho aani, ka'a mo ola ike aana walumalau, ta'e mo reisinge kire honu aana nanamanga a God, na hule aana kire sai a'aila'asie mo maelonga a God ma'alana kire nanama lo'u uri taa. ⁵ Oto melu sai ohoie mola ta'ena nga ne'isaenga honosie a God aana mo reisinge ngeena, na melu sai oho aasie mola ta'ena nga ere-tooha'inge nge mwala ko unu-unue aana kire sere'i eeli'u huni tola i sulie a God. Na aana mo reisinge ngeena melu tola hehesie oto mo ne'isaenga takalo ikire na melu ko ha'a-uusulire huni tola i sulie a Kraes. ⁶ Na maholo omu tola i sulie oto ahutana walu ola i sulie a Kraes, nge ne ke si ha'aloie mo iini nge kire ko hei-heitohe ue, aana melu keliue oto pasi aakau loosire.

⁷ Ngaeta mei ola omu ko deu aelasie nge omu ko lio mola hunie mo ola e lio kahi po'oi sinaha. Ta'e mala uri nga mo iini eemi ko lo'onga'inie uri ikire oto mo hurula'aa a Kraes, nge e diana uri hunie kire ke lio saie uri i'emeelu no'one mo hurula'aa a Kraes, na ta'e ikire mola ha'ike. ⁸ E lio mala uri no ko ere tooha'i oto i sulie nanamanga aana ii'o-ii'oha a Aalaha e niie hunieu, ta'e aana ke urine na nou sa'a masa ike huni ere i sulie, aena aana nanamanga ngeena ola huni ha'ama'uta'aa hiiwalaimolinge i'omu, ka'a ola ike huni waeli'omu. ⁹ Na nou ka'a sare da ike omu ke lo'onga'inie uri no ko sare ha'ama'usi'omu mola aana mo uusu-uusu ineu. ¹⁰ Nou saie taane uri nga mo iini eemi ko unue uuri, "Mo uusu-uusu a Pol kire tohungēi rongu hi'e oto hiito'o, ta'e maholo kei ii'o pe'ikolu oto e si mamaela'a mola na walana ka'a urihana ike lo'u nga mei ola." ¹¹ Mwala urine, e malisine kire ke sai diana aana uri nga taa melu ko unu-unue aani uusu-uusunge takoi'omu aana melu ii'o ha'atauli'omu, e sada mola aana nga taa melu sai esuie aana maholo melu ko ii'o pe'i'omu.

Iini A God E Ne'isae Paine Aana

Nge E Paine Liutaa

¹² Oto mwala nge kire ko ha'apaina'ara maraada ngeena, melu ka'a sare unue ike uri melu sada mola pe'ire wa uri melu peine sada mala ikire. ! Ha'ike! Aana ikire, kire ha'a-uuresie mola mo ha'atolanga ikire maraada huni totohoa tolahada maraada, na kire ko lio-lio mola i matolada huni lio saie a tei aada ko deu diana aana mo ha'atolanga ikire maraada ngeena. !Ta'e hero-heronga mola ni ngeena! ¹³ Na i'emeelu, melu sa'a totohoa ike tolahameelu aana mo ha'atolanga ikire ngeena, ta'e i'emeelu melu sai ere tooha'ini'emeelu mola haahie mei ola e malisine melu ke ere urine

aana. Oto melu kei ere tooha'i mola i sulie mei esunge nge a God e niie huni'emeelu, na i'omu oto nga aapa aana mei esunge ngeena. ¹⁴ Na maholo melu ko ere tooha'i i sulio'omu ngeena, melu ka'a ere tooha'i ike liutaa aana nga taa e malisi. Ta'e melu sai ere tooha'i i sulio'omu urine aena aana i'emeelu ka'u ni melu hola'i lae hule oto hao i seemiu pe'ie Tataroha Diana i sulie a Kraes. ¹⁵ Na melu ka'a ere tooha'ini'emeelu ike haahie mei esunge nge ngaeta mwala kire asuie. Ta'e saemeelu hunie uri hiiwalaimolinge i'omu ke paine, na asunge i'emeelu i matolamiu ke paine lo'u na ke hungu diana. ¹⁶ Urine nge melu sai lae i taroha'inie Tataroha Diana lo'u aana ngaeta mo henue po'o wau eemiu nge kire ka'a rongoa ue. Aana melu ka'a sare tooha'inie ike mei esunge ngaeta mwala e asu mangoa oto. ¹⁷ Ta'e melu ko sare tola i sulie nga taa mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *A tei ko sare ere tooha'i, ke tooha'inie mola nga taa a Aalaha e asuie. Jeremaea 9:24* ¹⁸ Aana iinoni nge a Aalaha e ne'isae paine aana ha'alaa a God ko saeto'o aana, e ka'a ike iinoni nge e ne'isae paine aana mola maraana.

11

Omu Ke Hiiwalaimoli Aana

Ha'a-uusulinge To'ohuu Mola

¹ No ko ere ni pweu oto ni ie, ta'e nou saeto'o aana uri omu ke rongu rako ka'u lo'u eeku. ² Mala mo mama'a ko lio i sulie mo keni kaleda hunie kire ke ne'i keni raori'i lae-lae hule aana kire kei ha'aruru aana kire to'o poro, nge ineu no'one no ko lio i sulio'omu urine i na'ona God. No ko lio i sulio'omu oto mala a God ko lio i sulio'omu, aana nou heiholota'inie oto uri omu kei to'o aana mola nga ta'a-ta'a poro, na porona oto a Kraes. Saeku omu ke hiiwalaimoli mola aana a Kraes hahaiteli hunie uri aana hai dinge ha'arurunge, nou sai maai'omu ta'au nana a Kraes mala oto nga keni raori'i. ³ Ta'e no ko maarara, mwaanie nga mo iini e waelie manata-diananga i'omu hunie a Kraes na mei sae manola huni lulu i sulie. Na no ko maarara mwaanie e si urihana mola maholo mwaa e eeroa a Iv aana mo eeronga ingeie oto i na'o. ⁴ No ko maarara urine aena aana omu ko toli'aasie mola mwala ko lae mai huni ere i sulie ngaeta Jisas nge e aaopa mola mwaanie iini nge i'emeelu melu taroha'inie ka'u huni'omu oto waite. Na omu ko ilenimwa'e mola pe'ie ngaeta taungei li'oa na ngaeta taungei tataroha diana nge kire tohungei aaopa oto hiito'o mwaanie Li'oa Maa'i na Tataroha Diana a Jisas nge melu toolea mai huni'omu. ⁵ Ineu nou lo'onga'inie uri nou ka'a mwai-mwei ike mwaanie mo iini nge omu ko unu-unue uri ikire mo hurula'aa paine. ⁶ Ohe nou ka'a sai ha'alaunie ike walaku mala ikire, ta'e ineu nou tohungei saenanau oto liutaa aada aana Tataroha Diana, na no ko haata'i diana aana leune huni'omu tarau aana ahutana mo esunge ineu i matolamiu.

⁷ Nou ka'a lae ike pe'i sukaa nga mei ola mwaani'omu maholo nou taroha'inie Tataroha Diana a God namiu, ta'e nou ha'amwai-mwei'aau oto mola uri hunie omu ke ne'i iinoni peine na iinoni diana. ?Ohe nou deu aaela ni urine? ⁸ Ohe omu ka'a saie ike uri mo soihaada'inge aana ngaeta mo po'o ni henue ni kire nii-niie taane waaiteku hunie uri ne ke lae pe'i esu aani pe'ilemiu. Aana nga taa nge e malisine ne ke asuie nada, ka'u no ko si esuie mola namiu ie, oto nou kara'i hii mala uri nou pelire ni ngeena. ⁹ Oto aana maholo nou ii'o hao pe'i'omu, nou ka'a lo'ohie ike nga mei ola aamiu. !Ha'ike! Ta'e mo mwaasine aani hiiwalaimolinge nge kire o'o'o mai aana po'o ni henue i Masedonia ni kire lae hao i Korinit huni pe'ieu aana mei to'oha. Nou tohungei kineta'inie tolahaku mwaanie nou da nga mei

hi'elaa huni'omu aana ta'ena nga mei ola, na ne kei lae tara'asi oto mola urine. ¹⁰ Mala no ko unu-unue mola walaimolinge i sulie a Kraes, nge no ko ere to'ohuu no'one uri nga iini eemiu aana po'o ni henue i'omu i Akaea e sa'a roro'a da ike uri ne ke mamalo mwaanie tooha'inge ineu ienini. ¹¹ ? Oto e ue? ?Uri omu lo'onga'inie uri no ko ere urine aena aana nou ka'a manata diana ike huni'omu? !Ha'ike! A God e saie taane uri nou tohungēi manata diana huni'omu.

¹² Ngaeta mwala kire ko sare ere tooha'inire maraada uri kire ko esu sada mala i'emeelu mo hurula'aa. Ta'e leune e ka'a to'ohuu ike, na ineu, no ko uure honosie mwala urine. Aena urine nge nou sa'a mamalo ike mwaanie nga taa nge no ko esuie ienini huni haata'inie uri ere-too'ha'inge ikire ngeena e ka'a to'o aahu'ine ike. ¹³ Aana mwala urine, ikire nga mo hurula'aa to'ohuu ha'ike na asunge ikire mei ola to'ohuu ha'ike no'one. Ikire mwala eero-eero na kire ko lupwe'i deu mola mala uri ikire mo hurula'aa maa'i a Kraes. ¹⁴ Na leune e ka'a ola ike huni pangata'inie, aena aana hule aana a Pwelu Eero-eero e sai ha'akolo no'one hunie ke lio oto mala nga ensel ni raa-raa. ¹⁵ Oto mwaanie kie pangata'i aana maholo mo koni-konihe ingeie no'one kire ko ha'akolo urine, hunie kire ke lio mala mo koni-konihe a God. Ta'e aana Dinge Ooreta, nge ha'aloilada ke si lae taane, na kei tohungēi adona oto aaelanga kire ko esuie ngeena.

A Pol E Ere Too'ha'i I Sulie Sapesalunge Ingeie, Aana Leune E Haata'inie Nanamanga A God

¹⁶ No ko sare he'i unue lo'u mola uri omu ke su'uri lo'onga'inie uri ineu nga pweu. Ta'e mala uri nga iini eemiu ko lo'onga'i takalo urine, nge saeku uri omu ke rongo hunieu mala omu ko rongo hunie mo pweu, na omu ke toli'aasieu hunie uri ne ke kele ere tooha'inie. ¹⁷ A Aalaha e ka'a sai ere tooha'i ike urine, ta'e no ko ere tooha'i mola urine mala mo pweu. ¹⁸⁻¹⁹ No ko ere urine aena aana nou leesie uri ma'alana omu ko unue ka'u uri i'omu mo iinoni saenanau, ta'e omu ko tohungēi sare rongo hunie mwala e pweu. Mo ha'a-ha'a-uusuli eero-eero oto hunge ngeena ko ere tooha'inire mola i sulie mo ne'isaenga ni welumalau, na i'omu, omu ko sare pwaarongo mola hunire. Oto saeku ne ke ere tooha'inie no'one urine, hunie omu ke saeto'o aaku. ²⁰ Nou leesie lo'u uri omu ko saeto'o aana mola mo poro paine huni deu rarahi'omu, na kire ko ha'amwe'u-mwe'u'omu, na kire ko pwelo'omu, na kire ko lio toli mola aamiu, na kire ko hide-hidēlie papalimiu. !Ha'ike eena mwae! ²¹ Oto no ko masa huni unue uri e to'ohuu taane uri nou ka'a sada ike pe'ire. Nou ka'a sada ike pe'ire aana leune, aena aana nou ka'a sai ne'isae moute'i ike huni da nga mei ola urine aamiu.

Ta'e mala mo iini nge kire ko ne'isae moute'i huni ere tooha'inire, nge ineu na nou ne'isae moute'i huni ere tooha'i no'one urine, ma'alana erenga ngeena ke rongo mala erenga mo iini e pweu. ²² Mala kire ko unue uri ikire oto mo ai iinoni to'ohuu ni Jiu, ineu na e urine no'one. Kire ko unue uri ikire aana aalahanga mo Israel, ineu na e urine no'one. Kire ko unue uri ikire mo weuwana Ebrahim, ineu na e urine no'one. ²³ Kire ko unue uri ikire oto mo koni-konihe a Kraes. No ko ere lo'u mala iinoni e pweu, ta'e ineu oto nou tohungēi esu mala koni-konihe a Kraes lo'u liutaa aada. I tehula'ana asunge a Kraes ienini nou sapesalu oto hiito'o liutaa aada. Ineu oto nou ii'o i nume ni ho'o mo maholo hunge liutaa aada. Ineu oto kire wini-winie hiito'o liutaa aada. Ineu oto nou kara'i mae mo maholo hunge liutaa aada. ²⁴ I tehula'ana asunge nana Kraes ienini, e lime maholo nge mo na'ohai mwane ni Jiu, kire ha'aletehieu aani repusileku i sulie tolahada nge kire sai repusie iinoni aana e oolu aawalai maai repunge mwana siwe.

²⁵ Na e oolu maholo nge mo na'ohai mwane ni Rom kire rapusieu aani mai ei. Na ngaeta maholo mwala kire uu'ieu aani heu huni horo maesieu. Na e oolu maholo oto mo haka nou lae-lae aani kire dodo pe'ieu. Na ngaeta maholo melu dodo i laona matawa na aasi e talei aahe-aahesieu mola hunie hai dinge laku pe'ie nga hai rodo nge kire si leuhieu. ²⁶ Mo maholo oto hunge nou weo aani laenga, na nou oodoie mo ola oto hunge ni maesi'i. Nga mo maholo ne ke lae oodoie mo wei ko kone, na ne ke oodoie mo horopeli. Nga mo maholo ne ke lae oodoie mwala ineu lo'u mola mo Jiu kire ko kara'i horo'ieu, na lo'u mo iini nge ikire nga mo Jiu ha'ike. Na hule aana ngaeta mo maholo mo iini ko unue uri ikire mo eesike aana hiiwalaimolinge aana Kraes, na ikire no'one kire ko kara'i horo'ieu no'one. Ta'e ikire mo eesike to'ohuu ha'ike ni ngeena. Nga mo maholo ne ke lae oodoie mo ola ni maesi'i aana mo huilume paine, na i laona hanuesala, na no'one i eesi. ²⁷ Nou ii'o mola aani weonga, na nou oodoie mo aasanga oto hunge aena aana asunge nana Kraes. Mo maholo oto hunge asunge ngeena ko haapilinga'a haahieu hule aana nga maholo ni ma'ahunge na ha'ike lo'u. Mo maholo hunge nou hiolo na nou maarou, na ngaeta mo dinge nga kele mei ngeulaa ne ke hikana na ha'ike lo'u. Mo maholo hunge no ko ma'ahu mola mala iiola, na aana mo maholo hunge no ko maesie mola mama'udi aana wawai e paine, na nou ka'a to'o aana ike nga mei ola ni eeluhieu aana. ²⁸ Oto lo'u sapeitana walu ola ienini, na no ko tolahi'e mola i suli dinge aani lio sulilana mo soihaada'inge. ²⁹ Aana maholo hiiwalaimolinge nga iini e mamaela'a, nge saeku ko hii mamaela'a oto no'one haahie. Na maholo nga iini ko ha'atataroa nga iini huni domu i laona ooraha'aa, nge saeku ko mela mala dunge aana aelanga urine ko da no ko tohungei saewasu oto hiito'o. ³⁰ Aena aana omu deu rarahieu mone, nge nou ere tooha'inieu. Ta'e nou sai ere tooha'inieu taane mola aana mo aasanga kire ra'usieu aana leune e haata'inie uri nou ka'a to'o aana ike nga mei a'aila'anga tohuku. ³¹⁻³³ Nou sai ere mola i sulie mo aasanga mala maholo nou o'o'o wau aana huilume i Damaskas na mwane paine haahie huilume ngeena e sasare tapolieu. A porona ko esu aana nanamanga a Aretas Inemauri, oto e uusunge'inie mo ramo huni tapolieu, na ngaeta mo ramo kire kakakalie mo maai para aana para paine ahuie huilume ngeena. Ta'e ngaeta mo iini aana kira hiiwalaimoli kire pe'ieu hunie ne ke tahi mwaanire. Melu hane ta'au hunie ngaeta maau'e'i aana para paine ahuie huilume i Damaskas, na kire ne'ieu i laona lulu'e oto paine, oto kire si uukueu i aano po'oi sinaha mwaanie huilumena. Iau, God Aamana Aalaha ikie a Jisas nge kie ko soi ha'amanikulu'aa oto tarau, e saie uri nou ka'a eero ike.

12

Ma'alana A Pol E Sai Ere

Tooha'inie Maraana To'ohuu,

Ta'e E Sere'i Esuie

¹ Nou saie mola uri e ka'a diana ike huni ere tooha'inieu, aana mei ola mwaakule mola ni ngeena, ta'e aana omu ko deu rarahieu, nge ne ke ere tooha'inieu lo'u haahie mo ola e wa'araa hunieu aana a Aalaha e haata'ini'i oto aaku. ²⁻³ Ola mala aawalai helisi mwana hai e mango, a God e tooleau† oto hunie hahu'ana leu ta'au i Lengi nge e ii'o aana. Nou ka'a sai diana aana, ohe nou lae to'ohuu aana sapeku wa ohe ta'e mauriha'aku mola e

† 12:2-3 12:2-3 Aana erenga ni Krik a Pol e aalahuu i sulie maraana pe'ie mo wala uuri, "a God e toolea ngaeta mwane a Kraes oto ta'au i Lengi."

lae. Ta'e a God mola e saie. ⁴ Nou saie mola uri a God e tooleau oto ta'au i saana i Paradaes, ka'u nou rongoa mo ola kire tohungēi menikulu'e oto liutaa, hule aana ere-erenga ikie mo iinoni e ka'a to'o aana ike mo wala diana huni lado luhesie mo tohungēi ola manikulu'e ngeena. ⁵ Oto taungei ola urine e malisine ne ke ere tooha'inie taane, ta'e nou sa'a asuie ike, aana nou ne'isae moute'i huni ere tooha'inie mola haahie nga taa ko haata'inie uri nou ka'a to'o aana ike nga mei nanamanga tohuku. ⁶ Mala uri ne ke sare ere tooha'inie, nou sa'a dau ike mala mo iinoni e pweu ngeena, aena aana nou sai ere tooha'inie to'ohuu aana mo ola oto hunge. Ta'e ineu, nou ka'a sare ere tooha'inie ike lo'u, aana nou sere'inie uri mwala ke ha'ama'u eeku liutaa aana nga taa e malisine kire ke asuie takoieu haahie asunge ineu na ha'a-uusulinge ineu.

⁷ Oto uri hunie ne ke su'uri tooha'inie haahie walu ola paine nge a God e haata'ini'i eeku ngeena, e niie lo'u mei ola huni waelie sapeku. E toli'aasie a Satan ke saunie sapeku aana mei olana, mwaanie nou tooha'inie. ⁸ Nou eitanaie ka'u a Aalaha ha'a-oolu uri ke ta'aasie mei olana mwaanieu. ⁹ Ta'e e unue mola hunie uuri, "Manata-diananga ineu huni'o e paine na e adomu oto, aana nanamanga ineu e sai peine oto liutaa maholo o ko mamaela'a." Oto no ko tohungēi ilenimwa'e huni tooha'inie haahie mamaela'anga ineu, hunie uri nanamanga a Kraes ke ii'o oto i lalo aaku. ¹⁰ Aena mei olana nge nou ilenimwa'e mola haahie mamaela'anga, na maaleledingē, na mo aasanga, na ha'amotaahinge, na ta'ena nga ola urine no ko lae oodoi'i i tehula'ana a Kraes. Iau, no ko ilenimwa'e mola aena aana maholo no ko mamaela'a, nge no ko si a'aila'a lo'u hiito'o aana nanamanga a God.

A Pol E Tolahi'e Haahie Mo Korinit

¹¹ No ko deu oto mala pweu aana nou ere tooha'inie urine, ta'e i'omu ni omu ko si da no ko te'urine. Aana e malisine uri omu ke lalado diana oto i sulie asunge ineu, ta'e omu rohu mola. Ineu nou ka'a adona ike taane nga mei ola, ta'e aena aana nanamanga a God e ii'o i lalo aaku, oto mo hurula'aa paine nge omu tohungēi saeto'o aada ngeena, na kire ka'a paine ike liutaa aaku aana nga mei ola oto oo'oo. ¹² Maholo nou o'o'o pe'i'omu ngeena nou toli rako mola pe'i'omu, na nou lae pe'i esuie mo hu'i-hu'ite na mo ola ni pangata'inge na mo tolimaa aana nanamanga a God. Walu ola huni haata'inie uri ineu nga hurula'aa to'ohuu a God ni ngeena. ¹³ Nou pe'i-pe'i diana aamiu oto mala ngaeta mo soihaada'inge no ko pe'ire, na pe'inge ineu huni'omu e sada mola aana pe'inge no ko niie hunire. Ta'a-ta'a mei ola mola nou esuie hunire nge nou ka'a da huni'omu, aana nou ka'a unue ike uri omu ke pe'ieu aani to'oha. ?Uri omu lo'onga'inie uri nou deu aela huni'omu aana leune? !Ha'ike eena mwae! Mala omu ko lo'onga'inie uri nou deu aela huni'omu aana leune, na omu ke ne'isae-aasie ka'u mola hunie.

¹⁴ Ie no ko deu aakau oto lo'u hunie oolune nga laenga ineu hao i seemiu eena. Na mala no ko esuie tarau, nou sa'a ha'ahi'ei'omu ike aana nga mei ola. Nou ka'a saeto'o aana ike nga mei ola mwaani'omu, ta'e i'omu ni mola nou saeto'o aamiu. Aana omu ke saie uri mo kele mwela e ka'a malisine ike uri kire ke nii ola nana aamada na nikada, ta'e e ro mau'ana ngeena ni e malisine kirerue ke nii ola nana mo kaledarue. ¹⁵ Oto no ko tohungēi ilenimwa'e mola huni niie ahutana mo ola nou to'o aani namiu, hule oto aana ineu maraaku, huni pe'i'omu huni hele aana maurihe huu. ?Oto aana ineu no ko manata diana liutaa huni'omu urine, uri i'omu, omu kei manata aela mola hunie?

¹⁶ Omu saie taane mola uri nou ka'a ha'ahi'ei'omu ike, wa ne ke tolea nga mei ola mwaani'omu. Ta'e ma'alana e urine, nga mo iini eemi ko

unue ue uri nou pwelo'omu mola aani eeronga hunie uri ne ke toolea mo to'oha i'omu. ¹⁷ ?Oto e ue? ?Nou pwelo'omu aana nga mei to'oha uri taa? ?Uri mo mwane nge nou uusunge'inire hao i seemiu kire pwelo'omu aana nga mei to'oha? !Nou saie ha'ike! ¹⁸ Nou eitanaie a Taetas uri hunie ke lae hao i maatoli'omu, na nou uusunge'inie no'one hao pe'ie ngaeta aasikaelu aana hiiwalaimolinge. ?Ha'alaa omu lo'onga'inie uri kirerue a Taetas kire eero'omu aana maholona? !Ha'ike oto oo'oo! Na ineu, nou pe'i'omu mola mala ingeie, aana i'emere'i a Taetas mere mani to'o aana mola e ta'a-ta'a mei sae takoi'omu, na tolahamere'i e sada mola huni'omu.

¹⁹ Sa'a mola omu ko lo'onga'inie uri melu uusue walu ola ienini mola huni ere talihe aana nga moi taa kire ere aaelasi'emeelu eeni. !Ha'ike oto oo'oo! Ta'e melu ere-ere oto mola mala a Kraes e saeto'o aana, na walu ola melu unu-unu'i, melu unu'i i maana God ni ngeena. Na ahutana walu ola melu uusu'i ienini, maeni iinoni maa'i, mo ola oto huni ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge i'omu ni ngeena. ²⁰ Aana no ko maarara mwaanie uri maholo ne kei hule hao, na nou leledie helelamiu. Na ohe i'omu, omu sa'a rongo ike hunieu maholo ne kei ha'a-oodohi'omu. No ko maarara mwaanie nou lae hao i seemiu na nou oodoie mola walu ola mala ha'a-erenga, na heota'inge, na saewasunge, na sae aelanga, na oopanga, na isinge, na sihoai-olanga, na tooha'inge, na maaola-olanga kire ii'o mola i matolamiu. ²¹ No ko maarara mwaanie uri mo iini hunge nge kire ooraha'aala ka'u waite, na kire ka'a oonisae ike mwaanie ii'onga mada'a, na aeni-olanga, na walu ola ni masanga nge kire ko esui'ine. Oto urine ne kei tohungai saehuu, na ne kei masa i maana God i tehula'amiu.

13

A Pol Kei Ha'aloie Mo Korinit

Mala Uri Kire Ka'a Hola'i

Leie Tolahada Maraada

¹ Oolune nga mai laenga ineu lo'u mei huni maatoli'omu oto ienini. Oto omu ke lio talamiu, aana kolu saie oto uri mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Maholo nga iini ko ha'asusunge'inie ngaeta iinoni i na'ona mo mwane lei-lei, nga ro iinoni wa e oolu ke haro ere ha'a-oaie nga taa ko unue ngeena, ha'alaa kire ke si ha'aloie.*

Diutronomi 19:15 ² Nou hola'i ha'apasulie mo iini kire ooraha'aa ka'u oto waite aana ruana nga mai laenga ineu hao huni maatoli'omu. Oto ienini no ko ha'apasulire lo'u, na ngaeta mo iini nge kire ka'a mamalo ue mwaanie ooraha'aa. Omu ke saie uri maholo ne kei lae lo'u hao i maatoli'omu, nou sa'a aamasie ike lo'u nga ta'a-ta'a iini eemiu nge ko ooraha'aa. ³ Oto leune ke haata'inie to'ohuu huni'omu uri no ko ere oalana a Kraes ni ngeena, aana omu kei leesie ta'a-ta'a nanamanga aaku nge omu ko leesie no'one aana a Kraes nge ko esu a'aila'a mola pe'ie nanamanga paine ingeie i matolamiu ngeena. ⁴ E to'ohuu taane uri e lio mala a Kraes e mamaela'a ka'u, aana kire rapu taalengasie i lengine po'u-po'u. Ta'e leune e si haata'inie mola nanamanga paine a God, aana e mauri lo'u mwaanie maenga. Na i'emeelu no'one, melu lio mamaela'a mala ingeie. Ta'e melu ka'a mamaela'a ike, aana melu ko meuri tararuru pe'ie a Kraes aana nanamanga paine a God, mei nanamanga nge melu ko esu oto aana huni pe'i'omu huni lulu i sulie tolahana.

⁵ Omu ke lio-lio diana talamiu na omu ke lei'omu maraamiu. Omu ke leie tolahamiu maraamiu huni leesie uri ohe omu ko lulu i sulie tala aana hiiwalaimolinge to'ohuu taane wa ha'ike. Mala uri omu ka'a sai leesie ike tolahana a Jisas Kraes i lalo aamiu, nge omu ka'a sai diana aana ike a Kraes

ka'une. ⁶ Nou hiiwalaimoli uri omu kei lio saie taane aana tolahameelu uri i'emeelu mo hurula'aa, melu sai diana aana a Kraes to'ohuu taane. ⁷ Na melu ko aarea a God uri ke pe'i'omu mwaanie omu deu hu'isie nga mei ola aaela. Melu ka'a aarenga'i ike urine hunie mwala ke lahe'emeelu haahie asunge diana melu esuie i matolamiu. !Ha'ike! Ta'e melu ko aarea God urine hunie uri helelamiu ke diana, ma'alana nga taa mwala kei unue i suli'emeelu e diana wa e aaela. ⁸ Aana melu sa'a da ike nga mei ola huni waelie mo ola to'ohuu, ta'e melu ko esu oto mola tarau hunie walaimolinge ke mauri tara'asi. ⁹ Melu ko ilenimwa'e mola huni ii'o mamaela'a mala uri leune ke da uri i'omu, omu ke uure a'aila'a. Na melu ko aarenga'i oto tarau hunie uri hiiwalaimolinge i'omu ke ahu to'ohuu hunie nga mei tolahai iinoni diana ke su'uri ei'aa mwaani'omu.

¹⁰ Oto aena urinena maholo nou ka'a ii'o ue pe'i'omu ta'e no ko uusue oto hao uusu-uusu ienini, hunie maholo ne kei hule hao ne ke su'uri ere raramaa huni'omu aana nanamanga nge a Aalaha e niie hunieu. Aana nanamanga ngeena niilana e lae hunieu uri hunie ne ke pe'ie hiiwalaimolinge i'omu ke ma'uta'a lo'u hiito'o, na e ka'a ola ike huni waeli'omu.

Mei Wala Ni Saediananga Ooreta

¹¹ Oto leu ooreta, maeni eesiku maa'i, ne ke unue mola hao huni'omu uri omu ke ii'o ni ilenimwa'enga mola. Omu ke dau aahonga hunie nga mei tolahai iinoni diana ke su'uri ei'aa mwaani'omu, na omu ke tola i sulie walaku. Omu ke ne'ie ta'a-ta'a mei sae, na omu ke ii'o ni henuelama. Oto a God, iini nge ingeie aahu'ine manata-diananga na hanuelamanga, ke si ii'o pe'i'omu.

¹² Na saeku hunie omu ke mani hele ki'i heiliu† mala mo he'imalahunanga maa'i. ¹³ Ahutana mo iini maa'i a God mai leu ko niie hao saediananga ikire huni'omu.

¹⁴ No ko aarenga'i hunie uri Aalaha ikie a Jisas Kraes ke haata'inie hahu'ana manata-diananga ingeie huni'omu, na hunie uri a God ke ha'adiana'a'omu aana manata-diananga ingeie, na hunie a Li'oa Maa'i ke loko a ahutana saemiu aani hatanga pe'ie.

† **13:12** 13:12 Erenga ni Krik e unue uri kire ke “nono pe'ire hailiu” oto mala tolahada, ta'e aana mo henue hunge si'iri tolahi ni hele-ki'inge e oolisie oto tolahi ni nononga ngeena. Ma'alana e urine, ta'e tolahi ni nononga ngeena e ii'o ue hule si'iri aana ngaeta mo henue kara'inie i Israel.

Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Kalesia

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini. A God e lio hilisie a Pol hunie ke ne'i hurula'aa ingeie, oto e niie nanamanga paine hunie na e uusunge'inie hunie ke ha'a-uuresie mo soihaada'inge aana ta'ena nga leu.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol Hurula'aa e uusu-uusu hunie mo soihaada'inge e ha'a-uuresi'i oto wau aana po'o ni henue i Kalesia i laona aalahanga ni Rom oto i na'o. Si'iri po'o ni henue i Kalesia ngeena, ingeie oto i denumana hanue nge kire ko haa-haara'inie aana i Taki.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

E ka'a tewa i purine a Pol e lae mwaanie mo Kalesia, na ngaeta mo ha'a-uusuli eero-eero mo Jiu kire ko lae oto mai hule i saada. Oto kire ko ha'a-uusulire uri kire ke aehota lulu i sulie no'one tolahana mo Jiu. Kire ha'a-uusulire takalo uri mo iini nge kire ko lulu i sulie a Kraes ta'e kire ka'a tola i sulie no'one ahutana mo Ha'atolanga a Mosis, kire sa'a ii'o oodota'i ike i maana God. E lio mala a Pol e uusue uusu-uusu ienini i na'ona lokonga paine ta'au i Jerusalem nge uusulana e lae aana Palonga 15. Lokonga ngeena e rau ola mala halisi hai aawala mwana siwe i purine hutelana a Jisas (49 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

Oto a Pol e uusu-uusu weu hunie mo soihaada'inge ngeena hunie kire ke su'uri lulu i sulie mo ha'a-uusulinge eero-eero urine. E ere hiito'o hunire uri ingeie nga hurula'aa oto to'ohuu, na uri a God ni e unue hunie uri ke lai taroha'inie Tataroha Diana hunire mo Aapoloa Aaopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike. Oto aena urinena, a Pol e tohungai sai diana aana tala takoie oodota'inge i maana God hunie mo Jiu na hunie mo Aapoloa Aaopa. A Pol e haata'inie uri a God e ha'a-uuresie mola mo Ha'atolanga a Mosis hunie mwala ke mani saie uri kire mani ooraha'aala. Nga iini sa'a ii'o oodota'i ike aani lulu i sulilana mo Ha'atolanga, aena aana ahutaka kie ko meni deu-deu pele mola. Oto a Pol e unue uri mo Ha'atolanga a Mosis kire sa'a ha'a-uurie ike nga iini, ta'e kire ko si haata'inie mola tala takoie a Kraes. Ta'a-ta'a tala mola ni e ii'o hunie mwala, ma'alana ikire mo Jiu wa mo Aapoloa Aaopa. Tala ngeena oto a Kraes, na mo iini nge kire ko hiiwalaimoli aana, ikire oto mo kalena God. Ikire oto a Kraes ko ii'o aada, na kire ka'a mauri ike tohude, ta'e ingeie ni ko meuri i lalo aada.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

Tataroha Diana, mo Ha'atolanga a Mosis, hiiwalaimolinge, Li'oa, ii'onga luheta'i mwaanie nanamanga aana mo Ha'atolanga

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Kalesia 2:20, Kalesia 3:3, Kalesia 5:22-23, Kalesia 6:7-8

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie mo Kalesia

(1:1-5)

A Pol e unue uri ingeie ngaeta hurula'aa to'ohuu, na mwala e sai hiiwalaimoli aana.

(1:6—2:21)

Oodota'inge e ne'ie mei ola aana hiiwalaimolinge na nga mei ola aana lulu i sulilana mo Ha'atolanga ha'ike.

(3:1—4:31)

Mo iini kire hiiwalaimoli aana Jisas kire ke ii'o aana mo tolahai ola diana.

(5:1—6:10)

Mei wala ni saediananga ooreta

(6:11—6:18)

Mei Wala Ni Saediananga Hunie Mo Kalesia

¹⁻² Saediananga mwaanieu a Pol Hurula'aa huni'omu mo iini aana mo soihaada'inge wau aana po'o ni henu e i Kalesia.

A Jisas Kraes na a God Aamaka, kirerue soieu uri hunie ne ke ne'i hurula'aa, na soileku e ka'a lae ike mola aani iinoni wa mwaanie nga pulitaa ni iinoni. !Ha'ike! A God nge e ta'ea a Jisas Kraes aaliho'i mwaanie maenga ni e asuie leune urine hunie.

Ahutameelu mo mwaasine aana hiiwalaimolinge mai leu, melu ko niie saediananga i'emeelu huni'omu, ³ na melu ko eitanaie a God Aamaka na Aalaha ikie a Jisas Kraes uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu. ⁴ Mala a God Aamaka e saeto'o aana, a Kraes e toli'aasie maraana uri hunie ke mae huni ta'aasie mo ooraha'aa ikie, na hunie ke ha'a-uurikie hunie kie ke ii'o luheta'i mwaanie tolaha tata'ala ni welumalau. ⁵ Aena urine, kie ke soi ha'amanikulu'aa God taraure'i na oto di. Iau, ke urine oto.

Nga Tala Aaopa Huni Lae

I Saana God Ha'ike Lo'u

⁶ No ko tohungei pangata'i aana omu tolana toli'aasie oto a God, iini e soi'omu aana manata-diananga a Kraes huni ne'i iinoni ingeie. Ta'e ie omu toli'aasie oto, na omu ko eeli'u lo'u mola huni rongo i sulie ngaeta taungei tataroha diana aaopa. ⁷ Ta'e tataroha diana aaopa ngeena, nge pweai ola mola ni ngeena. Nou saie mola uri nga mwala ni mola kire ko sare hu'isie Tataroha Diana a Kraes, na kire ko ha'ataipu'o-po'u'omu mola aana ha'a-uusulinge takalo ikire. ⁸ Ta'e mala uri nga iini, wa ma'alana uri i'emeelu, wa nga ensel uure ta'au i Lengi ko taroha'inie lo'u nga tataroha diana aaopa mwaanie iini nge melu taroha'inie ka'u oto huni'omu, nge e malisine lei-maesilana ke lae aana dunge ni ha'amotaahinge. ⁹ Oto mala melu unue ka'u, na no ko he'i unue lo'u uri mala nga iini ko taroha'inie nga mei tataroha diana aaopa lo'u mwaanie nga taa omu hiiwalaimoli oto aana, e malisine lei-maesilana ke lae aana dunge ni ha'amotaahinge.

¹⁰ ?Uri no ko ere urine aana no ko sare da mola mwala ke saeto'o aaku? ?Wa ohe omu lo'onga'inie uri no ko sare ha'asaediana'aa mola mo iinoni? !Ha'ike oto oo'oo! Mala uri no ko sare ha'asaediana'aa mola mo iinoni, nge e tohungei aasa hunie ne kei ne'i mwane au'esu nana a Kraes. Ta'e ineu, no ko sare ha'asaediana'aa mola a God.

Ha'a-uusulinge A Pol E To'ohuu

Aana A God Oto E Lio Hilisie

Hunie Ke Ne'i Hurula'aa

¹¹ Maeni eesiku maa'i, nou saeto'o aana omu ke sai diana aana uri Tataroha Diana nge no ko taro-taroha'inie ienini e ka'a uure ike mola mwaanie mo iinoni. ¹² Nou ka'a rongoa ike mwaanie nga iinoni wa uri nga iinoni ke ha'a-uusulieu aana. A Jisas Kraes oto maraana ni e haata'inie aaku.

¹³ Omu rongoa ka'u oto tolahaku i na'o aana maholo nou lae-lae i sulie tolahana mo Jiu. Na aena aana nou tohungei saeto'o aana ha'a-uusulinge mo Jiu, nge nou tohungei leledie ahutana mo ha'a-uusulinge aaopa. Oto liutaa, nou tohungei sere'inie ha'a-uusulinge a Jisas, na nou lae pe'ie taunge'inilana soihaada'inge a God oto hiito'o, na nou eri'apasie ohoilana. ¹⁴ Nou esu a'aila'a oto hiito'o no'one aani lulu i sulilana tolahana mo weuwameelu mo Jiu oto i na'o, oto hule aana nou esu diana lo'u mola liutaa aana mo iini aana pwaunge ineu. ¹⁵ !Ta'e lae-lae, a God e oolisie manataku! Aana manata-diananga a God e paine hunieu, na aana ko ilenimwa'e ni esuie urine, nge uure oto aana maholo na nou ka'a hute ue, ta'e a God e oopaaou oto huni esu nana. ¹⁶ Oto e haata'inie a Kalena ka'u hunieu, hunie mauringe ineu ke taroha'inie Tataroha Diana ingeie hunie mo Aapoloa Aaopa. Na maholo a God e soieu urine, ingeie maraana e niie walana hunieu hunie ne ke taroha'inie, na nou ka'a toolea ike lo'u nga mo ha'ananaunge mwaanie nga iinoni. ¹⁷ Nou ka'a lae ike no'one lo'u ta'au i Jerusalem huni leesie mo iini nge kire ne'i hurula'aa oto wau i na'oku. ! Ha'ike! Nou oodo oto mola hunie po'o ni henue i Arabia. Oto lo'u mei puri nge nou si eeliho'i hunie huilume i Damaskas.

¹⁸ Oto e oolu helisi e saro mango i purine nou eeli'u huni lae i sulie a Jisas, nge nou si lae hunie i Jerusalem huni leesie a Pita, na nou ii'o pe'ie mola hunie aawalai hei dinge mwana lime. ¹⁹ Nou ka'a leesie ike lo'u ngaeta mo hurula'aa, ta'e a Jemes aasine a Aalaha mola nou leesie. ²⁰ !E to'ohuu oto mala i Lengi! !Nou ka'a eero ike! ²¹ Oto purine maholona, nou lae ii'o ha'atau lo'u mwaanie mo hurula'aa i Jerusalem aana nou lae hunie mo po'o ni henue i Siria na i Silisia.

²² Aana maholona, mwala aana mo soihaada'inge i Jiudia kire ka'a manata'iniu ike ue. ²³ Kire ko si rongoa mola uuri, "Ini nge e taunge'ini ka'u, ko taroha'inie lo'u Tataroha Diana nge e ari'apasie ka'u ke ohoie." ²⁴ Na kire ko si soi ha'amanikulu'aa God haahie nga taa nge e asuie aaku aana e hu'isie tolahaku urine.

2

Mo Hurula'aa Kire Lio Saie A Pol Mala Ngaeta Hurula'aa No'one

¹ Purine aawalai helisi mwana hai e saro mango, nge nou si eeliho'i lo'u hunie i Jerusalem. I'emere'i a Banabas mere lae, na nou toolea no'one a Taetas pe'i'emere'i. ² Nou lae ta'au aena aana a God e haata'inie oto hunieu uri ne ke lae urine. Na aana lokonga pe'ie mo na'ohai mwane aana soihaada'inge maraada, nou unu tahanga'inie oto Tataroha Diana nge no ko lae pe'i taroha'inie hunie mo Aapoloa Aaopa. Nou deu urine mwaanie kire ne'isae ni uure honosieu, aana nou sere'inie uri kire ke waelie asunge nou esuie oto nana Kraes, wa kire ke da asunge nge no ko lae-lae ue pe'ie ienini e waeta'i mola. ³ Ta'e mo na'ohai mwane aana soihaada'inge ngeena kire tohungei rongoa hunieu, na kire ne'isae mola mala ineu, hule aana kire ka'a sare dau rarachie lo'u a Taetas hunie ke helesie torihesi'onga † i sulie Ha'atolanga a Mosis e unue, ma'alana ingeie nga Jiu ha'ike. ⁴ Melu ere i sulie leune mola aena aana ngaeta mo iini kire lae ka'u mei i laona pulitaa i'emeelu mala mo wao-wao. Kire eero'emeelu uri ikire mo eesimeelu i lalo aana Kraes, ta'e ha'ike. Kire lae mola mai huni haitale mumuni mola aana

† **2:3** 2:3 I laona mo Ha'atolanga a Mosis, torihesi'onga nge na'ohai ha'a-ara mo Jiu huni haata'inie uri ikire mo iinoni a God. Mala uri mo hurula'aa kire ka'a dau rarachie uri a Taetas ke to'o aana torihesi'onga, nge kire sa'a dau rarachie ike lo'u mei puri hunie ke lulu i sulie no'one mo Ha'atolanga hai aopa'i mo Jiu.

tolahaka, mo iini kie lado oto pe'ie a Jisas na kie ii'o luheta'i oto mwaanie mo Ha'atolanga i na'o. Kire dau mala mo wao-wao urine aena aana kire ko sare da mola uri kie ke ii'o ni ho'o lo'u i sulie mo Ha'atolanga a Mosis. ⁵ Ta'e melu ka'a rongo ike hunie mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena, aana melu saeto'o aana uri walaimolinge aana Tataroha Diana ke ii'o huu eemi mo Aapoloa Aaopa.

⁶ Oto mo na'ohai mwane aana soihaada'inge ngeena kire ka'a unue ike uri nga mei ola aana laeliwalanga ineu ke aopa. (Na e ka'a roro'aieue ike mala uri kire ke ne'i mwane paine lo'u uri taa, ta'e walaimolinge nge e roro'a hunieue aana a God ko lee-leesikie mo iinoni uri kie mani sada mola i maana.) ⁷ Oto kire lio saie mola uri a God e niie oto Tataroha Diana hunieue uri huni taroha'inie hunie mo Aapoloa Aaopa. A God e niie oto mei esunge ngeena hunieue mala e niie ka'u hunie a Pita mei esunge aani taroha'inilana Tataroha Diana hunie mo Jiu. ⁸ Aana a God nge e niie nanamanga hunie a Pita huni esu mala nga hurula'aa nana mo Jiu, ingeie nge e niie no'one nanamanga ngeena hunieue huni esu mala nga hurula'aa nana mo Aapoloa Aaopa. ⁹ Na maholo kire lio saie uri mei esunge ngeena a God e niie oto hunieue, nge a Jemes na a Pita na a Jon kire ko si hele i ki'imere'i a Banabas. Urine mo iini nge kire unue uri ikiraelu oto mo hunu aana soihaada'inge, kiraelu ko si haata'inie uri kiraelu ko heiholota'i huni esu loko-loko pe'i'emere'i. Oto melu meni ne'isae moute'i uri asunge i'emere'i a Banabas kei lae oto nana mo Aapoloa Aaopa, na asunge ikiraelu oto nana mo Jiu. ¹⁰ Ta'e ta'a-ta'a leu mola kiraelu unue huni'emere'i uri mere ke ne'i-ne'isae taraure'i aana mo iini e maitale, mei ola oto hule aana e tohungi hi'e i manataku no'one.

A Pol E Ere Aana A Pita

¹¹⁻¹⁴ Oto waite nou ere aana a Pita i sulie ta'a-ta'a mei ola ienini no'one. Aana maholona a Pita e o'o'o ka'u aana huilume i Antiok, na ko talei ngeu-ngeu mola pe'ie mo Aapoloa Aaopa nge kire hiiwalaimoli, ma'alana ha'atolanga i'emeelu mo Jiu e uure honosie taungei ngeunge urine. Ta'e maholo mo mwane nge a Jemes e uusunge'inire kire hule oto wau, nge a Pita ko aehota oopa oto mwaanie mo Aapoloa Aaopa ngeena, na hule aana e ka'a sare ngau lo'u pe'ire, aena aana ko me'ute'inie mola mo iini nge kire hele paine ue aana mo Ha'atolanga mala torihesi'onga mwaanie kire ere aelasie. Oto ahutana mo Jiu no'one aana hanuena nge kire hiiwalaimoli aana Jisas, kire ko meni lupwe'i deu oto lo'u mala ingeie, na hule aana a Banabas na ko lae takalo oto no'one i sulire. Ta'e nou leesie uri nga taa kire ko esuie ngeena e ka'a sada ike pe'ie walaimolinge aana Tataroha Diana. Oto maholo kira hiiwalaimoli kire loko lo'u, nou tohungi ere aana a Pita oto hiito'o haahie aelanga e asuie. Na nou si ere aana a Pita i maana ahutada uuri, "T'oe oto mwane ni Jiu, na waite o lae-lae oto i sulie tolahana mo Aapoloa Aaopa, hule aana o ka'a ii'o ike oto i sulie mo Ha'atolanga mo Jiu. ?Ha'alaa o ke si sare lolosie mo Aapoloa Aaopa huni lulu i sulie tolahana mo Jiu uri taa eena?"

¹⁵ Oto nou lae lo'u pe'i ere luhesie hunie uuri, "Ikolu, kolu hute oto aana mo Jiu, na kolu ka'a hute ike aana 'kira ooraha'aala,' satai ola nge ike mo Jiu ko haa-haara'inire mo Aapoloa Aaopa aana. ¹⁶ Oto maholo ie kolu manata'inie oto uri ha'a-oodohilana iinoni e sai lae mola pe'ie a God aani hiiwalaimolinge aana a Jisas Kraes, na e ka'a ike i sulie lulu i sulilana mo Ha'atolanga a Mosis. Aena ngeena ikolu no'one, kolu hiiwalaimoli aana a Jisas Kraes. Kolu hiiwalaimoli uri ha'a-oodohilakaelu ke si lae pe'ie a God i tehula'ana hiiwalaimolinge ikolu aana Kraes, na e ka'a ike aani deu

i sulilana mola mo Ha'atolanga. Aana nga ta'a-ta'a iini ha'a-oodohilana e sa'a lae ike pe'ie a God aani deu i sulilana nga taa mo Ha'atolanga e unue. ¹⁷ Oto aana kolu ko lo'ohie ha'a-oodohilakaelu ke lae pe'ie a God i lalo aana Kraes, e lio oto mala kolu toli'aasie mola mo Ha'atolanga a Mosis, na kolu ne'i iinoni ooraha'aala no'one oto mala ikire mo Aapoloa Aaopa nge kire ii'o po'oi sinaha mwaanie mo Ha'atolanga. ?Ha'alaa e ue? ?Uri a Kraes ni ko da kolu ko ooraha'aa? !Ha'ike oto oo'oo! Leune e ka'a to'ohuu ike. ¹⁸ Ta'e mala uri ne ke aehota ha'a-uusulie mwala lo'u aana mo Ha'atolanga nge nou toli'aasi'i oto, nge no ko tohungi deu hu'isie oto a God eena.

¹⁹ "Ta'e nou sa'a te'urine lo'u, aena aana maholo nou eri'apasie lulu i sulilana mo Ha'atolanga, nge nou si lio saie uri e aasa hunie ne ke dau oodoie oodo-oodonga i maana God urine. Oto e urihana nou mae oto hatarie mo Ha'atolanga aana nou toli'aasi'i oto, na ienini no ko meuri oto mola nana God. Nou mae oto pe'ie a Kraes i lengine po'u-po'u ingeie. ²⁰ Na ineu ha'ike ni nou meuri ienini, ta'e a Kraes ni e ii'o na e mauri i lalo aaku. Mauringe ineu aana walumalau ienini, ola nou to'o aana mola i sulie nou hiiwalaimoli aana Kalena God, iini e manata diana hunieu, na e toli'aasie maraana hunie ke mae honotaku. ²¹ Mala uri lulu i sulilana mo Ha'atolanga e sai ha'a-oodohie iinoni pe'ie a God, nge a Kraes e mae mwaakule oto mola eena. !Ta'e ha'ike! Maenga a Kraes e ne'i niinge paine oto liutaa, na ineu, nou sa'a lio toli ike aana manata-diananga a God hunikie ngeena."

3

Lulu I Sulilana Mo Ha'atolanga E Sa'a Ha'a-uurie Ike Nga Iini

¹ !I'omu mo mwe'u-mwe'ule ni Kalesia! Ha'arongolamiu e lae haada'i ka'u taane oto i sulie maelana a Jisas i lengine po'u-po'u. ?Oto e ue omu ko si aatopuri aana? ?Ohe nga iini e si'ohi'omu hunie pwaumiu ke aela urine?

² Ta'a-ta'a mei ola mola nou saeto'o aana omu ke unue oodoie. ?Ohe omu hele aana Li'oa Maa'i a God aani lulu i sulilana mo Ha'atolanga a Mosis, wa aani rongolana Tataroha Diana pe'i hiiwalaimolinge aana? ³ ?E ue ni omu si lae otoi pweu hiito'o urine? Omu aehotaa ka'u oto mau-meuringe diana i'omu aana Li'oa a God. ?Oto uri saemiu omu ke ha'amangoa lo'u mola ha'a-uurilemiu aana nanamanga i'omu ni iinoni maraamiu? !E aasa!

⁴ Omu tohungi sapesalu oto hiito'o aana mau-meuringe i'omu hunie a Kraes. ?Uri nga mo ola mwaakule mola ni ngeena? !Nou hiiwalaimoli uri ha'ike! ⁵ ?Uri a God e niie Li'oa huni'omu na ko esuie mo hu'i-hu'ite i matolamiu aena aana omu tola i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, wa aena aana omu rongoa Tataroha Diana na omu hiiwalaimoli aana?

⁶ Uure oto wau i na'o Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *A Ebrahim e hiiwalaimoli aana God, na aena urinena nge e ne'i iinoni oodota'i i maana a God.* *Jenesis 15:6* ⁷ Oto

e malisine omu ke sai diana aana uri mwala nge kire hiiwalaimoli, ikire oto mo tohungi kalena Ebrahim. ⁸ Oto wau i na'o, mo Uusu-uusu Maa'i e hola'i ere taane oto i sulie uri a God kei ha'a-oodohie mo Aapoloa Aaopa aani hiiwalaimolinge. Aena mei olana nge a Ebrahim e hola'i rongoa oto aana Tataroha Diana uuri, *A God kei da hunie komu i'oe ke ha'adiana'aa ahutana mwala ni welumalau i tehula'amu.* *Jenesis 12:3* ⁹ Aena urine

nge a God ko si ha'adiana'aa mo iini nge kire hiiwalaimoli aana, mala e ha'adiana'aa ka'u a Ebrahim aana e hiiwalaimoli.

¹⁰ Ta'e mo iini nge kire ko norue oto mola lulu i sulilana mo Ha'atolanga a Mosis huni ha'a-oodohilada, nge a God kei leire. Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *ta'ena nga iini nge e ka'a tola i sulie ahutana mo ola nge uusuleni*

e lae i laona Puke ni Ha'atolanga ienini, nge leilana kei lae. Diutronomi 27:26 Na e aasa hunie nga iini kei tola i sulie ahutana mo Ha'atolanga ta'ingelu. ¹¹ Oto lo'u, e matapwa taane uri nga iini ha'a-oodohilana e ka'a lae-lae ike i na'ona a God i tehula'ana lulu i sulilana mo Ha'atolanga, aena aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue no'one uuri, *Iinoni e oodota'i i maana God i tehula'ana hiiwalaimolinge, nge ha'alaa kei meuri huu. Habakuk 2:4* ¹² Na Ha'atolanga a Mosis mei ola aana hiiwalaimolinge ha'ike, ta'e ola mola aana asunge, aana e unue uuri, *Iinoni nge ko sare to'o aana maurihe huu haahie tola i sulilana mo Ha'atolanga ienini, nge ke dau oto i sulie ahuteni ha'alaa. Levitikas 18:5*

¹³ Ta'e mo Ha'atolanga a Mosis ko uesie mo iini kire ka'a dau i suli'i. Aamasito'o ka'u aana Uusu-uusu Maa'i nge e unue uuri, *A God ko uesie ta'ena nga iini nge kire ko aaroroa i lengine nga ai.† Diutronomi 21:23* Oto mei olana nge e rau aana a Jisas honotaka, na aena leune nge uesinge aana mo Ha'atolanga e lae hunie a Jisas. Ta'e aena leune no'one a Jisas e ha'a-uurikie mwaanie uesinge aana ii'onga lo'u i mamalutana mo Ha'atolanga. ¹⁴ A Kraes e asuie leune urine, hunie uri mo Aapoloa Aaopa no'one ke hele aana nga taa nge a God e haiholota'i huni niie nana a Ebrahim. Na ko lae urine hunie mo iini kie hiiwalaimoli aana Jisas, uri kie ke hele aana Li'oa Maa'i nge a God e haiholota'inie oto hunikie.

Mo Ha'atolanga Kire Ka'a Oolisie Ike Haiholota'inge A God

¹⁵ Maeni eesiku maa'i, ne ke asuie ka'u nga ha'amalanga i sulie mau-meuringe si'iri. Mala uri nga iinoni ko heiholota'i pe'ie ngaeta iinoni na uri kirerue ko ere ma'uta'a oto, nga ta'a-ta'a iini e sa'a he'i uure honosie lo'u, wa ke sapeie lo'u aana nga mo erenga. ¹⁶ Na aapa hatarie hiiwalaimolinge e urine no'one, aana a God e unue mo heiholota'inge ngeena hunie a Ebrahim *pe'ie a weuwana.† Jenesis 13:15* Oto, omu ke lo'o-lo'onga'i koho i sulie leune aena aana Uusu-uusu Maa'i e ka'a unue ike "pe'ie mo weuwana" hunie ke rongo mala mo iini hunge aana mo iini kire uure mwaanie komu a Ebrahim, ta'e e unue mola "pe'ie a weuwana." Oto e rongo mala ko ere liutaa mola i sulie e ta'a-ta'a iinoni, na iinine oto a Kraes. ¹⁷ Oto nga taa nou sasare unue uri hola'ina'o a God e asuie nga haiholota'inge ma'uta'a pe'ie a Ebrahim, na e hai tangalau pe'ie e oolu aawalai helisi lo'u mola mai puri, na mo Ha'atolanga a Mosis ko ta'ela'i oto. Oto mo Ha'atolanga nge kire si lae mola mai puri urine, kire sa'a roro'a oolisie ike haiholota'inge a God pe'ie a Ebrahim, wa ke waelie nga mei ola aana. ¹⁸ Na e to'ohuu oto, aana mala uri kie kei lae oto mola i sulie Ha'atolanga huni hele aana nga taa nge a God e niie mai hunie a Ebrahim, nge e lio mala uri e sa'a lae oto i sulie haiholota'inge eena. Ta'e e sa'a mwada'u ike urine, aena aana a God e tohungei nii mwaakule mola aana ha'adiana'anga ingeie hunie a Ebrahim aena aana e asuie haiholota'inge oto pe'ie.

Mo Ha'atolanga Kire Uure

Huni Toolekie I Saana A Jisas

¹⁹ ?Oto nga taa ka'u mo Ha'atolanga e uure hunie? A God e niie lo'u mei mo Ha'atolanga ngeena uri huni haata'i diana aana lo'u takalonga mo

† **3:13** 3:13 I sulie tolahaana mo Jiu oto i na'o, mo iini nge kire dau aaela malisine maenga, kire ko hola'i horo maesire, kire ko si aaroroa mo rae aada i lengine ai huni haata'inie mo iini urine, mo iinoni aaela oto liutaa. Aana mo Ha'atolanga a Mosis e unue uri a God ko uesie mo iini urine.

† **3:16** 3:16 Eranga ni Krik e unue mei wala "lite," na leune ko ha'amalaa ngaeta iinoni nge ko uure mai puri mwaanie komu mwane ngeena e aehotaa.

iinoni. Na e lo'onga'inie uri mo Ha'atolanga ngeena kei ii'o ka'u urine lai hule aana iini nge haiholota'inilana e lae ka'u kei lae mai.

Mo Ha'atolanga ngeena, mo ensel ni kire nii'i mei hunie a Mosis, na ingeie ni e ha'a-uuresi'i hunie mwala aana e asu ke'u mala ngaeta ha'a-uureruru i matolana a God na mo iinoni. ²⁰ Ta'e nga ha'a-uureruru e sa'a asu ike maholo ta'a-ta'a iini mola ko heiholota'i, na i leune kie sai leesie aaopanga i matolana mo Ha'atolanga nge a Mosis e ha'a-uuresi'i na haiholota'inge a God hunie a Ebrahim, aana haiholota'inge a God hunie a Ebrahim ngeena, a God e asuie mola maraana.

²¹ ?Oto uri mo Ha'atolanga e uure honosie mo heiholota'inge a God? ! Ha'ike! Aana mala uri a God ke niie mai nga ha'atolanga nge e sai niie maurihe huu, nge ta'ena nga iini ko tola i sulie ha'atolanga ngeena kei ne'i iinoni oodota'i oto pe'ie a God eena. ²² Ta'e e ka'a urine ike, aena aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri ooraha'aa e roro'ie ahutana mwala aana walumalau. Oto aena urinena nga tala lo'u hunie kie ke helesie mo heiholota'inge a God ha'ike lo'u, ta'e hiiwalaimolinge aana a Jisas Kraes oto ha'alaa.

²³ Ta'e maholo kie ka'a hiiwalaimoli ike ue, nge mo Ha'atolanga e uure a'aila'a oto hiito'o honosikie, na kie ii'o mola i mamalutani lae mai hule aana maholo a God e haata'inie tala ni hiiwalaimolinge aana a Jisas. ²⁴ Na aena urine nge mo Ha'atolanga kire liu honosikie lai hule aana a Kraes e lae mai hunie ha'a-oodohilaka pe'ie a God aani hiiwalaimolinge aana. ²⁵ Ta'e ienini, tolaha ni hiiwalaimolinge e hule mone oto, nge mo Ha'atolanga ka'a liu honosikie lo'u.

Kie Mani Ne'i Kalena God Mola Aena Aana Kie Hiiwalaimoli Oto Aana A Jisas

²⁶ Oto omu meni ne'i kalena a God oto aana omu lado pe'ie a Jisas Kraes aena aana omu hiiwalaimoli aana. ²⁷ Aana ahutemi nge omu lado to'ohuu pe'ie a Kraes aana loto-maa'inge, nge omu to'o aana no'one mau-meuringe a Kraes i lalo aamiu. ²⁸ Oto nga mei ola hunie ke aaopa i matolamiu mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa ha'ike lo'u, wa i matolana mo koni-konihe na mo aalaha, wa i matolana mo mwane na mo keni. Omu meni ne'ie oto e ta'a-ta'a iinoni i lalo aana a Kraes Jisas. ²⁹ Oto mala uri i'omu mo iinoni a Kraes, nge omu ne'ie oto mo kalena Ebrahim eena, na omu kei haro hele aana maurihe nge a God e haiholota'i huni niie nana Ebrahim.

4

Ikie Mo Kalena God To'ohuu,

Na Kie Ka'a Ne'i Koni-konihe Lo'u

¹ Ne ke he'i ere luhesie lo'u mola uuri. Maholo mwela e mwai-mwei ue, e sa'a hele aana ike ue to'o-to'olana aamana. Na ma'alana uri aamana e mae oto na e to'o aana taane oto walu ola ngeena, ta'e mwala aaopa kire kei haro lio i sulie mwela ngeena mala ngaeta koni-konihe mola. ² Na kire kei lio i sulie no'one walu ola ingeie hunie, na ingeie kei ii'o mola i mamalutana mo ha'a-uusuli ingeie na mo iini kire ko lio i sulie. Oto kei ii'o i mamalutada lae hule aana maholo aamana e unue ka'u e malisine kire ke oopaa po'o ni iini ingeie hunie.

³ Ikie e urine no'one. Maholo kie ka'a saie ue a God, kie ii'o no'one mola mala mo koni-konihe i mamalutana mo ha'atolanga aana walumalau ie. ⁴ Ta'e e lae mai hule aana maholo oto hunie, nge a God e uusinge'inie mai a kalena i laona walumalau. E hute mai aani iinoni na e ii'o oto i mamalutana mo Ha'atolanga a Mosis. ⁵ A God e asuie leune urine, uri

huni tola aaliho'i aana mo iini kie ii'o i mamalutana mo Ha'atolanga hunie kie ke lae mai ne'i tohungei mwela oto ingeie. ⁶ Oto huni haata'inie uri kie ne'ie oto mo kalena a God to'ohuu, a God e uusunge'inie mai Li'oa Maa'i aana a Kalena hunie ke ii'o i laona mauriha'aka. Na Li'oa ngeena ko si haata'inie uri kie sai soie a God Aamaka aana "Mama'a." ⁷ Oto omu ka'a ne'i koni-konihe ike lo'u, ta'e omu ne'i kalena oto to'ohuu. Na aena aana omu ne'i kalena mone oto, nge a God kei niie maurihe nge e unue mo mwela ingeie ke to'o aana oto huni'omu.

Mo Kalesia Ko Kara'i Hu'ite'i

Huni Ii'o I Mamalutana

Mo Ha'atolanga A Mosis

⁸ I na'o maholo omu ka'a sai diana aana ue a God, omu ne'i koni-konihe mola na omu talei eu'esu mola nana mo god eero-eero. ⁹ Ta'e maholo ienini, omu sai diana aana oto a God, na nga taa nge e diana lo'u liutaa, nge a God e sai diana aamiu oto. ?Oto e ue? ?Uri omu ko sare ooli lo'u i mamalutana mo ha'atolanga aana mo li'oa ni welumalau, nge hule aana kire mamaela'a mola na kire ne'ie mola mei ola mwaakule? ?Wa saemiu omu ke ne'i koni-konihe lo'u mola nada mala hola'ina'o? ¹⁰ No ko dolosi eemiu urine, aena aana omu ko sare lulu i sulie oto ta'ena nga ha'atolanga aana mo Denge Paine mo Jiu, na mo waro-warou, na mo maholoi helisi. ¹¹ Oto no ko tohungei maarara mola mwaanie uri nou ha'aweoau mola pe'i'omu.

¹² Oto no ko eitanai'omu, maeni eesiku maa'i, uri omu ke uusulieu aana ii'onga luheta'i mwaanie mo Ha'atolanga a Mosis.† Omu ke aamasito'o ka'u aana waite, maholo nou eeli'u huni lae i sulie a Jisas, nou toli'aasie mola mo Ha'atolanga a Mosis, na urine e urihana nou uusuli'omu no'one mo Aapoloa Aaopa aana ii'onga luheta'i mwaanie mo Ha'atolanga a Mosis ngeena.

Uure aana maholo nou hola'i oodoi'omu, ikolu ta'a-ta'a mei sae mola na omu ka'a dau aelasie ike nga mei ola aaku. ¹³ Omu saie oto uri aena mei maelaa e hite aaku, nge nou hola'i hule i seemiu na nou taroha'inie oto Tataroha Diana huni'omu. ¹⁴ Oto ma'alana mei mweringe ni sape ineu ngeena e ne'i malaahonga huni'omu hunie omu ke maaleledieu wa hunie omu ke oohe aasieu, ta'e omu ka'a dau urine ike. Omu tohungei tolakonie mola oto mala nga ensel a God, na oto mala uri omu ko tolakonie a Jisas Kraes maraana. ¹⁵ Aana maholona, omu ko ile-ilenimwa'e mola ni esuie ta'ena nga mei ola hunieu, hule aana omu ko kara'i aakanie mola maamiu hunie omu ke nii'i hunieu mala uri ke pe'ieu. ?Ta'e nga taa nge e rau aana ilenimwa'enga i matolakaelu ngeena? ¹⁶ ?Uri i sulie no ko unue mo ola to'ohuu huni'omu nge omu ka'a sare lio lo'u takoieu, wa omu ko lo'onga'ineu mala uri ineu maelonga i'omu?

¹⁷ Ngaeta mwala aaopa kire ko tohungei heri hunie taane hikunge pe'i'omu, ta'e hikunge ikire ngeena e ka'a mei ola diana ike huni'omu. Kire ko sare oopa'omu mola mwaanieu ni ngeena, hunie uri omu ke sere'ineu na omu ke hari hunie mola ha'a-uusulinge ikire. ¹⁸ Ineu maraaku nou sa'a hii aela ike mala uri omu ko heri hunie nga mei ola diana. Aana e malisine uri leune ke to'ohuu urine aamiu oto tarau, na e ka'a ilisie ike mola maholo ineu pe'i'omu. ¹⁹ Ta'e omu ke lio talamiu, maeni mwela

† 4:12 4:12 Oto i na'o a Pol e noruto'o ka'u aana lulu i sulilana mo Ha'atolanga a Mosis, ta'e e tohungei aasa huni hele i suli'i ta'ingelu, na nga iini sa'a roro'a ni ne'i iinoni oodota'i ike i na'ona God aana lulu i sulilani. Ta'e aana a Jisas e lae mai na e tapa oolisikie aana maenga, nge kie sai ii'o luheta'i mwaanie mo Ha'atolanga a Mosis, na kie sai ne'i iinoni oodota'i i na'ona God aani noruto'onga aana.

ineu, aana nga taa kire ko ha'a-uusuli'omu aana e ka'a diana ike. No ko tohungai sapesalu i suli'omu oto mala hu'e ko sapesalu aani mwela. Na ne kei sapesalu oto urine hule aana maholo omu kei ne'i rato oto to'ohuu aana tolahana a Kraes. ²⁰ !Oo, maeni mwela ineu! Saeku uri ne ke ii'o pe'i'omu oto molana. Ha'alaa e kohi, hunie uri ne ke su'uri ere raramaa urine huni'omu, ta'e ne ke haata'inie oto hiinge ineu takoi'omu aani erenga aani wawa oto pe'i'omu. Ta'e aana nou ii'o ha'atau uurini, nou ka'a saie uri ne kei lo'onga'i lo'u uri taa i suli'omu.

A Hega Na A Sera Domana

E Ro Taungei Tala

²¹ Ngaeta mo iini eemi ko sare talama'inie mo Ha'atolanga a Mosis huni lulu i suli'i. ?Oto e ue? ?Uri omu sai diana aana taane tohungana lo'onga'inge aana mo Ha'atolanga ngeena? ²² Uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i uri a Ebrahim e to'o aana e ro mwela mwane. Nga iini e hute mola aana hu'e au'esu ingeie, na ngaeta iini e hute aana tohungai hu'e oto ingeie kire toolea nana. Tohungai hu'e ingeie e ka'a au'esu ike mala koni-konihe, ta'e e ii'o luheta'i mola mwaanie asunge urine. ²³ Kele mwane nge e hute aana hu'e au'esu ngeena, e lodo na e hute oto mola mala ahutana mo mwela. Ta'e iini nge e hute aana tohungai hu'e oto a Ebrahim, ha'alaa e hute oto i sulie haiholota'inge a God e asue hunie.

²⁴ Laladonga ienini e ha'asaikie aana e ro mei ola hai-aaopa'i. E ro hu'e ngeena domana uri e ro mei heiholota'inge i matolana a God na mwala ingeie. Satana hu'e au'esu ngeena, a Hega, na ingeie domana mola nga haiholota'inge nge a God e asue i lengine toloi henue i Saenae aana maholo e niie mai mo Ha'atolanga hunie a Mosis. Oto ahutana mwala ni Jiu nge kire ko lulu i sulie mo Ha'atolanga ngeena, kire urihana mola mo mwela aana hu'e au'esu ngeena, na ikire mo iinoni au'esu mola no'one. ²⁵ Kalena a Hega wau i na'o ngeena a Ismael, ingeie nge e aehotaa hanue kire haara'inie aana Arabia. Oto leune kie sai leesie oto uri a Hega domana mola mo Ha'atolanga, aana kire uure oto mwaanie toloi henue i Saenae wau aana hanue i Arabia. Na a Hega domana no'one nga nunui ola mola aana hanue paine i Jerusalem si'iri ni ngeena, aena aana mwala ni Jerusalem na oto ahutana mo Jiu kire mani ne'i koni-konihe oto mola i sulie mo Ha'atolanga a Mosis hule si'iri. ²⁶ Ta'e a Sera, e urihana Jerusalem ta'au i Lengi nge e ii'o luheta'i mwaanie mo Ha'atolanga ngeena, na ingeie oto domana nikana ahutana mo iini kie ko hiiwalaimoli aana haiholota'inge a God. Na aena leune nge kie ii'o luheta'i oto no'one mwaanie mo Ha'atolanga. ²⁷ Na ne'isaenga aana nge uusulana e lae i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, *O ke ile-ilenimwa'e mola keine, iini o amara. O ka'a sapesalu ike ue aani to'o-mwelanga, ta'e o kei aawara taane, na o kei kana. Aena aana ma'alana o ii'o maraamu aana o ka'a ha'ahutaa nga mwela oto i na'o, ta'e o kei to'o mwela hiito'o liutaa aana keni nge e ma'ahu pe'ie poro i'oe.*

Aesaea 54:1

²⁸ Oto ienini, maeni eesiku maa'i, kie urihana lo'u a Aesak, aana kie mani hute haalu mala mo tohungai kalena God oto i sulie haiholota'inge ingeie, mala ka'u a Aesak no'one e hute i sulie haiholota'inge a God hunie a Ebrahim. ²⁹ Aamasito'o ka'u aana a Ismael, kalena a Ebrahim nge e hute mola mala ahutana mo mwela, e talei teunge'inie ka'u a Aesak, iini nge e hute oto i sulie walana Li'oa Maa'i a God. Na kei urine lo'u hunikie mo iini nge kie hute haalu aana Li'oa Maa'i a God, aana mo iini nge kire ko lulu i sulie mo Ha'atolanga, kire kei tohungai teunge'inikie no'one urine. ³⁰ Ta'e

aamasito'o ka'u aana nga taa nge mo Uusu-uusu Maa'i e unue lo'u mei puri aana e unue uuri, *Uusunge'i aasie mola hu'e au'esu ngeena pe'ie a kalena. Aana kalena hu'e au'esu e sa'a to'o tararuru ike pe'ie kalena tohungi hu'e aana nga mei ola aana to'o-to'olana aamana.* *Jenesis*

21:10 ³¹ Oto, maeni eesiku maa'i, kie saie oto uri ikie mo kalena hu'e au'esu ngeena ha'ike lo'u na mo Ha'atolanga e sa'a roro'a lo'u hunikie. Ta'e ikie mo kalena oto tohungana hu'e nge e ii'o luheta'i mwaanie mo Ha'atolanga, na ha'a-oodohilaka e lae oto pe'ie a God aena aana hiiwalaimolinge ikie.

5

A Kraes E Luhesikie Oto

¹ A Kraes e luhesikie oto uri hunie kie ke su'uri ii'o lo'u i mamalutana mo Ha'atolanga a Mosis. Oto omu ke uure ma'uta'a na mwaanie omu toli'aasie nga iini e da omu he'i ne'i koni-konihe lo'u nana mo Ha'atolanga.

² Ineu a Pol no ko unue oto huni'omu, mala uri omu kei ooli takoie mo Ha'atolanga aana omu toli'aasi'omu maraamiu hunie torihesi'onga, a Kraes e sa'a pe'i'omu oto eena. ³ Na no ko he'i unue lo'u huni'omu, mala uri nga iini ko toli'aasie oto maraana hunie ha'atolanga aana torihesi'onga aana ko sare ne'i iinoni oodota'i i maana God, nge ke lulu i sulie oto no'one ahutana mo Ha'atolanga. ⁴ Iini nge ko sare lulu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis hunie uri ke oodota'i i na'ona God, iini urine ko oopaa oto mwaanie a Kraes, na ko aatopuri oto aana niinge a God e niie hunie. ⁵ Ta'e Li'oa Maa'i ko ha'awalaimoli'aa hunikie uri a God ko ha'a-oodohikie aena aana kie noruto'o mola aana a Jisas. ⁶ Aana maholo iinoni e lado oto pe'ie a Jisas Kraes, nge ma'alana e torihesi'o wa ha'ike, ta'e e sada mola na e ka'a roro'a ike. Ta'a-ta'a leu mola e roro'a, na leune mola hiiwalaimolinge ikie aana a Jisas Kraes ke si haata'i aana manata-diananga hunie mo iinoni.

⁷ Hola'ina'o omu lae-lae kohi taane oto pe'ie hiiwalaimolinge aana a Kraes. ?A tei ni e he'i da lo'u omu rohu mwaanie lulu i sulilana mo wala to'ohuu ngeena? ⁸ A God ha'ike ni e ha'a-ola'omu nge omu hu'ite'i ngeena, aena aana ingeie ka'u e hola'i lio hilisi'omu hunie tala oodo. ⁹ !Omu ke lio talamiu! Kele mei iis oto mola mwai-mwei e sai ha'ahanea mola nimei pulaoa laku, na urine lo'u nga kele ha'a-uusulinge aaela e sai ha'atakaloa mola mwala oto hunge. ¹⁰ Ta'e aana nou noruto'o aana a Aalaha, nou hiiwalaimoli uri omu sa'a hiiwalaimoli ike lo'u aana mo lo'onga'inge aaopa ngeena. Na iini nge ko kotahi'omu aana mo lo'onga'inge urine, a God kei ha'aloie taane.

¹¹ Maeni eesiku maa'i, omu ke lo'onga'i ke'u i sulie laeliwalanga ineu. ? Mala uri no ko lae-lae mola ue pe'i laeliwalanga aana torihesi'onga, e ue ka'u mo Jiu ko si teu-teunge'inie mola? Mala uri leune ke to'ohuu, ha'alaa kire sa'a saewasulieu ike lo'u haahie laeliwalanga i sulie maelana a Kraes i lengine po'u-po'u. ¹² !Ta'e torihesi'onga e ka'a ne'ie ike nga mei ola! !Saeku uri mo iini ko lae pe'i kotahi'omu aana ha'a-uusulinge i sulie torihesi'onga ngeena, kire ke lae tara'asi na kire ke tori aasire mola maraada!

Mwaanie O Lae-lae Mola I Sulie Saemu, Ta'e O Ke Lulu I Sulie Tolahana Li'oa Maa'i

¹³ I'omu, maeni eesiku maa'i, a God e soi'omu uri hunie omu ke ii'o luheta'i mwaanie mo Ha'atolanga a Mosis. Ta'e mwaanie omu lo'onga'inie uri omu ii'o luheta'i huni ooraha'aa mola mala saemiu. !Ha'ike! Omu ke pe'i'omu aani manata-diananga huni'omu heiliu. ¹⁴ Ahutana walu ola i laona mo Ha'atolanga a Mosis, kire mani loko mola i laona ta'a-ta'a ha'atolanga nge e unue uuri, *O ke manata diana hunie auhenue i'oe oto*

mala huni'o maraamu.

Levitikas 19:18 ¹⁵ Ta'e mala uri omu ko he'i polahi'omu lo'u mola hailiu mala mo usu ni me'esu, nge omu ke lio talamiu, mwaanie omu horo suuhe'ini'omu mola ta'ingelu.

¹⁶ Oto no ko unue huni'omu uri omu ke lulu i sulie mola Li'oa Maa'i aana ahutana mau-meuringe i'omu, urine nge omu sa'a lae lo'u i sulie mo tolahai iinoni aela. ¹⁷ Aana nga taa nge tolahai iinoni aela e saeto'o aana, e tohungei aaopa oto hiito'o mwaanie nga taa nge Li'oa Maa'i e saeto'o aana. Na nga taa nge Li'oa Maa'i e saeto'o aana e tohungei aaopa oto lo'u mwaanie nga taa nge tolahai iinoni aela e saeto'o aana. Aena urine nge kirerue ko maelonga hunirerue hailiu, na halinge ikirerue ngeena ko to'ohie ta'ena nga mei ola o ko sare asuie. ¹⁸ Oto omu ke lulu i sulie mola Li'oa Maa'i, urine nge omu sa'a asuie ike mo tolahai iinoni aela ngeena, na omu sa'a ii'o ike lo'u i mamalutana mo Ha'atolanga a Mosis nge ko uure honosie mo tolahai iinoni aela ngeena.

¹⁹ Na nga taa nge tolahai ni iinoni ko esuie, e matapwa taane mola, aana mwala nge ko lae mola i sulie saeda, kire ko mesi, na kire ko aeni ola, na kire ko deu mola i sulie ta'ena nga hari-huninge aana sape. ²⁰ Kire ko paloa mola mo god eero-eero, na kire ko deu i sulie mola mo li'oa aela. Kire ko esuie mola maelonganga hunire hailiu, na haiseuninge, na heota'inge. Kire ko maaola-ola aani saewasunge, na kire ko lo'onga'inire mola maraada, na kire ko esuie mola oopanga, na kire ne'ie oto ngaeta pulitaa ha'a-ha'a-ere. ²¹ Kire ko saehanalie mola to'olana ngaeta iinoni, na kire ko mehiri mola aana inu wei ni pweunge, na kire ko deu mola ta'ewau aana mo houlaa ni inunge ikire. Na walu ola urine no'one nge kire ko eu'esui'i. No ko unue oto lo'u huni'omu mala nou unue ka'u oto hola'ina'o uri mwala nge kire ko deu i sulie mo tolahai ola mala ngeena, kire sa'a helesie ike mo ha'adiana'anga aana Aalahanga a God.

²² Ta'e hue-huei ola aana Li'oa Maa'i nge manata-diananga, na ilen-imwa'enga, na hanuelamanga, na saemamae, na aamasinge, na diananga. A Li'oa Maa'i ko da kie ke ne'i iinoni nou-norue, ²³ na kie ke ne'i iinoni maneko, na kie ke ne'i iinoni e sai nihisie tolahana mwaanie aelanga. Nga ta'a-ta'a ha'atolanga e ka'a uure honosie ike walu ola ienini wa ke unue uri kire aela. ²⁴ Ta'e mo iinoni nge kire to'o aana a Jisas Kraes i lalo aada, kire ne'i aasie oto mo tolahai ni iinoni aela, aana e urihana kire rapu taalengasie no'one ahutana mo tolahai iinoni aela ikire i lengine po'u-po'u, na kire horo maesi'i oto. ²⁵ Oto aana a Li'oa Maa'i e niie maurihe hunikie nge kie ke lio i sulie mauriha'aka hunie kie ke mani aato ae to'ohuu pe'ie a Li'oa Maa'i. ²⁶ Mala uri kei to'ohuu hunikie urine, nge nga iini aaka e sa'a tooha'inie ike maraana, wa ke ha'asaewasuli'aa nga iini, wa ke saehanalie to'olana nga iini.

6

Kie Ke Pe'ikie Hai Liu

¹ Maeni eesiku maa'i, mala uri nga iini eemiu ko deu hu'isie nga mei ooraha'aa, nge mo iini omu ko lulu i sulie tolahana Li'oa Maa'i, omu ke ha'a-oodohie aani saemamae. Na omu ke lio talamiu no'one mwaanie uri i'omu maraamiu omu deu hu'isie lo'u mola mei olana. ² Omu ke pe'i'omu heiliu aana walu ola ko hite-hite aamiu, aana urine nge omu ko tola i sulie ha'atolanga a Kraes to'ohuu eena. ³ Na mala uri nga iini ko lo'onga'inie uri ingeie oto e paine liutaa, nge ko talei eero-eeroa mola maraana na hule aana ingeie iinoni mwaakule no'one mola. ⁴ Ta'e nga iini ke lei-leie mola tolahana maraana. Mala uri tolahana ko diana aana asunge na ii'onga

ingeie, nge ke sae-saemango mola haahie maraana, na e sa'a lo'onga'i oto hiito'o ike aana ha'asadanga'inilana tolahana ngaeta iinoni. ⁵ Aana nga iini ni e lio-lio i sulie oto mauriha'ana maraana hunie a God.

⁶ Ta'ena nga iini ha'a-uusulilana ko lae aana walana a God, nge ke waaie ha'a-uusuli ingeie aana nga moi taa diana nge e to'o aani.

⁷ Na mwaanie omu lo'o-lo'onga'i takalo i sulie leinge a God. Nga iini e sa'a roro'a pweloa ike a God wa ke eeroa haahie nga mei ola e asuie. Iinoni kei so'okonie mola nga moi taa e hasi'i. ⁸ Mala uri iinoni ko hesie mola mo lo'onga'inge aela ingeie, nge kei so'okonie oto tolaha ni maenga. Ta'e mala uri ko hesie tolaha ni Li'oa, nge kei so'okonie oto maurihe huu. ⁹ Oto kie ke su'uri poosua'a aana asuilana mo ola diana, aana kie kei hele aana so'okoninge aana maurihe huu taane aana maholo hunie, mala uri kie ka'a lalawasie ike. ¹⁰ Aena urine, maholo kie ko leesie uri e malisine kie ke pe'ie nga iini, nge kie ke pe'ie oto. Na pe'inge ikie ke lae oto liutaa hunie mo iini kie mani hiiwalaimoli aana Kraes.

Ha'apasunge Ooreta

Na Mei Wala Ni Saediananga

¹¹ Leesie ka'u mo uusu-uusu peine no ko esui'i ie aana no ko uusu-uusu huni'omu oto aana ki'iku maraaku.† ¹² Mwala nge kire ko deu rarahi'omu hunie torihesi'onga ngeena, kire ko deu mola hunie mo Jiu ke saeto'o aada ni ngeena. Na lo'u kire sere'inie mwala ke taunge'inire haahie hiiwalaimolinge uri maelana a Jisas Kraes i lengine po'u-po'u mola ni e sai ha'a-uurikie. ¹³ Ma'alana mo iini nge kire hele aana oto torihesi'onga, na ikire maraada kire ka'a hele i sulie ike mo Ha'atolanga. Kire ko sare da mola uri omu ke hele aana torihesi'onga hunie kire ke ere tooha'inire uri kire dau su'ui'omu hunie. ¹⁴ Ta'e ineu maraaku, nou ka'a sai tooha'inieu ike haahie mo ola urine. Ta'a-ta'a leu nou sai tooha'inieu haahie oto po'u-po'u a Jisas Kraes, Aalaha ikie. Aena aana nga taa nge a Jisas e asuie aana maelana i lengine po'u-po'u, nge walumalau ienini e pwani mae oto aana ne'isaenga ineu, na e urihana ineu no'one nou pweni mae oto aana ne'isaenga mo iinoni ni welumalau.† ¹⁵ Oto e ka'a tohungai roro'a ike uri aana iinoni e torihesi'o wa e ka'a torihesi'o. Ta'a-ta'a leu e roro'a oto uri a God ke ha'ahaalukie hunie kie ke ne'i iinoni haalu. ¹⁶ Hanuelamanga na aamasinge a God ke ii'o pe'i'omu mo iini omu ko lulu i sulie ha'atolanga ienini i laona mauriha'amiu, na i'omu oto mo tohungai iinoni ingeie.

¹⁷ Oto uure si'iri pwau weu, mwaanie nga iini e he'i kotahieu lo'u haahie leune, aena aana mo reo i sapeku e haata'inie oto uri ineu koni-konihe a Jisas to'ohuu.

¹⁸ Maeni eesiku maa'i, no ko eitanaie Aalaha ikie a Jisas Kraes uri hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'i'omu. Na ke urine oto.

† **6:11** 6:11 I sulie tolahada oto i na'o, a Pol Hurula'aa e laladoa mola mo wala aana uusu-uusu ienini, na nga mwane aaopa e uusue mo wala ngeena aani baero. Ta'e ie aana ha'amangolana uusu-uusu ienini a Pol e helesie baero na ko uusu-uusu oto maraana huni haata'inie uri ingeie to'ohuu nge ko uusu-uusu hunire. † **6:14** 6:14 Aana kie ne'i aasie oto ahutana mo tolahai ola aela mala 5:24 e unue, nge kie ka'a sai esu lo'u hunie mo ola ni welumalau wa hunie mwala kei ha'apaina'akie. Ta'e kie ko esu mola hunie a God ke saemango haahikie na ke niie waaite diana naka oto ta'au i Lengi. Oto mwala ni welumalau kei lo'onga'inikie mala mo iinoni mwaakule mola ni ngeena.

Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Epesas

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol e uusu-uusu hunie kira hiiwalaimoli oto wau aana huilume paine i Epesas, nge e ne'ie na'ohai huilume paine aana po'o ni henue i Esia i laona aalahanga ni Rom. I Epesas ngaeta huilume to'o-to'o, na mwala oto hunge kire ii'o aana. A Pol e sai lae oto wau aana mo maholo ko lae pe'i taroha'inie Tataroha Diana hunie mo Aapoloa Aaopa, mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike. (Leesie Palonga 18:1—21:1.) A Pol e ha'a-uusulire hunie e ro halisi, na urine ko ha'a-uuresie eetana nga soihaada'inge aana huilume paine ngeena. Soihaada'inge ngeena e ii'o diana taane hunie nga mo maholo, ta'e lae-lae a Jisas e ere ha'apasulire lo'u aana Haata'inge 2:1-7. Si'iri, huilume paine ngeena e ii'o i laona aalahanga ni Taki.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Ola mala e oono aawalai helisi i purine a Jisas e hute, mo Rom kire aasie a Pol i laona nume ni ho'o aena aana ko laenga'inie Tataroha Diana. Oto uure mwaanie nume ni ho'o ngeena, a Pol e uusue uusu-uusu ienini hunie soihaada'inge i Epesas. A Pol e ka'a uusue ike hunie kire ke lae mai pe'i-pe'ie, ta'e e uusu-uusu mola huni ere luhesie lo'u tolahana Kraes.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

Aahu'i ne'isaenga i manatana a Pol uri hunie mo Epesas kire ke manata'inie mo tohungei ola nge a God e oala'i huni esui'i i tehula'ana a Jisas Kraes. A Pol e unu tahanga'inie uri a God ko sare tarakonie ahutana mo ha'aholanga ingeie—mo iini ta'au i Lengi na mo iini mei i aano—i saana a Jisas, aena aana a Jisas nge kei ha'ahaalue walu ola hunie kire ke diana lo'u. Oto saena a Pol uri kire ke sai diana aana oto liutaa a Kraes, na kire ke asu diana mola nana.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

soihaada'inge, ladonga pe'ie a Kraes, nanamanga, to'o-to'onga

?Nga taa ni mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Epesas 1:21-22

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie mo Epesas

(1:1-2)

A Kraes e paine haahie ta'ena nga ola ni welumalau.

(1:3—3:21)

Kie ke mani ne'ie ta'a-ta'a iinoni i lalo aana Kraes.

(4:1-16)

Helelaka ke diana aana ikie mo iinoni a Kraes.

(4:17—5:20)

Kie ke ii'o ni ha'ama'unge hunikie hailiu i laona mo uluhe ni iinoni ikie.

(5:21—6:20)

Mei wala ni saediananga ooreta

(6:21-24)

Mei Wala Ni Saediananga Hunie Mo Epesas

¹ Saediananga mwaanie a Pol, iini nge a God maraana e lio hilisieu uri hunie ne ke ne'i hurula'aa nana a Jisas Kraes. No ko uusu-uusu weu

huni'omu mo iinoni a God wau aana huilume i Epesas, nge omu ko lulu i sulie a Jisas Kraes to'ohuu na omu lado oto pe'ie. ² No ko eitanaie a God Aamaka na Aalaha ikie a Jisas Kraes uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

A God E Ha'adiana'akie I Tehula'ana A Jisas Kraes

³ Kie ke paalahea Aamana a Jisas Kraes Aalaha ikie, aana a God e ha'adiana'akie aana mo niinge ni Li'oa ingeie uure i Lengi i tehula'ana ii'orurunge ikie pe'ie a Jisas Kraes. ⁴ I na'o aana maholo a God e ka'a ha'aholau ue walumalau, e lio hilisikie oto huni ne'i iinoni ingeie na huni ii'o ruru pe'ie a Kraes uri hunie kie ke ii'o maa'i na kie ke su'uri to'o aana nga mei ola aaela i maana. ⁵ Aana a God e manata diana hunikie na e lio hilisikie oto wau i na'o hunie kie ke ne'i kalena i tehula'ana a Jisas Kraes. Na e tohungei to'ohie oto saena a God huni esuie urine. ⁶ Oto kie ke lahea God haahie niinge ingeie e manikulu'e nge e nii mwaakule aana hunikie i tehula'ana a Kalena, iini e tohungei manata diana hunie. ⁷ Na i tehula'ana a Kraes e tapa oolisikie aana maelana, nge a God e ta'aasie no'one mo ooraha'aanga ikie. A Kraes e tohungei ha'adiana'akie aana mo hahu'ei niinge diana ingeie ⁸ nge e sai nii peine aani oto hunikie. Oto i sulie saenanaunge na lio sai-olanga a God, ⁹ nge e haata'inie oala'inge ingeie oto hunikie. Wau i na'o, oala'inge ngeena e o'o'o mumuni mola, aana a God e lo'onga'i aakau oto aana mai na'o hunie uri a Kraes ke si ha'a-oaie. ¹⁰ Na ha'a-oala'inge a God ngeena ke si oa aana tohungei maholo hunie, huni tarakonie mai i saana Kraes ta'e-ta'ena nga ola i laona ha'aholanga, ma'alana mo ola ta'au i Lengi na mo ola mai aano i leu. Na a Kraes oto kei peine haahi'i. ¹¹ Na lo'u, i tehula'ana a Kraes e lio hilisikie, nge kie ne'i iinoni oto ingeie. Na leune a God e asuie oto, mala oto ko esuie walu ola i sulie oala'inge na lo'onga'inge ingeie. ¹² Oto ne'isaenga a God hunie i'emeelu mo Jiu ka'u melu ke hola'i hiiwalaimoli aana a Kraes, na melu ke lahea manikuluha'ana God i na'ona walumalau. ¹³ Oto i'omu mo Aapoloa Aaopa no'one, omu ne'i iinoni a God aana maholo omu rongoa mei wala to'ohuu aana Tataroha Diana uri a God ko sare ha'a-uuri'omu. Omu hiiwalaimoli oto aana Kraes ni ngeena, na huni haata'inie uri a God oto e to'o aamiu, e niie Li'oa Maa'i nge e haiholota'inie oto huni'omu. ¹⁴ Aana kie to'o aana oto Li'oa Maa'i, kie sai diana aana uri kie kei to'o aana oto walu ola nge a God e haiholota'ini'i oto mai na'o huni nii'i naka. Aana e urine ka'u a God kei da no'one hunie kie ke tohungei ii'o luheta'i oto to'ohuu pe'ie, na ahutana mwala ke lahea God, iini e hahu'ei diana liutaa.

A Pol E Aarenga'i Talana Mo

Epesas Hunie Kire Ke Saenanau

Aana Tolahana A God

¹⁵ Aena urinena, uure oto aana maholo nou rongoa uri omu hiiwalaimoli aana Aalaha ikie a Jisas, na uri omu tohungei manata diana hunie mo iinoni a God, ¹⁶ nou ka'a pupulongo ike huni paalahea God haahi'omu. Nou sai lo'onga'ini'omu mola tarau i laona mo aarenga'inge ineu. ¹⁷ Na no ko eitanaie a God nge ingeie hahu'ana Aamana Aalaha ikie a Jisas Kraes, uri a Li'oa Maa'i ke haata'inie mo ola i sulie a God huni'omu, na omu ke saenanau diana aani. ¹⁸ Nge no ko eitanaie a God hunie ke tahanie saemiu, hunie omu ke lio saie ta'ena nga ola diana nge e haiholota'i huni nii'i hunikie, mwala ingeie. Na kie ko maa'oohi susuto'o pe'i noruto'onga aana God hunie walu ola ngeena. ¹⁹ Na no ko eitanaie a God lo'u hunie omu

ke lio saie no'one nanamanga paine ingeie nge ko esu i laona manataka, mo iini kie hiiwalaimoli aana. Nanamanga nge ko esu oto aana mauriha'aka, ²⁰ ka'u a God e asu aana maholo e ta'ea a Kraes hunie ke mauri eeliho'i lo'u mwaanie maenga na hunie ke ii'o aana na'ohai ii'o-ii'oha i pwalo-pwalona ta'au i Lengi. ²¹ A Kraes e ii'o oto ta'au i Lengi na e nanama oto liutaa aana ta'e-ta'ena nga aalaha, na mo aakalo, na mo inemauri, na mo li'oa aaela, na ta'ena nga iini nanama urine. A Kraes e nanama oto haahire mango-mango, mo iini aana walumalau ie na no'one aana walumalau kei lae ue mai. ²² Ta'e-ta'ena nga ola aana ha'aholanga kei ii'o i mamalutana nanamanga a Kraes, na e asuie oto urine huni pe'ie soihaada'inge. ²³ Soihaada'inge oto sapena Kraes, na ingeie oto ko esuie soihaada'inge ke ne'i iinoni ha'ileku, mala a Kraes e asuie ta'ena nga ola aana ha'aholanga ke ne'i ola ha'ileku.

2

Kie Mauri Tararuru Pe'ie A Kraes

¹ Oto wau i na'o, omu ii'o mola mala uri omu mae oto, aena aana omu lae pe'i heitohea God na omu talei deu ta'ewau oto mola.

² Aana maholona, omu lae oto mola i sulie mo tolahai ola aaela aana walumalau ienini. Omu lulu i sulie oto mola a Pwelu Eero-eero, nge ko aalaha haahie mo li'oa aaela, na ko au'esu i laona saena ahutana mo iini kire ko hei-heitohea a God. ³ Oto wau i na'o, ahutaka kie mani o'o'o taane no'one mala mwala ngeena. Kie talei lae-lae oto mola i sulie saeka aani deu i sulilana nga taa sapeka na lo'onga'inge ikie e saeto'o aana. Oto e malisine mola uri a God ke ha'aloikie mala e sai esuie aana ta'ena nga iinoni. ⁴ Ta'e a God e aamasikie, na manata-diananga ingeie hunikie e tohungai peine liutaa. ⁵ Na aena mei olana maholo kie mae ka'u i tehula'ana mo heitohenga ikie, ingeie e si da kie ke mauri tararuru pe'ie a Kraes. Oto niinge a God mone e ha'a-uuri'omu, ⁶ na aena aana kie lado pe'ie a Jisas Kraes, a God e ta'ekie no'one pe'ie a Kraes hunie kie ke aalaha tararuru no'one pe'ie ta'au i Lengi. ⁷ A God e asuie leune urine hunie uri mwala nge kire kei lae mai puri, kire ke lio saie uri manatana e tohungai diana oto liutaa, aana kire kei leesie manata-diananga ingeie hunikie aana a Jisas Kraes. ⁸ Aena aana maholo kie hiiwalaimoli aana a Jisas, a God mone e ha'a-uurikie, na e asuie mola urine aena aana a God ko ilenimwa'e huni deu diana aaka ma'alana kie ka'a malisine nga mei ola diana mwaanie. ⁹ Ha'a-uuringe ikie e ka'a rau ike i tehula'ana nga mei ola kie asuie aana a'aila'anga ikie maraaka. !Ha'ike! A God ni e nii mwaakule aana, mwaanie uri nga iini e tooha'inie maraana haahie. ¹⁰ Aana ikie mo iinoni aana soihaada'inge, ikie oto mo na'ohai ha'aholanga a God. E uusunge'inie mai a Jisas Kraes huni ha'ahaalukie, hunie kie ke asuie walu ola diana nge e oala'ini'i oto waite, hunie kie ke asui'i.

Ahutaka Kie Mani Ne'ie

E Ta'a-ta'a Iinoni Aana Kraes

¹¹ Waite, mo Jiu kire sai lio toli aamiu mo Aapoloa Aaopa na kire sai ere aaelasi'omu uri i'omu mo pu'o. Kire ko ere aaelasi'omu urine aena aana omu ka'a lae ike pe'i torihesi'o mala ikire kire sai esuie torihesi'onga aana mo mwela mwane ikire huni esuie ha'a-ara aana sapeda uri ikire mo iinoni a God. ¹² Na hola'ina'o i'omu mo pu'o to'ohuu taane, aana omu tohungai ha'ataulie a Kraes oto hiito'o, na i'omu ha'ike aana po'o ni iinoni nge a God e lio hilisie nana maraana. Aana maholona, omu ii'o mola po'oi sinaha

mwaanie mo heiholota'inge nge a God e unu'i mei hunie mwala ingeie. Na omu ii'o oto mola mwaakule aana walumalau ienini, na omu ka'a to'o aana ike lo'u nga mei ola diana huni maa'oohe, na hule aana omu ka'a saie ike no'one a God. ¹³ Hola'ina'o, omu ii'o ha'ataulie a God, ta'e a Kraes e mae honotamiu mala nga uuraa'inge, na urine e toole'omu oto mai i saana a God. ¹⁴ Aana a Kraes maraana oto e asuie hanuelamanga i matolana mo Jiu na mo Aapoloa Aaopa, na e asuie uri kire ke mani ne'ie ta'a-ta'a iinoni mola. E oho aasie oto para aani maelonga nge ko oopara aana e ro po'o ni iinoni. ¹⁵ Maenga ingeie e ha'amangoa oto tolaha ni lulu i sulilana ahutana mo Ha'atolanga mo Jiu. Na urine nge e si da hunie e ro taungei iinoni ngeena ke ne'ie ta'a-ta'a taungei iinoni haalu aani ii'o-rurunge ni henuelama pe'ie. ¹⁶ Maholo a Jisas e mae i lengine po'u-po'u, e ta'aasie oto maelonganga i matolana e ro pulitaa ngeena, na e ladoa e ro taungei iinoni ngeena aana e ta'a-ta'a mei sape na e toolera mai eeliho'i takoie a God. ¹⁷ Oto a Kraes e lae oto mai huni taroha'inie Tataroha Diana i sulie hanuelamanga hunie ta'ena nga iinoni, huni'omu mo Aapoloa Aaopa nge omu ii'o ha'ataulie a God, na no'one huni'emi mo Jiu nge emi ii'o kara'inie. ¹⁸ Na aena aana nga taa a Kraes e asuie, i'emi mo Jiu oto pe'i'omu mo Aapoloa Aaopa, kie sai meni lae oto mai i saana Aamaka mola aana nanamanga aana e ta'a-ta'a Li'oa.

¹⁹ Oto i'omu mo iini nge i'omu nga mo Jiu ha'ike, omu ka'a ne'i awataa ike lo'u mwaanie ngaeta hanue aaopa. !Ha'ike! Omu ne'ie oto e ta'a-ta'a komu ni iinoni a God, na omu ne'ie oto ngaeta mo iinoni aana uluhe ingeie. ²⁰ I'omu, omu urihana oto no'one nume a God ko esuie. Nume ngeena, mo hurula'aa na mo propet kire ne'i poo-poota aana, na a Jisas Kraes oto tohungana haususu aana. ²¹ Na a Kraes oto e hele ma'uta'a aana ahutana nume ngeena loko-loko, na ko da nume ngeena ko si peine na ko ne'i nume maa'i nana Aalaha. ²² Aena aana omu ii'o ruru oto pe'ie a Kraes, a God e asuie oto hunie omu ke ii'o ruru pe'ie ahutana mo iinoni kire hiiwalaimoli aana a Kraes, na omu meni ne'ie ngaeta nume maa'i nge Li'oa Maa'i a God e ii'o aana.

3

Asunge A Pol Huni Pe'ie

Mo Aapoloa Aaopa

¹ Aena mei olana, nge ineu a Pol nou ii'o oto i nume ni ho'o ie, aena aana ineu iinoni a Jisas Kraes na nou esu talamiu mo iini nge i'omu nga mo Jiu ha'ike. ² Sa'a mola omu rongoa taane oto uri i laona aamasinge a God, e niie mei esunge ngeena hunieu uri hunie ne ke pe'i'omu aana. ³ Iau, omu saie oto, aana nou kele uusu-uusu ka'u oto i sulie i laona uusu-uusu ienini. Oto waite mei oala'inge a God e o'o'o mumuni, ta'e e haata'inie oto aaku uri hunie ne ke saie. ⁴ Na mala uri omu kei saai kohie lo'u uusu-uusu ienini, nge omu kei lio saie mola uri nou sai diana aana mei oala'inge a Kraes nge e o'o'o mumuni ka'u waite. ⁵ Uure oto mai na'o, a God e ka'a unu-unue ike mei oala'inge nge e ii'o mumuni ngeena oodoie mwala. Ta'e maholo ienini, Li'oa Maa'i a God e haata'inie oto mei olana aana mo hurula'aa maa'i na mo propet maa'i ingeie. ⁶ Mei oala'inge mumuni ngeena e unue uri i'omu mo Aapoloa Aaopa nge i'omu nga mo Jiu ha'ike, omu sai ne'ie ta'a-ta'a komu na e ta'a-ta'a mei sape pe'i'emi mo Jiu, aana omu hiiwalaimoli no'one aana Tataroha Diana. Na urine nga taa nge a God e haiholota'inie uri kei niie mai huni'emi i tehula'ana a Jisas Kraes, i'omu omu kei to'o aana no'one.

⁷ Oto aena aana hahu'ana manata-diananga paine a God hunieu mone, nge e niie nanamanga ingeie hunieu hunie uri ne ke taroha'inie Tataroha Diana mala iinoni eu'esu ingeie. ⁸ Ma'alana uri nou mwai-mwei lo'u mwaanie ahutana mwala a God, a God e tohungei diana oto hunieu, hule aana e niie mei esunge ngeena hunieu. E uusunge'inie uweu i saana mwala nge ikire nga mo Jiu ha'ike, huni taroha'inie Tataroha Diana i sulie mo tohungei ola diana nge a Kraes e nii'i hunikie—mo ola nge kire diana oto liutaa mwaanie ta'ena nga ola kie sai lo'onga'ini'i. ⁹ Na iini nge e ha'aholaa walu ola, e asuie uri hunie ne ke pe'ie ahutana mwala hunie kire ke lio saie lo'onga'inge a God i sulie mei oala'inge ingeie ngeena nge e ii'o mumuni. ¹⁰ Na a God e asuie oto urine aana maholo ienini hunie soihaada'inge ke si haata'inie ta'e-ta'ena nga lo'onga'inge diana a God hunie mo ensel na mo li'oa na mo aakalo na ta'ena nga iini nanama urine. ¹¹ A God e asuie oto mei olana i sulie oala'inge ingeie uure oto mai na'o, na e ha'a-oaie leune oto aana asunge Aalaha ikie a Jisas Kraes. ¹² Aena aana kie hiiwalaimoli oto aana, na kie lado oto pe'ie, saeka e susu oto na kie sa'a ma'ute'inie ike lo'u laenga mai saana God. ¹³ Oto no ko sare ere ha'asusu'omu mola mwaanie omu aakohe aana maholo omu ko leesie uri no ko sapesalu haahi'omu, aana no ko esuie urine uri hunie omu ke ii'o ni menikulu'e ta'au i Lengi ni ngeena.

Hahu'ana Manata-diananga A Kraes Hunikie E Liue Saenanaunge Mo Iinoni

¹⁴ Maholo no ko aamasito'o aana saenanaunge a God e paine oto urine, no ko pouruuru i na'ona aani ha'ama'unge na no ko eitanaie a God Aamaka, ¹⁵ nge e niie mauringe hunie ta'ena nga ola ta'au i Lengi na mai aano i leu. ¹⁶ No ko eitanaie a God nge e tohungei menikulu'e na e nanama oto liutaa, uri hunie Li'oa ingeie ke niie mai nanamanga huni'omu, hunie omu ke a'aila'a i laona saemiu, ¹⁷ na hunie a Kraes ke ii'o susu i laona manatamiu aani hiiwalaimolinge aana. No ko eitanaie talamiu uri manata-diananga a Kraes huni'omu ke ne'i imi-imine mauringe i'omu hunie omu ke uure ma'uta'a. ¹⁸ Na no ko eitanaie a God hunie uri ahutemi loko-loko pe'ie ahutana mo iinoni a God, omu ke mani to'o aana nanamanga huni sai diana aana manata-diananga a Kraes, uri e tohungei peine, na e tohungei tewa, na e lae i lengi oto hiito'o, na e tohungei kokoro. ¹⁹ Nga iini e sa'a sai diana aana ike ahutana walu ola i sulie manata-diananga a Kraes hunie, ta'e no ko eitanaie talamiu uri omu ke sai diana aana manata-diananga a Kraes huni'omu. Urine nge omu kei honu aana nanamanga na tolahana a God. ²⁰ Pe'ie nanamanga a God i lalo aaka, a God e sai esuie walu ola e liutaa lo'u aana ta'ena nga ola kie sai sukua wa lo'onga'inie. ²¹ Oto no ko eitanaie uri mwala ke ha'amanikulu'aa God haahie soihaada'inge ingeie na aena aana a Jisas Kraes oto di, oto di. Ke urine oto.

4

Soihaada'inge E Ii'o Ruru To'ohuu Aena Aana A Kraes

¹ Ineu mwane nge nou ii'o i laona nume ni ho'o haahie uri no ko esu nana Aalaha, no ko unue oto huni'omu uuri. Omu ke ii'o oodota'i i sulie tolahai iinoni nge e malisine mo iini nge a God e soire hunie kire ke ne'ie mo iinoni ingeie. ² Omu ke ha'amwai-mwei'a'omu tarau, na omu ke toli rako pe'ie mwala. Omu ke saemamae mola, na omu ke haata'inie manata-diananga i'omu huni'omu heiliu aani sae'aasilana nga moi taa kire dau hu'isi'omu eeni. ³ Omu ke asu a'aila'a aani eri'apasilana mola uri omu ke

mani ne'ie mola ta'a-ta'a mei sae, oto mala Li'oa Maa'i e asuie ka'u eemi
 oto aana maholo e niie hanuelamanga huni'omu uri hunie omu ke ii'o ruru
 diana. ⁴ Ikie ta'a-ta'a mei sape mola, na kie mani to'o aana mola ta'a-ta'a
 Li'oa Maa'i i lalo aaka, na kie ko meni maa'oohi susuto'o mola hunie ta'a-ta'a
 haiholota'inge, nge a God e haiholota'inie hunie ahutaka maholo e soikie
 mai i saana. ⁵ Kie mani to'o aana mola e ta'a-ta'a Aalaha, na e ta'a-ta'a tala
 mola aani hiiwalaimolinge, na e ta'a-ta'a loto-maa'inge mola. ⁶ Kie ko meni
 paalahea mola e ta'a-ta'a God, aana ingeie oto Aamana ahutaka. Ingeie e
 paine haahie ahutaka, na ko meu-meuri i lalo aaka huni esuie nga taa ko
 sare asuie mai i laona walumalau.

⁷ Na hunie ahutaka oto ta'ingelu a Kraes e ha'a-adokie oto aani niinge i
 sulie manata-diananga ingeie hunikie. ⁸ Mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri,
E tapolie mo maelonga ingeie, e si tola mauri aada maholo e tahela'i ta'au
aana leu e lae oto i Lengi, nge e si ha'a-adoa mo iinoni ingeie aani niinge.
Sam 68:18

⁹ ?Ha'alaa, nga taa ni lo'onga'inge aana "E tahela'i"? Lo'onga'inge aana
 mola uri hola'ina'o e siho mai laona walumalau aela ienini. ¹⁰ Oto iini
 nge e siho mai ngeena, e tahela'i lo'u mola ta'au i Lengi. E tahela'i ta'au
 lo'u liutaa aana ta'ena nga leu ta'au i Lengi, na ko ii'o oto ta'au uri hunie
 ke aalaha haahie ta'ena nga ola. ¹¹ Na ingeie oto e niie mo niinge hunie
 soihaada'inge ingeie, aana e lio hilisie nga mo iini huni ne'i hurula'aa, na
 nga mo iini huni ne'i propet, na nga mo iini huni taroha'inie Tataroha
 Diana, na nga mo iini huni lio i sulie soihaada'inge, na nga mo iini
 huni ha'a-uusulie mwala. ¹² E asuie urine hunie ahutana mwala maa'i
 ingeie ke mani ii'o aakau huni pe'i-pe'ire hailiu, na hunie sapena Kraes
 ke a'aila'a. ¹³ Aana saena hunie kie ke ne'ie ta'a-ta'a iinoni aena aana kie
 mani hiiwalaimoli aana Kalena God, na kie mani sai diana aana. Na hunie
 kie ke ne'i rato aana tolahana Kraes, na hunie kie ke ha'a-ahue ta'ena nga
 tolahana nge kire ka'a sada ue i sulie tolahana.

¹⁴ Oto kie sa'a ii'o ike lo'u mala mo mwela nge kire sai oolisie
 hiiwalaimolinge ikire tarau aana kire ko pwaarongo i sulie ta'ena nga ha'a-
 uusuli nge ko eeroa mwala pe'ie mo pwelonga ikire takoie mo tala aela.
 Mo mwela urine, kire urihana mo naho nge ooru ko ooruhe'ini'i heiliu.
¹⁵ Ta'e ikie, aana kie manata diana hunie mwala, kie ke ere mola aana
 walaimolinge. Urine kie ke paine mola pe'ie ta'e-ta'ena nga tolahana diana,
 na kie ke lado to'ohuu pe'ie a Kraes. Ingeie oto pwauke nge kie mani lado
 aana, ¹⁶ na ingeie oto ko konie ta'ena nga sasarai ola aana tohungana leu
 talana, na ko hele ma'uta'a aana mei sape ngeena. Oto maholo mo sasarai
 ola aana ko esu diana aana mo eu'esunge hai aopa'i ikire, nge mo ladoha
 kei a'aila'a na kire sai pe'ie lo'u ngaeta mo sasarai ola. Oto ahutana mei
 sape laku ngeena kei awaa, na kei lae pe'i peine lo'u, na kei honu mola
 aana manata-diananga.

Mauringe Haalu Aana Kraes E Aopa Lo'u Liutaa Mwaanie Mauringe
Lalahu'e

¹⁷ Aana satana Aalaha, no ko unue oto huni'omu uri omu ke su'uri ii'o
 lo'u mala mwala nge kire ka'a hiiwalaimoli ike aana God. Mo lo'onga'inge
 ikire mo ola mwaakule mola. ¹⁸ Saeda e rodohono oto to'ohuu, na kire ka'a
 saie ike nga ta'a-ta'a mei ola. Kire ii'o ha'ataulie mau-meuringe to'ohuu nge
 a God e niie, aena aana kire tohungai pu'o, na kire ii'o ni saehaunge oto
 mola. ¹⁹ Kire ka'a tohungai sai masa ike, na kire ko talei deu ta'ewau mola,
 na kire saeto'o aana mola ta'ena nga mo tolahai ola aela.

²⁰ Ta'e ha'ananaulemiu i sulie a Kraes e ka'a lae ike aana mo tolahai
 ola urine. ²¹ A Jisas oto walaimolinge, na omu rongo diana aana oto mo

laladonga i sulie, na ha'ananaulemiu e lae oto aana mo ola to'ohuu i sulie. ²² Oto omu ke toli'aasie oto tolahai ola aela lalahu'e nge omu lae-lae i sulie ka'u aana mau-meuringe lalahu'e i'omu. Aana tolahai ola ngeena e sai waeli'omu mola, aana ko heri hunie mola aelanga, na mo heri-huninge ngeena kire ko ha'apweu'omu oto to'ohuu. ²³ Lo'onga'inge i'omu na manatamiu ke tohungei ne'i ola haalu oto. ²⁴ Na omu ke ii'o oto aana tolaha haalu nge a God e asuie huni lae i sulie tolahana maraana. Omu kei ii'o urine, nge omu ke si haata'inie mau-meuringe to'ohuu nge e oodota'i na e maa'i.

²⁵ Oto omu ke toli'aasie tolahai ola ni eeronga, na omu ke mani ere to'ohuu mola huni'omu heiliu, aena aana ahutaka kie mani ne'i sasara'i ola mola aana ta'a-ta'a mei sape. ²⁶ Mala uri o ko saewasu, mwaanie o toitoliaasie saewasunge i'oe e da o esuie nga mei ola aela.† Na mwaanie omu sae-saewasu lae hule aana sato kei suu aana hai dinge ngeena. ²⁷ Mala uri o ko saewasu tewa urine, nge o ko taha maa hunie a Pwelu Eero-eero ke waelie mau-meuringe i'oe. ²⁸ A tei iinoni ko peli-peli, ke toli'aasie oto tolahai ola aela ngeena na ke aehotaa lo'u asunge diana. Ke asuie nga mo ola diana aana nimana, hunie ke to'o aana mo ola huni pe'ie mo iini kire maitale.

²⁹ Omu ke su'uri unu-unue mo wala aela, ta'e omu ke unu-unue mo wala nge kire malisine maholo ngeena huni pe'ie mwala. Aana taungei erenga urine, e sai ha'adiana'aa mo iini nge kire ko rongoa. ³⁰ Omu ke su'uri ha'asaehuu'aa Li'oa Maa'i a God, iini nge a God e niie namiu domana uri nga ha'a-ara huni haata'inie uri ingeie e to'o aamiu, na uri aana Dinge Ooreta kei luhesi'omu ta'ingelu mwaanie ooraha'aa. ³¹ Omu ke toli'aasie ta'e-ta'ena nga tolahai ola ni looha'i roro'anga, na ni ngiduupunge, na ni saewasunge. Na omu ke toli'aasie ta'ena nga teanga aela, na ni eeronga huni waelie nga iini, na omu ke toli'aasie no'one ta'ena nga mei hiinge huni waelie ngaeta iinoni. ³² Ta'e omu ke to'o aana mei saemamae na omu ke aamasi'omu heiliu, na omu ke sae'aasi hunie ta'ena nga iinoni mala a God ko sae-sae'aasi huni'omu i tehula'ana a Kraes.

5

Kie Ke Ii'o Oodota'i

Aana Ikie Mwala Aana Raa-raa

¹ Mala mo mwela ko heimaanie mo aamada, nge i'omu no'one omu ke haimaanie Aamamiu i Lengi, nge e tohungei manata diana hiito'o huni'omu. ² Manata-diananga oto ke paine i laona mau-meuringe i'omu, mala a Kraes e manata diana hunikie na e toli'aasie maraana hunie ke mae honotaka. Maenga ingeie hunikie e urihana nga uunu-olanga huni ta'aasie ooraha'aa ikie, na a God e ilenimwa'e oto liutaa haahie, mala iinoni ko ilenimwa'e haahie dango wau-wesu nge e tohungei wesu mangoni. ³ Oto aeni-olanga pe'ie nga iinoni, wa ta'ena nga masinge lo'u urine, wa saehanalilana to'o-to'olana ngaeta mwala, e ka'a tohungei adongamiu ike. Omu ke ii'o ha'ataulie mola ta'ena nga ola urine, hule aana nga iini ka'a sai kele siho aamiu aana nga mei ola urine, aana i'omu mo iinoni a God. ⁴ Na e ka'a adona ike no'one uri omu ke talei unu-unue mo wala aela, wa

† **4:26** 4:26 Ngaeta mo maholo kie ko saewasu e ka'a ne'i ooraha'aa ike. Mala uri kie ko saewasulie mei ola e tata'ala na e uure honosie tolahana a God, na kie ka'a oolisie aelanga ngeena pe'ie mei ne'isaenga takalo, nge e ka'a ne'i ooraha'aa ike eena. A Jisas e ka'a kele ooraha'aa ike aana nga ta'a-ta'a maholo, ta'e Mak 3:5 e unue a Jisas maraana na e saewasulie mo Parise aena aana saeda e hau mola.

mo erenga ni pweu, wa mo ha'a-eeronga aaela. Ta'e nga taa e malisine uri omu ke ere i sulie oto, huni paalahea mola a God. ⁵ I'omu, omu saie oto maraamiu uri mwala nge kire ko talei deu ta'ewau mola pe'ie ta'ena nga iinoni, na kire ko lae pe'i esuie mola ta'ena nga ola aaela urine, kire ka'a to'o aana ike nga leu talada i laona mauringe nge a Kraes na a God kirerue ko aalaha haahie. Na e urine no'one hunie mo iini nge kire ko talei sae-saehanalie mola to'o-to'olana ngaeta mwala, aana mo iini urine kire ko paloa mola mo god eero-eero ni ngeena.

⁶ Omu ke su'uri toli'aasie nga iini ke ha'apweu'omu uri mo ola ngeena kire kohi mola, aana a God kei saewasulie mwala nge kire ka'a sai tola i sulie, na kei ha'aloire haahie kire ko esuie mo ola urine. ⁷ Oto omu ke su'uri tekuhie mwala urine. ⁸ Hola'ina'o i'omu maraamiu omu o'o'o ka'u no'one i laona rodohono, ta'e aena aana omu ne'i iinoni oto a Aalaha, oto omu ii'o oto i laona raa-raa. Oto omu ke dau diana oto mala mwela aana raa-raa, ⁹ aena aana tolahana raa-raa nge e sai da ta'ena nga ola ke lae diana, na ke oodo, na ke to'ohuu. ¹⁰ Na omu ke dau aahonga huni lio saie walu ola nge a Aalaha e saeto'o aani. ¹¹ Omu ke su'uri esuie mo ola aana rodohono nge kire ne'i ola aaela. Ta'e omu ke haata'inie mola aana mwala uri tolahai ola ngeena e ka'a kohi ike. ¹² Walu ola nge kira haitohe kire ko esu mumuni eeni, ma'alana uri kie ke ere lo'u i sulie, ta'e e ne'i ola ni masanga oto ni ngeena. ¹³ Ta'e maholo raa-raa ko sinelie nga mei ola, nge mwala ke si lio saie mei ola ngeena e uri taa, aana raa-raa e si haata'inie oto. ¹⁴ Oto omu ke ha'a-ha'asinie mwala aana tolahai ola diana hunie kire ke haimaani'omu na kire ke aali'u lo'u mwaanie rodohono hunie kire ke ne'ie raa-raa oto no'one mala i'omu. Aena urine ka'u nga iini e ere uuri, "Omu ke lio oto, mo iini omu sai ma'ahu. Omu ke lio oto mwaanie maenga, hunie a Kraes ke si raangi'omu."

¹⁵ Oto omu ke lio talamiu aana ii'onga i'omu. Omu ke su'uri o'o'o oto mola mala mwala e pu'osasu, ta'e omu ke ii'o oto mala mwala e saenanau. ¹⁶ Omu ke asu diana aana ahutana mo kele maholoi sato omu to'o aani ngeena, aena aana maholo ienini, maholo oto aana aaelanga ni ngeena. ¹⁷ Omu ke su'uri pweu, ta'e omu ke lio saie nga taa nge a Aalaha e saeto'o aana omu ke asuie. ¹⁸ Mwaanie omu ha'apweu'omu aana wai ni pweunge, ola e sai waeli'omu, ta'e omu ke honu mola aana Li'oa Maa'i. ¹⁹ Urine maholo omu ko meni loko tararuru, omu ke ha'asusue saemi heiliu aana omu ko kanalie mo kana maa'i, na mo kana ni lahenga, na mo kana nge Li'oa Maa'i e nii'i mei. Na omu ke kana no'one ni lahea Aalaha aana ahutana saemi. ²⁰ Na omu ke paalahea God Mama'a tarau haahie ta'ena nga ola aana satana Aalaha ikie a Jisas Kraes.

Poru Na Hu'e Ke Ha'ama'u Hunirerue Hailiu

²¹ Na lo'u aena aana omu meni ne'isae paine aana Kraes, nge omu ke mani deu-deu i sulie ne'isaenga i'omu heiliu oto no'one. ²² I'omu mo hu'e, omu ke dau i sulie ne'isaenga mo poro i'omu oto mala omu sai deu i sulie ne'isaenga Aalaha ikie. ²³ Aana mo poro i'omu, ikire oto kire ko lio i sulie'omu mala pwaune iinoni ko lio i sulie sapena, na mala a Kraes no'one ko lio i sulie soihaada'inge nge e ha'a-uurie oto. ²⁴ Na oto mala soihaada'inge ko lae i sulie a Kraes, oto i'omu mo hu'e, omu ke mwa'e-mwa'e ni lae i sulie mo poro i'omu no'one urine.

²⁵ I'omu mo poro, omu ke manata diana hunie mo hu'e i'omu oto mala a Kraes e manata diana hunie soihaada'inge. Aana e urine ka'u, a Kraes e toli'aasie maraana hunie ke mae huni pe'ie soihaada'inge ²⁶ hunie uri soihaada'inge ke ne'i iinoni maa'i a God. E ha'arere'ara urine aana maholo

e lotohire aani wei, aena aana kire hiiwalaimoli aana walana. ²⁷ A Kraes e asuie walu ola urine hunie maholo kei toolea mai soihaada'inge i sapena maraana, uri soihaada'inge ke tohungai lio manikulu'e, na uri e ka'a to'o aana nga ta'a-ta'a kele mei ola ke aela aana, ta'e ke oodota'i mola ta'ingelu. ²⁸ Oto i'omu mo mwane, e urine no'one, omu ke manata diana hunie mo hu'e i'omu oto mala omu manata diana hunie sapemiu maraamiu. Maholo nga mwane ko manata diana hunie hu'e ingeie, ko manata diana oto no'one hunie maraana. ²⁹ Omu meni saie uri nga ta'a-ta'a iini e sa'a sare waelie ike sapena mola maraana. !Ha'ike! Ta'e nga iini e sai lio i suli diana aana mola sapena pe'i ngeulaa na walu ola lo'u e adona. A Kraes ko lio diana i sulie soihaada'inge urine no'one, ³⁰ na ikie oto mo sasarai ola aana sapena Kraes. ³¹ Leune e sada pe'ie nga taa mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Mwane ke oopa oto mwaanie aamana na nikana, na ke ii'o ruru oto pe'ie hu'e ingeie, na kirerue kei ne'ie oto ta'a-ta'a iinoni.* *Jenesis 2:24* ³² Mei lo'onga'inge kokoro e ii'o mumuni i leune, na nou lio saie uri ko ere ni aalahuunge i sulie a Kraes na soihaada'inge ingeie. ³³ Ta'e mo wala ngeena e uure no'one huni'omu. Oto ta'e-ta'ena nga poro ke manata diana hunie hu'e ingeie mala ko manata diana hunie sapena maraana, na ta'e-ta'ena nga hu'e ke ha'ama'u aana poro ingeie.

6

Mo Mwela Ke Tola I Suli,

Na Mo Mama'a

Ke Toli Rako Pe'ire

¹ I'omu mo mwela, e tohungai diana uri omu ke tola i sulie mo aamamiu na mo nikemiu, aana ikire oto a Aalaha e ne'ire haahi'omu. ² Eetana nga Ha'atolanga nge haiholota'inge e lae no'one pe'ie, e unue uuri, *O ke ha'ama'u aana aamamu na nikemu,* ³ *hunie walu ola ke si diana huni'o na hunie o ke si ii'o tewa aana walumalau.* *Eksodas 20:12*

⁴ Huni'omu mo mama'a no'one, omu ke toli rako pe'ie mo mwela i'omu na mwaanie omu talei ha'a-ha'asaewasuli'ara. Omu ke lio i suli diana aada mola, na omu ke ha'a-uusulire mola i sulie tolahana a Aalaha.

Mo Mwane Au'esu Ke Asu Diana, Na Mwaanie Mo Poro Paine

E Ha'ama'usire

⁵ I'omu mo koni-konihe, omu ke tola i sulie mo poro paine i'omu mei welumalau, na omu ke ma'ute'inire pe'i ha'ama'unge aada. Na omu ke tola i sulire oto mala omu ko tola i sulie a Kraes pe'ie mei sae to'ohuu. ⁶ Mwaanie omu totola i sulire mola aana maholo kire ko lio-lio uri hunie omu ke ha'a-olara mola. Ta'e omu ke dau aahonga oto tarau huni esuie nga taa a God e saeto'o aana, aena aana i'omu mo koni-konihe a Kraes. ⁷ Omu ke ile-ilenimwa'e mola haahie asunge i'omu, aena aana omu ka'a asu ike mola nana mo iinoni, ta'e omu ko esu nana Aalaha ikie. ⁸ Omu ke dau diana urine aana omu saie oto uri Aalaha Paine ikie ngeena ni kei waaie ahutana mo iini ko esu diana, ma'alana nga koni-konihe wa nga iini e ka'a ii'o ike i mamalutana nga iini.

⁹ Na i'omu mo poro paine, i'omu no'one omu ke lulu i sulie tolahai ola diana hunie mo koni-konihe i'omu. Mwaanie omu ha'ama'usire, ta'e omu ke aamasito'o aana uri i'omu na mo koni-konihe i'omu ngeena, omu meni to'o aana mola ta'a-ta'a Aalaha. Na ingeie, e ii'o mola ta'au i Lengi, na e ka'a sai rara haahie ike mola nga iini.

Kie Ke Ooho Honosie

A Pwelu Eero-eero Pe'ie

Mo Reisinge A Li'oa Maa'i

¹⁰ Oto ta'a-ta'a mei ola no ko sare unue lo'u. Omu ke uure ma'uta'a pe'ie a'aila'anga a Aalaha nge omu lado oto pe'ie, aana ingeie oto e to'o aana nanamanga e paine liutaa. ¹¹ Omu ke ho'osie mo talo hai aaopa'i i'omu nge a God e nii'i namiu, hunie omu ke si melisine uure-honosilana mo oala'inge aaela a Pwelu Eero-eero. ¹² Aana kie ka'a ooho ike honosie mo iinoni, ta'e kie ko ooho honosie mo li'oa aaela, na mo aalahanga aana mo li'oa tata'ala, na mo nanamanga aana rodohono, na ta'ena nga iini aana mae a Pwelu Eero-eero. ¹³ Oto omu ke ho'osie mo talo hai aaopa'i nge a God e sai nii'i ngeena. Aana urine nge omu sai uure honosie maelonga ngeena, ma'alana nga taa lo'u ke lae mai huni seuni'omu. Na omu sai heiseuni mola lai hule i ha'amangolana, na omu sai uure a'aila'a mola tarau. ¹⁴ Oto omu ke uure aakau. Omu ke ho'osie oto walaimolinge mala roroto'oni i'omu, na omu ke to'oni oto haahi'omu aana oodo-oodonga mala to'oni ni oohotaa nge ko kineta'inie sae. ¹⁵ Omu ke ii'o aakau huni taroha'inie Tataroha Diana i sulie hanuelamanga pe'ie a God, aana urine domana uri omu ho'osie oto mo ho'oahaahiae i'omu. ¹⁶ Na omu ke hele-hele aana hiiwalaimolinge aana a Jisas mala talo honosie mo oomo aani dunge nge a Pwelu Eero-eero ko uu'ile'ini'i mei. ¹⁷ Omu ke ho'o-ho'osie no'one ha'a-uuringe a God mala paraimaa ni oohotaa haahie pwaumiu, na omu ke hele aana walana God mala omu hele aana naihi nge a Li'oa Maa'i e niie mai. ¹⁸ Na omu ke aarenga'i tarau na omu ke suke aana a God hunie ke pe'i'omu i suli maholo. Na omu ke ii'o aani aarenga'inge aana nanamanga a Li'oa Maa'i. Oto omu ke lio-lio diana, na mwaanie omu toitoli'aasie aarenga'inge tarau talana ahutana mo iinoni a God.

¹⁹ Na omu ke aarenga'i no'one talaku, hunie a God ke niie mo wala huni taroha'ini'i hunieu. Mala uri kei lae urine, nge nou sa'a ma'u ike maholo ne kei taroha'inie Tataroha Diana nge e ii'o mumuni ka'u mwaanie mo iinoni ni welumalau. ²⁰ Ineu i laona nume ni ho'o aana maholo ie aena aana nou taroha'inie Tataroha Diana ngeena mala mwane au'esu oalana a God. Oto omu ke aarenga'i talaku mwaanie uri nou me'u ni taroha'i lo'u.

Mei Wala Ooreta A Pol

Hunie Mo Epesas

²¹⁻²² No ko uusunge'inie wau a Tikikas i seemiu hunie ke ha'arongo'omu aana mo ola i suli'emeelu. Ingeie tohungai malahukaelu to'ohuu, aana ingeie ngaeta mwane au'esu diana aana asunge a Aalaha ni ngeena. Oto a Tikikas nge ke si ha'arongo'omu aana mo tataroha i sulieu na ke ha'adodoa saemiu aana walana.

²³ Maeni eesiku maa'i, no ko eitanaie a God Aamaka na Aalaha ikie a Jisas Kraes, hunie ke asuie hanuelamanga, na manata-diananga pe'ie hiiwalaimolinge ke paine lo'u eemiu. ²⁴ Na no ko eitanaie a God no'one uri ke haata'inie hahu'ana manata-diananga ingeie huni'omu, mo iini nge manata-diananga i'omu hunie Aalaha ikie a Jisas Kraes e ka'a sai mou-mou ike aana ta'ena nga maholo.

Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Pilipae

?A tej ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini aana eetana nga maholo mo Rom kire tapolie aana e taroha'inie a Jisas. A Pol ngaeta poro paine haahie soihaada'inge na kire tohungei ha'aletehie i tehula'ana Tataroha Diana ko taroha'inie, ta'e ma'alana e urine, uusu-uusu a Pol ie e haata'inie ilenimwa'enga paine na noruto'onga a Pol aana Jisas Kraes. A Timoti e ii'o no'one pe'ie a Pol maholo e uusue uusu-uusu ienini.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

Uusu-uusu a Pol ie, uusulana e lae hunie soihaada'inge aana huilume i Pilipae. Soihaada'inge ngeena, eetana nga soihaada'inge nge a Pol e ha'a-uuresie aana po'o ni henue i Masedonia i laona aalahanga ni Rom. Mo iini hunge aana mo Pilipae ikire mo ramo na kire ii'o toli oto mwaanie mae ni Rom. Oto kire ko saemango aana ikire mo iinoni aana aalahanga ni Rom, aana lio i sulinge mo mwane paine ikire e ka'a lae ike mola i sulie saeda, ta'e ko lae oto i sulie mo ha'atolanga. Leesie Palonga 16:21 na Pilipae 3:20-21.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Mo Rom kire ko deu rarahie a Pol ke ii'o ni ho'o i Rom i laona ngaeta nume ko waa-waaie suli waro-warō. E waaie urine aana maholo ko maa-maa'oohie mei wala mwaanie mo mwane lei-lei uri kire ke toli'aasie, wa kire ke lei maesie, wa nga taa lo'u kire kei unue. A Pol e ii'o urine na mei niinge uure aana mo Pilipae e hule aana. Mo Pilipae kire ko tohungei pe'ie a Pol oto tarau, aana kire ko nii-nii hunie ma'alana e ii'o pe'ire wa ha'ike.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol ko uusu-uusu huni paalahera mo Pilipae haahie mei niinge ikire nge e si hule aana maholo e ii'o ni ho'o ngeena. A Pol e paalahera haahie niinge ikire ngeena, na e uusue no'one hunire uri hunie saeda ke susu pe'i noruto'onga mola. Ma'alana mo mwane lei-lei ko lei maesie a Pol wa ha'ike, ta'e mo Pilipae ke uure ma'uta'a mola. A Pol e unue no'one uri kire ke haimaanie tolahana a Jisas aana e maneko, na e ha'a-aamasito'ora lo'u aana walu ola diana aana maurihe haalu kire to'o aana i tehula'ana kire ii'o ruru pe'ie a Kraes. Maurihe haalu ngeena, mei niinge oto uure mwaanie a God hahaiteli. Kire hele oto aana maurihe haalu ngeena aena aana kire lulu i sulie a Jisas, na ka'a ike aena aana kire lulu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

ilenimwa'enga, ha'amwai-mwei'anga, ii'o-rurunge pe'ie a Kraes, paalahenga, saemangonga

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Pilipae 1:21, Na pwau nge e ere diana liutaa i sulie ha'amwai-mwei'anga nge Pilipae 2.

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie mo Pilipae

(1:1-11)

Mo aato-hononga e rau aana a Pol, e ka'a asuie ike uri a Pol ke saehuu.

(1:12-26)

Kira hiiwalaimoli ke haimaanie tolahana a Jisas.

(1:27—2:18)
A Timoti na a Epapodaetas kirerue ko oala'i ni lae i maatolie mo Pilipae.

(2:19-30)
Kira hiiwalaimoli ke haimaanie tolahana a Pol, na kire ke asu a'aila'a nana a Kraes.

(3:1—4:9)
Mei wala ni saediananga ooreta

(4:10-23)

¹ Saediananga mwaanieu a Pol na a Timoti, e ro koni-konihe a Jisas Kraes hunie ahutemi mwala nge omu hiiwalaimoli aana Jisas Kraes, nge omu ii'o wau aana huilume i Pilipae, na no'one hunie mo na'ohai mwane i'omu haahie soihaada'inge, na mo iini aani heirareta'inge i laona soihaada'inge. ² Mere ko eitanaie a God Aamaka na Aalaha ikie a Jisas Kraes uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

A Pol E Aarenga'i Pe'i Paalahenga Haahie Mo Pilipae

³ No ko paalahea God ineu mola tarau aana ahutana maholo no ko lo'onga'ini'omu. ⁴ Na aarenga'inge ineu talamiu no ko aarenga'i taraure'i pe'i ilenimwa'enga. ⁵ Aena aana omu ko pe'i diana aaku i laona asunge aana Tataroha Diana, uure oto wau aana maholo omu aehota hiiwalaimoli aana hule mai si'iri. ⁶ Na nou noruto'o uri a God nge e aehotaa mei esunge diana i laona mauriha'amiu, kei lae pe'i esu tara'asi oto urine i lalo aamiu, lai hule aana hai dinge a Jisas Kraes kei ooli lo'u mei.

⁷ Lo'onga'inge ineu eemiu e paine liutaa. Na e malisine oto no'one ne ke hii urine aamiu, aena aana omu ko pe'ieu aana asunge nge a God e niie hunieu. Asunge ngeena huni haata'inie Tataroha Diana uri mei ola to'ohuu hunie mwala ke CAF - hiiwalaimoli aana. Na omu ko pe'ieu suli maholo, uure oto mai na nou ka'a lae ue i nume ni ho'o, lai hule aana ineu oto i nume ni ho'o si'iri ie. ⁸ A God e saie uri no ko tohungesi sare leesi'omu aena aana nou manata diana huni'omu mala a Jisas Kraes e manata diana huni'omu.

⁹ Na no ko eitanaie a God talamiu hunie manata-diananga i'omu ke paine lo'u liutaa, na omu ke honu eeni saenanaunge hunie lio sai-olanga diana. ¹⁰ No ko eitanaie a God urine hunie omu ke lio hilisie tohungesi tala diana. Urine nge omu ke si ii'o rere'a na oodota'i hule aana hai dinge nge a Kraes kei ooli lo'u mei. ¹¹ Oto omu ke si honu aana hue-huana oodota'inge nge a Jisas Kraes maraana ha'alaa ko niie, aani esuilana mo ola diana hunie mwala ke ha'amanikulu'aa God pe'i paalahelana haahi'i.

Mo Aasanga Ko Pe'ie

Tataroha Diana Na Aena Leune

A Pol E Ilenimwa'e Mola

¹² Maeni eesiku, nou saeto'o aana omu ke sai diana aana uri sapesalunge ineu i nume ni ho'o ie e kahi taane mola, aena aana leune mone, mwala hunge kire ko si rongoa Tataroha Diana. ¹³ Aana ahutana mo ramo nge kire ko kakakali i leu aana nume paine a inemauri, na ahutana mwala kire ii'o i leu, kire mani saie uri nou ii'o i nume ni ho'o aena aana ineu koni-konihe a Kraes. ¹⁴ Na lo'u, ii'onga ineu i nume ni ho'o ie, e ha'asusue mwala hunge aana mwala e hiiwalaimoli aana Kraes, uri hunie kire ke a'aila'a na mwaanie kire ma'u huni laeliwala aana Tataroha Diana.

¹⁵ Si'ue, ngaeta mo iini aada kire ko laeliwala i sulie a Kraes aena aana kire ko upwesieu, na kire ko sare paine liutaa aaku i laona soihaada'inge.

¹⁶ Ta'e ngaeta mo iini taane kire ko laeliwala i sulie a Kraes aani lo'onga'inge

diana takoie asunge ngeena aena aana kire manata diana hunieu. Kire saie uri a God e saeto'o aana oto ne ke haata'inie Tataroha Diana aana mwala uri ola to'ohuu. ¹⁷ Ta'e mo iini nge kire ko taroha'inie a Kraes aani sae aaelanga, kire ko te'urine mola aena aana kire ko ha'apaina'ara mola maraada, na kire ne'isae mola huni esuie aasanga hunieu maholo nou ii'o i nume ni ho'o. ¹⁸ Ta'e ahutana mo olana kire ka'a roro'a ike. No ko tohungēi saemango mola ni rongoa uri laeliwalanga aana a Kraes ko lae, ma'alana uri ko si lae i sulie lo'onga'inge takalo ikire maraada, wa taane i sulie nga tala oodo.

Iau, na ne kei ilenimwa'e no'one, ¹⁹ aena aana nou saie uri, mwaanie aarenga'inge i'omu talaku na mwaanie pe'inge aana Li'oa Maa'i a Jisas Kraes, a God kei luhesieu taane mwaanie nume ni ho'o ie. ²⁰ Nou tohungēi ne'isae paine taane aana uri ne ke a'aila'a huni ha'amanikulu'aa a Kraes aana ahutana mo ola no ko deu-deu'i. Aana saeku uri ne ke lae tara'asi mola oto mala no ko eu'esuie tarau, mwaanie uri nou masa i maana a Kraes aana ta'ena nga maholo. Saeku ke urine ma'alana uri ne ke mauri ke'u wa ne ke mae lo'u. ²¹ Ineu, nou lo'onga'inie uri mala no ko meu-meuri ue, na ne kei esu liutaa mola ue nana a Kraes. Na mala uri no ko mae oto, na e si diana lo'u liutaa eena aena aana ne kei ii'o oto pe'ie a Kraes ta'au i Lengi. ²² Nou ka'a saie oto uri leu uri taa ne kei lio hilisie. Aana nou sare mauri ue hunie ne ke asu ke'u nana a Kraes. ²³ E ro mei ola nge saeku ko eune i sulii, uri ne ke mae mola hunie ne ke ii'o pe'ie a Kraes, aena aana tohungēi leu diana nakue otona, ²⁴ ta'e e diana no'one uri ne ke su'uri mae ka'u, hunie uri ne ke pe'i'omu. ²⁵ Nou sai diana aana uri kei urine oto to'ohuu. Na nou saie oto uri ne kei ii'o mola ue pe'i'omu, hunie ne ke ha'asusue hiiwalaimolinge na ilenimwa'enga i'omu. ²⁶ Hunie uri maholo ne kei ooli lo'u mei seemiu, na omu ke paalahea Jisas Kraes oto liutaa haahieu.

²⁷ Oto ma'alana uri ne ke lae lo'u mei leesi'omu wa ha'ike, ta'e tolahamiu ke oodo oto malisine Tataroha Diana a Jisas Kraes. Na nou sare rongoa uri omu ke mani esu loko-loko taane pe'ie ta'a-ta'a mei sae aani helinge honosie mo iini ko sare dau tekela'inie hiiwalaimolinge aana Tataroha Diana. ²⁸ Omu ke su'uri me'ute'inie mo maelonga i'omu, ta'e omu ke uure a'aila'a, hunie ke haata'inie aada uri a God ni kei ha'a-uuri'omu, na kei ha'aloire. ²⁹⁻³⁰ I'omu, omu ko ooho oto aana ta'a-ta'a taungei oohonga nge omu leesie nou ooho-ooho ka'u aana i na'o, na omu ko rongoa no ko ooho-ooho ue aana maholo ie. Omu ko ooho urine aana a God e ha'ama'u eemiu, aani lio hilisilemiu huni hiiwalaimoli aana a Kraes, na oto liutaa huni sapesalu i tehula'ana.

2

Kie Ke Ha'amwai-mwei'akie

Mala A Kraes

¹ Nou saie uri ii'o-rurunge i'omu i lalo aana a Kraes ko ha'a-a'aila'a'omu, na manata-diananga ingeie ko ha'asusu'omu. Na nou saie no'one uri omu to'o aana Li'oa Maa'i pe'i'omu, na omu manata diana huni'omu heiliu pe'i aamasilana mo iinoni. ² Na aena urine, no ko eitanai'omu uri hunie omu ke ne'ie ta'a-ta'a mei sae, na omu ke mani manata diana huni'omu heiliu. Mala omu kei te'urine, nge ne kei tohungēi ilenimwa'e oto liutaa haahi'omu. ³ Na omu ke su'uri da nga mei ola huni ha'apaina'a'omu na huni tooha'ini'omu haahie. Ta'e omu ke ha'amwai-mwei'a'omu, na omu ke lo'onga'inie uri ngaeta mwala kire roro'a liutaa aamiu. ⁴ Omu ke su'uri lo'onga'i mola i

sulie nga taa omu saeto'o aana maraamiu, ta'e omu ke lo'onga'i no'one i sulie nga taa e diana hunie ngaeta mwala. ⁵ Tolahamiu na ahutana lo'onga'inge i'omu ke mani sada oto mala lo'onga'inge na tolachana a Kraes.

⁶ Aana ingeie e pwani ne'i God oto uure mai, ta'e e ka'a sare tola hiito'o ike aana mei ne'isaenga ngeena i sapena, uri ingeie e sada mola pe'ie a God. ⁷ Oto ingeie maraana e toli'aasie ahutana walu ola huni haata'inie painanga ingeie ngeena, na e si toolea tolaha ni koni-konihe i sapena aana e ne'i iinoni, na e ii'o oto mola mala ngaeta iinoni aana walumalau ie. ⁸ E ha'amwai-mwei'aa maraana, oto e tola i sulie ne'isaenga a God lai hule oto aana maelana i lengine po'u-po'u. ⁹ Aena ngeena, nge a God e si tahela'inie oto lo'u liutaa hunie leu ni ha'ama'unge i Lengi, na e niie satai ola ngeena hunie nge e lai peine lo'u liutaa aana ta'ena nga sata. ¹⁰ Na hunie ha'ama'unge aana satana a Jisas, ahutana mo ola mauri ta'au i Lengi na mo iini mei aano, na oto aana hanue mo iini e mae oto, kire kei meni pouruuru i na'ona. ¹¹ Na ahutada kire kei meni houle'inie oto uri a Jisas Kraes ingeie Aalaha haahie ta'ena nga ola. Na kire kei meni ha'amanikulu'aa satana God Aamaka.

Kie Ke Ne'i Raa-raa

Hunie Walumalau

¹² Aena urine, maeni eesiku, mala omu lae ka'u pe'i tola i sulie a God aana omu rongo hunie walaku maholo ineu ue pe'i'omu, omu ke hele susule'i aani lulu i sulilana walaku oto urine, oto liutaa aana maholo mala ienini nge nou ka'a ii'o ike pe'i'omu. Aana e roro'a to'ohuu uri omu ke mani me'ute'inie a God hunie omu ke asu a'aila'a huni ha'a-oaie leune a God e aehotaa, aana e ha'a-uuri'omu mwaanie ha'amotaahinge. ¹³ Aena aana a God ni ko esu i lalo aamiu urine, huni ha'amwa'e-mwa'e'omu, na hunie omu ke sai tola i sulie tolachana maraana.

¹⁴ Ta'e-ta'ena nga ola omu ko eu'esuie, omu ke au'esu oodo-oodo oto mola aana, mwaanie upwanga na haitelilinge haahi'i. ¹⁵ Na hunie omu ke ii'o oodota'i, na tolachamiu ke diana aana omu ne'i mwela maa'i a God oto, ma'alana omu ko o'o'o ue i matolana mo iinoni ni ooraha'aa na tolachada e popoli'ili'i. Ikire, kire ii'o i laona rodohono, na i'omu oto raa-raa hunire, ¹⁶ aani laeliwalanga nada aana mei wala nge e sai niie maurihe huu hunire. Na mala uri omu ko te'urine, nge ne kei tohungei ilenimwa'e aana hai dinge a Kraes kei ooli mei, aena aana ne kei saie uri nou ka'a huru mwaakule ike taane aana asunge ineu i matolamiu.

¹⁷ Na hiiwalaimolinge i'omu aana God, e urihana uuraa'inge nge niilana a lae hunie a God na ko ilenimwa'e haahie. Oto mala uri ingeie kei lo'onga'i ni iidu tarakonie maenga ineu no'one huni ha'a-ahue uuraa'inge aana hiiwalaimolinge i'omu, nge ne kei tohungei ilenimwa'e lo'u liutaa. Na saeku omu ke ilenimwa'e oto no'one pe'ieu haahie leune. ¹⁸ Oto mala nga mei ola urine kei reu eeku, nge omu ke ilenimwa'e mola pe'ieu.

A Pol E Sare Uusunge'inie

A Timoti Na A Epapodaetas

I Saana Mo Pilipae

¹⁹ Nou noruto'o uri e sa'a tewa ike taane i na'ona Aalaha ikie a Jisas kei ha'amwada'ue hunieu, huni uusunge'inie wau a Timoti i seemiu. Hunie ineu no'one ne ke hii kohi aani rongolana nga mo tataroha mwaani'omu. ²⁰ Aana a Timoti oto ta'a-ta'a iini e manata diana huni'omu no'one mala ineu, huni leesie uri mauringe i'omu ke lae diana. ²¹ Mo iini hunge, kire

ko talei lo'o-lo'onga'inire mola maraada, na kire sa'a lo'ohie ike mo ola i sulie tolahana a Jisas Kraes. ²² Ta'e omu lio saie oto asunge diana a Timoti, aana ko pe'i diana aaku aani laeliwalanga aana Tataroha Diana, mala e ro he'i-aamana ko esuie ta'a-ta'a mei esunge. ²³ Aena urine, ingeie oto ne kei tolana uusunge'inie wau i seemiu, aana maholo ne kei sai diana aana uri nga taa kei reu eeku i leu. ²⁴ Na nou hiiwalaimoli uri e sa'a tewa taane na a Aalaha ikie kei pe'ieu hunie ineu maraaku ne ke hule wau i seemiu.

²⁵ Na nou lo'onga'inie oto uri e malisine ne ke hola'i uusunge'inie oto wau a oaku Epaprodaetas. Aana ingeie oto mwane aasikaelu nge omu uusunge'inie mai huni pe'ieu, na mere asu tararuru oto nana God mala e ro ramo i laona oohotaa. ²⁶ A Epaprodaetas ko tohungei sare leesi'omu lo'u, na ko tohungei tolahi'e aana omu rongoa uri ko mweri hiito'o. ²⁷ Na e to'ohuu oto, aana e tohungei mweri hiito'o, hule aana e kara'i mae. Ta'e a God e aamasie, na e ha'a-uurie. Na ka'a ta'e ike ingeie hali'ite, aana a God e aamasieu no'one mwaanie uri saehuunge haahie maenga ingeie ke hite haahie lo'u ahutana saehuunge ineu. ²⁸ Aena urine no ko tohungei sare uusunge'inie oto wau a Epaprodaetas i seemiu, hunie omu ke ilenimwa'e lo'u aana omu kei leesie, na hunie ineu ne ke su'uri tolahi'e aana. ²⁹ Aena urine, omu ke takuhie pe'i ilenimwa'enga mala aasikaelu i lalo aana Kraes. Na omu ke ha'ama'u no'one aana mo iini mala ingeie. ³⁰ Aana ingeie e toli'aasie maraana, mala oto e kara'i mae i tehula'ana asunge a Kraes, hunie ke pe'ieu oolisi'omu, aana e aasa oto huni'omu huni pe'ieu aana maholona.

3

¹ Na ngaeta leu lo'u, maeni eesiku, omu ke ile-ilenimwa'e mola aena aana i'omu mo iinoni a Aalaha.

Oodo-oodonga To'ohuu E Ka'a Uure Ike Aana Mo Ha'atolanga, Ta'e Aana Lulu I Sulinge A Kraes

Ineu, nou sa'a weo ike huni ha'arongo'omu lo'u aana mo ola nge nou uusu'i ke'u huni'omu hola'i na'o. Aana mo olana ni kire kei kakalie hiiwalaimolinge i'omu. ² Oto omu ke lio talamiu aana mo usu aaela ngeena, mwala nge kire ko talei esu oto mola aana torihesi'onga. Ikire mo iinoni aaela, aena aana kire ko ha'a-uusulie mwala uri kire ke torihesi'o ha'alaa kire ko ne'i iinoni a God. ³ Ta'e ikolu, a God e asuie torihesi'onga to'ohuu i saekaelu. Oto ikolu mo iinoni a God to'ohuu, na ikire ha'ike, aena aana kolu ko paloa a God to'ohuu aana pe'inge a Li'oa Maa'i. Kolu noruto'o mola aana a Jisas Kraes huni ha'a-uurikolu, na kolu ka'a noruto'o ike aana mo ola po'oi sinaha aana sape mala torihesi'onga.

⁴ Ineu ni e malisine uri ne ke noruto'o aana mo ola urine. Na mala uri nga iini ko unue uri ingeie e sai noruto'o mola aana mo ola aana aapa hatarie sapena, ineu oto nou sai diana aana leune liutaa aana. ⁵ Ineu tohungei mwane ni Israel oto to'ohuu. Nou hute mola aana komu a Benjamin, na ineu oto tohungei mei epu ni Hibru to'ohuu. Aapa aana mo Ha'atolanga a Mosis nou lulu i suli'i uure oto aana maholo nou mwei-mwei. Torihesi'onga ngeena kire asuie no'one aaku oto aana tohungana maholo hunie.† Na nou tohungei lulu i sulie mo ha'atolanga ngeena oto, hule aana nou ne'ie oto ngaeta Parise. ⁶ Aana aapa aana mo Ha'atolanga a Mosis, nou ka'a dau hu'isie ike taane nga mei ola. Na aena aana nou tohungei lo'onga'i hi'e-hi'e

† 3:5 3:5 I sulie Ha'atolanga a Mosis, kire ko esuie torihesi'onga maholo wiki e ahu i purine kele wee-wee e hute. Maholo mo Jiu kire ko iidumie mo hei dinge, iidu-iidunge ikire e aapa mwaanie iidu-iidunge ikie. Oto aana iidu-iidunge mo Jiu, hai dinge ngeena nge walune nga hai dinge.

oto liutaa huni lulu i sulie tolahameelu mo Jiu, oto no ko si ha'asapesalu'aa mola mo iini e hiiwalaimoli aana a Jisas Kraes. ⁷ Ta'e ahutana mo ola ienini nge nou hola'i lo'o-lo'onga'inie uri ikire oto mo ola diana, no ko si lio saie mola uri ikire, kire ka'a roro'a ike, mala lulu i sulilana a Kraes. ⁸ Na e ka'a ike ta'e mola mo ola ie. Ineu nou lo'onga'inie uri ahutana oto ta'e-ta'ena nga ola nou esui'i oto i na'o, toli'aasileni kei lae mango, hunie ne ke hele aana mo tohungei ola diana aana tolahana Aalaha ineu a Jisas Kraes. Oto aena aana no ko lulu i sulie oto a Kraes, no ko toli'aasie oto ahutana walu ola mango i eelitehu, ⁹ hunie ne ke ii'o ruru oto pe'ie a Kraes. Oto nou ka'a oodota'i ike mola maraaku aani lulu i sulilana mo Ha'atolanga a Mosis, ta'e nou oodota'i mola aana oodo-oodonga nge niilana e lae aani hiiwalaimolinge aana Kraes, oodo-oodonga nge e lae mai mwaanie a God i tehula'ana hiiwalaimolinge. ¹⁰ Oto saeku mola hunie ne ke saie a Kraes, na ne ke to'o aana nanamanga aana ta'ela'inge ingeie i laona mauringe haalu ineu ie. Nou sare sapesalu no'one mala ingeie, na ne ke lae oto i sulie tala nge e lae i sulie hule aana maelana. ¹¹ Nou sare te'urine aana nou noruto'o aana a God uri ingeie kei ta'eau no'one mwaanie maenga.

Kie Ke Huru A'aila'a Mala A Pol, Hunie Ikie No'one Kie Ke Hele Aana Waaite

¹² Nou ka'a unue ike uri nou hule oto aana leu no ko huru hunie, wa nou tohungei diana oto mala a God e saeto'o aana. Ta'e no ko huru-huru ue wau, hunie ne ke hele aana waaite ineu. No ko huru-huru ue urine aena aana mei ne'isaenga nge a Jisas Kraes e hola'i hele aaku hunie ni otona. ¹³ Maeni eesiku, nou saie taane uri nou ka'a ha'amangoa ue hurunge ie, ta'e ta'a-ta'a leu nou esuie oto, nge nou meni toli'aasie mola ahutana walu ola i puriku mango, na no ko lae-lae oodo mola hunie nga taa ue i na'oku. ¹⁴ Oto no ko huru a'aila'a hunie uri ne ke hele aana waaite ta'au i Lengi, nge a God e soieuhunie ne ke hele aana i tehula'ana a Jisas Kraes.

¹⁵ Ahutaka oto mo iini nge hiiwalaimolinge ikie e susu aana a Aalaha, e malisine uri kie ke mani ne'i-ne'isae urine. Ta'e mala uri nga mo iini eemi ko lo'o-lo'onga'i aaopa ue aana mo olana, na a God ke si ha'a-oodohie ne'isaenga ikire taane hunire. ¹⁶ Ta'e ma'alana uri kie ka'a mani ne'isae moute'i ue, e roro'a oto liutaa hunie ahutaka kie ke hele susule'i aani lulu i sulilana walaimolinge nge kie hiiwalaimoli oto aana.

¹⁷ Hoe, i'omu maeni eesiku, omu ke lulu i sulieu, na omu ke lio susulie mo iini nge kire ko lae i sulie tala nge melu haata'inie aamiu. ¹⁸ Aana mwala hunge kire ko unue uri kire hiiwalaimoli oto aana a Kraes, ta'e aana ii'onga ikire e haata'inie uri ikire mo maelonga mola hunie Tataroha Diana i sulie maelana a Kraes i lengine po'u-po'u. Nou ere mango ka'u oto i sulie mei ola ngeena huni'omu i na'o, na no ko he'i ere ngara-ngara lo'u aana. ¹⁹ Mwala urine, ha'amangolada mola i laona dunge ni ha'amotaahinge, aana kire ko paloa mola mo heri-huninge ni sape mala god ikire. Kire ko talei alea mola haahie mo ola ni masanga, na saeda e honu mola aana walu ola ni welumalau. ²⁰ Ta'e ikie, kie aaopa oto mwaanire, aana kie to'o aana hanue huu ikie oto ta'au i Lengi, na kie ko maa-maa'oohie mola a Ha'a-uuritaka, a Jisas Kraes Aalaha ikie, kei lae mai uure i lengi huni toolekie ta'au. ²¹ Na ingeie kei oolisie sapeka nge e mamaela'a na e sai mae, hunie ke ne'ie mei sape manikulu'e mala sapena. Maholo kei oolisie sapeka urine, kei esu oto aana nanamanga paine ingeie nge ko aalaha haahie ahutana walu ola aana.

4

Mwaanie O Ha'a-ere, Ta'e O Ke Lodoa Mola Mo Ola Diana I Saemu

¹ Maeni eesiku maa'i, nou manata diana huni'omu to'ohuu, na saeku uri ne ke tohungēi lae ka'u mei leesi'omu. I'omu oto domana rorodara manikulu'e nakue, na no ko tohungēi ilenimwa'e hiito'o haahi'omu. Oto aena aana walu ola urine, maeni eesiku maa'i, nge omu ke ii'o susu mola pe'ie hiiwalaimolinge aana a Aalaha.

² Na i'omore'i a luodia na Sintiki, no ko eitanai'omore'i uri more ke uure ruru, na more ke ne'ie ta'a-ta'a mei sae lo'u i lalo aana a Aalaha mala e ro mwaasine keni. ³ Na i'oe a oaku to'ohuu,† nou saeto'o aana uri o ke pe'ie e ro keita'aa ngeena. Aana kirerue tohungēi pe'i diana aaku huni taroha'inie Tataroha Diana, pe'ie a Klemen na mo iini lo'u weu nge iidumilana satada e lae oto i laona uusu-uusu ni meurihe huu.

⁴ Omu ke ile-ilenimwa'e tarau haahie a Aalaha. Na no ko he'i unue lo'u uri omu ke ile-ilenimwa'e. ⁵ Omu ke haata'inie manekonga i'omu aana ahutana iinoni, aana kara'inie oto a Aalaha kei ooli lo'u mei. ⁶ Omu ke su'uri tolahi'e lo'u aana nga mei ola, ta'e omu ke aarea mola a God. Na omu ke sukāa ta'ena nga ola omu saeto'o aana, pe'i paalahelana wau i saemiu. ⁷ Oto hanuelamanga a God nge nga iini e sa'a ne'isae talihana, ke si kakalie saemiu na mo lo'onga'inge i'omu i lalo aana Kraes Jisas.

⁸ Oto ie, maeni eesiku, mei wala ooreta ineu huni'omu, uri omu ke lolodoa mo ola to'ohuu na mo ola diana i saemiu. Na omu ke lo'o-lo'onga'i mola i sulie mo ola oodo, na mo ola manola, na mo ola e lio diana, na mo ola mwala e sai ha'ama'u eeni, na mo ola e malisine lahenga haahi'i, na ta'ena nga mei ola e diana lo'u liutaa urine. ⁹ Omu ke dau oto i sulie mo ola nge nou ha'a-uusuli'omu eeni, na lo'u mo iini omu rongo'i eeku, na mo iini nge omu leesi'i eeku no'one. Omu kei te'urine, nge a God iini ko nii-niie hanuelamanga ke si ii'o pe'i'omu.

A Pol E Paalahea Mo Pilipae Haahie Niinge Ikire

¹⁰ No ko tohungēi ilenimwa'e oto liutaa na no ko paalahea a Aalaha ikie aana omu ko he'i haata'inie lo'u uri omu manata diana taane ue hunieu aana mo ola omu ha'atola'i mei hunieu. Nou ka'a unue ike uri omu rohu oto mwaanieu, ta'e uri omu ka'a to'o maholo mola huni pe'ieu. ¹¹ No ko ere urine, ka'a ike i sulie uri nou ka'a to'o aana walu ola nou saeto'o aani. !Ha'ike! Ta'e a God e haata'inie mola aaku tala hunie uri ne ke ii'o ni saemangonga, ma'alana ii'onga ineu e uri taa. ¹² Nou saie oto taungei ii'onga aani meitalenga, na aani to'o-to'onga no'one. Nou saie mola ne kei ii'o ni ilenimwa'enga uri taa suli maholo, ma'alana uri ne ke hiolo wa ne ke ngau ni pote lo'u, wa ma'alana uri nou ka'a to'o aana nga mei ola wa nou to'o aani taane. ¹³ Ko lae urine aena aana nanamanga nge a Kraes e niie hunieu, nge ko ha'a-a'aila'aau huni lio oodoie ta'ena nga ola kei reu eeku.

¹⁴ Oto aana ma'alana e urine, na e tohungēi diana aana omu pe'i diana aaku i laona maholo e aasa hunieu. ¹⁵ I'omu mo Pilipae, omu saie mola maholo nou aehota laeliwala aana Tataroha Diana wau aana po'o ni henue i'omu i Masedonia. Omu saie mola uri maholo nou lae mwaanie leune, nga ta'a-ta'a soihaada'inge e ka'a pe'ieu ike aana maholona. Ta'e i'omu hali'ite nge omu sai lo'onga'ineu aani niinge. ¹⁶ Na maholo nou meitale no'one wau i Tesalonaeka nga mo maholo omu ha'atola ola wau huni pe'ieu. ¹⁷ Nou ka'a unue ike leune mola uri hunie omu ke nii huni pe'ieu tarau, ta'e

† 4:3 4:3 Oana a Pol nge e ere i sulie ngeena, kie ka'a saie ike satana, ta'e ingeie ngaeta mwane e asu diana pe'ie a Pol aani taroha'inilana Tataroha Diana.

saeku mola uri waaite nge a God kei niie huni'omu ke paine. ¹⁸ Nou leesie taane nga taa omu ha'atolaa mai, na niinge i'omu e lae liutaa aana lo'u nga taa nou saeto'o aana. Oto nou ka'a saeto'o aana ike lo'u nga mei ola, aena aana a Epaprodaetas e pwani niie oto pe'inge i'omu hunieu. Niinge i'omu e urihana oto uuraa'inge e wasu mangoni nge a God ko ilenimwa'e haahie. ¹⁹ Na i tehula'ana a Jisas Kraes, God ineu ke si niie walu ola omu saeto'o aani huni'omu mwaanie ahutana mo tohungēi ola diana ingeie. ²⁰ Aena urine, kie ke ha'amanikulu'aa God Aamaka taraure'i. !Iau, ke urine oto!

Mei Wala Ooreta

²¹ Saediananga ineu hunie ahutemiū mo iini omu hiiwalaimoli aana a Jisas Kraes nge omu ii'o wau i leune. Na mo eesikaelu mai pe'ieu ie kire ko niie no'one wau saediananga ikire huni'omu. ²² Ahutana mwala nge kire hiiwalaimoli na kire ii'o mai leu i Rom, na oto liutaa mo eesikaelu nge kire ko esu weu i nume a inemaui, kire ko niie no'one wau saediananga ikire huni'omu. ²³ No ko eitanaie a God uri hahu'ana manata-diananga a Jisas Kraes Aalaha ikie ke ii'o pe'i'omu.

Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Kolosi

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini, na a Timoti nge e pe'ie. Maholo a God e da uri a Pol ke ne'i hurula'aa, e niie nanamanga hunie huni esuie mo hu'i-hu'ite hunge mala ha'a-uurilana mo iini ko mweri hunie mwala ke leesie uri a God e uusunge'inie to'ohuu. Ta'e ma'alana e to'o aana nanamanga paine urine, a Pol e ka'a lo'onga'i takalo ike uri a God e sai niie maurihe huu nana i tehula'ana leune. Ingeie ko lae pe'i ha'a-uusuli mola aana uri ta'e lulu i sulilana a Kraes mola e sai da iinoni ke malisine maurihe huu nge a God e aalaha haahie.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

E lio mala uri a Pol maraana na e ka'a lae ike i hule aana huilume i Kolosi ngeena. Ta'e maholo e o'o'o ue aana huilume paine i Epesas, e uusunge'inie mola mo mwane au'esu ingeie huni lai taroha'inie Tataroha Diana aana huilumena.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Nga mo ha'a-uusuli eero-eero kire lae poi i Kolosi, na kire ko laenga'inie uri e diana liutaa hunie mwala ke palo-paloo mo ensel na ta'ena nga li'oa oto mola. Na mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena kire ko lae pe'i unue no'one uri ahutana mwala aana soihaada'inge kire ke mani lulu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis mala torihesi'onga. Na kire ko ha'a-aapue no'one mo taungei ngeulaa hunge mwaanie kira hiiwalaimoli kire ngau'i, na mo ha'atolanga urine lo'u kire ko ha'a-uuresi'i.

Aana maholona a Pol e ii'o i laona nume ni ho'o i Rom, na ko rongoa tataroha i sulie mo ha'a-uusuli eero-eero. Oto e si uusue uusu-uusu ienini hunie mo Kolosi. Aana ta'a-ta'a maholo ngeena e uusu-uusu no'one hunie mo Epesas na hunie a Pilimon. Sa'a mola e uusue uusu-uusu ngeena ola mala oono aawalai helisi i purine hutelana a Jisas (60 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol e uusu-uusu weu hunie mo Kolosi huni uure honosie mo ha'a-uusulinge takalo urine. E unue uri kira hiiwalaimoli kire ke su'uri lulu i sulie mo ha'atolanga urine, aena aana mo ha'atolanga ngeena kire sai waelie mola hiiwalaimolinge ikire aana Kraes. E unue uri a Kraes oto e ha'aholaa walutana nga ola aana walumalau ienini, na mola i tehula'ana asunge a Kraes ngeena mone a God e sai toli'aasie mwala aana walumalau kire ke lae mai saana. Oto ta'a-ta'a tala mola hunie a God ke ha'a-uurikie aana, na tala ngeena hunie uri kie ke hiiwalaimoli aana a Jisas Kraes ha'alaa.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

walu ola aana ha'aholanga, aarenga'inge, saenanaunge, manata-diananga

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Kolosi 1:16-17, Kolosi 3:17

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie mo Kolosi

(1:1-14)

A Kraes e diana lo'u liutaa aana ta'ena nga iini.

(1:15—2:19)

Tolahai ola aaela ni welumalau ha'ike lo'u, ta'e mauringe haalu pe'ie a Kraes ke oodo ta'ingelu.

Mei wala ni saediananga ooreta

(2:20—4:6)

(4:7-18)

Mei Wala Ni Saediananga

¹ Saediananga mwaanieu a Pol, iini nge a God maraana e lio hilisieu uri hunie ne ke ne'i hurula'aa nana a Jisas Kraes. I'emere'i aasikaelu a Timoti ² mere ko uusu-uusu ienini huni'omu, maeni eesiku maa'i, nge omu ko lulu i sulie a Jisas to'ohuu wau aana huilume i Kolosi. Melu ko eitanaie a God Aamaka uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

A Pol E Aarenga'i Pe'i Paalahenga Haahie Mo Kolosi

³ Oto tarau maholo melu ko aarenga'i talamiu, melu ko paalahea a God, Aamana Aalaha ikie a Jisas Kraes, ⁴ aana melu rongoa uri omu ko hiiwalaimoli aana a Jisas Kraes, na omu ko manata diana hunie ahutana mo iinoni maa'i a God. ⁵ Omu ko deu diana oto urine, aana omu ko maa'oohi susuto'o mola hunie ilenimwa'enga nge a God e ne'i diana aana oto loosi'omu ta'au i Lengi ngeena. Haiholota'inge a God huni'omu ngeena, omu hola'i rongoa oto mo wala to'ohuu i sulie maholo omu aehota ni rongo i sulie Tataroha Diana a Jisas.

⁶ Tataroha Diana e hule aamiu ngeena ko tatangasie oto walumalau, na ta'ena nga leu ko hule aana, nge ko ha'a-uurie mo iinoni mwaanie maenga huu na ko ha'a-a'aila'aa mauriha'ada, mala e asuie no'one aamiu uure oto i na'o aana hai dinge omu hola'i manata'inie uri a God ko tohungai manata diana liutaa hunie mo iinoni. ⁷ Omu rongoa walu ola ngeena mwaanie a Epapras, iini melu tohungai manata diana hunie mala ngaeta koni-konihe a Kraes pe'i'emeelu. Ingeie ngaeta mwane ni nou-norue na ko esu loko-loko pe'i'emeelu tarau huni'omu. ⁸ Ingeie no'one nge e ha'arongo'emeelu uri a Li'oa Maa'i e pe'i'omu oto hunie omu ke manata diana huni'omu heiliu.

⁹ Aena urinena, uure aana hai dinge melu rongoa tataroha i suli'omu, melu ko lae pe'i aarenga'i talamiu. Na melu ko eitanaie a God uri omu ke sai diana aana nga taa a God e saeto'o aana omu ke asuie, na uri omu ke honu mola aana saenanaunge na lio sai-olanga a Li'oa Maa'i e sai niie hunikolu.

¹⁰ Melu ko ei'eitanai urine hunie omu ke ii'o oto aana tolahai ola e malisine mo iinoni maa'i a Aalaha, na hunie asunge i'omu ke to'ohie saena a God. Urine nge omu ke si ha'ahunge'aa lo'u ta'ena nga asunge diana, na omu ke sai diana aana a God. ¹¹ Melu ko ei'eitanaie a God hunie ke ha'a-a'aila'a'omu aana nanamanga ingeie e saka na e manikulu'e, mwaanie omu aakohe maholo si'oha'anga kei hite aamiu, ta'e omu ke maa'oohi susuto'o mola pe'ie ilenimwa'enga. ¹² Na ma'alana omu ke si'oha'a lo'u uri taa, ta'e omu ke paa-paalahea mola a Mama'a aana e da kie ke malisine nga aapa aana nga taa a God e looha'inie hunie mwala ingeie ta'au i laona Aalahanga ni Matapwanga. ¹³ Aana e ha'a-uurikie mwaanie nanamanga aana rodohono, na e toolekie i laona Aalahanga a Kalena, iini e tohungai manata diana hunie. ¹⁴ Na ingeie oto e holikie aana maelana, na i tehula'ana ingeie mone a God e si sae'aasie mo ooraha'aa ikie.

A Kraes E Roro'a Oto Liutaa

¹⁵ A Kraes oto iini lio sailana a God e sai lae aana, aana e tohungai sada oto pe'ie Aamana nge nga iini ka'a sai leesie ike. Maholo ha'aholanga ha'ike ue, ta'e a Kraes e ii'o oto, na e paine oto liutaa haahie ta'ena nga ola aana ha'aholanga ngeena. ¹⁶ Ingeie oto e ha'aholaa ta'ena nga ola. E ha'aholaa

ta'ena nga ola ta'au i Lengi, na mo ola mai aano, na mo ola kie sai leesi'i, na mo ola kie ka'a sai leesi'i ike. Ingeie oto e ha'aholaa ta'ena nga ensel, na ta'ena nga li'oa, na ta'ena nga aalaha, na mo aalahanga ikire, na ta'ena nga iini e nanama lo'u. Ahutana walu ola ngeena ha'aholalani e lae aana a Kraes, na nana a Kraes. ¹⁷ Aana ingeie e ii'o oto i na'ona walu ola, na ingeie oto e hele lokoa ta'ena nga ola. ¹⁸ Mo iinoni aana soihaada'inge, kire urihana sapena Kraes, na ingeie oto pwaune soihaada'inge, aena aana ingeie oto aahu'ine maurihe.† Ingeie oto eetana nga iinoni huni ta'ela'i mwaanie maenga pe'ie maurihe nge ko ii'o oto huu, hunie uri ta'e ingeie hali'ite ke ne'ie na'ohai iini haahie ahutana walu ola.† ¹⁹ Iau, e urine oto aana a God e ne'isae huni ii'o ta'ingelu i lalo aana Kalena, hunie kire ke sada na nga mei aapa ingeie ke su'uri ei'aa mwaanie a Kalena. ²⁰ Na a God e ne'isae hunie Kalena ke asuie uure-rurunge hunie ahutana walu ola aana ha'aholanga e sai lae lo'u mei i saana. Oto maelana a Kraes i lengine po'u-po'u e si tola aaliho'i mei aana ahutana oto walu ola takoie a God maraana, walu ola mai aano na walu ola ta'au i Lengi.

²¹ I'omu, hola'ina'o omu ha'ataulie a God oto hiito'o na omu ne'i maelonga mola hunie, aana mo lo'onga'inge tata'ala i'omu na mo ola aaela omu eu'esui'i. ²² Ta'e a Kalena e ne'i iinoni na e mae honotamiu, na aena urinena a God e si da hunie omu ke uure ruru oto pe'ie. A God e asuie urine hunie uri ke toole'omu mei saana mala mo iinoni e maa'i oto, nge nga mei ola e ka'a aaela ike lo'u aada, na nga mei ola hunie a God ke leire haahie ha'ike lo'u. ²³ Ta'e kei to'ohuu urine aamiu mola mala uri omu ko tohungai uure a'aila'a tara'asi aani hiiwalaimolinge pe'i noruto'onga, na omu ke maa'ooi susuto'o mola hunie haiholota'inge a God huni'omu nge omu rongoa oto aana Tataroha Diana. Na nou hiiwalaimoli kei to'ohuu oto urine aamiu.

A Pol E Asu Hiito'o Nana Soihaada'inge

Na taroha'inilana ta'a-ta'a Tataroha Diana ngeena ko lae aana ta'ena nga leu i laona walumalau, na ineu a Pol, nou ne'ie koni-konihe aana Tataroha Diana ngeena huni lae pe'ie laeliwalanga aana. ²⁴ Oto ma'alana no ko sapesalu oto ienini i tehula'amiu, ta'e no ko ilenimwa'e mola, aena aana sapesalunge aana sapeku ienini kei pe'i'omu. A Kraes e sapesalu hiito'o waite huni pe'ie soihaada'inge, aena aana sapena ni otona. Oto ineu no ko sapesalu no'one urine aana sapeku huni ha'amangoa kele leu e oore ue aana sapesalunge a Kraes arengaku. ²⁵ A God ni e lio hilisieu hunie ne ke ne'i iinoni eu'esu aana soihaada'inge huni pe'i'omu urine. Na asunge ineu oto huni unu tahanga'inie ta'ena nga ola aana Tataroha Diana. ²⁶ Mei tataroha ngeena, mei saehaahinge a God otona, na waite e mumunie ue mwaanie ahutana iinoni uure oto mai aehotalana walumalau. Ta'e maholo ienini a God ko si unu haada'i aana hunikie mo iinoni maa'i ingeie. ²⁷ E asuie leune hunie i'omu mo Aapoloa Aaopa, omu ke manata'inie uri a Kraes e sai ii'o oto i lalo aamiu, na ko ha'awalaimoli'aa huni'omu uri i'omu no'one

† **1:18** 1:18a Mwala aana pongine a Pol Hurula'aa kire unue uri pwa'ui ola mei ola nge ko hele lokoa ta'ena nga sasara'i ola aana sape, na ko niie mauringe hunie ta'ena nga ola aana sape. Aahu'i ne'isaenga aana pwa'ui ola nge a Pol ko ere i sulie e lae oto aana lio i sulinge urine, na e ka'a ike uri pwa'ui ola ngeena ko aalaha mola haahie sapena. † **1:18** 1:18b I na'ona a Jisas e ta'ela'i, ngaeta mo iini lo'u kire ta'ela'i mwaanie maenga taane, mala a Lasaros (Jon 11:44), na kele saanau nge a Elisa e ha'a-uurie (2 King 4:35). Ta'e kire mauri eeliho'i mola pe'ie mei sape nge e sai mae lo'u. A Jisas oto eetana nga iini nge e ta'ela'i pe'ie mei sape manikulu'e nge e sa'a mae lo'u. Oto ta'ela'inge ingeie e ii'o oto mala haiholota'inge hunikie uri kie kei ta'ela'i no'one hunie maurihe huu mala ingeie.

omu sai ii'o pe'ie i laona manikuluha'ana. Mei saehaahinge a God nge e ii'o mumuni ke'u ni otona, na e tohungēi diana hunikie na e lio manikulu'e.

²⁸ Aena urine, melu ko taroha'inie Tataroha Diana ienini i sulie a Jisas Kraes hunie ta'ena nga iinoni. Oto aana saenanaunge diana a God, melu ko lae pe'i ha'apasulire na pe'i ha'ananaure uri hunie kire ke lae mai saana God, na hunie kire ke mani ne'i rato i sulie tolahana a Kraes. ²⁹ Oto huni esuie leune, no ko tohungēi esu waa'ini'ini oto liutaa. Na asunge ineu e a'aila'a tara'asi mola urine aena aana no ko esu aana nanamanga nge a Kraes e niie hunie.

2

¹ Nou saeto'o aana uri omu ke manata'inie uri no ko tohungēi esu oto hiito'o huni pe'i'omu, na huni pe'ie no'one mo iinoni hiiwalaimoli wau aana huilume kara'ini'omu i Leodisia, na lo'u ahutana mo iinoni a God nge hule aana nou ka'a oodoire ue. ² No ko esu urine huni ha'adodoa saemiu, na hunie omu ke mani manata diana huni'omu heiliu. Saeku uri omu ke manata'inie ta'ingelu tohungana saenanaunge, na omu manata'inie taane mala uri omu ko sai diana aana a Kraes. Ingeie oto aahu'ine mei saehaahinge a God nge e ii'o mumuni ke'u hola'ina'o. ³ Na ta'e a Kraes mola ni e sai tahananie saeka hunie kie ke lio saie ahutana mo saenanaunge a God nge kire o'o'o mumuni ke'u ngeena. ⁴ No ko ere urine huni'omu, mwaanie uri nga iini e ha'atakalo'omu aani eeronga, ma'alana uri ke rongo kahi lo'u uri taa. ⁵ Aana ma'alana nou ka'a ii'o ike pe'i'omu aani sape, ta'e ineu taane pe'i'omu aani li'oa, na no ko ilenimwa'e huni leesie ii'olamui e diana na hiiwalaimolinge i'omu e a'aila'a taane aana a Kraes.

A Kraes E Sai Pe'ikie

Aana E Paine Oto Liutaa

⁶ Oto aana omu toolea a Kraes Jisas mala Aalaha i'omu, omu ke tola oto i sulie. ⁷ Omu ke ii'o susu oto i lalo aana Kraes mala nga ai imimine e susu i aano. Na hiiwalaimolinge i'omu ke susu na ke aatosara lo'u aana mo ola nge ha'a-uusulilemiu e lae aani, na omu ke paa-paalaha God taraure'i suli maholo. ⁸ Omu ke lio talamiu no'one mwaanie nga iini e ha'atakalo'omu aana mo ha'a-uusulinge eero-eero na mo lo'onga'inge ni iinoni mola. Aana ma'alana mo lo'onga'inge mala ngeena ke rongo ni saenanau oto uri taa, ta'e kire ka'a uure ike mai mwaanie a Kraes, ta'e mo ola mola aana nanamanga ni welumalau. ⁹ Na kie saie uri a Kraes e diana liutaa aana ta'ena nga ola ni welumalau, aana ahutana mau-meuringe a God e ii'o i lalo aana a Kraes maholo e lae mai ne'i iinoni mala ikie. ¹⁰ Na aana omu lado oto pe'ie a Kraes, nga mei ola e ka'a ai'aa ike mwaanie mauriha'amiu. Aana ingeie oto e aalaha haahie ahutana mo aalaha na mo ensel na mo aakalo na ta'ena nga li'oa nanama ta'au i Lengi na mai aano.

¹¹ Na lo'u aana omu lado oto pe'ie a Kraes, omu toolea oto taungei torihesi'onga aaopa huni haata'inie uri i'omu oto mo iinoni a God. Mala torihesi'onga mo Jiu ko ta'aasie nga aapa mwaanie sapena iinoni, nge urine no'one a Kraes e tori aasie tolahai ola ni ooraha'aa mwaani'omu. Na torihesi'onga e asuie huni'omu ngeena, e ka'a ola ike aani ninime i iinoni, ta'e ola aana maelana a Kraes maraana e asuie hunie omu ke ii'o luheta'i mwaanie nanamanga aana ooraha'aa. ¹² Oto maholo loto maa'ilemiu e lae, e urihana a God e haitolinge'ini'omu oto pe'ie a Kraes, na e ta'ela'ini'omu oto lo'u pe'ie no'one hunie mauringe haalu. A God e si esuie urine i tehula'ana hiiwalaimolinge i'omu aana nanamanga paine ingeie nge e ta'ea a Kraes mwaanie maenga. ¹³ Hola'ina'o e urihana uri omu mae oto mola

Aana Maurihe Haalu

¹ Maholo a Kraes e mauri eeliho'i mwaanie maenga, a God e ha'a-uuri'omu no'one mwaanie maenga i tehula'ana ooraha'aa, hunie i'omu no'one omu ke to'o aana maurihe. Oto aena urinena, omu ke ne'i-ne'isae paine aana mauringe ta'au i Lengi, leu nge a Kraes e ii'o i lengine naunekume ingeie aana ta'au i pwalo-pwalona God. ² Omu ke su'uri ne'i-ne'isae mola aana mo ola aana walumalau ie, ta'e omu ke ne'isae paine aana mo ola ta'au i Lengi. ³ Aena aana e urihana omu mae oto, na e aasa hunie omu kei hiolo lo'u hunie mo tolahai ola aela ni welumalau. Na mauringe to'ohuu i'omu e ii'o mumuni oto pe'ie a Kraes i saana a God. ⁴ Tohungana maurihe i'omu oto a Kraes, na maholo a Kraes kei haata'i aana manikuluha'ana maholo kei ooli lo'u mei, nge i'omu no'one omu ke si haata'i tararuru pe'ie.

⁵ Aena urine, omu ke horo aasie oto ahutana mo ne'isaenga aela mwaanie mauriha'amiu mala masinge, na dau-olanga ta'e wau pe'ie nga iini, na hari-huninge ni sape, na saehanalilana mo ola aela. Na omu ke su'uri saehanalie to'olana ngaeta mwala, aena aana palolana mo god eero-eero ni ngeena. ⁶ Walu ola nge a God e sai saewasu haahi'i ni ngeena, na kei ha'aloie ahutana mwala kire ko heitohea. ⁷ Maholo omu o'o'o ue aana mo tolahai ola ni pu'o i na'o, walu ola nge kire paine i laona mauriha'amiu ni otona. ⁸ Ta'e ha'ike lo'u, na maholo ienini omu ke toli'aasie oto no'one mwaanie mauriha'amiu mo ola mala saewasunge, na ngiduupunge, na ne'isaenga huni waelie ngaeta iinoni, na eeronga huni waelie nga iini, na ta'ena nga erenga mada'a. ⁹ Iau, omu ke su'uri eero'omu heiliu lo'u, aena aana omu toli'aasie oto mo tolahai ola lalahu'e i'omu i na'o, ¹⁰ na omu toolea oto lo'u maurihe haalu. Na a Ha'ahola ko ha'a-ha'a-haalu'omu aani saenanaunge i sulie maraana, hunie nunune ke pai-peine i laona manatamiu. ¹¹ Ahutaka mo iinoni kie mani sada mola i laona mauringe haalu ngeena. Ma'alana uri kie hute aana mo Jiu wa ha'ike, ma'alana uri kie hele aana torihesi'onga wa ha'ike, ma'alana uri kie hute aana mwala ni pu'o wa mwala e pu'o tata'ala oto liutaa mala mo Sitia, ma'alana uri kie ne'i koni-konihe wa kie ii'o luheta'i lo'u, ta'e a Kraes oto e ne'i na'ohai ola roro'a i laona mauriha'aka, mo iini kie hiiwalaimoli aana.

¹² I'omu, a God e lio hilisi'omu hunie omu ke ne'i iinoni maa'i ingeie nge e tohungei manata diana huni'omu. Oto aena urine, i'omu no'one omu ke haata'inie aamasinge hunie mo iinoni, na omu ke saemamae hunie mwala, na omu ke ha'amwai-mwei'a'omu, na omu ke toli rako pe'ie mwala, na omu ke su'uri sae-saewasu oto lau-leu pe'ie mwala. ¹³ Omu ke ii'o diana pe'i'omu heiliu, na maholo nga iini ko deu hu'isie nga mei ola aamu, nge e diana oto liutaa uri o ke su'uri saewasu, ta'e o ke sae'aasi mola hunie. A Aalaha e sae'aasie mo roro'anga i'oe, na i'oe no'one o ke sae'aasie urine mo roro'anga mo iini ko deu aela huni'o. ¹⁴ Oto lo'u sapeitana mo iinine, omu ke manata diana huni'omu heiliu. Aana manata-diananga oto mola nge e tohungei sai hele loko'omu hunie ii'o-rurunge i sulie mo tala ngeena.

¹⁵ A God e soi'omu tararuru hunie omu ke ii'o aana hanuelamanga i lalo aana ta'a-ta'a mei sape, na mwaanie omu kele waelie hanuelamanga nge a Kraes e niie huni'omu ngeena, ta'e hanuelamanga ngeena ke aalaha haahie ne'isaenga i'omu. Na omu ke paa-paalaha God tarau. ¹⁶ Omu ke ii'o diana hunie ha'a-uusulinge a Kraes ke haata'i aana ta'ena nga ola omu ko esuie. Oto maholo omu ko ha'a-uusuli'omu heiliu wa omu ko ha'asaie nga iini, ta'e saenanaunge ingeie ke si haata'i i leune. Na omu ke paalaha God aana ahutana saemiu aani kanalilana mo kananga aana Uusu-uusu Maa'i, na mo

kananga maa'i lalahu'e, na mo kananga haalu nge Li'oa Maa'i ko nii'i mei hunikie. ¹⁷ Oto ta'e-ta'ena nga ola omu ko eu'esuie, wa omu ko unu-unue, omu ke asuie mala iinoni a Aalaha ikie a Jisas. Na omu ke paalahea a God Aamaka tarau i tehula'ana a Kalena.

Mauringe Haalu I'omu Pe'ie Mwala Ke Diana

¹⁸ I'omu mo hu'e, omu ke ii'o i memelutana mo poro i'omu, aana leune e malisine mo iini ko lulu i sulie Aalaha ikie a Jisas.

¹⁹ Na i'omu mo poro, omu ke mana-manata diana hunie mo hu'e i'omu, na mwaanie omu deu-deu raramaa hunire.

²⁰ I'omu mo mwela, omu ke tola i sulie mo meu'ana i'omu oto aana ahutana walu ola, aena aana leune ha'alaa a Aalaha ko saemango haahie.

²¹ I'omu mo iini omu to'o mwela, omu ke su'uri ere-ere raramaa hunie mo mwela i'omu mwaanie kire lo'onga'inie uri saemiu ka'a to'ohire ike ma'alana kire ko deu diana lo'u uri taa.

²² I'omu mo koni-konihe, omu ke tola i sulie mo poro paine i'omu aana ahutana walu ola, ka'a ike mola aana maholo kire ii'o pe'i'omu. Ta'e omu ke asu diana nada tarau pe'i saediananga, aena aana omu ko ha'ama'u aana a God. ²³ Oto aana ahutana walu ola omu ko eu'esui'i, omu ke asu to'ohuu eeni, aena aana omu ka'a asui'i ike mola nana mo iinoni, ta'e omu ko esui'i nana a Aalaha. ²⁴ Omu ke aamasito'o aana uri a Aalaha kei niie taane huni'omu waaite nge e haiholota'inie hunie mwala ingeie. Aana a Kraes oto tohungana Aalaha nge omu ko esu nana. ²⁵ Na omu ke aamasito'o aana no'one uri ahutana mwala nge kire ko deu aela, leilada kei lae haahie mo aaelanga ikire. A God e ka'a sai rara haahie ike nga iinoni hunie iinonine ke dau-deu aela mola, aana ahutana mwala kire mani sada mola i maana God.

4

¹ I'omu mo poro paine, omu ke tohungai lio i suli diana aana mo koni-konihe i'omu na mwaanie omu pwelo-pwelora mwaanie waaite nge e malisine au'esunge ikire. Omu ke aama-aamasito'o aana uri i'omu no'one, omu to'o aana nga iini ta'au i Lengi nge e aalaha haahi'omu.

² Mwaanie omu mou-mou mwaanie aarenga'inge taraure'i, na mwaanie omu poo-poosua'a lo'u aana, ta'e omu ke aarenga'i pe'i paalahenga hunie a God. ³ Omu saie taane uri ineu i laona nume ni ho'o si'iri aena aana nou lae pe'i houle'inie Tataroha Diana i sulie a Kraes. Ta'e ma'alana ineu i nume ni ho'o urine, omu ke aare-aarenga'i no'one talameelu mo oaku uri hunie a God ke niie nga mo maholo diana nameelu huni houle'inie a Kraes i saana ngaeta mwala. ⁴ Oto omu ke aarenga'i talaku uri hunie ne ke unu tahanga'inie aana mo wala kire malisi hunie ne ke tohungai haata'i diana aana hunie mwala.

⁵ Omu ke lio-lio kahi talamiu mala mo iini e saenanau maholo omu ko ii'o pe'ie mo iini nge kire ka'a hiiwalaimoli ike aana a Kraes. Omu ke su'uri toli'aasie nga kele maholo ke waeta'i, ta'e omu ke asu diana aana ahutana maholo omu ko ii'o pe'ire, aena aana mo maholo diana huni haata'inie tolahana a Kraes hunire ni otona. ⁶ Omu ke ere hunire pe'ie saenanaunge na mo wala diana mwaanie kire poo-poosua'a huni rongo huni'omu, ta'e hunie kire ke rongo diana i sulie ahutana mo aalaminge nge o kei nii'i hunie mo dolosinge ikire.

Tataroha I Sulie Mo Oana A Pol,

Na Mei Wala Ooreta

⁷ Maholo a Tikikas kei hule i seemiu, ingeie ke si ha'arongo'omu taane lo'u aana nga moi taa ko reu eeku aana maholo ienini. Ingeie ngaeta malahuku diana na ko tohungei pe'i diana aaku aana asunge ienini nana Aalaha ikie. ⁸ Aena urine nge no ko uusunge'inie wau i seemiu hunie ke lalado diana namiu i suli'emeelu na hunie omu ke saemango na omu ke hii a'aila'a lo'u ni esu diana tara'asi. ⁹ Malahukaelu diana a Onesimas ko lae no'one wau pe'ie, na ingeie omu sai diana aana oto, aana ingeie ngaeta iini oto no'one aamiu. Oto kirerue ke si ha'arongo'omu aana nga moi taa ko reu-reu mei i leu.

¹⁰ A Aristakas nge e ii'o pe'ieu mai i laona nume ni ho'o ie, ko niie no'one wau mei wala ni saediananga ingeie huni'omu. Na aasine a Banabas a Mak nge kirerue mani hute aana e ro mwaasine, a Banabas, a Mak, na ko niie no'one saediananga ingeie wau huni'omu. Oto mala nou unue ka'u oto huni'omu, mala uri a Mak ko liu i seemiu, omu ke tolakonie.

¹¹ A Josua nge kire ko haa-haara'inie no'one aana a Jastas, ko niie no'one wau mei wala ni saediananga ingeie huni'omu. Mo mwane ngeena, ta'e ikiraelu oto mola aana mo Jiu kire hiiwalaimoli nge kire ko esu pe'ieu i leu huni taroha'inie Aalahanga a God. Na kire ko da no ko tohungei saemango oto hiito'o.

¹² A Epapras no'one ko niie wau mei wala ni saediananga huni'omu. Ingeie nga koni-konihe to'ohuu a Kraes Jisas na ngaeta iini eemiu. Ingeie ko esu namiu tarau aani eitanailana a God hunie omu ke sai diana aana walu ola a God e saeto'o aana omu ke asui'i, na hunie omu ke asui'i oto to'ohuu mala mo rato aana tolahana Kraes. ¹³ Nou lio saie oto uri ko esu oto hiito'o urine huni pe'i'omu na huni pe'ie mwala aana mo huilume kara'ini'omu i Leodisia na i Hierapolis.

¹⁴ A Luk mwane kure-kure nge tohungei malahuku, na a Dimas, kirerue ko niie no'one saediananga ikirerue wau huni'omu.

¹⁵ Omu ke niie no'one saediananga ineu hunie mo eesikaelu i Leodisia. Na no'one hunie a Nimpa na mo iini hiiwalaimoli nge kire ko loo-loko huni rihunge'i weu i nume ingeie.

¹⁶ Maholo omu ko saai mangoa uusu-uusu ineu ienini i matolamiu, omu ke leesie uri saailana ke he'i lae lo'u nana soihaada'inge i Leodisia. Na aana maholona omu ke saaie oto no'one uusu-uusu nou ha'atolaa hunie mo Leodisia.

¹⁷ Na omu ke ha'arongoa a Akipas uuri, "O ke ha'amangoa oto mei asunge nge a Aalaha e niie hunie o ke asuie."

¹⁸ Ineu a Pol ni no ko niie saediananga ienini huni'omu, na no ko uusue oto mo wala ooreta ienini maraaku.† Omu ke aamasito'o aaku aana ineu i nume ni ho'o. No ko eitanaie a God hunie hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

† **4:18** 4:18 I sulie tolahada oto i na'o, a Pol Hurula'aa e laladoa mola mo wala aana uusu-uusu ienini, na nga mwane aaopa e uusue mo wala ngeena aani baero. Ta'e aana ha'amangolana uusu-uusu ienini a Pol e helesie baero na ko uusu-uusu oto maraana huni haata'inie uri ingeie to'ohuu nge ko uusu-uusu hunire.

Eetana Nga Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Tesalonaeka

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini, na ingeie nga iini aana mo hurula'aa nge a Jisas e ha'a-uuresie soihaada'inge i lengide. Oto ingeie ngaeta hunu ma'uta'a aana soihaada'inge, na walana a God nge e lae pe'i ha'a-uusuli aana oto waite, e malisine ha'a-uusulilaka ke lae aana hule mai si'iri.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol e uusu-uusu hunie mo iini kire si aehota hiiwalaimoli aana a Jisas oto wau aana huilume i Tesalonaeka. Hanue ngeena e ne'i na'ohai huilume aana po'o ni henue i Masedonia aana aalahanga ni Rom oto i na'o, na hungelada mo Aapoloa Aaopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Maholo a Pol Hurula'aa e lae aana ruana nga laenga ni taroha'inie Tataroha Diana a Kraes, e hule aana huilume i Tesalonaeka, na nga mo iini aada kire hiiwalaimoli oto aana a Jisas. Oto e ii'o oto pe'ire na ko ha'ananaure aana tolahana a Kraes. E ka'a tewa na mo Jiu ko upwesie oto a Pol aena aana kire heota'inie haahie mo iini hunge ko lulu oto i sulie laeliwalanga ingeie. Oto mo Jiu kire maaola-ola huni horo'ie, ta'e kira hiiwalaimoli kire kineta'inie na kire ko uusunge'inie oto mwaanie i Tesalonaeka i rodo hunie ke ii'o sapemawa aana huilume i Berea. Leesie Palonga 17:1-10. I purine nga kele maholo, a Pol ko tolahi'e i sulie kira hiiwalaimoli i Tesalonaeka aana e rongoa uri taunge'inilada ko lae. Oto e uusunge'inie oana, a Timoti i saada huni ha'asusue hiiwalaimolinge ikire. Lae-lae maholo a Timoti e ooli mei saana pe'ie mei tataroha i sulie mo Tesalonaeka, nge a Pol ko uusue oto eetana nga uusu-uusu ingeie ienini hunire mo Tesalonaeka. Walu ola ienini e rau ola mala lime aawalai helisi mwana eeta i purine hutelana a Jisas (51 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol e uusu-uusu huni paalahera mo Tesalonaeka haahie hiiwalaimolinge na manata-diananga ikire na kire uure ma'uta'a ue. A Pol e uusu-uusu no'one huni ha'a-oodohie lo'onga'inge ikire i sulie oolinge mai a Jisas Kraes, aana ko aalamie mo dolosinge i sulie maholo uri taa a Kraes kei ooli lo'u mei, na ta'ela'inge kira hiiwalaimoli nge kire mae oto. A Pol e unue kire ke ii'o aakau loosie oolinge mai a Kraes, na ko ere ha'asusure mola uri kire ke lae pe'i esu mwa-mwanoto mola maholo kire ko maa'oohi pe'i noruto'onga hunie hai dinge a Kraes kei ooli lo'u mei.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

oolinge mai a Kraes, hai dinge ngeena, manata-diananga

?Nga taa ni mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

1 Tesalonaeka 5:23-24

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Aarenga'inge ni paalahenga haahie hiiwalaimolinge mo Tesalonaeka

(1:1-10)

A Pol e ha'a-aamasito'oa mo Tesalonaeka aana maholo e lae i maatolire.

(2:1—3:13)

Kie ke ii'o oodota'i na kie ke mwa'e-mwa'esie asunge.

(4:1-12)

A Kraes kei ooli taane lo'u mei.

(4:13—5:11)

Mei wala ni saediananga ooreta pe'ie aarenga'inge talana mo Tesalonaieka

(5:12-28)

Mei Wala Ni Saediananga Hunie Mo Tesalonaieka

¹ Saediananga mwaanieu a Pol na a Saelas na a Timoti huni'omu aana soihaada'inge wau i Tesalonaieka. I'omu oto mo iinoni a God Aamaka na Aalaha ikie a Jisas Kraes, na melu ko eitanai uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

² Suli maholo melu ko aarenga'i, melu ko paalahea God haahi'omu na melu ko aarenga'i talamiu uri a God ke lio i suli diana aamiu. ³ Oto tarau aana aarenga'inge i'emeelu hunie a God Aamaka, melu ko aamasito'o aana mo tolahai iinoni diana nge omu ko lulu i suli'i i sulie hiiwalaimolinge i'omu aana a Jisas, na mo weonga i'omu i tehula'ana omu manata diana hunie a God. Na melu ko lo'onga'inie no'one uuranga a'aila'a i'omu aani noruto'onga aana a Jisas Kraes Aalaha ikie.

Mau-meuringe Mo Tesalonaieka E Haata'inie Tala Diana

Hunie Mwala Hunga

⁴ Maeni eesiku, melu manata'inie oto uri a God e manata diana huni'omu na e lio hilisi'omu oto nana. ⁵ Aana maholo melu toolea mai Tataroha Diana huni'omu, melu ka'a toolea ike mai mola aani wala, ta'e pe'ie nanamanga a Li'oa Maa'i, aana e haata'i diana aana aamiu uri e to'ohuu. Na omu lio saie no'one urine aena aana mo ola melu eu'esui'i maholo melu ii'o pe'i'omu, mo ola mola huni pe'ilemiu hali'ite ni ngeena. ⁶ Oto maholo omu hiiwalaimoli aana Tataroha Diana, omu heimaanie oto mo tolahai ola diana i'emeelu na aana Aalaha ikie. Na ma'alana omu sapesalu hiito'o ka'u i tehula'ana Tataroha Diana ngeena, ta'e a Li'oa Maa'i e asuie omu ko ile-ilenimwa'e mola haahie. ⁷ Aena urine, omu ne'i tolimaa oto huni haata'inie tala diana hunie mo iini e hiiwalaimoli aana Jisas i laona mo po'o ni henue i Masedonia na i Akaea. ⁸ Na e ka'a ike mola i Masedonia na i Akaea, ta'e i tehula'amiu mone, Tataroha Diana a Jisas ko tohungai taro hailiu. Ahutana mwala aana ta'ena nga leu kire mani rongoa oto uri omu hiiwalaimoli aana God, na nga mei ola hunie melu ke unue i suli'omu ha'ike lo'u. ⁹ Ahutana mwala ngeena ko meni ere i sulie oto diananga i'omu huni'emeelu maholo melu maatoli'omu, na uri omu eeli'u oto mwaanie palolana mo god eero-eero takoie asunge nana tohungai God Meu-meuri'e. ¹⁰ Na kire ko laladoa no'one uri omu ko maa'oohe oto a Kalena kei lae mai uure ta'au i Lengi. Ingeie oto a Jisas nge e ta'ela'i mwaanie maenga, na ko ha'a-uurikie mwaanie saewasunge a God nge ko lae mai aana dinge ni leinge.

2

A Pol E Asu Hiito'o I Tesalonaieka

¹ Maeni eesiku maa'i, omu manata'inie oto no'one, uri laenga i'emeelu weu i seemiu ngeena e ka'a totowai ike mola, ta'e nga tohungai mei ola diana e maau taane mai mwaanie laenga ngeena. ² Omu saie taane uri i na'ona melu lae mai seemiu i Tesalonaieka, mwala e tohungai teunge'ini'emeelu na kire ere aelasi'emeelu oto hiito'o wau i Pilipae. Ta'e ma'alana mwala hunge kire sare uure honosi'emeelu, a God ikie e pe'i diana aameelu taane mola huni aatopuri aana ma'unge na huni

ha'arongo'omu aana Tataroha Diana a God. ³ Oto omu sai kohie mola uri melu ka'a ha'a-ola'omu ike aani lo'onga'inge takalo, wa aani eeronga, wa aani pwelonga. ⁴ !Ha'ike! A God e lio hilisi'emeelu oto na e noruto'o oto aameelu uri melu melisine oto taroha'inilana Tataroha Diana. Oto maholo melu ko ere, melu ka'a ere ike mola i sulie saena mwala, ta'e oto i sulie saena God, iini e saenanau uri melu ke asu to'ohuu nana, na e lio hilisi'emeelu huni esu nana. ⁵ Na oto mala omu saie, melu ka'a lupwe'i lahe'omu ike mola aani wala diana huni ha'a-ola'omu. !Ha'ike! A God e saie taane oto no'one uri melu ka'a saehanalie ike mo ola diana i'omu, ⁶ na melu ka'a lo'ohie ike no'one uri i'omu wa nga mwala aaopa lo'u kire ke lahe'emeelu. ⁷ E to'ohuu oto. I'emeelu, melu ne'ie oto mo hurula'aa a Kraes, mo iini peine oto liutaa haahie soihaada'inge. Oto i'emeelu mo hurula'aa, melu sai haarai'omu hunie ta'ena nga ola. !Ta'e melu ka'a dau rarahi'omu ike! !Ha'ike oto oo'oo! Melu tohungai deu rako mola aamiu mala hu'e ko lio i sulie kele wee-wee ingeie maholo ko ha'asusuhie. ⁸ Na aena aana melu tohungai manata diana huni'omu, melu ko ilenimwa'e mola huni pe'i'omu, ka'a ike mola aani unulana Tataroha Diana a God huni'omu, ta'e no'one aani toli'aasilana mauriha'ameelu i tehula'amiu.

⁹ Maeni eesiku maa'i, nou saie uri omu ko aama-aamasito'o taane aana weonga i'emeelu aana melu esu susue rodo naaatowaa mwaanie melu ha'ahi'eie nga iini eemi maholo melu lae-laewala aana Tataroha Diana a God namiu. ¹⁰ Maholo melu o'o'o pe'i'omu mo iini omu hiiwalaimoli, tolahaemeelu e diana, na e oodo, na e maa'i takoi'omu. Oto omu meni saie mola leune e to'ohuu, na a God na e saie no'one urine. ¹¹ Omu saie taane no'one mola uri melu pe'i diana aamiu oto mala aamana mo mwela ko pe'i diana aana mo kalena. ¹² Aana melu ere-ere ha'asusu'omu, na melu eitanai'omu huni tola i sulie a Jisas, na melu ere hatonga'i huni'omu hunie omu ke ii'o aani ii'onga diana i maana a God. Aana e haarai'omu hunie omu ke ne'i iinoni aana aalahanga ingeie na hunie omu ke ii'o pe'ie aana manikuluha'ana.

¹³ Melu ko lae pe'i paalahea God oto liutaa haahie maholo melu lae mai ha'arongo'omu aana walana God, omu rongo pe'i hiiwalaimolinge aana uri walana God to'ohuu na e ka'a walana ike mola iinoni. Na walana God ngeena ko esu taane oto i lalo aamiu mo iini omu hiiwalaimoli aana. ¹⁴ Maeni eesiku, nga taa e ra'usi'omu ngeena e rau taane oto no'one aana mo soihaada'inge a Kraes Jisas aana po'o ni henue i Jiudia. I'omu, omu sapesalu aana mwala i'omu lo'u mola kire taunge'ini'omu, na e urihana no'one lo'u mola ikire kire sapesalu aana mwala ikire mo Jiu kire taunge'inire. ¹⁵ Mwala ngeena kire horo maesie mo propet na Aalaha ikie a Jisas, na kire taunge'ini'emeelu no'one aana kire oohe aasi'emeelu mwaanie hanuena. Kire ha'asaewasuli'aa God na kire tohungai waelie ta'ena nga iinoni, ¹⁶ aana kire sare uure honosi'emeelu mwaanie ha'a-uusulilana mo Aapoloa Aaopa i sulie ha'a-uuringe a God. Oto aena kire dau urine, mo ooraha'aanga ikire ko pei-peine lo'u mola hiito'o, na saewasunge a God e hule oto aada.

A Pol E Sare Maatolie Lo'u

Mo Tesalonaeka

¹⁷ Maeni eesiku maa'i, ma'alana melu oopa ka'u mwaani'omu aena aana mwala kire dau rarahi'emeelu, ta'e melu ka'a pupulongosi'omu ike. Melu ko eri'apasie taane uri melu ke leesi'omu lo'u, ¹⁸ aana melu tohungai sasare aaliho'i lo'u weu i seemiu. Ineu a Pol maraaku, nou deu aahonga aana nga mo maholo taane huni lae mai seemiu, ta'e a Satan e uure honosi'emeelu

mola. ¹⁹ Iau, melu tohungēi sare hule i seemiu lo'u, aena aana melu tohungēi noruto'o aamiu uri aana maholo a Jisas Aalaha ikie kei ooli mei, ta'e omu sai uure ma'uta'a mola, na melu sai ilenimwa'e haahi'omu hule aana melu uure aana totomwameelu. ²⁰ Iau, i'omu nge omu ke si da melu ke uure aana totomwameelu pe'ie ilenimwa'enga.

3

¹ Aena urinena, maholo melu ko lae otoi tolahi'e aana melu oopa mwaani'omu ko tewa oto, melu lo'onga'inie uri kei diana oto liutaa hunie ne ke oore mola maraaku i Atens, ² na huni uusunge'inie mola wau aasikaelu a Timoti hunie ke ere ha'asusu'omu na ke ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge i'omu. Aana ingeie no'one ko esu nana God aani laeliwalanga aana Tataroha Diana i sulie a Kraes. ³ Melu sere'inie uri nga iini eemiu ke toli puri aana hiiwalaimolinge ingeie i tehula'ana taunge'inilemiu nge ko lae ngeena. I'omu maraamiu na omu saie oto uri taungei ola mala ngeena kei reu urine aaka, ⁴ aana melu unu aakau ka'u oto aana huni'omu maholo melu o'o'o pe'i'omu. Melu unue uri teunge'inilaka kei lae, na e to'ohuu taane mala omu meni saie oto. ⁵ Aena mei olana nge nou tohungēi tolahi'e aana, na nou uusunge'inie oto wau a Timoti hunie ke lae oto wau i leesie hiiwalaimolinge i'omu e uri taa. Aana nou maarara mwaanie uri omu domu aana maholo a Pwelu Eero-eero e malaahongamiu, na urine asunge i'emeelu namiu e totowai mola.

⁶ Ta'e oto ie a Timoti e uure wau i seemiu na e hule aaliho'i oto lo'u mei saameelu pe'ie mei tataroha e diana i sulie hiiwalaimolinge na manata-diananga i'omu uri e susu oto ue. E unue oodoi'emeelu uri omu sai aamasito'o aameelu no'one aana ilenimwa'enga mala i'emeelu no'one, melu ko lo'onga'ini'omu na melu ko sasare leesi'omu. ⁷ Iau, maeni iinoni maa'i, ma'alana melu ko si'oha'a pe'i sapesalunge oto ie, ta'e tataroha uri omu hiiwalaimoli oto tara'asi aana a Kraes urine e tohungēi ha'asusu'emeelu na melu ko hii diana lo'u. ⁸ Tolahi'anga e wae-waeli'emeelu ke'u, ta'e ie melu meuri lo'u mola aana melu rongoa oto uri omu ko uure ma'uta'a taane pe'ie hiiwalaimolinge i'omu aana Aalaha.

⁹ Melu ko tohungēi ilenimwa'e na melu ko paalahea God oto liutaa haahi'omu. Na paalahenga i'emeelu ngeena hule aana e ka'a malisine ike no'one ahutana ilenimwa'enga nge melu to'o aana i tehula'amiu. ¹⁰ Melu ko tohungēi aarenga'i susue rodo na aatowaa uri hunie melu ke leesi'omu ke'u lo'u, na uri melu sai pe'i'omu aana ta'ena nga mei ola omu saeto'o aana ue hunie hiiwalaimolinge i'omu ke ahu.

¹¹ Melu ko eitanai uri a God Aamaka na Aalaha ikie a Jisas ke ha'a-oodohie nga tala nameelu huni lae lo'u mei leesi'omu. ¹² Saameelu uri a Aalaha ke da manata-diananga i'omu ngeena ke a'aila'a huni'omu heiliu na hunie ta'ena nga iinoni lo'u, mala manata-diananga i'emeelu huni'omu e paine lo'u liutaa. ¹³ Melu ko eitanai uri saemiu ke susu aani lo'onga'inge diana, na omu ke ii'o maa'i, na mwaanie nga iini e pwelu wala i lengimiu, hunie maholo Aalaha ikie a Jisas kei ooli mei pe'ie mo iinoni maa'i ingeie, na omu ke su'uri masa ni uure i na'ona God Aamaka.

4

Kie Ke Ii'o Oodota'i

I Maana God

¹ Oto leu ooreta, maeni eesiku maa'i, melu ha'ananau'omu oto aana tala omu kei lulu i sulie hunie uri a God ke saemango haahi'omu, na omu ko

lulu i sulie taane oto tala ngeena. Ta'e aana satana Aalaha ikie a Jisas, melu ko eitanai'omu lo'u uri hunie omu ke tohungēi lulu i suli diana aana lo'u liutaa. ² Aana omu manata'inie oto uri Aalaha ikie a Jisas e unue hunie melu ke ha'ananau'omu urine. ³ Aana a God e saeto'o aana uri omu ke ii'o maa'i na omu ke ha'ahili-hili'omu mwaanie masinge, ⁴ na uri hunie ta'ena nga iini eemiu ke kineta'inie oto sapena maraana aani ii'onga maa'i na pe'i ha'ama'unge hunie ngaeta mwala. ⁵ Omu ke su'uri talei deu i sulie mo heri-huninge aaela i'omu aani mesinge mala mo iini kire pu'o na kire ka'a saie ike a God. ⁶ Na mwaanie nga iini eemiu e wae-waelie auhenuē ingeie aani aeni-olanga pe'ie keni ingeie. Melu ha'apasuli'omu ke'u oto aana mei ola ienini, aana a Aalaha kei ha'aloie mo iini ko deu urine. ⁷ Aana a God e ka'a haaraikie ike hunie ii'onga mada'a urine, ta'e e saeto'o aana uri ii'olaka ke maa'i oto ta'ingelu. ⁸ Aena urinena, ta'ena nga iini ko heitohea ha'a-uusulinge ienini, e ka'a haitohea ike mola nga iinoni. !Ha'ike! Ko heitohea oto a God ni ngeena, iini nge e niie Li'oa Maa'i ingeie huni'omu.

⁹ Oto leu mala manata-diananga hunie mo eesimiu kira hiiwalaimoli, nga mei ola hunie melu ke uusu-uusu i sulie huni'omu ha'ike, aena aana a God ko ha'a-uusuli'omu taane oto uri hunie omu ke mana-manata diana huni'omu heiliu urine. ¹⁰ Na e to'ohuu oto, aana omu manata diana ka'u oto hunie mo iini kire hiiwalaimoli nge kire ii'o tatangasie mo henuē wau i laona po'o ni henuē i Masedonia. Oto melu ko ere ha'asusu'omu lo'u maeni eesiku maa'i, uri hunie omu ke lio susulie tolahai ola ngeena lo'u liutaa. ¹¹ Omu ke alaa'inie ii'onga i'omu maraamiu hunie omu ke ii'o aana hanuelamanga, na mwaanie omu oho dauhe aana mo esunge ngaeta mwala, ta'e omu ke lio i suli'omu maraamiu aani esunge talai ngeulaa mola amiu maraamiu, oto mala melu unue ka'u huni'omu hola'ina'o. ¹² Aana omu kei deu urine nge hule aana mwala ni pu'o na kire ke si ha'ama'u eemiu, na omu sa'a sare sukaa ike lo'u nga mei ola mwaanie nga iini.

A Aalaha Kei Ooli Mei

¹³ Maeni eesiku maa'i, saemeelu uri omu ke sai diana aana nga taa kei reu aana mo iini nge kire mae oto. Mwaanie omu sae-saehuu mala mo iini e pu'o nge kire ka'a noruto'o ike aana a God. ¹⁴ Aana ikie, kie hiiwalaimoli uri a Jisas e mae na e ta'ela'i lo'u. Oto aena urine nge kie ke hiiwalaimoli no'one aana uri a God kei ta'ea lo'u pe'ie a Jisas mo iini kire mae oto nge kire hiiwalaimoli aana. ¹⁵ Oto nga taa nge melu ko unu-unue huni'omu ienini, e lae oto mola i sulie ha'a-uusulinge a Aalaha ikie. E unue uri ikie mo iini nge kie ko meu-meuri ue aana maholo a Aalaha kei ooli mei, kie sa'a lae ike ta'au i Lengi i na'o aana mo iini nge kire mae oto. !Ha'ike! ¹⁶ Ta'e a Aalaha maraana kei siho mai uure ta'au i Lengi pe'ie mawataa paine mwaanie na'ohai ensel na aawatai eehuri a God. Oto kira hiiwalaimoli nge kire mae oto, kire kei hola'i ta'ela'i oto hunie maurihe. ¹⁷ Oto puriha'ana, a God ke si tarakonikie mo iini nge kie mauri ue aana maholona pe'ire ta'au i laona mei uuru huni lae honosie Aalaha ta'au i Lengi. Na kie ke si ii'o huu oto pe'ie Aalaha ikie. ¹⁸ Aena urinena, omu ke ere-ere ha'asusu'omu heiliu aana mo wala ienini.

5

Kie Ke Ii'o Aakau Loosie A Aalaha

¹ Oto maeni eesiku maa'i, leu i sulie tohungēi hei dinge na maholo walu ola ienini kei reu, nga mei ola hunie melu ke uusu-uusu i sulie huni'omu ha'ike. ² Aena aana i'omu maraamiu omu sai diana aana oto uri a Aalaha

ikie kei ooli lo'u mola mai aana ta'ena nga dinge nge mwala ka'a lo'o-lo'onga'inie ike, mala iinoni peli-peli e sai lae mola mai aana ta'ena nga maholo i rodo. ³ Maholo nge mwala ko lo'onga'i uri kire ii'o sapemawa mola aana hanuelamanga, ta'e kire ke si apara'i mola aana aaelanga ko tolana toolera oto na ko suuhe'inire oto. Kei urihana hu'e nge ko apara'i mola aana sapesalunge hunie to'o-mwelanga, na e aasa lo'u hunie kei tehisie mei olana.

⁴ Ta'e i'omu, maeni eesiku maa'i, omu ka'a ii'o ike mone i laona rodohono. Oto aena ngeena, omu sa'a papangata'i ike maholo hai dinge ngeena kei hulesie walumalau mala iinoni peli-peli nge ko lae mai i rodo aana maholo kire ka'a lo'onga'inie ike. ⁵ Aana i'omu, omu meni ii'o oto i laona matapwanga na omu meni ne'i iinoni aana raa-raa. Na ikie nga mwala ha'ike lo'u aana rodo wa nga mwala aana rodohono. ⁶ Oto kie ke su'uri urihana mwala aana rodohono ni welumalau nge kire ko talei ma'a-ma'ahu mola, ta'e kie ke ii'o aakau mola tarau loosie a Aalaha mala mo iini kire ko lio-lio diana taraure'i na kire ka'a inu wei ni pweu ike. ⁷ Maholo e rodo, mwala kire sai ma'ahu na nga mo iini ko inu wei ni pweunge hule aana kire ko mehiri oto. ⁸ Ta'e aana ikie mo iini oto aana aatowaa, e malisine uri kie ke ii'o aakau na kie ke lio-lio talaka aani ha'ahili-hilinge. Mala nga ramo ko deu aakau hunie oohotaa, nge ikie no'one kie ke dau aakau urine. Mo ramo kire sai ho'osie mo to'oni ni oohotaa huni kineta'inie mamangoda, na urine lo'u ikie no'one kie ke ii'o aakau aani hiiwalaimolinge aana Jisas na aani manata-diananga hunikie hailiu. Na mala nga ramo ko kineta'inie pwaune aana ko ho'osie paraimaa ni oohotaa, nge urine ikie no'one kie ke kineta'inie lo'onga'inge ikie aani noruto'onga uri a Kraes kei haro ha'a-uurikie taane. ⁹ Aana a God e ka'a ha'aholakie ike uri hunie ke ha'amotaahikie aana dinge ni leinge. !Ha'ike! Ta'e e ha'aholakie hunie Aalaha ikie a Jisas Kraes, ke ha'a-uurikie. ¹⁰ A Jisas e mae honotaka uri hunie ke ha'a-uurikie hunie uri kie ke lae ii'o ruru pe'ie aana maholo kei ooli lo'u mei, ma'alana uri kie ke mae oto wa kie ke mauri ue aana maholona. ¹¹ Aena urinena, omu ke ere ha'asusu'omu heiliu na omu ke pe'i'omu heiliu oto mala omu ko esuie ngeena.

Mo Ha'ananaunge Ooreta

Na Mei Wala Ni Saediananga

¹² Oto melu ko eitanai'omu, maeni eesiku maa'i, uri omu ke ha'ama'u aana mo iini ko esu hiito'o i matolamiu aana soihaada'inge huni lio i suli'omu na huni ha'a-uusuli'omu. ¹³ Omu ke lio i suli diana aada pe'i ha'ama'unge na pe'i manata-diananga hunire haahie mo esunge kire ko esui'i ngeena. Na omu ke o'o'o ni henuelama mola i matolamiu maraamiu. ¹⁴ Na melu ko eitanai'omu, maeni eesiku, uri omu ke ere aana mo iini ko lalawasie asunge. Omu ke pe'ie mo iini nge kire sai me'u hunie saeda ke susu. Omu ke pe'ie mo iini nge lo'onga'inge ikire e mamaela'a, na omu ke haro kele ere hunie ahutana mwala. Na mwaanie saewasunge i'omu e lau-leu hunie ta'ena nga iini. ¹⁵ Omu ke lio talamiu mwaanie nga iini e he'i su'ue lo'u tata'alanga hunie nga iini. !Ha'ike! Ta'e omu ke diana mola huni'omu heiliu taraure'i na no'one hunie ahutana mwala.

¹⁶ Omu ke o'o'o ni ilenimwa'enga mola taraure'i, ¹⁷ na omu ke aarea God mola tarau. ¹⁸ Na ma'alana nga taa ke rau-reu lo'u, ta'e omu ke paalahea God mola tarau suli maholo. Aana a God e saeto'o aana omu ke asu urine aena aana omu lado oto pe'ie a Jisas Kraes.

¹⁹ Omu ke su'uri deu honosie Li'oa Maa'i mwaanie mauriha'amui, ta'e omu ke tola i suli nga taa e unue huni'omu. ²⁰ Na mwaanie omu mwaka

aana mo wala a God ko nii'i mei hunie mo iinoni maa'i ingeie. ²¹ Ta'e omu ke hola'i lei diana aana ka'u ahutana mo ha'a-uusulinge. Oto omu ke si lulu i sulie mo iini diana, ²² na omu ke ii'o ha'atau mwaanie ta'ena nga mei ola aaela.

²³ No ko aarea God nge ko nii-niie hanuelamanga hunikie uri ke da hunie omu ke ii'o maa'i ta'ingelu. Na no ko aarea hunie uri ke kineta'ini'omu oto ta'ingelu, hunie lo'onga'inge i'omu, na mauriha'amiu, na sapemiu ke mani ii'o sapemawa mwaanie ta'ena nga ola tata'ala maholo Aalaha ikie a Jisas Kraes kei ooli lo'u mei. ²⁴ Iini e soi'omu mei i saana e tohungai diana na omu sai norue, na ingeie ni kei esuie leune huni'omu.

²⁵ Maeni eesiku maa'i, omu ke aarenga'i no'one talameelu. ²⁶ Omu ke niie saediananga i'emeelu hunie ahutana mo iini kire hiiwalaimoli. ²⁷ No ko eitanai'omu aana satana Aalaha ikie uri saailana uusu-uusu ienini ke lae oto nana ahutana mo iini kire hiiwalaimoli. ²⁸ No ko eitanaie uri hahu'ana manata-diananga Aalaha ikie a Jisas Kraes ke ii'o pe'i'omu.

Ruana Nga Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie Mo Tesalonaieka

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

Ngaeta na'ohai mwane aana soihaada'inge oto i na'o, a Pol Hurula'aa, ni e uusue uusu-uusu ienini.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol e uusu-uusu lo'u hunie mwala kire si aehota hiiwalaimoli aana a Jisas oto wau aana huilume i Tesalonaieka.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Ngaeta mo waro-warō lo'u mola i purine e hola'i uusu-uusu hunie mo Tesalonaieka, a Pol e si lio saie uri e ka'a aalamie ike ahutana mo dolosinge ikire, na hule aana ngaeta mo iini aada ko ha'a-uusulie mwala takalo uri a Jisas e pwani ooli oto mai uure i Lengi.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol ko uusu-uusu lo'u hunie mo Tesalonaieka huni ha'a-oodohie mo ne'isaenga takalo ikire i sulie oolinge mai a Jisas. E haata'i diana aada uri i na'ona a Jisas Kraes kei ooli mei, a na'ohai mwane nge e tohungēi sai liu honosie a Kraes kei hola'i lae mai na kei eeroa mwala uri ingeie oto a God. Oto aana mei olana e ka'a rau ike ue, a Pol e unue hunie mo Tesalonaieka uri kire ke su'uri tolahi'e, ta'e kire ke ii'o aakau mola.

A Pol ko uusu-uusu lo'u huni ha'asusue hiiwalaimolinge ikire na hunie uri kire ke uure ma'uta'a ma'alana taunge'inilada ko lae oto uri taa. Na e hatonga'inie lo'u uri kire ke lae pe'i esu a'aila'a mola talai ngeulaa ada maraada mala a Pol e asuie.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

tata'alanga, ha'aletehinge, aarenga'inge, asunge a'aila'a, manikulu'anga

?Nga taa ni mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

2 Tesalonaieka 2:9-10

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie mo Tesalonaieka

(1:1-2)

A God kei leie mo iini nge kire ko teunge'inie kira hiiwalaimoli.

(1:3-12)

Mwane tata'ala oto liutaa kei hola'i lae mai i na'ona oolinge mai a Kraes.

(2:1-17)

Helelaka ke diana na kie ke mwa'e-mwa'esie asunge.

(3:1-15)

Mei wala ni saediananga ooreta

(3:16-18)

Mei Wala Ni Saediananga

Hunie Mo Tesalonaieka

¹ Saediananga mwaanieu a Pol na a Saelas na a Timoti huni'omu aana soihaada'inge wau i Tesalonaieka. I'omu oto mo iinoni a God Aamaka na Aalaha ikie a Jisas Kraes, ² na melu ko eitanai uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

A God Kei Leie Mo Iinoni Nge Ko Teunge'inie Kira Hiiwalaimoli

³ Maeni eesiku maa'i, melu ko paalahea God mola tarau haahi'omu. Na e diana hunie melu ke asuie urine, aana hiiwalaimolinge i'omu ko peine a'aila'a mola i suli maholo, na manata-diananga nge omu to'o aana

huni'omu heiliu ko lae pe'i peine no'one lo'u tarau. ⁴ Aena urinena, nge melu ko lae pe'i lahe'omu i laona mo soihaada'inge a God aana ta'ena nga leu. Melu ko lahe'omu haahie tala nge ma'alana omu ko sapesalu hiito'o na mwala ko teunge'ini'omu, ta'e omu uure a'aila'a mola aana hiiwalaimolinge i'omu.

⁵ Aana omu ko sapesalu hiito'o i tehula'ana a God oto ienini, nge a God ke si haata'inie uri omu tohungai melisine Aalahanga ingeie. Na aana nga maholo ue mai sapesalunge i'omu ngeena kei haata'inie no'one uri leinge a God e oodo taane mola. ⁶ Na aana leinge a God mone e oodo, nge kei haro ha'aloie taane mwala nge kire ko teunge'ini'omu si'iri ngeena. ⁷ Na a God kei ha'amangoa taane mo weonga mo iini nge taunge'inilada ko lae i tehula'ana. Oto ma'alana kolu ko meni sapesalu oto ie, ta'e aana nga maholo ue mai, kolu sa'a he'i sapesalu lo'u. Na leune ke si reu taane aana maholo nge Aalaha ikie a Jisas kei uure ta'au i Lengi na kei siho mai pe'ie mo ensel ingeie nge kire to'o aana nanamanga paine. ⁸ Na ke lae mai pe'ie dunge oto paine huni ha'aloie mwala nge kire ko sere'inie a God na kire ka'a sare tola i sulie ike Tataroha Diana i sulie Aalaha ikie a Jisas. ⁹ Na mei ha'aloinge nge kei hite aada ngeena nge e tohungai aela oto liutaa, na e sa'a mango oto oo'oo. Na kire kei ii'o oto ha'ataulie a Aalaha na manikuluha'ana aana nanamanga ingeie ta'au i Lengi. ¹⁰ Leu ngeena kei reu aana hai dinge nge a Aalaha kei ooli lo'u mei, hunie ahutana mwala ke ha'amanikulu'aa haahie walu ola diana e asui'i nana mwala ingeie. Mo iini nge kire hiiwalaimoli aana kire kei tohungai lahea no'one aana maholona, na i'omu no'one, omu kei ii'o pe'ie mwala ingeie aana omu hiiwalaimoli oto aana mo wala melu ha'arongo'omu eeni.

¹¹ Oto aena mo olana nge melu ko aare-aarenga'i mola talamiu tarau. Melu ko eitanaie a God ikie hunie ke da omu ke malisine mau-meuringe diana nge e soi'omu hunie uri omu ke ii'o aana. Na melu ko eitanaie a God hunie ke ha'a-oaie mo ne'isaenga diana i'omu aana nanamanga ingeie, na hunie ke pe'i'omu huni ha'amangoa mo esunge diana nge omu ko esui'i i tehula'ana hiiwalaimolinge i'omu aana. ¹² Na melu ko aarenga'i oto urine hunie uri mwala ke lahea Aalaha ikie a Jisas i tehula'ana tolahamiu, na kire ke lahe'omu no'one pe'ie. Na aena aana manata-diananga a God na a Jisas Kraes e tohungai peine oto hunikie, nge melu norue oto uri a God kei aalamie taane aarenga'inge i'emeelu.

2

Tata'alanga Paine Kei Reu I Na'ona A Kraes Kei Ooli Lo'u Mei

¹ Maeni eesiku maa'i, no ko sare ere lo'u pe'i'omu i sulie maholo a Jisas Kraes Aalaha ikie kei ooli lo'u mei huni lokokie i saana. ² Nou sere'inie uri omu ke taipu'o-pu'o wa omu ke tolahi'e aana omu ko rongoa ta'ena nga wala ko loho hailiu uri hai dinge a Aalaha e hule oto. Mwaanie mwala kire eero'omu urine na kire unue uri Li'oa ni e unue, wa uri i'emeelu ni melu unue, wa melu uusue i laona nga uusu-uusu i'emeelu. ³ Omu ke su'uri toli'aasie nga iini ke eero'omu urine, aena aana dinge ooreta e sa'a talei reu ike mola maraana. !Ha'ike! Ta'e ngaeta mo ola kei hola'i reu. Mwala oto hunge kei haro ooho honosie a God, na lo'u nga mwane e tata'ala oto liutaa kei hola'i lae no'one mai huni heli pe'ie a God. Ta'e a God kei tohungai ha'aloie oto hiito'o. ⁴ Mwane tata'ala ngeena kei ere aelasie ahutana mo god na ta'ena nga ola nge mwala ko palo-paloo. Na kei ha'apaina'aa maraana uri hunie ke paine lo'u liutaa aana ta'ena nga

ola, na hule aana kei lae ii'o i laona Nume Maa'i Peine a God na ni unue uri ingeie oto a God.

⁵ ?Oto e ue? ?Uri omu pulongosie mola nou unu tahanga'inie oto ahutana walu ola oodoi'omu aana maholo nou o'o'o ue pe'i'omu? ⁶ Na omu saie oto iini nge e uure honosie mwane tata'ala ngeena mwaanie e haata'i i na'ona maholo ingeie. ⁷ Mwane tata'ala ngeena ko esu taane oto aana maholo ie, ta'e e ii'o mumuni mola ue, lai hule aana a God kei ta'aasie iini nge ko uure honosie mwane tata'ala ngeena. ⁸⁻¹² Oto aana maholona, mwane tata'ala ngeena ke si haata'i pe'ie nanamanga a Satan, na kei lae pe'i esuie mo hu'i-hu'ite eero-eero hei aaopa'i hunie uri mwala ke pangata'inie. Kei lae pe'i esuie no'one ta'ena nga pwelonga oto mola huni eeroa mwala. Walaimolinge e sai ha'a-uurire taane, ta'e aana kire ka'a sare manata diana ike hunie walaimolinge, nge a God kei toli'aasie hunie kire ke hiiwalaimoli aana mo wala ni pwelonga ngeena. Na aena aana kire ka'a hiiwalaimoli ike aana mo wala to'ohuu, na kire ko ilenimwa'e mola haahie mo ola aaela aana ooraha'aanga, nge a God kei lei mae aada. Ta'e mwaanie omu totolahi'e, aana Aalaha ikie a Jisas Kraes, ke si lae mai i purine mwane tata'ala ngeena. Aalaha ikie kei ooli mei pe'ie manikuluha'ana na kei horo aasie mola mwane tata'ala ngeena, aana kei uuhi maesie mola aana kele mei iiru mwaanie ngidune.

Kie Ke Uure Ma'uta'a Aana Walaimolinge Kie To'o Aana

¹³ Maeni eesiku maa'i, e malisine melu ke paalahea God mola tarau haahi'omu, aana i'omu mo iini a Aalaha e manata diana huni'omu. A God e lio hilisi'omu uure oto wau i na'o huni ha'a-uuri'omu, na e ha'a-uuri'omu aana omu hiiwalaimoli aana mo wala to'ohuu, na a Li'oa Maa'i e da omu ne'i iinoni maa'i. ¹⁴ Mo wala to'ohuu nge a God e haara'omu mei eeni ngeena, nge oto Tataroha Diana nge melu lae pe'i taroha'inie huni'omu. Na e haara'omu urine ngeena aana e saeto'o aana uri omu ke to'o aana no'one manikuluha'ana a Jisas Kraes Aalaha ikie. ¹⁵ Oto maeni eesiku maa'i, omu ke uure ma'uta'a na omu ke hele ma'uta'a aana walaimolinge nge melu ha'ananau'omu oto aana maholo melu o'o'o pe'i'omu, na lo'u maholo melu uusu-uusu huni'omu.

¹⁶⁻¹⁷ Oto melu ko eitanai uri Aalaha ikie a Jisas Kraes na a God Aamaka, ke ha'asusue saemiu na ke ha'a-a'aila'a'omu hunie ta'ena nga mei ola diana omu ko esuie wa omu ko unue. Na kei to'ohuu oto aana melu saie oto uri e tohungei manata diana hunikie na ha'asusulaka e sa'a mou-mou ike oto oo'oo, na haiholota'inge ingeie hunikie e tohungei diana na kie sai nou-norue oto mola hali'ite.

3

Kie Ke Aarenga'i Talana

Mo Ini Nge Kire Ko Taroha'inie

Walana God

¹ Oto maeni eesiku maa'i, omu ke aarenga'i talameelu hunie uri melu ke sai taroha'inie walana a Aalaha oto hailiu hunie ta'ena nga hanue, na hunie uri mwala ke rongo pe'i ha'ama'unge aana oto mala i'omu omu esuie aana maholo omu rongoa. ² Na omu ke aarenga'i no'one hunie a God ke kineta'ini'emeelu mwaanie nimana mwala aaela nge tolahada e tata'ala. Aana ahutana mwala sa'a mani hiiwalaimoli ike aana Tataroha Diana. ³ Ta'e a Aalaha mone kei deu i sulie walana, na ingeie kei ha'a-a'aila'a'omu na kei lio i suli diana aamiu mwaanie uri nanamanga a Satan e waeli'omu.

⁴ Na Aalaha ikie oto e da hunie melu ke noruto'o aamiu, ka'u omu ko lulu i sulie oto nga taa nge melu ko unu-unue huni'omu. Na melu saie no'one uri omu kei lae tara'asi tarau. ⁵ Oto melu ko eitanaie Aalaha ikie uri ingeie ke ha'asusue mo lo'onga'inge i'omu hunie omu ke saenanau diana aana manata-diananga a God huni'omu, na aana tolahana a Kraes hunie omu ke uure a'aila'a tara'asi.

Kie Ke Asu A'aila'a

Na Mwaanie Kie Lalawasie Asunge

⁶ Maeni eesiku maa'i, melu ko eitanai'omu aana satana a Jisas Kraes Aalaha ikie, uri omu ke su'uri hikusie mo eesike nge kire ko lalawa huni esu, na kire ka'a tola i sulie ike mo ola melu ko unu-unu'i huni'omu. ⁷ I'omu maraamiu na omu saie oto uri omu ke lulu i sulie oto tolahameelu. Aana maholo melu o'o'o pe'i'omu, melu ka'a lalawa ike huni esu. ⁸ Na melu ka'a totola mwaakule ike aana nga mei ngeulaa mwaanie mwala, ta'e melu haro holi-holi'i mola. Oto melu esu susue mola aatowaa na rodo mwaanie nga iini eemiu e tolahi'e lo'u aana nga mei ola. ⁹ Maholo melu ko lae pe'i esu urine, e ka'a ike i sulie uri melu ka'a to'o aana nga nanamanga huni da pe'inge mwaani'omu. !Ha'ike! Ta'e melu sare haata'inie mola aamiu uri tohungei tala diana hunie uri omu ke lae i sulie ni otona. ¹⁰ Maholo melu o'o'o ue pe'i'omu, melu haata'inie oto ha'atolanga aamiu uuri, "Mala nga iini ko lalawa'a huni esu, omu ke su'uri nii ngeulaa ana."

¹¹ Melu ko ere urine, aena aana melu rongoa oto uri ngaeta mo iini eemiu kire tohungei lalawa'a ni esu. Kire ii'o oto mola na kire ka'a da ike nga mei ola, ta'e kire ko talei lae hailiu mola i matolana mwala huni oho dauhe mola aana mo asunge diana ikire. ¹² Oto aana satana Jisas Kraes Aalaha ikie, melu ko unue oto hunie mwala ngeena uri kire ke ii'o oto aana tolahai ola diana, na kire ke asu a'aila'a talai ngeulaa aada maraada. ¹³ Ta'e i'omu, maeni eesiku maa'i, mwaanie omu poo-poosua'a huni esuie mo esunge diana.

¹⁴ Mala uri nga mo iini eemiu kire ka'a tola i sulie ike mo wala melu ko uusu'i weu huni'omu ngeena, nge e lae oto i diana hunie omu ke lee-leesie uri kira tei, na omu ke oopa mwaanire hunie kire ke masa mola i sulie tolahada maraada. ¹⁵ Ta'e omu ke su'uri talei deu aada mala uri mo maelonga i'omu. Kei lae oto i diana hunie uri omu ke ha'apasulire mola, aana ikire mo eesimiu maa'i taane ni ngeena.

Mei Wala Ooreta A Pol

Hunie Mo Tesalonaeka

¹⁶ No ko eitanaie a Aalaha aana ingeie maraana oto aahu'ine hanuelamanga uri ke ii'o pe'i'omu na ke niie hanuelamanga ingeie huni'omu tarau ma'alana nga taa ke rau lo'u.

¹⁷ Mei wala ni saediananga huni'omu ienini, ineu a Pol ni no ko uusue oto maraaku mala no ko eu'esuie tarau huni haata'inie uri ineu to'ohuu ni oto no ko uusu-uusu ie.

¹⁸ No ko eitanaie Aalaha ikie a Jisas Kraes uri hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

Eetana Nga Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie A Timoti

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini. Na aena aana a God e lio hilisie hunie ke ne'ie ngaeta na'ohai mwane haahie soihaada'inge, nge ngaeta aapa aana asunge ingeie hunie ke ha'a-uuresie mo na'ohai mwane aana mo soihaada'inge mala mo pasto na mo bisopi na mo ha'a-ha'a-uusuli.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol Hurula'aa e uusue hunie tohungana malahune a Timoti, nge suli maholo e lae-lae hailiu pe'ie huni taroha'inie Tataroha Diana i sulie a Jisas Kraes. A Timoti e saanau mola ue maholo e aehota lae-lae pe'ie a Pol, na a Pol e tohungai manata diana hunie oto mala kalena. (Leesie Palonga 16:1-3.)

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Aana ngaeta maholo a Timoti e oore mola aana huilume wau i Epesas huni ha'a-uusulie mwala aana soihaada'inge haalu ikire ngeena, na a Pol e he'i lae lo'u i hule aana po'o ni henue wau i Masedonia. Puke Palonga e ka'a ere ike i sulie laenga ngeena, aana Palonga e pulo mola aana maholo a Pol e ii'o i nume ni ho'o wau i Rom. Ta'e e lio mala inemauri ni Rom e toli'aasie a Pol mwaanie nume ni ho'o ngeena, oto a Pol e walo liu lo'u pe'i taroha'inilana Tataroha Diana hunie ngaeta mo helisi. Sa'a mola a Pol e uusue uusu-uusu ienini ola mala oono aawalai helisi mwana rue i purine hutelana a Kraes (62 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol ko uusu-uusu hunie a Timoti huni ha'a-aamasito'oa aana walu ola a Timoti ke ha'a-uusulie soihaada'inge ngeena aani. A Pol e ha'apasulie no'one a Timoti uri ke lio talana mwaanie mo ha'a-uusulinge eero-eero nge kire ko lae-lae mai i laona soihaada'inge. Na oto liutaa a Pol e ere i sulie tolaha diana kira hiiwalaimoli maholo kire ko loko huni palo-paloo a God. E niie mei ha'ananaunge i sulie mo mwane nge ko lio i sulie soihaada'inge. Eetana nga pulitaa ni mwane huni lio i sulie soihaada'inge, ikire oto mo rato ni mwane aana hiiwalaimolinge. Mo na'ohai mwane huni lio i sulie soihaada'inge ngeena, kire ko lio i sulie mauriha'ana ruruhaa, na asunge ikire oto huni ha'a-uusulie ruruhaa i sulie mo Uusu-uusu Maa'i na ii'onga maa'i. Kire ke pe'ie mwala aana mo tolahi'anga ikire, na kire ke ha'a-oodohie kira ooraha'aala, na kire ke aarenga'i talana mo mae-maea'a, na kire ke oala'inie asunge aana soihaada'inge, na kire ke asuie walu ola urine huni pe'ie hiiwalaimolinge aana ruruhaa. Oto ruana nga pulitaa ni mwane huni lio i sulie soihaada'inge, ikire oto mo mwane hai rareta'i, na asunge ikire oto huni lio i sulie walu ola mala pe'inge soihaada'inge ko niie hunie kira maitale, na iidumilana mo to'oha, na holilana nga mo ola hunie nume maa'i, na ha'arere'alana nume maa'i, na mo ola lo'u urine huni pe'ie ruruhaa huni esu diana i sulie mo oala'inge mo na'ohai mwane. Oto a Pol e unue uri mo mwane diana mola ke ii'o aana e ro pulitaa ni mwane ngeena, na e he'i ere luhesie lo'u uri mo tolahai ola diana uri taa nga iini ko to'o aani, ha'alaa ke si ne'ie nga iini aana e ro pulitaa ngeena.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?
asunge nana God, ha'a-uusulinge, unulana ha'atolanga hunie mwala, uure-
honosilana aaelanga, mwane maa'i a God

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

1 Timoti 6:20, Na pwau nge e ere diana liutaa i sulie mo na'ohai mwane
haahie soihaada'inge nge 1 Timoti 3.

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie a Timoti

(1:1-2)

Asunge mo na'ohai mwane aana soihaada'inge oto huni uure honosie mo
ha'a-uusuli eero-eero.

(1:3-20)

Rihunge'inge ke lae aana tala oodo, na tolahana mo na'ohai mwane aana
soihaada'inge ke diana oto liutaa.

(2:1—3:16)

Mo na'ohai mwane aana soihaada'inge ke kineta'inie tolahada na kire ke
ere honosie mo ha'a-uusulinge takalo.

(4:1-16)

Mo pulitaa hai aaopa'i i laona soihaada'inge kire ke ii'o aani ha'ama'unge
hunire hailiu.

(5:1—6:2)

Mo ha'ananaunge ooreta hunie a Timoti na mei wala ni saediananga

(6:3—6:21)

Mei Wala Ni Saediananga Hunie Mwane Saanau A Timoti

¹ Saediananga mwaanieu a Pol, iini nge a God a Ha'a-uuritaka na a Kraes
Jisas kire mani unue ne ke ne'i hurula'aa nana a Kraes Jisas nge kie ko
maa'oohi susuto'o hunie pe'i hiiwalaimolinge aana. ² No ko uusue oto ie
huni'o kaleku Timoti, aana i'oe oto mwela maa'i ineu aani hiiwalaimolinge.

No ko eitanaie a God Aamaka na Aalaha ikie a Kraes Jisas, uri hahu'ana
manata-diananga, na aamasinge, na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'o.

Mo Ha'a-uusuli To'ohuu Ke Uure Honosie Mo Ha'a-uusuli Eero-eero

³ Mala oto nou unue ka'u huni'o aana maholo nou lae mai hunie po'o ni
henue i Masedonia, saeku hunie uri o ke oore ka'u mola wau aana huilume
i Epesas. O ke ii'o oto i leune hunie o ke uure honosie mwala nge kire ko lae
pe'i ha'a-uusuli mola aana mo ola aaopa mwaanie hiiwalaimolinge to'ohuu.

⁴ O ke unue hunire uri kire ke mamalo oto mwaanie tolahai ola nge ko
waeta'inie maholo ikire mola aana mo laladonga ka'a to'ohuu na aana
uusulana mo satai ola oto hunge i sulie mo weuwada. Aena aana mo ola
ngeena kire sai da ha'a-erenga hunie mo iinoni, na kire sa'a pe'ie ike asunge
a God nge e saeto'o aana mwala ke asuie. Aana tolaha ni hiiwalaimolinge
mola ha'alaa ko pe'ikie huni lulu i sulie oala'inge a God. ⁵ Aena aana nga
taa no ko sare ha'a-uusulire aana ngeena, nge mola hunie kire ke mana-
manata diana hunire hailiu aani sae manola, na aani manatanga rere'a,
na aani hiiwalaimolinge to'ohuu. ⁶ Ngaeta mwala kire dau talahie mo ola
ienini, oto kire ko lae mola i sulie mo ere-erenga mwaakule. ⁷ Saeda hunie
mwala ke saire mala mo ha'a-uusuli aana mo Ha'atolanga a Mosis, ta'e hule
aana kire ka'a sai lo'onga'i saie ike no'one mola nga taa nge kire ko ere i
sulie ngeena, wa uri nga taa nge kire ko ha'a-uusuli aana.

⁸ Ta'e ikie, kie manata'inie uri mo Ha'atolanga ngeena kire diana taane
mala uri kie ko tola diana aani oto i sulie tohungana tala a God e
lo'onga'inie. ⁹ Na kie saie taane no'one uri mo Ha'atolanga ngeena kire

ka'a ii'o ike huni ha'a-oodohie mwala diana, ta'e huni ha'a-oodohie mo iini nge kire ko deu aelasie mo Ha'atolanga na kire ko deu roro'anga mola tarau. Ha'atolanga oto ola huni ha'a-oodohie mo iini nge kire sere'inie a God na kire ii'o mola pe'ie ooraha'aanga na kire ko ere mwakata'inie mola a God na ta'ena nga ola maa'i. Na Ha'atolanga ola no'one huni ha'a-oodohie mo iini ko horo'ie mo aamada na mo nikada na ta'ena nga iinoni lo'u. ¹⁰ Na ola no'one huni ha'a-oodohie mo iini ko mei-mesi, na mo mwane kire ko ae'aeni ola pe'ie mo mwane lo'u mola mala ikire, na mo iini ko peli-pelie mo iinoni, na mo iini ko eero-eero hailiu, na mo iini ko eeroa mo mwane lei-lei. Na e ne'i ola no'one huni ha'a-oodohie ta'ena nga mei ola nge ko lae aaopa lo'u mwaanie ha'a-uusulinge diana ¹¹ aana Tataroha Diana nge e tohungēi menikulu'e. Tataroha Diana ngeena, niilana e lae hunieu mwaanie a God, iini e diana oto liutaa.

Sae'aasinge A God

E Ka'a To'o Taitelihana

¹² No ko tohungēi paalahea a Kraes Jisas Aalaha ikie, aana e noruto'o aaku na e haaraieu huni esu nana, na lo'u e niie a'aila'anga malisine asunge ngeena nakue. ¹³ E asuie walu ola diana urine nakue, ma'alana hola'ina'o ineu, nou talei ere-ere aelasie a Kraes, na nou teunge'inie mo iini e hiiwalaimoli aana, na nou esuie ta'ena nga ola huni waelire. Ta'e a God e aamasieu, aena aana nou ka'a saie ike nga taa nou eu'esuie na aana maholona nou ka'a hiiwalaimoli ike ue. ¹⁴ Ta'e Aalaha ikie e niie hahu'ana manata-diananga ingeie hunieu, na aena ngeena mone nou eeli'u huni hiiwalaimoli aana a Kraes Jisas, na huni mana-manata diana hunie mwala mala ingeie no'one e manata diana hunire.

¹⁵ Nga taa nge ne kei unue ie e to'ohuu, na o sai noruto'o aana oto. A Kraes Jisas e lae mai laona walumalau huni ha'a-uurie kira ooraha'aa. O sai leesie leune e to'ohuu, aana ineu oto ngaeta iini nou aela liutaa, ta'e ingeie mone e ha'a-uurie. ¹⁶ Na niilana hai aamasinge e lae oto hunieu urine aana a Jisas Kraes e sare haata'inie uri sae'aasinge ingeie e ka'a to'o taitelihana. Na aana e ha'a-uurie, iini nge e ooraha'aa aela oto liutaa, e haata'inie oto uri e sai ha'a-uurie ta'ena nga iini nge ko noruto'o aana. Na ikire no'one kire sai to'o aana maurihe huu.

¹⁷ Oto kie ko tohungēi paalahea Inemauri nge e ii'o huu,
e sa'a roro'a mae ike lo'u,
kie ka'a sai leesie ike aani maa.
Ta'e ingeie mola e ne'i tohungēi God,
ahutaka mo iinoni kie ke ha'ama'u aana
kie ke soi ha'amanikulu'aa oto di, oto di.
!Iau, ke urine oto!

¹⁸ E kaleku Timoti, mo wala nge no ko uusu'i weu huni'o ie kire ka'a ere aaopa ike mwaanie walana a God nge mo propet aana soihaada'inge kire unu-unu'i ke'u oalamu. No ko unue huni'o urine hunie o ke lulu i suli'i na hunie o ke oooho a'aila'a mala ngaeta ramo diana a Jisas. ¹⁹ O ke hele susule'i mola aana hiiwalaimolinge i'oe aana a Kraes, na o ke asuie mola tarau nga taa nge o manata'inie uri e oodota'i. Ngaeta mwala kire ko talei deu hu'isie mola nga taa nge manatada e unue hunire uri e oodota'i, oto kire urihana mola haka e aape aana mwalo, na urine nge kire si tohungēi waelie oto hiiwalaimolinge ikire. ²⁰ A Haemeneas na a Aleksanda ikirerue e ro iini aana mwala urine nge hiiwalaimolinge ikire e aela ta'ingelu mala haka e

aape. Oto nou toli'aasirerue oto hunie a Pwelu Eero-eero, uri hunie kirerue ke lio saie nga taa kei reu aana mo iini kire ko sare ere mwakata'inie a God.

2

Kie Ke Aarenga'i Pe'ie

Mei Sae Manola

Talana Ahutana Mwala

¹ No ko hola'i unue ka'u huni'o uri o ke aarenga'i talana ahutana mwala. O ke paalahea God haahire, na o ke aitanaie a God hunie ke pe'ire na ke ha'adiana'ara. ² Na o ke aare-aarenga'i no'one talana mo inemaui na ta'ena nga aalaha, hunie uri kire ke da hanuelamanga hunikie hunie kie ke mani ii'o hahuroto mola pe'ie ahutana mwala, na mwaanie kire da aasanga huni lulu i sulie tolahana a God aana ii'onga maa'i. ³ Aana aarenga'inge urine ni e to'ohie saena a God a Ha'a-uuritaka. ⁴ Ingeie e saeto'o aana uri ahutana mwala ke manata'inie walaimolinge hunie kire ke to'o aana maurihe huu. Na walaimolinge ngeena e uuri. ⁵ E ta'a-ta'a God mola, na e ta'a-ta'a iinoni mola huni ha'a-uureruru i matolana mo iinoni na a God, na a Ha'a-uureruru ngeena oto mola a Kraes Jisas. Ingeie oto maraana e ne'i iinoni, ⁶ na e toli'aasie maraana hunie ke mae mala nga uuraa'inge honotana ahutana iinoni mwaanie kire ii'o lo'u i memelutana ooraha'aa. Leune e rau aana tohungana maholo hunie, na ko haata'i diana aana uri a God ko sare ha'a-uurie ahutana iinoni. ⁷ Aena urine nge lio hilisileku e lae huni houle'inie Tataroha Diana na huni ne'i hurula'aa. No ko ere to'ohuu na nou ka'a eero'o ike uri lio hilisileku e lae huni ha'a-uusulie mo Aapoloa Aopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike hunie uri kire ke saie walaimolinge na kire ke hiiwalaimoli aana.

⁸ Oto nou saeto'o aana uri ahutana mwane aana ta'ena nga leu kire ke aarenga'i. Mwaanie kire hele ni kumu aani saewasunge wa kire haata'inie ki'ide aani ha'a-erenga, ta'e kire ke asuie mola nga taa e oodo aana ki'ide, na kire ke susue'inie nimada i lengi aani aarenga'inge.

⁹ Na nou saeto'o aana no'one uri mo hu'e kire ke ha'alaunire aana mo tolahai ola diana. Mo hu'e ke ho'osie mo to'oni nge kire malisi, na kire ke haata'inie ha'ama'unge na ii'onga oodota'i ikire aana mo to'oni kire ko ho'osi'i. Na mwaanie kire lo'onga'i oto hiito'o i sulie ha'alaunilana iihune pwaude, wa aana ho'osilana mo leunihe aani kol, wa mo u'umaai dehi, wa mo to'oni nge holiteni e paine. ¹⁰ Ta'e kire ke ha'alaunire aana mo esunge diana kire ko esui'i, aana leune e adona mo hu'e nge kire ko unue uri kire manata diana hunie a God. ¹¹ Maholo o ko ha'a-uusulie ruruhaa i sulie tolahana a God, o ke toli'aasie mo hu'e hunie kire ke tola saenanaunge no'one, mala uri kire ko ii'o aani rongonga hahuroto na aani ha'ama'unge. ¹² Ta'e ineu, nou ka'a tolimaaie ike hunie mo hu'e ke paine haahie lokotaa ni mwane wa kire ke ha'a-uusulie mo mwane ta'e kire ke ii'o hahuroto mola. ¹³ No ko ere urine aena aana a Adam ha'aholalana e lae hola'ina'o, oto a Iv e si puri. ¹⁴ Na a Pwelu Eero-eero e ka'a pweloa ike a Adam, ta'e e pweloa mola a Iv, na urine a hu'ena e ooraha'aa oto. ¹⁵ Ta'e kineta'inilana mo hu'e mwaanie malaahonga aana mo tolahai ola aaela ni welumalau ngeena e sai lae mala uri kire ko to'o mwela† na kire ko hele susule'i aana hiiwalaimolinge aana a Jisas, na kire ko manata diana hunie mo iinoni, na kire ko ii'o maa'i. Na kire ke asuie walu ola urine pe'ie ha'amwai-mwei'anga.

† 2:15 2:15 Erenga ni Krik e ka'a tohungai matapwa ike i leu.

3

Tolahana Mo Na'ohai Mwane

Haahie Soihaada'inge

Ke Tohungēi Diana Oto Liutaa

¹ Nga taa ne kei unue ie e to'ohuu. Mala uri nga iini ko sare ne'ie nga iini aana mo na'ohai mwane huni lio i sulie soihaada'inge, nge ko lio hilisie mei esunge e tohungēi diana ni ngeena. ² Oto ta'ena nga iini nge e ne'i na'ohai mwane haahie soihaada'inge ke hola'i ii'o oodota'i na ke su'uri toli'aasie nga matahaa hunie mwala ke siho aana. Iinonine ke su'uri tolarue, na ke kineta'inie tolahana, na ke nihisie saena. Iinonine ke tohungēi ii'o diana hunie ke malisine mwala ke ha'ama'u aana, na ke tola konie mwala i laona nume ingeie, na ke sai ha'a-uusuli diana aana mwala. ³ Iinonine ke su'uri inu-inu wei ni pweunge oto hiito'o hunie ke mahiri. Na mwane ngeena ke su'uri ne'i iinoni hai-heiseuni, ta'e ke maneko, na ke saeto'o aana hanuelamanga i matolana mwala, na ke su'uri sae-saehanalie to'oha. ⁴ Iinonine ke lio i suli diana aana uluhe ni iinoni ingeie, na mo kalena ke tola i sulie pe'i ha'ama'unge aana. ⁵ (?Mala uri nga iini e ka'a sai lio i suli diana aana uluhe ingeie maraana, ha'alaa ke si lio i suli diana aana soihaada'inge a God uri taa eena?) ⁶ Na mwaanie na'ohai mwane haahie soihaada'inge e ne'ie nga mwane nge e si aehota hiiwalaimoli mola aana a Jisas, aana mala ko urine, na ohe a porona ko ooraha'aa mala a Pwelu Eero-eero aana ko tooha'inie maraana, na a God kei ha'aloie lo'u mala e asuie aana a Pwelu Eero-eero hola'ina'o. ⁷ Ta'ena nga na'ohai mwane haahie soihaada'inge ke haro ne'ie iinoni diana, hule aana mwala po'oi sinaha mwaanie soihaada'inge ikire no'one kire ke ere diana i sulie. Ke urine oto mwaanie mwala kire siho aana, na mwaanie e pola mola pe'ie pwanu a Pwelu Eero-eero.

Tolahana Mo Iini Ko Hei Raretā'i

I Laona Soihaada'inge

Ke Diana No'one

⁸ Oto e urine lo'u aana mo iini ko hei rareta'i i laona soihaada'inge, aana kire ke hola'i ne'i iinoni diana e malisine mwala ke ha'ama'u aada. Kire ke su'uri ne'i iinoni eero-eero. Kire ke su'uri inu-inu wei ni pweunge oto hiito'o hunie ke mahiri, na kire ke su'uri sae-saehanalie to'oha. ⁹ Ta'e kire ke kineta'inire mola mwaanie ooraha'aa hunie manatada ke taha tara'asi, na kire ke hele ma'uta'a aana walaimolinge nge a God e haata'inie oto aaka. ¹⁰ Mo iini nge kire ko sare hai rareta'i i laona soihaada'inge, nge soihaada'inge ke haro leie ka'u tolahada hola'ina'o. Oto mala uri nga mei ola omu ka'a dau oodoie ke aela aada, nge omu sai tolimaaie hunie kire ke ne'i mwane pe'i-pe'i i laona soihaada'inge.

¹¹ Mo hu'e, na e urine lo'u, aana kire ke haro ne'ie mo keni e malisine mwala ke ha'ama'u aada. Kire ke su'uri ere aelasie nga iinoni, ta'e kire ke kineta'inie tolahada, na kire ke ne'i hu'e ni nou-norue nge mwala e sai noruto'o mola aada tarau.

¹² Na lo'u, iini nge ko hei rareta'i ke su'uri tolarue, na ke sai lio i suli diana aana mwe-mwela ingeie na uluhe iinoni ingeie. ¹³ Mo iini nge kire ko pe'i-pe'i diana urine i laona soihaada'inge, ikire oto mwala kei ha'ama'u aada. Na ikire maraada, kire ke si a'aila'a ni unu tahanga'inie hiiwalaimolinge ikire aana Kraes Jisas.

Soihaada'inge A God

Ko Lio I Sulie Walaimolinge

¹⁴ Nou ne'isae uri e sa'a tewa ike lo'u na no ko lae oto wau huni leesi'o. Ta'e no ko uusue mo ola ienini huni'o, ¹⁵ mwaanie nga mei ola e uure honosieu. Oto uusuu-uusu ie ke haata'inie huni'o tolahai iinoni diana aana uluhe iinoni a God. Na uluhe ngeena oto soihaada'inge a God Mau-meuri'e, na ikie oto soihaada'inge ngeena. Ikie oto kie ko kakalie walaimolinge i sulie a God, hunie walaimolinge ngeena ke uure ma'uta'a mala poo-pootana nume.

¹⁶ Kie ko unu ha'a-oaie uri mo ha'a-uusulinge nge a God e haata'ini'i oto aaka kire to'ohuu ta'ingelu, na kie ko kana i sulie walaimolinge ngeena uuri.

Nou hiiwalaimoli aana iini nge e ne'i iinoni,
e haata'i hunikie,
a Li'oa Maa'i e haata'inie uri e oodota'i.
Mo ensel kire leesie,
houle'inilana e lae hunie mo Aapoloa Aaopa.
Ahutana walumalau e hiiwalaimoli aana,
tahela'inilana e lae oto ta'au i Lengi.

4

Mo Ha'a-uusuli Eero-Eero Kire Sai Lupwe'i Deu Mala Kire Maa'i

¹ Li'oa Maa'i e unu tahanga'inie oto uri aana mo maholo ko lae mai mwala oto hunge kire kei toli'aasie oto hiiwalaimolinge ikire aana a Jisas, na kire kei lae mola i sulie mo ha'a-uusulinge eero-eero mo li'oa aaela. ² Mo ha'a-uusuli eero-eero nge kire ko toolea mai mo ha'a-uusulinge takalo ngeena kire ko lupwe'i deu mala ikire mo iinoni maa'i, ta'e leune ka'a to'ohuu ike. Mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena kire tohungei horo aasie ahutana mo ne'isaenga diana oto mwaanie manatada, aana kire ko aasie diananga mwaanire mala ngaeta mo iinoni kire ko horo suuhe'inie nga mei ola aana dunge. ³ Mwala urine kire ko ha'a-uuresie ngaeta mo ha'atolanga ikire maraada mala mo ha'atolanga nge ko uure honosie mola mo iinoni mwaanie tola-keninge na to'o-poronga, na mwaanie ngaulana ngaeta mo taungei ngeulaa. Ta'e aana ha'aholanga, a God e ha'a-uuresie ii'o-rurunge, na e ha'aholaa no'one mo ngeulaa hunie mwala ke ngau-ngeu'i mola. Na ikie mo iini kie hiiwalaimoli aana God na kie saie walaimolinge, kie sai paalahea mola a God haahie mo ngeulaa ngeena, na kie sai ngeu'i mola. ⁴ Ahutana mo ola a God e ha'ahola'i kire mani diana mango, na e ha'aholaa walu ola ngeena hunikie. Oto kie sai toolea ta'ena nga mei ngeulaa pe'i saemangonga mola haahie ⁵ aana kie saie oto uri walana God na aarenga'inge ko ha'amaa'ie adona ngaulana.

O Ke Ne'i Koni-Konihe Diana

Nana Kraes Hunie Mwala

Ke Heimaanie Tolahamu

⁶ Nou saie kaleku, uri o peine poi pe'ie rongolana mo ha'ananaunge i sulie hiiwalaimolinge na uri o ko totola ue i sulie mo ha'a-uusulinge diana ngeena hule si'iri. Oto o ke unue lo'u mo ola ienini hunie mo mwaasine wau i Epesas, hunie o ke ne'i koni-konihe diana oto nana a Kraes Jisas. ⁷ Ta'e o ke su'uri lae i sulie mo laladonga eero-eero, na o ke ii'o ha'ataulie mo ooni-ooninge mo repo keni nge kire ka'a sada ike aana walaimolinge

a God. Mo ola urine su'uri, ta'e o ke ha'a-ha'a-a'aila'aa mau-meuringe i'oe aani lulu i sulilana tolahana a God. ⁸⁻⁹ Aana e to'ohuu taane mala kire unue uri e diana uri hunie kie ke ha'a-ha'a-a'aila'aa sapeka, ta'e e lae oto i diana lo'u liutaa uri hunie kie ke ha'a-ha'a-a'aila'aa mau-meuringe ikie aani hiiwalaimolinge. Aana hiiwalaimolinge e sai pe'ikie aana mauringe si'irini, na oto lo'u aana maurihe oto huu. Iau, kei diana oto liutaa hunie mwala ke rongu hunie mo wala ngeena pe'i tola i sulilani. ¹⁰ Aana kolu esu a'aila'a mola aana kolu tohungei hiiwalaimoli oto aana God Mau-meuri'e, nge e sai ha'a-uurie ta'ena nga iinoni, na kei ha'a-uurikie mo iini kie hiiwalaimoli aana.

¹¹ O ke unu tahanga'inie na o ke ha'a-uusuli oto aana mo ola ienini. ¹² O ke su'uri toli'aasie nga iini hunie ke lo'onga'inie uri walamu e ka'a hi'e ike aana o saanau mola. Ta'e o ke ii'o diana oto liutaa hunie kira hiiwalaimoli ke leesie walamu, na asunge i'oe, na manata-diananga i'oe, na hiiwalaimolinge i'oe, na ii'onga rere'a i'oe, hunie kire ke haimaani'o. ¹³ O ke hele susule'i mola aani saailana mo Uusu-uusu Maa'i hunie mo iinoni lai hule aana ne kei lae lo'u weu. O ke laeliwala hunire i sulie ne'isaenga a God, na o ke ha'ananaure lai hule aana maholo ne kei ooli lo'u weu i seemu. ¹⁴ Na o ke aamasito'o ka'u aana maholo mo na'ohai mwane aana soihaada'inge kire hele i pweumu na ngaeta mo propet aada kire unu tahanga'inie walana a God i sulio. Aana maholona a Li'oa Maa'i e niie nanamanga huni'o hunie o ke asu diana nana. Oto mwaanie o pupulongosie mei niinge ngeena, ta'e o ke asu diana mola aana nanamanga ngeena. ¹⁵ O ke hele susule'i aani esuilana mo ola ienini, na o ke ari'apasie o ke asu diana aani, hunie ahutana mwala kire ke leesie uri o ko peipeine oto aana tolahana God. ¹⁶ O ke kineta'inie mauringe i'oe hunie ke diana, na ha'a-uusulinge i'oe hunie mwala ke diana no'one. Aana mala uri o kei hele susule'i aani ii'onga oodota'i, na o ke lae tara'asi pe'ie ha'ananaulana mwala urine, nge o sai ha'a-uuri'o maraamu na mo iini nge kire ko pwaarongo i sulio.

5

¹ Maholo o ko ha'a-oodohie nga mwane nge e ne'i rato oto, o ke su'uri ere raramaa hunie, ta'e o ke ere rako pe'ie mala uri ingeie oto aamamu. Na o ke takuhie mo mwane saanau oto mala ikire mo eesimu mwane. ² E urine lo'u aana mo hu'e, aena aana ikire oto mo nikemu. Mo keni haalu ikire oto mo eesimu keni, oto aena urinena o ke takuhire tarau aana tolahai iinoni diana.

Soihaada'inge Ke Pe'ie Mo Nao Keni Kire Maitale To'ohuu

³ Na o ke lio i sulie mo nao keni nge ikire mo nao keni to'ohuu. ⁴ Ta'e mala uri nga nao keni e to'o mwela, wa e to'o pwaa-pwaana, nge kire ke haata'inie uri kire ko manata diana hunie a God to'ohuu aani lio i sulilana keita'aa. Aana e lio diana i maana God hunie mo mwela ke haro lio i sulie mo mau'ana ikire mala ikire no'one kire hola'i lio i sulire ka'u. ⁵ Mala nga nao keni e ii'o mola maraana na nga iini pe'ie ha'ike, ta'e e noruto'o mola aana a God na ko aarea susue rodo na aatowaa hunie ke pe'ie, nge ingeie nao keni to'ohuu eena. ⁶ Ta'e nao keni nge ko lo'o-lo'onga'inie mola mo heri-huninge ingeie maraana, nge iini urine e mae oto ma'alana ko meumeuri ue. ⁷ O ke unue mo ola ienini hunie mo iini e hiiwalaimoli hunie kire ke tola i sulio, mwaanie nga iini e ere aelasire. ⁸ Mala nga mwane e ka'a lio i sulie mo tekighana, liutaa oto mo iini aana uluhe ni iinoni ingeie, nge ko taateinge'inie hiiwalaimolinge ingeie ni ngeena, na leune e aela lo'u

liutaa aana nga taa mo pu'o kire ko esuie aana kire ka'a kele hiiwalaimoli ike aana a God.

⁹ O ke uusue satana mo nao keni nge asunge ikire oto hunie kire ke pe'i-pe'i, na ikire lo'u hunie soihaada'inge ke lio i sulire. Mo nao keni ngeena ke haro hule oto aana e oono aawalai helisi ha'alaa, na e ne'ie oto hu'e to'ohuu hunie poro ingeie maholo poro ingeie e mau-meuri ue. ¹⁰ Mo nao keni urine kire ke ne'ie oto mo iini nge ahutana mwala kire lio saie uri kire ko esuie mo ola diana tarau. ?Uri e ha'asai diana taane aana mo mwela ingeie? ?Uri e totola konie taane mo awataa? ?Uri e rarareta'inie taane kira hiiwalaimoli pe'i ha'amwai-mwei'anga? ?Uri e pe'i-pe'ie taane kira si'oha'a? ?Uri e o'o'o aakau taane huni pe'ie ta'ena nga iinoni? Mo nao keni repo nge tolahada e diana urine o ke si uusue satada hunie soihaada'inge ke lio i sulire. ¹¹ Ta'e o ke su'uri uusue satana mo nao keni haalu, aena aana e sa'a tewa na kire kei hiinge'inie uri kire ko sare to'o poro lo'u oto hule aana kire kei pulongosie mola a Jisas. ¹² Oto leilada kei lae aena aana kire ka'a asu ike i sulie nga taa nge kire haiholota'i huni esuie nana a Kraes. ¹³ Na lo'u kire kei lalawasie mola asunge na kire kei talei waeta'inie mola maholo ikire aani walo liunge mola i sulie mo nume. Na e ka'a ta'e ike mola waeta'inilana maholo ikire, ta'e pe'i sihoai-olanga na kire kei oho dauhe mola aana mo esunge diana ngaeta mwala lo'u aani unulana mola mo ola kire ka'a malisi.

¹⁴ Oto nou saeto'o aana mo nao keni haalu uri kire ke to'o poro, na kire ke to'o mwela, na kire ke lio i suli diana aana mo nume ikire, na mwaanie kire niie nga matahaa hunie ta'ena nga maelonga ikie huni ere aelasikie.

¹⁵ Ta'e saehuu oto, aana ngaeta mo iini kire lae aaopa oto mola huni lulu i sulie a Pwelu Eero-eero.

¹⁶ Na lo'u, mala uri nga hu'e hiiwalaimoli e to'o aana nga mo nao keni i laona uluhe ni iinoni ingeie, nge a hu'ena ke lio oto i sulire maraana. Aana e ka'a malisine ike soihaada'inge ke weo ni lio i sulire, ta'e soihaada'inge ke pe'i diana aana mo nao nge kire ii'o maraada to'ohuu.

Ruruhaa Ke Ha'ama'u Aana

Mo Na'ohai Mwane

Haahie Soihaada'inge

¹⁷ Mo na'ohai mwane nge kire ko lio i suli diana aana soihaada'inge, na kire ko tohungai esu hiito'o aani laeliwalanga na ha'a-uusulinge, e tohungai diana oto liutaa hunie ruruhaa ke ha'ama'u aada na ke waai diana aada no'one. ¹⁸ Soihaada'inge kei waaire haahie weonga ikire, aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Mwaanie o pwesu honosie wawana puluke maholo ko esu namue i laona hohola i'oe.* *Diutronomi 25:4* na e unue lo'u uuri, *Iinoni eu'esu e malisine uri ke hele aana waaitana.* *Levitikas 19:13*

¹⁹ O ke su'uri rongo hunie nga iini nge ko unue uri nga na'ohai mwane haahie soihaada'inge e dau hu'isie nga ha'atolanga, mala uri ta'e ingeie mola ko ere urine na nga ro iini wa e oolu kire ka'a lae ike mai ere urine no'one. ²⁰ Ta'e mala uri nga na'ohai mwane ko lae pe'i ooraha'aala, nge o ke ere aana huni ha'a-oodohie, na o ke asuie oto urine i na'ona pulitaa aana soihaada'inge hunie ke ne'i ha'apasunge hunie ahutana mo iinoni lo'u aana ruruhaa. ²¹ Oto i na'ona God na Kraes Jisas na mo ensel maa'i, no ko unue huni'o uri o ke tola i sulie mo ola ngeena, na mwaanie o rara haahie mola nga iini.

²² Mwaanie o ha'amaa'ie ka'u nga mwane e ka'a malisine ke ne'i na'ohai mwane aana soihaada'inge, ta'e o ke hola'i to'omaaie ka'u tolahana. E ka'a diana ike uri hunie o ke ha'amaa'ie iini ooraha'aala, aana ko urine, o kei

roro'a aana mo ooraha'aanga ingeie pe'ie. Na o ke kineta'ini'o maraamu hunie o ke ii'o rere'a.

²³ Ta'e aana o ko eri'apasie uri o ke ii'o rere'a, mwaanie o unue uri o ke inu-inu wei mola hahaiteli. Leune e ka'a kohi no'one, aana nou saie uri o ko maelaa'a. Oto e diana hunie o ke kele inuhie taane no'one nga mei waen mola huni kuraa maelaa i laona oopwamu.

²⁴ Iau, mala nou si unue ka'u huni'o, o ke hola'i lo'o-lo'onga'i diana i na'ona o ke si ha'amaa'ie nga iini. Aana mo ooraha'aa ngaeta mwala kire ii'o haada'i mola huni leesi'i, na ma'alana leilada e ka'a lae ike ue, ta'e mwala kire sai leesie oto uri kire dau aela. Na lo'u mo ooraha'aa ngaeta mo iini kire ii'o mumuni, ta'e leesileni ko si lae taane mai i puri. ²⁵ Oto e urine lo'u aana ngaeta mo esunge diana kire mwada'u no'one huni leesi'i, ta'e ma'alana nga mo iini kire ii'o mumuni ke'u, kire sa'a roro'a ni ii'o mumuni ike tara'asi.

6

¹ Ahutana mo iinoni hiiwalaimoli nge kire ne'i koni-konihe, kire ke ha'ama'u aana mo poro paine ikire hunie nga iini ke su'uri ere aelasie satana God na ha'a-uusulinge ikie. ² Na mo koni-konihe nge mo poro paine ikire mo iinoni hiiwalaimoli, kire ke ha'ama'u no'one aana mo iinine aana ikire mo eeside i lalo aana a Kraes ni ngeena. Kire ke ha'ama'u aada oto liutaa, na kire ke asu diana mola nada aena aana poro paine ikire ngeena nga iini e hiiwalaimoli mala ikire na kire manata diana hunie.

Mo Ha'a-uusuli Eero-eero Ko Sare

Paine Haahie Soihaada'inge

Hunie Kire Ke To'o-to'o

Oto Timoti, o ke ha'a-uusulie mwala aana mo ola ienini na o ke unue oto hunire uri kire ke lulu i sulii. ³ Ta'ena nga ha'a-uusulinge e aaopa mwaanie mo wala ienini, e ka'a sada ike pe'ie ha'a-uusulinge to'ohuu a Jisas Kraes Aalaha ikie, iini nge ko haata'inie tolaha to'ohuu nge e to'ohie saena a God. ⁴ Iinoni nge ko ha'a-uusuli aaopa urine e honu mola aana tooha'inge na e ka'a saie ike nga mei ola. Ne'isaenga ingeie e rodohono mola, na ingeie e ii'o oto mola pe'ie ha'a-erenga haahie ta'ena nga ola. Oto leune ko si da mola mwala ko esuie walu ola aela mala saehanalilana to'o-to'olana ngaeta iini, na haiseuninge, na ere-aaelasilana ngaeta iini, na heota'inge. ⁵ Ha'a-erenga ko lae mola tarau i matolana mwala nge saeda e aela urine, na kire ha'atekehie oto walaimolinge. Kire ko lo'onga'i takalo uri asunge nana soihaada'inge nga ola mola hunie kire ke to'o-to'o.

⁶ Asunge nana God e sai niie taane to'o-to'onga hunikie, ta'e to'o-to'onga ni welumalau ha'ike. A God ko niie to'o-to'onga aani sae, na ko pe'ikie hunie kie ke hii diana mola pe'ie nga taa kie to'o aana oto. ⁷ Kie ka'a lae ike mai pe'ie nga mei ola i laona walumalau ie, na e urine lo'u mola aana kie sa'a toolea ike no'one nga mei ola ta'au mwaanie walumalau. ⁸ Ta'e mala uri kie ko to'o ngaulaa na kie to'o to'oni, nge kie ke saemango mola haahi'i. ⁹ Mo iini nge kire ko heri hunie kire ke to'o-to'o, kire ko da mola malaahonga hunire maraada ni ngeena. Kire kei pola oto pe'ie pwanu, aani lo'onga'inge mwe'u-mwe'u mola nge kire sai waelire mola maraada. ¹⁰ Na saehanalilana to'oha oto aahu'ine ta'ena nga aelanga. Na ngaeta mo iinoni kire toli'aasie oto hiiwalaimolinge ikire aena aana kire ko saehanalie mola uri to'o-to'olada ke paine lo'u liutaa. Ta'e aana kire ko te'urine, nge kire ko si esuie mola mo saehuunge ikire ko peine lo'u liutaa.

A Pol E Unue A Timoti Ke Uure A'aila'a Aana Ko Na'ona Mwala Aana Tala Diana

¹¹ Ta'e i'oe, Timoti, o ke lio talamu oto mwaanie ahutana mo ola mala ngeena, aena aana i'oe oto mwane a God. Na o ke huru oto mola i sulie tolaha diana. O ke ii'o oodota'i, na o ke ii'o maa'i, na o ke hiiwalaimoli, na o ke manata diana hunie mwala, na o ke asu tara'asi, na o ke maneko. ¹² Mo ola oto hunge kei uure huni ooho honosie hiiwalaimolinge i'oe, ta'e o ke ooho diana mola, na o ke hele ma'uta'a aana maurihe huu. A God e soi'o hunie maurihe maholo o unu tahanga'inie i na'ona ruruhaa uri o hiiwalaimoli aana a Jisas. ¹³ Oto saeku hunie o ke haiholota'i hunieu, na uri o ke asuie leune i na'ona God nge e niie mauringe hunie ahutana mo ola, na lo'u i na'ona a Kraes Jisas nge e unu tahanga'inie walaimolinge maholo e uure i na'ona a Pontis Paelat. ¹⁴ O ke haiholota'i uri o kei tola i sulie diana aana mo ha'atolanga nge nou unu-unu'i huni'o, na uri o sa'a liu lo'u mwaanie nga aapa aani, ta'e o kei hele i sulie ta'ingelu lae hule aana Aalaha ikie, a Jisas Kraes, kei eeliho'i lo'u mei. ¹⁵ A God kei esuie taane ke hule aana maholo diana oto hunie, oto kie ke lahea God aana kananga hunie uuri.

Ingeie oto hahu'ana iini manikulu'e.

Ta'e ingeie mola ko aalaha,
aana ingeie oto Inemaui haahie ahutana mo inemaui,
ingeie oto Aalaha haahie ahutana mo aalaha.

¹⁶ Ingeie oto hali'ite nge e sa'a roro'a mae ike.

E ii'o i lalo aana raa-raa,
raa-raa ngeena nga iini e sa'a lae wau kara'inie,
nga iinoni e ka'a leesie ike ue a God, wa ke sai leesie.
Oto mwala kei meni soi ha'amanikulu'aa oto di.
Nanamanga ingeie kei ii'o huu oto nana.
!Iau, ke urine oto!

¹⁷ O ke unue hunie kira to'o-to'o aana mo ola aana walumalau ie, hunie kire ke su'uri tooha'i, na mwaanie kire nou-norue to'o-to'olada nge e sai ei'aa lau-leu mola. Unue hunire uri kire ke noruto'o mola aana God aana ingeie e to'o-to'o oto liutaa, na e sai niie oto ahutana mo ola hunie kie ke ilenimwa'e haahi'i. ¹⁸ O ke unue hunire lo'u uri kire ke asuie mola mo ola diana hunie kire ke to'o-to'o aana to'o-to'onga ni Lengi. Kire ke pe'i-pe'i, na kire ke ii'o aakau huni nii, ¹⁹ aena urine kire kei durue to'o-to'onga oto paine nada maraada ta'au i Lengi nge domana nga poo-pootana nume hunie maholo ue mai. Na aana kire kei esu diana urine, nge kire ke si lio saie maurihe to'ohuu e uri taa.

²⁰ E Timoti, o ke lio i sulie diana aana nga taa nge a God e noruto'o aamu hunie o ke asuie. O ke su'uri aapwasu aana mo ere-erenga honosie a God, na o ke ii'o mwaanie ere haitelilinge aana nga taa nge kire haara'i eero-eero aana uuri, "sai-olanga." ²¹ Ta'e sai-olanga ha'ike ni ngeena, na ngaeta mo iini kire dau talahie oto hiiwalaimolinge to'ohuu i tehula'ana.

Oto no ko eitanaie a God uri hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'i'o.

Ruana Nga Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie A Timoti

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini maholo kara'inie oto kei mae. A porona e asu waa'ini'ini nana Kraes hunie mo helisi oto hunge, na e asu to'ohuu nana Kraes oto tara'asi hule aana ha'amangolana mau-meuringe ingeie.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

Uusu-uusu ooreta a Pol ienini e uusue hunie tohungana malahune a Timoti. A Timoti ingeie ue wau aana huilume i Epesas i laona po'o ni henue i Esia, aana ko pe'ie soihaada'inge wau aani laeliwalanga, na ha'a-uusulinge, na ha'a-oodohilana mo iini ko ooraha'aa wa ko aehota hiiwalaimoli aana mo ha'a-uusulinge eero-eero.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Mo Rom kire aasie a Pol Hurula'aa i nume ni ho'o mola aana ko taroha'inie a Jisas. Aana eetana nga maholo mo Rom kire tapolie a Pol Hurula'aa, e ii'o i laona nume ni ho'o hunie ngaeta mo helisi, ta'e lae-lae kire toli'aasie lo'u. Ta'e i purine ngaeta mo helisi lo'u, kire he'i tapolie lo'u. Oto aana ruana nga maholo ienini, a Pol e saie uri mo Rom kei horo'ie oto. Leesie 2 Timoti 4:6. Oto a Pol ko he'i uusu-uusu lo'u hunie a Timoti aana halisi e oono aawala mwana hiu i purine hutelana a Jisas (67 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol e uusu-uusu hunie a Timoti aena aana e ii'o maraana na saena hunie ke leesie a Timoti i na'ona kei mae. Na e uusu-uusu no'one hunie a Timoti aana ko sare ha'asusue saena Timoti aana asunge nana a Aalaha. E unue uri a Timoti ke asu waa'ini'ini nana Jisas mala ngaeta ramo, ma'alana kira tei ko uure honosie. Na a Pol e uusu-uusu no'one aana ko sare pe'ie a Timoti huni ha'a-oodohie ngaeta mo ola nge kire ka'a tohungai oodo oto wau aana soihaada'inge i Epesas.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

sapesalunge, masanga ha'ike, unulana mo ha'atolanga hunie mwala, Walana God, hiiwalaimolinge ke lae hule i ha'amangolana, iinoni eu'esu to'ohuu

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

2 Timoti 2:15, 2 Timoti 3:16-17

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie a Timoti

(1:1-2)

A Pol ko lahea God haahie a Timoti, na ko ha'ananau honosie mo ola takalo nge ko hane i laona soihaada'inge.

(1:3—4:5)

A Pol ko uusu-uusu i sulie ii'onga ingeie, na ko unue hunie a Timoti ke pe'ie aana ngaeta mo kele ola.

(4:6-18)

Mei wala ni saediananga ooreta

(4:19-22)

Mei Wala Ni Saediananga Hunie Mwane Saanau A Timoti

¹ Saediananga mwaanieu a Pol, iini nge a God maraana e lio hilisieu uri hunie ne ke ne'i hurula'aa a Kraes Jisas, hunie ne ke taroha'inie maurihee huu e haiholota'inie hunie mo iini kire lado pe'ie Kalena, a Kraes Jisas.

² Na no ko uusu-uusu oto ie huni'o kaleku Timoti, aana i'oe oto mwela maa'i ineu.

No ko eitanaie a God Aamaka na a Kraes Jisas Aalaha ikie uri hahu'ana manata-diananga, na aamasinge, na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'o.

O Ke Asu A'aila'a Aana

Nanamanga A Li'oa Maa'i

Huni Houle'inie a Jisas

³ No ko aarenga'i talamu susue rodo na aatowaa, na no ko tohungai sae-saemango haahi'o suli maholo no ko aarea God ineu nge no ko esu nana pe'ie mei manatanga rere'a oto no'one mala mo weuweku kire au'esuie.

⁴ No ko aama-aamasito'o taane aana maholo kure oopa nge o ngarasieu, oto saeku uri ne ke leesi'o ka'u lo'u hunie ne ke saemango. ⁵ No ko aamasito'o no'one aana mei hiiwalaimolinge to'ohuu nge a nikemu a Iunis na a pwaapwaamu a Lois kire mani to'o aana, na nou saie uri i'oe no'one o to'o aana.

⁶ Oto no ko eitanai'o uri o ke tohungai esu diana pe'ie mei nanamanga nge a God e niie huni'o aana maholo nou hele i pweumu. O ke asu diana aana mala o ko terehie dunge hunie ke waru diana, na mwaanie o toli'aasie e mwa'a mola. ⁷ Aana ma'unge e ka'a uure ike mwaanie Li'oa Maa'i nge a God e niie mai naka. Ta'e Li'oa Maa'i ko niie nanamanga hunie kie ke adona asunge a God, na hunie kie ke manata diana hunie mwala, na hunie kie ke kineta'inie tolahaka maraaka mwaanie kie dau aela.

⁸ Oto aena ngeena o ke su'uri masa ni houle'inie a Jisas Kraes oodoie mwala. Na o ke su'uri masa honosieu i sulie uri nou ii'o i nume ni ho'o haahie asunge nana. Ta'e o ke hele ma'uta'a mola aana nanamanga a God, na o ke mwa'e-mwa'e mola ni sapesalu aana o ko taroha'inie Tataroha Diana a Jisas mala ineu. ⁹ Aana a God e ha'a-uurikie na e lio hilisikie oto hunie kie ke ne'i iinoni maa'i ingeie. E ka'a asuie ike mola leune aena aana kie malisi wa uri kie asuie nga mei ola diana adongana. !Ha'ike! Ta'e e oala'inie urine mola aana e tohungai sare ha'adiana'akie. Uure oto wau i na'o na ha'aholanga ha'ike ue, a God e oala'inie oto uri a Jisas Kraes kei ha'adiana'akie oto urine. ¹⁰ Oto maholo ie, a Jisas Kraes e hule oto huni haata'inie aamasinge a God hunikie. A Ha'a-uuritaka, a Jisas Kraes e ha'amangoa oto maenga, na e haata'inie oto Tataroha Diana hunikie, nge ko ha'asinie saeka, na ko haata'inie tala huni to'o aana maurihe nge e sa'a he'i mango lo'u. ¹¹ A God e lio hilisieu uri hunie ne ke taroha'inie Tataroha Diana ngeena, na ne ke ne'i hurula'aa, na hunie ne ke ha'a-uusulie mwala. ¹² Aena urinena nge no ko sapesalu si'iri ie. Ta'e nou sa'a roro'a ni masa ike, aena aana nou manata'inie a Jisas, iini nge nou noruto'o aana. Na nou saie uri ingeie e sai kineta'inie walu ola nou ne'i'i i nimana huni lio i suli'i, na kei kineta'i diana aani lai hule aana dinge ooreta.

¹³ Oto o ke lae i sulie mo ha'a-uusulinge to'ohuu nge o rongoi mwaanieu, na o ke ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge i'oe aana a Jisas Kraes, na o ke haimaanie manata-diananga ingeie hunie mwala. ¹⁴ Aana a God e niie oto walaimolinge diana i sulie a Jisas ngeena namue. Oto o ke lio i suli diana aana, na a Li'oa Maa'i i lalo aaka kei pe'i'o.

¹⁵ O saie mola uri ahutana mo eesikaelu aana hiiwalaimolinge aana po'o ni henuie i Esia nge o ii'o aana ngeena, kire aatopuri eeku mola, hule aana a Pijelas na a Hemojenis ikirerue no'one. ¹⁶ Ta'e a Onesiporas e ka'a toli'aasieu ike, na e tohungai pe'i-pe'ieu tarau na e ka'a masa ike honosieu ma'alana nou o'o'o i nume ni ho'o. Aena urine nge no ko aarea a Aalaha ke ha'adiana'aa uluhe ingeie. ¹⁷ Aana maholo e lae mai hunie huilume paine

i Rom, oto e tohungēi lo'ohieu oto hiito'o lai hule aana e lio oodoieu. ¹⁸ Na o saie taane no'one mola uri e pe'i-pe'ie tarau maholo nou o'o'o wau aana huilume i Epesas nge o ii'o aana ngeena. Oto no ko aarea a Aalaha hunie ke ha'adiana'aa na ke aamasie a Onesiporas oto no'one urine aana dinge ooreta.

2

O Ke Ne'i Ramo To'ohuu Nana Jisas Kraes

¹ Oto i'oe, kaleku, o ke a'aila'a aana asunge nana a Aalaha, na ingeie oto ke si pe'i'o aana saena mone hunie ke pe'ikie. ² O rorongoa oto mo ha'a-uusulinge ineu hunie mwala. Oto saeku uri ta'a-ta'a taungei olana lo'u mola nge i'oe no'one o ke ha'a-uusulie mwala aani. Na oto liutaa, o ke ha'a-uusuli aana mo ola ngeena hunie mo mwane ni nou-norue nge o saie uri ikire no'one kire sai ha'a-uusulie ngaeta mwala lo'u eeni.

³ Na mala nga ramo e ka'a sai aapwasu ike aana sapesalunge ta'e ko esu tara'asi mola, nge i'oe no'one o ke asu a'aila'a urine lo'u mala nga ramo diana a Jisas Kraes ma'alana sapesalunge nge ko re'usieu ie ke rau no'one aamu urine. ⁴ Na lo'u, o ke haimaanie no'one tolachana mo ramo, aana ramo nge ko sare da hunie uri aalaha ingeie ke ilenimwa'e pe'ie, e sa'a asuie ike nga kele mei esunge ingeie maraana. Ta'e ramo diana ngeena ko esu tarau mola i sulie asunge nana aalaha ingeie. ⁵ Na ne ke ha'amalaa asunge i'oe lo'u mala nga iini ko sare na'o aana nga halinge. Iinonine e sa'a hahu'ei toolea ike nga waaite na e ka'a lae ike i sulie mo ha'atolanga aana halinge ngeena. ⁶ Na asunge i'oe ke urihana no'one iinoni nge ko esu waa'ini'ini aana hohola ingeie. Iinonine e malisine oto uri ingeie ni kei hola'i ngeue mo ngeulaa aana hohola ngeena. ⁷ O ke lo'onga'i diana i sulie nga taa nge no ko unue huni'o ienini, na a Aalaha kei pe'i'o taane aani haata'inilana saenanaunge i sulie ahutana walu ola ngeena.

⁸ O ke lo'o-lo'onga'inie mola a Jisas, aana ingeie a Kraes, iini a God e haiholota'inie kei ha'a-uurie mo iinoni ingeie. E ha'a-oaie walana mo propet aana e uure mwaanie komu a Deved Inemaui. Na e ta'ela'i mwaanie maenga mala no ko unu-unue oto tarau maholo no ko laenga'inie Tataroha Diana ⁹ Na i tehula'ana Tataroha Diana ngeena mola nge ho'osileku e lae aani ieliheue ie. Ta'e ha'a-uusulinge a God nga walo ho'o-ho'o ha'ike aana. ¹⁰ Aena urine ka'u, ma'alana mwala ko ha'aloieu mala ie, ta'e no ko ii'o susu mola. Aana tala urine nge no ko pe'ie mwala nge a God e lio hilisire oto, hunie kire ke to'o aana maurihe pe'ie a Jisas Kraes na kire ke ii'o pe'ie aana manikuluha'ana oto di. ¹¹ Mei wala to'ohuu oto ienini.

Mala uri kie ko mae tararuru pe'ie a Kraes,
nge kie kei meuri tararuru no'one pe'ie.

¹² Mala uri kie ko ii'o susule'i mola aana hiiwalaimolinge ma'alana kie ko sapesalu,

nge kie sai aalaha no'one mola pe'ie.

Ta'e mala uri kie ko taateinge'inie uri kie ka'a saie ike a Kraes,
nge ingeie kei taateinge'inikie no'one uri e ka'a saikie.

¹³ Ma'alana uri kie ka'a sai hele i sulie mo heiholota'inge ikie,
ta'e ingeie kei hele ma'uta'a mola aana mo heiholota'inge ingeie tarau,
aana tolachana maraana e ka'a toli'aasie ike hunie ke eero,
wa huni lae aaopa mwaanie haiholota'inge ingeie.

O Ke Ne'i Mwane Au'esu Diana Nge E To'ohie Saena A God

¹⁴ O ke lae pe'i ha'a-ha'a-aamasito'oa kira hiiwalaimoli aana mo ola ngeena. O ke ere hiito'o hunire aana nanamanga a God uri kire ke su'uri ere haitelili aana mo ola kire ka'a roro'a ike. Aana tala urine e tohungēi aaela oto hiito'o, na e sai waelie mola mo iini ko pwaarongoa mo erenga haitelili urine. ¹⁵ O ke ari'apasie o ke ne'i iinoni au'esu diana, hunie a God ke saemango haahie asunge i'oe. O ke ha'a-uusuli to'ohuu aana walana God, hunie o ke su'uri hii masanga i maana. ¹⁶ O ke ne'i aasie ta'ena nga erenga aela na mo wala mwaakule i purimu, aena aana mwala ko ere-ere urine, kire ko si oohea oto mwala ha'ataulie a God ni ngeena. ¹⁷ Mo erenga ikire ngeena e urihana mola ho osa nge e ka'a sai mola ike. Ere-erenga e ro mwane, a Haemeneas na a Pilitas, na e urine oto. ¹⁸ Kirerue toli'aasie oto mo erenga to'ohuu, na kirerue ko si lae pe'i unu heiliu mola aana uri ta'ela'inge kira hiiwalaimoli mwaanie maenga e rau oto. Na pe'ie mo wala takalo urine, kirerue ko waelie mola hiiwalaimolinge ngaeta mwala. ¹⁹ Ta'e ma'alana ngaeta mo iini ko ne'isae rue-rua'a urine, soihaada'inge e sa'a rongo ike hunire aena aana soihaada'inge e to'o aana taane poo-pootana nge e ka'a sai esule'i ike. Na a God e uusue mo wala i sulie soihaada'inge ingeie uuri, "A Aalaha e manata'inie taane mo iini ingeie," na lo'u uuri, "Ahutana mo iini ko unue uri kire hiiwalaimoli aana a Aalaha, kire ke mani toli'aasie oto mo tolahai ola aela ikire."

²⁰ E Timoti, o saie taane uri mo nume paine kira to'o-to'o kire to'o aana mo nime ikire nge kire asui'i aani kol na aani siliva, na ngaeta mo iini kire asui'i mola aani ei wa aani mwakano. Ngaeta mo iini aana mo nime ngeena kire malisine mo maholo roro'a na mo maholo ni ha'ama'unge, ta'e ngaeta mo iini kire ka'a malisine ike mo maholo paine ngeena, aana taungei nime urine mo nime ta'ewau mola. ²¹ E urine no'one mola aana mo iinoni. Mo iini nge kire ko toli'aasie mo tolahai ola aela ngeena oto ta'ingelu mwaanire, nge kire kei ii'o maa'i oto i maana Aalaha ikire. Mauringe ikire kei to'ohie saena a Aalaha, na kire sai esuie ta'ena nga mei esunge diana oto mola nana.

²² Oto o ke lio talamu mwaanie mo saehanalinge nge ko too-toolea mo saanau, ta'e o ke dau diana mola tarau. Na o ke ari'apasie mola lulu i sulilana oodota'inge, na hiiwalaimolinge i'oe ke susu, na o ke manata diana hunie ahutana mwala, na o ke ii'o ni henuelama mola pe'ie ta'ena nga iinoni. Na o ke hikusie mo iini ko palo-paloo a God to'ohuu aani sae manola. ²³ O ke kineta'ini'o mwaanie ta'ena nga ha'a-erenga takalo na mo erenga ta'ewau. Aana o saie oto uri mo erenga urine kire sai esuie mola ha'a-erenga ke paine i matolana mwala, ²⁴ na iinoni eu'esu a God ke su'uri ne'i iinoni ha'a-ha'a-ere. Urine ha'ike, ta'e ke toli rako mola pe'ie mwala, na ke saenanau diana aana tolaha ni ha'a-uusulinge, na ke su'uri sae-saewasu lau-leu. ²⁵ Na iinoni eu'esu a God ke haro kele lae rako mola maholo ko ha'a-oodohie mwala nge kire ko leledie ha'a-uusulinge ingeie. Aana ko urine, ohe a God kei pe'ie mwalana hunie kire ke oolisia lo'onga'inge ikire, na hunie kire ke sai diana aana mo ha'a-uusulinge to'ohuu. ²⁶ A Pwelu Eero-eero ni mola e tapolie mwala ngeena aana lolosilana hune ingeie hunire, na ingeie ni mola ko si deu rarahire uri hunie kire ke dau aela i sulie nga taa e saeto'o aana. Ta'e mala uri kire kei aehota lio saie mo ha'a-uusulinge to'ohuu, nge luhesilada e sai lae taane mola, na kire sai tehisie mola a Pwelu Eero-eero.

3

Mwala Kei Aela Oto Liutaa Aana Mo Dingē Ooreta

¹ O ke sai diana aana uri, aana mo dinge ooreta ahutana walu ola kei meni deu aasa oto hiito'o. ² Mwala kei lo'o-lo'onga'inire oto mola maraada. Kire kei ne'i-ne'isae paine oto hiito'o aana to'oha, na kire kei lae-lahera maraada, na kire kei too-tooha'inire oto hiito'o. Kire kei talei ere-ere aela mola, na kire sa'a totola i sulie ike mo nikada na mo aamada. Kire sa'a paa-paalahea ike nga iini haahie nga mei ola nge niilana e lae oto hunie, na kire sa'a lo'o-lo'onga'inie ike lo'u a God. ³ Kire sa'a saie ike lo'u manata-diananga, na kire sa'a sae-sae aasi ike lo'u hunie nga iinoni. Kire kei eero-eerota'inie mola mwala, na kire sa'a kineta'inie ike tolahada mwaanie aaelanga. Kire sa'a aama-aamasie ike nga iini, na kire kei leledie mola ta'ena nga ola diana. ⁴ Ma'alana mo malahude, ta'e kire kei pwelora mola, na kire sa'a hola'i lo'onga'i ke'u i sulie ta'ena nga ola kire ko sare asuie, na kire kei too-tooha'inire oto e pulo. Kire kei saeto'o aana mola mo ola nge ko da kire ke hii diana, ta'e kire ka'a saeto'o aana ike a God. ⁵ Kire kei lupwe'i esu taane huni haata'inie uri ikire mo iinoni maa'i, ta'e e ka'a to'ohuu ike, na hule aana kire ka'a kele saeto'o aana ike nanamanga a God ke lio i sulie mauriha'ada. Mwala urine, o ke su'uri lae i sulire, ta'e o ke ii'o ha'ataulire mola. ⁶ Ngaeta mo iini aana mwala ngeena kire sai walo liu i matolana mo nume pe'ie ha'a-uusulinge takalo, na kire ko ha'a-olaa mo hu'e nge kire ko ne'i-ne'isae rue-rua'a. Mo hu'e ngeena kire ooraha'aala na kire ko lae mola i sulie ta'ena nga saehanalinge ikire. ⁷ Kire ko eri'apasie taane uri kire ke sai diana aana mo ola oto hunge, ta'e kire ka'a sai deu oodoie ike tohungana saenanaunge aana walaimolinge. ⁸ Mwala nge kire ko lae hailiu i sulie mo hu'e urine, kire ko ere aelasie tohungana walaimolinge, mala a Janis na a Jambris kirerue ere aelasie a Mosis wau i na'o.† Kire ka'a to'o aana ike nga mei lo'onga'inge ke oodo, na hiiwalaimolinge ikire pweai ola mola ni ngeena. ⁹ Ta'e kire sa'a lae ha'atau ike pe'ie tolahai iinoni aela ikire ngeena. Aana e sa'a tewa na mwala kei lio saie oto pu'onga ikire, mala ka'u lio sailana a Janis na a Jambris e lae lau-leu mola wau i na'o.

A Timoti Ke Haimaanie A Pol

Aana Taroha'inilana Walana God

¹⁰ Ta'e i'oe, kaleku, o saie oto mo ha'a-uusulinge ineu na ii'olaku e uri taa, na nga moi taa no ko sare asui'i. O lio saie ka'u oto hiiwalaimolinge ineu, na toli-rakonga ineu, na manata-diananga ineu hunie ahutana mwala, na toli-susule'inge ineu aana maholo e aasa oto hiito'o. ¹¹ O saie ka'u mola ha'aloileku e lae na nou sapesalu oto hiito'o mala o leesie aana mo huilume i Antiok, na i Aekoniam, na i Listra. Nou tohungai sapesalu oto hiito'o, ta'e no ko paalahea a Aalaha oto liutaa aana e ha'a-uurieu mola mwaanie walu olana. ¹² Na e to'ohuu oto uri ta'e-ta'ena nga iini ko lado pe'ie a Jisas Kraes na ko sare ii'o maa'i nana, nge mwala kei ha'aloie oto urine. ¹³ Ta'e mwala tata'ala nge kire ko ha'apweue mola mwala, kire kei hunge oto lo'u liutaa. Kire kei aela oto lo'u, na kire kei lae pe'i eeroa mwala oto hiito'o, ta'e lae-lae na mwala kei haro pwelora lo'u no'one.

¹⁴ Ta'e i'oe, kaleku, o ke hele susule'i mola aana nga taa nge ha'a-uusulilemu e lae oto aana na o hiiwalaimoli oto no'one aana, aena aana o sai diana aameelu oto mo iini melu ha'a-uusuli'o. ¹⁵ O sai diana aana ka'u oto mo Uusu-uusu Maa'i na hule aana o ne'i mwela ue. Na mo ha'a-uusulinge aana kire sai pe'ikie aani lo'onga'inge diana na aani

† **3:8** 3:8 Laladonga mo Jiu wau i na'o e unue uri a Janis na a Jambris ikirerue e ro mwane aakalohola nge kire pe'ie inemaui mo Ijip huni uure honosie a Mosis. Eksodas 7:22 e ladoa maholo ngeena, ta'e e ka'a unue ike satana mo mwane ngeena.

hiiwalaimolinge aana a Jisas Kraes hunie uri a God ke ha'a-uurikie. ¹⁶ Ta'eta'ena nga ola i laona mo Uusu-uusu Maa'i, walana God ni ngeena. Na ingeie ni e unue hunie mwala ke uusu-uusu oto i sulie lo'onga'inge ingeie maraana. Oto Uusu-uusu Maa'i e tohungei diana huni ha'ananaukie, na huni haata'inie mo ooraha'aanga ikie aaka, na huni ha'a-oodohie tolahaka, na huni ha'a-uusulikie aana mau-meuringe nge e oodo i maana God. ¹⁷ Aana ko urine ha'alaa ikie mo iinoni a God kie sai deu diana aani lulu i sulilana mo tolahai ola diana na kei tohungei melisine oto uri kie ke asuie mo tohungei esunge diana.

4

¹ Maholo a Jisas Kraes kei ooli lo'u mei mala inemaui, nge ke si leie ahutana mo iinoni, mo iini e mauri ue na mo iini e mae oto. Oto no ko unu tahanga'inie oto huni'o i maana a God na a Jisas Kraes ² uri o ke lae tara'asi oto pe'ie taroha'inilana walana God. O ke laeliwala hunie mwala oto tarau, ma'alana mwala ka'a sare rongo huni'o. O ke ha'a-oodohie tolahada maholo kire ko lae takalo, na o ke haata'inie mo ooraha'aa ikire hunire hunie kire ke aali'u mwaani'i, na o ke ere ha'asusure no'one. Walu ola ngeena o ke asui'i pe'i toli-rakonga, na pe'i ha'ananaunge diana. ³ O ke asu urine, aena aana maholo kei lae ue mai nge mwala e sa'a sare rongo ike hunie mo ha'a-uusulinge to'ohuu, na kire kei lae mola i sulie saeda maraada. Kire kei lo'ohi ha'a-uusuli ta'ewau mola hunie uri kire ke sai rongoa ha'a-uusulinge nge kire ko sasare rongoa. ⁴ Na kire kei eeli'u mola mwaanie walaimolinge huni rongo i sulie mo laladonga eero-eero. ⁵ Ta'e i'oe oto o ke lo'o-lo'onga'i diana tarau, na o ke uure a'aila'a mola ma'alana uri o ko lae oodoie lo'u aasanga. O ke lae tara'asi mola pe'ie taroha'inilana Tataroha Diana, na o ke asuie to'ohuu mei esunge a God e niie huni'o ngeena.

⁶ Oto aana ineu maraaku, o saie taane uri mauringe ineu nou niie ka'u oto i na'o mala uuraa'inge hunie a God, na oto ie e hule oto aana leu ooreta, aana e hule oto aana maholo ineu huni mae. ⁷ Na mauringe ineu e urihana no'one halinge. Na nou huru diana aana halinge ngeena, aana ma'alana nga taa e ra'usieu, ta'e nou esu diana mola nana a Aalaha. Oto maholo ie nou hule oto aana ha'amangolana halinge ngeena, aana nou ha'amangoa oto asunge e niie mai hunieu. Nou hele ma'uta'a aana hiiwalaimolinge to'ohuu, na nou lae-lae pe'i ha'a-uusulilana mwala aana. ⁸ Na waaite nge ne kei toolea i maana halinge ngeena e ii'o aakau loosieu oto, aana ineu nou ii'o oodota'i oto i maana God. A Aalaha kei lei oodota'i aana ahutana mwala, na aana Dinge Ooreta ke si waaieu taane. E sa'a da ike leune hunieu hali'ite, ta'e hunie ahutana mo iini kire manata diana hunie na kire ko maa'ohie oolinge ingeie mai.

A Pol E Unue A Timoti

Ke Lae Mai Saana

⁹ Kaleku, saeku hunie o ke dau aahonga oto huni lae mai seeku lau-leu. ¹⁰ A Dimas e toli'aasieu aana ko tohungei saeto'o aana mo ola aana walumalau ie, na e lae oto aana huilume i Tesalonaeka. A Kresens e lae huni esu nana God aana po'o ni henue i Kalesia, na a Taetas e lae urine no'one hunie po'o ni henue i Dalmesia. ¹¹⁻¹² A Luk mola e si oore mai pe'ieu ie, aana a Tikikas nou uusunge'inie oto wau i seemiu aana huilume i Epesas. Maholo o ko lae mai, o ke toolea oto mai a Mak, aena aana ingeie

e sai pe'i diana aana asunge ineu.† ¹³ Na o ke toolea mai mei sala tetewa mwaanie wawai nge nou ha'a-oorea pe'ie a Kapas wau aana huilume i Troas. Na o ke toolea no'one mai mo uusu-uusu hio-hio ineu, oto liutaa mo iini nou tohungēi saeto'o aani nge uusuleni e lae aani te'e-te'ei nanikot.†

¹⁴⁻¹⁵ O ke lio talamu mwaanie ngaeta mwane satana a Aleksanda. Ingeie ngaeta mwane nge e sai esuie ta'ena nga ola oto mola aani aean. E tohungēi waelieu aana e tohungēi sere'inie ha'a-uusulinge ikolu. A Aalaha ke si ha'aletēhie taane haahie nga taa e asuie ngeena.

¹⁶ Eetana nga maholo leileku e lae, nga ta'a-ta'a iini e ka'a lae ike mai huni ere ooliteku. !Ha'ike! Ahutana mwala kire mani toli'aasieu mola, ta'e no ko aarenga'i mola talada, hunie a God ke pulongosie mola takalonga ikire ngeena. ¹⁷ Ta'e a Aalaha e lae pe'i ha'a-uurieu na e niie nanamanga hunieu uri hunie ne ke taroha'inie Tataroha Diana hunie mo Aapoloa Aaopa kire ke rongoa. Na e pe'ieu no'one aana maholona hunie kira lei-lei ke su'uri lei mae aaku. ¹⁸ Nou tohungēi noruto'o mola aana uri a Aalaha kei lio i suli diana aaku ma'alana mei aelanga uri taa ke rau lo'u eeku, na ingeie kei tola konieu taane oto ta'au i laona aalahanga ingeie ta'au i Lengi. !Iau! Kie ke ha'amanikulu'aa taraure'i oto di. Ke urine oto.

Mei Wala Ni Saediananga Ooreta

¹⁹ O ke niie mei wala ni saediananga ineu hunie a Prisila na poro ingeie a Akuila, na no'one hunie uluhe ni iinoni a Onesiporas. ²⁰ Mwane oamu a Erastas e ka'a lae ike mai pe'ieu, ta'e e oore mola wau aana huilume i Korinit. Na ngaeta mwane oamu lo'u, a Tropimas, nou lae mwaanie mola wau aana huilume i Maelitas aana mweita'aa ko mata'i hiito'o. ²¹ O ke dau aahonga huni hule mai seeku i na'ona mo waro-warō wawai aana iih'i'ure mwaanie aasi e mawa honosi'o. A Iubiulas, na a Piudens, na a Laenas, na keni aasikaelu a Klodia, kire ko meni niie no'one mei wala ni saediananga huni'o na hunie kira hiiwalaimoli wau i leune.

²² No ko eitanaie Aalaha ikie ke ii'o i laona manatamu, na hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'i'o.

† **4:11-12** 4:11-12 I na'o a Pol na a Banabas kire ere haitelili i sulie a Mak aena aana a Pol e sere'inie a Mak ke lae lo'u pe'irerue a Banabas. Leesie Palonga 15:36-41. Ta'e tatala ie e haata'inie uri kirerue a Pol na Mak ko esu loko-loko lo'u. † **4:13** 4:13 Sa'a mola mo Uusu-uusu Maa'i ngeena nge si'iri kie ko haara'inie aana "Haiholota'inge Lalahu'e."

Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie A Taetas

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa nge e uusue uusu-uusu ienini, aana asunge ingeie oto huni ha'a-uuresie mo soihaada'inge aana ta'ena nga leu, na huni lio hilisie mo na'ohai mwane huni lio i sulie mo soihaada'inge ngeena.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol Hurula'aa e uusue uusu-uusu ienini hunie oana, a Taetas. A Taetas ingeie ngaeta mwane aana mo Aapoloa Aaopa nge e hiiwalaimoli aana a Jisas i tehula'ana laeliwalanga a Pol. Aana nga mo maholo a Taetas e lae pe'ie a Pol huni taroha'inie Tataroha Diana, na e ne'ie oto mwane diana nge a Pol e tohungai noruto'o aana. Oto a Pol ko uusu-uusunge'inie aana nga mo henue huni toolea mo uusu-uusu ingeie na huni ha'a-oodohie ngaeta mo ola nge ko lae aela i laona ngaeta mo soihaada'inge. (Leesie 2 Korinit 7:6-15 na 2 Korinit 8:6-22.)

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol na Taetas kirerue mani esu loko-loko hunie kele maholo o'oru'e aana mala-malau i Krit. Oto a Pol e toli'aasie a Taetas wau i leune huni ha'amangoa mei esunge kire aehotaa, na hunie ke asu mala na'ohai mwane haahie ahutana mo soihaada'inge wau i leune. Oto mai puri a Pol ko uusu-uusu hunie a Taetas lo'u weu, na sa'a mola uusulana uusu-uusu ienini e lae aana halisi e oono aawala mwana lime i purine hutelana a Jisas (65 A.D.). Ahutana mwala aana aalahanga ni Rom kire saie uri mwala ni Krit ikire mo iinoni pu'osasu mola. Kire lalawa ni esu, na kire sai mehiri oto mola tarau, na kire ii'o mola hunie ngaunge. Oto aana tolahana mo Krit e aela urine, a Taetas e to'o aana mei esunge oto paine huni esuie wau i saada.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol e uusue huni ha'a-a'aila'aa a Taetas, na huni ha'ananaue i sulie lio i sulilana mo soihaada'inge. Uusu-uusu ienini e kara'i sada pe'ie e ro uusu-uusu a Pol Hurula'aa hunie a Timoti, aana ko niie mo ha'a-uusulinge diana hunie nga mwane nge ko lio i sulie mo soihaada'inge. A Pol e ha'ananaue a Taetas i sulie tolahana mo mwane nge kire ko uure huni lio i sulie soihaada'inge. Na e ere no'one i sulie tolahana kira hiiwalaimoli uri kire ke su'uri eeroa mwala ta'e kire ke manata diana mola hunire hailiu.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

mo na'ohai mwane aana soihaada'inge, asuilana mo ola diana, ha'a-uusulinge to'ohuu

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Taetas 2:11-12, Taetas 3:3-5

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie a Taetas

(1:1-4)

Tolahana mo na'ohai mwane aana soihaada'inge ke diana oto liutaa.

(1:5-16)

Mwala aana soihaada'inge ke ii'o aani ha'ama'unge hunire hailiu.

(2:1—3:11)

Mei wala ni saediananga ooreta

(3:12-15)

Mei Wala Ni Saediananga

Hunie A Taetas

¹ Saediananga mwaanieu a Pol, huni'o Taetas.

Ineu nga koni-konihe a God na hurula'aa a Jisas Kraes. E uusunge'inieu huni pe'ie hiiwalaimolinge mo iini nge a God e lio hilisire hunie kire ke ne'i iinoni ingeie, na huni ha'a-uusulire i sulie walaimolinge nge kei pe'ire hunie kire ke ii'o maa'i. ² Aena leune kire ko maa-maa'oohie pe'i noruto'onga to'ohuu hunie maurihe huu nge a God e haiholota'inie hunikie oto waite. Na haiholota'inge ngeena e to'ohuu oto, aana a God e ka'a sai eero ike. ³ Oto aana tohungana maholo hunie, a God a Ha'a-uuritaka e haata'inie Tataroha Diana, na e unue hunieu hunie ne ke taroha'inie Tataroha Diana ngeena hunie ahutana mwala.

⁴ Oto no ko uusu-uusu weu huni'o, mwela maa'i ineu, na o saie oto uri o ne'i tohungai kaleku to'ohuu aana hiiwalaimolinge ikure e mani sada.

No ko aarea a God Aamaka na a Jisas Kraes a Ha'a-uuritaka uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ke ii'o pe'i'o.

Tolahana Mo Na'ohai Mwane Aana Soihaada'inge Ke Diana Oto Liutaa

⁵ Iau, kaleku, nou ha'a-oore'o ka'u mola wau i Krit hunie o ke ha'amangoa mo esunge nge kure ka'a ha'amango'i ue, na hunie o ke lio hilisire nga mo mwane hunie kire ke ne'i na'ohai mwane huni lio i sulie mo soihaada'inge i laona mo huilume wau i leune. O ke asuie walu ola ngeena mala nou unu'i oto huni'o. ⁶ Mo na'ohai mwane ngeena kire ke ii'o oodota'i oto mola. Kire ke su'uri tolarue, na mo kaleda ke hiiwalaimoli to'ohuu aana a Jisas Kraes, na mwaanie mwala kire unue uri mo kaleda ka'a sai tola i suli ike ta'e kire ko deu ta'ewau mola. ⁷ Mo na'ohai mwane i laona soihaada'inge kire ko lio i sulie mo esunge a God, na aena urinena, nge kire ke ii'o oodota'i tarau. Mwaanie kire lo'o-lo'onga'inire mola maraada, na mwaanie kire sae-saewasu lau-leu, na mwaanie kire inu-inu wei ni mehiri, na mwaanie kire ha'a-ha'a-ere, na mwaanie kire sae-sae haahie to'oha. ⁸ Ta'e kire ke takuhie mola mo awataa, na kire ke mwa'e-mwa'e mola huni esuie mo ola diana. Kire ke kineta'inie tolahada hunie kire ke asuie mola mo ola oodota'i. Kire ke ii'o maa'i, na kire ke nihisie saeda mwaanie aelanga. ⁹ Na kire ke hele huu mola aana tolahai ha'a-uusulinge to'ohuu nge kire toolea oto. Urine nge mo na'ohai mwane ngeena kire ke si melisine ha'a-uusulilana mwala aana tolahai ha'a-uusulinge to'ohuu huni ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge mwala, na huni ha'a-oodohie mo takalonga mo iini nge kire ko leledie ha'a-uusulinge to'ohuu ngeena.

¹⁰ Mo iini hunge si'iri, kire ka'a sare tola i sulie ike tolahai ha'a-uusulinge to'ohuu ngeena, ta'e kire ko ere-ere mwaakule mola pe'i eerolana mwala. Leune e to'ohuu oto liutaa i sulie pulitaa nge kire ko ha'a-uusuli aana uri o ke torihesi'o ha'alaa o sai hele aana maurihe huu. ¹¹ Oto o ke uure honosie mo ha'a-uusuli eero-eero urine mwaanie kire waelie hiiwalaimolinge ngaeta mo iini na mo uluhe ni iinoni ikire. Kire ko lae pe'i ha'a-uusulie mwala mola aana mo ha'a-uusulinge tata'ala ikire mola hunie kire ke to'o-to'o. ¹² Na ma'alana ngaeta ha'a-uusuli mo Krit maraada na e te'uri, "Mo Krit, mwala eero-eero to'ohuu oto, na tolahada e tohungai tata'ala. Kire tohungai lalawa, na kire ii'o oto mola hunie ngaunge mala mo poo ni me'esu." ¹³ Na aena leune e to'ohuu oto, o ke tohungai ere hiito'o hunire hunie ikire no'one kire ke hiiwalaimoli to'ohuu. ¹⁴ Na mwaanie kire lulu i sulie lo'u mo laladonga eero-eero mo Jiu, na mo ha'atolanga ikire, aana kire sere'inie mola walaimolinge.

¹⁵ Kire unue uri kie ke ha'ahili-hili mwaanie mo ola oto hunge, ta'e eeronga mola ni ngeena, aana walu ola kire mani diana mola hunie mo iini

kire ii'o oodota'i. Ta'e iini nge ko lo'o-lo'onga'inie mola aaelanga hali'ite, ahutana ola kire mani mada'a hunie, aena aana e ka'a hiiwalaimoli ike aana God. Oto iini urine manatana na lo'onga'inge ingeie kire mani aela mango mola. ¹⁶ Ma'alana kire ko unu-unue uri kire saie a God, ta'e tolahada ko si haata'inie mola uri kire ka'a saie ike a God. Oto mo iini urine kire tohungēi lio mama'ela i maana God aana kire ko heitohe mola na kire ka'a sai esuie ike nga mei ola diana.

2

Ahutaka Aana Soihaada'inge

Kie Ke Ha'ama'u Hunikie Hailiu

¹ Ta'e i'oe, Taetas, o ke haro ha'a-uusulie mola mwala aana ha'a-uusulinge to'ohuu. ² O ke ha'a-uusulie mo rato ni mwane uri kire ke kineta'inie tolahada, na kire ke ii'o diana hunie mwala ke ha'ama'u aada, na kire ke ii'o mola aani lio i suli diana aada. Hiiwalaimolinge ikire ke susu aana walaimolinge, na kire ke manata diana mola hunie ahutana mwala. Ma'alana nga taa ko reu-reu, ta'e kire ke hele ma'uta'a aana hiiwalaimolinge pe'i maa'oohinge susuto'o.

³ Na o ke ha'a-uusulie no'one mo hu'e hunie kire ke lulu i sulie tolahai iinoni diana nge e malisine mo iini kire hiiwalaimoli aana a Jisas. Kire ke su'uri sisiho aana mwala, na kire ke su'uri inu-inu wei ni mehiri hiito'o. Ta'e kire ke ha'a-uusulie mwala mola aana tolahai iinoni diana, ⁴ hunie mo hu'e haalu kire ke manata diana hunie mo poro ikire na mo mwela ikire. ⁵ Na kire ke ha'a-uusulie mo hu'e haalu ngeena no'one hunie uri kire ke nihisie saeda mwaanie aaelanga, na uri kire ke ii'o rere'a, na uri kire ke saemamae hunie mwala, na uri kire ke lio i suli diana aana mo uluhe ikire pe'i ha'ama'unge aana mo poro ikire. Aana kire ko haata'inie tolahai iinoni diana urine, nge nga iini po'oi sinaha sa'a ere aelasie ike mo ha'a-uusulinge aana soihaada'inge.

⁶ Na o ke ha'a-uusulie lo'u mo saanau hunie ikire no'one kire ke ha'ahilihilie tolahada mwaanie aaelanga.

⁷ Na i'oe, Taetas, o ke haata'inie no'one mei meu-meuringe diana aani esuilana mo ola diana hunie kire ke haimaani'o. Mwaanie o eero-eero aana maholo o ko ha'a-uusuli, ta'e o ke ha'a-uusuli pe'ie saenanaunge hunie mwala ke ha'ama'u no'one aamu. ⁸ Ha'a-uusulinge i'oe ke tohungēi oodo na ke diana mwaanie nga iini e ere aelasie. O kei ha'a-uusuli urine, nge mo maelonga ikie kire kei masa aena aana kire kei deu aasaie nga mei ola hunie kire ke ere aelasikie aana.

⁹ O ke ha'a-uusulie no'one mo koni-konihe hunie kire ke tola i sulie mo poro paine ikire aana ta'ena nga mei ola hunie kire ke to'ohie saena mo poro paine ikire. Mwaanie kire ere-ere haitapali lo'u pe'ie mo poro paine ikire, ¹⁰ na mwaanie kire peli-pelie lo'u nga mei ola mo poro paine ikire. Ta'e helelada ke diana mola hunie mo poro paine ikire ke noruto'o aada. Helelada kei diana urine, nge mwala kei ha'apaina'aa ha'a-uusulinge a God a Ha'a-uuritaka.

¹¹ Oto kie ke ii'o oto urine aena aana manata-diananga a God hunie walumalau e haata'i oto, aana e asuie oto tala hunie ta'ena nga iini ni welumalau ke hele aana maurihe huu. ¹² Na manata-diananga a God ngeena e ha'a-uusulikie oto uri hunie kie ke toli'aasie mo tolahai ola aela i maana God. Na kie ke su'uri he'i lae lo'u i sulie mo ola nge walumalau ienini ko heri huni'i. Ta'e kie ke nihisie saeka mwaanie aaelanga, na kie ke ii'o aani ii'onga oodota'i, na aani deu i sulilana mola walu ola nge a God kei

ilenimwa'e haahikie aani. ¹³ Na kie ko maa'oohi susuto'o mola hunie hai dinge nge mei ola e diana oto liutaa na e tohungēi menikulu'e kei reu, hai dinge nge kie hiiwalaimoli uri hahu'ana God ikie a Jisas Kraes kei haro ooli lo'u mei aana. Ingeie oto a Ha'a-uuritaka ¹⁴ aana e toli'aasie maraana hunie ke mae honotaka, na hunie ke tola aaliho'i aaka mwaanie mo ooraha'aanga ikie. E ha'arere'akie oto hunie kie ke ne'i iinoni oto ingeie, hunie kie ke tohungēi ii'o oodota'i aani esuilana mo ola diana oto tarau.

¹⁵ O ke ha'a-uusulire tarau i sulie walu ola nge no ko unu'i huni'o ienini. O ke ere ha'asusure, na o ke ha'a-oodohie mo iini kire ko lae takalo mwaanie tala diana ngeena. O to'o aana oto nanamanga huni deu urine, oto o ke su'uri toli'aasie nga mo iini kire ke lo'onga'i mwakata'ini'o.

3

Kie Ke Ha'ama'u Aana Mo Mwane Paine, Na Tolahaka Ke Aaopa Mwaanie Mwala Aana Walumalau

¹ O ke ha'a-aamasito'ora hunie kire ke ha'ama'u aana mo aalaha na mo rato ni mwane aana kahamani. Kire ke tola i sulire, na kire ke ii'o aakau mola huni esuie mo ola diana. ² Mwaanie kire ere aelasie nga iini wa kire ke ha'a-ereā nga iini, ta'e kire ke ii'o maneko na kire ke manata diana mola hunire hailiu.

³ Aana tolahaka ke aaopa oto mwaanie tolahaka wau i na'o. Hola'ina'o kie pweu-pweua'a no'one mola mala mo pu'o, na kie haitohe oto mola tarau. Pwelolaka e si lae mola aana kie hari hunie mola ta'ena nga ola aela nge kie lo'onga'inie uri kie kei ii'o oto mola pe'ie ilenimwa'enga haahi'i. Kie tola i sulie mola mo saehanalinge ikie tarau, oto kie ko ha'aweokie mola mwaakule na kie ka'a tarie ike nga mei ola diana aani. Kie ii'o oto mola pe'ie heota'inge na asuilana ta'ena nga tolahai ola tata'ala. Na kie ii'o oto mola pe'ie liongai maanga hunikie hailiu. ⁴ Ta'e ma'alana e urine, na a God a Ha'a-uuritaka e saediana mola hunikie, na e haata'inie manata-diananga ingeie hunikie ⁵ aana e ha'a-uurikie. Na e ka'a ha'a-uurikie ike aena aana helelaka e diana, ta'e e ha'a-uurikie mola aena aana e aamasikie. Kie hute haalu aena aana Li'oa Maa'i e ha'arere'akie hunie kie ke to'o aana mei meumeuringe haalu i lalo aana. ⁶ Na aena aana a Jisas Kraes e ha'a-uurikie, nge a God e tohungēi ha'adiana'akie na e niie oto Li'oa Maa'i ingeie hunikie. ⁷ Na aena aana a Jisas e aamasikie, nge e ha'arere'akie hunie kie ke ii'o rere'a i na'ona, na e haiholota'i hunikie uri kie kei haro to'o aana maurihe huu.

⁸ Ahutana mo ha'a-uusulinge ngeena kire mani to'ohuu. Aena urinena nge nou saeto'o aana o ke tohungēi ha'a-uusulie mwala oto aani, hunie mo iini nge kire hiiwalaimoli to'ohuu aana God kire ke au'esu oodota'i oto mola hali'ite huni esuie mo ola diana. Walu ola ngeena kire diana oto ta'ingelu, na kire sai pe'ie ahutana mwala.

⁹ Ta'e o ke aali'u mwaanie mo ha'a-erenga mwe'u-mwe'ule i sulie mo hute-hutanga. Na o ke su'uri ha'a-ere wa o ke ere haitapali i sulie mo Ha'atolanga a Mosis. Mo tolahai iinoni urine, mo ola kire sa'a pe'ie ike nga iini ni ngeena. ¹⁰ Mala nga iini ko da oopanga hunie mwala, nge o ke ha'a-oodohie mola. Ta'e mala uri o ko ha'a-oodohie oto ha'arue na e ka'a sare rongo huni'o, nge o ke aatopuri mola aana. ¹¹ O ke saie mola uri taungei iinoni urine e takalo na e ooraha'aala, na walu ola aela nge ko deu'ine e haata'inie oto uri e hele roro'anga oto.

Mo Ha'ananaunge Ooreta

Pe'ie Mei Wala Ni Saediananga

¹² No ko oala'inie uri hunie ne kei uusunge'inie a Atemas wa a Tikikas wau i seemu huni oolisi'o wau i Krit. Maholo nga iini aadarue ko hule wau i seemu, nge o ke dau aahonga huni lae mai honosieu aana huilume i Nikopolis. Saeku ne ke ii'o wau i leune aana mo waro-warō wawai aana iihī'ure. ¹³ O ke pe'ie a Sinas, poro e saenanau aana mo ha'atolanga, na a Apolos, mwaanie kirerue tola talea nga mei ola aana laenga ikirerue. ¹⁴ O ke ha'aninaa mwala aana soihaada'inge hunie kire ke mwa'e-mwa'e ni esuie mo ola diana huni pe'i-pe'ie ngaeta mwala, na mwaanie kire lalawa huni esuie mo ola diana.

¹⁵ Ahutana mo iini mei leu pe'ieu kire ko sare niie saediananga ikire huni'o. Oto i'oe, o ke niie saediananga i'emeelu no'one hunie kira hiiwalaimoli wau i leune.

No ko aarea God hunie hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

Uusu-uusu A Pol Hurula'aa Hunie A Pilimon

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pol Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pol Hurula'aa e uusue uusu-uusu ienini hunie malahune, a Pilimon, na a Apia na a Akipas. A Pilimon ingeie ngaeta mwane to'o-to'o na e hiiwalaimoli aana a Jisas i tehula'ana laeliwalanga a Pol wau aana huilume i Kolosi. Ngaeta mo iini kire lo'onga'inie uri a Apia ingeie hu'e a Pilimon, na a Akipas oto a kaledarue.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Ngaeta koni-konihe a Pilimon, satana a Onesimas, e pelie ka'u mei to'oha a poro paine ingeie na e tahi oto mwaanie. Oto lae-lae e oodoie a Pol na ko oonisea oto. A Pol e haata'inie hunie a Onesimas uri mo iini kire hiiwalaimoli aana a Jisas kire sa'a mumunie ike mo aaelanga ikire, ta'e kire ke ha'a-oodohie mola mo ola aaela kire asui'i hunie kire ke ii'o diana aaliho'i lo'u pe'ie mo iini kire waelire. Oto a Pol e uusunge'i eeliho'i aana a Onesimas i saana a Pilimon hunie ke ii'o diana lo'u pe'ie poro paine ingeie, a Pilimon.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pol e uusue uusu-uusu ienini hunie a Pilimon ke ne'isae-aasie oto nga taa nge a Onesimas e dau aaelasie aana, na ke tola konie mola i nume ingeie mala ikirerue e ro mwaasine.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

koni-konihe, manata-diananga, tola koninge, mwaasine i lalo aana Kraes

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Pilimon 1:18

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie a Pilimon

(1:1-7)

A Onesimas e ne'i iinoni haalu oto, na e malisine a Pilimon ke ne'isae aasie nga taa e dau aaelasie.

(1:8-22)

Mei wala ni saediananga ooreta

(1:23-25)

Mei Wala Ni Saediananga

Hunie A Pilimon

¹ Saediananga mwaani'emere'i a Pol na a Timoti, huni'o Pilimon.

Ineu a Pol, nou ii'o i nume ni ho'o i tehula'ana asunge a Jisas Kraes, na aasike maa'i a Timoti ko pe'ie uusu-uusu weu huni'o, Pilimon. I'oe, o tohungai esu diana pe'i'emeelu nana God, na i'oe oto tohungai malahumeelu. ² Mere ko uusu-uusu no'one hunie tohungai eesimeelu a Apia, na a Akipas, nge ko esu no'one nana a Jisas mala ikolu. Na mere ko uusu-uusu no'one hunie mo iini aana soihaada'inge nge kire ko lae-lae mai huni aarea God no'one wau i nume i'oe. ³ No ko aarea God Aamaka na a Jisas Kraes Aalaha ikie uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ke ii'o pe'i'omu.

A Pol E Manata Diana

Hunie A Pilimon

⁴ Ahutana maholo no ko aare-aarea God talamu, Pilimon, no ko paalahea God oto liutaa haahi'o. ⁵ No ko aama-aamasito'o aamu sulie no ko rorongoa uri o ko tohungei manata diana liutaa hunie ahutana mwala a God, na hiiwalaimolinge i'oe e susu i lalo aana Jisas Aalaha ikie. ⁶ Na no ko aarea God uri o ke asu hiito'o aana ha'arongolana mwala i sulie a Jisas hunie ikire no'one kire ke hiiwalaimoli aana. Na aana o kei esu urine, nge o ke si saenanau oto hiito'o lo'u i sulie ahutana mo ha'adiana'anga nge a God ko nii-nii'i mei hunikie aena kie lado oto pe'ie a Kraes. ⁷ Malahuku diana, manata-diananga i'oe hunie mwala a God e da kire ko tohungei hii diana, na aena mei olana o da ineu no'one, no ko tohungei ilenimwa'e na saeku e susu.

A Pilimon Ke Sae'aasi

Hunie A Onesimas

⁸⁻⁹ Oto aena urinena, no ko eitanai'o hunie o ke asuie nga mei ola hunieu. Mala uri saeku hunie, nou sai unue mola huni'o aana nanamanga ineu mala nga hurula'aa a Kraes hunie o ke asuie mola hunieu, ta'e nou ka'a sare asuie ike urine. !Ha'ike! Nou sa'a dau rarahi'o ike, ta'e aena aana kure ko manata diana hunikure hailiu, nge no ko sare kele ai-eitanai'o mola hunie o ke pe'ieu. Oto no ko ere huni'o ie mala ineu ngaeta repo, nge nou ii'o oto i laona nume ni ho'o si'iri aena aana no ko taroha'inie walana a Jisas Kraes. ¹⁰ Oto no ko eitanai'o hunie o ke aamasie lo'u kaleku a Onesimas, sulie maholo nou ii'o i nume ni ho'o ie nou ha'a-ha'a-uusulie na e hiiwalaimoli oto aana Kraes. Oto e urihana e ne'i kaleku to'ohuu oto. ¹¹ Nou saie taane uri hola'ina'o e ka'a sai pe'i'o ike, ta'e maholo ienini kei sai pe'ikure oto hiito'o.

¹² Oto no ko uusunge'i eeliho'i oto wau aana i seemu ie, ma'alana uri nou tohungei sae paine taane haahie. ¹³ Nou sae haahie ue hunie ke ii'o ka'u pe'ieu oolisi'o hunie ke pe'ieu aana maholo nou ii'o i laona nume ni ho'o i tehula'ana taroha'inilana a Jisas. ¹⁴ Ta'e nou ka'a sare da ike leune na nou ka'a hola'i ere pe'i'o, mwaanie uri o sa'a ilenimwa'e ike haahie. Aana nou ka'a sare dau rarahi'o ike huni esuie mei ola diana urine, ta'e saeku hunie i'oe mola maraamu o ke ne'isae ni esuie.

¹⁵ Aana lio-lionga ineu, e kara'i lio mala ohe a God e toli'aasie a Onesimas ke oopa mwaani'o hunie kele maholo urine, aena urine nge kei ooli lo'u weu i seemu huni ii'o oto huu pe'i'o. ¹⁶ E oopa mwaani'o ka'u mala koni-konihe i'oe, ta'e oto ie ingeie e diana oto liutaa aana nga koni-konihe mola, aana ingeie nga aasike oto i lalo aana Kraes. Nou tohungei sae haahie taane, ta'e nou saie o kei sae haahie lo'u liutaa aaku, sulie ingeie nga koni-konihe diana i'oe na nga aasimu no'one i lalo aana Kraes.

¹⁷ Mala uri o ko manata diana to'ohuu hunieu mala ineu nga malahumu diana, nge o ke tola konie no'one a Onesimas mala o sai tola konieu. ¹⁸ Na mala uri e asuie nga mei ola aaela takoi'o wa e toolea nga mei ola mwaani'o, nge o ke toli'aasie hunieu, na ineu ne ke si su'ue huni'o. ¹⁹ Ineu a Pol nge no ko uusue uusu-uusu ienini weu huni'o maraaku huni ha'awalaimoli'aa uri ineu nge ne ke si su'ue oolisi'e a Onesimas nga mei ola urine. Ta'e nou saie o ka'a pupulongosie ike mei meu-meuringe haalu nge o toolea no'one i tehula'aku. ²⁰ Malahuku diana, aana kure mani lado pe'ie a Kraes, ka'u no ko eitanai'o aana satana a Aalaha uri o ke pe'ieu urine hunie o ke ha'amamaloa saeku. ²¹ No ko uusu-uusu weu huni'o urine sulie nou saie o kei deu mola i sulie nga taa nge no ko eitanai'o hunie, na hule aana o kei esu diana aana lo'u liutaa.

²² Ngaeta leu lo'u, nou saeto'o aana o ke dau aakau aana nga leu talaku i nume i'oe, sulie nou noruto'o aana uri a God kei rongo mola hunie mo aarenga'inge i'omu hunie ne ke lae wau i seemiu.

Mei Wala Ni Saediananga Ooreta

²³ A Epapras ko ii'o no'one i nume ni ho'o pe'ieu i tehula'ana a Jisas Kraes, na ingeie ko niie no'one saediananga ingeie huni'omu. ²⁴ Na mo mwane lo'u nge kire ko meni esu no'one pe'ieu, a Mak, na a Aristakas, na a Demas, na a Luk, kire ko meni niie no'one saediananga ikire huni'omu.

²⁵ Oto no ko eitanaie a Jisas Kraes Aalaha ikie uri hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'i'omu.

Uusu-uusu Hunie Mo Hibru Nge Kire Hiiwalaimoli Aana A Jisas

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

Kie ka'a sai diana aana ike uri a tei ni e uusue uusu-uusu ienini. Uure oto i na'o ngaeta mo rato aana soihaada'inge kire unue uri ohe a Pol Hurula'aa ni e uusue, ta'e ngaeta mo iini lo'u kire lo'onga'inie ohe a Banabas wa uri a Apolos. Ta'e uusu-uusu ienini e ka'a unue ike, na e lio mala e aasa hunie uri kie kei sai diana aana uri a tei ni e uusue uusu-uusu ienini. Ma'alana kie ka'a saie ike satana poro nge e uusue uusu-uusu ienini, ta'e kie saie taane uri ingeie nga mwane ni Jiu nge Li'oa Maa'i e niie mei saenanaunge diana a God hunie ke ha'arongokie aana.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

Uusu-uusu ienini e lae hunie mo Jiu nge kire hiiwalaimoli oto aana a Jisas. Kie sai haara'inie no'one mo Jiu aana mei satai ola "Hibru" na aena urinena kire haara'inie uusu-uusu ienini uri "Uusu-uusu Hunie Mo Hibru."

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Maholo e uusue uusu-uusu ienini, e lio mala ngaeta mo Jiu nge kire hiiwalaimoli ngeena kire ko sare ooli lo'u huni ii'o i memelutana mo Ha'atolanga a Mosis. Na aana maholona Nume Maa'i Peine i Jerusalem e ii'o taane mola ue, na kire ko sare toolea mo sipu ikire i saana mo pris hunie ke asuie mo uunu-olanga mala kire mani esuie ka'u i na'o. Aana Nume Maa'i Peine e ii'o ue, nge kie saie uri e uusue uusu-uusu ienini i na'ona maholo mo Rom kire uunu suuhe'inie huilume i Jerusalem aana halisi e hiu aawala haahuu i purine hutelana a Jisas (70 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

E uusue uusu-uusu ienini huni haata'inie hunire uri a Jisas e tohungie diana liutaa aana ta'ena nga iinoni, na haiholota'inge e ha'a-uuresie e diana liutaa aana haiholota'inge a God e asuie aana maholo e niie mai mo Ha'atolanga hunie a Mosis. E ha'a-aamasito'ora uri kire to'o aana maurihe haalu mola i tehula'ana hiiwalaimolinge aana a Jisas, na ka'a ike aana kire ko lulu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

A Kraes e diana liutaa, Hahu'ana Na'ohai Pris, Kalena God, haiholota'inge a God pe'ie mwala, hiiwalaimolinge, diananga e ahu oto, ii'onga huu

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Hibru 4:12, Hibru 4:14. Na pwau nge e ere diana liutaa i sulie hiiwalaimolinge nge Hibru 11.

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

A Jisas e paine lo'u liutaa aana mo propet na mo ensel.

(1:1—2:18)

A Jisas e paine lo'u liutaa aana a Mosis na a Josua.

(3:1—4:13)

A Jisas oto Hahu'ana Na'ohai Pris hunie ahutana mo iinoni.

(4:14—7:28)

Haiholota'inge a Jisas e ha'a-uuresie huni ha'a-oodohie mwala i maana God, e diana liutaa aana ahutana mo haiholota'inge a God e asui'i pe'ie mwala oto i na'o.

(8:1—10:18)
 Hiiwalaimolinge ikie ke ma'uta'a, aena aana a God ko ilenimwa'e mola
 haahie mo iini nge kire ko hiiwalaimoli to'ohuu aana.

(10:19—12:29)
 Mo ha'ananaunge ooreta i sulie tolaha diana kira hiiwalaimoli, na mei
 wala ni saediananga ooreta

(13:1-25)

Kalena God E Paine Liutaa Aana Mo Propet Na Mo Ensel

¹ Aana mo maholo hunge oto wau i na'o, na aana mo tala hunge hai
 aaopa'i, a God e unue hunie mo propet kire ke ha'arongoa weuwaka mo
 Jiu aana walana. ² Ta'e aana mo dinge ooreta ienini, a God e uusunge'inie
 mai a Kalena hunie ke houle'inie walana hunikie. A Kalena oto e ha'aholaa
 walumalau ienini na ingeie oto kei to'o aana walumalau pe'ie ta'ena nga
 ola i lalo aana, i sulie oala'inge a God ni otona. ³ Ingeie oto raa-raa nge
 ko haata'inie manikuluha'ana a God, na ingeie oto ko haata'inie walu ola i
 sulie a God, aana kirerue tohungai sada. Kalena God oto ko hele ma'uta'a
 aana walumalau aana walana nge e nanama.

Na maholo e asu mangoa oto tala hunie sae'aasilana mo ooraha'aa ikie,
 nge e si lai ii'o aana na'ohai ii'o-ii'oha i pwalo-pwalona God, *Sam 110:1*
 iini nge ko ii'o ta'au i Lengi na e manikulu'e oto liutaa. ⁴ Na a God e ne'ie
 a Kalena hunie ke paine liutaa, na satana ii'o-ii'oha ingeie ke paine liutaa,
 na e paine lo'u liutaa aana ta'ena nga ensel wa nga mo iini nge ii'o-ii'oha
 ikire e paine.† ⁵ Kie saie uri leune e to'ohuu oto, aana walu ola nge a God
 e unu'i hunie a Kalena e ka'a unu'i lo'u hunie mo ensel, aana e ere i sulie a
 Kraes uuri, *I'oe oto a Kaleku, na si'iri no ko haata'inie uri ineu oto Aamamu.*
Sam 2:7 Na a God e te'uri lo'u, *Ineu nge ne kei ne'ie Aamana na ingeie nge*
kei ne'ie a Kaleku. *2 Samuel 7:14* ⁶ Na maholo a God e uusunge'inie

Hahu'ana Mwela Moute'i ingeie mai i laona walumalau, oto e unue hunie
 ahutana mo ensel ingeie uri kire ke mani palo-paloo oto. *Sam*
97:7 ⁷ Na a God e ere lo'u i sulie mo ensel ingeie uri ikire mo koni-konihe
 ingeie mola, aana e ere i sulire uuri, *Mo iini totola wala ineu kire tohungai*
leu-leu oto mala iiru, na mo koni-konihe ineu kire tohungai saka oto mala
eeso-eesohai dunge. *Sam 104:4*

⁸ Ta'e maholo a God e ere hunie a Kalena e te'uri, *I'oe oto a God,*
na aalahanga i'oe e sa'a mango oto oo'oo. O lio i sulie mwala i'oe pe'ie
oodo-oodonga. ⁹ *O tohungai manata diana mola hunie oodo-oodonga na o*
leledie aaelanga. Oto aena urinena, ineu a God i'oe, nou lio hilisi'o pe'ie
ilenimwa'enga oto paine hunie o ke paine lo'u liutaa aana ahutana mo
malahumu. ¹⁰ *Oto a God e te'uri lo'u hunie, I'oe oto Aalaha, na i aehotalana,*
i'oe nge o ha'aholaa walumalau, na i'oe nge o ha'aholaa no'one salo na walu
ola i lalo aana. ¹¹ *Walu ola nge o ha'ahola'i ngeena mo ola kei suu mola*
mala mei sala ko lalahu'e oto huni aasie, ta'e i'oe o sa'a suu oto oo'oo. ¹² *Na*
o kei hele lulungire mola mala mei sala, na o kei oolisire mala mwane e
oolisie mei sala ingeie. Ta'e i'oe o kei sada mola taraure'i na o sa'a mae lo'u.
¹³ *Na a God e ka'a ere ike hunie nga ta'a-ta'a iini aana mo ensel mala e*
ere hunie a Kalena aana e te'uri, O ke ii'o ka'u mei i pwalo-pwaloku aana
na'ohai ii'o-ii'oha hule aana ne kei kama haahie mo maelonga i'oe i aano

† **1:4** 1:4 Ngaeta mo ha'a-uusuli mo Jiu kire unue uri a Jisas e sada mola pe'ie mo ensel na e ka'a
 paine ike mala a God. Ta'e uusu-uusu ienini ko haata'i diana aana uri a Jisas e paine liutaa aana mo
 ensel. Ingeie oto Kalena God, na tolachana, na manikuluha'ana, na nanamanga ingeie e sada mola
 pe'ie a God.

hunie o kei uuri puli-pulisire.

saie mola uri mo ensel, ikire mo li'oa mola huni esu nana God, na a God e sai uusunge'inire mai huni pe'ie mo iinoni nge ha'a-uurilada ko lae hunie kire kei helesie maurihe huu.

Sam 110:1 ¹⁴ Oto kie

2

Ha'amotaahinge Kei Aaela

Hunie Mo Iini Kire Ka'a Lae

Ike I Sulie A Kraes

¹ Aena urinena, kie ke tohungēi hele ma'uta'a oto aana nga taa nge ha'ananaulaka e lae ka'u oto aana, mwaanie kie lae aaopa mola mwaanie walaimolinge ngeena. ² Mo Ha'atolanga nge a God e unue uri mo ensel ke lae mai unu'i hunie mo weuwaka, kire to'ohuu oto, na a God e ha'aloie oto mwala haahie haitohenga ikire aana ahutana maholo nge kire dau hu'isie mo Ha'atolanga ngeena wa kire haitohea nga mei wala aani. ³ Ta'e mei wala ni ha'a-uuringe nge a God e niie mai naka si'iri ie, e paine lo'u liutaa aana iini i na'o ngeena. ?Oto mala uri kie ka'a sare rongo ike hunie tataroha ngeena, nge kie kei tehisie ka'u ha'aloinge uri taa? !Kei aasa mwae! Aalaha ikie a Jisas maraana oto e hola'i unu tahanga'inie tataroha ngeena, na mo iini kire rongo hunie, kire unu tahanga'inie oto oodoikie uri mei wala ngeena e tohungēi to'ohuu oto. ⁴ A God na e haata'inie no'one uri mei wala ngeena e to'ohuu, aani esuilana mo hu'i-hu'ite na mo ola ni pangata'inge oto hunge mala mo tolimaa i sulie walaimolinge aana. Na e ha'awalaimoli'aa no'one aani niilana mo niinge a Li'oa Maa'i hunie mwala i sulie lo'onga'inge ingeie maraana.

A Jisas E Ne'i Iinoni Hunie Ke Na'oka Takoie Maurihe

⁵ A God e ka'a niie ike uri mo ensel ke aalaha haahie walumalau haalu nge kolu ko ere-ere i suliena. ⁶ Ta'e e niie mola hunie mo iinoni ke aalaha haahie, oto mala ngaeta iini e unue hunie a God ka'u i laona mo Uusu-uusu Maa'i uuri, ?E ue ka'u ni i'emi mo iinoni emi roro'a huni'o? ?E ue ka'u ni o ko ne'isae paine haahi'emi mo iinoni mamaela'a? ⁷ O esuie emi ke mwai-mwei ha'awali mwaanie mo ensel. Ta'e ma'alana e urine, o ha'a-aalaha'emi, na o ha'amanikulu'a'emi, na o ha'apaina'a'emi. ⁸ Na o ne'ie walutana nga ola i hahana lio i sulinge i'emi.

Sam 8:4-6 Maholo a

God e ne'ie walutana nga ola i hahana lio i sulinge ikie mo iinoni, nga ta'a-ta'a mei ola e ka'a oore lo'u. Ta'e aana maholo ienini, kie mani leesie uri kie ka'a tohungēi aalaha ue haahie ahutana mo olana. ⁹ Ta'e kie sai leesie taane uri ha'a-oailana mei wala ngeena e aehota aana a Jisas. Aana a God e asuie a Jisas hunie ke mwai-mwei ha'awali mwaanie mo ensel hunie uri ke haata'inie manata-diananga a God maholo e mae honotaka mo iinoni. Na aena aana e sapesalu hiito'o na e mae urine, nge a God e ha'a-aalaha, na e ha'amanikulu'aa na e ha'apaina'aa.

¹⁰ A God oto iini e ha'aholaa ta'ena nga ola, na ingeie oto tohungēi aalaha haahie ahutana mo olana. Na nga taa e asuie aana e toli'aasie Kalena ke sapesalu, e tohungēi oodo na e malisi, aana saena God hunie Kalena ke ha'a-uurie mo iinoni oto hunge. Oto aana a Kraes e sapesalu honotaka mo iinoni urine, nge e ha'amangoa oto asunge ingeie mala a Ha'a-uuritaka, na e ha'a-uurie mo iini oto hunge hunie kire ke mani ii'o oto pe'ie aana manikuluha'ana ta'au i Lengi. ¹¹ Ingeie oto ko da hunie mwala ke ne'i iinoni maa'i, na ahutana mo iini e ha'amaa'ire ngeena, ikire ta'a-ta'a uluhe ni iinoni oto pe'ie. Oto aena urinena nge a Jisas e ka'a masa ike huni

haara'inire uri maeni eesine, ¹² na hule aana e unue hunie a God uuri, *Ne kei houle'inie manikuluha'amu hunie maeni eesiku, na ne kei lahea satamu i matolada aana maholo kire ko loko aani palonga huni'o.* *Sam 22:22* ¹³ Na ko ere lo'u mala ngaeta iini aana uluhe ni iinoni ngeena aana e unue lo'u uuri, *Ne kei noruto'o mola aana a God.* *Aesaea 8:17* Na e unue no'one lo'u uuri, *Ineu oto ie pe'ie maeni mwela ineu nge a God e niire oto nakue.* *Aesaea 8:17*

¹⁴ Oto ikie mo mwela ingeie ngeena, na aena aana ikie mo iinoni oto mola pe'ie mei sapei ola, nge ingeie no'one e ne'i iinoni oto mala ikie. E mae huni mousie nanamanga a Satan, iini e to'o aana nanamanga aana maenga. ¹⁵ Na e mae no'one huni lauhie mo iinoni nge kire ii'o mola pe'ie ma'unge i sulii dinge aana mau-meuringe ikire, aena aana kire ko tohungēi me'ute'inie maenga. ¹⁶ Oto e ii'o haada'i mola uri a Jisas e ka'a lae ike mai huni pe'ie mo ensel, ta'e e lae mai huni pe'ie mwala aana komu a Ebrahim. ¹⁷ Aena urinena, e tohungēi roro'a hunie maraana, hunie ke sada pe'ikie mo eesine aana ta'ena nga ola, hunie uri ke hai-hei aamasi to'ohuu hunikie maholo ko esu nana a God mala Hahu'ana Na'ohai Pris ikie, aana asunge ingeie oto hunie ke ha'a-oodohie mo ooraha'aanga mo iinoni hunie a God ke sae'aasi'i. ¹⁸ Oto ingeie e sai pe'ikie mo iini malaahongalaka ko lae-lae, aena aana ingeie maraana malaahongalana e lae ka'u no'one na e sapesalu ke'u.

3

A Jisas E Paine Lo'u Liutaa

Aana A Mosis

¹ Oto maeni eesiku maa'i, a God e mani soikie oto i saana ta'au i Lengi, oto omu ke lolodosae i sulie a Jisas, iini nge kie ko meni houle'inie uri ingeie oto na'ohai Hurula'aa nge ko taroha'inie walana God hunikie, na ingeie oto Hahu'ana Na'ohai Pris ikie. ² A God e lio hilisie a Jisas oto huni esu nana, na ahutana mo esunge a God e unu'i hunie, e dau i sulii mango oto. E tohungēi esu diana nana God, mala a Mosis no'one e asu diana nana God ka'u aana e lio i sulie uluhe aana nume a God oto i na'o. ³⁻⁴ Na kie mani saie taane oto uri nga ta'a-ta'a nume e ka'a uure ike mola maraana, ta'e nga iinoni ko esuie oto ha'alaa. Na kie saie lo'u uri mwane nge e asuie nga nume diana, ha'apaina'alana kei lae liutaa aana nume nge e asuie. Na aana a God oto iini nge e asuie ahutana ola, nge e malisine uri mwala ke ha'apaina'aa a Jisas liutaa aana a Mosis.

⁵ A Mosis ingeie nga mwane diana a God taane, aana e tohungēi esu mala koni-konihe diana hunie uluhe aana nume a God, na e ere lalai i sulie mo ola nge a God kei haro ere i sulii lo'u aana nga maholo. ⁶ Ta'e a Kraes mone Kalena God, na ingeie oto ko aalaha haahie uluhe aana nume a God, na ko tohungēi lio i sulii diana aana. Na ikie oto uluhe aana nume a God ngeena, mala uri kie ka'a mou-mou ike aani hiiwalaimolinge na kie ko maa'ooi susuto'o pe'ie noruto'onga aana Kraes oto taraure'i.

Mo Inii Kire Ka'a Hiiwalaimoli,

Kire Sa'a Hule Lo'u Aana

Leu Ni Mamalo A God

⁷ Aena urine ka'u nge a Li'oa Maa'i e te'uri, *Omu ke rongoa oto walaku si'iri,* ⁸ *na mwaanie omu urihana mola mo weuwemiu i na'o aana kire da mola saeda e hau aana maholo kire haukama honosieu na kire ha'angai-ngeieu maholo kire talei lae-lae hailiu i laona hanuesala.* ⁹ *I leune kire*

kire ohongieu aana ha'angai-ngeileku mola ma'alana kire leesie ka'u mo hu'i-hu'ite nge nou eu'esui'i aana e hai aawalai helisi ngeena. ¹⁰ Aena urine nge saeku e mela aana nou tohungai saewasulie pwaunge ngeena, oto nou te'uri, "Saeda e honu mola aana aaelanga na kire ka'a sai lulu i sulie ike mo ha'atolanga ineu." ¹¹ Nou tohungai saewasulire oto hule aana nou tohe oto uuri, "Kire sa'a roro'a hule ike aana leu ni mamalo nge nou deu aakau aana loosire." *Sam 95:7-11*

¹² Maeni eesiku maa'i, omu ke mani kineta'ini'omu mwaanie mo ne'isaenga tata'ala na mo ne'isaenga rue-rua'a, mwaanie nga iini eemi e aatopuri aana a God Mau-meuri'e. ¹³ Ta'e si'iri, maholo omu to'o aana ue nga dinge huni pe'i'omu heiliu, nge omu ke ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge i'omu heiliu. Omu ke asu ooni-ooni urine suli dinge mwaanie ooraha'aa e eero'omu na e ha'ama'uta'aa saemi honosie a God. ¹⁴ Aana kie kei meni aalaha pe'ie a Kraes mala uri kie kei hele susule'i mola aana hiiwalaimolinge nge kie hola'i hele aana lae hule i ha'amangolana. ¹⁵ Oto aamasito'o ka'u aana mo wala nge kie si rongo'i ngeena uuri, "Omu ke rongoa oto walaku si'iri, na mwaanie omu urihana mo weuwemi i na'o aana kire da mola saeda e hau maholo kire haukama honosieu."

¹⁶ ?Kira tei ni kire rongoa ka'u walana God ta'e kire ka'a sare hiiwalaimoli aana? Ikire oto mwala nge a Mosis e na'oda ka'u mwaanie i Ijip. ¹⁷ ?Na kira tei ke'u ni a God e saewasulire sulie hai aawalai helisi ngeena? Ikire oto mo iini nge helelada e tata'ala na kire mae ta'ewau mola i laona hanesala. ¹⁸ ?Oto kira tei ke'u nge a God e tohe na e unue uri kire sa'a hule ike aana leu ni mamalo nge e dau aakau aana loosire? Ikire oto mo iini nge kire tohungai sai heitohea God. ¹⁹ Oto kolu saie oto kire ka'a hiiwalaimoli ike aana God, na aena mei olana nge kire ka'a lai hule ike aana leu ni mamalo nge a God e dau aakau aana.

4

Mo Ini Kire Hiiwalaimoli Ha'alaa

Kire Kei Mamalo Pe'ie A God

¹ Haiholota'inge a God ngeena e ii'o mola ue, uri mo iini nge kire hiiwalaimoli aana kire sai mamalo aana leu ni mamalo e dau aakau aana loosire. Oto omu ke lio-lio diana talamiu, mwaanie uri nga iini eemi e oore aani helesilana mei mamalonga ngeena. ² Aana kie rongoa ka'u oto mei tataroha diana mala ikire mwala oto i na'o kire rongoa no'one. Ta'e aana ma'alana kire rongoa ka'u tataroha ngeena, e ka'a pe'ire ike, aena aana kire ka'a rongo pe'i hiiwalaimolinge aana. ³ Aana ikie mo iini kie hiiwalaimoli ha'alaa kie sai sili aana leu ni mamalo nge a God e haiholota'inie ngeena. Ta'e mo iini kire ka'a hiiwalaimoli ngeena, a God e ere i sulire uuri, "Nou tohungai saewasulire oto hule aana nou tohe uuri, 'Kire sa'a roro'a hule ike aana leu ni mamalo nge nou deu aakau aana loosire.'" A God e unue leune ma'alana uri e ha'amangoa taane oto leu ni mamalo ngeena uure oto i na'o aana maholo e ha'aholaa walumalau. ⁴ Na kie saie taane oto uri e pwani ii'o aakau oto, aena aana ngaeta leu i laona mo Uusu-uusu Maa'i e ere i sulie hiune nga dinge uuri, *A God e ha'aholaa ta'ena nga ola mango, e si mamalo aana hiune nga dinge. Jenesis 2:2* ⁵ Ta'e lo'u mola aana ngaeta leu nge kie si leesie ngeena, e unue oto uuri, "Kire sa'a roro'a hule ike aana leu ni mamalo nge nou deu aakau aana loosire."

⁶ Mwala nge kire hola'i rongoa oto tataroha diana i sulie leu ni mamalo ngeena, kire sa'a roro'a lai sili ike i laona, aena aana kire hai-heitohe mola. Ta'e nga mo iini kei sili taane i laona leu ni mamalo ngeena. ⁷ Aana

mo helisi hunge i purine a Mosis e mae, a God e si unue hunie a Deved Inemauro ke ere lo'u i sulie nga hai dinge huni sili i laona leu ni mamalo ngeena. Na e haara'inie maholo ngeena "Si'iri" aana kie si rongoa oto aana e unue uuri, "Omu ke rongoa oto walaku si'iri, na mwaanie omu da lo'u saemiu e hau." ⁸ Kie saie taane oto uri a Josua nge e oolisie a Mosis ka'u mala na'ohana mo Jiu oto i na'o, e ka'a asuie ike hunie mwala ke mamalo oto mala a God e haiholota'inie hunire. Aana ke urine, ha'ala a God e sa'a tohungēi ere ike lo'u i sulie nga maholo aaopa huni sili i laona leu ni mamalo ngeena. ⁹ Aena urinena kolu meni saie oto uri mo iinoni a God kire to'o aana taane ue nga mamalonga hunie kire ke tohungēi mamalo diana. ¹⁰ Aana ahutana mo iini nge kire kei hule aana leu ni mamalo a God, kire kei mamalo oto mwaanie mo esunge ikire ni ngeena, oto no'one mala a God e mamalo mwaanie asunge ingeie aana maholo e ha'aholaa walumalau. ¹¹ Aena urine, kie ke mani esu a'aila'a oto hunie kie ke hule aana leu ni mamalo pe'ie a God ngeena, na mwaanie nga mo iini aaka kire lae takalo lo'u mola aana aana kire haimaanie haitohenga mwala hola'ina'o ngeena.

¹² Kie ke asu to'ohuu urine, aana walana God ola e mauri na ko eu'esu a'aila'a oto liutaa, na e tohungēi ala lo'u liutaa aana naihi e ala rue-rue. Na e sai hoaikie mo iinoni lai hule oto aana suisulike, na e sai lae kokoro i laona saena iinoni huni lio oodoie mo ne'isaenga ingeie, na ko leie walu ola nge saena iinoni ko peines'i. ¹³ Ta'e-ta'ena nga ola ha'aholalana e lae, mumunilana e sa'a roro'a lae ike mwaanie maana God. Aana ingeie ko to'oto'omaie mola ahutana walu ola ngeena, na kire mani ii'o haada'i mola i maana. Na aana nga dinge, kie kei saronai unu haada'i mola aana oodoie ta'e-ta'ena nga ola nge kie asui'i.

A Jisas Oto Hahu'ana Na'ohai Pris

¹⁴ Kie to'o aana oto nga Hahu'ana Na'ohai Pris nge e nanama liutaa, na e lae oto i laona Hahu'ana Leu Maa'i ta'au i Lengi, na ingeie oto a Jisas, Kalena God. Oto kie ke hele ma'uta'a aana hiiwalaimolinge aana. ¹⁵ Na Hahu'ana Na'ohai Pris ikie ngeena e manata'inie oto mo mamaela'anga ikie, aena aana ahutana mo malaahonganga nge kire ko hite-hite aaka ngeena, kire mani hite aana mango. Ta'e ma'alana malaahongalana e lae urine, a Jisas e ka'a dau hu'isie ike nga ta'a-ta'a mei ooraha'aa aana nga kele maholo. ¹⁶ Aena ngeena kie ke su'uri me'u huni lae mai saana a God, iini manatana e diana hunie mo iinoni. Aana leune nge kie ke si hele aana aamasinge na mo niinge huni pe'ilaka aana maholo kie ko si'oha'a.

5

¹ Ahutana mo iini kire ne'i Na'ohana Mo Na'ohai Pris, ikire mo iinoni nge lio hilisilada e lae hunie kire ke ere oolitana mwala hunie a God, na hunie kire ke niie mo uuraa'inge mwala nana God, na huni uunu ola i saana honotana mo ooraha'aa. ² Na mo na'ohai pris kire sai toli rako mola pe'ie mwala maholo kire ko ha'a-uusulie mo pu'o na kire ko ha'a-oodohie kira ooraha'aala. Aana hiiwalaimolinge ingeie no'one e sai mamaela'a aana mo tala hunge mala ikire. ³ Oto aena hiiwalaimolinge ingeie e sai mamaela'a no'one, oto aana mei olana nge e uunu ola ni ta'aasie mo ooraha'aanga mo iinoni na mo ooraha'aanga ingeie maraana lo'u.

⁴ Na nga iini e sa'a roro'a ha'apaina'aa ike maraana hunie ke ne'i Na'ohana Mo Na'ohai Pris, ta'e a God oto ha'ala, mala e lio hilisie ka'u a Eron. ⁵ Oto e sada no'one aana a Kraes, aana e ka'a ne'ie ike maraana hunie ke Hahu'ana Na'ohai Pris, ta'e a God e te'uri mola, *I'oe oto a Kaleku,*

na si'iri no ko haata'inie uri ineu oto Aamamu. *Sam 2:7* ⁶ Na e te'uri lo'u aana ngaeta leu, *O kei ne'i pris oto huu, mala a Melkisedek.* *Sam 110:4*†

⁷ A God e to'o aana nanamanga paine adona ke ha'a-uurie a Jisas mwaanie maenga, na maholo a Jisas e ii'o ue mai laona walumalau, e ngarasie a God aani aarenga'inge uri a God ke pe'ie. Oto a God e rongoa aarenga'inge ingeie, aena aana e ha'ama'u aana a God na e tola i sulie walana. ⁸ Na ma'alana e ne'ie ka'u Kalena God, ta'e e haro sapesalu huni haata'inie uri e tola i sulie a God oto to'ohuu. ⁹ Oto urine a God e haata'inie uri nga mei ola e ka'a aela ike aana a Jisas, na a Jisas e si ne'ie tala hunie maurihe aana mwala ko tola i sulie. ¹⁰ Na a God e unu tahanga'inie oto uri kei ne'i Hahu'ana Na'ohai Pris mala a Melkisedek.

Hiiwalaimolinge Ikie Ke Su'uri Urihana Kele Mwela

E Ka'a Sai Peine

¹¹ Mo ola hunge melu to'o aani taane huni unu'i huni'omu i sulie a Jisas e ne'i Hahu'ana Na'ohai Pris uri taa mala a Melkisedek. Ta'e ha'a-uusulilemiu kei deu aasa sulie omu ka'a sai loo ike. ¹² Omu hiiwalaimoli ko tewa oto, na e malisine omu ke ne'i ha'a-uusuli oto. Ta'e e lio mala omu ka'a sai diana aana ue mo ha'a-uusulinge nge omu hola'i rongo'i ke'u i sulie a Kraes. ? E ue ka'u e urine? Omu urihana mola mo mwela nge kire ko sususu ue, na omu ka'a malisine ue ngaulana mo ngeulaa ma'uta'a. ¹³ Sulie iini nge ko sususu ue, ingeie kele wee-wee ue ni ngeena, na aena leune e ka'a sai ha'a-oodohie tolahana aana e ka'a lio saie ike nga taa e diana na nga taa e aela. ¹⁴ Ta'e iini nge e lio saie mo ha'a-uusulinge kokoro a Kraes, e urihana oto iini ko ngeu-ngeue oto mo ngeulaa ma'uta'a, aana iini urine helelana e diana na e lio saie oto diananga na aaelanga.

6

¹ Aena urinena, kie ke lae tara'asi ke'u i sulie mo saenanaunge ni rato. Mwaanie kie ere-ere tarau mola aana mo ha'a-uusulinge kie hola'i rongo'i i sulie a Kraes ta'e kie ke haitalea lo'u mo saenanaunge kokoro i sulie. Kie ke su'uri ere-ere tarau mola aana mo na'ohai ha'a-uusulinge kie aehota aani oto i na'o mala oonisaenga mwaanie tala takoie maenga, na ha'a-uusulinge i sulie hiiwalaimolinge aana a God. ² Na kie ke su'uri ere-ere tarau mola aana mo ha'a-uusulinge i sulie loto-maa'inge, na aarenga'inge talana mwala pe'ie helenga i pweude aani ninime, na tahela'inge mwaanie maenga, na leinge huu. Aana ahutana mo ne'isaenga ngeena, mo wala mola aana aehotalana ha'a-uusulinge i sulie a Kraes. ³ Ta'e mala uri a God ko toli'aasie hunikie, nge kie ke lae tara'asi huni toolea mo saenanaunge kokoro lo'u i sulie a Kraes.

⁴⁻⁶ Iau, kie ke lae-lae pe'ie mo ha'a-uusulinge diana, aena aana ko ha'ike, na kei aela oto liutaa hunikie. Aana mo iini nge kire lio saie ka'u raa-raa a Kraes, ta'e kire aatopuri mola aana, mo iini urine e tohungei aasa oto hiito'o hunie uri kire kei eeli'u lo'u mei takoie a God. Hola'ina'o kire manata'inie ka'u niinge a God i lalo aana mauriha'ada, aana a Li'oa Maa'i e pe'ire ka'u. Na kire lio saie ka'u taane oto uri walana a God e diana oto liutaa, na kire mami aahongana no'one nanamanga nge e paine haahie walumalau haalu. Mo iini nge kire manata'inie walu ola diana ngeena, oto kire ko si du'e aaliho'i lo'u mwaanie a Kraes, e sa'a tohungei mwada'usire ike oto oo'oo hunie kire ke aali'u lo'u takoie oonisaenga. Nga taa kire asuie

† 5:6 5:6 Leesie ka'u laladonga i sulie Melkisedek aana Jenesis 14:17-20, na aana Hibru 7:1-28. Maholo a God e unue uri a Kraes e ne'ie pris mala a Melkisedek, nge ko haata'inie uri ingeie pris e tohungei diana na e tohungei aapa mwaanie mo pris mo Jiu wai na'o ngeena.

ngeena e urihana mola uri kire ko he'i repu taalengasie lo'u mola a Kraes i lengine po'u-po'u, na kire ko ha'amasaa i maana mwala.

⁷ Oto ne ke ha'amalaa aana mei mwakano nge nemo ko nemosie tarau. Mei mwakano ngeena ko inu diana aana nemo, oto mo ngeulaa ko eehu diana huni pe'ie mwane e to'o aana mwakano ngeena. Urine lo'u aana iinoni nge ko inu diana aana walana a God hunie saena ke honu aana, nge helelana kei diana oto tarau, na a God kei ha'adiana'aa iinoni ngeena.

⁸ Ta'e mala uri walo kau-keu mola hali'ite ko aango i lengine mei mwakano ngeena, nge e haata'inie oto uri mei mwakano ngeena e aaela mola, na mwane e to'o aana mwakano ngeena ke si uunu aasie mola hohola ngeena aana dunge. Urine lo'u aana iinoni nge a ka'a tola i sulie ike walana God, nge a God kei leie, na kei aasie i laona dunge nge ko weru oto huu.

⁹ Maeni eesiku maa'i, ma'alana uri melu ko ere hiito'o huni'omu urine, ta'e melu sai diana aana taane mola uri omu ko lulu i sulie ue tala takoie maurihe ngeena. ¹⁰ Aana leinge a God e oodo oto ta'ingelu na e ka'a sai pulongosie ike asunge i'omu na manata-diananga nge omu haata'inie hunie mwala i tehula'ana a Kraes. E lio saie mola uri omu pe'i-pe'i diana aana mo iinoni ingeie, na uri omu ko lae-lae ue aana pe'inge huni'omu heiliu.

¹¹ Aahu'i ne'isaenga ineu oto mola uri nga ta'a-ta'a iini eemi ke su'uri oore aani ii'onga susule'i i lalo aana hiiwalaimolinge i'omu, lai hule aana omu kei leesie nga taa omu ko maa'oohi susuto'o hunie kei oa huni'omu.

¹² Mwaanie omu lalawa ni esu, ta'e saeku uri omu ke uusulie mo iini kire hiiwalaimoli aana a God oto wau i na'o, aana kire ii'o pe'i maa'oohinge susuto'o oto mola, nge kire si helesie nga taa nge a God e haiholota'i huni niie hunire.

Haiholota'inge A God Kei Oa To'ohuu Taane

¹³ Maholo a God e haiholota'i hunie a Ebrahim, e tohe huni esuie nga taa e haiholota'inie. Ta'e i sulie nga ta'a-ta'a iini e ka'a paine ike lo'u liutaa aana maraana, oto e tohe takoie satana lo'u mola maraana. ¹⁴ E te'uri, *No ko heiholota'inie huni'o uri ne kei ha'adiana'a'o na ne kei ha'ahunge'aa komu nge kei aehotaa aamu.* *Genesis 22:17* ¹⁵ A Ebrahim

e mwa'e-mwa'e huni maa'oohi susuto'o mola, na lae-lae e si leesie nga taa nge a God e haiholota'inie hunie.

¹⁶ Maholo nga iini ko esuie nga haiholota'inge, nge ko tohe takoie satana nga iini e paine lo'u liutaa aana, na i leune ma'alana nga ha'a-erenga, ta'e kei mango oto, aana iini e paine liutaa ngeena kei leie haahie, mala uri e ka'a dau i sulie walana. ¹⁷ Oto maholo a God e haiholota'i ngeena, e sare haata'i diana aana hunie mo iini nge kire kei hele aana nga taa e haiholota'inie ngeena uri e sa'a roro'a ni oolisie ike lo'u saena. Aena urine nge e sare tohe lo'u aana haiholota'inge ngeena. ¹⁸ Oto kie to'o aana e ro mei wala nge kire sa'a roro'a hai-oolisi ike lo'u, aana a God e sa'a eero ike aani heiholota'inge, na e sa'a eero ike no'one aani tohenga. Oto ikie mo iini nge kie tahi oto takoie a God hunie ke ha'a-uurikie, a God ko ere ha'asusue saeka, na urine kie sai hele ma'uta'a aana maa'oohinge susuto'o hunie haiholota'inge a God eena. ¹⁹ Aana haiholota'inge a God ngeena domana oto uri nga hunata ma'uta'a hunie mauriha'aka ni ngeena. Na hunata ngeena e ka'a sai ada lo'u, aana a Jisas ni ngeena, na ingeie oto ta'au aana tohungana leu maa'i i saana God. ²⁰ Na e hola'i lae oto ta'au i na'oka hunie uri ikie kie ke lae no'one ta'au. Aana a Jisas oto Hahu'ana Na'ohai Pris oto mala a Melkisedek, na kei ii'o huu oto urine hunie ke ai'eitanaie a God talaka.

7

A Na'ohai Pris Melkisedek E Paine Lo'u Liutaa Aana Ebrahim

¹⁻³ A Melkisedek ienini ingeie inemauri aana huilume i Salem oto i na'o, na e ne'i pris no'one a God, iini e paine liutaa. Lo'onga'inge aana satana Melkisedek e uuri, “Inemauri aani oodota'inge,” na kire haara'inie no'one uuri, “Inemauri aani henuelamanga,” aena aana lo'onga'inge aana Salem ni ngeena. Kie ka'a saie ike uri a tei ni aamana na nikana Melkisedek, na uri kira tei mo weuwana oto i na'o. Na kie ka'a saie ike uri maholo uri taa ni e hute, na maholo uri taa e mae. Aena urinena ingeie e urihana Kalena God nge e ii'o huu oto mola mala nga pris.

Aamasito'o ka'u aana maholo a Ebrahim e lae-lae aana oohotaa oto i na'o honosie e hai inemauri pe'ie mo ramo ikire. Oto a Ebrahim e horo'ie mo maelonga ingeie ngeena, na maholo ko eeliho'i oto mai mwaanie oohotaa, a Melkisedek e oodoie i sulie tala na e ha'adiana'aa. Na a Ebrahim e niie tangahulu'ana nga mei ola aana walu ola e toole'i mwaanie oohotaa nana.

⁴ Oto omu ke to'omaaie ka'u uri a Melkisedek e paine uri taa, aana ma'alana tohungai aamaka a Ebrahim, na e saro niie tangahulu'ana nga mei ola aana walu ola e lau'i aana oohotaa nana. ⁵ Kolu meni saie oto uri ahutana mo pris ikie mo Jiu, kire mani uure mai mwaanie komu a Livae, na ha'atolanga a Mosis e unue hunire uri kire ke toolea tangahulu'ana nga mei ola mwaanie mwala ikire maraada mo Jiu nge kire mani uure no'one aana komu a Ebrahim. ⁶ Ta'e ma'alana a Melkisedek ngeena e ka'a uure ike mwaanie komu a Livae, ta'e e toolea tangahulu'ana mola mwaanie a Ebrahim, na leune e haata'inie uri ingeie mwane paine liutaa. Na lo'u, ma'alana kie ko ha'ama'u aana Ebrahim aana haiholota'inge a God e lae oto hunie, ta'e a Melkisedek e paine lo'u liutaa aana a Ebrahim. Aana a Melkisedek ni e ha'adiana'aa a Ebrahim, ⁷ na kie mani saie oto uri nga iinoni nge ko ha'adiana'aa ngaeta iinoni, ingeie ni e paine lo'u liutaa aana iini ko hele aana ha'adiana'anga ngeena.

⁸ Oto aapa hatarie mo pris nge kire sai toolea tangahulu'ana nga mei ola mwaanie mwala ngeena, ikire mwala kire sai mae mola ni ngeena. Ta'e a Melkisedek iini nge e toolea tangahulu'ana mwaanie a Ebrahim, mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri ingeie e mauri mola. ⁹ Oto a Melkisedek e tohungai peine liutaa, hule aana kie sai unue mola uri maholo nge a Ebrahim e niie mo ola ngeena hunie a Melkisedek, nge e urihana a Livae na ahutana mo pris nge kire hute aana komu ingeie kire mani niie mo olana hunie a Melkisedek. ¹⁰ Kie sai ere urine aena aana maholo nge a Ebrahim e niie tangahulu'ana hunie a Melkisedek, mei epu a Livae e uure taane oto aana Ebrahim a weuwana.

Mo Pris Aana Komu A Livae E Ka'a

Ado Ike, Oto A God E Ha'a-uuresie

Lo'u Ngaeta Taungei Pris Aaopa

¹¹ Ma'alana mo Ha'atolanga a Mosis e unue uri mo pris ke uure mola aana komu a Livae, ta'e mo pris ngeena kire sa'a roro'a ni da ike nga iini ke oodo ta'ingelu na nga mei ola e ka'a aela ike aana. Oto kie tohungai saeto'o aana nga taungei pris aaopa mala a Melkisedek, ka'a ike mala mo iini kire uure aana eetana nga na'ohai pris a Eron aana komu a Livae ngeena. ¹² Na maholo a God e oolisia tolachana lio-hilasilana mo pris, nge e oolisia oto no'one Ha'atolanga eena. ¹³ Na Aalaha ikie nge no ko ere-ere hoorana ienini e uure mola mai mwaanie komu aaopa, na uure oto i na'o na nga ta'a-ta'a iini aana komu ingeie e ka'a asu ike mala nga pris i saana

ora ni uunu-uunu a God. ¹⁴ Aana kie mani saie oto uri a Jisas e uure mai mwaanie komu a Jiuda, na maholo a Mosis e ere i sulie mo pris, e ka'a unue ike nga mei ola i sulie komu a Jiuda ngeena.

¹⁵ Oto maholo ie e mwada'u oto huni leesie uri a God e oolisie oto tala huni lae mai takoie, aena aana ngaeta taungei pris lo'u mala a Melkisedek e hule oto mai. ¹⁶ Na e ka'a ne'i pris ike i sulie mo Ha'atolanga wai na'o nge ko ere mola i sulie komu uri taa e uure aana, ta'e e lae mai ne'i pris aana nanamanga aana maurihe nge e ka'a to'o ha'amangolana oto oo'oo.

¹⁷ Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *O kei ne'ie pris oto huu, mala a Melkisedek.* *Sam 110:4*

¹⁸ A God e ta'aasie oto ha'atolanga lalahu'e, aena aana ha'atolanga ngeena e ka'a to'o aana ike nga nanamanga na e ka'a sai esuie ike nga mei ola huni pe'ie mwala. ¹⁹ E asuie leune aana Ha'atolanga a Mosis e ka'a sai ha'a-oodohie ike nga iini. Ta'e oto ie, a God e tahananie hunikie tala nge kie sai noruto'o aana. Na tala ngeena e diana lo'u liutaa aana Ha'atolanga a Mosis aana e sai toolekie mai kara'inie a God.

²⁰ Na ngaeta leu lo'u, a God e unu tahanga'inie oto tala diana ngeena aani tohenga. Maholo mo mwane aana komu a Livae kire hola'i lae mai ne'i pris, a God e ka'a unu tahanga'inie ike nga mei tohenga paine urine.

²¹ Ta'e maholo a Jisas e lae mai ne'i pris, a God e unu tahanga'inie mei tohenga oto paine hunie, mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *A Aalaha e haiholota'i aani tohenga uuri, "O kei ne'i pris oto huu," na e sa'a he'i oolisie lo'u lo'onga'inge ingeie.* *Sam 110:4*

²² Oto aena aana tohenga ngeena mone, nge a Jisas oto e si ha'a-oaie mei heiholota'inge haalu a God ngeena uri e diana lo'u liutaa aana iini lalahu'e.

²³ Ngaeta leu lo'u e aaopa i matolana haiholota'inge lalahu'e na haiholota'inge haalu ienini, aana waite mo pris kire hunge taane, aana kire ko meni mae mola na e aasa hunie nga iini aada ke asu tara'asi oto mala nga pris. ²⁴ Ta'e a Jisas mone ingeie e ii'o huu oto, nge e helesie oto tolahai pris nge nga iini e sa'a oolisie ike lo'u. ²⁵ Aena urinena, nge e to'o aana tohungei nanamanga huni ha'a-uuri ta'ingelu hunie ahutaka mo iini nge kie ko lae mai saana a God, aena aana kie hiiwalaimoli aana. Na aena aana a Jisas mone e ii'o huu, oto e ka'a mou-mou ike aani aarenga'inge talaka.

²⁶ Oto a Jisas ingeie oto Hahu'ana Na'ohai Pris e sai pe'ikie. Ingeie oto e maa'i, na e ka'a ooraha'aala ike, na oopalana e lae oto mwaanie mwala e ooraha'aa, na a God e tohungei ha'apaina'aa oto liutaa aana e tahela'inie oto ta'au i Lengi. ²⁷ Na ingeie e ka'a urihana ike ngaeta mo na'ohai pris nge kire ko uunu ola mola i suli hei dinge. Kire ko hola'i uunu ola ka'u honotana mo ooraha'aanga ikire maraada, nge kire ko si he'i uunu ola lo'u honotana mo ooraha'aanga ahutana mwala. Ta'e a Jisas e niie maraana aani uunu-olanga mola hauta'ai huni tapa mousie ooraha'aanga ahutana mwala aana ta'ena nga maholo. ²⁸ Mwala nge lio hilisilada e lae huni ne'i na'ohai pris i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, ikire mwala mamaela'a mola. Ta'e aana mei wala ni tohenga aana haiholota'inge haalu nge e si lae mai purine mo Ha'atolanga a Mosis ngeena, a God e lio hilisie oto Kalena hunie ke ne'ie oto Hahu'ana Na'ohai Pris nge ke ii'o huu.

8

A Jisas Oto Hahu'ana

Na'ohai Pris Ikie

¹ Tohungēi lo'onga'inge aana nga taa melu ko unu-unue huni'omu e uuri. Kie to'o aana oto Hahu'ana Na'ohai Pris nge ko ii'o aana ii'o-ii'oha nanama i pwalo-pwalo aana naunekume ni menikulu'anga a God ta'au i Lengi.

² Ingeie ko esu mala Hahu'ana Na'ohai Pris i laona tohungēi leu maa'i ngeena, i laona tohungēi nume maa'i ta'au i Lengi nge nga iinoni e ka'a asuie ike, ta'e a God nge e asuie.

³ Ahutana mo na'ohai pris lio hilisilada e lae hunie kire ke mani niie mo uuraa'inge na uunu-olanga i saana God. Oto e malisine uri Hahu'ana Na'ohai Pris ikie ngeena ke to'o aana no'one nga mo ola huni nii'i. ⁴ Mala uri Hahu'ana Na'ohai Pris ikie ngeena ke ii'o mai aano i leu, ha'alaa e ka'a ne'i pris ike lo'u, aena aana kie to'o aana oto mo pris hunge pe'ikie huni niie mo uuraa'inge hunie a God i sulie mo Ha'atolanga a Mosis. ⁵ Asunge ikire mala mo pris ngeena ola domana mola nunune nga taa e to'ohuu oto ta'au i Lengi ni ngeena. Na kie saie oto leune, aena aana maholo a God e unue uri a Mosis ke asuie nume maa'i susulu, nge e ha'apasulie oto uuri, *O ke ari'apasie oto uri o ke asuie walu ola ke tohungēi sada oto mala nga taa nou haata'inie aamu ta'au i lengine toloi henuē.* *Eksodas*

25:40 ⁶ Ta'e asunge aana tolahai pris nge niilana e lae hunie a Jisas ngeena, e paine lo'u liutaa aana taungei esunge nge niilana e lae oto i na'o ngeena. Na lo'u, mei heiholota'inge haalu nge a Jisas e toolea mai mwaanie a God hunie mwala ingeie ngeena, e diana lo'u liutaa aana iini lalahu'e, na kei ii'o huu oto aena aana mo tohenga a God ko ha'ama'uta'aa.

⁷ Mala uri nga mei ola ke su'uri aela aana haiholota'inge lalahu'e ngeena, ha'alaa nga haiholota'inge haalu e ka'a lae ike lo'u mei puri eena. ⁸ Ta'e a God maraana e lio saie uri e ka'a tohungēi diana ike, nge e si te'uri, *Ko kara'inie oto maholo hunie ne kei esuie nga haiholota'inge haalu pe'ie mwala ni Israel na pe'ie mwala ni Jiuda.* ⁹ Ta'e e sa'a urihana ike haiholota'inge nge nou esuie pe'ie mo weuwada, maholo nou ha'a-iisitaanga'inire mwaanie i Ijip. Aena aana kire ka'a tola i sulie ike haiholota'inge nge nou esuie pe'ire ngeena, na aena leune nge nou si toli'aasire. ¹⁰ Ta'e haiholota'inge haalu nge ne kei esuie pe'ie mwala ni Israel kei uuri. Aana maholo ko lae maine, ne kei ne'ie mo ha'atolanga ineu i laona manatada, na ne kei uusu'i no'one lo'u i laona saeda. Ineu oto ne kei ne'ie God ikire, na ikire kire kei ne'ie oto mwala ineu. ¹¹ Nga ta'a-ta'a iini aada e sa'a ha'a-uusulie lo'u nga auhenuē ingeie, wa nga aasine hunie ke unue uuri, "Saemu ke tahananie a Aalaha." *!Ha'ike! Ta'e aana maholona, kire kei meni manata'inieu, uure aana mo iini mwei-mwei lai hule aana mo iini e peine.*

¹² Ne kei sae'aasie hunire mo ooraha'aanga ikire, na nou sa'a he'i ne'isae lo'u aana mo deu aaelanga ikire. *Jeremaea 31:31-34*

¹³ Maholo a God e haara'inie mei heiholota'inge ienini uri mei ola haalu, e lo'onga'inie uri mei heiholota'inge nge e asuie hola'ina'o ngeena, e lalahu'e oto. Na ta'ena nga mei ola nge e lalahu'e oto na e ii'o tewa oto urine, kara'inie oto kei eehutata mola.

9

Haiholota'inge Lalahu'e

Mei Ola Ha'awali Mola

¹ Maholo a God e niie eetana nga haiholota'inge ngeena hunie a Mosis, e unu tahanga'inie oto ngaeta mo ha'atolanga huni lulu i suli'i aana maholo ni palonga. Na e unue uri kire ke asuie no'one nga nume ni palo-palo kire sai sulu heiliu aana, ola asuilana ke lae mola aana mo ola ni welumalau na

aani ninime iinoni. ² Oto kire asuie nume maa'i susulu ngeena, na eetana nga duru aana kire haara'inie aana "Duru Maa'i." Na i laona duru maa'i ngeena kire ne'ie nga laite i leune i lengine nga ola talana, na hoorana laite ngeena kire ne'ie nga taetahe, na kire sai ne'ie mo ngeulaa maa'i i lengine taetahe ngeena. ³ Oto ruana nga duru ko ii'o hai purine sala hono-hono paine i leune na kire haara'inie aana "Hahu'ana Leu Maa'i." ⁴ Na i laona duru ngeena kire ne'ie nga ora ni uunu-uunu dango wau-wesu i leune pe'ie kesi nge mo ha'a-ara aana haiholota'inge a God nge aana. Ora na kesi ngeena kire mani pulu kali-kelie sapeni aani kol. Na i laona kesi ngeena kire ne'ie e oolu mei ola. Eetana oto ate'a aani kol nge kele mei ngeulaa kire haara'inie aana mana ko o'o'o i laona.† Na i laona kesi ngeena no'one apa'a a Eron ingeie i leune, ola nge e pasu ke'u aani apai ei.† Oto lo'u e ro repatai heu nge a God e uusue mo Ha'atolanga i lengini, ikire i laona kesi ngeena no'one. ⁵ Aaruhi aana kesi ngeena oto leu ni ha'amousie mo ooraha'aanga mwala. Na i lengine aaruhi ngeena e ro nunui ola kire aadumi'i mala mo taungei ensel kire haara'inie aana "derupim." Kire uure i leune huni haata'inie uri leu a God ko o'o'o aana, na mo apa-apani kire mamalusie aaruhi ngeena. Ta'e e ka'a maholo oto ni lado luhesie walu olana ni ienini.

⁶ Oto walu ola urine e ii'o oto aana mo leu talani, nge mo pris ko si lae huni esuie asunge ikire i laona eetana nga duru ngeena suli dinge. ⁷ Ta'e aana ruana nga duru, Na'ohana Mo Na'ohai Pris mola maraana hali'ite e sai lae i laona, na e sai lae mola i laona hauta'ai aana halisi. Na suli maholo ko sili i laona Hahu'ana Leu Maa'i ngeena, nge ko too-toolea apune mo ola mauri pe'ie, aana e sa'a sili ike i laona duru ngeena na e ka'a toolea nga mei epu. Oto ko uuraa'inie talana mo ooraha'aanga ingeie maraana, na talana mo ooraha'aanga nge mwala e dau'i na kire ka'a sai'i.†

⁸ Oto aana mo oala'inge ngeena, nge a Li'oa Maa'i e haata'i diana aana oto uri tala takoie tohungai leu maa'i a God, e ka'a taha ike hunie ahutana mwala maholo nume maa'i susulu lalahu'e ngeena na taungei uunu-olanga kire asui'i e ii'o mola ue. ⁹ Walu ola ngeena domana mola nga nunui ola huni haata'inie lo'onga'inge aana nga taa ko reu-reu aana maholo ienini. Aana mo uuraa'inge na mo uunu-olanga nge mo pris kire lae pe'i eu'esui'i hunie a God, kire sa'a roro'a ni esuie ike manatana iinoni ko palo-palo ngeena hunie ke rere'a na ke oodota'i. ¹⁰ Aena aana walu ola ngeena mo ola mola po'oi sinaha aana iinoni, mala mo ha'atolanga i sulie ngaunge na inunge na mo taungei ola mala loto-rere'anga. A God e niie mai mo ha'atolanga ngeena hunie kire ke ii'o hule mola aana maholo nge a God kei oolisia ta'ena nga ola hunie ke ii'o lo'u aana tolaha haalu.

A Kraes Maraana Oto Tohungai Uunu-olanga

¹¹ Ta'e a Kraes e hule oto mai, na aana e ne'ie oto Hahu'ana Na'ohai Pris, nge e ha'a-uuresie haiholota'inge haalu nge ko ha'adiana'akie oto ienini. E sili oto i laona tohungana nume maa'i nge e diana lo'u liutaa aana nume maa'i susulu hola'ina'o ngeena, ola asuilana e ka'a lae ike aana

† **9:4** 9:4a Mei ngeulaa ola mana ngeena mei ngeulaa a God e niie hunie mo Jiu oto i na'o maholo kire walo-walo liu i laona hanuesala hunie e hai aawalai helisi. Leesie Eksodas 16:31-32. † **9:4** 9:4b Apa'a a Eron e pasu ke'u mala nga tolimaa uri a God e tohungai ilenimwa'e pe'ie a Mosis na a Eron. Leesie Nambas 17:1-11. † **9:7** 9:7 I sulie mo Ha'atolanga a Mosis, mo ooraha'aa mwala kire asui'i na kire sai'i, ikire maraada ni kire ko ha'a-oodohi'i maholo kire oonisa'e mwaanie mo ooraha'aa ngeena. Oto kire ko toolea mo ola mauri i saana mo pris hunie mo pris ke uunu ola talana mo ooraha'aa ngeena.

ninimei iinoni na e ka'a ola ike aana walumalau ienini. ¹² A Kraes e lai sili mola hauta'ai i laona tohungana leu maa'i, na e ka'a toolea ike apune nga nanikot wa nga puluke mala uunu-olanga ingeie hunie a God. Ta'e e toolea apune oto maraana, nge e sai ha'a-uurie ta'ena nga iinoni aana ta'ena nga maholo mwaanie mo ooraha'aa ingeie. ¹³ Mo Ha'atolanga a Mosis e unue uri mo iini kire ko deu hu'isie nga mei ola aana Ha'atolanga, nge kire lo'uhanga'a oto na kire ka'a malisine ike uri kire ke palo-paloo a God. Ta'e mo Ha'atolanga e unue no'one lo'u uri mo pris kire sai toolea apune mo nanikot na apune mo puluke mwane, na pwasa'ora aana kalei puluke keni kire uunue, oto kire ko tataa'inie haahie sapena iinoni e lo'uhanga'a ngeena. Leune e sai ha'arere'aa lo'u iinonine, aana ko ta'aasie mo lo'uhanga'a ingeie mwaanie. ¹⁴ !Ta'e apune a Kraes e nanama lo'u liutaa! Aana nanamanga a Li'oa Maa'i nge e ii'o huu oto tarau, a Kraes e niie mauriha'ana maraana hunie a God mala nga uunu-olanga e oodota'i. Na apune ko hoda rere'a aana manataka, hunie kie ke toli'aasie mo tolahai ola aela nge kie sai maesi'i, na hunie kie ke asu nana God Mau-meuri'e. ¹⁵ A Kraes e mae honotana mo ooraha'aanga nge mwala e dau-deu'i aana maholo kire ii'o ue i melutana haiholota'inge hola'ina'o ngeena. Na aana maenga, nge a Kraes e ha'awalaimoli'aa haiholota'inge haalu a God ngeena, uri hunie mwala nge a God e soire oto mai i saana, kire ke helesie nga taa e haiholota'inie hunire. Na mei olana oto maurihe huu ta'au i Lengi.

¹⁶⁻¹⁷ Mala uri nga mwane ko uusue nga mei heiholota'inge huni haata'inie uri kira tei kei to'o aana to'o-to'olana i purine kei mae, oto mwala nge e haiholota'i hunire urine, kire sa'a toolea ue to'o-to'olana maholo a mwaena ko meu-meuri ue. Aena aana maholo a mwaena ko meu-meuri ue, haiholota'inge ingeie ngeena e sa'a oa ike ue hunire. Ta'e maholo e mae oto, nge ha'alaa mwala ke si to'o aana to'o-to'olana i sulie haiholota'inge ingeie ngeena.

¹⁸ Na e urine lo'u aana eetana nga haiholota'inge a God ngeena, aana nga mei ola ko mae ha'alaa, ke si oa oto hunie mwala. Aena urine nge kire horo maesie mo ola mauri na kire lingisie mo epu eeni hailiu oto waite aana maholo kire ha'a-uuresie eetana nga haiholota'inge a God ngeena.

¹⁹ Aana hola'ina'o, a Mosis e unu haada'i aana ahutana mo wala i laona mo Ha'atolanga hunie ahutana mwala. Oto e toolea apune nanikot na kalei puluke na e aaropwaie pe'ie wai. Na e toolea lo'u pwalui ei aana ai hisop na mei sala nonoro'a kire asuie aana iihui sipu, nge e si ha'amedo'i aana mei epu ngeena, na ko si tataa'inie haahie uusu-uusu hio-hio aana mo Ha'atolanga, na lo'u haahie ahutana mwala. ²⁰ Na ko te'uri, *Mei epu ienini, ola huni ha'a-uuresie haiholota'inge nge a God e asuie pe'i'omu na e unue hunie omu ke lulu i sulie.*

Eksodas 24:8 ²¹ E urine lo'u, a Mosis ko tataa'inie no'one mei epu ngeena haahie nume maa'i susulu na oto ahutana walu ola kire au'esuie uunu-olanga aani i laona nume ngeena.

²² Na mo Ha'atolanga e kara'i unue uri ahutana oto walu ola tataa'inilana mei epu ngeena ke mani lae oto haahi'i huni hoda rere'a aani i maana God. Aana mala uri nga mei epu e ka'a aahe oto, nge a God e sa'a sae'aasie oto mo ooraha'aanga mwala eena.

²³ Oto aena leune mone, e malisine oto ha'amaa'ilana walu ola ngeena ke lae aana apune mo ola mauri nge uunu-olanga e lae aani. Ta'e walu ola nge erenga e si lae i suli'i ngeena, ola domana mola nunune mo tohungai ola ta'au i Lengi. Oto mo tohungai ola ta'au i Lengi, ha'amaa'ilana e lae aana uunu-olanga nge e tohungai diana lo'u liutaa. Na apune a Kraes ni otona. ²⁴⁻²⁵ Aana a Kraes e hahu'ei lai sili oto ta'au i Lengi pe'ie apune maraana

mala tohungei uunu-olanga e diana liutaa ngeena, na e ii'o oto i saana God huni pe'ikie aana maholo ienini. A Kraes e ka'a lae ike i sili i laona leu maa'i nge ninime iinoni mola e asuie, aana leune nunune mola tohungana leu maa'i ta'au i Lengi. Na e ka'a sili ike ta'au i Lengi aana mo maholo hunge huni ooni aana niilana mauriha'ana mala nga uunu-olanga i saana a God. !Ha'ike! Ta'e a Kraes e asuie tohungei uunu-olanga ngeena mola hauta'ai, na e ka'a asuie ike mala Na'ohana Mo Na'ohai Pris ko eu'esuie i suli helisi, aana e sai lae sili i laona Hahu'ana Leu Maa'i huni uuraa-uuraa'inie apune mo ola mauri nge uunu-olanga e lae aani ngeena. ²⁶ Mala uri a Kraes ke lae pe'i deu urine suli maholo, ha'alaa a Kraes ko talei sasapesalu mola hunge-hunga'a uure oto aana maholo a God e ha'aholaa walumalau, lae mai hule si'iri. !Ta'e ha'ike! E lae mai hule aaka mo iinoni hauta'ai mola aana mo dinge ooreta ienini huni ha'amangoa ooraha'aa aana e niie mauriha'ana mala nga uunu-olanga i saana God. ²⁷ Aana iinoni ko mae mola hauta'ai, na mai puri a God kei leie. ²⁸ Na urine no'one, a Kraes e toli'aasie mauriha'ana mola hauta'ai hunie ke mae mala nga uunu-olanga aana ko helesie ha'alete henge haahie mo ooraha'aa mo iinoni hunge. Na a Kraes kei he'i ruana lae lo'u mei, ta'e aana maholo nge ko lae mai ngeena, e sa'a lae ike mai huni mae honotana mo ooraha'aa ikie lo'u. !Ha'ike! Ta'e kei lae mai huni toolea mai maurihe huu nana mwala kire ko maa'oohe.

10

Uunu-olanga A Kraes

E Lae Hauta'ai Mola

¹ Mo Ha'atolanga a Mosis ngeena nunune mola mo ola diana ko lae-lae ue mai. Nunui ola ngeena nga mei tohungei ola to'ohuu ha'ike, aana e ka'a sai ha'a-oodohie ike mwala nge kire ko lae-lae mai pe'ie ta'a-ta'a taungei uunu-olanga nge kire ko ooni aana uuraa'inge i saana God i suli helisi. ² Mala uri taungei uunu-olanga ngeena ke to'o aana nga nanamanga to'ohuu huni ha'arere'aa mwala mwaanie ooraha'aa, ha'alaa kire sa'a roro'a ni esuie lo'u nga mei uunu-olanga urine, aena aana kire kei ii'o rere'a tara'asi oto na manatada kei taha oto mwaanie nga mei ooraha'aa. ³ Ta'e e ka'a urine ike, na i suli helisi mo uunu-olanga kire ko eu'esui'i ngeena ko si lae pe'i ha'a-aamasito'oa mola mwala aana mo ooraha'aa ikire. ⁴ Aena aana e tohungei aasa hunie uri apune puluke wa nanikot kei ta'aasie mo ooraha'aanga ngeena.

⁵ Aena urine ka'u, maholo a Kraes e lae mai laona walumalau, e unue hunie a God uuri, *O ka'a saeto'o aana ike uri kire ke asuie nga mo uunu-olanga i seemu wa kire ke niie mo uuraa'inge huni'o, ta'e o niie oto mei sape nakue hunie ne ke tola i suli'o urine.* ⁶ *O ka'a ilenimwa'e ike haahie mo uunu-olanga kire uunu he'ileku eeni i seemu, wa nga mo uuraa'inge lo'u kire ko nii'i huni'o huni ta'aasie mo roro'anga ikire aana kire ooraha'aa.* ⁷ *Oto nou te'uri huni'o, "Ineu oto ie, God ineu. Nou ii'o aakau mola huni esuie nga taa o saeto'o aana ne ke asuie, oto mala uusulana e lae i sulieu i laona Uusu-uusu Maa'i."* *Sam 40:6-8*

⁸ Mo Ha'atolanga a Mosis e unue uri mwala ke asuie mo uunu-olanga na mo uuraa'inge aena aana kire ooraha'aala. ?Oto e ue ka'u a Kraes e unue hunie a God uuri? "O ka'a saeto'o aana ike uri kire ke asuie nga mo uunu-olanga i seemu wa kire ke niie mo uuraa'inge huni'o. Na o ka'a ilenimwa'e ike haahie mo uunu-olanga kire uunu he'ileku eeni i seemu, wa nga mo uuraa'inge lo'u kire ko nii'i huni'o huni ta'aasie mo roro'anga ikire aana

kire ooraha'aa.”⁹ E ere urine aana ko ta'aasie haiholota'inge aana uunu-olanga lalahu'e, na ko oolisia o to aana haiholota'inge haalu. Aena urine e he'i te'uri lo'u mei puri, “Ineu oto ie, God ineu. Nou ii'o aakau mola huni esuie nga taa o saeto'o aana ne ke asuie.”¹⁰ Oto a Jisas Kraes e asuie nga taa a God e saeto'o aana hunie ke asuie, nge e toli'aasie sapena maraana hunie ke mae mala nga uunu-olanga mola hauta'ai. Na aena urinena nge e si da kie ne'i iinoni oodota'i i maana God.

¹¹ I sulie haiholota'inge lalahu'e ngeena, mo pris kire talei eu'esuie mola asunge ikire ngeena i suli dinge, na kire talei eu'esuie mola mo uunu-olanga nge kire mani sada mola na nga ta'a-ta'a iini eeni e ka'a sai ta'aasie ike ooraha'aa. ¹² Ta'e a Kraes e asuie mola ta'a-ta'a uunu-olanga, na uunu-olanga ingeie ngeena e to'o aana nanamanga huni ta'aasie mo ooraha'aa oto tara'asi. Oto e asu mangoa uunu-olanga ngeena, *e si lai ii'o aana na'ohai ii'o-ii'oha i pwalo-pwalona God.*

Sam 110:1 ¹³ Na e ii'o i leune oto huni maa'oohie maholo a God kei *kama haahie mo maelonga ingeie i aano hunie ke uuri puli-pulisire.* *Sam 110:1* ¹⁴ Na aana ta'a-ta'a uunu-olanga ngeena, e si ha'a-oodohie oto huu mo iini nge a God ko ha'amaa'ire.

¹⁵ Na Li'oa Maa'i e haata'i diana aana oto aaka uri walu ola ngeena kire to'ohuu, aana Uusu-uusu Maa'i e haata'inie uri a Aalaha e te'uri, ¹⁶ *Ta'e haiholota'inge haalu nge ne kei esuie pe'ie mwala ni Israel kei uuri. Aana maholo ko lae maine, ne kei ne'ie mo ha'atolanga ineu i laona manatada, na ne kei uusu'i no'one lo'u i saeda.*

Jeremaea 31:33 ¹⁷ Na e he'i unue lo'u uuri, *Nou sa'a he'i lo'onga'inie lo'u mo ooraha'aanga ikire na mo tata'alanga ikire.*

Jeremaea 31:34 ¹⁸ Na maholo a God ko sae'aasie oto mo ooraha'aa mango, e ka'a malisine ike lo'u nga iini ke asuie nga uunu-olanga huni ha'amangoa mo ooraha'aanga ngeena.

O Ke Hele Susule'i

Aana Haiholota'inge A God

¹⁹ Aena urine, maeni eesiku maa'i, i sulie apune a Kraes e aahe oto i tehula'aka, kie to'o aana oto nanamanga huni lai sili i laona tohungai leu maa'i ngeena. ²⁰ Aana kie to'o aana oto tala haalu takoie Hahu'ana Leu Maa'i. Tala haalu takoie maurihe huu ngeena, a Jisas e tahananie oto aana maelana i lengine po'u-po'u, aana e hakasie mei sala paine nge kire honoa ka'u Hahu'ana Leu Maa'i aana. ²¹⁻²² Oto mwaanie kie ma'u-me'u, ta'e kie ke lae mai saana God pe'ie mei sae manola na aani hiiwalaimolinge to'ohuu, na aana a Jisas oto Hahu'ana Na'ohai Pris ko lio i sulie uluhe aana nume a God, na kie saie oto uri apune e hoda rere'a oto aana manataka, mala mei wei manola e sai hoda rere'a aana sapeka.

²³ Kie ke lae pe'i hele ma'uta'a aana maa'oohinge susuto'o hunie walu ola nge kie ko unue uri a God e haiholota'ini'i hunikie, aena aana kie sai noruto'o aana God, iini e haiholota'inie walu olana. ²⁴ Kie ke lae pe'i lo'o-lo'onga'i i sulie nga mo tala uri taa kie sai ha'a-a'aila'aa ne'isaenga ikie hailiu eeni hunie kie ke mani haata'inie oto manata-diananga aani esunge diana. ²⁵ Nga mo iini kire lalawasie oto lokonga tararuru hunie palonga, ta'e kie ke su'uri lalawa urine, na kie ke pe'ikie hailiu huni uure ma'uta'a lo'u, aena aana hai dinge a Aalaha ko kara'ini oto mai.

²⁶ Kie manata'inie ka'u oto walaimolinge aana Kraes, ta'e mala uri kie kei lae pe'i esuie lo'u mola walu ola aaela i purine kie saie leune urine, nge nga uunu-olanga huni ta'aasie mo ooraha'aa urine ha'ike lo'u. ²⁷ Mala uri ko urine, nge kie kei maa'oohi ni me'unge oto mola hunie ha'amotaahilaka kei lae aana *dunge paine nge kei weru suuhe'inie mo maelonga a God.* *Aesaea*

26:11 ²⁸ Mala nga iini e haitohea mo Ha'atolanga a Mosis, na nga ro iinoni wa e oolu ko unu tahanga'inie nga taa e dau aelasie, nge mo mwane lei-lei sa'a aamasie ike, ta'e kire kei horo maesie oto. ²⁹ ?Aana e aela urine hunie iini ko mwaka mola aana Ha'atolanga a Mosis, ha'alaa nga taa nge kei reu aana nga iini nge ko mwaka aana Kalena God? !Mei ha'aloinge oto paine lo'u liutaa kei hite aana iinoni urine! Kire ko ere aelasie a Kraes, iini nge ko ha'awalaimoli'aa haiholota'inge a God, na e ha'amaa'ie oto iinoni ngeena hunie ke ne'i iinoni maa'i a God. Ta'e iinoni ngeena mola e lo'onga'inie uri apune a Kraes mei ola mwaakule mola, na ko ere aelasie no'one a Li'oa Maa'i, iini nge e haata'inie hahu'ana manata-diananga a God hunikie. ³⁰ Oto iinoni urine ke lio talana aana kie mani saie oto uri a God ni e unue uuri, *Leu oto i sapeku hunie su'u-olanga. Ineu ni ne ke si oolisie mo aelanga mwala ko eu'esui'i. Diutronomi 32:35* Na e unue lo'u uri, *Ineu a Aalaha ni ne kei leie mwala ineu. Diutronomi 32:35*

³¹ Oto kie ke lio talaka aana mei ola e tohungai aela oto liutaa mala uri a God Mau-meuri'e kei saewasulie nga iinoni.

³² Omu ke lo'o-lo'onga'inie mo ola e rau-reu eemiu i na'o aana maholo omu aehota hiiwalaimoli aana Tataroha Diana. Aana maholona, ma'alana omu ke sapesalu hiito'o aana nga mo ola hunge, ta'e omu sai lae pe'i uure ma'uta'a mola. ³³ Ngaeta mo maholo, mwala ko ere aelasi'omu na kire ko teunge'ini'omu i maana mwala hunge. Na aana ngaeta mo maholo omu pe'i-pe'ie no'one mo iini nge mwala ko waelire urine ma'alana mwala kire ko he'i waeli'omu lo'u haahie pe'inge omu niie ngeena. ³⁴ Omu sapesalu tararuru pe'ie ngaeta mo iini eemiu kire ii'o i nume ni ho'o. Na maholo mwala e too-toolea to'o-to'olamiu, omu ilenimwa'e mola i sulie omu saie oto uri omu to'o aana taane mo ola diana lo'u liutaa na kire sai ii'o huu.

³⁵ Oto mwaanie omu toli'aasie lo'u mei hiiwalaimolinge ma'uta'a i'omu ngeena, aana a God e sai waaie mwala nge kire hele ma'uta'a aana hiiwalaimolinge ikire. ³⁶ Omu ke uure ma'uta'a, hunie omu ke asuie nga taa a God e saeto'o aana, na urine omu kei hele aana nga taa e haiholota'inie huni'omu. ³⁷ Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *A God e dau aakau huni lae mai ngeena, e sa'a tewa na ko lae oto mai. E sa'a ha'ahiru ike lo'u.* ³⁸ *Na iinoni e oodota'i i maana God i tehula'ana hiiwalaimolinge, nge ha'alaa kei meuri huu. Ta'e mala uri ko du'e aaliho'i mwaanie, nge a God e sa'a ilenimwa'e ike haahie. Habakuk 2:3-4* ³⁹ Ta'e

nou saie uri ikie, kie ka'a urihana ike mo iini nge ha'amotaahilada kei lae aana kire du'e aaliho'i mwaanie hiiwalaimolinge. !Ha'ike! Ikie mwala kie hiiwalaimoli tara'asi oto, lae hule aana kie kei helesie maurihe huu.

11

Mala Hiiwalaimolinge Ha'ike,

Nga Iini E Sa'a Asuie Ike A God

Ke Ilenimwa'e Haahie

¹ ?Oto nga taa ni hiiwalaimolinge? Hiiwalaimolinge oto noruto'onga uri nga taa kie ko maa'oohi susuto'o hunie kei oa to'ohuu hunikie, na ni saie uri mo ola e to'ohuu taane ma'alana uri kie ka'a leesi'i ue. ² Mo weuwaka oto i na'o kire hiiwalaimoli aana God, na aena leune mone a God e ilenimwa'e haahie.

³ Aani hiiwalaimolinge mone, kie saie uri a God e ha'aholaa walumalau ienini aana walana mola maraana, aana e asuie mo ola kie ko lee-leesi'i mwaanie nga taa kie ka'a sai leesie ike.

⁴ Aani hiiwalaimolinge mone, nge a Ebol e toolea mai nga uunu-olanga diana lo'u liutaa aana uuraa'inge aasine, a Kein. Na aana a Ebol e hiiwalaimoli, nge a God e unue uri ingeie nga iinoni oodota'i, na a God e si ilenimwa'e haahie uunu-olanga ingeie. Oto ma'alana uri a Ebol e mae taane oto waite, ta'e si'iri laladonga i sulie ko ha'ananaukie ue i sulie hiiwalaimolinge ingeie.

⁵ Aani hiiwalaimolinge mone, nge a Inok tolalana e lae ta'au i Lengi mwaanie uri e mae. Nga iinoni ka'a lio oodoie ike lo'u aana a God e toolea oto ta'au. Na maholo a God e ka'a toolea ike ue ta'au, mo Uusu-uusu Maa'i e unue oto uri a Inok e ha'asaediana'aa God. ⁶ Nga ta'a-ta'a iinoni e sa'a roro'a da ike uri a God ke ilenimwa'e haahie, na uri e ka'a hiiwalaimoli. Aana nga iini ko sare lae mai saana God, ke hiiwalaimoli oto aana uri a God e ii'o taane oto, na ke hiiwalaimoli oto aana uri a God e sai waaie mwala nge kire ko eri'apasie uri kire ke lae mai saana.

⁷ Aani hiiwalaimolinge mone, nge a Noa e tola i sulie a God maholo a God e ha'apasulie aana mo ola nge nga iini e ka'a leesi'i ue. Oto e asuie paineha'ana haka huni ha'a-uurie mo uluhe iinoni ingeie. Na aana e hiiwalaimoli aana God urine, nge e ne'i iinoni oodota'i i maana God, na e si haata'inie uri mwala aana pongine kire tohungai aela liutaa, na e malisine oto a God ke ha'amotaahire.

⁸ Aani hiiwalaimolinge mone, nge a Ebrahim e tola i sulie a God maholo e soie. A Ebrahim e toli'aasie hanue ingeie huni lae aana ngaeta hanue nge a God kei niie hunie. E lae mola, ma'alana uri e ka'a saie uri leu nge ko lae takoie. ⁹ E hiiwalaimoli aana God, ka'u e lai ii'o mala nga awataa aana leu nge a God e haiholota'i huni niie hunie. Na aana ko ii'o mola mala nga awataa, nge e lai ii'o mola aana nume susulu, na kalena a Aesak pe'ie weuwana a Jakob, kirerue mani ii'o no'one mola aana nume susulu mala a Ebrahim, ma'alana a God e haiholota'inie leune no'one hunirerue. ¹⁰ A Ebrahim e o'o'o urine, aana e maa-maa'oohie mola kei lai hule aana huilume paine nge e sai ii'o huu. Huilume paine ngeena, a God maraana ni e alaa'inie na e asu mangoa oto.

¹¹ Aani hiiwalaimolinge mone, nge a Sera e to'o mwela mola, ma'alana e amara na e tohungai repo oto hiito'o.† Aena aana e noruto'o aana God uri kei ha'a-oaie haiholota'inge ingeie, ¹² nge mwala oto hunge kire hute mai aana komu a Ebrahim. A porona e tohungai repo na e kara'i mae oto aana maholona, ta'e *mo weuwana mai puri kire si lae pe'i hunge mola mala hee'une salo, na mala mo u'uune oone hai sulie oone nge nga iini sa'a iidu-suuheni ike.*

Jenesis 15:5

¹³ Mwala urine ngeena, kire lae pe'i hiiwalaimoli aana God, oto hule aana maelada. Ta'e maholo kire o'o'o ue mai laona walumalau, kire ka'a helesie ike walu ola nge a God e haiholota'i huni nii'i nada. E urihana uri kire uure mola ha'atau kire ko si lee-leesi'i, na kire ilenimwa'e huni lio saie nga taa kei reu. Na kire unu tahanga'inie oto uri kire o'o'o mola mala mo awataa i welumalau. ¹⁴ Mwala nge kire ko ere-ere urine ngeena, kire haata'i diana aana oto uri kire ko lo'ohie tohungana hanue ikire ni ngeena. ¹⁵ Mala uri kire ke lo'onga'inie mola leu nge kire toli'aasie hola'ina'o ngeena, ha'alaa e mwada'u mola hunie kire ke aaliho'i oto takoie leune. ¹⁶ Ta'e nga taa kire saeto'o aana oto liutaa, uri kire ke ii'o aana nga tohungai henue diana, na i Lengi oto tohungai henue ikire. Aena urine nge a God e ka'a masa ike

† **11:11** 11:11 Erenga ni Krik e ka'a matapwa ike i leu, na ngaeta mo iini kire lo'o-lo'onga'i uri ko ere ue i sulie hiiwalaimolinge a Ebrahim.

hunie mwala urine kire ke haara'inie uuri, "God i'emi." Na ingeie oto e dau aakau aana huilume paine talada.

¹⁷ Aani hiiwalaimolinge mone, nge a Ebrahim e mwa'e-mwa'e mola huni toli'aasie kalena, a Aesak, maholo a God e oohongie. E to'o aana mola ta'a-ta'a mwela madu, ta'e e mwa'e-mwa'e mola huni niie mala nga uunu-olanga i saana God, ma'alana uri a God e haiholota'inie ka'u hunie uuri, ¹⁸ *Mo weuwemu nge nou heiholota'inie huni'o kei uure oto aana komu a Aesak. Genesis 21:12* ¹⁹ A Ebrahim e hiiwalaimoli uri a God e sai ta'ela'inie lo'u mo iini e mae oto, na kie sai unue uri a Aesak e urihana e mauri eeliho'i lo'u mwaanie maenga aana maholo a Ebrahim e tola aaliho'i aana.

²⁰ Aani hiiwalaimolinge mone, a Aesak e aitanaie a God talana e ro kalena a Jakob na Iso uri ke ha'adiana'ararue purine kei mae.

²¹ Aani hiiwalaimolinge mone, maholo a Jakob kara'inie oto kei mae, e hele aana apa'a ingeie e si paloa God, na ko eitanaie a God talana e ro weuwana, e ro kalena Josep, uri ke ha'adiana'ararue.

²² Aani hiiwalaimolinge mone, maholo a Josep kara'inie oto kei mae, e si ere i sulie maholo mwala ni Israel kei iisitaa mwaanie i Ijip. Na e unue uri kire ke toolea mo suisuline maholo kire kei lae.

²³ Aani hiiwalaimolinge mone, aamana na nikana Mosis kirerue munie hunie e oolu waro-warō i purine e hute. Kirerue lio saie uri kele mwela ngeena e tohungēi lio diana, ka'u kirerue ka'a ma'u lo'u ni likisie ha'atolanga a inemauri nge e unue uri kire ke horo maesie oto ahutana mo mwela mwane mo Jiu.

²⁴ Aani hiiwalaimolinge mone, maholo a Mosis e paine oto, e ka'a saeto'o aana ike uri mwala ke unu-unue uri ingeie weuwana inemauri mo Ijip.

²⁵ Ta'e e ne'isae huni sapesalu mola pe'ie mwala a God, aana e saie uri mei sapesalunge ngeena e diana liutaa aana taungei ilenimwa'enga nge mo iinoni ooraha'aa kire to'o aani mola hunie kele maholo o'oru'e. ²⁶ A Mosis e lo'onga'inie mola uri ma'alana mwala ko teunge'inie i tehula'ana a Kraes nge ko lae mai, ta'e leune e diana lo'u liutaa aana mo ola diana hunge i Ijip. Na ko lo'o-lo'onga'i mola urine, aena aana ko to'o-to'omaie oto nga taa a God kei niie hunie aana waaitana mai puri.

²⁷ Aani hiiwalaimolinge mone, a Mosis e lae mwaanie i Ijip, na e uure a'aila'a honosie saewasunge a inemauri, aena aana ko tola i sulie mola Inemauri nge nga iini e ka'a sai leesie ike. ²⁸ E hiiwalaimoli aana God, ka'u e aehotaa ngauhe paine aana Liumwaanie mala a God e unue hunie. A Mosis e unue uri mwala ni Israel kire ke tataa'inie apune mo kalei sipu i pweune maa aana mo nume ikire, hunie uri ensel ko lae mai huni horo maesie mo na'ohai mwela e sa'a hule ike aana mwala ni Israel.

²⁹ Aani hiiwalaimolinge mone, mwala ni Israel kire lae holosie Aasi Nonoro'a mala kire ko lae mola aana leu a'ate. Ta'e maholo mo ramo aana mae ni Ijip kire dau aahonga ni lae holosie aasi no'one urine, nge kire si inu mango mola.

³⁰ Aani hiiwalaimolinge mone, mwala ni Israel kire lae-lae kali-kelie huilume i Jeriko hunie e hui hei dinge, nge para hau kali-kelie huilumena e si aa'oho ta'ingelu.

³¹ Aani hiiwalaimolinge mone, repi ngeena, a Rehab, e tola konie e ro mwane ni Israel nge kirerue lae mai lio-lio mumuni hunie i Jeriko mala mo wao-wao, na aena leune e ka'a mae ike pe'ie mwala nge kire ka'a tola i sulie ike a God.

³² ?Na nga taa lo'u ne kei unue? Nou ka'a to'o maholo ike lo'u huni ere i sulie a Gidion, na a Barak, na a Samson, na a Jefta, na a Deved, na

a Samuel, na mo propet. ³³ Aani hiiwalaimolinge mone, kire asuie mo taungei ola paine hiito'o. Kire haiseuni pe'ie mo henue hai aaopa'i na kire a'aila'asire, na kire aalaha haahie mwala aana tala oodo, na a God e asuie mo heiholota'inge hunire. Kire ra'u ponosie wawana mo laeon, ³⁴ na kire mwa'asie mo eeso-eesohai dunge oto paine, na kire tahisie mwala e sare horo'ire aani naihi. Ma'alana uri kire mamaela'a ka'u, ta'e kire he'i a'aila'a lo'u, na kire a'aila'asie oto mo heiseuninge ngeena na mo mae aana ngaeta mo henue. ³⁵ Na mo hu'e kire hiiwalaimoli aana God, mo kaleda nge kire mae ka'u, kire he'i meuri lo'u. Na ngaeta mwala nge kire hiiwalaimoli aana God, mo maelonga ikire ko ha'amotaahire haahie hiiwalaimolinge ikire. Ta'e maholo mo maelonga ko unue hunire uri kire sai lae mola, mala uri kire ko toli'aasie hiiwalaimolinge ikire, nge kire hele ma'uta'a mola aana hiiwalaimolinge, aana kire mwa'e-mwa'e mola huni mae, hunie kire ke si ta'ela'i oto pe'ie mei meuringe e diana lo'u liutaa aana iini mei aano. ³⁶ Ngaeta mo iini aada, mo maelonga ikire ko lae pe'i ha'amwasi mola aada na pe'i repusilada. Na ngaeta mo iini aada, mo maelonga ikire kire pwasure aani iieliheu na kire aasire i laona mo nume ni ho'o. ³⁷ Ngaeta mo iini, mo maelonga ikire, kire uu'i maesire aani heu, na kire roto holosire, na kire horo maesire aani naihi. Mo iini e hiiwalaimoli urine, kire tohungei meitale oto, hule aana kire sai ho'osie mola mo te'e-te'ei sipu na mo te'e-te'ei nanikot mala mo to'oni ikire. Na mo maelonga kire sai ha'asi'oha'ara pe'i ha'amotaahilada. ³⁸ Aena urine, nge mwala kire hiiwalaimoli ngeena, kire ko talei mumumuni heiliu mola i laona mo henuesala na i lengine mo toloihenu, na i laona mo hahale na ta'ena nga kalinge i laona mwakano. Ikire ngeena mo tohungei iinoni diana, na mwala aana walumalau ienini kire ka'a diana ike adona kire ke ii'o pe'ire.

³⁹ Ahutada ngeena kire mani hiiwalaimoli aana God, na ingeie oto ko tohungei lahera oto liutaa. Ta'e kire ka'a hele aana ike ue nga taa e haiholota'inie hunire, ⁴⁰ aena aana a God e lo'onga'inie oto nga oala'inge nge e diana liutaa huni niie hunie ahutaka. Ikire ngeena, a God e saeto'o aana uri kire ke maa'oohikie ka'u, uri hunie kie ke mani hele aana ha'a-oodohilaka nge e haiholota'inie hunikie aana ta'a-ta'a maholo.

12

Aana A God Oto Aamaka,

Nge Ko Ha'a-ha'aloikie

Mwaanie Kie Dau Aaela Lo'u

¹ Oto pulitaa oto paine ienini kire haata'i diana aana tala aana hiiwalaimolinge ngeena, na kire loko kali-kelikie oto huni to'o-to'omaie hurunge ni hiiwalaimolinge ikie. Aena urine, kie ke toli'aasie ta'ena nga ola ko liu-liu honosikie mwaanie hiiwalaimolinge aana God, na kie ke toli'aasie no'one mo walo ni ooraha'aa nge ko hiri'ikie oto tarau. Oto kie ke huru a'aila'a tara'asi aana hurunge nge a God e totohoa oto naka huni huru aana. ² Kie ke lae pe'i lio hahuroto aana a Jisas uri ingeie ni e aehotaa mei hiiwalaimolinge ikie, na ingeie oto ko lio i sulie hiiwalaimolinge ikie lai hule aana ha'amangolana. Ma'alana maenga i lengine po'u-po'u mei ola ni masanga oto paine, ta'e ingeie e ne'isae mwai-mweisie mola masanga ngeena na e lae pe'i a'aila'a mola ma'alana kire horo'ie i lengine po'u-po'u urine. Ingeie oto e mwa'e-mwa'e ni mae urine aena aana e ne'isae paine oto haahie ilenimwa'enga nge kei hele aana mai puri, na aana maholo ienini, e ii'o oto i pwalo-pwalona God huni aalaha pe'ie. ³ Oto omu ke lo'onga'i

ke'u i sulie a Jisas, aana ma'alana mwala e ooraha'aala ngeena kire talei teunge'inie ta'e e ka'a mamalo ike. E lae pe'i a'aila'a mola. Oto urine, i'omu na ke urine no'one. Omu ke su'uri mamaela'a, na omu ke su'uri toli'aasie hiiwalaimolinge i'omu.

⁴ I'omu, omu ko lae pe'i ooho taane honosie mo tolahai ola ni ooraha'aa, ta'e nga iini hikemiu e ka'a ooho a'aila'a ue lae hule aana ke maesie leune.

⁵ E lio oto mala omu pulongosie mola mei wala ni ha'a-a'aila'a'omu nge a God e unue. Aana e soi'omu mala mo kalena, na e unue uuri, *Kaleku, maholo o ko deu aaela na ineu a Aalaha no ko ha'alo'i'o hunie o ke lae oodo, mwaanie o lo'o-lo'onga'inie uri nga mei ola mwaakule mola ni ngeena. Na maholo no ko ere aamu hunie uri o ke lio saie mo takalonga i'oe, mwaanie saemu e wawai wa o aakoheta'inie tala diana ngeena.* ⁶ Aena aana nou sai ha'aloie mola mwala nou manata diana hunire, na nou sai ha'a-oodohie mola mo iini no ko toolera mala mo kaleku. *Proverbs 3:11-12*

⁷ Oto omu ke uure ma'uta'a mola maholo mo aasanga ko hite aamiu, aana e urihana ha'aloinge mola ni ngeena, na leune e haata'inie uri a God ko lio i sulio'omu oto mala mo kalena. Aana ahutana mo mama'a kire ko ha'a-ha'aloie mo kaleda. ⁸ Na a God e urine no'one, aana e sai ha'aloie ta'ena nga mwela ingeie. Mala uri e ka'a sai ha'alo'i'omu ike, na i'omu nga mo tohungei kalena ha'ike, ta'e sa'a mola nga mo kaleni aro-aro mola. ⁹ Aana aapa hatarie mo aamaka mai welumalau, kire ha'a-ha'aloikie ka'u taane, ta'e kie ha'ama'u mola aada haahie leune. Oto e urine lo'u, na e tohungei diana liutaa uri kie ke tola i sulie Aamaka i Lengi, hunie kie ke mauri oto pe'ie. ¹⁰ Mo aamaka mai welumalau ngeena, kire ko ha'a-ha'aloikie i sulie saeda hunie kele maholo mola o'oru'e. Ta'e a God ko ha'aloikie aani pe'ilaka oto to'ohuu, hunie kie ke ii'o maa'i oto mala ingeie. ¹¹ Aana maholo a God ko ha'aloikie, kie sai sapesalu aana leune taane, na kie sa'a ilenimwa'e ike. Ta'e puriha'ana, nge mo iini a God e ha'aloikie aana tala ngeena, kie sai ii'o ni henuelama aana kie ii'o oodota'i oto i maana God.

¹² Oto aena leune, omu ke ha'a-a'aila'aa mo ae'aemiu nge kire ko weo hunie omu ke huru lo'u, na omu ke ha'a-a'aila'aa mo ki'imiu nge kire weo ka'u hunie omu ke hele ma'uta'a lo'u. ¹³ Na omu ke huru i sulie tala e oodo, hunie mo iini nge ko lae mai purimiu ngeena nge hiiwalaimolinge ikire e ka'a susu ike ue, kire ke sai kohie tala na mwaanie kire lae takalo.

Kei Tohungei Aaela Lo'u Liutaa

Hunie Mo Iini

Kire Ka'a Tola I Sulie A God

¹⁴ Omu ke o'o'o ni henuelama mola pe'ie ahutana mwala, na omu ke ari'apasie no'one ii'onga oodota'i. Aana nga iini e ka'a ii'o diana urine, e sa'a roro'a leesie ike a Aalaha. ¹⁵ Omu ke lio talamiu mwaanie nga iini eemiu e oore aani hele aana hahu'ana manata-diananga a God e haata'inie oto naka. Na mwaanie omu aehota huni loo-looha'inie lo'u aelanga, aana tolahai ola urine e sai waelie mwala oto hunge. ¹⁶ Omu ke lio talamiu lo'u, mwaanie nga iini eemiu e mai-mesi, na mwaanie nga iini e urihana lo'u a Iso nge e ka'a ha'ama'u ike aana God. Aana a Iso ingeie na'ohai mwela, ka'u e malisine ha'adiana'anga a God ke lae hunie na hunie ke ne'i na'ohai mwane aana komu oolisia aamana. Ta'e aana a Iso e hiolo mola aana ngaeta maholo, oto e ha'aholinge'inie mola ii'o-ii'oha ingeie ngeena hunie a Jakob mola uana ta'a-ta'a maai ngeunge. ¹⁷ Oto omu saie lo'u mei puri, a Iso ko si saeto'o aana uri aamana ke ai'eitanaie a God talana hunie ke ha'adiana'aa, ta'e e aasa oto. Na a Iso e ka'a to'o aana ike lo'u nga tala huni

oolisie mei takalonga nge e asuie ngeena, ma'alana uri e ngara-ngarasie lo'u aamana hunie ke ha'adiana'aa.

¹⁸ Kie ko lae taane oto mai saana God aana maholo ie, ta'e e aaopa oto liutaa mwaanie waite maholo mo weuwaka kire hola'i lae mai saana God. Aana maholona kire lai hule aana ngaeta toloihenu e i Saenae nge mo iinoni kire sai leesie aana maada. Oto kire leesie eeso-eesohai dunge ko weru i lengine, na leune e tohungai rodohono pupulu oto, na mawasidengi ko hite oto aana. ¹⁹ Na aawatai eehuri ko ngara-ngara, na kire rongoa uri nga mei wala e ere mai hunire. Mei wala ngeena e da kire tohungai me'u oto, hule aana kire unue oto uri kire ka'a sare rongoa lo'u nga mei ola urine. ²⁰ Kire tohungai me'u aena aana a God e unue uuri, *Mala uri nga iinoni wa nga ola mauri ko teela'i mola aana toloihenu ngeena, nge uu'i-maesilana kei lae oto aani heu. Eksodas 19:12-13* ²¹ *Walu ola kire leesi'i ngeena e tohungai lio ni me'unge, hule aana a Mosis no'one na e unue uuri, "No ko tohungai me'u hule aana no ko eriri oto."* *Diutronomi 9:19*

²² Ta'e ikie, kie hule ka'u oto aana toloihenu kie haara'inie aana i Saeon, na huilume paine a God Mau-meuri'e otona. Jerusalem ta'au i Lengi ka'u otona, leu nge mo molani ensel kire palo-paloo a God aana, pe'i ilenimwa'enga oto paine. ²³ Kie lae mai aana lokonga aana soihaada'inge ikie mo na'ohai mwela a God nge sataka oto i laona uusu-uusu aana mo iini kire kei ii'o ta'au i Lengi. Na kie lae oto mai i saana God, iini kei leie ahutana mwala, na kie ii'o oto pe'ie mauriha'ana mwala diana hola'ina'o nge a God e ta'aasie oto ta'ena nga aaelanga mwaanire. ²⁴ Na kie lae oto mai i saana Jisas. Ingeie oto iini ko ha'a-uurerurukie pe'ie a God aana e ha'a-uuresie haiholota'inge haalu a God pe'ie mo iinoni. Na apune a Jisas nge tataa'inilana e lae huni hoda rere'a aaka mwaanie ooraha'aa e haata'inie oto mei ola e diana lo'u liutaa aana apune a Ebol nge e soi peine mola hunie nga iini ke su'ue maenga ingeie.

²⁵ Oto omu ke lio talamiu, mwaanie omu sere'i rongo hunie a God ko ere-ere mai huni'omu ngeena. Mwala hola'ina'o nge kire ka'a sare rongo ike hunie a Mosis aana maholo e ha'apasulire mai aana walumalau ie, kire ka'a sai tehisie ike lo'u mo ha'amotaahinge. Ta'e ie a God e ere mai uure ta'au i Lengi huni ha'apasulikie. ?Oto kie ke si tehisie ka'u mo ha'amotaahinge uri taa, mala uri kie ko tolipuri aana walana? !Kei aasa mwae! ²⁶ Oto wau i na'o, walana God e nunuie ka'u aano huu, ta'e oto ie, e haiholota'i oto hunikie uuri, *Ne kei he'i nunuie lo'u aano huu ngeena lo'u hauta'ai aana nga maholo, na ne kei nunuie no'one i Lengi aana ta'a-ta'a maholona. Hagae 2:6* ²⁷ Mo wala ie, "lo'u hauta'ai aana nga maholo" kire haata'inie uri a God kei nunuie walu ola e ha'ahola'i, na kei ta'aasi'i oto. Na walu ola nge kire ka'a sai eenule'i ike nge mola kire kei ii'o huu.

²⁸ Aena urine, kie ke paa-paalaha God haahie kie helesie oto aalahanga nge nunuilana e aasa kei lae lo'u. Kie ke paalaha God tarau na kie ke palo-paloo oto aana tala nge e to'ohie saena na kie ke ha'ama'u oto aana pe'i me'unge. ²⁹ Aana God ikie ngeena e urihana dunge nge e sai weru suuhe'inie ta'ena nga ola.

13

Kie Ke Manata Diana

Hunikie Hailiu

¹ Omu ke mana-manata diana huni'omu heiliu oto mala i'omu mo mwaasine to'ohuu i lalo aana a Kraes. ² Na mwaanie omu pupulongosie tolakonilana mo awataa i nume i'omu. Aana nga mo iini e tete'urine ka'u

oto wau i na'o, na hule aana kire ka'a saie ike uri kire ko tolakonie taane oto mo ensel i nume ikire. ³ Na omu ke lo'o-lo'onga'inie mo iini ikire i laona nume ni ho'o, oto mala uri i'omu no'one pe'ire i laona nume ni ho'o. Na omu ke lo'onga'inie mo iini ko sapesalu, mala uri i'omu, omu ko sapesalu no'one pe'ire.

⁴ Ha'arurunge mei ola huni ha'ama'u aana, na mwaanie nga iini e ma'ahu lo'u pe'ie iini e ka'a ha'aruru ike pe'ie, aana a God kei leie mo iini kire ko aeni ola na kire ko mesi. ⁵ Tolahamui ke su'uri ii'o oto mola aani saehanailana to'oha, na omu ke sae-saemango mola haahie nga taa omu to'o aana oto. Aana a God e unue ka'u uri kei niie nga taa e adongamui, aana e te'uri, *Nou sa'a toli'aasi'o ike aana ta'ena nga maholo, na nou sa'a roro'a pulongosi'o ike.* *Diutronomi 31:6* ⁶ Aena urine, kie sa'a ma'u ike lo'u na kie ke unue mola uuri, *A Aalaha ka'u oto ko pe'ieu, na nga mei ola hunie ne ke ma'ute'inie ha'ike lo'u. Aana mo iinoni mola, kire ka'a sai da ike nga mei ola aaku.* *Sam 118:6*

⁷ Omu ke aamasito'o aana mo iini nge kire unu-unue ka'u walana God huni'omu na kire na'omiu i sulie tala diana ngeena. Omu ke to'omaie ii'onga diana ikire lai hule oto aana kire mae, hunie i'omu no'one omu ke hiiwalaimoli diana lo'u mala ikire.

⁸ Tolahana a Jisas Kraes e ka'a sai hei-oolisi ike, ta'e e sada mola mala waite, na si'iri, na oto di. ⁹ Oto omu ke kineta'ini'omu mwaanie ta'ena nga taungei ha'a-uusulinge aaopa e ha'atakalo'omu mwaanie tohungana tala oodo. Aana tohungai ola nge ko ha'asusue saeka nge hahu'ana manata-diananga a God hunikie, na e ka'a ike mola mo ngeulaa nge kire unue uri e maa'i. Aana tola i sulilana mola mo ha'atolanga i sulie ngaulaa na walu ola ngeena, kire sa'a tohungai pe'ie ike mo iini ko lulu i suli'i.

¹⁰ Ta'e ikie, kie to'o aana tohungai pe'inge nge ko lae mai hunikie aena aana a Kraes e niie mauriha'ana mala uunu-olanga honotaka. Mei ola e asuie oto aana tohungai ora ni uunu-uunu maa'i ta'au i Lengi ni ngeena, na mo iini nge kire ko uunu-uunu ola ue mai aano i leu i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, kire sa'a hele aana ike nga mei diananga mwaanie ora ta'au i Lengi ngeena. ¹¹ I sulie mo Ha'atolanga a Mosis, nge Na'ohana Mo Na'ohai Pris ko toolea mola apune mo ola mauri ta'au i laona Hahu'ana Leu Maa'i, hunie uunu-olanga honotana ooraha'aa. Ta'e sapena mo ola mauri ngeena, ko si uunu'i mola po'oi sinaha aana leu ahutana mwala ko meni o'o'o aana. ¹² Na a Jisas e urine no'one, aana e mae po'oi sinaha aana huilume uri huni ha'arere'aa mwala ingeie mwaanie ooraha'aa oto aana apune maraana. ¹³ Huilume ngeena ko ha'amalaa mo Ha'atolanga a Moses, na e malisine kie ke iisitaa mwaanie tolaha ni lulu i sulilana mo Ha'atolanga a Mosis nge kie ii'o ka'u aana i na'o, na kie ke lae i saana uunu-olanga ikie, a Jisas Kraes. Na mwaanie kie ma'ute'inie mwala kire ko ha'amwasi aaka mala mwala kire ha'amwasi ke'u aana a Jisas. ¹⁴ Aana nga huilume huu oto talaka ha'ike mai aano i leu, oto kie ko lo'ohie huilume nge kei lae ue mai.

¹⁵ Oto aana pe'inge a Jisas hunikie, kie ke paalahea oto a God tarau pe'i soi ha'amanikulu'alana satana. Aana urine oto e urihana kie ko esuie mo uunu-olanga i saana God. ¹⁶ Na mwaanie omu pupulongosie pe'ilana ngaeta mwala aani esunge diana nada, aena aana mo uunu-olanga urine no'one nge saena God ko lae otoi mamango haahi'i.

¹⁷ Omu ke totola i sulie mo na'ohai mwane aana soihaada'inge i'omu pe'i mwa'e-mwa'enga i sulie walada, aana ikire ni kire ko lio i sulie mauriha'amui. Na a God ke i'ie asunge ikire. Oto omu ke tola i sulire hunie kire ke asu ni ilenimwa'enga aana mei esunge ngeena, na mwaanie kire

asu mola pe'ie saehuunge. Aana mala uri asunge ngeena kei hi'e hiito'o hunire aana omu ka'a pe'ire, nge e sa'a pe'i'omu oto oo'oo.

¹⁸ Omu ke aarea God talameelu, aena aana melu saeto'o aana mola uri melu ke au'esuie mola ta'ena nga mei ola e oodo. Melu sai diana aana uri melu ka'a dau hu'isie ike nga mei ola aela, na melu saeto'o aana uri manatameelu ke taha mola urine tara'asi. ¹⁹ Na no ko eitanai'omu oto liutaa uri omu ke aarea God talaku hunie ke uusunge'inieu lo'u weu i seemiu lau-leu.

Aarenga'inge Hono-hono

Na Mei Wala Ni Saediananga

²⁰⁻²¹ Oto no ko aarea God nge ingeie oto aahu'ine hanuelamanga na e ta'ea lo'u a Jisas aaliho'i mwaanie maenga, uri ke niie huni'omu ta'ena nga ola diana hunie omu ke si to'o aana nga taa kei pe'i'omu huni esu i sulie saena. No ko eitanaie uri ke asu i lalo aamiu aana nanamanga a Jisas Kraes hunie omu ke ha'asaediana'aa saena. A Jisas oto Aalaha ikie, na ingeie oto na'ohai Kakalihe honotana mo sipu. Aana maenga honotaka mala nga uunu-olanga, nge e si ha'awalaimoli'aa mei heiholota'inge nge e sai ii'o huu ngeena. Oto aena leune kie ke si soi ha'amanikulu'aa a Kraes oto di. !Iau! !Ke urine oto!

²² No ko eitanai'omu, maeni eesiku maa'i, uri omu ke rongo diana aana mei wala ni ha'asusulemiu ienini, aana nou ka'a uusu-uusu tewa ike. ²³ Na saeku uri omu ke saie uri aasikaelu a Timoti kire ha'a-iisitaanga'inie oto mwaanie nume ni ho'o. Na mala uri ko hule aaku lau-leu, nge mere kei meni lae oto wau huni leesi'omu.

²⁴ Omu ke niie mei wala ni saediananga i'emeelu hunie ahutana mo na'ohai iinoni i'omu na lo'u hunie ahutana mo iinoni maa'i a God wau i seemiu. Mo eesikaelu mai leu aana po'o ni henue i Italia kire ko niie no'one wau saediananga ikire huni'omu.

²⁵ No ko aarea God uri hahu'ana manata-diananga ingeie ke ii'o pe'ie ahutemi mango.

Uusu-uusu A Jemes

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

Oto lau-leu i purine ta'ela'inge a Jisas, a Herod Inemauro e horo maesie mola a Jemes Hurula'aa nge e lae-lae tarau pe'ie a Jisas na Pita na Jon. Leesie Palonga 12:2. Oto Jemes nge e uusue uusu-uusu ienini, ingeie ngaeta iini aana aawalai pwaarongoisuli mwana rue ha'ike. Ta'e sa'a mola a Jemes nge e uusue uusu-uusu ienini, ingeie aasine Jisas nge e hute i puri. Leesie Matiu 13:55. Maholo a Jisas e mauro ue, a Jemes e ka'a hiiwalaimoli ike aana. Ta'e lae-lae e hu'isie ne'isaenga ingeie na e ne'i na'ohai mwane aana soihaada'inge wau i Jerusalem. Leesie Jon 7:2-5, na Palonga 15:13-21.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Jemes e uusu-uusu hunie mwala a God nge kire oopa hailiu i laona walumalau.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Kire horo'ie a Jisas ola mala halisi e oolu aawalai helisi mwana oolu i purine hutelana (33 A.D.) na soihaada'inge e aehota paine aana mo helisi i purine ha'a-uuresilana soihaada'inge e lae aana hai dinge Pentekos. Ta'e e ka'a tewa lo'u na kira hiiwalaimoli kire ko oopa hailiu oto mwaanie i Jerusalem aena aana taunge'inilada e lae i purine mo Jiu kire horo maesie a Stivin. Sa'a mola uusu-uusu ienini, uusulana e ka'a tewa ike i purine kire oopa mwaanie i Jerusalem. Oto uusu-uusu a Jemes ienini e ne'ie eetana nga uusu-uusu nge uusulana e lae hunie mwala aana soihaada'inge a Jisas, na e lio mala uusulana e lae i na'ona halisi e lime aawala haahuu i purine hutelana a Jisas (50 A.D.).

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Jemes e uusu-uusu aena aana ko sare niie mo ha'ananaunge diana ingeie huni hele i suli'i suli dinge. Mo ha'ananaunge ingeie e unu-unu'i aana mo ha'amalanga hunge hunie ke rongo mwada'u hunie mwala ke rongo sai'i. Na ngaeta na'ohai ne'isaenga a Jemes e ere luhesie uri hiiwalaimolinge to'ohuu e ka'a ii'o mwaakule ike, ta'e ko lae pe'ie asunge aana mo ola diana. Hiiwalaimolinge na asunge ko meni lae tararuru, na nga iini e sa'a kohi ike mala ko lae mola maraana. Oto mo iinoni a Kraes ke haata'inie hiiwalaimolinge ikire aana asunge diana ikire.

Ngaeta mo iini kire kara'i ne'isae takalo uri Uusu-uusu a Jemes ienini e ere aaopa mwaanie mo uusu-uusu a Pol, aana a Jemes ko ere hiito'o i sulie mo esunge diana kira hiiwalaimoli ko esui'i, na a Pol ko unue uri a God ko ha'a-uurie mwala mola i tehula'ana hiiwalaimolinge ikire. Ta'e kire ka'a ere aaopa ike. A Jemes e ka'a unue ike uri a God ko ha'a-uurie mwala mala waaite ikire aana kire ko esue mo ola diana. !Ha'ike! Ta'e a Jemes e unue uri a God ko ha'a-uurie mwala mola i tehula'ana hiiwalaimolinge to'ohuu, na uri hiiwalaimolinge to'ohuu kei haata'i aana mo esunge diana kire ko esui'i.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

to'o-to'onga na maitalenga, rongonga na tola i sulinge, hiiwalaimolinge na asunge, leilana ngaeta iinoni, kineta'inilana walaka

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Jemes 2:26, Na pwau nge e ere diana liutaa i sulie kineta'inilana walaka nge Jemes 3.

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga

(1:1)

Mo aasanga kie ko oodoi'i ko ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge ikie.

(1:2-18)

Mwaanie kie roronggo aasie mola walana God, ta'e kie ke tola i sulie oto.

(1:19-27)

Kie ke su'uri rara haahie nga iini, ta'e kie ke manata diana hunie ahutana mwala.

(2:1-13)

Hiiwalaimolinge to'ohuu ko haata'i oto aana mo esunge diana ikie.

(2:14-26)

Ikie mo iinoni a Kraes kie ke kineta'inie walaka.

(3:1-18)

Ikie mo iinoni a Kraes kie ke aaopa mwaanie mo iinoni ni welumalau.

(4:1—5:6)

Mo ha'ananaunge hai aaopa'i

(5:7-20)

Mei Wala Ni Saediananga

¹ Saediananga mwaanieu a Jemes, koni-konihe a God na a Jisas Kraes Alaha ikie, huni'omu ahutemi mwala a God nge omu oopa hailiu i laona walumalau.

Mo Malaahonga Ko Ha'a-a'aila'aa Hiiwalaimolinge Ikie

² Maeni eesiku maa'i, omu ke ilenimwa'e mola maholo mo malaahonga hai-aaopa'i kei haro hite aamiu, ³ aena aana omu saie oohongilana hiiwalaimolinge i'omu ke esuie hiiwalaimolinge i'omu ke si a'aila'a lo'u, na kei pe'i'omu hunie omu ke asu susule'i. ⁴ Na e malisine omu ke asu susule'i taraure'i hunie omu ke ii'o oodota'i na walamango, na nga mei ola aana tolaha diana e sa'a oore'omu ike. ⁵ Ta'e mala nga iini hikemiu ko saeto'o aana saenanaunge, nge ke suke aana a God. Sulie a God e mwa'e-mwa'e huni nii, na e sai niie saenanaunge huni'omu, na e sa'a asuie ike omu ke hii aela aani sukanga. ⁶ Ta'e mala o ko suke aana God, o ke hiiwalaimoli aana ha'ala. O ke su'uri lo'onga'inie o kei noru dile aana, sulie iini ko hii mwaka e urihana naho nge ko aa'aro hailiu wai eesi aana iiru. ⁷ Iini urine ke su'uri lo'onga'inie uri kei lio oodoie nga mei ola uure mwaanie a God. ⁸ Sulie ne'isaenga ingeie e rue-rua'a, nge tolahana e sai esu olo-olo mola i sulie ta'ena nga ola.

Kira To'o-to'o Ke Su'uri

Tooha'inire Maraada

⁹ Mala uri nga iinoni a Kraes ko meitale, nge ke ilenimwa'e mola aana e saie uri a God e niie oto hunie mo to'o-to'onga ni Lengi. ¹⁰ Ta'e mala uri nga iini lo'u e to'o-to'o, nge ke ilenimwa'e mola aana e tohungei meitale hule aana e saeto'o aana oto a God ke niie oodota'inge hunie. Sulie mwane nge e to'o-to'o, mei ola kei mae mola mala tatakana hahalisi. ¹¹ Maholo sato ko hane, oto ko madoro na ko weruhie hahalisi. Oto tatakani ko eehuhu na launiha'ani ko waeta'i oto. E urine lo'u mola aana mwane e to'o-to'o. Maholo e ka'a lo'onga'inie ike maenga ta'e ko lo'onga'i hiito'o mola i sulie tari-olanga ingeie, nge kei mae mola.

Mo Malaahonga Hunie Ooraha'aa E Ka'a Uure Ike Mwaanie A God

¹² Mala uri nga iini nge oohongilana ko lae na ko uure ma'uta'a mola, nge ke ilenimwa'e mola. Aena aana i purine oohongilana hiiwalaimolinge ingeie ko lae urine, nge a God kei waaie aana rorodara ni meurihe huu, nge e haiholota'inie hunie mo iini nge kire manata diana hunie.

¹³ Mala malaahonga ko hule aana nga iini huni deu aaela, nge iionine ke su'uri ere uuri, "A God ni nge ko malaahongaku ie." Aena aana nga mei ola e sa'a malaahongana ike a God huni esuie aelanga. Na a God maraana e sa'a malaahongana ike nga iini no'one hunie aelanga. ¹⁴ Ta'e aelanga nge iinoni e saeto'o aana, mei aelanga ngeena nge ko malaahongana iionine. Aena aana saehanalinge aaela ingeie ni e na'ona huni esuie aelanga ngeena. ¹⁵ Na saehanalinge ko lodoa na ko ha'ahutaa ooraha'aanga. Na maholo ooraha'aanga ko peine, oto ko ha'ahutaa lo'u maenga.

¹⁶ Maeni eesiku diana, omu ke su'uri toli'aasie nga iini ke eero'omu aana mo ha'ananaunge ienini. ¹⁷ Ahutana mo ola diana na mo ola oodota'i kire uure mai mwaanie i Lengi, mwaanie iini nge e ha'aholaa sato, na waro-warō, na mo hee'u. Na raa-raangana e ka'a urihana ike mo ola ngeena aana kire ko hei-hei-oolisi mola, ta'e tolahai ola diana ingeie e sa'a kele hai-oolisi ike oto oo'oo. ¹⁸ Uure oto aana hari-huninge ingeie, nge kolu ne'i kalena. E ha'ahutekie aana mei wala to'ohuu ingeie, hunie kie ke mani ne'ie oto na'ohai ola aana ahutana mo ola nge e ha'ahola'i.

Mwaanie O Rorongo Aasie Mola Walana God, Ta'e O Ke Tola I Sulie

¹⁹ Maeni eesiku, omu ke lo'onga'i kohi i sulie mo ola ienini. Omu ke mwa'e-mwa'e huni hehurongo, na haro lo'onga'i omu ke si ere. Su'uri saewasu oto lau-leu, ²⁰ aena aana saewasunge mo iinoni sa'a roro'a ni pe'i'omu ike hunie ii'onga aana mauringe diana nge a God e saeto'o aana. ²¹ Oto omu ke ne'i aasie mwaani'omu ahutana mo ola tata'ala na ta'ena nga ola aaela nge ko peine hailiu. Na omu ke ha'amwai-mwei'a'omu hunie omu ke tola i sulie mo ha'ananaunge maa'i a God nge hasileni e lae oto i manatamiu, aana kire sai ha'a-uuri'omu.

²² Ta'e omu ke asuie nga taa nge a God e unue huni'omu, na omu ke su'uri talei rorongo aasie mola, aana ko urine nge omu ko ha'apweu'omu mola maraamiu ni ngeena. ²³ Mala uri nga iinoni ko rongoa mo ha'ananaunge aana walana God, na e ka'a dau oto i sulii'i, nge e urihana mwane e leesie maana i laona iiro-iiro ²⁴ ta'e e ka'a asu kohie nga mei ola e si leesie ngeena, aana e lae na ko tolana pulongosie oto maana e lio uri taa. ²⁵ Ta'e a God e sai ha'adiana'aa mo iini nge ko lio hahuroto i laona ha'atolanga ingeie. Ha'atolanga ngeena e tohungei diana, na e sai luhesie mo iinoni hunie kire ke ii'o luheta'i mwaanie ooraha'aa. Oto iinoni nge ko rongoa hunie mo ha'ananaunge a God, na ko lo'onga'i i sulii'i taraure'i, na e sa'a pulongosie nga taa e rongoa, ta'e ko hele i sulie nga taa a God e unue, nge a God e sai ha'adiana'aa aana nga taa nge ko esuie.

O Ke Ha'apaina'aa A God

Aana Tolaha To'ohuu

²⁶ Mala nga iini ko lo'onga'inie uri ingeie nga mwane aana soihaada'inge, ta'e e ka'a kineta'inie erenga aana meana, nge urine ko talei ha'apweue mola maraana, na asunge ingeie aana soihaada'inge, nga ola to'ohuu ha'ike. ²⁷ Ta'e asunge to'ohuu aana soihaada'inge nge a God Aamaka e saeto'o aana oto uri huni pe'ie mo rei'inge, na mo nao nge kire maitale, na huni kineta'ini'o maraamu mwaanie tata'alanga aana walumalau.

2

O Ke Manata Diana

Hunie Ahutana Mwala

¹ Maeni eesiku, omu hiiwalaimoli oto aana Jisas Kraes Aalaha ikie. Oto omu ke su'uri waelie manikuluha'ana pe'i lo'onga'inie uri ngaeta mo iinoni kire kohi lo'u liutaa aana ngaeta mo iini. ² Ne kei ha'amalaa uri nga ro iinoni ko hule i laona lokonga i'omu aana soihaada'inge na ngaeta iini e to'o-to'o ta'e ngaeta iini e maitale. Iini to'o-to'o e ho'osie nga to'oni leuleuni'e pe'enie ringi nge holitana e paine. Iini meitale e ho'osie mola to'oni aaela. ³ Oto mala omu ko ne'isae ha'ama'u aana iini nge e ho'osie to'oni lauleuni'e, na omu ko ere uuri hunie, "Mwane paine, o ke ii'o i leu aana ii'o-ii'oha diana ie." Na omu ko si ere uuri lo'u hunie iini nge e maitale, "O ke uure mola wai leune," wa "O ke ii'o mola hoi mwakano i saana ae'aeku." ⁴ ?Ha'alaa nga taa nge omu ko esuie urine? Aana omu ko ne'isae ha'ama'u aana ngaeta mo iinoni liutaa aana ngaeta mo iini. Na mei ne'isaenga aaela nge omu ko esuie urine, aena aana omu ko ne'isae ha'ama'u mola aana ngaeta mo iini, na nga mo iini ha'ike.

⁵ Omu ke rongo ka'u, maeni eesiku maa'i. A God e lio hilisie mo iini e maitale aana walumalau ie hunie kire ke to'o-to'o aana hiiwalaimolinge, na huni to'o aana aalahanga nge e haiholota'inie hunie mo iini nge kire manata diana hunie. ⁶ Ta'e i'omu, omu ka'a ha'ama'u ike aana mo meitale aana walumalau ie. Omu ko ha'apaina'aa mola kira to'o-to'o. ?Aana e ue nge e urine? ?Kira tei nge kire ko ha'asi'oha'a'omu? ?Na kira tei nge ko toole'omu i laona leinge? ⁷ ?Na kira tei nge kire ko unue mo ola ka'a ado takoie a Jisas, iini nge e paine haahi'omu? !Kira to'o-to'o! ?Oto aana e ue nge omu ko lo'onga'i ha'ama'u ke'u aana ngaeta mo iini liutaa aana ngaeta mo iini?

⁸ Ta'e mala omu ko hele i sulie ha'atolanga a Inemaui ikie aana mo Uusu-uusu Maa'i, nge e unue uuri, *O ke manata diana hunie mo iinoni mala o ko manata diana huni'o mola maraamu, Levitikas 19:18* nge urine ha'alaa omu ko deu oodo. ⁹ Ta'e mala uri omu ko ne'isae ha'ama'u mola aana nga ta'a-ta'a iini, mala uri ingeie oto e diana liutaa aana ngaeta mo iini, nge urine omu ko ooraha'aa oto, aana omu liu haahie oto mo Ha'atolanga a God. ¹⁰ Mala ta'ena nga iini ko hele i sulie ahutana mo Ha'atolanga a God, ta'e ko liu haahie nga ta'a-ta'a leu hiken, nge e liu haahie oto ahuteni. ¹¹ A God e unue uuri, *O ke su'uri aeni ola, Eksodas 20:14* na a God no'one e unue uuri, *O ke su'uri talei horo'ie nga iini. Eksodas 20:13* Oto ma'alana o ka'a hele aana nga mei roro'anga aani aeni-olanga, ta'e o ko horo'ie nga iini, ngeena o ooraha'aa oto aana o liu haahie mo ha'atolanga a God eena.

¹² Oto o ke lo'o-lo'onga'i i sulie ahutana mo ola nge o ko unu-unu'i na o ko eu'esui'i, hunie kire ke sada pe'ie ha'atolanga a Inemaui. Aena aana ha'atolanga ngeena ha'alaa e sai luhesie mo iinoni mwaanie ooraha'aanga ikire, na leilemiu kei lae aana ha'atolanga ngeena. ¹³ Aena ngeena omu ke haata'inie hai-aamasinge i'omu oto hunie mo iinoni, aana a God e sa'a haata'inie ike lo'u hai-aamasinge ingeie aana maholo kei leie mo iini nge kire ka'a sai hei aamasi. Ta'e mo iini nge kire haata'inie hai-aamasinge, nge kire kei uure na kire sa'a ma'u ike aana maholo a God kei leire.

Mala Uri O Ko Hiiwalaimoli To'ohuu, Nge Helelamu Kei Oodota'i No'one

¹⁴ Maeni eesiku, mala nga iini ko unue uri e to'o aana hiiwalaimolinge, ta'e e ka'a haata'inie aana asunge ingeie, nge hiiwalaimolinge ingeie ola mwaakule mola. ?Uri hiiwalaimolinge urine kei ha'a-uurie taane? ¹⁵ Mala

uri nga aasike i lalo aana a Kraes ko saeto'o aana nga mo sala wa nga mo ngeulaa, ¹⁶ oto o ko si ere uuri hunie, "O ke lae pe'ie ha'adiana'anga a God hunie o ke ho'o sala diana na o ke ngau ni pote." ?Mala o ko ere urine mola mwaakule na nga mei ola huni pe'ie o ka'a niie ike hunie, ohe mo wala mwaakule urine kei pe'ie taane? !Ha'ike! ¹⁷ E urine lo'u mola aana hiiwalaimolinge. Mala hiiwalaimolinge i'oe aana God nge ko urihana mola mei ola ko iisitaa aani wala mwaakule, nge hiiwalaimolinge urine, ola e mae mola.

¹⁸ Ohe nga iini kei ere oolisiu uuri, "Ma'alana nou ka'a asuie mo ola diana, ta'e ha'a-uurileku kei lae taane aena aana hiiwalaimolinge ineu."

Ta'e ineu, no ko aalamie iinine uuri, "!Ha'ike! Aana e aasa oto hiito'o hunie iinoni kei to'o aana hiiwalaimolinge to'ohuu na e ka'a asuie mo ola diana. Ta'e ineu, ne kei haata'inie tohungēi hiiwalaimolinge ineu aana asuilana mo ola diana." ¹⁹ Mala uri o ko hiiwalaimoli uri e ta'a-ta'a God mola, nge e diana. Ta'e aamasito'o uri mo li'oa aaela kire hiiwalaimoli no'one urine, na kire ariri pe'i me'unge aana.

²⁰ !I'oe, o tohungēi pweu! O ke rongo ka'u. Ne kei haata'inie aamu uri hiiwalaimolinge mwaakule e ka'a nanama ike. ²¹ O saie oto weuwaka a Ebrahim. E oodota'i i maana God mola aana mo esunge diana nge e asui'i, aana e asuie uunu-olanga hunie a God aana mwa'u ingeie a Aesak i lengine ora ni uunu-uunu. ²² Nge o leesie hiiwalaimolinge a Ebrahim na mo ola nge e asui'i kire mani lae tararuru. Nge e si ha'awalaimoli'aa hiiwalaimolinge ingeie aana nga taa diana e asuie. ²³ Na e ha'a-oaie mo wala aana Uusu-uusu Maa'i nge unue uuri, *A Ebrahim e hiiwalaimoli aana God, na aena urinena nge e ne'i iinoni oodota'i i maana a God.* *Jenesis 15:6* Oto mwala e si haara'inie uri ingeie malahune a God. ²⁴ Urine ka'u kie sai lio saie uri iinoni kei oodota'i pe'ie a God aana asunge ingeie, na e sa'a oodota'i ike hali'ite mola aana hiiwalaimolinge.

²⁵ Nge e urine no'one mala a Rehab. Ingeie ngaeta repi, ta'e lo'u mei puri e oodota'i pe'ie a God aana asunge diana e asuie. Aana e tola konie mo wao-wao mo Jiu i laona nume ingeie. Na e pe'ire aana e ha'atolara aaliho'i i sulie ngaeta tala aopa mwaanīe mo ramo e horo'ire.

²⁶ Oto e urine no'one mala sapei iinoni mwaakule na nga mangoi ola ha'ike aana, sapei ola ngeena e mae oto. E urine no'one lo'u aana hiiwalaimolinge na asunge ha'ike aana. Ko urine na hiiwalaimolinge ngeena, ola e mae no'one mola.

3

O Ke Kineta'inie Walamu

¹ Maeni eesiku, e ka'a malisine ike mo iini hunge aamiu ke ne'i ha'a-uusuli, aena aana omu saie uri mo iini nge kolu ko ha'a-uusuli, leilakaelu kei peine liutaa aana ngaeta mo iini. ² Aana ahutaka, kie sai meni deu pele aana mo ola hunge. Na mala nga iini nge ka'a ere-ere aaela ike, nge e sai kineta'inie oto ahutana sapena no'one.

³ Ha'amalanga aana mo hoos e uuri. Mala kolu ko ne'ie mai ei ha'aholosie wawana nga hoos, nge kolu sai toolea wau takoie leu saekaelu ke lae aana.

⁴ Na e urine no'one aana mo haka. Haka e paine na ooru nge e paine ko adaa. Ta'e ha'a-aali'ulana e sai lae mola aana kele wirowai-mwei. Na pe'ie kele wirowai-mwei ngeena, poro paine aana haka e sai toolea paineha'ana haka ngeena takoie leu e saeto'o aana. ⁵ Oto mea, na e urine no'one mola. Aana e mwai-mwei liutaa aana ahutana mo sasarai ola aana sapeka, ta'e e sai ere tooha'inie aana mo ola paine. Na omu saie mola

uri nga koho oto paine aani ei, e sai weru mola aana nga kele kakahu'ei dunge. ⁶ Na mea e urihana dunge, aana erenga i'oe e sai eereha'inie dunge oto paine. Mea e honu aana ta'ena nga ola aaela, na e toolea dunge uure mwaanie dunge ni ha'amotaahinge. Oto o ke kineta'inie meamu, aana nga taa o ko unue aana meamu e sai uunue mauriha'amu aana dunge ni ha'amotaahinge.

⁷ Uure oto wau hule mai si'iri, mo iinoni kire ko ha'a-ha'amanata'aa ta'ena nga ola loo-loo'a, mala mo poo, na mo menu, na mo mwaa, na mo ii'e. ⁸ Ta'ena nga iini lo'u hunie ke ha'amanata'aa meana, ha'ike, sulie e tohungai loo-loo'a liutaa na e aaela. E honu aana mo wala ni maesi'i mala pulune mwaa ala-ala. ⁹ Ikie, kie sai hu'isie meaka huni ha'apaina'aa a God Aamaka, ta'e kie ko he'i waelie lo'u mo iinoni aana, mo iini nge a God e ha'aholara i sulie nunune. ¹⁰ Ha'apaina'anga na hai'uesinge ko meni uure mola mwaanie ta'a-ta'a mea. Na urine maeni eesiku, nga mei ola urine ke su'uri reu lo'u. ¹¹ ?Uri ta'a-ta'a maai huulaa e sai aahe mola aani wei meli-meli na wai aha'i? ¹² ?Uri ahi'e e sai hungu mola aani eitepi, wa niu ke hungu mola aani ehi'e?† !Ha'ike, maeni eesiku! Na lama nge e ahaala e sa'a ne'i wei meli-meli lo'u.

Saenanaunge Uure I Lengi Ko

Mana-manata Diana Hunie Mwala

¹³ Mala uri nga iini hikemiu ko saenanau na saena e taha, oto ke haata'inie saenanaunge ingeie aana ii'onga oodota'i. Na ke si esuie mo ola diana pe'ie ha'amwai-mwei'anga nge e uure mai mwaanie saenanaunge. ¹⁴ Ta'e mala o ko lo'onga'ini'o oto mola maraamu, na saemu e honu mola aana saewasunge ni heota'inge, nge o ke su'uri tooha'ini'o mala o saenanau, na o ke su'uri aaluhie walaimolinge aana eeronga urine. ¹⁵ Aena aana saenanaunge urine e ka'a uure ike mwaanie a God, ta'e ola mola aana mo iinoni aana walumalau ie, aena aana mei ola ngeena e uure mola mwaanie a Satan. ¹⁶ Leu nge heota'inge na tooha'inge oto aana, nge walu ola ka'a oodo ike, aana ta'ena nga tolaha tata'ala kei pweidora oto no'one aana leune. ¹⁷ Ta'e saenanaunge nge e lae mai mwaanie a God e uuri. E rere'a, na e honu aana hanuelamanga, na e mamae, na e sai tola i suli, na e sai hei-aamasi, na ko pe'i. Saenanaunge urine e ka'a sai lupwe'i deu-deu na e ka'a sai rara ike haahie nga iini. ¹⁸ Na saenanaunge urine ko esuie hanuelamanga aani hesilana mo litei ola diana nge kire sai hungu aana oodota'inge.

4

O Ke Ha'amwai-mwei'a'o

I Na'ona God

¹ ?Ohe omu saie taane nga taa nge ko da omu ko sare ha'a-ere na haiseuni tarau? Walu ola ngeena kire uure mai mwaanie mo ne'isaenga ni saehanalinge nge ko esuie oohotaa i laona manatamiu. ² Omu tohungai heri hunie mo ola hunge, ta'e hunie omu ke to'o aani nge ha'ike. Oto omu ko sare horo mola. Omu ko heota'inie ngaeta mo iinoni, ta'e hunie omu ke to'o aana nga taa nge omu ko heri hunie, nge ha'ike. Oto omu ko ha'a-ere na omu ko heiseuni mola. Omu ka'a to'o aana ike nga taa omu ko saeto'o aana, sulie aena omu ka'a suke ike aana God. ³ Na lo'u maholo omu ko suke, nge omu ka'a to'o aana ike nga taa omu susukaa, sulie sukanga i'omu ka'a kohi

† 3:12 3:12 Erenga ni Krik e ha'amalaa aana mo ei fik na mo ei olif na mo walo aani grep.

ike. Omu heri hunie mola mo ola huni ha'a-oaie mo saehanalinge i'omu mola maraamiu.

⁴ !I'omu, omu urihana hu'e nge ko hele roro'anga, aana omu ka'a hahu'ei to'ohuu ike nana God! ?Ohe omu ka'a saie ike uri hari-hunilana walumalau e urihana mola leledilana a God? Nge mala uri nga iini ko he'imalahune pe'ie walumalau ie, nge ko ne'ie maraana uri ko heli pe'ie a God. ⁵ Mo Uusu-uusu Maa'i kire unue uuri, a God e saeto'o aana li'oa nge e ne'ie aaka ke ii'o oto mola nana hali'ite. ?Na ohe omu unue uri kire talei ere-ere mwaakule mola aana kire ere urine? !Ha'ike! ⁶ Ta'e niinge aana hahu'ana manata-diananga a God e paine liutaa aana aelanga iinoni. Sulie e sai tola konie mo iini ko oonisaie, oto mala mo Uusu-uusu Maa'i nge e unue uuri, *A God e ta'ela'i honosie mo iini kire ko tooha'inire, ta'e e hahu'ei manata diana hunie mo iini ko ha'amwai-mwei'ara.* *Proverbs 3:34*

⁷ Aena ngeena omu ke ha'amwai-mwei'a'omu huni ii'o i memelutana a God. Omu ke uure a'aila'a honosie a Satan, nge ke si tehi mwaani'omu. ⁸ Omu ke ii'o kara'inie a God, nge a God kei ii'o kara'ini'omu. I'omu mo iini nge omu ooraha'aa, omu ke loto aasie ooraha'aa mwaanie manatamiu. Na i'omu mo iini omu ko sare lulu i sulie a God na walumalau aana ta'a-ta'a maholo, omu ke asuie ne'isaenga i'omu ke rere'a. ⁹ Omu ke saehuu, na omu ke ngara, na omu ke uulo, sulie mo tolaha omu ko esui'i kire aela. E ka'a malisine omu ke mwasi mwaani'i wa omu ke ilenimwa'e haahi'i, ta'e omu ke saehuu na omu ke ngara haahi'i. ¹⁰ Omu ke ha'amwai-mwei'a'omu i na'ona God, nge urine ke si ha'apaina'a'omu.

¹¹ Maeni eesiku, omu ke su'uri sisiho aana nga iini. Mala omu ko siho aana nga iini i lalo aana Kraes, wa omu ko leie, nge omu ko ere waelie oto ha'atolanga kire ko lulu i sulie. Urine nge e haata'inie omu ka'a hele ike i sulie mo ha'atolanga, ta'e omu ko sare ha'apaina'a'omu lo'u liutaa aana ha'atolanga ngeena huni leie. ¹² Ta'e a God oto hali'ite nge e niie mo ha'atolanga, na ingeie hali'ite mola huni lei-lei. Na ingeie oto mola huni ha'a-uuri na huni horo. Nge e ka'a ado ike hunie omu ke leie nga iini.

O Ke Toli'aasie A God

Ke Alaa'inie Mauringe I'oe

¹³ Omu ke rongo ka'u, mo iini nge omu ko unue uuri, "Si'iri wa i ho'owa, melu kei lae aana nga hanue. Oto melu kei ii'o wau i leune nga halisi huni ha'aholi na huni esuie nga mo ola huni teri to'oha aani." ¹⁴ Ta'e omu ka'a saie ike uri nga taa nge kei reu i ho'owa, wa mauringe i'omu kei ue. Sulie mauringe iinoni e urihana mola mei waha-waha nge mwala ko leesie mola aana kele maholo oto mola o'oru'e, na ka'a tewa lo'u na e aahutata oto.

¹⁵ Ta'e omu ke ere uuri ha'alaa, "Mala a God ko saeto'o aana, nge melu ke ii'o sapemawa mola huni esuie mo ola ienini wa mo iini ngeena." ¹⁶ Ta'e ie omu ko ha'apaina'a'omu mola maraamiu, na omu ko si ere tooha'ini'omu mola. Na mo tooha'inge urine e tohungai aela. ¹⁷ Oto mala uri nga iinoni nge ko saie nga mei ne'isaenga oodota'i huni esuie, ta'e e ka'a asuie ike, urine ko ooraha'aa oto eena.

5

Kira To'o-to'o Ke Su'uri

Ha'a-ha'ama'usie Kira Maitale

¹ I'omu mwala omu to'o-to'o, omu ke rongo i sulie nga taa no ko unue huni'omu. Omu ke sae-saehuu na omu ke ngara-ngara, sulie aelanga kei toole'omu oto. ² !Lio ka'u! To'o-to'onga i'omu e osala'a oto, na mo to'oni

i'omu mo kokorosi kire ngau'i oto. ³ Mo kol na mo siliva i'omu kire rastaa aaela oto. Na rastaa aani ngeena kei ngeue hasi'omiu mala dunge ko weru, aena aana ikire oto kire kei unu tahanga'inie aana dinge ooreta uri omu takalo. Omu ko durue ue mo to'o-to'onga i'omu, ta'e mo dinge ooreta oto ie. ⁴⁻⁵ Omu ko ha'apote'omu maraamiu mala poo huni horo'ilana. Omu eeroa mwala kire au'esu nemiu, aana omu ka'a holire ike. Kire so'o konie mo hohola i'omu pe'ie ngaranga aana omu ka'a holire. Na a God Hahu'ana Nanama e rongoa oto ngaranga ikire. Mauringe i'omu mai aano e honu oto mola aana to'o-to'onga, na omu ko deu mola i sulie ahutana mo ola mala saemiu. ⁶ Omu leie kira oodota'i hunie maenga, na omu horo'ire, ta'e ikire, kire ka'a uure honosi'omu ike.

O Ke Maa'oohi Susuto'o

⁷ Maeni eesiku, omu ke maa'oohi susuto'o lai hule aana a Jisas kei ooli lo'u mei. Ikolu, kolu meni saie uri mo mwane nge ko esuie hohola kire sai maa'oohi susuto'o hule aana nemo kei da hohola ikire ke repo diana malisine so'okoninge. ⁸ Na i'omu no'one omu ke maa'oohi susuto'o urine. Na omu ke su'uri aakohe aani maa'oohinge susuto'o, sulie e kara'inie oto Aalaha ikie kei ooli mei.

⁹ Omu ke su'uri upwesi'omu heiliu, maeni eesiku, mwaanie a God e lei'omu. Na leinge e kara'inie oto kei lae mai.

¹⁰ Kolu meni saie oto, maeni eesiku, uri mo propet maa'i nge kire ere hunie a God oto i na'o, sapesalunge paine e hule oto aada. Ta'e ikire, kire maa'oohi susuto'o mola, na e malisine ikolu, kolu ke lulu i sulie uuri-uurite ikire aani maa'oohi-susuto'onga no'one mala ikire. ¹¹ Kolu unue uri kire ii'o ni saediananga, sulie kire ka'a mamalo ike mwaanie asunge a God. Omu rongoa ka'u uri a Job e maa'oohi susuto'o, na omu saie taane uri a God e nii sapeie lo'u hunie aana to'o-to'onga ingeie i puri. Oto omu meni saie oto uri a God e honu aana aamasinge na manata-diananga.

O Ke Haro Lo'onga'i Diana Ka'u, Nge O Ke Si Ere

¹² Maeni eesiku, ngaeta mei ola lo'u e paine liutaa, nge uri omu ke su'uri tohe aana nga taa omu ko unue. Su'uri tohe takoie ta'au i Lengi, wa takoie mai aano, wa ta'ena nga ola lo'u. Ta'e mala omu ko ne'isae ni unue, "Iau," nge omu ke unue mola, "Iau," wa mala omu ko ne'isae ni unue, "Ha'ike," nge omu ke unue mola "Ha'ike," mwaanie leilemiu e lae.

Aarenga'inge E To'o Aana Nanamanga Paine

¹³ Na mala uri nga iini eemiu ko lae oodoie aasanga, nge ke aarenga'i. Wa uri nga iini eemiu saena e ilenimwa'e, nge ke kana ni paalahenga.

¹⁴ Na mala nga iini eemiu nge ko, nge ke ha'atola hunie mo rato aana soihaada'inge, hunie kire ke aarenga'i talana, na kire ke suuhie aani rumu aana satana a Jisas Aalaha ikie. ¹⁵ Aana aarenga'inge aani hiiwalaimolinge e sai ha'a-uurie mo mae-maea'a, aana a God kei ha'a-uurie na kei sae'aasie mo ooraha'aanga ingeie. ¹⁶ Aena urinena, nge omu ke ha'ahoue mo ooraha'aa i'omu oodoi'omu heiliu, na omu ke aarenga'i talamiu heiliu hunie omu ke awaa. Sulie aarenga'inge mwane oodota'i e tohungai nanama, na e sai esuie mo ola paine. ¹⁷ Mala a Elaeja, ingeie ngaeta mwane no'one mola mala ikolu. Ingeie e aarenga'i susule'i hunie ke su'uri nemo, oto e ka'a nemo ike hunie oolu helisi na e oono waro-warou. ¹⁸ Oto a Elaeja e he'i aarea God lo'u hunie ke nemo, na nemo e teke lo'u uure i lengi, oto mwakano e si eehu diana lo'u.

O Ke Tola Aaliho'i Aana Mo Inini Kire Lae Takalo Mwaanie Walaimolinge

¹⁹ Maeni eesiku, mala uri nga iini hikemiu ko lae takalo mwaanie walaimolinge, nge omu ke tola aaliho'i lo'u mei aana. ²⁰ Sulie omu saie oto uri mala nga iini ko tola aaliho'i mei aana nga iini e ooraha'aa mwaanie mo takalanga ingeie, nge ko ha'arere'aa mwaanie ta'ena nga ooraha'aa ingeie na ko ha'a-urie mauriha'ana mwaanie maenga.

Eetana Nga Uusu-uusu A Pita

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pita nge ngaeta iini aana aawalai pwaarongoisuli mwana rue a Jisas nge ni e uusue uusu-uusu ienini. Ingeie nga mwane wee-weesi maholo a Jisas e haaraie hunie ke lulu i sulie, na ngaeta sata ingeie a Saemon, ta'e a Jisas e niie satai Pita lo'u hunie maholo e ne'ie oto pwaarongoisuli ingeie. A Pita e ne'ie ngaeta na'ohai mwane aana mo pwaarongoisuli, na i purine tahela'inge a Jisas, e ne'ie no'one ngaeta na'ohai mwane aana soihaada'inge i Jerusalem.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pita e uusue hunie kira hiiwalaimoli wau aana e lime po'o ni henue i laona aalahanga ni Rom, na si'iri ahutana mo po'o ni henue ngeena kire mani ii'o oto i laona aalahanga ni Taki. E lio mala mo iini a Pita ko uusu-uusu hunire ngeena, kire ka'a ii'o ike aana mo tohungei henue ikire, ta'e kire ii'o mola mala mo awataa aana mo henue aaopa. Na aana ikire mo iinoni a God, kire ii'o mola wau i matolana mo pu'o, oto e tohungei aasa lo'u hunire aana mo pu'o kire ka'a lio saie ike tolaha diana ikire ngeena.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Mo Rom kire tohungei teunge'inie kira hiiwalaimoli haahie hiiwalaimolinge ikire aana a Jisas, hule aana kire aasie mo iini hunge aada i laona nume ni ho'o, na mo iini hunge lo'u kire horo maesire oto. Oto mo Rom kire tapolie no'one a Pita, na ola mala oono aawalai helisi mwana lime i purine hutelana a Jisas (65 A.D.) nge kire horo maesie. E lio mala a Pita e uusue uusu-uusu ienini aana mo helisi ooreta ingeie i na'ona e mae, ta'e e tohungei aasa huni sai kohie tohungana maholo e uusue.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pita ko sare ere ha'asusue mo iini aana soihaada'inge maholo mwala ko teunge'inire, na e unue hunire uri ma'alana nga taa ke rau-reu lo'u aada, ta'e kire ke ii'o maa'i mola, na kire ke noruto'o mola aana a Jisas, na kire ke maa'oohi susuto'o mola hunie maholo a Aalaha ikie kei ooli lo'u mei. Na mala uri kire kei uure ma'uta'a urine, a God kei toolera ta'au i Lengi hunie kire ke ii'o pe'ie a Jisas aana manikuluha'ana oto di, oto di.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

sapesalunge, aasanga, ii'onga maa'i, maa'oohinge susuto'o, ii'onga ni menikulu'anga pe'ie a Jisas.

?Nga taa ni mo na'ohai tatala i laona uusu-uusu ienini?

1 Pita 4:7-8, 1 Pita 4:12-14, 1 Pita 5:6-10

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga

(1:1-2)

Kie ke ii'o diana na kie ke ii'o maa'i ma'alana aasanga ko hite aaka.

(1:3-25)

A God e lio hilisikie mala mo iinoni ingeie.

(2:1-10)

Kie ke tola i sulie walana a God.

(2:11—3:12)

Taunge'inilaka ko lae oto si'iri, ta'e kie kei ii'o taane pe'ie a Kraes aana manikuluha'ana.

(3:13—5:11)

Mei wala ni saediananga ooreta

(5:12-14)

Mei Wala Ni Saediananga Mwaanie A Pita

¹ Saediananga mwaanieu a Pita, hurula'aa a Jisas Kraes, huni'omu mo iinoni a God wau aana mo po'o ni henue i Pontas na i Kalesia na i Kapadosia na i Esia na i Bitinia. No ko uusu-uusu weu huni'omu mo iinoni a God nge omu ko ii'o mala mo awataa aana omu ii'o tatanga mola hailiu aana mo po'o ni henue ngeena. ² A God Aamaka e lio hilisi'omu oto uure mai na'o i sulie oala'inge ingeie. Na Li'oa Maa'i e lae pe'i ha'amaa'i'omu oto mai hunie omu ke ii'o maa'i, hunie omu ke lulu i sulie a Jisas Kraes. Lotohilemiu e lae aana apune, aena aana maenga ingeie oto uuraa'inge nge ko da omu ii'o rere'a mwaanie ooraha'aa.†

No ko eitanaie a God uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu taraure'i.

Kie Ke Maa'oohi Susuto'o

Hunie Hahu'ana Haiholota'inge

Ke Oa Hunikie

³ E hahu'ei diana hunie kie ke paalahea God, Aamana Aalaha ikie a Jisas Kraes. Aena aana aamasinge ingeie hunikie mone e ha'ahutekie lo'u hunie mauringe haalu. Oto i tehula'ana ta'ela'inge a Jisas Kraes mwaanie maenga, nge kie to'o aana mei heiholota'inge diana nge kie tohungai noruto'o oto aana. ⁴ Aena urinena a God e si da hunie omu ke helesie mo niinge diana ingeie huni'omu. Mo tohungai niinge diana ngeena kire sa'a ai'aa lo'u aana nga maholo, wa kire ke aaela lo'u, wa kire ke waa, ta'e kire ii'o aakau mola loosi'omu ta'au i Lengi. ⁵ Omu hiiwalaimoli oto aana God, na ingeie ni ko lio i suli diana aamiu oto aana nanamanga ingeie. Ke lio i suli'omu lai hule aana dinge ooreta, maholo nge a God kei haata'inie hunie walumalau uri ingeie ni ko ha'a-uuri'omu. ⁶ Aena urine omu ke ile-ilenimwa'e mola, ma'alana uri omu ko sapesalu aana kele maholo ienini i tehula'ana walu ola e aasa nge ko lae pe'i oohongi'omu. ⁷ Walu ola urine, mo ola mola huni leesie uri hiiwalaimolinge i'omu e to'ohuu taane. Hiiwalaimolinge i'omu ngeena e kele urihana kol nge holitana e paine. Aana kire sai esu oto hiito'o aana kol lae hule aana kire sai ne'ie i laona dunge paine hunie ke aahe, hunie kire ke toolea tohungai kol nge e manola, na nga mei mada ha'ike lo'u pe'ie.† Mo aasanga ko deu urine no'one aana hiiwalaimolinge i'omu ngeena, ta'e hiiwalaimolinge i'omu e tohungai hi'e lo'u liutaa aana kol ngeena nge hule aana kei ei'aa mola. Oto mala uri hiiwalaimolinge i'omu ke susu ma'alana mo aasanga uri taa ko hite aamiu, nge mwala kei

† **1:2** 1:2 I tehula'ana apune mo ola mauri aana uuraa'inge, a God e niie haiholota'inge huni ha'a-uurie mo iinoni ingeie (leesie Eksodas 24:3-8), na mei epu aana uuraa'inge e da mwala e ii'o maa'i i maana God (leesie Hibru 9:13-14). † **1:7** 1:7 Kire sai esuie mo ola oto hiito'o huni oopaa tohungana kol mwaanie mo heu ta'e wau nge kol e nanako aani maholo kire elie mwaanie mwakano. Kire ko makakasie mo heu nge kol e ii'o aani, oto kire ko oopaa mo makaka'ai heu mwaanie kol. Mango urine kire ko ne'ie kol i laona dunge hunie ke aahe. Maholo kol ko aahe, nge mo ola mada'a nge ko ii'o pe'ie kol ngeena kire ko menu-menu, na tohungai kol ko oore mola i kaka'ona. Nge aasanga ko deu urine no'one aaka huni ta'aasie mo tolahai ola aaela mwaanie mau-meuringe ikie, hunie hiiwalaimolinge to'ohuu mola ke oore i laona mau-meuringe ikie.

tohungei ha'apaina'a'omu na kire kei soi ha'amanikulu'a'omu na kire kei lahe'omu oto hiito'o aana maholo a Jisas Kraes kei ooli lo'u mei. ⁸ Nou saie taane uri omu ka'a leesie ike a Kraes, ta'e omu tohungei manata diana mola hunie. Na ma'alana omu ka'a sai leesie ue aana maholo ienini, ta'e omu ko lae pe'i hiiwalaimoli mola aana pe'i ilenimwa'enga paine oto liutaa. Ilenimwa'enga i'omu e lae oto i peine liutaa na e manikulu'e, na hule aana nga mo wala kire ka'a adona ike haata'inilana ilenimwa'enga paine i'omu ngeena. ⁹ Na e lae oto urine, aena aana a God ko lae pe'i ha'a-uurie mauriha'amiu aana omu hiiwalaimoli aana.

¹⁰ Mo propet oto i na'o kire unu tahanga'inie taane uri a God kei tohungei ha'adiana'a'omu pe'ie manata-diananga oto paine. Na suli maholo kire saasaaie mo Uusu-uusu Maa'i, kire haitale waa'ini'ini i laona mo Uusu-uusu Maa'i uri hunie kire ke lio saie tala uri taa nge a God kei ha'a-uuri'omu aana. ¹¹ Li'oa a Kraes e ii'o i lalo aada, na e lae pe'i unu tahanga'inie oto oodire uri a Kraes kei hola'i sapesalu ke'u hiito'o, na oto lo'u i puri, ke si hele aana manikulu'anga ingeie. Ta'e mo propet kire ka'a tohungei saie ike walu ola ngeena kei reu uri taa, na kire dau-deu aahonga ni heitale i sulie uri maholo uri taa ni mei olana kei reu, na hunie a tei. ¹² Oto a God e haata'inie hunie mo propet uri mei wala to'ohuu nge kire ko lae pe'i taroha'inie ngeena, e ka'a mei ola ike mola huni pe'ire maraada, ta'e mei ola oto huni pe'ilemiu aana ni ngeena. Na Li'oa Maa'i nge a God e uusunge'inie mai, e niie oto nanamanga hunie ngaeta mwala si'iri, uri hunie kire ke taroha'inie Tataroha Diana ngeena huni'omu. Na aana walu ola ngeena e tohungei diana na e manikulu'e oto liutaa, nge hule aana mo ensel ta'au i Lengi na ikire no'one kire ko sare sai diana aana Tataroha Diana ngeena.

O Ke Ii'o Maa'i

¹³ Oto i tehula'ana walu ola ngeena, nge omu ke dau aakau eemiu maraamiu huni esuie mo ola diana, na omu ke kineta'inie tolahamiu mwaanie aaelanga. Na omu ke tohungei noruto'o mola aana God, na maa'oohi-susuto'onga i'omu ke ma'uta'a i lengine niinge diana nge a God kei niie huni'omu aana maholo a Jisas Kraes kei ooli lo'u mei. ¹⁴ Hola'ina'o, maholo na omu ka'a sai diana aana ue nga mei ola, omu talei lae ta'ewau oto mola i sulie saemiu. Ta'e omu ke su'uri lae lo'u i sulie mo saehanalinge aaela i'omu ngeena. !Su'uri lo'u! Ta'e aana maholo ienini omu ke tola i sulie oto a God mala mo mwela diana ingeie. ¹⁵ A God nge e soi'omu mei i saana, e maa'i. Oto i'omu, omu ke urine no'one. Omu ke ii'o maa'i oto aana ahutana mauriha'amiu, ¹⁶ aana a God e unue oto uuri, *Omu ke ii'o maa'i, aena aana ineu nou ii'o maai.* *Levitikas 11:45*

¹⁷ Omu ko haa-haara'inie a God uri ingeie oto Aamamiu, na e to'ohuu oto. Ta'e aama-aamasito'o aana uri e ka'a sai rara haahie ike mola nga iini. Aana ingeie ko lei sada mola aana ahutana iinoni i sulie helelada. Aena urinena, maholo omu ko meu-meuri ue mai laona walumalau, nge omu ke ii'o diana oto mai laona walumalau pe'i ha'ama'unge aana taraure'i. ¹⁸ Omu saie ka'u oto uri a God e holi eeliho'i oto aamiu mwaanie mo tolahai ola aaela nge omu too-toole'i mei mwaanie mo weuwemiu oto wau i na'o. Na e ka'a holi eeliho'i ike aamiu aana nga mei ola nge e sai aaela mola mala siliva wa kol. ¹⁹ !Ha'ike! E holi eeliho'i eemiu aana tohungana apune a Kraes, aana a Kraes e mae honotamiu urihana nga kele kalei sipu aana uunu-olanga. Na mala kire ko lio hilisie nga kele kalei sipu e ka'a to'o aana ike nga mei ola ke aaela aana hunie uunu-olanga, nge e urine no'one aana a God e lio hilisie a Kraes. ²⁰ Maholo na a God e ka'a ha'aholaa ue walumalau, e pwani lio hilisie oto a Kraes hunie ke ha'a-uuri'omu urine.

Na aana maholo ienini nge e ka'a tewa oto hunie walumalau kei mango, a Kraes e pwani lae oto mai huni esuie leune huni'omu. ²¹ I tehula'ana Kraes mone omu hiiwalaimoli aana a God. Na aena aana a God e ta'e aaliho'i aana a Kraes mwaanie maenga na e niie manikulu'anga nana, nge omu sai diana aana uri omu sai hiiwalaimoli oto to'ohuu aana a God na noruto'onga i'omu aana haiholota'inge ingeie kei oa to'ohuu taane.

²² Oto i tehula'ana omu tola i sulie mo wala to'ohuu aana Tataroha Diana ngeena, omu da oto mauriha'amiu e rere'a mwaanie ooraha'aa eena, na omu sai manata diana oto hunie mo eesimiu maa'i. Aena urine, omu ke mana-manata diana oto huni'omu heiliu aana ahutana saemiu. ²³ Iau, omu ke tete'urine aena aana omu hute haalu hunie ii'onga haalu. Walana God e si esuie omu ko hute hunie ii'onga haalu ngeena, na mei wala ngeena mei ola nge e ka'a sai mae ike, ta'e e ii'o huu oto di na oto di. ²⁴ Mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Ahutana mwala kire urihana mola hahalisi, na manikuluha'ada e urihana no'one mola tatakana hahalisi. Aana hahalisi e sai mae mola, na tatakana e sai eehuhu mola.* ²⁵ *Ta'e walana a Aalaha e ii'o huu oto.* *Aesaea 40:6-8* Na mei wala ngeena oto Tataroha Diana nge taroha'inilana e lae oto huni'omu.

2

A God E Lio Hilisikie Hunie Kie Ke Ne'ie Mo Inoni Ingeie

¹ Oto aena urinena, mwaanie omu he'i lulu i sulie lo'u mo ne'isaenga aaela huni waelie ngaeta iini. Omu ke su'uri he'i eero lo'u, na omu ke su'uri lupwe'i eeroa mwala, na omu ke su'uri saehanalie mo ola ngaeta iini, wa omu ke lae pe'i ere aaelasie ngaeta mwala. ² Ta'e omu ke urihana mola mo kele wee-wee nge kire si hute na kire saeto'o aana susunge oto hiito'o. Aana i'omu no'one, e malisine omu ke tohungai saeto'o aana ha'a-uusulinge a God mala kele wee-wee e tohungai saeto'o aana ewei susu. Aana ha'a-uusulinge a God e sai pe'i'omu hunie omu ke pai-peine diana aana mo tolaha diana a God i laona mauringe haalu ngeena nge a God e si niie namiu aana e ha'a-uuri'omu. ³ Omu ke lulu i sulie ha'a-uusulinge ingeie urine aana omu lio oodoie oto tolachana a Aalaha, na omu saie oto uri e diana oto liutaa.

⁴ Oto omu ke lae mai saana a Aalaha ikie aana ingeie oto aahu'ine ahutana maurihe. Ingeie e urihana hau diana hunie poo-pootana nume. Mwala tou-tohu nume kire sere'inie hau ngeena, ta'e a God oto e lio hilisie hunie ke ne'ie poo-pootana nume ingeie, na e tohungai lio diana oto i maana. Oto i'omu nge omu ko lae mai i saana Aalaha ikie hunie omu ke to'o aana oto tohungai meurihe mala ingeie, nge omu ke toli'aasi'omu oto ta'ingelu hunie a God. ⁵ Urine i'omu no'one omu ke urihana mo heu hunie nume a God. Na ne'isaenga aana nume a God oto ahutana mo iinoni nge kire ko lulu i sulie aana nanamanga a Li'oa Maa'i, nge soihaada'inge a God otona. I'omu aana soihaada'inge a God, omu meni ne'ie oto mwala maa'i nge kire sai lae oodo ta'au i na'ona a God huni uunu-uunu ola i saana. Iau, omu meni ne'i pris oto, na aana pe'inge a Jisas Kraes mone, mo ola diana omu ko esui'i nana kire ne'ie mo uuraa'inge nge a God ko ilenimwa'e haahi'i ngeena. ⁶ Ahutana walu ola ngeena kire mani to'ohuu oto, aena aana i laona mo Uusu-uusu Maa'i, a God e unue uuri, *!Lio ka'u! Nou lio hilisie oto tohungana ho heu, na no ko ha'a-uuresie oto i Jerusalem mala poo-pootana nume. Na ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli aana, e sa'a noru dile ike aana.* *Aesaea 28:16* ⁷ Na huni'omu

mo iini omu hiiwalaimoli, hau ngeena tohungai ola diana oto liutaa, aena aana a Jisas oto ni ngeena. Ta'e e ka'a ne'ie ike nga mei ola diana i maana

mwala nge kire ka'a hiiwalaimoli aana. Na mo Uusu-uusu Maa'i e ere lo'u i sulie hau ngeena aana e unue no'one uuri, *Hau nge mwala tou-tohu nume kire leledie ka'u, e si lae mai ne'ie na'ohai heu oto aana poo-pootana nume. Sam 118:22* ⁸ Na aana ngaeta leu lo'u, mo Uusu-uusu Maa'i e ere lo'u i sulie uuri, *Hau ngeena oto ola huni ha'atataroa mwala, na kire sai domu aela i tehula'ana.* *Aesaea 8:14* Kire ko domu aela urine, aena aana kire ka'a tola ike i sulie walana God. Na mwala hai-heitohe urine kire kei domu aela oto urine, aana ta'a-ta'a tala mola hunie ha'amangolada.

⁹ Ta'e i'omu oto, a God e lio hilisi'omu nana. I'omu oto mo pris a Inemaui, na i'omu oto mwala maa'i ingeie. I'omu oto mo tohungei iinoni a God maraana, nge e lio hilisi'omu huni taroha'inie tolahai esunge diana ingeie. Aana a God oto e soi'omu mei mwaanie rodohono na omu lai sili i laona raa-raa ingeie e manikulu'e. ¹⁰ Oto wau i na'o, i'omu nga mwala a God ha'ike na omu ka'a manata'inie ike aamasinge a God. Ta'e aana maholo ienini, omu ne'ie tohungei iinoni a God oto to'ohuu, na a God ko tohungei aama-aamasi'omu na ko sae-sae diana oto liutaa haahi'omu.

Kie Ne'ie Oto Mo Koni-konihe A God

¹¹ Maeni iinoni maa'i, i'omu nga mo iinoni ni welumalau ha'ike na omu ii'o mola mai mala mo awataa, na tohungei henue i'omu oto ta'au i Lengi. Aena urine no ko unue oto huni'omu uri omu ke su'uri lae lo'u i sulie mo saehanalinge aela i'omu. Aana mo ne'isaenga aela ngeena kire sai oho honosie mauriha'amiu. ¹² Oto omu ke lio-lio talamiu i matolana mo iinoni ni welumalau aana kire ko sare ha'a-ha'apeli'omu haahie mo ola hunge. Ta'e omu ke ii'o oodota'i mola tarau hunie kire ke leesie tolahamiu e oodota'i. Omu ke tete'urine hunie maholo aasanga kei hite aada, ikire no'one kire ke si hiiwalaimoli, na kire ke soi ha'amanikulu'aa a God haahi'omu.

¹³ Oto lo'u, i tehula'ana omu hiiwalaimoli mone oto aana Aalaha, omu ke tola i sulie oto mo ha'atolanga aana mo lehu omu ii'o aani ngeena. Omu ke tola i sulie oto inemaui peine ni Rom nge e paine liutaa haahie aalahanga kie ii'o aana. ¹⁴ Na omu ke tola i sulie oto no'one mo na'ohai mwane nge inemaui peine ngeena e lio hilisire hunie kire ke lio i sulie ngaeta mo po'o ni henue. Aana asunge ikire oto hunie kire ke ha'aloie mwala nge kire ko waelie mo ha'atolanga, na kire ke lahea mwala nge helelada e tohungei diana. ¹⁵ Aana a God e saeto'o aana omu ke asuie mo ola e diana na e oodota'i, aana urine omu sai uure honosie mo erenga hero-hero'a mwala ko talei unu'i mola aena aana kire ka'a saie nga mei ola diana. ¹⁶ A God e luhesi'omu oto mwaanie ha'aletehinge haahie mo ooraha'aa i'omu, ta'e mwaanie omu lo'onga'inie uri omu ko ii'o luheta'i urine, nge omu sai deu ta'ewau mola mala saemiun huni lae i sulie tata'alanga. !Ha'ike! Ta'e aana omu ii'o luheta'i mwaanie nanamanga aana ooraha'aa, nge omu ke ii'o oto mala mo tohungei koni-konihe a God. ¹⁷ Na omu ke ha'ama'u aana ta'ena nga iinoni, na oto liutaa omu ke mana-manata diana hunie mo eesimiu maa'i. Iau, mala nou unue ka'u, omu ke ha'ama'u aana inemaui peine ni Rom, ta'e omu ke ha'ama'u aana a God oto liutaa.

Kie Ke Heimaanie Tolahana Kraes Maholo E Sapesalu

¹⁸ I'omu mo koni-konihe, omu ke tola i sulie mo poro paine i'omu pe'i ha'ama'unge aada oto to'ohuu. Mwaanie omu ha'a-ha'ama'u mola aana mo poro paine nge kire diana huni'omu, ta'e omu ke ha'ama'u no'one aana mo iini nge kire aela huni'omu na kire ko deu rarahi'omu. ¹⁹ Mala uri kire ko ha'alo'i'omu mola mwaakule na omu ka'a dau aelasie nga mei ola, ta'e omu ko ii'o rako mola aena aana omu ko lo'onga'inie a God, nge a

God kei ha'adiana'a'omu taane haahie. ²⁰ Ta'e mala uri ha'aloilemiu ko lae haahie nga mo ola omu deu aelasi'i to'ohuu, nge ma'alana omu ke ii'o rako uri taa, ta'e omu ke su'uri lo'onga'inie uri nga ha'adiana'anga kei lae huni'omu. Ta'e mala uri omu ko ii'o rako maholo omu ko sapesalu haahie nga mo ola diana omu esui'i, nge a God kei ha'adiana'a'omu haahie leune. ²¹ Iau, omu ke tete'urine aana a God e soi'omu oto huni esunge urine, na hule aana a Kraes e lae pe'i sapesalu oto liutaa i tehula'amiu urine no'one. Oto e haata'inie uuri-uurite ngeena huni'omu ni uuri i sulie. ²² Nga taa mo Uusu-uusu Maa'i e unue i sulie a Kraes e to'ohuu, aana e te'uri, *E ka'a asuie ike nga mei ola aaela, na nga mei wala ni eeronga e ka'a maau ike mwaanie ngidune.* *Aesaea 53:9* ²³ Na maholo mwala kire ere aelaside, e ka'a ere aaela ike oolisire. Maholo kire tohungei ha'asapesalu'aa e ka'a ha'ama'usire ike, ta'e e noruto'o mola aana God, iini e sai leie mo iinoni aana tala e oodo. ²⁴ Oto maholo a Kraes e lae huni mae i lengine po'u-po'u e toolea no'one oto mo ooraha'aanga ike i sapena. Ha'aloilana e lae haahie mo ooraha'aanga ike urine hunie kie ke mae mwaanie ooraha'aa, ta'e kie ke mauri lo'u huni ii'o oodota'i tara'asi. Na i tehula'ana mo malaka i sapena ngeena, nge ha'a-uurilaka e si lae. ²⁵ Hola'ina'o omu urihana mo sipu e takalo ka'u, ta'e maholo ie omu eeliho'i lo'u mei huni lulu i sulie a Kakalihe nge e sai lio i sulie mauriha'amiu.

3

Poru Na Hu'e Ke Tohungei Ne'isae Paine Aadarue Hai Liu

¹ Na i'omu mo hu'e no'one, omu ke tola i sulie mo poro i'omu. Urine, ma'alana poro i'oe e ka'a hiiwalaimoli ike aana God, ta'e ohe tolahamu kei ha'a-aali'ue mai takoie hiiwalaimolinge. E ka'a ilisie ike uri o ke haro unue lo'u nga mei ola hunie, ta'e poro i'oe kei hiiwalaimoli mola ² aana kei leesie tolahai iinoni diana i'oe na uri o ko tohungei ha'ama'u aana a God. ³⁻⁴ Oto o ke ari'apasie hunie uri tolahamu ke tohungei lio diana, na mwaanie o totolahi'e uri hunie sapemu ke lio diana aani hirosilana iihune pwaumu, wa aani ho'osilana mo leunihe aani ola wana-wana mala kol, wa aani ho'osilana mola mo tohungei to'oni diana. Ta'e oto liutaa o ke ari'apasie nga taa e ii'o i laona manatamu ke lio diana. Mo tolahai ola mala ha'amwai-mwei'anga na manekonga kire lio diana oto tarau, na mei meuringe urine oto ni e tohungei lio diana i maana God. ⁵ Oto wau i na'o, mo hu'e maa'i nge kire noruto'o aana God, kire ha'alaunire urine aani tola i sulilana mo poro ikire. Na urine nge kire tohungei lio diana oto liutaa. ⁶ A Sera oto waite ngaeta iini ko haata'inie tala diana hunikie, aana e tola i sulie a Ebrahim poro ingeie, na hule aana e haara'inie aana aalaha ingeie. Oto mala uri i'omu mo hu'e, omu kei lae pe'i esu diana urine na uri omu ka'a ma'u-me'u ike, nge omu ko uusulie a Sera oto to'ohuu na a God ko ilenimwa'e haahi'omu mala e ilenimwa'e ka'u haahie a Sera.

⁷ Oto lo'u, i'omu mo poro, omu ke ii'o pe'ie mo hu'e i'omu pe'i ha'ama'unge aada, na omu ke aamasito'o aana uri kire ka'a a'aila'a ike mala i'omu mo mwane. Omu ke ha'ama'u aada i sulie a God e haiholota'inie no'one hunire uri kire kei hele tararuru aana niinge ni meurihe ingeie pe'i'omu. Oto e lae oto i diana liutaa uri hunie omu ke lio i suli diana aada, mwaanie nga mei ola e liu honosie mo aarenga'inge i'omu.

Kie Ke Lae Pe'i Esuie Mo Ola Diana Ma'alana Kie Ke Sapesalu Haahi'i

⁸ Leu ooreta no ko unue mola uri omu ke mani to'o aana mola ta'ta'a mei sae, na omu ke aama-aamasi'omu heiliu. Omu ke mana-manata diana huni'omu heiliu mala mo mwaasine. Omu ke sae-saediana huni'omu

heiliu, na omu ke ha'amwai-mwei'a'omu maraamiu. ⁹ Maholo nga iini ko deu hu'isi'omu aana nga mei ola aaela, omu ke su'uri oolisia lo'u hunie. Na maholo nga iini ko ere aelasia'omu, omu ke su'uri he'i ere aelasie lo'u. ! Ha'ike! Ta'e omu ke ha'adiana'ara mola, aana a God e soi'omu mei i saana hunie omu ke dau urine, na hunie omu ke helesie ha'adiana'anga ingeie haahie. ¹⁰ Oto mala mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, *Nga iini ko heri hunie mauringe diana na uri hunie ke ii'o ni ilenimwa'enga mola i suli dinge, nge ke kineta'inie meana mwaanie erenga aaela, na ke su'uri unu-unue nga mei wala ni eeronga.* ¹¹ *Ke toli'aasie oto mo tolahai ola aaela ingeie, na ke lulu i sulie oto mola mo tolahai ola diana, na ke ari'apasie uri ke ii'o ni henuelama pe'ie ahutana mwala.* ¹² *Aena aana a Aalaha e sai lio ahue mola mwala e oodota'i, na e sai rongo hunie mo aarenga'inge ikire. Ta'e a Aalaha e aatopuri mola aana mwala nge ko lae pe'i esuie tata'alanga.* *Sam 34:12-16*

¹³ ?Oto mala uri omu kei lae pe'i esuie mo ola diana, a tei kei waeli'omu? ¹⁴ Ta'e ma'alana uri omu ko sapesalu i tehula'ana oodota'inge, omu ke ile-ilenimwa'e mola aana a God kei haro ha'adiana'a'omu taane. Oto omu ke su'uri tolahi'e i sulie mei sapesalunge, na omu ke su'uri me'ute'inie nga iini. ¹⁵ Ta'e omu ke ne'isae ha'ama'u mola aana Kraes mala Aalaha i'omu. Na omu ke ii'o aakau mola taraure'i huni aalamie mwala nge kire ko dodolosi eemiu i sulie hiiwalaimolinge i'omu aana a Kraes, na mei diananga uri taa omu ko maa'oohi susuto'o huni toolea mwaanie. ¹⁶ Ta'e omu ke aalamire aani sae maneko pe'i ha'ama'unge aada. Omu ke ii'o oodota'i taraure'i hunie manatamiu ke taha mola. Urine mo iinoni nge kire ko ere-ere aelasia'omu kire kei masa i sulie nga taa kire ko unu-unue ngeena, aena aana ahutana mwala kei leesie mo ola diana omu ko esui'i aana omu ko lulu i sulie a Kraes. ¹⁷ Mala uri omu ko sapesalu i tehula'ana omu ko tola i sulie a God, nge e diana mola. Leune e diana liutaa aana omu ko sapesalu aena aana omu ko esuie mo ola aaela. ¹⁸ Aamasito'o ka'u aana uri a Kraes e sapesalu na hule aana e mae. Ingeie, e ka'a mae ike i tehula'ana nga mei ola aaela e asuie, aana ingeie iini oodota'i a God, ta'e e mae mola honotaka mo iinoni kie ka'a oodota'i. E mae hauta'ai hunie ke toolekie aaliho'i lo'u mei i saana God, ta'e Li'oa Maa'i a God e ta'e aaliho'i lo'u aana hunie maurihe huu, na e sa'a roro'a ni mae lo'u. ¹⁹⁻²⁰ Iau, e mauri eeliho'i lo'u, na ko lae-lae ue pe'ie ta'a-ta'a mei esunge ingeie mala waite maholo e lae aana nanamanga a Li'oa huni laeliwala hunie mo iini aana pongine a Noa maholo e asuie haka. Ma'alana mwala aana maholona kire tohungai aaela oto liutaa, ta'e a God e talei maa-maa'oohie mola kire ke aali'u mei takoie. Ta'e kire hai-heitohe mola na si'iri mauriha'ada e ii'o oto mola i nume ni ho'o. Maholo lue-lue paine e tola, e walu aata iini aada mola kire ta'e i laona haka hunie ha'a-uurilada ke lae mwaanie kire inu.† ²¹ Na ha'a-uurilada ngeena, nga tolimaa aana ha'a-uurilaka nge ko lae mai hunikie aana loto-maa'inge. Loto-maa'inge nge ko ha'a-uurikie ngeena e ka'a ne'ie ike mei ola mola aana wai ko hoda aasie mo mada mwaanie sapeka, ta'e kie ko loto maa'i oto to'ohuu maholo kie haiholota'inie hunie a God aani sae manola uri kie kei lulu i sulie oto aani noruto'onga aana. Na loto-maa'inge urine e to'o aana nanamanga huni ha'a-uurikie aena aana

† **3:19-20** 3:19-20 Erenga ni Krik e ka'a matapwa ike i leu, na ohe mo tatala ienini kire to'o aana ne'isaenga uuri. "Aana nanamanga a Li'oa ngeena a Kraes e lai taroha'i hunie mo li'oa nge si'iri kire ii'o i nume ni ho'o uri e tohungai a'aila'asire mango oto. Mo li'oa ngeena kire ka'a sare tola i sulie ike a God oto i na'o aana pongine a Noa, maholo e asuie haka. Ma'alana mwala aana maholona kire tohungai aaela oto liutaa, ta'e a God e maa'oohie mola kire ke aali'u ke'u takoie. Ta'e kire hai-heitohe mola na maholo lue-lue paine e lae mai, e walu aata iini aada mola kire ta'e i laona haka hunie ha'a-uurilada ke lae mwaanie kire mae."

a Jisas Kraes e ta'ela'i eeliho'i mwaanie maenga. ²² A Jisas e tahela'i oto i Lengi, na e ii'o oto i pwalo-pwalona God aana leu e nanama oto liutaa. Na aana a Jisas e to'o aana ii'o-ii'oha oto paine ngeena, nge ko aalaha oto haahie mo ensel na mo aakalo na mo inemauro na mo aalaha, na haahie ta'ena nga ola e nanama lo'u.

4

Mau-meuringe Ikie Ke Aaopa Mwaanie Mau-meuringe Mo Pu'o

¹ Maholo a Kraes e ii'o ue mai laona walumalau, e sapesalu oto liutaa i tehula'amiu. Oto aena ngeena, i'omu no'one omu ke ha'a-a'aila'aa ne'isaenga i'omu na omu ke ii'o aakau mola tarau huni sapesalu no'one mala ingeie. Aena aana nga iini ko sapesalu aana sapena i tehula'ana a Kraes ko haata'inie uri e aali'u oto to'ohuu mwaanie ooraha'aa. ² Oto maholo omu ii'o ue mai i laona walumalau ie, omu ke su'uri lulu i sulie walu ola aela mola mala saemiu. !Su'uri! Omu ke lulu i sulie mola nga taa a God e saeto'o aana. ³ Hola'ina'o, omu tohungei lae tewa aani lulu i sulilana tolahana mo pu'o aana omu mai-mesi ka'u pe'ie ta'ena nga iini, na omu heri-heri hunie ka'u mola aelanga. Omu mehiri ka'u tarau aani inu wei ni pweunge, na omu eu'esuie ka'u mo houlaa paine huni inu-inu ni pweu na huni deu aela mola aani. Na omu lae no'one pe'ie tolahai ola e lio mama'ela'a ngeena aana omu palo-paloo ka'u mo god eero-eero. ⁴ Ta'e maholo ienini mo malahumiu oto i na'o kire ko tohungei pangata'ini'omu aana omu ka'a sare lae lo'u pe'ire huni deu i sulie mo tolahai ola aela ngeena. Oto kire ko ere tataa'ini'omu oto. ⁵ Ta'e mwaanie omu rongo hunire, aana a God kei haro leire taane haahie leune. Aana a God kei leire taane ahutana mwala, mo iini e mauri ue na mo iini e mae oto. ⁶ Aena leune ka'u laeliwalanga aana Tataroha Diana e haro lae hunie mwala oto waite nge kire ai'aa oto mwaanikolu si'iri. Aana maholo kire mau-meuri ue, leilada e lae oto, na sapeda e mae oto. Ta'e ma'alana kire mae oto aana sape, kire to'o aana oto maurihe huu pe'ie a God ta'au i Lengi.

⁷ Maholo ie ko kara'inie oto ha'amangolana ahutana walu ola. Oto omu ke lo'o-lo'onga'i diana na omu ke kineta'inie tolahamiu mwaanie nga mei ola e waelie aarenga'inge i'omu. ⁸ Mei na'ohai ola e malisine omu ke asuie oto uri omu ke mana-manata diana to'ohuu huni'omu heiliu, sulie tolahai ola urine nge e sai da omu ke sae'aasie mo roro'anga i'omu heiliu no'one huni'omu. ⁹ Na mala uri nga iini e hiiwalaimoli ko saeto'o aana nga mei ngeulaa wa nga leu ni ii'o, nge omu ke tolakonie aana mo nume i'omu pe'i ilenimwa'enga. ¹⁰ Iau, omu ke pe'i'omu heiliu, aana a God e niie oto hunie ta'ena nga iini eemiu mei nanamanga huni deu esunge nana. Oto ta'ena nga iini eemiu ke asu diana aana taungei nanamanga a God e niie oto nana, hunie mo niinge hai aaopa'i nge a God e nii'i nana soihaada'inge ke mani eehu diana. ¹¹ Ta'ena nga iini eemiu nge a God e niie oto nanamanga nana huni laeliwala, nge ke laeliwala oto mola i sulie mo wala nge a God e nii'i mei hunie. Na ta'ena nga iini eemiu nge a God e niie nanamanga huni pe'ie mwala, nge ke pe'ie mwala oto to'ohuu aana nanamanga nge a God e niie hunie. Oto i tehula'ana mo esunge diana urine, mwala e sai paalahea God aana satana Jisas Kraes. Na ingeie oto e to'o aana ahutana manikulu'anga na sakanga oto di, oto di. Iau, ke urine oto.

Kie Kei Sapesalu Mala A Kraes

¹² Maeni iinoni maa'i ineu, maholo ienini omu ko tohungei sapesalu oto hiito'o aana mo ola ko lae pe'i hite aamiu. Mwaanie omu pangata'inie walu

ola urine na omu lo'onga'inie uri walu ola ngeena ke su'uri hite aamiu. ! Ha'ike! ¹³ E diana uri hunie omu ke ile-ilenimwa'e mola, aana omu ko sapesalu oto no'one mala a Kraes e sapesalu ke'u. Aena leune omu ke ilenimwa'e no'one aana maholo a Kraes kei lae mai pe'ie manikuluha'ana God. ¹⁴ Oto mala uri mwala ko ha'asapesalu'a'omu i tehula'ana omu ko lulu i sulie a Kraes, omu ke ile-ilenimwa'e mola haahie. Omu ke ilenimwa'e mola aena aana mei tolahai sapesalunge i tehula'ana a Kraes nge ko haata'inie uri Li'oa Maa'i a God e ii'o oto aamiu to'ohuu na kei haro niie manikulu'anga huni'omu. ¹⁵ Ta'e nga iini ke su'uri lo'onga'i uri a God ke ha'adiana'aa aana ko sapesalu haahie mei ola aaela e asuie. Oto omu ke kineta'inie tolahamiu mwaanie ta'ena nga aaelanga mala horonga wa pelinge wa laenga hailiu i saana mwala huni waelie mo esunge ikire, wa ta'ena nga ola nge ko deu hu'isie mo ha'atolanga. ¹⁶ Ta'e mala uri nga iini ko sapesalu i tehula'ana ko lulu i sulie a Kraes, nge ke su'uri masa haahie leune, ta'e ke paalahea mola a God aena aana mwala kire lio saie oto uri ingeie ngaeta iini a Kraes. ¹⁷ Maholo e hule oto hunie leinge a God kei aehota, na kei aehota oto pe'ie mwala aana uluhe ni iinoni ingeie.† Na aana leinge ngeena ko aehota pe'ikie mwala ingeie, nge kie saie oto uri leinge a God kei aaela oto liutaa hunie mo iini nge kire ka'a hiiwalaimoli ike aana Tataroha Diana. ¹⁸ Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uuri, ?*Mala uri ha'a-uurilana kira oodota'i e ka'a mwada'u ike, nge kei uri taa hunie kira ooraha'aa nge kire ka'a manata'inie ike a God?* *Proverbs 11:31*

¹⁹ Oto maholo omu ko sapesalu aena aana oala'inge a God mone e lae oto urine, nge omu ko sapesalu i sulie oala'inge ingeie, na omu ke su'uri aakohe mwaanie asunge diana, ta'e omu ke toli'aasie mauriha'amiu i nimana God. Ingeie oto e ha'ahola'omu, na e sa'a pulongosie ike mo heiholota'inge ingeie huni lio i suliu'omu.

5

Kie Ke Su'uri Tooha'inihie, Ta'e Kie Ke Noruto'o Mola Aana Nanamanga A God

¹ Oto no ko sare unue ngaeta mei wala ni ha'ananaunge huni'omu mo na'ohai mwane aana soihaada'inge. Ineu ngaeta na'ohai mwane aana soihaada'inge no'one mala i'omu, na hule aana nou sai ere ha'awalaimoli'aa uri Tataroha Diana i sulie a Kraes e to'ohuu aana ineu maraaku nou leesie ka'u sapesalunge a Kraes. Na nou saie uri ineu no'one ne kei to'o aana manikulu'anga a God aana maholo a Kraes kei ooli lo'u mei. ² Oto no ko sare ha'anana'omu uri omu ke lio i sulie diana aana mo iinoni nge a God e ne'ire i laona nimemiu huni lio i sulie diana aada mala kakali sipu ko lio i sulie amaa ni sipu ingeie. Oto omu ke lio i sulie diana aana soihaada'inge a God oto aani mwa'e-mwa'enga mala e saeto'o aana omu ke asuie. E ka'a diana ike uri omu ke asu mola mala omu ko esu uei waaite. !Ha'ike! Omu ke asu oto aena aana omu tohungei mwa'e-mwa'e to'ohuu huni pe'ire. ³ Na mwaanie omu ha'apaina'a'omu maraamiu mala mo aalaha. Urine e ka'a koho ike, ta'e e diana oto liutaa uri omu ke haata'inie nga tala diana hunire aana ii'onga diana i'omu, hunie kire ke sai lae i suliu'omu mala mo sipu e sai lae i sulie kakali sipu nge ko lio i sulire. ⁴ Na maholo nge Na'ohai Kakalihe haahie mo sipu kei ooli mei, nge ingeie ke si niie waaite e tohungei

† **4:17** 4:17 Leinge ikie mo kalena God ngeena ko ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge ikie, na a God e uusunge'inie sapesalunge urine hunie ke ha'arere'aa soihaada'inge ingeie. Leesie Palonga 5:1-11, na Hibru 12:5-11, na 1 Korinit 11:31-32. Ta'e leinge nge kei hite aana mo iini kire ka'a manata'inie ike a God kei tohungei aaela oto lo'u liutaa. Leesie 2 Tesalonaeka 1:8-9, na Haata'inge 20:15.

menikulu'e huni'omu, na mei waaite ngeena e sa'a mango ike lo'u aana nga maholo.

⁵ Oto lo'u huni'omu mo saanau, omu ke totola i sulie mo rato. Na oto ahutemiu, omu ke mani ha'amwai-mwei'a'omu na omu ke pe'i-pe'i'omu heiliu. Aana mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri, *A God e ka'a saeto'o aana ike iini ko too-tooha'inie maraana, ta'e ko haa-haata'inie manata-diananga ingeie hunie mo iini ko ha'amwai-mwei'ara.* *Proverbs 3:34*

⁶ Oto omu ke ha'amwai-mwei'a'omu na omu ke ii'o i mamalutana God Hahu'ana Nanama, na ingeie kei haro ha'apaina'a'omu taane aana tohungana maholo hunie. ⁷ Oto omu ke ne'ie ahutana mo tolahi'anga i'omu i laona nimana, aena aana ingeie oto ko lio i suli diana aamiu.

⁸ Ta'e maelonga paine i'omu ngeena, a Pwelu Eero-eero, ko talei lae kalikeli'omu oto mola tarau huni waeli'omu. Ingeie ngeena domana oto nga laeon ko lae pe'i tea paine aana ko lio hunie nga iini huni oonomie. Oto omu ke lio-lio diana talamiu, na omu ke kineta'inie tolahamiu mwaanie aaelanga. ⁹ Omu ke ha'a-a'aila'aa hiiwalaimolinge i'omu na omu ke uure ma'uta'a honosie mo malaahonga aana aaelanga na ahutana mo esunge aaela a Satan. Aana omu saie uri ta'a-ta'a taungei aasanga nge ko hite aamiu ngeena ko lae no'one hunie ahutana mo iinoni nge kire hiiwalaimoli aana ta'e-ta'ena nga leu kire ii'o aana i laona walumalau. ¹⁰ Maholo ienini, omu ko sapesalu mola hunie kele maholo o'oru'e, ta'e a God e manata diana huni'omu oto liutaa. Ingeie ni oto e soi'omu huni lado pe'ie a Kraes na huni ii'o pe'ie aana manikuluha'ana nge e sa'a mango ike lo'u aana ta'ena nga maholo. Oto a God maraana kei ha'asusue taane hiiwalaimolinge i'omu na kei niie nanamanga huni'omu hunie omu ke uure ma'uta'a tarau mala iini e ne'i rato oto aana oodo-oodonga. ¹¹ Kie ke paalahea God haahie nanamanga ingeie e sa'a mango lo'u. Iau, ke urine oto.

Mei Wala Ni Saediananga

Ooreta A Pita

¹² Ngaeta aasikaelu aana hiiwalaimolinge nge nou sai noruto'o aana liutaa, nge a Saelas, na ingeie ni oto e pe'ieu huni uusue kele uusu-uusu o'oru'e ie huni'omu. Uusu-uusu ie nou uusue mola huni ha'ananau'omu na huni ere ha'asusu'omu uri hahu'ana manata-diananga a God huni'omu ke ii'o oto tarau pe'i'omu ma'alana nga taa ke rau-reu lo'u eemi. Oto omu ke ii'o susu oto aana.

¹³ Mo iini a God e lio hilisire hunie soihaada'inge mai i Rom† kire ko niie no'one saediananga ikire wau huni'omu. Na a Mak iini domana oto nga kaleku, ko niie no'one wau saediananga ingeie huni'omu. ¹⁴ Oto saeku hunie omu ke mani hele ki'i heiliu† mala mo he'imalahune maa'i.

No ko aarenga'i talamiu mo iinoni a Kraes uri hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'ie ahutemiu mango.

† **5:13** 5:13 Erenga ni Krik e unue uuri, "iini lio-hilisilana e lae i Babilon." Ta'e mo wala ngeena ngaeta tala kire sai ere mumuni aana mwaanie mo maelonga aana soihaada'inge. Kira hiiwalaimoli aana maholona kire rongo saie taane uri a Pita ko ere mumuni i sulie huilume paine i Rom. † **5:14** 5:14 Erenga ni Krik e unue uri kire kei "nono pe'ire hailiu" oto mala tolahada, ta'e aana mo henue hunge si'iri tolaha ni hele-ki'inge e oolisie oto tolaha ni nononga ngeena. Ma'alana e urine, ta'e tolaha ni nononga ngeena e ii'o ue hule si'iri aana ngaeta mo henue kara'inie i Israel.

Ruana Nga Uusu-uusu A Pita

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Pita Hurula'aa ni e uusue uusu-uusu ienini. A Pita e asu mala eetana nga na'ohai mwane aana soihaada'inge, na i tehula'ana a Pita aana dinge Pentekos, nge a God e ha'a-uuresie soihaada'inge e si a'aila'a i matolana mo Jiu. Lo'u mei puri, maholo a Pita e taroha'inie a Jisas hunie nga ramo ni Rom nge satana a Konilias, nge a God e si tahanan maa talana mo Aapoloa Aaopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike, hunie uri ikire no'one kire ke ii'o i laona soihaada'inge.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Pita e uusue lo'u ruana nga uusu-uusu ingeie ienini hunie ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli aana Jisas (leesie 2 Pita 1:1), na e uusu-uusu no'one hunie kira hiiwalaimoli nge e hola'i uusu-uusu hunire aana eetana nga uusu-uusu ingeie (leesie 2 Pita 3:1). Ikire oto mo iini kire ii'o wau aana ngaeta mo po'o ni henue i laona aalahanga ni Rom. Si'iri, ahutana mo po'o ni henue ngeena kire mani ii'o oto i laona aalahanga ni Taki.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Eetana nga uusu-uusu a Pita e ere hiito'o i sulie mo aasanga kire uure mwaanie mo pu'o po'oi sinaha aana soihaada'inge, aana kire ko teunge'inie kira hiiwalaimoli. Oto aana ruana nga uusu-uusu ienini, a Pita ko ere hiito'o i sulie mo aasanga kire rau i laona soihaada'inge aena aana mo ha'a-uusuli eero-eero ko ha'atakaloa mwala. A Pita e uusue eetana nga uusu-uusu ingeie aana mo helisi ooreta ingeie i na'ona mo Rom kire horo maesie, ola mala e oono aawalai helisi mwana lime i purine hutelana a Jisas (65 A.D.) Ohe ruana nga uusu-uusu ienini e uusue mola aana halisi ooreta ingeie aana mo waro-warō i na'ona e mae. Ta'e e aasa huni sai kohie tohungana maholo e uusue.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Pita e uusue uusu-uusu ienini hunie kira hiiwalaimoli ke uure a'aila'a honosie asunge mo ha'a-uusuli eero-eero. Ngaeta mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena ko lae pe'ie mei wala uri a Jisas e sa'a ooli ike lo'u mei. Ta'e a Pita e unue hunie kira hiiwalaimoli uri kire ke hele ma'uta'a mola aana mo wala to'ohuu kire rongo'i oto mai mwaanie mo hurula'aa nge kire manata'inie a Jisas. A Pita e unue uri a Jisas e sa'a ooli ue mai lau-leu aena aana a God e ka'a saeto'o aana ike nga ta'a-ta'a iinoni ke ai'aa. A Jisas kei ooli taane mai, ta'e a God ko niie ue nga kele maholo hunie mo iinoni ke mani oonisaē mwaanie mo ooraha'aa ikire na kire ke mani eeli'u mei takoie.

Hungelana mo ha'ananaunge i laona uusu-uusu ienini e kara'i rongo mala mo ha'ananaunge i laona uusu-uusu a Jiud, na ohe a Pita e hola'i saaie uusu-uusu a Jiud na ko sapeie lo'u mo ne'isaenga ingeie huni uure honosie lo'u ha'a-uusulinge eero-eero nge ko si aehota aana maholona.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

sai-olanga, aamasito'onga, ha'a-uusulinge eero-eero, leinge, dinge ooreta

?Nga taa ni mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

2 Pita 1:5-8, 2 Pita 1:21, 2 Pita 3:9

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

- Mei wala ni saediananga (1:1-2)
 God e lio hilisikie huni ii'o diana nana. (1:3-21)
 Tolahana mo ha'a-uusuli eero-eero e tohungēi aaela, na kire ko
 ha'atakaloa mwala oto hunge. (2:1-22)
 A Kraes kei haro ooli taane mai to'ohuu. (3:1-18)

Mei Wala Ni Saediananga

¹ Saediananga mwaanieu a Saemon Pita, koni-konihe na hurula'aa a Jisas Kraes, huni'omu mo iini nge omu hiiwalaimoli no'one aana a Jisas Kraes mala i'emeelu. Ingeie oto a God na a Ha'a-uuritaka, na aena aana e tohungēi oodota'i na ko sare dau diana mola hunie ahutaka, nge hiiwalaimolinge e niie mai huni'omu ngeena e sada mola pe'ie hiiwalaimolinge i'emeelu mo hurula'aa.

² No ko eitanaie a God uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu maholo omu ko pei-peine i lalo aana sai-olanga a God na Aalaha ikie a Jisas.

Kie Helesie Oto Walu Ola

E Adona Ii'onga Oodota'i

³ A God e niie ta'e-ta'ena nga ola e ado hunikie hunie kie ke malisine ii'onga oodota'i oto mala e saeto'o aana. Nanamanga a God e da ahutana walu ola ngeena hunikie aana e soikie mai i saana hunie kie ke tohungēi sai diana aana, na hunie kie ke to'o aana no'one manikuluha'ana na mauringe diana ingeie. ⁴ Oto aena urine, e niie oto mo tohungēi niinge paine e lae oto i diana nge e haiholota'ini'i hunikie. Na aena aana mo olana mone, kie ko si to'o aana nanamanga huni tehisie ta'ena nga tolahai ola aaela aana walumalau, na kie sai lado oto pe'ie a God hunie kie ke to'o aana maurihe diana pe'ie.

⁵ Oto i tehula'ana walu ola a God e asui'i huni'omu ngeena, i'omu no'one omu ke ari'apasie omu ke hele diana aana ahutana mo ola ienini. Omu ke hele ma'uta'a oto aana hiiwalaimolinge i'omu, na omu ke sapeie lo'u ii'onga oodota'i, na omu ke sapeie lo'u saenanaunge diana, ⁶ na omu ke sapeie lo'u kineta'inge aana tolahamui, na omu ke sapeie lo'u mei tolahai esunge tara'asi aani hiiwalaimolinge, na omu ke sapeie lo'u ii'onga maa'i, ⁷ na omu ke sapeie lo'u manata-diananga hunie mo eesimiu aana hiiwalaimolinge, na omu ke he'i sapeie lo'u no'one manata-diananga hunie ahutana mo iinoni. ⁸ Mala uri mo tolahai ola diana urine ke pai-peine i lalo aana mau-meuringe i'omu, nge omu ke si lae diana eena. Na omu sai eehu eeni hue-huei ola diana i lalo aana mau-meuringe i'omu aana omu manata'inie oto a Jisas Kraes Aalaha ikie. ⁹ Ta'e mala uri nga iini nge e ka'a to'o aana ike mo tolahai ola ngeena i lalo aana mau-meuringe ingeie, iinoni ngeena e urihana mola iinoni e ka'a sai lio kahi ike, wa maana e ulu to'ohuu. E pulongosie oto uri a God ni e hoda rere'a aana mwaanie mo ooraha'aanga ingeie i na'o.

¹⁰ Oto e lae otoi diana, maeni eesiku maa'i, uri hunie omu ke asu a'aila'a lo'u hunie omu ke haata'inie uri a God e tohungēi lio hilisi'omu oto nana maraana. Omu ke haata'inie uri e soi'omu mei i saana to'ohuu aana mo tolahai ola diana aana mau-meuringe i'omu. Na mala uri omu kei esu urine, omu sa'a he'i lae takalo lo'u mwaanie tala oodo, wa omu ke tataro

aana laenga i sulie. ¹¹ Oto a God ke si tohungēi tola koni'omu oto ta'au i Lengi aana walumalau haalu nge e sa'a mango lo'u. Walumalau ngeena, a Jisas Kraes Aalaha ikie na a Ha'a-uuritaka, nge e aalaha haahie.

¹² Nou saie uri omu saenanau taane oto aana walu ola ngeena, na omu ko uure ma'uta'a no'one pe'ie mo wala to'ohuu nge ha'a-uusulilemiu e lae aani. Ta'e ma'alana ke urine, ne kei lae pe'i ha'a-ha'a-aamasito'o'omu lo'u eeni suli maholo. ¹³ Aana no ko lo'onga'i uri e lae oto i diana hunie ne ke ha'a-ha'a-aamasito'o'omu aana walu ola ngeena maholo no ko meu-meuri ue, mwaanie omu pulongosi'i mola. ¹⁴ A Jisas Kraes Aalaha ikie e haata'inie oto hunieu uri pongiku mai aano i leu e ka'a tewa oto. ¹⁵ Oto ne kei eri'apasie uri omu ke su'uri pulongosie walu ola ngeena i puriku aana ne kei mae mwaani'omu.

Mo Hurula'aa Kire Taroha'inie Mola Tataroha To'ohuu

¹⁶ Maholo i'emeelu mo hurula'aa melu ha'arongo'omu aana uri a Jisas Kraes Aalaha ikie kei ooli lo'u mei pe'ie nanamanga paine, melu ka'a talei ere ike mola i sulie mo laladonga ta'ewau. !Ha'ike! Melu leesie oto aana maameelu uri a Kraes e to'o aana paineha'ana nanamanga a God. ¹⁷ A God Mama'a e tohungēi ha'apaina'aa satana Kraes, aana walana iini E Paine Liutaa e soi ha'amanikulu'aa a Kraes aana e te'uri, "A kaleku ni oto ienini, iini nou tohungēi saeto'o aana oto liutaa." ¹⁸ I'emeelu maraameelu oto, melu rongoa mei wala ngeena e lae mai uure ta'au i Lengi maholo melu ii'o pe'ie a Jisas ta'au i lengine toloi henuē maa'i.

¹⁹ Aena mo olana, nge melu si tohungēi hiiwalaimoli oto liutaa aana nga moi taa nge mo propet kire unu-unu'i. Oto kei tohungēi diana lo'u liutaa uri hunie i'omu no'one omu ke pwaarongo i sulie mo ere-erenga mo propet, aena aana mo ere-erenga ngeena domana oto nga raa-raa ko raangie lehu e tohungēi rodohono. Oto omu ke pwaarongo i sulie mo ere-erenga ikire ngeena lae hule i wa'alie aana hai dinge a Kraes kei hule lo'u na rarangana ke si raangie saemiu. ²⁰ Na e tohungēi roro'a oto liutaa hunie omu ke lio saie uri nga ta'a-ta'a mei wala nge mo propet kire uusue i laona Uusu-uusu Maa'i, e ka'a uusue ike i sulie nga mei ne'isaenga ingeie mola maraana.† ²¹ Aana mo propet ngeena, kire ka'a unue ike nga ta'a-ta'a mei wala tohude, ta'e a Li'oa Maa'i nge ko da kire ko unu tahanga'inie ne'isaenga a God.

2

O Ke Lio Talamu Mwaanie

Mo Ha'a-uusuli Eero-Eero

¹ Oto wau i na'o, mo propet eero-eero kire o'o'o no'one i matolana mwala ni Israel, na kei urine lo'u aana mo ha'a-uusuli eero-eero kei lae no'one mai mumuni i matolamiu. Kire kei unue mo ha'a-uusulinge eero-eero i sulie a God nge kire sai waelie hiiwalaimolinge nga mo iini. Na kire ke aatopuri lo'u mola aana a Aalaha nge e niie mei holite oto paine huni ha'a-uurie mauriha'ada. Na i tehula'ana walu ola ngeena, nge kire sai waelire lo'u mola maraada lau-leu. ² Ma'alana e urine, ta'e mo iini hunge kei lulu i sulie mo tolahai ola aaela ikire ngeena, na mwala kei aehota ere aelasio lo'u mola Tataroha Diana to'ohuu ngeena. ³ Na aena aana mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena kire ko heri hunie mone mola to'oha, oto kire kei da ta'ena

† **1:20** 1:20 Erenga ni Krik e ka'a tohungēi matapwa ike i leu, na ohe ne'isaenga aana tatala ienini e lae mola uuri. "Na e tohungēi roro'a oto liutaa hunie omu ke lio saie uri nga iini e sa'a roro'a lae ike i sulie lo'onga'inge ingeie maraana maholo ko lado luhesie lo'onga'inge aana mo ere-erenga mo propet, ta'e pe'ie saenanaunge a Li'oa Maa'i ha'alaa."

nga ha'a-uusulinge eero-eero mola huni we'inie mola mo to'oha i'omu. Ta'e a God e ka'a sai ma'ahu ike, oto e leesie mola mo tolahai ola aela ikire, na kei haro ha'aloire taane. E pwani leie oto mo tolahai ola urine, na leilada e ii'o aakau oto loosire uure mai waite.

⁴ Na kie mani saie oto uri maholo mo ensel kire ooraha'aa ka'u waite, a God e ha'aloire aana e pwasure aani iieliheu, na e oohe aasire i laona leu ni ha'amotaahinge nge e tohungai rodohono oto hiito'o. Na kire kei ii'o i leune lae-lae hule aana Dinge Ni Leinge aana maholo ooreta. ⁵ Oto wau i na'o no'one, a Noa e ere-ere i sulie tolahana oodota'inge nana mwala. Na maholo mwala ngeena kire ka'a sai rongo hunie a God, oto a God e ha'aloire. E uusunge'inie wai uri ke kone paine huni horo mae aada. Ta'e a Noa na e hiu iinoni pe'ie mola a God e si ha'a-uurire. ⁶ Na lo'u a God e leie e ro huilume i Sodom na i Gomora no'one, na e uunu aasire mango-mango aana dunge. Tolahai ola ngeena e haata'inie nga mo taungei ola uri taa kei haro hite aana mwala nge kire ka'a manata'inie ike a God. ⁷ Ta'e a God e ha'a-uurie mola a Lot mwaanie huilume i Sodom, aana ingeie e ii'o oodota'i na e hii aela i sulie mo tolahai ola tata'ala ikire mwala ooraha'aala aana e ro huilume ngeena. ⁸ A mwane oodota'i ngeena e o'o'o tewa pe'ire, na saena e salu mola i suli dinge aana ko leesie na ko rongoa mwala aela ngeena kire ko talei deu ta'ewau oto mola.

⁹ Oto urine kie sai leesie uri mo iini kire ko esu nana a God ma'alana ko aasa uri taa, ta'e a God e sai ha'a-uurire mola mwaanie mo si'oha'anga ikire. Na a God e sai hele aakau aana ha'aloinge hunie mo iini tata'ala loosie Dinge Ni Leinge. ¹⁰ Na a God kei lei aelasie oto liutaa mo iini kire ii'o ni deu aela oto mola i sulie saeda maraada na kire ko mwakata'inie mola nanamanga a God. Mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena ko tohungai tooha'inire mola maraada, hule aana kire ka'a sai ha'ama'u ike aana mo ensel ta'au i Lengi, ta'e kire ko talei ere aelasire oto mola. ¹¹ Ta'e ma'alana mo ensel kire paine liutaa na kire to'o aana nanamanga liutaa aana mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena, kire ka'a sai ere aelasie ike nga iini i maana Aalaha.

¹² Ta'e mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena, kire urihana mola mo ola loo-loo'a ni me'esu nge kire ka'a sai lo'onga'inie ike nga mei ola, na e adona mola horo-aasileni ke lae. Kire sai ere aelasie mola mo ola nge kire ka'a sai diana aani ike, ta'e lae-lae mo ola aela kire ko esui'i ngeena kei eeli'u na kei he'i waelire lo'u. ¹³ Mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena kire kei sapesalu oto hiito'o, aena aana ikire nge kire asuie ka'u ngaeta mwala e sapesalu hola'ina'o. Kire tohungai sare asuie mo ngeuhe aela hunie kire ke inu mehiri mola pe'i deu aela, ma'alana i upui aatowaa. Na maholo kire ko lae mai huni ngeu pe'i'omu aana mo ngeu-maa'inge i'omu, kire ko lae tara'asi mola pe'ie mo tolahai ola aela ikire ngeena. Oto aana kire ko eero'omu mola urine, nge kire ko da mwala ko ere aelasie oto mo ngeuhe i'omu ngeena. ¹⁴ Saeda e painesie mola uri kire ke hele roro'anga mola pe'ie mo hu'e tarau. Kire sa'a tohungai mamalo ike mwaanie tolahai ola aela ikire ngeena, na kire sai ha'a-olaa no'one mwala nge hiiwalaimolinge ikire e ka'a susu hunie kire ke lae takalo no'one. Kire tohungai sai saehanalie no'one mo ola ngaeta mwala. Oto aena urine ka'u a God e unue oto uri ke ha'aloire. ¹⁵ Mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena kire ko lae mwaanie tala oodo na kire lae takalo oto mola, aana kire ko lae mola i sulie tolahana propet a Belam oto waite, mwane kalena a Beo. A Belam e oala'i ke'u ni esuie mei ola e ka'a oodo ike, aena aana saena e tohungai peinesie mola mei to'oha. ¹⁶ Ta'e dongki ingeie e uure honosie mwaanie e lae lo'u i sulie

tolahai ola aaela ingeie ngeena. Dongki ngeena e ere mala mo iinoni, na e ere aana a Belam oto hiito'o haahie hero-heronga e oala'inie ngeena.

¹⁷ Mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena, ikire mo ola mwaakule mola. Kire ko heiholota'inie mo ola diana, ta'e mo wala mwaakule mola ni ngeena. Oto kire urihana mola mo huulaa e mwa'a. Na kire urihana mola mei rorodo e a'ate nge e ka'a sai niie nemo hunie hohola ke aahu. Na a God e hele aakau oto aana leu ni ha'amotaahinge talada, nge rodohono e paine aana.

¹⁸ Kire sai ha'a-olaa mwala mola hunie aelanga pe'ie mo wala mwaakule ni tooha'inge, aana kire ko unu-unue uri e diana mola huni deu i sulie mo heri-huninge aana sape. Na urine kire ko we'i eeliho'i mola aana mwala nge kire ko si aehota huni lae i sulie tala oodo mwaanie mo tolahai ola aaela ngeena. ¹⁹ Mo ha'a-uusuli eero-eero ngeena, kire ko heiholota'inie hunie mwala uri kire kei ii'o luheta'i mola mwaanie ii'onga i mamalutana nga iini. Ta'e eeronga paine mola ni ngeena, aena aana ikire maraada na kire ii'o mola i mamalutana ooraha'aa. Na e to'ohuu oto aana mala uri nga mei ola ko a'aila'asie nga iini, nge iinoni ngeena e ne'i koni-konihe oto nana mei olana. ²⁰ Mala uri mwala ke sai diana aana a Jisas Kraes Aalaha ikie, ha'alaa kire sai ii'o luheta'i mola mwaanie mo tolahai ola aaela aana walumalau ie. Ta'e mala uri kire kei ooli lo'u takoie mo tolahai ola aaela ngeena, nge mauringe ikire ke si aaela oto mwaanie hola'ina'o eena. ²¹ E lae oto i diana uri kire ke su'uri lio saie tolahai ola diana ngeena, aana urine ha'alaa ha'aloinge ikire e sa'a tohungei peine ike. Ta'e mo iini nge kire saie oto tala diana a God na kire ko aatopuri mola aana, ikire oto a God kei tohungei lei aelasire oto liutaa. ²² Kire ko tohungei deu oto mala mei aalahuunge nge e unue uuri, *Usu e moa ka'u, oto ko he'i ngeu'i lo'u. Proverbs 26:11* Na ngaeta mei wala e unue no'one uuri, "Ma'alana kie ko loto rere'a ka'u aana poo, ta'e kei he'i lae lo'u mola i ipe aana pwii-pwii."

3

A Jisas Kei Ooli Taane Lo'u Mei

¹ Maeni eesiku maa'i, ruana nga uusu-uusu ineu huni'omu oto ie. Nou saie uri saemiu e manola mola, oto aana e ro uusu-uusu ineu ienini, no ko ha'a-aamasito'o'omu mola uri hunie omu ke tohungei lo'o-lo'onga'i diana.

² Saeku uri omu ke aama-aamasito'o aana mo wala nge mo propet maa'i kire unu'i oto wau i na'o, na lo'u aana ha'a-uusulinge i'emeelu mo hurula'aa i sulie ha'atolanga Aalaha ikie, a Ha'a-uuritaka.

³ Oto e tohungei roro'a hunie omu ke saenanau diana aana uri maholo hunie walumalau ie kei mango e ka'a tewa ike lo'u, na ngaeta mwala kei mwesi mwaani'omu. Kire sai lae mola pe'i ha'a-eero aana walu ola diana, ⁴ na kire kei unue uuri, "?A Jisas oto i tei? ?Mwane nge e unue uri kei ooli lo'u mei, ingeie oto i tei? Mo na'ohai mwane i'omu weu i na'o ngeena, kire mani mae oto, ta'e ahutana walu ola ngeena kire mani sada mola mala maholo a God e ha'aholaa walumalau."

⁵ Ta'e mwala nge kire ko ere urine ngeena, nga ta'a-ta'a mei ola kire ka'a sare aamasito'o aana. Kire sare pulongosie mola uri wau i na'o, a God e unue mola mei wala, na salo na aano huu e maau oto. A God e ha'aholaa aano huu hunie ke maau i matolana mo wei, na mo wei kire ke ii'o mola ahuie aano huu. ⁶ Na aana wai lo'u mola, nge a God e waelie walumalau wau i na'o, aana e da hunie wai aana lue-lue ke hane i lengi na ke aaluhie aano huu. ⁷ Oto aana ta'a-ta'a mei wala a God no'one mola, nge salo na aano huu kire ii'o si'iri, na nanamanga aana walana mola nge ko hele aadarue loosie Dinge Ni Leinge. Aana maholona dunge kei lae

mai huni weru suuhe'inie walumalau na ahutana mo iinoni nge kire ka'a manata'inie ike a God.

⁸ Oto i'omu, maeni eesiku maa'i, ta'a-ta'a mei ola mola omu ke aamasito'o aana lo'u. Omu ke saie uri Aalaha ikie e ka'a lo'onga'inie ike uri ta'a-ta'a hai dinge nga maholo o'oru'e, wa uri sinolai helisi nga maholo tewa. !Ha'ike! Ta'e kire tewa sada mola i maana. ⁹ Ngaeta mwala kire ko lo'o-lo'onga'inie uri Aalaha ikie ko tohungei ha'ahiru huni ha'a-oaie mo heiholota'inge ingeie i sulie oolinge mai ingeie. Ta'e kire ka'a lio saie ike lo'onga'inge ingeie, aana a God ko maa'oohi mola hunie mwala kire ke oonisa'e na kire ke aali'u lo'u i saana mwaanie kire ai'aa aana leilada kei lae. ¹⁰ Ta'e hai dinge Aalaha ikie kei ooli lo'u mei, hai dinge ngeena kei lae mai mola mala iinoni peli-peli aana kie sa'a manata'inie ike maholo kei lae mai wa kie ke lo'onga'inie. Na aana hai dingena, paineha'ana kou-kouha'a oto paine kei reu uure mai ta'au i Lengi na salo kei ei'aa oto. Na dunge oto paine kei ngaa oto ahutana walu ola ta'au i salo hule aana kire kei meni aela mango oto. Na walumalau ngeena oto pe'ie walu ola aana, kire kei meni ei'aa oto.

¹¹ Oto aena aana ahutana walu ola kei meni aela mango oto urine, omu ke lio-lio diana aana mau-meuringe i'omu. Omu ke ii'o maa'i na omu ke lae pe'i ii'o oodota'i mola i sulie saena God. ¹² Na maholo omu ko lae pe'i maa'oohie hai dinge paine a God ngeena, omu ke asu waa'ini'ini hunie hai dingena ke hule lau-leu. Aana hai dinge ngeena, dunge kei ngaa salo lai hule aana kei aano talihu oto, na walu ola aana ha'aholanga dunge kei madorohi'i hule aana kire kei aahe mango. ¹³ Ta'e a God e haiholota'i oto hunikie uri kei esuie lo'u aano huu haalu pe'ie salo haalu naka, na aana walumalau haalu ngeena, ta'e ikie mo iinoni oodota'i ha'alaa kie kei ii'o i leune.

¹⁴ Maeni eesiku maa'i, aena aana omu ko ii'o pe'i maa'oohilana mone walu ola urine kei reu, nge omu ke tohungei esu waa'ini'ini hunie omu ke to'o aana hanuelamanga to'ohuu pe'ie a God. Mau-meuringe i'omu ke diana, na omu ke ii'o oodota'i oto i maana. ¹⁵ Aalaha ikie ko niie maholo huni'omu ni ngeena, ka'u e ka'a lae-lae ue mai lau-leu. Oto omu ke to'o maaie mala uri nga maholo oto hunie ha'a-uurilemiu kei lae ni ngeena. Ta'a-ta'a mei ne'isaenga urine a God e niie no'one hunie aasikaelu maa'i a Pol, mala e uusue ka'u ta'a-ta'a taungei erenga ngeena no'one huni'omu. ¹⁶ Na i laona ahutana mo uusu-uusu ingeie e ere urine oto tarau maholo e uusu-uusu i sulie mei ola ngeena. I laona mo uusu-uusu a Pol ngeena, ngaeta mo wala kire ka'a tohungei matapwa diana ike huni rongu sai'i. Na ngaeta mwala nge kire ka'a saenanau na lo'onga'inge ikire ka'a oodo, kire ko lae pe'i oolisia mola lo'onga'inge aana mo wala ngeena na kire ko lae hu'isi'i oto. Na kire ko lae pe'i te'urine no'one mola aana ta'ena nga mo wala i laona mo Uusu-uusu Maa'i i na'o. Ta'e aana tolahai ola urine, kire ko si tohungei da oto ha'amotaahinge ikire maraada kei aela oto liutaa ni ngeena.

¹⁷ Ta'e i'omu, maeni eesiku maa'i, omu saie oto mo wala ngeena. Oto omu ke lio talamiu maraamiu, mwaanie omu lae takalo i sulie mo ha'a-uusulinge mo iinoni tata'ala. Nou sere'inie omu ke domu mwaanie leu diana omu uure puu oto aana kara'inie a God. ¹⁸ Ta'e omu ke pai-peine tara'asi mola i lalo aana manata-diananga na sai-olanga hunie Aalaha ikie na a Ha'a-uuritaka, a Jisas Kraes. Nge manikulu'anga ingeie e sa'a mango oto oo'oo. Ke urine oto.

Eetana Nga Uusu-uusu A Jon

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

Uusu-uusu ienini e ka'a unue ike uri a tei ni e uusue, ta'e mo rato aana soihaada'inge oto wau i na'o kire unue uri a Jon Hurula'aa ni e uusue puke ie maholo e repo oto, ola mala siwe aawalai helisi i purine hutelana a Jisas (90 A.D.). A Jon Hurula'aa ingeie kalena Sepedi na aasine a Jemes nge a Herod Inemauro e horo maesie. A Jon e uusue no'one Tataroha Diana a Jon, na Ruana na Oolune nga Uusu-uusu a Jon, na puke Haata'inge. Maholo a Jon Hurula'aa e repo, ingeie nge na'ohai mwane haahie soihaada'inge wau aana huilume i Epesas.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

Uusu-uusu ienini e ka'a unue ike uri ko lae hunie a tei, ta'e mo rato oto i na'o kire unue no'one uri e lae hunie kira hiiwalaimoli aana Jisas aana mo po'o ni henuie kara'inie huilume i Epesas.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Ngaeta mo ha'a-uusuli eero-eero kire aehota huni ha'a-uusulie mwala uri walu ola nge kire to'o aana mei sape, kire mani aela. Na kire ko ha'a-uusuli lo'u uri mo ola nge kire ka'a to'o aana ike mei sape mala mo ensel na mo li'oa, ta'e ikire mola ni kire diana. Aena ne'isaenga takalo ngeena, mo ha'a-uusuli eero-eero kire unue uri a Jisas ingeie Kalena God taane, ta'e e ka'a ne'i iinoni ike to'ohuu pe'ie mei sape mala sapeka. Kire ko ha'atakaloa mwala lo'u uri lulu i sulilana a Jisas e sa'a tohungai pe'ie ike iinoni huni helesie maurihe huu, ta'e iinoni e sai helesie maurihe huu mola aena aana e to'o aana saenanaunge mumuni mala saenanaunge mo ha'a-uusuli eero-eero. Oto aena aana kire ko unue uri saenanaunge mola ni e roro'a, kire unue no'one uri nga taa o ko esuie pe'ie sapemu e ka'a hi'e ike. Oto kire ko ha'atakaloa mwala mwaanie tala oodo na manata-diananga hunie ta'ena nga iini.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Jon Hurula'aa e to'o aana e ro mei eehu'i ne'isaenga aana maholo e uusue uusu-uusu ienini. Eetana uri huni ha'asusue kira hiiwalaimoli aana ii'onga ikire tararuru pe'ie a Jisas Kraes. Ruana nga mei ne'isaenga uri huni ha'apasulire mwaanie mo ha'a-uusulinge eero-eero nge ko aehota ngeena, aena aana e ka'a to'ohuu na e sai waelie ii'orurunge aana soihaada'inge. Oto huni uure honosie ha'a-uusulinge urine, a Jon Hurula'aa e haata'i diana aana uri a Jisas Kraes e ne'i iinoni to'ohuu pe'ie mei sape. E he'i ha'a-uusulire lo'u uri mo iini ko hiiwalaimoli aana a Jisas to'ohuu, kire ke manata diana no'one hunire hailiu.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

sai-olanga, hiiwalaimolinge, manata-diananga, raa-raa, mo mwela, ii'orurunge, Mama'a, Kale

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

1 Jon 1:8-10, 1 Jon 3:1-2, 1 Jon 4:16-18

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

A Jon ko ere ha'awalaimoli'aa uri a Kraes e ne'i iinoni to'ohuu.

(1:1-4)

Tolaha ni raa-raa e ka'a pwaidora ike pe'ie mo tolaha tata'ala aana rodohono.

(1:5—2:29)

Tolahaka ko haata'inie uri ikie mo kalena God wa mo kalena a Satan. (3:1-24)
 Kie ke oohongie mo li'oa uri kire uure mwaanie a God to'ohuu wa ha'ike. (4:1-6)
 A God oto aahu'ine manata-diananga. (4:7-21)
 O ko manata diana hunie a God to'ohuu, nge o ke manata diana no'one hunie mo kalena. (5:1-21)

A Jon Ko Ha'awalaimoli'aa

Uri A Kraes

E Ne'i Iinoni To'ohuu

¹ Ie melu ko uusue uusu-uusu huni'omu i sulie tohungē iinoni e uure oto mai aehotalana, nge ingeie mei Wala ni Meurihe. Melu ko uusue oto mala melu rongoa aana aalingameelu, na melu leesie aana maameelu. Melu to'omaie, na melu hele aana oto aana ki'imeelu. ² Maurihe Huu nge melu ko ha'arongo'omu aana ie, e ii'o oto wau i na'o pe'ie a Mama'a. Oto haata'inilana e lae huni'emeelu na melu leesie, na melu saie uri e to'ohuu oto. ³ Melu ko ha'arongo'omu urine aana nga taa melu leesie na melu rongoa, hunie uri i'omu no'one omu ke ii'o ruru pe'i'emeelu aana ii'o-rurunge pe'ie a Mama'a na a Kalena, Jisas Kraes. ⁴ Melu ko uusue uusu huni'omu urine, uri hunie omu ke honu eeni ilenimwa'enga no'one pe'i'emeelu.

A God Oto Raa-raa

⁵ Na mei wala melu rongoa mwaanie a Kale ka'u oto melu ko ha'arongo'omu aana nge uri a God oto raa-raa, na nga mei rodohono ha'ike lo'u aana oto oo'oo. ⁶ Oto mala kie ko unue uri kie ii'o ruru pe'ie a God, ta'e kie ko talei o'o'o mola i laona rodohono, ikie mo iinoni eero-eero mola na kie ka'a lulu i sulie ike walaimolinge. ⁷ Ta'e mala uri kie ko ii'o i laona raa-raa mala a God no'one ko ii'o i laona raa-raa, nge kie ke ii'o ruru pe'ikie hailiu, na apune Kalena, a Jisas, ke si ha'arere'akie mwaanie ahutana ooraha'aa.

⁸ Mala nga iini ko unue uri e ka'a ooraha'aa ike, nge iinonine ko eeroa mola maraana ni ngeena, na walaimolinge e ka'a ii'o ike aana. ⁹ Ta'e mala kie ko ha'ahoue mo ooraha'aa ikie hunie a God, nge kie sai noruto'o aana huni sae'aasie mo ooraha'aa ikie, aana ingeie e oodota'i na kei tohungē ha'arere'akie mwaanie ta'ena nga takalonga ikie. ¹⁰ Mala kie ko unue uri kie ka'a ooraha'aa ike, nge kie ko unue oto uri a God e sai eero, na kie ko haata'inie uri kie ka'a sai rongo oto hunie walana.

2

¹ Maeni mwela ineu, no ko uusue oto urine huni'omu uri hunie omu ke su'uri ooraha'aa. Ta'e mala uri nga iini ko ooraha'aa, kie to'o aana taane iini huni pe'ikie aani erenga oolitaka pe'ie a Mama'a. Na ingeie oto a Jisas Kraes, iini e oodota'i ta'ingelu. ² Aana ingeie oto e ne'i uunu-olanga i saana Mama'a, nge e sai ha'a-oodohie mo ooraha'aa ikie. Na e ka'a ike ta'e mo ooraha'aa ikie hahaiteli, ta'e ahutana mo ooraha'aa mo iinoni aana walumalau oto no'one.

³ Kie ke si saie uri kie manata'inie a God, mala uri kie ko tola i sulie mo ha'atolanga ingeie. ⁴ Aana nga iini ko unue uri e manata'inie a God, ta'e e ka'a tola i sulie mo ha'atolanga ingeie, iini urine ingeie iinoni eero-eero

mola na walaimolinge ha'ike aana. ⁵ Ta'e iinoni nge ko tola i sulie walana a God, ingeie oto iini nge ko tohungei manata diana hunie a God to'ohuu. Aana urine nge kie ke si manata'inie uri ikie mo iinoni ingeie to'ohuu. ⁶ Aana nga iini ko unue uri ingeie oto iinoni a God, nge ke ii'o oodota'i oto mala a Jisas Kraes e o'o'o ka'u.

Kie Ke Manata Diana Hunikie Hailiu, Aana Ha'atolanga Haalu A Kraes Ni Otona

⁷ Maeni eesiku, mei ha'atolanga nge no ko uusue huni'omu ie, e ka'a mei ola haalu ike. Mei ha'atolanga lalahu'e omu to'o aana taane oto uure mai maholo omu aehota hiiwalaimoli, na mei ha'a-uusulinge omu rongoa taane oto. ⁸ Ta'e nga taa no ko uusue huni'omu ienini mei ha'atolanga haalu, ma'alana omu rongoa taane oto i na'o, aana kie si leesie tohungei ne'isaenga aana manata-diananga maholo kie leesie tolahana a Jisas. Na mwala kire sai leesie tohungei ne'isaenga aana no'one aamiu, aana rodohono ko suu oto, na tohungei raa-raa aana ha'a-uusulinge ingeie ko raa tahairaa oto ie i manatamiu. ⁹ Ta'ena nga iini ko unue uri ingeie i laona raa-raa, ta'e ko ngiduupu mola hunie aasine aana hiiwalaimolinge, nge ingeie mola ue i laona rodohono hule oto molana. ¹⁰ Ta'ena nga iini nge ko manata diana hunie aasine i lalo aana Kraes, nge ingeie e ii'o i laona raa-raa na nga ta'a-ta'a mei ola huni ha'atataroa mwala mwaanie hiiwalaimolinge ha'ike lo'u aana. ¹¹ Ta'e iini nge ko ngiduupu hunie aasine, ingeie e ii'o ue i laona rodohono, na ko lae-lae mola i laona rodohono, na e ka'a saie ike leu ko lae takoie, aena aana rodohono e ha'a-ulue oto maana. ¹² No ko uusu-uusu huni'omu, maeni mwela ineu, i sulie a Mama'a e sae'aasie oto mo ooraha'aanga i'omu i tehula'ana a Jisas Kraes. ¹³ No ko uusu-uusu huni'omu maeni rato ineu, aena aana omu saie oto iini e uure oto mai aehotalana. No ko uusu-uusu huni'omu maeni saanau ineu, aena aana omu a'aila'asie iini tata'ala. ¹⁴ No ko uusu-uusu huni'omu maeni mwela ineu, aena aana omu saie oto a Mama'a. No ko uusu-uusu huni'omu maeni rato ineu, aena aana omu saie oto iini e uure oto mai aehotalana. No ko uusu-uusu huni'omu maeni saanau ineu, aena aana i'omu oto mo iini a'aila'a, na aena aana walana God e ii'o i lalo aamiu, na aena aana omu a'aila'asie iini tata'ala. ¹⁵ Omu ke su'uri manata diana hunie walumalau, wa nga mei ola lo'u aana walumalau. Mala uri omu ko manata diana hunie walumalau, nge omu ka'a manata diana ike hunie a Mama'a. ¹⁶ Aana mo tolahai ola aana walumalau ie mala saehanalilana mo ola sape ko heri huni'i, na saehanalinge aani leesilana mo ola, na tooha'inilaka haahie mo ola kie asui'i wa kie to'o aani, nga ta'a-ta'a mei ola aana walu ola ienini e ka'a uure ike mai mwaanie a Mama'a, ta'e kire mani uure mola mai mwaanie walumalau. ¹⁷ Walumalau na ahutana walu ola i laona nge mwala ko sae-saeto'o aani, kire kei meni ei'aa mola, ta'e iini ko tola i sulie saena God nge kei ii'o huu.

Mwaanie O Toli'aasie

Maelonga A Kraes E Eero'o

¹⁸ Maeni mwela ineu, mo dinge ooreta i na'ona a Kraes kei ooli lo'u mei oto ienini. Omu rongoa oto i na'o uri maelonga a Kraes kei lae mai. Oto ie mo maelonga hunge a Kraes ko haata'i oto, na aena urinena kie si saie uri ha'amangolana walumalau e kara'ini oto. ¹⁹ Mwala ngeena kire ka'a

hiiwalaimoli ike mala ikie, na ikire nga mo tohungēi iinoni ikie ha'ike. Kire au'esu tararuru taane pe'ikie, ta'e kire oopa oto mwaanikie. Ikire nga mwala ha'ike lo'u aaka. Mala uri kire ke ne'ie nga mwala aaka, ha'alaa kire ii'o oto pe'ikie tara'asi. Ta'e aana kire oopa oto mwaanikie urine, e haata'inie oto uri nga ta'a-ta'a iini aada e ka'a ne'ie lo'u iinoni a Kraes mala ikie.

²⁰ Ta'e i'omu, a Kraes e niie oto Li'oa Maa'i ingeie huni'omu, na omu meni saie oto walaimolinge. ²¹ Nou ka'a uusu-uusu ike huni'omu i sulie omu ka'a saie ike walaimolinge. Nou saie uri omu saie taane walaimolinge. Ta'e no ko uusu-uusu mola huni pe'i'omu hunie omu ke lio saie mo ha'a-uusulinge eero-eero, aana nga mei eeronga e ka'a uure ike mwaanie walaimolinge. ²² ?Oto kira tei ke'u mo iini kire sai eero liutaa? Ikire oto mo iini nge kire ko taateinge'inie uri a Jisas oto a Kraes, a Ha'a-uuritaka nge a God e haiholota'inie ka'u huni uusunge'inie mai. Iinoni urine nge ingeie maelonga a Kraes, aana ko meni leledie oto a Mama'a na a Kalena. ²³ Aana iini ko leledie a Kale, nge ko leledie no'one a Mama'a. Ta'e iini e saeto'o aana a Kale, nge a Mama'a e ii'o no'one pe'ie.

²⁴ Omu ke kineta'inie saemiu hunie nga taa nge omu rongoa oto uure mai aehotalana ke ii'o susu oto aamiu. Aana mala uri omu ke hiiwalaimoli tara'asi, ha'alaa omu ko ii'o susu pe'ie a Kale na a Mama'a. ²⁵ Aana a Kale e haiholota'i huni niie maurihe huu hunikie.

²⁶ No ko uusue mo wala ienini huni'omu huni ha'apasuli'omu mwaanie mo iini nge kire ko sare ha'atakalo'omu. ²⁷ Ta'e i'omu, nou saie uri omu sa'a rongō ike hunire aana a Kraes e ne'ie Li'oa Maa'i oto i lalo aamiu. Na aena aana ko ii'o tara'asi i lalo aamiu, omu ka'a saeto'o aana ike lo'u nga iini hunie ke ha'a-uusuli'omu, aana Li'oa Maa'i ko ha'a-uusuli'omu oto aana ahutana walū ola, na nga taa ko ha'a-uusuli'omu aana, e to'ohuu na nga eeronga ha'ike. Oto omu ke ii'o susu i lalo aana a Kraes mala a Li'oa Maa'i e ha'a-uusuli'omu.

²⁸ Iau, maeni mwela ineu, omu ke ii'o susu oto i lalo aana a Kraes, uri hunie maholo kei ooli mei, kie ke su'uri me'u na kie ke su'uri masa i maana.

²⁹ Omu saie oto uri a Kraes ingeie e oodota'i. Oto e malisine uri omu ke saie lo'u uri ahutana mo kalena God, hehelada e oodota'i no'one.

3

Ikie Mo Kalena God

¹ !Leesie ka'u! Aamaka i Lengi e tohungēi manata diana paine hunikie mo iini kie ko lulu i sulie a Jisas. Manata-diananga ingeie hunikie e paine liutaa, ka'u hule aana e haara'inkie oto aana maeni kalena, na e ka'a satai ola mwaakule mola, ta'e ikie mo kalena oto to'ohuu. Na aena aana mwala aana walumalau kire ka'a manata'inie ike a God, nge kire ka'a manata'inkie no'one. ² Iau maeni malahuku, kie ne'i mwela oto a God, na kie ka'a saie ue uri a God kei oolisikie lo'u uri taa ta'au i Lengi. Ta'e kie saie taane oto uri maholo a Kraes kei ooli lo'u mei, kie kei hei-oolisi mala ingeie, aana kie kei leesie tohungana manikuluha'ana. ³ Na ahutaka nge kie ko lio-lio pe'ie maa'oohinge loosie maholo ngeena, kie ko kineta'inkie hunie kie ke ii'o rere'a oto mala a Kraes e rere'a.

⁴ Ta'e-ta'ena nga ooraha'aa ko waelie mo ha'atolanga a God, oto mo iini kire ko ooraha'aa kire ko heukama honosie a God eena. ⁵ Omu manata'inie oto uri a Kraes e lae mai huni ta'aasie ooraha'aa, na uri ingeie maraana nga mei ooraha'aanga ha'ike aana. ⁶ Oto nga iini ko ii'o i lalo aana a Kraes, e sa'a oora-ooraha'aa ike. Aana ta'ena nga iini nge ko talei lae pe'i ooraha'aa mola, e ka'a tohungēi leesie ike a Kraes wa ke manata'inie.

⁷ Maeni mwela ineu, su'uri toli'aasie nga iini ke ha'atakalo'omu. Aana iini nge helelana e lae oto i sulie oodota'inge, iini urine e oodota'i oto, mala ka'u oto a Kraes e oodota'i. ⁸ Ta'e iini nge ko oora-ooraha'aa oto mola, iini a Pwelu Eero-eero eena, aena aana a Pwelu Eero-eero ingeie e uure ni ooraha'aala oto mai aehotalana. Na Kalena God e lae oto mai huni oho aasie mola mo esunge a Pwelu Eero-eero ngeena. ⁹ A tei nge e ne'ie oto kalena God, e ka'a oora-ooraha'aa ike, aena aana mei epu a God oto i lalo aana. Na aena aana a God oto aamana, e aasa hunie kei ooraha'aa lo'u. ¹⁰ Oto i leune kie sai lio saie uri a tei nge e ne'i kalena God, na a tei e ne'i kalena a Pwelu Eero-eero. Aana ta'ena nga iini nge helelana e ka'a oodota'i, wa ke manata diana hunie aasine, ingeie nga kalena God ha'ike.

Kie Ke Manata Diana Hunikie Hailiu To'ohuu Aana Saeka

¹¹ Uure oto mai aana maholo omu aehota hiiwalaimoli, omu rongoa oto tarau uri kie ke manata diana hunikie hailiu. ¹² Kie ke su'uri urihana a Kein wau i na'o, aana ingeie iini a Pwelu Eero-eero mola, na e horo maesie oto aasine, a Ebol. ?Aena e ue ka'u nge a Kein e horo'ie aasine urine? E horo'ie aena aana a Ebol e oodota'i, na ii'onga diana ingeie e haata'inie uri ii'olana a Kein e ka'a oodo. ¹³ Oto omu ke su'uri pangata'i, maeni eesiku, mala uri walumalau ko ngiduupu huni'omu.

¹⁴ Kie manata'inie oto uri kie tahisie nanamanga aana maenga na uri kie to'o aana oto maurihe. Kie manata'inie leune aena aana kie manata diana hunie mo eesike. Ta'e iini nge manata-diananga ha'ike aana, iini urine e ii'o susu ue i mamalutana maenga. ¹⁵ Ta'ena iini nge ko ngiduupu hunie aasine, ingeie oto iinoni horo-horo, na omu saie oto uri iini urine e ka'a to'o aana ike maurihe huu i lalo aana.

¹⁶ Na kie ko si lio saie tohungana manata-diananga aena aana a Kraes e toli'aasie mangona i tehula'aka. Oto ikie no'one kie ke mwa'e-mwa'e ni mae huni pe'ie mo eesike. ¹⁷ Lo'onga'i ke'u i sulie iini e to'o aana taane nga mo ola, na ko lee-leesie aasine ko si'oha'a ta'e hule aana e ka'a sare aamasie. ?Uri iinoni urine ko haata'inie taane manata-diananga a God? ! Ha'ike oto oo'oo!

¹⁸ Maeni mwela ineu, kie ke su'uri mana-manata diana mola aani wawa wa aani wala, ta'e manata-diananga to'ohuu nge ko haata'i aana nga taa kie ko esuie. ¹⁹ Mala uri kie ko manata diana hunikie hailiu urine, nge kie ko saie oto uri kie ii'o aana tala to'ohuu, na kie sa'a ma'u ike huni lae mai i saana God. ²⁰ Ta'e ma'alana ohe kie ko me'u-me'u ue, kie ke su'uri me'u-me'u lo'u, aena aana a God e saie walu ola i sulikie, na aamasinge ingeie e paine lo'u liutaa aana mo hiinge aana saeka.

²¹ Oto maeni malahuku, mala uri kie saie uri manataka e taha mola mwaanie roro'anga, nge kie sa'a ma'ute'inie ike laenga mai pe'ie nga mei ne'isaenga huni sukaa aana a God. ²² Na a God kei niie mola nga taa kie ko sukaa aana, aena aana kie ko tola i sulie mo ha'atolanga ingeie, na kie ko esuie mo ola e saeto'o aani. ²³ Na mei ha'atolanga ingeie ni otona, uri hunie kie ke hiiwalaimoli aana Kalena, a Jisas Kraes, na hunie kie ke manata diana hunikie hailiu, mala e unue oto hunikie. ²⁴ Mo iini ko tola i sulie mo ha'atolanga ingeie, nge kire ii'o oto i lalo aana, na ingeie oto i lalo aada. Na Li'oa Maa'i nge a God e niie hunikie ko haata'inie aaka uri ko ii'o to'ohuu oto pe'ikie.

4

Oohongie Mo Li'oa Uri Kire Uure

Mwaanie A God To'ohuu

Wa Ha'ike

¹ Maeni malahuku, omu ke su'uri hiiwalaimoli aana ahutana mo propet nge kire ko unue uri kire ko ere oolitana a God, aana mo propet eero-eero hunge kire ko lae hailiu i laona walumalau, na mo li'oa eero-eero mola nge aada. Oto omu ke hola'i oohongie ka'u mo propet ngeena, hunie omu ke lio saie uri kire uure taane aana God to'ohuu wa ha'ike. ² Aana omu sai lio saie mo iini to'ohuu, aana Li'oa Maa'i a God ko unu tahanga'inie uri a Jisas Kraes e lae mai aano na e ne'i iinoni. ³ Ta'e mo iini kire ko taateinge'inie walaimolinge ngeena, nge Li'oa Maa'i a God ha'ike i lalo aada, ta'e li'oa e uure mola mwaanie Maelonga a Kraes ni ngeena. Omu rongoa oto uri li'oa ngeena kei lae mai, na e hule oto mai i leu i laona walumalau.

⁴ Maeni mwela ineu, i'omu mo iini a God eena, na omu a'aila'asie oto mo propet eero-eero, aena aana Li'oa Maa'i nge e ii'o i lalo aamiu, e saka liutaa aana li'oa i lalo aada mo iini ni welumalau. ⁵ Ikire ngeena, kire uure mone aana walumalau, oto ere-erenga ikire ko uure mola mwaanie ne'isaenga ni welumalau, na aena urine walumalau ko rongo oto hunire. ⁶ Ta'e ikie mo iini oto a God. A tei nge e saie a God, nge kei rongo hunikie, ta'e a tei nge e ka'a saie a God, nge e sa'a rongo ike hunikie. Oto i leune lo'u, kie ke si lio saie li'oa aani walaimolinge na li'oa aani eeronga.

Manata-diananga E Uure Aana God

⁷ Maeni iinoni maa'i ineu, kie ke manata diana hunikie hailiu, aana manata-diananga e uure aana God. Ta'ena nga iini ko mana-manata diana, nge ko haata'inie uri ingeie oto kalena a God na e saie a God. ⁸ Ta'e iini nge e ka'a mana-manata diana, ingeie e ka'a saie ike a God, aana a God oto aahu'ine manata-diananga. ⁹ A God e haata'inie manata-diananga ingeie hunikie aana e uusunge'inie mai ta'a-ta'a mwela moute'i ingeie i laona walumalau hunie kie ke si meuri oto i tehula'ana. ¹⁰ Tohungana manata-diananga ni otona. Manata-diananga ikie hunie a God e ka'a tohungai diana ike urine, ta'e ingeie ni e tohungai manata diana hunikie to'ohuu aana e uusunge'inie mai a Kalena uri hunie ke ne'i uunu-olanga huni tapa oolisie mo ooraha'aanga ikie.

¹¹ Maeni eesiku maa'i, oto mala a God e manata diana hunikie urine, nge ikie no'one kie ke manata diana hunikie hailiu. ¹² Ma'alana nga ta'a-ta'a iinoni e ka'a leesie ue a God, ta'e mala uri kie ko manata diana hunikie hailiu, nge a God ke si ii'o oto i lalo aaka, na manata-diananga ingeie ko tohungai eehu diana oto i lalo aaka.

¹³ A God e niie oto Li'oa Maa'i ingeie naka, na aena leune kie sai diana aana uri kie ii'o susu oto i lalo aana God na ingeie oto i lalo aaka. ¹⁴ Na melu leesie oto a Jisas aana maameelu, na melu ko ha'arongoa oto walumalau uri a God e uusunge'inie mai a Kalena hunie ke ne'ie a Ha'a-uuri hunie ahutana mwala aana walumalau. ¹⁵ Oto aena urinena, ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli na ko unu tahanga'inie uri a Jisas ingeie oto Kalena God, nge a God ko ii'o susu oto i lalo aana, na ingeie i lalo aana God. ¹⁶ Aena urine, kie manata'inie manata-diananga nge a God e manata diana hunikie aana, na kie ko noruto'o oto aana.

A God ingeie oto aahu'ine manata-diananga, na iini ko ii'o susu aana manata-diananga, nge ko ii'o susu aana God otona, na a God ko ii'o susu oto aana. ¹⁷ Na mala uri manata-diananga ingeie ke tohungai eehu diana oto i lalo aaka urine, na ii'olaka mai welumalau ke urihana tolachana a Kraes, nge kie sa'a ma'ute'inie ike uuranga i na'ona God aana hai dinge ni leinge. ¹⁸ Mala uri kie ko me'u-me'u, nge kie ka'a ii'o susu ike aana manata-diananga a God hunikie, aana kie lo'onga'inie mola ha'amotaahinge. Ta'e

kie sa'a ma'u ike, aena aana tohungēi manata-diananga a God ko ta'aasie mola ta'ena nga ma'unge mwaanikie.

¹⁹ Oto ikie, kie ko mana-manata diana aena aana a God oto e hola'i manata diana hunikie. ²⁰ Mala nga iini ko unue uuri, "Nou manata diana hunie a God," ta'e ko ngiduupu mola hunie aasine, ingeie ngeena iinoni eero-eero mola. Aana e aasa kei manata diana hunie a God, iini e ka'a lee-leesie, mala uri e ka'a sai manata diana hunie aasine, iini nge ko lee-leesie tarau. ²¹ Na a Kraes e niie ha'atolanga hunikie uuri, "A tei ko manata diana hunie a God, ke manata diana no'one hunie aasine."

5

Hiiwalaimolinge Aana A Jisas E A'aila'asie Mola Walumalau

¹ Ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli aana a Jisas uri ingeie a Kraes, a Ha'a-uuritaka nge a God e haiholota'inie ka'u huni uusunge'inie mai, nge iinoni ngeena e hute haalu mala ngaeta kalena God. Na ta'ena nga iini ko manata diana hunie Mama'a i Lengi, nge ke manata diana no'one hunie mo iini nge e hute aana. ² Mala uri kie ko manata diana hunie a God pe'i tola i sulilana mo ha'atolanga ingeie, nge kie saie uri kie ke manata diana no'one hunie mo kalena God. ³ Kie ko haata'inie manata-diananga ikie hunie a God aana tola i sulilana mo ha'atolanga ingeie. Na mo ha'atolanga ingeie e sa'a aasa ike hunikie, ⁴ aena aana ta'ena nga iini e ne'i kalena God oto, ko a'aila'asie mola walumalau aani noruto'onga aana Kraes. ⁵ ?A tei ni e a'aila'a honosie walumalau? Iini nge ko hiiwalaimoli uri a Jisas ingeie Kalena God ha'alaa.

⁶⁻⁸ Na e oolu mei ola nge kire ko unu ha'a-oaie hunikie uri a Jisas ingeie Kalena God to'ohuu. Eetana oto mei wei aana loto-maa'inge, na ruana oto mei epu aana maenga. Nga taa e rau aana e ro maholo ngeena kire mani ha'awalaimoli'aa uri a Jisas Kraes Kalena God to'ohuu. Oto mei epu no'one ko haata'i diana aana uri leune e to'ohuu, na mei wei mola maraana ha'ike. Na oolune oto Li'oa Maa'i nge ko unue i laona saeka uri leune e to'ohuu, aena aana Li'oa Maa'i oto walaimolinge. Na e oolu mei olana kire mani ere sada uri a Jisas Kalena God oto to'ohuu.† ⁹ Mala uri kie ko hiiwalaimoli aana nga taa iinoni ko unu-unue, nge kie ke hiiwalaimoli no'one aana Jisas, aena aana nga taa a God e unue e paine liutaa, na ingeie maraana e unu ha'a-oaie a Kalena. ¹⁰ Ta'ena nga iini ko hiiwalaimoli aana Kalena God, e saie uri nga taa a God e unue e to'ohuu. Ta'e iini e ka'a hiiwalaimoli aana a God, nge ko unue oto uri a God e sai eero, aena aana e ka'a hiiwalaimoli ike aana nga taa a God e unue i sulie a Kalena. ¹¹ A God e unue uri e niie oto maurihe huu hunikie, na uri mei meurihe ngeena nge oto i lalo aana a Kalena. ¹² Oto a tei nge e to'o aana a Kale i lalo aana, nge e to'o aana mei meurihe ngeena. Ta'e a tei nge e ka'a to'o aana Kalena God i lalo aana, e ka'a to'o aana ike nga mei meurihe i lalo aana.

Kie To'o Aana Oto Maurihe Huu

¹³ No ko uusue walu ola ienini huni'omu, mo iini omu hiiwalaimoli aana satana Kalena God, hunie uri omu ke manata'inie uri omu to'o aana oto maurihe huu. ¹⁴ Na hiiwalaimolinge ikie aana God otona, uri kie ko sukaa ta'ena nga mei ola i sulie saena, na ko rongo oto hunikie. ¹⁵ Na aana kie ko manata'inie oto ko rongo hunikie aana ta'ena nga sukanga i sulie saena, ka'u kie saie oto uri kie kei hele aana nga taa kie sukaa aana.

† **5:6-8** 5:6-8 Erenga ni Krik e ka'a tohungēi matapwa ike i leu. Ngaeta mo iini kire lo'onga'inie uri mei wei na mei epu a John ko ere i sul'i ko ha'a-aamasito'okie aana mei wei na mei epu e aahe mwaanie sapena Jisas maholo ramo e otomie papara'ana aana noma. Leesie Jon 19:34.

¹⁶ Oto maholo kie ko leesie ngaeta aasike aani hiiwalaimolinge ko esuie nga mei ooraha'aa, e malisine kie ke aarenga'i talana. Oto a God ke si hoda rere'a aana saena hunie ke mauri. Ta'e nou ka'a ere ike i sulie mo iini kire ko aatopuri aana God na ko ii'o mola hunie aaelanga. Ooraha'aa urine e adona maenga huu taane, na nou ka'a unue ike uri kie ke aarenga'i talana mo iini kire ko ooraha'aa urine.† ¹⁷ Ta'ena nga ooraha'aa mwala ko esuie kire dau hu'isie a God ni ngeena, ta'e ngaeta mo ooraha'aa kire sai oonisaie mwaani'i hunie a God ke sae'aasi'i.

¹⁸ Kie manata'inie oto uri ta'e-ta'ena nga iini e hute aana a God, e ka'a talei oora-ooraha'aa ike, aana a Kalena God ko kineta'inie mwaanie uri Na'ohai Iini Tata'ala, a Pwelu Eero-eero, e kopi aana huni waelie. ¹⁹ Kie manata'inie oto no'one uri ikie mo kalena God, ma'alana ahutana mwala lo'u i laona walumalau kire ii'o mola i mamalutana a Pwelu Eero-eero. ²⁰ Na kie manata'inie oto no'one uri a Kalena God e lae mai na e niie oto saenanaunge naka, uri hunie kie ke manata'inie Iini To'ohuu. Na mauriha'aka oto i lalo aana Iini To'ohuu, aana ikie i lalo aana Kalena, a Jisas Kraes. Ta'e ingeie mola tohungai God, na ingeie oto aahu'ine maurihe huu. ²¹ Aena urine, maeni mwela ineu, omu ke kineta'inie saemiu mwaanie omu rongo hunie mo ha'a-uusulinge eero-eero, aana o ko deu urine, nge o ka'a paloa ike tohungai God, ta'e o ko palo-paloo mola mo god eero-eero.†

† **5:16** 5:16 A Jon ko ere i sulie mo iini nge kire unue i na'o uri kire hiiwalaimoli, ta'e lae-lae saeda e hau lo'u, na kire ko ngiduupu hunie walaimolinge nge a Li'oa Maa'i e haata'inie i sulie a Jisas. A Jon e unue aana 1 Jon 2:19 uri hiiwalaimolinge mo iini urine e ka'a to'ohuu ike. Oto mo iini urine kei lae mola i laona maenga huu. Leesie Mak 3:29 na Hibru 6:4-8. † **5:21** 5:21 Mo god eero-eero e ka'a mola mo nunui ola wa mo aakalo wa mo li'oa aaela hali'ite, ta'e ikire no'one ta'ena nga ola nge kie ko ha'apaina'aa liutaa aana God, wa saeka ko heri hunie liutaa aana oodo-oodonga a God.

Ruana Nga Uusu-uusu A Jon

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

Uusu-uusu ienini kie saie uri a Jon Hurula'aa ni e uusue, aena aana hungelana mo wala na mo ha'ananaunge kire sada mola pe'ie Tataroha Diana a Jon.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Jon e unue uri ko uusu-uusu hunie ngaeta keni peine nge a God e manata diana hunie na e lio hilisie huni ne'ie iinoni ingeie. Kie ka'a sai diana aana a tei ni keni peine ngeena wa e ii'o i tei. Ngaeta mo iini kire unue uri a Jon e ka'a ere ike i sulie nga keni, ta'e ko ere ni aalahuunge mola i sulie soihaada'inge aana ngaeta hanue i laona lio i sulinge ingeie. Mala uri ko to'ohuu, nge mo kalena toro ngeena ikire oto kira hiiwalaimoli aana soihaada'inge ngeena, na mo kalena keni eesine keni peine ngeena (leesie 1:13) ikire oto kira hiiwalaimoli i laona soihaada'inge nge a Jon ko o'o'o aana.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Aana mo helisi i purine maelana a Jisas, mo ha'a-uusuli kire lae pe'i eelide hailiu aani tolalana Tataroha Diana i suli henue. Oto i sulie tolahada wau i na'o, kira hiiwalaimoli aana Kraes aana ta'ena nga leu, kire tola konie mo ha'a-uusuli ngeena i laona mo nume ikire, na kire pe'i-pe'ire aana mo niinge huni ha'amwada'ue mo laenga ikire. Ta'e mo ha'a-uusuli eero-eero kire lo'onga'inie no'one ta'a-ta'a tala ngeena huni laenga'inie mo ha'a-uusulinge takalo ikire.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Jon Hurula'aa e uusue uusu-uusu ienini hunie kira hiiwalaimoli aana Kraes kire ke manata diana hunire hailiu, ta'e kire ke lio talada mwaanie kire pe'ie mo ha'a-uusuli eero-eero nge kire ko na'ona mwala mwaanie tala aana walaimolinge.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

manata-diananga, ha'a-uusulinge eero-eero

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

2 Jon 1:9

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga

(1:1-3)

Kie ke pe'ikie hailiu aani manata-diananga, ta'e e ka'a diana ike hunie kie ke pe'ie mo ha'a-uusuli eero-eero nge ko ha'atakaloa mwala.

(1:4-11)

Mei wala ni saediananga ooreta

(1:12-13)

Mei Wala Ni Saediananga

¹ Saediananga mwaanieu Rato ni mwane aana soihaada'inge, huni'o tohungai keni diana a God pe'ie maeni kalemu. Ineu pe'ie ahutana oto mo iini e manata'inie walaimolinge ko manata diana huni'omu, ² aena aana walaimolinge a God ko ii'o oto i lalo aana ahutaka mango na kei ii'o huu oto pe'ikie.

³ Oto hahu'ana manata-diananga, na aamasinge, na hanuelamanga a God Aamaka na a Kalena a Jisas Kraes, ke lae mai hunie ahutaka nge kie ko ii'o aana walaimolinge na manata-diananga.

Mwaanie Kie Pe'ie

Mo Ha'a-uusuli Eero-Eero

⁴ No ko tohungēi ilenimwa'e oto liutaa aana nou si lio saie uri ngaeta mo iini aana mo kalemū kire ko lulu i sulie tolahai walaimolinge oto mala a Mama'a e unue hunikie aana ha'atolanga ingeie. ⁵ Mei wala no ko unue huni'omu ienini, keni diana ineu, nga mei ola haalu ha'ike, ta'e mei ha'atolanga kie rongoa oto i na'o uure aana maholo kie hola'i hiiwalaimoli aana Jisas, uri kie ke manata diana hunikie hailiu. ⁶ Na ta'ena nga iini ko ii'o aana manata-diananga, nge ke ii'o pe'ie tola i sulilana nga taa a God e unue. Na uure i aehotalana omu rongoa oto uri e unue uri omu ke mani ii'o aani manata-diananga.

⁷ No ko ha'a-aamasito'o'omu mola aana leune, aena aana mo ha'a-uusuli eero-eero hunge kire lae hailiu oto i laona walumalau. Ikire ngeena kire ko ha'a-uusuli aana uri a Jisas Kraes e ka'a ne'i iinoni ike. Mo iini urine ikire mwala eero-eero, na ikire mo maelonga a Kraes. ⁸ Oto omu ke lio talamiu mwaanie omu deu tekela'inie tolahai iinoni diana i'omu nge melu esu oto hiito'o hunie omu ke to'o aana. Ta'e omu ke lae tara'asi pe'ie hunie omu ke hele ha'amangoa oto waaitemiu.

⁹ Ta'ena nga iini nge e ka'a ii'o susu aana mo ha'a-uusulinge a Kraes ta'e ko sapeie lo'u mola mo ne'isaenga ingeie, iini urine, a God e ka'a ii'o ike i lalo aana. Ta'e iini nge ko ii'o susu pe'ie lulu i sulilana mo ha'a-uusulinge a Kraes, iini urine, a Mama'a na a Kale kire mani ii'o oto i lalo aana. ¹⁰ Mala uri nga ha'a-uusuli ko hule i seemiu na ha'a-uusulinge ingeie ko lae aaopa mwaanie ha'a-uusulinge a Kraes ienini, nge omu ke su'uri tola konie i nume i'omu, na hule aana omu ke su'uri unue lo'u nga mei wala ni saediananga hunie. ¹¹ Aana omu kei ere ni saediananga pe'ie iini urine, nge omu ko pe'ie asunge aaela ingeie eena.

Mei Wala Ni Saediananga Ooreta

¹² Mo ola hunge taane huni ha'arongo'omu eeni, ta'e nou ka'a sare ere ike aani uusu-uusunge. Ta'e nou noruto'o mola aana uri nga maholo ne kei haro lae wau huni leesi'omu na huni ere pe'i'omu maraaku, hunie uri ilenimwa'enga ikolu ke paine. ¹³ Mei wala ni saediananga no'one huni'o mwaanie mo kalena a keni eesimu, tohungēi keni diana a God no'one mala i'oe.

Oolune Nga Uusu-uusu A Jon

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

Uusu-uusu ienini kire saie uri a Jon Hurula'aa ni e uusue aena aana hungelana mo wala na mo ha'ananaunge kire sada mola pe'ie Tataroha Diana a Jon.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

Maholo a Jon Hurula'aa e repo oto, nge e uusue uusu-uusu ienini hunie a Kaeas, ngaeta malahune diana. A Kaeas e ii'o kara'inie soihaada'inge aana ngaeta hanue nge ko aehota lae takalo aena aana ngaeta mwane too-tooha'i ko ta'ela'i lo'u i matolada hunie ke paine haahie soihaada'inge ngeena.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

A Jon Hurula'aa e uusunge'inie ka'u ngaeta mo mwane pe'ie mei wala hunie nga soihaada'inge, ta'e na'ohai mwane aana soihaada'inge satana a Daetrepis e ka'a sare rongo ike hunire wa ke toli'aasie nga iini ke pe'ire.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Jon Hurula'aa e uusu-uusu hunie a Kaeas huni hatonga'i hunie uri kire ke pe'ie mo ha'a-uusuli ko eelide pe'i taroha'inilana walaimolinge, na mwaanie kire rongo hunie mo tolahai ola takalo a Daetrepis.

Oto Ruana na Oolune Nga Uusu-uusu a Jon kire dau i sulie e ro aapa aana ta'a-ta'a mei ne'isaenga ngeena. Ruana nga Jon e ha'a-uusulikie mwaanie uri kie uure pe'ie mo ha'a-uusuli eero-eero, na Oolune nga Jon e ha'a-uusulikie huni uure pe'ie mo tohungei ha'a-uusuli aana walaimolinge. Aena urine, nge leu i sapeka hunie kie ke haitalea saenanaunge aana walaimolinge hunie uri kie ke lio saie mo ha'a-uusuli hai aopa'i, hunie kie ke lio saie mo ha'a-uusuli diana hunie kie ke pe'ire, na hunie kie lio saie mo ha'a-uusuli eero-eero hunie kie ke aatopuri mola aada.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

walaimolinge, manata-diananga, ha'a-uusulinge to'ohuu, pe'inge

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

3 Jon 1:4

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga hunie a Kaeas

(1:1-4)

Kie ke ii'o aana manata-diananga, na kie ke pe'ie mo ha'a-uusuli to'ohuu.

(1:5-11)

Mei wala ni saediananga ooreta

(1:12-15)

Mei Wala Ni Saediananga

Hunie A Kaeas

¹ Saediananga mwaanieu Rato ni mwane aana soihaada'inge, huni'o Kaeas. Nou tohungei manata diana huni'o, malahuku diana ineu, ² na aarenga'inge ineu talamu, uri hunie ahutana walu ola ke mwada'usi'o na o ke ii'o-ii'o awaa mola, oto mala nou saie uri ii'onga i'oe pe'ie a God e a'aila'a. ³ Nou tohungei ilenimwa'e aana maholo ngaeta mo mwaasine e hule mai na kire ha'arongoau aana mauringe i'oe e tohungei a'aila'a na uri

o ko lulu i sulie ue walaimolinge to'ohuu. ⁴ Nga mei ola aaopa hunie ne ke ilenimwa'e liutaa haahie ha'ike lo'u, ta'e mwaanie no ko rongoa mo kaleku ko lulu i sulie walaimolinge.

Kie Ke Pe'ie

Mo Ha'a-uusuli To'ohuu

⁵⁻⁶ Nou saie, malahuku, uri o ka'a sai mou-mou ike mwaanie tohungēi esunge diana nana God, aana kira hiiwalaimoli nge kire ko liu weu i seemu, kire ko ha'a-ha'arongoa oto soihaada'inge mai leu aana manata-diananga i'oe hunire. Suli maholo kire ko unue uri o ko tohungēi lio i suli diana aada, na o sai pe'ire lo'u aana nga mo ola huni ha'amwada'ue mo laenga ikire. Ma'alana o ka'a manata'inie ike ngaeta mo iini kire hule aamu ngeena, ta'e o tohungēi pe'i diana aada aana tolahai ola diana nge e malisine mo koni-konihe a God. ⁷ E diana aana o ko pe'ire urine aena aana maholo kire aehota pe'ie mei esunge ienini huni taroha'inie a Jisas Kraes, kire oala'inie uri kire sa'a toolea ike nga mei niinge mwaanie mo iini kire ka'a hiiwalaimoli ike aana a Jisas. ⁸ Oto ikie, mo iini kie ko hiiwalaimoli aana a Jisas, leu i sapeka oto hunie kie ke pe'ie mo mwane urine, uri hunie kie ke mani esu tararuru pe'ire, hunie mwala hunge ke manata'inie walaimolinge.

⁹ Nou uusu-uusu ke'u hunie soihaada'inge i sulie leune, ta'e a Daeotrepis, iini nge ko sare ne'i na'ohai mwane aana soihaada'inge, e ka'a sare rongō ike hunie nga taa nou unue. ¹⁰ Oto mala uri no ko lae wau, ne ke si haata'inie taane aamiu ahutana walū ola aela nge ko esui'i, na mo eeronga ta'ewau nge ko talei unu'i mola i suli'emeelu. Na aena aana mo aaelanga ngeena kire ka'a paine ue i sulie saena, nge ko sare asuie lo'u nga mo aaelanga paine. Oto e ka'a sare tola konie ike mo mwaasine, na hule aana ko uure honosie mo iini ko sare tola konie mo mwaasine ngeena, na ko ne'ire i sinaha mwaanie soihaada'inge.

¹¹ Oto o ke su'uri heimaanie mo tolahai iinoni aela urine, malahuku, ta'e o ke lae mola i sulie tolahai iinoni diana. Aana iini nge ko lae i sulie tolahai iinoni diana, nge ingeie iinoni a God otona. Ta'e iini nge ko lae i sulie tolahai iinoni aela, nge e ka'a manata'inie ike a God.

¹² Oto o ke pe'ie a Demitrias maholo kei hule wau i seemiu, aana ahutana mwala ko meni unue uri ingeie mwane diana, na walū ola ko esui'i e oodota'i na ko haata'inie uri e to'ohuu oto. Ineu na nou unue no'one urine, na i'oe, o saie mola no ko ere to'ohuu.

Mei Wala Ni Saediananga Ooreta

¹³ Mo ola hunge nou sare unu'i taane huni'o, ta'e nou ka'a sare uusu'i ike, ¹⁴ aana nou noruto'o mola uri kara'inie oto ne kei leesi'o, na maholona kure ke si meni ere-ere lo'u.

¹⁵ Hanuelamanga ke ii'o pe'i'o. Mo malahukarue mai i leu kire ko niie saediananga ikire huni'o, na saeku uri o ke niie no'one ilenimwa'enga na saediananga ineu hunie ahutana mo malahukaelu nge kire ii'o wau pe'i'omu.

Uusu-Uusu A Jiud

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

Mwane nge e uusue uusu-uusu ienini, kire ko haa-haara'inie aana a Jiud, ta'e satai ola Jiud ngeena ngaeta sata lo'u hunie a Jiudas (mala Sepo ngaeta satai ola lo'u hunie Josep). Na mo Uusu-uusu Maa'i kire ere i sulie ngaeta mo Jiudas hai aaopa'i. Kie saie uri a Jiudas Iskariot nge e pweloa a Jisas ha'ike, nge e uusue uusu-uusu ienini. Luk 6:16 na Palonga 1:13 ko meni ere i sulie ngaeta Jiudas lo'u mala ingeie nga iini aana aawalai hurula'aa mwana rue a Jisas. Ta'e iini nge e uusue uusu-uusu ienini e ere mala ingeie nga hurula'aa ha'ike (leesie Jiud 1:17). Oto e lio mala Jiudas nge e uusue uusu-uusu ienini ingeie aasine a Jisas (leesie Matiu 13:55 na Mak 6:3). Maholo a Jisas e mauri ue, a Jiudas e ka'a hiiwalaimoli ike aana. Leesie Jon 7:2-5. Ta'e lae-lae e hu'isie ne'isaenga ingeie na e ne'ie ngaeta mwane paine aana soihaada'inge.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Jiud e uusue uusu-uusu ie hunie ahutana mo iini nge a God e soire mai i saana, na a Jiud e haara'inire aana mo tohungai malahune, ta'e kie ka'a saie ike uri mo malahune ngeena kire ii'o i tei.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Ngaeta mo ha'a-uusuli eero-eero kire sili mei mumuni i laona soihaada'inge, oto kire ko ha'atakaloa mola mwala aana ngaeta ha'a-uusulinge aaopa. Kire ko ha'a-uusulie mwala uri i tehula'ana aamasinge paine a God, a God kei sae'aasie mola ta'ena nga ooraha'aa. Oto kire ko ha'a-uusuli aana uri e diana mola huni deu ta'ewau mola mala saemu.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

A Jiud e uusue uusu-uusu ienini huni niie mei wala ni ha'apasunge honosie mo iini ko ha'a-uusuli eero-eero na kire ko ha'atataroa mwala urine. Oto a Jiud e ere ha'asusue kira hiiwalaimoli uri kire ke hele ma'uta'a aana mei wala to'ohuu nge kire hola'i hiiwalaimoli aana.

Ngaeta mo ha'ananaunge a Jiud ienini e kara'i rongo sada mola mala mo ha'ananaunge aana Ruana Nga Pita.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

maeni malahuku, ha'a-aamasito'onga, ensel, tata'alanga, ha'aloinge

?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?

Jiud 1:24-25

?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?

Mei wala ni saediananga

(1:1-2)

A God kei haro ha'aletehie taane mo ha'a-uusuli eero-eero.

(1:3-16)

Kira hiiwalaimoli ke hele ma'uta'a aana walaimolinge.

(1:17-23)

Mei wala ni saediananga ooreta

(1:24-25)

Mei Wala Ni Saediananga

¹ Saediananga mwaanieu a Jiud, koni-konihe a Jisas Kraes, na aasine a Jemes. No ko uusu-uusu ie huni'omu mo iini nge a God e soi'omu mei i

saana. A God Mama'a e tohungei manata diana huni'omu na omu ii'o oto i lalo aana hai kineta'inge a Jisas Kraes. ² No ko aarea God uri aamasinge, hanuelamanga na manata-diananga ingeie ke aahu oto huni'omu.

Ha'amotaahinge

Mo Ha'a-uusuli Eero-eero

Kei Tohungei Aaela Lo'u Hiito'o

³ Maeni malahuku, nou tohungei saeto'o aana uri ne ke uusu-uusu oto huni'omu i sulie mei ha'a-uuringe nge kolu meni to'o aana. Nou sare ere ha'asusu'omu lo'u uri hunie omu ke uure a'aila'a pe'ie mei wala to'ohuu nge kie mani hiiwalaimoli oto aana. A God e niie oto mei wala ngeena hauta'ai hunikie, ahutana mo iinoni ingeie, na e sa'a roro'a oolisie ike oto oo'oo. ⁴ No ko ere urine, aena aana ngaeta mwala aaela kire ko sili mumuni mola mai i matolamiu. Mwala ngeena kire sere'i deu i sulie walana a God, oto kire oolisie mei wala i sulie manata-diananga ingeie hunikie. Kire ko unue uri aena aana a God e tohungei manata diana hunikie, nge e sa'a ha'aloikie ike na kie sai deu ta'ewau mola mala saeka. Oto urine kire ko heitohea ta'a-ta'a Poro Paine na Aalaha ikie, a Jisas Kraes. Mo propet kire uusu-uusu i sulie mwala ngeena oto mai waite, na kire unue uri leilada kei lae.

⁵ Aana ma'alana uri omu saie ka'u taane oto walu ola ienini, ta'e nou sare ha'a-aamasito'o'omu lo'u eeni. A Aalaha e ha'a-uurie ka'u mwala ingeie mo Israel mwaanie i Ijip, ta'e i puri e saro dau tekela'inie lo'u mo iini nge kire ka'a hiiwalaimoli ike aana. ⁶ Na omu ke aamasito'o no'one aana mo ensel nge kire toli puri mola aana mo lio i sulinge ikire, na kire lae mola mwaanie mo ii'o-ii'oha ikire. A God e ho'osie mo ensel ngeena aani ieliheu oto huu, na e aasire i laona rodohono oto loosie hai dinge ni lei mae aada. ⁷ Omu ke aama-aamasito'o no'one aana e ro huilume i Sodom na i Komora na mo huilume lo'u kali-kelirerue. Mala uri mo ensel ngeena kire lae aaopa mwaanie ne'isaenga a God hunire, nge mwala aana mo henuena kire lae aaopa no'one aana kire toli'aasire oto mola hunie aeni-olanga, na hule aana aeni-olanga tata'ala pe'ie mo mwane mala ikire. Oto kire sapesalu aana ha'aloilada e lae aana dunge mala nga tolimaa hunie ahutaka kie ke mani lee-leesie.

⁸ Ta'e ma'alana mo tolimaa ngeena, e urine no'one lo'u mola aana mwala nge kire sili mumuni mei i matolamiu ngeena. Aana kire unue kire ko lae i sulie mo ma'ahu-polenga ikire, oto kire ko ha'amada'aa mauriha'ada lo'u mola aana ooraha'aa. Kire ko ngiduupu no'one mola hunie ahutana mo iini nge kire sai ha'a-uuresie mo ha'atolanga, na kire ko ere aelaside lo'u mola mo iini e nanama liutaa aada.† ⁹ Ta'e hule aana a Maekol na'ohai ensel, maholo e ha'a-ere pe'ie a Pwelu Eero-eero haahie rae aana a Mosis,† e ka'a ere aelaside ike, ta'e e unue mola uuri, "A Aalaha ke si ere aamu." ¹⁰ Ta'e mwala ienini kire ko ere aelaside oto mo ola hule aana kire ka'a sai diana aani. Saemangonga ikire e urihana mola mo poo wa mo usu nge kire ka'a sai lo'onga'i ike. Kire ko lae-lae oto mola i sulie pwalusude aani nonowasunge hunie ta'ena nga ola, na mo ola urine nge ko waelire oto hiito'o.

† **1:8** 1:8 Mwala ngeena ko meni ere aelaside mola mo li'oa diana a God (mo ensel), na mo li'oa aaela a Satan (mo aakalo na mo hi'ona na mo wesi). † **1:9** 1:9 Ngaeta uusu-uusu i na'o mo Jiu e ladao laladonga ienini i sulie rae aana a Mosis, ta'e Puke Maa'i e unue mola uri a God e haitolinge'inie aana nga leu. Leesie Diutronomi 34:5-6. Leesie no'one Daniel 10:13, na Haata'inge 12:7, na Sekaraea 3:2.

¹¹ !Aama-aamasilana mwala ngeena! Kei tohungēi aaela oto hiito'o hunire, aana kire ko lae i sulie tolahana a Kein iini nge e horo'ie aasine. Na i tehula'ana mola to'oha, kire ko toli'aasire huni esuie walu ola e ka'a diana, mala a Belam e asui'i ke'u.† Kire haukama honosie a God mala a Kora e asuie ka'u waite honosie a Mosis. Oto dau tekela'inilada kei lae oto mala ingeie.

¹² Maholo omu ko esuie mo ngeuhe i'omu huni haata'inie manata-diananga i'omu huni'omu heiliu, nge mwala ngeena kire ko ngeu-ngeu taane pe'i'omu aana ngau-maa'inge i'omu ngeena. Ta'e kire urihana mola mo usu ko hiolo. Kire sa'a ma'ute'inie ike nga iini, aana kire ko rarara oto mola hunire maraada. Kire ko heiholota'inie mo ola diana, ta'e mo wala mwaakule mola ni ngeena, aana kire urihana mola mei rorodo e a'ate nge e ka'a sai niie nemo hunie hohola ke aahu. Kire urihana no'one mo ei nge ka'a sai hungu ike ma'alana maholo huni hungunge aana halisi. Oto wa'i-mousilana imi-imini e lae mwaanie mwakano na kire tohungēi mae oto ta'ingelu. ¹³ Mwala urine kire ka'a sai masa ike haahie mo tata'alanga ikire, na kie sai leesi'i mola mala rama-rama nge aahe ko aasi'i i oone. Kire urihana mola mo tatahorade, aana ha'amangolani oto i laona rodohono pupulu, na e urine no'one hunie mwala ngeena aana a God e koni aakau oto aana nga leu loosire i laona rodohono pupulu oto di.

¹⁴ A Adam oto eetana nga pwaunge ni iinoni wau i na'o, na mola aana hiune nga pwaunge, nge mwane maa'i a Inok† e ere i sulie mwala aaela ienini uuri, "A Aalaha kei lae mai pe'ie mo sinolai ensel maa'i ingeie ¹⁵ huni leie ahutana mwala. Na ko lae mai huni lei mae aana ahutada kira ooraha'aala haahie mo ooraha'aa kire asui'i aana kire ka'a lae ike i sulie tolahana God. Na kei ha'aloie kira ooraha'aala haahie mo tohungēi wala aaela nge kire unu'i honosie a God."

¹⁶ Mwala ngeena kire sai upwe mola tarau, na kire ko haro i'ie mola ahutana ola, na kire ko lae oto mola i sulie mo lo'onga'inge aaela ikire maraada. Kire ko ere tooha'inire mola, na maholo kire ko lahea nga iini, kire ko eeroa mola hunie hari-huninge ikire maraada ke oa.

O Ke Hele Ma'uta'a

Aana Walaimolinge

¹⁷ Ta'e maeni malahuku, omu ke aama-aamasito'o aana nga taa nge mo hurula'aa Aalaha ikie a Jisas Kraes kire ere lalai aana oto waite. ¹⁸ Aana kire unue huni'omu uuri, "Aana mo dinge ooreta, mwala kei ha'amwasi mola aana walu ola maa'i, na hiiwalaimolinge ikire kei lae takalo mola i sulie mo ne'isaenga aaela ikire maraada." ¹⁹ Mwala urine, nge lo'onga'inge ni welumalau mola aada. Ikire oto kire ko da oopanga i matolamiau aana kire ka'a to'o aana ike Li'oa Maa'i i lalo aada.

²⁰ Ta'e i'omu, maeni malahuku, hiiwalaimolinge i'omu e tohungēi maa'i. Na omu ke uure ma'uta'a i lengine tohungana hiiwalaimolinge i'omu ngeena, na omu ke aarenga'i i sulie ne'isaenga a Li'oa Maa'i pe'ie nanamanga ingeie. ²¹ Omu ke tola i sulie a God hunie omu ke ii'o susu i lalo aana manata-diananga ingeie aana omu ko maa'oohie aamasinge Aalaha ikie a Jisas Kraes huni toole'omu takoie maurihe huu. ²² Omu ke aama-aamasie mo iini nge kire ko ne'i-ne'isae rue-rua'a. ²³ Na hunie mo

† **1:11** 1:11 Mo maelonga ni Israel kire waaie a Belam aana mei to'oha oto paine aana e ha'ananaure uri kire sai waelie mo Israel mola aana aeni-olanga pe'ire. Leesie Nambas 31:16 na Nambas 25:1-3.

† **1:14** 1:14 Puke Maa'i e unue uri a Inok ingeie ngaeta mwane oodota'i. Leesie Jenesis 5:18-24. Ta'e Puke Maa'i e ka'a ladoa ike mei wala ienini aana e uure mola mwaanie ngaeta puke aopa nge mo Jiu kire to'o aana.

iini kire ko lae takalo, omu ke ha'a-uurire aani we'inilada mwaanie eeso-eesoha'ana dunge ni ha'amotaahinge nge kire ko lae takoie ngeena. Omu ke haata'inie no'one aamasinge hunire, ta'e omu ke lio talamiu mwaanie kire wa'ini'omu lo'u i sulie mo tala ni ooraha'aa ikire.

Aarenga'inge Ni Paalahenga

²⁴ Oto kie ke ha'amanikulu'aa iini e nanama na e sai kakaliekie mwaanie kie domu i laona ooraha'aa. E sai kineta'inikie mwaanie kie dau aelasie nga mei ola, na kei toolekie aani ilenimwa'enga oto paine i laona manikuluha'ana. ²⁵ Ingeie oto e ta'a-ta'a God mou-moute'i a Ha'a-uuritaka. Oto kie ke ha'apaina'aa aena aana i tehula'ana a Jisas Kraes Aalaha ikie, e to'o aana ta'ena nga manikulu'anga, na aalahanga, na sakanga, na nanamanga uure oto waite, na oto molana, na oto di.

Haata'inge

A Jisas Kraes Hunie A Jon

?A tei ni e uusue uusu-uusu ienini?

A Jon Hurula'aa nge e uusue uusu-uusu ienini maholo e repo oto hiito'o. Ingeie no'one nge e uusue Tataroha Diana a Jon na e oolu Uusu-uusu a Jon. Maholo e repo oto, a Jon ngaeta mwane paine haahie mo soihaada'inge wau aana po'o ni henue i Esia nge huilume i Epesas e ii'o aana.

?E uusue uusu-uusu ienini hunie kira tei?

A Jon Hurula'aa e uusue uusu-uusu ienini hunie e hiu soihaada'inge aana mo huilume hai aropa'i i laona po'o ni henue i Esia i laona aalahanga ni Rom. Si'iri leu ngeena e ii'o mola i laona hanue paine kire haara'inie i Taki.

?Nga taa e rau-reu maholo e uusue uusu-uusu ienini?

Ola mala e siwe aawalai helisi mwana oono i purine hutelana a Jisas (96 A.D.), inemauri peine ni Rom ko tohungei teunge'inie kira hiiwalaimoli, na e asuie a Jon Hurula'aa ke ii'o ni ho'o aana mala-malau ni ho'o i Patmos.

?E uusue uusu-uusu ienini huni taa?

Oto a Jon e uusue huni ere ha'asusue mwala aana soihaada'inge nge taunge'inilada e lae. E ere lalai i sulie mo dinge ooreta, ta'e oto liutaa e ha'a-uusulie mwala i sulie a Jisas Kraes. Oto e ere ha'asusure hunie kire ke a'aila'a aani hiiwalaimolinge aana ma'alana kire ko sapesalu i tehula'ana.

A Jon e uusu-uusu oto hiito'o i sulie mo haata'inge nge a Kraes e haata'ini'i hunie. Mo haata'inge ngeena kire honu oto liutaa aani nunui ola, na mo ha'a-uusulinge e lae mola aana mo wala ni aalahuunge. Mo na'ohai ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini e ooni aani mala kire ko ooni aana kana.

Ngaeta mo ha'a-uusulinge i laona uusu-uusu ienini kire kele aasa huni saie nga taa kire ko ere-ere i suli'i. Ta'e ma'alana kolu ka'a sai diana aana nga taa kire ko ere lalai i suli'i, ta'e aahu'i ha'a-uusulinge aana uusu-uusu ienini e matapwa taane. I tehula'ana a Kraes, a God e sai suuhe'inie mo maelonga ingeie, lai liu oto aana a Pwelu Eero-eero, a Satan. Na aena aana asunge a Kraes lo'u, a God kei waaie mo iinoni ingeie nge kire hele ma'uta'a aana hiiwalaimolinge ikire hule aana ha'amangolana. Oto aena urinena, nge mo iinoni a Kraes ke su'uri aakohe aani lulu i sulilana, ta'e kire ke ii'o aakau aani tolaha diana mola pe'i maa'oohinge susuto'o. A Kraes kei esuie hanue haalu nada ta'au i Lengi na mai aano, na kire kei ii'o huu pe'ie oto di, oto di.

?Nga taa ni mo pweu ni wala i laona uusu-uusu ienini?

Uusu-uusu ienini ko ere hiito'o no'one i sulie mei wala Hiu—e hiu soihaada'inge, e hiu ensel, e hiu li'oa, e hiu kao-kao ni leinge, e hiu maa, e hiu aalaha, e hiu rorodara, na mo iini lo'u. Aana ne'isaenga mo Jiu, mei wala hiu ngeena e uure hunie mei ola e lae liutaa, wa e ahui oto, wa e hule oto aana 100%. Na e sada mola urine lo'u aana mei wala aawala mwana rue. Iidumilana mo ola hunge i laona uusu-uusu ienini e lae hule aana aawala mwana rue—aawalai komu mwana rue, aawalai hurula'aa mwana rue, aawalai maai para mwana rue, na nga mo iini lo'u. Oto aena e ro mei wala ienini, nge kie saie uri uusu-uusu ienini ko ere i sulie mo ola kei lae liutaa, na

lo'u ha'a-ahulana walu ola.
 ?Nga taa ni ngaeta mo eehu'i tatala i laona uusu-uusu ienini?
 Haata'inge 1:7, Haata'inge 11:15, Na pwau 21 na 22 aana Haata'inge nge
 kire ere diana liutaa i sulie ii'onga i Lengi.
 ?Nga taa ni mo eehu'i ne'isaenga i laona uusu-uusu ienini?
 Mei wala ni saediananga hunie e hiu soihaada'inge aana po'o ni henue i
 Esia (1:1-8)
 A Jisas e niie e hiu mei wala hunie e hiu soihaada'inge. (1:9—3:22)
 A God na a Jisas kirerue ko ii'o aana manikulu'anga oto paine ta'au i
 Lengi. (4:1—5:14)
 A God kei ha'amotaahie walumalau maholo a Jisas kei ta'aasie e hiu hui
 edi mwaanie uusu-uusu. (6:1—8:5)
 A God kei ha'amotaahie walumalau maholo e hiu aahuri kei ngara. (8:6—11:19)
 Paineha'ana mwaa ala-ala kei uure honosie a God na mwala ingeie. (12:1—14:20)
 A God kei ha'amotaahie walumalau maholo kire lingisie e hiu kao-kao
 haahie walumalau. (15:1—16:21)
 Hanue aaela i Babilon kei aa'o'ho ta'ingelu. (17:1—19:5)
 A Kraes kei ooli mei na kei aalaha mai aano hunie sinolai helisi. (19:6—20:6)
 Leinge ooreta a God kei ha'amangoa a Satan na ahutana mo iini aaela. (20:7-15)
 A God kei esuie ha'aholanga haalu. (21:1—22:5)
 Mei wala ooreta (22:6-21)

Mei Wala Ni Ere Luhesilana

Uusu-uusu Ie

¹ Uusu-uusu ienini e ere i sulie mo ola nge a Jisas Kraes e haata'ini'i
 hunieu aana nga taa ko kara'i lae oto mai. A God e uusunge'inie a Jisas
 hunie ke haata'ini'i hunie ahutana mo koni-konihe ingeie, oto a Kraes e
 uusunge'inie ensel ingeie i saaku a Jon huni haata'inie mo ola ie hunieu.
² Na ineu a Jon oto, ngaeta koni-konihe mola ingeie, no ko unu tahanga'inie
 huni'omu ahutana mo ola nou leesi'i ngeena. Na mo wala uure mwaanie a
 God otona, aana a Jisas Kraes ni e unu ha'a-oaie uri kire to'ohuu. ³ Deidehie
 iini nge ko saa-saaie uusu-uusu aana mo erenga lalai ienini, na deidehie
 mo iini nge kire ko rongoa na ko lulu i sulie, aena aana ko kara'inie oto
 maholo ahutana mo ola ie kei aehotaa.

Mei Wala Ni Saediananga

Hunie E Hiu Soihaada'inge

⁴ Saediananga mwaanieu a Jon huni'omu e hiu soihaada'inge † aana po'o
 ni henue i Esia.

† **1:4** 1:4a E hiu soihaada'inge ngeena kire ii'o i laona lio i sulinge a Jon maholo ingeie nga na'ohai
 mwane aana soihaada'inge. Ta'e mei wala "hiu" ngaeta mei wala ni aalahuunge ni ngeena, na ko
 haata'inie uri mo wala ni ha'a-uusulinge ienini ko lae hunie ahutana mo soihaada'inge ta'ingelu.

No ko eitanaie a God iini e mauri oto uure mai na'o na ko meuri oto si'iri ie na kei meuri oto huu. No ko eitanaie a God uri hahu'ana manata-diananga na hanuelamanga ingeie ke ii'o pe'i'omu. Na e ro ha'adiana'anga ngeena kire uure no'one mwaanie e hiu li'oa† nge kire uure i na'ona naunekume a God, ⁵ na kire uure no'one mwaanie a Jisas Kraes.

A Jisas oto ko ha'awalaimoli'aa walana God,
na ingeie oto na'ohai mwane e ta'ela'i mwaanie maenga,
na ingeie oto inemauri haahie ahutana mo aalaha mai welumalau.
Ingeie oto iini nge e manata diana hunikie,
na ingeie oto e luhesikie mwaanie mo ooraha'aa ikie aana apune.

⁶ Ingeie oto aalaha ikie,
na e asuie uri kie ke mani ne'i pris oto huni ha'apaina'aa Aamana, a God.
Oto aena urine kie ke ha'amanikulu'aa a Jisas Kraes haahie hahu'ana
nanamanga ingeie oto di oto di.

Ke urine oto.

⁷ !Lio ka'u!

Ko lae oto mai ta'aune pe'ie mei uuru,
na ta'ena nga maa kei leesie, hule aana oto no'one mo iini nge kire otomie.
Na ahutana mwala mai aano kei ngara maholo kire kei leesie.
Iau, ke urine oto.

⁸ A God e unue uuri, “Ineu oto a A na a Z, aana ineu oto aehotalana na ha'amangolana walu ola. Ineu oto iini Hahu'ana Nanama uure oto mai na'o, na si'iri ie, na oto huu.”

A Jon E Leesie A Jisas

⁹ Ineu a Jon, aasimiu kolu meni hiiwalaimoli aana a Jisas. Ikolu, kolu ko meni lae pe'i uure ma'uta'a, ma'alana mwala ko teunge'inikolu haahie uri ikolu oto i laona Aalahanga a God. Kire ne'ieu wau i laona mala-malau ni ho'o i Patmos, aena aana no ko taroha'inie walana a God na walaimolinge i sulie a Jisas. ¹⁰ Oto aana ngaeta hai dinge maa'i† a Aalaha, Li'oa Maa'i a God e siho i lengiku, na nou rongoa mei wala paine hai puriku mala aawa-aawatana aahuri, ¹¹ na ko te'uri, “O ke uusue nga taa o ko leesie i laona nga uusu-uusu, na o ke ha'atolaa uusu-uusu ngeena hunie mo soihaada'inge aana e hiu huilume paine wau i Epesas, na i Smina, na i Pegamam, na i Taeataera, na i Sadis, na i Piladelpia, na i Leodisia.”

¹² Oto nou eelihu'ite'i huni leesie uri a tei ko ere takoieu, na no ko leesie mola e hiu ola kire asui'i aani kol talai laite, mo ola huni ne'i-ne'ie mo laite ko eeso-eeso i lengini. ¹³ Na i matolana mo ola talai laite ngeena, no ko leesie ola mala iinoni. E ho'osie to'oni tewa hule i kolune ae'aena, na e ho'osie no'one roroto'oni aani kol i denumana. ¹⁴ Na iihune pwaune e rere'a oto mala waha-waha, na e ro maana e urihana oto eeso-eesohai dunge. ¹⁵ Na e ro ae'aena e wana-wana oto mala hau pulu e wana aana dunge e madorohie. Na walana e rongoa oto mala kou-kouha'ana naho paine. ¹⁶ Na e hele aana e hiu ho hee'u aana ninime i pwalo-pwalona, na naihi e ala rue-rue e maau mei mwaanie ngidune. Na maana e urihana oto sato ko raa i upui aatowaa.

¹⁷ Oto maholo nou leesie, nou reput'e'i hai sulie ae'aena oto mala iinoni e mae. Ta'e e hele aaku aana nime i pwalo-pwalona, na ko te'uri, “O ke

† **1:4** 1:4b E hiu li'oa i na'ona naunekume a God nge a Jon ko ere i sulie i leu, nge lo'onga'inge aana uri Li'oa Maa'i a God e ii'o loko-loko na e ahu. A God e sai esu mola aana ahutana mo tala pe'ie Li'oa Maa'i ingeie. Leesie lo'u Aesaea 11:2 na Haata'inge 4:5. † **1:10** 1:10 Kire haara'inie Sande uri “hai dinge a Aalaha” aena aana a Jisas e ta'ela'i mwaanie maenga aana dingena. Si'iri kie haara'inie dingena uri “Dinge Maa'i.”

su'uri me'u. Ineu oto aehotalana walu ola na ha'amangolani. ¹⁸ Ineu oto iini meu-meuri'e. Nou mae ka'u, ta'e ie nou meuri oto hunie ii'onga huu. Iau, na ineu oto nou saka liutaa aana maenga, na nou to'o aana kii aana mo kilipwe'u. ¹⁹ Oto o ke uusue mo ola nge o ko leesi'i ngeena na mo iini o kei he'i leesi'i lo'u mei puri. ²⁰ Mei lo'onga'inge e ii'o mumuni aana e hiu ho hee'u nge o leesi'i i laona nime i pwalo-pwaloku na e hiu ola talai laite oto ienini. Ere luhesilana e hiu ola talai laite ngeena uri e hiu soihaada'inge ni ngeena. Na e hiu ho hee'u ngeena, nge mo na'ohai mwane aana e hiu soihaada'inge ni otona."

2

Uusu-uusu Hunie Soihaada'inge Wau I Epesas

¹ Oto a mwaena e unue lo'u hunieu uuri, "O ke uusue hunie na'ohai mwane aana soihaada'inge wau i Epesas oto uuri.

"Ineu iini nge nou hele aana e hiu ho hee'u aana ninime i pwalo-pwaloku, na no ko lae-lae i matolana e hiu ola kol talai laite nge no ko ere huni'omu ie.

² "Nou saie taane nga taa omu esuie, na uri omu esu hiito'o nakue, na uri omu hele susule'i aani hiiwalaimolinge aaku. Nou saie no'one uri omu leledie mo iini nge ko lae i sulie mo tolahai ola aela, na uri omu oohongie oto mo iini nge kire ko unue uri ikire mo hurula'aa ineu ta'e ha'ike mola, na uri omu deu oodoie uri kire ko eero mola. ³ Nou saie taane uri omu uure ma'uta'a na omu ka'a toli'aa ike ma'alana mwala kire taunge'ini'omu i tehula'aku.

⁴ "Ta'e nga taa nge nou lio oodoie aamiu na nou ka'a saeto'o aana mola uri omu ka'a manata diana ike oto hunieu mala hola'ina'o. ⁵ Omu ke lo'onga'i eeliho'i lo'u aana tolahai iinoni diana i'omu hola'ina'o, hunie omu ke aali'u mwaanie mo ooraha'aa i'omu, na hunie omu ke asu pe'ie manata-diananga hunieu lo'u mala omu eu'esuie ka'u hola'ina'o. Mala uri omu ka'a aali'u oto mwaanie mo ooraha'aa i'omu, nge ne kei lae mai seemiu na ne kei ta'aasie oto ola talai laite i'omu ngeena mwaanie leu nge e ii'o aana.†

⁶ "Ta'e ngaeta mei ola diana omu ko esuie taane no'one, aana omu ko leledie tolahai ola aela aana mo iini ko lae i sulie ha'a-uusulinge tata'ala a Nikolas, mala oto ineu no'one nou leledie leune.

⁷ "Omu ke pwaarongo diana, hunie omu ke rongo saie nga taa nge Li'oa Maa'i ko unu-unue hunie mo soihaada'inge. Mo iini nge kire ko a'aila'a tara'asi honosie aelanga, nge ne kei toli'aasie kire ke lae mai i laona hohola a God hunie kire ngaue hue-huana ai nge e sai niie maurihe huu."

Uusu-uusu Hunie Soihaada'inge Wau I Smina

⁸ Oto a mwaena e he'i unue lo'u hunieu uuri, "O ke uusue hunie na'ohai mwane aana soihaada'inge wau i Smina oto uuri.

"Ineu oto aehotalana walu ola na ha'amangolani. Ineu oto iini nou mae ka'u, ta'e ie nou meuri lo'u na no ko unue huni'omu uuri.

⁹ "Nou saie taane mo aasanga i'omu na uri omu meitale. Ta'e omu tohungai to'o-to'o taane aana hiiwalaimolinge. Nou saie taane mwala ko ere aelasi'omu aana kire unue uri ikire oto mo iini a God e

† 2:5 2:5 Mei wala "ne kei ta'aasie oto ola talai laite i'omu" ne'isaenga aana uri a God ke ta'aasie soihaada'inge ikire na kei ei'aa oto.

saeto'o aada. Ta'e ha'ike. Ikire, kire ko ha'apaina'aa mola a Satan ni ngeena. ¹⁰ Mwaanie omu me'u-me'ute'inie nga mei ola aana walu ola nge kara'inie oto kire kei reu eemiu ngeena. !Omu ke rongo ka'u! A Pwelu Eero-eero kei malaahongamiu na kei aasie ngaeta mo iini eemiu i laona nume ni ho'o, na taunge'inilemiu kei lae mola i sulie aawalai hei dinge haahuu.† Omu ke hele susule'i mola aaku lai hule aana maenga, oto ne kei niie huni'omu rorodara ni meurihē.

¹¹ “Omu ke pwaarongo diana, hunie omu ke rongo saie nga taa nge Li'oa Maa'i ko unu-unue hunie mo soihaada'inge. Mo iini nge kire kei a'aila'a tara'asi honosie aaelanga, kire sa'a sapesalu ike i laona dunge ko weru oto di nge uri ruana nga maenga ni ngeena.”

Uusu-uusu Hunie Soihaada'inge Wau I Pegamam

¹² Oto a mwaena e he'i unue lo'u hunieu uuri, “O ke uusue oto hunie na'ohai mwane aana soihaada'inge wau i Pegamam uuri.

“Ineu, iini nge nou to'o aana naihi e ala rue-rue, no ko unue huni'omu uuri.

¹³ “Nou saie taane uri omu ii'o aana leu nge naunekume a Pwelu Eero-eero e ii'o aana,† ta'e ma'alana e urine omu hele paipesi to'ohuu aana sataku. I Pegamam nge leu kire horo maesie a Antipas aana, iini e tohungēi sai houle'inieu. Ta'e ma'alana aana maholo aaela urine, na omu ka'a toli'aasie ike hiiwalaimolinge i'omu eeku i matolana mwala aana hanue a Pwelu Eero-eero ngeena.

¹⁴ “Ta'e toota'i kele mei ola mola nou ka'a saeto'o aani eemiu. Aana ngaeta mwala ikire pe'i'omu kire ko hele i sulie ha'a-uusulinge aaela a Balaam, iini nge e ha'a-uusulie a Balak oto waite aana tala huni na'ona mwala ni Israel hunie ooraha'aa. Aana e da kire ngaa mo ngeulaa kire uunu'i i saana mo nunui ola mo li'oa aaela, na hunie kire ke hele roro'anga pe'i keni na pe'i mwane. ¹⁵ Ngaeta mo iini eemiu ko deu aaela no'one mola urine aana kire ko hele paipesi i sulie ha'a-uusulinge tata'ala a Nikolas. ¹⁶ Omu ke toli'aasie oto mo tolahai ola aaela urine. Mala uri omu ka'a toli'aasie oto mo tolahai ola urine, nge ne kei lae oto mola mai lau-leu huni horo'ie mwala ngeena aana naihi nge e maau mwaanie ngiduku.

¹⁷ “Omu ke pwaarongo diana, hunie omu ke rongo saie nga taa nge Li'oa Maa'i ko unu-unue hunie mo soihaada'inge. Mo iini nge kire kei a'aila'a tara'asi honosie aaelanga, nge ne kei niie ngaulaa uure i Lengi † ada, ola nge mwala aana pongine a Mosis kire ka'a lio saie ne'isaenga aana. Na ne kei ha'a-adora aani heu rere'a nge uusulana satai ola haalu† e lae aana. Satai ola haalu ngeena nga ta'a-ta'a iini aaopa e ka'a saie lo'u, ta'e iini nge niilana ho heu ngeena e lae hunie.”

Uusu-uusu Hunie Soihaada'inge Wau I Taataera

† **2:10** 2:10 Aawalai hei dinge haahuu ngeena mo wala ni aalahuunge i sulie taunge'inilada kei lae hunie nga maholo o'oru'e mola. † **2:13** 2:13 Mwala hunge kire palo-paloo inemaui ni Rom mala god ikire aana maholona, na kire ko meni lae-lae i Pegamam huni uunu-uunu ola i saana. † **2:17** 2:17a Aana pongine a Mosis mo Jiu kire haara'inie ngaulaa ngeena mana. Kire ngaue taane, ta'e ne'isaenga aana e ii'o mumuni mwaanire. Kire ka'a saie ike uri ii'onga a God pe'ire ha'alaa e sai niie maurihē hunire. Leesie Eksodas 16:14-35, na Jon 6:48-50. † **2:17** 2:17b Ohe mala a Ebram na a Jakob wai na'o (leesie Jenesis 17:5, 32:28), a God kei niie mei satai ola haalu naka huni haata'inie tolahai ola haalu kie to'o aana i tehula'ana kie ko lulu i sulie mola a Jisas. (Leesie Aesaea 62:2, 65:15.)

¹⁸ Oto a mwaena e he'i unue lo'u hunieu uuri, "O ke uusue oto hunie na'ohai mwane aana soihaada'inge wau i Taetaera uuri.

"Ineu, Kalena a God, iini nge e ro maaku domana oto eeso-eesohai dunge, na mo ae'aeku kire wana-wana oto mala hau e sae ni pelu-pelu, no ko unue huni'omu uuri.

¹⁹ "Nou saie taane manata-diananga i'omu, na hiiwalaimolinge i'omu, na asunge diana i'omu aani pe'ilemiu heiliu, na hele-susule'inge i'omu eeku ma'alana ke aasa lo'u uri taa. Iau, nou saie taane mo ola diana omu ko esui'i ngeena, na uri omu ko esui'i lo'u liutaa aana mo iini nge omu esui'i ke'u hola'ina'o.

²⁰ "Ta'e ta'a-ta'a mei ola mola nou ka'a saeto'o aana aamiu. Aana omu ko lio toli'aasie hu'e aela ngeena ko ii'o ue pe'i'omu, ma'alana e urihana mola a Jesepel oto waite na ko lae pe'i eeroa mwala uri ingeie nga propet a God. Ta'e ingeie ko ha'a-uusuli aelasie mola mo koni-konihe ineu, na ko na'oda mola takoie aeni-olanga na ngaulana mo ngeulaa kire uunu'i i saana mo god eero-eero. ²¹ Nou niie maholo oto hunie a keine uri hunie ke oonisae mwaanie mo ooraha'aa ingeie, ta'e e ka'a sare aali'u ike lo'u mwaanie aeni-olanga ngeena nge ko esuie hailiu pe'ie mwala. ²² Oto aena urine ne kei ha'a-enohie taane i lengine hulite pe'ie mo iini e saeto'o aada. Ta'e kire sa'a ae'aeni ola ike mala waite, aena aana kire kei meni sape ramea mola aana leune. Oto mala uri mo iini urine kire ka'a aali'u ike mwaanie aelanga a hu'ena, na ne kei aasire oto i laona ha'amotaahinge paine. ²³ Na ne kei horo maesie no'one mo iini ko lulu i sulie, hunie ahutana mo soihaada'inge kire ke saie uri ineu oto nou lio saie mola ahutana ne'isaenga na hari-huninge mo iinoni. Na ne ke si waaie huni'omu, nga iini oto maraana i sulie asunge ingeie.

²⁴ "Ta'e mo iini eemi mo Taetaera nge omu ka'a lae ike i sulie ha'a-uusulinge aela ngeena na omu pu'ota'inie mola nga taa kire unu-unue aana "Saenanaunge mumuni a Pwelu Eero-eero," † nge no ko unue oto huni'omu uri nou sa'a ne'ie ike lo'u nga hi'elaa haahi'omu. ²⁵ Ta'e omu ke hele ma'uta'a mola aana nga taa nge omu to'o aana oto, lai hule aana ne kei ooli lo'u mei.

²⁶ "Na hunie mo iini nge kei a'aila'a tara'asi honosie aelanga na kire kei lae pe'i esuie mola mo esunge ineu lai hule aana ooretalana, nge ne kei niie nanamanga hunire hunie kire kei aalaha haahie ahutana mo aapoloa aana walumalau. ²⁷ Kei urine oto aana ne kei niie hunire ta'a-ta'a taungei nanamanga mala a Mama'a e niie oto hunieu, aana uusulana e lae ka'u uuri, *Kire kei aalaha haahie ahutana mo aapoloa aana walumalau, na kire kei uure a'aila'a oto liutaa honosie mo heitelilinge. Na kire kei ohoie nanamanga aana mo aapoloa ngeena mala iinoni ko pwaasie kao-kao.* *Sam 2:8-9* ²⁸ Nge ne kei niie no'one hunire Madala ni

Maahu'o-hu'o.†

²⁹ "Oto omu ke pwaarongo diana, hunie omu ke rongo saie nga taa nge Li'oa Maa'i ko unu-unue hunie mo soihaada'inge."

3

Uusu-uusu Hunie Soihaada'inge Wau I Sadis

† **2:24** 2:24 Mo ha'a-uusulinge hunge kire ii'o nge kire unue uri kire diana liutaa aana ha'a-uusulinge a Jisas. Leesie Jiud 1:4. † **2:28** 2:28 Madala ni Maahu'o-hu'o nge nga tolimaa aana manikulu'anga pe'ie nanamanga paine. Aana Haata'inge 22:16 a Jisas e unue uri ingeie oto Madala ni Maahu'o-hu'o.

¹ Oto a mwaena e he'i unue lo'u hunieu uuri, "O ke uusue oto hunie na'ohai mwane aana soihaada'inge wau i Sadis uuri.

"Ineu nge nou hele aana e hiu Li'oa a God† na e hiu ho hee'u, no ko unue huni'omu uuri.

"Nou saie taane uri mwala ko unue soihaada'inge i'omu e mauri diana. Ta'e ineu, nou saie mola tolahamiu, uri omu mae oto ni ngeena. ² ! Omu ke ta'ela'i! Na omu ke ha'a-a'aila'aa nga taa nge ko kara'i mae oto ngeena. Omu ke ha'a-a'aila'aa oto lau-leu aena aana nou deu oodoie uri asunge i'omu e ka'a tohungai mango diana ike i maana a God. ³ Omu ke lo'onga'i diana mola i sulie mo wala diana kire unu'i ke'u huni'omu na omu rongo'i oto, hunie omu ke hele i suli'i, na omu ke aali'u mwaanie mo tolahai ola aaela i'omu. Ta'e mala omu ka'a ta'ela'i oto na omu ke aali'u mwaanie tolahai ola aaela ngeena, ne kei lae mai mala iinoni peli-peli hule aana omu kei apara'i eeku mola aana kele maholoi sato ne kei hule huni ha'aloilemiu.

⁴ "Ta'e toota'i iinoni eemi mo Sadis, omu kineta'i diana oto aana helelamiu mala iinoni ko kineta'inie mo to'oni† ingeie mwaanie kire mada'a. Mo iini urine ne kei ha'aho'osi'omu aana mo to'oni rere'a na omu kei lae pe'ieu, aena aana omu melisine oto leune.

⁵ "Na hunie mo iini nge kire kei a'aila'a tara'asi honosie aelanga, ikire no'one ne kei ha'ato'onire aani to'oni rere'a. Na nou sa'a ta'aasie ike satada mwaanie uusu-uusu ni meurihe, ta'e ne kei unu tahanga'inie satada i na'ona Aamaku na mo ensel ingeie na ne kei te'uri, "Mo tohungai iinoni ineu ni oto ie."

⁶ "Omu ke pwaarongo diana, hunie omu ke rongo saie nga taa nge Li'oa Maa'i ko unu-unue hunie mo soihaada'inge."

Uusu-uusu Hunie Soihaada'inge Wau I Piladelpia

⁷ Oto a mwaena e he'i unue lo'u hunieu uuri, "O ke uusue oto hunie na'ohai mwane aana soihaada'inge wau i Piladelpia uuri.

"Ineu iini e maa'i na e to'ohuu, nge nou hele aana kii a Deved Inemaui. † Mala no ko tahanie ta'ena nga maa hunie nga iini, na nga iini e sa'a honoa ike lo'u. Wa mala uri no ko honoa maa hunie nga mo iini, na nga iini e sa'a tahanie ike lo'u hunire. Ineu oto ie no ko unue huni'omu.

⁸ "Nou saie taane nga taa omu esuie na nou saie taane mola uri ma'alana i'omu nga mo mwane paine ha'ike, ta'e omu hele i sulie mo ha'a-uusulinge ineu, na omu ka'a taateinge'ineu. Aena urine nou tahanie oto maa† talamiu nge nga iini e sa'a honoa ike lo'u. ⁹ Omu saie taane mo iini aana pulitaa a Pwelu Eero-eero nge kire ko unue uri ikire oto mo iini a God e saeto'o aada. !Ta'e ha'ike! Kire ko eero mola. !Omu ke rongo ka'u! Ne kei haro dau rarahire hunie kire ke lae mai pouruuru i na'omiu. Nge kire ke si saie uri i'omu oto nou saeto'o aamiu liutaa. ¹⁰ Oto aena aana omu hele susule'i i sulie ha'atolanga ineu, nge ineu no'one ne kei kineta'ini'omu mwaanie maholo ni si'oha'anga nge ko lae mai huni

† **3:1** 3:1 Leesie ka'u ere-luhesilana e hiu li'oa a God aana Haata'inge 1:4. † **3:4** 3:4 Huilume i Sadis nge kire sai esuie mo to'oni diana, oto mwala aana hanuena kire sai lo'onga'i hiito'o i sulie mo to'oni ikire. Oto ie a Jisas ko ere ni aalahuunge i sulie nga taa kire ne'isae paine haahie huni haata'inie hunire uri kire ke kineta'inie mauriha'ada mwaanie ooraha'aa. † **3:7** 3:7 Mo kii ngaeta tolimaa aana nanamanga. Oto iini e to'o aana kii a Deved Inemaui e nanama liutaa no'one mala a Deved Inemaui. Leesie Aesaea 22:22. † **3:8** 3:8 Ohe maa nge e taha urine e ha'amalaa nga maholo diana huni taroha'inie walana Kraes, wa ohe ko ha'amalaa maa ni meurihe ni ngeena.

oohongie ahutana mwala i laona walumalau. ¹¹ E sa'a tewa na ne kei ooli lo'u mei. Omu ke hele ma'uta'a aana hiiwalaimolinge omu to'o aana oto, mwaanie nga iini e ha'amwe'u-mwe'u'omu mwaanie waaitemiu.

¹² “Na hunie mo iini nge kire kei a'aila'a tara'asi honosie aelanga, ne kei da kire ke ne'i hunu oodo aana nume maa'i a God ineu,† na kire sa'a lae ike lo'u mwaanie leune. Na ne kei uusue oolu satai ola aana iini urine —satana a God ineu, na satana Jerusalem haalu a God nge kei siho mai uure ta'au i Lengi mwaanie a God ineu, na satai ola haalu ineu.

¹³ “Omu ke pwaarongo diana, hunie omu ke rongo saie nga taa nge Li'oa Maa'i ko unu-unue hunie mo soihaada'inge.”

Uusu-uusu Hunie Soihaada'inge Wau I Leodisia

¹⁴ Oto a mwaena e he'i unue lo'u hunieu uuri, “O ke uusue oto hunie na'ohai mwane aana soihaada'inge wai Leodisia uuri.

“Ineu oto iini nge no ko haata'inie uri ahutana mo heiholota'inge a God kire to'ohuu. Na ineu oto iini nge no ko unu tahanga'inie to'ohuu mo ola e uure aana God suli maholo. Na ahutana mo ola aana ha'aholanga a God e uure mola mai eeku.† Ineu oto ie, no ko unue huni'omu.

¹⁵ “Nou sai'omu taane na nga taa omu esuie, na nou saie taane uri saemiu e ka'a madoro ike aana manata-diananga hunieu, na e ka'a wawai ike aana ngiduupunge hunieu. Mala uri saemiu ke madoro hiito'o wa omu ke wawai hiito'o, na e koho mola aaku. ¹⁶ Ta'e mala saemiu ko wawai oosi-oosi mola mala ngeena, nge ne kei pusule'i aasi'omu oto mwaanie ngiduku. ¹⁷ Omu ko unue uri omu tohungei to'o-to'o, na uri omu to'o aana walu ola omu saeto'o aani.† Ta'e hule aana omu ka'a saie ike lo'u uri i na'ona God omu tohungei si'oha'a oto hiito'o. !Aama-aamasilemiu! T'omu mwala omu meitale to'ohuu, na maamiu e ulu na omu ii'o mola mwaakule. ¹⁸ Oto no ko unue nga taa e diana liutaa hunie omu kei esuie. Omu ke toli'aasie ne ke niie namiu mo ola e aasa hunie omu kei holi'i. Toli'aasie ne ke luhesi'omu mwaanie mo ooraha'aa i'omu. Urine omu ke si lio oodoie maurihe huu na omu ke si to'o-to'o to'ohuu. Oto omu ke toolea lo'u mwaanieu mo to'oni rere'a aana oodo-oodonga ineu, huni ho'osi'i haahie mauriha'amiu mwaanie omu masa aana omu ii'o oto mola mwaakule. Na lo'u omu ke toolea no'one mwaanieu mo ei ni ulu huni hui'i i laona maamiu, hunie omu ke lio taataha aana a God. ¹⁹ Omu ke saie mola uri no ko tohungei ere aana mo iini nou manata diana hunire na no ko ha'aloire. Oto aena urinena, omu ke aali'u mei mwaanie mo ooraha'aa i'omu, na omu ke asu a'aila'a pe'ie mwa'e-mwa'enga. ²⁰ !Omu ke rongo ka'u! Ineu oto nou uure i aena maa, no ko iiki-iiki ienini. Mala nga iini ko rongoa walaku na ko tahanan maa talaku, nge ne kei sili mei nume ingeie, na ne kei ngeu oto tararuru pe'ie.

²¹ “Hunie mo iini nge kire kei a'aila'a tara'asi honosie aelanga, nge ne kei niie nada ii'o-ii'oha huni ii'o pe'ieu i lengine naunekume ineu, mala ka'u nou a'aila'a tara'asi na nou ii'o oto pe'inie a Mama'a i lengine naunekume ingeie.

† **3:12** 3:12 Ne'isaenga aana hunu oodo aana nume maa'i ngeena uri kire kei ne'ie mo mwane paine i laona soihaada'inge. Leesie Kalatia 2:9. † **3:14** 3:14 Mo wala uuri “e uure mola mai eeku,” e to'o aana no'one ne'isaenga uuri “ineu oto nou peine haahie.” Leesie ka'u Proverbs 8:22 na Jon 1:2-3, na Kolose 1:15-17. † **3:17** 3:17 Hanue i Leodisia ngeena e to'o aana mo nume ni to'oha hunge, na mo leu hunge ni esuie mo sala, na mo ei diana hunie maa ulu. Ta'e uusu-uusu ie e haata'i diana aana uri mo ola po'oi sinaha urine ka'a sai pe'ie ike mauriha'ana iinoni.

22 “Omu ke pwaarongo diana, hunie omu ke rongo saie nga taa nge Li'oa Maa'i ko unu-unue hunie mo soihaada'inge.”

4

Kire Ko Ha'apaina'aa Ini

E Ii'o Aana Naunekume

Ni Aalaha Ta'au I Leinge

¹ Oto lo'u i purine leune, nou lio na no ko leesie ngaeta maa e taha ta'au i Lengi. Na mei wala e rongo mala aawa-aawatai eehuri nge nou rongoa ka'u hola'i na'o, ko he'i unue lo'u hunieu uuri, “O ke lae poi i leu, na ne kei haata'inie aamu nga moi taa nge e sa'a tewa na kire kei reu lo'u.” ² Oto mola aana maholona nou honu oto aana Li'oa Maa'i, na no ko leesie oto naunekume ni aalaha ta'au i Lengi. ³ Na iini nge e ii'o i lengine, maana domana oto e ro ho heu wana-wana manikulu'e, jaspā na kanilian. Na hure'aro e lolo haahie naunekume ngeena e raa oto mala hau wana-wana manikulu'e emaral. ⁴ Na kali-kelie naunekume ngeena nge e ro aawalai neunekume mwana hai no'one, na e ro aawalai rato mwana hai kire ii'o i lengini. Kire to'oni aani to'oni rere'a, na kire ho'osie mo rorodara aani kol i darada. ⁵ Na uure mwaanie naunekume paine ngeena, wa'ariri ko eeso na lou-lou ko kakahite. Na i na'ona naunekume, e hui maai dunge ko eeso-eeso, na ikire e hui li'oa a God otona. ⁶ Na lo'u weu i na'ona naunekume ngeena, ola mala aasi manola e wana-wana mala iiro-iiro.

Oto kali-kelie naunekume ngeena e hai ola mauri kire uure i leune. Mo ola mauri ngeena sapeni e honu aana maai ola, hule i na'o na hai puri. ⁷ E hai ola mauri ngeena kire mani lio hai aropa'i. Ini ta'i na'o e lio mala laeon, na ruana nga iini e lio mala puluke, na oolune nga iini maana e lio mala iinoni, na haine e lio mala hada ko aaro. ⁸ E hai ola mauri ngeena kire to'o aana e oono apa-apai ola, na mo apa-apai ola ngeena kire honu no'one aani maai ola hule i hahana apa-apani. Kire ka'a mou-mou ike aani kananga susue dangi na rodo uuri.

“Maa'i, Maa'i, Maa'i,
God Aalaha hahu'ana nanama,
Iini e mauri oto uure mai na'o, na si'iri, na oto huu.”

⁹ E hai ola mauri ngeena kire ii'o mola pe'ie kananga ni ha'amanikulu'anga, na ni ha'ama'unge, na ni paalahenga hunie iini nge e ii'o i lengine naunekume, na ko meu-meuri oto huu. Na suli maholo kire ko kana-kana oto urine, ¹⁰ na e ro aawalai rato mwana hai ngeena kire ko pouruuru hai na'ona iini e ii'o i lengine naunekume, na kire ko lahea iini nge ko meu-meuri oto huu. Kire ko ne'ie mo rorodara ikire i na'ona naunekume ingeie na kire ko unue uuri,

¹¹ “T'oe oto a God na Aalaha i'emi.
O melisine oto o ke hele aana
manikulu'anga
na ha'ama'unge
na nanamanga.
Aana o ha'aholaa walu ola
na oto i sulie saemu
nge kire si aehota ne'i ola na kire mauri.”

5

*Kire Ha'apaina'aa A Kalei Sipu Aana E Sai Tahanie**Uusu-uusu Hio-hio*

¹ Na nou leesie lo'u nga uusu-uusu hio-hio i laona nime i pwalo-pwalona iini nge e ii'o i lengine naunekume ni aalaha ngeena. Uusu-uusu hio-hio ngeena e to'o aana uusu-uusunge aana ahutana e ro aapa hailiu, na kire hioa, kire si honoa aana e hui hui edi. ² Oto nou leesie lo'u nga ensel e nanama ko soi-soi aana mei wala paine uuri, “?A tei ni e malisine uri ke ta'aasie mo hui edi na ke lalaa'inie uusu-uusu hio-hio ngeena?” ³ Ta'e nga ta'a-ta'a iini ha'ike ta'au i Lengi, wa mai aano i welumalau, wa aana leu mo iini e mae, uri ke malisine lalaa'inilana uusu-uusu hio-hio ngeena wa hunie ke saaie. ⁴ Nou si ngara paine aena aana nga iini ka'a malisine oto uri ke hu'esie uusu-uusu hio-hio ngeena wa uri huni saaie.

⁵ Oto ngaeta iini aana mo rato ngeena ko te'uri hunieu, “!O ke su'uri ngara! Lio ka'u. Na'ohai mwane uure aana komu a Jiuda nge kire haara'inie 'Laeon a Jiuda,' e a'aila'asie oto ahutana mo maelonga ingeie. Ingeie na'ohai mwane huni oolisia weuwana a Deved Inemaui hunie ke ii'o aana naunekume ingeie, na ingeie oto e malisine kei ta'aasie mo hui edi, na huni lalaa'inie uusu-uusu hio-hio ngeena.”

⁶ Oto i matolana mo rato ni mwane na e hai ola mauri ngeena, nou leesie lo'u Kalei Sipu e uure i na'ona naunekume ni aalaha ngeena. Na Kalei Sipu ngeena, e lio mala horo'ilana e lae oto. E to'o aana e hui rarangoi ola, na mo rarangoi ola ngeena mo tolimaa aana hahu'ana nanamanga ingeie. E to'o aana lo'u e hui u'umaai ola, na ikire nge e hui li'oa a God, nge e ha'atolara aana ta'ena nga leu i laona walumalau. ⁷ Oto Kalei Sipu ngeena e lae mai i saana iini e ii'o i lengine naunekume, na ko toolea oto uusu-uusu hio-hio mwaanie ninime i pwalo-pwalona. ⁸ Aana maholo e toolea uusu-uusu hio-hio ngeena, nge e hai ola mauri na e ro aawalai rato mwana hai kire ko pouruuru oto i na'ona Kalei Sipu ngeena. Kire mani hele aana mo kao-kao aani kol nge kire honu eeni dango wau-wesu. Na mo dango wau-wesu ngeena oto mo palonga mwala maa'i a God. Oto kire mani da mo pesi aawa, ⁹ na kire sulu'ie kana haalu nana a Kalei Sipu uuri,

“T'oe nge o adona o ke toolea uusu-uusu hio-hio
na o ke ta'aasie mo hui edi aana,
aena aana horo'ilemu e lae ka'u oto,
na aana apumu o toolea mai
mo iinoni takoie a God
mwaanie ta'ena nga komu
na ta'ena nga erenga
na ta'ena nga aapoloa
na ta'ena nga mala-malau.

¹⁰ I'oe oto aalaha ikire,
na o esuie uri kire mani ne'i pris oto huni ha'apaina'aa a God,
na o ha'a-aalahara hunie kire ke aalaha haahie walumalau.”

¹¹ Oto nou lio lo'u weu na no ko rongoa walana mo molani ensel kalikelie naunekume ngeena na mo ola mauri na mo rato. Kire hunge oto hiito'o hule aana nga iini e sa'a iidu-suuheni ike. ¹² Mo ensel ngeena kire ko kana paine uuri,

“A Kalei Sipu nge horo'ilana e lae,

e adona kie ke ha'apaina'aa
 haahie nanamanga paine ingeie,
 na haahie to'o-to'onga ingeie,
 na haahie saenanaunge ingeie,
 na haahie a'aila'anga ingeie.
 Na e adona oto kie ke ha'ama'u aana,
 na kie ke ha'amanikulu'aa,
 na kie ke ha'apaina'aa.”

¹³ Na nou rongoa ahutana mo iini ta'au i Lengi, na mo iini mei aano i welumalau, na aana leu mo iini e mae, kire ko meni kana uuri,

“Ahutana paalahenga,
 na ha'ama'unge,
 na manikulu'anga,
 na a'aila'anga,
 ke ii'o oto huu
 nana iini nge e ii'o i lengine naunekume
 na no'one nana a Kalei Sipu.”

¹⁴ Oto e hai ola mauri ngeena kire unue uuri, “Ke urine oto,” na mo rato ni mwane kire mani pouruuru haahie maada i aano, kire ko si lahea.

6

A Kalei Sipu E Tahanie Mo Hui Edi

¹ Oto nou lio lo'u na no ko leesie a Kalei Sipu e tahanie oto eetana nga iini aana e hui hui edi mwaanie uusu-uusu hio-hio ngeena. Na no ko rongoa ngaeta iini aana e hai ola mauri ko ere paine na walana e lola oto mala lou-lou uuri, “O ke lae mai.” ² Oto nou lio na hoos rere'a ko maau oto. Na mwane ko huru ta'au aana hoos ngeena e helesie pasi. Kire niie rorodara nana aena aana e a'aila'asie oto oohotaa, na e huru lo'u ta'au huni ooho suu-suu pe'i a'aila'anga tara'asi.

³ Oto a Kalei Sipu ngeena e tahanie lo'u ruana nga hui edi, na no ko rongoa ruana nga ola mauri ko unue uuri, “O ke lae mai.” ⁴ Oto ngaeta hoos e maau lo'u, na iinine e nonoro'a. Oto iini nge e huru ta'au aana hoos ngeena, kire niie naihi peine hunie, na nanamanga huni ta'aasie hanuelamanga mwaanie walumalau hunie mwala ke horo'ire hailiu.

⁵ Oto a Kalei Sipu ngeena e tahanie lo'u oolune nga hui edi, na nou rongoa oolune nga ola mauri e unue uuri, “O ke lae mai.” Oto nou lio na hoos pulu-pulu'e ko maau oto. Na iini nge ko huru ta'au aana hoos ngeena, e hele aana nga ola huni totohoa hi'anga. ⁶ Oto nou rongoa ola mala mei wala e uure mai i matolana e hai ola mauri ngeena, na ko unue uuri, “O ke waelie mo ngeulaa hunie holiteni ke tohungai peine, hule aana mwala ke asu uana ta'a-ta'a ho uuhi wa e oolu ho kumara hunie dinge laku. Ta'e o ke su'uri waelie mo ei hungu-hungu.”†

⁷ Oto a Kalei Sipu ngeena e tahanie lo'u haine nga hui edi, na nou rongoa haine nga ola mauri e unue uuri, “O ke lae mai.” ⁸ Oto nou lio na hoos palapala ko maau lo'u. Na iini nge ko huru ta'au aana hoos ngeena, satana a Maenga. Nga iini lo'u e lae mai i puri, satana a Haitolinge. Na niilana nanamanga e lae hunirerue huni horo maesie haine nga po'o ni iinoni i

† 6:6 6:6 Erenga ni Krik ko ere i sulie mo tohungai ngeulaa mo Jiu mala wit na bali na olif na grep.

laona walumalau aani oohotaa, na aani iih'i'ure, na aani maelaa aaela, na aani ola loo-loo'a ni me'esu.

⁹ Oto a Kalei Sipu ngeena e tahananie lo'u limana nga hui edi, na nou leesie i hahana ora ni uunu-uunu, mauriha'ana mo iini nge horo'ilada e lae aana kire hiiwalaimoli na kire taroha'inie walana God. ¹⁰ Oto mo mauriha'ai ola ngeena kire ko soi aana mei wala paine uuri, "Hahu'ana Aalaha i'emi, i'oe o maa'i na o to'ohuu. ?Maholo uri taa nge o ke si leie mo iinoni hai aano na o kei su'ue mei epu i'emi?" ¹¹ Oto niilana to'oni rere'a e lae hunie ta'ena nga iini aada, na unulana e lae hunire uuri, "Omu ke maa'oohi ha'awali ke'u. Mala kire horo'i'omu ke'u, nge horo'ilana mo koni-konihe a God ko lae-lae ue. Oto kei saro hule aana iidu-iidunge aana mo eesimiu kire ko horo'ire kei ehū, nge ne ke si su'ue mei epu i'omu."

¹² Oto a Kalei Sipu ngeena e tahananie lo'u oonona nga hui edi, na nunu peine ko tolana hite oto, na sato ko pulu-pulu'e oto mala loilohi, na waro-warō ko nonoro'a oto mala apu. ¹³ Mo hee'u kire aanguru mei aano oto mala hue-huana ai ko toli sesu mola aana ooru ko nunuie. ¹⁴ Na salo e tolana ai'aa mola mala ha'u hio-hio kire hioa. Na ahutana mo toloi henue na ta'ena nga mala-malau kire oopa hailiu oto mwaanie mo leu kire o'o'o aani. ¹⁵ Oto ahutana mwala mai aano, mo inemaui, na mo mwane paine, na mo iini kire to'o-to'o, na mo na'ohai mwane, na mo ramo, na mo iinoni reu, na mo koni-konihe, kire mani lai mumuni oto i lalona mo liwe na mo hahale ta'au i tolona mo uuwo. ¹⁶ Na kire ko soi hunie mo toloi henue na mo hahale uuri, "Omu ke aa'oho mai haahi'emi, na omu ke mumuni'emi mwaanie maana iini nge e ii'o i lengine naunekume, na omu ke mumuni'emi mwaanie saewasunge a Kalei Sipu. ¹⁷ Omu ke da ke urine oto aena aana hai dinge paine ni saewasunge ikire e hule oto. ?Oto a tei kei roro'a a'aila'a ni uure honosie leune?"

7

Leinge E Mamalo

Maholo Kire Ne'i Ha'a-ara

Aana Mo Israel

¹ Oto lo'u i puri nou leesie e hai ensel kire uure aana e hai su'u-su'ue aana walumalau, na kire hele honosie e hai maai dengi aana ooru aana walumalau mwaanie uri nga maai dengi e ooru haahie walumalau wa haahie aasi wa e ooruhie ta'ena nga ai. ² E hai ensel ngeena a God e niie nanamanga hunire huni waelie aano huu na aasi. Oto nou leesie ngaeta ensel e lae mai uure mwaanie pwaalana sato pe'ie nga ola huni ne'i ha'a-ara aana mwala huni haata'inie uri ikire oto to'o-to'olana a God Mau-meuri'e. Na ensel ngeena e soi aana mei wala paine wau hunie e hai ensel uuri, ³ "Omu ke maa'oohi ke'u. Mwaanie omu wae-waelie ka'u mo ei na aano huu na aasi, aena aana melu ka'a ne'ie ue ha'a-ara i darana mo koni-konihe a God."

⁴ Na nou rongoa mwala nge kire ne'i ha'a-ara oto aada, kire hule aana tangalau pe'ie e hai aawalai sinola mwana hai (144,000). Kire uure mai mwaanie ahutana mo komu ni Israel.

⁵ Uure mwaanie komu a Jiuda nge aawalai sinola mwana rue kire ne'ie ha'a-ara aada.

Uure mwaanie komu a Ruben, nge aawalai sinola mwana rue.

Uure mwaanie komu a Gad, nge aawalai sinola mwana rue.

⁶ Uure mwaanie komu a Asa, nge aawalai sinola mwana rue.

Uure mwaanie komu a Naptali, nge aawalai sinola mwana rue.

Uure mwaanie komu a Manase, nge aawalai sinola mwana rue.

⁷ Uure mwaanie komu a Simion, nge aawalai sinola mwana rue.
 Uure mwaanie komu a Livae, nge aawalai sinola mwana rue.
 Uure mwaanie komu a Isaka, nge aawalai sinola mwana rue.
⁸ Uure mwaanie komu a Sebiulan, nge aawalai sinola mwana rue.
 Uure mwaanie komu a Josep, nge aawalai sinola mwana rue.
 Uure mwaanie komu a Benjamin, nge aawalai sinola mwana rue.
 Oto kire ne'ie ha'a-ara aana aawalai sinola mwana rue mwaanie ahutana mo komu ni Israel.

Pulitaa Paine Kire Ha'ama'u

Aana God

⁹ Oto lo'u i purine leune, nou lio na no ko leesie lo'u nikei pulitaa oto paine, nge nga iini e sa'a roro'a iidu-suuhana. Mwala ngeena kire uure mai mwaanie ta'ena nga mwala, na mwaanie ta'ena nga aapoloa, na mwaanie ta'ena nga komu, na mwaanie ta'ena nga erenga i laona walumalau. Kire mani to'oni eeni to'oni rere'a, na kire mani hele apa-apai e'e. Kire mani uure i na'ona naunekume ni aalaha ngeena na a Kalei Sipu, ¹⁰ na kire ko soi aana mei wala paine uuri, "Ha'a-uuringe e uure mai mwaanie a God ikie, iini nge e ii'o i lengine naunekume, na mwaanie a Kalei Sipu." ¹¹ Mo rato ni mwane na e hai ola mauri ikire no'one i leune, na ahutana mo ensel kire mani uure kali-kelie naunekume. Mo ensel ngeena kire pouruuru hai aano i na'ona naunekume na kire ko palo-paloo a God. ¹² Kire ko te'uri,

"Iau.
 Ha'apaina'anga,
 na manikulu'anga,
 na manatanga,
 na paalahenga,
 na ha'ama'unge,
 na nanamanga,
 na a'aila'anga,
 mo ola a God ikie otona na oto huu.
 Ke urine oto."

¹³ Oto ngaeta iini aana mo rato ngeena e dolosi eeku uuri, "?Kira tei ni kire ho'o to'oni rere'a ngeena, na kire uure i tei?"

¹⁴ Oto nou aalamie uuri, "Nou ka'a saie ike, poro paine ineu, ta'e i'oe ha'alaa o saie."

Oto rato ni mwane ngeena e si te'uri hunieu, "Mwala ngeena, ikire nge kire uure ma'uta'a aana maholo taunge'inilada e lae na kire ii'o i laona si'oha'anga paine. Kire hoda rere'a oto aana mo to'oni ikire aana apune a Kalei Sipu. ¹⁵ Aena urinena nge kire ii'o oto i na'ona naunekume a God, na kire ko palo-paloo oto susue dangi na rodo i laona nume maa'i ingeie. Na iini nge e ii'o i lengine naunekume kei lio i suli diana aada. ¹⁶ Mwala ngeena kire sa'a roro'a ni hiolo lo'u, na kire sa'a roro'a ni maarou lo'u, na sapeda e sa'a roro'a ni rarama lo'u aana sato, ¹⁷ aena aana a Kalei Sipu nge e uure i na'ona naunekume, ingeie oto kakalihe ikire. E sai na'oda takoie huulaa ni wei meuri. Na a God kei usuri aasie ahutana mo wei ni aakalo mwaanie maada."

8

A Kalei Sipu E Tahanie

Hiune Nga Hui Edi,

Oto E Hiu Eehuri Ko Si Ngara

¹ Oto a Kalei Sipu ngeena e tahananie hiune nga hui edi. Na aana maholona, nge e pwa-pwaio oto ta'au i Lengi i sulie nga kele maholoi sato. ² Na nou leesie e hiu ensel nge kire ko uure-uure i na'ona God, niilana e hiu eehuri e lae hunire.

³ Oto ngaeta ensel e lae lo'u mei, e lae mai uure i saana ora ni uunu-uunu ola nge e ii'o i na'ona naunekume. Na e hele aana kao-kao kol aani dango wau-wesu, na kire niie lo'u hunie nga mo dango wau-wesu huni uunu'i pe'ie mo aarenga'inge mwala maa'i a God. Oto ensel ngeena e uunu'i oto i lengine ora aani kol ngeena, ⁴ na pwa'ulana dango wau-wesu na mo aarenga'inge mwala a God, e uure mwaanie nimana ensel na ko loho oto ta'au i saana a God. ⁵ Oto ensel ngeena e toolea dunge mwaanie ora ni uunu-uunu ola, na e ne'ie i laona kao-kao ngeena, na e uu'ile'inie i lalona walumalau. Oto wa'ariri ko eeso, na lou-lou ko kakahite, na nunu ko esu oolo-oolo oto.

⁶ Oto e hiu ensel kire hele aana e hiu eehuri ikire na kire dau aakau oto huni uuhi'i.

Eetana Nga Aahuri

E Waelie Mwakano

⁷ Oto eetana nga ensel e uuhie aahuri ingeie. Na mo uudu-uuduhe aani nemo e pou mala hau ko teke oto uure mai ta'i salo, na dunge na apu ko teke no'one pe'i'i. Oto ahutana hahalisi e waru mango, na oolune nga po'o ni leu aana aano huu na mo ei i lengine kire waru oto no'one.

Ruana Nga Aahuri

E Waelie Aasi

⁸ Oto ruana nga ensel e uuhie lo'u aahuri ingeie. Na ngaeta mei ola e lio oto mala toloi henue paine ko weru aana dunge, na aasilana e lae oto hai laona aasi. Oto oolune nga po'o ni eesi e ne'i epu, ⁹ na oolune nga po'o ni ola mau-meuri i laona aasi kire mae mango, na oolune nga po'o ni iini aana mo haka i eesi kire aaela oto no'one.

Oolune Nga Aahuri

E Waelie Mo Wei

¹⁰ Oto oolune nga ensel e uuhie lo'u aahuri ingeie. Na ngaeta ho hee'u peine e eeso mala wa'ariri, na ko ooho toli oto mai uure ta'i salo. Na e teke i laona oolune ngaeta po'o ni leu aana mo wei peine, na i laona mo huulaa aani wei. ¹¹ Na satana ho hee'u ngeena a Aha'i, na oolune nga po'o ni wei e aha'i oto. Oto mwala hunge kire mae aana kire inuhie mo wei aha'i ngeena.

Haine Nga Aahuri

E Waelie Salo

¹² Oto haine nga ensel e uuhie lo'u aahuri ingeie. Na kire hite mwa'asie oto oolune nga aapa aana sato, na oolune nga aapa aana waro-warou, na oolune nga po'o ni iini aana mo hee'u. Oto oolune nga aapa aana mo raa-raa ta'i salo e rodohono oto, na nga mei ola e ka'a sai raa ike lo'u aana oolune nga aapa aana aatowaa na rodo.

¹³ Oto aana maholo no ko lio-lio ue, na no ko leesie nga hada ko loo-loho ta'i salo, na ko soi-soi aana mei wala paine uuri, “!Aaia! !Aaia! Aama-aamasilana mo iinoni i laona walumalau, aana kei tohungei aaela oto liutaa maholo ngaeta oolu ensel kei uuhie lo'u mo eehuri ikire.”

9

*Limana Nga Aahuri**E Ha'asapesalu'aa Mwala*

¹ Oto limana nga ensel e uuhie lo'u aahuri ingeie. Na nou leesie iini kire haara'inie aana a Hee'u nge a God e aasie ka'u mei aano mwaanie i Lengi. Na kire niie kii hunie, huni tahananie kalinge ni ha'amotaahinge e ka'a to'o kaona. ² Oto e lae, e tahananie kalinge ni ha'amotaahinge ngeena, oto pwa'ulei dunge pi'ola pulu-pulu'e e dautaa mwaanie kalinge ngeena oto domana dunge paine ko pwe'u. Oto pwa'ulei dunge ngeena ko lae honosie salo na sato ko rodohono oto. ³ Oto mo oru kire siho mai laona walumalau uure mwaanie pwa'ulei dunge ngeena. Na kire niie nanamanga huni'i huni ala mala hari-heri. ⁴ Na kire ere honosire hunie kire ke su'uri waelie apa-apana ta'ena nga hahalisi wa ta'ena nga ai, ta'e kire ke waelie mola mo iinoni nge kire ka'a to'o aana ha'a-ara a God i darada. ⁵ Na kire toli'aasire hunie kire ke ha'asapesalu'aa mo iinoni hunie e lime waro-warou, na salunge ngeena e paine domana oto hari-heri e alaie iinoni. ⁶ Aana mo dingena mwala ko sapesalu ngeena kire kei tola hailiu hunie nga mo ola huni horo'ire maraada hunie kire ke mae, ta'e kire sa'a lio oodoi'i ike. Na kire kei sare mae, ta'e kire sa'a roro'a ni mae ike.

⁷ Mo oru ngeena kire lio mala mo hoos nge kire dau aakau eeni hunie oohotaa. Kire ho'osie pwaude aana mo ola e lio mala rorodara aani kol, na maada e lio mala maana iinoni. ⁸ Iihune pwaude e urihana iihune pwaune mo keni, na nihoda e urihana nihona mo laeon. ⁹ Na i roroma'i saeda kire ho'osie mo ola ma'uta'a aani oohotaa. Aawa-aawatana apa-apada e rongo mala tatakolenga aana mo hoos ko huru pe'i taetahe aana oohotaa. ¹⁰ Kire to'o ui'uide mala mo heri-heri, na maholo kire kei susu'ie iinoni aana ui'uide, nge kei selu i sulie e lime waro-warou. ¹¹ Inemaui mo oru ngeena nge ensel haahie kalinge ni ha'amotaahinge, na satana aana erenga ni Hibru, a Abadon, na aana erenga mo Krik nge a Apolion. Ta'e ta'a-ta'a ne'isaenga mola aana uuri, "Ini ko mala-mala."

¹² Eetana nga mei aelanga oto e tapaliu mango ngeena, ta'e e ro iini lo'u kei haro lae ue mai i puri.

*Oonona Nga Aahuri**E Horo Maesie Mwala*

¹³ Oto oonona nga ensel e uuhie lo'u aahuri ingeie. Na nou rongoa mei wala e uure mai mwaanie mo rarangoi ola i lengine ora aani kol nge e ii'o i na'ona God. ¹⁴ Mei wala e unue hunie oonona nga ensel ngeena uuri, "O ke luhesie e hai ensel nge kire ho'osire i reune wai peine Iuparetis." ¹⁵ Oto e si luhesire, aana kire mani ii'o aakau oto hunie maholona. E tewa oto na kire ko maa'oohie mola halisi ngeena, na waro-warou ngeena, na hai dinge ngeena, na maholoi sato ngeena, aana kire ii'o aakau mola. Kire ii'o aakau huni horo maesie oolune nga po'o ni leu aani iinoni i laona walumalau. ¹⁶ Nou rongoa iidu-iidunge aana mae ikire, na e hule aana e ro tangalai mola aani ramo (200,000,000) pe'ie mo hoos ikire. ¹⁷ Oto nou leesie lo'u mo iini kire ta'e aana mo hoos ngeena kire ho'osie mo sala ni oohotaa haahie roroma'i saeda, na mo olana kire nonoro'a mala mela-melahaie dunge, na kire pulu-pulu'e mala aasi, na kire sa'o-sa'ola mala sato. Na pwaune mo hoos ikire e lio mala pwaune laeon, na dunge ko deutaa mai mwaanie wawada pe'ie pwa'ulei dunge na mo heu eeso-eeso. ¹⁸ Na kire horo maesie ngaeta po'o ni iinoni aana e oolu po'o ni leu aana walumalau, aana e oolu

aelanga nge kire uure mwaanie wawana mo hoos ngeena—nge dunge na pwa'ulei dunge na mo heu eeso-eeso. ¹⁹ Aana nanamanga mo hoos nge i wawada na lo'u aana ui'uide, aena aana ui'uide e to'o aana mo pwe'ui ola mala mwaa ala-ala, nge e sai alaie mo iinoni aana.

²⁰ Ta'e ahutana mo iinoni lo'u i lalona walumalau nge horo'ilada e ka'a lae ike aana mo aelanga ngeena, kire ka'a oonisaie ike mwaanie mo takalonga ikire. Kire ka'a mamalo ike mwaanie palolana mo li'oa aela na mo nunui ola kire asui'i mola aani kol, na siliva, na bras, na hau, na aani ei. Mo god eero-eero ngeena kire ka'a sai lio ike aana maada wa kire ke rorongo aana aalingada wa kire ke lae-lae aana ae'aeda. ²¹ Na mwala kire ka'a oonisaie ike hunie kire ke aali'u mwaanie mo horonga ikire, wa mo si'onga ikire, wa mo aeni-olanga ikire, wa mo pelinge ikire, ta'e kire ko lae pe'i hele paine mola aani.

10

Ensel E Niie Kele

Uusu-uusu Hio-hio Hunie A Jon

¹ Oto nou he'i leesie lo'u ngaeta ensel e tohungi nanama liutaa ko siho mai uure i Lengi. Na e aaluhi aana mei uuru oto mala nga to'oni ingeie, na hure'aro e lolo ahuie pwaune. Maana e raa oto mala sato, na e ro ae'aena domana oto e ro mela-melahaie dunge oto paine. ² Ensel ngeena e hele aana kele uusu-uusu hio-hio i laona nimana na e taha oto aakau. Oto ae'ae i pwalo-pwalona e uuri puu i kolune aasi, na ae'ae i meu-meuline e uuri puu i kolune aano huu. ³ Na e si soi aana mei wala paine domana oto nga laeon ko tea, na aana maholona, oto e hui ho lou-lou kire si ere taa. ⁴ Oto mola i purine kire ere taa urine, na no ko deu oto uri ne ke uusue nga taa kire unue. Ta'e lo'u mola aana maholona na no ko rongoa mei wala uure i Lengi e te'uri hunieu, “Su'uri uusue nga taa nge e hui lou-lou e unue, na o ke su'uri ha'arongoa nga iini aana.”

⁵ Oto ensel nge nou leesie e uure i kolune aasi na i kolune aano huu, e susue'inie ninime i pwalo-pwalona oto takoie i Lengi, ⁶ na ko heiholota'i oto aana satana God Mau-meuri'e, na iini e ha'aholaa walumalau na salo na aasi na walu ola i lalo aani. Ensel ngeena e haiholota'i uuri, “Maholo ni maa'oohinge e mango oto. ⁷ Aana maholo nge hiune nga ensel kei uuhie aahuri ingeie, nge a God kei ha'a-oaie oto mei saehaahinge ingeie, mala ka'u e unue oto hunie mo koni-konihe ingeie, mo propet maa'i.”

⁸ Oto mei wala e uure i Lengi ngeena ko he'i unue lo'u hunieu uuri, “O ke lae i toolea uusu-uusu hio-hio e taha oto ngeena mwaanie nimana ensel nge e uure i kolune aasi na i kolune aano huu.”

⁹ Oto nou lae wau i saana ensel ngeena, na nou sukaa oto kele uusu-uusu hio-hio ngeena mwaanie.

Oto e te'uri hunieu, “Hele aana uusu-uusu hio-hio ngeena na o ke ngaue. Maholo o kei ngeue, kei meli-meli mala ngingidue, ta'e maholo o kei oonomie nge oopwamu ke si hihiro aana.”

¹⁰ Oto nou toolea kele uusu-uusu hio-hio ngeena mwaanie na nou ngeue oto. Na maholo nou ngeue e mali-meli oto hiito'o mala ngingidue, ta'e purine nou ngeu mangoa, nge oopwaku e si hihiro aana.

¹¹ Oto e unue lo'u hunieu uuri, “O ke he'i unu tahanga'inie lo'u walana God i sulie nga taa kei reu lo'u mei puri aana mo aapoloa hunge hai aopa'i, na mo komu ni iinoni, na mo erenga, na mo inemaui.”

11

A Satan E Ooho Honosie

E Ro Propet A God

¹ Oto nga iini e niie mai ei totoho mala apa'a hunieu, na e si unue hunieu uuri, “Lae, na o ke lai totohoa nume maa'i a God na ora ni uunu-uunu, na o ke iidumie mwala ko palo-palo a God i leune. ² Ta'e o ke su'uri totohoa lolata poi sinaha aana nume maa'i. Toli'aasie mola, sulie niilana e lae oto hunie mo Aapoloa Aaopa nge ikire nga mo Jiu ha'ike, na kire kei aalaha haahie i Jerusalem i sulie e hai aawalai waro-warō mwana rue.† ³ Na ne kei uusunge'inie poi e ro mwane ineu nge kire sai ha'awalaimoli'aa walaku. Kirerue kei to'oni aani to'oni aaela ni haata'inie uri kirerue ko saehuu, na ne kei niie nanamanga hunirerue hunie kirerue ke unu tahanga'inie walaku hunie sinola pe'ie e ro tangalau na e oono aawalai hei dinge ngeena.”

⁴ E ro propet ienini ikirerue oto e ro ai olif na e ro ola talai laite, nge kirerue uure i na'ona a God, aalaha paine haahie walumalau. ⁵ Mala uri nga maelonga kei deu huni horo'ie e ro mwane ngeena, nge dunge kei iisitaa mwaanie ngiduderue na kei horo'ie oto. Mo maelonga ikirerue kei meni mae oto urine. ⁶ E ro mwane ngeena kire to'o aana nanamanga huni deu honosie nemo i sulie mo waro-warō nge kire kei unu tahanga'inie walana a God. Kire to'o aana no'one nanamanga huni oolisia wai hunie ke ne'i epu, na kire to'o aana nanamanga huni ha'atolaa mai ta'ena nga aaelanga i laona walumalau. Kire sai deu urine oto mola tarau i sulie ne'isaenga ikirerue.

⁷ Oto maholo e ro propet ngeena kirerue kei unu tahanga'inie walana God mango, nge nga ola loo-loo'a kei maau poi mwaanie kalinge ni ha'amotaahinge ngeena. Oto ke si heiseuni pe'irerue na kei horo maesirerue oto. ⁸ Na mo rae aadarue kei kesu mola i sulie tala aana huilume kire ere ni aalahuunge aana uuri i Sodom wa i Ijip.† Mo satai ola ngeena nga tolimaa mola hunie huilume i Jerusalem nge kire horo'ie a Aalaha ikirerue no'one aana. ⁹ Oto kire sa'a toli'aasie ike nga iini ke haitoli aadarue, na hunie e oolu hei dinge pe'ie nga aapai dinge mwala aana ahutana mo henuē hai aopa'i, na ta'ena nga aapoloa, na ta'ena nga komu, na ta'ena nga ere-erenga, kire kei to'o-to'omaaie e ro rae aadarue. ¹⁰ Na ahutana mwala ni welumalau kire kei ilenimwa'e oto hiito'o aena aana e ro propet ngeena kire mae oto. Kire kei deu ngeuhe, na kire kei niie mo niinge hunire hailiu aena aana e ro mwane maa'i ngeena kire asuie sapesalunge oto hiito'o hunie mwala aana walumalau.

¹¹ Ta'e i purine e oolu hei dinge na nga aapai dinge ngeena e haro mango, a God e si nii eeliho'i aana mei mangoi ola ni meurihe hunie e ro mwane maa'i ngeena. Oto kire uure hala-hala aana ae'aadarue, na ahutana mwala nge kire leesirerue kire tohungē me'u oto hiito'o. ¹² Oto e ro mwane

† **11:2** 11:2 Ngaeta mo tatala aana Haata'inge kire ere i sulie hai aawalai waro-warō mwana rue, na ngaeta iini ko ere i sulie sinola e ro tangalau pe'ie oono aawalai hei dinge, na ngaeta iini lo'u ko ere i sulie e oolu helisi pe'ie nga aapa. Ta'e tewanga ahutana mo maholo ngeena kire mani sada mola. Leesie lo'u Haata'inge 11:3, 12:6, 12:14, 13:5. A Propet Daniel e ere no'one i sulie nga maholo tewa urine aana Daniel 7:25, 12:7. † **11:8** 11:8 Hanue ngeena e to'o aana mo satai ola hunge aana nge ikire oto mo ha'a-ara mola hunie walū ola aaela nge ko uure honosie a God. Sodom oto nga ha'a-ara hunie walū ola mala masinge na aeni-olanga. Leesie Jenesis 18:16—19:29 na Aesaea 1:9-10. Oto Ijip nga ha'a-ara huni deu rarāhie mwala hunie kire ke asu mwaakule wa mala mo koni-konihe. Leesie Eksodas 1:11-14 na Diutronomi 5:6.

maa'i ngeena kirerue ko rongoa mei wala paine uure ta'au i Lengi ko unue hunirerue uuri, "More ke lae poi leu." Oto kirerue ko lae oto ta'au i Lengi i laona mei uuru, na mo maelonga ikirerue kire ko to'o-to'omaairerue mola.
¹³ Na aana maholona nunu oto paine e nunu, na tangahulu'ana ngaeta po'o ni leu aana huilume i Jerusalem ngeena e aa'oho oto, na e hiu sinolai iinoni kire mae aana nunu ngeena. Oto mo iini nge kire ka'a mae ike, kire ko tohungēi me'u, na kire ko soi ha'amanikulu'aa oto a God ta'au i Lengi.

¹⁴ I leune, ruana nga mei aelanga paine e mango eena, ta'e lio ka'u. Kara'inie oto lo'u oolune nga mei aelanga paine kei lae mai.

Hiune Nga Aahuri

E Aehotaa Aalahanga a God

¹⁵ Oto hiune nga ensel e uuhie aahuri ingeie, na mo wala paine uure ta'au i Lengi ko te'uri, "A God ikie na iini e lio hilisie hunie ke ne'ie a Ha'a-uuri, ikire oto kire to'o aana nanamanga haahie ahutana walu ola aana walumalau na huni aalaha haahie oto huu."

¹⁶ Oto e ro aawalai rato ni mwane mwana hai nge kire ii'o i lengine mo neunekume i na'ona God, kire mani lai pouruuru i aano i na'ona God ¹⁷ na kire ko ere uuri,

"Emi ko paalaha'o, God Aalaha Hahu'ana Nanama, nge o ii'o ka'u oto uure mai na'o, na oto lo'u mei si'iri ie. Emi ko paalaha'o aena aana o ko tala'ai aalaha oto haahie walumalau pe'ie nanamanga paine i'oe,

¹⁸ Oto waite mo pu'o kire ko tohungēi saewasu, ta'e ie maholo i'oe oto huni saewasu. Na maholo oto hunie o kei leie mo iini kire mae oto, maholo oto hunie o kei waaie mo koni-konihe i'oe, mala mo propet. Na maholo oto hunie o kei waaie kira hiiwalaimoli, mo iini nge kire ha'ama'u eemu, e paine wa e mwai-mwei. Na maholo oto huni horo suuhe'inie mo iini nge kire ko waelie walumalau."

¹⁹ Oto nume maa'i a God ta'au i Lengi e taha, na nou leesie oto ta'au kesi maa'i a God nge haiholota'inge ingeie i laona. Oto wa'ariri ko eeso hailiu, na lou-lou ko hoka, na nunu oto paine pe'ie mawasidengi oto paine ko hite, na mo uudu-uuduhe aani nemo e pou mala hau ta'i salo ko teke oto mai aano mala nemo.

12

Paineha'ana Mwaa Ala-ala E Saunie Hu'e

¹ Oto ngaeta tolimaa oto paine e haata'i lo'u ta'au i Lengi. Nou leesie ngaeta hu'e† e to'oni haahie aana rarangana sato, na waro-warō i hahana ae'aena, na rorodara aana aawalai ho hee'u mwana rue i pweune. ² A hu'ena ko hi'e-hi'e, oto ko ngara-ngara aana ko sapesalu oto hunie kei meuri eeni mwela.

³ Oto ngaeta tolimaa e haata'i lo'u ta'au i Lengi. Iini ngeena paineha'ana mwaa ala-ala, na sapena e tohungēi nonoro'a. E to'o aana e hiu pwa'ui ola aana na aawalai rarangoi ola. Na e hiu pwa'ui ola ngeena kire mani oa rorodara mango. ⁴ Oto e rapu tekela'inie oolune ngaeta po'o ni leu aana

† **12:1** 12:1 Sa'a mola hu'e ngeena e urihana komu ni Israel na kele mwela nge ko sapesalu aana ngeena uri a Jisas. Urine walu ola a Jon e ere i suli'i ie, kire rau oto aana pongine a Jisas.

mo hee'u ta'i salo aana ui'uine, na kire ooho toli oto mai aano. Na e lae oto mai uure i na'ona a hu'ena uri hunie ke ngaue a kalena aana maholo kei hute.†

⁵ Oto a hu'ena e ha'ahutaa kele mwela mwane hunie kei aalaha haahie ahutana mo henue i laona walumalau, na kei tohungei ha'aloie ahutana mo iini kire ko heitohea. Ta'e maholo kele mwelana e si hute, oto kire toolea mola i saana God, na e lai ii'o oto aana naunekume ingeie. ⁶ Na a hu'ena e tahi weu i lalona hanuesala takoie leu nge a God e dau aakau aana oto hunie a hu'ena kei ii'o aana. I leune nge lio i sulilana ke si lae i sulie sinolai hei dinge pe'ie e ro tangalau na oono aawalai hei dinge.

⁷ Oto oohotaa paine ko aehota oto ta'au i Lengi. Na'ohai ensel a Maekol na mo ensel ingeie ni kire ko heiseuni honosie paineha'ana mwaa ala-ala ngeena na mo ensel ingeie. ⁸ Ta'e a Maekol ni e a'aila'a liutaa aana mwaa ngeena. Oto uure aana maholona, kire ka'a toli'aasie ike lo'u hunie mwaa ngeena wa mo ensel ingeie ke ii'o ta'au i Lengi, ⁹ ta'e kire aasire mango oto mai aano i laona walumalau. Paineha'ana mwaa ala-ala ngeena ola e uure oto mai i na'o. Na ingeie ka'u kie ko haa-haara'inie a Pwelu Eero-eero wa a Satan. Na ingeie oto iini nge ko eeroa ahutana mwala aana walumalau huni lae i sulie mo tala aaela. ¹⁰ Oto nou he'i rongoa lo'u mei wala paine e uure ta'au i Lengi ko te'uri,

“Aana maholo ie God ikie e ha'a-uurikie oto.
e haata'inie oto uri e to'o aana nanamanga huni aalaha oto mala inemaui.
Oto ie a Kraes e haata'inie uri ingeie oto ni e aalaha haahie ta'ena nga ola.
Aana iini nge hola'ina'o e talei ha'a-ha'asusunge'inie mola mo eesike suli
aatowaa na rodo i na'ona a God ikie,
aasilana e lae oto mai aano.

¹¹ Oto maholo ie e sa'a ha'asusunge'inie lo'u mo eesike
aana kire a'aila'asie oto aana apune a Kalei Sipu,
aana walaimolinge kire taroha'inie,
aana kire toli'aasie mauriha'ada i tehula'ana.

¹² Aena urinena, omu ke ile-ilenimwa'e haahie leune,
i'omu mo iini ta'au i Lengi.

Ta'e kei tohungei aaela oto liutaa hunie mwakano na aasi, na ahutemi mo
iini omu ii'o mai aano i lalona walumalau,
aena aana a Pwelu Eero-eero e siho oto mai aano i seemiu.
Saena e honu mola aani saewasunge,
aena aana e saie oto uri e sa'a ii'o tewa ike lo'u.”

¹³ Oto maholo paineha'ana mwaa ala-ala ngeena e lio saie uri aasilana e lae oto mai aano, ko si aehota taunge'inie hu'e nge e ha'ahutaa mwela mwane ngeena. ¹⁴ Ta'e a hu'ena kire niie e ro apa-apai hada oto paine nana uri hunie ke loho wau takoie leu ingeie wau i henue sala nge kire dau aakau aana loosie. I leune nge kire kei lio i sulie hunie kei ii'o sapemawa mwaanie mwaa ngeena i sulie oolu helisi pe'ie oono waro-warou.

¹⁵ Oto mwaa ngeena e pusule'inie wai mwaanie wawana domana oto wai ko kone wau takoie leu a hu'ena e ii'o aana uri hunie ke konea. ¹⁶ Ta'e mwakano e pe'ie a hu'ena aana kalinge paine e maau, oto e oonomie mola wai nge ko aahe mai mwaanie wawana mwaa paine ngeena. ¹⁷ Oto paineha'ana mwaa ala-ala ngeena e tohungei saewasulie a hu'ena, na e lae

† 12:4 12:4 Paineha'ana mwaa ala-ala ngeena uri a Satan ni ngeena, na aana ko sare ngaue kele mwela ngeena e urihana maholo nge a Herod Inemaui e sasare horo'ie a Jisas maholo e hute. Leesie Matiu 2:16-18.

oto huni ooho pe'ie mo kalena. Ikire oto mo iini nge kire ko lulu i sulie mo ha'atolanga a God, na kire ko ha'ahoule'inie walaimolinge i sulie a Jisas.

E Ro Na'ohai Koni-konihe A Satan Kirerue Ooho Honosie

Mwala Maa'i A God

¹⁸ Oto paineha'ana mwaa ala-ala ngeena e si lai uure mola i reune aasi.

13

¹ Oto nou he'i leesie lo'u ola loo-loo'a nge e horo maesie e ro propet ngeena e maau poi mwaanie aasi. E to'o aana aawalai rarangoi ola na e hui pwa'ui ola aana. Mo rarangoi ola aana ngeena kire mani to'o rorodara mango. Na mo pwa'ui ola aana kire mani to'o aana mo satai ola huni ere mwakata'inie a God. ² Na ola loo-loo'a nge nou leesie ngeena e lio ni me'unge oto hiito'o mala leopat, ta'e mo ae'aena e lio ni me'unge mala ae'aena bea, na wawana e lio ni me'unge mala wawana laeon.

Oto paineha'ana mwaa ala-ala ngeena e niie a'aila'anga na nanamanga ingeie hunie ola loo-loo'a ngeena ke aalaha pe'ie. ³ Ngaeta pwa'ui ola aana ola loo-loo'a ngeena, malaka oto paine nge aana. Na e lio adona ke maesie malaka ngeena, ta'e lae-lae malaka ngeena e haro mola oto lo'u maraana. Aena urinena ahutana mwala aana walumalau kire ko pangata'i, na kire ko lulu i sulie oto. ⁴ Ahutana mwala ko meni paloa paineha'ana mwaa ala-ala ngeena, aena aana e niie a'aila'anga ingeie hunie ola loo-loo'a ngeena. Na kire palo-paloo no'one ola loo-loo'a ngeena pe'ie mo wala uuri, “?A tei e sada pe'ie ola loo-loo'a ngeena?† Nga iini hunie ke a'aila'a liutaa aana na ha'ike lo'u.”

⁵ Na hunie e hai aawalai waro-waroo mwana rue, ola loo-loo'a ngeena e to'o aana nanamanga huni esu mola i sulie saena, na ko ere tooha'inie maraana liutaa aana God. ⁶ Ko ere waelie oto a God, na satana, na hanue ingeie, na ahutana mo iini nge kire ii'o pe'ie ta'au i Lengi. ⁷ Niilana a'aila'anga e lae no'one hunie huni ooho pe'ie mwala maa'i a God, na huni a'aila'asire. Niilana nanamanga e lae no'one hunie haahie ahutana mo iinoni ni welumalau ma'alana nga komu uri taa wa nga ere-erenga uri taa wa nga hanue lo'u uri taa kire ii'o aana. ⁸ Ahutana mwala ni welumalau kire kei paloa ola loo-loo'a ngeena, ta'e mo iinoni a God ha'ike, aana Kalei Sipu nge horo'ilana e lae e uusue satada oto i laona uusu-uusu ni meurihe ingeie oto wau i na'ona ha'aholalana walumalau.

⁹ Omu ke pwaarongo diana ka'u, hunie omu ke rongo saie mo wala e aasa ienini. ¹⁰ Mala uri a God kei toli'aasie ta'ena nga iini ke lae i nume ni ho'o, nge kei lae oto i nume ni ho'o. Mala uri a God kei toli'aasie ta'ena nga iini ke mae aani naihi, nge horo'ilana kei lae oto aani naihi. Na aana maholo nge mo ola ngeena kei reu urine, nge i'omu mo iinoni a God, omu ke uure a'aila'a mola na omu ke hiiwalaimoli ngei-ngedi mola aana a God.

¹¹ Oto nou he'i leesie lo'u ngaeta ola loo-loo'a e maau poi mwaanie mwakano. E to'o aana e ro rarangoi ola mwai-mwei mala mo kalei sipu maneko, ta'e ko ere-ere a'aila'a oto mala paineha'ana mwaa ala-ala ngeena. ¹² Oto maholo ruana nga ola loo-loo'a ie e ii'o pe'ie eetana nga ola loo-loo'a ngeena, nge ko esu aana nanamanga nge iini hola'ina'o e to'o aana. E asu aana nanamanga ngeena urine huni deu rarachie mola ahutana mwala aana walumalau hunie kire ke palo-paloo iini hola'ina'o ngeena nge malaka aaela e o'o'o ka'u aana ta'e e mola lo'u. ¹³ Ruana nga ola loo-loo'a ngeena

† 13:4 13:4 Mwala nge kire ko dolosi urine kire ko ha'amwasi mola aana a Ensel Maekol, aana ne'isaenga aana satana e uuri, “?A tei e sada pe'ie a God?”

ko esuie mo hu'i-hu'ite paine, hule aana e da dunge e siho mai i aano uure i salo mola i maana mwala. ¹⁴ A God e toli'aasie hunie ke asuie mo hu'i-hu'ite aana maholo e ii'o pe'ie ola loo-loo'a hola'ina'o ngeena, na aena aana mo hu'i-hu'ite ngeena, nge e ha'apweue ahutana mwala ni welumalau. Ruana nga ola loo-loo'a ngeena e unue uri mwala ke asuie nga nunui ola huni ha'apaina'aa iini hola'ina'o, iini nge e malaka'a ka'u ta'e e ka'a maesie ike. ¹⁵ Oto mwala kire asuie nunui ola mala e unuena, na lo'u a God e toli'aasie ruana nga ola loo-loo'a ngeena hunie ke niie nga mangoi ola hunie nunui ola nge kire asuie. Oto nunui olana ko ere, na ko lei mae aana mo iini nge kire ka'a palo-palooa ike. ¹⁶ Na ruana nga ola loo-loo'a ngeena ko deu rarahie lo'u ahutana mwala, mwala mwai-mwei na mwala paine, mo iini kire to'o-to'o na mo iini kire maitale, mo koni-konihe na mo iini kire ii'o luheta'i, hunie kire ke mani to'o aana ha'a-ara aana ninime i pwalo-pwaloda wa ta'i na'ona darada. ¹⁷ Na e ha'a-uuresie ha'atolanga uri nga iini e sa'a roro'a ni holi ike wa ke ha'aholinge'inie nga mei ola, na e ka'a to'o aana ha'a-ara ngeena. Aana ha'a-ara ngeena oto satana eetana nga ola loo-loo'a ngeena, wa iidu-iidunge nge ko uure hunie satana.

¹⁸ Omu ke lo'o-lo'onga'i koho i sulie mo ola ienini hunie omu ke lio sai'i. Mala uri nga iini ko saenanau, nge ke haitale oodoie ne'isaenga aana iidu-iidunge aana ola loo-loo'a ngeena, i sulie iidu-iidunge ngeena e uure hunie nga iinoni. Iidu-iidunge ingeie nge oono tangalau, oono aawala mwana oono.

14

Mo Sinolai Mwane Oodota'i Kire Kanalie Kana Haalu Nana God

¹ Oto nou he'i lio lo'u na no ko leesie a Kalei Sipu e uure i lengine toloi henu e i Saeon. Na tangalau pe'ie hai aawalai sinolai iinoni mwana hai kire uure no'one pe'ie. Kire mani uusue satana a Kalei Sipu i na'ona darada, na kire uusue no'one satana Aamana a Kalei Sipu. ² Na nou rongoa nga aawa-aawatai ola paine uure ta'au i Lengi domana oto aawa-aawatana wai peine ko kone, na domana oto kou-kouha'ana lou-lou peine. Aawa-aawatai ola nou rongoa ngeena e rongoa diana mala aawa-aawatana mo pesi aawa mwala ko sikili'i. ³ Na mo sinolai iinoni ngeena kire ko kanalie kana haalu i na'ona naunekume na i na'ona e hai ola mauri na mo rato ni mwane ngeena. Na ta'e mo sinolai iinoni nge a Kalei Sipu e tapa oolisire mwaanie walumalau mola kire sai kanalie kana haalu ngeena. ⁴ Mo mwane ienini kire kineta'inire maraada hunie kire ke ii'o rere'a ta'ingelu mala mo iini nge kire ka'a hele roro'anga ike pe'ie nga keni. Na kire lulu i sulie a Kalei Sipu aana ahutana mo tolahai ola diana ingeie. E tapa oolisire mwaanie walumalau, na ikire oto domana niinge aani hiki-olanga nge niileni e lae hunie a God na a Kalei Sipu. ⁵ Kire ka'a dau wala aaela ike aani eeronga, ta'e kire tohungai ii'o oodota'i ta'ingelu mola.

E Oolu Ensel Ko Ha'apasulie Mwala Uri A God Kei Leire

⁶ Oto nou he'i leesie lo'u ngaeta ensel e loho ta'au i salo huni taroha'inie mei wala aana Tataroha Diana nge kei ii'o huu. Ko taroha'inie oto hunie ahutana mo iinoni i laona walumalau, hunie ta'ena nga mwala, na ta'ena nga aapoloa, na ta'ena nga ere-erenga, na ta'ena nga komu. ⁷ Ensel ngeena ko ere aana mei wala paine uuri, "Omu ke ha'ama'u aana God na omu ke ha'apaina'aa. E hule oto aana maholo a God huni leie ahutana mwala. Oto omu ke ha'amanikulu'aa God aana ingeie oto iini nge e ha'aholaa salo, na aano huu, na aasi, na mo huulaa mauri, na ta'ena nga ola lo'u i laona walumalau."

⁸ Oto ruana nga ensel e lae mai sulie na ko he'i te'uri lo'u, "Huilume paine i Babilon† e aa'oho oto. !E waeta'i oto! Mala i Babilon oto i na'o, huilume paine ngeena e hari hunie mola aaelanga na e da uri ta'ena nga hanue aana walumalau no'one ke inu mehiri oto mala ingeie. Oto a God ko saewasulire."

⁹ Oto oolune nga ensel e lae lo'u mei sulie e ro iini i na'o, na ko unue mei wala paine uuri, "Kei aaela oto liutaa hunie iinoni nge ko pouruuru i na'ona ola loo-loo'a ngeena na nunune. Kei aaela oto hiito'o hunie ahutana mo iini nge ha'a-ara aana ola loo-loo'a ngeena i darana wa aana nimana. ¹⁰ Mo iini urine kire kei meni hiinge'inie saewasunge a God oto to'ohuu aana e sa'a pwaidoraa ike saewasunge ingeie pe'ie nga kele mei ola ni aamasinge hunire, ta'e kei ha'a-aahesie mola apude. A God kei aasire mola i laona dunge ni ha'amotaahinge aana mo heu eeso-eeso i na'ona mo ensel maa'i ingeie na a Kalei Sipu. ¹¹ Pwa'ulana dunge ni sapesalunge ikire ngeena e sa'a mou-mou ike lo'u, ta'e kei ta'ela'i tara'asi mola susue aatowaa na rodo. Oto nga mamalonga ha'ike lo'u hunie mo iini nge kire ha'apaina'aa ola loo-loo'a ngeena na nunune, wa mo iini nge kire to'o aana ha'a-ara aana satana."

¹² Oto aena urinena, e malisine mo iini maa'i a God ke hele susule'i aana hiiwalaimolinge ikire i lalo aana Jisas na aana tola i sulilana mo ha'atolanga a God.

¹³ Oto nou rongoa lo'u mei wala uure mwaanie i Lengi ko te'uri, "O ke uusue uri aehota si'iri pwau weu, mo iini nge kire mae i lalo aana Aalaha kire deidehie oto liutaa."

Na a Li'oa e te'uri, "Iau, e to'ohuu oto. Kire kei ile-ilenimwa'e mola maholo kire kei mamalo oto ta'au i Lengi mwaanie mo esunge e aasa ikire, aena aana waaitada haahie mo esunge diana kire asui'i ngeena e ii'o aakau oto hunire."

Mo Ensel Kire So'okonie Hohola Aana Walumalau

¹⁴ Oto nou lio-lio na no ko leesie lo'u nga iini e lio mala iinoni e ii'o i lengine mei uuru. E ho'osie rorodara aani kol i pweune, na e hele aana naihi e ala huni so'okoni. ¹⁵ Na ngaeta ensel e lae lo'u mei mwaanie nume maa'i, na ko soi takoie iini nge e ii'o i lengine mei uuru ngeena uuri, "O ke toolea naihi i'oe na o ke so'okoni oto, aena aana hohola aana walumalau e repo diana oto, na maholo hunie so'okoninge e hule oto." ¹⁶ Oto iini nge e ii'o i lengine mei uuru ngeena e salea walumalau aana naihi lama-lama ingeie, na so'okonilana mo iinoni oodota'i aana walumalau e lae oto.†

¹⁷ Oto nou leesie ngaeta ensel e lae lo'u mei mwaanie nume maa'i ta'au i Lengi, na ensel ngeena no'one e to'o aana naihi e ala huni so'okoni.

¹⁸ Oto ensel nge ko lio-lio i sulie dunge aana ora ni uunu ola, e lae mai mwaanie ora ni uunu-uunu na ko soi weu hunie ensel nge e hele aana naihi uuri, "O ke toolea naihi i'oe na o ke lae oto i so'o niu, aena aana mo niu i laona pariki aana walumalau kire ulu-ulu oto."† ¹⁹ Oto ensel

† **14:8** 14:8 Ohe a Jon ko ere mumuni i sulie hanue i Rom, paineha'ana hanue aaela haahie walumalau aana maholo ngeena. Wa ohe ko ere i sulie tolaha iinoni aaela huni heitalea nanamanga haahie mwala aani eeronga na aani palonga nge e ka'a to'ohuu. Leesie lo'u Haata'inge 16:19, 17:5, 18:2-21. † **14:16** 14:16 A Jisas e ere no'one i sulie so'okonilana mo iini oodota'i aana nga mo leu mala Matiu 9:37-38, 13:24-30, na Jon 4:35-38. † **14:18** 14:18 Erenga ni Krik e ka'a ere ike i sulie mo niu ta'e e ere i sulie tolaha na mo Jiu maholo kire asuie waen aana mo grep. Kire so'okonie mo grep, na kire ko losi'i aani uuri puli-pulisi'i i laona nga kalinge kire didie aana hau peine. Oto ewe-ewena mo grep e aahe, na kire dedeie mo ate'a aani te'e-te'ei nanikot, oto kire ponosie ate'a ngeena, na lae-lae ewe-ewena mo grep e si ne'ie waen.

ngeena e salea walumalau aana naihi lama-lama ingeie na so'okonilana mo iinoni ooraha'aa aana walumalau e lae oto. Mala mo niu e toli nge mwala ko so'ohi'i huni arasi'i, nge ensel ngeena e so'ohie kira ooraha'aa mai i saana saukae aana saewasunge a God. ²⁰ E toolera mola i sinaha mwaanie huilume, na arasilada ko lae oto. Oto e losie nimei hero ngeena, na apu mola ko aahe mwaanie ai loi-losi ngeena. Apune kira ooraha'aa e aahe ngeena na e kone mala wai ko kone, na totoho aana apu e aahe ngeena e lae ha'atau hunie oolu tangalai kilomita, na e kokoro nga tahanga.

15

E Hiu Ensel Kire Dau Aakau Aana Mo Hu'i-hu'ite Aaela Ooreta

¹ Oto nou he'i leesie lo'u ngaeta tolimaa oto paine ta'au i Lengi, na nou tohungai pangata'inie. Nou leesie e hiu ensel nge kei toolea mai e hiu hu'i-hu'ite aaela ooreta. Maholo mo hu'i-hu'ite aaela ngeena kei mango, nge saewasunge a God ke si mango oto i leune.

² Oto nga taa nou leesie e lio mala aasi iiro-iiro aaropwailana e lae oto pe'inie dunge, na i reune aasi ngeena nou leesie mo iini nge kire a'aila'asie oto ola loo-loo'a ngeena, na nunune, na iidu-iidunge aana satana. Kire mani hele aana mo pesi aawa huni kanalie mo kana a God e nii'i hunire, ³ na kire ko kanalie kana a Mosis, koni-konihe a God, na kana a Kalei Sipu uuri,

“God Aalaha Hahu'ana Nanama,
o esuie mo ola paine na kire tohungai diana oto liutaa.
I'oe oto inemaui haahie ahutana mwala,
ahutana mo ola o esui'i kire oodota'i na kire to'ohuu.
⁴ ?A tei e ka'a sai me'ute'ini'o, Aalaha?
?Na a tei e sa'a ha'amanikulu'aa satamu?
Sulie ta'e i'oe oto o maa'i,
ahutana mwala kei meni paalahe'o
aana o haata'inie oto oodota'inge i'oe.”

⁵ Oto i puri nou he'i lio lo'u ta'au i Lengi na nou leesie uri leu e tohungai maa'i i laona Aapa-aapa aani Heiholota'inge a God e taha oto. ⁶ Na e hiu ensel ko toolea mai e hiu mei hu'i-hu'ite aaela ooreta ngeena kire ko iisitaa oto mai. Kire mani ho'osie mo to'oni rere'a wana-wana na mo roroto'oni aani kol i denumada, ⁷ na ngaeta iini aana e hai ola mauri ngeena e niie e hiu kao-kao aani kol wau hunie e hiu ensel ngeena. Mo kao-kao ngeena kire honu mola aana saewasunge a God, iini nge e ii'o oto huu. ⁸ Oto leu e maa'i ngeena e si honu aana pwa'ulana dunge uure mwaanie manikulu'anga na nanamanga a God, hule aana nga iini ka'a sai lae ike i laona, lai hule aana maholo e hiu hu'i-hu'ite aaela aana e hiu ensel ngeena kei haro mango.

16

Mo Ensel Kire Lingisie E Hiu

Kao-kao Aana Saewasunge A God Haahie Walumalau

¹ Oto nou he'i rongoa lo'u mei wala paine e uure mwaanie leu e tohungai maa'i liutaa na ko unue hunie e hiu ensel uuri, “Omu ke lai lingisie e hiu kao-kao aana saewasunge a God haahie walumalau.”

Eetana Nga Kao-kao

E Asuie Mo Osa

² Oto eetana nga ensel e lai lingisie kao-kao ingeie haahie walumalau. Nge sapesalunge aani osa e si lae mai haahie ahutana mwala nge kire to'o aana ha'a-ara aana ola loo-loo'a ngeena na mo iini nge kire ko paloa nunui ola ingeie.

*Ruana Nga Kao-kao**E Waelie Aasi*

³ Na ruana nga ensel e lai lingisie lo'u kao-kao ingeie haahie aasi, na aasi e ne'i epu oto, na e lio oto mala apune iinoni e mae, oto ahutana mo ola mauri i laona aasi kire mani mae mango.

*Oolune Nga Kao-kao**E Waelie Mo Wei*

⁴ Na oolune nga ensel e lai lingisie lo'u kao-kao ingeie haahie mo wei peine na mo huulaa na ikire no'one kire mani ne'i epu. ⁵ Oto nou rongoa ensel nge ko lio i sulie mo wei, ko te'uri,

“I'oe oto o maa'i, na o meuri oto uure wau i na'o na oto mai si'iri ie, o tohungēi deu diana aana o ha'aloie mwala aela urine.

⁶ Aana kire ha'a-aahesie apune mwala maa'i i'oe na mo propet i'oe. Oto ie o ha'a-inuhire mola aani epu huni oolisie mo horonga kire asui'i i na'o.”

⁷ Na nou rongoa lo'u mei wala ko iisitaa mai uure mwaanie ora ni uunu-uunu ko te'uri, “Iau, God Aalaha Hahu'ana Nanama, leinge i'oe e oodota'i mola na ha'aloinge i'oe e tohungēi melisi oto.”

*Haine Nga Kao-kao**E Asuie Sato Ke Raramea*

⁸ Na haine nga ensel e lai lingisie lo'u kao-kao ingeie haahie sato hunie sato ke madoro oto hiito'o hunie sapena mwala ke raramea. ⁹ Oto sapeda e waru aana madoroha'ana sato e madoro oto hiito'o. Oto kire ko si ere waelie satana God, iini nge e nanama haahie mo hu'i-hu'ite aela ngeena. Ta'e kire sere'i oolisie manatada na tolahada huni eeli'u takoie a God na huni soi ha'amanikulu'aa.

*Limana Nga Kao-kao**E Toolea Mai Rodohono*

¹⁰ Na limana nga ensel e lai lingisie lo'u kao-kao ingeie i lengine naunekume ola loo-loo'a ngeena, na rodohono e aaluhie aalahanga ingeie. Oto mwala kire ko alangingite oto aana sapesalunge ko toolera, ¹¹ na kire ko ere aelasie oto a God ta'au i Lengi aena kire ko hii aela aana mo osa na aana sapesalunge ikire, ta'e kire ka'a sare oolisie mola manatada mwaanie aelanga kire ko esuie.

Oonona Nga Kao-kao E Asuie Wai Peine I Iuparetis E Mwa'a

¹² Na oonona nga ensel e lai lingisie lo'u kao-kao ingeie haahie wai peine i Iuparetis. Oto wai ngeena e mwa'a huni esuie nga tala nana mo inemauri uure i pwaalana sato huni lae mai. ¹³ Oto nou leesie e oolu li'oa aela kire lio mama'ela'a mala mo pweri. Kire maau mwaanie wawana paineha'ana mwaa ala-ala ngeena, na mwaanie wawana ola loo-loo'a ngeena, na mwaanie wawana ruana nga ola loo-loo'a ngeena, nge ingeie oto propet eero-eero mwaa paine ngeena. ¹⁴ E oolu li'oa aela ienini,

kire to'o aana nanamanga huni deu hu'i-hu'ite. Na kire ko lae-lae ngeena huni lokoa ahutana mo inemaui laona walumalau huni ooho honosie a God aana hai dinge paine nge a God Hahu'ana Nanama kei leie mwala aana. ¹⁵⁻¹⁶ Oto e oolu li'oa aaela ngeena kire lokoa oto mo inemaui aana leu kire haara'inie aana erenga mo Jiu uuri, "Amakedon."†

Oto a Kraes e si unue uuri, "¡Omu ke pwaarongo ka'u! Ne kei lae mai mala iinoni peli-peli aana maholo omu sa'a lio saie ike. Deidehie mo iini nge kire ko ii'o aakau loosie oolinge ineu mei. Mo iini urine kire urihana mo iini kire ka'a ma'ahu na kire ho'o aakau mola aana mo to'oni ikire mwaanie kire ii'o mwaakule na kire masa maholo ne kei hule."

Hiune Nga Kao-kao

E Nunu Suuhe'inie Walumalau

¹⁷ Na hiune nga ensel e lai lingisie lo'u kao-kao ingeie mai laona aahowaa. Oto mei wala paine e iisitaa mai mwaanie naunekume i laona nume maa'i, na ko te'uri, "E mango oto." ¹⁸ Na maholona, kou-kouha'a oto paine ta'i salo aana wa'ariri ko eeso hailiu, na lou-lou ko kakahite, na nunu peine ko hite oto. Nunu ngeena e tohungai peine na e aela. Nga nunu ke sada aana e ka'a rau ike ue uure oto wau i aehotalana ha'aholanga aana mo iinoni. ¹⁹ Na a God e ne'isae oodoie aelanga aana hanue paine nge e urihana Babilon wau i na'o, oto e tohungai ha'a-aahesie apune aana saewasunge ingeie. Nunu peine ngeena e oopaa hanue paine ngeena aana e oolu po'o ni leu, na mo huilume paine aana ta'ena nga aapoloa kire aa'oho mango oto. ²⁰ Ahutana mo mala-malau na mo toloi henue kire mani ei'aa oto, na nga iini e sa'a leesi'i lo'u. ²¹ Na mo uudu-uuduhe aani nemo e pou mala hau ta'i salo,† kire ko teke oto mai aano haahie mwala. Na mo heu nge kire ko teke ngeena kire tohungai peine na kire hi'e oto hiito'o, hule aana lime aawalai kilo aana nga hue. Oto maholo urine mwala ko isi aelasie mola a God aana walu ola ko reu ngeena, aena aana kire tohungai aela oto hiito'o.

17

Hanue Paine E Nanama Haahie Walumalau E Urihana Repi

¹ Oto ngaeta iini aana e hui ensel nge kire hele-hele aana ka'u e hui kao-kao ngeena, e lae mai ko unue hunieu uuri, "O ke lae mai hunie o ke leesie ha'amotaahinge e lae hunie hanue nge e ii'o i reune mo wei. Hanuena e urihana mei keni repi ² nge e mai-mesi pe'ie ahutana mo inemaui aana walumalau. Na ahutana mwala aana walumalau kire ko pweu oto aana tolahai ola aela aana hanuena mala iinoni e mahiri aana e inu wei ni pweunge."

³ Oto aana nanamanga a Li'oa Maa'i, ensel ngeena e tooleau weu i lalona hanuesala. Na i leune nou leesie nga keni e ii'o i lengine ola loo-loo'a e nonoro'a. E hui ho pwe'uu na aawalai rarangoi ola ikire aana ola loo-loo'a ngeena, na sapena e honu mola aana mo wala kire uusu'i huni ere mwakata'inie a God. ⁴ A keine e to'oni aana to'oni lauleuni'e na e nonoro'a.

† **16:15-16** 16:16 Mei wala Amakedon ngeena e to'o aana e ro ne'isaenga. Eetana nge "toloi henue ni lokoa mo ramo ingeie" nge mei wala ni aalahuunge i sulie nga taa kei reu. Na ruana nga mei ne'isaenga nge "toloi henue i Mekido," ngaeta toloi henue i Israel nge mo oohotaa hunge kire rau-reu kara'inie oto waite. Leesie Jajis 5:19, na 2 Kings 23:29, na 2 Kronikols 35:22 na Sekaraea 12:11.

† **16:21** 16:21 Aana mo henue paine si'iri, taungei uudu-uuduhe aani nemo kire sai pou urine aana wawai e paine. Ta'e nga hue e ka'a hi'e ue liutaa aana ta'a-ta'a kilo. Oto nga taa kei reu maholo a God kei leie hanue i Babilon ngeena kei aela lo'u liutaa.

Mo ola e launi eeni, kire wana-wana mala kol na siliva na mo dehi na mo heu holiteni e paine. A keine e hele aana kao-kao aani kol i nimana, ta'e i laona e honu mola aana mama'ela'anga aana tolahai ola aaela ingeie na aana mada'anga aani mesinge ingeie. ⁵⁻⁶ Na nou leesie uri a keine e tohungēi ilenimwa'e aana e horo maesie mo iini kire ko ha'arongoa mwala aana Tataroha Diana i sulie a Jisas. Mala mo iini kire ko pweu aana kire inu hiito'o aana wai ni pweunge, ingeie e inu mehiri mola aana apune mwala maa'i a God. Ta'i darana a keine uusulana nga satai ola e lae uuri, INEU IINI PEINE, A BABILON. INEU OTO NIKEI REPI, NA NIKANA TA'ENA NGA AAELANGA MAI AANO.

Na maholo nou leesie satai ola ngeena, nou saie uri nga ne'isaenga e ii'o mumuni ue aana nga taa nou leesie ngeena, ta'e nou tohungēi deu pu'ota'inie. ⁷ Oto ensel ngeena e te'uri hunieu, “?Aana e ue ka'u o ko deu pu'ota'inie urine? Ola loo-loo'a nge e to'o aana e hiu ho pwe'uu na aawalai rarangoi ola aana na keni nge e ta'e i lengine, e ro mei aalahuunge mola ni ngeena. O ke rongoa ka'u, hunie ne kei ere luhesie ne'isaenga aani huni'o.

⁸ “Oto o ke saie uri ola loo-loo'a ngeena, ingeie iini e mauri ke'u waite, ta'e ie e ai'aa oto. Kei maau taane poi mwaanie kalinge ni ha'amotaahinge ngeena, ta'e kei lae mola i sulie tala takoie ha'amangolana. Mwala aana walumalau kei tohungēi pangata'inie aana maholo kire kei leesie uri e mauri lo'u, aena aana e mauri ke'u waite, na e ai'aa oto ie, na kei he'i meuri lo'u. Mwala nge kei pangata'inie mo iini mola nge uusulana satada e ka'a lae ike i laona uusu-uusu ni meurihe uure oto wau aana aehotalana walumalau.”

⁹ Oto ensel ngeena e he'i unue lo'u hunieu uuri, “O ke lo'o-lo'onga'i diana i sulie mo ola ienini hunie o ke lio sai'i.

“O ke saie lo'u uri e hiu pwa'ui ola aana ola loo-loo'a ngeena ikire oto e hiu toloi henue† aana hanue nge a hu'ena ko o'o'o aana, ¹⁰ na ikire e hiu inemauri no'one aana hanuena. E lime iini aana mo inemauri ngeena kire mae oto, ngaeta iini ko meuri-meuri taane ue ie, na ngaeta iini e ka'a lae ike ue mai, ta'e maholo kei lae mai, kei ii'o mola kele maholo o'oru'e. ¹¹ Na ola loo-loo'a nge e mauri ke'u waite ta'e e ai'aa oto ie, ingeie nge walune nga inemauri, ta'e ingeie nga ola mola aana e hiu inemauri hola'ina'o, na kei lae mola i sulie tala takoie ha'amangolana.

¹² “Oto o ke saie lo'u uri aawalai rarangoi ola aana ola loo-loo'a ngeena, ikire aawalai inemauri nge kire ka'a aehota ike ue huni aalaha. Ta'e kire kei aalaha taane pe'ie ola loo-loo'a ngeena nga maholo o'oru'e, kei o'oru'e mola mala ta'a-ta'a maholoi sato. ¹³ Ahutana aawalai inemauri ie kire kei ne'isae moute'i hunie kire ke niie nanamanga na a'aila'anga ikire hunie ola loo-loo'a ngeena. ¹⁴ Na kire kei ooho honosie a Kalei Sipu ngeena. Ta'e a Kalei Sipu ingeie oto aalaha paine haahie mo aalaha, na ingeie oto inemauri haahie mo inemauri. Oto ingeie na mo iini e lio hilisire na e soire na kire lulu i sulie tara'asi, kire kei a'aila'asie mola mo inemauri ngeena.”

¹⁵ Oto ensel ngeena e he'i te'uri lo'u hunieu, “O leesie taane mo wei nge repi ngeena e o'o'o aani. O ke saie lo'u uri mo wei ngeena, ikire nga ha'ara aana mwala hiito'o, na mo aapoloa, na mo komu, na mo ere-erenga hai aaopa'i nge a keine e ha'amada'a'i aana tolahana. ¹⁶ Ta'e lae-lae ola loo-loo'a ngeena pe'ie aawalai rarangoi ola o leesi'i ngeena, kire kei eeli'u honosie mei repi keni ngeena na kire kei leledie oto. Oto kire kei seunie mei repi na

† 17:9 17:9 Ohe mo toloi henue ngeena, e hiu uuwo nge kire asuie hanue paine i Rom i lengini. Wa ohe mo toloi henue ngeena nga ha'a-ara mola hunie e hiu aalahanga, na e hiu inemauri, i sulie ngaeta mo propet oto waite kire ere no'one i sulie mo aalahanga mala mo toloi henue. Leesie Aesaea 2:2 na Jeremaea 51:25 na Daniel 2:35 na Sekeraea 4:7.

kire kei leue ahutana mo ola lauleuni'e ingeie mwaanie hunie kei ii'o oto mola mwaakule. Na kire kei tohungēi waelie a keine mala usu ni me'esu ko ngeue hasi'ona poo e horo'ie, wa mala iini ko uunu aasie mei ola aani dunge. ¹⁷ Aena urinena mo inemaui aela ngeena kire kei esuie mola nga taa a God e oala'inie, aana a God nge e asuie kire ke ne'isae tararuru hunie kire ke mani niie nanamanga ikire hunie ola loo-loo'a ngeena huni aalaha haahire, na kei urine oto lai hule aana walana God kei oa.

¹⁸ “Oto o ke saie lo'u uri mei repi keni ngeena, ingeie oto hanue paine† nge ko aalaha haahie mo inemaui aana walumalau.”

18

Hanue Paine Haahie Walumalau E Ai'aa

¹ Oto nou leesie lo'u ngaeta ensel e siho mai uure ta'au i Lengi. Ensel ngeena e to'o aana nanamanga oto paine, na manikuluha'ana e raangie walumalau. ² Ensel ngeena e soi aana mei wala paine uuri, “!Hanue paine i Babilon e ai'aa oto! Mei repi keni ngeena e ne'ie oto huilume mo li'oa aela, na mo aakalo. Na e ne'ie oto huilume mo menu poo, na ahutana oto mo menu aela. ³ A God e ha'aloie oto aena aana e da uri ahutana mwala aana walumalau kire inu mehiri aana wai ni pweunge ingeie, oto kire ko heimaanie mola ahutana mo aelanga na mo ooraha'aanga ingeie. E palo-palooa oto to'o-to'onga liutaa, na mo inemaui kire mani lae takalo i sulie. Mo mwane tei-teri ola aana ha'aholinge kire mani teri ola paine aena aana saehanalinge aela ingeie.”

⁴ Oto nou he'i rongoa lo'u ngaeta mei wala e uure mai ta'au i Lengi uuri, “!Omu mo iini ineu, omu ke lae mai mwaanie hanue mei repi keni ngeena. Omu ke su'uri hata pe'ie mo ooraha'aa ingeie mwaanie leilemiu e lae no'one pe'ie. ⁵ Mo ooraha'aa ingeie, kire haa oto ta'au i Lengi, na a God e sa'a pulongosie ike mo aelanga nge e asui'i.

⁶ “Mala e asu aelasie ka'u mo iinoni maa'i ineu, nge ne kei su'ue lo'u ta'a-ta'a taungei aelanga ngeena hunie, ta'e kei aela ha'arue lo'u hunie. E ha'a-inuhie ka'u mo iinoni maa'i ineu aani wei aha'i, na ingeie kei inu ha'arue lo'u aana wai aha'i ngeena. ⁷ Mala a keine e niie manikulu'anga na to'o-to'onga mola hunie maraana, nge niilana sapesalunge na saehuunge kei lae no'one urine hunie. Aana e ere tooha'inie maraana uuri, ‘Ineu oto toro, na no ko aalaha oto. Aana nou ka'a to'o aana ike nga poro, nge nou sa'a roro'a ngara ike mala mo nao keni.’ ⁸ Oto aena urinena, nge ahutana mo ola e aela oto hiito'o kei hite aana keine mola i laona ta'a-ta'a hai dinge—mo ola aela mala maenga, na ngaranga, na hiolonga oto paine. Na dunge kei weruhie mola a keine, aena aana God Aalaha Hahu'ana Nanama nge ko leie urine.”

⁹ Oto mo inemaui aana walumalau nge kire hikusie a keine na kire hata-hata pe'ie aana saehanalilana to'o-to'onga, kire leesie pwa'ulana dunge aana dunge e waruhie a keine, na kire ngarasie na kire uulo oto paine. ¹⁰ Kire uure oto wau ha'atau mwaanie aana kire ma'ute'inie aelanga nge e hite aana, na kire ko te'uri, “!Aama-aamasilemu! !Aama-aamasilemu hanue oto paine! I'oe oto Babilon, hanue e tohungēi nanama. Ha'amangolamu e hule oto aana ta'a-ta'a maholoi sato.”

† **17:18** 17:18 Ohe hanue paine ngeena nga hanue mai aano taane, ta'e e ere liutaa i sulie tolahai ola aela mo iini kire ko lupwe'i deu-deu huni palo-palooa God, ta'e i laona saeda kire ko lae mola i sulie a Satan. Mala mei repi keni ko lae aaopa mwaanie tohungana poro ingeie, nge urine lo'u aana hanuena ko lae aaopa mwaanie tohungana God ingeie.

¹¹ Oto ahutana mo mwane tei-teri ola aana ha'aholinge, kire uulo na kire ngarasie a keine, aana nga iini sa'a roro'a ni holi ike lo'u aana mo ludaa kire ko ha'aholinge'ini'i—¹² mo ludaa aani kol, na siliva, na hau iiro-iiro, na u'umaai dehi. Na mo ludaa aani sala mwarau, na sala mae-maeko'a, na sala lauleuni'e, na sala nonoro'a. Na mo ludaa aani ei wau-wesu, na mo ludaa aani ola kire aadumi'i aana mo ola hai aaopa'i mala nihona elephant. Na mo ludaa aana mo ei holiteni e paine, wa mo teungei aean hai aaopa'i, wa mo teungei heu wana-wana hai aaopa'i. ¹³ Na mo ludaa aani ola hai aaopa'i huni ha'amali-meli'aa ngaulaa, na mo ludaa aani ola hai aaopa'i kire wasu mangoni. Na mo ludaa aani waen, na rumu, na keke, na bred. Na mo ludaa aani puluke, na sipu, na hoos, na mo taetahe nge hoos e sai ooeka. Na mo ludaa ni iinoni mala mo koni-konihe na mo iini kire laure mwaanie mo henue ikire aana oohotaa. ¹⁴⁻¹⁵ Iau, mwala kire to'o-to'o nge kire tai-teri ola aana ha'aholinge'inilana mo ludaa urine aana hanuena, kire uure oto wau ha'atau mwaanie aana kire ko me'u mwaanie sapesalunge ingeie e hite lo'u aada. Kire ko saehuu haahie, na kire ko ngarasie oto uuri, “Saehuunge paine oto huni'o aana mo ola diana o sae-saeto'o aani kire ai'aa oto mwaani'o. Ahutana to'o-to'onga na launiha'amu e waa oto. O sa'a to'o aani ike lo'u. ¹⁶ !Aama-aamasilemu! !Aama-aamasilemu hanue oto paine! O ho'o-ho'osie ka'u mo to'oni diana, na mo to'oni lauleuni'e, na mo to'oni nonoro'a. O ha'a-ha'alauni'o maraamu aani kol, na mo heu iiro-iiro, na mo u'umaai dehi. ¹⁷ Ta'e saehuu oto paine huni'o aana to'o-to'onga paine i'oe kire mani ei'aa mola aana ta'a-ta'a maholoi sato.”

Oto mo mwane paine aana mo haka i eesi, na mo mwane au'esu aana mo haka, na mo iini kire aali-eelide aana mo haka, na ahutana oto mo iini nge kire tai-teri to'oha aana mo haka i eesi, kire uure wau ha'atau mwaanie i Babilon. ¹⁸⁻¹⁹ Kire leesie pwa'ulana dunge aana a keine ko weru, na kire ko soi oto i lengi uuri, “!Aama-aamasilemu! !Aama-aamasilemu hanue oto paine! Nga huilume e ka'a sada ike lo'u aana huilume paine ngeena. Ahutameelu nge melu to'o haka, melu meni to'o-to'o no'one aena aana to'o-to'onga oto paine a keine. Saehuunge oto paine aana e ai'aa oto mola aana ta'a-ta'a kele maholoi sato.” Na kire ko aasie pwasora i lengine pwaude pe'i ngaranga ni haata'inie saehuunge ikire.

²⁰ Oto ngaeta mei wala e te'uri lo'u, “T'omu mwala ta'au i Lengi, omu ke mani ilenimwa'e haahie ha'aloinge e hule oto aana hanuena. Omu ke ilenimwa'e, i'omu mwala a Kraes, na i'omu mo hurula'aa, na i'omu mo propet. Aana a God ko ha'aletehie oto a keine haahie nga taa e dau aelasie huni'omu.”

²¹ Oto nou leesie lo'u ngaeta ensel a'aila'a e sulu'ie hau oto paine, na ko uu'ile'inie hai laona aasi, ko te'uri, “T'omu mo Babilon omu kei urine no'one, aana aa'ohosilana hanue i'omu kei lae na omu kei ei'aa oto mwaanie walumalau. ²²⁻²³ Aawa-aawatai pesi aawa nge mwala ko sisikilie omu sa'a rongoa ike lo'u, wa aawa-aawatai eu nge mwala ko uuhi-uuhie wa ta'ena nga kana nge mwala ko kana-kanalie na ha'ike lo'u. Na nga mei aawatai ola aani tola-keninge wa aani ha'arurunge na omu sa'a rongoa ike lo'u i seemiu. Na mo mwane au'esu i'omu na e urine lo'u, aana omu sa'a lio oodire ike lo'u, na aawatai ola aana mo iini ko ha'a-ha'alie na omu sa'a rongoa ike lo'u. Na hule aana nga laite na e sa'a raa lo'u i seemiu. Oto omu kei si'oha'a oto to'ohuu mala mei nao keni.

“Aa'ohosilana hanue i'omu e lae oto aena aana i'omu, mo mwane tai-teri ola aana ha'aholinge, omu esuie si'onga hunie omu ke eeroa ahutana mo aapoloa aana walumalau huni lae takalo i suli'omu, hunie ikire no'one kire ke saeto'o aana to'o-to'onga liutaa aana kire saeto'o aana a God. ²⁴ Iau, na

aa'ohosilana hanue i'omu e lae aena aana omu roro'a no'one aana apune mo propet, na mwala maa'i a God, na ahutana mo iini nge horo'ilada e lae i laona walumalau. Hanue paine i'omu mo Babilon ngeena e urihana mei repi keni, na walu ola aaela e ha'amalaa aani ngeena, ikire oto kire horo maesie mo iini oodota'i urine. Oto aa'ohosilana hanue i'omu e lae mola."

19

Mwala Ta'au I Lengi

Kire Lahea A God

¹ Oto i purine walu ola ngeena, nou rongoa aawa-aawatai ola mala walana mwala hunge ta'au i Lengi ko unue uuri, "¡Lahea God ikie! Ta'e ingeie mola e manikulu'e na e nanama. Ta'e ingeie mola ni e sai ha'a-uuri. ² Mo leinge ingeie kire to'ohuu na kire oodota'i. A God ikie e ha'aloie oto mei repi ngeena, keni nge e asuie aaelanga hunie walumalau aana masinge ingeie. A God e ha'aloie mei repi ngeena huni su'ue maelana mo koni-konihe ingeie."

³ Na kire unue no'one uuri, "¡Lahea God ikie! A keine ko weru oto, na pwa'ulei dunge aana e sa'a mango oto huu."

⁴ Oto e ro aawalai rato ni mwane mwana hai, na e hai ola mauri ngeena kire si lai pouruuru hai aano, na kire ko lahea God, iini e ii'o i lengine naunekume ni aalaha, na kire ko te'uri, "¡Lahea God ikie! Ke urine oto."

⁵ Na mei wala e uure mwaanie naunekume ni aalaha e te'uri, "Lahea God ikie, ahutemi mo iini omu ko ha'ama'u aana, i'omu mo iini mwai-mwei, na i'omu mo iini peine."

⁶ Oto nou he'i rongoa lo'u mei wala paine domana oto uri mwala hunge ko ere, na domana oto kou-kouha'ana naho paine, na domana oto ho lou-lou ko kakahite, na kire ko te'uri, "Lahea God ikie, aana God Aalaha Hahu'ana Nanama e aalaha oto. ⁷ Kie ke sae-sae diana pe'i ilenimwa'enga na kie ke soi ha'amanikulu'aa God, aena aana ha'arurunge a Kalei Sipu e to'o mone oto, na hu'e haalu ingeie e ii'o aakau oto. ⁸ E ho'osie oto to'oni aani sala mwarau, to'oni haalu rere'a nge niilana e lae oto hunie." (Omu ke saie uri a hu'e haalu ngeena nge mo iinoni maa'i a God na to'oni mwarau rere'a ngeena e ha'amalaa uri mo esunge diana kire asui'i.)

⁹ Oto ensel ngeena e he'i te'uri lo'u hunieu, "O ke uusue mo erenga ie—Deidehie mo iini nge ha'arongolada e lae hunie ngaunge aana ha'arurunge a Kalei Sipu." Na ensel ngeena e te'uri no'one, "Mo wala ienini, walana a God oto to'ohuu."

¹⁰ Oto nou si pouruuru hai sulie ae'aena ensel, na no ko ha'apaina'aa oto. Ta'e e te'uri mola hunieu, "O ke su'uri ha'apaina'aa, ta'e o ke ha'apaina'aa mola a God. Aena aana ineu ngaeta koni-konihe mola mala i'oe na mo eesimu nge kire helesie oto walaimolinge i sulie a Jisas. Aana walu ola nou haata'ini'i ie na ahutana walana mo propet ko lae hunie mwala ke saie walaimolinge i sulie a Jisas."

Mwane E Ta'e I Lengine Hoos Rere'a E A'aila'asie Walumalau

¹¹ Oto nou he'i leesie lo'u ta'au i Lengi e taha, na nou leesie nga hoos rere'a. Na iini nge e ta'e i lengine hoos ngeena sailana uuri, "Hahu'ei iini to'ohuu huni noruto'o aana." Na aena aana tolahana e tohungei oodota'i, nge ko leie mwala na ko ooho honosie mo maelonga ingeie huni ta'aasie aaelanga mwaanie walumalau. ¹² Maana ko eeso-eeso oto mala dunge, na mo rorodara hunge i pweune. Uusulana satana e lae oto aana sapena, ta'e ingeie maraana mola e saie ne'isaenga aana. ¹³ To'oni nge e ho'osie ngeena

e honu aana apu,† na sailana e lae mola uuri, “Walana a God.” ¹⁴ Na mo pulitaa ni ramo aani mae a God kire ko lae oto mai i sulie. Kire mani huru aana mo hoos rere'a no'one, na kire mani ho'osie mo to'oni mwarau na kire wana-wana rere'a. ¹⁵ Na naihi e ala e maau mwaanie ngidune iini i na'o ngeena, hunie kei a'aila'asie mo henue. E sa'a lio toli'aasie ike nga mei heitohenga i laona aalahanga ingeie, aana ingeie oto iini ko arasi aana saukae ni saewasunge a God Hahu'ana Nanama.† ¹⁶ Na uusulana nga satai ola e lae aana to'oni ingeie na sasahana uuri, INEMAURI HAAHIE MO INEMAURI, NA AALAHA HAAHIE MO AALAHA.

¹⁷ Oto nou he'i leesie lo'u ngaeta ensel e uure i laona sato, na e soi aana mei wala paine hunie ahutana mo menu ko loo-loho ta'i salo uuri, “Omu ke lae mai loko tararuru aana ngauhe paine a God. ¹⁸ Hunie omu ke ngaue hasi'ona mo inemauro, na hasi'ona mo ramo, na hasi'ona mo mwane a'aila'a, na hasi'ona mo hoos, na hasi'ona mwala nge kire ta'e aani, na hasi'ona oto ahutana mwala—mo iini peine na mo iini mwei-mwei, na mo koni-konihe na mo iini kire ii'o luheta'i.”

¹⁹ Oto nou leesie ola loo-loo'a ngeena na mo inemauro aana walumalau kire mani loko ahutana mo ramo aana mo mae ikire huni ooho honosie iini e ta'e i lengine hoos rere'a ngeena na pulitaa ni ramo ingeie. ²⁰ Ta'e kire tapolie ola loo-loo'a ngeena pe'ie propet eero-eero ingeie. Propet eero-eero ngeena e dau hu'i-hu'ite ka'u i na'o huni pweloa mwala huni ha'apaina'aa nunune ola loo-loo'a ngeena na huni ne'i ha'a-ara aana i darada. Ta'e kire aa mauri aadarue mola i laona dunge ni ha'amotaahinge aana mo heu eeso-eeso. ²¹ Na ahutana mo ramo aana mae ikirerue, horo'ilada e lae mola aana naihi nge e maau mei mwaanie ngidune iini nge e ta'e i lengine hoos rere'a ngeena. Oto ahutana mo menu kire ngaue hasi'oda hule aana kire mani pote mango.

20

A Kraes Kei Aalaha Mai Aano Hunie Sinolai Helisi

¹ Oto nou he'i leesie lo'u ngaeta ensel ko siho mai uure ta'au i Lengi. E hele aana iieliheu na e to'o aana kii aana kalinge ni ha'amotaahinge e ka'a to'o kaona. ² Oto ensel ngeena e tapolie paineha'ana mwaa ala-ala ngeena, na e pwasue aana iieliheu hunie ke ii'o ni ho'o hunie sinolai helisi. Mwaa uure oto wau i na'o ngeena, ingeie nge na'ohana mo li'oa aela, na satana a Pwelu Eero-eero wa a Satan. ³ Na ensel e uu'ile'inie mwaa hao i laona kalinge ni ha'amotaahinge, oto e si honoa maa honosie mwaanie e eeroa lo'u mwala i laona walumalau lai hule aana sinolai helisi kei mango. Oto i purine sinolai helisi kei haro mango, nge kire ke si luhesie lo'u hunie ke dau lo'u i sulie saena hunie kele maholo o'oru'e.

⁴ Na nou leesie no'one ngaeta mo neunekume, na mo iini kire ii'o i lengini kire to'o aana nanamanga hunie leinge. Nou leesie no'one mangona mo iini nge horo'ilada e lae oto i na'o, aena aana kire taroha'inie a Jisas na walana a God. Kire ka'a ha'apaina'aa ike ola loo-loo'a ngeena wa nunune, na kire ka'a to'o aana ike ha'a-ara ingeie i na'ona darada wa i nimada. Oto kire mauri eeliho'i, na kire ko aalaha pe'ie a Kraes hunie sinolai helisi ngeena. ⁵ Ikire oto eetana nga ta'ela'inge aana mo iini nge kire mae oto. Ngaeta mwala nge kire mae oto kire ka'a mauri ike aana maholona, ta'e kire ke si

† **19:13** 19:13 Ohe apu nge e honu aana to'oni ngeena e ha'amalaa apune a Jisas nge e tapa-oolisikie. Wa ohe mei epu ngeena apune mo maelonga ingeie nge e horo'ire. † **19:15** 19:15 Erenga ni Krik ko ere ni aalahuunge i sulie saewasunge a God mala iini ko esuie waen aana mo grep. Leesie lo'u Sam 2:8-9, na Aesaea 63:3, na Joel 3:13, na Haata'inge 14:20.

ta'ela'i mola i purine sinolai helisi kei mango. ⁶ Deidehie mo iini nge kire ta'ela'i aana eetana nga ta'ela'inge ngeena aana ikire oto kire maa'i. Kire sa'a sapesalu ike i laona dunge ko weru oto huu, nge ruana nga maenga ni ngeena. Ta'e kire kei ne'i pris a God na a Kraes, na kire kei aalaha pe'ie a Kraes sulie sinolai helisi.

A God Kei Aasie A Satan

I Laona Dunge

⁷ Oto maholo sinolai helisi ngeena kei haro mango, nge kire ke si luhesie a Satan mwaanie kalinge ni ha'amotaahinge ngeena. ⁸ Oto kei iisitaa poi huni eeroa ta'ena nga mo aapoloa i laona walumalau. Mwala ngeena, tolahada e urihana ngaeta aalaha aaela wau i na'o, a Gok. Ingeie pe'ie aalahanga ingeie i Magok kire uure honosie a God sulie maholo. Oto a Satan kei lokoa ahutana mwala aana walumalau hunie oohotaa, na kire kei hunge oto mala oone i sulie oone. ⁹ Oto mwala aana mae a Satan ngeena kire mani oota'i mei uure aana ta'ena nga leu aana walumalau. Kire lae mai huni heiseuni honosie hanue nge a God e manata diana hunie. Mae ngeena e ii'o kali-kelie hanue ngeena oto ta'ingelu, aana kire dau aakau ni horo maesie mo iinoni maa'i i leune. Ta'e dunge e si siho mai uure i Lengi, na e waru aasire oto mango-mango. ¹⁰ Oto a Satan nge e eero-eeroa mwala ngeena, kire aasie i laona dunge ni ha'amotaahinge aana mo heu eeso-eeso, leu nge ola loo-loo'a ngeena na propet eero-eero ingeie kire ii'o aana. Na i leune kire kei ii'o i laona ha'amotaahinge susue aatowaa na rodo na oto huu.

A God Kei Leie Mwala

¹¹ Oto nou leesie a God e ii'o i lengine naunekume rere'a oto paine. Na e lio mala uri walumalau na salo kire tahi mwaanie, na nga leu huni lio oodoi'i ha'ike lo'u. ¹²⁻¹³ Na nou leesie mo iini e mae oto, mo iini peine na mo iini mwei-mwei, kire mani uure i na'ona naunekume. Aasi e niie ta'au ahutana mo iini nge kire mae i laona, na mwakano e niie ta'au mo iini e mae na kire o'o'o i laona, na ahutana mo iini kire mae kire mani ta'ela'i oto ta'au.

Oto kire ko tahananie mo uusu-uusu, na kire tahananie uusu-uusu aana maurihe, nge e to'o aana satana ahutana mo iini kire kei meuri oto huu. Na kire tahananie mo uusu-uusu lo'u nge ko unue nga taa mwala kire asuie mai aano. Oto leilada e lae oto i sulie nga taa kire asuie nge uusulana e lae i laona mo uusu-uusu ngeena, nga iini oto i sulie nga taa ingeie maraana e asuie. ¹⁴⁻¹⁵ Na mala uri nga iini uusulana satana e ka'a lae oto i lalona uusu-uusu ni meurihe ngeena, nge iini urine aasilana kei lae oto i laona dunge ni ha'amotaahinge. Na ruana nga maenga oto ngeena. Na kire aasie lo'u maenga na leu ni maenga i laona dunge ngeena, aana a God e ha'amangoa oto maenga mwaanie nga iini e he'i mae lo'u.

21

A God Kei Asuie Walumalau Haalu Pe'ie Jerusalem Haalu

Nana Mwala Maa'i Ingeie

¹ Oto nou he'i leesie lo'u walumalau haalu, ta'e nga aasi ha'ike lo'u i laona, na salo e haalu no'one. Aana walumalau lalahu'e pe'ie salo na aasi i laona, kire mani ei'aa mango oto. ² Na nou leesie hanue maa'i ko lae mai uure ta'au i Lengi mwaanie a God. Kire dau aakau aana mala hu'e haalu e to'oni eeni to'oni lauleuni'e hunie kei ha'aruru pe'ie poro ingeie. Hanue

maa'i ie nge satana Jerusalem Haalu. ³ Oto nou rongoa mei wala paine e uure mwaanie naunekume ko te'uri, "Nume a God ingeie oto mai saada mo iinoni. Kei ii'o oto pe'ire, na kire kei ne'ie oto mwala ingeie to'ohuu. A God oto maraana kei ii'o oto pe'ire na kei ne'ie oto God ikire. ⁴ Ingeie oto kei usuri aasie mo wei ni aakalo mwaanie maada. I leune nge maenga, na saehuunge, na ngaranga, na sapesalunge ha'ike lo'u. Aana ahutana mo ola lalahu'e urine kire mango oto."

⁵ Na iini nge e ii'o i lengine naunekume e te'uri, "Omu ke lio ka'u. No ko esu haalu aana walu ola." Na e unue hunieu uuri, "O ke uusue mei ola ie, aena aana mo wala ienini kire to'ohuu na o sai noruto'o oto aani."

⁶ Oto e he'i te'uri lo'u, "E mango oto eena. Ineu oto a A na a Z, aana ineu oto aehotalana na ha'amangolana walu ola. Ne kei nii mwaakule mola aana wai mwaanie huulaa ni meurihe hunie ta'ena nga iini ko sare inu. ⁷ Ta'ena nga iini nge kei a'aila'a tara'asi honosie aelanga kei to'o aana mo ola ienini. Na ne kei ne'ie oto God ingeie, na ingeie kei ne'ie oto kaleku. ⁸ Ta'e mwala kire ko me'ute'inie mola sapesalunge i tehula'ana Jisas, na mo iini kire ko eeli'u mola mwaanie a Jisas, na mo iini kire ko talei deu tata'ala, na mo iini kire ko talei horo, na mo iini kire ko mei-mesi, na mo iini kire ko si'o-si'o, na mo iini kire ko palo-paloo mo god eero-eero, na mo iini kire ko eero-eero, kire kei meni ii'o mola i laona dunge ni ha'amotaahinge aana mo heu eeso-eeso, na ruana nga maenga otona."

⁹ Oto ngaeta iini aana e hiu ensel nge kire hele-hele aana ka'u e hiu kao-kao aana e hiu ha'amotaahinge ooreta, e lae mai seeku na ko te'uri, "Lae mai i leu, na ne ke haata'inie aamu mo iini nge ikire oto domana hu'e haalu a Kalei Sipu."

¹⁰ Oto pe'ie nanamanga aana Li'oa Maa'i, ensel ngeena e tooleau ta'au i lengine toloi henu e oto paine e tohungai lae i lengi. Na i leune e haata'inie aaku hanue maa'i i Jerusalem, ko lae mai uure ta'au i Lengi mwaanie a God. ¹¹ Na hanuena e raa aana manikuluha'ana a God, na ko wana-wana oto mala nga hau iiro-iiro ola holitana e paine, na mala hau jaspaa e mano-manola'a ta'ingelu. ¹² Na para ahuie hanue ngeena e tohungai lae i lengi, na aawalai maai para mwana rue† ikire aana. Nga ta'a-ta'a satai ola aana aawalai komu mwana rue mo Israel ni oto aana nga maai para, na nga ensel ni e kakakalie oto nga maai para. ¹³ E oolu maai para nge kire ii'o hatarie pwaalana sato, na ngaeta oolu iini hatarie suulana sato, na ngaeta oolu iini po'o ta'au, na ngaeta oolu iini po'o hao. ¹⁴ Para ahuie hanuena asuilana e lae aana aawalai toli'ae mwana rue aani heu, na uusulana satana aawalai hurula'aa mwana rue a Kalei Sipu e lae oto aana mo heu ngeena.

¹⁵ Na ensel nge e ere pe'ieu ngeena e hele aana totoho aana mai ei kire asuie aani kol, huni totohoa hanuena, na para ahuie, na mo maai para.

¹⁶ Na e totohoa tewaha'ana hanuena e sada lo'u mola aana aarokaha'ana. Oto ensel ngeena e totohoa huilume paine ngeena, na e hule aana aawalai sinola mwana rue aani tangalai tahanga aana tewaha'ana, na aawalai sinola mwana rue aani tangalai tahanga aana aarokaha'ana, na aawalai sinola mwana rue aani tangalai tahanga no'one aana e lae i lengi. ¹⁷ Oto

† 21:12 21:12 Mei iidu-iidunge aawala mwana rue ngeena e to'o aana mei ne'isaenga oto paine hunie mo Jiu. Mei iidu-iidunge ngeena e haata'inie uri mei ola ngeena e tohungai diana oto, na e ahu, na nga mei ola e ka'a ai'aa ike lo'u mwaanie. Aena urine a Jon ko ere i sulie aawalai maai para mwana rue, na aawalai komu mwana rue, na aawalai hurula'aa mwana rue, na aawalai sinola mwana rue aani tangalai tahanga, na lo'u tangalau pe'ie e hai aawala mwana hai aani lo'usu'u (12 x 12 = 144). Hanuena e diana liutaa aana ta'ena nga ola. Leesie Esikiel 48:30-35.

ensel e totohoa lo'u para ahuie hanuena, na e lae i lengi hunie tangalau na e hai aawala mwana hai aani lo'usu'u. Na totoho nge ensel ngeena ko totoho aana, e sada mola aana totoho mo iinoni ko totoho aana.

¹⁸ Hanuena asuilana e lae aani tohungei kol, na ko wana-wana oto mala iiro-iiro. Na para ahuie hanuena asuilana e lae aani heu iiro-iiro holiteni e tohungei peine, satana jaspera. ¹⁹ Toli'ae aani heu aana para ngeena, kire ha'alaunie aana ta'ena nga hau† iiro-iiro oto mola nge holitana e paine—eetana aani jaspera, ruana aani sapaea, oolune aani agit, haine aani emaral, ²⁰ limana aani onikis, oonona aani kanilian, hiune aani kuots, walune aani beril, siwana aani topas, tangahulu'ana aani kalsedoni, na aawala mwana eeta aani tukuoēs, na aawala mwana rue aani amitis. ²¹ Na aawalai maai para mwana rue aana para ngeena kire ha'a-ado aani u'umaai dehi—nga maai para ni oto nga u'umaai dehi. Na tala aana hanuena asuilana e lae aani tohungei kol, na ko wana-wana oto mala iiro-iiro.

²² A God Aalaha Hahu'ana Nanama na a Kalei Sipu kire ii'o oto mone aana hanuena, oto nou ka'a leesie ike nga nume maa'i i laona hanuena aana kire ka'a saeto'o aana lo'u nge nume urine. ²³ Na lo'u, hanuena e ka'a saeto'o aana ike sato wa waro-warō ke raa-raangie aena aana manikuluha'ana a God taane oto matapwanga aana, na a Kalei Sipu taane oto raa-raa hunie hanuena. ²⁴ Oto hanuena kei raangie mo aapoloa, na mo inemauri aana walumalau kire kei toolea mo ola manikulu'e ikire mai laona hanuena huni ha'apaina'aa God. ²⁵ Mo maai para aana hanuena kire sa'a roro'a ni hono ike lo'u aana nga maholo, aena aana e aasa hunie nga maelonga kei lae mai i rodo, aana nga rodo na ha'ike lo'u ta'au. ²⁶ Na mwala aana ta'ena nga hanue aana walumalau kei too-toolea mai manikuluha'ada na ahutana mo ola diana aana mo to'o-to'onga ikire huni ha'ama'u aana a God. ²⁷ Ta'e nga mei ola tata'ala sa'a roro'a lae ike lo'u mei laona hanuena. Mo iini nge ko deu-deu ooraha'aa aaela, wa ko talei eero-eero, kire sa'a roro'a ni lae ike i laona. Ta'e mo iini nge uusulana satada e lae i laona uusu-uusu ni meurihe a Kalei Sipu, ikire ha'ala kire sai lae i laona hanuena.

22

¹ Oto ensel ngeena e haata'inie wai ni meurihe aaku nge ko aahe-aahe mai uure mwaanie naunekume a God na a Kalei Sipu. Wai ngeena wai oto paine, na e tohungei mano-manola'a. ² Ko aahe hao i denumana tala paine i Jerusalem Haalu ngeena, na i reune wai ngeena mo ei aana maurihe kire i leune. Kire ko hungu-hungu aawalai maai hungunge mwana rue aana halisi, na hauta'ai suli waro-warō. Na mo apa-apanā ai ngeena kire sai kuraa ahutana mo aapoloa aana. ³ Walu ola kei diana oto lo'u mala maholo ha'aholanga, aana a God kei ta'aasie hai'uesinge ingeie mwaanie walumalau.

Naunekume a God na a Kalei Sipu kire ii'o i leune, na mo koni-konihe ingeie kei palo-paloa. ⁴ Kire kei leesie maana, na uusulana satana kei lae i na'ona darada. ⁵ Nga rodohono ha'ike lo'u ta'au, na kire sa'a hari hunie lo'u nga raa-raa aani dunge wa sato hunie ke raangire, aena aana a God Aalaha oto kei niie raa-raa nada. Na kire kei aalaha mala mo inemauri oto huu.

O Ke Ii'o Aakau Loosie

Oolinge Mai A Jisas

† 21:19 21:19 Mo heu ngeena liotani kire mani lio hai aopai, na kire mani lio diana oto liutaa.

⁶ Oto ensel ngeena e he'i unue lo'u hunieu uuri, "O ke hiiwalaimoli aana mo wala ienini, aena aana kire to'ohuu. A God Aalaha nge e niie Li'oa Maa'i ingeie i saana mo propet ingeie nge e uusunge'inieu ensel ingeie mai seemu, huni haata'inie mo ola ienini eemi mo koni-konihe ingeie aana e sa'a tewa na kire kei reu oto."

⁷ Oto nou he'i rongoa lo'u walana a Jisas ko te'uri, "Omu ke rongoa ka'u. E sa'a tewa na ne kei ooli lo'u mei. Mo iini nge kire ko tola i sulie walana God e unu lalai eeni i laona uusu-uusu ie, kire ke ilenimwa'e mola."

⁸ Walu ola ienini, ineu a Jon oto nou rongoa'i na nou leesi'i. Na maholo nou rongoa'i na nou leesi'i mango, nou si pouruuru i na'ona ensel nge e haata'ini'i eeku hunie ne ke palo-paloo. ⁹ Ta'e ensel ngeena e unue mola hunieu uuri, "!Ha'ike! O ke su'uri palo-paloo. Ineu ngaeta koni-konihe no'one mala i'oe, na mala mo eesimu mo propet, na oto mala ahutana mo iini nge kire ko hele i sulie mo wala i laona uusu-uusu ienini. O ke palo-paloo mola a God."

¹⁰ Oto ensel ngeena e he'i unue lo'u hunieu uuri, "O ke su'uri mumunie uusu-uusu aana haata'inge ienini, aena aana maholo hunie mo ola ienini kei reu e kara'ini oto. ¹¹ Maholo e o'oru'e mola, oto mo iini nge kire ko eu'esuie aaelanga na tolahada e tata'ala, e aasa hunie kire kei eeli'u ta'e kire kei talei ii'o mola pe'ie tata'alanga na tolahada kei he'i tata'ala lo'u liutaa. Na mo iini nge kire ko esu aana diananga na tolahada e maa'i, kire kei lae pe'i esu oto mola aana diananga na tolahada kei maa'i oto tarau."

¹² Oto a Jisas ko te'uri, "Omu ke rongoa ka'u. E sa'a tewa na ne kei ooli lo'u mei. Na ne kei toolea no'one mai waaitana mwala huni waaire oto i sulie nga taa iinoni e asuie. ¹³ Ineu oto a A na a Z, aana ineu oto aehotalana na ha'amangolana walu ola.

¹⁴ "Deidehie mo iini kire hoda rere'a aana mo to'oni ikire, aana ikire oto kire kei lai sili i laona maa'i para aana Jerusalem Haalu ngeena, na kire kei ngeue hue-huana ai ni meurihe. ¹⁵ Ta'e mo iinoni ooraha'aa kire sa'a roro'a ni lae ike i laona Aalahanga a God, aana kire ko si'o-si'o, na kire ko mei-mesi, na kire ko talei horo, na kire ko palo-paloo mo god eero-eero, na kire saeto'o aana mo wala ni eeronga na kire ko eu'esuie eeronga mola tarau.

¹⁶ "Ineu a Jisas, nou uusunge'inie ensel ineu hunie ke haata'inie walu ola ienini eemu Jon, hunie o ke ha'arongoa mo soihaada'inge aani. Ineu iini e paine liutaa aana komu a Deved Inemaui. Ineu a Jisas nou urihana ho hee'u Madala aana no ko haata'inie Denge Haalu a God e kara'ini oto."

¹⁷ Oto Li'oa Maa'i e unue uuri, "O ke lae mai." Hu'e a Kalei Sipu, nge oto soihaada'inge, e unue no'one uuri, "O ke lae mai." Na e malisine no'one hunie ta'ena nga iini ko rongoa mo wala ienini ke unue uuri "O ke lae mai."

Na mei wala ko lae no'one hunie mo iini kire sare to'o aana maurihe huu. "Omu ke lae mai." Mo iini nge omu ko maarou hunie maurihe, omu ke lae mai tola mwaakule mola aana wai ni meurihe ienini.

¹⁸ Ineu a Jon no ko ha'apasulie ahutana mo iini nge kire ko rongoa mo wala ni erenga lalai aana uusu-uusu ie. Mala uri nga iini ko sapeie lo'u nga mei ne'isaenga aana mo wala ienini, nge a God kei sapeie lo'u hunie iinoni ngeena mo ha'amotaahinge nge uusuleni e lae i laona uusu-uusu ienini. ¹⁹ Na mala uri nga iini ko ta'aasie nga mei ne'isaenga mwaanie mo wala ni erenga lalai aana uusu-uusu ienini, nge a God kei ta'aasie mwaanie walu ola diana nge erenga e lae i suli'i i lalona uusu-uusu ienini. Iini urine sa'a lae ike i laona hanue maa'i, i Jerusalem Haalu ngeena, hunie ke ngaue hue-huana ai ni meurihe.

²⁰ A Jisas, iini nge e unue uri mo ola ie kire to'ohuu e unue no'one uuri, "Iau, e sa'a tewa na ne kei ooli lo'u mei."

Ke urine oto. O ke lae oto mai, Jisas.

²¹ Ineu a Jon no ko aarea God uri hahu'ana manata-diananga Aalaha ikie a Jisas ke ii'o pe'i'omu. Ke urine oto.

Ere-luhesilana Mo Wala I Laona Mo Uusu-uusu Maa'i

Aalaha (*Lord*)

Mo Jiu kire sai soie mo mwane paine ikire aana mei satai ola "Aalaha" huni haata'inie ha'ama'unge ikire, na huni haata'inie uri kire ii'o aakau huni tola i sulie walana poro painena mala mo iinoni au'esu ingeie. Mo maholo hunge kire soie a Jisas aana "Aalaha," aena aana ingeie oto a Kraes na e sada mola pe'ie a God. Leesie Matiu 7:21 na Luk 6:46.

Aalahanga A God (*Kingdom of God*)

Aahu'i lo'onga'inge aana Aalahanga a God nge oto mauringe nge a God e aalaha haahie. Aalahanga a God e ka'a ere ike i sulie ngaeta po'o ni henue mai i aano i leu, na lo'u e ka'a ere ike mola i sulie ii'onga oto ta'au i Lengi. Ta'e na'ohai ne'isaenga aana Aalahanga a God ko lae i sulie mauriha'ai ola diana nge mo iinoni kire to'o aana maholo kire ko toli'aasie a God ke aalaha haahie. A Jisas e ha'a-uusulie mwala uri Aalahanga a God e ii'o oto i laona saena mwala, na mwala sai sili oto i laona Aalahanga ngeena maholo kire ko toli'aasie oto a God ke aalaha haahie mauriha'ada. Leesie Luk 17:20-21. Aena urine, kie saie uri ngaeta mwala kire pwani sili oto i laona Aalahanga a God, aana kire ko tola i sulie walana God pe'i hiiwalaimolinge aana Kalena.

Ta'e mwala oto hunge lo'u ko heitohea mola a God, na urine kire haata'inie uri kire sere'inie oto Aalahanga a God. Ta'e lae-lae a God kei haro asuie taane nga walumalau haalu, na aana dinge ooreta ngeena, nge ahutana mwala kei meni lio saie oto uri a God oto mola ni ko aalaha haahie ahutana walu ola. Aana maholona a Jisas kei ne'i inemaui nana ahutana mo iinoni, na kei ha'amotaahie ta'ena nga iini hei-heitohe. Aena urine kie sai unue no'one uri Aalahanga a God ko lae ue mai. Ahutana mo iini nge kire kei ii'o oto ta'au i Lengi pe'ie, kire kei ii'o diana oto huu i laona aalahanga manikulu'e ingeie. Leesie Matiu 3:2.

Aapoloa Aaopa (*Gentiles*)

Mei wala Aapoloa Aaopa e uure hunie mwala aana ta'ena nga leu aana walumalau nge ikire nga mo Jiu ha'ike. Mo Jiu kire tohungei leledie mo Aapoloa Aaopa aana kire lo'onga'inie uri a God e lio hilisire mola mo Jiu na e ka'a saeto'o aana lo'u mo Aapoloa Aaopa. Na mo Jiu kire leesie mo Aapoloa Aaopa mala mo pu'o aana kire ka'a torihesi'o wa kire ke saie mo Uusu-uusu Maa'i. Leesie Epesas 2:11-12.

Aasi i Kalili (*Sea of Galilee*)

Aasi i Kalili e ii'o ta'au i laona ma'usu aana po'o ni henue i Kalili i Israel, na e kara'i peine sada pe'ie Mala Mwai-mwei. Aasi i Kalili ngeena, aarokanga aana 13 kilomita (ola mala uure i Afio hunie i Kalona), na tewaha'ana 23 kilomita (ola mala uure i Rararo hunie i Tarapaine). Mo toloi henue kire ii'o kali-kelie aasi ngeena, na aana nga mo maholo iiru peine e sai tolana hite aana na e sai mawa paine mala aasi meuri ikolu. Kokoroha'ana aasi ngeena e liue hai aawalai mita, na mo ii'e hunge nge aana. Leesie Matiu 14:22-33, na Mak 4:36-41, na Jon 21:1-11.

Ate'a Huni Waen (*Wineskin*)

Mo Jiu oto i na'o kire sai esuie mo ate'a huni waen aani te'e-te'ei nanikoti. Maholo kire ko horo'ie nanikoti, oto kire ko ta'aasie te'e-te'ei ola mwaanie, na kire ko ha'asato'aie. Oto kire ko teurie te'e-te'ei ola

hunie ke laku lo'u, nge kire ko huie wai i laona. Oto maholo e rere'a kohi, nge kire sai dedeie ewe-ewena mo grep i laona, na kire ko ponosie maa-maana. Lae-lae maholo ewe-ewena mo grep e madoro, nge ko po'o-po'ola na e ne'ie waen oto. Ta'e mala te'e-te'ei olana kei lalahu'e oto, nge maholo ewe-ewena mo grep ko po'o, nge kei haka mola. Leesie Matiu 9:17.

B.C. / A.D. (B.C. / A.D.)

Hute-hutanga a Jisas e oopaa sisihonga aana walumalau aana e ro aapa —mo helisi i na'o, na mo helisi mai puri. Mei wala B.C. ko uure hunie “Before Christ” na iidumilana mo helisi aana ahutana mo ola nge kire rau i na'ona Kraes e hute, kire to'o aana mei wala B.C. ngeena pe'i'i. Huni ha'amalaa, a Mosis e ha'a-iisitanga'inie mo Jiu mwaanie i Ijip ola mala 1446 B.C., na a Deved Inemaui e aalaha haahie mo Israel aana ola mala 1010 B.C. lae hule aana 970 B.C., na mo Babilon kire ohoie huilume i Jerusalem aana 586 B.C.

E urine no'one aana mo ola kire rau i purine hutelana a Jisas. Mei wala A.D. e ka'a to'o aana ike mei ne'isaenga “After Death” mala ngaeta mwala kire lo'onga'inie. !Ha'ike! Mei wala A.D. ko uure hunie mei wala aana erenga ni Latin “Anno Domini” nge ne'isaenga aana “The Year our Lord [was born].” Oto ta'ena nga ola e rau mai purine hutelana a Jisas e to'o aana mei wala A.D. ngeena pe'ie. Huni ha'amalaa, a Jisas e mae ola mala 30 A.D., na a Mendana e hola'i hule mai Solomon Islands aana 1568 A.D., na Solomon Islands e uure maraana aana 1978 A.D.

Oto aena aana iidumilana mo helisi ko aehota aana a Jisas e hute, e malisine kie ke unue a Jisas e hute aana halisi 0 A.D. Ta'e mo iini kire saenanau nge kire hola'i iidumie mo helisi urine, kire kele dau pele, na si'iri kie saie uri a Herod Inemaui Peine e mae aana halisi kie haara'inie 4 B.C. Oto aana a Jisas e hute i na'ona a Herod e mae, e lio mala a Jisas e hute aana ola mala halisi 5 B.C.

Bred (Bread)

Mo Jiu kire sai esuie bred ikire aana wit na bali, e ro na'ohai ola aana mo hohola ikire. Na bred oto na'ohai ngeulaa ikire mo Jiu mala ikie, kie to'o aana uuhi na hui e ro na'ohai ngeulaa aana sihola ikie. Ikire mo Jiu kire to'o aana e ro taungei bred. Ngaeta iini e to'o aana iis oto i laona, na e sai po'o-po'ola na ko pai-peine mala mo keke mwala ko eu'esui'i mai henu. Ta'e taungei bred ngeena ko tola tewa huni esuie aana kire ke haro maa'oohie iis ke da bred ko po'o ha'alaa. Ruana nga taungei bred ikire, kire ka'a ne'ie ike nga iis i laona, na iinine e tohungie rerepata'a mola mala mo bisket ikie si'iri. Taungei bred ngeena kire sai esuie mola lau-leu, na kire sai ngaa tarau suli maholo aana Houlaa Ni Liumwaanie. Leesie Matiu 4:3, 6:11 na Luk 9:13.

Deved Inemaui (King David)

A Deved kalena Jese, ingeie nge ruana inemaui mo Israel oto i na'o, na ingeie oto kire saie mala na'ohai inemaui ikire mo Jiu. A Deved e tohungie manata diana hunie a God hule aana e uusue mo kana maa'i oto hunge huni ha'apaina'aa God. Na mo kananga ngeena kire ii'o oto i laona Puke Ni Kana mo Jiu nge kie haara'inie aana “Sam.” Maholo a Deved e saanau, asunge ingeie mola huni lio i sulie mo sipu aamana. Ta'e aana ngaeta hai dinge a Propet Samuel e suuhie a Deved aana rumu huni haata'inie uri a God e lio hilisie hunie ke ne'i inemaui oolisie a Sol. A Sol Inemaui e sare horo maesie a Deved, ta'e a Deved e noruto'o mola aana a God, na e ha'ama'u mola aana Sol Inemaui. Lae-lae maholo mo maelonga kire horo maesie a Sol, nge a Deved e si ne'i inemaui, na

e aalaha haahie mo Israel aana tala oodo hunie hai aawalai helisi. Mo propet oto i na'o kire uusu-uusu i sulie a Ha'a-uuri nge a God e haiholota'i huni uusunge'inie mai, na kire unue uri kei uure oto mwaanie komu a Deved Inemaui. Oto lae-lae a Jisas e uure aana komu a Deved mala Tataroha Diana e unue aana Matiu 1:2-16, na Luk 3:23-38, na Rom 1:3, na Haata'inge 22:16.

Dinge Maa'i Mo Jiu (*Sabbath*)

Hai dinge maa'i ikire mo Jiu kire haara'inie aana "Sabat." Lo'onga'inge aana Sabat aana erenga ikire mo Jiu uri "Mamalo." Maholo a God e ha'aholaa walumalau, e asuie i sulie oono hai dinge mola na e mamalo mwaanie asunge ingeie aana hiune nga hai dinge. Oto maholo e niie mo ha'atolanga hunire mo Jiu, e unue hunire uri kire ke asu mola hunie e oono hai dinge, na aana hiune nga hai dinge kire ke mamalo, na mwaanie kire da lo'u nga mei esunge aana hai dingena. Oto mo Jiu kire tohungei ne'isae paine aana hai dinge ngeena mala ngaeta aapa aana palonga ikire hunie a God.

Mo Jiu kire totohoa mo dinge ikire uure aana maholo sato ko suu i seulehi lai hule aana maholo sato ko he'i suu lo'u aana ruana nga hai dinge. Oto aena urine, Dinge Maa'i ikire mo Jiu ko aehota aana sato suu aana dinge kie haara'inie aana Wasito'oni, na ko mango aana sato suu aana dinge kie haara'inie aana A'a'o.

Oto tarau mo rato ni Jiu kire upwesie a Jisas aana e sai kuraa mwala aana dinge maa'i ikire ngeena, ta'e a Jisas e haata'inie uri aamasinge hunie mo iinoni e roro'a lo'u liutaa aana mamalonga aana hai dinge ngeena. Na a Pol Hurula'aa e haata'inie aana Rom 14:5, na Kalesia 4:10, na Kolosi 2:16, uri e ka'a malisi ike hunie kie ke ha'a-ere haahie ha'ama'unge aana mo dinge urine.

Dinge Ni Leinge (*Judgement Day*)

A Jisas e ha'a-uusulie mwala uri kei he'i ooli lo'u mei welumalau aana nga maholo huni leie ahutana iinoni. Oto ma'alana nga iini e mae ko tewa oto uri taa, ta'e kei meuri eeliho'i lo'u aana Dinge Ni Leinge ngeena. Aana hai dingena, a Jisas ke si oopaa ahutana mwala aana e ro aapa. Mo iini nge kire ka'a hiiwalaimoli aana a God na kire hai-heitohea mola, ha'amotaahilada kei lae tara'asi oto. Ta'e mo iini nge kire hiiwalaimoli aana Jisas na kire asuie nga taa a God e saeto'o aana, nge kire ke si ii'o diana mola pe'ie oto tarau. Leesie Matiu 25:31-46 na Rom 14:10 na Haata'inge 20:11-15.

Dunge Ni Ha'amotaahinge (*Hell*)

A God e dau aakau aana nga leu ni ha'amotaahinge hunie a Pwelu Eero-eero na mo li'oa aela ingeie hunie kire kei ii'o oto huu aana. Oto ta'ena nga iinoni nge e ka'a oonisaie ike mwaanie tolaha ni ooraha'aa ingeie na ke lulu i sulie a Jisas, ingeie no'one a God kei aasie i laona leu ni ha'amotaahinge ngeena. Leu ngeena e tohungei ha'ataulie oto a God, na tolahaia ola diana ingeie, na walu ola diana e asui'i. Maholo Uusu-uusu Maa'i ko ere luhesie leu ngeena, nge ko ha'a-ha'amalaa aana dunge paine na rodohono, na aana sapesalunge na ngaranga. Aana leu ngeena, sapesalunge e sa'a mango oto oo'oo, na saehuunge kei peine mola tarau. Leesie Matiu 13:40-42, na Mak 9:43-48, na 2 Pita 2:4, na Haata'inge 20:10-15.

Elaeja (*Elijah*)

A Elaeja ngaeta na'ohai propet a God oto i na'o, aana e tohungei uure honosie mo inemaui ni Jiu nge kire palo-paloo mo god eero-eero. A

Elaeja e ka'a mae ike, ta'e a God e tola mauri mola aana i Lengi huni ii'o mola pe'ie ta'au. Aana pongine a Jisas, mo Jiu kire hiiwalaimoli uri a Elaeja kei eeliho'i lo'u mei huni deu aakau aana mwala loosie a Ha'a-uuri kei hule. A Jon Loto Maa'i e asu no'one mala a Elaeja, na e tohungei deu aakau diana aana tala loosie a Jisas, na hule aana a Jisas e unue uri a Jon Loto Maa'i e asuie asunge a Elaeja ni ngeena. Leesie Matiu 17:1-13, na Roman 11:2-5 na Jemes 5:17

Ensel (*Angel*)

Mo ensel, ikire mo li'oa nanama nge kire ii'o oto pe'ie God na kire ko au'esu mola nana. Ikie mo iinoni kie ka'a sai leesie ike mo ensel, ta'e kire ko haata'i oto hunikie ha'alaa kie ko leesire. Na maholo nga ensel ko haata'i hunie nga iini urine, a God nge e uusunge'inie mai hunie ke asuie nga mei esunge nana. Leesie Luk 1:26-38, na Palonga 12:6-11, na Hibru 1:14. A God e haara'inie na'ohai ensel ingeie a Maekol (Jiud 1:9), na ngaeta ensel a God no'one nge a Kebrel (Luk 1:9, 26). Mo ensel kire lio ni me'unge na kire to'o aana nanamanga oto paine, ta'e e ka'a malisine ike uri ikie mo iinoni kie ke palo-palora. Leesie Kolose 2:18 na Haata'inge 19:9-10.

Grep (*Grape*)

Mo Jiu ko eu'esuie mo pariki aana taungei walo grep ienini aana hue-huana e tohungei meli-meli. Hue-huana e paine mala hue-huana amusi, na e sai hungu hiito'o no'one aana ta'a-ta'a pungui ola. Ahutana mwala kire mani saeto'o aana mo hue-huana grep aana kire ngau kohi, na kire sai ha'asato'ai'i no'one hunie kire ke a'ate hunie ke ii'o tewa. Ta'e taungei hue-huei ola ngeena kire saeto'o aana liutaa huni eu'esuie waen aana. Aena urine, maholo kire ko esuie mo periki ni grep ikire, kire ko didie no'one ngaeta kalinge paine aana hau. Oto kire ko ne'ie mo hue-huei grep i laona kalinge paine ngeena, na kire ko uuri puli-pulisi'i hunie ewe-eweni ke lae mwaani'i. Oto kire ko ne'ie ewe-ewena mo grep ngeena i laona mo ate'a aani te'e-te'ei nanikoti, na lae-lae ewe-ewena mo grep ngeena ko madoro maraana na ko ne'ie oto waen, tohungana inunge mo Jiu. A Jisas e sai aalahuu no'one i sulie mo walo grep. Leesie Matiu 21:33-39 na Jon 15:1-8.

Ha'a-uusuli Aana Ha'atolanga a Mosis (*Teacher of the Law of Moses, Scribe*)

Ngaeta pulitaa mo Jiu ko esu mola huni lio i suli diana aana mo Uusu-uusu Maa'i ikire. Mala uri ngaeta uusu-uusu hio-hio maa'i ikire e lio mala ko kara'i aaela oto aana e tohungei ii'o tewa oto, nge nga iini aana pulitaa ngeena ke toolea baero ingeie na ke uusue nga iini urine lo'u. Suli maholo kire ko esuie nga uusu-uusu haalu urine, kire ko tohungei esu diana aana mwaanie kire asuie nga dau pelenga aana nga taa kire ko uusue.

Oto aana kire asu diana urine, ikire oto kire sai diana aana mo Ha'atolanga a Mosis na ahutana mo Uusu-uusu Maa'i mo propet. Oto kire ko pe'ie mwala aana ha'a-uusulinge i sulie nga taa a God e unue. Ta'e lae-lae, mo mwane aana pulitaa ngeena kire ko aehota huni sapeie lo'u mo ha'a-uusulinge ikire mola maraada pe'ie mo iini a God, na nga taa kire ha'a-uusulie mwala aana, kire tohungei hi'e liutaa hunie mwala kei lulu i suli'i. Oto a Jisas e tohungei ere aada aana kire ko ha'atakaloa mola mwala. Leesie Matiu 23:1-36 na Mak 7:1-13.

Haiholota'inge (*Agreement, Promise*)

Haiholota'inge mei wala ma'uta'a e lae i matolana nga ro iinoni wa e ro pulitaa huni esuie nga mei ola—nga iini ke esuie aapa ingeie hunie nga

taa kirerue saeto'o aana kei oa hunirerue. Oto i laona mo Uusu-uusu Maa'i, kie sai leesie mo haiholota'inge nge a God e asui'i pe'ie ngaeta mwala. A God e asuie ngaeta haiholota'inge urine pe'ie a Ebrahim na mo iini aana komu ingeie. Leesie Jenesis 17. Aana haiholota'inge ngeena, a God e unue uri kei niie mei mwakano paine nana Ebrahim, na a Ebrahim kei aehotaa mo komu oto hunge. Oto hunie aapa ingeie, a Ebrahim e unue ke ii'o maa'i na uri komu ingeie ke dau i sulie tolahana torihesi'onga.

E urine lo'u aana maholo a Mosis e toolea mo Jiu i saana toloi henue i Saenae na a God e niie mo Ha'atolanga hunire, aana a God e unue uri ke lio i sulie mo Jiu na kei ha'adiana'ara mala uri kire ke tola i sulie mo Ha'atolanga taane. Leesie Eksodas 19:5. Oto hunie aapa ikire, mo Jiu kire mani unue uri kire ke haro lulu i sulie mo Ha'atolanga ingeie. Leesie Eksodas 24:3-7. Haiholota'inge a God e asuie pe'ie mo Jiu aana maholona kire haara'inie aana Haiholota'inge Lalahu'e na aana Haiholota'inge ngeena a God e unue uri nga iini ko tola i sulie oto ahutana mo Ha'atolanga ngeena ha'alaa ko ii'o oodota'i i maana God. Ta'e nga ta'a-ta'a iini aana mwala ni welumalau e ka'a tola i sulie mo Ha'atolanga ngeena ta'ingelu.

Oto a God e asuie Haiholota'inge Haalu nge a God e unue uri nga iini ko hiiwalaimoli aana a Jisas Kraes, nge a God kei leesie mala iinoni oodota'i. Aena aana Haiholota'inge Haalu ngeena, nge sapesalunge aana maelana a Jisas i lengine po'u-po'u e lae oto i tehula'ana mo ooraha'aa ikie mo iinoni. Oto iinoni nge ko lulu i sulie a Jisas, e ne'i iinoni oodota'i oto i maana God. Leesie Matiu 26:28 na Hibru 7:22, 8:6-13.

Hanuesala (*Wilderness, Desert*)

Hanuesala oto nga po'o ni henue nge nga mwala na nga mo nume ha'ike aana, aena aana e a'ate oto hiito'o. Mo wei aana mo henuesala kire mwai-mwei mola na kire sai a'ate lau-leu. E aasa oto hunie mo ei kire kei pwito, na oone a'ate mola pe'ie mo heu nge kire ii'o aana mo leu urine.

Herod Inemaauri Peine (*Herod the Great*)

A mwane ienini nge e inemaauri haahie Israel aana maholo nge a Jisas e hute. A mwane ngeena nga mwane ni Rom ha'ike, ta'e ikire mo Rom ni kire si ha'a-uuresie haahire mo Jiu, ma'alana ingeie nga mwane ni Jiu ha'ike. Mo Jiu kire tohungei sere'inie a mwaena aana tolahana e tohungei aela aani deu rarahlana mwala kire ii'o i memelutana.

Maholo a Herod Inemaauri Peine e aehota huni aalaha aana 37 B.C., nge Nume Maa'i Peine mo Jiu i Jerusalem e ka'a diana ike. Oto a Herod e dau rarahie mwala hunie mo helisi hunge hunie kire ke asu diana aana Nume Maa'i Peine hunie ke paine lo'u na ke tohungei lio manikulu'e. Leesie Luk 21:5 na Jon 2:20. Ingeie no'one inemaauri nge e uusunge'inie mo ramo ingeie huni horo maesie mo mwela mwane i Betlehem. Leesie Matiu 2:1-20.

A porona e to'o aana mo hu'e hunge, na ngaeta mo iini aada, nge a Maltes, na a Kliopata, na a Marieme. A Maltes e ha'ahutaa a Antipas na Akeleas, na a Kliopata e ha'ahutaa a Pilip, na a Marieme e ha'ahutaa ngaeta Pilip lo'u. A Herod e aalaha haahie i Israel ola mala hai aawalai helisi, na e ka'a tewa lo'u i purine a Jisas e hute na ko mae oto. Maholo e mae nge e oolu kalena kire si oolisie. Ikire oto a Akeleas, na a Antipas, na a Pilip kalena Kliopata.

Herod Akeleas Inemaauri (*Herod Archelaus*)

A Herod Akeleas Inemauro ingeie na'ohai mwela a Herod Inemauro Peine na purine maelana aamana e ne'i aalaha oolisia aamana haahie ta'a-ta'a aapa paine aana aalahanga aamana. Ingeie e toolea mo po'o ni henue i Jiudia na i Samaria na i Idumia. E aalaha hunie aawalai helisi aana maholo a Jisas e mwai-mwei ue. E ka'a ii'o tewa ike aana aalahanga ngeena, aena aana e horo maesie mo iini hunge, na e tohungei waelie mo iini i laona lio i sulinge ingeie. Oto inemauro ni Rom e oohe aasie mwaanie hanuena na ngaeta mwane ni Rom lo'u e si oolisia. Leesie Matiu 2:22.

Herod Antipas Inemauro (*Herod Antipas*)

A Herod Antipas Inemauro ingeie mwane kalena Herod Inemauro Peine, na purine maelana aamana, a Antipas e ne'i aalaha oolisia aamana haahie ta'a-ta'a aapa aana aalahanga aamana. A porona e toolea po'o ni henue i Kalili na po'o ni henue i Perea. E si aehota huni aalaha mola aana maholo a Jisas e ne'i wee-wee ue, na e aalaha hunie ola mala hai aawalai helisi-lae hule aana halisi 39 A.D.

A Herod Antipas e hola'i to'o-to'o aana ka'u ngaeta hu'e ta'e e toli'aasie mola, oto ko he'i to'o aana lo'u hu'e poro aasine, a Pilip (kalena Herod Inemauro Peine na a Marieme). Oto aana a Jon Loto Maa'i e unue uri leune e waelie Ha'atolanga a God, nge a Herod Antipas e horo maesie oto a Jon. A Herod Antipas no'one ni e leie a Jisas maholo a Paelat e uusunge'inie a Jisas wau i saana i na'ona kire horo maesie. Leesie Matiu 14:1-2 na Luk 23:7-12.

Herod Pilip Inemauro Rue (*Herod Philip II*)

A mwane ienini ingeie kalena Herod Inemauro Peine na a Kliopata, na purine maelana aamana, a Pilip e ne'i aalaha oolisia aamana haahie ta'a-ta'a aapa aana aalahanga aamana. Ingeie e toolea po'o ni henue i Iturea na po'o ni henue i Trakonaetis na ngaeta mo henue lo'u kara'inie e ro leune. Ingeie e si aehota huni aalaha maholo a Jisas e ne'i wee-wee ue, na e aalaha mola hunie e oolu aawalai helisi mwana walu. A Pilip e aalaha diana liutaa aana mo eesine. Leesie Luk 3:1.

Ngaeta Herod Pilip lo'u e ii'o no'one, ta'e ingeie kalena Herod Inemauro Peine na a Meriame. A Herod Pilip ienini, aamana e sere'inie, oto e ka'a ne'i inemauro ike oolisia aamana maholo e mae. Herod Pilip ienini nge e hola'i to'o-to'o aana a Herodias, na a Herod Pilip Inemauro Rue ha'ike. Leesie Matiu 14:3.

Houlaa Ni Aapa-aapa (*Feast of Tabernacles*)

Mo dinge paine ikire mo Jiu oto ienini, na kire sai haara'inie no'one uuri, "Houlaa Aana So'okoninge." O sai leesie mo ha'atolanga i sulie mo dinge ienini aana Levitikas 23:33-40 na Nambas 29:12-40. Aana mo dinge paine ienini, mo Jiu kire ko meni loloko huni aamasito'o aana maholo a God e lio i sulire i laona hanuesala. Aana maholona, mo weuwada kire ka'a ii'o ike aana mo nume diana, ta'e kire talei lae-lae hailiu mola i laona hanuesala hunie e hai aawalai helisi. Ta'e a God e si na'oda takoie tohungei henue ikire i Israel, na aena mei olana nge kire sare loko huni paalahea a God haahie. Taungei lokonga ngeena e sai lae hunie e hui hei dinge aana mo dinge kara'inie ha'amangolana waro-warokie Septemba. I laona mo hei dinge ngeena, mwala e sai ii'o mola i laona mo kele aapa-aapa kire asui'i aani sasarai ei. Oto kire ii'o mola pe'ie aarenga'inge na asuilana mo uuraa'inge i Nume Maa'i Peine i Jerusalem. Leesie Jon 7:2.

Houlaa Ni Ha'amaa'ilana Nume Maa'i Peine (*Feast of Dedication*)

Mo dinge paine ie kire sai haara'inie no'one aana "Houlaa Ni Raa-raa" aena aana kire sai ha'a-ha'a-eesohie mo laite hunge no'one i Nume Maa'i

Peine i Jerusalem aana maholona. Aana mo dinge paine ngeena mo Jiu kire ko aamasito'o aana maholo kire tola aaliho'i aana Nume Maa'i Peine a God mwaanie ngaeta inemauro aela, na kire ha'arere'aa na kire ha'amaa'ie lo'u. Mo dinge paine ienini ko lae hunie e walu hei dinge i laona waro-warō ikie Disemba. Leesie Jon 10:22

Houlaa Ni Hora-hora Apui, Houlaa Ni Pentekos (*Feast of Firstfruits, Pentecost*)

Ngaeta hai dinge paine ikire mo Jiu oto ienini, na kire sai haara'inie no'one uuri, "Houlaa Aana Mo Wiki," wa "Lime Aawala," wa lo'u "Pentekos." Kire ko ere urine aana hai dinge paine ienini ko reu e hui wiki pe'ie nga dinge (lime aawalai hei dinge) i purine Houlaa Ni Liumwaanie. Mei wala aana erenga ni Krik hunie lime aawala uuri, "Pentekos." O sai leesie mo ha'atolanga i sulie hai dinge ienini aana Levitikas 23:15-22 na Nambas 28:26-31.

Oto aana hai dinge paine ienini, ikire mo Jiu kire ko niie hunie a God mo hora-hora apui ikire, na kire ko paalahea haahie eetana nga so'okoninge ikire. Leune e sai reu mola aana waro-warō kire haara'inie aana Sivan, nge ko aehota i denumana waro-warō ikie Mei na ko ha'amango i denumana Jiun.

Aana Houlaa Ni Hora-hora Apui i purine a Jisas e mae, hungelana mo Jiu kire mani loko i Jerusalem uure aana ta'ena nga leu ni welumalau. Oto Li'oa Maa'i e siho mai uure i Lengi na e niie nanamanga hunie mo hurula'aa ke ere aana mo erenga hai aopa'i, na a Pita e taroha'inie Tataroha Diana hunire. Oto ola mala oolu sinolai mwane aada kire mani oonisaie na kire aehota oto huni lulu i sulie a Jisas. Oto aana hai dinge ngeena a God e ha'a-uuresie soihaada'inge ingeie hunie ke asuie asunge ingeie mai aano i leu. Leesie Palonga 2:1-41.

Houlaa Ni Liumwaanie (*Feast of Passover*)

Hahu'ana mo dinge paine mo Jiu oto ie, na kire sai haara'inie no'one uuri, "Houlaa Ni Bred Iis Ha'ike Aana." Mo dinge ienini kire ko aama-aamasito'o aana maholo a God e laue mo weuwada mwaanie i Ijip aana pongine a Mosis. Aana maholona mo Jiu ko esu mala mo koni-konihe ikire mo Ijip, na inemauro ikire mo Ijip ka'a sare toli'aasie ike mo Jiu hunie kire ke lae mwaanie i Ijip. Oto a God e uusunge'inie ngaeta ensel hunie ke horo maesie ahutana mo na'ohai mwela mwane nge kire hute aana mo meu'ana ni Ijip. Ta'e hunie mwala ni Jiu, a God e unue uri kire ke horo'ie nga kalei sipu hunie kire ke aaloha'inie apune i pweune mo maa aana mo nume ikire. Kire asuie leune urine hunie uri maholo nge ensel ngeena kei lae mai, na ke liu mola mwaanie mo nume ikire aana kei leesie mo epu ngeena. Leesie Eksodas 12:31-51 na Hibru 11:28.

Mo dinge paine aana Houlaa Ni Liumwaanie ngeena e lae tararuru oto pe'ie ngaeta hui hei dinge paine nge kire ngau-geu bred nge nga iis ha'ike aana. Na mo bred ngeena, ola huni aamasito'o aana maholo a God e ha'a-iisitanga'inire lau-leu mwaanie i Ijip. E laue lau-leu hule aana bred ikire e ka'a to'o maholo lo'u huni po'o aana iis.

Oto suli helisi, ikire mo Jiu ko loko ta'au i Jerusalem uure oto mwaanie ta'ena nga leu aana walumalau huni aamasito'o aana mo hei dinge paine ngeena. Leesie Luk 2:41 na Jon 11:55. Kire mani loloko ta'au na kire au'esuie mo uunu-olanga ikire hunie a God huni haata'inie uri kire tohungai ilenimwa'e haahie a God e ha'a-iisitanga'inire mwaanie i Ijip. Kire dau-deu urine aana aana a God e unue oto hunie mo weuwada wai na'o uri kire ke au'esuie Houlaa Ni Liumwaanie oto urine. Ikire mo Jiu kire loloko hunie Liumwaanie aana waro-warō nge mo Jiu kire

haara'inie aana Nisan. Waro-waro ikire ngeena ko aehota i denumana waro-waro ikie Mas na ko ha'amango i denumana Eprol.

Hu'i-hu'ite, Tolimaa Aana Nanamanga (*Miracle, Sign*)

Mo hu'i-hu'ite oto mo ola ni pangata'inge nge a God e sai esui'i huni haata'inie nanamanga ingeie. Hu'i-hu'ite oto mei ola a God mola maraana e sai esuie na nga iinoni aana walumalau ie ha'ike. Taungei ola urine kie ka'a saie ike uri ko reu-reu uri taa, ta'e kie sai leesie na hiinge'inie mola. Na kire ka'a rau-reu tarau ike, ta'e mola aana maholo a God ko lio hilisie. I laona mo Uusu-uusu Maa'i kie sai leesie mo hu'i-hu'ite oto liutaa aana e hai maholo—aana pongine a Mosis, na a Elaeja, na a Jisas, na mo hurula'aa. A God ko da mo hu'i-hu'ite mala mo tolimaa aana nanamanga ingeie huni pe'ie mwala hunie kire ke hiiwalaimoli oto aana. Leesie Matiu 4:23-24 na Mak 4:37-41 na Luk 5:18-25 na Jon 11:1-44.

Hurula'aa (*Apostle*)

Wau i henue paine aana pongine a Jisas, mwala paine mala mo inemauri kire to'o aana mo hurula'aa huni laenga'inie walada. Asunge ikire mo hurula'aa oto huni totola uusu-uusu mwaanie mo aalaha ikire takoie ngaeta mo henue, na huni ere pe'ie mwala oalana mo aalaha paine ikire. A Jisas no'one e lio hilisie aawalai pwaarongoisuli mwana rue huni lae-lae pe'ie oto tarau, na e haara'inire mo hurula'aa ingeie. Leesie Luk 6:13. Na aana maholo a Jisas e ta'ela'i eeliho'i ta'au i Lengi, mo hurula'aa ngeena oto kire taroha'inie Tataroha Diana a God. Aana ngaeta mo maholo lo'u mei puri, kire haara'inie a Pol na ngaeta mo iini lo'u uri ikire mo hurula'aa no'one. Leesie Palonga 1:21-22 na 1 Korinit 9:1-6. A God e niie mai nanamanga paine hunie mo hurula'aa aena aana asunge ikire oto huni ha'a-uuresie soihaada'inge aana ta'ena nga leu aana walumalau. A God e ne'ie mo hurula'aa mo na'ohai mwane aana soihaada'inge. Leesie 1 Korinit 12:28. Asunge ikire oto huni ha'a-uusulie mwala i sulie Tala Oodo, na huni lio hilisie mo na'ohai mwane aana soihaada'inge mala mo bisopi na mo ha'a-uusuli na mo iini kire ko heirareta'i. Leesie Taetas 1:5-9

Iawe (*Yahweh, Jehovah*)

Satai ola "Iawe" ngeena satai ola a God e unue oto i na'o hunie a Mosis aana Eksodas 3:14, na ne'isaenga aana "Ineu oto" wa "Ineu oto nou ii'o huu." Aana Jon 8:58-59 a Jisas e unue mei satai ola ngeena i sulie maraana, na aena leune mo Jiu kire ari'apasie kire ke horo maesie, aana iini ko ere urine ko unue uri e sada mola pe'ie a God.

Ii'onga Rere'a (*Cleanse, Clean, Purify*)

Ha'a-uusulinge e uure mai mwaanie mo Ha'atolanga a Mosis hunire mo Jiu uri iinoni ke rere'a, ha'alaa e si lae huni palo-paloo a God. Mo ola hunge kire sai esuie iinoni ke mada'a aani na ngaeta mo ola urine nge oto ie—huni hele aana nga poo, wa huni ngeue mo ngeulaa e honu aana apu, wa huni hele aana nga mei ola e mae oto, wa huni to'o aana maelaa ni osa, wa huni meuri eeni mwela. Ngaeta Ha'atolanga e unue no'one uri iinoni nge ko hele i sapena iinoni mada'a, ingeie no'one kei mada'a. Aena urinena nge e tohungei eepu oto hiito'o hunie iinoni pe'ie mo maelaa mada'a urine kei ii'o i laona huilume dolalie mwala kire ka'a to'o aana ike. Na e aapu no'one hunie kire ke loko pe'ie mwala aana mo nume ni palo-palo. Oto mo iini kire mada'a urine aana maelaa ni osa, kire tohungei saeto'o aana ha'a-uurilada ke lae hunie kire ke aawa, na lo'u liutaa hunie kire ke rere'a malisine ii'onga lo'u pe'ie mwala. Leesie Luk 5:12-14.

Mo Ha'atolanga a Mosis e to'o aana no'one mo tala huni ha'arere'aa lo'u iinoni eeliho'i mwaanie mo mada'anga ngeena, na mo tala ngeena ko meni lae pe'ie lotonga na uuraa'inge na walana mo pris.

Ta'e a Jisas maraana oto e unu haada'i aana nga taa e sai ha'amada'aa iinoni i maana God, na ola ngeena oto ooraha'aa. Maholo mauriha'ana iinoni e ii'o oodota'i oto ta'ingelu na iinoni ngeena e tohungēi toli'aasie oto to'ohuu hunie a God, nge iinonine e tohungēi rere'a oto to'ohuu i maana a God, ma'alana e ka'a lae ike i sulie ahutana mo ha'atolanga ni ha'arere'anga i laona mo Ha'atolanga a Mosis. Leesie Matiu 15:1-20.

Iis (*Yeast*)

Iis ikire mo Jiu ngaeta kele taungei ola nge kire sai aaropwaie pe'ie pulaoa hunie pulaoa ngeena ke hane. Asunge aana iis ikire e sada no'one mola mala iini mwala ko esu bred aana si'iri. Ma'alana iis kele mei ola oto mola mwai-mwei, ta'e maholo kire ko aaropwaie pe'ie pulaoa, e sa'a tewa na iis ko ha'ahanea oto pulaoa ngeena mola ta'ingelu.

Ngaeta mo maholo a Jisas e ha'amalaa tolahana mo Parise, wa Aalahanga a God, aana iis ngeena. E ere-ere urine aani huni haata'inie kele tolahai ola mwai-mwei nge e sai to'ohie mei ola e tohungēi paine huni waelie, wa huni ha'adiana'aa. Leesie Matiu 16:6 na Luk 13:20-21 na 1 Korinit 5:6.

Inemaui Ni Rom (*Caesar*)

Aana pongine a Jisas, ahutana mo leu aana walumalau kire ii'o oto mola i melutana aalahanga ni Rom. Oto inemaui ni Rom, ingeie inemaui haahie ahutana mo inemaui na mo aalaha aana ahutana mo leu hai aopa'i aana walumalau aana maholona, i sulie kire mani ii'o mola i melutana aalahanga ingeie. Leesie Luk 2:1. Inemaui peine ngeena e to'o aana nanamanga paine aana maholona, na e tohungēi sai deu rarahie mo iini i melutana. Aana maholo a Jisas e hute, mae ingeie e ii'o tewa oto i Israel huni deu rarahie mo Jiu. Oto mo Jiu kire tohungēi sere'inire mo Rom, na ngaeta mo iini aada ko heiseuni pe'ire hunie aalahanga ni Israel ke su'uri ii'o i melutana aalahanga ni Rom ngeena (urihana mo BRA na mo PNG). Ta'e e aasa hunire mo Jiu. Oto aena aana inemaui peine ngeena ingeie e ii'o mola wau i Rom, ta'e ingeie e sai lio hilisie ngaeta mo mwane lo'u huni lio i sulie mo henue paine i melutana. Oto maholo na a Jisas e paine oto, a Herod Antipas oto iini nge inemaui peine ni Rom e lio hilisie huni lio i sulie po'o ni henue i Kalili. Na e lio hilisie no'one lo'u a Pontius Paelat huni lio i sulie po'o ni henue i Jiudia. Leesie Jon 19:12-16 na Palonga 25:10-12.

Israel (*Israel*)

A God e haara'inie a Jekob weuwada mo Jiu aana ruana nga sata uuri, "Israel." Oto mo kalena Jekob kire mani ne'i kale ni Israel oto, na lo'u aawalai mwela mwana rue a Jekob kire ne'ie oto aawalai komu mwana rue ni Israel ni ngeena. Oto Israel nga satai ola lo'u hunire mo Jiu, ta'e liutaa e ne'ie satana po'o ni henue ikire mo Jiu kire o'o'o aana. Leesie Matiu 2:21 na Rom 9:6.

Aana pongine a Jisas, hanue i Israel e ka'a ii'o luheta'i ike, ta'e e ii'o mola i memelutana aalahanga ni Rom. Mo mwane paine ni Rom kire ko aalaha haahie Israel, na pe'ie mo ramo aana mae ikire, kire ko tohungēi deu rarahie mo Jiu ke niie mo tohungēi ola ikire hunire mo Rom. Aena urinena mo Jiu kire tohungēi sere'inie mo Rom, na saeda hunie a Ha'a-uuri ke hule lau-leu hunie aalahanga ni Israel ke paine lo'u. Leesie Palonga 1:6

Jerusalem (*Jerusalem*)

Huilume paine mo Jiu ni otona, na huilume maa'i ikire no'one. Uure aana maholo a Solomon Inemauro e asuie Nume Maa'i Peine i Jerusalem, oto e ne'i tohungēi leu ikire hunie esuie mo uunu-olanga huni ta'aasie ooraha'aa i sulie mo Ha'atolanga a Mosis. Ahutana mo Jiu kire ko meni lai loo-loko oto ta'au i leune i Jerusalem suli maholo aana mo houlaa na aana mo hei dinge paine. Hola'ina'o maholo mo Jiu kire to'o aana inemauro ikire maraada, huilume e o'o'o aana oto i Jerusalem. A God ko esuie nga Jerusalem haalu naka hunie kie ke mani ii'o huu pe'ie oto ta'au. Leesie Matiu 2:1, 23:37, na Jon 4:20-21 na Kalesia 4:25-26 na Haata'inge 21:2.

Jiu (*Jew*)

Oto i na'o aana pongine a Mosis, kire sasaie satai ola "Jiu" ngeena mola hunire mo kale ni Israel aana komu a Jiuda. Ta'e lae-lae, ne'isaenga aana mei wala ngeena e hai oolisi na e ahusie oto ahutana mo kale ni Israel ma'alana nga komu uri taa kire hute aana. Ngaeta mei wala lo'u hunire mo Jiu nge uuri, "Hibru," ta'e mei wala Hibru ngeena e tohungēi lae hiito'o no'one hunie erenga ikire mo Jiu. Mo Ha'atolanga a Mosis e unue uri mo Jiu ke oopara maraada mwaanie ahutana mo iinoni aana ta'ena nga komu lo'u ni welumalau. Aana mo Jiu kire saie uri a God e lio hilisire mala mo iinoni ingeie, nge kire sasaie ahutana mo iinoni lo'u aana mo Aapoloa Aaopa, na kire unue uri ikire mo pu'o. Leesie Jon 4:9-22 na Rom 2:17-29 na Epesas 2:11.

Jiuda (*Judah*)

A Jiuda ngaeta mwane aana aawalai mwela mwana rue nge kire hute aana a Jakob oto i na'o. Na komu nge a Jiuda e aehota aana nge kire haara'inie aana komu a Jiuda na mwala ngeena kire ii'o oto aana po'o ni henuē i Jiudia. Huilume paine i Jerusalem ingeie no'one i laona po'o ni henuē i Jiudia. A Jakob e ere lalai aana nanamanga a Li'oa Maa'i uri mo mwane paine huni aalaha haahie mo Jiu kei uure mwaanie komu a Judah. Leesie Jenesis 49:8-12. Oto lae-lae hahu'ana inemauro mo Jiu a Deved e si hute aana komu a Jiuda. Na a Jisas Kraes e uure no'one mwaanie komu a Jiuda, na e hute aana po'o ni henuē i Jiudia aana huilume i Betlehem. Leesie Matiu 1:2-3, 2:6 na Hibru 7:14 na Haata'inge 5:5.

Kale Ni Iinoni (*Son of Man*)

Aana mo maholo oto hunge a Jisas e lalado i sulie maraana e talei unu-unue satai "Kale Ni Iinoni." Mei wala ngeena e ne'ie nga tolahai ola huni haara'inie iinoni nge e sada pe'ie ahutana mo iinoni, na ingeie oana ahutana mo iinoni. Uure oto aana aehotalana a Jisas oto pe'ie God na e sada no'one pe'ie a God, na ingeie oto iini nge e asuie walu ola. Ta'e e toli'aasie ii'onga urine hunie ke ne'i iinoni. Leesie Pilipae 2:6-8. Na e ne'i iinoni to'ohuu. E hute mai aano i leu na e sapesalu no'one mala ikie na a Satan e malaahongana hunie ke ooraha'aa. Leesie Matiu 8:20 na Hibru 2:14-18. A Jisas e tohungēi sada pe'ikie mo iinoni, na aena urinena e haara'inie maraana aana "Kale Ni Iinoni."

Ta'e mwala aana pongine a Jisas ka'a tohungēi rongo saie ike lo'onga'inge aana satai ola ngeena. Oto kire lo'onga'i hiito'o i sulie nga taa a Jisas ko ha'a-uusulire aana. Leesie Luk 9:20-21 na Leesie Jon 9:35. Oto e ha'a-uusulire uri a Kale Ni Iinoni kei mae hunie ke ha'a-uurie mwala mwaanie mo ooraha'aa ikire. Kara'inie ha'amangolana asunge ingeie, e si aehota huni haata'i diana aana uri ingeie oto a Kale Ni Iinoni nge a Propet Daniel e ere i sulie. Kale Ni Iinoni ngeena ni e to'o aana ahutana nanamanga aana e ne'ie ta'a-ta'a iinoni pe'ie a God, na ingeie oto a Kraes

nge a God e uusunge'inie hunie ke lae mai i laona walumalau ikie ie. Leesie Luk 22:69 na Daniel 7:13-14

Kalei Sipu A God (*Lamb of God*)

A Jon Loto Maa'i e haara'inie a Jisas aana "Kalei Sipu a God" aana John 1:29. E haara'inie urine aana e lio saie uri a Jisas oto a Ha'a-uuri nge a God e uusunge'inie mai huni ta'aasie ooraha'aa mwaanie mo iinoni. I sulie mo Ha'atolanga a Mosis, mo Jiu kire sai esuie uunu-olanga aana kalei sipu mala nga uuraa'inge hunie a God, hunie a God ke sae aasie mo ooraha'aa ikire. Na maholo kire ko horo'ie kalei sipu aana uunu-olanga hunie Houlaa Ni Liumwaanie, nge kire leesie mei epu ko aahe ngeena mala mei epu huni ta'aasie mo ooraha'aanga nga iinoni, na iinoni ngeena e rere'a oto i maana God. Oto a Jisas nge Kalei Sipu a God aana apune e aahe i lengine po'u-po'u i tehula'ana mo ooraha'aa ikie hunie a God ke sae aasie mo ooraha'aa ikie. Leesie 1 Korinit 5:7 na 1 Pita 1:19. Na aana Haata'inge 5:6 e aalahuu i sulie a Kraes aana kalei sipu.

Kalena Deved Inemaui (*Son of David*)

Ngaeta satai ola hunie Kraes ni ngeena, aena aana mo Uusu-uusu Maa'i i na'o kire unue uri a Kraes kei hute oto mai aana komu a Deved, na kei ne'ie nga inemaui peine no'one mala a Deved Inemaui. Leesie Mak 12:35. Mei wala ienini nge ni a Batimeas mwane nge ulu e soie a Jisas aana, na maholo a Jisas e lae i Jerusalem mala inemaui, mwala hunge kire soi-soie no'one urine. Leesie Mak 10:47 na Matiu 21:9.

Kalena God (*Son of God*)

Aana Jon 10:36 a Jisas e haara'inie maraana uri ingeie Kalena God. A Jisas oto ta'a-ta'a mwela moute'i a God, na e ii'o oto huu pe'ie Aamana uure oto mai na walumalau ha'ike ue. Ingeie oto dangi mei mwaanie dangi, tohungai God mai mwaanie tohungai God. Leesie Jon 1:1-14. A Kalena God ka'a ola ha'ahola ike, ta'e e ta'a-ta'a tolaha aadarue na aamana, na ha'aholalana ta'ena nga ola e lae aana. Pe'ie satana Kalena God ngeena, a Jisas e haata'inie ingeie na Aamana, ikirerue ta'a-ta'a iinoni mola. Leesie Jon 5:19-27 na 10:37-38. Na a God Aamana e ha'awalaimoli'aa walana aana e niie nanamanga na saenanaunge huni esuie mo esunge ingeie. Leesie Matiu 3:17 na 1 Pita 1:16-17. Na aena aana sata ngeena, mo Jiu kire tohungai leledie a Jisas na kire leie hunie maenga. Leesie Matiu 26:62-65. Ta'e a Jisas ingeie Kalena God to'ohuu, na e tohungai peine lo'u liutaa mwaanie mo ensel. Leesie Hibru 1:4-13. Na i tehula'ana manata-diananga ingeie hunikie, nge ikie mo iinoni kie sai hute haalu no'one mala mo kalena God nge kie sai hele aana maurihe huu. Leesie Jon 3:16-36 na Kalesia 2:20 na Kolose 1:15-20.

Kesi Aana Haiholota'inge a God (*Ark of the Covenant*)

Oto waite aana pongine a Mosis kire asuie ngaeta kesi aani ei, na kire si puluie kol haahie sapena kesi po'oi sinaha na i laona no'one. Oto i laona kesi ngeena kire konie e ro rerepatai heu nge a God e uusue mo ha'atolanga i lengini. Oto ho ate'a aana ngaulaa kire haara'inie aana "mana" na apa'a a Eron kire koni'i i leune no'one hunie kire ke mani o'o'o i laona kesi ngeena. Kesi ngeena na ahutana mo ola i laona kire tohungai maa'i aena aana mo ola ngeena nge kire haata'inie haiholota'inge a God hunie mwala ingeie ni Jiu. Oto kire haara'inie kesi ngeena aana "Kesi Aana Haiholota'inge." Leesie "Haiholota'inge" aana ere-luhesilana mo wala ienini.

Kesi ngeena e haata'inie uri aamasinge na manata-diananga a God e ii'o pe'ire mo Jiu, na maholo mo Jiu kire ada-ada hailiu i laona hanuesala kire too-tolea lo'u kesi ngeena pe'ire. Oto ta'ena nga leu kire ko hule aana, na

kire ko ne'ie kesi ngeena i laona Nume Maa'i Susulu ikire. Lae-lae maholo a Solomon Inemauro e asuie Nume Maa'i Peine a God i Jerusalem kire si ne'ie lo'u kesi ngeena i laona aana leu kire haara'inie aana "Hahu'ana Leu Maa'i." Leesie Hibru 9:4 na Haata'inge 11:19.

Kilipwe'u (*Tomb*)

Mo kilipwe'u ikire mo Jiu e aaopa mwaanie mo iini kolu sai esui'i si'iri. Mo kilipwe'u ikire e lio mala mo hahale ikie, aana mo Jiu kire sai didie mo kilipwe'u mwaanie mo heu peine i sulie mo uuwo. Oto i laona mo kilipwe'u ngeena kire ko esuie mo tahe talana iinoni e mae. Mo kilipwe'u ikire ni otona, na kire sai ne'ie mo rae hunge mola i laona ta'a-ta'a hahale urine. Leesie Mak 5:2-5 na Luk 23:53-24:12 na Jon 11:38-44.

Kraes (*Christ*)

"Kraes" mei wala ni Krik nge kire oolisia mai mwaanie mei wala "Mesaea" aana erenga ni Hibru. Lo'onga'inge aana e ro mei wala ngeena e uuri, "Mwane kire suuhie aana rumu huni ha'a-aalaha." I laona mo Uusu-uusu Maa'i oto i na'o, a God e haiholota'i huni lio hilisie a Kraes mwaanie komu a Deved Inemauro, na huni uusunge'inie mai i saada mo Jiu huni ha'a-uurire, na hunie uri ingeie ke aalaha oto tara'asi haahire aani oodota'inge. Leesie Matiu 2:6, 22:42.

Oto aana pongine a Jisas, mo Jiu kire maa-maa'oohi susuto'o loosie a mwane ngeena, aana e liue oto hai tangalai helisi nge kire ko ii'o loosie. Kire hiiwalaimoli uri aana maholo a Kraes kei lae mai, ke si lae mai oohe aasie Inemauro peine mo Rom, na kei esuie po'o ni henue i Israel kei peine liutaa aana ahutana mo leu lo'u aana walumalau. Leesie Matiu 11:2 na Jon 1:49 na Palonga 1:6.

Ta'e a Jisas e ha'a-uusulie mwala uri a Kraes kei sapesalu na kei mae aana aalahanga ingeie e ka'a ne'ie ike aalahanga ni welumalau. Leesie Luk 24:26-46 na Jon 18:36. Na a Jisas e ka'a sasare haara'inie maraana ike aana a Kraes, aena aana mwala kire to'o aana oto mo lo'onga'inge aaopa aana tolachana mwane nge ke ne'ie a Kraes. Leesie Jon 12:34. Ngaeta mo iini mala mo pwaarongoisuli kire hiiwalaimoli aana, ta'e mo iini hunge aada mo Jiu kire ka'a lio saie ike uri ingeie a Kraes. Kire ko sere'i rongo i sulie ha'a-uusulinge ingeie aana saada uri kire ke ne'i mwane paine haahie nga aalahanga aana walumalau ienini. Leesie Luk 23:2. Kire ko sere'inie tohungana Kraes aana kire ko heri hunie nga Kraes aaopa, iini nge kei lae mai pe'ie mae paine hunie kei ne'i inemauro aana walumalau ienini. Leesie Jon 6:14-15.

Lengi (*Heaven, Paradise*)

Ie hanue manikulu'e nge a God e ii'o aana pe'ie mo ensel ingeie. A Jisas e uure mwaanie i leune aana maholo e hute mai i laona walumalau. Oto maholo a Jisas e ta'ela'i mwaanie maenga, e aaliho'i lo'u hunie hahu'ana ii'oha paine ni manikulu'anga i pwalo-pwalona God Aamana i Lengi. Ikie mo iinoni kie hiiwalaimoli aana Jisas pe'i lulu i sulilana, ikie no'one kie kei ii'o huu aani ilenimwa'enga oto ta'au i Lengi pe'ie a God oto di. Leesie Matiu 6:9 na Mak 10:21 na Luk 23:43 na Haata'inge 19:1.

Li'oa Aaela (*Evil Spirit, Demon*)

Mo li'oa aaela ngeena, ikire mo koni-konihe a Pwelu Eero-eero mala mo ensel ikire oto mo koni-konihe a God ta'au i Lengi. Mo li'oa aaela ko tohungai leledie mo iinoni na kire to'o aana no'one nanamanga huni waelie mo iinoni. Ngaeta mo satai ola lo'u hunire uuri "Aakalo," "Hi'ona," "Li'oa Mada-mada," "Li'oa ni Ooraha'aa," na "Wasi." Walu ola ienini kire ne'ie ta'a-ta'a taungei ola mola, aana kire ko meni esu mola nana a Pwelu

Eero-eero huni waelie asunge a God. Ta'e a God e tohungei nanama lo'u liutaa aada, na e niie nanamanga haahire no'one hunikie. Oto a God kei a'aila'asire taane, na ha'amangolada kei lae mola i laona dunge nge e ka'a sai mwa'a ike lo'u. Leesie Matiu 12:22-29, 25:41 na Mak 16:17.

Ngaeta mo iini aaka si'irini ko hiiwalaimoli uri mo aakalo na mo hi'ona, ikire oto nunune mo iinoni. Ta'e ha'ike. Uusu-uusu Maa'i ko ha'a-uusulikie uri e tohungei aasa oto hiito'o hunie mo iini kire mae oto uri kire kei ooli lo'u mei i welumalau. Leesie Luk 16:19-31. Mo aakalo na mo hi'ona ikire ha'ike nge nunune mo iinoni, ta'e ikire oto mo li'oa aaela, mo koni-konihe a Pwelu Eero-eero nge ko esu huni waelie mo iinoni aani eeronga na lupwe'i deunge.

Li'oa Maa'i (*Holy Spirit*)

Satai Li'oa Maa'i nge satai ola hunie Li'oa a God. Li'oa Maa'i ingeie nga God no'one mala a God Mama'a na a God Kale. Na ikiraelu e ta'a-ta'a God mola. Leesie Matiu 28:19. Li'oa Maa'i a God ngeena nge ko esu i manatana iinoni hunie ke hiiwalaimoli aana a Jisas Kraes. Na ko hu'isie manatana iinoni hunie ke saie uri a Jisas oto walaimolinge. Leesie Jon 16:13 na 1 Korinit 2:10-13. Na nanamanga aana Li'oa Maa'i nge ko da iinoni ko unue walana God, na ko esuie mo hu'i-hu'ite na ko ha'a-a'aila'aa iinoni huni esu nana God. Leesie 1 Korinit 2:4-5. Na Li'oa Maa'i no'one ko niie mo niinge hai aropa'i hunie mo iinoni huni esu eeni huni ha'a-a'aila'aa soihaada'inge a God. Leesie 1 Korinit 12:4-11 na "Soihaada'inge" aana ere-luhesilana mo wala ienini.

Livae (*Levi*)

A Livae ingeie ngaeta mwane aana aawalai mwela mwana rue kire hute aana a Jakob. A God e lio hilisie komu a Livae hunie kire ke hairareta'i i laona Nume Maa'i ingeie. Na e unue no'one uri mo mwane aana aalingeilusu a Eron aana komu a Livae ha'alaa kire ko esu mala mo pris huni uunu ola i saana.

Maholo mo Jiu kire oopaa mwakano i Israel huni nii-niie nana mo komu ikire, kira Livae kire ka'a to'o aana ike nga mei mwakano paine. Ta'e aapa ikire oto ngaeta mo kele huilume mola, aana a God e unue uri ikire, kire ke si meuri mola aana niinge aana tangahulu'ana hunie a God mwaanie ngaeta aawalai komu mwana eeta. Leesie Luk 10:32 na Jon 1:19 na Hibru 7:5-10.

Na ngaeta mwane satana a Livae no'one nge ngaeta mwane aana aawalai pwaarongoisuli mwana rue a Jisas. A Livae ngeena kire ko haahaara'inie no'one aana a Matiu. Leesie Matiu 9:9 na Mak 2:14 na Luk 5:27-29. Na ingeie no'one nge e uusue Tataroha Diana a Matiu.

Loto-maa'inge (*Baptism*)

Hola'ina'o a Jon Loto Maa'i e loto maa'i aana mwala huni deu aakau aada loosie laenga mai a Kraes. A Jon e loto maa'i aana mwala maholo kire oonisaie na kire toli'aasie mo tolahai ola aaela ikire. Ma'alana e urine, ta'e a Jisas e saronai lae lo'u i saana Jon hunie a Jon ke loto maa'i aana. Aana ko deu urine, a Jisas ko haata'inie uri laeliwalanga a Jon e diana, na aana maholona a God e si unu haada'i aana uri a Jisas oto a Kalena. A Jon e suuhe'inie mwala i laona wai huni loto maa'i aada, na e loto maa'i aana a Jisas no'one urine. Leesie Matiu 3:6-16

Maholo a Jisas e aaliho'i ta'au i Lengi e hatonga'i hunie mo pwaarongoisuli uri kire kei ha'a-uusulie ahutana mwala huni heimaanie a Kraes, na huni loto maa'i aada aana satana God Mama'a, God Kale, na God Li'oa Maa'i. Oto kire dau mola urine pe'i loto-maa'ilana mo iini nge kire hiiwalaimoli aana laeliwalanga ikire pe'i oonisaenga. Loto-maa'inge e

haata'inie uri iinoni ngeena ko oolisia oto mauringe lalahu'e ingeie aana e horo maesie tolaha ni ooraha'aa, na e mauri eeliho'i lo'u huni lulu i sulie a Kraes aana mei meuringe haalu pe'ie nanamanga a Li'oa Maa'i. Mei mauringe haalu ngeena e ka'a lae ike mwaanie mo iinoni, ta'e a God mola ni nge ko esuie leune. Leesie Matiu 28:19-20 na Palonga 2:38-41 na Rom 6:3-11 na Kolose 2:12.

Maelaa Ni Osa (*Leprosy*)

Mo mei wala ienini kire uure hunie ahutana mo maelaa nge ko waelie te'e-te'ena sapena iinoni na kire sai sikihie mwala, uure aana nga iini hunie nga iini. Ngaeta mo maelaa ngeena e kele rako mola mala karata, ta'e ngaeta mo iini lo'u kire aela hiito'o aana ko esuie sapena iinoni e ka'a sai hiinge'inie nga mei hiinge, oto ko honu mola aana osa hali'ite mala karu wa mo to'u.

Oto i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, nga iini nge e to'o aana mei maelaa aela ngeena i sapena urine e ka'a rere'a ike i maana God ni ngeena. Oto mwala urine kire sa'a lae kara'inie lo'u nga iinoni, mwaanie maelaa ngeena e sikihie nga iini. E tohungēi eepu hunire no'one huni lai palopaloa God i Nume Maa'i ingeie, wa lo'u huni ii'o i laona nga huilume. Ta'e mo to'u kire kei ii'o mola po'oi sinaha aana mo leu mwala ha'ike aani. Matiu 8:2-4 na Mak 1:40 na Luk 7:22, 17:12.

Malaahonga Hunie Ooraha'aa (*Temptation to sin*)

Mala nga iini wa nga mei ola ko esuie uri nga iini ko lo'onga'i huni deu aela, nge malaahonga hunie ooraha'aa ni ngeena. Mo iini nge kire ko lae i sulie lo'onga'inge aela aana malaahonga ngeena, kire ko ooraha'aa ni ngeena. Ta'e mo iini nge malaahongalada ko lae na kire ka'a lae ike i sulie, kire ka'a ooraha'aa ike. Uusu-uusu Maa'i e unue uri malaahongalana a Jisas e lae no'one aana ahutana mo tala nge malaahongalaka ko lae aani, ta'e a Jisas e ka'a ooraha'aa ike. Leesie Matiu 4:1, Hibru 4:15. A Jisas e ha'a-uusulikie huni aarenga'i uri a God ke su'uri toli'aasikie hunie malaahongalaka. Leesie Matiu 6:13, 18:7, na 26:41. Ta'e Uusu-uusu Maa'i e unue no'one uri maholo malaahongalaka ko lae, a God ke asuie nga tala lo'u mwaanie malaahonganga ngeena e to'ohikie na kie kei ooraha'aa aana kie kei tola i sulie ne'isaenga takalo ngeena. Leesie 1 Korinit 10:13.

Pris (*Priest*)

Ahutana mo pris ikire mo Jiu, kire mani uure aana aalingeilusu a Eron aana komu a Livae. A God e ka'a niie nga po'o ni henuē i Israel hunie komu a Livae, ta'e e unue uri kire ke si meuri mola aana niinge aana tangahulu'ana hunie a God mwaanie ngaeta aawalai komu mwana eeta. Leesie Matiu 12:4-5 na Mak 1:44 na Luk 1:5-8.

Oto asunge mo pris oto huni ne'i tatahowala i matolana mo Jiu na a God ta'au i Lengi. Kire ko ere pe'ie a God oolitana ruruhaa mo Jiu, aana ikire oto kire ko niie uunu-olanga mwala hunie a God pe'ie aitanainge uri a God ke aamasie mwala ingeie. Na lo'u kire ko ere pe'ie mwala oolitana a God, aana ikire oto kire ko ha'a-uusulie mwala aana mo Ha'atolanga a God.

Aana pongine a Jisas, hungelana mo pris ikire mo Jiu kire tohungēi lae takalo aana kire pulongosie mola mo Ha'atolanga a God na kire ko rara mola aana mo ha'atolanga ikire mola maraada. Kire mani esu mola hunie ikire maraada ke paine, oto kire sere'i rongo oto hunie a Jisas, na kire uure honosie mola, na lae-lae kire horo maesie. Leesie Mak 7:1-12 na Luke 19:47.

Mo Uusu-uusu Maa'i aana Haiholota'inge Haalu ko ha'a-uusuli uri ahutaka mo iini nge kie hiiwalaimoli aana a Jisas, kie mani ne'i pris oto hunie a God. I tehula'ana apune a Jisas, kie sai uure i na'ona a God mola maraaka na kie ka'a saeto'o aana ike nga iinoni aaopa ke uure oolitaka hunie a God. Leesie 1 Timoti 2:5 na 1 Pita 2:5-9 na Haata'inge 20:6.

Mauriha'ai (*Soul*)

Mauriha'ana iinoni oto mangoi ola nge a God e niie hunie iinoni huni meu-meuri aana. Mauriha'ai ola ngeena nge e oopaa mo iinoni mwaanie mo ola mala mo poo na mo usu aana ikire, kire ka'a to'o aana ike mo mauriha'ai ola. Mauriha'ai ola ngeena e ii'o mumuni i lalo aana iinoni. Kie ka'a sai leesie ike, ta'e a God mola e sai leesie. Aana maholo nga iini ko mae, a God e sai toolea mauriha'ana hunie ke ii'o aana nga leu loosie leilana aana dinge ooreta. Mauriha'ana kira hiiwalaimoli kei ii'o oto huu pe'ie a God ta'au i Lengi, ta'e mauriha'ana mo iini ka'a hiiwalaimoli kei lae mola hunie dunge. Leesie Matiu 10:28 na Haata'inge 20:11-15.

Mesaea (*Messiah*)

Ie mei wala aana erenga ni Hibru nge e oolisia mei wala "Kraes" aana erenga ni Krik. Leesie Jon 1:41.

Mo Ha'atolanga A Mosis (*Laws of Moses*)

Mo Ha'atolanga a God hunie mo Jiu ke lulu i sulii' i kire ii'o i laona e lime puke i na'o aana Haiholota'inge Lalahu'e, aehota aana Jenesis lai hule aana Diutronomi. A God e unue mo ha'atolanga ngeena hunie a Mosis hunie ke uusue i laona mo puke ngeena, oto mo Jiu kire haara'inie e lime puke ngeena mo Ha'atolanga a Mosis. Mo puke ngeena kire to'o aana no'one mo laladonga i sulie ha'aholalana walumalau, na lue-lue e hane haahie walumalau, na walu ola lo'u i sulie aehotalana komu ni Jiu, na maholo mo Jiu kire iisitaa mwaanie hanue i Ijip. Leesie Matiu 5:17-18, Luk 2:22, na Jon 7:19-22, na Rom 2:12-29. Aana ngaeta mo leu mala Jon 10:34 na 15:25, mo Jiu kire sai haara'inie ahutana mo puke i laona Haiholota'inge Lalahu'e aana Ha'atolanga. Si'iri ikie mo iini aana soihaada'inge kie ka'a ii'o ike i memelutana mo Ha'atolanga a Mosis ngeena, ta'e kie ko lulu i sulie mola a Kraes mala a Pol Hurula'aa e unue aana Kalesia 2:15-21.

Mwane Susulu To'oha (*Tax Collector*)

Aana pongine a Jisas, mo maelonga mo Jiu, ikire mo Rom, kire ko aalaha haahie mo Jiu i laona hanue ikire i Israel. Oto kahamani ni Rom ngeena e lio hilisie ngaeta mwane ni Jiu huni susulu to'oha mwaanie mo eesine mo Jiu huni nii hunie inemaui ni Rom ngeena. Mo mwane susulu to'oha ngeena kire to'o aana mo ramo ni Rom huni pe'ire, na kire ko tohungai deu rarahie mo auhenue ikire hunie kire ke nii-nii peine. Oto ngaeta aapa aana mo niinge ngeena kire ko hele oorea, na ngaeta aapa kire ko niie hunie inemaui ni Rom ngeena. Ahutana mo Jiu ko tohungai sere'inie mo Rom, na liutaa mo koni-konihe ikire, mo mwane susulu to'oha nge kire ko ruru pe'ie mo maelonga ikire huni waelire suli maholo. Aena urinena mo Jiu kire unue uri ikire mo iinoni ni ooraha'aa. Leesie Matiu 9:9-12 na Luk 3:12-13 na Rom 13:6-7.

Na'ohai Pris (*Chief Priests*)

Aana pulitaa mo pris, ngaeta mo iini kire paine liutaa aana ngaeta mo iini lo'u, na kire ne'i na'ohai pris. Mo ha'atolanga i sulie ii'onga rere'a ikire e hi'e liutaa, na asunge ikire e paine liutaa no'one. Mo na'ohai pris kire mani ii'o i Jerusalem, na ikire oto kire ko lio i sulie Nume Maa'i Peine a God ta'au. Leesie Matiu 2:4 na Mak 14:1 na Palonga 9:14.

Na'ohana Mo Na'ohai Pris (*High Priest*)

Aana pulitaa mo na'ohai pris, ta'a-ta'a mwane e paine liutaa haahire, na ingeie oto Na'ohana Mo Na'ohai Pris. Mo inemaui oto ni nge ko ha'a-uuresie Na'ohana Mo Na'ohai Pris. Mala inemaui nge e ne'ie inemaui diana, nge e sai lio hilisie mwane diana hunie ke ne'ie Na'ohana Mo Na'ohai Pris. Ta'e mala uri inemaui ngeena ko aela mola mala mo inemaui aana komu a Herod, nge e sai ha'a-uuresie mola mwane nge e nii to'oha paine hunie. Na'ohana Mo Na'ohai Pris ngeena, ingeie no'one pwaune pulitaa ni lei-lei. Aena urinena, Na'ohana Mo Na'ohai Pris ngeena ingeie oto ruana nga mwane paine i laona po'o ni henue i Israel purine inemaui. Leesie Mak 14:53 na Jon 11:49-50.

Maholo a Jisas e saana, a Anas e ne'ie Na'ohana Mo Na'ohai Pris. Ta'e aana halisi 15 A.D. mo Rom kire ta'aasie a Anas mwaanie ii'oha ngeena, na kire lio hilisie mwane hungaona a Kaiapas hunie ke oolisie. Oto a Kaiapas e ne'ie Na'ohana Mo Na'ohai Pris aana maholo a Jisas e lae pe'ie ha'a-uusulinge ingeie. Ta'e a Anas, repo mwane hungaona a Kaiapas, e paine ue aana ne'isaenga mwala. Leesie Jon 18:12-13.

Nume Maa'i Susulu (*Tabernacle*)

Maholo mo Israel kire walo-waloliu i laona hanuesala, a God e unue hunie a Mosis ke asuie nga nume susulu, oto a Mosis e asuie oto i sulie a God e hatonga'i hunie. A Mosis e asuie nume susulu ngeena aana mo sala na mo te'e-te'ena mo ola mauri. Maholo kire ko ada lo'u aana nga leu na kire sikihie nume ngeena na kire toolea. Maholo kire ko hule aana leu huni mamalo aana na kire launge'inie lo'u huni ne'ie Kesi aana Haiholota'inge a God i laona. Mo Jiu kire sai loko no'one i saana nume ngeena huni palo-palo a God. Oto lae-lae i purine ngaeta mo tangalai helisi, a Solomon Inemaui e asuie Nume Maa'i Peine i Jerusalem huni oolisie Nume Maa'i Susulu ngeena. Leesie Palonga 7:44-48 na Hibru 8:2-5

Nume Ni Palo-palo Mo Jiu (*Synagogue*)

Mo Jiu kire sai esuie mo lokonga ikire i laona mo nume ni Palo-palo ikire, na oto liutaa aana mo Denge Maa'i ikire. Ahutana mo huilume i laona mo po'o ni henue mo Jiu kire mani to'o aana mo nume ni Palo-palo urine na kire ko palo-palo no'one a God i laona mo nume ngeena. I laona mo nume ngeena nge kire ko saa-saaie mo Ha'atolanga a Mosis na mo Uusu-uusu Maa'i mo propet nana mwala maholo kire ko loko. Leesie Luk 4:14-20 na Palonga 17:1-3.

Oohongi-olanga (*Trials*)

Mei wala ie ko ere i sulie mo aasanga nge ko reu aaka, na nga taa kie ko esuie aana maholona ko haata'inie nga taa e ii'o i laona saeka. Mo oohongi-olanga kire aaopa mwaanie mo malaahonga, aana malaahonga ko lae hunie iionine ke dau aela. Ta'e oohongi-olanga ko lae huni haata'inie hiiwalaimolinge iionine e susu uri taa. Ngaeta mo maholo a God e sai toli'aasikie hunie oohongi-olanga ngeena aana e sare asuie hiiwalaimolinge na diananga ikie ke paine lo'u. Leesie Matiu 5:11-12 na Jemes 1:2-4.

Oolongaunge (*Fasting*)

Mo Jiu nge kire ha'ama'u aana a God, kire sai toli puri aana ngaunge hunie mo kele maholo. Kire sai deu urine aana kire oonisaie oto to'ohuu (Jona 3:5-10), wa kire saehuu oto hiito'o (1 Samuel 31:13), wa kire ko sare ne'isae tararuru pe'ie a God (Palonga 13:1-3), wa kire tohungai saeto'o aana uri a God ke aalamie aitanainge ikire (Nehemaea 1:4). Tolahai ola urine nge oolongaunge ni ngeena.

Ngaeta mo maholo mwala kire sai oolongau tararuru, na kire sai oolongau no'one mola aani iinoni maraana. Aana Uusu-uusu Maa'i a Propet Sekaraea e unue uri ikire mo Jiu kire ke oolongau ha'ahai i suli helisi, ta'e ngaeta mo iini ko tola liue oto hiito'o aana kire ko oolongau ha'arue i suli wiki. Leesie Luk 18:12. E malisine uri ikie mo iini aana soihaada'inge kie ke oolongau no'one aana ngaeta mo maholo. Leesie Matiu 9:15 na Palonga 13:2, 14:23. Ta'e aana maholo kie ko oolongau, kie ke asu to'ohuu aana, na kie ke su'uri esuie mola hunie mwala ke leesie uri kie ko oolongau. Leesie Matiu 6:16-18.

Parise (*Pharisee*)

Ie ngaeta pulitaa ni ha'a-uusuli aana ikire mo Jiu. Mo Parise kire uure aana ahutana mo komu ni Jiu, na kire ko saa-saaie mola Uusu-uusu Maa'i hunie kire ke saenanau aana ahutana mo Ha'atolanga a God. Urine e diana, ta'e kire lae takalo aana maholo kire sapeie lo'u mo ha'atolanga ikire maraada. Mo iini hunge aada kire lo'onga'inie uri ikire oto kire diana lo'u liutaa aana ngaeta mo Jiu, ta'e kire ko lio-lio mola aana aapa i sinaha, na kire pulongosie dianaha'ana manatana iinoni. Mo Parise kire dau-deu rarahie mwala huni lulu i sulie ta'e-ta'ena nga ola aana mo ha'atolanga ikire ngeena, ta'e ikire maraada kire lae aopa mwaanie oodota'inge na manata-diananga na aamasinge. Leesie Matiu 15:1-14 na Matiu 23.

Propet (*Prophet*)

Mo propet ikire mo mwane maa'i a God. Ngaeta mo maholo a God e toli'aasie uri kire ke leesie mo aanoa hatarie mo maholo nge ko lae ue mai, na huni ere lalai i sulie nga taa kei reu aana maholona. Ta'e asunge ikire e ka'a pulo ike i leune. Na'ohai esunge ikire oto hunie kire ke unu tahanga'inie walana a God hunie mo iinoni, liutaa kire ko ere aana mwala huni ha'a-oodohie mo takalonga ikire. Ahutana oto walana mo propet ko lae oto urine hunie mwala ke ii'o maa'i mala oto a God no'one ko ii'o maa'i. Leesie Matiu 7:12 na Luk 7:16 na 1 Korinit 12:28-29 na Hibru 1:1 na 1 Pita 1:10-12.

Pulitaa Lei-lei (*Sanhedrin, Council*)

Ie satana na'ohai pulitaa ni rato ikire mo Jiu aana pongine a Jisas. E hui aawala aana mo na'ohai pris na mo na'ohai ha'a-uusuli na mo rato ni mwane kire ii'o aana pulitaa ngeena, ta'e Na'ohana Mo Na'ohai Pris ni e ne'i na'ohai mwane nada aana pulitaa ngeena. Mwala aana pulitaa ngeena, kire mani ii'o mola aana hanue paine i Jerusalem, na kire sai ii'o aana pulitaa ngeena lai hule aana maelada. Lio i sulinge ikire pulitaa ngeena oto huni oala'inie na huni lei-leie mauringe aana ii'onga ruru ikire mo Jiu. Ikire oto kire urihana palament ikire mo Jiu, na ikire no'one urihana na'ohai kot ikire lo'u. Leesie Palonga 5:21. Kire sai ha'a-oodohie mo iini nge ko deu aelasie nga mei ola, aana kire to'o aana mo ramo ikire huni deu i sulie nga taa kire unue. Kire sai holo to'oha hunie nga iini, wa rapusie nga iini, wa aasie nga iini i laona nume ni ho'o. Ta'e aena aana ikire mo Jiu kire o'o'o mola i melutana kahamani ni Rom, kire ka'a to'o aana ike nanamanga huni horo maesie nga iini. Leesie Jon 18:31.

Maholo pulitaa ienini e leie a Jisas, kire tohungi waelie mo ha'atolanga ikire maraada, aana ha'atolanga ikire e uure honosie (1) lokonga i rodo. Leesie Matiu 26:59-75, (2) lokonga aana ta'ena nga dinge maa'i (Luk 22:7 e haata'inie uri lokonga ikire ngeena e rau aana eetana nga dinge aana Houlaa Ni Liumwaanie), (3) na niilana mei wala ni leinge hunie ha'aletehinge aana dinge nge kire si rongoa mo ere-erenga aana i'inge. Leesie Matiu 27:1.

Pwaarongoisuli (*Disciple*)

Mo iinoni nge ko ii'o taraure'i pe'ie nga ha'a-uusuli huni lulu i sulie walana na huni saenanau mala ingeie, ikire oto mo pwaarongoisuli a ha'a-uusuli ngeena. Mo maholo hunge i laona Puke Maa'i, mo mei wala "pwaarongoisuli a Jisas" ko uure mola hunire ikire aawalai mwane mwana rue, nge a Jisas e haara'inire lo'u aana mo "hurula'aa." Leesie Luk 6:13. Ta'e aana ngaeta mo maholo mei wala pwaarongoisuli ngeena ko uure no'one hunie ahutana mo iini nge kire ko lulu i sulie a Jisas. Leesie Luk 19:37 na Palonga 6:1. Na ikie no'one mo pwaarongoisuli a Jisas mala kie ko lulu i sulie to'ohuu.

Pwelu Eero-eero (*Devil, Satan, Bielsebul*)

Ie satana na'ohai aalaha haahie ahutana mo li'oa aaela na ahutana mo taungei tolahai ola aaela aana walumalau ienini. Hola'ina'o a Pwelu Eero-eero ingeie nga iini aana mo na'ohai ensel nge a God e ha'aholara. Ta'e ingeie e tooha'inie mola maraana na saena uri ke paine liutaa aana God. Oto e pweloa mola ngaeta mo ensel lo'u na kire ooho pe'ie a God ta'au i Lengi. Leesie Haata'inge 12:7-9. A God e tohungei horo aelasie pulitaa a Pwelu Eero-eero, na e dau aakau oto aana leu ni ha'amotaahinge hunire. Leesie Matiu 25:41 na Haata'inge 20:7-10. Aana kele maholoi sato ienini, a Pwelu Eero-eero e aalaha haahie walumalau mai aano i leu. Leesie Jon 14:30 na 2 Korinit 4:4 na Epesas 2:2. Aana ingeie oto maelonga a God, nge ingeie ko tohungei esu hiito'o huni waelie ahutana mo ola diana a God ko esui'i mai aano. Liutaa ko eeroa mwala mwaanie kire palo-paloo tohungei God ikire. Leesie Matiu 4:8-10 na Mak 3:22-26. Tolahana a Pwelu Eero-eero mola hunie eeronga na horonga, na ingeie oto aamana eeronga. Leesie Jon 8:44.

Sadiusi (*Saducee*)

Ie ngaeta pulitaa ni ha'a-uusuli no'one ikire mo Jiu. Mo Sadiusi kire hiiwalaimoli mola aana mo ha'a-uusulinge i laona puke Jenesis lai hule aana Diutronomi. Aena urine kire ka'a hiiwalaimoli aana mo puke maa'i lo'u uure aana Josua lai hule aana Malakae, wa lo'u mo ha'atolanga mo weuwana mo Parise. Mo Sadiusi, kire ka'a hiiwalaimoli ike aana maurihe huu wa mei wala nge e unue uri mo iinoni kire sai meuri lo'u i purine kire mae oto. Na kire ka'a hiiwalaimoli ike aana uri a God kei waaie mo iini e oodota'i na kei ha'aletehie mo iini aaela. Na kire ka'a hiiwalaimoli ike no'one aana mo ensel na mo li'oa aaela. Na kire ka'a hiiwalaimoli ike no'one aana uri a God ni e aalaha haahie nga taa kei reu aana mo maholo kei lae ue mai. Walu ola ienini mo Parise kire mani hiiwalaimoli eeni, ta'e mo Sadiusi kire ka'a ne'isae tararuru ike pe'ire. Aena urine e ro pulitaa ngeena kire ko meni leledire mola hailiu. Aana pongine a Jisas pulitaa mo Sadiusi kire ka'a tohungei hunge ike mala mo Parise, ta'e kire to'o aana nanamanga paine taane aena aana Na'ohana Mo Na'ohai Pris, a Kaiapas, ingeie ngaeta iini aana pulitaa ikire ngeena. Leesie Matiu 22:23 na Palonga 23:6-8.

Samaria (*Samaria*)

Po'o ni henuie i Samaria e ii'o i matolana e ro po'o ni henuie i Kalili na i Jiudia. Mwala ni Samaria ngeena kire ka'a ne'i tohungei Jiu ike. Mo weuwada, ikire mo tohungei Jiu taane, ta'e kire ko to'o aana mo Aapoloa Aaopa, na i leune kire ko pweidora a oto mei epu ni Jiu pe'ie mei epu aaopa. Oto aena mei olana, nge ikire mo Jiu kire sere'inie mwala ni Samaria. Aana pongine a Jisas, na mo Jiu kire lio tolinge'inire mo Samaria aena aana ikire mo tohungei Jiu ha'ike. Leesie Luk 10:33, 17:11-18 na Jon 4:4-43 na Palonga 1:8.

Sapena Kraes (*Body of Christ*)

Mo Uusu-uusu Maa'i a Pol Hurula'aa ko ha'a-uusulikie uri soihaada'inge e ne'ie sapena Kraes mai aano i leu i laona walumalau. Ma'alana ikie mwala hunge aana soihaada'inge, ta'e kie ne'ie ta'a-ta'a mei sape mola aana a Kraes, na ahutaka kie mani lado mola pe'ie ngaeta mwala aana ta'a-ta'a mei sape ngeena. Leesie Rom 12:4-5 na 1 Korinit 12:12-31 na Epesas 4:11-16, 5:22-33 na Kolose 1:18.

Na aana ngau-maa'inge, bred ko ha'amalaa sapena Kraes hunikie, aana nisilana mo mei bred ngeena ko pe'ikie huni aamasito'o aana sapesalunge a Kraes mala e unue aana ngaunge ooreta ingeie uuri, "Hasi'oku nge ienini nge toli'aasilana ko lae i tehula'amiu. Omu ke tete'urine huni aamasito'onga aaku." Maholo kie ko hele aana ngau-maa'inge ngeena, kie ko haata'inie uri kie noruto'o mola aana Jisas. Oto aena aana hiiwalaimolinge ngeena, kie lado pe'ie sapena Kraes—kie mani ne'ie sasarana Kraes. Leesie Matiu 26:26 na 1 Korinit 10:16-17, 11:23-29.

Satan (*Satan*)

Ie ngaeta sata lo'u hunie a Pwelu Eero-eero.

Satana God (*Name of God*)

Satana God oto ngaeta tolimaa oolitana nanamanga na diananga a God Mau-meuri'e, iini e paine liutaa. Maholo a Jisas e unue uri kie ke asuie nga mei ola aana satana God, e haata'inie uri nga taa kie ko esuie, kie ke asuie pe'ie noruto'onga uri a God ke ha'awalaimoli'aa pe'ie nanamanga na diananga ingeie. Leesie Matiu 28:19 na Jon 16:24 na Palonga 10:48, 19:13.

Aana pongine a Mosis a God e unue hunie uri satana oto a "Iawe," na ne'isaenga aana "Ineu oto" wa "Ineu oto nou ii'o huu." Leesie Eksodas 3:14.

Sipu (*Sheep*)

Ie na'ohai ola mauri ikire mo Jiu ni otona, na mo Jiu kire tohungai saeto'o aana mo sipu aana kire sai ngeu'i, na kire sai esu sala aana iihuni no'one. Na aana mo Ha'atolanga a God, mo kalei sipu oto na'ohai ola kire sai uunue hunie uuraa'inge i saana God. Uunu olanga aana mo kalei sipu urine e ha'amalaa maenga a Jisas nge e ta'aasie mo ooraha'aanga ikie. Leesie Matiu 9:36, 18:12 na Jon 2:14, 10:1-6 na Palonga 8:32.

Taungei ola mauri ienini, e ka'a sai esuie ike nga mei ola huni ha'a-uurie maraana mwaanie mo usu ni me'esu, ta'e e saeto'o aana uri nga iinoni oto huni lio i sulie suli maholo. Aana ngaeta maholo mo Uusu-uusu Maa'i e unue uri mwala kire urihana mo sipu aena aana kire tohungai saeto'o aana nga iini huni lio i sulire. Oto e unue uri mo rato ni mwane aana soihaada'inge ke lio i sulie ruruhaa mala mo kakali sipu kire lio i sulie mo amaa ni sipu. Leesie Matiu 7:15, 10:5-8 na Jon 21:15-17.

Soihaada'inge (*Church*)

Ahutaka mo iini kie hiiwalaimoli aana God na kie ko lulu i sulie a Jisas, ikie oto soihaada'inge a God na ikie oto sapena a Jisas Kraes. Leesie 1 Korinit 1:2 na Epesas 1:22-23, 3:10. E malisine tolahaka ke tohungai diana hunie ahutana mwala hai liu, na oto liutaa hunie mo iini aana soihaada'inge mala kire asuie ka'u i na'o aana pongine mo hurula'aa. Leesie Palonga 2:41-47 na Kalesia 6:10. Na tohungai esunge ikie oto huni ha'a-a'aila'aa soihaada'inge. Aena urinena nge Li'oa Maa'i ko niie mai mo nanamanga hai aopa'i hunikie, mala nanamanga huni ha'a-uusuli, na huni taroha'i, na huni aamasie kira si'oha'a, na huni lio i sulie asunge, na huni nii to'oha, na huni ha'a-uurie kira maitale, na nga mo nanamanga

urine lo'u nge ko pe'ie soihaada'inge. Leesie Rom 12:3-8, 1 Korinit 12:7-11, 14:12 na Epesas 4:11-13.

Mei wala soihaada'inge e tohungēi oolisi diana aana ne'isaenga aana mei wala "Eklesia" aana erenga ni Krik, aena aana e ro mei wala ngeena kire mani to'o aana mei ne'isaenga uuri "mo iini nge a God e soire huni ii'o haada'i mwaanie rodohono."

Tataroha Diana (*Good News, Gospel*)

Walana a God i sulie a Jisas Kraes oto mo wala ni meurihe, na ikire oto kire ne'ie Tataroha Diana. Aahu'i ne'isaenga aana e lae mola uri a God e tohungēi manata diana hunikie, ta'e ooraha'aanga ikie e oopakie mwaanie ii'onga pe'ie. Oto a God e ha'atolaa mai tohungēi Kalena, a Jisas Kraes, huni mae honotaka. Maholo a Jisas e mae i tehula'aka, e toolea oto ha'alethinge aana ooraha'aanga ikie. Na aena urine, ahutaka mo iini kie ko lulu i sulie a Jisas, kie sai lae oto i lengi huni ii'o huu pe'ie a God. Leesie Mak 16:15 na Jon 3:16 na Rom 1:16.

Torihesi'onga (*Circumcision*)

Leu ie, tolahada oto mo Jiu ni ngeena huni torie te'e-te'ei ola aana mo mwane. A God e niie tolahai ola ienini hunie a Ebrahim mala totoho ingeie. Totoho ngeena e ne'ie tolimaa aana haiholota'inge a God e asuie pe'ie a Ebrahim na mo iini aana komu ingeie uri kire ke ne'ie mo iinoni ingeie na ingeie oto kei lio i sulire na kei ha'adiana'ara. Leesie Jon 7:22-23 na Palonga 7:8, 15:1 na Rom 4:9-12.

Mei ola ienini kire sai esuie taane aana mo rato, ta'e liutaa kire sai esuie aana mo mwela. Maholo mwela mwane e hute, kire ko aehota iidumie mo dinge ingeie. Oto aana hiune nga hai dinge wa ta'a-ta'a wiki i purine hutelana kele wee-wee ngeena, kire sai esuie nga kele ngauhe. (Mo Jiu kire unue uri dinge ngeena e ne'ie walune nga hai dinge sulie kire ko iidu-iidu aaopa. Kire ko iidumie dinge wee-wee e hute aana, ta'e ikie ha'ike.) Oto aana hai dinge kire ko esuie ngauhe ngeena, kire ko si torie kele wee-wee mwane ngeena na kire ko haara'inie satana. Leesie Luk 2:21 na Pilipae 3:5.

Aana pongine mo hurula'aa, mo na'ohai mwane aana soihaada'inge kire ere hiito'o i sulie tolahana torihesi'onga, aana ngaeta mo iini kire unue uri mo iini kire helesie torihesi'onga ha'alaa ha'a-uurilada ke lae. Ta'e lae-lae kire si leesie Li'oa Maa'i a God e sai ii'o taane no'one aana mo Aapoloa Aaopa, ma'alana kire ka'a torihesi'o ike, na aena leune kire si leesie uri a God e tahananie maa talana ta'ena nga iini. Leesie Palonga 15:1-31 na Rom 2:25-29 na 1 Korinit 7:18-19 na Kalatia 2:3-5, 6:12-15.

Uuraa'inge (*Sacrifice*)

Mo Jiu kire sai esuie mo taungei uuraa'inge hunge. Kire ko esuie mo uuraa'inge huni paalahea a God, na huni eitanaie hunie ke ta'aasie mo ooraha'aanga ikire, na huni eitanaie hunie ke pe'ire aana ta'ena nga ola. Aana mo dinge paine nge ahutana mwala ko loo-loko hunie mo ola i sulie mo Ha'atolanga a Mosis, nge mo pris kire sai uunu ola oolitana mwala. Na'ohai mei ola nge kire sai niie huni esuie mo uuraa'inge aani nge oto mo kalei sipu. Ta'e kire sai niie mo ola lo'u mala urou wa kalei puluke wa kooni wa rumu huni esuie mo taungei uuraa'inge hai aaopa'i eeni. Ta'a-ta'a aapa aana mo uuraa'inge ngeena kire uunue mola hunie a God, na ruana nga aapa ko lae hunie mo pris ke mauri aana. Leesie Luk 5:14 na Palonga 21:26 na Hibru 5:1, 7:27.

Uusu-uusu Maa'i (*Scripture*)

Uusu-uusu Maa'i oto tohungana walana God hunikie mo iinoni. Leesie 1 Timoti 3:16. Ingeie oto e roro'a na e hi'e oto liutaa aana ta'ena nga

mei ola, aena aana a Jisas e unue uri walu ola kei hola'i mango i na'ona walana God kei mango. Leesie Matiu 5:17-18, 24:35. Mo mwane maa'i a God kire uusue mo Uusu-uusu Maa'i, ta'e kire ka'a asuie ike i sulie saeda maraada aana Li'oa Maa'i a God ni e haata'inie hunire nga taa huni uusue. Na aena kie saie oto uri a God ka'a sai eero ike, oto kie mani saie uri walu ola aana Uusu-uusu Maa'i e to'ohuu oto na nga eeronga ha'ike lo'u. Leesie 2 Pita 1:20-21 na 1 Jon 2:26-27.

Ikire mo Jiu kire to'o aana mola mo Uusu-uusu Maa'i a Mosis na mo propet i na'o, uure aana Jenesis lae hule aana Malakae, ta'e soihaada'inge a Kraes e to'o aana no'one mo Uusu-uusu Maa'i mo hurula'aa, uure aana Matiu lae hule aana Haata'inge, na ikire oto kire ko ere luhe diana aana liutaa tohungana tala huni hele aana maurihe huu pe'ie a God.

Uusu-uusunge I Na'o Aana Erenga Ni Krik (*Ancient Greek manuscripts*)

Uusu-uusu Maa'i, nga ta'a-ta'a iinoni e ka'a uusu te'ingelue ike. Ta'e Li'oa Maa'i e pe'ie mwala hunge hai aaopa'i huni uusue mo ahutana mo uusu-uusu i laona Uusu-uusu Maa'i ngeena. Leesie 2 Pita 1:20-21. Na mo mwane nge kire uusu-uusue mo Uusu-uusu Maa'i ngeena, kire uusu-uusu no'one aana mo helisi hai aaopa'i. Ikire, kire ka'a au'esuie ike mo puke mala ikie si'iri, ta'e kire au'esuie mola mo mei pepa oto tetewa, oto kire hio-hio'i mola. Na lo'u kire uusu-uusu'i mola aani ki'i-ki'i, na kire au'esuie mola ta'a-ta'a ola. Oto aena aana hungelana mwala kire saeto'o aana mo uusu-uusu hio-hio aana walana God ngeena, oto kire sai taloa mola mo wala i laona, na kire ko uusue nga uusu-uusu lo'u i sulii. Na mala nga uusu-uusu hio-hio ko ii'o tewa oto, na ko aehota huni lae aela oto, nge kire ko deu urine lo'u mola aana huni esuie nga iini haalu lo'u mwaanie. Ta'e aana maholo kire ko lae pe'i talo'i urine, ohe kire ka'a lio diana aani, wa ohe kire ko deu lau-leu, nge aena mei olana, ngaeta mo uusu-uusu e kele hai aaopa'i mwaanie iini i na'o aana ngaeta mo leu i laoni.

Hoe, mo uusu-uusu nge mo hurula'aa mala Matiu na Mak na Pol kire hola'i uusu'i aana erenga ni Krik, kire lalahu'e oto hiito'o, na kire tekela'i oto mwaanikie. Ta'e kie to'o aana taane nga mo uusu-uusu aana erenga ni Krik nge mo mwane aaopa kire asui'i aana maholo kire taloa mo tohungai iini oto waite. Aana ngaeta mo leu, ne'isaenga aana mo wala ni Krik ngeena e ka'a matapwa ike aena aana mo wala kire tohungai lalahu'e oto na mwala ka'a unu-unue ike mo wala urine tarau. Aana ngaeta mo leu lo'u, mo uusu-uusu ngeena kire ka'a mani ere sada ike. E urihana mo puke aana mo pulitaa ni kana ikie. Ma'alana ta'a-ta'a koeamasta e ha'a-uusulire, ta'e ngaeta mo wala aana mo puke ikire kire kele aaopa mola. Ta'e mo toota'i leu nge kire ere aaopa urine e ka'a hule ike aana 1%, na kie sai noruto'o taane mola aana walana mo Uusu-uusu Maa'i kie to'o aana si'iri.

Mo tatala ienini kire sai pe'i'o huni aalamie mo dolosinge i'oe. s ?A tei ni a God? ?Tolahana God e uri taa?

Mak 10:27, 12:29-30; **Luk** 1:37, 6:35-36; **Jon** 4:23-24; **Palonga** 14:14-17, 17:22-31; **Rom** 1:18-23, 11:33-36; **1 Korinit** 8:4-6; **2 Korinit** 1:3; **1 Timoti** 1:17, 6:15-16; **Hibru** 4:13, 10:30-31; **Jemes** 1:17; **1 Pita** 1:14-17; **1 Jon** 1:5, 4:7-12, 4:16; **Jiud** 1:24-25; **Haata'inge** 4:8-11, 15:3-4. s ?A tei nge e asuie walumalau na ahutana mo ola i laona?

Matiu 6:25-34, 10:29-31, 19:4; **Jon** 1:3; **Palonga** 14:15-17, 17:24-26; **Rom** 8:28, 11:36; **1 Korinit** 8:6; **Kolose** 1:15-17; **Hibru** 1:2-3, 11:3; **Jemes** 4:13-16; **Haata'inge** 4:11. s ?A tei ni a Jisas? ?Tolahana Jisas e uri taa?

A Jisas Kalena God.

Matiu 11:27-30, 16:13-17; **Luk** 1:35; **Jon** 1:1-18, 5:19-29, 6:35-40, 8:58, 11:25-27, 14:5-11, 17:1-5, 20:26-31; **Palonga** 3:13-16, 4:10-12; **Rom** 1:3-4; **1 Korinit** 3:11; **2 Korinit** 4:4-6, 5:21; **Kalesia** 4:4-5; **Pilipae** 2:5-11; **Kolose** 1:15-20, 2:9-10; **Hibru** 1:1-14, 7:26-28; **1 Jon** 2:1-2, 5:20; **Haata'inge** 1:12-18, 19:11-16.

E ne'i iinoni aana e hute aana iinoni.

Matiu 1:18-25, 2:1-23; **Luk** 1:26-38, 2:1-20; **Jon** 1:14; **Kalesia** 4:4-5; **Pilipae** 2:6-7; **Hibru** 2:14-18.

E ha'a-uusulie mwala, e ha'a-uurie mo mae-maea'a, na e asuie mo hu'i-hu'ite hunge hai aopa'i.

Matiu 4:23-25, 7:28-29, 8:1-4, 8:5-13, 8:14-15, 8:23-27, 8:28-33, 9:1-7, 9:18-36, 11:1-6, 12:9-14, 12:22, 14:15-21, 14:22-32, 15:22-28, 15:32-38, 17:14-18, 20:29-34, 21:18-22; **Mak** 1:21-28, 7:32-37, 8:22-25; **Luk** 4:14-44, 5:4-8, 7:11-15, 13:10-13, 14:1-4, 17:12-14, 22:50-51; **Jon** 2:1-11, 4:46-54, 5:5-9, 9:1-7, 11:11-44, 20:30-31, 21:4-6; **Palonga** 2:22, 10:36-38. s ?A tei ni Li'oa Maa'i? ?Tolahana Li'oa Maa'i e uri taa?

Matiu 28:19; **Mak** 1:9-11, 3:28-30; **Luk** 1:35, 3:16, 4:1, 11:13, 12:12; **Jon** 1:32-34, 3:5-8, 7:37-39, 14:15-17, 14:26, 15:26, 16:7-15, 20:19-23; **Palonga** 1:4-5, 1:8, 2:1-18, 2:38-39, 4:31, 5:3-5, 8:14-17, 10:44-48, 13:2-4, 15:28, 16:7-10, 19:1-7; **Rom** 5:5, 7:6, 8:9-16, 8:26-27; **1 Korinit** 2:4, 2:9-16, 3:16, 6:11, 6:19, 12:1-13; **2 Korinit** 1:21-22, 5:5, 13:14; **Kalesia** 3:2-5, 4:6, 5:16-18, 5:22-25; **Epesas** 1:13-14, 1:17, 3:16, 4:3-4, 4:30. s ? Nga taa e rau aana Jisas?

Kire leie hunie maenga.

Matiu 26:47-68, 27:1-2, 27:11-31; **Mak** 14:43-65, 15:1-20; **Luk** 22:47-53, 22:63-71, 23:1-25; **Jon** 18:1-14, 18:19-24, 18:28—19:16.

Kire horo maesie i lengine po'u-po'u.

Matiu 27:32-56; **Mak** 15:21-41; **Luk** 23:26-49; **Jon** 19:17-37.

Kire haitolinge'inie.

Matiu 27:57-66; **Mak** 15:42-47; **Luk** 23:50-56; **Jon** 19:38-42.

E mauri eeliho'i na mwala oto hunge kire leesie.

Matiu 28:1-20; **Mak** 16:1-8; **Luk** 24:1-49; **Jon** 20:1—21:14; **Palonga** 1:3-8, 2:24-32, 3:15, 4:10, 4:33, 10:39-43, 13:29-39, 17:2-3, 17:30-31; **Rom** 1:4, 4:24-25; **1 Korinit** 15:3-8, 15:12-21; **Haata'inge** 1:18.

E tahela'i lo'u i Lengi.

Luk 24:50-51; **Palonga** 1:9-11, 2:32-36, 5:30-31; **Rom** 8:34; **Epesas** 1:20-23; **Pilipae** 2:9-11; **Hibru** 1:3-11, 2:9, 4:14-16, 7:25-26, 10:12-14; **1 Pita** 3:22. s ?Aena nga taa nge a Jisas e mae?

Mak 10:45; **Jon** 3:16; **Rom** 4:25, 5:8; **1 Korinit** 15:3-4; **2 Korinit** 5:19-21; **Kalesia** 3:13; **1 Timoti** 2:5-6; **Hibru** 2:9, 9:28; **1 Pita** 1:18-20, 2:24-25, 3:18; **1 Jon** 2:2; **Haata'inge** 5:8-10. s ?Nga taa ni lo'onga'inge aana ha'a-uuringe?

Apune a Jisas e ta'aasie mo ooraha'aa ikie.

Matiu 26:26-29; **Rom** 3:25, 5:9-10; **Epesas** 1:7; **Hibru** 9:11-14; **1 Jon** 1:6-7; **Haata'inge** 7:14-17.

A God e sae'aasie mo ooraha'aa ikie.

Palonga 5:31, 10:43, 26:18; **Epesas** 1:7, 4:32; **Kolose** 1:13-14, 2:13-14; **Hibru** 10:17-18; **1 Jon** 1:8-10. s ?Iinoni ha'a-uurilana e lae, e aaopa uri taa?

E oodota'i i maana God

Palonga 13:38-39; **Rom** 1:16-17, 3:21-26, 5:1, 5:18-19; **Kalesia** 2:16, 3:6-9; **Taetas** 3:7.

E to'o aana mei meu-meuringe haalu.

Jon 3:1-16, 5:19-29, 10:10, 11:25-26, 14:6, 17:2-3, 20:31; **Rom** 5:21, 6:5-14, 8:10-17; **2 Korinit** 5:17; **Kalesia** 2:20; **Epesas** 2:1-6; **Kolose** 2:13, 3:1-4; **2 Timoti** 1:10; **Taetas** 3:4-7; **1 Pita** 1:23; **1 Jon** 5:11-13.

E ne'ie oto mwela a God.

Jon 1:12-13; **Rom** 8:14-17; **Kalesia** 4:6-7; **Hibru** 12:5-11; **1 Jon** 3:1-3. s Ineu iinoni diana. ?Oto ha'a-uurileku ke lae huni taa?

Ahutana iinoni kire ooraha'aa mango.

Jon 8:7-9; **Rom** 3:9-20, 3:23, 5:12; **Kalesia** 3:22; **1 Jon** 1:8-10.

Tolahana kira ooraha'aala e uuri.

Rom 1:18-32, 8:5-8; **Kalesia** 5:19-21; **Epesas** 2:1-3, 5:3-5; **Kolose** 3:5-10; **Jemes** 4:17; **1 Pita** 4:3; **1 Jon** 3:4-5.

A God kei leie ahutana mo iinoni haahie ooraha'aa ikire.

Matiu 10:28, 13:41-42; **Jon** 3:18-20, 3:36; **Palonga** 17:30-31; **Rom** 1:18-19, 6:23; **Kalesia** 6:7-8; **Kolose** 3:5-6; **2 Tesalonaeka** 1:7-9; **Hibru** 9:27, 10:26-31; **1 Pita** 1:17, 4:3-5; **Jiud** 1:7; **Haata'inge** 20:11-15. s A God e paine na e tohungai nanama, ta'e ineu nou mwai-mwei na nou ka'a roro'a ike. ?Oto a God ko lio i sulieu taane wa ha'ike?

Jon 3:16; **Rom** 5:8; **1 Timoti** 2:3-6; **2 Pita** 3:9; **1 Jon** 4:9-10. s Ineu iinoni aaela oto liutaa. ?Uri a God e sai sae'aasie taane ahutana mo ooraha'aa ineu?

Palonga 5:31, 10:43, 26:18; **Epesas** 1:7; **Kolose** 1:13-14, 2:13-14; **1 Timoti** 1:15-16; **Hibru** 10:17-18; **1 Jon** 1:8-10. s ?Oto nga taa nge ne kei esuie hunie ha'a-uurileku ke lae?

Ne ke oonisaie mwaanie ooraha'aa, na ne ke toli'aasie oto tolahai ola ni ooraha'aa.

Matiu 4:17; **Mak** 6:12; **Luk** 13:1-5, 15:1-31, 24:45-47; **Palonga** 2:37-40, 3:19-20, 17:29-31, 20:21, 26:19-20; **2 Korinit** 7:8-11; **2 Pita** 3:9; **Haata'inge** 9:20-21.

Ne ke noruto'o mola aana Jisas hunie ke ha'a-uurieu.

Jon 1:12, 3:15-18, 3:36, 6:47, 14:6, 20:31; **Palonga** 4:12, 16:30-31; **Rom** 3:20-22, 10:9-10; **Kalesia** 2:16; **Epesas** 2:8-9. s ?Ne kei sai diana aana uri ha'a-uurileku e lae uri taa?

Jon 3:1-16, 5:19-29, 11:25-26, 14:6, 17:2-3, 20:31; **Rom** 8:10-17; **2 Korinit** 5:17; **Epesas** 2:1-6; **Kolose** 2:13; **Taetas** 3:4-7; **1 Jon** 5:11-13. s ?Aana nou si ne'ie iinoni hiiwalaimoli, nge mo tolahai ola haalu uri taa ne ke hele i suli'i?

Ne ke toli'aasie mo tolahai ola aaela hunie ne ke hele susule'i aana mo tolahai ola diana.

Luk 13:3; Palonga 26:20; Rom 12:1-2; Kolose 3:5-17; 1 Tesalonaeka 4:7; Epesas 4:28; 2 Pita 3:9

Ne ke loto maa'i.

Matiu 28:18-20; Jon 3:22, 4:1-2; Palonga 2:37-42, 8:12, 8:36-38, 10:44-48, 16:14-15, 16:31-33, 19:1-7, 22:12-16; Rom 6:1-4; Kalesia 3:26-27; Kolose 2:12; 1 Pita 3:20-22.

Ne ke saaie mo Uusu-uusu Maa'i oto tarau hunie ne ke saie walu ola i sulie a God na nga taa e saeto'o aana ne ke asuie.

Matiu 4:1-4, 5:17-20, 22:29; Jon 8:31-32, 20:31; Palonga 20:32; Rom 15:4, 16:26; Kolose 3:16; 1 Tesalonaeka 2:13; 1 Timoti 4:13; 2 Timoti 3:14-17; Hibru 4:12; 1 Pita 1:22-25; 2 Pita 1:19-21; 2 Jon 1:9-10; Haata'inge 1:3.

Ne ke loko tarau pe'ie ngaeta mo iini kire hiiwalaimoli huni palopaloa God.

Matiu 18:19-20; Palonga 2:41-47; Palonga 2:41-47; Rom 12:4-8; Epesas 1:22-23, 4:11-16; Kolose 3:15-17; 1 Timoti 4:13; Hibru 10:24-25.

Ne ke ngau maa'i tararuru pe'ie ngaeta mo iini kire hiiwalaimoli.

Matiu 26:26-30; Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korinit 10:14-22, 11:17-34.

Ne ke aarenga'i hunie a God hunie ne ke ere pe'ie i sulie mau-meuringe ineu.

Matiu 6:5-13, 7:7-11, 18:19-20; Mak 1:35, 11:24-25; Luk 5:16, 6:12, 11:1-13, 18:1-8, 21:36; Jon 14:13-14, 15:7, 16:23-26; Rom 8:26-27, 12:12; Epesas 2:18, 6:18; Pilipae 4:6-7; Kolose 4:2; 1 Tesalonaeka 5:17; 1 Timoti 2:1-4, 2:8, 4:4-5; Hibru 4:16, 10:19-22; Jemes 1:5-8, 4:2-3, 5:13-18; 1 Pita 4:7; 1 Jon 3:21-22, 5:14-15. s ?Nga taa ni aarenga'inge? ?Na ne kei aarenga'i uri taa?

Matiu 6:5-13, 7:7-11, 14:23, 18:19-20; Mak 1:35, 11:24-25; Luk 5:16, 6:12, 11:1-13, 18:1-8, 21:36, 22:32-45; Jon 14:13-14, 15:7, 16:23-26, 17:1-26; Palonga 4:24-31, 16:25; Rom 1:9-10, 8:26-27, 10:1-2, 12:12, 15:30-33; 2 Korinit 12:7-10; Epesas 1:15-20, 2:18, 3:14-21, 6:18-20; Pilipae 1:3-11, 4:6-7; Kolose 1:9-12, 4:2-4; 1 Tesalonaeka 3:9-13, 5:17; 2 Tesalonaeka 1:11-12, 3:1-2; 1 Timoti 2:1-4, 2:8, 4:4-5; Hibru 4:16, 5:7, 7:25, 10:19-22; Jemes 1:5-8, 4:2-3, 5:13-18; 1 Pita 4:7; 1 Jon 3:21-22, 5:14-15. s ?Tolahaku na lo'onga'inge ineu kei hei-oolisi uri taa aana maholo nou ne'ie oto iinoni hiiwalaimoli?

Ne ke manata diana hunie a God.

Matiu 22:34-40; Mak 12:28-34; Luk 10:25-27; 1 Pita 1:8; 1 Jon 4:20-21, 5:3.

Ne ke tola i sulie a God na a Jisas aana ingeie oto Aalaha ineu.

Jon 14:15, 14:21, 14:23-24, 15:10-17; Rom 13:8-10; 1 Pita 1:14-16; 1 Jon 2:3-8, 3:22-24; 2 Jon 1:5-6.

Tolahaku ke urihana tolahana Jisas.

Jon 13:34-35, 14:27; Rom 12:9-13; Kalesia 5:22-26; Kolose 3:12-17; 1 Tesalonaeka 5:16-18.

Ne ke paalaha God tarau haahie walu ha'adiana'anga ingeie hunie.

Luk 17:11-19; Jon 6:11; Rom 1:21; Epesas 5:20; Pilipae 4:4-7; Kolose 2:7, 3:17, 4:2; 1 Tesalonaeka 5:18; 1 Timoti 2:1, 4:4-5

Ne ke manata diana hunie ahutana iinoni.

Matiu 5:43-48, 22:34-40; Mak 12:28-34; Luk 10:25-37; Jon 13:34-35, 15:12-17; Rom 12:9-10, 13:8-10; 1 Korinit 13:1-3, 16:14; Kalesia 5:13-

15; **1 Tesalonaeka** 4:9-10; **1 Pita** 4:8; **1 Jon** 2:7-11, 3:11-18, 4:7-21.

Ne ke pe'i-pe'ie ngaeta mwala.

Matiu 5:43-48, 6:1-4, 7:12, 22:34-40, 25:31-46; **Mak** 12:28-34; **Luk** 3:10-11, 6:38, 10:25-37; **Jon** 13:34-35, 14:21, 15:12-17; **Palonga** 11:27-30; **Rom** 12:9-10, 13:8-10; **1 Korinit** 10:24, 13:1-3, 16:14; **2 Korinit** 8:1-15, 9:1-15; **Kalesia** 5:13-15, 6:9-10; **1 Tesalonaeka** 4:9-10; **Pilipae** 4:14-19; **Hibru** 10:24, 13:1-3, 13:16; **Jemes** 1:27, 2:15-16; **1 Pita** 1:8, 4:8; **1 Jon** 2:9-11, 3:11-18, 4:7-21.5:3,

Ne ke ha'amwai-mwei'aau.

Matiu 5:3-12, 18:1-5; **Luk** 14:7-11, 18:9-14; **Rom** 12:16; **1 Korinit** 4:7; **2 Korinit** 10:17-18; **Epesas** 4:2; **Pilipae** 2:3-11; **Kolose** 3:12-13; **Jemes** 4:5-16; **1 Pita** 5:5-7.

Ne ke ha'ama'u aana mo iini nge kire paine haahieu.

Matiu 22:15-22; **Palonga** 5:27-29; **Rom** 13:1-7; **1 Timoti** 2:1-4; **Hibru** 13:17; **Taetas** 3:1; **1 Pita** 2:13-17. s ?Mo ola uri taa ka'a malisine ne ke asui'i?

Ne ke su'uri ne'isae paine aana to'oha na to'o-to'olaku.

Matiu 6:19-21, 6:24-34; **Luk** 12:13-21, 12:32-34; **Palonga** 20:35; **1 Timoti** 6:6-10, 6:17-19; **Hibru** 13:5-6, **Jemes** 2:1-9, 5:1-6.

Ne ke su'uri palo-paloo nga god aopa wa ne ke noruto'o aana mo aakalo wa mo weuwaka oto i na'o huni pe'ieu.

Matiu 4:10; **Palonga** 17:22-31; **1 Korinit** 5:11, 6:9-11, 8:1-13, 10:1-22; **2 Korinit** 6:14-18; **Kalesia** 5:19-21; **1 Tesalonaeka** 1:9-10; **1 Jon** 5:21; **Haata'inge** 21:8, 22:15.

Ne ke su'uri sukaa nanamanga mo aakalo huni pe'ieu wa hunie ke waelie ngaeta mo iini.

Matiu 4:10; **Palonga** 17:22-31; **1 Korinit** 5:11, 6:9-11, 8:1-13, 10:1-22; **2 Korinit** 6:14-18; **Kalesia** 5:19-21; **1 Tesalonaeka** 1:9-10; **1 Jon** 5:21; **Haata'inge** 21:8, 22:15.

Ne ke su'uri uunu ola aana nga ola mauri hunie mo aakalo.

Matiu 9:13; **Mak** 12:33; **Rom** 12:1; **Hibru** 9:6—10:18.

Ne ke su'uri mehiri aana inulana wai ni pweunge.

Rom 13:13; **1 Korinit** 5:9-11, 6:9-11; **Kalesia** 5:19-21; **Epesas** 5:18; **1 Timoti** 3:1-3; **Taetas** 1:7; **1 Pita** 4:3-5.

Ne ke su'uri aeni ola.

Matiu 5:27-30; **Jon** 8:2-11; **Rom** 13:8-10; **1 Korinit** 5:9-11, 6:9-20; **Kalesia** 5:19; **Epesas** 5:3; **Kolose** 3:5-6; **1 Tesalonaeka** 4:1-8; **Hibru** 13:4; **Jiud** 1:7.

Ne ke kineta'inieu mwaanie erenga haitapali i sulie ta'ena nga ola.

Matiu 5:25-26, 5:38-42, 18:15-17; **Rom** 12:14-21; **1 Korinit** 6:1-8.

Ne ke su'uri eero. **Jon** 8:44,

Epesas 4:25; **Kolose** 3:9; **1 Pita** 3:10; **Haata'inge** 21:8, 22:15.

Ne ke su'uri peli.

Matiu 15:19, 19:18; **Luk** 19:8; **Rom** 13:9; **1 Korinit** 6:9-10; **Epesas** 4:28; **Jemes** 5:4; **1 Pita** 4:15; **Haata'inge** 9:21.

Ne ke su'uri ere aela.

Epesas 4:29, 5:4; **Pilipae** 4:8; **Kolose** 3:8; **1 Timoti** 4:12; **Jemes** 1:26, 3:9-10.

Ne ke su'uri su'ue aaelanga nge nga iini ko esuie hunieu.

Matiu 6:12-15, 18:21-35; **Mak** 11:25; **Luk** 17:3-4; **Rom** 12:17-21; **Epesas** 4:31-32; **Kolose** 3:13.

Ne ke manata diana hunie ta'ena nga iini, na ma'alana nou sai saewasulie aelanga nga iini e asuie, ta'e ne ke manata diana mola hunie iinonine.

Kalesia 5:22-23; **Epesas** 4:26; **Kolose** 3:8, 3:13; **Jemes** 1:19-20. s ?
Ne kei saie nga taa e aaela na nga taa e diana uri taa?

Rom 1:18-32; **1 Korinit** 6:9-11; **Kalesia** 5:19-21; **Epesas** 5:3-5; **Kolose** 3:5-10; **Jemes** 4:17; **1 Pita** 4:3; **1 Jon** 2:15-17, 3:4-5. s ?Nga taa ni soihaada'inge?

Matiu 16:13-20; **Palonga** 2:41-42; **Rom** 12:4-8; **1 Korinit** 12:12-30; **Epesas** 1:22-23, 2:19-22, 4:1-16; **Kolose** 1:18; **Hibru** 10:24-25; **1 Pita** 2:4-10; **Haata'inge** 19:5-10. s ?Mo iinoni diana aana soihaada'inge tolahada e uri taa?

Matiu 16:13-20; **Palonga** 2:41-42; **Rom** 12:4-8; **1 Korinit** 12:12-30; **Epesas** 1:22-23, 2:19-22, 4:1-16; **Kolose** 1:18; **Hibru** 10:24-25; **1 Pita** 2:4-10; **Haata'inge** 19:5-10. s ?Mo na'ohai iinoni aana soihaada'inge tolahada e uri taa?

Matiu 28:18-20; **Luk** 22:24-27; **Palonga** 6:1-6, 14:23, 20:17-35; **1 Tesalonaeka** 2:1-12; **1 Timoti** 3:1-13, 4:1-16, **Taetas** 1:5-9, **1 Pita** 5:1-4. s ?Mo iinoni aana soihaada'inge tolahada kei uri taa hunie mo na'ohai iinoni aana soihaada'inge?

1 Korinit 9:14; **Kalesia** 6:6; **1 Tesalonaeka** 5:12-13; **1 Timoti** 5:17-22; **Hibru** 13:7, 13:17. s ?Tolahana uluhe ni iinoni e hiiwalaimoli aana Jisas e uri taa?

?Poru nge e hiiwalaimoli aana Jisas tolahana e uri taa?

Matiu 19:4-6; **1 Korinit** 7:1-16; **Epesas** 5:21-33; **Kolose** 3:18-19; **Taetas** 2:3-5; **Hibru** 13:4; **1 Pita** 3:1-7.

?Hu'e nge e hiiwalaimoli aana Jisas tolahana e uri taa?

Matiu 19:4-6; **1 Korinit** 7:1-16; **Epesas** 5:21-33; **Kolose** 3:18-19; **Taetas** 2:3-5; **Hibru** 13:4; **1 Pita** 3:1-7.

Ineu na hu'e ineu mere ka'a sai ii'o ruru ike. ?Uri nou sai sikaa mola?

Matiu 5:31-32, 19:3-9; **Luk** 16:18; **Rom** 7:2-3; **1 Korinit** 7:10-11.

Hu'e ineu e ka'a hiiwalaimoli ike. ?Uri nou sai sikaa mola hunie ne ke to'o aana nga iini e hiiwalaimoli?

1 Korinit 7:12-16.

Saeku ne ke tola hu'e, ta'e iini nou saeto'o aana e ka'a hiiwalaimoli ike aana Jisas. ?Uri e diana mola hunie ne ke ha'aruru pe'ie?

2 Korinit 6:14-15.

?Mo mwela nge kire hiiwalaimoli aana Jisas tolahada e uri taa?

Matiu 15:3-6; **Luk** 2:51; **Epesas** 6:1-3; **Kolose** 3:20; **1 Timoti** 5:4, 5:8; **Hibru** 12:7-11.

?Tolahaku kei uri taa hunie mo mwela ineu?

Epesas 6:1-4; **Kolose** 3:20-21; **1 Timoti** 3:4-5.

?Tolahaku kei uri taa hunie aamaku na nikeku?

Matiu 15:3-6; **Epesas** 6:1-3; **Kolose** 3:20; **1 Timoti** 5:4-8.

?Tolahaku kei uri taa hunie mo nao na mo rei'inge?

Palonga 6:1; **Rom** 7:2-3; **1 Korinit** 7:39-40; **1 Timoti** 5:3-16; **Jemes** 1:27. s ?Uri a God ko kineta'inie mo iini kire hiiwalaimoli mwaanie kire lae oodoie lo'u aasanga?

Rom 8:18-25, 8:28; **2 Korinit** 1:4, 4:16-18; **Jemes** 1:2-4; **1 Pita** 1:6-9, 2:19-21, 5:8-10. s ?Nga taa ni ne kei esuie aana maholo malaahongalaku ko lae huni esuie nga mei ola aaela?

Matiu 4:1-11, 6:13, 26:41; **Luk** 22:31-32; **Jon** 17:14-19; **Rom** 8:31-39, 12:12, 16:19-20; **1 Korinit** 10:12-13, 16:13; **2 Korinit** 12:7-10; **Epesas** 3:20-21, 6:10-18; **Pilipae** 4:13; **1 Tesalonaeka** 3:5-8; **2 Tesalonaeka**

3:3; **2 Timoti** 1:7-8; **Hibru** 2:18, 4:14-16, 12:1-2; **Jemes** 1:12-15, 4:7; **1 Pita** 1:5, 5:8-11; **1 Jon** 4:4, 5:3-5; **Haata'inge** 12:7-12. s ?Nga taa ni ne kei esuie maholo a Satan ko sare waelieu?

Matiu 4:1-11, 6:13, 13:19; **Luk** 4:1-13, 22:3-4, 22:31-32; **Jon** 8:42-44, 17:14-19; **Rom** 16:19-20; **1 Korinit** 16:13; **2 Korinit** 2:10-11, 4:4, 11:13-15, 12:7-10; **Epesas** 2:2, 3:20-21, 6:10-18; **1 Tesalonaeka** 3:5-8; **2 Tesalonaeka** 3:3; **Jemes** 4:7-8; **1 Pita** 5:8-11; **1 Jon** 4:4; **Haata'inge** 12:7-12, 20:1-3, 20:10. s ?Nga taa ni ne kei esuie aana nou teke oto i laona malaahonga na no ko ooraha'aa oto?

Luk 15:11-24; **Rom** 6:1-23; **Hibru** 12:1-2; **Jemes** 4:7-10; **1 Jon** 1:9—2:2; **Haata'inge** 3:19-20. s No ko deu aahonga taane hunie ne ke ne'i iinoni diana, ta'e e aasaieu mola. ?Uri a God kei pe'ieu taane?

Matiu 18:19-20, 28:19-20; **Jon** 14:16-23; **Rom** 8:35-39; **2 Korinit** 6:16-18; **Epesas** 3:17-19; **Pilipae** 4:13; **Kolose** 2:6-7; **2 Tesalonaeka** 3:16; **Hibru** 13:5-6. s ?Nga taa ni ne kei esuie maholo ineu wa mo iinoni aana uluhe ineu kire ko mata'i?

Matiu 4:23-25, 9:35, 11:2-5; **Palonga** 3:1-6, 8:4-8, 19:11-16, 28:8-9; **1 Korinit** 12:9, 12:29-30; **2 Korinit** 12:7-10; **1 Timoti** 5:23; **2 Timoti** 4:20; **Jemes** 5:14-15. s ?Nga taa ni ne kei esuie maholo no ko lae oodoie aasanga?

Rom 8:18-37, 12:12; **2 Korinit** 1:3-5, 4:16-18; **Jemes** 1:2-4; **1 Pita** 1:3-9, 2:19-23, 5:8-10. s ?Nga taa ni ne kei esuie maholo ha'aloileku ko lae wa mwala ko ha'amwasi mola aaku aana no ko lulu i sulie a Jisas?

Matiu 5:10-12; **Mak** 13:9-13; **Luk** 12:4-9; **Jon** 15:18-21, 16:1-4; **Palonga** 5:41; **Rom** 8:35-37, 12:12-21; **1 Korinit** 4:11-13; **2 Korinit** 4:8-11, 12:10; **Pilipae** 1:28-29; **2 Tesalonaeka** 1:4-8, 3:2-4; **2 Timoti** 3:10-13; **Hibru** 10:32-39, 12:3-4; **1 Pita** 3:13-17, 4:12-19; **Haata'inge** 2:10. s ?Uri e diana hunie mo iini e hiiwalaimoli aana Jisas ke ma'ute'inie maenga?

Jon 6:39-40, 11:17-27, 14:1-4; **Rom** 8:10-11, 8:38-39, 14:7-9; **1 Korinit** 15:12-58; **2 Korinit** 5:1-10; **Pilipae** 1:20-24; **1 Tesalonaeka** 4:13-18; **Hibru** 2:14-15; **Haata'inge** 14:13, 21:1-4, 22:1-5. s ?Nga taa ni kei reu mei puri?

A Jisas kei ooli lo'u mei welumalau.

Matiu 24:29-44; **Jon** 14:1-3; **Palonga** 1:10-11, 3:19-21; **Pilipae** 3:20-21; **Kolose** 3:4; **1 Tesalonaeka** 1:9-10, 3:13, 4:13—5:11; **2 Tesalonaeka** 1:6-10, 2:1-4; **1 Timoti** 6:13-15; **2 Timoti** 4:8; **Hibru** 9:28; **2 Pita** 3:1-18; **1 Jon** 3:1-3; **Haata'inge** 1:7, 22:12-13.

Jisas Kraes kei leie ahutana iinoni aana a God e niie nanamanga hunie.

Matiu 7:21-23, 16:24-27, 25:31-46; **Jon** 3:18-21, 5:24-29; **Palonga** 17:30-31; **Rom** 2:1-11, 14:10-12; **1 Korinit** 3:10-15, 4:5; **2 Korinit** 5:9-10; **2 Tesalonaeka** 1:5-10; **Hibru** 9:27-28, 10:26-31; **1 Pita** 1:17, 4:3-5; **Haata'inge** 20:11-15.

Mo iini nge ha'a-uurilada e lae kire kei ii'o i Lengi oto huu.

Luk 12:32-34; **Jon** 14:1-3; **2 Korinit** 5:1-8; **Pilipae** 1:23; **1 Pita** 1:4-5; **Haata'inge** 4:1-11, 21:1-4, 21:22—22:5, 22:14-15.

Mo iini nge ha'a-uurilada e ka'a lae kire kei sapesalu i laona dunge ni ha'amotaahinge oto huu.

Matiu 10:28, 13:41-42, 47-50, 25:41; **Luk** 16:23-26; **2 Tesalonaeka** 1:9; **Haata'inge** 20:10-15, 21:8.